INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

PARIS FRANCE
July 9-11, 2021

PROCEEDINGS BOOK

EDITORS
Jose Rodolfo HERNANDEZ-CARRION
Samira KHADHRAOUI ONTUNÇ

ISBN: 978-625-7898-47-8

DOI: 10.5281/zenodo.5176838

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

PARIS FRANCE
July 9-11, 2021

PROCEEDINGS BOOK

EDITORS

Jose Rodolfo HERNANDEZ-CARRION

Samira KHADHRAOUI ONTUNÇ

by
Liberty Publications -2021©

Published by Liberty Pubs. LIBERTY ACADEMIC
is a part of LIBERTY PUBLISHER OF BOOKS
Head office New York, USA
+1 (314) 597-037280
Maiden Lane, 21st Floor/8Water Street
York, NY 10038
www.libertyacademicbooks.com
editor@libertyacademicbooks.com
DOI: 10.5281/zenodo.5176838 Issued: 30.07.2021
ISBN:978-625-7898-47-8

CONFERENCE ID

CONFERENCE TITLE
INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

DATE and PLACE
JULY 9-11, 2021 / Paris / France

ORGANIZATION
IKSAD GLOBAL

COORDINATOR
SAMIRA KHADHRAOUI ONTUNÇ

NUMBER of ACCEPTED PAPERS- 136
NUMBER of REJECTED PAPERS- 13
TOTAL NUMBER OF PAPERS FROM TURKEY- 67
TOTAL NUMBER OF INTERNATIONAL PARTICIPANTS- 69

PARTICIPANTS COUNTRY
France, Turkey, Pakistan, Iraq, Italy, North Cyprus, Algeria, India, Morocco, Nigeria, Kazakhstan, Malaysia, Republic of Moldova, Azerbaijan, Saudi Arabia, Israel, Greece, Lebanon, Brazil, Iran, Canada, Romania, Tunisia, Bulgaria, Spain, Portugal, Slovakia, Australia, Albania, Sri Lanka, Austria

ORGANIZING COMMITTEE

HEAD OF ORGANIZING COMMITTEE

Dr. Petra Pelletier
Head of Conference

ORGANIZING COMMITTEE MEMBERS

Prof. Dr. Mykola VAS'KIV
Borys Grinchenko Kyiv University

Assoc. Prof. Gökhan OFLUOĞLU
Zonguldak Bulent Ecevit University

Dr. Maria PULVARD
Grenoble Institute of Technology

Dr. Sanghamitra Adhya
Associate Professor
Kalyani Mahavidyalaya

Assist. Prof. Dr. N.Johnson
Alagappa University

Zhuldyz SAKHI
Erciyes University

Elvan CAFEROV

Dr. Violla MAKHZOUM

Elena MAGLIO

SCIENTIFIC COMMITTEE

Dr. Giscard Assoumou Ella
University of Toulon, France

Dr. Jean Philippe Praene
University of La Réunion

Dr. Franck AMOUSSOU
Université d'Abomey- Calavi

Dr. Jean Tata TOSSOU
Université d'Abomey- Calavi

Dr. Violla MAKHZOUM
Islamic University of Lebanon

Dr. Hemantkumar P. Bulsara
S. V. National Institute of Technology (NIT)

Prof. Dr. Khaled Abdul Kader EL JUNDI
Lebanese University

Prof. Dr. George RUDIC
Montreal Instituto Pedagógico

Dr. Yurii LATYSH
Taras Shevchenko State University

Dr. Ibrahim AL
Karadeniz Technical University

Dr. Andrea Lucchesi
Sao Paulo University

Dr. Ansi Rezeda SAFIULLINA
Kazan Federal University

Dr. Cynthia CORREA
Sao Paulo University

SCIENTIFIC COMMITTEE

Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA
Rasulbekov Kyrgyz Economic University

Dr. Dmitriy VASILYEV
Russian Academy of Entrepreneurship

Dr. Dinarakhan TURSUNALIEVA
Rasulbekov Kyrgyz Economic University

Dr. Nagbdu KAMAROVA
Yessenov University

Dr. Necati DEMİR
Gazi University

Dr. Nikolay VASKIV
Kyiv National University of Culture and Arts

Dr. Rimma PARDABAYEVA
Ufa State University

Dr. Ümran TÜRKYILMAZ
Gazi University

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

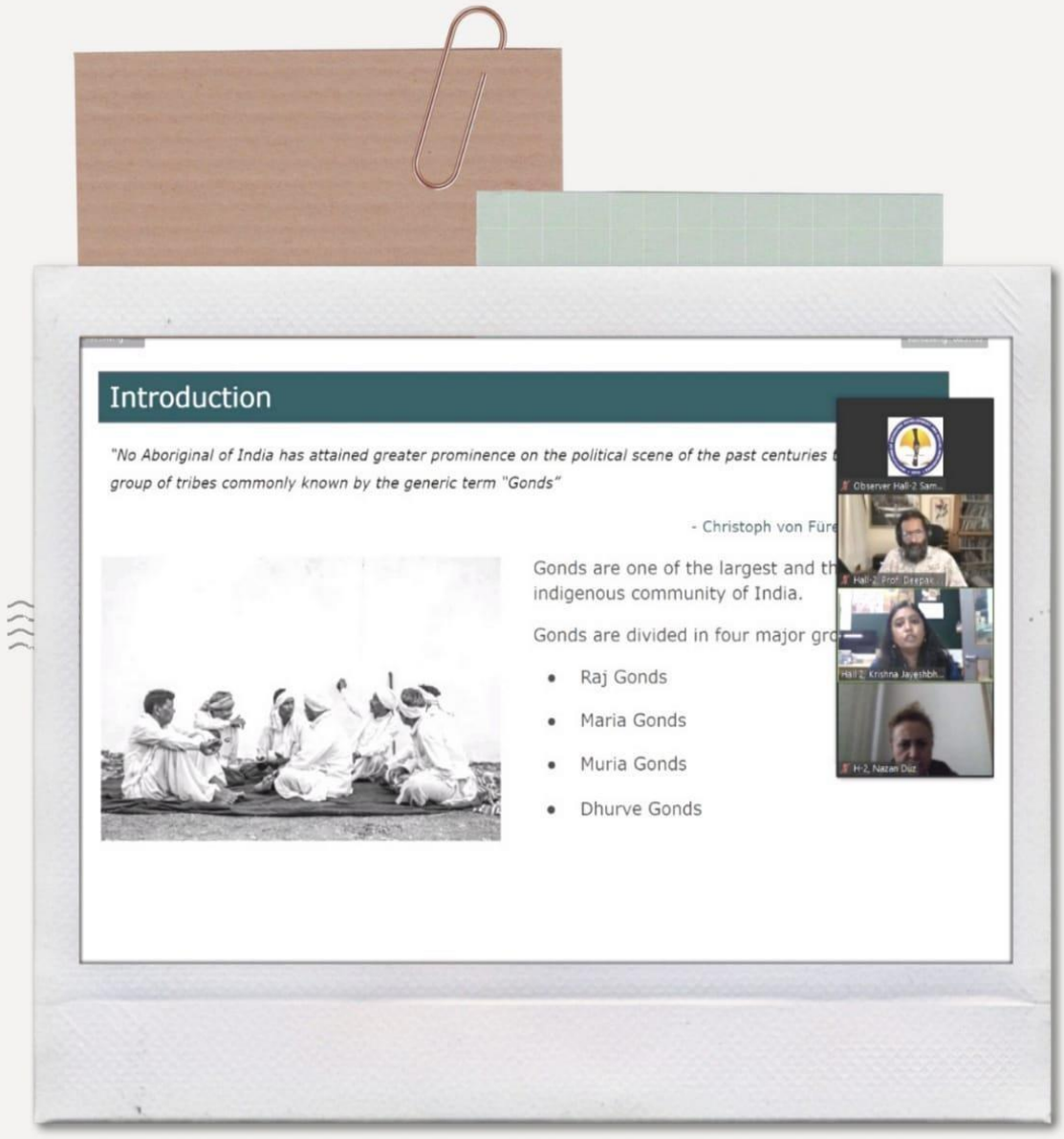

CONFERENCE GALLERY

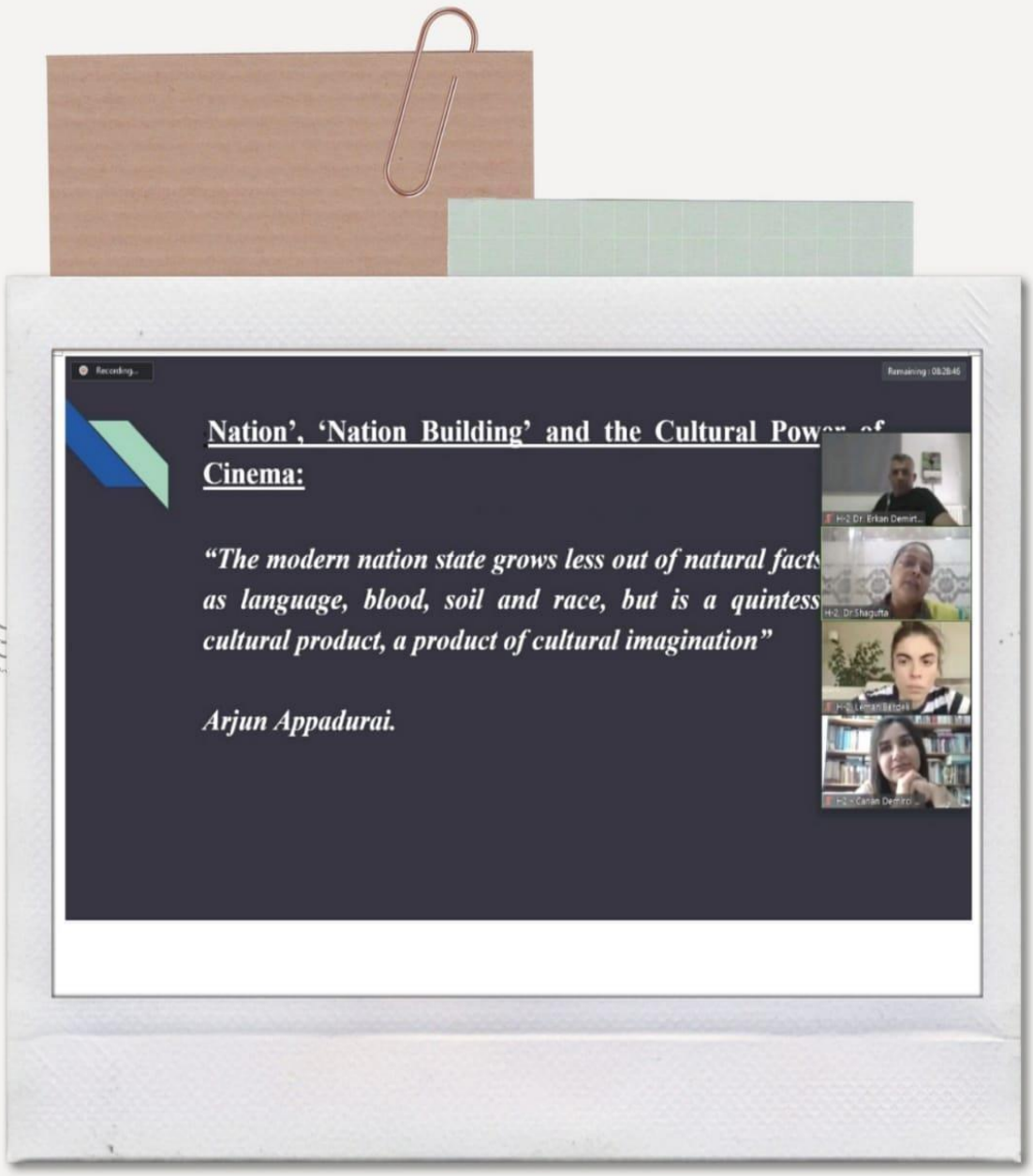

CONFERENCE GALLERY

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

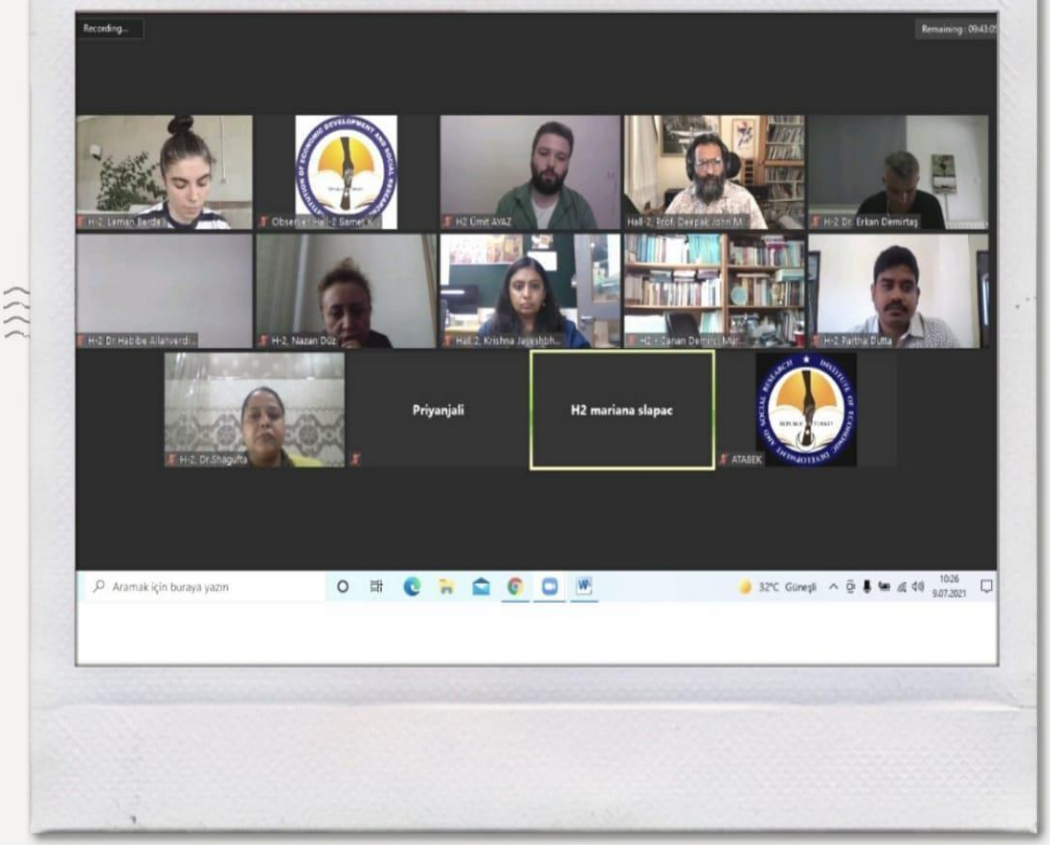

CONFERENCE GALLERY

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

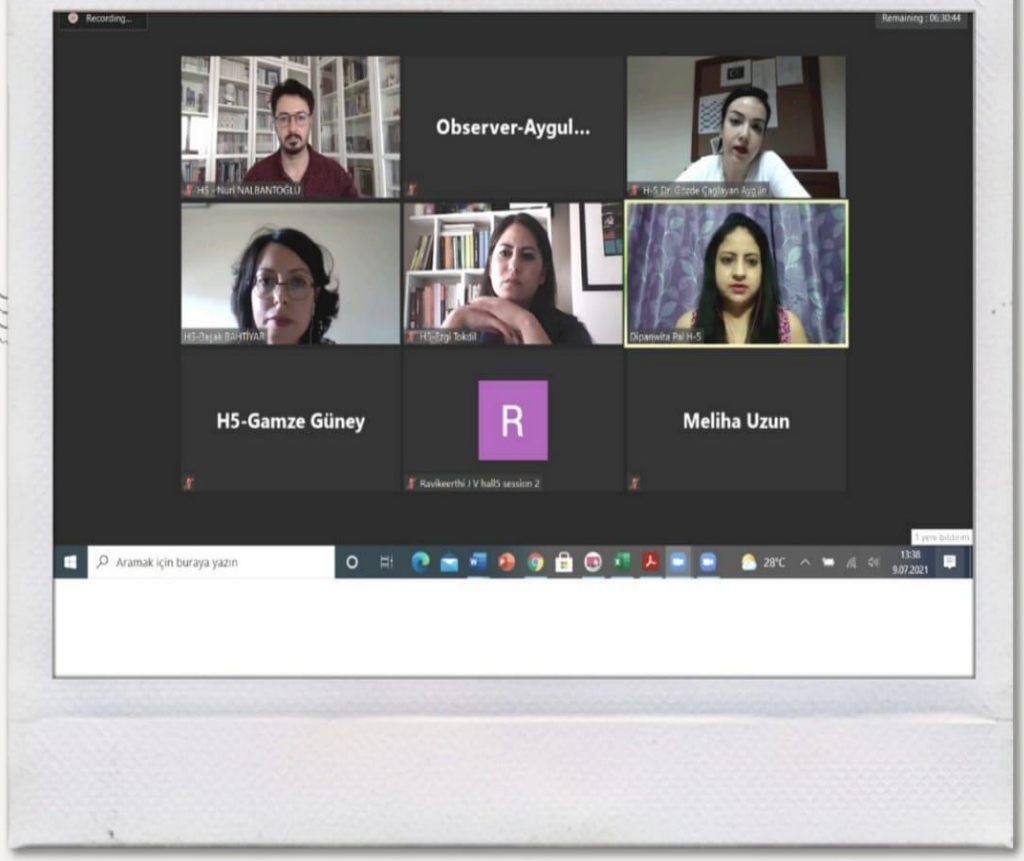

CONFERENCE GALLERY

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

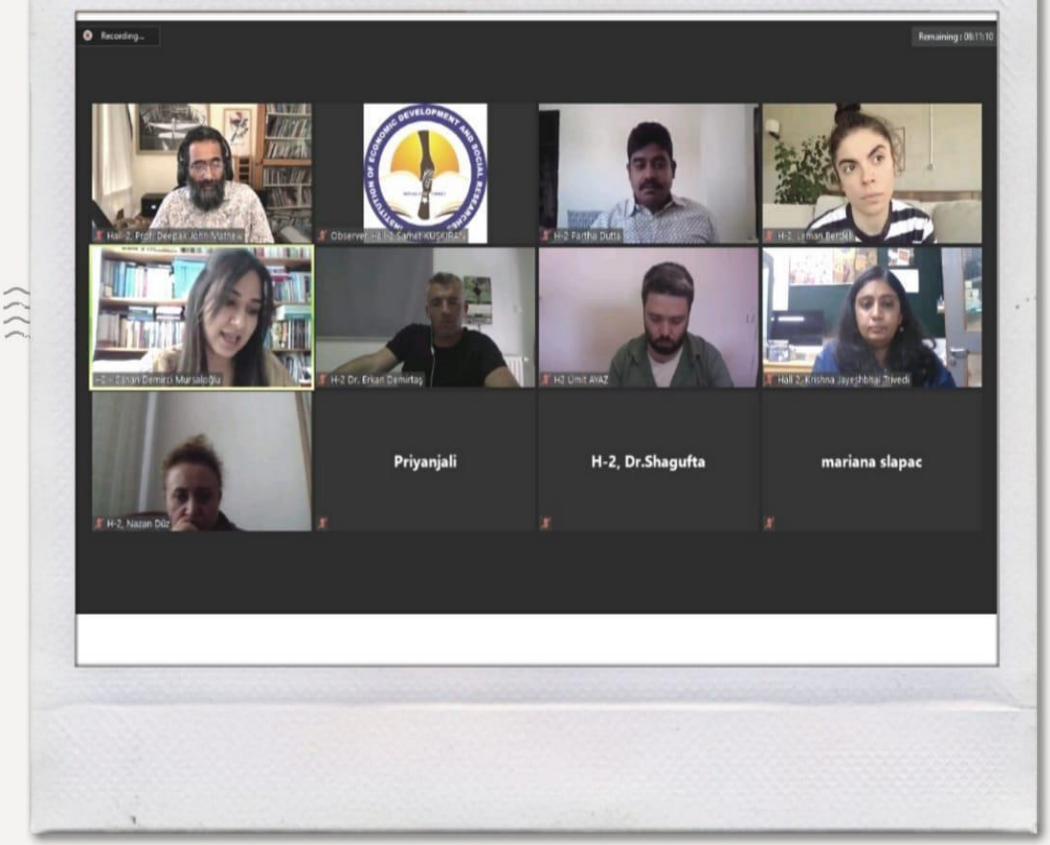

CONFERENCE GALLERY

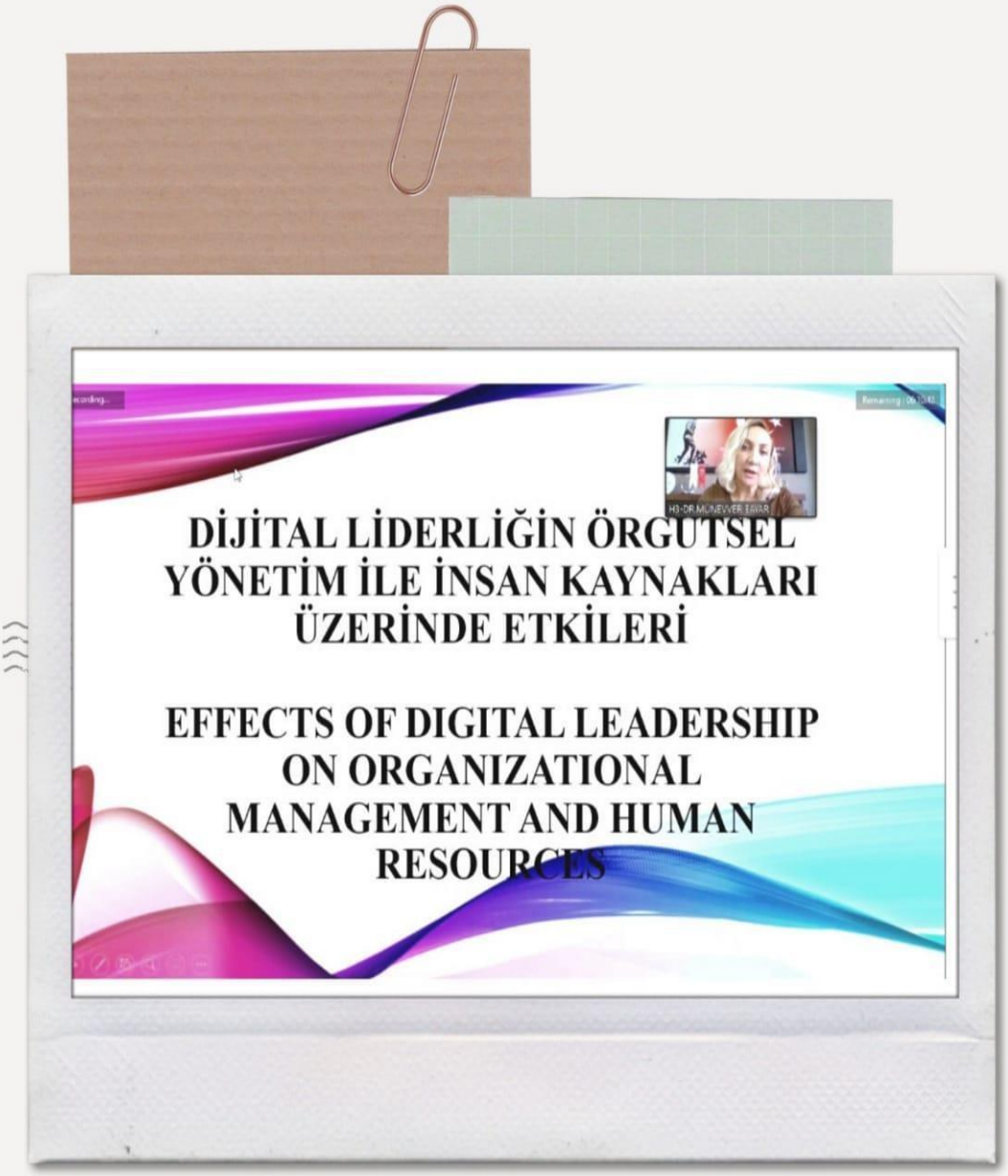

CONFERENCE GALLERY

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

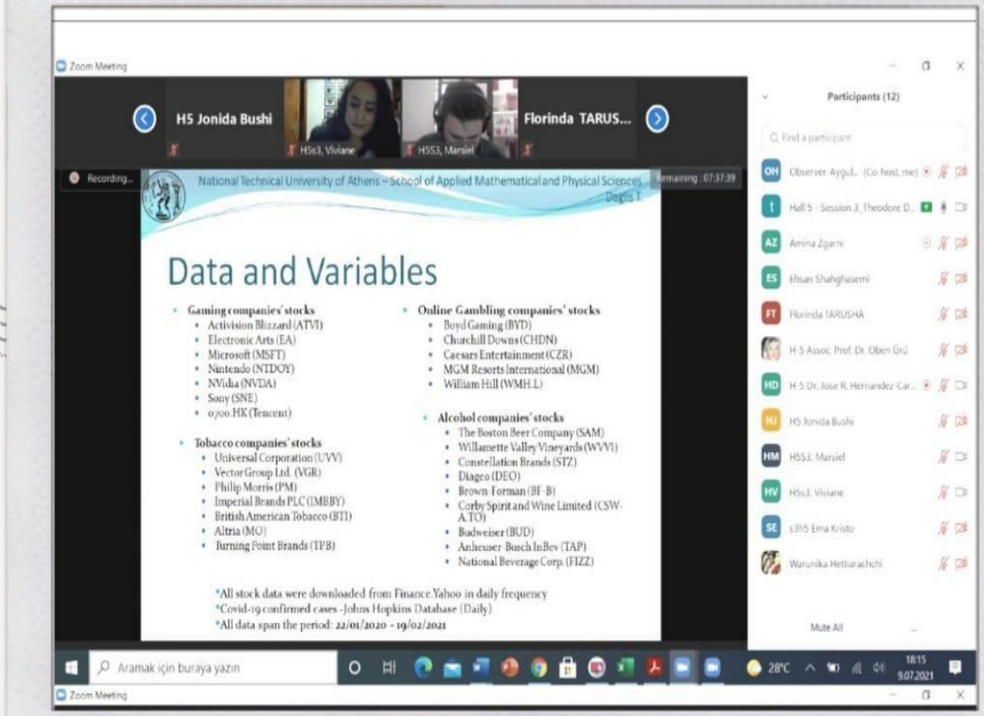

CONFERENCE GALLERY

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

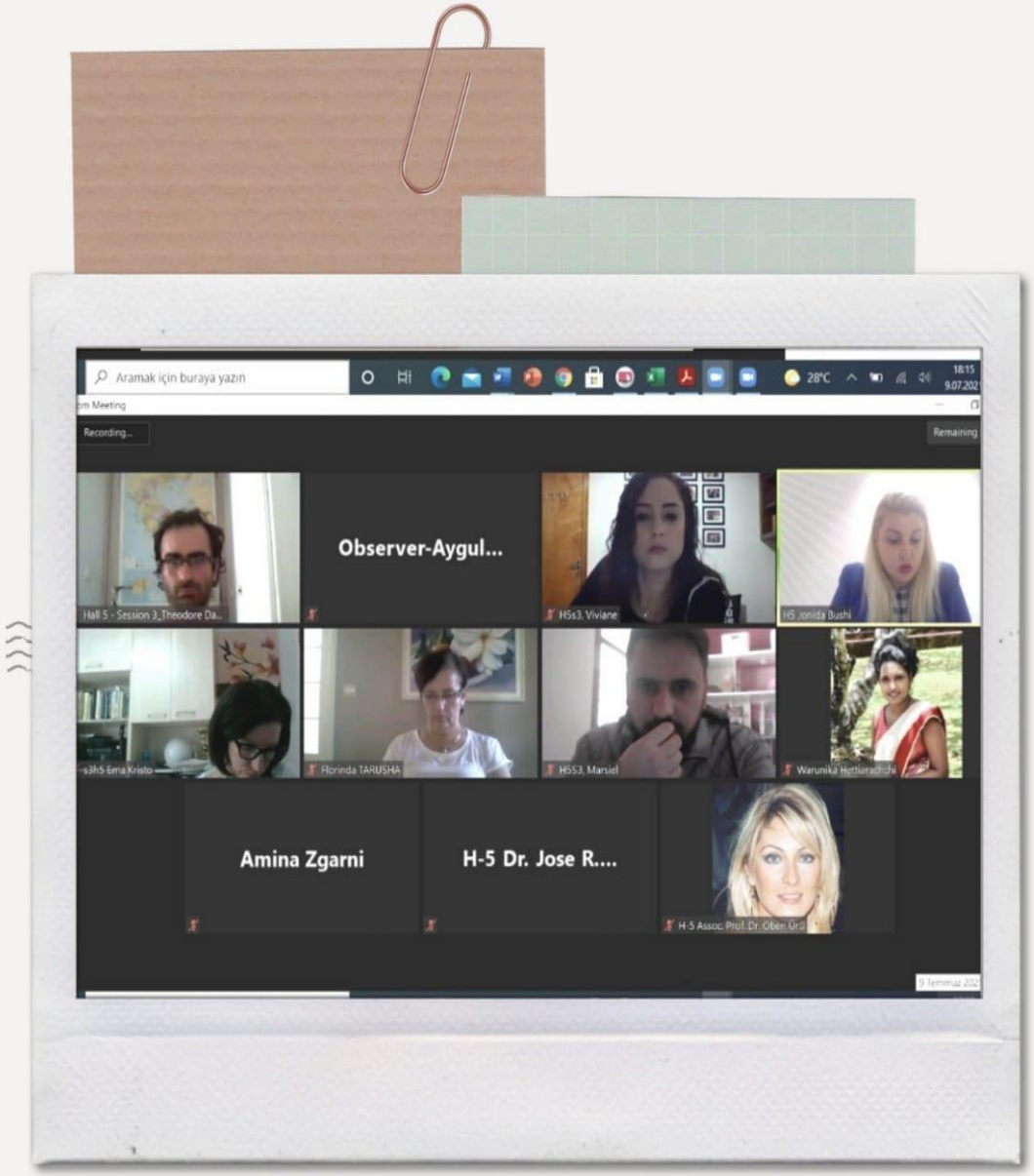

CONFERENCE GALLERY

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

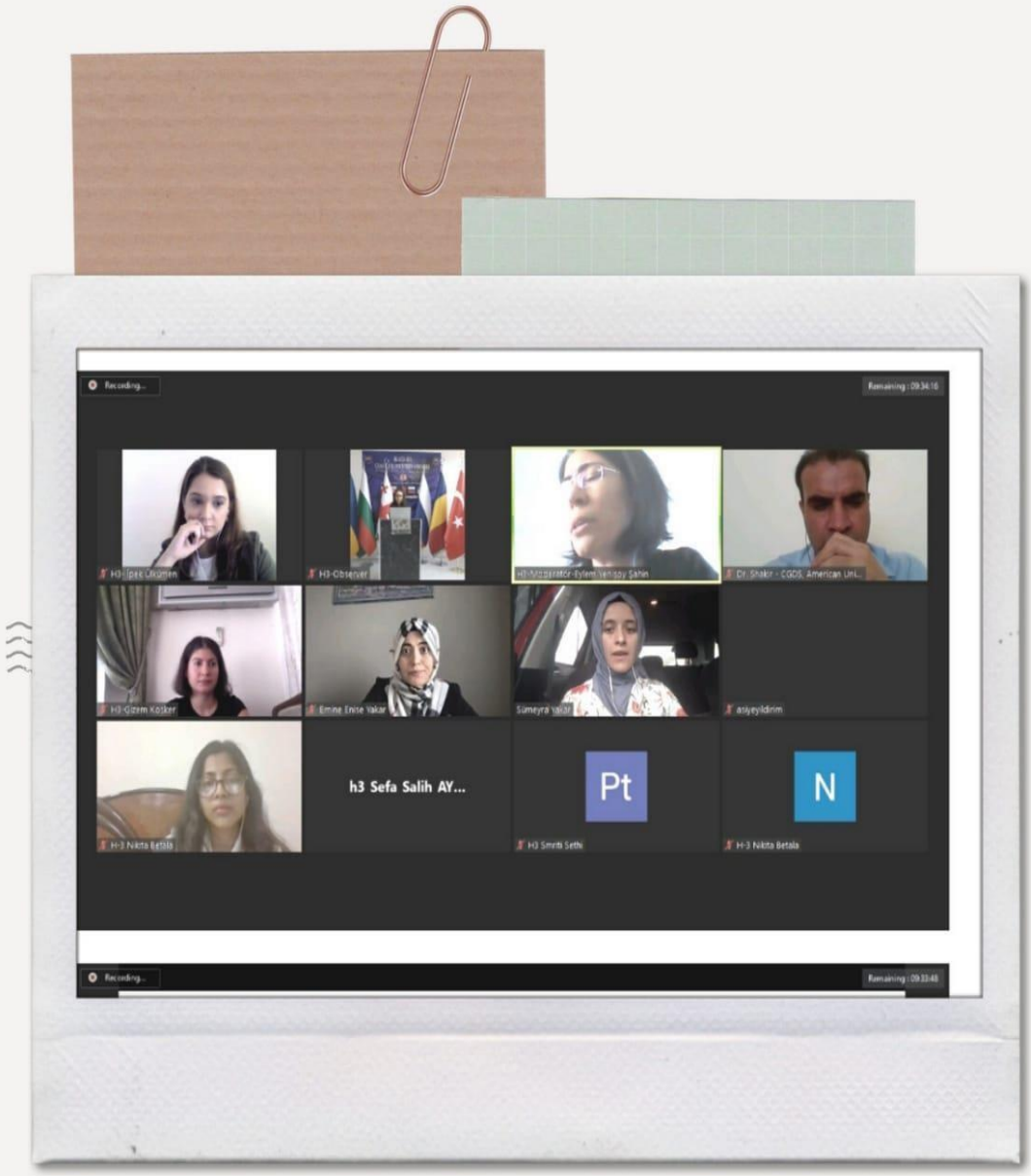

CONFERENCE GALLERY

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

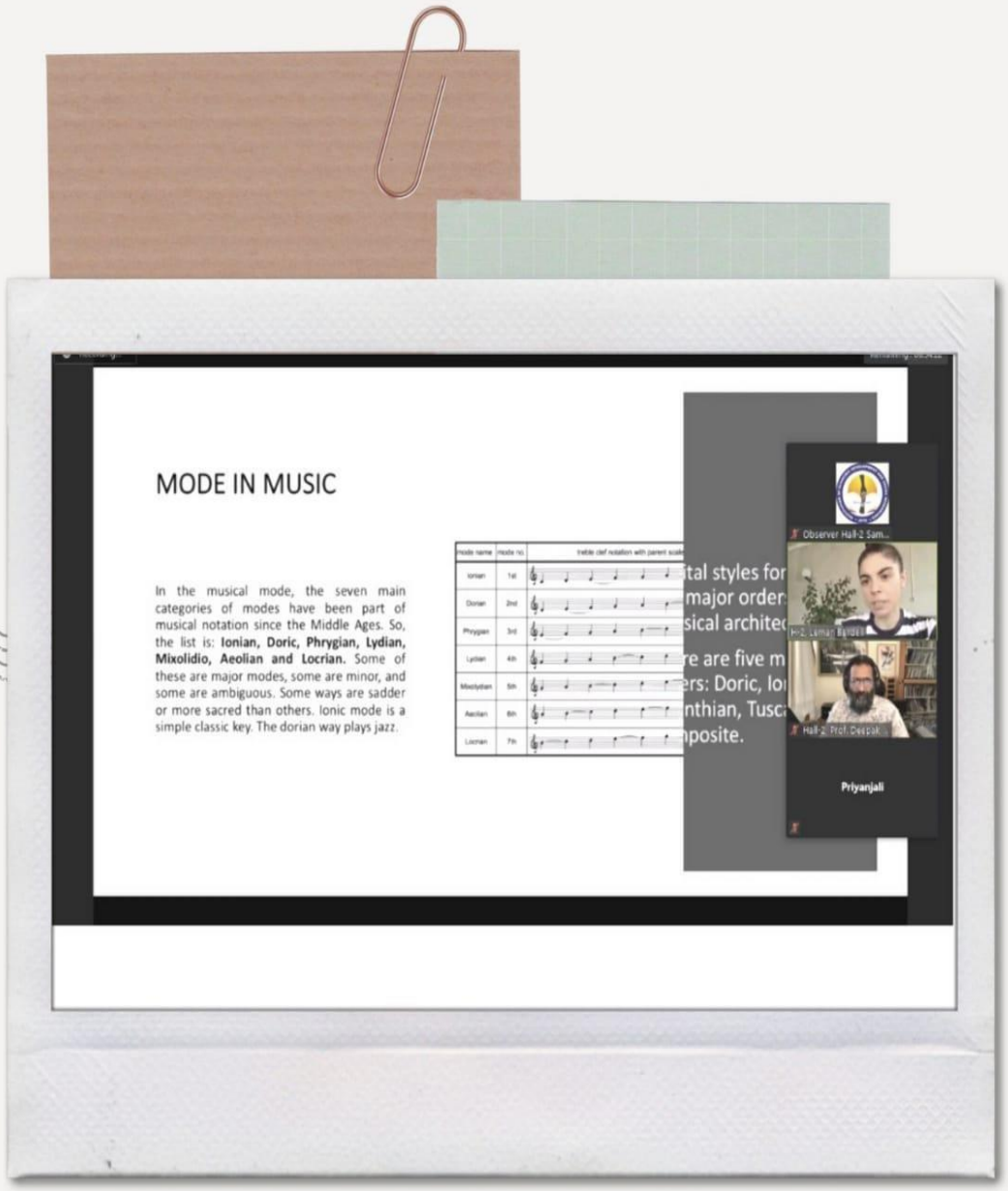

CONFERENCE GALLERY

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES-VI

PROGRAM

July 9-11, 2021
Paris, FRANCE

Zoom Meeting ID: 832 0019 1798
Zoom Passcode: 663532

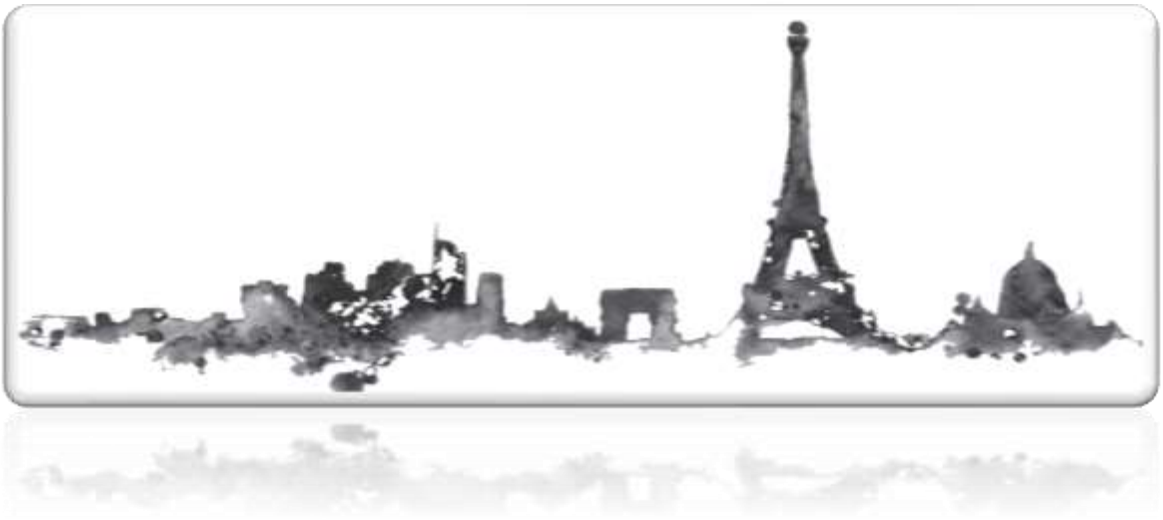

Opening Ceremony

09.07.2021
Paris Local Time: 08:30–09:00
Ankara Local Time: 09:30–10:00

Dr. Mustafa Latif EMEK

Chairman of the
Institute of Economic Development and Social Researches (IKSAD)
Welcoming Speech

Dr. Petra Pelletier

Head of Conference
University of Paris
"From Cosmos to Chaos: The Contribution of Social Sciences to an Analysis of Extreme Situations"

Participant Countries (31)

France, Turkey, Pakistan, Iraq, Italy, North Cyprus, Algeria, India, Morocco, Nigeria, Kazakhstan, Malaysia, Republic of Moldova, Azerbaijan, Saudi Arabia, Israel, Greece, Lebanon, Brazil, Iran, Canada, Romania, Tunisia, Bulgaria, Spain, Portugal, Slovakia, Australia, Albania, Sri Lanka, Austria

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID instead of “Meeting ID
- or Personal Link Name” and solidify the session.
- The presentation will have **15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,
Exp. H-1 Dr. Petra Pelletier

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online
- (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Sunumlar için **15 dakika** (soru ve cevaplar dahil) süre ayrılmıştır.
- Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join** sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name”
- yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden **10 dk öncesinde** oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

Zoom'a giriş yaparken önce lütfen adınızı, soyadınızı ve SALON numaranızı yazınız
Örnek: H-1 Dr. Petra Pelletier

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	09^{00} – 11^{30}	10^{00} – 12^{30}	1	1

MODERATOR: Dr. Petra Pelletier		
Assist. Prof. Dr. Sedef ZEYREKLİ YAŞ	*Trakya University, Turkey*	WOMEN REPRESENTATIVES RATIOS IN TURKEY CONSIDERING CRITICAL MASS THEORY
Gabriela Boangiu	*"C.S. Nicolaescu-Plopsor", Craiova, Romanian Academy*	FRENCH ARCHITECTURE AND LOCAL HERITAGE – IDENTITY AND COLLECTIVE MEMORY IN THE SOCIAL BIOGRAPHIES IN MODERN DAY WALLACHIA, ROMANIA
Assoc. Prof. Manos Savvakis	*University of the Aegean, Greece*	THE PANDEMIC CONDITION AND EMERGING PATTERNS OF SOCIAL CONTROL: NEW CHALLENGES FOR QUALITATIVE SOCIAL RESEARCH
Suchismita Das	*Jadavpur University, India*	RELIGION AND SEXUAL IDENTITY FORMATION: A STUDY ON ANGLO INDIAN COMMUNITY OF KOLKATA
Assist. Prof. Dr. Ürün BİÇER Assist. Prof. Dr. Serkan Yaşar ERDİNÇ	*Beykent University, Turkey*	LIFE DID NOT FIT INTO HOME: RE-THINKING 'URBAN LIFE' AND 'PUBLIC SPACE' IN THE DAYS OF PANDEMIC
Petra Pelletier Cécile McLaughlin Magali Boespflug Erwan Ferrandon Claire Lefort	*University of Paris, France* *University of Limoges, France* *University of Poitiers, France*	The Invisible Enemy: Social Constructionist Pathways of COVID-19 Virus
Assist. Prof. Dr. Mustafa ERÇAKICA	*Bahçeşehir Cyprus University, North Cyprus*	THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERNATIONAL LAW AND ETHICS
Irmasheva M. B. Lect. Seitenova S. Zh.	*Kokshetau University named after Sh.Ualikhanov, Kazakhstan*	JUDICIAL PRECEDENT AS A SOURCE OF LAW
Assoc. Prof. Dr. Mesut AYGÜN	*Anadolu University, Turkey*	EVALUATION OF THE APPLICABLE LAW TO CONTRACTS ON THE TRANSPORT OF FOREIGN ELEMENTS IN THE FRAMEWORK OF PILPL' ARTICLE 29

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	09^{00} – 11^{30}	10^{00} – 12^{30}	1	2

MODERATOR: Prof. Dr. Deepak John Mathew		
Leman BERDELI	*Sapienza Università di Roma, Italy*	AN INNOVATIVE CONCEPT OF SIMULATION IN THE ART: PHYSIOGNOMY OF PLACES AND MIMICRY OF THE STRUCTURES
Prof. Dr. Mariana Şlapac	*Institute of Cultural Heritage, Republic of Moldova*	COMPARATIVE CASTELLOLOGY AS AN INDEPENDENT BRANCH OF COMPARATIVISM
Assoc. Prof. Dr. Nazan DÜZ Ümit AYAZ	*Uşak University, Turkey*	SELF-PORTRAIT CONCEPT IN MODERN-DAY: SELFIE
Assoc. Prof. Dr. Habibe Allahverdiyeva	*Nahçıvan Müallimler Ensitüsü, Azerbaijan*	THE SUBJECT OF NAHCHIVAN IN THE WORKS OF THE WORLD FAMOUS ARTIST TOGRUL NARIMABEYOV
Dr. Erkan DEMİRTAŞ	*MSB, Turkey*	MUSIC STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS E-LEARNING
Krishna Trivedi Prof. Dr. Deepak John Mathew	*Indian Institute of Technology, Hyderabad, India*	CULTURAL HERITAGE PRESERVATION OF DHOKRA CRAFT TRADITION OF GONDS TRIBE THROUGH 3D SCANNING AND DIGITAL DOCUMENTATION
Partha Dutta Assoc. Prof. Dr. Ritwij Bhowmik	*Indian Institute of Technology, Kanpur, India*	A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW ON NEW PRINTMAKING METHOD AT INDIAN ART SCENARIO
Assist. Prof.Dr. Shagufta Priyanjali Narayan	*University of Delhi, India*	IMAGINING A NATION THROUGH THE LENSE OF CINEMA: A STUDY OF DOMINANT NARRATIVE AND COUNTER NARRATIVES IN CONTEMPORARY HINDI CINEMA
Canan DEMİRCİ MURSALOĞLU	*Istanbul Gelisim University, Turkey*	TABLIGH JAMAAT AND SOCIAL STRATIFICATION IN INDIA

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	09^{00} – 11^{30}	10^{00} – 12^{30}	1	3

MODERATOR: Prof. Dr. Ahmet Niyazi ÖZKER		
Assist. Prof. Dr. M. Esra ATUKALP	*Giresun University, Turkey*	EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON CREDIT CARD AND CONSUMER LOAN USAGE IN TURKEY
Assoc. Prof. Mete BUMİN	*Banking Regulation and Supervision Agency, Turkey*	SUSTAINABLE BANKING IN TURKEY: AN INTERNATIONAL ASSESSMENT AND POLICY RECOMMENDATIONS
Prof. Dr. Ahmet Niyazi ÖZKER Uluhan CANPULAT	*Bandirma Onyedi Eylul University, Turkey*	THE PHENOMENON OF TAX EMPHASIS IN TURKEY AND ITS LOCATION ON RECENTLY YEARS STRUCTURAL CHANGES
Assist. Prof. Dr. Pınar KOÇ	*Gümüşhane University, Turkey*	THE ANALYSIS OF THE VALIDITY OF PURCHASING POWER PARITY THEORY IN G7 COUNTRIES VIA FOURIER THRESHOLD UNIT ROOT TEST
Ubaldo Cuesta	*Complutense University of Madrid, Spain*	ANALYSIS OF THE DIFFERENCE BETWEEN IMPLICIT AND EXPLICIT DISCOURSE IN A FOCUS GROUP BY ANALYZING THE EMOTIONS EVALUATED BY GALVANIC SKIN RESPONSE (GSR) AND HEART RATE VARIABILITY (HRV)
Seçil DURMAZ H. Nehrin TUNALI SARI	*Bursa Uludag University, Turkey*	TESTING THE UNEMPLOYMENT HYSTERIA THEORY FOR TURKEY
Özlem ARSLAN H. Nehrin TUNALI SARI	*Bursa Uludag University, Turkey*	THE EFFECT OF FINANCIAL TRANSPARENCY RATIOS ON FINANCIAL SECTOR CONFIDENCE LEVEL: AN EMPIRICAL EXAMINATION
Lect. Dr. Dilşad Tülgen ÇETİN	*Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Turkey*	FORECASTING OF GREEN BOND INDEX PRICES WITH ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS
Assist. Prof. Dr. Sabır GÜLER SEVLİ	*Mersin University, Turkey*	From Property to Liberal State: The Property-State Relationship in Cicero and Locke

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	09^{00} – 11^{30}	10^{00} – 12^{30}	1	4

MODERATOR: Assoc. Prof. Dr. F. Oben ÜRÜ		
Mohammed Feroz Ali Assist. Prof. Prasanna B. K. Assist. Prof. Mohammad Ahsan	*Fiji National University, India* *Mangalore University, India* *Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Saudi Arabia*	DETERMINING TEACHER EFFECTIVENESS FOR TEACHING PHYSICAL EDUCATION IN FIJI SECONDARY SCHOOLS
Res. Assist. Muhammet KUSAN Res. Assist. Hacı Ali ÇAKICI Prof. Dr. Soner ÇANKAYA Ass. Dr. Vedat ERİM Assoc. Prof. Dr. Musa ÇON	*Ondokuz Mayıs University, Turkey*	ANALYSIS OF CAREER GOAL DISCREPANCY AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING LEVELS OF UNIVERSITY STUDENTS
Res. Assist. Muhammet KUSAN Assoc. Prof. Dr. Musa ÇON Lale ARAS Res. Assist. Hacı Ali ÇAKICI Prof. Dr. Soner ÇANKAYA	*Ondokuz Mayıs University, Turkey*	FEAR OF COVID-19 AND PHYSICAL ACTIVITY PARTICIPATION LEVELS OF FACULTY OF SPORTS SCIENCES STUDENTS
Res. Assist. Hacı Ali ÇAKICI Hülya HACIBEKİROĞLU Res. Assist. Muhammet KUSAN Dr. Kazım BIYIK Prof. Dr. Soner ÇANKAYA	*Ondokuz Mayıs University, Turkey*	ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INJURY ANXIETY AND MOTIVATION LEVELS IN RAFTING ATHLETES
Res. Assist. Hacı Ali ÇAKICI Fatih ALTIN Res. Assist. Muhammet KUSAN Dr. Kazım BIYIK Prof. Dr. Soner ÇANKAYA	*Ondokuz Mayıs University, Turkey*	ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE EFFECTS OF SPORTS DONE BY ATHLETES ON THEIR LIFE SKILLS FOR SPORT AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING
Res. Assist. Dr. Cuma Ece Semra Çetin	*Sakarya Uygulamalı Bilimler University, Turkey*	ELEMENTS OF VIOLENCE IN THE MOST INTENSE SPORTS OF THE ANCIENT WORLD
Assoc. Prof. Dr. F. Oben ÜRÜ Assoc. Prof. Dr. Ebru GÖZÜKARA	*Istanbul Arel University, Turkey*	DIGITAL GENDER DIVIDE DUE DILIGENCE
Dr. Kamran Siddiqui	*Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Saudi Arabia*	FASHION BRANDING TRENDS: EVIDENCE FROM INTERBRAND'S TOP 100 GLOBAL BRANDS (2001-2020)
Prof. Dr. Ramazan ŞENGÜL Semanur DEMİRKAYA	*Kocaeli University, Turkey*	AN EVALUATION ON THE EFFICIENCY OF INTERNAL AUDIT IN MUNICIPALITIES

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	09^{00} – 11^{30}	10^{00} – 12^{30}	1	5

MODERATOR: Prof. Dr. Kasım Hacıyev		
Elmira Maharramova	*ADPU ETM, Azerbaijan*	Nizami Ganjavi is a humanist poet
Prof. Dr. Kasım Hacıyev	*Académie nationale des sciences d'Azerbaïdjan*	THE MATERIAL CULTURE OF KARABAKH AT THE END OF THE DEVELOPED MIDDLE AGE AND THE NEW PERIOD
Ayşegül Pınar Acar	*İzmir Economy University, Turkey*	INVESTIGATION OF VISUAL EXPRESSION IN URBAN THEMED BOARD GAMES THROUGH KEVIN LYNCH "CITY IMAGE" APPROACH AND CASE OF THE LISBOA GAME IN THE RELATION OF URBAN MEMORY CONCEPT
Dilara Karimova Mammadali gizi	*Université pédagogique d'État, Azerbaidjan*	ONOMATOPEIA AND LINGUISTICS
KAZIMI PARVIZ FIRUDIN OQLU AHMADOV ELCHIN YUSIF OGLU ALİYEVA NURLANA CANPOLAD QİZİ	*Baku State University, Azerbaijan*	LIBRARY SERVICES IN DIGITAL SPACE AND INFORMATION TECHNOLOGY DEVELOPMENT
Nasirova Nargiz Mahammad	*Sumgait State University, Azerbaijan*	DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF SOCIOLOGY IN AZERBAIJAN
Dr. Nuran VARIŞLI	*Sosyal Güvenlik Kurumu, Turkey*	EFFECT OF ORGANIZATIONAL BEHAVIOR ON VIRTUAL ORGANIZATION MANAGEMENT
Nuridə Rafiq qızı Quliyeva	*Baku State University, Azerbaijan*	EDUCATIONAL IDEAS AND PRESS SERVICES OF AZERBAIJANI WOMEN
Mehmet ILKIM Hülya BİNGÖL	*Inönü University, Turkey*	Evaluation of Stress Situations of Individuals with Down Syndrome Participating in Physical Activities during Covid-19 (Malatya Yeşilyurt Example)

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	12^{00} – 14^{30}	13^{00} – 15^{30}	2	1

MODERATOR: Dr. Adam Andani Mohammed		
Sibel ORHAN Muhammet GÜMÜŞ Elif MALTAŞ	*Namık Kemal University, Turkey* *Cumhuriyet University, Turkey* *Hacı Bayram Veli University, Turkey*	A STUDY ON BEHAVIORAL INTENTIONS, PATIENT SATISFACTION, PERCEIVED VALUE, PATIENT TRUST AND EXPERIENTIAL QUALITY FOR MEDICAL TOURISTS
Adam Andani Mohammed Mpawenimana Abdallah Saidi Md. Sayed Uddin	*Universiti Malaysia Sarawak UNIMAS, Malaysia* *Universiti Malaysia Sabah, Malaysia*	RURAL WOMEN AND AGRICULTURE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE RURAL DEVELOPMENT: A CASE STUDY FROM MALAYSIA
Aline A. Yacoubian Jad A. Degheili	*American University of Beirut, Lebanon* *University of Ottawa, Ontario, Canada*	BURNOUT OF MEDICAL RESIDENTS AND FELLOWS DURING THE COVID-19 PANDEMIC: A BRIEF REVIEW
Emanuel Adrian Sârbu Marius Marici Remus Runcan	*University of Bucharest, Romania* *Ştefan cel mare University, Romania* *West University of Timişoara, Romania*	DRUG USE IN ADOLESCENTS IN RELATION WITH THEIR INVOLVEMENT IN FREE-TIME ACTIVITIES
Georgi VALCHEV Tsvetomila VALCHEVA Teodora STANKOVA Borislav BORISSOV	*University of Sofia, Bulgaria* *University of Plovdiv, Bulgaria*	ASSESSING THE POTENTIAL OF MOBILE APPLICATIONS AS A TOOL FOR TWO-WAY COMMUNICATION BETWEEN MEDICAL DOCTORS AND PATIENTS IN CLINICAL TRIALS IN BULGARIA
Assoc. Prof. Dr. Murat KOÇYİĞİT Assoc. Prof. Dr. Murat ÇAKIRKAYA	*Necmettin Erbakan University, Turkey*	THE RELATIONSHIP BETWEEN CONSUMER LIFE ORIENTATION AND PANIC PURCHASING BEHAVIOR IN THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS
Assoc. Prof. Dr. Murat ÇAKIRKAYA Assoc. Prof. Dr. Murat KOÇYİĞİT	*Necmettin Erbakan University, Turkey*	THE EFFECT OF PRICE SENSITIVITY AND PERCEIVED QUALITY ON PURCHASING BEHAVIOR IN THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS
Silvano Artur Busch Vergutz Marsiel Pacífico	*Universidade Estadual de Mato Grosso do Sul, Brazil*	THE COMMON NATIONAL CURRICULAR BASE AND TEACHING OF GEOGRAPHY: A DOCUMENTAL ANALYSIS OF ITS LIMITS AND CHALLENGES

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	$12^{00} - 14^{30}$	$13^{00} - 15^{30}$	2	2

MODERATOR: Assoc. Prof. Dr. Sudipta Majumdar		
Assist. Prof. Dr. Meral ÇALIŞ DUMAN Lect. Mustafa AKSOĞAN	*Malatya Turgut Özal Univerity, Turkey*	DETERMINING THE NOMOPHOBI LEVEL ACCORDING TO DEMOGRAPHIC FACTORS: AN RESEARCH ON BANK EMPLOYEES
Assoc. Prof. Dr. Sudipta Majumdar	*ICFAI University Jharkhand, India*	INFLUENCE OF EShakti PROJECT ON THE WELL-BEING OF THE SHGs IN INDIA
Dr. Renu Susan Samuel	*St. Peter's College, India*	A PROFITABILITY ANALYSIS OF THE MERGERS OF HDFC BANK
Ebru AKDOĞAN Mehmet Özer DEMİR	*Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey*	A COMPARISON OF THE EFFECTS OF BOREDOM ON ONLINE CONSUMER PURCHASE INTENTION BEFORE AND DURING THE COVID 19 PANDEMICS: A RESEARCH ON WOMEN
Dr. Aydan ERMİŞ Dr. Seda SABAH Prof. Dr. Soner ÇANKAYA	*Ondokuz Mayıs University, Turkey*	MORAL DISENGAGEMENT IN SPORT LEVELS OF STUDENTS STUDYING AT THE FACULTY OF SPORTS SCIENCES
Dr. Aydan ERMİŞ Dr. Seda SABAH Prof. Dr. Soner ÇANKAYA	*Ondokuz Mayıs University, Turkey*	ANALYSIS OF FEAR OF FAILURE LEVELS IN INDIVIDUALS DOING INDIVIDUAL AND TEAM SPORTS
Assoc. Prof. Dr. Mustafa KOCAOĞLU Zeliha YILMAZ	*Necmettin Erbakan University, Turkey*	A RESEARCH ON E-GOVERNMENT APPLICATIONS: THE CASE OF SINGAPORE
Dr. Seda SABAH Dr. Aydan ERMİŞ Prof. Dr. Soner ÇANKAYA	*Ondokuz Mayıs University, Turkey*	ANALYSIS OF AGGRESSION LEVELS OF STUDENTS WITH DIFFERENT BRANCHES STUDYING AT THE FACULTY OF SPORTS SCIENCES
Dr. Seda SABAH Dr. Aydan ERMİŞ Prof. Dr. Soner ÇANKAYA	*Ondokuz Mayıs University, Turkey*	ATTITUDES OF SPORT SCIENCES FACULTY STUDENTS TOWARDS THE PROFESSION OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS TEACHING

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	$12^{00} - 14^{30}$	$13^{00} - 15^{30}$	2	3

MODERATOR: Dr. Luciano Marquetto		
Asst. Prof. Dr. Fatih Ferhat CETINKAYA Lect. Mustafa ALTINTAS	*Kırşehir Ahi Evran University, Turkey* *Yozgat Bozok University, Turkey*	THE RELATIONSHIP BETWEEN ORGANIZATIONS CRISIS MANAGEMENT SKILLS AND ORGANIZATIONAL RESILIENCE DURING THE Covid-19 PANDEMIC PERIOD
Dr. Luciano Marquetto Dr. Aldo Rosado Fernandes Neto Dr. Claudia Groposo	*Universidade Federal do Rio Grande do Sul, Brazil* *Centro Federal de Educação Tecnológica Celso Suckow da Fonseca, Brazil*	THE PERCEPTION OF SELECTED PROFESSIONALS FROM TWO FEDERAL COUNCILS IN BRAZIL ABOUT THE CAUSES, EFFECTS AND SCIENTIFIC CONSENSUS ON CLIMATE CHANGE
Assoc. Prof. Dr. Selin BİTİRİM OKMEYDAN	*Ege University, Turkey*	BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF PUBLICATIONS ABOUT INFODEMIC IN THE COVID-19 PANDEMIC
Asma ZGARNI Lamia GHARBI	*El Manar University, Tunisia*	DYNAMIC CAPABILITIES AND COMPETITIVE ADVANTAGE: TUNISIAN MANUFACTURING INDUSTRY
Dr. Münevver BAYAR	*Sosyal Güvenlik Kurumu, Turkey*	EFFECTS OF DIGITAL LEADERSHIP ON ORGANIZATIONAL MANAGEMENT AND HUMAN RESOURCES
Gülşah AK Assoc. Prof. Dr. Metin KILIÇ	*Bandırma Onyedi Eylül University, Turkey*	ORWARD WITH THE RELATIONSHIP BETWEEN LEADER-MEMBER EXCHANGE IMPACT TACTICS: AN APPLICATION IN THE RETAIL SECTOR
Fatma Altuntaş	*İstanbul Ayvansaray Univerity, Turkey*	ANALYSIS OF AIRLINES COMPANIES USING K-MEANS CLUSTERING DURING THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD
Dr. Luciano Marquetto Francisco de Assis Santos da Silva Filipe Barbosa Rodrigues Jorge Luis Soares Rosa	*Universidade Estadual do Maranhão (UEMA), Brazil*	TEACHING WATER MANAGEMENT PRACTICAL CLASSES AND METHODOLOGIES DURING THE PANDEMIC: A CASE FROM COROATÁ CITY, MARANHÃO, BRAZIL

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	$12^{00} - 14^{30}$	$13^{00} - 15^{30}$	2	4

MODERATOR: Assoc. Prof. Dr. Ebru GÖZÜKARA		
Assoc. Prof. Dr. Gülşah Kurt Güveloğlu	*Recep Tayyip Erdogan University, Turkey*	FAR EAST VISIT of TURKISH PRIME MINISTER ADNAN MENDERES (20-28 April 1958)
Maia Manchkhashvili	*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia*	MIKHEIL MUSKHELISHVILI AND THE IDEA OF A UNITED EUROPE
Assist. Prof. Dr. Alakbarova Khumar Elqam	*Institute of Oriental Studies named after academician Bunyadov Z. of ANAS, Azerbaijan*	REFLECTION OF EGYPT'S SOCIO-POLITICAL LANDSCAPE IN THE LATE XX - EARLY XXI CENTURIES IN MODERN LITERATURE
Assist. Prof. Dr. Begüm KURT	*Çağ University, Turkey*	THE CULTURAL TRANSFER OF FOLK SONGS OF MALATYA REGION FROM LOCAL TO NATIONAL FROM NATIONAL TO UNIVERSAL
Assoc. Prof. Dr. B.N.Hajiyeva	*Baku University, Azerbaycan*	FORMATION OF NEOLOGISMS IN MODERN TURKISH LANGUAGE AND THEIR GRAMMATICAL AND LEXICO-SEMANTIC FEATURES
Lect. Dr. Nesrin AKKOR	*Kırklareli University, Turkey*	MODERNIZATION MOVES OF THE OTTOMAN EMPIRE UNTIL THE CONSTITUTIONAL PERIOD
Dr. Iosefina BLAZSANI-BATTO	*Azerbaijan University of Languages, Baku Romanian Language Institute, Bucharest, Romania*	WAYS OF PRESERVING TANGIBLE CULTURAL HERITAGE
Sumana Som Prof. Deepak john Mathew	*Indian institute of technology Hyderabad, India*	CITY FROM NIZAM'S ALBUM: A JOURNEY THROUGH CARTOGRAPHY AND MINIATURE PAINTING
Assoc. Prof. Dr. Aylin Tutgun Ünal Patrizia Muradi	*Üsküdar University, Turkey*	LITERATURE REVIEW ON CAFFEINE ADDICTION ON THE AXIS OF COFFEE ADDICTION

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	12^{00} – 14^{30}	13^{00} – 15^{30}	2	5

MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Dipanwita Pal		
Dr. Öğr. Üyesi Gözde ÇAĞLAYAN AYGÜN	*Anadolu University, Turkey*	PROTECTION OF THE CHILD UNDER THE CHILD PROTECTION LAW IN TURKISH LAW
Assist. Prof. Başak Bahtiyar	*Maltepe University, Turkey*	THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF-DISGUST AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING: THE MEDIATOR ROLE OF DIFFICULTY IN EMOTION REGULATION
Dr. Öğr. Üyesi. Nuri Nalbantoğlu	*Trabzon University, Turkey*	AN EXAMINATION ON SHAKESPEARE'S VILLAINS "RICHARD" AND "IAGO"
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi TOKDİL	*Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Turkey*	Alienation in Joel Peter Witkin Photography and Photomontages
Assist. Prof. Dr. Hasan OSMANOĞLU Assist. Prof. Dr. Meliha UZUN Dr. Lect. Gamze GÜNEY	*Şırnak University, Turkey* *Kapadokya University, Turkey*	SPORTSMANING TENDENCIES OF VOLLEYBALL PLAYERS: A RESEARCH ON REGIONAL LEAGUE PLAYERS OF SOUTHEASTERN ANATOLIA
Assist. Prof. Dr. Meliha UZUN Dr. Lect. Gamze GÜNEY Prof. Dr. Osman İMAMOĞLU	*Şırnak University, Turkey* *Kapadokya University, Turkey* *Ondokuz Mayıs University, Turkey*	INVESTIGATION OF THE EFFECT OF SPORTS ON SLEEP QUALITY IN UNIVERSITY STUDENT WOMEN
Dr. Soha BouChabke Dr. Gloria Haddad	*Saint Joseph University USJ, Lebanon*	Subtle bullying in humanitarian organizations: can zero-tolerance policies protect the victims?
Asst. Prof. Ulviyya Nasirova Samira Hasanova Fidan Naghiyeva	*Odlar Yurdu University, Azerbaycan*	MODERN METHODS AND TECHNOLOGIES OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE
Raghavendra B. S. Prof. Dr. Chandan Chavadi Assoc. Prof. Dr. Ravikeerthi J. V.	*Presidency College, India*	A study on awareness of small firms on customer satisfaction with cost savings in reverse logistics
Dr. Ulviyya HUSEYNOVA	*Baku State University, Azerbaijan*	REPRESENTATION OF THE CONCEPT "DEATH" IN THE RUSSIAN CONSCIOUSNESS AND IN THE RUSSIAN LANGUAGE
Assist. Prof. Dr. Dipanwita Pal	*Galsi Mahavidyalaya, India*	SEXUAL POLITICS AND ANDROGYNY: A CRITICAL STUDY FROM THE ECOFEMINIST PERSPECTIVE

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	15^{00} – 17^{30}	16^{00} – 18^{30}	3	1

MODERATOR: Dr. Renu Susan Samuel		
Lect. Kelimetullah GEÇER Prof. Dr. Raşit ZENGİN	*Bitlis Eren University, Turkey* *Fırat University, Turkey*	OPINIONS OF SCIENCE TEACHERS IN SECONDARY SCHOOLS ON EDUCATION INFORMATION NETWORK (EBA)
Dr. Öğr. Ayşe KESKİN GEÇER Lect. Kelimetullah GEÇER	*Bitlis Eren University, Turkey*	AN EVALUATION OF THE PERCEPTIONS OF JUNIOR COLLEGE STUDENTS TOWARDS SCIENCE COURSES
Res. Asist. Dr. Mustafa Coramik Assoc. Prof. Dr. Handan Ürek	*Balikesir University, Turkey*	COMPARISON OF SCIENCE AND CLASSROOM TEACHER CANDIDATES' ASSOCIATIONS OF THEIR SCIENTIFIC KNOWLEDGE WITH PHYSICS, CHEMISTRY AND BIOLOGY RELATED CASES
Dr. Renu Susan Samuel Kamila Shakkeer	*St. Peter's College, India* *Indira Gandhi National Open University, India*	A STUDY ON THE COVID-19 INDUCED GENDER DIGITAL DIVIDE IN EDUCATION
Sumana Som Prof. Deepak john Mathew Prof. Kim Vincs Prof. Sivanes Phillipson	*Indian institute of technology Hyderabad, India* *Swinburne University of Technology, Australia*	DEFINING PRACTITIONER'S VIEWPOINT ON EXPERIENTIAL PEDAGOGY: A SURREAL SPACE FOR LEARNING AND EXPLORING ART AND DESIGN ON VIRTUAL REALITY PLATFORM
Assist. Prof. AAZRA NUH Dr. AMALENDU PAUL	*Rabindra Bharati University, India* *Diamond Harbour Women's University, India*	ONLINE LEARNING AND SPECIAL NEEDS STUDENTS DURING THE COVID-19 PANDEMIC
Assoc. Prof. Dr. Ömer Gökhan Ulum	*Mersin University, Turkey*	SUBLIMINAL MIND CONTROL CHALLENGING INFANTS
Assoc. Prof. Dr. Veli BATDI Dr. Tarık TALAN Fatma KAYIKLIK	*Gaziantep University, Turkey* *Gaziantep Islam Science and Technology University, Turkey*	A META-THEMATIC ANALYSIS OF THESIS REGARDING STEM EDUCATION
Assoc. Prof. Dr. Veli BATDI Fatma KAYIKLIK Dr. Tarık TALAN	*Gaziantep University, Turkey* *Gaziantep Islam Science and Technology University, Turkey*	EXAMINING THE BLENDED LEARNING PROCESS

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	15^{00} – 17^{30}	16^{00} – 18^{30}	3	2

MODERATOR: Dr. Kamtsios Spiridon		
Dr. Serkan GÖKALP	*Mersin University, Turkey*	INVESTIGATION OF THE PRESCHOOL PRINCIPALS' PERCEPTIONS ABOUT THEIR EDUCATIONAL BACKGROUND AND THEIR LEVELS OF INCOME
Yuval Eytan	*Tel Aviv University, Israel*	HOBBES ON SCIENTIFIC HAPPINESS
Dr. Kamtsios Spiridon	*University of Ioannina-Greece*	AN INITIAL EVALUATION OF "PASSION" SCALE IN GREEK UNDERGRADUATES
Dima Danawi	*University Saint Joseph, Lebanon*	POLITICAL JOURNALISTS AT THE DIGITAL AGE: THE LEBANESE CASE
Andrea KĽUČAROVÁ Vladimír ŠEBEŇ	*The University of Prešov in Prešov, Slovakia*	MAKING PHYSICS MORE INTERESTING
Pervin NEDİM BAL Behice Zuhal AKARCA	*Beykent University, Turkey*	EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIOTELISM AND CONTINUOUS ANGER AND ANGER EXPRESSION STYLE IN YOUNG AND YOUNG ADULT INDIVIDUALS
Pervin NEDİM BAL Büşra BIÇAKÇIOĞLU	*Beykent University, Turkey*	INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE HAPPINESS AT WORK AND SELF-SENSITIVITY OF WORKING INDIVIDUALS
İlayda TÜTER Assoc. Prof. Dr. Aylin Tutgun Ünal	*Üsküdar University, Turkey*	NEW DIGITAL WAR: ZOOM BOMBING
Serdar Altun Assist. Prof. Merve Mamacı	*Işık University, Turkey Fenerbahçe University, Turkey*	BUSINESS AND PROFESSIONAL ETHICS: A REVIEW ON PSYCHOLOGY

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	15^{00} – 17^{30}	16^{00} – 18^{30}	3	3

MODERATOR: Assist. Prof. Dr. Eylem YENİSOY ŞAHİN		
Sümeyra YAKAR	*University of Iğdır, Turkey*	INNER AND OUTHER DIMENSIONS OF THE THREE PILLARS OF ISLAM; PRAYING, FASTING, AND ALMSGIVING
Emine Enise Yakar	*University of Recep Tayyip Erdoğan, Turkey*	THE EXOTERIC AND ESOTERIC DIMENSIONS OF PRAYING RITUAL IN ISLAM
Asst. Prof. Dr. Sefa Salih AYDEMİR	*Adiyaman Üniversity, Turkey*	AN INFLUENTIAL NAME IN LOCAL POLITICS OF MALATYA BETWEEN 1965-1978: HAMIT FENDOĞLU (HAMIDO)
İpek Ülkümen Z. Deniz Aktan	*Işık University, Turkey*	EXAMINATION OF PARENTAL EMOTIONAL AVAILABILITY, EMOTION REGULATION DIFFICULTIES AND GAME ADDICTION ACCORDING TO SOME SOCIODEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS AMONG LATE ADOLESCENTS
Assist. Prof. Dr. Eylem YENİSOY ŞAHİN	*Bursa Uludağ University, Turkey*	A COMPARATIVE INVESTIGATION ON WHAT "HUMAN" IS: GEHLEN, SCHELER AND MENGÜŞOĞLU
Nikita Betala Smriti R. Sethi	*Amity University, India*	EFFECT OF ONLINE SELF-PRESENTATION ON SOCIAL INTERACTION ANXIETY AMONG ADOLESCENTS FACEBOOK USERS
Assist. Prof. Asiye YILDIRIM	*Maltepe University, Turkey*	THE MEDIATING ROLE OF SELF-DISGUST IN THE ASSOCIATION BETWEEN BASIC NEED SATISFACTION AND SELF-CONCEALMENT
Lect. Shakir Muhammad Usman	*American University of Iraq* *University of Innsbruck, Austria*	THE IDEA OF FEMALE MUEZZINS AND IMAMS IN ISLAM: A CHALLENGE TO THE PAKISTANI PATRIARCHS
Assist. Prof. Dr. Gizem Köşker	*Anadolu University, Turkey*	THE DEFINITION OF THE IDEAL TEACHER FOR FRENCH TEACHER CANDIDATES

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	15^{00} – 17^{30}	16^{00} – 18^{30}	3	4

MODERATOR: Dr. Rahul Tripathi		
Rehana Kanwal	*National College of Business Administration and Economics, Pakistan*	THE PRESERVATION OF THE HOLY QUR'AN AS A SOURCE OF SEERAH: A CRITICAL ANALYSIS OF ROBERT SPENCER'S VIEWS ON THE HOLY QUR'AN
Faiza Benaicha Rafik El Amine Ghobrini	*Abdelhamid Ibn Badis University, Algeria*	THE CATALYZING EFFECT OF COUPLING THE STATE OF FLOW AND THE GAME FRAME ON EFL LEARNERS' LEARNING
Assist. Prof. Dr. Akram Mohammed Yahya	*University of mosul, Iraq*	NEW STUDIES OF RARE ARCHAEOLOGICAL FINDS IN THE CITY OF MOSUL AND ANCIENT NINEVEH MIXED WITH THE BLOOD AND BODIES OF INNOCENT MARTYRS
Hassan Aliyu Corrienna Abdul Talib Faruku Aliyu Bilkisu Umar Mani	*Sokoto State University, Nigeria*	INCLUSION OF SUSTAINABLE PROGRESS STEM IN EDUCATION FOR RENEWABLE ENERGY INTO NIGERIA'S SECONDARY SCHOOL CURRICULUM
Assist. Prof. Dr. Ehsan Shahghasemi	*University of Tehran, Iran*	SOCIAL MEDIA, FLAMING, AND FREEDOM OF SPEECH: AN IRANIAN RIDDLE
Bouichou El houssain Khalil Allali Aziz Fadlaoui Abdoulay TAHIROU	*National Institute for Agricultural Research, Morocco* *International Institute of Tropical Agriculture, Nigeria*	ENTREPRENEURSHIP INTENTION AND YOUTH ENGAGEMENT IN AGRIBUSINESS AND RURAL ECONOMIC ACTIVITIES IN AFRICA
Dr. Rahul Tripathi Prashant Saxena	*Amity University, India*	COLONEL CHESNEY'S ROLE IN THE CONSTRUCTION OF THE EUPHRATES ROUTE TO INDIA: A HISTORICAL STUDY
Vineet Gairola	*Indian Institute of Technology Hyderabad, India*	PSYCHOANALYSIS: A TALE OF LOVE
Marina Stamati	*University of the Aegean, Greece*	THE OBSERVATIONAL CINEMA AS A SOPHISTICATED TECHNIQUE OF QUALITATIVE RESEARCH

DATE	PARIS TIME	ANKARA TIME	SESSION	HALL
09.07.2021	15^{00} – 17^{30}	16^{00} – 18^{30}	3	5

MODERATOR: Dr. Theodoros Daglis		
Amina Zgarni	*University of Tunis El Manar, Tunisia*	THE EFFECT OF BOARD CHARACTERISTICS ON REAL ACTIVITIES MANIPULATION IN TUNISIAN BANKS
Muhammad Bello Nawaila Sezer Kanbul Umar Mohammed Kani	*Aminu Saleh College of Education Azare, Nigeria* *Near East University, Cyprus*	DLMA_NEU: A TURKISH DIGITAL LITERACY MOBILE APPLICATION FOR CHILDREN
Viviane Soares Vilasanti Marsiel Pacífico	*Universidade Estadual de Mato Grosso do Sul, Brazil*	FEMININE BODY, AGING AND CULTURAL INDUSTRY: AN ANALYSIS OF AN PROPAGANDA FROM THE POINT OF VIEW OF CRITICAL THEORY
Prof. Dr. Ema Kristo Prof. Dr. Florinda Tarusha	*University of Elbasan, Albania*	CULTURAL DIVERSITY IN THE AGE OF GLOBALIZATION: THE CASE OF ETHNIC MINORITIES IN ALBANIA
DR. JONIDA BUSHI	*University Of Tirana, Albania*	NEW FORMS AND TECHNIQUES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING
Warunika N. Hettiarachchi Nilakshi W. K. Galahitiyawe	*Sabaragamuwa University of Sri Lanka* *University of Sri Jayewardenepura, Sri Lanka*	CONCEPTUALIZING THE IMPACT OF SOCIAL NORMS AND MODERATION OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON NORM ACTIVATION THEORY
Asela S. Fernando Warunika N. Hettiarachchi	*Open University of Sri Lanka, Sri Lanka* *Sabaragamuwa University of Sri Lanka*	CONSUMER TRUST AND OUTSOURCING INTENTION OF WEDDINGS: REFERENCE TO EVENT MANAGEMENT INDUSTRY OF SRI LANKA
Jose Rodolfo Hernandez-Carrion	*University of Valencia, Spain*	THE CHALLENGE FOR AN ECONOMIC PARADIGM SHIFT THROUGH THE PLATFORM'S CAPITALISM OF THE NEW GLOBAL 21ST CENTURY
Dr. Theodoros Daglis	*National Technical University of Athens, Greece*	THE CONNECTION AND CHANGE IN THE EFFECT AMONG ADDICTIVE BEHAVIORS DURING THE COVID-19 ERA
Ouzayr RABHI Ibtissam ARRASSEN	*Mohammed First University, Morocco*	TRANSFORMATION FROM PIM MODEL TO PSM MODEL IN MDA: CASE UML TO SALES FUNNEL

- CONTENTS -

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KARİYER HEDEF TUTARSIZLIKLARI VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ MUHAMMET KUSAN HACI ALİ ÇAKICI	**1**
SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN COVİD-19 KORKUSU VE FİZİKSEL AKTİVİTEYE KATILIM DÜZEYLERİ MUHAMMET KUSAN MUSA ÇON LALE ARAS	**10**
SUSTAINABLE BANKING IN TURKEY: AN INTERNATIONAL ASSESSMENT AND POLICY RECOMMENDATIONS METE BUMİN	**20**
THE EFFECT OF BOARD CHARACTERISTICS ON REAL ACTIVITIES MANIPULATION IN TUNISIAN BANKS AMİNA ZGARNİ	**30**
BUSINESS AND PROFESSIONAL ETHICS: A REVIEW ON PSYCHOLOGY SERDAR ALTUN MERVE MAMACI	**40**
LIFE DID NOT FIT INTO HOME: RE-THINKING "URBAN LIFE" AND "PUBLIC SPACE" IN THE DAYS OF PANDEMIC ÜRÜN BİÇER SERKAN YAŞAR ERDİNÇ	**46**
JUDİCİAL PRECEDENT AS A SOURCE OF LAW IRMASHEVA M. B. SEİTENOVA S. ZH.	**53**
INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE HAPPINESS AT WORK AND SELF-SENSITIVITY OF WORKING INDIVIDUALS PERVİN NEDİM BAL BÜŞRA BIÇAKÇIOĞLU	**56**
EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PHUBBING (SOCIOTELISM) AND CONTINUOUS ANGER AND ANGER EXPRESSION STYLE IN ADULT INDIVIDUALS PERVİN NEDİM BAL BEHİCE ZUHAL AKARCA	**74**
SHAKESPEARE'İN KÖTÜ ADAMLARI "RICHARD" VE "IAGO" ÜZERİNE BİR İNCELEME NURİ NALBANTOĞLU	**93**
INFLUENCE OF ESHAKTI PROJECT ON THE WELL-BEING OF THE SHGS IN INDIA SUDİPTA MAJUMDAR	**98**
THE IDEA OF FEMALE MUEZZINS AND IMAMS IN ISLAM: A CHALLENGE TO THE PAKISTANI PATRIARCHAL FORCES SHAKİR (MUHAMMAD USMAN)	**109**
GÜNÜMÜZ OTOPORTRE KAVRAMI: SELFİE NAZAN DÜZ ÜMİT AYAZ	**118**

- CONTENTS -

THE PANDEMIC CONDITION AND CONTRADICTORY PARADIGMS OF SOCIAL INTERACTIONS: NEW CHALLENGES FOR QUALITATIVE SOCIAL RESEARCH MANOS SAVVAKİS	**127**
DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF SOCIOLOGY IN AZERBAIJAN NASİROVA NARGİZ MAHAMMAD	**137**
DEMOGRAFİK FAKTÖRLERE GÖRE NOMOFOBİ DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ: BANKA ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA MERAL ÇALIŞ DUMAN MUSTAFA AKSOĞAN	**141**
JOEL PETER WITKIN FOTOĞRAF VE FOTOMONTAJLARINDA YABANCILAŞMA OLGUSU EZGİ TOKDİL	**148**
COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE ÖRGÜTLERİN KRİZ YÖNETME BECERİLERİ İLE ÖRGÜTSEL DAYANIKLIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ FATİH FERHAT ÇETİNKAYA MUSTAFA ALTINTAŞ	**158**
THE OBSERVATIONAL CINEMA AS A SOPHISTICATED TECHNIQUE OF QUALITATIVE RESEARCH MARİNA STAMATİ	**170**
COVID-19 PANDEMİSİNDE INFODEMİ İÇERİKLİ YAYINLARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ SELİN BİTİRİM OKMEYDAN	**182**
SUBLIMINAL MIND CONTROL CHALLENGING INFANTS ÖMER GÖKHAN ULUM	**197**
ORTADOĞU'DA BAKIŞ AÇISINI DEĞİŞTİRMEK GÜRAY ALPAR GÖKBERK DURMAZ	**206**
STEM EĞİTİMİ İLE İLGİLİ YAPILMIŞ TEZLERİN META-TEMATİK ANALİZİ VELİ BATDI TARIK TALAN FATMA KAYIKLIK	**210**
HARMANLANMIŞ ÖĞRENME SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VELİ BATDI FATMA KAYIKLIK ÜYESİ TARIK TALAN	**225**
KRİTİK KİTLE TEORİSİ KAPSAMINDA TÜRKİYE'DE KADIN TEMSİLCİ ORANLARI SEDEF ZEYREKLİ YAŞ	**236**
COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE FİYAT DUYARLILIĞININ VE ALGILANAN KALİTENİN SATIN ALMA DAVRANIŞINA ETKİSİ MURAT ÇAKIRKAYA MURAT KOÇYİĞİT MÜKREMİN YİĞİT	**243**
COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE TÜKETİCİ YAŞAM YÖNELİMİ İLE PANİK SATIN ALMA DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ	**258**

- CONTENTS -

MURAT KOÇYİĞİT MURAT ÇAKIRKAYA	
AN EVALUATION OF THE PERCEPTIONS OF JUNIOR COLLEGE STUDENTS TOWARDS SCIENCE COURSES KELİMETULLAH GEÇER AYŞE KESKİN GEÇER	**276**
OPINIONS OF SCIENCE TEACHERS IN SECONDARY SCHOOLS ON EDUCATION INFORMATION NETWORK (EBA) KELİMETULLAH GEÇER RAŞİT ZENGİN	**281**
MUSIC STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS E-LEARNING ERKAN DEMİRTAŞ	**290**
İNSANIN NE'LİĞİNE DAİR KARŞILAŞTIRMALI BİR SORUŞTURMA: GEHLEN, SCHELER VE MENGÜŞOĞLU EYLEM YENİSOY ŞAHİN	**296**
THE PHENOMENON OF TAX EMPHASIS IN TURKEY AND ITS LOCATION ON RECENTLY YEARS STRUCTURAL CHANGES AHMET NİYAZİ ÖZKER ULUHAN CANPULAT	**301**
FEMININE BODY, AGING AND CULTURAL INDUSTRY: AN ANALYSIS OF AN PROPAGANDA FROM THE POINT OF VIEW OF CRITICAL THEORY VİVİANE SOARES VİLASANTİ MARSİEL PACÍFİCO	**314**
MODERNIZATION AND ARISTOCRATIC FAMILIES IN THE XIXTH AND BEGINNING OF XXTH CENTURIES IN CRAIOVA AND BUCHAREST, ROMANIA GABRİELA BOANGİU	**323**
NEW FORMS AND TECHNIQUES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING JONIDA BUSHI	**328**
FİZİKSEL AKTİVİTELERE KATILAN DOWN SENDROMLU BİREYLERİN COVİD-19 SÜRECİNDEKİ STRES DURUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ (MALATYA YEŞİLYURT ÖRNEĞİ) MEHMET ILKIM HÜLYA BİNGÖL	**337**
ANTİK DÜNYANIN EN YOĞUN SPORLARINDA ŞİDDET UNSURLARI CUMA ECE SEMRA ÇETİN	**340**
NEW DIGITAL WAR: ZOOM BOMBING İLAYDA TÜTER	**347**
THE COMMON NATIONAL CURRICULAR BASE AND TEACHING OF GEOGRAPHY: A DOCUMENTAL ANALYSIS OF ITS LIMITS AND CHALLENGES SİLVANO ARTUR BUSCH VERGUTZ MARSİEL PACÍFİCO TİAGO SATİMKARAS	**353**
EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON CREDIT CARD AND CONSUMER LOAN USAGE IN TURKEY M. ESRA ATUKALP	**364**

- CONTENTS -

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE ÖĞRENİM GÖREN FARKLI BRANŞLARA SAHİP ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ SEDA SABAH AYDAN ERMİŞ SONER ÇANKAYA	**368**
SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE EĞİTİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ MESLEĞİNE YÖNELİK TUTUMLARI SEDA SABAH AYDAN ERMİŞ SONER ÇANKAYA	**376**
AZƏRBAYCAN QADINLARININ MAARİFÇİLİK İDEYALARI VƏ MƏTBU XİDMƏTLƏRİ NURİDƏ RAFİQ QIZI QULİYEVA	**383**
COMPARISON OF SCIENCE AND CLASSROOM TEACHER CANDIDATES' ASSOCIATIONS OF THEIR SCIENTIFIC KNOWLEDGE WITH PHYSICS, CHEMISTRY AND BIOLOGY RELATED CASES MUSTAFA CORAMİK HANDAN ÜREK	**386**
KENT TEMALI MASA OYUNLARINDA GÖRSEL TASARIMIN KEVIN LYNCH'İN "KENT İMGESİ" YAKLAŞIMI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ VE KENT BELLEĞİ KAVRAMI İLİŞKİSİNDE LISBOA ÖRNEĞİ AYŞEGÜL PINAR ACAR	**392**
XX ƏSRİN SONU-XXI ƏSRİN ƏVƏLLƏRİNDƏ MİSİRİN İCTİMAİ-SİYASİ MƏNZƏRƏSİNİN YENİ DÖVR ƏDƏBİYYATINDA İNİKASI XUMAR ELHAM ƏLƏKBƏROVA	**403**
ASSESSING THE POTENTIAL OF MOBILE APPLICATIONS AS A TOOL FOR TWO-WAY COMMUNICATION BETWEEN MEDICAL DOCTORS AND PATIENTS IN CLINICAL TRIALS IN BULGARIA GEORGİ VALCHEV TSVETOMİLA VALCHEVA TEODORA STANKOVA BORİSLAV BORISSOV	**407**
ONLINE LEARNING AND SPECIAL NEEDS STUDENTS DURING THE COVID-19 PANDEMIC AAZRA NUH DR. AMALENDU PAUL	**412**
THE ANALYSIS OF THE VALIDITY OF PURCHASING POWER PARITY THEORY IN G7 COUNTRIES VIA FOURIER THRESHOLD UNIT ROOT TEST PINAR KOÇ	**424**
DÜNYACA ÜNLÜ SANATÇI TOĞRUL NARİMABEYOV'UN ESERLERİNDE NAHÇIVAN KONUSU HABİBE ALLAHVERDİYEVA	**430**
THE INNER AND OUTHER DIMENSIONS OF THE THREE PILLARS OF ISLAM; PRAYING, FASTING, AND ALMSGIVING SÜMEYRA YAKAR	**434**
EFFECT OF ONLINE SELF-PRESENTATION ON SOCIAL INTERACTION ANXIETY AMONG ADOLESCENTS FACEBOOK USERS	**441**

- CONTENTS -

NİKİTA BETALA SMRİTİ R. SETHİ	
DEFINING PRACTITIONER'S VIEWPOINT ON EXPERIENTIAL PEDAGOGY: A SURREAL SPACE FOR LEARNING AND EXPLORING ART AND DESIGN ON VIRTUAL REALITY PLATFORM	**450**
SUMANA SOM DEEPAK JOHN MATHEW KİM VİNCS SİVANES PHİLLİPSON	
A STUDY ON THE COVID-19 INDUCED GENDER DIGITAL DIVIDE IN EDUCATION	**461**
RENU SUSAN SAMUEL KAMİLA SHAKKEER	
A PROFITABILITY ANALYSIS OF THE MERGERS OF HDFC BANK	**467**
RENU SUSAN SAMUEL	
THE EXOTERIC AND ESOTERIC DIMENSIONS OF PRAYING RITUAL IN ISLAM	**472**
EMİNE ENİSE YAKAR	
E-DEVLET UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: SİNGAPUR ÖRNEĞİ	**478**
MUSTAFA KOCAOĞLU ZELİHA YILMAZ	
ÖRGÜTSEL DAVRANIŞIN SANAL ÖRGÜT YÖNETİMİNE ETKİSİ	**495**
NURAN VARIŞLI	
SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN SPORDA AHLAKTAN UZAKLAŞMA DÜZEYLERİ	**503**
AYDAN ERMİŞ SEDA SABAH SONER ÇANKAYA	
BİREYSEL VE TAKIM SPORUYLA UĞRAŞAN BİREYLERİN BAŞARISIZLIĞA YÖNELİK KORKU DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ	**509**
AYDAN ERMİŞ SEDA SABAH SONER ÇANKAYA	
TÜRKİYE İÇİN İŞSİZLİK HİSTERİSİ TEORİSİ'NİN SINANMASI	**516**
SEÇİL DURMAZ H. NEHRİN TUNALI SARI	
SPORCULARIN YAPMIŞ OLDUKLARI SPORUN YAŞAM BECERİLERİNE ETKİ DÜZEYİ İLE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	**523**
HACI ALİ ÇAKICI FATİH ALTIN MUHAMMET KUSAN KAZIM BIYIK SONER ÇANKAYA	
RAFTİNG SPORCULARININ YARALANMA KAYGILARI İLE GÜDÜLENME DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	**534**

- CONTENTS -

HACI ALİ ÇAKICI HÜLYA HACIBEKİROĞLU MUHAMMET KUSAN KAZIM BIYIK SONER ÇANKAYA	
TÜRKİYE TÜRKÇESINDE NEOLOJİZMLERIN OLUŞMASI, YAPISAL VE LEKSİKOLOJİK SEMANTİK ÖZELLİKLERİ BENÖVŞE HACIYEVA NIYAZ	**546**
MIKHEIL MUSKHELISHVILI AND THE IDEA OF A UNITED EUROPE MAİA MANCHKHASHVİLİ	**551**
CULTURAL HERITAGE PRESERVATION OF DHOKRA CRAFT TRADITION OF GONDS TRIBE THROUGH 3D SCANNING AND DIGITAL DOCUMENTATION KRİSHNA JAYESHBHAİ TRİVEDİ DEEPAK JOHN MATHEW	**556**
MAKING PHYSICS MORE INTERESTING ANDREA KĽUČAROVÁ VLADİMÍR ŠEBEŇ	**564**
DİJİTAL LİDERLİĞİN ÖRGÜTSEL YÖNETİM İLE İNSAN KAYNAKLARI ÜZERİNDE ETKİLERİ MÜNEVVER BAYAR	**571**
CULTURAL DIVERSITY IN THE AGE OF GLOBALIZATION. THE CASE OF ETHNIC MINORITIES IN ALBANIA EMA KRİSTO FLORİNDA TARUSHA	**577**
LIDER-ÜYE ETKILEŞIMI VE YUKARIYA DOĞRU ETKILEME TAKTIKLERI İLIŞKISI: PERAKENDECILIK SEKTÖRÜNDE BIR ARAŞTIRMA GÜLŞAH AK METİN KILIÇ	**587**
BELEDİYELERDE İÇ DENETİMİN ETKİNLİĞİNE YÖNELİK BİR İNCELEME RAMAZAN ŞENGÜL SEMANUR DEMİRKAYA	**599**
RELIGION AND SEXUAL IDENTITY FORMATION: A STUDY ON ANGLO INDIAN COMMUNITY OF KOLKATA SUCHİSMİTA DAS	**610**
TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANI ADNAN MENDERES'İN UZAKDOĞU SEYAHATİ (20-28 NİSAN 1958) GÜLŞAH KURT GÜVELOĞLU	**615**
CAPACITES DYNAMIQUES ET AVANTAGE CONCURRENTIEL: INDUSTRIE MANUFACTURIERE TUNISIENNE ASMA ZGARNI LAMİA GHARBI	**623**
COLONEL CHESNEY'S ROLE IN THE CONSTRUCTION OF THE EUPHRATES ROUTE TO INDIA: A HISTORICAL STUDY PRASHANT SAXENA RAHUL TRİPATHİ	**630**

- CONTENTS -

A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW ON NEW PRINTMAKING METHOD AT INDIAN ART SCENARIO PARTHA DUTTA RİTWİJ BHOWMİK	**641**

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KARİYER HEDEF TUTARSIZLIKLARI VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Muhammet KUSAN
Araştırma Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Hacı Ali ÇAKICI
Araştırma Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Soner ÇANKAYA
Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı,
Vedat ERİM
Dr. Öğr Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı,
Musa ÇON
Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun,

GİRİŞ

Bireyin, yaşam boyu süren uğraşlarını ve ömrü boyunca oynadığı rolleri ifade eden olguya kariyer hedefi denmektedir. Genellikle üniversite yıllarını kapsayan kariyer belirleme dönemi bireyin yaşantısının kalanını da ilgilendirdiği için üstünde önemle durulması gereken bir konudur (Sharf, 2017). Kişi kariyerine karar verme sürecinde gelecekte yapacak olduğu mesleği belirleyen bir kariyer hedefi oluşturmuş olur. Kariyer hedefine ulaşabilmek için birçok eylem ve görevi yerine getirmesi gerekmektedir. Kariyer hedefi, kişinin gelecek yaşantısındaki çalışma hayatında ne konumda olmak istediği ile alakalıdır, özetle kişinin iş hayatındaki rotasını oluşturmasıdır (Özden, 2007). İnsanlar mevcut durumlarındaki kariyerleri ile gelecek yaşantılarındaki kariyer hedefleri arasındaki ilişkiyi sürekli değerlendirme eğilimindedirler. Bu değerlendirme esnasında yaşanan olumsuzluk insanlarda kariyer hedeflerini savunmaya yönelik tutum geliştirebilirken, kariyer hedeflerinin doğru ilerlediğini gördüklerinde herhangi bir savunma mekanizması geliştirmeden izleme sürecini devam ettirmektedirler.

Kariyer hedef tutarsızlığı, insanların kariyer açısından gelecek yaşantısında kendisini görmek istediği konum ve ulaşmayı düşündüğü kariyer hedefinin içinde bulunduğu mevcut kariyer seviyesi arasındaki oluşan uyum ve tutarsızlık sorunu olarak tanımlanmaktadır (Carver & Scheier, 1990; Higgins, 1987). İnsanların saptamış oldukları kariyer hedefi ve standardı kariyer sürecinin gelişmesi bakımından bir yol gösterici fonksiyon oluşturmaktadır. Bireyler belirlemiş oldukları amaçlarına yönelik yeni davranış ve kazanımlar oluşturmaktadırlar. Hedeflerine daha çabuk ulaşabilmek için yoğun çalışma, belirli eğitimler alma, kişisel gelişim kurslarına gitme gibi çeşitli eylemleri gerçekleştirmektedirler. Bireyler mevcut kariyer düzeylerinin gelecek standardını karşılayamayacağını düşündüğü zaman farklı eğilimler göstermektedirler.

Psikolojik iyi oluş, bireyin hayatında yüzleştiği varoluşsal meydan okumaları kontrol etme olarak tanımlanmaktadır (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002). Ryff'ın (1989) iddia ettiği psikolojik iyi oluş modelinde altı boyut bulunmaktadır. Bunlar; öz-kabul, diğerleri ile pozitif ilişkiler, özerklik, çevresel kontrol, yaşam amacı ve kişisel gelişimdir. Psikolojik iyi oluş ile ana kavramlar, insan gelişimindeki görev ve zorlukları ortaya koyan gelişim teorileri; kendini gerçekleştirme, olgunlaşma, tam işlevsellik ya da bireyselleşmenin ne olduğunu ortaya koyan klinik açıklamalar ve ruh sağlığının olumlu kriterlerinin belirleyicilerinden elde edilmiştir

(Ryff, Magee, Kling ve Wing, 1999). Psikolojik iyi oluş kuramı, olumlu faaliyette bulunan bireyin niteliklerini inceleyen kuramların birleşim hali durumudur. (Özen, 2010).

İnsan için en iyi ruh haline ve işleyişe işaret eden psikolojik iyi oluş kavramı multidsipliner alanlarda kullanılmaktadır. Psikolojik iyi oluş (Ryff ve Keyes, 1995) kavramını tanımlamış ve incelemiştir. Kariyer kararı verme süreci ile iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışma olan Arnold'un (1989) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışma olarak söylenebilir. Araştırmada psikolojik iyi oluşun kariyer kararsızlığını tespit edebilmek için önemli bir araç olduğunu söylemiştir.. Uthayakumar, ve ark, (2010) öznel iyi oluş ve kariyer kararsızlığı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koyarken; Creed, Prideaux ve Patton (2005) tarafından yapılan araştırma sonucunda ergenlerde kalıcı kariyer kararsızlığı ile düşük düzeyde iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulguların yanı sıra; kariyer kararsızlığı ve yaşam doyumu (Lounsbury, ve ark., 1999), kariyer kararsızlığı ve psikolojik iyi oluş (Viola, ve ark., 2017) ile kariyer kararı verme güçlüğü ve öznel iyi oluş (Mutlu, 2011) arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koyan çalışmalar yer almaktadır. Yapılan bu çalışma ile, kariyer alan yazınına, üniversite öğrencilerinin kariyer hedef tutarsızlıklarının belirlenmesi konusuna bu konularda bilimsel çalışma yapmayı düşünen araştırmacılara katkı sağlaması düşünülmektedir. Buradan hareketle bu araştırmada, Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin kariyer hedef tutarsızlıklarının, psikoloji iyi oluşlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Bu araştırma kesitsel ve tanımlayıcı tipte bir araştırmadır. Araştırmanın modeli, nicel araştırma modelleri içerisinde yer alan ve betimsel nitelik taşıyan ilişkisel tarama yöntemi ve amaçlı örneklem modeline uygun olarak yapılmıştır. Çalışmada ölçüt, öğrencilerin Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde aktif olarak öğrenim görüyor olmalarıdır. İlişkisel tarama modeli genellikle birden çok değişken arasındaki etkileşimin varlığını ve miktarını belirlemede kullanılır (Karasar, 2012).

Araştırmada verileri toplamak için "Google Form" aracılığıyla öğrencilerin e-posta adreslerine anketin tanıtım metni ve online form linki gönderilmiştir. Çalışma Şubat 2021-Mart 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmanın evrenini tüm spor bilimleri fakültelerinde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu, 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı içerisinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, Antrenörlük Eğitimi, Spor Yöneticiliği ve Rekreasyon Eğitimi bölümlerinden basit tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen 276 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan anket üç bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde "Kişisel Bilgi Formu", ikinci bölümde 'Kariyer Hedef Tutarsızlık Ölçeği'' üçüncü bölümde ise "Psikolojik İyi Oluş Ölçeği" bulunmaktadır. Ankette yer alan sorular, "Google Form" aracılığıyla hazırlanmış olup, anketin katılımcılara daha kolay ulaşması hedeflenmiştir. Öğrencilerin e-posta adreslerine ve mesaj olarak anketin tanıtım metni ve online form linki gönderilmiştir. Anket 4 hafta boyunca erişime açık kalmış, veri girişinin sonlanmasıyla anket durdurularak veri seti istatiksel analiz için hazır hale getirilmiştir. Verilerin toplanmasında 'Kariyer Hedef Tutarsızlık Ölçeği'' ve "Psikolojik İyi Oluş Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan bireylerin tanıtıcı bilgi formu katılımcıların bazı sosyo-demografik özelliklerini içeren 7 sorudan (cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve aile gelir düzeyi) oluşmaktadır.

Kariyer Hedef Tutarsızlığı Ölçeği (KHT)

Creed ve Hood tarafından 2015 yılında geliştirilen Kariyer Hedef Tutarsızlığı Ölçeği 2020 yılında Yam, Alkın ve Barut Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmışlardır. Kariyer hedef tutarsızlık ölçeğinin orijinal formu tek boyut ve 12 maddeden oluşmaktadır.

Ölçek yedili likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçek formu ters madde içermemektedir. Ölçeğin güvenirlik analizi için iç güvenirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) a = .96'dır bu sonuç ölçümlerin güvenilir olduğu göstermektedir.

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİO)

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Diener ve arkadaşları (2009-2010) tarafından psikolojik iyi oluşu ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmasını Telef (2011; 2013) yıllarında yapmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda toplam açıklanan varyansın %42 olduğu saptanmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri. 54 ile .76 arasında hesaplanmıştır. Psikolojik İyi oluş ölçeğinin madde toplam korelasyonlarının .41 ile .63 arasında değişiklik gösterdiği ve t-değerlerinin anlamlı olduğu saptanmıştır (p<.001).

Bu çalışmanın yapılabilmesi için, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Etik kurulundan 2021 tarih ve 21 sayılı etik kurul kararı ile onay almıştır. Araştırma da elde edilen verilere uygulanacak olan testlerin seçimi öncesinde hata terimlerinin normal dağılım gösterip göstermediği kontrol etmek amacı ile Kolmogrow Smimirnov normallik testi uygulanmıştır (P>0,05).

Her bir ölçekten ve ölçeğin alt boyutlarından elde edilen toplam puanlar için kişisel bilgi formunda iki seçenekli değişkenler (DAD ve DDR) açısından farklılıklar Student t-testi ile üç veya daha fazla seçenekli değişkenler (Eğitim durumu, gelir durumu v.b) açısından farklılıklar ise Tek Yönlü Varyans Analizi (One-way ANOVA) ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Ölçeklerden alınan toplam puanlar arasındaki ilişkiler ise Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Araştırma bulguları n (%), ortalama ve standart sapma olarak ifade edilmiş olup, P<0,05 önem seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalar SPSS 22.0 V. istatistik paket programda yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve aile gelir düzeyine göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%		Yaş	n	%
Kadın	101	36,6		17-20	70	25,4
Erkek	175	63,4		21-24	177	64,1
Toplam	276	100,0		25 ve üzeri	29	10,5
				Total	276	100,0
Bölüm	n	%		Sınıf	n	%
SYB	56	20,3		1,0	16	5,8
BSÖ	32	11,6		2,0	55	19,9
ANT	112	40,6		3,0	131	47,5
REK	76	27,5		4,0	74	26,8
Total	276	100,0		Total	276	100,0
Anne Eğitim Durumu	n	%		Baba Eğitim Durumu	n	%
İlkokul	115	41,7		İlkokul	87	31,5

Ortaokul	54	19,6		Ortaokul	59	21,4
Lise	74	26,8		Lise	87	31,5
Üniversite	33	12,0		Üniversite	43	15,6
Total	276	100,0		Total	276	100,0
Aylık Gelir	n	%				
3000 TL ve altı	130	47,1				
3001-4500 TL	70	25,4				
4501-6000 TL	35	12,7				
6001 TL ve üzeri	41	14,9				
Total	276	100,0				

Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde okuyan öğrencilerinin demografik bilgi formunda vermiş olduğu cevaplar incelendiğinde, bireylerin % 36,6'ı kadın, % 63,4'ü erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların %25,4'ü 17-20 yaş, %64,1'i 21-24 yaş, %10,5'i 25 yaş üstü kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların bölümlerine göre bakıldığında %20,3'ü spor yöneticiliği, %11,6'sı beden eğitimi ve spor öğretmenliği, %40,6'sı antrenörlük eğitimi ve %27,5'i rekreasyon eğitimi bölümünden oluşmaktadır. Katılımcılar sınıflarına göre incelendiğinde %5,8'i 1.sınıf, %19,9'u 2.sınıf, %47,5'i 3.sınıf, %26,8'sı 4.sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Katılımcıların anne eğitim durumları incelendiğinde %41,7'si ilkokul, %19,6'sı ortaokul, %26,8'i lise, %12'si üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Katılımcıların baba eğitim durumları incelendiğinde %31,5'i ilkokul, %21,4'ü ortaokul, 31,5'i lise, %15,6'sı üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Katılımcıların aylık aile gelir düzeyleri incelendiğinde %47,1'i 3000tl ve altı, %25,4'ü 3001-4500 tl, %12,7'si 4501-6000 tl, %14,9'u 6001 tl ve üstü gelir düzeyine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan bireylerin bu araştırmada kullanılan ölçek maddelerine verdikleri cevaplarından elde edilen Kariyer Hedefi Tutarsızlık Ölçeği (KHT) ve Psikolojik İyi Oluş (PİO) ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların yaşına ve ölçeklerdeki maddelere verdiği cevaplara ilişkin bazı tanımlayıcı istatistikler

Ölçekler	n	Ortalama	Std Sapma	Minimum	Maksimum
KHT	276	32,43	14,11	12,00	81,00
PİO	276	42,13	11,27	8,00	56,00

Araştırma katılan bireylerin Kariyer Hedefi Tutarsızlık Ölçeği (KHT) toplam puanları için en düşük puan 12, en yüksek ise 81 olarak tespit edilmiştir. Bireylerin Psikolojik İyi Oluş Ölçeğine (PİO) toplam puanları için en düşük puan 8, en yüksek ise 56 olarak belirlenmiştir **(Tablo 2).**

Tablo 3. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Kariyer Hedef Tutarsızlık (KHT) Düzeyi

Değişkenler	n	Ortalama ± Std Sapma	Test istatistik değerleri	P-değerleri
Cinsiyet				
Kadın	101	32,21 ± 14,78	t: 0,199	0,842
Erkek	175	32,56 ± 13,75		
Bölüm				
SYB	56	36,55 ± 16,33a	F: 3,124	0,048
BSÖ	32	34,19 ± 11,77ab		
ANT	112	31,05 ± 13,44b		
REK	76	30,68 ± 13,79b		
Sınıf				
1,0	16	25,19 ± 10,68b	F: 4,093	0,007
2,0	55	31,20 ± 13,31ab		
3,0	131	31,45 ± 13,84ab		
4,0	74	36,65 ± 14,91a		
Yaş				
17-20	70	27,79 ± 11,17b	F: 5,431	0,005
21-24	177	34,25 ± 14,76a		
25 ve üzeri	29	32,55 ± 14,31ab		
Anne Eğitim Durumu				
İlkokul	115	31,22 ± 12,11	F: 1,834	0,141
Ortaokul	54	36,24 ± 16,65		
Lise	74	32,43 ± 15,14		
Üniversite	33	30,42 ± 13,15		
Baba Eğitim Durumu				
İlkokul	87	32,16 ± 15,85	F: 0,314	0,819
Ortaokul	59	31,20 ± 11,12		
Lise	87	32,87 ± 12,46		
Üniversite	43	33,77 ± 17,21		
Aylık Gelir				
3000 TL ve altı	130	32,19 ± 13,86	F: 0,273	0,845
3001-4500 TL	70	33,43 ± 14,80		
4501-6000 TL	35	32,94 ± 12,95		
6001 TL ve üzeri	41	31,05 ± 15,00		

Araştırmaya katılan bireylerin bazı demografik özelliklerine göre KHT toplam puanları arası farklılıklar incelendiğinde; katılımcıların okudukları bölüm, sınıf ve yaşlarına göre KHT toplam puanlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir(P<0,05). Cinsiyet, anne ve baba eğitim durumu, aylık gelir düzeylerine göre KHT toplam puanlarına anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,05). Spor yöneticiliği bölümü öğrencilerinin KHT puanları, Antrenörlük ve Rekreasyon bölüm öğrencilerinin puanlarından yüksek bulunmuştur (P=0,048). 4. sınıf öğrencilerinin KHT puanları, 1.sınıf öğrencilerinin puanlarından (P=0,007), 21-24 yaş grubundaki öğrencilerin KHT puanları, 17-20 yaş grubundaki öğrencilerinin puanlarından yüksek bulunmuştur (P=0,005).

Tablo 5. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Psikolojik İyi oluş (PİO) Düzeyi

Değişkenler	n	Ortalama ± Std Sapma	Test istatistik değerleri	P-değerleri
Cinsiyet				
Kadın	101	43,77 ± 10,07	t: 1,846	0,066
Erkek	175	41,18 ± 11,84		
Bölüm				
SYB	56	43,41 ± 9,65	F: 0,783	0,504
BSÖ	32	39,94 ± 12,81		
ANT	112	42,56 ± 10,67		
REK	76	41,47 ± 12,55		
Sınıf				
1,0	16	36,31 ± 16,36	F: 1,795	0,148
2,0	55	43,36 ± 10,37		
3,0	131	42,63 ± 11,32		
4,0	74	41,59 ± 10,34		
Yaş				
17-20	70	42,54 ± 11,87	F: 0,067	0,935
21-24	177	42,02 ± 10,77		
25 ve üzeri	29	41,79 ± 13,09		
Anne Eğitim Durumu				
İlkokul	115	40,10 ± 11,77	F:2,395	0,069
Ortaokul	54	44,59 ± 10,06		
Lise	74	43,03 ± 10,57		
Üniversite	33	43,18 ± 12,18		
Baba Eğitim Durumu				
İlkokul	87	41,89 ± 11,69	F: 0,470	0,704
Ortaokul	59	40,83 ± 12,35		
Lise	87	42,95 ± 9,90		
Üniversite	43	42,74 ± 11,69		
Aylık Gelir				
3000 TL ve altı	130	40,92 ± 11,88	F: 2,070	0,104
3001-4500 TL	70	42,31 ± 10,46		
4501-6000 TL	35	41,86 ± 12,24		
6001 TL ve üzeri	41	45,90 ± 9,12		

Araştırmaya katılan bireylerin bazı demografik özelliklerine göre PİO toplam puanları arası farklılıklar incelendiğinde; katılımcıların cinsiyet, bölüm, sınıf, yaş, anne ve baba eğitim durumu ile aylık gelir düzeylerine göre PİO toplam puanları anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,05).

Araştırmaya katılan bireylerin KHT ve PİO toplam puanları arasında % 18,3'lük düşük düzey anlamlı negatif bir ilişki tespit edilmiştir (P=0,002). Dolayısı ile bireylerin KHT azaldıkça bireylerin PİO düzeylerinde artış olabileceği söylenebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin kariyer hedef tutarsızlıklarının psikolojik iyi oluşlarına etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin kariyer hedef tutarsızlığı için toplam puanları arası farklılıklar incelendiğinde; katılımcıların okudukları bölüm, sınıf ve yaşlarına göre KHT toplam puanlarında anlamlı bir farklılık tespit edilirken (P<0,05), PİO puanları ile demografik özellikleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Creed ve Hood, (2015) kariyer hedefi farklılıklarını değerlendirmek için geliştirdikleri Kariyer Hedef Tutarsızlık Ölçeği çalışmalarında üniversite öğrencilerinin yaş, cinsiyet, akademik başarı yönünden anlamlı bir fark olmadığı sonucunu bulmuşlardır. Bizim yapmış olduğumuz çalışmada bölüm, sınıf ve yaş faktörlerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Creed ve hood un yapmış olduğu çalışma ile bizim yapmış olduğumuz çalışma arasındaki bu farkın çeşitli sebepleri olabilir. Creed ve Hood, (2015), yapmış oldukları ölçek geliştirme çalışması için anketin uyguladığı grubun ağırlıklı olarak cinsiyet yönünden kadınlardan oluştuğunu söylemişlerdir. Bizim çalışmamızdaki grubun çoğunluğunu erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Creed ve Hood 20 ile 35 yaş arası öğrencilerde bu çalışmayı uygulamışlardır bizim çalışmamız ise 17-25 yaş aralığındaki öğrencileri kapsamaktadır yaş grubunun farklı olması bizim çalışmamızda ortaya çıkan yaş ve kariyer hedefi arasındaki anlamlılığa sebep olarak gösterilebilir.

Sawitri, Perdhana, Suryadi, (2019), 205 birinci sınıf üniversite öğrencileri ile kariyer hedefi farklılıkları arasındaki ilişkiler ve sıkıntıları inceledikleri çalışmalarında, kariyer sıkıntısı ile farklılıklar arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Kariyer hedef netliği düşük olan bireylerin kariyer stresi yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğunu, bu durumun Locke ve ark., (1990) tarafından tespit edilen hedef belirleme teorisi ile bağdaştığını söylemişlerdir. Sawitri, Perdhana, Suryadi, (2019)'ın yapmış olduğu çalışma ile bizim çalışmamızın benzer sonuçlar verdiği söylenebilir. Bizim yapmış olduğumuz çalışmada kariyer hedef tutarsızlığı yaşayan öğrencilerin psikolojik iyi oluşlarının düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum Sawitri, Perdhana, Suryadi, (2019)'un da bahsettiği gibi şöyle açıklanabilir; kariyer hedefi tutarsızlığı yaşayan öğrenciler, psikolojik olarak kendilerini kötü hissettiklerinden dolayı kariyer stresi yaşamaları muhtemeldir.

Metz, Fouad, Ihle-Helledy, (2009), üniversite öğrencilerinin kariyer hedefi beklentilerini inceledikleri çalışmada çalışmalarında, kariyer beklentisi tutarsızlığının, cinsiyet açısından önemli bir fark var olduğu sonucunu bulmuşlardır. Biz yapmış olduğumuz çalışmada kariyer hedef tutarsızlığı ve cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göremedik. İki çalışma arasındaki bu farkın sebebi olarak Metz, Fouad, Ihle-Helledy, (2009), yapmış oldukları çalışmayı Amerika'da etnik köken ayrımlarını gözetmek için farklı etnik gruplardan birinci sınıf psikoloji öğrencilerine uygulamışlardır. Yapılan çalışma ile bizim yaptığımız çalışma arasındaki farkın sebebi olarak, farklı bir ülke farklı bir kültürde uygulanması ve katılımcıların etnik kökenleri birbirinden tamamen farklı olması söylenebilir.

Günay ve Çelik, (2019), halkla ilişkiler ve tanıtım bölümü öğrencileri ile kariyer stresinin psikolojik iyi oluş ve iyimserlik üzerine etkisini test ettikleri çalışmalarında iyimserlik ve psikolojik iyi oluş arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Bu ilişkinin niteliği olarak literatürde de vurgulandığı üzere iyimserliğin güçlü bir biçimde psikolojik iyi oluşu etkilediğini söylemişlerdir. Bozyiğit ve Gökbaraz, (2020), yaptıkları çalışmalarında, spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerini kariyer stresi düzeyleri cinsiyet, yaş, eğitim ve spor yapma durumu açısından incelemişlerdir. Öğrencilerinin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulamamışlardır. Fakat yaş öğrencilerin yaşları arttıkça kariyer stresi düzeylerinin de arttığını söylemişlerdir. Literatür, incelendiğinde bizim yapmış olduğumuz çalışmayı destekler sonuçlar çıktığını söyleyebilmekteyiz. Eren-Gümüştekin & Gültekin, 2009 yaş ilerledikçe kariyer yönetimin değiştiğini belirtmişlerdir. Yaş faktörü ile

kariyer arasındaki bağlantı öğrencilerde şu şekilde açıklanabilmektedir. Yaş ve sınıf doğru orantıda ilerlediği için yaşı ve sınıfı yüksek olan öğrencilerin eğitim hayatının sonuna gelmesi ile birlikte bir stres yükü altına girdiğini söylemek mümkündür (Özmutaf, 2006). Üniversite hayatının bitip, iş hayatının başlayacağını fark eden bireyler iş bulma sorunu ve kariyer hedeflerinin belirlemiş olduğu sıkıntı ile yüz yüze kalmaktadırlar. Kariyer hedefinin kendileri için çok mümkün olmadığını anladıklarında kariyer hedef tutarsızlığı yaşayarak psikolojik iyi oluş düzeylerinin azalması sonucuyla karşılaştıklarını söylemek mümkündür.

Öneriler

Kariyer planlaması aşamasında, üniversite sonrası yaşanılması muhtemel kariyer sorunlarının önüne geçebilmek amacıyla, öğrenciler üniversite hayatının ilk dönemlerinde bilinçlendirilmelidir. Gerçekçi kariyer planlaması yapılmalı, kişi ne olmak istediğine karar verme aşamasında objektif bir bakış açısıyla kendini değerlendirmeli ve ne konumda olmak istediğinden emin olarak planlama yapmalıdır. Öğrencilerin belirlediği hedefleri gerçek anlamda isteyip istemediklerinden emin olarak, hareket etmeleri sağlanmalıdır. Kariyer planlama aşamasında kişi kendini iyi gözlemlemeli olumlu ve olumsuz yönlerini belirleyip bu konuda çözüm üretmelidir.

KAYNAKÇA

Arnold, M. (1989). La sémiotique: un instrument pour la représentation des connaissances en intelligence artificielle. *Études littéraires*, *21*(3), 81-90.

Bozyiğit, E., & Gökbaraz, N. (2020). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinde kariyer stresinin belirleyicileri. *Journal of Computer and Education Research*, *8*(15), 181-200.

Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1990). Origins and functions of positive and negative affect: a control-process view. *Psychological review*, *97*(1), 19.

Creed, P. A. & Hood, M. (2015). The development and initial validation of a scale to assess career goal discrepancies. Journal of Career Assessment, 23(2), 308-317.

Creed, P., Prideaux, L. A., & Patton, W. (2005). Antecedents and consequences of career decisional states in adolescence. *Journal of Vocational Behavior*, *67*(3), 397-412.

Diener, E., Scollon, C. N., & Lucas, R. E. (2009). The evolving concept of subjective well-being: The multifaceted nature of happiness. Social Indicators Research Series, 39, 67-100.

Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D., Oishi, S., & Biswas-Diener, R. (2010). New well-being measures: Short scales to assess flourishing and positive and negative feelings. Social Indicators Research, 97, 143–156.

Günay, A., & Çelik, R. (2019). Kariyer stresinin psikolojik iyi oluş ve iyimserlik değişkenleriyle yordanması. *Süleyman demirel üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, *2*(33), 205-218.

Higgins, E. T. (1987). Self-discrepancy: a theory relating self and affect. *Psychological review*, *94*(3), 319.

Karasar, N. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi (24. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Keyes, C. L., Shmotkin, D., & Ryff, C. D. (2002). Optimizing well-being: the empirical encounter of two traditions. *Journal of personality and social psychology*, *82*(6), 1007.

Lounsbury, J. W., Tatum, H. E., Chambers, W., Owens, K. S., & Gibson, L. W. (1999). An Investigation Of Career Decidedness In Relation ToBig Five'Personality Constructs And Life Satisfaction. College Student Journal, 33(4).

Metz, A. J., Fouad, N., & Ihle-Helledy, K. (2009). Career aspirations and expectations of college students: Demographic and labor market comparisons. *Journal of Career Assessment*, *17*(2), 155-171.

Mutlu, T. (2011). Lise öğrencilerinde kariyer kararı verme güçlükleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara*.

Özden, M. C. (2007). *Üniversitede okurken kariyer*. Akis Kitap.

Özen, T. (2010). Antioxidant activity of wild edible plants in the Black Sea Region of Turkey. *Grasas y aceites*, *61*(1), 86-94.

Özmutaf, N. M. (2006). Örgütlerde İnsan Kaynakları ve Stres: Ampirik Bir Yaklaşım. *Su Ürünleri Dergisi*, *23*(1).

Ryff, C. D. (1989). Beyond Ponce de Leon and life satisfaction: New directions in quest of successful ageing. *International journal of behavioral development*, *12*(1), 35-55.

Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of personality and social psychology*, *69*(4), 719.

Ryff, C. D., Magee, W. J., Kling, K. C., & Wing, E. H. (1999). Forging macro-micro linkages in the study of psychological well-being. *The self and society in aging processes*, 247-278.

Sawitri, D. R., Suryadi, B., & Perdhana, M. S. (2019). The Moderator Role of Individual Goal Clarity in the Relationships between Career Goal Discrepancies and Distresses. *Journal of Educational, Health and Community Psychology*, *8*(4), 453-464.

Sharf, R. S. (2017). Kariyer gelişim kuramlarının kariyer danışmasına uygulanması (Çev. F. Bacanlı ve K. Öztemel). *Ankara: Pegem*.

Telef, B. B. (**2011**). *Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİOO): Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.* 11. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 3–5 Ekim, Selçuk-İzmir.

Telef, B. B. (**2013**). Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİOO): Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 374-384.

Uthayakumar, R., Schimmack, U., Hartung, P. J., & Rogers, J. R. (2010). Career decidedness as a predictor of subjective well-being. *Journal of Vocational Behavior*, *77*(2), 196-204.

Viola, M. M., Musso, P., Ingoglia, S., Coco, A. L., & Inguglia, C. (2017). Relationships between career indecision, search for work self-efficacy, and psychological well-being in Italian never-employed young adults. *Europe's journal of psychology*, *13*(2), 231.

Yam, F. C., ALKIN, S., & Barut, Y. (2020). Kariyer Hedef Tutarsızlık Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *İş ve İnsan Dergisi*, *7*(1), 23-32.

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN COVİD-19 KORKUSU VE FİZİKSEL AKTİVİTEYE KATILIM DÜZEYLERİ

FEAR OF COVID-19 AND PHYSICAL ACTIVITY PARTICIPATION LEVELS OF FACULTY OF SPORTS SCIENCES STUDENTS

Muhammet KUSAN
Araştırma Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Musa ÇON
Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Lale ARAS
Doktora Öğrencisi Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun,
Hacı Ali ÇAKICI
Araştırma Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun,
Soner ÇANKAYA
Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun,

GİRİŞ

Tüm dünyayı etkileyen ve hızlı yayılım gösteren hastalıklar pandemi diye adlandırılmaktadır. İnsanların virüs taşıdıklarından haberleri olmadığı durumlarda kendileri etkilenmemekte fakat çevreye bulaştırıp çevredeki diğer insanları etkiledikleri bilinmektedir. Belirtiler bazı bireylerde hafif bazılarında ise orta-ağır şiddette görülmektedir. Belirtilerin durumuna göre kimi hastalar hastaneye yatmakta ve hastaneye yatanların bir kısmı da yoğum bakım ünitesinde tedavi görmek zorunda kalmaktadırlar. İyileşerek tedavi olanlar evde karantina sürecine devam ederler. Sosyal medyadan sık sık ölüm haberleri de duyulur. Özellikle de kronik rahatsızlıkları olan kişilerin daha ciddi bir risk altındadır (Sofulu ve ark.,).

Covid-19 için tüm dünya ülkeleri kısıtlamalar ve karantina başlangıç ve bitiş tarihlerinde, uygulanış süresinde bazı farklılıklar olsa da benzer önlemler aldı. Örneğin, belli günler ve saatlerde bazen de 20 yaş altı genç ve 65 yaş üstü yaşlı kişilerde karantina yasakları getirildi, bireylerin zorunlu hâller dışında mümkün olduğunca bir araya gelmemesi belirtildi. Zorunlu durumlar için bir araya geldiğinde ise arada en az bir metre mesafe bırakılmasına ve bunun mümkün olduğunca kısa sürmesine dikkat edilmesi gerektiği bildirildi. Dışarıya çıkışta maske takılması önerildi. Başta üniversiteler olmak üzere okullar çevrimiçi eğitim sürecine geçti. Özel kurslar ve toplantılar internet üzerinden görüntülü, sesli olarak canlı yayınla interaktif bir biçimde gerçekleştirilmeye çalışıldı. Çeşitli meslek gruplarından bazıları örneğin şairler, üniversite hocaları ve diğer okullardaki öğretmenler, özel meslek sonrası yetiştirme kursları hâttâ tiyatrocular facebook, İnstagram üzerinden öğrencilere, ilgi duyanlara ve halka açık kendi alanlarına uygun formatta yayınlar yaptı. Bunların bir kısmı gönüllü bir kısmı ücretli gerçekleştirildi. Pandemi yüzünden kısıtlanan etkinlikler bu şekilde internet üzerinden canlı yayınlarla telafi edilmeye çalışıldı (Kalaç ve Öranal,2020). Her ne kadar pek çok alandaki uygulamada olduğu gibi özellikle de spor uygulamalarının amaçlarının gerçekleştirilmesi için bu telafi çabaları her yönden tamamen yeterli olmasa da sporda da bireylerin fiziksel aktivasyonlarına devam etmesi için öneriler getirildi. Bunlara spora meraklı ve ilgili bireyler için çevrimiçi derslere benzer şekilde internette canlı yayın yapan bir hocanın eşliğinde ekran karşısında evde spor yapmak, spor koçluğu hizmeti almak gibi örnekler verilebilir. Bazı bireyler tenha bölgelerde yayla, orman, sahil ve yürüyüş yollarında tek başlarına yürüyüş,

koşu ve bazı spor aktivitelerine devam ederek pandemi öncesi hayatlarını tedbirlere uyarak devam etmeye çalıştı. Covid-19 nedeniyle ekonomik, eğitsel, sanatsal ve bilimsel çalışmaları sürdürülmesine ve hayatı devam ettirme çabaları gibi faydalı girişimlere rağmen karantina ve mesafe yasaklarının ekonomiyi ve bireylerin psikolojisini ilgilendiren sonuçları tüm bireyler için aynı değildir. Birtakım işlerle bir araya gelmek; sosyal ve psikolojik destek ihtiyacına karşılamaktan başka yapılacak işin, faaliyetin veya meslek alanının niteliğine göre farklı bir önem taşıyabilir. Faaliyet yapmak için bir araya gelmenin, hareket etmek için dışarıya çıkmanın elzem olduğu alanlardan biri de spordur (Bozkurt,2010).

Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinde covid-19 korkusu ve Fiziksel aktivite motivasyonu arasındaki ilşkiyi araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Pandemi nedeniyle ortaya çıkan rahatsızlıkların pandemi sonrası da uzun süre kalıcı olabileceği, bu nedenle hem bireye hem ülkeye bunun olumsuz yansımaları olacağı düşünülürse bu yönde bir araştırma gerek başka araştırmalar için bir referans olmada gerekse ruh sağlığı ve spor alanında geliştirici ve olumsuzlukları önleyici tedbirler alınması için önem taşıyacağı düşünülmüştür. Covid-19 korkusu ile fiziksel aktivite motivasyonu arasındaki ilişkinin önemli olabileceği düşünülerek başka araştırmalara katkı sağlamak, öğrencilere olumlu yönde hizmette ve önerilerde bulunmak için bu çalışmayla Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri fakültesinde çeşitli bölümlerde okuyan öğrencilerin Covid-19 korkusu ve fiziksel aktivite motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın yapılabilmesi için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Araştırmaları Etik kurulundan 2021 tarih ve 61 sayılı etik kurul kararı ile onay almıştır. Bu araştırma, betimsel türde tarama (survey) modeline göre yapılandırılmıştır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır (Kaptan, 1998). Genel tarama modellerinden, ilişkisel tarama modelinden yararlanılan bu araştırmada, iki ve daha çok sayıdaki değişkenin birlikte değişim derecesinin belirlenmesi amaçlanmıştır (Karasar, 2009).

Araştırmanın örneklem grubunu, 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı içerisinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, Antrenörlük Eğitimi, Spor Yöneticiliği ve Rekreasyon Eğitimi bölümlerinden basit tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen 247 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmada veri toplama formu üç bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde “Kişisel Bilgi Formu”, ikinci bölümde ‘’Koronavirüs (Covid-19) Korkusu Ölçeği’’ üçüncü bölümde ise “Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeği” bulunmaktadır. Ankette yer alan sorular, “Google Form” aracılığıyla hazırlanmış olup, anketin katılımcılara daha kolay ulaşması hedeflenmiştir. Öğrencilerin e-posta adreslerine ve mesaj olarak anketin tanıtım metni ve online form linki gönderilmiştir. Anket 6 hafta boyunca erişime açık kalmıştır, veri girişinin sonlanmasıyla anket durdurulmuştur ve veri seti istatiksel analiz için hazır hale getirilmiştir.

Covid-19 Korkusu Ölçeği

Covid-19 Korkusu Ölçeğini ilk geliştirenler Daniel Kwasi Ahorsu ,Chung-Ying Lin,Vida Imani, Mohsen Saffari, Mark D. Griffiths ve Amir H. Pakpour adlı araştırmacılardır. Yedi maddelik bir ölçek olan Covıd-19 Korkusu Ölçeği, sağlam psikometrik özelliklere sahiptir. Araştırıcılar genel popülasyonda Covıd-19 korkusunu değerlendirmede güvenilir ve geçerlidir ve ayrıca bireyler arasındaki Covıd-19 korkularını yatıştırmada da faydalı olacağı belirtmişlerdir (Ahorsu ve ark. 2020). Bu ölçeğin Türkçe Güvenirlik ve geçerlik çalışması

Ladikli ve ark., (2020) tarafından yapılmıştır. Ölçek yedi maddeden oluşur: 1. Covid-19'dan çok korkarım. 2. Covid-19'u düşünmek beni rahatsız eder. 3. Covid-19'u düşündüğümde ellerim terler. 4. Covid 19 yüzünden hayatımı kaybetmekten korkuyorum. 5. Sosyal medyada Covid-19 ile ilgili haberleri ve hikâyeleri izlediğimde gergin veya endişeli olurum. 6. Covid-19'a yakalanmaktan endişelendiğim için uyuyamıyorum. 7. Covid-19'ayakalandığımı düşündüğümde kalbim hızlanır veya çarpıntı yaşarım (Ladikli ve ark., 2020). Beşli likert şeklinde öğrencilerden bu maddeleri derecelendirmesi istenmiştir.

Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeği

Fiziksel aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeği Gönül Tekkurşun Demir ve İbrahim Cicioğlu tarafından Geçerlik ve Güvenirlik çalışması yapılarak 2018 yılında geliştirilmiştir. Ölçek fiziksel aktiviteye katılımın kişiyi nasıl hissettirdiği ile alakalı 16 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. (1=Kesinlikle Katılmıyorum - 5=Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde 5'li likert tiptedir (Demir ve Cicioğlu, 2018).

Araştırmada Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile güvenirlilik katsayıları (cronbach alpha) hesaplanmıştır. Aşağıda belirtilen tabloda değerlendirme kriterlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Özdamar, 1999).

Tablo 1. Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait iç tutarlılık katsayıları

Ölçek	İç Tutarlılık Katsayısı	Değerlendirme
Covid-19 Korkusu (CK)	0,877	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu (FAKM)	0,793	Orta Düzey Güvenilir
Bireysel (B)	0,778	Orta Düzey Güvenilir
Çevresel (Ç)	0,788	Orta Düzey Güvenilir
Nedensizlik (N)	0,836	Yüksek Düzeyde Güvenilir

Katılımcıların ölçek maddelerine verdiği cevaplardan elde edilen toplam puanların kişisel bilgi formundaki değişkenlere göre normal dağılım gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile belirlenmiştir (P>0,05). Çalışmada, ölçek toplam puanların ve alt boyut toplam puanlarının cinsiyet, spor yapma durumu vb. değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği Student testi ile, okuduğu sınıf veya bölüm gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Aalizi (One-way ANOVA) ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Araştırma bulguları n, ortalama ve standart sapma gösterilmiş olup, sonuçlar p<0,05 önem seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalar SPSS 22.0 V istatistik paket programda yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%	Bölüm	n	%
Kadın	96	38,9	BSÖ	16	6,5
Erkek	151	61,1	ANT	87	35,2

Toplam	247	100,0		SYB	134	54,3			
			REK	10	4,0				
Kronik Rahatsızlık Durumu	n	%				Toplam	247	100,0	
Evet	12	4,9							
Hayır	235	95,1	Sınıf		n	%			
Toplam	247	100,0		1.sınıf	77	31,2			
			2.sınıf	20	8,1				
Spor Yapma Durumu	n	%			3.sınıf	70	28,3		
Evet	140	56,7	4.sınıf	80	32,4				
Hayır	107	43,3	Toplam		247	100,0			
Toplam	247	100,0							

Çalışmada 96 kadın, 151 erkek olmak üzere toplam 247 öğrenci üzerinde anket uygulamaları yürütülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin 12 si kronik rahatsızlığı olduğunu, 235'i ise olmadığını belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin 16'sı beden eğitimi ve spor 87'si antrenörlük 134'ü spor yöneticiliği, ve 10'u rekreasyon bölümünde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin 140'ı aktif olarak spor yapmakta iken 107'si spor yapmamaktadır. Çalışmaya katılan öğrenciler sınıflarına göre incelendiğinde 77'si 1. Sınıf, 20'si 2. Sınıf, 70'i 3. Sınıf ve 80'i 4. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların Covid-19 korku düzeyleri ile fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu düzeyleri

		FAKM	Bireysel	Çevresel	Nedensizlik
CK	r-değeri	0,037	0,016	0,008	0,072
	P-değeri	0,561	0,797	0,899	0,259

Yapılan araştırmada katılımcıların Covid-19 korku düzeyleri ile Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Düzeyleri ve alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (P>0,05; Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların cinsiyetine göre Covid-19 Korku ve Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Kadın (n=96)		Erkek (n=151)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Covid-19 Korkusu	15,30	5,65	15,68	5,91	0,623
Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu	49,19	7,44	48,79	8,30	0,702

Bireysel	23,77	3,84	22,23	4,09	0,003
Çevresel	19,45	4,45	19,41	5,01	0,953
Nedensizlik	5,97	2,18	7,15	2,81	0,001

Çalışmada katılımcıların cinsiyetine göre Covid-19 Korku ve Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Ancak Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu ölçeğinin bireysel ve nedensizlik alt boyutları açısından katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre fiziksel aktiviteye katılımında bireysel nedenlere dayalı toplam puanının daha yüksek olduğu (P=0,003), nedensizlik toplam puanının ise daha düşük olduğu belirlenmiştir (P=0,001)(Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların Kronik Rahatsızlık Durumuna göre Covid-19 Korku ve Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Evet (n=12)		Hayır (n=235)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Covid-19 Korkusu	19,17	6,99	15,34	5,69	0,026
Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu	51,25	6,57	48,83	8,02	0,305
Bireysel	24,17	2,41	22,76	4,12	0,243
Çevresel	20,33	4,16	19,38	4,82	0,502
Nedensizlik	6,75	3,67	6,69	2,59	0,934

Çalışmada katılımcıların Kronik Rahatsızlık Durumuna göre Covid-19 Korkusu düzeyinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir kadın katılımcıların covid-19 korkusu düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür(P=0,026) (Tablo 5). Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu düzeyi ve ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların Spor Yapma Durumuna göre Covid-19 Korku ve Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Evet (n=140)		Hayır (n=107)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Covid-19 Korkusu	15,22	5,56	15,93	6,11	0,340
Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu	49,94	7,78	47,64	8,05	0,025
Bireysel	23,02	3,95	22,58	4,21	0,398
Çevresel	20,02	4,67	18,64	4,85	0,026
Nedensizlik	6,89	2,79	6,42	2,42	0,165

Çalışmada katılımcıların spor yapma durumuna göre Covid-19 Korkusu düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmezken, Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu (P=0,025) ve ölçeğin Çevresel alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir(P=0,026). Spor yapan öğrencilerin fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu toplam puanı ve çevresel alt boyut puanının yapmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 6).

Tablo 7. Katılımcıların okudukları sınıflara göre covid-19 korku ve fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu düzeyleri

Sınıf	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Covid-19 Korkusu Ölçeği Toplam Puanı				
1.sınıf	77	15,26	5,42	0,285
2.sınıf	20	15,25	7,11	
3.sınıf	70	14,87	6,06	
4.sınıf	80	16,44	5,58	
Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeği Toplam Puanı				
1.sınıf	77	49,12	7,61	0,613
2.sınıf	20	49,55	7,82	
3.sınıf	70	48,49	8,13	
4.sınıf	80	49,03	8,30	
Bireysel Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	77	22,91	3,88	0,117
2.sınıf	20	23,30	4,14	
3.sınıf	70	22,81	4,27	
4.sınıf	80	22,65	4,08	
Çevresel Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	77	19,56	4,64	0,786
2.sınıf	20	19,35	5,36	
3.sınıf	70	19,47	4,60	
4.sınıf	80	19,28	5,03	
Nedensizlik Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	77	6,65	2,43	0,828
2.sınıf	20	6,90	2,34	
3.sınıf	70	6,20	2,47	

4.sınıf	80	7,10	3,01

Katılımcıların okudukları sınıf değişkenine göre covid-19 korku ve fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7).

Tablo 8. Katılımcıların okudukları bölüme göre saldırganlık düzeyleri

Sınıf	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Covid-19 Korkusu Ölçeği Toplam Puanı				
BSÖ	16	13,31	5,58	0,383
ANT	87	15,29	6,03	
SYB	134	16,03	5,59	
REK	10	14,50	6,64	
Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeği Toplam Puanı				
BSÖ	16	50,00	5,75	0,943
ANT	87	48,05	9,60	
SYB	134	49,40	7,00	
REK	10	49,00	7,67	
Bireysel Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	16	23,31	4,44	0,929
ANT	87	22,02	4,87	
SYB	134	23,19	3,40	
REK	10	24,20	3,12	
Çevresel Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	16	20,13	4,53	0,985
ANT	87	19,15	5,06	
SYB	134	19,58	4,52	
REK	10	18,60	6,60	
Nedensizlik Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	16	6,56	2,97	0,215
ANT	87	6,87	2,96	

SYB	134	6,62	2,40
REK	10	6,20	2,57

Katılımcıların okudukları bölüm değişkenine göre covid-19 korku ve fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 8).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın temel amacı covid-19 pandemisi döneminde üniversite öğrencilerinin fiziksel aktiviteye katılım motivasyon düzeylerini belirlemektir. Bu nedenle sporcuların fiziksel aktivite motivasyonu ile covid-19 korkusu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişkiyi ortaya çıkarmak için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor bilimleri fakültesi öğrencilerine Covid-19 Korkusu Ölçeği (Ladikli ve ark., 2020), Fiziksel Aktivite Motivasyon Ölçeği (Tekkurşun ve Cicioğlu, 2018) uygulanmıştır.

Verilerden elde edilen sonuçlara göre Covid-19 korku düzeyleri ile Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Düzeyleri ve alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (P>0,05;) (Tablo 3). Katılımcıların cinsiyetine göre covid-19 korku ve fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Ancak Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu ölçeğinin bireysel ve nedensizlik alt boyutları açısından katılımcıların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre fiziksel aktiviteye katılımında bireysel nedenlere dayalı toplam puanının daha yüksek olduğu (P=0,003), nedensizlik toplam puanının ise daha düşük olduğu belirlenmiştir (P=0,001;) (Tablo 4). Çalışmada katılımcıların kronik rahatsızlık durumuna göre Covid-19 Korkusu düzeyinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir (P=0,026) (Tablo 5). Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu düzeyi ve ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Tablo 5). Çalışmada katılımcıların spor yapma durumuna göre Covid-19 Korkusu düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmezken, Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu (P=0,025) ve ölçeğin Çevresel alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (P=0,026). Spor yapan öğrencilerin fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu toplam puanı ve çevresel alt boyut puanının yapmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 5). Katılımcıların okudukları sınıf ve bölüm değişkenine göre covid-19 korku ve fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7, Tablo 8).

Öncen ve ark., (2020) Covıd-19 Pandemisi Döneminde Sokağa Çıkma Sınırlaması Olan ve Olmayan İllerde Yaşayan Spor Bilimleri Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeylerinin Değerlendirilmesi adlı çalışmada; sokağa çıkma kısıtlaması olan illerdeki katılımcılarının sokağa çıkma kısıtlaması olmayan illerdeki katılımcılarına göre fiziksel aktivite düzeylerinde olumsuz yönde bir fark bulmuşlardır. Bu durumun bizim yapmış olduğumuz çalışmada da fark olarak bulunan kronik rahatsızlığı olan kişilerin Covid-19 korkusu düzeylerinin yüksek çıkması ile bağdaştığını söyleyebiliriz. Sokağa çıkma kısıtlaması olan illerde insanlar yasaktan dolayı ve korktukları için fiziksel aktiviteye katılımlarında negatif yönlü bir eğilim göstermişlerdir. Aynı şekilde kronik rahatsızlığı olan kişilerin de dışarıdan bulaşabilecek virüs korkusundan dolayı fiziksel aktiviteye katılımlarının kronik rahatsızlığı olmayan kişilere göre daha az olmasına sebep olduğunu söyleyebiliriz.

Bozkurt ve Tamer, (2020) ortaokul öğrencilerinin fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu düzeylerinin incelenmesi adlı çalışmada; erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden bireysel nedenler puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bizim yapmış olduğumuz

çalışmada ise kadın öğrencilerin bireysel nedenlere dayalı fiziksel aktiviteye katılımlarının erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek çıktığı görülmüştür. Arada oluşan bu farkın sebebi olarak Bozkurt ve Tamer'in yapmış olduğu çalışmanın ortaokul öğrencileri üzerinde olması, bizim çalışmamızın da üniversite öğrencileri üzerinde olması olarak söylenebilir. Çıkan bu sonuçla farklı yaş gruplarında, fiziksel aktiviteye katılımın değiştiğini söyleyebilmekteyiz.

Bozdağ ve Özbek, (2020) Lise Öğrencilerinin Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonlarını İnceledikleri çalışmada; spor yapma durumuna göre fiziksel aktiviteye katılım ve çevresel nedenler alt boyutunda sedanter bireylerin fiziksel aktiviteye katılım motivasyonlarının spor yapan bireylere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bizim yapmış olduğumuz çalışmada ise spor yapan bireylerin yapmayanlara göre fiziksel aktiviteye katılım motivasyonlarının daha yüksek olduğu sonucu bulunmuştur. Yapmış olduğumuz çalışma literatür ile benzer sonuçlar verse de Bozdağ ve Özbek, (2020) ile spor yapma değişkeninde farklı bir sonuç vermiştir. İki çalışma arasındaki farkın sebebi olarak pandemi döneminde eğitim hayatının öğrenciler için çok sağlıklı yürütülememesi ve öğrencilerin ruh hallerinin pandemi etkisi ile tutarsız olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Öneriler

Öğrenciler Covid-19 pandemisi nedeniyle spor yaptığı takım arkadaşları ve hocaları ile bir araya gelemiyorsa bunu bireysel olarak sürdürmeyi deneyebilir.

Ev içi egzersizler, bahçe veya açık havada egzersizler devam ettirilebilir. Bireyler fiziksel mesafeye dikkat ederek bir takım bireysel sporları yapabilir, orman veya tenha alanlarda en azından yarım saat de olsa günlük yürüyüşlerini yapabilirler.

Covid-19 ile ilgili güncel gelişmelerden haberdar olmak ve tedbir almak için sadece güvenilir kaynaklardan bilgi almak daha iyi olur, bu haberleri dinlemek veya okumak için ayrılan zaman da sınırlandırılmalıdır. Bunun için günün belli bir saati ayrılabilir. Durumu felaketleştiren ve covid-19 ile ilgili tedbir alınması için uyarmak amacını aşan kişilerden dikkati uzaklaştırmak iyi olabilir.

Öğrenciler ve diğer bireyler de hem kişisel gelişimleri için hem de zamanlarını iyi yönde değerlendirerek sağlıksız düşüncelerden uzaklaşmak için online eğitim ve kursları takip edebilir, aile içi sıcak ve hoşça vakit geçirilebilecek etkinliklere vakit ayrılabilir. Kişi ilgi alanlarına göre farklı hobiler bulabilir.

KAYNAKÇA

Ahorsu, D. K., Lin, C-Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D. & Pakpour, A. H. (2020). The Fear of COVİD19 Scale: Development and initial validation. International Journal of Mental Health and Addiction. https://doi.org/10.1007/s11469- 020-00270-8

Bozdağ, B., & Özbek, S. Lise Öğrencilerinin Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonlarının İncelenmesi. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 3(2), 395-406.

Bozkurt, S. (2010). Sportif performansa psikolojik bakış. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5(1), 28-37.

Bozkurt, T. M., & Tamer, K. (2020). Fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu düzeyi. Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 5(3), 286-298.

Demir, G. T., & Cicioğlu, H. İ. (2018). Motivation Scale For Participation In Physical Activity (MSPPA): A study of validity and reliability Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyonu Ölçeği (FAKMÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Journal of Human Sciences, 15(4), 2479-2492.

Kalaç, M. Ö., & Erönal, Y. (2020). Covid-19 mücadelesi kapsamında uzaktan eğitim sürecinde engelli öğrencilerin durumu sorunlar ve çözüm önerileri.

Karasar, N. (2009). Bilimsel arastirma yöntemi (19. bs). Ankara: Nobel yayin dagitim.

Ladikli, N., Bahadır, E., Yumuşak, F. N., Akkuzu, H., Karaman, G., & Türkkan, Z. (2020). Kovid-19 Korkusu Ölçeği'nin Türkçe Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması. International Journal Of Social Science, 3(2), 71-80.

Öncen, S., Aydın, S., & Molla, E. (2020). COVID-19 Pandemisi Döneminde Sokağa Çıkma Sınırlaması Olan ve Olmayan İllerde Yaşayan Spor Bilimleri Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Electronic Turkish Studies, 15(6).

Özdamar, K. (1999). Paket Program ile İsatistiksel Veri Analizi. Eskişehir:Kaan Kitapevi.

Sofulu, F., Uran, B. Ö., Avdal, E. Ü., & Tokem, Y. Covıd-19 Salgınında Kronik Hastalıklarda Hemşirelik Yönetimi. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5(2), 147-151.

SUSTAINABLE BANKING IN TURKEY: AN INTERNATIONAL ASSESSMENT AND POLICY RECOMMENDATIONS

Mete BUMİN
Associate Professor, Banking Regulation and Supervision Agency, Istanbul, Turkey*
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-4740-0007

1. INTRODUCTION

The concept of sustainability has started to gain importance all over the world with the emergence of the negative effects of economic activities on the environment. The Brundtland Report was prepared for the World Commission on Environment and Development (WCED) in 1987 and the concept of sustainable development in the economy was used for the first time (WCED, 1987). The Report aimed to present concrete and realistic action proposals for the solution of environmental and development problems and provide policy proposals that can affect the policies of the countries in the direction of necessary change by strengthening international cooperation in this field. After the aforementioned Report, many international summits and meetings were organized on environmental and development problems, and countries tried to put into effect policies for the solution of problems in these areas.

With the United Nations Sustainable Development Summit held in September 2015, which was the largest international cooperation platform in the field of sustainable development, the "Transforming Our World: 2030 Sustainable Development Agenda" plan was announced (UN, 2015). Within the framework of this plan, 17 sustainable development goals and 169 sustainable development targets in connection with these goals to be achieved by 2030 have been adopted by the United Nations member states.

Companies should consider environmental and social factors in their activities to create long-term value for their stakeholders, instead of concentrating only on financial and economic factors to achieve high profits while carrying out their activities. In this context, the criteria under three headings as environmental, social and governance (ESG) have gained great importance recently in the activities of companies. The application of environmental, social, and governance criteria in the activities can increase company value by making a positive contribution to both stock prices and corporate images for companies.

Although the sustainability approach should be applied for all sectors in the economy, it is of greater importance for financial institutions as they realize the financing of economic activities within the framework of their intermediation function and contribute to economic growth. Among financial institutions, banks especially cause environmental and social impacts in the economy through financing investments by extending loans.

In this framework, the evaluation of the sustainability practices implemented by the banking sector emerges as a subject that needs to be examined. The assessment of the sustainability practices of the banking sector and comparing these practices with the other countries' practices on an international scale also help to understand the development level of the banking sector in the sustainability area.

* The views expressed in this paper are solely of the author, and do not necessarily reflect the views of the Banking Regulation and Supervision Agency of Turkey.

The supervisory authorities, banking associations, and banks in the Turkish banking sector have carried out various practices within the scope of sustainability and also actively participated in the international platforms established for promoting sustainability. However, considering the practices and regulations of other developed and developing countries on sustainability, it is seen that sustainability practices and regulations realized in the Turkish banking sector are still at very low levels.

In this study, we aimed to make an international assessment of the sustainability practices of the supervisory authorities of the Turkish banking sector and provide policy recommendations for sustainable banking. The study has been organized as follows. After the introduction, sustainability practices realized by the supervisory authorities, banking associations, and banks in the Turkish banking sector are examined in Section 2. Under the literature review, studies on the sustainability practices in the Turkish banking sector are presented in Section 3. The international assessment of the supervisory authorities of the Turkish banking sector on sustainability is made in Section 4 by taking into account the two reports prepared by international organizations, which evaluated the sustainability practices of several developed and developing countries, including Turkey. Finally, within the framework of the findings in these reports, policy recommendations on sustainability which can be implemented by supervisory authorities are presented in Section 5. In Conclusion section, main findings and a general evaluation are provided.

2. SUSTAINABILITY IN THE TURKISH BANKING SECTOR

Studies on sustainability in the Turkish banking sector have gained momentum since the beginning of the 2000s. The authorities responsible for the regulation and supervision of the banking sector and the professional associations formed by the banks have carried out many practices and regulations in this field. In addition to the work of supervisory authorities and professional associations, the banks operating in the Turkish banking sector, which have foreign bank partnerships and are at an advanced level in international cooperation and compliance with international standards, have also made many pioneering initiatives in the field of sustainability.

The “Banking Ethical Principles” published by the Banks Association of Turkey (TBB) in 2006 is accepted as the first application regarding sustainability in the Turkish banking sector. The Banking Ethical Principles were announced by the TBB on 26.07.2006 and updated on 27.08.2014, with the approval of the Banking Regulation and Supervision Agency according to Article 75 of the Banking Law No. 5411. The Ethical Principles determined the principles to be followed by banks in their relations with public institutions, employees, and customers (TBB, 2014).

The Banks Association of Turkey established the Working Group on the Role of Financial Sector in Sustainable Growth to promote sustainability studies in the banking sector. The Working Group prepared the “Sustainability Guidelines for the Banking Sector” and published them on 21.11.2014 and updated them on 23.03.2021. The Guidelines presented 10 basic principles, which contain good practices within the scope of the contribution of the banking and finance sector to sustainable development, environmental, and social predictability and transparency in the activities of banks (TBB, 2021).

Borsa İstanbul (BIST) has created the BIST Sustainability Index, which includes companies traded in BIST with a high level of corporate sustainability performance to increase understanding, knowledge, and practices on sustainability. BIST Sustainability Index started to be calculated and published as price and yield with the code XUSRD as of 04.11.2014.

Volunteers from companies included in the BIST 100 or BIST Sustainability Index are evaluated and the shares included in the Index are revised every year and announced by Borsa Istanbul (BIST, 2021).

Capital Markets Board of Turkey (CMB) announced the "Harmonization Framework of Sustainability Principles" on 02.10.2020 to encourage publicly traded companies in Borsa İstanbul to integrate sustainability issues into their decision processes in the short, medium, and long term. With the Framework, the basic principles that publicly traded companies are expected to explain while carrying out their environmental, social, and corporate governance studies have been determined (SPK, 2020).

Banking Regulation and Supervision Agency of Turkey (BRSA) became a member of the Sustainable Banking Network (SBN) in 2015, under the leadership of the International Finance Corporation (IFC), which aims to increase the sharing of knowledge and experience between regulatory authorities and banking associations in the field of sustainability. The BRSA also became a member of the "Task Force on Climate-Related Financial Risks (TFRC)" of the Basel Committee on Banking Supervision in 2020 and contributes to the work of the Task Force in the field of sustainability (BDDK, 2021).

The BRSA also conducted the "Turkish Banking Sector Sustainability Survey" in 2018 to determine the latest status of the sustainability practices of banks operating in the banking sector. Within the framework of the Survey;

Under the title of "Sustainability Policy and Institutional Capacity"; it is determined that 21 banks (86% - the numbers in the parenthesis are the ratio of the total assets of these banks in the total assets of the Turkish banking sector) have a sustainability policy, 16 banks (81%) have memberships and commitments in the field of sustainability, 14 banks (80%) have sustainability reports, 9 banks (60%) are included in the BIST Sustainability Index, and T. Sınai Kalkınma Bankası, İş Bankası, Garanti Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Vakıfbank and Ziraat Bankası (57%) prepare integrated reporting,

Under the title of "Environmental and Social Risk Management"; it is determined that 15 banks (62%) have an environmental and social risk management system (ESG), 10 banks (56%) purchase services in the field of sustainability, 17 banks (63%) have a list of prohibited sectors and activities, and a loan of TL 236 billion, which constitutes 11% of the cash loan portfolio as of 2017, was evaluated in the ESG process,

Under the title of "Financing Sustainability"; it is determined that as of 2017, cash financing of 143 billion TL, which constitutes approximately 7% of the total loans, was provided by 29 banks, and the main financing subjects of these loans were renewable energy (69 billion TL), women's entrepreneurship (28 billion TL) and sustainable agriculture (15 billion TL); as a result of these loans extended by 29 banks, the total contribution estimate is 68.3 million tons of CO2 emission reduction, which constitutes approximately 13% of Turkey's annual emission amount, and the amount of 195 million TL allocated to social responsibility activities from 28 banks, which constitutes approximately 6-8% of the total income of banks (BDDK, 2021).

When we look at the sustainability practices of banks operating in the Turkish banking sector, it is seen that banks actively participate to the international organizations and platforms in this field, offer financial products and services in environmental and social areas within the scope of sustainability, and implement company-level practices within the framework of corporate governance. Some important initiatives and practices on the sustainability of the banks included in the BIST Sustainability Index are presented below.

Akbank became the first bank to sign the UN Global Compact, which encourages companies to develop practices that are sustainable and in line with their social responsibilities in 2007. İş Bankası established the first environment-oriented investment fund of the financial sector in 2008, which does not invest in companies that may harm environment and seeks certain environmental standards in its investments. Akbank became the first bank to publish a sustainability report in 2009 in accordance with the Principles of the Global Reporting Initiative (GRI), an independent international organization that has pioneered reporting studies on sustainability since 1999 and established the first global standards in this field.

Garanti Bankası became the first bank in 2014 to sign the Women's Empowerment Principles, which was established by the United Nations in 2010 and which guides the steps to be taken to empower women in society, business, and economic life by improving gender equality. Garanti Bankası is the first bank to be included in the Dow Jones Sustainability Index (DJSI) in 2015, which is the first index established in 1999 as a global sustainability indicator for investors who integrate sustainability criteria into their investment portfolios, and which evaluates the sustainability performances of corporate companies around the world.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası issued the first green/sustainable bonds with a maturity of 5 years, worth 300 million USD in 2016, to be used in the financing of green and sustainable projects for the transition to a low-carbon economy. Akbank, İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası, Şekerbank, ING Bank and Türkiye Sınai Kalkınma Bankası signed the United Nations Global Compact Sustainable Finance Statement in 2017. By signing the Statement, the signatory banks declared that they would take environmental and social risks into their loan assessment processes of investments of 50 million USD or more, and the investment limit was reduced to 20 million USD in 2018 and 10 million USD in 2019.

3. LITERATURE REVIEW

Kaya (2010) analyzed the role of banks in process of sustainable development and sustainable banking practices in Turkey and stated that lack of legal arrangements, unstable sustainable development policies, financial institutions' lack of knowledge in sustainable finance, and lack of public awareness on sustainable development issue were the obstacles on the sustainable finance understanding in developing countries.

İçke, Çalışkan, Aytürk, and İçke (2011) analyzed the situation of ethical banking by examining the significant differences in lending behaviors of 49 Turkish banks in terms of their functions and ownership structures by conducting non-parametric tests of Kruskal Wallis, Jonckheere-Terpstra, Mann-Whitney, Kolmogorov-Smirnov, and Wald-Wolfowitz. They found that in terms of ownership structure, state-owned banks are more ethical than private banks when the placement of assets and avoiding social exclusion factors are considered.

Özçelik and Öztürk (2014) evaluated the sustainability performance of banks in Turkey that publish sustainability reports by using the grey relational analysis method and banks performances have been analyzed based on three financial, two social, and four environmental ratios, and banks have been listed based on their sustainability performance.

Aracı, Yüksel ve İspirli (2016) studied the contribution of the banking sector to sustainable development and sustainability with a view to the sustainability practices in the Turkish banking sector, and the sustainability reports of a specified group of commercial banks and a private equity development bank operating in Turkish banking sector analyzed.

Turguttopbaş (2020) analyzed the issue of Turkish green bond was realized in May 2016 by a Turkish investment bank and concluded that as a successful capital market transaction, it is expected that the success of this deal will motivate other Turkish banks to issue green bonds in the future.

4. INTERNATIONAL ASSESSMENT OF SUSTAINABLE BANKING IN TURKEY

The international assessment of the sustainability practices of the supervisory authorities in the Turkish banking sector was made by taking into account the two reports prepared by international organizations, which evaluated the sustainability practices of several developed and developing countries, including Turkey. To make the international assessment of sustainable banking in Turkey, firstly brief information and the methodology of these reports were presented and then the findings in the reports about sustainable banking in Turkey were provided.

The first report, titled "The Green Central Banking Scorecard: How Green Are G20 Central Banks and Financial Supervisors?" is published in March 2021 by Positive Money, which is a not-for-profit research and campaigning organization based in London (Positive Money, 2021).

The second report, titled "Global Progress Report of the Sustainable Banking Network - Innovations in Policy and Industry Actions in Emerging Markets" is published in October 2019 by Sustainable Banking Network-SBN under IFC, which is a voluntary community of financial sector supervisory agencies and banking associations from emerging markets that have committed to advancing sustainable finance in line with international best practices (Sustainable Banking Network Report, 2019).

4.1. Positive Money Report

Positive Money Report aimed to review central banks and financial supervisory authorities of the G20 countries by the full range of policies and initiatives that an ideal green central bank and financial supervisory authorities as of March 2021. Positive Money developed a system to score and rank G20 countries on the green policies and initiatives of their monetary and prudential authorities based on literature review, expert consultation, and bilateral interactions with central bankers and supervisors. Positive Money ranks G20 countries by their monetary and prudential authorities that have incorporated climate and nature-related considerations into their operations, research, and advocacy.

Positive Money scored the central banks and financial supervisory authorities by the types of policies an ideal green central bank and financial supervisor would adopt across four categories: 1) Research and Advocacy (out of 10 points), 2) Monetary Policy (out of 50 points), 3) Financial Policy (out of 50 points), 4) Leading by Example (out of 20 points). Each central bank and financial supervisory authority of G20 countries are graded in points out of total of 130 points on these four categories by aggregating scores for each category and final grades assigned between A+ to F grade for each G20 country.

Central banks and financial supervisory authorities of the G20 countries were awarded points for discussing, committing to, or implementing green policies in their jurisdictions within four categories: 1) Research and Advocacy includes membership in the NGFS and environmental publications, such as articles, speeches, and research reports, 2) Monetary Policy includes green policies related to asset purchases and monetary reserves, collateral frameworks, funding and refinancing schemes, reserve requirements and interest rates, direct credit allocation, and coordination with fiscal authorities, 3) Financial Policy includes green policies

related to disclosures and stress-testing, capital and liquidity instruments, and the regulation of financial institutions' impacts, 4) Leading by Example includes disclosing central banks' environmental risks, greening non-policy portfolios, supporting and using taxonomies and standards, educating on environmental risk and green finance, and embedding environmental principles in day-to-day activities (Positive Money, 2021).

Within the criteria set in these categories, the final scores of the central banks and financial supervisory authorities of the G20 countries assigned by the Positive Money Report are given below.

Table 1: Positive Money, Green Central Banking Scorecard

Rank	Country	Research and Advocacy *(out of 10)*	Monetary Policy *(out of 50)*	Financial Policy *(out of 50)*	Leading by Example *(out of 20)*	Aggregate Score (out of 130)	Grade (A+ to F)
1	China	10	16	24	0	50	C
2	Brazil	10	16	18	1	45	C-
3	France	10	3	22	8	43	C-
4	United Kingdom	10	4	19	5	38	D+
5	European Union	10	2	15	6	33	D+
6	Italy	10	2	15	4	31	D+
7	Germany	10	1	15	3	29	D
8	Indonesia	10	1	8	2	21	D
9	Japan	10	5	4	0	19	D-
10	Australia	10	0	4	1	15	D-
11=	Canada	10	0	2	1	13	D-
11=	Mexico	10	1	1	1	13	D-
13=	South Korea	10	0	1	0	11	D-
13=	United States	10	0	1	0	11	D-
15	India	3	5	1	0	9	F
16	Russia	5	0	1	2	8	F
17	South Africa	7	0	0	0	7	F
18	Turkey	1	0	3	0	4	F
19=	Argentina	0	0	0	0	0	F
19=	Saudi Arabia	0	0	0	0	0	F

Source: Positive Money, The Green Central Banking Scorecard, 2021

Turkey ranked 18th row in G20 countries by having aggregate 4 points and Grade F. Turkey gets 1 point under Research and Advocacy Category based on the Banking Regulation and Supervision Agency's (BRSA) membership to the Sustainable Banking Network. Turkey gets 3 points under Financial Policy Category based on the BRSA's raising loan-to-value (LTV) ratio from 80% to 90% for housing with class A energy performance certificate and 85% for housing with class B, and; conducting the "Turkish Banking Sector Sustainability Survey" which mentioned above.

As it can be derived clearly from the grades of Positive Money's scorecards, sustainability practices and regulations realized by the supervisory authorities in the Turkish banking sector are still at very low levels considering the practices and regulations of G20 countries on the sustainability.

4.2. Sustainable Banking Network Report

Sustainable Banking Network (SBN) Report provides an assessment of SBN's 38 member countries with a Progression Matrix as of June 2019 toward developing and implementing sustainable financing frameworks.

The SBN Framework consists of three pillars based on 19 indicators and 55 underlying questions. The SBN Framework evaluated the SBN's members on sustainability levels by using three pillars. Pillar 1 of the Framework called "Strategic Alignment" reviews the degree of alignment between national frameworks and global ESG standards, sustainability frameworks, and climate commitments. Pillar 2 of the Framework called "Climate and Green Finance" concentrates on the efforts by members to provide definitions, guidance, monitoring, and incentives for financial institutions to introduce new products and services that support climate and green economy goals such as green bonds. Pillar 3 of the Framework called "ESG Integration" evaluates guidance and supervision strategies for a range of financial institutions practices that effectively manage ESG risk in the operations and transactions (Sustainable Banking Network Report, 2019).

Based on the three pillars in the assessment methodology, the Progression Matrix provides an overview of the progress for SBN countries across three typical stages of development: Preparation, Implementation, and Maturing, with each stage consisting of two sub-stages. The stage mapping is based on qualitative milestones and quantitative analysis related to (i) progress in developing and implementing national policies and principles, and (ii) industry uptake and practices (Sustainable Banking Network Report, 2019).

The development stage of SBN's 38 member countries on sustainability assigned by the Sustainable Banking Network Report is given below.

Table 2: Sustainable Banking Network Progressive Matrix

Source: Sustainable Banking Network (SBN), Global Progress Report, 2019

According to the SBN Country Progress Report for Turkey; based on the findings of the "Turkish Banking Sector Sustainability Survey", 21 banks out of 53, which account for 86%

of total assets in the Turkish banking sector have developed a sustainability policy or environmental and social policy document; 14 banks (80% of the sector) have sustainability reporting practices in different forms, such as a sustainability report, integrated report, or Carbon Disclosure Project (CDP); 15 banks (62% of the sector) have reportedly put in place environmental and social risk management systems at various levels of sophistication and scope and many banks and leasing companies are developing dedicated green financial products. The Country Report also stated that BRSA raised the loan-to-value ratio in housing loans for housing with good energy performance in 2019.

Sustainable Banking Network Report also proves that sustainability practices and regulations realized by the supervisory authorities in the Turkish banking sector are at the initial phase when it is compared with the levels of sustainability in other developing countries.

5. POLICY RECOMMENDATIONS ON SUSTAINABLE BANKING IN TURKEY

The international assessment of the sustainability practices of the supervisory authorities of the Turkish banking sector based on the two reports prepared by international organizations showed that sustainable banking in Turkey is in the developing phase and there is still a long way to go in this area. Positive Money Report and Sustainable Banking Network Report both present that the efforts, initiatives, and regulations on sustainability in the banking sector are very limited. To overcome these limitations, the following policy recommendations are proposed regarding sustainability practices in the Turkish banking sector in the future periods.

It should be noted that these recommendations, where applicable to their jurisdictions, may be taken into consideration by responsible supervisory authorities of the banking sector of Turkey, namely Banking Regulation and Supervision Agency of Turkey and Central Bank of Turkey; and associations of the banking sector, namely Banks Association of Turkey and Participation Banks Association of Turkey.

- Supervisory authority of the banking sector may increase the risk weights of the certain type of climate-related exposures of the banks or lower the risk weights of the less risky green exposures of the banks in the context of the calculation of capital adequacy ratio of the banks.

- Supervisory authority of the banking sector may force banks to disclose the carbon-generated activities in their statements and apply stress tests on financial risks of the banks aroused from environment-related areas.

- Supervisory authority of the banking sector may publish specific regulations and guidelines on sustainable finance to forward the banks to incorporate the environmental, social, and governance risk management into their activities.

- Supervisory authorities and associations of the banking sector may encourage the banks and other financial institutions to incorporate the sustainable finance issues into their governance and management structures for advocating the idea of sustainability.

- Central Bank may consider accepting green bonds with higher values compared to other regular bonds as collateral when lending to the banks in the context of the funding of the banking sector.

- Central Bank may use reserve requirement rates as a tool to support sustainability by applying lower reserve requirement rates or paying higher interest rates on required reserves of the banks, which extending loans or issuing bonds in sustainable areas.

- Supervisory authorities of the banking sector may consider being a member of the "Network of Central Banks and Supervisors for Greening the Financial System (NGFS) and other international platforms on sustainability, aiming to share best practices and contribute to the development of environment and climate risk management in the financial sector toward a sustainable economy.

- Supervisory authorities and associations of the banking sector may promote sustainable finance by publishing articles, research papers and advocate the idea of green banking by organizing training programs and events for the supervisors and bankers of the banking sector.

6. CONCLUSION

Sustainable banking is a highly new issue in the Turkish banking sector. The supervisory authorities, banking associations, and banks in the Turkish banking sector have carried out various practices within the scope of sustainability. To make an international assessment of the sustainability practices of the supervisory authorities of the Turkish banking sector, two reports prepared by international organizations were used. According to the findings presented in these reports, considering the practices and regulations of G20 and developing countries on the sustainability, it is seen that sustainability practices and regulations realized in the Turkish banking sector are in the developing phase and there is still a long way to go in this area.

Authorities responsible for the regulation and supervision of the banking sector and the banks associations established by the banks operating in the Turkish banking sector may put into effect policies and take additional measures to support sustainable banking by applying practices and publishing regulations. These policies and measures promote not only enhance the sustainability culture in the Turkish banking sector but also contribute to the creation of a more green Turkish economy.

REFERENCES

Aracı, H., Yüksel, F. and İspirli, D. (2016). Sustainability and Accountability in Turkish Banking Sector. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies,* 2 (3), 232-254.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu – BDDK. (2021). Sürdürülebilirlik Sunumu - Finansal Sektör Komisyonu Toplantısı. *https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/surdurulebilirlik/4507*. (26.06.2021).

Barmes, D. and Livingstone, Z. (2021). The Green Central Banking Scorecard: How Green Are G20 Central Banks And Financial Supervisors? Positive Money. *https://positivemoney.org/publications/green-central-banking-scorecard*. (16.06.2021).

Borsa İstanbul – BIST. (2021). Sürdürülebilirlik Endeksi. *https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/165/bist-surdurulebilirlik-endeksi*. (12.06.2021).

İçke, B.T., Calışkan, E. N., Aytürk, Y. and İçke, M. A. (2011). An Empirical Research of Ethical Banking in Turkey. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 7 (3), 289-304.

Kaya, Ö. E. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Bankaların Rolü ve Türkiye'de Sürdürülebilir Bankacılık Uygulamaları. *İşletme Araştırmaları Dergisi,* 2/3, 75-94.

Özçelik, F. and Öztürk, B. A. (2014). Evaluation of Banks' Sustainability Performance in Turkey with Grey Relational Analysis. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 16 (63), 189-209.

Sermaye Piyasası Kurulu – SPK. (2020). Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi. *https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20201002/0.* (27.06.2021).

Sustainable Banking Network-SBN, International Finance Corporation-IFC. (2019). Global Progress Report of the Sustainable Banking Network - Innovations in Policy and Industry Actions in Emerging Markets. *https://www.ifc.org/SBN2019Report A.* (16.06.2021).

T.Bankalar Birliği – TBB. (2014). Bankacılık Etik İlkeleri. *https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf.* (27.06.2021).

T.Bankalar Birliği – TBB. (2021). Bankacılık Sektörü İçin Sürdürülebililirlik Kılavuzu. *https://www.tbb.org.tr/surdurulebilirlik/tbb-surdurulebilirlik-kilavuzu.html.* (27.06.2021).

Turguttopbaş, N. (2020). Sürdürülebilirlik, Yeşil Finans ve İlk Türk Yeşil Tahvil İhracı. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12 (22), 267-283.

United Nations - UN. (2015). 2030 Agenda for Sustainable Development: 17 Sustainable Development Goals. *https://www.un.org/sustainabledevelopment/* (16.06.2021).

World Commission on Environment and Development -WCED. (1987). Our Common Future. *Oxford University Press*.

THE EFFECT OF BOARD CHARACTERISTICS ON REAL ACTIVITIES MANIPULATION IN TUNISIAN BANKS

Dr. Amina Zgarni
Faculty of Economic Sciences and Management of Tunis, International Finance Group, University of Tunis El Manar, Tunisia

Introduction

The succession of scandals and resounding bankruptcies that have characterized the current economic environment have called into question the mechanisms of governance. As such, considered to be one of the most important internal governance mechanisms, the board of directors has shown its advantages in terms of controlling earnings manipulation. In fact, the legislator gives the board of directors a determining role in the process of corporate governance. Becher et al. (2003) claim that deregulation has increased the need to exercise more control through internal governance mechanisms, particularly the board of directors. Furthermore, the effectiveness of the control exercised by the board of directors on limiting the opportunistic behavior of managers depends on his characteristics (gender diversity, size, independence of its members, duality, etc.). Thus, given their indisputable role in economic growth, both nationally and internationally, effective boards of directors in banks remain essential. Recently, much empirical work has questioned the relationship between board characteristics and earnings management, especially those related to real activities. These studies find divergent results. Indeed, some studies find that certain characteristics can constrain real earnings management, others find that board characteristics accentuate real earnings management. While others find that these characteristics have no effect on real earnings management. The purpose of this paper is to examine the effect of board characteristics (gender diversity, independence, duality, size and meetings) on real earnings management in Tunisian commercial banks.

II- Literature review and hypothesis development

According to Jones (1991), managers manage earnings of their firm with the objective of avoiding the transfer of wealth to regulatory authorities. the literature review enabled us to retain that there are two forms of earnings management; accounting earnings management and real earnings management. Accounting management is first carried out either by choosing the accounting methods or by applying these methods. then by the estimate of accruals which includes all the adjustments and which can be calculated by the difference between net profit and cash flow. However, according to Roychowdhury, (2006), earnings management through real activities is a technique that can be achieved through regular operational decisions such as abnormal cash flows, through discretionary spending including advertising spending and general and administrative spending or by production costs. In banks, bank managers use gains on the sale of securities as a technique for real earnings management (Moyer, 1990; Scholes et al., 1990; Beatty et al., 1995; Collins et al., 1995). However, managers generally use provisions for bad debts as the primary tool for managing earnings. But following the SOX law (2002) which was promulgated following the succession of financial scandals, the managers tend to the real earnings management rather than the accounting earnings management which is more detectable.

In fact, the current economic environment has necessitated a rethinking of governance mechanisms. In this context, considered to be the main actor in the governance process of the banking enterprise, the board of directors is responsible for the effectiveness of the

governance mechanisms. On the other hand, according to the theories of governance, the missions of the board of directors are not limited to supervising the leaders for the benefit of the shareholders but also it helps to protect all the relationships that create value and to preserve and increase the productive character of the contract node. The board of directors is therefore the main actor in the governance process. As such, Fama and Jensen, (1983) state that the board of directors, as the legal authority in charge of controlling the decisions of the directors, plays an important role in the resolution of conflicts of interest between the shareholders and managers. Datar (2004), grants the board of directors the responsibilities for the appointment, control and possibly dismissal of the management team. It also defines long and medium-term objectives and important policies and oversees their application; which affects the costs of the bank. It considers the interests of recognized partners, including custodians, and directs activities and behavior towards compliance with laws and regulatory requirements. It also plays an important role in determining the ownership structure of the bank and its performance. However, the board, as an approving body, does not make the meaningful decisions, but helps managers make them and then ratify them. Moreover, the credibility of the mechanisms ensuring that banks are soundly governed and that technical and moral managerial failures are avoided is a decisive condition for the quality of governance of banks. This involves the way in which the affairs and activities of these institutions are managed by the board of directors. The latter fulfills a service function alongside that of control (Jhonson, Daily and Ellstrand, (1999). The board of directors can thus invite external experts to bring their knowledge and their expertise much needed for risk management. Dalton et al (1999) add that the board of directors makes it possible to create links with the environment of the firm and to absorb uncertainty. Indeed, decision-making requires relevant information that is difficult to obtain. as long as the uncertainty is great. Administrators are therefore at the origin of favorable transactions thanks to increased coordination between banks, reduced transaction costs and easier access to expertise, (Godart and Schatt, 2000). Thus, directors must be competent, responsible and able to supervise leaders and adapt to new changes (Cattrysse, 2002). Therefore, the effectiveness of the board of directors depends on its characteristics (its size, the presence of independent directors, its duality, etc.). Recently, other authors, such as Luo et al. (2017) Adamu et al (2017), emphasize the role played by the presence of women on the board in limiting the opportunistic strategies of managers and in particular in limiting the real earnings management. However, the review of the literature on the role of board characteristics in mitigating real earnings management shows divergent results.

1- Gender diversity and real earnings management

There are few studies examining the effect of gender diversity in the boardroom on actual management. In fact, it is only recently that these studies have gained momentum. Most of these studies have proven the effectiveness of the presence of women in mitigating results management. Although most of these studies focus on the accounting manipulation of results (Ghaleb et al (2021), Zgarni and Fedhila (2021), Fan et al. (2019) etc.), new research proves that gender diversity in the board of directors negatively affects the actual management of results. As such, Luo et al. (2017) have shown that gender diversity in the board of directors constitutes an is an effective characteristic in limiting the effective management of results in Chinese companies. Likewise, Adamu et al (2017) have proven the significant negative effect on results management practices through real activities

In this work, we propose that:

H-1: There is a negative relationship between board gender diversity and real earnings management.

1- The independence of the board of directors and the real management of results

A review of the literature examining the effect of board independence on real earnings management shows divergent results. Garven (2015) have shown that there is a significant negative relationship between board independence and real earnings management. Similarly, Osma (2008) showed that more independent boards of directors limit the manipulation of R&D spending in their study of a sample of British companies. In addition, Abbasi & Qomi (2017) and Al-Haddad & Whittington, (2019) have shown that there is a significant positive relationship between the independence of board members and real earnings management. In contrast, Kharashgah et al (2019) found no significant effect between board independence and real earnings management.

In this study we propose:

H-2: There is a negative relationship between board independence and real earnings management.

2- Board size and real management of results

The effect of board size on earnings management has been extensively studied in previous research (Xie et al., 2003, Hashim and Devi (2008), Peasnell et al., 2005; Khalil and Ozkan (2016) Chouaibi et al. (2018), Orazalin (2019). However, the results found are divergent some studies find that large board size increases real earnings management, but others have found that the reduced board size is more effective in mitigating earnings management. While, other studies have found no significant relationship between these two variables. As such, Dalton (1991) argues that when the size of the board is large, its capacity to perform its functions is reduced. Likewise, Lipton and Lorch (1992) argue that large boards may have been less effective than small boards. In this sense, Kharashgah et al (2019) found a significant positive relationship between board size and real earnings management. On the other hand, Abbasi & Qomi (2017) showed that the large size of the board of directors will reduce the real earnings management.

In this work we propose:

H-3: There is a negative relationship between board size and real earnings management

3- Duality of the board of directors and real management of results

We speak of duality (dual structure) when there is a combination of the functions of CEO and Chairman of the Board of Directors, and of the monist structure when there is dissociation between the two functions. Jensen (1993), asserts that the CEO should not chair the board as he cannot separate his own interests from those of the shareholders. This is how the dual structure significantly promotes the power of manager within the board and therefore reduces the effectiveness of the control mechanisms. The studies dealing with the effect of board duality on real earnings management are divergent. As such, Alhmood et al (2020) found that the board duality limits the real earnings management in a sample of Ammen companies. However, Chang & sun (2008) as well as Abbasi & Qomi (2017) have shown that the duality of the board of directors increases the real earnings management.

In this study we propose:

H-4: There is a negative relationship between board duality and real earnings management.

4- Number of board meetings and real earnings management

An overview of the financial and accounting literature on the effect of the number of meetings held by the board of directors on the actual management of results, allows us to highlight that all of this work is also contrasted. Their results swing between the effectiveness and ineffectiveness of this characteristic in its exercise of control. Thus, Kharashgah et al (2019) have shown that there is a significant negative relationship between the number of meetings carried out by the board of directors and real earnings management. nevertheless, Adamu et al (2017) find a significant positive relationship between the number of meetings and the manipulation of results via real activities. As for, Susanto & Pradipta (2016) have shown that the number of meetings does not reduce the real earnings management.

In this study we propose:

H-5: There is a negative relationship between board meetings and real earnings management.

III- Research methodology

1- Sample and study period

In order to test our hypotheses, we based ourselves on a sample of ten Tunisian commercial (or deposit) banks which are listed on the Tunis Stock Exchange Commission (TSEC). The study period lasts from 2008 to 2019 giving rise to 120 observations.

2- Model to estimate and measurement of variables

Empirical studies use three main measures of real earnings management (Roychowdhury, 2006; Cohen et al., 2008), including abnormal cash flows, discretionary spending and production costs, to measure the behavior of real earnings manipulation. In our study, we propose to choose discretionary revenue on the sale of equity securities, which is the real earnings management technique most practiced in the banks in our sample. In fact, it was with Bartov (1993) that this measure was used for the first time. So, in our study, like Bartov (1993), Gunny, 2005; Zang, 2007, we therefore propose to use discretionary revenue on the sale of equity securities to measure real earnings management in banks. To do this, we'll use the two-step approach:

*1st step :

Revenue from the sale of equity securities is divided into two parts:

* Non-discretionary revenue on the sale of securities. These products will be estimated by the following model:

$$PCNDit = \hat{\alpha}_0 + \hat{\alpha}_1 \frac{VC_{it}}{AT_{i\,t-1}} \qquad (1)$$

* discretionary revenue from the sale of equity securities

$$\frac{RES_{it}}{TA_{i\,t-1}} = \frac{DRES_{it}}{TA_{i\,t-1}} + NDRESit$$

2nd step:

Calculation of discretionary revenue from the sale of equity securities:

$$\frac{DRES}{AT_{\,i\,t-1}} = \hat{\varepsilon}_{it} = \frac{RES_{it}}{TA_{\,i\,t-1}} - PCNDit = \frac{RES_{it}}{TA_{\,i\,t-1}} - [\widehat{\propto}_0 + \widehat{\propto}_1 \frac{CV_{it}}{TA_{\,i\,t-1}}] \qquad (2)$$

With:

DRESit: discretionary revenue from the sale (capital gain - loss) of equity securities made by bank i on date t. They correspond to non-discretionary revenue on disposal;

CVit: the sale value of equity securities realized by bank i on date t;

TAit-1: the total assets of bank i at date t-1;

$a_{0,1}$: the model coefficients are estimated on Panel data during the period 2008-2019 estimate.

To achieve our objective, we propose the estimation of discretionary income on disposal of equity securities based on the different board characteristics (gender diversity, independence, duality, size and meetings). Our model will therefore be as follows:

$$DRES_{it} = \beta_0 + \beta_1 BSIZE_{it} + \beta_2 IBIND_{it} + \beta_3 BDUA_{it} + \beta_4 BMEET_{it} + \beta_5 BCOM_{\,it} + \beta_6 ROA_{it} + \beta_7 LASSET_{it} + \beta_8 BIG_{\,it} + \beta_9 AGE_{\,it} + \varepsilon_{it} \qquad (3)$$

Table 1- variables Measurement

Variables	Mesurement
DRES	Discretionary revenue on equity securities
BGD	Board gender diversity: number of women on the board divided by the total number of its members
BIND	Board independence: the number of independent members divided by the total number of its members
BDUAL	Board duality: binary variable equal to 1 if duality exists and 0 otherwise
BMEET	Board meeting: The number of meetings per year held by the board of directors of bank i in year t;
BSIZE	Board size: The number of members in the board of directors of bank i in year t;
LASSET	Size of bank i in year t: measured by the natural logarithm of the total assets of the bank
ROA	Return on assets of bank i in year t: measured by net income divided by total assets
BIG	The belonging of the external auditor to the Big 4 group of the bank i to the year t: measured by a binary variable which is equal to 1 if the bank is audited by a BIG4 and 0 otherwise.
AGE	Age of bank i in year t

IV- Regression results

a / Descriptive statistics

The results of the descriptive statistics are presented in Table 2 below

Table 2. Descriptive statistics of the study variables

Variable	*Moyenne*	*Min*	*Max*	*Ecart Type.*	*Observation*
DRES	*0.026613*	*-0.020525*	*0.153192*	*0.036932*	*120*
BGD	*.158455*	*0*	*.464558*	*.070222*	*120*
BSIZE	*11.18522*	*8*	*20*	*2,851126*	*120*
BIND	*0.244741*	*0*	*.350000*	*0.382787*	*120*
BDUAL	*0,725497*	*0*	*1.000000*	*0,384588*	*120*
BMEET	*4.14220*	*2.000000*	*8.000000*	*1.51659*	*120*

According to the descriptive statistics reported in Table 2, the 10 Tunisian listed commercial banks recorded between 2008 and 2019, the revenue on the sale of securities is 2.66% on average. With a standard deviation of 3.69% indicating a low volatility of this variable in our sample. Regarding board characteristics, descriptive statistics show that board gender diversity is 15.84% on average with a minimum value of 0 and a maximum value of 46.45, with a standard deviation of 7.02% indicating a low volatility within our sample. The average board size of 11 members with a minimum value of 8 and a maximum value of 20. The standard deviation shows a value of 285% indicating high volatility in the board size within our sample. As for the board independence, it is 24.47% on average varying between 0 and 35%. The standard deviation is 38.27%. The board duality is 72.54% on average with a minimum value of 0 and a maximum value of 1. The standard deviation is 38.45%. Regarding the number of board of directors' meetings, the results of the descriptive analysis show that the average number of meetings of audit committee members in Tunisian commercial banks is almost 4 times a year, with a minimum of 2 and maximum of 8 meetings per year. The typical deviation is 151.65 indicating a high volatility of this variable within our sample.

b / Analysis of the regression results

Table 3: Regression results of the estimate of the effect of audit quality on discretionary revenue on equity securities

	Coefficient	*Std. Err.*	*z*	*P>|z|*
BGD	*-0.005808*	*0.002046*	*-2.162322*	*0.0320***
BIND	*0.043591*	*0.023576*	*1.848986*	*0.0675***
BDUAL	*-0.011994*	*0.011831*	*-1.013735*	*0.3132*
BMEET	*3.32E-05*	*0.001713*	*0.019394*	*0.9846*
BCOM	*-0.005808*	*0.015518*	*-0.374247*	*0.7090*
LASSET	*-0.002317*	*0.004357*	*-0.531881*	*0.5960*
ROA	*-0.339398*	*0.116345*	*-2.917160*	*0.0044****
BIG	*-0.006249*	*0.003888*	*-1.607334*	*0.1112*
AGE	*0.005850*	*0.011304*	*0.517562*	*0.6059*
Const	*0.016672*	*0.058955*	*0.282797*	*0.7779*

***: significant at 1%, ** significant at at 5%, * significant at 10%

The results of our regression presented in table 3 show that there is a significant negative relationship between board gender diversity and discretionary revenue on equity securities. Our hypothesis H-1 is thus confirmed. Therefore, the presence of women on the board of directors reduces real earnings management practices in the banks in our sample. This result corroborates with that found by Luo et al. (2017) and Adamu et al (2017). Regarding the independence of the board of directors, we show that it has a significant positive effect on the real earnings management. Which invalidates our H-2 hypothesis. This result agrees with that found by Osma (2008), Abbasi & Qomi (2017) and Al-Haddad & Whittington, (2019). However our result contradicts that found by Kharashgah et al (2019) who found no significant effect between board independence and real earnings management. The regression results also show that board size has no significant effect on real earnings management. Our H-3 hypothesis therefore turns out to be invalid. This result does not agree with the basic theoretical foundations stipulating that a large board is less effective than a small board. Indeed, the average boards size of the banks in our sample is 11 members, which is relatively high. Furthermore, our result diverges from that found by Kharashgah et al (2019) who found a significant positive relationship between board size and earnings management. As for the duality of the board of directors, we show from our regression results that it has no significant effect on real earnings management. Our H-4 hypothesis therefore turns out to be invalid. Our result is in contradiction with that found by Nuanpradit (2019) and Kharashgah et al (2019) as well as Al-Haddad & Whittington (2019) who showed that there is a significant positive relationship between the duality of the board of directors and real earnings management. Likewise, our result does not agree with Abbasi & Qomi (2017) who showed that the duality of the board of directors increases real earnings management. Finally, the number of meetings held per year by the board of directors has no significant effect on real earnings management. Hence, the invalidation of our hypothesis H-5. This result agrees with the results of Chandren et al. (2015). In addition, our result is opposed to that found by Adamu et al (2017), who proved a significant positive relationship between these two variables. Likewise, our result does not agree with Kharashgah et al (2019) having shown that there is a significant negative relationship between number of board meetings and real earnings management. Regarding the control variables, the regression results show that the bank's accounting performance measured by the return on assets (ROA) has a significant negative effect on discretionary revenue on the sale of securities. However, the effect of audit quality measured by membership of a BIG4 group auditor as well as the size of the bank (LASSET) on real earnings management is negative but not significant. Similarly, the effect of the bank's age on discretionary revenue on the sale of securities is positive but not significant in the banks in our sample.

V- Conclusion

This paper examines the effect of board characteristics (gender diversity, independence, size, duality and number of meetings) on real earnings management. We have been able to show that gender diversity limits real earnings manipulation. Furthermore, we have shown that the independence of the board of directors positively affects real earnings management. On the other hand, we have shown that board size and board duality as well as the number of meetings carried out by the board of directors has no significant effect on real earnings management. So, according to our study, it turns out that the characteristics of the board of directors, especially the board gender diversity, have an important determining role in limiting discretionary real practices. Thus, our study contributes to the literature in two essential points, the first being that it is a subject little studied in the literature because most of the studies relate to the accounting earnings management (Xie et al., 2003 ; Peasnell et al., 2005;

Orazalin 2019; Zgarni & Fedhila, 2021, etc.). The second is that our study relates to a regulated sector, that of banks. In fact, researches on banks remains timid compared to research on unregulated corporate sectors.

However, like all research, this study is not without its limitations. The first limitation is that board gender diversity is measured simply by the sheer presence of women on the board. Other measures such as the proportion of independent women on the board, their expertise may shed more light on the contribution of female representation on the board of directors. The second limitation is that our study is limited to certain board characteristics (gender diversity, independence, size, duality and number of meetings), other characteristics such as the age of the directors, their nationality can have a considerable effect on real earnings management. Finally, in our study, we measured the real earnings management by discretionary revenue on the sale of securities. Other measures proposed in the literature may give more reliable results such as securitization, which is a technique newly imposed by the Tunisian regulatory authorities.

References

Abbasi E., Qomi A., (2017) "The Effect of the Characteristics of Board of Directors on Real Earnings Management" International Journal of Finance and Managerial Accounting Volume 2, Issue 6, Pages 57-69

Adamu.A.I, Ishak R.I. & Chandren B.S. A/P (2017)"The Effect of Board Attributes on Real Earnings Management in Nigerian Financial Institutions" Journal of Accounting, Business and Finance Research ISSN: 2521-3830 Vol. 1, No. 1, pp. 76-83 DOI: 10.20448/2002.11.76.83

Al-Haddad L., & Whittington M., (2019) "The impact of corporate governance mechanisms on real and accrual earnings management practices: evidence from Jordan" Corporate Governance Vol. 19 No. 6, pp. 1167-1186. https://doi.org/10.1108/CG-05-2018-0183

Alhmood. M.A., Shaari. H., & Al-dhamari. R., (2020) "CEO Characteristics and Real Earnings Management in Jordan" International Journal of Financial Research Vol. 11, No. 4; , pp 255- 266

Bartov A. (1993) "The timing of asset sales and earnings manipulation", The Accounting Review, Vol.68, n°4, pp.840-855.

Beatty A., Chamberlain S. et Maglolo J. (1995) "Managing financial reports of commercial banks: the influence of taxes, regulatory capital, and earnings", Journal of Accounting Research, Vol.33, n°2, pp.231-262.

Becher, D.A., Campbell, T.L. et Frye, M.B. (2003) « Incentive compensation for bank directors: the impact of deregulation », Federal Reserve Bank of Chicago, Issue Mai, p.423-443.

Cattrysse, J. (2002) 'Reflexion on corporate governance and role of internal auditors', SSRN Working Paper, Available at: http://ssrn.com/abstract=485364.400-417.

Datar, M.K. (2004) « Corporate Governance in Financial Intermediaries », Corporate Governance Journal, Vol.4, Issue N°3,

Fama, EF et Jensen, MC 1983, "Separation of ownership and control", The Journal of Law and Economics, vol.2, no.26, pp301-325.

Garven S., (2015) The Effects Of Board And Audit Committee Characteristics On Real

Earnings Management: Do Boards And Audit Committees Play A Role In Its Promotion Or Constraint? Academy of Accounting and Financial Studies Journal Volume 19, Number 1, 2015

Ghaleb B.A.A., Ayesh Qaderi S. , Almashaqbeh A. & Qassem A., (2021), | Corporate social responsibility, board gender diversity and real earnings management: The case of Jordan" Cogent Business & Management Volume 8, 2021 - Issue 1 , 19 pages. https://doi.org/10.1080/23311975.2021.1883222

Gunny K. (2005) "What are the Consequences of Real Earnings Management?", Document de travail, University of Colorado.

Hashim. H. A. & Devi. S.S., (2008), Board characteristics, ownership structure and earnings quality: Malaysian evidence Research in Accounting in Emerging Economies 8:97-123

DOI:10.1016/S1479-3563(08)08004-3

Jones J. (1991) "Earnings management during import relief investigations", Journal of Accounting Research, Vol.29, n°2, pp.193–228.Kharashgah et al (2019)

Kharashgah K.A., Amran N.A., & Ishak R., (2019) Board of directors' structure and Real Earnings Management: Jordanian Evidence DOI:10.6007/IJARBSS/v9-i12/6785

Lipton, L. and Lorsch, J. (1992) A Modest Proposal for Improved Corporate Governance. The Business Lawyer, 48, 59-77.

Luo, J.H., Xiang, Y., Huang, Z. (2017), Female directors and real activities manipulation: Evidence from China. China Journal of Accounting Research, 10(2), 141-166.

Moyer, S., (1990). Capital adequacy ratio regulations and accounting choices in commercialbanks. Journal of Accounting and Economics 13, 123–154.

Nuanpradit S., (2019) "Real earnings management in Thailand: CEO duality and serviced early years" Asia-Pacific Journal of Business Administration 11(1), pp. 88-108. https://doi.org/10.1108/APJBA-08-2018-0133

Orazalin. N., (2019). Board gender diversity, corporate governance, and earnings management Evidence from an emerging market Gender in Management: An International Journal Vol. 35 No. 1, 2020 pp. 37-60

Osma B.G., (2008) "Board Independence and Real Earnings Management: The Case of R&D Expenditure" corporate governance. Volume16, Issue2 Pages 116-131 https://doi.org/10.1111/j.1467-8683.2008.00672.x

Khalil M. & Ozkan A., (2016) "Board Independence, Audit Quality and Earnings Management: Evidence from Egypt" Journal of Emerging Market Finance Vol 15, Issue 1, https://doi.org/10.1177/0972652715623701

Chouaibi, J., Harres, M. & Ben Brahim, N. The Effect of Board Director's Characteristics on Real Earnings Management: Tunisian-Listed Firms. J Knowl Econ 9, 999–1013 (2018). https://doi.org/10.1007/s13132-016-0387-3

Peasnell K.V., Pope P.F., Young S. (2005) "Board Monitoring and Earnings Management: Do Outside Directors Influence Abnormal Accruals? Journal of Business Finance & Accounting Volume 48, Issue 5-6 https://doi.org/10.1111/j.0306-686X.2005.00630.x

Roychowdhury S. (2006) "Earnings management through real activities manipulation", Journal of Accounting and Economics, Vol.42, pp.335-370.

Scholes M.S., Wilson P.G. et Wolfson M.A. (1990) "Tax planning, Regulatory capital planning and financial reporting strategy for commercial banks", The review of Financial Studies, Vol.3, n°4, pp.625-650.

Susanto Y.K., & Pradipta A (2016) Corporate Governance and Real Earnings Management

International Journal of Business, Economics and Law, Vol. 9, Issue 1 pp 17-23

Visvanathan., G., (2008), “Corporate governance and real earnings management” Academy of Accounting and Financial Studies Journal; Arden Vol. 12, N° 1, 9-22.

Xie, B., Davidson III, W.N., DaDalt, P.J., (2003),“Earnings management and corporate governance: therole of the board and the audit committee”. Journal. Corp. Finance 9, 295_316.

Zang, A., (2007). Evidence of the tradeoff between real manipulation and accrual manipulation. working papers, University of Rochester.

Zgarni.A., & Fedhila. H., (2021) “Can Board Gender Diversity Better Control Earnings Manipulation: Evidence from Banking Industry” Asian Social Science. Vol 17 (7), p29-39 DOI:10.5539/ass.v17n7p29

BUSINESS AND PROFESSIONAL ETHICS: A REVIEW ON PSYCHOLOGY

Serdar Altun
Psychologist, Işık University, Department of Psychology
ORCID: 0000-0002-3588-8471
Merve Mamacı
Assistant Professor, Fenerbahçe University, Department of Psychology
ORCID: 0000-0001-7882-3670

Introduction

At the beginning of the twentieth century, it is mentioned that although psychology has a long background, it has a short scientific history (Ebbinghaus, 1908). In the December 1999, definition of the American Psychological Association (APA), psychology is defined as "A science and application area for understanding, predicting and changing the mental processes underlying all kinds of human behavior, physical and mental health". Today, it is seen that it is not possible to discuss about only one psychology approach (E.M. Ertürk, 2017). In the historical process of psychology, many approaches have emerged depending on various conditions and these approaches paved the way for the formation of various sub-areas. When considered in the context of its historical development, examples of these sub-fields can be given as work and organizational psychology, clinical psychology, educational psychology, sports psychology, military psychology, psychometry, social psychology, health psychology, forensic psychology, traffic psychology etc. The professional definition of psychology is often made by relating psychologists to the work they do (N.H. Şahin, 2006). In the International Labor Organization, ILO's "Standards for the International Classification of Occupations" (Geneva, 1991, p. 88), psychology as a profession is defined as: "Psychologist analyze the mental, emotional and behavioral processes of people as individuals or in groups. Based on this information, they give suggestions or make applications at the individual or social level for the educational or professional development and adaptation of individuals. They work in diagnosis, treatment and prevention of psychological, intellectual, emotional, behavioral or personality disorders". Despite its short disciplinary history, the field of psychology has managed to become an educational field that keeps the interest in it alive from past to present. At the beginning of the 20th century, three times more doctoral-level psychologists were trained than psychology labs in the United States could employ (Schultz, 2012). In the reports of the American Psychological Association (APA); state that psychology is one of the three most popular fields on American campuses (Halonen, 2011). A recent study in England stated that psychology is the second most popular university field in the country (Morris, 2003). These studies are important data revealing the popularity of studying psychology in the world. Psychology as a scientific discipline started in Turkey in 1915 at Istanbul University (Ç. Kağıtçıbaşı, 1994). The Turkish higher education system, together with the "one university for every province" policy (HİBÜP), which has been applied since the 1980s, experienced a major transformation process, and the number of departments and graduates increased exponentially (Yalçıntaş and Akkaya, 2019). In parallel with this, there has been a significant increase in the number of universities providing psychology education over the years. According to the information obtained by using the data of Council of Higher Education (YÖK), today, psychology education is given in 91 universities in Turkey. When we consider all these, do the increasing number of psychologists in our country have sufficient awareness in terms of professional responsibilities and ethical knowledge? This study aims to explain different types of ethics and professional ethics by making use of the literature and to

contribute to the quality service of psychologists by evaluating the effects of this informations on business life.

The Concepts of Ethics and Professional Ethics

In the 21st century, we are witnessing the increasing importance given to ethics and "a renaissance in ethics" (Kuçuradi,1999). Ethics (moral philosophy) is a field of philosophy that investigating concepts such as duty, obligation, responsibility, necessity, virtue and dealing with moral judgments about right or wrong, good and bad. Also it inquires into the nature of moral action and tries to explain what the good life should be like (Cevizci, 1999). In other words, ethics is the doctrine of right action. From this point of view, it can be assumed that people can also commit wrong actions and have a certain degree of freedom in carrying out their actions (P. Koslowski, 1983). İoanna Kuçuradi emphasizes that it is imperative to clarify the meaning of the term ethics and to distinguish the different conceptual contents attributed to the word 'ethics' in order to be able to take correct or valuable action in the face of ethical problems encountered in our private, public and professional lives. Kuçuradi defines the three main meanings of the word 'ethics' in today's debates: “A) It is used in the meaning of morals that used as systems of evaluation and behavioral norms that are expected to determine the evaluations and actions of individuals in relation to each other in a particular group at a particular time. These are unwritten norm systems, or norm systems regarding what is "good" and "bad" in a particular culture at a given time, thus different and variable norm systems that express what people should and should not do in general. B) In other contexts, the word 'ethics' is used to mean a set of written norms, a set of norms created by a group of people for specific purposes. This second meaning of the word 'ethics' is the most common today, as evidenced by the discussion of professional ethics and universal ethics. C) With its third main meaning, 'Ethics' is used to express the field of philosophy that reveals or is expected to reveal verifiable-falsifiable information about the phenomenon of ethics, which is a human phenomenon” (Kuçuradi, 2003).

The Hippocratic Oath can be shown as one of the first examples of professional ethics ((Pryzwansky & Wendt, 1999). Medical ethics, consisting of rules for professional conduct, is probably the oldest of professional ethics (Williams, 1985). The first, most general and oldest rule of medical ethics, primum non nocere, means "first of all, do no harm". The second rule is utilis esse, "be useful". The third rule is salus aegroti suprema lex, "health of sickness is the supreme commandment and the aim of medicine". Finally, the fourth rule is voluntas aegroti conditio salutis aegroti et artis medici, refers to “the patient's will is the condition for his recovery and the practice of the art of medicine”. It is possible that there are some similarities as well as differences between professional ethics. Because although different role relationships are encountered in different occupational groups, the subject is always human (Tepe, 2015).

Psychological Ethics Codes

According to Aristotle, ethics is the philosophical discipline that “becomes a good person through itself”. When we consider ethics as providing some information to contribute to the training of "good people", psychology ethics should also reveal some ethical information for the training of "good psychologists". Professional ethics are principles, evaluations and norms of behavior that express how professionals should behave in certain situations. (Tepe, 2015). When we look at the historical development of the ethical principles of psychology, we can see that the APA code represents one of the earliest and most well-structured examples. An example of other well-established ethical codes is the European Federation of Psychologists Associations (EFPA) Meta-Code or the Universal Declaration of Ethical Principles for Psychologists (Gauthier, 2008). Values influence people to evaluate events and take an

attitude. In other words, values are accepted as goals and these goals should serve people as singular (e.g. psychologist) or plural (e.g. psychological organization). Therefore, ethical principles should be country-based. (Schwartz and Bilsky, 1987). Today, many countries tend to establish their own national standards and codes of ethics. However, comparative studies show that there are serious similarities with the US Ethical Principles in the ethical codes of many countries (Leanch and Harbin, 1997). The current version of the Turkish Psychological Association Code of Ethics were accepted at the 18 April 2004, TPA General Assembly (Korkut, 2010). The general ethical principles and rules in the Turkish Psychological Association Code of Ethics are: competence/competence, being helpful and doing no harm, responsibility, honesty, respect for human rights and non-discrimination.

US Ethical Principles Found in Other Nations' Codes

Nation	*A*	*B*	*C*	*D*	*E*	*F*	%
Australia	x	x	x	x	x	x	100
Canada	x	x	x	x	x	x	100
Israel	x	x	x	x	x	x	100
South Africa	x	x	x	x	x	x	100
Chile		x	x	x	x	x	83
Germany	x	x	x	x		x	83
Great Britain	x	x		x	x	x	83
New Zealand	x	x	x	x	x		83
Scandinavia	x	x		x	x	x	83
Slovenia	x		x	x	x	x	83
France	x	x	x	x			67
Poland	x		x		x	x	67
Spain			x	x	x	x	67
Switzerland	x	x	x			x	67
Hong Kong		x		x	x		50
Netherlands			x	x		x	50
Singapore	x	x			x		50
Dom Republic				x			17
China							0
Mean							70.2
Standard Deviation							27.4
Median							83.0

Note: A = Competence; B = Integrity; C = Professional & Scientific Responsibility; D = Respect for People's Rights and Dignity; E = Concern for Human Welfare; F = Social Responsibility

Note. Leach Mark M. & Harbin, J. Judd (1997)

Ethics in Business

Although there is no single consensus on the definition of business ethics, there is a consensus that business introduces reasoning based on principles and beliefs to make choices that balance its economic interests with social and welfare demands (Uzkesici, 2007). A business practice that is consistent with the principles and rules agreed by the society is the equivalent of business ethics. In order to evaluate the business ethics of an operation, the attitude of the

business towards all its stakeholders is taken into account. (Bayrak, 2001). It is not possible for businesses to isolate themselves from society because they are a part of society and can protect their existence thanks to society. For this reason, it needs to develop mutual and meaningful relationships with the environment of which it is a part and operates. For a strong relationship, it is necessary to be aware of the structure of the society and the demands and needs of the society. In addition to their goals such as strengthening their reputation, increasing their awareness among the society and making a difference among their competitors, businesses should also undertake gratuitous duties on behalf of the social environment they are in. (Çelikkol, 2017).

Ethics is an indispensable factor for the daily life of the individual and It is very important for its functioning. Business ethics are also indispensable for working life and important for the smooth functioning of work life (Çelikkol, 2017). Business ethics helps people increase their effectiveness and productivity, as well as directing their values, attitudes and feelings. A business that acts in accordance with business ethics will be more advantageous in terms of development and growth with the support it provides from internal and external environmental factors. Values such as trust, responsibility and honesty are important for the success of organizations as well as individuals. Business ethics should be taken into account in workplaces. It is a known fact that mutual trust ensures cooperation and openness in relations. This helps to use time and energy in a positive way, while reducing risk and fear. (Sucu, 2003). It should not be forgotten that in a workplace that is managed within the principle of human first, people are valuable, honorable and respected. People who see themselves as valuable keep production and quality at the highest level by doing their best.

Conclusion

It is seen that the field of psychology maintains its popularity all over the world. In the case of Turkey, the number of departments and graduates opened with a university policy in each province is increasing exponentially. The excessive increase in the number of graduates makes the quality and control of the practices in the field debatable. Today, when we consider the field of psychology, we will encounter many different subfields and when we think about ethics, we will not encounter a single ethical perspective as well. As Ioanna Kuçuradi said, there is a "renaissance" in ethics and today the most interesting type of ethics is professional ethics. Professional ethics helps professionals to be aware of ethical problems in events and to act correctly. Ethical principles of psychology, like other professional ethics, try to guide professionals in their business lives. According to the studies in the literature, ethics continues to be an important factor not only for individuals but also for companies in many respects. Being aware of the importance of ethics in personal and professional life can give us an advantage on the road to success.

References

American Psychological Association. (2002). Ethical principles of psychologists and code of conduct. Washington, DC:Author.

American Psychological Association. (2016). By the numbers: How do undergraduate psychology majors fare? Monitor on Psychology

Bayrak, S., İş Ahlakı ve Sosyal Sorumluluk, İstanbul, 2001

Cevizci, A. (1999). Paradigma Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Cüceloğlu, D. (1999). İçimizdeki Biz, İstanbul: Sistem Yayıncılık

Çelikkol, M.Ş. (2017) Etik, İş Etiği, Özel Sektörde ve Kamu Sektöründe İş Etiği (Yüksek Lisans Tezi) Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı , 464875.

Davison, G. (2005). An invitation to Auseinandersetzen about the Evidence-Based Practices in Psychology Task Force Report, www.apa.org/practice/ebpreport.pdf.

Ebbinghaus, H. (1908). Psychology: An elementary textbook. Boston: Heath

Ertürk, E . (2017). Bilimsel Psikolojinin Tarihsel Süreci Üzerine. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi , 7 (14) , 161-180

Gauthier, J. (2008). The Draft Universal Declaration of Ethical Principles for Psychologists: A revised version. International
Association of Applied Psychology/Newsletter, 20, 45–49.

Halonen, J. (2011, February 5). Are there too many psychology majors? Prepared for the staff of the State University System Board of Governors of Florida. Retrieved from https://www.cogdop.org/page_attachments/0000/0199/FLA_White_Paper_for_cogop_posting.pdf

International Standart Classification of Occupations: ISCO-08 / International Labour Office Geneva: ILO, 2012 https://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/docs/publication08.pdf

Kağıtçıbaşı, Ç. (1994) "Psychology in Turkey", International Journal of Psychology, 29, 6, 729-738.

Knapp S. (2005) Training Ethical Psychologist: An Acculturation Model, Professional Psychology: Research and Practice Vol. 36 No.1, 59-65

Koslowski P. (1983) Flikte in der modernen Medizin und Biologie. Ph. Kreuzer, R. Löw (der.) Stuttgart, S. Hirzel s. 83-103.

Koslowski, P. (1999). Ethics and the art of medicine. In I. Kucuradi (Ed.), Ethics of the professions: Medicine, business, media and law (pp. 19–35), Heidelberg: Springer Verlag.

Kucuradi, I. (1999). Ethics of the professions: Medicine, business, media, law. Heidelberg, Germany: Springer Verlag.

Kucuradi, I. (2003) Etik ve "Etikler". TMH – Türkiye Mühendislik Haberleri Sayı 423

Kuçuradi, I. (2006). Etik. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Korkut, Y. (2010) Developing a National Code of Ethics in Psychologyin Turkey: Balancing International Ethical Systems Guides With a Nation's Unique Culture, Ethics and Behavior, 20(3-4), 288-296

Leach Mark M. & Harbin, J. Judd (1997). Psychological Ethics Codes: A Comparison of Twenty-four Countries, International Journal of Psychology, 32 (3), 181-192

Nalbant E.Z. (2005), İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, C.12, S.1, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İ.İ.B.F., 2005, s.199

Pieper, A. (2012). Etiğe Giriş. (Çev: Atayman, V. ve Sezer, G.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Pryzwansky,W.B.,&Wendt,R.N.(1999).Professional andethical issues in psychology:Foundations of practice.New York: Norton.

Schultz, Duane P.; Schultz, Sydney Ellen, Modern Psikoloji Tarihi (çev. Y. Aslay, Orijinal adı: A History of Modern Psychology), Kaknüs Yay., İstanbul, 2012.

Sucu, Y. (2003), "Yönetim ve Etik", 11.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi (22-24 Mayıs 2003), Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F., Yayın No: 57, 281-296.

Schwartz, S.H., & Bilsky, W. (1987) Toward a psychological structure of human values. Journal of Personalty and Social Psychology, 53, 550-562.

Şahin N.H. (2006) Türkiye'de Klinik Psikoloji: Varolan Durum, Sorunlar, Geleceğe Yönelik Öngörüler ve Öneriler. Türk Psikoloji Bülteni, Aralık 2006, Yıl: 12, Sayı: 39

Tepe, H. (2015) Etik ve Meslek Etikleri. Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.

Turkish Psychological Association. (2004a). Code of ethics. Turkish Psychological Bulletin, 10, 20–35.

Uzkesici, N. (2007). İşletmelerde Etik Yönetimi-İşletmelerde Etik Kalitesinin Yönetimine Geçiş. İş,Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, C.5, S.2
Williams, B. (1985) Ethics and the Limits of Philosophy. Harward University Press, Cambridge.

Yalçıntaş, A., & Akkaya, B. (2019). Türkiye'de akademik enflasyon: "Her ile bir üniversite politikası" sonrasında Türk yükseköğrenim sistemi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 74(3), 789-810.

Yükseköğretim Kurulu, Yükseköğretim Program Atlası. Erişim adresi https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php

LIFE DID NOT FIT INTO HOME: RE-THINKING "URBAN LIFE" AND "PUBLIC SPACE" IN THE DAYS OF PANDEMIC

Assist. Prof. Dr. Ürün BİÇER
Beykent University, Faculty of Engineering-Architecture, Dept. of Interior Architecture (TR)
ORCID NO: 0000-0002-2436-9844
Assist. Prof. Dr. Serkan Yaşar ERDİNÇ
Beykent University, Faculty of Engineering-Architecture, Dept. of Architecture (EN)
ORCID NO: 0000-0002-0970-3453

INTRODUCTION

The coronavirus was first detected in Wuhan, China's Hubei province, on December 12, 2020, and the Wuhan Municipality Health Commission announced that another "mysterious disease" was seen in 27 people who had contact with the Seafood Market in the city on December 31, 2020. On January 7, 2021, the World Health Organization stated that this disease was caused by a new type of coronavirus, and named the new type of coronavirus "2019-nCov", which is a mutated version of a betacoronavirus in bats when passing to humans (URL-1). In following two weeks, with the number of Covid-19 cases increasing 13 times and the number of affected countries 3 times outside of China, World Health Organization Director General Ghebreyesus stated that WHO evaluated the epidemic for 24 hours and they were deeply concerned about the spread and severity of the virus, and on 11 March 2021 announced the "pandemic" decision for Covid-19, which means an epidemic that surrounds the world, over regions and groups (URL-2).

When the "mysterious disease", which the world had not seen before and which first affected China and close surroundings, transcended borders and became a global threat, a "mysterious change" began in the existing social, political and economic plane and ideas, values, and a social evolution process has been entered all over the world, which has met with the "new normal" concepts affecting all aspects of life in terms of habits and behaviors and a "new reality" as a turning point.

The lack of an urban system that can enable the continuation of daily life in the "natural flow" of daily life in the conditions required by the pandemic, on the urban and architectural level, has been deeply felt in this process in which one has to live a home-dependent life. Besides, between the four walls of rhetoric such as "stay at home" and "life fits into home", an isolated and home-based life has begun, and the home has turned into a school, office and gym at the same time, apart from its specific functions. However, damp buildings, spaces devoid of function and aesthetics, houses without balconies or gardens and crowded families have revealed the physical inadequacy of residential buildings. It has been understood that the need for houses where we can reach clean air and green space and that there cannot be a "domestic life" isolated from social life. In addition, beyond the fact that "home" is basically an area where human beings maintain their biological existence, it has been understood that it can gain a meaning in terms of the relationship it establishes with "social life" and "public one", as a result of the isolation process that we had to be in lockdown to our homes and the mobility experienced in city squares and public spaces afterwards and "life did not fit into the home".

Figure 1 & 2. "New Normal" Life at Home During Pandemic
Reference-1: https://www.sfchronicle.com/bayarea/article/Coronavirus-keeps-these-boys-at-home-So-they-15144482.php
Reference-2: https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/ingiliz-bankalar-evden-calismayi-kalici-hale-getiriyor-6281031/

NEW REALITIES IN "METROPOLIS" DURING PANDEMIC

Unbridled capitalist development killed the traditional city, the unending need of capital to invest its over-accumulation sacrificed it to an endlessly sprawling urban growth, regardless of the consequences for society, the environment, and politics (Harvey, 2013).

While legitimizing the acceptance of the truths it asserts, neoliberal architecture first claims that the subject attains freedom thanks to the realization of these truths. The market frees us from the tyranny of planning; spontaneous arrangements eliminate predetermined consequences; participation frees us from isolation; environmental siege allows us to be at one with the material world; The affective experience frees us from the grief and gloom inherent in critical thinking. The essence of given human nature has been distorted and alienated (Spencer, 2018). The main goal of such policy experiments is to mobilize the urban area as the stage for both market-oriented economic growth and elitist consumption practices, while ensuring order and control of the marginalized population (Peck, Theodore, & Brenner, 2009).

Today, cities are affected by the restructuring process that takes place within the framework of global economic and political dynamics, and they contain new meanings as areas where these relations manifest and reproduce. At the point that social processes cannot be thought independently of space, the city and urban space come to the forefront in the new order where borders lose their importance and neoliberal ideologies are active on a global scale, and as the actor of the process, it has an important place in the reproduction and restructuring of neoliberalism within free market conditions (Erdinç, 2017). Global cities, which are at the center of neoliberal policies and the "stage" of spatial segregation, signal a radical change and a "new urbanization" within the framework of new concepts, phenomena and social and urban dynamics in the pandemic process where the struggle for "survival" continues.

Roger Keil states that while COVID-19 is the first pandemic to affect the population of an urbanized planet, it is a pandemic of the periphery, emphasizing that the virus has spread to the least protected, most dispersed and least visible regions. While the central cities of wealth and capitalism, New York, London, Milan and Wuhan, are the most affected cities, Detroit, Wolverhampton, Bergamo and the new towns and industrial periphery-cities of China also bear the brunt of infection, disease and death (URL-3). Lydia Kallipoliti also states that modern cities weren't designed to cope with life during a pandemic, and this upside-down way of living has turned them into "a disorganised array of disconnected bedrooms and studios". This layout might have made sense when cities were internationally connected hubs filled with millions of people working, commuting, sightseeing, drinking, dancing and hugging one another without a second thought. (URL-4).

In this framework, the existence of class division, "tension" between the city center and the city periphery, inadequate living conditions in urban sprawl areas and being far from the

concept of "right to the city" are evaluated as the most important factors which cause the global cities be the center of the pandemic. When it is evaluated in Istanbul in particular, the consequences of urban contradictions, poverty and social injustice are painfully lived in the shadow of "skyscrapers, which are the tombstones of cities[1]" and luxury consumption places.

Figure 3 & 4. "Lonely" Areas: Metropolis During Pandemic
Reference-3: https://tamarathiessen.com/what-new-europe-lockdowns-mean-for-travel-in-these-10-countries/
Reference-4: https://www.businessinsider.com/driving-with-no-traffic-new-york-new-jersey-coronavirus-2020-4

Figure 5 & 6. "Lonely" Areas: Metropolis During Pandemic
Reference-5: https://www.sabah.com.tr/saglik/2021/05/22/bilim-kurulu-uyesinden-dikkat-ceken-aciklama-tunelin-ucundaki-isigi-ekim-ayinda-goruyorum
Reference-6: https://www.businessinsider.com/driving-with-no-traffic-new-york-new-jersey-coronavirus-2020-4

In the pandemic process, it has been understood that the need for socialization areas where people can come together in line with mask, distancing and hygiene rules, the inadequacy of existing public spaces and their inconvenience at the point of use in different seasons. In addition to this, at the point of changing transportation forms and preferences as a result of the inability of unqualified transportation networks to respond to the "new normal" requirements of pandemic at the city scale, the problem of "accessibility" to workplaces, services,

[1] A line from the movie titled "Bana Masal Anlatma".

socialization and activity areas, reveals urban sprawl and "destructive" situation of population density in cities, thus, the necessity of re-examination of urbanization and construction models has emerged.

Figure 7 & 8. Realities of Life in Metropolis During Pandemic
Reference-7: https://www.cayyolu.com.tr/kalabalik-metrobus-videosu-paylasan-trolleri-uzecek-haber-toplu-tasimada-yuzde-50-sartini-bakin-kim-kaldirmis/262131/
Reference-8: http://blog.goinglobal.com/the-cost-of-living-during-a-pandemic/

The "distorted" and "stray" settlements created by unscientific and irrational planning, and with the profit-oriented political concerns that do not care for the society and often "tolerated" cause the destruction of the natural, historical and cultural values of the city, as it is felt intensely during the pandemic. Besides, due to the people living in areas of the city with limited access to services, the impact and scale of the pandemic was experienced differently in the society and especially those living in the peripheries of the city were seriously affected by the pandemic. According to Roger Keil, the weakest and most marginalized groups have been mostly affected by the problem. The collective decision to isolate the elderly population, whom are identified as the primary victims of COVID-19, in underfunded, overcrowded, poorly designed, geographically segregated facilities has made the issue of age not a physical but a social phenomenon where the virus seeks and feeds on its victims (URL-3).

During the lockdown process, especially the people living in metropolises and spending most of their time on the roads and in working places, most of the non-domestic daily activities such as work and education have started to be carried out inside the home, and thus a new era has begun. Although, at first glance, it is seen that time losses can be avoided and productivity increased in terms of working, staying in the same area for too long has started to bring some physical and psychological problems (Biçer, 2017). In addition, the restrictions experienced during the pandemic process also point to an approach that amounts to discrimination. It should be taken into account that living within the confines of the home, by limiting urban mobility or producing pragmatic solutions, will protect from the pandemic, but at the point of human as a social being, it will bring problems in different dimensions and levels that cannot be compensated in the future. While Prof. Dr. Güler Bahadır, Istanbul University, Istanbul Faculty of Medicine, Department of Mental Health and Diseases, explaining the effects of the global pandemic on the psychology of the individual, emphasizes that people are worried about the illness and death of themselves and their relatives, as they also worry about various issues in daily life, such as maintaining their job, graduating from school and earn their keep, for which the solutions should be produced (URL-5).

In this context, the problems in the cities encountered during the pandemic can be summarized; ***the increasing population of the city; insufficient area and building stock; uncontrolled expansion towards the periphery of the city; settlements that are far from providing opportunity where services are not used equally; squares and streets; meeting and gathering points in the city; which are problematic in terms of accessibility and***

functionality; sharp separation; borders and thresholds in the urban organization which are unable to fulfill their purpose; the scale of the city; the problem of accessibility to workplaces; services; socialization and activity areas; the inability of unqualified transportation networks caused by urban sprawl and population density in our cities.

A BRIEF PROJECTION FOR THE "METROPOLIS" AFTER PANDEMIC

The city is the most consistent and, overall, the most successful of efforts made by people to make the world they live in more suitable for their desires. But this city, a world created by man, is also the world in which he is destined to live from now on. Thus, indirectly and without a clear idea of the task that awaits him, he builds himself while building the city (Harvey, 2013).

The concept of "right to the city" is a concept that was introduced to the literature by Henri Lefebvre in 1968, during the period of social mobility experienced in many countries around the world, within a background that presents an inquiry and demand for the dynamics of the current system on the urban level. The "right to the city" manifests itself as a supreme form of right: the right to liberty, the right to individuate within the community, the right to habitat and home. The right to work, participation and ownership (which is distinctly different from the right to property) are also included in the right to the city (Lefebvre, 2016). Hasol (2016), on the other hand, defines "urban rights" as "freedom from violence, all kinds of pollution, and distorted urban environments; the right to control the urban environment in which he lives in democratic conditions; humane housing, health, education, culture, use of sports services, freedom of movement".

In this direction, it is predicted that new forms of urban production will emerge within the framework of the post-pandemic transformation of the social order, on the axis of the "right to the city", concepts such as social sharing and interaction, equality, individuality and publicity and within the framework of new knowledge and experiences that will be offered by their spatial reflections. Since it will not be possible to recommend "remote working" or call "stay at home" to areas requiring physical labor or health workers and people serving public duties, providing the necessary urban infrastructure for the "healthy" continuation of social life should be the main starting point of the post-pandemic city. .

At the point that human is a social being, daily life practices and habits are the basic elements that make us who we are, make us valuable and in this sense connect us to life. In this context, being able to do "daily routines" and continue living is one of the most important needs. However, the measures required by the pandemic process have led to the inclusion of previously unimaginable restrictions in individual and social life. There is a period in which the most basic components and practices of daily life, such as not being able to go to work or school, not being able to meet with family and friends, and not eating at a restaurant, disappear, and feelings of uncertainty, insecurity and anxiety cause individual and social existence to be questioned. The impossibilities of the home spaces also make the process more difficult. In this context, it should be taken into account that focusing on "home life" and home space rather than the "social energy" that holds people together and the city and public needs, may bring the risk of experiencing more negative consequences for the future.

It is thought that if people avoid living in dense urban areas and become more interested in suburbs, a new wave of suburbanization may arise, as well as economic and social problems. At this point, the importance of metropolitan governance, the use and mobility of public space, the necessity of reorganizing public services is evaluated as an important point.

The perception of "safe space" has changed during the pandemic process, and within this framework, an individual and home-dependent approach has emerged in the "glass bell". In fact, it is seen that the "glass bell" safety approach also finds a response at the spatial level, and point and temporary suggestions have begun to be implemented in socialization areas. Although these areas have the qualifications required by the pandemic process to offer a

healthy and sheltered space, they are considered as palliative solutions that are far from being "public" and inclusive.

Figure 9 & 10. Perceptions and Solutions for Spatial Safety in Post-Pandemic
Reference-9: https://www.dunya.com/dunyanin-iksi/pandemi-sonrasi-vizyon-haberi-600424
Reference-10: https://ajournal.blog/Ajournal/Icerik/brooklyn-domino-parkta-sosyal-mesafeyi-saglayan-daireler

As a result, from the perspective of post-pandemic urban planning and architecture; ***the 20 minute city or mall cores within megacities; more space for transportation; new systems; accessible wide green spaces; enough spaces for emergency situations; adaptable to supply of basic needs; self sufficiency; travelling by bicycle; small streets and paths so that people don't get stuck in bus; subway etc.; sustainability and urban agriculture; new forms of meeting-gathering; temporary use spaces having transformation potential; adaptive reuse of existing inactive spaces and buildings; conversion of indoor or open spaces between neighborhoods for local people; create resilient and sustainable cities through health-oriented urban environments; smart cities*** would be presented as solutions.

LAST WORD…

Suggesting an isolated life in private and large houses having garden as a spatial solution to the global crisis is not considered a valid solution because it is individualistic and polarizing, sharpens the distinction between public and private spaces in the context of neoliberal dynamics, and risks leading to a fragile urban life at the point of sharing publicity.

Within the scope of the call for "Life Fits into Home", it should not be forgotten that the experience of "staying at home" under pandemic conditions includes a compulsory and temporary understanding of "asylum", and at this point, many elements will remain "missing" in the natural flow of life. Trying to fit the dynamics that hold individuals together and provide the quality of being a society in the home, apart from the specific functions it contains, will not only disrupt the balance of social life, but also prevent the "home" from losing its semantic depth and continuing its existence in this context.

The houses, which are presented with "fancy" expressions like "The project was inspired by the artwork of Ricardo Bueno, Elo, which combines brass and blown glass in a single piece, reflects an imaginary void, lives in a fragile space that supports each other and is represented by crystal. The architect proposes a similarity between the artwork and this new home; The delicate area of the crystal represents our home, which is a sensitive and supportive place while experiencing difficulties and transitions. Eventually the home becomes a safe haven for everyone (URL-6)" and which are claimed to offer solutions for post-pandemic domestic life, will not go beyond an "experimental" and "haute couture" production.

In this context, even if staying at home is offered as a solution to reduce the spread of the pandemic, it is considered very important in the sense of individual and social peace to continue working and social life by taking protective measures at the point of health and hygiene. Besides, without forgetting that the city is the "sum" of "interconnected settlements and lifestyles and the items serve users with many different functions and various qualities,

such as building blocks, roads, intersections, focal points, landscape areas" (Lynch, 2010), it should not be forgotten that it is a "holistic" structure in the local and global sense.

In the final evaluation, the right to the city is much more than the right of individual or collective access to the resources it contains: it is the right to reinvent the city as we please. Claiming the right to the city is demanding some form of decisive power over urbanization processes, how our cities are shaped and reshaped (Harvey, 2013). In this context, in the post-pandemic world, within the framework of the new habits, behaviours, actions and "memories" which have to be evaluated and produced over new visions, approaches and methodologies, urban environment of new era must be created by surviving from the bedraggled forms of living and the city must be returned to its true "owners".

REFERENCES

Biçer, Ü. (2021). Pandemi Süreci / Sonrası Konut İçi Dönüşümler ve Malzeme Seçimi, Ş. Yüksel ve G. G. Taşçı (Eds.), *Çevrimiçi Tasarım Stüdyosu Deneyimleri* içinde (134-147). İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.

Erdinç, S.Y. (2017). Rezidans Kültürü Üzerine Bir İnceleme: İstanbul Örneği. Doktora Tezi, Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Harvey, D. (2013). Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru. (Çev. A. D. Temiz). İstanbul: Metis Yayınları.

Hasol, D. (2016). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi

Lefebvre, H. (2016). *Şehir Hakkı.* (Çev.: I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lynch, K. (2010). *Kent İmgesi.* (Çev.: İ. Başaran). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Peck, J., Brenner, N. ve Theodore, N. (2009). Neoliberal Urbanism: Models, Moments, Mutations. SAIS Review, 29 (1), 49-66.

Spencer, D. (2018). *Neoliberalizmin Mimarlığı: Çağdaş Mimarlığın Denetim ve İtaat Aracına Dönüşme Süreci.* (Çev.: A. Terzi). İstanbul: İletişim Yayınları.

URL-1: https://tr.euronews.com/2020/05/04/dunyada-covid-19-salg-n-n-ilk-100-gununde-yasananlar-ilk-nerede-ortaya-c-kt-nas-l-yay-ld

URL-2: https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/dunya-saglik-orgutu-yeni-tip-koronavirusu-kuresel-salgin-ilan-etti/1762600

URL-3: https://www.birgun.net/haber/covid-19-kentsel-bir-gezegende-pandemi-299194

URL-4: https://www.bbc.com/future/article/20200424-how-do-you-build-a-city-for-a-pandemic

URL-5: https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/pandemi-surecinin-psikolojik-etkileri-virus-kadar-hizla-yayiliyor-4B006900540051006B00320046006900730043007200390079007000460062006100410041004F003200370077003200

URL-6: https://www.arkitera.com/haber/pandemi-sonrasi-konut/

Judicial precedent as a source of law

Irmasheva M. B.
Kokshetau University named after Sh.Ualikhanov
Seitenova S. Zh.
Senior Lecturer, Kokshetau University named after Sh.Ualikhanov

In the current conditions of globalization and convergence of national legal systems, there is a need for more flexible regulation of relations, especially in the field of international relations, in business. This is relevant for all states, including Kazakhstan.

Currently, there is a natural process of convergence of legal systems, and, in this regard, the process of reforming the legal system in Kazakhstan is very interesting, since in a certain historical period there were elements of case law.

Each state has its own legal system, called the national one, which includes various legal phenomena, such as legislation, peculiarities of legal consciousness and legal culture, and legal practice. These phenomena have their own special ways of development and formation, are in close connection and interdependence with other aspects of the social life of a particular society, which determines the uniqueness and specificity of national legal systems. Nevertheless, national legal systems can be grouped into conditional groups according to several criteria, the main of which is to determine the main component of the legal system, which determines the others - it is either legislation, or legal practice, or legal custom, or legal ideology. These groups are called the legal family. There are 4 families of legal systems: continental, Anglo-Saxon, religious-legal and the system of customary law. However, other opinions have also been expressed, according to which the determining factor is not the commonality of sources of law, structural similarity, but ideology. For example, Alekseyev S. S., justified the existence of " an ideologized legal system [1, p. 195], which included states in which either religious or political ideology prevailed.

The legal system of modern Kazakhstan belongs to the Romano-Germanic or continental legal system [2]. There is also an approach according to which the legal system of Kazakhstan together with the legal systems of Russia and the CIS countries form a "Eurasian" group in the continental system [3].

The formation of the Kazakh legal system was preceded by complex political, socio-economic processes. The beginning of the formation of the continental legal system in Kazakhstan falls on the 1st stage of Russian colonization.

The transition to the new system was gradual, along with the current legal customs, the norms of Russian legislation were gradually introduced. This was a period of parallel existence of two legal systems. But the system of customary law of the XIX century in Kazakhstan had its own peculiarities. In the depths of this system, the germs of case law were born, as can be seen in the existing practice of the biy court. The "Provisional Regulation on Administration in the Steppe Regions" of 1866-68 introduced changes in the judicial system. According to this "Provision", there were two judicial systems in Kazakhstan: 1) the general imperial courts, which tried cases on the basis of the general laws of the empire 2) the Biy court, which acted in accordance with the norms of customary law and Sharia. Major criminal cases were removed from the jurisdiction of the court, which were transferred to the jurisdiction of military courts, which tried under the military laws for treason, resistance to the authorities

and the murder of officials, and under the general criminal laws of the empire - for murder, robbery and robbery. The biy court was responsible for family and marriage cases, as well as "small claims and lawsuits - in the amount of no more than 30 rubles." These innovations led to the transformation of the legal consciousness of society, the attitude of people to the law began to change. Now the rules of customary law did not play a decisive role in the settlement of disputes. The law became the main regulator of public relations, although the biy courts continued to operate until the end of the 20s of the XX century, until they disappeared as a result of the repressive policy of the authorities.

The Biy Court was the most important social and legal institution of the Kazakh society for many centuries. The authority of the biy court was high in society, the biy were its experts and guardians of the norms of customary law. They were excellent speakers, fair and honest people, and had great respect among the people. The title of " biy " could only be obtained by decent people with an impeccable reputation. Their fame spread throughout the steppe. To this day, the names of Kazybek bi, Tole bi, Aiteke bi, Dosai, Syrymbet, Yeseikhan bi, etc. are still alive in the people's memory. The Bii valued their rank and, when dealing with cases, followed the norms of customary law exactly. However, if the biy in the proceedings and decision of any case deviated from the customs, the plaintiff had the right to appeal to another biy or the Sultan, who will make a different, fair decision. Such cases were rare and were publicized throughout the steppe. After that, the people for the trial do not come to the biy, who is accused of injustice.

However, bias often had to deal with cases that were not regulated by customary law due to their complexity or novelty. The novelty factor is quite objective and natural, since the socio-economic conditions changed, the way of life gradually changed, and, consequently, the needs of society. And in such a situation, the biy, based on the general principles of customary law and his life experience, made a certain decision, which then became a model when considering similar cases by other biy judges. Thus, biy created a judicial precedent. The precedents created by biys were one of the sources of Kazakh law of the XV-XVIII centuries and served as the basis for the development of case law in the Kazakh society.

The reasons that led to the development of case law in Kazakhstan were the weak central authority of the state, the underdevelopment of social relations and, most importantly, the legal traditions. In accordance with them; 1) customs were perceived as the property of the nation, which must be inviolably observed; 2) there was a need for the people to implement the decisions of the biys – wise people, authoritative in society. Here the peculiarity of the mentality of the people is manifested, which consists in honoring the elders, in worshiping the wise Word, as well as some democratic nature of the legal system. It consisted in the following: the regulation of public relations was carried out not by the adoption of legal regulations by the center, but by customs developed by the people and by precedents created by the biys-the people's chosen ones.

Currently, in accordance with the Law of the Republic of Kazakhstan "On Legal Acts", regulatory decisions of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan are recognized as one of the main types of NPA [4, paragraph 2, Article 7]. This indicates that the normative decisions of the court are generally binding along with other sources of the current law of the Republic of Kazakhstan [5] and, therefore, are recognized as sources of law. It is worth noting that this provision causes a lot of discussion. But, in our opinion, this phenomenon is progressive in its essence and entails further development and improvement of the legal system.

Thus, in practice, under the continental legal system, judicial precedent is recognized as a source of law. This process seems natural. Since in the conditions of the world civilization

striving for universal values and the globalization of social relations, the convergence of national legal systems and the interpenetration of their elements is quite real. Now, when the role of courts has been strengthened in Kazakhstan's society, the jury trial has been introduced, the issue of case law is relevant. And in this regard, the legal system of Kazakhstan has its own historical experience

List of literature:

1 Alekseev S. S. Theory of Law. BEK Publishing House, Moscow.- 2004., p. 220

2 THE LEGAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN (doingbusiness.kz)

3 https://studwood.ru/725202/pravo/stanovlenie_pravovoy_sistemy_kazahstana

4 Law of the Republic of Kazakhstan" On Legal Acts " dated 06.04.2016 No. 480-ZRK

5 https://articlekz.com/article/14904

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE HAPPINESS AT WORK AND SELF-SENSITIVITY OF WORKING INDIVIDUALS

Pervin NEDİM BAL
Beykent University, Faculty of Arts and Sciences
0000-0002-3090-6634
Büşra BIÇAKÇIOĞLU
Beykent University, Graduate Education Institute
0000-0002-2367-5014

1. INTRODUCTION

Today, people spend most of their time working at the workplace. That is why; it is very important to know how people feel at work. The importance of business life, which comprises a large part of our lives, the well-being of the people at workplace is quite crucial. It is thought that the problems experienced in business life can affect the happiness of people. Happiness is a concept that reflects people's positive feelings. The concept of happiness is thought to have a great role in the work where people spend most of their lives. Happiness in business has a lot of impact on people's health, and psychological well-being. Today, the importance of happiness has increased at work. Happiness in the workplace is important for both the individual and the workplace. In individual terms, happiness is a way for the individual to be satisfied with work and to improve overall quality of life. For the workplace, happiness has a positive impact on the person's workplace with positive emotions, job motivation, person's efficiency and business performance.

One of the most popular concepts in the recent literature is self-sensitivity.

One of the most popular concepts that has recently added to the literature is self-sensitivity. Self-sensitivity involves the individuals not being critical to the failures, wrongs or inadequacies that they have experienced, but also being self-acceptance and understanding. Self-sensitivity allows people to demonstrate healthy attitudes toward themselves to maintain their mental health and when these people experience stressful situations, they deal with them more easily, and build stronger relationships in social life. The concept of self-sensitivity is actually about the concept of being sensitive, which is a more general concept. The concept of being sensitive is to support the person when they have a negative or suffer, make them feel a more positive mood, make them accept these situations, approach the person as a loving person and share with them. People can approach themselves with a much tougher and less polite attitude, even though they are careful to be gentle, caring and sensitive to others. The people may be tougher against themselves when they face adverse situations or difficulties.

In this context, the concept of self-sensitivity is thought to have an important place in people's lives. Moreover, since workplace life plays an important role in people's lives, it is thought that there might be a connection between the happiness they live in the workplace and the concept of self-sensitivity. Therefore, in this study, it is intended to examine the relationship between happiness and self- sensitivity.

2. CONCEPTUAL EXPLANATIONS

2.1. Happiness

The concept of happiness has influenced psychology as emotions, a pleasant mood, good behavior, and positive behaviors. One of the most important factors of having a good life is happiness. Happiness is described in different ways. Happiness can be described as a pleasure, satisfaction from life, positive feelings. Happiness, according to the Turkish Language Institution (2012), has been described as feeling lucky and proud as a result of being able to reach all requests in a continuous manner.

Since the beginning of life, people have struggled to grasp happiness and reach it. Many philosophers have seen happiness as a motive for what people will do. Aristotle has shown a virtuous life as the source of happiness and peace (Kangal, 2013, p. 215). Happiness is defined by Bentham as the sum of pleasure, pleasure and suffering from life (Veenhoven & Dumludağ, 2005, p. 46-51).

Happiness is used in various meanings. For example, the meaning of being in a positive mood throughout your life can be used to mean good life or to describe the reasons why people are happy in their lives (Diener, 2006, p. 153-154). A happy person said by Michalos (2007, p. 351), is defined “as a person who has good social relationships, with low emotions like fear, tension, guilt, anger and hatred, with high energy levels, confident, emotional stability, he is an active, carefree, optimistic and healthy person.” According to Denny, happiness can be achieved in three ways; He stated that happiness can be achieved when you achieve something you are eagerly awaiting, share things with people and make another person happy (Denny, 2010). Seligman has shown three different paths to happiness (Wallin, 2008, p.3): To live life pleasantly, to have something in life that you can engage in, and to have happiness by making sense of life.

Diener (1984, p. 522-561) stated some factors that affect happiness; such as, gender, race, personal satisfaction, income level, the level of education, social relationships, personality characteristics, social activities and working status.

Business life has an important place in the life of the individual. Happiness has been a remarkable concept in business life. When we look at academic studies, it has been seen that happiness in the workplace is often expressed as 'Happiness at Work'. Fisher (2014) describes happiness at work as the positive emotions and feelings of satisfaction you experience at work. Fisher (2010) shows happiness at work in three stages: individual happiness, social happiness and temporary happiness. Concepts such as job saturation and self-improvement experienced in the individual stage are discussed. Concepts such as the sense of work and planting work that are possessed during the social happiness phase are mentioned. In the temporary happiness phase, the concepts of flow status at work and feeling of being satisfied from the tasks given were proposed (Fisher, 2010, p.7).

Happiness at work is defined as "more creativity, rapid career progression, more support, good performance, good relationships with colleagues and managers" (Pryce &jones, 2012, p.2-2).

In a study conducted by Singh and Aggarwal (2018), internal motivation configures individual-based happiness as feelings that drive away from work, thoughts about supporting work, thoughts about unsupportive work.

The level of motivation that comes from within refers to the person's natural desire (Ryan &deci, 2000, p.68-78). There is research showing that insider motivation and motivation for

success are related to the concept of happiness (Hassanzadeh &mahdinejad 2013; Zhang & Kemp 2009).

The dimension of emotions that drive you away from work is a dimension that touches on the difficulty, stress and workload experienced when approaching the employer of the person. The psychological impact of employers on their employees, involuntarily or involuntarily, can cause stress, sleep problems and layoffs (Singh &Aggarwal, 2018).

The size of ideas that are supportive involves the fact that the employer's administrative tasks are justive, the ability to provide the necessary training and psychological support to their employees, and the knowledgeable, well-equipped management (Mahon et al., 2014). Non-supportive thoughts discuss the lack of teamwork discipline, lack of disciplinary rules in the workplace and unfair response to success in the workplace (Singh & Aggarwal, 2018).

The dimension of supportive thoughts include the fairness of the employer's managerial duties, the provision of necessary training and psychological support towards their employees, and the knowledgeable, equippedness of the manager (Mahon et al., 2014). Non-supportive ideas address the lack of teamwork discipline, lack of disciplinary rules at work and unfair reward for success at work (Singh &Aggarwal, 2018).

In the literature, the term "happiness at work" has been studied in general with the concept of business satisfaction. For example, a study examining the relationship between business satisfaction and happiness found that satisfaction at work increased employee happiness while also allowing employees to give themselves to work and create a more efficient job (Gul et al., 2008, p. 2).

2.2. Concept of Self-sensitivity

Kristen Neff (2003) first gave the operational definition of self-sensitivity. Self-sensitivity is a concept based on the fact that an individual is sensitive and affectionate to himself. According to Neff, this concept is linked to the explanation of the concept of sensitivity (Neff, 2003). Therefore, first, it is necessary to know what the concept of sensitivity is. The root of the concept of sensitivity comes from the Latin word ‘compati’, which means ‘suffering’ (Strauss et al., 2016). This concept has come from English to Turkish in different concepts such as ‘sensitivity, affection, sensitivity, understanding’. Sensitivity has been defined as ‘ability to react to a weak impact’ according to the Turkish Language Institution (https://sozluk.gov.tr/, Access date: 14. April 2021). There is also the definition of ‘doing something about this to understand the pain of other people and to find a solution’ (Neff, 2009). In another definition, it is defined as a sense of help to the person after witnessing a person's suffering (Goetz, Keltner & Simon-Tomas, 2010). In general, these definitions are all about being able to understand a pain that exists in people and yet to hear that they want to help people. They approach things, knowing that instead of relive the pain of the people around the sensitive people, the hard times they experience, they can accept them and understand them, and that this can happen to anyone. In short, the concept of sensitivity is a feature that drives us to see and help the person in their situation (Demirci-Seyrek, Ersanlı & Tunç, 2016). The concept of self-sensibility is that the individual can demonstrate this understanding or sensitivity as they approach others. Neff (2003) believes that self-sensibility is that the person wants to get rid of the negative things they have experienced, accept those feelings or situations rather than escape from pain, be kind to them, and want to approach them with sensitivity against the negative things they have experienced. In addition, this concept involves the individual not being critical to the failures, mistakes or inadequacies that they experience, but also being self-acceptance and understanding. The person may think that instead of seeing the events, failures, or wrongs that they experienced as if they were just living on their own, they could face situations like this (Neff, 2003). The person who is sensitive to himself sees his mistakes,

negative emotions and weaknesses correctly and reacts to these situations in a polite way. Therefore, self-sensitivity can allow people to show softer reactions when experiencing negative events (Leary et al., 2007). Self-sensitivity allows the person to be more positive about the negativity they experience, so that the feelings of pain experienced are met in the usual normal way (Neff, Kirkpatrick & rude, 2007).

In western culture, sensitivity is a condition in which people are more likely to be shown against others. In Buddhist customs, they say that in order for a person to be sensitive to those around him, he must first be sensitive to himself. Therefore, the concept of self-sensitivity is a newer concept for Western cultures than eastern cultures (Neff, 2004). In western culture, self-sensitivity has been defined as 'one's ability to love himself and have compassion towards himself while suffering.' According to Eastern culture, self-sensitivity is defined as 'wise, compassionate and loving approach to the suffering of all people along with the pain that one experiences personally' (Reyes, 2011). These statements indicate that individuals who are sensitive and self-aware are in a positive relationship and that individuals who have more self-awareness have sensitive attitudes toward themselves and those around them (Neff, 2003).

Self-sensitivity is characterized as people's efforts to cope more healthily with negative events (Neff, 2003). Therefore, it is thought that people's sensitivity for themselves and others can help them to approach their situations more objectively and leave these events behind more easily. Because when people encounter situations that cause them negativity, approaching them with a self-sensitive attitude makes them more positive, happy and sensitive (Neff, et al., 2007). There are many studies that show the effect of self-sensitivity on being psychologically healthy. For example, a study by Neff (2003) has shown that although self-sensitivity is in a positive relationship with satisfaction with life and social commitment, it has a negative relationship with the concepts of self-criticism, anxiety, depression, suppression of thoughts, neurotic perfectionism. Research by MacBeth and Gumley (2012) found that people with higher levels of self-sensitivity had healthier psychology.

According to Neff (2003), self-sensitivity consists of three main structures: Self-affection, common humanity and consciousness. These components are meant and conceptually different from each other, and although people experience these components differently, they must exist together and interact with each other. Self-affection, instead of being pessimized, derogatory, critical to one's own; being sensitive, accepting and understanding (Neff, 2003a). If individuals can be kinder, more affectionate and uncrit critical of their suffering when faced with a bad situation or a deficiency, they have an extrajudicial understanding of themselves (Neff et al., 2007). Self-affection can be characterized as the support we give to our friend who is experiencing a negative situation, as well as the ability to give ourselves, the same kindness to ourselves. This attitude is about being kinder and more caring, rather than being critical, rude and tough. On the other hand, it also means that the person looks after himself for the purposes he has set in his life and considers himself important (Cassica &neff, 2019).

Common humanity component is that people are aware that the pain they experience, the pain that they are experiencing, or the deficiencies themselves are not just their own, and that everyone can face these situations (Neff, 2003a). When people realize a mistake or a lack they see themselves, they think other people are better, better than them, more perfect than they are, and they just think they are incompetent (Neff, 2012). However, self-sensitivity allows people to be more affectionate and courteous to take care of themselves, and to be aware that everyone can live and that they are shared by everyone (Germer & Neff, 2013). Common humanity means being aware that the good and bad events in people's lives are not only experienced by themselves, but that similar events can be experienced by everyone (Tel &

Yellow, 2016). In short, this component of the concept of self-sensitivity makes one think that everyone can experience the same events, as opposed to looking at their own pain as if it were only happening on their own.

The component of consciousness can be characterized as the ability of individuals to keep their feelings and thoughts in a balanced and conscious awareness of these events, rather than being overly incompatible with sad events (Neff, 2003a). Consciousness allows people to approach negative events with a more accepting attitude. Thanks to this component of consciousness, one can clearly see and embrace things that one cannot change in one's own, and respond consciously instead of reacting badly (Cassica and Neff, 2019).

In the literature, the concept of self-sensitivity is often studied in conjunction with the concepts of depression and anxiety, and negative correlation was found between these concepts and self-sensitivity (Neff, 2003a; Neff, Hsieh & Dejitterat, 2005; Ying, 2009; Raes, 2010). In a study by Bayramoğlu (2011), where self-sensitivity is examined by the effects of life avoidance and the mediation of the masters of depression and anxiety, self-sensitivity, depression, lifestive avoidance, masters and anxiety were found to be in a negative relationship.

A mata-analysis study by MacBeth and Gumley (2012) found that having high self-sensitivity is related to low psychological symptoms. Self-sensitivity has been found to be a serious variable in understanding mental health. According to the study conducted by Bakker et al., (2019), high levels of self-sensitivity showed sub depressive symptoms. A study by Ferrari et al., (2018) found that self-sensitivity reduces the power of these concepts for adolescents and adults in the relationship between high perfectionism and symptoms of high depression.

Considering all these correlational studies with negative variables such as depression and anxiety, in this research it was aimed to study the correlation between self-sensitivity and a concept of positive psychology like happiness.

3. METHOD

3.1. Research Design

This research is a quantitative study and the relational survey model was used in the study. The aim of this study was to examine the relationship between happiness at work and self-sensitivity of working individuals. In addition, it aimed to investigate how the happiness at work and self-sensitivity of the sample differ according to demographic variables.

In line with the established model, the hypotheses of the research were formed as following:

H1: There is a significant relationship between the happiness at work and self-sensitivity.

H2: The happiness at work and self-sensitivity differ significantly by gender.

H3: The happiness at work and self-sensitivity differ significantly by age.

H4: The happiness at work and self-sensitivity differ significantly by educational status.

H5: The happiness at work and self-sensitivity differ significantly by institution of employment.

H6: The happiness at work and self-sensitivity differ significantly by working period.

3.2. Research Population and Sample

The population of the research consists of individuals working in private and public institutions in Turkey, and the sample consists of 268 people working in different provinces of Turkey. The sample voluntarily participated in the study. The distribution of the sample by

gender, age, educational status, institution of employment and working period was shown in table 1.

Table 1. The distribution of the sample

Variable	n	%
Gender		
Female	174	64,9
Male	94	35,1
Age		
25-34 (young)	107	39,9
35-44 (young adult)	86	32,1
45-64 (adult)	75	28
Education Status		
High School	27	10,1
Pre-license / License	187	69,8
Postgraduate	54	20,1
Institution of Employment		
Private Sector	119	44,4
Public Sector	149	55,6
Working Period		
Less than 1 year	16	6,0
1-5 year	73	27,2
6-10 year	40	14,9
More than 10 years	139	51,9

Table 1 introduces the characteristics of the sampling. A total of 268 people, 174 (64,9 %) women and 94 (35,1), participated in the study. 39,9 % (n=107) of the participants are 25-34 years old, 32,1 % (n=86) aged 35-44 years old and 28 % (n=75) aged 45-64 years old with 69,8 % (n=187). The majority is a pre-license or undergraduate graduate. 119 people (44,4%) work in private and 149 people (55,6 %) in public institutions. 139 people (51,9 %) reported 10 years and above, 73 people (27,2 %) were working for 1-5 years, 40 people (14,9 %) were working for 6-10 years and 16 people (6 %) were working for less than a year.

4. DATA COLLECTION METHOD AND TOOLS

The research data were collected using the Socio-Demographic Information Form (Appendix 1), the Happiness Scale in the Business (Appendix 2) and the Self-Sensitivity Scale (Appendix 3). The sample was randomly collected via the internet. Sending the questionnaire and collecting the data have been conducted via Google form because of Covid-19 and SPSS 25.0 statistical program has been used for the analysis of the obtained data.

4.1. Demographic Information Form

The Demographic Information Form prepared by the researchers contains information about gender, age, level of education, institution of employment and working period. In the question about age, the participants were asked to choose one of the three categories written in the form as 15 – 24 (young), 25-44 years old (young adult) and 45-64 years old (adult).

4.2. The Happiness at Work Scale

This scale is used to measure the sample's happiness at work. It was developed by Singh and Aggarwal in 2018 and adapted into Turkish by Ozdemir et al in 2020. The scale consists of 12 items. There are four sub-dimensions on the scale. These are internal motivations, feelings of coldness towards work, supportive organizational experiences, and unsupportive organizational experiences. The scale is a 7-type Likert scale with '1: Strongly disagree' and '7: I agree with it'. Each sub-dimension of the scale consists of three items.

4.3. Self-sensitivity Scale

This scale used to measure the self-sensitivity of the participants was developed by Neff (2003b) and adapted to Turkish by Akın and Arc (Akın and Arc., 2007). The scale consists of 26 items. There are 6 sub-dimensions on the scale. These are self-affection, self-judgment, and common humanity, isolation, consciousness and over identification. The scale is a 5-type Likert scale; '1: Never, 2: Rarely, 3: Frequently, 4: Usually and 5: Always'.

5. DATA ANALYSIS

The data obtained from the sample were analyzed using the SPSS program. Categorical variables are presented with frequency and percentage, and continuous variables are presented with average and standard deviation (sd.). The normal distribution assumption was controlled by the Shapiro Wilk test. The difference between the gender of the sample and the scale scores by the institution in which they work was analyzed by independent t-test. Scale scores based on sample age groups, educational status and working period were compared by ANOVA and Dunnett T3 test was used when Tukey HSD test was not provided when variance homogeneity was achieved as a post-hoc test. Pearson correlation test was performed to determine the relationships between the scores obtained from the scales. All analysis was done with SPSS 23.0 package program (IBM Corp., Armonk, NY). P values less than 0.05 were considered statistically significant.

6. FINDINGS

This section contains the findings obtained from the analysis of the data collected from the sample.

Table 1. Descriptive Statistics of the Sample's Happiness at Work and Self-sensitivity

Scales	$\bar{X}$	SS	Min.	Max.
Self-sensitivity	3,43	0,73	1,46	4,88
Self-affection	3,41	0,89	1,2	5
Self-judgement	2,44	1	1	5
Common Humanity	3,22	0,85	1	5
Isolation	2,55	0,97	1	5
consciousness	3,56	0,89	1,5	5
Over Identification	2,59	0,97	1	5
Happiness at Work	5,1	1,22	1,58	7
Inner Motivation	6	1,16	1	7
Feel of coldness towards work	5,02	1,65	1	7
Supportive Org. Experiences	4,85	1,72	1	7
Non-supportive Org. Experiences	4,52	1,72	1	7

Table 2 provides self-sensitivity total score and subdivision scores of the sample, as well as descriptive statistics. The total score of the sample's self-sensitivity is 3.43±0.73. The average self-affection, subdivision score is 3.41±0.89, the average self-judgment subdivision score is 2.44±1, the average subdivision score of common humanity was calculated as 3.22±0.85, isolation subdivision score average 2.55±0.97, the consciousness subdivision score average was 3.56±0.89 and the average over-identification subdivision score was 2.59±0.97. Happiness scale at work total score, subdivision scores averages of internal motivation, feelings of coldness towards work, supportive organizational experiences and non-supportive organizational experiences of the sample were found as follows: For total score it was 5.1±1.22, and for subdivisions scores averages respectively was 6±1.16, 5.02±1.65, 4.85±1.72 and 4.52±1.72.

Table 3. Correlation between the self-sensitivity and happiness at work

Scales		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Self-affection	r	1											

	p	-										
2. Self-judgement	r	-0,555	1									
	p	<0,001										
3. Common Humanity	r	0,637	-,0269	1								
	p	<0,001	<0,001	-								
4. İsolation	r	-0,422	,0836	-0,211	1							
	p	<0,001	<0,001	0,001	-							
5. consciousness	r	0,829	-0,565	0,572	-0,450	1						
	p	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	-						
6. Over Identification	r	-0,460	0,784	-0,193	0,777	-0,563	1					
	p	<0,001	<0,001	0,001	<0,001	<0,001	-					
7. Self-sensitivity	r	0,814	-0,863	0,588	-0,800	0,833	-0,815	1				
	p	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	-				
8. Inner Motivation	r	0,230	-0,272	0,210	-0,247	0,300	-0,233	0,315	1			
	p	<0,001	<0,001	0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	-			
9. feel of cold. towards work	r	0,267	-0,390	0,160	-0,380	0,348	-0,401	0,417	0,426	1		
	p	<0,001	<0,001	0,009	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	-		
10. Supp. Org. Exp.	r	0,200	-0,140	0,176	-0,164	0,242	-0,183	0,232	0,411	0,490	1	
	p	0,001	0,021	0,004	0,007	<0,001	0,003	<0,001	<0,001	<0,001	-	
11. Non-Supp. Org. Exp.	r	0,102	-0,263	0,036	-0,249	0,126	-0,249	0,223	0,300	0,519	0,654	1
	p	0,094	<0,001	0,556	<0,001	0,039	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	-
12. Happiness At Work	r	0,250	-0,337	0,178	-0,331	0,317	-0,341	0,374	0,630	0,791	0,842	0,825	1
	p	<0,001	<0,001	0,003	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	-

Table 3 provides the results of correlation analysis between the sample's self-sensitivity total score and subdivision scores, and the happiness total score and al dimension scores. Here are the total score of happiness and the total score of self-sensitivity (r=0.374; p<0,001). Self-affection (r=0.250; p<0.001) and consciousness (r=0.317; p<0.001) are statistically significantly weaker in positive ways among the subdivision score, common humanity, (r=0.178; p=0.003) is positively weak with a sub size score and self-judgment (r=-0.337; p<0.001), isolation (r=-0.3 A weak negative correlation was determined with p<0,001) and over-identification (r=-0.341; p<0,001). Inner motivation subdivision score and self-sensitivity scale total score (r=0.315; p<0,001). Self-affection (r=0.230; p<0,001), common humanity (r=0.210; p=0.001) and self-judgment (r=0.300; p<0.001) are statistically significantly weak and self-judgment (r=-0.272; p<0,001), isolation (r=-0.247; p<0,001) and extreme Identification (r=-0.233; p<0,001) were found to have a weak negative correlation with the sub-dimension scores.

Total score of self-sensitivity with subdivision score of feeling of coldness towards work (r=0.417; p<0,001) with a statistically significant moderate positive correlation was found. Over-identification (r=-0.341; p<0,001) sub-dimension score and moderate negative correlation, was calculated. Self-affection (r=0.267; p<0.001) and consciousness (r=0.348; p<0,001) is positively weak with a subdivision score, common humanity (r=0.160; p=0.009) is very weak in a positive way with a subdivision score and self-judgment (r=-A weak negative correlation was observed with subdivision scores of 0.390; p<0<0.001) and isolation (r=-0.380; p<0,001).

Total score of self-sensitivity with subdivision score of supporting organizational experiences (r=0.232; p<0,001), self-affection (r=0.200; p=0.001) and awareness (r=0.242; p<0,001) are statistically significantly weaker in positive proportions among the sub-dimension score. Moreover, common humanity (r=0.176; p=0.004) is very weak in a positive way with a sub-dimension score and a very weak correlation in a negative direction with self-judgment (r=-0.140; p=0.021), isolation (r=-0.164; p=0.007) and extreme identification (r=-0.183; p=0.003).

Non-supportive organizational experiences are statistically significantly weak between the sub-dimension score and the self-sensitivity scale total score (r=0.223; p<0.001) subdivision

score, very weak in a positive way with a subdivision score of consciousness (r=0.126; p=0.039). In addition, self-judgment (r=-0.263; a weak negative correlation was detected with p<0,001), isolation (r=-0.249; p<0,001) and over-identification (r=-0.249; p<0.001).

Table 4. Comparison of sample self-sensitivity and happiness at work scale according to gender

	Female	Male		
Scales	X̄±SS	X̄±SS	Test değeri	p
Self-sensitivity	3,37±0,77	3,55±0,64	t=-1,998	0,047
Self-affection	3,31±0,92	3,6±0,8	t=-2,704	0,007
Self-judgement	2,47±1	2,4±0,99	t=0,530	0,597
Common Humanity	3,25±0,86	3,16±0,83	t=0,781	0,436
Isolation	2,56±0,95	2,54±1,02	t=0,164	0,870
consciousness	3,38±0,87	3,89±0,83	t=-4,625	<0,001
Over Identification	2,7±0,92	2,38±1,04	t=2,462	0,015
Happiness At Work	5,02±1,23	5,24±1,2	t=-1,388	0,166
Inner Motivation	5,96±1,12	6,07±1,23	t=-0,770	0,442
Feeling of coldness towards work	4,96±1,66	5,13±1,63	t=-0,794	0,428
Supportive Organizational Experiences	4,64±1,73	5,24±1,65	t=-2,749	0,006
Non-supportive Org. Exp.	4,52±1,7	4,51±1,75	t=0,049	0,961

Table 4 compared the sample's self-sensitivity and the happiness total and subdivision score averages according to gender. As a result of the analysis, there was no statistically significant difference between the averages of self-judgment (p=0.597), common humanity (p=0.436) and isolation (p=0.870) by gender. Male participants' self-sensitivity total score (p=0.047), self-affection (p=0.007) and consciousness (p<0,001) were found to have a statistically higher than female, while the average over-identification subdivision score of female participants was higher than male (p=0.015). When the happiness at work scores of the participants were compared by gender, it was determined that the mean of happiness at work (p=0.166), internal motivation (p=0.442), feeling of coldness towards work (p=0.428) and non-supportive organizational experiences (p=0.961) were statistically similar by gender. The mean of the sub-dimension score of supporting organizational experiences of male participants was statistically higher than female (p=0.006).

Table 5. The comparison of the self-sensitivity and the happiness at work total and subdivision score according to the age groups of the sample.

	25-34	**35-44**	**45-643**			
Scales	**X̄±SS**	**X̄±SS**	**X̄±SS**	**test value**	**p**	**Sig. Dif.**
Self-sensitivity	3,12±0,74	3,66±0,7	3,63±0,59	F=19,007	<0,001	1-2, 1-3
Self-affection	3,17±0,92	3,61±0,88	3,52±0,79	F=6,780	0,001	1-2, 1-3
Self-judgement	2,89±1,06	2,15±0,87	2,14±0,78	F=20,445	<0,001	1-2, 1-3
Common Humanity	3,02±0,81	3,41±0,92	3,28±0,76	F=5,528	0,004	1-2
Isolation	2,96±1,03	2,19±0,85	2,39±0,81	F=18,424	<0,001	1-2, 1-3
Consciousness	3,29±0,93	3,66±0,89	3,82±0,73	F=9,118	<0,001	1-2, 1-3
Over Identification	2,94±1	2,38±0,92	2,33±0,84	F=12,655	<0,001	1-2, 1-3
Happiness At Work	4,82±1,22	5,24±1,3	5,33±1,07	F=4,816	0,009	1-2, 1-3
Inner Motivation	5,69±1,22	5,94±1,28	6,51±0,7	F=11,820	<0,001	1-3, 2-3
Feeling of coldness towards work	4,63±1,67	5,28±1,63	5,28±1,54	F=5,226	0,006	1-2, 1-3
Supportive Org. Exp.	4,65±1,76	5,03±1,73	4,94±1,64	F=1,327	0,267	-
Non-Supp. Org. Exp	4,31±1,61	4,71±1,92	4,6±1,6	F=1,388	0,251	-

In Table 5, the self-sensitivity scale and the happiness at work scale total and subdivision score averages were compared according to the age groups of the sample. Accordingly, the

average self-sensitivity score (p<0,001) and the average of subdivision score of self-affection (p=0.001) and consciousness (p<0,001) between the ages of 25-34 were statistically lower than participants between the ages of 35-44 and 45-64. It was observed that the mean self-judgment, isolation and over identification subdivision of individuals between the ages of 25-34 were statistically higher than those who were between the ages of 35-44 and 45-64 (p<0,001). Participants between the ages of 35-44 and 45-64 had higher averages of happiness at work (p=0.009) and feeling of coldness towards work (p=0.006) than participants aged 25-34. It was determined that the mean internal motivation subdivision score of individuals between the ages of 45-64 was higher than the participants who were between the ages of 25-34 and 35-44 years old (p<0,001). There was no statistically significant difference in the mean of supporting organizational experiences (p=0.267) and non-supportive organizational experiences (p=0.251) subdivisions by age group.

Table 6. The comparison the self-sensitivity and the happiness at work total and subdivision score averages according to the educational status of the sample

	High school 1	Pre-license/ License 2	Postgraduate 3			
Scales	**X̄±SS**	**X̄±SS**	**X̄±SS**	**Test value**	**p**	**Sig. Diff.**
Self-sensitivity	3,64±0,52	3,41±0,76	3,4±0,7	F=1,233	0,293	-
Self-affection	3,53±0,85	3,41±0,89	3,36±0,92	F=0,303	0,739	-
Self-judgement	2,36±0,77	2,44±1,04	2,48±0,95	F=0,119	0,888	-
Common Humanity	3,37±0,79	3,2±0,88	3,19±0,78	F=0,491	0,612	-
Isolation	2,39±0,9	2,57±1,02	2,58±0,83	F=0,433	0,649	-
Consciousness	3,86±0,83	3,51±0,9	3,57±0,86	F=1,898	0,152	-
Over Identification	2,15±0,81	2,63±1,01	2,66±0,84	F=3,133	0,045	1-2, 1-3
Happiness at work	5,6±0,91	5,1±1,24	4,85±1,25	F=3,436	0,034	1-2, 1-3
Inner Motivation	6,43±0,76	5,94±1,22	5,98±1,09	F=2,114	0,123	-
Feeling of coldness towards work	5,16±1,66	5,04±1,64	4,9±1,71	F=0,264	0,768	-
Supp. Org. Exp.	5,75±1,19	4,85±1,7	4,42±1,85	F=5,606	0,004	1-2, 1-3
Non-supp. Org. Exp.	5,04±1,5	4,57±1,71	4,09±1,77	F=3,084	0,047	1-3

Table 6 compared the self-sensitivity scale and the happiness at work scale total and subdivision score averages according to the educational status of the participants. According to the findings, the participants' self-sensitivity total score (p=0.293), self-affection (p=0.739), self-judgment (p=0.888), common humanity (p=0.612), isolation (p=0.649) and consciousness (p=0.152) subdivision score averages were statistically similar among the groups. The average number of over-identification subdivision scores of pre-license/license and postgraduate is statistically higher than high school (p=0.045). The average happiness at work score of high school graduates was found to be statistically higher than that of pre-license/ license and postgraduate (p=0.034). Inner motivation (p=0.123) and feeling of coldness towards work (p=0.768) subdivision score averages do not show any statistically

significant difference according to the educational status of the participants. The mean of supportive organizational experiences sub-dimension score found that was statistically higher in high school graduate participants than participants with pre-license/license and postgraduate degrees (p=0.004), while non-supportive organizational experiences were statistically higher in high school graduate participants than in graduate participants (p=0.047).

Table 7. The comparison of the self-sensitivity and the happiness at work total and subdivision score averages according to the institution in which the sample worked

	Private.	Public		
Scales	**X̄±SS**	**X̄±SS**	**Test value**	**p**
Self-sensitivity	3,42±0,73	3,44±0,74	t=-0,260	0,795
Self-affection	3,36±0,89	3,45±0,9	t=-0,847	0,398
Self-judgement	2,47±0,93	2,42±1,05	t=0,373	0,710
Common Humanity	3,16±0,8	3,27±0,88	t=-1,031	0,304
Isolation	2,57±0,91	2,54±1,02	t=0,306	0,760
Consciousness	3,58±0,89	3,54±0,89	t=0,426	0,670
Over Identification	2,53±0,98	2,63±0,96	t=-0,801	0,424
Happiness at Work	5,2±1,15	5,02±1,28	t=1,251	0,212
Inner Motivation	6,03±1,09	5,98±1,22	t=0,352	0,725
Feeling of coldness towards work	4,98±1,63	5,05±1,67	t=-0,347	0,729
Supportive Organizational Exp.	5,13±1,65	4,63±1,74	t=2,366	0,019
Non-supportive Or. Exp.	4,68±1,56	4,4±1,82	t=1,337	0,182

In Table 7, the self-sensitivity and the happiness at work total and subdivision score averages were compared according to the institution in which the sample worked. Accordingly, participants' total self-sensitivity score (p=0.795), self-affection (p=0.398), self-judgment (p=0.710), common humanity (p=0,304), isolation (p=0.760), consciousness (p=0.670) and over-identification (p=0.424) do not show any significant differences compared to the institution of employment. According to the institution in which the participants worked, there was no statistically significant difference in terms of happiness total score (p=0.212), inner motivation (p=0.725), feeling of coldness towards work (p=0.729) and non-supportive organizational experiences (p=0.182) subdivision score averages. Supportive organizational experiences were found to be statistically higher in participants working in a private institution (p=0.019).

Table 8. The comparison of the self-sensitivity and the happiness at work total and subdivision score averages according to the working period of the sample

Scales	Less than 1 year 1 X̄±SS	1-5 year 2 X̄±SS	6-10 year 3 X̄±SS	More than 10 years 4 X̄±SS	Test value	p	Sig. Diff
Self-sensitivity	3,49±0,63	3,18±0,7	3,12±0,8	3,65±0,67	F=10,325	<0,001	2-4, 3-4
Self-affection	3,44±0,83	3,26±0,9	3,13±0,91	3,57±0,87	F=3,559	0,015	3-4
Self-judgement	2,4±0,91	2,76±1,04	2,95±1,02	2,13±0,86	F=11,957	<0,001	2-4, 3-4
Common Humanity	3,17±0,84	3,05±0,79	3,12±0,75	3,34±0,89	F=2,021	0,111	-
Isolation	2,67±0,95	2,84±0,99	2,89±1,12	2,29±0,84	F=7,850	<0,001	2-4, 3-4
Consciousness	3,7±1	3,26±0,87	3,31±0,96	3,76±0,81	F=6,666	<0,001	2-4, 3-4
Over Identification	2,28±0,74	2,89±0,98	2,97±1,02	2,35±0,9	F=8,308	<0,001	1-2, 1-3, 2-4, 3-4
Happiness at Work	5,44±1,23	4,76±1,24	5,04±1,19	5,25±1,2	F=3,096	0,027	2-4
Inner motivation	6,13±0,91	5,72±1,28	5,75±1,4	6,2±1,01	F=3,601	0,014	2-4
Feeling of coldness	5,38±1,77	4,58±1,73	4,91±1,62	5,25±1,56	F=2,987	0,032	2-4
Supp. Org. Exp.	5,23±1,73	4,55±1,66	4,98±1,67	4,93±1,76	F=1,169	0,322	-
Non-Supp. Org. Exp.	5,04±1,51	4,2±1,6	4,52±1,72	4,63±1,78	F=1,562	0,199	-

In Table 8, the self-sensitivity and the happiness at work total and subdivision score averages were compared according to the working period of the sample. As a result of the analysis, it was found that the average self-sensitivity total score and Consciousness subdivision score of participants who worked for over 10 years were higher than those of participants who worked between 1-5 years and 6-10 years (p<0,001). The average self-affection subdivision score of participants who have worked for over 10 years is statistically higher (p=0.015) than participants who worked between 6 and 10 years. The mean of the sub-dimension score was found to be statistically similar according to the working time of the participants (p=0.111). The average self-judgment and isolation subdivision score of participants working between 1-5 years and 6-10 years was statistically higher than those of participants working for 10 years or more (p<0,001). The mean of over-identification subdivision score of participants working between 1-5 years and 6-10 years was found to be statistically higher than participants working 10 years or more (p<0,001). The supportive organizational experiences (p=0.322) and non-supportive organizational experiences (p=0.199) were not statistically significant differences in subdivision mean according to the working period of the participants. Participants who worked for 10 years or more had higher averages of happiness at work (p=0.027), internal motivation (p=0.014) and feeling of coldness towards work (p=0.032) than those who worked between 1-5 years.

7. RESULTS

In this study, the relationship between the happiness at work and self-sensitivity variables of working individuals has been examined. These variables are also analyzed in terms of demographic characteristics. As the results of the analysis, there was a positive correlation between happiness at work and self-sensitivity. So, it was determined that the increased level of self-sensitivity increased the level of happiness at work for the participants.

According to the findings of the study, the total self-sensitivity score of male participants was statistically higher than female, while the average of over identification subdivision score of female participants was higher than male. In addition, male participants' supportive organizational experiences subdivision score had a higher average than female. No significant difference was detected in the sub-dimensions of self-judgment, common humanity and

isolation of the self-sensitivity by gender. Likewise, the inner motivation, feeling of coldness towards work and non-supportive organizational experiences of the happiness at work showed similar results for male and female participants.

According to the findings obtained from the age groups of the sample, it was determined that the average self-sensitivity total score, self-affection and consciousness subdivision score of participants between the ages of 25-34 was lower than the participants between the ages of 35-44 and 45-64. In the same way, it was determined that the mean of the common humanity sub-dimension score of the participants between the ages of 25-34 was statistically lower than the participants between the ages of 35-44. It was determined that the mean self-judgment, isolation and over identification subdivision scores of individuals between the ages of 25-34 were statistically higher than those who were between the ages of 35-44 and 45-64. While the average happiness at work of participants between the ages of 35-44 and 45-64 years was higher than the participants who were between the ages of 25 and 34, the inner motivation subdivision score average of 45-64 year olds was found to be higher than that of participants between the ages of 25-34 and 35-44. There was no significant difference in the mean of supporting organizational experiences and non-supportive organizational experiences in terms of subdivision score averages according to the age groups of the participants.

According to the findings from the comparison of the educational status, the ratings received by the participants on the self-sensitivity and in four sub-dimensions were similar. The score of the pre-license/license and postgraduate students was statistically higher than those who were the high school graduates.

According to the data obtained from the self-sensitivity and happiness at work total and subdivision score averages of the participants, there was no statistically significant difference in terms of the participants' self-sensitivity total score, self-affection, self-judgment, common humanity, isolation, consciousness, over identification, happiness at work total score, inner motivation, feeling of coldness towards work and non-supportive organizational experiences subdivision scores. The Participants working in the private institution in the sub-dimension of supportive organizational experiences were statistically rated higher.

According to the working period scores of the participants obtained, the average self-sensitivity total score and consciousness subdivision score in employees aged 10 years and above were higher than the participants who worked between 1-5 years and 6-10 years. At the same time, the sub-dimension score of self-affection in participants who worked for 10 years or more was found to be higher than the employees between 6-10 years. The average self-judgment and isolation subdivision score of participants working between 1-5 years and 6-10 years was statistically higher than those who worked for 10 years or more. There was no statistically significant difference in the mean of sub-dimensional scores of supportive organizational experiences and non-supportive organizational experiences according to the working period of the participants. The total happiness at work score, inner motivation and feeling of coldness towards work of participants who worked for 10 years or more were found to be higher than those who worked between 1-5 years.

8. DISCUSSION

In the study, the relationship between the happiness at work and self-sensitivity of working individuals was examined. It has been determined that the increased self-sensitivity score positively affects the happiness at work score in the independent direction. Looking at previous research, results were found to support the hypothesis in this study. A similar result was found in a study on teachers by Ikis (2020). According to this result, it was observed that as teachers' self-sensitivity levels increased, their psychological well-being increased. In another study on generation Z sampling, it was stated that the concept of self-sensitivity has a

full intermediary role in the relationship between conscious awareness, subjective happiness and conscious awareness. Conscious awareness has been shown to be effective in increasing the level of subjective happiness in generation Z individuals. It has been shown in the research that this effect is strengthened by the role of the intermediary role of the concept of self-sensitivity (Agile and Red, 2020).

Another hypothesis of the study is that happiness at work and self-sensitivity scores differ according to the gender of the participants. As a result of the analysis, it was determined that male participants scored statistically higher on the happiness at work scale than female participants. There is a study in the literature that shows that men are happier than women in line with this result (Yazici Çelebi & Çelebi, 2020). In addition, the total scores of self-sensitivities differ significantly in favor of male participants. It is seen that this finding is in line with the findings of the relevant studies in literature (Kuzu, 2011; Tezcan, 2015; Boran Yellow, 2017). Another study supporting these findings is the metaanalysis study conducted by Yarnell and his colleagues (2019). In this study, it was found that men have a higher level of self-sensitivity than women. On the other hand, it was determined that the participants were in studies where they did not differ according to gender variable (Yilmaz, 2009; Soyer, 2010; Eker, 2011; Hanger, 2013, Gümüştekin; 2020). The reason why the results differ can be interpreted as the participants having different demographic characteristics and the cultures. It can be interpreted that the self-sensitivity scores of the participants obtained from this study differ significantly in favor of men because of the place and role of the woman in the culture.

The self-sensitivity levels of the participants differed significantly in favor of the 35-44 and 45-64 age groups. It was found that the average self-sensitivity score of participants in the 25-34 age group was sub than the participants in the 35-44 and 45-64 age group. According to this differentiation, we can conclude that the higher the age, the higher the level of self-sensitivity. At the same time, the happiness at work levels of the participants in the 35-44 and 45-64 age group are higher than the participants who were of the 25-34 age group. Neff (2003a) stated that the level of self-sensitivity of people who coincided with this finding was minimal during adolescence and that the level of self-sensitivity increased due to the increase in age in the following years. However, some studies in the literature have stated that the level of self-sensitivity does not differ according to the age variable (Senyuva et al., 214; We found and Juniper, 2015; Ozturk, 2017 Small, 2020). The reason why existing studies in the literature may differ can be interpreted as being due to the measuring tools used in the studies. The reason for the increase in self-sensitivity as age increases can be adolescents' more effort to gain identity, be the best, to be loved. Therefore, we can say that with increasing age, decrease in this effort increases people's self-sensitivity levels.

As a result of the analysis to determine the relationship of self-sensitivity score with education level, no statistically significant differentiation was found on the self-sensitivity scale according to the educational status of the participants. Since the concept of self-sensitivity was studied with university students in most of the studies in the literature, few studies were found to examine the variation that exists according to the educational situation. In a study conducted with adults by Turan (2019) that supports the result of this study. He stated that the participants did not show any significant difference in self-sensitivity levels according to their educational status. In addition, a similar result was revealed in a study conducted by Açgöz (2019) with families.

The conclusion that the self-sensitivity levels of participants who have worked for 10 years or more are higher than those who worked between 1-5 and 6-10 years supports another hypothesis of the study. According to this result, we can make a comment that the level of self-sensitivity increases as the working year increases. In addition, it was found that participants who worked for 10 years or more had higher happiness at work scores than

participants who worked between 1-5 years. There have been very few adjustments in the literature where the working years and the concept of self-sensitivity relationship are examined. In these studies, it was determined that there was no statistically significant difference between the self-sensitivity variable according to the working period (Alp, 2012; Ozturk, 2017; Horseman, 2019).

9. SUGGESTIONS

Within the scope of this study, the number of participants with high school graduates and postgraduates remained lower than the participants with pre-license and license. In the future studies, the differences between groups can be made clearer by keeping the number of people in the groups equal or close to each other.

This study was carried out online because of the pandemi. So, the participants' responses to the scales may have been affected by the negative situations experienced during this period. With considering this fact, it is recommended to repeat the research face-to-face after the pandemic.

For the research, it is recommended to work with different samples of the relationship of self-sensitivity and happiness concepts and to carry them out again by reaching more participants.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, S. (2019). *Sosyal Ve Ekonomik Destek Hizmet Modelinden Yararlanan Ailelerin Öz Şefkat Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Alp, Z. (2012). *Çalışanların ve Emeklilerin Sosyal İsternilik ve Öz-Duyarlılık Açısından Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Asıcı, E. (2013). Öğretmen Adaylarının Affetme Özelliklerinin Öz-Duyarlılık ve Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Atlı, F. (2019). *Öğretmenlerin Öz-Anlayışları ile Mesleki Tükenmişlikleri Arasındaki İlişkininn İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bayramoğlu, A. (2011). *Self-compassion In Relation To Psychopathology*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Boran Sarı, B. (2017). *Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Çarpıtmaları ile Öz Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bulduk, S. Ve Ardıç, E. (2015). Hemşirelik Öğrencilerinde Öz-duyarlılığın İncelenmesi. *Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi, 1* (2), 60-653.

Cassisa, C. ve Neff, K. D. (2019). The Promise Of Self-compassion For Solos. *GPSolo, 36* (3), 18-21.

Çevik, O., Kırmızı, C. (2020). Z Kuşağında Bilinçli Farkındalığın Öznel Mutluluğa Etkisi: Öz Şefkatin Aracı Rolü. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 10* (20).

Demirel, S. A., Eğlence, R. ve Kaçmaz, E. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Ruhsal Durumlarının Belirlenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sbe Dergisi, 1*(1), 18-29.

Denny, R. (2010). Succeed For Yourself-Unlock Your Potention For Success and Happiness. UK: Kogan Page.

Diener, E. (2006). Guidelines For National Indicators Of Subjective Well-Being And Ill Being. *Applied Research in Quality Of Life, 1*(2), 151-157.

Eker, H. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Duyarlılık Ve Duyarlı Sevgi Düzeylerinin Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sakarya,

Ferrari, M., Yap, K., Scott, N., Einstein, D. A. ve Ciarrochi, J. (2018). Self-compassion Moderates The Perfectionism And Depression Link In Both Adolescence And Adulthood. *PloS one, 13*(2).

Fisher, D.C. (2010). Happiness At Work. *International Journal of Management Reviews, 12*(4), 4.

Germer, C. K. ve Neff, K. D. (2013). Self-Compassion In Clinical Practice. *Journal Of Clinical Psychology, 69*(8), 856-867.

Goetz, J. L., Keltner, D. ve Simon-Thomas, E. (2010). Compassion: An Evolutionary Analysis And Empirical Review. *Psychological Bulletin, 136*(3), 351.

Gümüştekin, Ö. (2020). *Hemşirelik Öğrencilerinde Duygusal Zeka İle Öz-Duyarlılık Arasındaki İlişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kars.

Hassanzadeh, R., & Mahdinejad, G. (2013). Relationship Between Happiness And Achievement Motivation: A Case of University Students. *Journal of Elementary Education, 23*(1), 53–65.

İkis, M. (2020). *Öğretmenlerde Öz-Duyarlılık İle Psikolojik İyi Oluşun Dini Yönelimle Etkileşiminin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Kangal, A. (2013). Mutluluk Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme Ve Türk Hane Halkı İçin Bazı Sonuçlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(*44), 214-233.

Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları

Kuzu, S. (2011). *Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumları ve Öz-duyarlılık Düzeylerinin Karşılaştırılması.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Küçük, M. (2020). *Yetişkinlerin Öz Şefkat, Bağlanma Stilleri Ve Psikolojik İyi Oluş Özelliklerinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Leary, M. R., Tate, E. B., Adams, C. E., Batts Allen, A. ve Hancock, J. (2007). Selfcompassion And Reactions To Unpleasant Self-Relevant Events: The Implications Of Treating Oneself Kindly. *Journal of personality and social psychology, 92*(5), 887.

Macbeth, A. ve Gumley, A. (2012). Exploring Compassion: A Meta-Analysis Of The Association Between Self-Compassion And Psychopathology. *Clinical Psychology Review, 32(*6), 545-552.

Mahon, E. G., Taylor, S. N., Boyatzis, R. E., Zelenski, J. M., Bonesso, S., & Humphrey, R. H. (2014). Antecedents Of Organizational Engagement: Exploring Vision, Mood And Perceived Organizational Support With Emotional Intelligence As A Moderator. *Frontiers in Psychology, 5*, 129–139.

Michalos, A. (2007). Education, Happiness And Wellbeing. *Social Indıcators Research, 87*(3), 347-366.

Neff, K. D. (2003a). Self-Compassion: An Alternative Conceptualization Of A Healthy Attitude Toward Oneself. *Self and identity,* 2(2), 85-101.

Neff, K. D. (2003b). The Development And Validation Of A Scale To Measure Selfcompassion. *Self and identity, 2*(3).

Neff, K. D. (2004). Self-Compassion And Psychological Well-Being. *Constructivism In The Human Sciences, 9*(2), 27.

Neff, K. D. (2009). *Self-Compassion.* M. R. Leary ve R. H. Hoyle (Ed.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior* içinde (s. 561-573). New York: Guilford Press.

Neff, K. D. (2012). The Science Of Self-compassion. *Compassion And Wisdom In Psychotherapy, 1*, 79-92.

Neff, K. D. ve Mcgehee, P. (2010). Self-Compassion And Psychological Resilience Among Adolescents And Young Adults. *Self and identity, 9*(3), 225-240.

Neff, K. D. ve Vonk, R. (2009). Self-Compassion Versus Global Self-Esteem: Two Different Ways Of Relating To Oneself. *Journal of Personality, 77*, 23-50.

Neff, K. D., Hseih, Y. ve Dejitthirat, K. (2005). Self-Compassion, Achievement Goals, And Coping With Academic Failure. *Self and Identity, 4*, 263-287.

Neff, K. D., Kirkpatrick, K. L. ve Rude, S. S. (2007). Self-Compassion And Adaptive Psychological Functioning. *Journal of research in personality, 41*(1), 139- 154.

Neff, K. D., Rude, S. S. ve Kirkpatrick, K. L. (2007). An Examination Of Selfcompassion In Relation To Positive Psychological Functioning And Personality Traits. *Journal Of Research In Personality, 41*(4), 908-916.

Öztürk, Ş. (2017). *İlköğretim Birinci Kademe Öğretmenlerinde Öz-anlayış ile İşe Bağlı Gerginlik Düzeyleri arasındaki İlişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Toros Üniversitesi, Mersin.

Pryce Jones, J. (2010) HappinessAt Work: Maximizing Your Psychological Capital For Success, United Kingdom, Wiley-Blackwell.

Raes, P. (2010). Rumination And Worry As Mediators Of The Relationship Between Self-Compassion And Depression And Anxiety. *Personality and Individual Differences, 48*,757–761.

Reyes, D. (2012). Self-Compassion: A Concept Analysis. *Journal of Holistic Nursing*, *30*(2), 81-89.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory And The Facilitation Of Intrinsic Motivation, Social Development, And Well-being. *American Psychologist, 55*, 68–78.

Singh, S., & Aggarwal, Y. (2018). Happiness at Work Scale: Construction And Psychometric Validation Of A Measure Using Mixed Method Approach. *Journal of Happiness Studies, 19*(5), 1439-1463.

Soyer, U. (2010). Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Öz-Duyarlılık Ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Belirlenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şenyuva, E., Kaya, H., Işık, B. ve Bodur, G. (2014). Relationship Between Self-Compassion And Emotional Intelligence In Nursing Students. *International journal of nursing practice, 20*(6), 588-596.

Tel, F. D ve Sarı, T. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Öz Duyarlılık Ve Yaşam Doyumu. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16* (1), 292-304.

Tezcan, H. (2015). *Rehberlik Psikolojik Danışma Öğrencilerinin Öz-Duyarlılık Ve Mükemmelliyetçilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Veenhoven, R. & Dumludağ, D. (2015). İktisat Ve Mululuk. *İktisat ve Toplum Dergisi, 58,* 46-51.

Wallin, P. (2008). Three Paths To Happiness. *Pennsylvania Psychological Association Convention,* 1.

Yazıcı Çelebi, G., Çelebi, B. (2020). Bireylerin Mutluluk Düzeylerinin Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Academic Review Of Humanities And Social Sciences, 3*(1), 179-189.

Yarnell, L. M., Neff, K.d., Davidson, O. A. Ve Mullarkey, M. (2019). Gender Differences In Self Compassion: Examinin The Role Of Gender Role Orientation. *Mindfullness, (10)*6, 1136-1152.

Yılmaz, M. T. (2020). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları (self-compassion) İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ying, Y. W. (2009). Contribution Of Self-Compassion To Competence And Mental Health In Social Work Students. *Journal of Social Work Education, 45*, 309– 323.

Zhang, J., & Kemp, S. (2009). The Relationships Between Student Debt And Motivation, Happiness, And Academic Achievement. *New Zealand Journal of Psychology, 38*(2), 24–29.

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PHUBBING (SOCIOTELISM) AND CONTINUOUS ANGER AND ANGER EXPRESSION STYLE IN ADULT INDIVIDUALS

Pervin NEDİM BAL
Beykent University, Faculty of Arts and Sciences, 0000-0002-3090-6634
Behice Zuhal AKARCA
Beykent University, Graduate Education Institute, 0000-0002-5505-025

1. INTRODUCTION

Human life is changing and developing day by day with the effect of technology. Technology raises the standard of living and at the same time simplify the lives. When it is looked at today's world, there is almost no person who does not use technology in at least one part of her/his life. With the inclusion of smartphones all over the world, it is an inevitable fact that the people do most of their work through them. Smartphones have affected everybody's life both positively and negatively. Many studies have found that people also use technology when socializing with others. This harms the social relationships. This situation has led to the emergence of the concept we call "phubbing". Phubbing is described as dealing with the phone in the presence of others. It is seen as social rudeness, although it can be seen at any age, it has become more common among young people. Rather than being an interpersonal problem, it has now turned into a global problem. It causes a decrease in communication. The fact that people who come together are interested in their smartphones reduces social interaction. Many problems can occur pathologically in people who have reduced social communication and interaction, because human is a social being and needs to communicate. In people who have decreased communication with other people, conditions such as anxiety, depression, and anger can be seen. The situations in which phubbing occurs and what causes phubbing have recently become one of the research topics. In a study by Chotpitayasunondh and Douglas, it was found that internet addiction, fear of being overlooked, and self-control predicted smartphone addiction, which in turn predicted how much phubbing people, would do.

The purpose of this research is to examine whether there is a relationship between phubbing and continuous anger and anger expression style. In addition, it is aimed to determine to what extent socio-demographic variables affect continuous anger and anger expression style and phubbing. The phubbing individuals become lonely as they spend time with their smartphone by isolating themselves from their environment. It is a known fact that people need interaction and communication. As the degree of phubbing increases, a lack of communication is expected. The aim of this study is to examine the relationship between phubbing and continuous anger and expression styles. As a result, the hypotheses of the research are as follows;

H1. There is a significant relationship between phubbing and continuous anger and anger expression style.

H2. Phubbing, and continuous anger and anger expression differ significantly by age, gender, marital status, having children or not, education level, financial income, duration of phone use.

1.1. Phubbing

Technology, which is one of the benefits of the developing and changing world, appears in many areas of the life. It is an undeniable fact that people live together with technology and that they do most of their work through it. The increasing use of telephone has attracted attention in recent years. According to a study conducted in 2019, the number of smartphone users in Turkey is approximately 47 million. It corresponds to more than half of the population and is expected to increase (Parmaksız, 2019). According to another study conducted in 2018, it was found that smartphone users in Turkey look at their phones for control purposes seventy-eight times a day. The finding shows that smartphone users check their phones every 13 minutes. In the same study, %66 of these users are also aware that they use their phones more than necessary (Yıldırım & Ünalan, 2020). Excessive phone use poses a risk in some issues, the most important of which is social communication. When people show interest in their phones, they cannot focus on the people in their physical environment; this disrupts the quality of social life and creates problems in communication between people interacting with the person (Parmaksız, 2020). Smartphones, which have the power to shake social relationships deeply, entered all people lives quickly and made their effects felt on relationships in a short time. One of the most important concepts in this regard is phubbing. Since it is a very new concept in the literature, phubbing has not been sufficiently researched. In 2012, the concept of phubbing was created by a team of experts in the field, combining the words phone and snubbing, in order to produce a new word to explain the event of deliberately ignoring someone while using a mobile phone. Phubbing is a behavior in which the individuals ignore the person next to them by dealing with their phone instead of interacting with the people there. In other words, instead of communicating with those around them, they communicate on the phone and avoids their perception from interpersonal relations. By entering the world literature, it has also attracted the attention of the researchers and some investigations have begun to be conducted on this subject (Parmaksız, 2019). The use of smartphones reduces the quality of social interaction between individuals. According to a study, a lower empathic level was found in conversations with a smartphone at the table compared to those without (Chotpitayasunondh and Douglas, 2018). Little is known about what causes or causes phubbing. Existing findings are used to understand the factors predicting phubbing behavior. In a study by Koca (2019), it was stated that one of the factors that trigger phubbing is phone addiction.

A study on smartphone, social media and game addiction of university students was conducted by Karadağ et al. (2016) and it was determined that the most important determinants of phubbing were smartphones, text messages, social media and internet addiction (Yıldırım and Ünalan, 2020, p. 8). Socializing only by phone while in a social environment harms interpersonal relations and as a result, it causes some problems in individuals. Karaköse (2019) discussed these in a study. In this study conducted on students, a significant relationship was found between smartphone addiction and life satisfaction and depression. As phone addiction increases, life satisfaction decreases. In the same study, it was found that as phone addiction increased, depression increased. In the studies of Chotpitayasunondh and Douglas, it was found that there is a relationship between smartphone addiction, internet addiction and fear of missing out, but although there is a link between these behaviors, it does not mean that they cover all the features of these behaviors. A phubbing person may not be addicted to a smartphone or internet. Therefore, phubbing should be separated from these concepts at some point (Göksün, 2019). At the same time, how much time a person spends on the phone is an important variable. In a study conducted by Ergün et al. (2019), a strong relationship was found between the duration of phone use and phubbing. In this study, it is the matter of curiosity if Phubbing differs significantly by age, gender, marital status, having children or not, education level, financial income, duration of phone use and also whether there is a significant relationship between phubbing and continuous anger and anger expression style.

1.2. Continuous Anger and Anger Expression Style

As it is natural to experience many good and beautiful emotions, it is also natural to experience unpleasant emotions. One of them is the emotion of anger. Whatever form it takes, anger is understood, accepted, and controlled. Anger, a useful emotion when used properly (Bal et al., 2019), can be learned to express and control. If this control is achieved successfully, anger can help increase understanding in problem solving, attitude development, and interpersonal relationships. When it cannot be controlled, it causes interpersonal conflict, verbal and nonverbal attack, and aggression. In the study of Bal et al. (2019), continuous anger refers to how the person generally feels and the degree of anger. Anger expression style, on the other hand, refers to how often the person acts and the way he or she reacts to anger. Anger can manifest itself internally and externally. Inner anger is the tendency of anger to be suppressed and the amount of retention. External anger, on the other hand, is the amount of expression, verbal or physical expression. The emotion we call anger is a part of life and is necessary, but its effective and appropriate use can make a good difference in one's life. When the people evaluate the concept of anger in terms of men and women, it is inevitable that there will be certain differences from an evolutionary perspective. As a result of the research conducted by Bal et al. (2019), it was found that anger management differed according to gender, employment status and education, and it was also concluded that the average of men was higher in anger expression. Another finding of the same study was that the average score of the individuals who worked was higher than those who did not work in anger control. Based on the results of this study, it is obvious that gender, education level and work activity have a significant effect on anger expression and control. Although it is observed that gender makes a certain difference, personality continuouss can also reinforce this difference. The environment in which a person grew up and evolved has affected the expression of anger. The individuals attachment styles are shaped by the environment they grew up in. A study was conducted with university students, and as a result of this research, it was concluded that university students with secure attachment had low levels of continuous anger and anger-out, and high levels of controlling (Ayyıldız ve Elkin, 2016, s.13).

Anger can be a cause or a result of conflicts. In a study conducted on adolescents living in orphanages, the effect of interpersonal problem-solving skills training on constructive problem-solving skills and the amount of continuous anger was examined. Research findings showed that problem solving skills training provided a decrease in continuous anger level. The same research has shown that there is a linear relationship between problem solving skills and anger control, and as this skill increases, anger control skill also increases (Bedel & Arı, 2015, p.8). At the same time, in another study on depression by Köksal and Gençdoğan (2007), it was found that there is a relationship between depression and continuous anger, anger in and anger out, guilt and shame. It was concluded that people who suffer from depression have higher continuous anger, anger in than those who do not. It was determined that women had more guilt and shame, while men had more anger and anger control.

What will be the source of anger has been one of the research topics. Many studies have been done in this direction. For example; Guo et al. (2014) conducted a study on mice. The aim of this study is to find out which genes occur when anger is in and out. Initial comparisons at the molecular level revealed that there are genetic mechanisms that can trigger feelings of anger both internally and externally. Jingqianshu and Jingqianping showed the main target genes and signals involved in the regulatory pathways of granules during response to anger-in and anger-out emotions. It is argued that this research may also be valid for humans and may work in anger-oriented treatments.

1.3. Continuous Anger and Anger Expression Style and Phubbing

There is no study in the literature related to these two variables. As explained, phubbing is the situation of isolating oneself from the environment and dealing with the phone. This can be perceived as rude by the environment. When this situation gains continuity, it is inevitable to end the communication of the people around after a while. Many issues can trigger this behavior, such as; game addiction, internet addiction, social media addiction, smartphone addiction. While phubbing is related to these, it does not or cannot be fully covered. In this study, it was aimed to find out what kind of relationship there is between phubbing and continuous anger and anger expression style. The main curiosity of the research is that the individual who becomes lonely will change her/his continuous anger and anger expression style and how she/he will express it. The aim of the research is to find out which of the anger-in, anger-out or anger control parts of the individual who exhibits phubbing will use frequently and to determine the level of continuous anger and anger expression style. Although a limited amount of information was obtained on both issues as a result of national and international resource reviews, it was believed that this issue should be investigated. It is expected that phubbing will isolate the person and it is a matter of curiosity how the individual will react after this isolation. This research aims to satisfy this curiosity.

2. METHOD

2.1. Model of the Research

The descriptive and correlational research designs were used in this study. The data were collected by the online survey.

2.2. Population and Sample of the Research

The population of the research is individuals between the ages of 18-64 living in Turkey. The sample of the research consists of 303 participants who voluntarily participated in the study. It consisted 188 women and 115 men. The average age of the individuals participating in the research is 29.86. The distribution of demographic information of the participants is shown in Table 1.

Table 1. Demographic Information of Participants

	Groups	N	%
Gender	Woman	188	62,0
	Man	115	38,0
	Total	303	100,0
Age	18-24	99	32,7
	25-44	175	57,8
	45-64	29	9,6
	Total	303	100,0
Education status	Primary school	4	1,3
	Secondary School	6	2,0
	High school	29	9,6
	University	196	64,7
	Master	68	22,4
	Total	303	100,0
Marital status	Single	213	70,3

	Married	89	29,4
	Total	303	100,0
Working Status	Working	159	52,5
	Not Working	144	47,5
	Total	303	100,0
Financial Income	Low	56	18,5
	Middle	216	71,3
	High	31	10,2
	Total	303	100,0
Child	Yes	70	23,1
	No	233	76,9
	Total	303	100,0
Duration of Phone Use	less than an hour	6	2,0
	One to three hours	97	32,0
	three to five hours	113	37,3
	Five hours and above	87	28,7
	Total	303	100,0

As it is seen in table 1, from 303 participants, 188 women (62%) and 115 (38%) men (N= 303) and %37.7 of the participants were between the ages of 18-24, %57.8 were between the ages of 25-44 and %9.6 were between the ages of 45-64. %1.3 of the participants were primary school (n=4), %2 were secondary school (n=6), %9.6 were high school (n=29), %64.7 were university (n=196), %22.4 of them have a master's degree (n=68) and above. %70.3 of them were single (n=213), %29.7 (n=89) were married, while %23.1 have children, %76.9 have no children. 18.5% of them have low income level, %71.3 of them have medium income and %10.2 of them have high income level. %2.3 of the participants are retired, %45.2 are not working and %52.5 are working. %2 of the participants are interested in their phone for less than an hour, %32 for 1-3 hours, % 37.3 for 3-5 hours, %28.7for more than 5 hours. The average age of the individuals participating in the research is 29.86 (Ss=9.59).

2.3. Data Collection Method and Tools

The questionnaire data collection method was used as the data collection method of the research. Demographic information form, phubbing scale, continuous anger and anger style scale are included.

2.3.1. Demographic Information Form

This form consists of 8 questions prepared by the researchers. Demographic Information Form, which included questions about age, gender, marital status, educational status, employment status, financial income, whether they have children and the duration of mobile phone use, was given to the participants.

2.3.2. Phubbing Scale

The original version was developed by Chotpitayasunondh and Douglas (2018). The Turkish adaptation was done by Ergün et al. (2020). The scale consists of 15 items. It is a 7-point

Likert scale (1: Never, 7: Always). Internal validity is between .85 and .92. The scale consists of four subscales: Nomophobia, Interpersonal Conflict, Self-Isolation, and Problem Recognition. Some of the questions were “I get worried when my phone is not near me”, “People say I spend too much time on my phone”, “I am happy when I pay attention to my phone instead of others.” is in the form.

2.3.3. Continuous Anger and Anger Expression Style Scale

The original version belongs to Spielberger et al. (1988). It consists of 34 items. It was adapted into Turkish by Özer (1994). Items measure the presence of anger. It is a 4 Likert type measurement. “Almost Never” (1); “Sometimes” (2); “Often” (3) and “Almost Always” (4). The items measuring the level of continuous anger are items from 1 to 10, and items 13, 15, 16, 20, 23, 26, 27 and 31 measuring the amount of anger suppression. The items measuring the amount of anger out are items 12, 17, 19, 22, 24, 29, 32, and 33, and items measuring the amount of anger control are items 11, 14, 18, 21, 25, 28, 30, and 34. Some questions about continuous anger are as follows; “I get angry when other people's mistakes slow down my work.” “It bothers me not to be appreciated after a good job.” Some questions about anger in are as follows; “I let my anger in.”, “I pout.” Some questions related to anger out are "I show my anger", "I say sarcastic words to others." is in the form. Finally, some of the items related to anger control are "I control my behavior.", "I can stop myself before my anger gets out of control." is in the form. The total score in the Continuous Anger and Anger Expression Style scale is obtained by summing the scores obtained from each item. Alpha values were observed to be between .67 and .92. It varies between .82 and .90 in its original form (Spielberger et al., 1983). Individuals can get a score between 10 and 40 from the Continuous Anger Subscale. Participants can get 8 to 32 points from the sum of each dimension in the Anger Expression Style Subscale (Özer, 1994).

2.4. Analysis of Data

In the study, the demographic characteristics of individuals aged 18-64 were measured with the demographic information form, the amount of phubbing was measured with the general pubbing scale, and their anger levels and anger expression styles were measured with the continuous anger and anger expression style scale. The data obtained from the applied forms were analyzed with the SPSS program. Accordingly, the relationship between phubbing and general anger levels, how much they suppressed their anger, how much they were able to express it and how they could control it, was analyzed with the Pearson Correlation Test. Independent Sample T-test was used to examine the variables of gender, marital status, and having children. Anova was used when examining variables such as age, financial situation, educational status, and duration of using the phone.

3. FINDINGS

The study that was conducted to examine the relationship between phubbing and continuous anger and anger expression styles of individuals between the ages of 18-64. It consisted 188 women (62%) and 115 (38%) men (N= 303). The ages of the individuals participating in the study ranged from 18 to 64, %37.7 of the participants were between the ages of 18-24 (young), %57.8 were between the ages of 25-44 (young adult) and %9.6 were between the ages of 45-64 (adult). %1.3 of the participants were primary school (n=4), %2 were secondary school (n=6), %9.6 were high school (n=29), %64.7 were university (n=196), %22.4 of them have a master's degree (n=68) and above. %70.3 of them were single (n=213), %29.7 (n=89) were married, while %23.1 have children, %76.9 have no children. 18.5% of them have low income level, %71.3 of them have medium income and %10.2 of them have high income level. %2.3 of the participants are retired, %45.2 are not working and %52.5 are working. %2 of the participants are interested in their phone for less than an hour, %32 for 1-3 hours, % 37.3 for 3-5 hours, %28.7 for more than 5 hours. The average age of the individuals participating in the research is 29.86 (Ss=9.59).

	N	Min.	Max.	X	ss	Skewness		Kurtosis		α
Continuous total	302	11,00	37,00	23,4801	5,87618	,200	,140	-,579	,280	.829
Anger in total	303	9,00	31,00	18,2409	5,12409	,018	,140	-,536	,279	.804
Anger out total	303	9,00	30,00	18,4851	4,55419	,115	,140	-,585	,279	.816
Anger control total	303	8,00	31,00	23,7888	4,36591	-,975	,140	1,570	,279	.832
CAAES TOTAL	302	38	121	84,00	10,728	-,155	,140	1,565	,280	.782
Phubbing Total	303	15	93	43,65	18,400	,780	,140	-,096	,279	.928

Table 2. Descriptive Statistics

In Table 2, descriptive statistics about the scales used in the research are given. Continuous anger subscale mean was 23.49, standard deviation was 5.88, skewness values were .200/.140, kurtosis values were -.579/.280, cronbach alpha value was .829Anger in subscale mean 18.24, standard deviation 5.12, skewness values .018/.140, kurtosis values -.536/.279, cronbach alpha value .804. Anger out subscale mean was 18.48, standard deviation was 4.55, skewness values were .115/.140, kurtosis values were -.585/.279, cronbach alpha value was .816. Anger control subscale mean was 23.78, standard deviation was 4.36, skewness values were -.975/.140, kurtosis values were 1.570/.279, cronbach alpha value was .832. The mean CAAS was 84, the standard deviation was 10.73, the skewness values were -.155/.140, the kurtosis values were 1.565/.280, the cronbach alpha value was .782. The phubbing scale mean was 43.65, standard deviation was 18.4, skewness values were .780/.140, kurtosis values were -.096/.279, cronbach alpha values were .928.

The relationship between phubbing and continuous anger and anger style was analyzed by Pearson Correlation. Analysis results are given in Table 3.

Table 3. The correlation table of phubbing and continuous anger and anger style scores

		CAAES TOTAL	PHUBBING TOTAL
CAAES TOTAL	r	1	,301**
	p		,000
	N	302	302
PHUBBING TOTAL	r	,301**	1
	p	,000	
	N	302	303

Table 3 indicated a significant positive relationship (r (302)=0.30, p<.05) between phubbing and continuous anger and anger style scores.

Table 4. The correlation table of phubbing and continuous anger, anger in, anger out and anger control subscales

		Phubbing Total	Continuous Total	Anger In Total	Anger Out Total	Anger Control Total
Phubbing Total	r	1	,453**	,106	,120*	-,123*
	p		,000	,067	,037	,032
	N	303	302	303	303	303
Continuous Anger & Anger Expression style **Total**	r	,453**	1	,096	,132*	-,124*
	p	,000		,095	,021	,031
	N	302	302	302	302	302
Anger In Total	r	,106	,096	1	,543**	-,109
	p	,067	,095		,000	,059
	N	303	302	303	303	303
Anger Out Total	r	,120*	,132*	,543**	1	-,320**
	p	,037	,021	,000		,000
	N	303	302	303	303	303
Anger Control Total	r	-,123*	-,124*	-,109	-,320**	1
	p	,032	,031	,059	,000	
	N	303	302	303	303	303

**. p<0.01
*. p<0.05

In the independent sample t-test, which was conducted to determine whether the participants differed significantly according to their gender in the continuous anger and anger expression style scale t(300)=1.114, p>.05), the difference between the averages was not found significant. The subscales were evaluated separately, continuous anger t(300)=.429, p>.05, anger in t(301)=1,256, p>.05, anger out t(301)=1.124, p>.05, anger control t(301)=.534, p>.05. The results of the analysis show that there is no significant difference in the subscales. In the independent sample t-test, which was performed to determine whether the participants differed according to gender in the phubbing scale t(301)=.275, p>.05, there is no significant difference was found. Analysis results according to gender variable are given in Table 4.

Table 5. The comparison of phubbing and continuous anger and anger expression style according to gender variable

	Gender	N	X	SS	t	Sd.	p
CAAES TOTAL	Woman	188	83,47	10,530	-1,114	300	,266
	Man	114	84,89	11,037			
Continuous ager total	Woman	188	23,3670	5,94794	-,429	300	,668
	Man	114	23,6667	5,77708			
Anger in total	Woman	188	17,9521	5,26545	-1,256	301	,210
	Man	115	18,7130	4,86982			
Anger out total	Woman	188	18,2553	4,49584	-1,124	301	,262
	Man	115	18,8609	4,64321			
Anger control total	Woman	188	23,8936	4,20585	,534	301	,594
	Man	115	23,6174	4,62939			
PHUBBING TOTAL	Woman	188	43,88	18,850	,275	301	,784
	Man	115	43,28	17,715			

In the independent sample t-test, which was conducted to determine whether the participants differed significantly according to their gender in the continuous anger and anger expression style scale t(300)=1.114, p>.05), the difference between the averages was not found significant. The subscales were evaluated separately, continuous anger t(300)=.429, p>.05, anger in t(301)=1,256, p>.05, anger out t(301)=1.124, p>.05, anger control t(301)=.534, p>.05. The results of the analysis show that there is no significant difference in the subscales. In the independent sample t-test, which was performed to determine whether the participants differed according to gender in the phubbing scale t(301)=.275, p>.05, there is no significant difference was found.

The independent sample t-test performed to determine whether there is a significant difference between these two variables according to marital status, Analysis results were given in Table 5.

Table 6. The comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to marital status variable

	Marital Status	N	X	SS	t	Sd.	p
CAAESTOTAL	Single	213	84,57	10,961	1,433	299	,153
	Married	88	82,63	10,134			
Continuous ager total	Single	213	23,8404	5,88994	1,696	299	,091
	Married	88	22,5795	5,80670			
Anger in total	Single	213	18,3333	5,20039	,514	300	,608
	Married	89	18,0000	4,98407			
Anger out total	Single	213	18,5352	4,51046	,266	300	,791
	Married	89	18,3820	4,70374			
Anger control total	Single	213	23,8638	4,15561	,404	300	,686
	Married	89	23,6404	4,86697			
PHUBBING TOTAL	Single	213	44,83	18,717	1,770	300	,078
	Married	89	40,73	17,467			

Table 6 indicated the results of the comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to marital status. As it is seen in the table according to marital status t (300) = 1,770 p>.05. No significant difference was found between phubbing and continuous anger and anger expression scale t (299)=1.433, p>.05. No significant difference was found between the means.

The independent sample t-test performed to determine whether there is a significant difference between these variable according to whether the sample has a child or not and the analysis results were given in Table 7.

Table 7. The comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to the variable of having children

	Children	N	X	SS	t	Sd.	p
CAAES TOTAL	Yes	69	83,06	10,258	-,833	300	,406
	No	233	84,28	10,869			
Continuous Total	Yes	69	22,8696	6,24008	-,983	300	,327
	No	233	23,6609	5,76561			
Anger In Total	Yes	70	17,7857	5,17489	-,847	301	,398
	No	233	18,3777	5,11201			
Anger Out Total	Yes	70	18,1571	4,79624	-,687	301	,493
	No	233	18,5837	4,48495			
Anger Control Total	Yes	70	24,2143	4,65908	,930	301	,353
	No	233	23,6609	4,27614			
PHUBBING TOTAL	Yes	70	41,94	17,403	-,885	301	,377
	No	233	44,16	18,695			

Table 7 indicated the results of the comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to whether the sample has a child or not, no significant difference was found in the continuous anger and anger expression scale t(300)=.833, p>.05. No significant difference was found in the phubbing scale, t(301)=.885, p>.05.

According to the working status (working, not working) data analysis was made. The independent sample t-test analysis performed to determine whether there is a significant difference according to the working status. Analysis results were given in Table 8.

Table 8. The comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to the variable of working status

	Working Status	N	X	SS	t	Sd.	p
Continuous Total	Working	158	22,9937	5,87611	1,510	300	,132
	Not Working	144	24,0139	5,85009			
Anger In Total	Working	159	18,7673	4,83159	1,887	301	,060
	Not Working	144	17,6597	5,38603			
Anger Out Total	Working	159	19,0692	4,49207	2,363	301	,019
	Not Working	144	17,8403	4,55067			
Anger Control Total	Working	159	23,4717	4,23190	1,330	301	,184
	Not Working	144	24,1389	4,49804			
CAAES TOTAL	Working	158	84,32	10,946	,541	300	,589
	Not Work	144	83,65	10,511			
PHUBBING TOTAL	Working	159	41,92	17,573	1,721	301	,086
	Not Working	144	45,56	19,153			

Table 8 indicated the results of the comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to working status. Although no significant difference was found in the continuous anger and anger expression scores t (300) =.541, p>.05, t (301) but in the anger out subscale, =2.363, p<.05 a significant difference was found. In other words, the working group scored higher in anger out scoring than the non-working group. In the phubbing scale, t (301)=1.721, p>.05 could not found a significant result.

The Anova analysis performed to determine whether there is a significant difference according to educational status or not. Analysis results were given in Table 9.

Table 9. The comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to the variable of educational status

ANOVA							
		Sum of Squares	**df.**	**Mean Square**	**F**	**p**	**Difference**
Continuous Total	Bet. Groups	182,956	2	91,478	2,679	,070	-
	Within Groups	10210,425	299	34,149			
Anger In Total	Bet. Groups	49,892	2	24,946	,950	,388	-
	Within Groups	7879,521	300	26,265			
Anger Out Total	Bet. Groups	29,149	2	14,575	,701	,497	-
	Within Groups	6234,534	300	20,782			
Anger Control Total	Bet. Groups	2,660	2	1,330	,069	,933	-
	Within Groups	5753,822	300	19,179			
CAAES TOTAL	Bet. Groups	446,152	2	223,076	1,950	,144	-
	Within Groups	34196,844	299	114,371			
PHUBBING TOTAL	Bet. Groups	1892,634	2	946,317	2,829	,061	-
	Within Groups	100352,284	300	334,508			

While analyzing the educational status, since there were very few primary and secondary school graduates, they were combined with high school and the category of high school and below was created. The Anova analysis performed to determine whether there is a significant difference according to educational status. No significant difference was found in the continuous anger and anger expression scale F (2,299) = 1.950, p>.05. No significant difference was found in continuous anger, anger in, anger out and anger control subscales. In the phubbing scale, F (2,300) = 2.829, p>.05 could not found a significant result.

The Anova analysis conducted to determine whether there is a significant difference according to financial income or not. The analysis results were shown in Table 10.

Table 10. The comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to the variable of financial income

ANOVA							
		Sum of Squares	**df**	**Mean Square**	**F**	**p**	**Difference**
Continuous Total	Bet, Groups	5,250	2	2,625	,076	,927	-
	Within Groups	10388,131	299	34,743			
Anger In Total	Bet. Groups	130,615	2	65,307	2,512	,083	-
	Within Groups	7798,798	300	25,996			
Anger Out Total	Bet. Groups	22,668	2	11,334	,545	,581	-
	Within Groups	6241,015	300	20,803			
Anger Control Total	Bet. Groups	4,984	2	2,492	,130	,878	-
	Within Groups	5751,498	300	19,172			
CAAESTOTAL	Bet. Groups	186,335	2	93,168	,808	,447	-
	Within Groups	34456,661	299	115,240			
PHUBBING TOTAL	Bet. Groups	58,321	2	29,161	,086	,918	-
	Within Groups	102186,596	300	340,622			

Table 10 indicated the comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to the variable of financial income. No significant difference was found in the continuous anger and anger expression scale F (2,299) = .808, p>.05. No significant result was found in the phubbig scores either. F (2,300)=.086, p>.05.

The Anova analysis performed to determine whether there is a significant difference according to the duration of phone use or not. The analysis results were given in Table 11.

Table 11. The comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to the duration of phone use

ANOVA							
		Sum of Squares	**df**	**Mean Square**	**F**	**p**	**Diff.**
Continuous Total	Between Groups	97,125	2	48,562	1,410	,246	-
	Within Groups	10296,256	299	34,436			
Anger In Total	Between Groups	3,882	2	1,941	,073	,929	-
	Within Groups	7925,530	300	26,418			
Anger Out Total	Between Groups	15,110	2	7,555	,363	,696	-

	Within Groups	6248,573	300	20,829			
Anger Control Total	Between Groups	11,764	2	5,882	,307	,736	-
	Within Groups	5744,717	300	19,149			
CAAES TOTAL	Between Groups	57,938	2	28,969	,250	,779	-
	Within Groups	34585,059	299	115,669			
PHUBBING TOTAL	Between Groups	10681,563	2	5340,781	17,499	,000	2>3,4
	Within Groups	91563,355	300	305,211			

Due to the small number of participants using less than one hour in the variable of telephone usage duration, the participants who used less than one hour and between 1-3 hours were combined and the 0-3 hour category was created. The Anova analysis performed to determine whether there is a significant difference according to the duration of phone use or not. No significant difference was found in the continuous anger and anger expression scale F (2,299) = .250, p>.05. No significant difference was found in continuous anger, anger in, anger out and anger control subscales. A significant difference was found in the phubbing scale, F (2,300) = 17.5 p<.05. Post-hoc analysis revealed where the significant difference was. While there is a significant difference between 0-3 hours and 3-5 hours, there is also a significant difference between 0-3 hours and over 5+ hours.

The Anova analysis performed to determine whether there is a significant difference according to age categories or not. The analysis results are given in Table 12.

Table 12. The comparison between phubbing and continuous anger and anger style According to the variable of age

ANOVA							
		Sum of Squares	**df**	**Mean Square**	**F**	**Sig.**	**Fark**
Continuous Total	Between Groups	209,908	2	104,954	3,082	,047	-
	Within Groups	10183,473	299	34,058			
Anger In Total	Between Groups	135,549	2	67,774	2,609	,075	-
	Within Groups	7793,864	300	25,980			
Anger Out Total	Between Groups	71,788	2	35,894	1,739	,177	-
	Within Groups	6191,895	300	20,640			
Anger Control Total	Between Groups	30,086	2	15,043	,788	,456	-
	Within Groups	5726,395	300	19,088			
CAAES TOTAL	Between Groups	1219,024	2	609,512	5,452	,005	18-24>25-44
	Within Groups	33423,972	299	111,786			
PHUBBING TOTAL	Between Groups	4211,567	2	2105,784	6,444	,002	18-24>25-44,45-64
	Within Groups	98033,350	300	326,778			

Table 12 indicated the comparison between phubbing and continuous anger and anger style according to the variable of age. F(2,299)=5.45, p<.05 significant difference was found in continuous anger and anger expression scores. In the post hoc analysis, it was determined that the difference was between the ages of 18-24 and 25-44. At the same time, a significant difference was found in the phubbing scores, F(2,300)=6.44, p<.05. In the post hoc analysis, while the difference was found between the ages of 18-24 and 25-44, there was also a difference between the ages of 18-24 and 45-64. A significant difference was also found in the continuous anger subscale, F (2,299)=3.08, p<0.05. However, there was no difference between groups in post hoc analysis.

4. RESULTS

The aim of this research is to find the relationship between phubbing, and continuous anger and anger expression style. For this purpose, demographic information form, phubbing scale, and continuous anger and anger expression scale were given to the participants and they were expected to answer sincerely. As a result of the analysis, it was determined that there was a significant relationship between phubbing, and continuous anger and anger expression style. At the same time, analyzes were made for two scales with the demographic information given by the participants and some findings were found. No significant difference was found in the variables of gender, having children, employment status, educational status and financial income. When the duration of phone use was considered, sample have shown a heap of use for three to five hours. According to the "Digital 2019 in Turkey" research conducted by a research company in Turkey in 2019, it has been revealed that individuals using social media in Turkey spend an average of 2 hours and 46 minutes per day on their social media accounts (Yıldırım and Ünalan, 2020). This is a finding that matches our study. A significant difference was found between the duration of phone use and the continuous anger subscale. Participants who used less than one hour scored lower on the scale than participants who used it for more than five hours. The amount of continuous anger was higher in participants who used the phone for more than five hours. A significant difference was found between the phone usage duration variable and the phubbing scale. The individuals who use less than an hour differ significantly with those who use more than five hours. At the same time, other information obtained as a result of post-hoc analyzes is that there is a significant difference between 0-3 hours of use and 3-5 hours and 5+ hours of use. At the same time, there is a significant difference between three-five hours and five or more uses. While there was a significant difference between the age variable and the continuous anger and anger expression style scale, there was also a significant difference with the continuous anger subscale. This difference is between the ages of 18-24 and 25-44. The age variable also reflected a significant difference with the phubbing scale. The 18-24 age range differs with both 25-44 and 45-64 age ranges. Although a significant result was obtained in the continuous anger subscale, it was not found which groups differed in the post hoc analysis.

5. DISCUSSION

The research was conducted with 303 individuals between the ages of 18-64. According to the answers of the participants, the lowest score obtained from the continuous anger and anger expression scale was 38, while the highest score was 121. While the lowest score on the phubbing scale was 15, the highest score was 93. Considering the average of men and women, the scores of men from continuous anger and anger style scale are higher than women's. This may be because men are more comfortable experiencing and expressing anger. The reasons why women cannot show anger directly may be due to both internal and social barriers and the fact that they are not socially welcomed (Bal et al., 2019 as cited in Lerner). On the

phubbing scale, the average score of the women is higher than the average score of the men. This may be because they use the smartphone to communicate with their partner. Within the framework of the traditional understanding, it is thought that the use of smartphones has increased due to the concerns of women to inform their boyfriends about what they are doing, where they are, and who they are with. This may lead people to phubbing (Karadağ et al., 2016).

A significant relationship was found between phubbing and continuous anger and anger expression style. The reason for the small amount of correlation is due to the small sample size. In a study conducted with a larger sample, the amount of relationship is predicted to be high. Since there is no study about these two variables after the literature review, it is expected to lead to further research. Smartphone users willingly or unwillingly ignore the people around them in their social environment while they are dealing with their phones. The quality of communication with their social environment decreases and it creates problems in communication in social life (Parmaksız, 2019). Depression is an expected mental health problem because phubbing isolates people. Studies have shown that phubbing harms interpersonal relationships, decreases relationship satisfaction and causes depression (Koca, 2019). As mentioned in a study by Köksal and Gençdoğan (2007), it was observed that there is a relationship between depression and continuous anger, anger in and anger out. Depression may play a mediating role in the relationship between phubbing and continuous anger and anger expression style. In a study by Mert and Özdemir (2018), it was found that the feeling of loneliness affects smartphone addiction. In a study conducted by Błachnio and Przepiorkan (2019), it was revealed that the feeling of loneliness triggers phubbing. The feeling of loneliness is one of the variables that can lead to depression.

In the study, it was expected that there would be a significant difference according to gender, but it was not found. The reason why it is expected is that men tend to experience anger externally, while women tend to experience it internally. Although Gül et al. (2019) found that continuous anger and anger expression style vary according to gender, employment status and education level, no difference was found on these variables in this study. This may be due to the insufficient number of our sample. The reason why no significant differences were found as a result of the analyzes made with the sub-dimensions of the continuous anger and anger expression scale may also be due to the insufficient number of individuals participating in the research. In the study conducted by Gül et al. (2019) on continuous anger and anger expression style, it was concluded that there was no significant difference between continuous anger and anger control subscales in the analyzes made according to the gender variable of the participants. According to their research, gender; it is a factor that affects the expression of continuous anger, but it is not a factor that affects the internally living of anger and the control of anger. The reasons why women cannot express their anger directly can be both internal and social obstacles. The main reason why women cannot express their anger is that they are not welcomed by the society. The need for social approval may lead to suppression of anger (Gül, 2019). At the same time, since the research is conducted on an online platform, it is also among the reasons that people do not reply it carefully due to the length of the scales while answering the questions. There were significant differences between the groups according to age demographic information. The reason for the significant difference between the ages of 18-24 and 25-44 within the scope of continuous anger and anger expression scale may indicate that although 18-24 year olds have more anger than 25-44 year olds, they also have more control. At the same time, there was a significant difference between the groups in the continuous anger subscale, but in the post hoc analysis, it was not determined which groups they were. A significant difference was found according to the age analysis performed in the phubbing scale. Ages 18-24 differ significantly with both 25-44 and 45-64 age groups. This may be because the younger generation is spending more time on the phone. Although there

was no relationship between the duration of using the phone and the continuous anger and anger expression style, a significant relationship was found with the phubbing scale. This finding is expected. The people who use smartphone 0-3 hours differ significantly with those who use 5+ hours. The duration of using the phone for more than five hours indicates phone addiction, and continued use in social environments indicates phubbing. This result supports this research. A significant difference was also found between 0-3 hours and 3-5 hours. It has been proven that there is a significant difference in the phubbing scale that they continue to use the phone in social environments other than its purpose. It is inevitable for an individual who spends five hours or more per a day on the phone to experience phubbing. In the study of T'ng et al. (2018), internet addiction was found to be the biggest determinant of phubbing behavior. Considering that, the internet and mobile phones are integrated in a single device; it increases the duration of phubbing behavior. Karadağ et al. (2015) found that internet addiction has a positive effect on phubbing behavior. As a result of the study conducted by Ergün et al. (2019), they showed that the duration of phone use was significantly and positively related to phubbing. Based on these findings, it can be said that the probability of phubbing increases as the duration of phone use increases. Therefore, when individuals engage in increased levels of cell phone use, they will be more likely to develop cell phone addiction and engage in phubbing-related behaviors. According to the education variable, no significant difference was found between the phubbing and the continuous anger and anger expression scales. It was thought that the phubbing rate of the participants whose educational level was high school and below would be higher, because it was predicted that they would spend more time on the phone depending on their working status. Likewise, it was predicted that the way of expressing anger would change according to the level of education, and even if there was no significant result in this study, another study reached a relevant meaningful result. In the study conducted by Gül et al. (2019) on continuous anger and anger expression style, educational status; It has been revealed that it is a factor affecting anger in, controlling anger and continuous anger. However, it was revealed that educational status was not a factor affecting the expression of anger. The reason for this was attributed to the fact that their low status affects their way of expressing anger. It has been estimated that people will be more likely to experience anger as suppressed internally because they prefer to be ineffective even though they get angry when they are faced with bad situations.

According to the marital status variable, no significant difference was found between the phubbing and the continuous anger and anger expression scales. The expected result in this variable is that single individuals score higher on the phubbing scale than married individuals. The reason for this is that married individuals cannot find much time to deal with the phone as they will be more busy with housework, bilateral relations and children. It was predicted that married individuals would get higher scores in continuous anger and anger expression scale. The reason for this is marital problems, housework, children etc. It was thought that the styles of expressing anger would differ, as there may be disagreements on these issues. However, no significant result could be reached. In the study conducted by Gül et al. (2019) on continuous anger and anger expression style, it was concluded that there was no significant difference according to the marital status of the anger-out, anger-in and anger-control subscales of the participants' continuous anger and anger expression subscales according to the marital status variable. According to the research, it was revealed that marital status is not a factor affecting continuous anger, anger expression, anger suppression and anger control. In a study conducted by Roberts and David (2016) on romantic partners, phubbing was found as a factor that increases cell phone-related disagreements and decreases relationship satisfaction. This research obtained a different result with our research, it found phubbing to be higher in married people. According to the financial income variable, no significant difference was found between the phubbing scale and the continuous anger and anger expression scales. What is expected here is that participants with low financial income score high on the

continuous anger and anger expression scale, but low on the phubbing scale. The reason for the difference in the phubbing scale of the participants with low financial income is due to the struggle for life. Differentiation was also expected in continuous anger and anger expression scale. In this struggle for life, it was predicted that there would be a difference in the anger total of the participants with low financial income, but it was not found.

Analysis was also made according to the variable of having children or not. What is expected here is that phubbing is lower for people with children than for those who do not. Because people with children will spend most of their time taking care of their children, it was thought that they would not be able to deal with the phone. However, no significant difference was found. Analysis was also made according to the working status. What is expected here is that the amount of phubbing is higher for those who do not work than for those who work. This is because employees use their time to truly socialize. Since those who do not work have more time, it was predicted that the time spent on the phone would be more, but no significant difference was found. At the same time, another expected employee was to be more successful in anger management compared to non-workers. As mentioned in Fitness (2002)'s study on anger, it was expected to support the finding that working people refrain from expressing their anger at work in order to avoid the negative consequences of anger, but no significant difference was observed. In the study conducted by Gül et al. (2019) on continuous anger and anger expression style, it was concluded that there was no significant difference between the anger control, anger in and anger out subscales of the participants according to the working status variable. According to the research, it has been determined that working conditions are a factor affecting the control of anger. But the working status; It has been found that there is no factor affecting constant anger, experiencing anger internally and anger outwardly. There is a possibility that the individuals cannot experience anger because of the fear of being excluded from the environment, losing their jobs, and not being able to find new jobs. The low status of employees affects the way they reflect anger. It has been stated that people who work in lower status suppress their anger more and thus condemn themselves to a state of continuous anger (Gül cited from Fitness, 2019).

6. SUGGESTIONS

The fact that our sample consisted of 303 people caused our results to be weak, although some of them were significant. Research on a larger sample will increase the correlation strength. Another limitation is that the research was conducted online. It was thought that if there was a face-to-face study, the results would be more meaningful. It is recommended to pay attention to this for future research. Since our research is conducted on the online platform, certain provinces are redundant. It is recommended for the future researches to be a study in which participants from all over Turkey participate. In an important variable such as educational status, the primary and secondary school participants are very few. Since the research was conducted on an online platform, the participants showed concentration above a certain educational level (such as undergraduate, graduate). Therefore, it is recommended that the next research be carried out face-to-face and with people from all educational status.

REFERENCES

Ayyildiz, E. ve Elkin, N. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(51). 10.17336/igusbd.76761.

Bal, C., Gül, N. ve Tumurbağa, M. (2019). Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzının Demografik Özelliklerle İlişkisi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2), 63-72. http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/51188/659205

Bedel, A. ve Arı, R. (2011). Kişiler Arası Sorun Çözme Beceri Eğitiminin Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenlerin Yapıcı Problem Çözme ve Sürekli Öfke Düzeylerine Etkisi. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1(4). https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/127817-2012011194413-1.pdf

Błachnio, A., ve Przepiorka, A. (2019). Be Aware! If You Start Using Facebook Problematically, You Will Feel Lonely: Phubbing, Loneliness, Self-esteem, and Facebook Intrusion. A Cross-Sectional Study. Social Science Computer Review, 37(2), 270–278. https://doi.org/10.1177/0894439318754490

Chotpitayasunondh, V. & Douglas, K. (2016). How "Phubbing" Becomes the Norm: The Antecedents and Consequences of Snubbing via Smartphone. Computers in Human 8., Göksu, İ., & Sakız, H. (2020). Effects of Phubbing: Relationships With Psychodemographic Variables. Psychological Reports, 123(5), 1578–1613. https://doi.org/10.1177/0033294119889581

Fıtness, Julie (2000), "Anger in the Workplace: An Emotion Script Approach to Anger Episodes Between Workers and Their Superiors,Co-Workers and Subordinates", Journal of Organizational Behavior, Volume:21, Issue:2, pp.147-162.

Guo, Y. & Zhang, H. & Gao, J. & Wei, S. & Chunhong, S. & Sun, P. & Qiao, M. (2015). Study of genes associated with the 'anger-in' and 'anger-out' emotions of humans using a rat model. Experimental and therapeutic medicine. 9. 1448-1454. 10.3892/etm.2015.2246.

Deffenbacher, J., Oetting, E., Thwaites, G., Lynch, R., Baker, D., Stark, R., Thacker, S. and Eiswerth-Cox, L. (1996) State-Continuous Anger Theory and the Utility of the Continuous Anger Scale Colorado State University Journal of Counseling Psychology Vol. 43, No. 2, 131-148

Karadağ, E., Tosuntaş, Ş. B., Erzen, E., Duru, P., Bostan, N., Mızrak Şahin, B., Babadağ, . (2016). Sanal Dünyanın Kronolojik Bağımlılığı: Sosyotelizm (Phubbing).
8vrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 6(6).

Köksal F.,Gençdoğan, B. (2007). Defresif Olanlar ile Olmayanların Suçluluk, Utanç ve Öfke Tarzlarının İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(1), 163 - 175.

Mert, A., ve Özdemir, G. (2018). Yalnızlık Duygusunun Akıllı Telefon Bağımlılığına Etkisi. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8 (1), 88-107. https://doi.org/10.26466/opus.382285

Orhan Göksün, D. (2019). Sosyotelist Olma ve Sosyotelizme Maruz Kalma Ölçeklerinin Türkçe ye Uyarlanması/ Adaptation of General Scales of Phubbing and Being Phubbed into Turkish. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21. 657-671. 10.32709/akusosbil.505642.

Özer, A. K. (1994). Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri Ön çalışması. *Türk oloji Dergisi*, *9*(31), 26-35.

Parmaksiz, İ. (2019). Relationship of Phubbing, a Behavioral Problem, with Assertiveness and Passiveness: A Study on Adolescents. International Online Journal of Educational Sciences. 11. 34-45. 10.15345/iojes.2019.03.003.

Parmaksiz, İ. (2020). Phubbing in Communication and Relationships. 24. 359-372.

Spielberger, C. D., Jacobs, G., Russell, S., ve Crane, R. S. (1983). Assessment of Anger: The State-continuous Anger Scale. *Advances in personality assessment*, *2*, 159-187.

T'ng, S. & Ho, K. & Low, S. (2018). Are You "Phubbing" Me? The Determinants of Phubbing Behavior and Assessment of Measurement Invariance across Sex Differences. International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences. 7. 159-190. 10.17583/rimcis.2018.3318.

Ünalan, D. ve Yıldırım, O. (2020). Dijital Yerlilerin Sosyotelizm (Phubbing) Eğilimlerinin Değerlendirilmesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi ElektronikDergisi,8(1),276-297. 10.19145/e-gifder.644279. http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2016.3.0013

SHAKESPEARE'İN KÖTÜ ADAMLARI "RICHARD" VE "IAGO" ÜZERİNE BİR İNCELEME

Nuri Nalbantoğlu[1]

GİRİŞ

William Shakespeare'in eserlerinin yüzyıllar boyunca güncel kalmasının nedeni birçok şekilde açıklanabilir: Öykülerdeki evrensellik, güçlü edebiyat, mitlere getirilen özgün yorumlar, üst düzey estetik anlayış, eserlerdeki üstün yaratıcılık gibi. Biz çalışmamızda Shakespeare'i ölümsüz kılan bir başka özelliği, yazarın insan doğasına yaklaşımını öne çıkarmaya çalışacağız.

Oyun karakterlerini çok boyutlu ve derinlikli yaratan Shakespeare, karakterlerin olumlu ya da olumsuz eylemlerini geçerli nedenlere dayandırır. Bu nedenler belirli durumlardan kaynaklandığı gibi karakterin doğasından yani kişiliğinden de kaynaklanabilir. Örneğin Lady Macbeth'in kocasını kışkırtmasının nedeni iktidar olmaktır, oyun sonunda ise vicdan azabı duyacaktır. Brutus imparatorunu öldürür; o artık bir katildir. Shakespeare cinayeti bir dizi gerekçeye dayandırdığından Brutus'ün yaptığı kötülüğü yargılamakta zorlanırız.

Farklı boyutlarda tanımlanabilen bir kavram olan kötülük; zararlı, tehlikeli, iyi karşıtı, endişe veren; kişi veya toplum üzerinde olumsuz etkileri olan bir durumu ifade eder. (TDK:1388-1389) Gerald Messadié geniş kapsamlı çalışmasında ise kötülüğün toplumlar için farklı dönemlerde farklı anlamlara geldiğini; çağdaş insan için kimi zaman işsizlik, AIDS, cinsellik, CIA, faşizm, kapitalizm gibi anlamlara gelebileceğini belirtir. (Messadié, 1999:14) Voltaire ise kötülük sonunda ortaya çıkan suçun toplamdan topluma değiştiğini belirtmekle birlikte kişiliğimizin doğamızda olduğunu, kişiliğin -dolayısıyla kötülüğün- doğuştan geldiğini söyler. (Voltaire, 2013:134 ve 175) Shakespeare'in tüm oyunlarını incelersek tamamıyla kötü olan ve kötülüklerinde sonuna dek direnen, hiçbir şekilde vicdan azabı duymayan sadece dört karakter tespit edebiliriz. (Urgan, 2014:202) Bunlardan ikisi Lear'ın büyük kızları Goneril ve Regan'dır. İktidarı kendi eliyle teslim eden ama iktidarın gücünü ve gösterişini bırakmayı reddeden; kaba ve dırdırcı bir babanın kızları olan Goneril ve Regan; babalarına karşı sonsuz bir acımasızlık içindedirler. Biz çalışmamızda Shakespeare'in diğer iki kötü karakterine, Richard ile Iago'ya odaklanacağız. Çevrelerine ölümden ve acıdan başka bir şey getirmeyen bu iki adam; kötülüğün beden bulduğu iki tragedya karakteri olarak karşımızdadır.

SHAKESPEARE'İN KÖTÜ ADAMLARI: RICHARD VE IAGO

Shakespeare'in Richard III tragedyası; Gloucester Dükü'nün III. Richard olarak tahta geçme öyküsünü anlatan tarihsel bir tragedyadır. Richard'ın tek amacı tahtı ele geçirmektir, bunun için ağabeyi IV. Edward ve onun çocukları ile öteki kardeşi Clarence Dükü'nü ortadan kaldırmak zorundadır. Bunun yanında politik oyunlarla güçlenmek, iktidarını sağlama almak için bir kraliçe bulmak, halkın desteğini kazanmak gibi birçok gereği titizlikle yerine getirmelidir. Richard'ın tüm planları başarılı olur, bir dizi komplo ve cinayetin ardından

[1] Dr. Öğr. Üyesi. Trabzon Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Sahne Sanatları Bölümü

ORCİD: 0000-0003-3629-2212

Richard tahta geçer ama uzun süre tahtta kalamaz, Güller Savaşı'nın son çarpışması olan Bosworth meydan savaşında, elinde kılıcıyla ölür.

Shakespeare'in bir başka tragedyası olan Othello ise Venedikli soylu Desdemona ile büyük bir komutan olan Othello'nun aşkını anlatır: Osmanlı donanması Kıbrıs'a yaklaşmaktadır. Kıbrıs'ı koruması için Venedikli bir soylu yerine Desdemona ile henüz evlenmiş güçlü bir komutan olan Othello gönderilir. Aslında Kıbrıs konusu oyun içinde önemli bir yer tutmaz. Shakespeare Othello'nun kudretini ve Venedik için önemini anlatmak için oyunu böyle bir sorunla başlatmıştır. Desdemona ve Othello'nun çavuşu Iago da onlarla birlikte Kıbrıs'a gider. Osmanlı donanması yolda batınca tehdit ortadan kalkar. Iago'nun oyunları ve kışkırtmalarıyla Othello kıskançlık krizine girer; önce sevdiği kadını sonra kendini öldürür. Sonunda Iago yakalanır ve cezalandırılır.

Pekiyi Iago Othello'ya neden böyle davranır? Richard sadece kral olmak uğruna mı çevresindeki insanları yıkıma uğratır? Hem Richard'ı hem Iago'yu tek bir kelimeyle ifade etmeye çalışsak seçeceğimiz sözcük nefret olacaktır. Shakespeare Othello oyunun konusunu Giraldi Cinthio'nun 1565 yılında İtalya'da yayınlanan Hecatommithi adlı derlemesinden almıştır. (Urgan, 2014:177-178) Bu kaynakta Iago, Desdemona'ya ölesiye aşık olmuş ve ondan karşılık bulamayınca hem kadının hem de kocasının mutluluğuna engel olmayı kafasına koymuştur. Oysa Shakespeare'in Iago yorumunda kötülüğün kesin bir sebebi yoktur: Iago, eşi Emilia ile Othello arasında bir dedikodunun çıkmasından haberdardır ancak bu konuyu büyütmez. Ayrıca Othello'nun kendisine vermesi gereken görevi Casio'ya vermesinden rahatsızlık duysa da bu güçlü bir nefretin ortaya çıkmasına yeterli bir sebep değildir. Oyun sonunda Othello Iago'ya bu kötülüklerin nedenini sorunca, yanıt alamaz:

OTHELLO: (…) Bu yarı şeytana sorar mıydınız, efendim, benim ruhumu da, gövdemi de niye tuzağa düşürmüş?
IAGO: Bir şey sormayın bana. Ne biliyorsanız onu biliyorsunuz. Bundan böyle bir kelime bile söylemeyeceğim. (Shakespeare, V/2, 2011:107)

Shakespeare Iago'nun kötülüğüne net bir neden ortaya koymaz. Otello; Eagleton'un ifadesiyle Iago'nun içi boş gösterenlerine boyun eğer. Iago'nun ikiyüzlülüğünün tutsağı olur. (Eagleton, 2004:170) Iago cezalandırılmak için ölüme götürülürken pişmanlık ve vicdan azabı duymaz. Çünkü Shakespeare'e göre Iago'nun yaratılışı kötüdür; sadece Othello'ya değil bütün yaşama karşı nefret doludur.

Shakespeare'in bir diğer kötü adamı Richard ile Iago'yu karşılaştırdığımızda karşımıza bazı farklılıklar çıkar. Öncelikle Richard'ın kötülüğünün görülür gerekçeleri vardır: Richard topaldır, kamburdur. Iago'nun aksine deforme olmuş, canavara benzeyen bir bedene sıkışmıştır. Bu "kusurları" yüzünden, -hakkı olmasına rağmen- ölmek üzere olan kral yerine geçebilecek adaylar arasında adı geçmez. Richard'ın düşüncesine göre öteki erkeklerin aradıkları mutlulukları aramaya hakkı yoktur, çünkü çirkindir, hiçbir kadın ondan hoşlanmaz. Hayatı boyunca içinde bulunduğu bu durum nedeniyle güçlü olmalıdır. Kral olmak onun için somut bir hedeftir çünkü krallık makamı gücün somutlaşmış halidir; ancak kral olduğunda her şeye ve herkese hükmedebilir, kendini dışlayan soylu sınıf onu kabul edebilir. Richard bu hedefine ulaşabilmek için ne kadar "kötü" olabilir, ne kadar kötülük yapabilir, kötülüğün sınırları var mıdır? Shakespeare'in tragedyası tüm bu soruları cevaplar.

Iago ve Richard hedeflerini belirlemişlerdir: Iago Othello'nun yıkımını, Richard ise kral olmayı ister. Her iki karakter tüm benlikleriyle hedeflerine odaklanırlar. Hedeflerine ulaştıktan sonra iki karakter arasında bir fark ortaya çıkar: Iago mücadelesi boyunca hiç bir

zaman kuşkuya kapılmamıştır oysa Richard kral olduktan sonra, bazı anlarda, kararsız kalıp kuşkuya düşer:

RICHARD: Neden korkuyorum ki? Kendimden mi?
Burada başka kimse yok ki.
Richard, Richard'ı sever; yani ben ben'im.
Bir katil mi var burada? Hayır… Evet, ben varım ya.
Kaç öyleyse! Ne, kendimden mi? (Shakespeare, V/3, 2007:166)

Iago oyun başından sonuna kadar hiçbir vicdan rahatsızlığı duymaz. Bir tragedya karakteri olarak Iago'nun iç dünyasını anlamak bizler için sorun olabilir çünkü inceleyebileceğimiz metinler sınırlıdır. Bu durum Richard'da farklılık gösterir; Richard'ın rüya gördüğü sahneler ve onu ziyaret eden hayaletler sayesinde onun bilinçaltını okuma şansımız vardır. Rüya sahnelerinde Richard'ın vicdan rahatsızlıklarına tanık oluruz. Ancak Richard uyandığında yani hayaletler uzaklaştığında, kısa bir kuşku anının ardıdan, en güçlü haliyle atına binecek, kazandığı krallık için mücadeleye devam edecektir.

Iago ve Richard'ın kötülükleri yanında en belirgin ortak özellikleri yalan söylemeleridir. Her iki karakter de yalanı, hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırlar:

IAGO: Savaşta adam öldürdüm, orası öyle, ama tasarlanmış bir cinayet işlemeye gönlüm razı olmuyor. İnsanın içinde birazcık da kötülük olmalı; bende yok ki işime yarasın. Dokuz-on kere onu söyle böğründen bıçaklasam diye düşündüm.
OTHELLO: Böylesi daha iyi." (Shakespeare, I/2, 2011:11)

Iago bu yalanıyla hem Othello'nun güvenini kazanmak ister hem de Destemona'nın babası Brabantio ile Othello arasındaki anlaşmazlığı büyütmüş olur. Iago'nun buradaki konuşması kendini inkâr içerir çünkü bir önceki sahnede Brabantio'ya yardım etmiştir. Shakespeare bu sahneyle oyunun hemen başında Iago'nun kötü yaratılışı hakkında seyircileri bilgilendirmiş olur. Richard'ın yalan söylemedeki ustalığını ifade etmek için ise birçok örnek verilebilir. Lady Ann ile konuşarak onu evlenmeye ikna ettiği sahne ya da kendi babasıyla konuşup kardeşini hapishaneye göndermeyi başardığı sahneler Richard'ın kötü doğasını öne çıkaran sahnelerdir.

Iago'ya göre daha derinlikli ve çok boyutlu bir tragedya karakteri olan Richard çocukluğundan beri haksızlığa uğradığını düşünür; büyük askeri başarılar kazanmasına rağmen, ona bakanlar bir kahraman değil eksik yaratılışlı birini görürler. Richard küçük yaşlardan beri kendi düşüncelerini ve duygularını bastırır. Bu sayede düşüncelerini gizleme yetisi ve insanları gözlem gücü kazanmıştır. Benzer şekilde Iago da kendi düşüncelerini gizlemek konusunda uzmandır:

IAGO: "Öyleymiş gibi gösterip çıkarımı kollayacağım. Yoksa hareketlerim tasarladıklarımı, kalbimden geçenleri belli etse, uzun sürmez, kısa zamanda herkesin diline düşerdim. Ben, göründüğüm gibi değilim. (Shakespeare, I/1, 2011:6-7)

Iago; önce efendisine ihanet eder, Brabantio'ya kızının Othello ile kaçtığını haber verir, Barabatio'yu kışkırtır -kimliğini belli etmeden davranır. Dedikodu yaparak Othello'nun zihnine kötülük tohumları eker, sonra mırıldanmalarla, yalanlarla o tohumları sular, büyütür. Roderigo'nun Desdemona'ya aşkından faydalanarak Roderigo'yu kandırıp parasını alır.

Manipülasyon ustası bu karakterler, insanları kendi amaçları için kullanmakta çok başarılıdırlar. Kendi amaçlarına ulaşmak için kullandıkları insanlarla işleri bitince, bu insanların yaşamak için nedenleri de ortadan kalkar, bu karakterler için ölüm kaçınılmazdır; Lady Ann ve Roderigo gibi. Richard ve Iago bir oyun kurgular; sahnelenen bu oyunda herkes görevini yerine getirir. Shakespeare son dönem oyunlarından biri olan Fırtına'daki Prospero karakteriyle de böyle bir yaklaşım geliştirmiştir: Prospero herkesi yönlendiren bir "kuklacı"dır. Prospero iyi huylu bir kuklacıysa, Richard ve Iago onun kötü huylu kopyalarıdır. Özellikle Iago ve Prospero arasındaki paralellikler şaşırtıcıdır. Shakespeare her iki karakteri de birer adaya yerleştirmiştir. Oyunların yönetmenleri Prospero ve Iago'dur; sahneler ise adalar. Mekân olarak ada seçimi bize yeni bir gerçeklik duygusu verir, adada olan adada kalır. Oyun sonunda karakterler adayı terkedip bizim dünyamıza geri dönerler. Prospero ve Iago, iyinin ve kötünün vücut bulmuş halleridir.

Hem Iago hem Richard insanlarla gerçekten ilişki kuramayan yalnız karakterlerdir. Iago evlidir ama eşi Emilia'yı, suçunu açığa çıkardığı için gözünü bile kırpmadan öldürür. Richard da eşinin ölüm haberini aldığında hiçbir şey hissetmez. Onların kötülüğünü açıklamak için bu nokta düşünülmeye değerdir; onların gerçek yüzünü, iç dünyalarını, kişiliklerini kimse fark edememiştir. Düşünülmesi gereken soru şudur: Onlar kötü oldukları için mi yalnızdırlar yoksa yalnız oldukları için mi kötüdürler?

Iago ve Richard'ı bazı özellikleri bakımından karşılaştıralım:

IAGO	RICHARD
Haksızlığa uğradım, intikam almalıyım!	Haksızlığa uğradım, hükmetmeliyim!
Vicdanım sızlıyor mu? Vicdan da ne?	Vicdanım sızlıyor mu? Hayır!
Çevremdeki insanlar benim planım için vardırlar.	Çevremdeki insanlar benim planım için ölürler.
Güçlü bir askerim, daha iyisini hak ediyorum.	Güçlü bir askerim, yenilmezim.
Durgun bir suyum, yağmurum. Çakıl taşıyım.	Bir çağlayanım. Gök gürültülü bir sağanağım. Dev bir kayayım.

SONUÇ: KÖTÜLÜK MUTLULUK GETİRİR Mİ?

Tragedya yazarları; eserlerinin özünü, söylemek istedikleri sözü, eserlerinin ana fikrini genellikle eserlerinin final bölümünde ortaya koyarlar. Bir tragedya yazarı olarak Shakespeare'de de bu kuralı görmek mümkündür. Richard III ve Othello tragedyalarının sonlarını incelediğimizde bütün önemli karakterlerle birlikte Richard ve Iago'nun da öldüğünü görürüz. Richard V. perdenin 5. sahnesinde sahnede hayatını kaybederken Iago V. perdenin 2. sahnesinde işkenceyle öldürülmek üzere sahneden çıkartılır. Shakespeare'in bu karakterleri öldürerek tragedyaları sonlandırmasının en önemli sebebi hedeflerine ulaşan bu karakterlerin cezasız kalmamalıdır. Diğer yandan Richard ve Iago'nun yaşadıkları mutlukların sonlanması gerekir. Kötü yaradılışlı bu karakterler oyun boyunca her engeli aştıklarında, karşılarına çıkan sorunları çözdüklerinde, insanlar öldüğünde, insanlar haksızlığa uğradığında; içten içe, zaman zaman da dışa vurdukları büyük bir mutluluk duyarlar. Shakespeare'in bu karakterleri bizlere; kötü yaradılışlı, nefretle dolu insanların mutluluk duyabileceğini ancak bu mutluluğun gerçek ve kalıcı olmayacağını anlatır. Iago ve Richard'ın içlerindeki kötülük herkesi yıkıma sürüklediği gibi, Iago ve Richard'ı da yok eder.

KAYNAKLAR

Eagleton, T. (2004). Mimesis Tiyatro/Çeviri ve Araştırma Dergisi Hamlet Özel Sayısı, Sayı 10. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları (167-178)

Messadié, G. (1999). Şeytanın Genel Tarihi. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Kabalcı Yayınevi

Shakespeare, W. (2011). Othello. (Çev. Ülkü Tamer). İstanbul: Mitos Boyut Yayınları

Shakespeare, W. (2007). III. Richard (Çev. Özdemir Nutku). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

TDK. (1998). Türkçe Sözlük 2. Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Urgan, M. (2014). Shakespeare ve Hamlet. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Voltaire, F.M.A. (2013) Küçük Felsefe Sözlüğü. (Derleyen: Halil Gökhan). İstanbul: Kafekültür Yayıncılık

Influence of EShakti Project on the well-being of the SHGs in India

Dr. Sudipta Majumdar
Associate Professor, Faculty of Management Studies
ICFAI University Jharkhand

Introduction

About EShakti

Over the last 26 years, the term Self Help Group has become synonymous with financial and social empowerment of rural women. It is now embedded into the collective consciousness of the country as a symbol and a tool for unlocking the potential of poor at the bottom of the pyramid. The SHG movement in India has had NABARD as its indefatigable guide and supporter.

EShakti, the digitisation project of SHGs was taken up by NABARD in 2015 as a pilot project precisely to bridge the digital divide and integrate the SHGs seamlessly into the technology platform like the rest of the banking sector. The project aims to facilitate banks to expand their SHG portfolio by enabling mobile based book keeping of the SHGs and forging e-links of such SHGs with banks in terms of providing dynamic grading of the SHGs. The pilot project now covers 100 districts in the country and as on date more than 4 lakh SHGs have been on boarded.

Attributes

E- book keeping for the SHGs
Regular updates for transactional data
Reports generated in the formats as required by bankers
Inbuilt automatic grading of SHGs based on NABARD norms.
System Generated Loan application for the bankers.
SMS alerts in local language to the SHG members.

The Project highlights

The SHGs has successfully established its resilience and replicability as a bankable model in the Self-Help Group Bank Linkage Programme. The challenge is to establish SHG as a valued client of the bank being capable of meeting all kinds of obligations including technological ones. The EShakti Project has been designed to leverage the strength of savings and social collateral of the community for making SHGs attractive to the bankers. The success of the project, however, lies in the efficient functioning of its stakeholders comprising of SHGs, Bankers, Implementing Agencies and the Animators.

This study was undertaken to analyse and evaluate the importance of ushering in technological innovations in rural banking. Also the possibilities of convergence of various social sector and welfare schemes to SHGs through EShakti has been critically examined. The project also aimed to examine the functioning of the major stakeholders at the ground level.

Profile of area studied

EShakti project for digitisation of SHGs was launched in the year 2015 as a pilot project in 2 districts that is **Ramgarh** (Jharkhand) and Dhule (Maharashtra). It was subsequently extended to 23 more districts **(included Hazaribagh)** in 2016 under Phase II. The time span of 4 years is sufficient to critically examine the objectives framed for EShakti. Therefore, to analyse the impact of EShakti in Jharkhand, these two districts where the project was initiated in Phase I & II have been selected.

The foremost and most important step was to interact with the different stakeholders to know how the EShakti Project is proceeding with time. Different blocks and villages were targeted for covering the samples that was framed for the study. The details for the same are provided in the table 1.1.

Table 1.1 –Details about Blocks/Villages approached

Visit Details for	**Block / Villages**	**Respondent / Stakeholders**
Ramgarh	Mandu	Support office and Animators ,SBI ,BOI and JRGB
	Kujju	Srijan Foundation, Allahabad Bank, Canara Bank
	Ramgarh	Gramin Seva Sangh and DPM of JSLPS
	Bongawar	SHGs anchored by Support
	Lari	SHGs anchored by Holy Cross
	Balkudra and Gutuwa	SHGs anchored by GSS
	Gola	SHGs anchored by JSLPS
Hazaribagh	**Block/ Villages**	**Respondent/ Stakeholders**
	Hazaribagh	Support Office and Animators and DPM JSLPS
	Surajpura	JRGB
	Padma	BOI
	Romi	BOI
	Barasi	SHGs anchored by Holy Cross
	Churchu	SHGs anchored by Support
	Charhi	SHG and MBK of JSLPS

Way forward

The success of EShakti can be increased to manifold, if the gap between the have and have-not is bridged further through the digital platform. Hence, the need of the hour was to collect and analyse the mechanism at the ground level so that the sustainability of the project can be determined and enhanced.

The research question was thus framed in order to study the success of E Shakti in attaining its predetermined goals.

Research questions-

To what extent the E- Shakti Project has raised the financial and social health of the SHG members?
To what extent the project has facilitated bankers in accepting SHG as bankable group?
How can EShakti be used to target benefits to SHGs (Social security schemes)?

Review of Literature

The pivotal role of SHGs in empowering women

(**Tripathy, 2005**)In the book titled, "Self-Help Groups and Women Empowerment" viewed that 70 per cent of world's poor are women. The rural women are the marginalized groups in the society because of socio-economic constraints. They remain backward and lower position of the social hierarchical ladder. The conclusion drawn was that women can lift themselves from the morass of poverty and stagnation through micro finance and with the formation of Self-Help Groups.

SHGs – The instrument for inclusive growth.

(**Shetty, 2016**)Mentioned thatthe four major indicators of inclusive growth expressed in terms of effectiveness of provision of financial services such as usage, involvement, quality and fulfilment have been non-prevalent and highly prevalent before and after joining the SHGs respectively. Before joining the SHGs, members were not exposed to these four indicators. The SHG members neither frequently used financial services nor even banking personnel involved in the process of delivering financial services to the members. In addition SHG members were not exposed to quality financial services or products and their requirements of life have not been fulfilled. Once the members joined SHGs, there is a drastic change in the level of four effectiveness indicators of financial services or products.

SHG Bank Linkage Programme- Economic enablement for those at the bottom of the pyramid.

(Status of Microfinace in India, 2017-18)reported that with more than 5000 channel partners and 8.7 million groups touching more than 100 million rural households, the SHG movement, it is the world's most widely participated grassroots oriented microfinance programme**.** It started as a link between the unbanked and the formal banking system to cater to the credit needs of the poor, now boasts of savings account balance of ₹ 19,500 crore and credit outstanding of over ₹ 75,500 crore.

Objectives of the study

In lieu of the research question, the objectives of the present study was framed as below-

To analyse the impact (Quantitative and Qualitative aspects)of EShakti project on digitized SHG's of Ramgarh and Hazaribagh district.
To examine the usability and ownership of the project by Banks and SHGs.
To analyse the role of promoters in grounding of EShakti Project at the district level and way forward towards sustainability.
To find the impediments in EShakti Project implementation that may include:
Desired acceptance of the project by all the stakeholders
Animator level issues especially, updation of data, awareness and other aspects
Low confidence of bankers
IT Related Issues
Coverage of all the SHGs existing in the district under EShakti Project

Methodology

Research approach

Area of study – Two districts were selected for carrying out the research study. The first district was Ramgarh where Phase I of E-Shakti was initiated in 2015. The other district was Hazaribagh where Phase II of E-Shakti project was implemented in 2016.

Duration of the study – The period of data collection and the analysis was from April 2019 to June 2019. The sample decided for the study were covered in personal in various blocks of Ramgarh and Hazaribagh districts.

Method of sampling-In order to collect the primary data for the study, the sampling was carried out in two stages. The first stage involved the selection of the stakeholders from whom the data would be collected. The stakeholders thus identified were the Self Help Groups (SHGs), the animators, the Implementing Agencies, Bank Managers and JSLPS DPM and SHGs. The Implementing Agencies included SUPPORT, GSS, Holy Cross and Srijan in Ramgarh and SUPPORT in Hazaribagh. The banks identified for primary data collection was State Bank of India (SBI), Bank of India (BOI), Allahabad Bank, Canara Bank and Jharkhand Rajya Gramin Bank (JRGB) in both districts. Also, the District Programme Manager of JSLPS and their SHG groups were covered.

The second stage involved the analysis of the data collected from the stakeholders. The animators and the SHGs from whom the primary data collected were selected randomly. The analysis was done to measure the authenticity and validity of the responses generated.

Sample Design

In order to address the objectives of the present study, primary data was collected from various stakeholders of E-Shakti project. The detailed samples of stakeholders are given below.

Table 1.2 – Details about Sample Size of the respondents for various categories

Stakeholders	Ramgarh	Hazaribagh
SHGs	50	50
Animators	15	15
Bank Branches	05	05
Implementing Agency	02	01
District Programme Manager (JSLPS)	01	01
JSLPS promoted SHGs	05	05
Total	**78**	**77**
Total number of samples (78+77)=155		

Method of data collection

Based on the objectives of the study, the data was collected from primary as well as secondary sources from the district of Ramgarh and Hazaribagh.

Primary source of data

Primary data was collected through:
Questionnaire for the SHGs
Questionnaire for the animators
Questionnaire for the Implementing Agencies
Semi structured interview with the banks and IAs.
Group discussions with the SHGs and animators.
Discussion with the District Program Manager, JSLPS.
Discussion with the Jharkhand State Livelihood Promotion Society (JSLPS) SHGs.

Secondary source of data

The secondary data was collected from:
Different district level government departments
NABARD annual report 2017-18
Status of Microfinance in India 2017-18
Journal and Working Papers.

Research Instruments
The research tools employed to carry on the research study included the following.

Questionnaire

In order to achieve the objectives of the study, a structured questionnaire was designed for the SHGs, animators and the Implementing Agencies. The questionnaire entailed in it three different kind of enquiries related to the stakeholders. The first part of the questionnaire enquired about the socio- demographic profile of the stakeholder. It dealt with information regarding the respondents Age, Gender, Education, Location and Occupation.

The second part of the questionnaire included in it open as well as closed ended questions relating to the determinants of EShakti project.

The third part of the questionnaire was an open ended section that encouraged comments or suggestion on the part of the stakeholders.

Semi-structured Interview

A semi structured interview was conducted with the Bank Managers and the Implementing Agencies, where a few predefined key questions were prepared in advance. The purpose of this method was to explore the views, experiences, beliefs and /or motivation of the Bankers and the Implementing Agencies towards the EShakti project. The interview with banks entailed different kind of queries relating to the awareness level, the relevancy of data being uploaded, the frequency of the usage on the banker's part, usability, acceptance level and increased credit based on EShakti App. While information like training method, the accountability of uploading correct data, timely provision of financial statement was put forth to the Implementing Agencies. The feedback so given was recorded in written.

This method followed for the interaction with the JSLPS DPM were several questions regarding their functioning, training, awareness was put forth to them.

Focus Group Discussion

The focused group discussion was carried out with the animators and the SHGs. The main idea behind it was to gain insight about the range of opinions that exists among a particular community in terms of their belief, experiences and practices. The FGD comprised of 10-15 members and every participant was given a chance to put forth their opinion. The information so obtained was recorded down immediately.

Scaling Technique
The scaling technique involved is to analyse the set of questionnaire for different stakeholders of EShakti was -

1	2	3	4	5
Highly Satisfied	Satisfied	Can't Say	Dissatisfied	Highly Dissatisfied

1	2	3	4	5
Strongly Agree	Agree	Can't Say	Disagree	Strongly Disagree

Research Limitations

The size of the samples selected was relatively small due to time constraints. A bigger sample would probably enhance the reliability of the research.
The time constraint to incorporate more dimensions of the EShakti Project.
The lack of awareness of the respondent that lead to uncalled answers.

Analysis and Findings
Findings from SHGs

Average member per SHG is 12.
Majority members fall in age group of 25-35, constituting 43.30% of the population, followed by 35-45 constituting 33.80% of the population.
Maximum SHGs sanctioned for loan by JRGB in Ramgarh. About 32% of SHGs in Ramgarh district have their accounts in JRGB.
BOI is the leading bank in terms of credit linkage in Hazaribagh. 80% of the SHGs in Hazaribagh district have their accounts in BOI.
About 30% of the groups in Ramgarh and 50% of the groups in Hazaribagh have been credit-linked in the same year of their formation. On an average, maximum year to credit link the group was 8.5 years.
The minimum and maximum savings of the groups before digitisation per month was ₹20 and ₹210 respectively, while after digitisation it was ₹50 and ₹250 respectively.
The average savings per month by a group was ₹68.05 before digitisation and ₹93.55 after digitisation. Hence the overall savings increased by 37.47%.
The maximum loan amount sanctioned after digitisation amounted to ₹295000 by BOI, Patratu while the minimum amount stood at ₹20,000 by various banks.
78% of SHGs in Ramgarh and 74% of SHGs in Hazaribagh have received loan once after digitisation. 10% of SHGs in Ramgarh and 6% in Hazaribagh have been granted loan twice after digitisation.
Average loan availed per SHGs before digitisation was ₹64,635.15 while after digitisation was ₹19863390. Thus the loan amount sanctioned has increased 3.07 times manifold.
The repayment capacity of SHGs has increased by 37.1% times in post digitisation period.
94% of SHGs in Ramgarh and 78% of SHGs in Hazaribagh have at least some member enrolled into social security scheme.
50.83% of SHGs member in Ramgarh and 47.23% in Hazaribagh have enrolled themselves in some kind of social security scheme.
50% of the SHGs in Ramgarh and 72% in Hazaribagh are receiving the message on time.
20% of the SHGs in Ramgarh and 30% in Hazaribagh have never received their monthly financial statements.
64% of SHG members in Ramgarh and 48% of SHG member in Hazaribagh are able to read and understand the message that they receive.

Findings from the animators

26.6% of animators in Ramgarh falls under the age group of 25-30 as well as 45-50. While the same percentage of animators' fall under the age group of 35-40 in Hazaribagh.
Majority of animators have attained the qualification up to intermediate and above and thus educational qualification is important determinant of selecting an animator. 36.6% of the animators are graduate and 43.3% are intermediate. 16.66% are matriculate and 3.3% animators are 8th passed.
Average experience of the animators in the same field is 5 years.
Average number of SHGs under one animator in Ramgarh is 68, while that in Hazaribagh is 43. Thus the overall number of SHGs under one animator is 56.
The animators are using more than one login ID where they need to enter the data of more than 30 SHGs.

96.6% of the animators have received training before working as an animator for EShakti project.
33.33% animators have received training 3 times. The maximum number of times training has been imparted is 20 times and has been received by 16.66%of the animators.
23.3% animators are aware of the remuneration paid to them by NABARD while 76.6% are not aware.
10% of the animators are satisfied with their remuneration while 90% are not.
The amount received to enter the data for 1 SHG on an average is approximately ₹57 in Ramgarh and ₹50 in Hazaribagh. Therefore, for 30 SHGs the amount received on an average in Ramgarh is ₹1,710, which is ₹290 below the amount specified and ₹ 1,500 for Hazaribagh which is ₹ 500 below the specified level.
An animator in Ramgarh expects a remuneration of approximately ₹133 to cover 1 SHG, which means they expect around ₹3,990 for covering 30 SHGs, which is ₹ 1,990 above the specified level.
While in the case of Hazaribagh, an animator expects a remuneration of approximately ₹108 to cover 1 SHG, which means they expect around ₹3,240 for covering 30 SHGs, which is ₹ 1,240 above the specified level.
On an average the animators receive ₹1600 for covering 30 SHGs, while the animators on an average expect the remuneration to be around ₹3600, thus expecting a 2.25 times' hike in remuneration.
90% of the animators are of the view that the animators should be made payment on the basis of incentive per SHG covered.
46.6% of the animators are receiving the data pack recharge amount from the IAs while the remaining 53.4% are not.
86.66% of the animators believe that EShakti is an efficient tool that has made the work of the animators faster and more reliable.

Findings from Banks

50% of the banks are approving and granting loans to NABARD as well as JSLPS SHGs.
40% of the banks are granting loans only to JSLPS groups.
10% of banks are granting loan only to NABARD groups.
Only 40% of the bank manager, granting loans to NABARD groups are aware about the EShakti project. The remaining 60% are not aware either because they have been recently transferred or because they have not been made aware of any such project by any IAs.
The bank granting loan only to JSLPS groups includes SBI-Mandu, Canara Bank- Kuju, SBI-Padma, Allahabad Bank-Kuju.
90% of the bankers still rely on the traditional approach of sanctioning loan to SHGs after verifying their books of account.
BOI, Mandu is sanctioning 100% loan application of NABARD through EShakti portal data.
The Bank manager at BOI Mandu look for two basic information of the SHGs before granting loan – grading of SHGs and their savings.
Out of the total banks who grant loans to NABARD and JSLPS groups, 80% of them receive more application from JSLPS groups while 20% are receiving more applications from NABARD groups.
10% of the bank who are serving NABARD supported groups by seeing the SHGs book of accounts states that the data updation on the portal is not fetched well.
6 banks all together are serving 396 SHGs in the district of Ramgarh and Hazaribagh. The average group served by a bank is 66.
The main information accessed by the bank manager before considering them worthy of loan includes- Savings of groups, activity over last 6 months, bank account must be 6 month old, meetings and repayment capacity.

Those bank managers, who are granting loan only to JSLPS groups are keen interested to serve NABARD groups and access the EShakti portal.
Though Banker are not accessing the EShakti portal much, but they consider this scheme a "Super Scheme", which will be a success in the way to come.

Findings – Implementing Agencies

The four basic determinants that serve in the selection of the animators are, education, experience, competency and community mobilisation.
To ensure 100% updation of the data an action plan is prepared by animators for the data collection, they visit groups on time and upload data. Also a supervisor is hired who cross verify the data entered by animators at regular intervals.
In order to sensitize animators about latest updation the IAs takes the following actions-
Training and review meetings with the animators.
Handholding support by NABARD and organisation in regular updation.
Animators and coordinators are motivated to increase the competencies to comply with the updation.
In order to track the tablets/mobile phones at the ground level the IAs undertake the following steps-
Track the animators through the EShakti site
Ask animators to send their pictures with SHGs on Whatsapp.
Check the data updates regularly to verify that animators were on field.
In order to ensure the quality of data being entered by the animators the IAs take the following measures-
Review and consultation of animators and SHGs members.
Verification of the data sheet and group documents.
The project coordinator is sent to the field who has conversation with the SHGs and also check their records.
100% of the IAs are satisfied with the services of the NABARD Regional Office and Junior consultants.
100% of the IAs believe that EShakti has paved way for those credit that was earlier inaccessible. It is merely because online data of SHGs like grading, savings, repayments etc. can be assessed online.
100% of the IAs state that they are facing severe problem because of JSLPS basically due to the following reasons-
Disturbance in the group process as the seed money is lucrative for SHG and it is dividing the focus of the groups.
Once a member from NABARD SHGs join JSLPS, they are not allowed to share the data with NABARD and hence, updation becomes a problem.
The SHGs are asked to give in writing that they will not join back NABARD.
The IAs are of the view that EShakti project has revolutionized the WSHG Programme on the following grounds-
Improved book keeping.
Better grading of SHGs.
Enhanced credit linkage.

Findings from JSLPS office and SHGs visit

At present, JSLPS serves 5721 SHGs in Ramgarh and 8500 SHGs in Hazaribagh. Thus, on an average JSLPS serves 7111 SHGs in one district.
The Community resource person (CRP) are send to the field to form the SHG group in 15 days. A schedule for the same is provided to them.
The maximum number of member in JSLPS SHGs is 14, though it may stretch to 20 at maximum.
The meeting of SHGs are held in every 15 days.

The SHGs maintain 7 books of accounts that include-Attendance Register, Meeting Register, Saving Register, Internal lending Register, Short term loan Register, Long term Loan register and Month Loaning Register.
The maximum amount of loan sanctioned in Ramgarh district is ₹ 200000 and that in Hazaribagh is ₹ 500000.
The maximum number of groups under one book keeper is 15 at present though it may stretch to 30 at maximum.
Each book keeper spends around 2 hours per group.
The book keeper receive ₹ 20 for every SHG data entered by them on the data sheet correctly. When the revolving fund of 15000 is received by the group the animator gets ₹50 for the 1st dose of loan and ₹ 100 for the 2nd dose of loan.
On incorrect data entry the salary of the book keeper is withheld.
JSLPS is serving the NABARD SHGs at Churchu and Dari block.
The book keeper are assigned from the group itself.
Data entry through tablets on the Swalekha portal was initiated in Gola block of Ramgarh and around 84 Lenovo tablets have been provided for the same purpose.
The tablets have an inbuilt GPS that can track the book keeper, the visit as well as time of data entry.
The tablet is provided with installed apps beyond which no extra app can be downloaded. If it is done so the tablet shut downs.
The Quality Assessment Team visits any Group and book keeper at random and check the veracity of data.
The cluster level organisers swap clusters among themselves and carry on the auditing process.
The Bank Sakhi are appointed, trained and paid by JSLPS and therefore, they are only catering to the needs of JSLPS groups.

Recommendations -

Recommendations for SHGs

Gaps	Measures
Backward Linkage	A readymade market should be created for the products like jute bag, bangles, stitched clothes made by SHGs. This can be done with less cost involvement. A marketing personnel can be hired who can act as a link between the SHGs and the urban market. The logo of the brand can be engraved on the SHGs product. The human psychology behaves in a manner where they tend to buy goods that have a brand name associated with it. Thus it will create demand on consumers' end. The organisation can on the other hand meet its corporate social responsibility. The other segment that can be targeted to sell SHG products is the institution which can give the SHG product as memento to their guest. This will result in SHGs carrying out activity in groups, earnings from it and less willing to join any other groups.
Low self Confidence	SHGs must be imparted training so as to enable them to act as animator .This will not only build self-confidence but also help in expeditious and more accurate data. This will result in more accountability.

Recommendations for Animators

Gaps	Measures
Remuneration	The animators must be paid remuneration that should be partly fixed and partly variable. The amount of ₹2000 should be given for data updation of 30 groups. If the animator covers more than 30 groups he should be paid an incentive of ₹100 per group. However, the incentive for any mismatched data updation should be withheld. This will induce the animators not only to cover more groups but also help them to reduce error in updation.
Absence of "Bank Sakhi "	The animators have the maximum awareness about their SHGs. Thus they can play the role of "Bank Sakhi". The animators may be paid for every credit linkage. This will push animators to coordinate with the Bankers and get loans for their groups.
Training	The animators must be imparted regular training by the IAs on the software updation .They must be given skill training on entering data with more accuracy and at a faster pace.
Full time employment	In order to keep animators intact with NABARD projects, they must be made full time animators. This will not only increase their efficiency but they can also be put to work in different areas for upliftment of SHGs.

Recommendations for Bankers

Gaps	Measures
Transferability	Bank manager transferability is also one of the reasons because of which credit linkage through EShakti portal has a slow progress rate. Therefore, in addition to the bank manager, other bank personnel should also be sensitized and acquainted with EShakti project. Consequently, upon transfer of the incumbent bank manager, other bank personnel will be in a position to acquaint the new Bank Manager with EShakti.
NPAs of SHGs	Whenever there are repayment defaults on the part of the SHGs, the Bank Manager should send a message to the IAs so that they may take necessary corrective follow-up actions (cause of non-repayment, productive use of funds, ensure diversified activity).Also the SHGs repayment should be strictly monitored and communication be made immediately to the SHGs in case of non-repayment.
Traditional Approach	Regular meetings should be organised for the Bankers, where they can be encouraged to generate automated loan applications and use the EShakti portal more often.

Recommendation for Implementing Agency

Gaps	Measures
Low Coverage	The Implementing Agencies with support of NABARD should approach untouched banks under the roof of EShakti. Many bankers find EShakti a “Super Scheme” but do not have access to the portal and must therefore be brought under this project.
Auditing	The IAs should ensure that they provide audit report of the SHGs to the Bankers.

Recommendations for EShakti Portal

Gaps	Measures
Acceptability of Zero	The portal must be able to take zero as a valid number. If a SHG member fails to attend a meeting and do not deposit his savings for that month, the portal should accept zero against the member savings column.
Scope for correction	Any rectification in data required by the animator should be made possible within a stipulated time.
Animators Confidence	A column should be added in the portal where the animators can enter the amount of remuneration and data pack received. This will not only build confidence of the animators but also serve as a tool to monitor the IAs.
Locked Applications and tracking	Installation of third party applications/software should be disabled on the mobile handset devices. The IAs should be able to track the movement of animators by accessing the GPS location of the latter.

Conclusion

Digitisation of SHGs is a win-win situation for both the SHGs and the Bankers as it is able to save time, money and efforts with the available authentic data of SHGs in accelerating the credit linkage. According to the NABARD Annual Report 2017-18, a total of 3.49 lakh SHGs were digitised capturing EShakti data related to 38.36 lakh member across the country. Accordingly, in the State of Jharkhand 20949 SHGs covering 2.39 lakh members have been digitised in 7 districts Ramgarh, Hazaribagh, Bokaro, Ranchi, Saraikela, Giridih and Chatra that is spite the movement gaining momentum in India, there is still scope for enhancement of the faster and higher credit linkage, which implies that the project should be geared up for the uncovered section. However, this reality can be better lived by reducing or eliminating the impediments that comes on the way.

The present study focussed on studying the impact of EShakti in the districts of Ramgarh and Hazaribagh of Jharkhand. On the basis of the findings and observations, the following recommendations have emanated, which may help in strengthening EShakti Project.

References

(2017-18). In S. V. (MCID), Status of Microfinace in India. Mumbai: NABARD.

Bansal, H.(2208) SHG-Bank Linkage Programme in India-An Overview. 05(01).

Basu. (2006). Microfinance and Women Empowerment - An empirical study with reference to West Bengal.

Rangarajan. (2008). Report of the Committee on Financial Inclusion. Mumbai: NABARD.

Reddy, A. (2011). A Review of the SHG-Bank Linkage Programme in India. Indian Journal of Industrial Economics and Development, 07(02), 08-10.

Shetty, N. (2016). Self Help Group Model: A strategy for Inclusive Growth.

Tripathy, S. (2005, September). Self Help Groups and Women empowerment. International Journal of Engineering Technology Science and Research, 4(9).

THE IDEA OF FEMALE MUEZZINS AND IMAMS IN ISLAM: A CHALLENGE TO THE PAKISTANI PATRIARCHAL FORCES

Dr. Shakir (Muhammad Usman)
CGDS - Center for Gender and Development Studies
AUIS - American University of Iraq, Sulaimani
Department of Catholic Theology
University of Innsbruck
American University of Iraq, Sulaimani

The Idea of Female Muezzins[1] & Imams:[2] A Challenge to the Pakistani Patriarchy

Introduction

Things that we learn, observe and that we are confronted with in our childhood stay with us for the rest of our lives. It is not impossible to unlearn these things, but it is a difficult, uphill task. In the 1980s, when Benazir Bhutto, the Muslim world's first female prime minister, was campaigning during the elections, she was targeted by conservative religious groups, and as soon as she became prime minister, a smear campaign was launched against her by the religio-political parties, who asked how, when a woman cannot lead a prayer, she could lead the entire nation. Various religious leaders issued *fatwas*[3] against her, and within no time the news had become the talk of the town. Patriarchy and the male chauvinism of religious groups were in full swing (Sekine, 1992).

Malala Yousafzai, a teenage Muslim girl from Sawat, Pakistan, a student with a wish to promote education and become a leader like Benazir Bhutto, had met with a similar fate at the hands of those who wanted to suppress female voices leading from the front. Another example from the Pakistani political scenario reflects the patriarchal practice of using religion for political gains and portraying the religion as if it did not allow women to lead: In 1964, Fatima Jinnah, the younger sister of the founder of Pakistan, Muhammad Ali Jinnah, and one of the very few prominent female figures in Pakistan's independence movement against the British colonizers, decided to confront the incumbent president of Pakistan and Chief Martial Law Administrator (CMLA) Mohammad Ayub Khan. This move was called un-Islamic; her opponents used the words of many Muslim scholars and much literature to speak against her (The New York Times 04 Oct. 1964).

In Pakistani society, women are not allowed to hold sacred or higher religious positions. Since 2002, there has been a 17% quota in an attempt to have female representation in the parliament (Dutoya, 2013), but it is a symbolic representation, and most of the women who enter the circles of power are both related to the patriarchal and feudal structure and dependent on them, so their seats are used by these patriarchal forces to remain in power. This article is a tool to understand the reasons behind the controversy of female *imams* and to bring forth the arguments to counter this controversial narrative. Scholarly views presented in the article indicate that Islam does not restrict any gender, but Pakistani Muslim patriarchal forces have prevented women from having their humanistic rights by sheer dominance. At the core of Islam's divinity nothing prohibits women leading prayer or leading a nation. Using hermeneutics and transformative research theory, this article discusses how female

[1] A Muezzin is a person who calls Muslims to prayer.
[2] A word religious leader used mainly by Muslims and Yazidis.
[3] A *fatwa* is a nonbinding legal opinion on a point of Islamic law given by a qualified jurist.

segregation in the mosques is a patriarchal construction and how the idea of female religious leaders, *muezzins* and *imams,* could be transformative for Pakistani society and could challenge the patriarchal social system in the name of religion.

Research Methodology

While ignoring traditions, historical accounts and sacred texts, the forces of patriarchy confined the role of women to subservient and domiciliary workers without much say in decision-making or leadership. With the help of hermeneutics, I analyze and interpret Islamic literature to support my arguments. Hermeneutics is a theory of interpretation (Paterson and Higgs, 2005) that is especially helpful in interpreting complex texts of a religio-historical nature. With the help of hermeneutics, I analyze the data collected through the literature review and interviews. I aim to obtain in-depth understanding of Islamic practices, sacred texts and their interpretations through systematic understanding and interpretation.

As this article focuses on women's religious rights and gender equity, I combine hermeneutics with transformative research methodology, which is a tool to "advocate for an improvement in human interests and society through addressing issues of power and social relationships" (Sweetman et. al. 2010, p. 441). I use hermeneutics to arrive at a deeper understanding of the text and transform the collected data to explain why restricting women from leading the mosques is a patriarchal notion of suppression and why women's inclusion in the mosques is inevitable.

Thesis Statement

This research paper is an attempt to offer some evidence from the Quran and some opinions of scholars to make the case that there is no such legal or religious restriction on women that stops them from playing an active role in the society, including the role of *imams* and *muezzins*. Gender segregation is not a goal of Islam, but the interpretation of Islam lead a majority of Muslims to believe that Islam does not permit women to lead prayers. After getting the inspiration from a Pakistani movement "*Aurat* March,"[4] and from initiatives taken by Muslim scholars such as Amina Wadud and Asma Barlas to challenge patriarchal interpretation of the Quran, I decided to open a conversation, with the help of this study.

In order to have an in-depth discussion, I opted to elaborate patriarchal notions in the interpretations of the Quran with the help of the scholarly works of Amina Wadud, Asma Barlas, Elmira Akhmetova, Azizah Al-Hibri and Nevin Reda. To grasp a better understanding of Pakistani society, I interviewed two religious scholars, Dr. Farhat Naz Rahman and Dr. Khalid Zaheer, as well as three university professors: Dr. Nazakat Awan, Dr. Shehr Bano Zaidi and Dr. Muhammad Imran. This is a polemic topic, especially in Pakistan, and when I approached members of "*Aurat* March" and other women's rights organizations, in order to avoid being targeted, they refused to give their opinion. In an attempt to be politically correct, the interviewees from Pakistan have presented contradictions that shows how deeply rooted in society patriarchy is.

[4] A women's movement in Pakistan that is held annually in various parts of Pakistan.

Female Muezzins and Imams: A Shifting Paradigm that the Pakistani Patriarchy is Still Unable to Recognize

The believing men and believing women are allies of one another. They enjoin what is right and forbid what is wrong and establish prayer and give *zakah*[5] and obey Allah and his Messenger (Quran 9:71).

It amazes me how resistant humans are to change. Historically, whenever there is a change that threatens the conservative mindset, those in power resist it by quoting their holy books, traditions and customs. Today's Muslim traditionalists in general and Pakistani traditionalists in particular are unable to accept that religion, culture and the justice system are not static entities; they are ever-evolving. At the time of Prophet Muhammad, the religion, culture and justice system differed from the present system and they will be different again a few decades from now. These systems change their rules, while keeping the core intact, according to the needs and demands of the society in any given timeframe. Around the sixth and seventh centuries, female justice consisted of largely giving respect to women and protecting them from being killed by their own parents; in the twenty-first century, its domain has expanded.

As Amina Wadud, a female Muslim scholar and reformist, argues, when people call "gender justice" a western idea, or un-Islamic or an impossible phenomenon in Islam that has to be brought in from outside because it cannot stem from within, this rests on a complete misunderstanding of the religion (Wadud, 2006, p. 2). This misunderstanding that Wadud describes – that gender justice is a western ideology – can be seen in the views of one of the scholars I interviewed who is otherwise rather unorthodox and less conservative. He mentioned that the idea of a woman leading a prayer is a western idea: "There has always been male *imams* and we normally find no reason that why we should alter this arrangement. Why a lady should be interested in leading prayer; this has something to do with the western concept of liberty and equality" (Dr. Khalid Zaheer "Personal Interview" 2020).

Because of the traditional patriarchal system that was in operation in the sixth century, the role of women, in the society and in sociopolitical and socio-economic spheres, was not as active as it is today, but women were very active on religious fronts. In theory, they had no limits whatsoever in taking part in social, economic or religious activities, but in practice patriarchy was a dominant force. Through various *hadiths*[6] of Prophet Muhammad we can see that women had the liberty to visit mosques and take care of mosques and businesses. On several occasions it has been mentioned in *hadiths* that nothing prevented women from going to the mosque even at night (*Kitab Al-Salat).*[7]

Women were never forbidden from trading in Islam. During the Prophet Muhammad's time there were many well-known women traders like Umm al-Munzir binti Qays, Asmah binti Makhzemah bin Jandal and during the rule of Saidina Omar, a woman trader Al-Shifa binti Muawiz was elected "commandant" of Medinah market. We find that in Malaysia Muslim women work freely and voluntarily (Abbas, 2012, p. 2).

According to Muslim scholar Sheikh Omar Bakri Muhammad and Nevin Reda, an Islamic Studies scholar, a mosque is not a mere place of worship, but an instrumental social place for a community. A mosque is the headquarters of political leaders and also serves as a center of information and culture in its society. It is also a learning center, a shelter for poor people and

[5] Zakah or Zakat (a form of alms-giving) is a religious obligation or tax and is considered one of the Five Pillars of Islam.
[6] Collection of traditions containing sayings of the Prophet Muhammad
[7] The book of prayers.

travelers, a hospital, a judicial court, a place for relaxation and a place for celebration or socializing with people (The Role of Mosque, Reda, 2004).

Yet most Muslim scholars, who take pride in calling a mosque not only a house of God, but also a center of political, social and economic negotiations, are resistant to the idea of female *muezzins* and *imams*, despite the fact that women have proven that when they are given opportunities, they can excel in any field. Numerous men follow and work under women in many walks of life, but when it comes to the mosque handler or the mosque leader, most of the Muslim men say that women cannot lead the prayer.

The Quranic verse at the start of this chapter can be interpreted as a statement about how God has instilled empathy, respect, understanding, compassion and gender balance between men and women. The Quranic interpretations adopted by Muslim scholars in general and Pakistani scholars in particular were influenced by the patriarchy pushing forward its agenda to silence women's agency. If Islam had not been forced to become a rigid, intolerant and patriarchal agent, we would be living in a different Pakistani society (Abugideiri, 2010).

In Islam prayer is a private matter. In theory, women are allowed to pray anywhere and everywhere, even if they want to pray in a mosque or lead a prayer. "During the time of the Prophet and the earlier generation of Muslims, women attended mosques, as did men for all kinds of prayers and activities, but with the development of orthodox notions, women's participation in the mosque were being questioned by the teachers of morality" (Utaberta et al. 2018, p. 2). As mentioned above, the gender balance, equality and mutual respect that the *hadiths* and the Quran talk about should not only be present, in my view, on a social or household level in Pakistan. Shouldn't it also be visible within the religious structure and in one of the most important Islamic religious entities: the mosque?

Nowhere in the Quran or the *hadiths* is it mentioned that *imamate*[8] or mosques are forbidden to women. Khalid Zaheer, a Muslim scholar, said that if he were to come to a point of offering a prayer led by a female *imam*, he would not mind doing so (Dr. Khalid Zaheer "Personal Interview" 2020). A mosque is a place where everyone is welcomed and *imamate* is a position that can be possessed by anyone who is eligible to do so (Dr. Muhammad Imran "Personal Interview" 2020). "*Imam* is a symbolic representation of someone who has got leadership qualities and the one who has the capability to lead from the front and I do believe that women are capable of doing any kind of work" (Dr. Muhammad Imran "Personal Interview" 2020).

The divisions of gender roles that we see today are not natural or divine, but are created by a society that is dominated by men in power to protect their patriarchal privileges, strength and dominance over women. Imran stressed the importance of educating women and making them aware "that their role has not been divinely ordained, but it has been culturally and socially established" (Dr. Muhammad Imran "Personal Interview" 2020). In the first millennium, Islam gave respect to women when they needed it the most. "Islam liberated women from ignorance and discrimination, both of which were widespread in pre-Islamic society. For the first time in human history, Islam empowered women with progressive social, legal, political and economic rights" (Akhmetova, 2016, p. 478). According to Wadud the time has come to break the shackles of stereotypes and clichés of the patriarchal mindset that are instilled through Quranic misinterpretations.

Such interpretations assume that men represent the norm and are therefore fully human. Women, by implication, are less human than men. They are limited and

[8] Leadership, especially in Islamic context.

therefore of less value. Such interpretations encourage the stereotypes about women and men which severely hamper the potential of each. In addition, these interpretations justify the restrictions placed on the woman's right to pursue personal happiness within the context of Islam. Most troubling is the tendency to attribute these interpretations to the Quran itself rather than to the authors who hold them (Wadud, 1999, p. 35).

Segregating half of the population of the society and shutting the doors of *imamate* to women does not support or reflect the idea of equality that Islam promotes. On various occasions the Quran refers to the believers – Muslim men and women – without any discrimination. "There are more verses in the Quran regarding the full human dignity of women than any other issues" (Wadud, 2006, p. 205). Restricting women from a religious designation is nothing more than protecting the vested interests of a patriarchy that believes that giving rights to women means weakening the command over the society that they have enjoyed for ages. Asma Barlas argues, as men have translated the Quran, interpreted the Quran and read the Quran with patriarchal mindset. She continues, whoever read it or interpreted it, ignored the basic principles of hermeneutics (2005).

The legal and historical record shows that some women have led prayers since the time of the Prophet Muhammad (Silvers and Elewa, 2011, p. 143). A female Pakistani scholar of Islamic Studies, Dr. Farhat Naz Rahman, mentioned that in Islamic history, women have led the prayers, where men and women were mixed, and hundreds of thousands of Muslim men have prayed in their *imamate.* She named three prominent female *imams:* In the seventh century, Umme Waraqa Ansaria Bint Abdullah Ibn Al-Haris, led the prayer in her locality. In 699 CE, Ghazala al-Haruriyya led a prayer when male warriors were present in Kufa. In the beginning of the eighth century, a female slave of the caliph or *Khalifa*[9] Walid-II of Banu Umayyads also led the prayer. Umme Waraqa was the first female *imam* nominated by the Prophet Muhammad himself to lead the prayers of his tribe or village (Dr. Farhat Naz Rahman "Personal Interview" 2020). In 636 CE, during the Battle of Yarmouk, Prophet Muhammad's cousin, Abu Sufyan's daughter Juwayriyya Bint Sakhr also led a prayer.

In 2005, following the footsteps of Umme Waraqa, when the contemporary Muslim scholar and philosopher Amina Wadud decided to lead a Friday congregation in the U.S., it sparked controversy around the world, especially in Muslim communities. The majority of the population did not approve of the act, considering it a disobedience to God (Wadud, 2006). But, ignoring all the opposition, she was courageous enough to raise her voice against the opinion that a female Muslim scholar is lesser than even an illiterate male. We can find numerous Muslim scholars who insist that Islam and the Quran provide social justice and gender equality, but when it comes to practice, they make sure that women do not benefit from this equality.

The Quran is the main source of Islamic jurisprudence and legal issues, and the Quran does not say that men should have command or superiority over women. On numerous occasions, the Quran mentions both men and women together while addressing various issues. There is no indication that the Quran intends for us to understand that there is a primordial distinction between males and females with regard to spiritual potential (Wadud, 1999).

The fourth chapter of the Quran is dedicated to women. It opens with the proclamation that humankind was created from the same source (Quran 4:01). It suggests that there is no difference between men and women. "I do not allow the labor of any worker from among you, male or female, to go to waste. You are equal to one another." (Quran 3:193). The Quran

[9] A religious and civil leader in a Muslim country where *Shari'ah* laws are implemented.

mentions that God states that the difference between people are deeds, not gender (Quran 4:124).

Renowned Muslim scholars such as Dawud Al-Zahiri, Muhammad ibn Jarir al-Tabari (868-909 CE) and Ibn Arabi (1165-1240 CE) also believe that in the eyes of God there is no question about permitting women to be *imams* because for God men and women are equal. In the Quran, alongside men, several female prophets are also mentioned. Among the Muslim scholars, there is an ongoing debate over whether or not God sent female prophets and whether or not women mentioned in the Quran were prophets. Most Muslim scholars do not think that the women who received revelations from God and mentioned in Quran were prophets. They think that no woman has ever been a prophet, and Dr. Zaheer believes the same (Dr. Khalid Zaheer "Personal Interview" 2020). But according to Ibn Arabi, female figures mentioned in the Quran such as Eve, Sarah, Hagar, Jochebed (mother of Moses) and Asiya Bint Muzahim (wife of Pharaoh) were all prophets of God (Silvers and Elewa, 2011, p. 143).

The Quran is the clear witness of women receiving *wahi*[10] from God and on this basis some scholars ask that if women can be awarded prophethood and divine revelation, which is a higher responsibility than the imamate, why are they prevented from being *imam*? Many such occasions of women receiving *wahi* from God are mentioned in the Quran; for example "and We inspired to the mother of Moses" (Quran 28:07); and "Mary the mother of Jesus replies" (Quran 19:20-26). In addition, I have already mentioned Bilqis (Quran 27:23-42).

Ibn Arabi (1165-1240 CE) argues that prophethood is the highest position given to a human being, and asks why, if women can become prophets, they should not be *imams*. From this perspective, there is no other reason for denying women their right to become *imams* except for patriarchal insecurity and fear of losing privilege. A contemporary Muslim scholar from the U.S., Azizah Al-Hibri, who specializes in Islam and law, also expresses her concerns about these vested interests by saying that "oppression of women is the result of satanic logic infiltrating Muslim laws and distorting Muslim beliefs" (Hibri, 2000, p. 55); this oppression has nothing to do with the Islamic faith. It is well established that there are religious records of female prophets, thus they are eligible to be *imams*. I now move to the next topic to discuss the challenges that female *muezzins* and *imams* bring to Pakistani society and why feminist approaches are important to a peaceful society.

What Challenges and Benefits Do Female Imams Bring?

Since the dawn of civilization, masculinity has dominated the world and patriarchy has taken deep roots in our societies. Consciously or unconsciously, men have enjoyed this privilege, and it is difficult for some of them to imagine a life without this utmost dominance. Shehr Bano Zaidi believes that the patriarchy, with its lack of understanding and lack of education, has brought us where we are at the moment, and that religion has nothing to do with it (Dr. Shehr Bano Zaidi "Personal Interview" 2020).

Two such occasions of patriarchy using circumstances to oppress and silence women's agency are worth mentioning here. First, during the sixteenth century, numerous incidents of sexual harassment against female pilgrims on their way to Mecca were reported. Instead of demanding justice, providing security and punishing the culprits, the men turned towards a *Shafi'i*[11] scholar named Ibn Hajar Al-Haytami who ruled that the pilgrimage, which is an obligation for a Muslim, would no longer be an obligation for women. Nazakat Awan calls

[10] A revelation from God.

[11] The Shafi'i or Shafi'i is one of the four schools of Islamic law in Sunni Islam. It was founded by the Arab scholar Muhammad ibn Idris Al-Shafi'i in the early 9th century.

this ruling baseless and says that it is the duty of governments to provide security to everyone so as not to bar anyone performing religious duties (Dr. Nazakat Awan "Personal Interview" 2020). A second example, which is practiced even today, is the injunction against female pilgrims traveling alone. The Saudi Arabian government does not permit any woman to enter the country for the pilgrimage without a male *mahram.* [12] Khalid Zaheer explains that there is no clause in Islam that forbids women from traveling alone, and he terms this act as an "unnecessary inclusion in *Shari'ah"* (Dr. Khalid Zaheer "Personal Interview" 2020). There is no such condition stipulated by Islam; still, women are deprived of their basic religious rights to pilgrimage in the name of "protection" while ignoring the Islamic obligation that the law makes impossible.

All of these results from interpretations by men and for men in order to serve patriarchy. One example of these biased interpretations is of "Men are caretakers of women […] so, the righteous women are obedient" (Quran 4:34). The interpretation is usually that women should be obedient and subservient to men, but this verse has been completely misunderstood (Dr. Khalid Zaheer "Personal Interview" 2020). According to Amina Wadud, the key words of this verse are interpreted out of context. She argues that if we see the meaning and use of these terms in the context of other passages, we will realize that it does not mean what we have been told by the interpreters or scholars (Wadud, 1999).

> This is classically viewed as the single most important verse with regard to the relationship between men and women [...] The verse says the position between men and women is based on what Allah has preferred [...] Many men interpret the above passage as an unconditional indication of the preference of men over women [...] All men do not excel over all women [...] Likewise, some women excel over some men [...] since the Quran uses *nushuz*[13] for both the male and the female, it cannot mean disobedience to the husband (Wadud, 1999, p. 70-75).

This is just one example of how translations and interpretations have served or been used by one group to single out the other group as the subservient one. But as Sherry Simon, one of the experts of translation and interpretation work, explains, the sacred scriptures do not address any specific gender. She recommends not bringing gender into a discussion where it is not relevant. "Gender is not always a relevant factor in translation. There are no a priori characteristics which would make women either more or less competent at their task" (Simon, 1996, p. 7).

Some people give another reason to exclude women from leading a mixed prayer, saying that the woman might lose her modesty, and men might become sexually attracted to the *imam,* and become unable to pay full attention to the prayer. Dr. Khalid Zaheer believes that the nature of men is to be attracted to women (Dr. Khalid Zaheer "Personal Interview" 2020). Once again we see that men, instead of correcting their misogynistic mindset, restrict women.

Although the patriarchal and quasi-feudalistic society of Pakistan has been painful for women, they have played an important role in keeping the society intact and, if given the opportunities, the society could become more peaceful, tolerant and harmonious. Some women are well aware of how religion and culture can be used as a tool to promote patriarchy. Women have been subjected to brutalities such as honor killings, spousal abuse, forced illiteracy and female genital mutilation in the name of religion (Dr. Farhat Naz

[12] In Islam, a mahram is a person with whom one cannot legally marry, such as brother, father, grandfather or uncle.
[13] Disobedient.

Rahman "Personal Interview" 2020). Involving people from every segment of the life can help a rigid and imbalanced society like Pakistan to regain balance, harmony and peace.

There are not many female Islamic Scholars in Pakistan who are fighting for the cause of women or trying to bring them to the forefront. Dr. Rahman argues that "this role is the product of patriarchal approaches and it has nothing to do with Islam. The main cause of the oppression experienced by the Muslim women in the Muslim world is the absence in positions of religious authority" (Dr. Farhat Naz Rahman "Personal Interview" 2020). Women's roles, in every sphere of life, are crucial and critical for any healthy, balanced and peaceful society. Our society needs a complete reform and a drastic change, which is "long overdue specifically when it comes to making the mosques and Muslim communities reachable and welcoming to women" (Dr. Farhat Naz Rahman "Personal Interview" 2020).

Conclusion

Although Islamic history includes some examples of women leading mixed prayer, patriarchal social norms have managed to manipulate the record in such a way that these examples are forgotten. After a very long pause, gender discussions among Muslims started again a couple of decades ago. On Friday, 18 March 2005, when Amina Wadud led the first Friday prayer and became the first contemporary female *imam* to lead a mixed congregational prayer of around sixty men and women, she sparked another heated discussion around whether or not women are permitted by God to become religious leaders and lead mixed prayers.

The experiences of Benazir Bhutto, Fatima Jinnah and Malala Yousafzai, along with the available literature of renowned Muslim scholars and information collected from Pakistani scholars, suggest that patriarchy uses various ways to oppress women. According to the above mentioned scholars and literature reviewed, it is the right of women to coexist fully in any place that was meant for everyone. They have been deprived of this right of co-existence for thousands of years. Women have been downplayed and disillusioned, in the name of religion in order to maintain an atmosphere that is suitable for the patriarchy.

To change this course of events, it is important to continue the conversation about women's rights not only in playing an important role in religious opinion-making, but also in becoming *imams* and *muezzins*. This conversation can replace anti-women and exclusive discourse with all-inclusive discourse. Pakistani society is already late in achieving women's equality and this is hindering our progress toward becoming a peaceful society as a whole.

References

Abbas, S. M. (2012). Women of Islamic Faith in Trade and Commerce: An Economic Sociological Study. VSRD-IJBMR. EJBM-Special Issue: Islamic Management and Business. 44-52.

Abugideiri, H. (2010). *Revisiting the Islamic Past, Deconstructing Male Authority: The Project of Islamic Feminism. Religion & Literature*, 42(1/2), 133-139. Retrieved September 04, 2019, from www.jstor.org/stable/23049473

Akhmetova, E. (2016). *"Women in Islamic Civilisation: Their Rights and Contributions"*, p. 478. Islam and Civilisational Renewal, ICR 7.4 Produced and distributed by IAIS Malaysia. https://www.researchgate.net/publication/316706421

Awan, N. (2020) *"Personal Interview"*. Innsbruck, Austria. October 03.

Barlas, A. (2005). *Globalizing Equality: Muslim Women, Theology, and Feminism*. In On Shifting Ground: Muslim Women in the Global Era. Edited by Fereshteh Nouraie-Simone. The Feminist Press at CUNY, New York.
Dutoya, Virginie. (2013). "The Impact of Gender Quotas on Political Representations and Practices in the Pakistani National Parliament." Reflexionen zu Gender und Politischer Partizipation in, Gender und Politische Partizipation in Asien, Asien Femina Politica 2, 2013.
Hibri, A. Al. (2000). *An Introduction to Muslim Women's Rights*. In Windows of Faith: Muslim Women Scholar-Activists in North America. Edited by Gisela Webb. Syracuse University Press, New York.
Imran, M. (2020) *"Personal Interview"*. Innsbruck, Austria. September 18.
Muhammad, S. O. B. *The Role of the Mosque*. Al-Muhajiroun Publications. http://www.izharudeen.com/uploads/4/1/2/2/4122615/role_of_mosque_www.izharudeen.com.pdf
Quran Translated by Saheeh International Jeddah. (2004). Al-Muntada Al-Islami.
Rahman, F. N. (2020) *"Personal Interview"*. Innsbruck, Austria. October 18.
Reda, N. (2004). *Women in the Mosque*. American Journal of Islamic Social Sciences, 21(2), p. 77-97. http://www.ajiss.org/index.php/ajiss/article/view/504
Sekine, Kimie, *"Benazir Bhutto: Her Political Struggle in Pakistan".* (1992). Masters Theses 1911 - February 2014. 2457. Retrieved from https://scholarworks.umass.edu/theses/2457
Silvers, L. and Elewa, A. (2011). *"I am one of the people: A Survey and Analysis of Legal Arguments on Woman-Led Prayer in Islam"*, Journal of Law and Religion, Vol. 26, No. 1, p. 141-171.
Simon, S. (1996). *Gender in Translation: Cultural Identity and the politics of transmission*. Routledge, London.
Sweetman, D., Badiee, M., and Creswell, J. W. (2010). Use of the Transformative Framework in Mixed Methods Studies. Qualitative Inquiry 16(6) 441–454. SAGE Publications. DOI: 10.1177/1077800410364610.
The New York Times (1964). *Race by Woman Stirs Pakistanis; Candidacy of Miss Jinnah Splits Islam Scholars*. October 04, 1964. https://www.nytimes.com/1964/10/04/archives/race-by-woman-stirs-pakistanis-candidacy-of-miss-jinnah-splits.html
Translation of Sahih Muslim, Book-4, *Kitab Al-Salat (The Book of Prayers)*. http://www.iium.edu.my/deed/hadith/muslim/004_smt.html
Utaberta, N., Omi, F. S., Roslan, S. B., Ariffin, N. F. M. (2018). An analysis of women's access and participation in the mosques in the contemporary world. 2nd International Conference on Architecture and Civil Engineering (ICACE 2018), IOP Publishing. DOI:10.1088/1757-899X/401/1/012032
Wadud, A. (1999). *Quran and Women - Rereading the Sacred Text from a Woman's Perspective*. Oxford University Press, New York.
Wadud, A. (2006). *Inside the Gender Jihad, Women's Reform in Islam*. Oneworld Publications, London.
Weir, A. (2013). *Islamic Feminisms and Freedom*. Philosophical Topics. Vol. 41, No. 2, Australian Catholic University.
Zaheer, K. (2020) *"Personal Interview"*. Innsbruck, Austria. September 19.
Zaidi, S. B. (2020) *"Personal Interview"*. Innsbruck, Austria. October 03.

GÜNÜMÜZ OTOPORTRE KAVRAMI: SELFİE

Doç. Dr. Nazan DÜZ
Uşak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, TÜRKİYE
ORCID NO: 0000-0003-2799-8328
Ümit AYAZ
Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı, TÜRKİYE
ORCID NO: 0000-0002-5918-6159

GİRİŞ

Günlük yaşantının birçok bölümünde görüntülere maruz kalınmaktadır. Bu görüntüler gerçeğin birer temsillerini yansıtmaktadır. Yaşanan çevreyi algılamaya, tanıma ve anlamlandırmaya görerek başlanmaktadır. Görme edimi, içinde yaşanan toplumun değerlerine, alınan eğitime, hayata bakış açısına, düşündüklerine ve inandıklarına göre biçim kazanmaktadır. Bu biçim doğrultusuyla görülenleri dile getirme çabasıyla insanlar görsel imgeler oluşturmaktadır. Resim sanatının amaçlarından biri de görsel imgeleri kullanarak bir dil oluşturmaktır.

Portre ve otoportre resim sanatında var olan bir tekniktir. Tarihsel süreçte portre, krallar soylular ve burjuva kesiminin ayrıcalığı olarak yapılmaktadır. Otoportre ise sanatçının kaygılarıyla üretilmektedir. Sanatçı bakış açısını kendine çevirmesiyle birlikte portreye yeni anlamlar katmıştır. Fotoğrafın icadıyla birlikte daha hızlı daha kolay bir anlatım dili haline gelmiştir. Fotoğraf, başlangıçta resim sanatının estetik geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olarak gelişmiştir. Portre resimlerin yerini portre fotoğraflar almıştır. Aynı şekilde otoportre resmin yerini de self portreler almıştır. Sanatçı ve anlatmak istediği ifade arasında bir aracıya ihtiyaç duyulmamaktadır. Atay'a göre otoportre "Fotoğraf eğer zamanın çürütücü etkilerine karşı bir meydan okuma ise otoportre, fotoğrafçının bu deneyimi sadece dış dünya ile kendi kendisiyle de gerçekleştirmesi; sanatçının varlığını nesneleştirmesi hatta fetiş haline getirmesidir." (Atay, 1999)

Sanatçının objektifi / izleyiciyi kendine çevirmesi; yansıyanı ve yansıyanın arkasındakini göstermek istemesidir. Gerçekçiliği veya sanatçının iç dünyasını aktarmak oto portrenin en önemli unsurudur. Bunu yapabilmek tamamen cesaret ve özgüven ile alakalıdır. Portre çalışan sanatçılar çevrelerini, modellerini gözlemler ve onları en iyi ifade edebilecek şekilde aktarmayı amaçlar. Kimi zaman sanatçıya görülen şeyin o anki gerçekliğini, kimi zaman ise ona hissettirdiği gibi yansıtmaktadır. Bu durumdan sonra oto portrede sanatçı artık kendisi ile baş başadır ve kendi içsel deneyimlerini izleyiciler ile paylaşmaktadır. Bu deneyim, sanatçının kendisine ne kadar içten, dürüst ve gerçekçi baktığı ile de doğrudan alakalıdır. Oto portrede sanatçı; cinsiyet, kimlik, toplumsal sınıf, politik görüş gibi bireysel özelliklerden, toplumsal olaylara kadar olan tavrını yansıtabilmektedir. Bu bireysel ve toplumsal özellikler üzerinden sanatçının kendini nasıl algıladığı sorusunu, iç ve dış dünyasını birleştirerek izleyiciye bir oto portresini sunmaktadır.

Fotoğraf alanında oto portre, kişinin o an ki ruh halini yansıtabilmesi, doğal olabilmesi açısından önem taşımaktadır. Çekilen fotoğrafların kötü eleştiri kaygısı olmaksızın ya da zoraki bir çaba ile düzgün bir poz vermeye uğraşmaksızın çekilmiş olması önemlidir. Fotoğraflarda korkudan sevince kadar birçok duygu ele alınabilir. Freud'un psikanalitik kuramına göre davranışlarımızın gerçek nedeni bilincimizde değil, bilinçaltımızda yatmaktadır. Sanatçının yaratma-üretme isteği bilinçaltındaki nedenlere bağlıdır. Baskı altında tutulan dürtü, arzu, korku ve daha birçok farklı duygu biçimi ifade edilerek dışa vurulur ve böylece sanatçı bilinç üstü doyuma ulaşır.

Görüntü kaydında bir aygıtın kullanılmasından sonra görüntü kaydıyla ilgili birçok farklı gelişme ve buluş olmuştur. Bu buluşlar giderek artmış ve günümüze denk gelmiştir. Çok farklı kayıt teknikleri geliştirilmiştir. 1800'lü yılların ilk yarısının karanlık kutusunun yerini günümüzde elektronik ve mekanik anlamda çok gelişmiş fotoğraf makineleri, bilgisayar teknolojisini bir arada kullanan makineler ve cep telefonları almıştır. Her an yanımızda taşıyabildiğimiz kompakt makineler ile her yerde fotoğraf çekebilme imkanına sahip olunmuştur. Bu durum kullanıcılar için anlık yaşadığı duyguların hemen karşılığını almasını sağlamaktadır.

Ayrıntıların çekiciliği kısa zamanda anlaşılınca, sanatçılar da izleyiciyi şaşırtan yeni bakış açıları sergilemişlerdir. Günümüz fotoğraf sanatı içinde oto portre türü, kapsamlı ve ilginç örnekleri dolayısıyla önemli bir fenomen haline gelmiştir.

Oto portre Üretme Nedenleri

Sanatçı; kendisini ifade etmek amacıyla oto portre yapmaktadır. Kendine yeni bir kimlik yaratmak, kendisini ortaya koymak, fiziksel ve düşünsel olarak kendisini ifade eden, kendisini sorgulayan yapıtlar üretmek gibi daha kişisel nedenlerle, kendine bakma ve tanıma arayışı sonucunda oto portresini yapmaktadır. Modern dünyanın kısıtlayıcı ortamı içinde kendine yeni bir alan yaratma amacıyla ifade ortamları aramaktadır. Bu yollardan biri de oto portresini yapmasıdır. Bir anlamda kendini bu dünyadan soyutlayarak ifade etmektedir.

Bir başka neden olarak en kolay şekilde ulaşabileceği modelin kendisi olması da sayılabilmektedir. İçerisinde bulunduğu ruh halini en hızlı ve en kısa zamanda oto portresiyle gösterebilmektedir. Birçok kuramcıya göre otoportre ve narsisizm ilişkilendirilmektedir. Simber Atay (Atay, 1999) bu konuyla ilgili olarak "otoportre, narsist bir dışavurumdur. Meşrulaştırılmış bir teşhirci fantazidir. Estetize edilmiş bir kendini tatmindir. Kristalize edilmiş bir egosantrizm göstergesidir." sözleriyle sanatçının her şeyi kendine bağlamak, kendine indirgemek gibi eğilimi olduğunu söylemektedir.

Postmodern dönem ile birlikte fotoğraf sanatçıları kendilerini kimliksizleştirerek eleştirel otoportreler üretmişlerdir. Francesca Woodman, Yasumasa Morimura, Cindy Sherman kendilerine özgü biçimleriyle eski yapıtlara göndermelerde bulunmuşlardır. Modernizm'in 'üretim' ilkesinin yerine 'yeniden üretim' ilkesini benimsemişlerdir. Oto portrede yüz, izleyicinin sanatçının ruh halini anlamasındaki en büyük unsurdur. Woodman genel olarak oto portre çekimlerinde yüzünü göstermemekle birlikte, çıplaklık çalışma konularından birisidir. Bedenini gündelik hayattan soyutlayarak, terk edilmiş boş mekanların, evlerin yanı sıra doğa ortamında da çekimlerini gerçekleştirir.

Yasumasa Morimura ve Cindy Sherman, oto portre fotoğraflarında kimlik değiştirerek kapitalizm anlayışının topluma dayattığı popüler kimlik anlayışını eleştirmişlerdir. Sherman değişik karakterlere bürünerek kurguladığı çalışmalarında, B tipi film karelerindeki kadınları yeniden canlandırmış ve kimlik değiştirerek onların kimliklerine bürünmüştür. Morimura; fotoğraflarında marka meraklısı çağdaş Japon kültürünün ve popüler kültürün peşinden koşan batı toplumlarının eleştirisini yapmaktadır. Morimura, Sherman'dan farklı olarak, popüler kişilerin kimliklerine bürünmüştür. Sherman'ın fotoğraflarını yorumlayabilmek için sanatçıyı tanımak gerekirken, Morimura'nın fotoğraflarında kimliğine büründüğü kişileri tanımak yeterlidir.

Selfienin Yaygınlaşması

Çağımız görülmek ve beğenilmek isteyen insanların çağı olmaktadır. Bu yüzden de insanlar, yazı aracılığıyla kendilerini ifade etmek yerine daha çok görsel imgeler aracılığıyla kendilerini anlatmayı tercih etmektedir. Bu bakımdan selfie'nin post modern dönemde günlüğün yerini aldığını söyleyebiliriz. Kişiler, gündelik hayatın içerisindeki sıradan olayları- yemek yemek, tatile gitmek vb.- paylaştıkları görüntülerle kendileriyle ilgili imajlar

üretmektedirler. Başarılı olmak, para kazanmak ve mümkün olduğu kadar çok insan tarafından tanınmak günümüzde önemli olmaktadır. Pop Art sanat akımının öncülerinden Amerikalı sanatçı Andy Warhol'un kuşkusuz en bilinen sözü "Bir gün herkes 15 dakikalığına ünlü olacak."dır. Günümüzde sosyal medya kullanımının artması ve geniş kitlelere yayılması; kapitalizmin hemen her alanda hissedilmeye başlandığı 60'lar Amerikası'nda, sistemi anlatan bir cümle olarak günümüzü özetler niteliktedir.

Sosyal medya araçlarından önce insanlar gittikleri yerlerde veya arkadaş grupları içerisinde fotoğraf çekileceği zaman bir başkasından yardım istenirdi. Akıllı telefonların gelişmesiyle birlikte ön tarafta bulunan kamera ile bu sorun da ortadan kalkmıştır. Böylece kişinin akıllı telefonunu kullanarak kol boyu mesafesinden kendisini çekip sosyal medyada paylaşmasına günümüzde selfie denilmektedir. Selfie kelimesinin sözlüklere geçmesinden önce olağan bir durumken, selfie kelimesinin sözlüklere girmesi ile kavram; yeni anlamlar ve boyutlar kazanmıştır. Sıradan otoportre fotoğrafların sosyal paylaşım ağlarına yüklenmesinin ötesinde bir boyuta ulaşmıştır. Selfie kelimesi köken olarak İngilizce bir kelimedir ve self kelimesine -ie ekinin eklenmesi ile oluşturulmuştur. Selfie sözcüğünün Türkçe karşılığı TDK tarafından özçekim olarak isimlendirilmiştir. (TDK, 2021)

Selfienin yaygınlaşmasındaki en büyük etkenlerden birisi 2014 yılında Akademi Ödülleri (OSCAR) töreninde oyuncu Ellen DeGeneres'in çektiği fotoğraf ile "selfie" sözcüğü hayatımızda daha fazla yer almıştır. Ödül törenine sponsor olan bir telefon markasına gönderme yapmak amacıyla etrafındaki kişilerle birlikte selfie çekmiştir. Daha sonra çekilen fotoğrafını kendi twitter hesabında paylaşmıştır. Bu paylaşım selfienin fotoğraf olarak popülerleşmesini sağlamıştır.

Genelden özele doğru giden selfie; sınır tanımayan, sınırları aşan, nerede ne şekilde olacağı, o anda çekim yapan kişinin zihinsel ve duygusal dünyasına bağlı bir şekilde değişiklik göstermektedir. Selfie, çeken kişiye fotoğrafta hakimiyet verir. Kendisini kadraj içerisinde nereye koyacağı, arka planda neler olacağı, ışık, renk, kompozisyon gibi fotoğraf kurallarını tamamen kendisi uygulamayı sağlar.

Selfie; günümüz kavramıdır ve günümüzün getirdiği tüm teknolojik, ideolojik, siyasi, toplumsal ve sosyal öğelerini kullanmaktadır. 1888 yılında George Eastman'ın kurduğu Kodak markası fotoğrafı bireye indirmeyi başarmasıyla başlayan süreçte gelişen teknolojiler, internetin icadı ve cep telefonlarının küçülmesi hatta çift kameralı döneme geçmesi selfie'nin yaygınlaşması için en büyük rol oynayan nedenler arasındadır. Bunların yanında günümüzün de getirdiği bireyin toplum içerisindeki yalnızlaşmasını da ekleyebiliriz. Bu durum bireyin tekrar toplum içerisindeki var olma çabasıdır. 'Ben de buradayım' demesinin günümüz sosyal ağdaki anlatış biçimidir. Gelişen teknolojiyle birlikte çıkan çift kameralı cep telefonları bu duruma ön ayak olmuştur. Kişi kendisini ya da birlikte olduğu kişileri çektikten sonra sosyal medya ağlarında paylaşarak bu fotoğrafları teşhir edebilmekte, yeni medya teknolojisi ile yapılan yorum ve eleştirileri takip edebilmektedir.

Yeni medya; günümüzde yeni iletişim araçlarının tümüne verilen ortak bir isimdir. Yeni Medya kavramı 1970'lerde, bilgi ve iletişim tabanlı araştırmalarda, sosyal, psikolojik, ekonomik, politik ve kültürel çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından ortaya atılmış bir kavramdır. Ancak 70'lerde değinilen anlam, 90'larda müthiş bir ivme kazanan bilgisayar ve internet teknolojisi ile birlikte genişlemiş ve farklı boyutlara ulaşmıştır. (DİLMEN, 2007, s. 114)

Web 2.0

İletişim her canlının temel ihtiyacıdır. İlk insanlardan günümüze kadar olan süreçte iletişim hep vardır. İçerisinde bulunulduğu dönem ve zamana göre iletişim becerileri hep gelişmiştir. İletişim; duygu, düşünce veya bilginin karşı tarafa aktarılmasıdır. İletişimin temel öğeleri; ileti, iletiyi üreten taraf ve tüketen taraflardır. Karşılıklı olarak ileti alışverişi yapılarak çift yönlü süreç elde edilir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bireysel iletişimden kitlesel iletişime geçilmiştir. Kitle iletişiminde iletinin, iletişim araçları vasıtasıyla hedef kitleye iletilmesidir. Söz konusu iletişimde süreç; ileti üretilen taraftan tüketen hedef kitleye, tek taraflı olarak iletilmektedir. Tolga Kara; kitle iletişim araçları için şu şekilde bahseder; "Belirli bir mesajın benzer özellikler göstermeyen, farklı mekânlarda bulunan ve gönderici tarafından tanınmayan birçok izleyiciye aynı anda aktarılan biçimi ile telefon, telgraf, faks gibi iki nokta arasındaki iletişim biçimiyle arasındaki geleneksel farklılıkları yansıtmaktadır." (Kara, 2013, s. 8)

Matbaanın icadı toplumsal iletişimin ilk temellerini atan bir devrimdir. Matbaanın icadıyla başlayan bu süreç sonrasında gazete, dergi, radyo, televizyonun icadı ile devam etmektedir. Enformasyon (tek taraflı iletişim) dönemi olan bu dönem; günümüzde yerini daha çok cep telefonu, bilgisayar ve interneti de içine alan Web 2.0 dönemine bırakır.

Teknik olarak ilerlemeyle birlikte bilgisayar ve internet teknolojisi de gelişmiştir. Web 1.0 kavramı ile birlikte teknik bilgiye sahip bir kişinin siteye yerleştirdiği bilgiler herkese açıktır fakat eş zamansız olarak etkileşim mevcuttur. (Horzum, 2010, s. 606) Eş samanlı etkileşim Web 2.0 ile başlamıştır. Web 2.0 kavramı ilk defa Darcy DiNucci tarafından "Parçalanmış Gelecek" makalesinde kullanılmış daha sonrasında Tim O'Reilly tarafınfan bir konferansta dile getirilmiştir. (Deperlioğlu & Köse , 2010, s. 337) Web 2.0 teknolojisiyle birlikte sosyal medya aktif hale gelmiştir. Sosyal medya; insanların düşüncelerini paylaşması, yeni fikirlerin ortaya atılması, diğer kullanıcılarla bu düşünceleri tartışabilmesi, fotoğraf ve video paylaşımlarında bulunulan aynı zamanda bireyleri okuyucudan, birer içerik yayımcısına dönüştüren yeni medya araçlarıdır.

Teknolojinin gelişmesiyle ve internetin bulunmasıyla McLuhan'ın da dediği gibi dünya global bir köy haline gelmiştir (McLuhan & Powers, 2013). Web 2.0 ile önceleri ütopya gibi görünen dünyanın diğer ucundaki kişilerle eş zamanlı olarak iletişim sağlama durumu mümkün hale gelmiştir. İletiyi üretenden ziyade iletiyi tüketen kişilerinde dahil olduğu etkileşebildiği bir sistemdir. Daha açık örnek vermek gerekirse Instagram; hesap oluşturan herkes için açıktır. Kullanıcıları takip edebilir, fotoğraf ve video düzenlemesi yapıp paylaşılabilir, içerikleri beğenebilir ve yorum yapılabilir.

Televizyon, radyo, gazete gibi tek yönlü olan iletişim, karşılıklı iletişimi sağlayamadığı için tam da bu noktada sosyal medya hayatımızda büyük bir öneme sahip oluştur. Çünkü iletişim karşılıklı ve etkileşimlidir. Sosyal medya insanlara düşüncelerini sunmayı, farklı fikirleri ortaya çıkarmayı, diğer kullanıcılar ile tartışabilmeyi, fotoğraf ve video paylaşmayı sağlamıştır. Çok kısa zamanda sosyal medya araçları sayesinde geniş kitlelere ulaşmak mümkün hale gelmiştir.

	Web 1.0	Web 2.0
Biçim	Okuma	Yazma ve katkıda bulunma
İçeriğin öncelikli öğesi	Sayfa	Postalama/kayıt
Durum	Statik	Dinamik
Aracılığıyla görünür…	Herhangi bir web tarayıcı	Tarayıcılar, RSS okuyucuları
Yapısı	Kullanıcı hizmetleri	Web hizmetleri
İçeriğin yaratılması…	Web kodlayıcı tarafından	Herhangi biri tarafından

Tablo 2: Web 1.0 ve Web 2.0 Arasındaki Farklar (Dağıtmaç, Sosyal medya bizi neden kullanır, 2015, s. 28)

Tablo 1'de görüldüğü üzere geleneksel medya ve yeni medya arasındaki farklar belirtilmiştir. Web 2.0 ile birlikte kullanıcılar artık içeriğe müdahale edebilme yetisine sahip olmuştur. Web 1.0 kütüphane iken, Web 2.0'la birlikte bu kütüphanede her bir kullanıcı için ayrı bir kürsü olmuştur (Dağıtmaç, Sosyal medya bizi neden kullanır, 2015, s. 26).

YÖNTEM

Bu araştırma; yargısal ölçme yöntemi ile yapılmıştır. (Karasar, 2012, s. 139) Çalışmanın amacı kişilerin çektikleri selfielerin sosyal medya üzerindeki kullanım etkilerini incelemektir. Bu bağlamda araştırma 18 yaş ve üzeri, sosyal medya araçlarından herhangi birini kullanan ve selfie çeken kişiler arasında yapılmıştır. Katılımcılar arasından şartları sağlamayan kişiler değerlendirmeye dahil edilmemiştir. Ancak ulaşılan kişi sayısı kapsamlı bir örneklem olmaması nedeniyle araştırmanın sınırları bulunmaktadır.

Yapılan araştırma ile birlikte; katılımcıların sosyal medya kullanımları, selfie çekme nedenleri, fotoğraflarını sosyal medyada paylaşma nedenleri ve katılımcı kişisel analizi alt başlıklarından oluşmaktadır. Bu alt başlıklar makalenin bulgular bölümünde; tartışma ve öneriler makalenin sonuç bölümünde ele alınmıştır.

BULGULAR

Veriler 10-20 Mayıs 2021 tarihleri arasında yalnızca sosyal medya üzerinden "sosyal medya ve selfie kullanımı" ile ilgili anket araştırması yapılmış ve var olduğu şekilde betimlenmiştir. Toplam 30 sorudan oluşan anketin ilk 4 sorusu demografik sorulardan oluşturulmuştur. Pandemi koşullarıyla nedeniyle sosyal ağlar üzerinden ulaşılan kişilere, Surveey.com internet sitesi üzerinden yapılan araştırmaya 184 bireysel katılımcı katılmıştır. Çevrimiçi olarak yapılan ankette birden fazla katılımı önlemek amacıyla "cookie ile engelleme" metodu kullanılmıştır.

Katılımcıların %62'si kadınlardan oluşmaktadır. En çok katılımcı sağlanan il 79 kişi ile İzmir'dir.

Tablo 1. Demografik Bilgiler

	Frekans	Yüzde
Cinsiyetiniz		
Kadın	115	%62,50
Erkek	69	%37,50
Yaş grubunuz		
18-24	57	%30,98
25-34	91	%49,46
35 ve üzeri	36	%19,57
Yaşadığınız şehir		
İzmir	79	%42,93
İstanbul	31	%16,85
Uşak	21	%11,41
Diğer	53	%28,80
Öğrenim durumunuz		
İlköğretim	8	%4,35
Lise	33	%17,93
Ön lisans/Lisans	124	%67,39
Lisansüstü	19	%10,33

Sosyal Medya Kullanımları

Katılımcıların büyük çoğunluğu 6 ve üzeri yıl sosyal medya kullanıcısı olduklarını belirtmiştir. Sosyal medyada kendi isminizi mi kullanıyorsunuz sorusuna evet diyenlerin oranı %95'tir. En çok kullanılan sosyal medya platformu ise Instagram'dır.

Tablo 2. Sosyal Medya Kullanımları

	Frekans	Yüzde
Sosyal medya araçlarını ne zamandır kullanıyorsunuz?		
1 yıldan daha az	1	%0,54
1-2 yıl	2	%1,09
2-4 yıl	10	%5,43
4-6 yıl	28	%15,22
6 yıl ve üzeri	143	%77,72
Sosyal medyada kendi isminizi mi kullanıyorsunuz?		
Evet	175	%95,11
Hayır	9	%4,89
Hangi sosyal medya araçlarını daha fazla kullanıyorsunuz?		
Instagram	171	%51,51
Snapchat	9	%2,71
Facebook	60	%18,07
Twitter	87	%26,20
Tumblr	1	%0,30
Tiktok	4	%1,20

Selfie Çekme Nedenleri

Katılımcılara selfie çekme nedenleri ile ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir. Ara sıra selfie çekenlerin oranı %75 iken, neden selfie çekiyorsunuz sorusuna özel sebebi olmayan ve olayı hatırlamak isteyenlerin orası % 70 civarındadır.

Tablo 3. Selfie Çekme Nedenleri

	Frekans	Yüzde
Ne sıklıkla selfie çekersiniz?		
Her gün	5	%2,72
İki günde bir	18	%9,78
Haftada 4-5 defa	23	%12,50
Ara sıra	138	%75,00
Özel ve mahrem anlarınızda selfie çeker misiniz?		
Evet	19	%10,33
Hayır	165	89,67
Selfielerinizi çoğunlukla nerede çekersiniz?		
Herkese açık alanlarda	91	%49,46
Ev/kapalı alanlarda	93	%50,54
Hangi durumlarda selfie çekersiniz?		
Rastgele, selfie çekmek için bir duruma ihtiyacım yok	79	%30,27
Saç/makyaj güzel göründüğü için	32	%12,26
Yeni/güzel kıyafet ile	17	%6,51
Sosyal aktivite	53	%20,31
Komik olaylar	34	%13,03
Tek kişilik selfie çekmiyorum, grup fotoğraflarını tercih ediyorum	46	%17,62
Neden selfie çekiyorsunuz?		
İyi hissettiğim için	35	%15,70
İyi göründüğüm için	27	%12,11
İnsanların bundan hoşlanacağını düşünüyorum	7	%3,14
Olayı hatırlamak istiyorum	76	%34,08
Hiçbir özel sebebi yok	78	%34,98
Selfie çubuğu kullanıyor musunuz?		
Evet	11	%5,98
Hayır	73	%94,02

Fotoğrafları Sosyal Medyada Paylaşımları

Katılımcılar; çektikleri fotoğrafları en çok Instagram'da paylaşmayı tercih ederken, paylaşmadan önce müdahalede bulunduklarını belirtmiştir.

	Frekans	Yüzde
Çektiğiniz selfielerinizi sosyal medyada paylaşır mısınız?		
Evet	138	%75,00
Hayır	46	%25,00
Paylaşımlarınızda hashtag/etiket (#) kullanıyor musunuz?		
Evet	45	%32,61
Hayır	93	%67,39
Çektiğiniz selfielerinizi nerede paylaşıyorsunuz?		
Instagram	126	%73,26
Snapchat	13	%7,56
Facebook	18	%10,47
Diğer	15	%8,72
Çektiğiniz selfielerinizi ne sıklıkla paylaşıyorsunuz?		
Her gün	1	%0,74
Haftada 3-4 defa	15	%11,11
Ara sıra	119	%88,15
Selfielerinizi paylaşırken filtre veya benzer düzeltmeler kullanıyor musunuz?		
Evet	102	%73,91
Hayır	36	%26,09
Paylaşım yaparken kendinizi daha güvende hissetmek için aşağıdaki yöntemlerden hangilerini kullanıyorsunuz?		
Instagram filtreleri	52	%28,89
Siyah-beyaz fotoğraf	11	%6,11
Fotoğraf filtreleri	39	%21,67
Aydınlatma	22	%12,22
Size özel hissettiğiniz poz	36	%20,00
Ekstra makyaj	8	%4,44
Fotoğrafta diğer insanların olması	12	%6,67

Katılımcı Kişisel Analizi

Katılımcılar çektikleri selfielerin kişiliklerini yansıttıklarını belirtmektedir. İnsanların; diğer kişilerin selfieleri üzerinde yargılayıcı olduklarını düşünürken bunun kendi selfielerine etkisi olmadığını belirtmektedirler.

Tablo 4. Katılımcı Kişisel Analizi

	Frekans	Yüzde
Kendi kimliğinizi nasıl değerlendirirsiniz?		
Trend belirleyici/tamamen özgün	40	%21,74
Oldukça özgün ama trendleri takip ederim	98	%53,26
Çoğunluğa uyarım	46	%25,00
Arkadaşlarınızın çektiği selfieler sizce aşağıdakilerden hangisini yansıtıyor?		
Gerçek kişiliklerini gösteriyor	29	%15,76
Beğeni kazanmaya çalışıyor	36	%19,57
İkisinin karışımı	119	%64,67
Çektiğiniz selfielerin gerçek kişiliğinizi yansıttığını söyleyebilir misiniz?		
Evet, çektiğim ve sosyal medyada paylaştığım selfieler ve görüntüler kendi kimliğimi yansıtıyor	121	%65,76
Evet, çektiğim selfielerin çoğu gerçek kimliğimi yansıtıyor ancak sosyal medyada paylaştığım selfieler veya en azından bazıları, toplumun veya diğer insanların seveceğini düşündüğüm şeyleri daha çok yansıtıyor	24	%13,04
Oldukça, bazı selfieler kendi kimliğim olduğunu düşündüğüm şeyi tasvir ediyor, ancak instagram filtreleri gibi bazı selfie sosyal medya trendlerini takip ediyorum.	22	%11,96
Hayır, düşündüğümde, ya alacağım beğeniler ya da başkalarının bu konuda yapacağı yorumlar konusunda endişelendiğim için sadece başkalarının çektiklerine benzer fotoğraflar çekiyorum ve paylaşıyorum.	17	%9,24
İnsanların; diğer kişilerin selfieleri üzerinde yargılayıcı olduğunu düşünüyor musunuz?		
Evet	112	%60,87
Hayır	72	%39,13
Cevabınız evet ise, bunun kendi selfieleriniz ve sosyal medyaya yüklediğiniz fotoğraflar üzerinde bir etkisi var mı?		
Evet	64	%34,78
Hayır	120	%65,22
Selfielerinizin beğeni sayısı sizi mutlu ediyor mu?		
Evet	117	%63,59
Hayır	67	%36,41
Selfielerinizin yeterli beğeni aldığını düşünüyor musunuz?		
Evet	141	%76,63
Hayır	43	%23,37

Sonuç

Fotoğraf; icadından sonra az kişi tarafından kullanılabilen, profesyonellik gerektiren bir araç olurken günümüzde profesyonellerin ilgi alanından çıkıp geniş kitlelere ulaşmıştır. Gelişen fotoğraf teknolojisi ile birlikte teknik detaylara da hâkim olunması sağlanmıştır. Özellikle cep telefonlarında kullanılan haliyle fotoğraf, herkes tarafından ulaşılabilir ve kolay hale gelmiştir. Öyle ki cep telefonları artık dijital fotoğraf makinelerinin yerini tutar hale gelmiştir. Sürekli elimizin altındaki bu teknolojik alet ile gördüğümüz her şeyi kaydetmek mümkün hale gelmiştir.

İnternet ve sosyal medya araçlarının gelişmesiyle birlikte sosyal iletişim sorununa da çözüm getirilmiştir. Sanal olarak karşılıklı iletişimin başladığı Web 2.0 ile birlikte sosyal medya araçlarının gelişimi kullanımı artmıştır. Gündelik hayatımızın vazgeçilmezleri haline gelen ve en çok tercih edilen (yukarıdaki anket sonuçlarına göre) sosyal medya uygulaması olan Instagram, kişilerin attıkları fotoğraf/videoları görmemize, yorum yapabilmemize imkân sağlamaktadır. Sosyal medya ile birlikte dünyanın herhangi bir yerindeki kişiler ile iletişim kurulabilir, bilgi paylaşımı yapılabilir, zaman ve mekân sınırı olmaksızın fotoğraf/video paylaşabilir ve kendilerini ifade edebilir hale gelmiştir. Kendini ifade etmedeki en çok kullanılan araçlardan biri de otoportre fotoğraf türü olan selfie'dir.

Selfie hepimizin gündelik hayatımızın içerisinde var olan, ara sıra ihtiyaç duyarak kullandığımız bir otoportre fotoğraf türüdür. Birçok kişiye göre narsisizmle ilişkilendirilen selfie, aslında fotoğrafın geleneğinde olduğu gibi daha sonra hatırlamak için anı kaydetmek için yapılan bir eylemdir. Anket sonuçlarına da baktığımızda olayı hatırlamak isteyen ve özel bir sebebi olmadan selfie çekenlerin oranı toplam cevapların %70 ine denk gelmektedir. Aynı

şekilde sosyal aktivite sırasında çekilen ve grup haline çekilen fotoğrafların diğer cevaplardan fazla olduğu görülmektedir.

Selfie ile birlikte fotoğraf sanatsal değerlerinden uzaklaşıp, selfie çeken kişilerin kendini sunma biçimi haline gelmiştir. Asıl amaçlardan biri olan anı kaydetmek aslında bir nevi dijital günlük görevi görmektedir. Yazı ile anlatılmak istenen duygular bir fotoğraf karesi ile de anlatılır haldedir.

KAYNAKÇA

Atay, S. (1999, Şubat). *B&W in COLOURS" YASUMASA, TAYFUN, ÖTEKİ VE DİĞERLERİ.* (fotoğrafya: http://fotografya.fotografya.gen.tr/issue-13/s_atay/s_atay.html#_edn3 adresinden alındı. E.T. 12.06.2021)

Dağıtmaç, M. (2015). M. Dağıtmaç içinde, *Sosyal medya bizi neden kullanır* (s. 14). İstanbul: Metamorfoz.

Deperlioğlu, Ö., & Köse , U. (2010). Web 2.0 teknolojilerinin eğitim üzerindeki etkileri ve örnek bir öğrenme yaşantısı. *XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (s. 337). Muğla Üniversitesi.

Dilmen, Y. D. (2007). Yeni Medya Kavramı. *Marmara İletişim Dergisi*, 114.

Horzum, M. B. (2010). Öğretmenlerin Web 2.0 araçlarından haberdarlığı, kullanım sıklıkları ve amaçlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7*(1), 605-606.

Kara, T. (2013). T. Kara içinde, *Sosyal Medya Endüstrisi* (s. 8). İstanbul: Beta.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar-İlkeler-Teknikler* (s. 139). içinde Ankara: Nobel Kitap.

McLuhan, M., & Powers, B. (2013). *Global Köy.* İstanbul: Scala Yayıncılık. Bahar Öcal Düzgören

TDK. (2021, Haziran 2). https://sozluk.gov.tr adresinden alındı

The pandemic condition and contradictory paradigms of social interactions: new challenges for qualitative social research

Manos Savvakis
Associate Professor
University of the Aegean
School of Social Sciences
Department of Sociology

Introduction

The Covid-19 pandemic is a unique and multidimensional biological, medical and social phenomenon that has dramatically transformed institutional arrangements and everyday life around the globe over the past two years. It as well raises several interesting and crucial scientific debates and political questions regarding the very structure and core of the (post) modern globalized "western" world, as a safe, healthy, all-inclusive and protected "place to be". These severe alterations are strongly connected to medical, biological, legal, economic, ecological, social, historical, anthropological, political and psychological issues and ultimately affect, one way or another, every individual, group, community or social formation. The pandemic condition also emphatically highlights issues related to the essential content of contemporary social relations, the intensity and ultra-high speed of social interactions/networks and the potential threat to social cohesion and constitutional democratic rights. It therefore problematizes in various ways the coexistence and interconnection of the biological and social dimension of modern life (biosociality) and the biological and political consequences of institutional, international and state decisions (biopolitics). It as well raises issues of governmentality, in as much as a space seems to be created among central governmental rules and decisions and the so-called common will of western societies.

Furthermore, it obliges the scientific community to re-capitulate sophisticated ways of understanding the pandemic condition and propose synthetic, interdisciplinary and practicable suggestions to prevent society – and its surrounding areas - economy and public health. In other words, societies all over the world were forced to re-organize constitutional and fundamental aspects of social interaction and economic life, retaining national peculiarities and different levels of adaptation, monitoring, surveillance, forced domestication and control, ultimately restructuring the social sphere and the individual personality.

Particularly in Greece, this gradual apprenticeship to obligatory ask state permission (i.e., sms application or written evidence) even for the taken for granted everyday activities (i.e., going out of the house any time, traveling without restrictions form one place to another, etc.) or the daily essentials (i.e., super market, grocery store, public service, doctor or pharmacy, etc.) severally and in multiple ways tested on the one hand the social cohesion and on the other hand the psychological and mental stability of the majority of society. That was especially applied to those fellow citizens forced to stay home almost the whole of the day as unemployed or home-working or had to psychically move on a daily basis for different reasons.

In addition, the mandatory use of mask virtually everywhere, the curfew that in some cases begun form 18.00 until 05.00 (typically from 21.00-05.00) and the prohibition to visit or even physically contact the loved ones (parents, friends, relatives, lovers, etc.) created a culture of everyday fear, social distrust and physical distancing with prevailing consequences and effects, both on sentimental, psychological and relational level. The social organization and the largely accepted distinction between the private (home) and the public sphere (agora in the ancient Greek meaning as the place outside the house) was essentially overturned,

significantly restricting individual freedoms and constraining social rights as constitutionally guaranteed and institutionally protected features of modern western societies (particularly in the E.U. zone).

Retaining the pandemic condition as a begging point and as a mere powerful and nonnegotiable alibi, the state implied a numerous regulatory, punishing, scrutinizing, controlling and normative orders regarding social, behavioral and cultural dimensions and areas that were previously considered as self-evident (traffic, gatherings in private and public spaces, physical attendance, education, organized sports, family relations, cultural events, music, art, education, etc.), proclaiming public health as a higher priority over social rights or individual freedom (quarantine situation/lockdown).

At the same time, full and unquestioned obedience to this new obligatory and institutionally imposed "normality" (Zinn, 2020), was always festively present in the dominant discourse of epidemiologists, state repression mechanisms, mass media and politicians, that several times allowed however, themselves to be excluded from the mandatory character of these restrictions. This new administratively, dubious and contradictory imposed "normality" although marginally legitimized by most citizens, as well gave birth to different spheres of "resistance" and civil disobedience from specific social groups. Those groups did not necessarily form a unique and alternative political anti-agenda (i.e., young people, students form different levels of education, tourists, carefree citizens, unruly, official church individuals, collectivities and unions participating in marches, deniers, etc.), however provoked and challenged the dominant discourse of keep "psychical distances", "stay home", "stay safe".

In the mainstream narrative (politicians, medical experts, mass media "stars", police authorities, opinion makes, state gatekeepers, etc.) these "disobedient" – albeit not homogeneous or solid - social groups symbolically, substantially and systematically problematized the considered as unquestionable effectiveness of quarantine measures and fully legitimize – as they constantly perpetuated - additional horizontal strict restraining measures. Regardless of the way every citizen interpreted or acted through this lockdown period, the pandemic condition is still present with different characteristics and a long, still highly adventurous, story to be told.

For this reason, it is evident that societies urgently need well-documented and elaborated sociological analysis, as important parameter to critically understand patterns of action, interpretive schemes, practices of political action and social attitudes towards the pandemic condition. These new shifts, developments and emergencies form a fruitful and promising terrain for new synthetic inter-scientific attempts with emphasis on qualitatively sociological research.

Pandemic and everyday life

The experience of six months of mandatory house and social confinement highlights some heuristic working hypotheses regarding the potential effects of the pandemic regarding new forms of socialization, patterns of surveillance and monitoring and practical management of everyday life. In a quite short period of time, which has nevertheless lasted more than a year and a half now, without a definite ending, the way social actors daily communicate face to face, establish interpersonal contacts, manage encounters and create social relationships has been radically reversed.

People in Greece – and elsewhere in Europe - were severely forced to close their homes, mandatorily practice social distancing and physical absence, even form funerals or weddings, obligatory reduce to absolute minimum all outdoor activities, constantly point fingered and thread by administrative fines, normative restrictions, complicated and often contradictory state guidelines and legal sanctions. Even transportation or the right to move from one place

or country to another was postponed and certain travel rules and obligations (notam) still apply in the European and national borders.

In addition, schools and universities operate via tele-courses and e-class facing serious and unresolved problems in organizing and transmitting knowledge, especially to those who cannot afford a stable internet house connection. Besides, shopping is largely accomplished virtually through online platforms, although some places are now fully re-opened again after almost seven months of being mandatory closed.[1] However, they have to choose if they shall be transformed to "covid-free" places, accepting exclusively vaccinated citizens or they shall function as "mix" places with certain rules and obligations, under the threat of severe penalties and administrative fines, for both owners, workers and clients. Restaurants, bookstores, cultural and sports venues were closed with brief and nonnegotiable procedures and strive now to become again functional and profitable. The overall functioning of the market and its economic and social logic was significantly changed.

Furthermore, the economy market, this unique cornerstone of modern consumer societies has suffered both symbolically and materially changing the everyday of people, especially those not that much familiar with internet shopping or on-line streaming. Due to the pandemic condition, new forms of commodification and fetishization of goods were created and new products make their profitable entry on the market stock (i.e., antiseptics, masks, disinfectants, disposable gloves, surface cleaners, wipes, cleaning liquids, air cleaners, air filters, personal bags with special cases, numerous Covid-19 gadgets, etc.) (Ward, 2020, pp. 726-735, Klein, 2020).

The pandemic condition drastically overturned the taken for granted and self-evident aspects of everyday life, even in its simplest moments and sentimental expressions (i.e., a spontaneous café in bar kissing your lover, an unplanned meeting that could end in taverna, a cinema date, etc.). Furthermore, it altered the inner structure and logic of social organization (i.e., trade, economy, travel, social cohesion, border closure, inclusion, entertainment, education, transportation, culture, sports, traffic, night life, walking, etc.) introducing in everyday life written statements of proof (sms or certificate forms) in order to accomplish simple and unquestioned tasks. Suddenly and without prior social consensus, the notion of social bond, namely of society as a form of living and interpersonal communication, with certain social relations, was radically and systematically modified. Finally, social rights and individual freedoms – constitutive part of western daily life - has radically changed and postponed for an uncertain period of time.

The constant state and medical appeal to individual responsibility as - to some certain extent - the only and ultimate means of facing the pandemic and the growing emphasis on individual practices, while systematically ignoring the social components of the pandemic, creates a series of unresolved sentimental and psychological tensions on the individual, family and social level. For example, individuals are considered almost irresponsible and irrational risky beings that potentially do not comply with the current regulatory framework of restrictions and prohibitions.

At the same time as an unavoidable result of the supposed lack of compliance, what is constantly proposed is predominantly discipline, monitoring, surveillance and obedience, as the proper mean to prevent the spreading of the pandemic, while disregarding the social needs and demands of the modern way of life, especially in western societies. A lot of people with serious health or economic problems have left almost totally abandoned or outside social or health services and a series of non-covid deaths have occurred, due to poor medical treatment (Valentina, (et. al.), 2020, Kondilis, (et. al.), 2021).

[1] However, by 15/7/2021, all restaurants, cinemas, theaters, etc., have to choose if they shall be transformed to "covid-free" places, accepting exclusively vaccinated citizens or they shall function as "mixed" places with certain rules and obligations, under the threat of severe penalties and administrative fines, for both owners, workers and clients.

The rhetoric of this problematic individual irresponsibility and provocative carelessness, especially towards the younger generations,[2] and the consequent obligatory prohibition of "social gathering" creates a unique disciplinary relationship between citizens, the state apparatuses and intermediate institutions such as Police, Local Authorities, Municipalities with an evident threat of punishment and even direct imprisonment for spreading fake news regarding the Covid-19.

At the level of everyday life, this state practices – common but not entirely identical in other E.U. countries as well - creates models of socialization conceptualizing the other as a potential enemy, a health risk and a problematic issue. At the same time, this punishing and slightly state revenging attitude advocates processes of constant monitoring potentially violating protected institutionalized and well-established social rights and human privacy. The obligatory and formally proposed social distancing and the constant monitoring of physical distances as well as the avoidance of human contact and exchanges gradually creates a new model of socialization and psychological impact (Monaghan, 2020, pp. 1982-1995, Pfister, 2020).

This is based not on actual – as experienced or known before - social interaction, whatever this notion could imply – but on virtual internet contact with applied terms and conditions, that are supposed to protect and keep healthy the overall population. The routines of everyday life such as sneezing, coughing, even closely approaching and touching are deemed as quasi-contagious or even offensive and punishable. The moralization of everyday life, is thus, evident regardless of individual life experiences or objective requirements (i.e., working conditions, family surrounding, cultural background, housing or domestic labor conditions, gender relations, etc.) (Craig, 2020, pp. 684-692). The potential Covid 19 infection is accompanied by a mere negative social classification with a definite negative social evaluation. In this way, home confinement, empty housing in terms of social events/meetings and careful contact through electronic means and online platforms, even for basic social relationships, are proposed as an almost panacea regarding the pandemic spread.

Sms as an ideal type of social monitoring

The obligatory sending sms (1-6) to the Civil Protection service for the satisfaction of basic necessities and requirements of daily life (i.e., visit to a doctor, shopping, walking, offering help to a fellow human being, etc.) also creates a - difficult to bear - culture of restriction, and a de jure and de facto dimension of (self) and social surveillance. It as well systematically promotes a certain suspicion and fear for central aspects of the taken for granted and constitutionally protected private and public interactions.[3]

Sending sms, under the severe punishment of 300e,[4] for not doing so, (as well as not carrying the proper documents of transportation or moving, even for considerably short distances) also consolidates a constant model of social control and supervision, to the extent that there is a clear-cut intention to control, surveillance and punish the possible violation of these unquestioned (?) hygienic rules. The requirement to send sms regarding individual movement

[2] At the end of June 2021, however, the Greek government decided to reward all young people form 18-25, in order to maximize the vaccination rates, donating them an announced "freedom pass", worthy of 150 euro, payable in concerts, cinemas, theaters, holidays and other potential crowed places.

[3] It is noted here that the sms - and the written certificate regarding moving (i.e., work, return home, attending funerals, going to social events, etc.)- is a Greek originality insofar as it seems that a corresponding practice is not applied in other European countries, in the same way.

[4] The administratively penalty, during the first lockdown period (March 2020-June 2020) for not sending the proper sms, or "hanging around" without proper documentation or not wearing a mask was 150e. During the second lockdown (November 2020-June 2021) this penalty was for the same reasons 300e. At some point, during an increased debating session at the House of Parliament (Christmas 2020) the fine was again increased at 500e, in order to positively push economy as the Prime Minister declared. However, it was almost immediately – after severe reactions form all the other parliamentary political parties – stabilized at 300e.

or collective gatherings, even for constitutionally protected social actions and the obligation for supplementary state licensing for extracurricular activities (i.e., social protest or visiting the Polytexneio on the 17/11, etc.) marginally violates constitutional legitimacy and creates models of socialization, where the state of emergency and exception is the rule itself, and "Normal life" (regularity) seems like past nostalgia. The perception of the pedagogical usefulness and symbolic power of sms, devalues the citizens to the extent that it treats them as spoiled children, who will try to deceive as soon as the adult turns his head elsewhere. This logic - in 2021 Greece - is not in line with the modern perspective of establishing relations between citizens and a coordinated State.

In the case of the pandemic condition, this typology of social control and monitoring serves as a guideline to self-discipline, self-restriction and self-confinement. It as well functions as a moral concept in the sense that it categorizes the self and the other within a spectrum of morally allowed and ethical approved actions (i.e., only if you were typically married you could stay or see your family, lovers could not theoretically meet, mothers could not formally visit their children, etc.). This sms typology also formed a 24/7 mechanism of effective social control and daily surveillance, in as much as you could be always under suspicion of having not sending the proper and correct number, therefore declaring your cause of action.

A typical example of this control discourse and practices is the mobile application that police forces all over the world, always in and sincere good faith, monitor and follow social relations and interpersonal contacts. Thus, when someone comes in close contact with a potential Covid-19 suspect the smart device will notify the user of the application, along with the state authorities or medical experts. In this way social contacts are regulated and mediated through technology, using citizens' free will, implementing social surveillance as an exercise of good will and loyal citizen (Scambler, 2020).

This sms situation runs parallel and corresponds to a general surveillance and monitoring system through computer screens, mobile applications, cameras, satellites, smart software, etc., which most the majority use, almost compulsorily. Through these processes we are constantly socialized and psychologically prepared – especially the younger generations that do not have lived experiences of other historical periods - for new forms of power and governmental relations. This constant and increasing self-monitoring has to become mandatorily accepted if a citizen wishes to fulfil simple or necessary tasks (i.e., issuing a credit card, buying a health insurance, enrolling a child in school, etc.).

At the same time, the potential moralization of the other – the other as a potential Covid-19 case – produces a collective and ongoing condition of fear, suspicion and physical distance from the other, in literal terms. The pandemic condition serves as a proper alibi, producing new forms of skeptical social contact based on the expanded social distancing and ongoing social surveillance. The tracking situation basically concerns who any citizen came in contact with, who she talked to, or who she allowed to approach, without keeping distances or wearing a mask, or both (French and Monahan, 2020).

Public health as a matter of national security and public order

Constant intervention of (special and heavily armed) police forces and other disciplinary institutions, increased administrative control, fines, arrests, brutality, violence, bans, fences and emphasis on the repressive dimension of the pandemic - transforms the issues of public debates and everyday life. In this pandemic dystopic condition, almost everything social that included human interaction or contact was penalized and prohibited (i.e., gatherings of citizens, personal transportation, private (domestic) social events, public protest, press coverage of events, university freedom, education, religious worship, sports activities, cultural activities, recreational practices, catering, organized sports, other economic and social spheres, etc.) and turned into a problem of "national security" and "public order".

At the same time - both in the public sphere and in the discourse of experts' committees and of all official state institutions - there is a complete, blatant, provocative and scientifically incomprehensible absence of scientific specialties from other cognitive disciplines (i.e., social sciences, humanities, economics, etc.) and pointless over-representation of medical specialties (i.e. microbiologists, infectious disease specialists, pulmonologists, pathologists, etc.) as if the pandemic exclusively concerns issues of germs and microbiological behaviors, but not socially constituted forms of life. This reduction to an inefficient, uncertain, scientifically rigid and one-sided numerical modeling that predicts what actually happens in society is highly controversial.

The image of society as almost a sum of microbes that carry viruses, carry viral loads, transmit bacteria and spread disease, is at least old-fashioned and medical-centered, not to mention dubious and easily challenged. The domination of a scientific/biological/medical monism with pure reduction to statistical models and prognostic charts creates on the one hand patterns of socialization that are indifferent to concepts such as solidarity, empathy, intimacy, emotional closeness and on the other hand heavy devaluate other scientific disciplines regarding the management of the pandemic condition. The prevalence of politics of prevention and isolation against public health improvement, especially for the underprivileged, the vulnerable social groups and the suffering individuals, poses serious issues regarding the political management and the economic priorities of the pandemic condition (Mykhalovskiy & French, 2020).

Public health is strongly connected with the way societies are organized and directed through history. This is to imply that society, with its respective economic and cultural choices, reduces or accelerates the appearance, development or termination of the transmitted diseases. It is apparently, therefore, that the Covid-19 pandemic is not a one-dimensional biological or epidemiological entity but is linked to social organization and its core objectives (i.e., maximizing profits, extreme commercialization, market socialization, global capital, spread of movements, speed of travels around the world, etc.).

The proposed understanding of the pandemic condition with merely moral or medical terms is a pattern followed in other epidemics as well in human history (i.e., plague, AIDS, Ebola fever, swine flu, etc.) (Asmundson & Taylor, 2020, pp. 102-196, Pickersgill, 2020, pp. 347-350, Will, 2020, pp. 967-971). This is to imply that social relations and modes of economic production affect biological, medical and obviously political understanding and management of the pandemic condition. At the same time, they intermediate all our interpretive schemes, social practices, psychological tensions, sentimental fears and feelings of agony, distress, discomfort and potential pressure.

This sociological statement helps society to understand deeper the pandemic condition we are experiencing as something that it is quite possible to occur again on the near future (less than a hundred years from now). Thus, to treat Covid-19 as a problem of social order and public security, instrumentalizing the pandemic condition is affecting democracies around the globe, though not in the same way. On the contrary, what is definitely required is a social medicine response (Jacob & Arthur, 2020, pp. 1-4).

This increased appeal to individual responsibility without reference to social justice produces social distrust and increased levels of political delegitimization. The homo-antisepticus figure is at the same time a potential threat and a unique answer. To put it in other words, regarding public health, everyone is a potential danger to all the others, as long as she/he is not properly cleaned, pure and sterilized (Savvakis, 2020). Social relations are rebuilt grounded on social distrust (vaccinated or not, infected or not?), physical distancing, psychological uneasiness and bodily absence. The motto "retain at least two meters physical distance" quickly turns the social sphere of everyday real life to a virtual space of online interactions. Therefore, people are largely forced to modify and reschedule our sociability and mediate all the sharing with others experiences through technology, at least for those we "are connected".

New forms of social discipline and emerging patterns of socialization

The constant and never-ending appeal to individual responsibility, the rhetoric of ongoing war and the creation of a culture based on social and epidemiological horror, grounded on selective reading or aspects of the pandemic condition creates social tensions, psychological issues, emotional complications and physical restraints (i.e., alcohol and drugs consumption, domestic violence, tele-work, tele-education, etc.). The perpetual invocation to a pandemic-phobia logic based on social discipline, personal withdrawnness and emotional distancing severely problematizes dynamic and real face-to-face interactions. This attitude – officially maintained and promoted – increases a relationship of distance and reservation, a regime of "situations of exceptions/emergencies", which instrumentally uses the pandemic condition for economic and political reasons.

The pandemic condition, especially in the second phase of the lockdown (November 2020-June 2021), a prolonged and of doubtful effectiveness political decision, seems to have finally become - among other things - the perfect alibi for a fierce, radical and without any preparation attack to constitution and social rights. The political management of Covid-19 severely questioned and problematized a series of self-evident routines and taken for granted of everyday life, to all private and public sectors and especially in forms of socialization (education, family, travelling, social activities, culture, etc.). The structural reshaping of intimacy relationships, home and working life, leisure time, learning and knowledge processes, at all levels of education - immediately after ten years of memorandums and severe economic crisis - poses new challenges for social research at multiple levels.

In this pandemic condition, people socialize, in other words, as new distanced subjects, while the socially constructed and medically preserved ambiguity and fear shapes an inner process of self-control. This celebrated "individual property" makes people even more insecure in as much as they cannot turn to another to seek answers, but only to educated experts (i.e., doctors, physicians, influencers, etc.). These, absolute human, feelings of insecurity, alienation, despair and distrust create new vulnerable subjectivities who need emotional help and psychological assistance (i.e., self-coaching, mentoring, counselling, family empowerment, etc.). On an individual level, all these social processes create lived experiences that "put the blame on the victim", so to write.

In other words, they systematically neglect and consciously bypass social and psychological parameters and tend to individualize responsibility, failure, fear, resentment, frustration, anger, pain, and discomfort, caused (not exclusively) by the pandemic condition. Individual meaning - especially in the core absence of social connections and networks or participation - understands and conceptualizes the pandemic condition not as an opportunity for social action but rather as a traumatic, internalized hit with strong social, economic, cultural, symbolical and psychological consequences (i.e., increased psychiatric prescriptions, heavy drug and alcohol use, unemployment, depression, forms of domestic violence, social degradation, etc.) (Zinn, 2020).

The pandemic condition therefore gives raise to emerging forms of socialization and forms of social organization where new isolated- but online connected - individuals are characterized by fear, alienation, social suspicion, distrust, psychological fragility, sentimental vulnerability, high risk and liquid fear (Eichelberger, 2007, pp. 1284– 1295, Bauman, 2006). On the other hand, new forms of solidarity and social networks especially for younger generations are created (Carlsen, Toubøl & Brincker, 2021, pp. 122-140). This situation is socially shaped by the permanent concept of high risk or personal danger which is (to a large extent but not completely) "democratized", officially claiming it concerns everyone without exception (Matthewman and Huppatz, 2020).

Conclusion: What comes next?

The pandemic condition forms a complicated and multilevel social reality that is heavily produced and magnified by and through economy and market globalization, the high speed of the modern way of life and the constant movement. If it had happened a hundred years ago it would have probably remained a local disease or an epidemic. It would be a serious threat disease that, although contagious, could be controlled within the narrow confines of the society in which it occurred, such as Ebola (Hemorrhagic Fever), Sars (severe acute respiratory syndrome) or H1N1, etc. However, this globalized world of human movement, trade and commodities radically changes the way epidemics move and sometimes turn into pandemics (Dingwall, Hoffman & Staniland, 2013, pp. 167-173, Will, 2020, pp. 967-971).

This pandemic condition poses serious questions and debates regarding the following day and what are yet to come. There is a strong possibility that we move towards a monothematic NHS with huge issues of understaffing and work exhaustion (burnout syndrome and alienation) after the official ending of this period. At the same time, newforms of post-pandemic economy along with new models of socialization seem to gradually establish themselves, solely based on social and physical distancing. For example, new forms of music and art creation are already emerging on the internet (i.e., electronic concerts, home concerts, philharmonic orchestras and sport tournaments without spectators, virtual cosmic evets, large galas in big empty stadiums, etc.).

The gradual re-opening of almost all economic and social activities and the suspension of sending sms, coincides with the beginning of the touristic period. However, as all medical scientists and other experts publicly warn the pandemic condition is not entirely over – what is pronounced as the fourth wave of mutated Covid-19 virus- and we already face the social consequences of this new situation. For this simple albeit fundamental reason, this objective necessity, societies need social sciences, particularly qualitatively sociological research, because they are able to propose applicable solutions and good practices that take into account the social dimension alongside health requirements.

This situation therefore shapes the dynamics where the social sciences and especially sociological theory and research are required to be involved firstly in a deep and spherical understanding of the pandemic condition as a “total social phenomenon” and secondly in proposing realistic schemes and ways of acting. Nevertheless, it is obvious that while sociology as a science can suggest, and often does, it is actual the politicians who apply any scientific views, often instrumentalizing the scientific findings. The pandemic condition - and that includes structural, institutional and daily levels of human action - highlights the role of sociology and especially the sociology of health and illness – a tradition deeply related to qualitative sociological research - in critical understanding and reflecting upon this new and not so promising “new normality” that will follow us to a greater or lesser degree, since it is almost certain that other epidemics or pandemics will succeed this one, possibly with greater rates of mortality.

This forms an open and promising terrain for qualitative sociological research addressing a major question. That question regards whether the management of high risk will be equally distributed and shared and how future social relations will be maintained. In this sociological theorizing, that has to be empirically documented as well, issues of social distrust and physical contact has to centrally explored, alongside with a plethora of others. At the same time, issues of unequal distribution of power, asymmetrical resources regarding social, symbolic and cultural capital, gender relations and health inequalities could form promising areas of potential qualitative sociological research, focusing on the impacts and consequences of the pandemic condition, especially in handicapped and vulnerable social groups and minorities (refugees, children, immigrants, unemployed, homeless, people experiencing psychological suffering, etc.).

The pandemic condition cannot be fully explained and understood – if we merely wish such an achievement – only through epidemiological figures, medical data, biological terminologies, death rates, Covid-19 statistics, tables, figures and diagrams. This dimension is extremely important; however, the pandemic situation is as well about human individuals, intersubjective and collective relations and social cohesion. It is vital for social sciences - as an ultimum refugium - to take energetic part regarding the understanding, management and publishing on the (post) pandemic condition, a task that cannot be solely attributed to medical specialists or other experts, with limited knowledge of sociological imagination and perspective (Bell, & Green, 2020, pp. 379– 383, Will & Bendelow, 2020, pp. 1-3).

Bibliography

Asmundson, G. J. & Taylor, S. (2020). Coronaphobia: fear and the 2019-nCoV outbreak. *Journal of Anxiety Disorders*, 70, pp. 102-196.

Bauman, Z. (2006). *Liquid Fear*, London: Polity Press.

Bell, K. & Green, J. (2020). Premature evaluation? Some cautionary thoughts on global pandemics and scholarly publishing. *Critical Public Health*, 30 (4), pp. 379– 383.

Carlsen, H. A., Toubøl, J. & Brincker, B. (2021). On solidarity and volunteering during the COVID-19 crisis in Denmark: The impact of social networks and social media groups on the distribution of support. *European Societies*, 23 (1), pp. 122-140, https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14616696.2020.1818270?needAccess=true.

Craig, L. (2020). Coronavirus, domestic labour and care: Gendered roles locked down. *Journal of Sociology*, 56(4), pp. 684-692. doi: 10.1177/1440783320942413.

Dingwall, R., Hoffman, L. M. and & Staniland, K. (2013). Introduction: why a Sociology of pandemics? *Sociology of Health & Illness*, 35, pp. 167-173. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1467-9566.12019.

Eichelberger, L. (2007). SARS and New York's Chinatown: the politics of risk and blame during an epidemic of fear. *Social Science & Medicine*, 65, pp. 1284– 1295.

French, M. & Monahan, T. (2020). Dis-ease surveillance: how might surveillance studies address COVID-19? *Surveillance & Society*, 18 (1), pp. 1– 11.

Jacob, T. L. & Arthur, K. (2020). Covid-19 requires a social medicine response. *Frontiers in Sociology*, 5, pp. 1-4. doi: 10.3389/fsoc.2020.579991.

Klein, N. (2020). Coronavirus capitalism – and how to beat it. *The Intercept.* https://theintercept.com/2020/03/16/coronavirus-capitalism/.

Kondilis, E., Papamichail, D., Gallo, V. & Benos, A., (2021). Covid -19 data gaps and lack of transparency undermine pandemic response. *Journal of Public Health*, pp. 1-3. https://www.researchgate.net/publication/349175790_COVID-19_data_gaps_and_lack_of_transparency_undermine_pandemic_response.

Matthewman, S. & Huppatz, K. A. (2020). Sociology of Covid-19. *Journal of Sociology*, 56 (4), pp. 675-683. doi: 10.1177/1440783320939416.

Monaghan, L. F. (2020). Coronavirus (COVID-19), pandemic psychology and the fractured society: a sociological case for critique, foresight and action. *Sociology of Health & Illness*, 42, pp. 1982-1995. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1467-9566.13202.

Mykhalovskiy, E. & French, M. (2020). COVID-19, public health, and the politics of prevention. *Sociology of Health & Illness*, 42. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1467-9566.13192.

Pfister, S. M. (2020). Theorising – The social definition of the corona pandemic. *The Europen Sociologist, Sociology: Reporting-Doing-Discussing*, 1 (45). https://www.europeansociologist.org/issue-45-pandemic-impossibilities-vol-1/theorising-social-definition-corona-pandemic.

Pickersgill, M. (2020). Pandemic Sociology. *Engaging Science Technology and Society*, 6, pp. 347-350. https://estsjournal.org/index.php/ests/article/view/523/289.
Savvakis, M. (2020, March 24). Ecce homo antisepticus. *Documento.* https://www.documentonews.gr/article/manos-sabbakhs-ecce-homo-antisepticus/.
Scambler, G. (2020). Covid-19 as a 'breaching experiment': exposing the fractured society. *Health Sociology Review*, 29 (2), pp. 140– 148.
Valentina, G., Chiodini, P., Bruzzese, D., Kondilis, E., Howdon, D., Mierau, J. & Bhopa, R., (2020). Comparing the COVID-19 pandemic in space and over time in Europe, using numbers of deaths, crude rates and adjusted mortality trend ratios. https://doi.org/10.1101/2020.08.21.20179218.
Ward, PR. (2020). A sociology of the Covid-19 pandemic: A commentary and research agenda for sociologists. *Journal of Sociology*, 56 (4), pp. 726-735. https://doi.org/10.1177/1440783320939682.
Will, C. M. & Bendelow, G. (2020). Processing the pandemic. *Sociology of Health and Illness*, 42, pp. e1-e3. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1467-9566.13222.
Will, C. M. (2020). 'And breathe…'? The sociology of health and illness in COVID-19 time. *Sociology of Health & Illness*, 42, pp. 967-971. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1467-9566.13110.
Zinn, J. O. (2020). "A monstrous threat": How a state of exception turns into a "new normal". *Journal of Risk Research*, 23, pp. 1083-1091. doi: 10.1080/13669877.2020.1758194.

DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF SOCIOLOGY IN AZERBAIJAN

Nasirova Nargiz Mahammad
Doctorate student of Sumgait State University, Azerbaijan
https://orcid.org/0000-0002-5022-0592

Introduction

During the Soviet period, like other Soviet countries, negative cases and shortages in Azerbaijanian society were not revealed by the government. Otherhand there was the picture that everything is supposedly normal and there is not any problem in the society. This was the government's policy to prove the advantages of socialism policy. Sociology science was called "bourgeois science" and the progress of the science was prevented. [2.p.155]

After the collapsing of Soviet Union,changes happened in public – politics, economic lifes of the state. Beside state property, also private property and sector started to develop and to apply market economy. Only after this special progress, according to the period's requirements advancements happened in sociology. Social research centers were created working on different fields. As an example we can show Azerbaijan Sociologists Union and Social Research Center.

Social Research Center was established by decree of the President of Azerbaijan Republic on 12 April, 2019. The center's aims are to analyze the dynamics and trends of relations between the state and society, to conduct opinion polls on the basis of a proactive approach through modern information technologies and innovative methods, to study, analyse and make public opinion, to conduct scientific research and cooperation with government agencies; to strengthen and develop public-state contacts through socially oriented innovative solutions, modern information and communication technologies, as well as multifaceted activities on Internet information resources, social networks; to conduct social research on the possible effects of decisions and measures taken in order to improve the management process, increase the effectiveness of reforms; to hold public hearings and debates on various topics of public importance, to cooperate with civil society institutions in this field, to establish and manage broad discussion platforms. And the duties are to analyse the processes taking place in the Azerbaijani society, the dynamics and tendencies of the development of the relations between the state and the society, to forecast the future development directions of the society; to analyse global and regional processes related to the national interests of the Republic of Azerbaijan, as well as processes and events in the socio-political, social, scientific and cultural spheres, to study the social aspects of economic processes, to predict changes in these areas, to conduct analyzes, make preliminary proposals on the results; to conduct surveys, conduct analyzes, prepare opinions and proposals on the results in order to study public opinion on the implemented policy and activities of state bodies; to provide relevant statistical and analytical information based on social research by exchanging relevant information with state bodies (institutions); to participate in the development and implementation of state policy on the application of theories of behavior, behavioral management, theories of social and political psychology in public administration and public relations, to conduct research, analysis and assessments in this area etc.

According to the charter of the center we can see that the aims and activity circle are wide.Social research, analyze and prognoses, to analyze progress degree of relations between state and community,make surveys with innovative and modern informative technologies, to learn social thoughts, analyze them and propose,scientific researchs, also general reseaches on state's decisions, cooperate with state bodies and civil societies etc.are inclued in the aims and duties of the center. [3]

Civil society has a great role on the development of sociology. On 3rd May 2006, Azerbaijan Sociologists Union was established on the First Congress of Azerbaijan Sociologists. This union cooperates with the foreign sociological unions and activates in international conferences. Also in 2005, First Turkish World Sociologist Congress in İzmit,Turkey,was held and was established Turkish World Sociologists Union. This union was established with the aim of to develop interactive relations of turkish societies and to discuss social-economic problems, cultural integration and cooperation. At the time of widespread globalization, scientists must do lots of to discuss the historical and cultural relations between the countries of the Turkish world, to save and develop interstate relations. [4]

Sociology is taught as a science after the independence of Azerbaijan. Dynamic social improvement of our society, implementation of social-political, democratic reforms increases the needs and neccesities of population, specially youngs' demand to learn this science.

In recent years, beside the increasing of theoretical and practical scientific researches on this field, today,in Azerbaijan National Sciences Academy, Baku State University , Sumgait State University sociology staff is being trained. Among these educational entities in Baku State University sociology personnel is being trained over 30 years

Let's look at the development history of sociology in Azerbaijan.

The formation of the traditions of sociological knowledge began in the Middle Ages (10-14 centuries), which entered the history of Azerbaijan as a period of revival. In the philosophical works of such great medieval thinkers as Abulgasan Bahmanyar (993-1066), Nizami Ganjavi (1141-1209), Sirajaddin Urmavi (1198-1283), Nasreddin Tusi (1201-1274), social issues occupy a central place. In Ganjavi's works, social inequality, as well as injustice in public administration, problems of personal qualities of public figures were characterized as a shortcoming of the time, the ideas of a just society, human freedom, respect for the individual were widely promoted. [1,p.28-29].

Prominent philosopher, astronomer, mathematician, historian, financier, theologian, lawyer, statesman. N. Tusi's famous work "Akhlagy-Nasir"(Ethical-Prose) reflects the social problems of the time. Although the homeland is considered to be Europe, the provisions of functionalism in sociology were put forward in the works of N. Tusi. His sociological views on the methods of governing the family and the state in modern society have not lost their relevance today [5].

In the philosophical and sociological works of the famous medieval philosopher Sirajaddin Urmavi, great attention was paid to social problems, along with the features of the social stratification of feudal society, forms of ownership and legal relations.

M.F. Akhundov, A. Bakikhanov, J. Mammadguluzadeh and other progressive intellectuals were seriously concerned problems in the social environment of Azerbaijan and their causes in the first half of the XIX century From the end of the 19th century till first half of the 20th century, the works of M. Hadi, H. Javid, A. Shaig and others, representatives of romanticism, reflected the social problems of society, public consciousness and individual freedom [1,p.29-30].

According to sociologists, just as there is no problem-free life, there is no problem-free society. It is natural that there are certain social problems in developing and transitional societies. This is related with the weak economic situation of the state, the inability of people to meet their daily needs. Recall the problems faced by Azerbaijan in the early 1990s. The collapse of the centralized economy led to the short-term decline of all sectors in the allied republics. On the one hand, the artificially created Nagorno-Karabakh problem, the occupation of the ancient lands of Azerbaijan, on the other hand, the disorder in the management of the state deepened the decline, unemployment and poverty have worsened the living standards of the population.

The political, economic and legal reforms implemented since 1993-1994, the strengthening of laws in public administration, the establishment of stability in the country, the acquisition of

new financial resources with the signing of the Contract of the Centry despite external pressures created ample opportunities for Azerbaijan to overcome the crisis. This has created conditions for the sustainable implementation of social protection measures aimed at improving people's living conditions, welfare, increasing employment and reducing poverty. As a result of the systematic economic and social policy pursued, today Azerbaijan has become a leader in the region, one of the fastest growing countries in the world in many respects. The economic opportunities gained, an army with great military power, equipped with modern weapons, was created in our country, and the 30-years problem was put to an end in the 44-day Patriotic War. The measures currently being taken to restore and rebuild the liberated territories will improve the living standards of about 700,000 people who have been forcibly expelled from their homes.

Of course, there are a number of social problems in Azerbaijan today, and the main task of sociology is to identify them by conducting sociological analysis in this direction. The involvement of a large part of the population in the urbanization process, the change in the mass consciousness at a cosmic rate, the change in the demographic composition of the population and the speed of such social processes are astonishing. Sociological research on the problems of education, health, social protection of vulnerable people, orientation analysis of moral values, monitoring of changes in families, etc. social problems are the issues ahead. Continuous sociological study of all these processes, the discovery of reality and the removal of obstacles are necessary for the development of society. For this purpose, it is expedient to establish new social research centers, expand the scope of sociological research, and involve civil society institutions along with specialists in this work.

Recent research on modern family relations shows that according to statistics, people in Azerbaijan have a stronger attachment to the family than in other countries. According to a survey conducted among students on "Thoughts of the last year students of the university about the family", 90% of young people consider the family institution important and express positive opinions about the family they will build.

It is very important that young people, who are the guarantors of the future, value the family. The positive attitude of young people to having children also indicates that the threat of demographics in other countries will not be on our agenda. However, it is also a fact that in our country there are some negative tendencies in the institution of the family. In particular, the recent increase in the divorce rate, the increase in the liberal approach to this issue requires serious thinking and urgent measures in this area. The main reason for the weakening of the family in Western countries is related to such tendencies. Therefore, more attention should be paid to the issue. Because of the breakdown of families, children suffer the most, they lose self-confidence, and the tendency to crime and even suicide increases. This weakens the foundations of society[4].

Conclusion

Sociologists believe that despite certain measures taken to develop the science of sociology in our country, the opportunities of this science are not used properly. As a young independent state, social problems remain in Azerbaijan, and their regular study and proposals for solutions should be the object of sociological research. The experience of Western countries shows that the opportunities of sociology are widely used. The current social situation in our country highlights these needs: the continuous conduct of sociological analysis and the definition of future-oriented strategies. Lack of sufficient information about the science of sociology and its importance in our society reduces the interest in the results of sociological research. Therefore, there is a need to improve the quality of sociological research. In developed countries, sociologists work as responsible personnel in public administration and social policy. However, this figure is much lower in our country. It is possible to increase the number of people interested in sociology by training highly qualified personnel. Research

shows that there are enough people who are sociologists by profession and work in other fields. This shows that there are problems in the field of sociological education and their use.
Generally, the science of sociology must be able to respond in a timely manner to the processes taking place in society today in accordance with the requirements of the time. In the context of progress and strengthening of the state, new prospects for the development of national sociology open up. Effective use of sociological knowledge, correct and purposeful application of research methods in this field, development of scientific and practical potential are important in the progress of society. Therefore, it is necessary for the relevant government agencies and professional sociologists to take initiative in this direction. All this requires further development of sociology in Azerbaijan.

Bibliography

1. Piriyev A.M., Efendiyeva Kh.B. lecture texts on Sociology and politology. Baku 2009.
2. Rustamov Y. Social-political and juridicial trainings history. Baku 2007.
3. Social Reserach Center website. https://stm.az
4. Newspaper “Xalq”. 7 November 2008.
5. http://ensiklopediya.gov.az/az/terms/20292/cild/12

DEMOGRAFİK FAKTÖRLERE GÖRE NOMOFOBİ DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ: BANKA ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Dr. Öğr. Üyesi Meral ÇALIŞ DUMAN
Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Akçadağ MYO, İşletme Yönetimi Programı
Orcid: 0000-0002-8283-5188
Öğr. Gör. Mustafa AKSOĞAN
Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Akçadağ MYO, Bilgisayar Programcılığı
Orcid: 0000-0002-6826-3902

Giriş

Teknolojinin hızla ilerlemesine bağlı olarak ortaya çıkan gelişmeler, dijitalleşme, Endüstri 4.0, Toplum 5.0 gibi, içinde bulunduğumuz çağın dijital çağ olarak adlandırılmasına neden olmaktadır. Böylece akıllı şehirler, akıllı teknolojiler derken akıllı insanlar kavramları tartışılır olmuştur. Bu olguların arka planında internet aracılığı ile birbirine bağlanan nesneler ve insanlar bulunmaktadır. Özellikle uzaktan kontrol sağlayan akıllı tablet ve telefonlar insanların hayatlarının merkezine yerleşmiştir. Akıllı telefonların hayatımınızın vazgeçilmez bir parçası haline dönüşmesi, olmadığında bireyde büyük bir eksiklik duygusu gelişmesine, bireyin sosyal ve iş hayatında olumsuz etkiler oluşturmasına neden olmaktadır. Üstelik bu olumsuz sonuçlara rağmen akıllı telefon kullanımında azalma olmamaktadır (Chen vd. 2019). Öyle ki, insanlar akıllı telefonları olmadan evden çıkamadığı, unuttuğunda endişelendiği, merak içinde kaldığı ve önemli bir parçasını kaybetmiş gibi hissettiği görülmektedir. Bu yoksunluk ve korku nomofobi ile ilişkilendirilmektedir

Alosaimi ve diğerlerine (2016) göre nomofobi, "modern bir fobi"dir. Modern çağın getirdiği psikolojik bir fobidir. King ve diğerlerine (2014) göre ise nomofobi "durumsal bir fobidir". Durumsal fobiler ise belirli bir durum hem fiziksel hem de duygusal olabilen yoğun bir tepkiye yol açan yoğun, mantıksız bir korku uyandırdığında yaşanmaktadır. Bu nedenle, nomofobisi veya nomofobu olan kişiler, akıllı telefonlarla iletişim kurmamaktan veya akıllı telefonlarını kullanamamaktan dolayı mantıksız bir korkuya sahip olacak ve akıllı telefonlarını kullanamama olasılığını ortadan kaldırmaya çalışacaklardır (Yildirim ve Coreria, 2015: 136). Buna göre nomofobi, cep telefonuyla iletişim kuramama korkusu veya evi cep telefonu olmadan terk etme korkusu olarak literatürde karşımıza çıkmaktadır.

Nomofobi, cep telefonu kullanmamaktan dolayı hissedilen yersiz bir korkudur ve insanlarda gerginlik, sıkıntı ve endişeye neden olmaktadır (Bala ve Chaudhary, 2020). Nomofobi, telefon görüşmesi yapamama, kısa mesaj gönderip alamama, internet bağlantısının ve sosyal ağ sitelerine erişimin kaybedilmesi ve çevrimiçi bilgilere erişememe duygusundan kaynaklanmaktadır (Yildirim ve Correia, 2015; Arora ve Chakraborty, 2020). Buna bağlı olarak nomofobi, akıllı telefonla iletişimin olmamasından kaynaklanan rahatsızlık, gerginlik, kaygı ve üzüntüye atıfta bulunarak dijital, sanal ve çağdaş toplum için bir rahatsızlık olarak kabul edilmektedir (Gonçalves vd., 2020). Akıllı telefon kullanımı arttıkça bireylerin nomofobik davranışlarında da artış meydana gelmektedir.

Bir kişide nomofobik davranıştan kişilik özellikleri ve dış faktörler sorumlu olabilir (Arora ve Chakraborty, 2020). Nomofobik kişiler, sürekli ekrana bakma isteği duyar, telefonunu hep yanında bulundurur, mesajlarını ve bildirimlerini sürekli kontrol eder ve telefonundan ayrıldığında strese girer, kaygılanır ve sinirlenirler (Bragazzi ve G. Puente, 2014). Yine bu kişiler düzensiz ve aralıklı uyku alışkanlıklarına sahiptir ve baş ağrısı sorunu yaşayabilirler

(Shankar vd., 2020). Derslerinde sorun yaşayabilirler, akademik ertelemeleri vardır (Alosaimi vd., 2016). Ayrıca bu kişiler odaklanma problemleri ile karşılaşabilirler (Mengi vd.,2020). Nitekim, yapılan araştırmalarda aşırı akıllı telefon kullanımının, dikkat dağınıklığı ve artan kaygı seviyeleri gibi potansiyel kısa vadeli olumsuz sonuçlara sahip olduğu görülmektedir (Mendoza vd., 2018; Lee vd., 2018). Yine aşırı telefon kullanımının sosyal ilişkileri etkileyip ve kalitelerini düşürdüğü araştırmalarda belirtilenler arasındadır (G. Puertas vd., 2019).

Akıllı telefon kullanımındaki artış tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de oldukça yüksektir. Türkiye'nin dijital istatistikleri verilerine göre insanların %92,2'si cep telefonu kullanmaktadır (DestexDijital, 2020). Bir cep telefonunun sık sık (veya kompülsif) kullanımı, cep telefonu bağımlılığı, anksiyete, depresyon ve stres ile pozitif yönde ilişkilidir (Thomee vd., 2011; Roberts ve Pirog, 2013). Bununla birlikte nomofobi, akıllı telefonların kullanımına bağlılık nedeniyle, özellikle sosyal, iş ve akademik ilişkiler açısından bir kişinin yaşamının farklı alanlarını etkilemektedir (A. Villar vd., 2017). Bu açıdan Yildirim ve Correia (2015) nomofobinin dört bileşeni olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar: iletişim kuramamak, bağlantıyı kaybetmek, bilgiye erişememek ve rahatlıktan vazgeçmek olarak sıralanmıştır.

Literatür incelendiğinde nomofobi ile demografik faktörlerin (Gold, 2012; Bartwal ve Nath, 2020), kişilik özelliklerinin (Deursen vd., 2015) ve psikolojik rahatsızlıkların (Augner ve Hacker, 2012; Gonçalves vd., 2020 ; Carthaigh vd., 2020) sıkça ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu çalışmada demografik faktörler bağlamında incelenmiş, çalışanların yaş, cinsiyet ve kamu-özel kurumda çalışma farklılıklarına göre nomofobi düzeyinin farlılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.

Yöntem

Bu başlık altında araştırmanın amacı, anakütle, örneklemi, veri elde etme yöntemi ve bulgular üzerinde durulacaktır.

Araştırmanın Amacı, Anakütle ve Örneklemi

Bu araştırmanın amacı demografik faktörlere göre çalışanların nomofobi düzeylerindeki farklılıkların belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, zaman, maliyet ve Covid-19 pandemi koşulları kısıtlarından dolayı araştırmacıların ikamet ettiği Malatya ili sınırlamasına gidilerek, merkez bölgede faaliyet gösteren banka çalışanları anakütle için seçilmiştir. Türkiye Bankalar Birliği (2019) verilerine göre 786 banka çalışanı bulunmaktadır[1]. Banka çalışanların araştırma için seçilmesinin nedeni, özel hayatlarında olduğu kadar, iş hayatlarında da telefona ihtiyaç duymaları, müşterileri ile iletişim içinde kalmaları, ekran alışkanlıkları, ekonomi ve gündem gelişmelerini yakından takip etmeleri gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerle nomofobi araştırması için uygun adaylar olduğu düşünülmüştür. Özellikle pandemi koşullarına bağlı olarak esnek çalışma ve uzaktan çalışma şekillerinden dolayı tüm çalışanlara ulaşmak oldukça zordur. Bu nedenle basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak örnekleme yöntemine gidilmiştir. Bu yöntem ile toplam 216 çalışana ulaşılmış, veriler toplanmış ve analiz edilmiştir.

Veri Elde Etme Yöntemi

Verilerin elde edilmesinde anket yöntemi seçilmiş, anket formu olarak ta Yildirim ve Correia (2015) tarafından geliştirilen nomofobi ölçeği kullanılmıştır. Esnek ve uzaktan çalışma yöntemlerinden dolayı çalışanlarla yüzyüze görüşmek zor olduğundan dolayı anket formu çevrimiçi olarak çalışanlara gönderilmiştir. Geri dönüşler doğrultusunda eksik veriye sahip anketler çıkarıldıktan sonra 216 anket formu ile araştırmaya devam edilmiştir. Veriler SPSS 25 programı ile analiz edilmiş, demografik faktörlere göre farklılıklar incelenmiştir.

[1] https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/illere-ve-bolgelere-gore-bilgiler/73.

Bulgular

Veriler elde edildikten sonra ilk olarak anket formlarının güvenilir olup olmadığına dair analiz yapılmışır ve sonucu Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alfa	Soru Sayısı
0,970	20

Güvenilirlik analizi sonuçlarının alfa değeri 0,7 değerinden büyük olması anketin güvenilir olduğunu göstermektedir (Aksu vd., 2017). Buna göre ,97 değeri oldukça yüksek bir güvenilirlik göstermektedir. Anket formunu yanıtlayan banka çalışanlarının demografik özellikleri ise Tablo 2'de gösterildiği gibidir.

Tablo 2. Çalışanların Demografik Faktörlere Göre Yüzdelik ve Frekans Dağılımı

		Frekans	Yüzde (%)	Toplam Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	122	56,5	56,5
	Erkek	94	43,5	100
	Toplam	216	100	
Yaş	20-27	58	26,9	26,9
	28-35	76	35,2	62
	36-43	46	21,3	83,3
	44 yaş ve üstü	36	16,7	100
	Toplam	216	100	
Kurum	Özel	120	55,6	55,6
	Kamu	96	44,4	100
	Toplam	216	100	

Verilerin analizine geçilmeden önce Tablo 3'te gösterildiği üzere normallik testi yapılmıştır. Çünkü, bağımsız örneklem t testi, iki bağımsız grup arasında ortalamalara bakarak istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için kullanılır. Bu test için verilerin normal bir dağılım göstermesi gerekmektedir. Verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri (+1,5,-1,5 aralığında) görüldüğü üzere normal dağılıma uygundur (Gürbüz, 2019).

Tablo 3. Normallik Testi Sonuçları

Kurtosis (Basıklık)	**Skewness (Çarpıklık)**
-0,108	0,139

Cinsiyet değişkenine göre nomofobi düzeyi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde, banka çalışanlarının cinsiyete göre nomofobi düzeylerinin anlamlı bir fark gösterdiği görülmektedir. Buna göre kadınların (4,916), erkek çalışanlardan (3,171) daha fazla nomofobik olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Nomofobi Düzeyinin Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Ort.	S. Sapma	Fark
Kadın	122	4,916	1,3178	t=6,832
Erkek	64	3,171	1,3199	p=0,000

Literatüre bakıldığında, Alosaimi vd. (2016) cinsiyet ile nomofobi arasında anlamlı bir farklılık bulamamışken, çalışma sonucumuza benzer olarak Dasputa vd. (2017), Yıldırım vd. (2016) ve Bartwal ve Nath (2020) çalışmalarında cinsiyet ile nomofobi arasında anlamlı bir fark bulmuşlardır. Kadın cinsiyeti ile nomofobik yapı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlemiştir. Kadınların nomofobi yaşama olasılığı bir çok araştırmada daha yüksek

çıkmıştır (Ajman vd., 2014; Prasad vd. 2017; Qutishat vd. 2020). Bu durumun nedeni olarak kadınların halka açık yerlerde kendilerini güvende hissetmek istemesi, ev işlerini uzaktan yürütme sorumluluğu ve çocuk bakımı gibi konularda çocuğu bakan kişi ile iletişim içinde olma yükümlülüğü olabilir.

Çalışanların yaşlarına göre nomofobi düzeyi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Yapılan tek yönlü anova testi sonucuna göre; çalışanların nomofobi düzeylerinin yaşa göre anlamlı bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur ($p<0.05$).

Tablo 5. Çalışanların Yaşlarına Göre Anova Testi Sonuçları

Ortalama yaş	R^2	df	F	Sig.
Gruplararası	56,115	3	9,337	0,000
Grup içi	208,342	104		
Toplam	264,457	107		
Tanımlayıcılar				
	N	Ort.	S. Sapma	
20-27	58	4,232	,919	
28-35	76	4,697	1,675	
36-43	46	4,387	1,593	
44 yaş ve üstü	36	2,600	1,210	
Toplam20	216	4,156	1,572	

Alt gruplar arasında hangilerinin diğerlerinden farklı olduğunu görmek amacıyla Scheffe testi yapılmıştır. Bu test, sadece çift karşılaştırma değil, belirlenen tüm olasıklıklar için karşlaştırma yapan bir testtir (Karagöz, 2017). Scheffe testinin alt gruplar arasındaki karşılaştırmalı sonuçları Tablo 6 'da sunulmuştur.

Tablo 6. Alt Gruplar Arasındaki Karşılaştırmalı Sonuçlar Scheffe Testi

	Yaş	Ort. Farkı	S.Sapma	Sigma	
44 yaş ve Üstü	20-27	-1,639	,4247	,003	Anlamlı fark vardır.
	28-35	-2,097	,4049	,000	
	36-43	-1,796	,4454	,002	

Tablo 6 incelendiğinde yaşı daha genç olan çalışanlar ile 44 yaş ve üstü çalışanlar arasında nomofobi açısından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Çalışmamızda, Bartwal ve Nath (2020) çalışmasındaki gibi farklı yaş grupları ve nomofobi şiddeti arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gözlenirken, Alosaimi vd., 2016, Dasgupta vd. 2017 ve Yıldırım vd., 2016 istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulamamıştır. Literatüre bakıldığında, genel olarak genç çalışanlar nomofobiye daha yatkındır (Bianchi ve Phillips, 2005; Bragazzi ve G.Puente, 2014; Schwaiger ve Tahir, 2020). Özellikle 18 ve 34 yaş aralığındaki kişiler en yüksek nomofobiye sahip kişilerdir (Schwaiger ve Tahir, 2020).

Banka çalışanlarının çalıştıkları kurumun kamu veya özel işletme olmasına bağlı olarak, nomofobi düzeylerinin farklı olup olmadığına dair sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Nomofobi Düzeyinin Kuruma Göre t-Testi Sonuçları

Kurum	N	Ort.	S. Sapma	Fark
Özel	120	3,490	1,3341	t=-5,571
Kamu	96	4,989	1,4553	p=0,000

Tablo 7 incelendiğinde, nomofobi düzeyinin çalışılan kurumun kamu-özel ayrımına göre nomofobi düzeyinin anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Buna göre kamu çalışanlarının daha nomofobik olduğu görülmektedir.

Literatürde çalışılan kuruma göre nomofobi düzeyinin anlamlılık derecesine dair çalışmalar kısıtlıdır. Araştırmalarda bir değişken olarak çok fazla dikkate alınmadığı görülmüştür. Bulgularımızın aksine, Türkiye'de yapılan bir araştırma olan Yıldız vd. (2020) çalışmasında çalışılan kuruma göre (kamu-özel) öğretmenlerin nomofobi düzeylerinin anlamlı bir farklılık göstermediği belirtilmiştir.

SONUÇ

Banka çalışanlarının demografik faktörlere göre nomofobi düzeyinin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada Malatya ili merkezinde kamu ve özel bankalarda görev yapan 216 banka çalışanından veriler toplanmıştır. Buna göre aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir;

Nomofobi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kadın çalışanlar erkeklere göre daha nomofobiktir.
Nomofobi ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Genç çalışanlar, ileri yaştaki çalışanlara göre daha nomofobiktir.
Nomofobi ile kurum değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kamuda çalışanlar özel sektörde çalışanlara göre daha nomofobiktir.
Elde edilen sonuçlar, bulgularda da görüldüğü üzere literatür ile uyumludur. Çalışanların nomofobi düzeyleri, demografik faktörlere göre farklılaşmaktadır. Çalışanların nomofobik özellilliklerini bilmek yöneticinin çalışanlarını tanıması, onları daha iyi motive etmesi ve yönetmesi açısından önemlidir. Çalışma ortamlarının tasarlanması, iş dizaynı, teknolojik dönüşümler, yeni çalışan becerileri ve Y-Z jenerasyonu çalışanlar günümüz iş dünyasında yöneticilerin ve insan kaynakları departmanlarının en çok ilgilendiği konular arasındadır. Özellikle çalışanların teknolojiye olan bağlılığı, çalışma ortamlarında yüksek teknoloji istemeleri, sanal kaytarma davranışları ve nomofobik durumlar yöneticilerin çalışanları yönetme konusunda zorlayan durumlar içerisindedir. Bu olguların göz ardı edilmeyip, yönetilmesi ve işletme avantajına dönüştürülmesi ise yöneticilerin başarısına bağlıdır. Sonuç olarak çalışanların nomofobik özelliklerinin farkında olan yöneticiler onları yönetme, motive etme, ödül ve cezalandırma konusunda gizli bir silaha sahip olabilir. Çalışanların algılarını ve tepkilerini yönetebilir.

KAYNAKÇA

A.Villar, L., Boada-Grau, J. ve Vigil-Colet, A. (2017). Exploratory investigation of theoretical predictors of nomophobia using the Mobile Phone Involvement Questionnaire (MPIQ). *Journal of Adolescence*, 56, 127–135.

Ajman K. ve Pawan, S.M. (2015). A descriptive study to assess the risk of developing Nomophobia among students of selected nursing colleges Ludhiana, Punjab. *Int. J. Psych. Nurs*e, 1, 1–6.

Aksu, G., Eser M.T. ve Güzeller C.O. (2017). *Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile yapısal eşitlik modeli uygulamaları.* Ankara: Detay yayıncılık.

Alosaimi, F.D., Alyahya, H., Alshahwan, H., Mahyijari, N.A. ve Shaik, S.A. (2016). Smartphone addiction among university students in Riyadh, Saudi Arabia. *Saudi Med. J.*, 37 (6), 675e683.

Arora A. ve Chakraborty P. (2020). Diagnosis, prevalence and effects of nomophobia- A review. *Psychiatry Research*, 288, 112975.

Augner, C., ve Hacker, W. (2012). Associations between problematic mobile phone use and psychological parameters in young adults. *International Journal of Public Health*, 57(2), 437–441. https://doi.org/10.1007/s00038-011-0234-3.

Bala, M., ve Chaudhary, N. (2020). Nomophobia: An emerging fear. *Indian Journal of Health and Well-being*, 115-118.

Bartwal, J. ve Nath B. (2020). Evaluation of nomophobia among medical students using smartphone in north India. *Medical Journal Armed Forces India*, 76, 451-455.

Bianchi, A. ve Phillips JG. (2005). Psychological predictors of problem mobile phone use. *Cyberpsychol Behavior*, 8, 39-51.

Bragazzi, N. L., ve G. Puente, A. (2015). Proposal for including nomophobia in the new DSM-V. *Psychology Research and Behaviour Managment*, 7, 155–160.

Carthaigh, S.M., Griffin, C., ve Perry, J. (2020). The relationship between sleep and problematic smartphone use among adolescents: A systematic review. *Developmental Review*, 55. https://doi.org/10.1016/j.dr.2020.100897.

Chen, C., Zhang, K. Z., Gong , X., ve Lee, M. (2019). Dual mechanisms of reinforcement reward and habit in driving smartphone addiction: The role of smartphone features. *Internet Research*, 29(6), 1551-1570.

Dasgupta, P., Bhattacherjee S., Dasgupta S., Roy JK., Mukherjee A. ve Biswas R. (2017). Nomophobic behaviors among smartphone using medical and engineering students in two colleges of West Bengal. *Indian J Public Health*, 61, 199-204.

DestexDijital, 2020 URL1:https://www.destexdigital.com/blog/turkiyenin-2020-dijital-istatistikleri/#:~:text=Bununla%20birlikte%20Sosyal%20Medya%20kullan%C4%B1c%C4%B1lar%C4%B1,2%2C4%20Milyon%20art%C4%B1%C5%9F%20g%C3%B6stermi%C5%9Ftir.

Deursen, A.J.A.M., Bolle, C.L., Hegner, S.M., ve Kommers, P.A. M. (2015). Modeling habitual and addictive smartphone behavior: The role of smartphone usage types, emotional intelligence, social stress, self-regulation, age, and gender. *Computers in Human Behavior*, 45, 411–420.

Gold, E. (2012). Postures, typing strategies, and gender differences in mobile device usage: An observational study. *Applied Ergonomics*, 43(2), 408–412. https://doi.org/10.1016/j .apergo.2011.06.015.

Gonçalves, S., Dias, P., ve Correia, A. P. (2020). Nomophobia and lifestyle: Smartphone use and its relationship to psychopathologies. *Computers in Human Behavior Reports*, *2*, 100025.

Gutiérrez-Puertas, L., Márquez-Hernández, V. V., São-Romão-Preto, L., Granados-Gámez, G., Gutiérrez-Puertas, V., ve Aguilera-Manrique, G. (2019). Comparative study of

nomophobia among Spanish and Portuguese nursing students. *Nurse education in practice*, 34, 79-84.

Gürbüz. S. (2019). *AMOS ile yapısal eşitllik modellemesi*. Ankara: Seçkin Kitabevi.

Karagöz, Y. (2017). *SPSS ve AMOS uygulamalı nitel-nicel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği*. Nobel Yayıncılık: Ankara.

Lee, S., Kim M., Mendoza J.S. ve McDonough I. (2018). Addicted to cellphones: exploring the psychometric properties between the nomophobia questionnaire and obsessiveness in college students. *Heliyon*, 4, e00895. doi: 10.1016/j.heliyon.2018. e00895.

Mendoza, J.S., Pody, B.C., Lee, S., Kim, M. ve McDonough, I.M., (2018). The effect of cellphones on attention and learning: the influences of time, distraction, and nomohpobia. *Computer in Human Behavior*, 86, 52-60.

Mengi, A., Singh, A., ve Gupta, V. (2020). An institution-based study to assess the prevalence of Nomophobia and its related impact among medical students in Southern Haryana, India. *J Family Med Prim Care*, 9(5), 2303-2308.

Prasad, M., Patthi, B., Singla, A., Gupta, R., Saha, S., Kumar, J. K., ... ve Pandita, V. (2017). Nomophobia: A cross-sectional study to assess mobile phone usage among dental students. Journal of clinical and diagnostic research. *JCDR*, 11(2), 32-34.

Qutishat M., Lazarus E.R., Razmy A.M. ve Packianathan S. (2020). University students' nomophobia prevalence, sociodemographic factors and relationship with academic performance at a University in Oman. *International Journal of Africa Nursing Sciences*, 13, 100206.

Roberts, J. ve Pirog, S. (2013). A preliminary investigation of materialism and impulsiveness as predictors of technological addictions among young adults. *J. Behav. Addict*., 2 (1), 56-62.

Schwaiger, E. ve Tahir, R. (2020). Nomophobia and its predictors in undergraduate students of Lahore, Pakistan. *Heliyon*, 6(9), e04837.

Shankar, S. B., Rani , S. L., ve Brundha, M. P. (2020). Comparison study of factors associated with smartphone addiction among college students. *Drug Invention Today*, 4(7), 1165-68.

Thomee, S., Harenstam, A. ve Hagberg, M. (2011). Mobile phone use and stress, sleep disturbances, and symptoms of depression among young adultsda prospective cohort study. *BMC Public Health*, 11(1), 66-76.

Yildirim, C. ve Correia, A.P. (2015). Exploring the dimensions of nomophobia: development and validation of a self-reported questionnaire. *Computer in Human Behavior*, 49, 130–137.

Yildirim, C., Sumuer E., Adnan M. ve Yildrim S.(2016). A growing fear: prevalence of nomophobia among Turkish college students. *Information Development*, 32(5), 1322-1331.

Yıldız, E.P, Çengel M., Alkan A. (2020). Öğretmenlerin nomofobi düzeylerinin demografik özelliklerine ve akıllı telefon kullanım alışkanlıklarina göre incelenmesi. O*PUS- Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* 15 (10), 5096-5120.

Joel Peter Witkin Fotoğraf ve Fotomontajlarında Yabancılaşma Olgusu

Dr. Öğr. Üyesi Ezgi TOKDİL
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü

Giriş

Araştırmada öncelikle yabancılaşma olgusu incelenerek kavramın tarihsel, sosyolojik, psikolojik ve kültürel anlamları incelenerek, insan, toplum ve doğa arasında gelişen bir durum olarak yabancılaşma, uzaklaşma, soyutlaşma gibi yan anlamlar felsefenin etkisinde analiz edilmektedir. Bu kapsamda insanın insanla, insanın toplumla ve insanın doğayla olan karşılıklı ilişkilerinin, diyalektiğin triyalektik boyutlarının tanımlanması amaçlanmaktadır. Ardından kurguladığı gerçeküstücü ve dışavurumcu yapı ekseninde Joel Peter Witkin'in fotoğraf ve fotomontajlarında yer alan bu ikili uzaklaşma ve yabancılaşma öğeleri estetik unsurlar ve psikolojik yansımaları ile birlikte analiz edilmektedir.

1. Yabancılaşma Olgusu

Her tarihsel koşulda ve her toplumda yaşanan değişimin insana ilişkin temel değerler alanında ortaya çıkardığı kavramlardan biri olan yabancılaşma genel bir değerlendirme ile insanın kendisine ve içinde yaşadığı topluma uzaklaşması şeklinde yansımasını bulur. Karataş'a göre; "Latince bir sözcük olan *alienatio* fiilinden gelen ve tarihsel geçmişi, insan ile eş zamanlı olarak ele alınabilecek olan yabancılaşma; *ayrılmak, kopmak, uzaklaşmak, başkalaşmak, dönüşmek* gibi genel anlamlarının yanı sıra, tarihsel süreç içerisinde *devretmek, çılgınlık* gibi farklı anlamlarda da kullanılmıştır" (2019: 12). Farklı bilim alanlarında farklı anlam örüntülerine sahip olan kavram psikoloji ve sosyoloji alanlarında; "kimlik kaybı, kaygı durumları, yalnızlık, ümitsizlik, köksüzlük, duyarsızlık ve benzeri pek çok kelime ile" ifade edilmiş, bunun yanında "iki bilim dalında birbiri ile bağlantılı olarak toplumsal gelişme sürecinde, bireyin toplumdaki rolünü ve yerini etkileyen toplumsal ekonomik süreçler çerçevesinde" ele alınmıştır (Karataş, 2019: 13). Farklı alanlarda ve alt disiplinlerde farklı anlamlara sahip olan yabancılaşmanın temelinde "(…) insanın kendi özünden, ürününden, tabii ve toplumsal çevresinden koparak bu olguların egemenliği altına girmesi" yatmaktadır (Karaca, 2014: 34-36). Akyıldız'a göre (1998: 163); "Yabancılaşma bireysel ve toplumsal sürecin birlikte ortaya çıkardığı psikolojik bir sorundur. Temelinde insanın özü ile varlığının çelişmesi yatmaktadır". Bu anlamda insan varlığı ile özü arasındaki kurgulanan bu ilişki ağında insan, toplum ve doğa üçgeni önem kazanır ve bu ilişki yabancılaşma olgusunun birey öznesi çevresinde gelişen farklı boyutlarını temsil eder. Karataş'ın aktarımıyla (2019: 15); "(…) yabancılaşmanın öznesi ve nesnesi bağlamında kurulan ilişkiler alanında ortaya çıkış biçimleri şöyle sıralanabilir: İnsanın kendine yabancılaşması, insanın insana yabancılaşması (insan-insan), insanın faaliyetinin ürünlerine yabancılaşması (insan-toplum), toplumun topluma yabancılaşması (toplum-toplum), insanın topluma, toplumun insana yabancılaşması, insan ve toplumun doğaya yabancılaşması" (Sigareva, 2014: 77). Bu doğrultuda insan, toplum ve doğa üçgenini içine alan bir ilişkiler bütünü yabancılaşmanın temelini oluşturur ve bu alanlardan her birini kapsamına dahil eden bütüncül bir inceleme ile yabancılaşmanın sosyo-psikolojik boyutları değerlendirilebilir.

Tarihsel süreklilik açısından incelendiğinde hemen her dönemin sosyal, politik ve kültürel temelinde yaşanan değişim ve başkalaşımlar birey olarak insanın kendi varlığını sorgulamasına, toplumsal yapıdan uzaklaşmasına, yalnızlaşmasına ya da gruplaşmasına neden olmuştur. Ana hatlarıyla söz konusu tarihsel dönemler incelendiğinde Antik dönemin ardından gelen Ortaçağ'da dinin baskın ideolojik rolünün etkisinde insanın içsel değerlerine

yabancılaşması söz konusuyken Hristiyanlık bilinci doğrultusunda bilinç üstü gerçeklik alanı olarak öteki dünya çerçevesinde insanın içinde yaşanılan toplumun varlık alanına yabancılaşması sonucunu doğurur. Rönesans bilincinin ardından modern toplumların kaçınılmaz bir sorunu haline gelen yabancılaşma olgusu, Batı'nın sanayileşmiş kültürünün bir ürünü olarak varlığını sürdürmüş ve kapitalist toplum düzeninin bir yansıması olarak insanın doğaya ve içinde yaşadığı topluma yabancılaşması şeklinde varlık göstermiştir. Tarihsel olarak yabancılaşmanın varlık sebebini "modern dünyanın insanı kendi yarattığı ürünlerin kölesi haline getiren sürecin bir ürünü" olarak tanımlayan Karataş'a göre; "Batı medeniyetinde modernleşme, bilimsel teknik ilerleme, sanayileşme, bu gelişmelere bağlı olarak gelişen sekülerleşme, yabancılaşma olgusunu modern dünyanın bir sorunu olarak" ortaya çıkarmaktadır (2019: 22). Bu noktada da kavramın felsefe alanında yansımalarına ve kullanımlarına geçiş yapılmalıdır.

Bu doğrultuda felsefe alanına bakıldığında kavramı felsefe alanında ilk kullanan düşünürün Hegel olduğu görülmektedir. Hegel'e göre; "tüm yabancılaşma tarihi ve bu yabancılaşmanın tüm onarımı soyut, mutlak, kurgusal ve mantıksal düşüncenin üretim tarihinden başka bir şey değildir" (Marx, 1976: 68; Osmanoğlu, 2016: 68). Hegel'e göre yabancılaşma "tinin, idenin kendi özüne yabancılaşarak doğa varlığı olarak dışlaşmasıdır. Hegel dialektiğinin üçüncü aşamasında, tinin, idenin kendi özüne geri dönmesiyle bu yabancılaşma ortadan kalkar" (Tunalı, 1976: 153). Öte yandan yabancılaşma olgusunu "politik kavramlar alanına ilk dahil eden düşünür Rousseau iken yabancılaşmaya somut boyut kazandıran ve bilinçli olarak ilk dikkat çeken düşünür Marx olmuştur" (Kılıç, 1984: 14-16; Akyıldız, 1998: 163-64). Osmanoğlu'na göre; "Hegel insanın kendi bilincine varmasındaki yabancılaşmadan ve Feuerbach tarihi ve sınıfı olmayan, soyut insan yabancılaşmasından söz ederken Marx, sınıfsal anlamda işçinin yabancılaşmasından hareket eder" (2016: 75). Ozankaya'ya göre; "Marx insan-doğa ve insan-toplum ilişkisi açısından evrensel bir insan yerine somut koşullara göre biçimlenmiş bir insanı tanımlamakta ve ele almaktadır" (1979: 132). Bu koşullar farklı tarih-toplumsal oluşumlar ve değerler bakımından birbirinden ayrılmakla birlikte her biri farklı bir insanı ya da insana ilişkin farklı dinamikleri temsil etmekte/koşullandırmaktadır. 19. yüzyılın toplumsal düzeni içerisinde bireye sunulan yükümlülüklerle 20. yüzyılın bireye dayattığı gerçekliklerin birbirinden farklı oluşu her iki dönemin ve tarihsel sürekliliğin ortaya çıkardığı insan varlığının ayrılığını temsil etmektedir (Fromm, 1984: 96-97). Tolan'a göre; "Marx'a göre her iki toplum düzeninin belirlediği insanın somut varlığı özüyle çelişmekte; insanın özüne yabancılaşmaktadır" (1980: 145; Akyıldız, 1998: 165). İnsan toplumsal makineleşme ile birlikte mekanik bir üretim aracı haline gelmekte ve bütün bu üretim-tüketim ilişkileri içerisinde kendine ve çevresine gitgide yabancılaşmaktadır. Yabancılaşma olgusuna daha geniş perspektiften bakan diğer Marksist düşünürler de insana ilişkin değerlerin yok olmasını bu kapsamda ele almıştır. Uysal'a göre (2008: 49); "İnsan ürettikçe parçalanır, bütünle olan bağı kopar ve dev aletlerin küçük bir parçası olarak iş bölümü yaptığı nesneden hiçbir farkı kalmaz. Bu iş bölümü insanın önemini azaltmış ve görüş açısının daralmasına neden olmuştur". Böylece insanın kendisine olduğu kadar etrafındaki gerçekliğe de yabancılaşması, gerçeklikle ilişkisinin mekanikleşerek soyutlaşması süreci başlamıştır.

2. Yabancılaşma ve Sanata Yansımaları

Sanat alanında yabancılaşma olgusunun yansımalarına bakıldığında elbette öncelikle tarihsel koşulların birey olarak sanatçı üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi önemlidir ve bu etki hemen her tarihsel dönemin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler ile teknolojik ve bilimsel gelişmeler ağında varlık göstermektedir. Antik sanatın ardından birbiri ardına ortaya çıkan ve modern sanat hareketleri olarak adlandırılan hemen her biçimlendirme anlayışının temelinde yabancılaşmanın bireysel dışavurumları yatarken, bu paradigmanın belli başlı bazı

sanat akımları doğrudan sanatçının topluma ve kendisine yabancılaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmış ya da tarihsel koşulların psikolojik yansımaları sanat yoluyla yabancılaşmanın dışa vurulmasında önemli bir itici güç olmuştur. Uysal'a göre bu değişim (2008: 48); "(…) teknolojik gelişmelerle birlikte endüstrileşme ve bunların insan üzerinde yarattığı bunalım, savaşlar, içe kapanış, duygusuzlaşma ve topluma, çevreye, daha da ileri giderek kendine yabancılaşmış bir bireyin ortaya çıkışı" şeklinde gerçekleşmiştir. Bu sanat eğilimlerinden Gerçeküstücülük bireyin bilinç ve bilinçaltı süreçlerinin bir yansıması olarak doğrudan insanın kendine yabancılaşmasının bir göstergesi olarak ortaya çıkarken, Dadaizm toplumsal düzenin dayatılan gerçekliğine eleştirel ve politik bir üslupla karşı çıkma yolunu seçmiş, Konstrüktivizm tarihsel süreçte politik ilişkileri gündemine alarak insan-toplum ilişkisinde yitirilen değerlere yönelirken, Dışavurumculuk insanın kendisiyle olan diyaloğunun ve bireysel psikolojinin insan-insan zemininde yeni bir ifade biçiminin yansımasına dönüşmüştür. Palmier'e göre (1997: 293); "Dışavurumculuğun görüntüleri, kapitalizmin yıkımları karşısında duyulan kaygılardan ayrılamaz. Bu nedenle de o, burjuvazinin yaşam biçimine, benimsediği sanat biçimlerine şiddetle karşı çıkar. Ama burjuva dünyasının karşısına ancak kaygısıyla, umutsuz görüntüleriyle, renklerinin şiddetiyle, kırık çizgileriyle dikilebilir". Tunalı'nın da tanımladığı gibi bütün bu biçimlendirme anlayışları; "insana ve toplum yabancılaşarak, insansal ve toplumsal olanın dışında bir soyutluluk ülkesine kaçma" girişiminin bir ürünü olarak sanatın tarihsel gelişiminde yerini almıştır (1976; Uysal, 2008: 51). Birinci Dünya Savaşı'nın yıkımının ve acılarının ardından duygusuzlaşan ya da geleceğe ilişkin umudunu yitiren, sanayileşme ve makineleşmeyle birlikte kendine ve özüne yabancılaşan, teknolojik gelişmenin olumsuz sonuçlarıyla gerçekliği elinden alından sanatçı profilinin derin bir yalnızlaşma ve yabancılaşma durumunu deneyimlemesi ve ürettiği sanat eserlerinin de bu yönde soyutlaşarak kısmen eleştirel kısmen sorgulayıcı bir görünüm kazanması doğaldı. Ancak yaşanan değişimin temelinde bu yönlendiricilerin yalnızca birinin değil, yaşamsal dinamiklerin bütün olarak yer aldığını tanımlamak önemlidir. Tarihsel sürekliliğin sosyo-ekonomik, politik, teknolojik ve kültürel tüm alanları sanat alanında bireyin yalnızlaşmasında kendisine, topluma ve doğaya yabancılaşmasında bir arada aktif rol oynamıştır.

Benzer değişim modern kültürün ardından gelen postmodern düşünme biçimlerinde de yaşanmış, insan-toplum ya da insan-insan yabancılaşmasının yansımaları kültürel dili yeniden biçimlendirmiştir. Savaş sonrası Amerikan kültürünün bir ürünü olan ve popüler kültür imgelerinden beslenen Pop Sanat, duygunun geri plana atılarak maddenin öne çıkarıldığı bir anlayış benimserken devamında Soyut Dışavurumculuk, Kavramsal Sanat, Performans Sanat, Beden Sanatı, Yeryüzü Sanatı gibi akımlar modern kültürün bir uzantısı olarak bireysel yalnızlaşmanın ve toplumsal uzaklaşmanın farklı kategorilerini temsil etmişlerdir. Her bir eğilimin toplumsal dinamizmin getirdiği yalnızlaşma ve yabancılaşma kavramlarına yaklaşımı ve eleştirel söylem dili birbirinden farklı olmakla birlikte özünde hemen hepsinin gerçekliği toplumsal değişimin sanatçı üzerindeki etkisinin yeni teknik ve ifade biçimleri ile sunulmasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte modern/ postmodern kültür bağlamında ortaya çıkan biçimlendirme anlayışları ve ifade yöntemleri eleştiri yönelttiği teknolojik gelişmenin yeni teknik olanaklarını da farklı aktarım biçimlerinde kullanmış, fotoğraflar fotomontajlara, doğal ışık yapay ışığa, boya yerini renkli floresanlara bırakmış, iki boyutlu yüzey mekan yerleştirmeleriyle yer değiştirmiş, parçalanan ve tuval yüzeyinden kapı dışarı edilen figür bedenleşerek kendini sanat nesnesi olarak sunmuştur. Bütün bu değişimin temelinde insanın kendi dışında süregiden gerçekliğe yabancılaşması ve belirli kırılma noktalarında bu olgunun farklı ifade yöntemleri ile belirginleşmesi yatmaktadır. Gerek biçimsel değişimi gerek değişime neden olan süreci içerik olarak yansıtan ve bu yönüyle hem insan-insan hem insan-toplum yabancılaşmasını doğrudan konu alan en güçlü sanatçılardan biri şüphesiz fotoğraflarında yer verdiği içeriklerin aykırı gerçekliğiyle Joel Peter Witkin'dir.

3. Joel Peter Witkin'de Yabancılaşmanın Dinamizmi

Sıra dışı ancak yaşamın içinden figür ve imgeleri kompozisyonlarının merkezine yerleştirerek yeniden düzenleyen, farklı anları, farklı yaşamsal organları tek bir gerçeklikte bir araya getiren ve "ölümle ilgili temalar ya da dışlanmış konular üzerine çalışan Witkin genellikle grotesk ve ürkütücü sahnelerin kompozisyonlarını düzenleyen bir sanatçıdır" (Özdemir, 2020: 23). Çocukluk döneminde şahit olduğu bir trafik kazası sonradan ölümü ve diğer aykırı gerçeklikleri sanatının merkezine yerleştirmesinde önemli bir etken olarak görülebilirken, bu durum aynı zamanda bilinçaltı gerçekliğin bilinç düzeyine çıkışının sanat yoluyla gerçekleşmesinde de önemli bir etken olmuştur.

Witkin'in hemen hemen bütün çalışmalarında travmatik geçmişine ilişkin göndermeler ile yabancılaşma ve yalnızlaşma olgularının beden parçaları ya da toplumdan dışlanmış aykırı bireyler tarafından temsil edildiği bir düzenleme dikkati çeker. Bu çalışmalarda; "bedensel ve zihinsel engelliler, cüceler, hermofroditler, kendine işkence edenler, şişmanlar, aşırı zayıflar, eksik uzuvları olanlar gibi toplum dışına itilmiş, dışlanmış ve tuhaf olan insanlar" bedene ait kopmuş uzuvlar, ölü cenin ve ölü insanlarla birlikte kullanılmıştır (Özdemir, 2020: 23). Bunun yanında çalışmalarında sanat tarihinden önemli eserlerin belirli kesitlerine ya da yeniden üretimlerine doğrudan yer verirken kimi çalışmalarında dolaylı olarak bunlara göndermelere rastlamak mümkündür. Bunlar arasında Goya, Rubens ve özellikle Picasso eserlerinden seçilmiş imgelere oldukça sık rastlanmaktadır. Görgülü'ye göre (2019: 48); "Witkin'in fotoğraf işine girdikten sonra askeri kazaları belgelemek amacıyla fotoğraflar çektiğini düşündüğümüzde, çalışmalarında yer alan figürleri birebir tanık olduğu kazalardaki insan bedenlerinden yola çıkarak oluşturduğu söylenebilir". Bu aynı zamanda sanatçının öz yaşam öyküsünde yer alan anı parçacıklarının, bilinçaltına yansıyan geçmişe ait izlerin ve tanık olunan gerçekliklerin sanatçı üzerindeki etkisinin doğrudan sanatının kendisi haline gelmesi halini tanımlayan bir unsurdur. Bu gerçeklik modern kültürün bir ürünü olarak dışavurumcuların ya da gerçeküstücü sanatçıların da peşinde olduğu, resmettikleri gerçekliktir. Dönemler farklı olsa da bireye ilişkin temel değerler ve içinde yaşanılan toplum, kültür ya da bireysel anıların sanatçının kendisine, kendisi dışındaki bireylere, topluma ya da kendisi dışındaki gerçeklik olarak doğaya yabancılaşmasının bir sonucu olarak görünürlük kazanırlar. Dolayısıyla -ister resimsel bir anlatı ister yeniden kurgulanan bir gerçeklik olarak fotoğraf olsun- sanat eserinde yer alan gerçekliğin önemine vurgu yapan Danto'ya göre; "sanatta ilginç ve önemli olan, sanatçının onun dünyayı görme biçimini -*sadece resmin bir pencere gibi olduğu dünyayı değil, dünyanın onun etrafından sunulduğu halini*- görmemizi sağlayan doğal yeteneğidir" (2012: 229).

Görsel 1. Joel Peter Witkin, Still Life, Marseilleo / Görsel 2. Joel Peter Witkin, The Kiss, 1982, New Mexico

İnsan bedenlerinin ve onun parçalanmış görüntülerinin Witkin'in çalışmalarında sürekli olarak kullanılan imgeler olduğuna değinen Topcuoğlu'na göre sanatçı; "Bunu geleneksel yöntemlerle yapıyor: hem özneleri genellikle ya doğuştan ya da sonradan edinilmiş, "bozuk" özellikler taşıyan örnekler, hem de fotoğrafın kendi mekanik biçimde arızaya uğratılarak, fotoğrafçılığın ilk zamanlarını

anımsatan eskitilmiş bir görünüm kazanıyor" (2010: 32). Natürmortlarında yer alan imgeler insana ilişkin parçalanmış gerçeklikler (ölü insan bedenlerinin kısmi parçaları) ve doğaya ilişkin nesnelerden oluşurken bu anlamda ölümün ve ölüme direnen nesnelerin birlikteliğinin yarattığı gerilim izleyiciye aktarılmaktadır. *Still Life* (Görsel 1) bu türden çalışmalarına verilebilecek en güzel örneklerdendir. Ölü bir insan portresinin içerisine yerleştirilen çiçekler ve sebzelerden oluşan kompozisyon ölümün gerçekliğini doğrudan yansıtmakla birlikte insanın doğaya yabancılaşmasının da güçlü izdüşümlerine sahiptir. Bununla birlikte çalışmaların üretiminde kullanılan her bir unsur "bilinçli bir şekilde çarpıtılmış ve deforme edilmiştir" (Görgülü, 2019: 50). 1982 tarihli *The Kiss* (Görsel 2) iki ayrı portre olarak görülebilecek bir düzenlemeye sahip olmakla birlikte ortadan ikiye ayrılmış tek bir figür başının yüz yüze gelecek şekilde yeniden bir araya getirilmesinden oluşmaktadır; "kopmuş kafa sagital düzlemde ikiye ayrılmış ve her bir taraf birbirini öpen iki farklı kimliğe bürünmüştür" (Özdemir, 2020: 25). Cascone'ye göre; "Boyun bölgesindeki kurutulmuş bir cilt yığını, damarlar, kaslar ve darmadağın bir saç püskülünden daha fazla bir şey olmayan kafa derisi ile muntazam bir natürmort olarak düzenlenmiştir" (2016). Ölüm ve yaşam arasındaki bu gerilimli ilişki Cascone'in de ifade ettiği gibi Witkin'in çalışmalarının hemen hepsinde gözlemlenebilen bir niteliktir (2016). Bununla birlikte bu çalışmalar yalnızca ölümü imgelemez ya da yalnızca sapkın gerçekliğin bir yansıması değildir; "İğrençliğin, tiksintinin, erotizmin, sado-mazoşist görüntülerin, bedensel bozuklukların, ölümün, cinselliğin, pornografinin merkezinde yer alan görüntülerde sanatçının yapıtları günümüz dünyasını birçok açıdan ele almaktadır" (Görgülü, 2019: 50). Günümüz gerçekliğine yapılan gönderme yaşam ve ölüm ile güzellik ve çirkinlik sınırlarında seyreden bu dinamizmin, sanatçının içinde bulunduğu yalnızlaşmanın ve toplumun bir üyesi olarak insanın yabancılaşmasının da güçlü etkilerini sunar.

Görsel 3. Joel Peter Witkin, Face of a Woman, 2004, Marseilles

Ölü bir kadın yüzünün içerisine yerleştirilen çiçeklerle birlikte bir nesne haline getirilerek sunulduğu bir diğer çalışma 2004 tarihinde Marseilles'te tasarlanmış olan *Face of a Woman* (Görsel 3) isimli çalışmasıdır. Olguin'e göre (2012: 190); "Kafasız bir beden ve bedensiz bir kafa, ölümden sonra insan vücudunun etkili bir şekilde bir nesneye dönüştüğü gerçeğini korkunç bir biçimde ortaya çıkarmaktadır" (Özdemir, 2020: 26). Sanatçının pek çok çalışmasında kullandığı kesilmiş başlar ve başsız beden parçalarının doğrudan çocukluk döneminde yaşadığı travmaya gönderme yaptığı bilinmektedir. Bununla birlikte -gerek ölü bir baş olması gerek vazo formuna sokulmuş olmasıyla- başın statik yapısı yanında yer alan hayvanın canlı yansıtılışı ile tezatlık oluşturarak yaşam ve ölüm diyalektiğini daha da vurgulamaktadır.

Anna Akhmatova (Görsel 4) isimli diğer bir natürmort çalışması ise daha karmaşık bir görsel düzenlemeye sahiptir. Bu kez insana ilişkin temsil edilen gerçeklik portre görüntüsünün yanında kopmuş bir kol ve ona eklenen meyve ve doğaya ait simgelerle birlikte verilmiştir. Kompozisyonun sol ve sağ tarafında kadın ve erkek figürlerine de yer verilen çalışmada saat imgesi de kullanılarak zamanın sürekliliği, değişimi ve ölümün kaçınılmazlığı ile bu kaçınılmazlık içinde bedenin kendine yabancılaşması vurgulanmıştır. Özdemir'in de ifade ettiği gibi; "Kimi zaman taze meyveler, çiçekler ya da farklı nesneler ile iç içe paralellikler veya zıtlıklar ile yerleştirilmiş ceset parçalarından oluşan kompozisyonlar Witkin'in tarzıyla bütünleşmiş olan eskitme teknikleri ile tamamlanmıştır" (2020: 25). Canlı ve cansız nesneler, insana ilişkin gerçeklikler ve onun görüntüleri ile farklı sahnelerde çekilmiş farklı resim parçaları, yaşama ilişkin imgeler ve ölüme dair yansımaları bir arada kullanılmış, bu yönüyle insanın yalnızlaşması, gerçeklik içinde kaybolması, doğayla bütünleşmesi ve doğadan uzaklaşması gibi karşıt düzenlemeleri bir arada sunmuştur. Bu anlamda ölümün yaşamı simgelediği, aykırı figürlerin normali vurguladığı, bir aradalığın yabancılaşmayı sembolize ettiği, siyah beyaz gerçekliğin yaşamın rengine gönderme yaptığı ve sanat tarihine yaptığı göndermelerin ise geçmiş- gelecek ilişkisini tanımladığı anlaşılmaktadır.

Görsel 4. Joel Peter Witkin, Anna Akhmatova, 1998 / Görsel 5. Joel Peter Witkin, Melvin Burkhart- Human Oddity, 1985, Florida

İnsana ait beden parçaları, ölü ceninler, kopmuş başlar ya da uzuvların yanında yaşayan insanları aykırı kompozisyonlar içine dahil ettiği ya da toplumdan dışlanmış aykırı insanları fotoğrafladığı çalışmaları da vardır. Bu çalışmalar arasından 1985 tarihli *Melvin Burkhart-Human Oddit* (Görsel 5) isimli çalışması elinde bir çekiç tutan bir insanın burnuna yerleştirdiği bir çiviyi çakma anını betimlemektedir. Kurgulanan bu görüntü günümüz gerçekliğinin ahlaki çöküntüsüne gönderme yaptığı gibi kendine acı çektirme duygusunun, bu duygunun içinde yaşanılan yüzyılda insanın kopukluğundan kaynaklandığının, korkuların ve kendine yabancılaşmanın izlerini taşımaktadır. Bunun yanında politik anlamlara da gönderme yapan çalışma dayatılmış gerçekliğin ve siyasi ideolojilerin baskın karakterinin de yansımasına dönüşmüştür. Philadelphia'da üretmiş olduğu *Harvest* (Görsel 6) isimli çalışması ise sanatçının sanat tarihine, eskiye ve bu yolla ölüme yaptığı göndermeleri içerir. Doğaya ilişkin unsurların insan başına ait bir ten parçası ile bir araya getirilerek oluşturulan düzenleme Guiseppe Arcimboldo'nun meyve ve sebzeleri kullanarak oluşturduğu portrelerle doğrudan benzerlik taşımaktadır (Görsel 7) ve bu anlamda eskinin yeni içerisinde yeniden kurgulandığı okunabilirken, ölümün yaşam içinde varlığını sürdürdüğüne de işaret edilmektedir. Bu anlamda Görgülü'nün de ifade ettiği gibi (2019: 50); "Witkin sanatsal pratiğinde kullandığı imgeler hem günlük hayatın içerisinde yer alan konulardan hem de sanat tarihi içerisinden üretilen çalışmalardan beslenmektedir. Sanatçının ürettiği fotoğraflar modern dünya da yer edinemez gibi durmaktadır. Daha çok çağların birbirine karıştığı, çarpıştığı bir noktada var olmaktadırlar". Bu anlamda sanatçının Arcimboldo'dan esinlenerek ürettiği

incelenen çalışmasında Ortaçağ resminin ya da mitolojik geçmişin ölüm ve düşsel gerçekliklerle bir araya getirilerek yeniden yorumlandığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda 16. yüzyıl ve 21. yüzyıl iç içe geçmiştir ve iki tarihsel sürecin ölüme ilişkin gönderimi insan-doğa yabancılaşması üzerinden yeniden yorumlanmıştır.

Görsel 6. Joel Peter Witkin, Harvest, 1984, Philadelphia / Görsel 7. Guiseppe Arcimboldo, Four Seasons (Kış), 1563

Witkin'in saat tarihinden esinlenerek ürettiği bir diğer fotomontaj çalışması Fransız Romantik ressamlar arasında sayılan Theodore Gericault'un *Medusa'nın Salı* isimli çalışmasıdır (Görsel 9). Yaşanmış bir olaya dayanan hikayede bir gemi kazasından sağ kurtulan bir grup insanın verdiği mücadele anlatılmaktadır. Witkin'in 2006 yılında yaptığı çalışma ise *Raft of the George Bush* (Görsel 8) ismini taşır ve Erol'a göre bu çalışmasında sanatçı; "Amerikan politik yaşamının eleştirisini yapar" (2016: 11). Ona göre; "fotoğraf günlük yaşamda muhalif bir söylem aracı haline gelmektedir. Bunun yanında metaforik bağlam nesnelerden insanlara geçmektedir" (Erol, 2016: 11; Görgülü, 2019: 52). Burada yansıtılan figürler ve metaforik anlatım "klasik güzellik kalıplarına meydan okuyan figürler üzerinden şekillendirilmektedir" (Koca ve Selvi, 2017: 44). Bununla birlikte çalışmanın kurgusu farklı sekanslarda ve farklı sahnelerde çekilen figürlerin kolaj tekniği ile bir araya getirilmesinden oluşmaktadır ve Gericault'un resmetmiş olduğu trajedi ile George Bush'un sekiz yıllık yönetimi arasında ilişki kurularak, içlerinde dış işleri bakanı Condoleezza Rice'e gönderme yapan bir figürün de yer aldığı ve özgürlüğün -çalışmanın kurgusunda kurtuluşun- Obama ile sağlanacağı metaforik, eleştirel ve yenilikçi bir üslupla aktarılmıştır.

Görsel 8. Joel Peter Witkin, The Raft of George W. Bush, 2006 / Görsel 9. Theodore Gericault, Medusa'nın Salı, 1818-19

Görsel 10. Joel Peter Witkin, Las Meninas, 1987, New Mexico / Görsel 11. Diego Velazquez, Las Meninas, 1656

Sanatçının esinlenme yoluyla yeniden kurguladığı bir diğer çalışma Diego Velazquez'in *Las Meninas* isimli çalışmasıdır (Görsel 11). Kraliyet ressamı olan Velazquez'in saraydan bir kesiti resmettiği resimde en ortada iki tarafında nedimeleriyle birlikte prenses figürü yer alırken, resmin sol kenarına sanatçı kendisini eklemiş ve onun hemen sağ tarafında arka planda yer alan aynının içinde ise resimde betimlenen sahneyi izleyen kral ve kraliçe figürleri resmedilmiştir. Resmin içinde resim yer almış, aynı zamanda resmi yapan kişi de resmin içinde konumlandırılmıştır. Witkin'in *Las Meninas* çalışmasında ise (Görsel 10) genel kompozisyon düzeni bozulmadan figürler farklı dönemlerden ikonik nesne ve imgelerle yer değiştirilmiştir. Çalışmanın merkezinde yer alan figür aynı konumda betimlenirken, sağ tarafında Picasso'ya (özellikle Guernica tablosuna) gönderme yapan parçalanmış bir görünüm yerleştirilmiş, arka planda yer alan duvar resimlerinde ise farklı dönemlerden Rönesans'a atıf yapan görüntülere yer verilmiştir. Görgülü'ye göre (2019: 54); "Fotoğraf hem resmin varlığına bir gönderme yapar hem de var olan figürleri deformasyona uğratır. Orijinal tabloda yer alan birçok figür (genç kız, köpek, kapı ve duvardaki bazı resimler) sanatçının fantastik dünyasında yepyeni figürlere dönüşmüştür". Burada üzerinde durulması gereken Velazquez'in resminde yer alan karmaşık düzen ve iç içe geçmiş sistemin Witkin çalışmasında çarpık figürler ve ilişkisiz imgelerin birlikteliği ile sürdürülmüş olmasıdır. Bu da insan-insan yabancılaşmasının ya da insanın geçmişe ve geleceğe bakışının fotoğraf ve fotomontaj yoluyla yeniden kurgulanışının karşılığı olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte Velazquez'in resminde yer alan cüce figürleri Witkin'in çalışmasında her ne kadar doğrudan kullanılmamış ve mevcut kompozisyon içinden kaldırılmış olsa da sanatçının diğer özgün çalışmaları içinde toplumdan dışlanmış deforme vücutlar, aykırı bedenler, ölmüş insan uzuvları, ceninler gibi çirkinin estetiğini vurgulayan unsurlara yer vermesi ile ilişkisel olduğu tanımlanabilir. Witkin'in çalışmalarında yer verdiği bu figürler sanatçının gazeteye verdiği bir ilan yoluyla ulaştığı bireylerden oluşmaktadır. Bu ilanda; "cüceler, vücut bozuklukları olanlar, devler, kamburlar, transseksüeller, sakallı ve çok kıllı kadınlar, kuyruklu, boynuzlu, kanatlı, dört memeli kadınlar, doğumdan dolayı sakat kalmışlar, kolu, bacağı, burnu, kulağı, memesi kopmuş herkes. Aşırı derecede büyük her türlü organı olan herkes. Her tarzda garip ve değişik görünümü olanlar. Ölüler, ölü doğmuş her türlü canlı biçimleri. Hermafroditler, perversion, İsa'nın bedeninin duruşundaki arızaları alan herkes. Aşağıdaki telefon ile temasa geçsin" sözlerine yer verilmiştir (Nişancalı, 2015; Özdemir, 2020: 24).

3. Sonuç

Genel olarak değerlendirildiğinde sanatçının aslında ortaya koyduğu eserlerde yabancılaşmanın uzaklaşma, yalnızlaşma anlamlarıyla doğru orantılı olmak yerine dinamik bir formda olduğu ve sürekli olarak devinen geçmişi ve geleceği içine almakla birlikte bireyi ve toplumu farklı boyutlarıyla, farklı nitelikleri ve kimlikleriyle yorumlayan bir estetik kimlik kazandığı anlaşılmaktadır. Mevcut gerçeklik içerisindeki aykırıyı, toplumsal gerçeklik içindeki yalnızlaşmayı, çirkinin içindeki güzeli ve ölümün içindeki yaşamı aktaran, tüm çıplak gerçekliğiyle izleyiciye sunan bir sanatçı olarak Witkin, yabancılaşma kavramının farklı alanlardaki anlamlarından ve felsefi analizlerinin kimi yorumlamalarından kesitleri görsel dile aktarmaktadır. Bu anlamda alanlar arasında olduğu kadar geçmiş-gelecek, insan-toplum, insan-insan vd. gibi diyalektik çelişkileri bir arada sunmaktadır.

Kaynakça

Akyıldız, H. (1998). "Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma", SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 3, s. 163- 176.

Cascone, S (2016). "Photographer Joel-Peter Witkin Treats the Macabreand the Angelic with Equal Grace". https://news.artnet.com/exhibitions/joel-peter-witkinphotography-792878 (Erişim: 24.02.2019)

Danto, A. (2012). Sıradan Olanın Başkalaşımı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Erol, E. (2016). Sembolik Fotoğrafta Metaforik Bağlamın Değişimi ve Nazif Topçuoğlu Örneği, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Sayı: 30.

Fromm, E. (1984). Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum. İstanbul: Onur Matbaası.

Görgülü, E. (2019). "Joel Peter Witkin Fotoğraflarında Yeniden Üretim". İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2 (2019) 45-57.

Kılıç, S. (1984). Yabancılaşma, İnsana Karşı Toplumsal Süreç. İstanbul: Fatih Yayınevi.

Karataş, N. C. (2019). Rus Düşüncesi Bağlamında Dostoyevski'de Yabancılaşma Olgusu. Ankara: Hece Yayınları.

Karaca, F. (2014). Yabancılaşma ve Din, Dinsel Yabancılaşmanın Sosyal Psikolojik Analizi. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Koca, B. ve Selvi, Y. (2017). "Modernizm ve Postmodernizm Sürecinde Bir Alıntılama Biçimi Olarak Temellük". Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, Sayı 18, s. 31-50.

Marx, K. (1976). 1844 El Yazmaları (Çev. Kenan Somer). Ankara: Sol Yayınları.

Nişancalı, A. (2015). "Joel Peter Witkin: The Dehşetengiz Fotoğraf Sanatçısı", http://listelist.com/joel-peter-witkin-kimdir/ (Erişim:12.01.2018)

Osmanoğlu, Ö. (2016). "Hegel'den Marcuse'ye Yabancılaşma Olgusu", Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2, Sayı 3, s. 65-92.

Ozankaya, Ö. (1979). Toplum Bilimine Giriş. Ankara: B.Y.Y.O Basımevi.

Özdemir, G. (2020). "Travmatik Bir Geçmişin Etkilerinden Doğan Ölü (!) Doğa Resimleri". Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sonbahar Özel Sayı, s.22-29.

Palmier, J. M. (1997). "Das Wort ve Dışavurumculuk Üstüne Tartışma", Modernizmin Serüveni (Haz. Enis Batur). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sigareva, M. A. (2014). Formsy otçujdeniya i puti ego preodoleniya v sovremennom obşestve. Mahaçkala: Piyatigorski gosd. Universitet.

Tolan, B. (1980). Çağdaş Toplumun Bunalımı, Anomi ve Yabancılaşma. Ankara: Kalite Matbaası.

Tunalı, İ. (1976). Marksist Estetik. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Topçuoğlu, N. (2010). Fotoğraf Ölmedi Ama Tuhaf Kokuyor. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Uysal, A. (2008). "XX. Yüzyılda Yabancılaşma ve Sanat". Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 24, s. 48-53.

Görsel Kaynakça

Görsel 1. Joel Peter Witkin, Still Life, Marseilleo http://www.artnet.com/artists/joel-peter-witkin/2 (erişim: 01.07.2021)

Görsel 2. Joel Peter Witkin, The Kiss, 1982, New Mexico http://www.artnet.com/artists/joel-peter-witkin/ (erişim: 01.07.2021)

Görsel 3. Joel Peter Witkin, Face of a Woman, 2004, Marseilles http://www.artnet.com/artists/joel-peter-witkin/ (erişim: 01.07.2021)

Görsel 4. Joel Peter Witkin, Anna Akhmatova, 1998 http://www.artnet.com/artists/joel-peter-witkin/2 (erişim: 01.07.2021)

Görsel 5. Joel Peter Witkin, Melvin Burkhart- Human Oddity, 1985, Florida http://www.artnet.com/artists/joel-peter-witkin/ (erişim: 01.07.2021)

Görsel 6. Joel Peter Witkin, Harvest, 1984, Philadelphia http://www.artnet.com/artists/joel-peter-witkin/ (erişim: 01.07.2021)

Görsel 7. Guiseppe Arcimboldo, Four Seasons (Kış), 1563 https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arcimboldo_Winter_1563.jpg (erişim: 01.07.2021)

Görsel 8. Joel Peter Witkin, The Raft of George W. Bush, 2006 http://www.artnet.com/artists/joel-peter-witkin/ (erişim: 01.07.2021)

Görsel 9. Theodore Gericault, Medusa'nın Salı, 1818-19 https://tr.wikipedia.org/wiki/Medusa%27n%C4%B1n_Sal%C4%B1 (erişim:01.07.2021)

Görsel 10. Joel Peter Witkin, Las Meninas, 1987, New Mexico http://www.artnet.com/artists/joel-peter-witkin/ (erişim:01.07.2021)

Görsel 11. Diego Velazquez, Las Meninas, 1656 https://www.pivada.com/diego-velazquez-nedimeler-las-meninas (erişim: 01.07.2021)

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE ÖRGÜTLERİN KRİZ YÖNETME BECERİLERİ İLE ÖRGÜTSEL DAYANIKLIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Ferhat ÇETİNKAYA
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ORCID ID: 0000-0003-2263-0479
Öğr. Gör. Mustafa ALTINTAŞ
Yozgat Bozok Üniversitesi, Çekerek Fuat Oktay Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-9846-5513

GİRİŞ

Bir canlı varlığın zor dönemlerde ne yapacağına ilişkin bir davranış içerisinde olması geçmişten günümüze dünya içerisinde var olan bir olgudur. Bir insanın veya bir kurumun beklenmedik durumlar yaşaması ihtimaller dâhilindedir. Kriz dönemleri de beklenmedik olumsuz olayların meydana gelebileceği bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kriz dönemlerinde canlı varlıklar, mevcut düzenlerini koruma adına bazı özellikler geliştirmek zorundadırlar. Dolayısıyla beklenmedik olumsuz olaylar karşısında bir insanın olumsuz durumdan kurtulma yolları aradığı gibi kurum ve kuruluşlar da bazı çözümler bulmak istemektedir.

Kriz yönetimi, örgütlerin beklenmedik durumlarla karşı karşıya kalacağı bir tehlike olarak tanımlanmaktadır. Tehlikelerden kurtulmak için örgütlerin geçmiş tecrübeleri, örgütün yaşam alanı, var olduğu ülke ve birçok etken önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra örgütlerin kriz dönemlerinde ve sonrasında ne kadar kayıpla bu dönemi atlattığı gündeme gelmektedir. Tam olarak burada örgütlerin olumsuz durumlara karşı dayanıklılığı karşımıza çıkmaktadır. Örgütlerin dayanıklılığı, çevresinde gelişen olaylara karşı varlığını koruma, mevcut düzende devam etme ve gelişimini sürdürme olarak tanımlanmaktadır. Dayanıklı örgütler, kriz dönemlerinde veya herhangi bir olumsuz dönemde etkilenmemekte ve dahası bu olumsuz olaylardan güçlenerek çıkmaktadırlar.

Bu çalışmada, özellikle Covid-19 pandemi döneminde örgütlerin kriz yönetme becerisi ile örgütsel dayanıklılık arasındaki ilişki belirlenmek amaçlanmıştır. Çalışmanın tüm dünyayı etkileyen pandemi döneminde krizlerin yaşanma olasılığı ve bunun sonucunda örgütlerin dayanıklılıkları konusunda literatüre katkı sağlanmak istenmektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kriz Yönetimi

Literatüre bakıldığında kriz kavramı, bir kurumun, bir insanın, bir olayın varlığını tehlike içine sürüklemesi olarak tanımlanmaktadır. Krizin doğası gereği beklenmedik durumlarla mücadele etme bulunurken, kriz sosyal yaşamda, kişilerde, kuruluşlarda meydana gelebilecek bir yapıya sahiptir. Kriz, örgütlerin plansız hareket etmelerini ifade eder (Grundy ve Moxon, 2013). Krizlerin genelde canlı sistemlerde meydana geldiği ve insanların, dış çevrenin veya beklenmedik bir olayın sonucunda ortaya çıktığı bilinmektedir. Özele indirgendiğinde örgütsel olarak krizin kendisine has bir doğası bulunmaktadır. Sosyal, politik, teknolojik ve yapısal konular örgüt yönetimlerinde önemli güçlerdir. Örgütsel krizin incelenme alanı bu konular üzerinde olmaktadır. Birçok araştırmacı krizi ve yönetimini disiplinler arası bir yaklaşım olarak kabul etmektedir (Pearson ve Clair, 1998:59).

Krizin ortaya çıkış şekilleri her durumda ve koşulda farklılık gösterebilmektedir. Önceden tahmin edilebilen bir durumun yönetilebilmesi daha kolay iken bilinmeyen bir durumun yönetilmesi oldukça güçtür. Aşağıda Tabloda Avgan (2010), örgütlerin tahmin etmesi, ön görmesi ve hazırlıklı olması gereken kriz türlerini açıklamıştır.

Tablo 1: Temel Kriz Türleri

Ekonomik	İşçi Grevi, İşçi-İşveren arasındaki huzursuzluklar, İş hacminde düşüş, Hisse senedi fiyatları dalgalanması, iflaslar, kazançların azalması
Bilgi Kaynaklı	Gerçek dışı bilgi, Bilgi kaynaklarının tahrif edilmesi, müşteri ve tedarikçi bilgilerini kaybı
Fiziksel Kayıp	Tesislerin ve içerisindeki ekipmanların kaybı
İKY	Önemli pozisyonlardaki yönetici ve personelin kaybedilmesi, İşe devamsızlıklar, kurum içi şiddet, iftira, dedikodu, yalan gibi olumsuzlukların yaşanması
İtibar	Kurum için asılsız haberler, itibarın zarar görmesi
Psikolojik Eylemler	Kaçırılma, tehdit, şantaj, terör olayları
Doğal Afet	Deprem, sel, yangın vb.

Kaynak: (Avgan, 2010).

Tablo 1'de görüldüğü üzere belli başlı kriz yaratabilecek olay türleri gösterilmektedir. Kriz yönetimi konusunda ilk çalışma yapan araştırmacılardan birisi olan Steven Fink (1986), ilk kriz modelini ortaya koyarken krizin başlangıcı ve bitişini bir hastalık metaforu olarak tanımlamıştır. Krizi ön belirti, akut, kronik ve çözüm faktörlerinden oluşturan araştırmacının dönemin yapısında göre uygun bir model çizdiği söylenebilir. Bir diğer yandan Mitroff (1994) ise krizin beş aşamalı bir yapısı olduğu ifade etmektedir. Sinyallerin alınması, tespit ve önleme, hasar sınırlaması, iyileşme ve öğrenme aşamalarını öne süren Mitroff bu aşamaların öğrenme odaklı olduğu savunmaktadır.

Kriz, bir kurum veya kuruluşun içindeki veya dışındaki faktörleri bilememekten kaynaklanmaktadır. İçerideki zayıflık ve dışarıdaki tehditler, tehlikeler ve sorunlar analiz edilmezse durumların krizle sonlanması muhtemel olmaktadır (Pira ve Sohodol, 2004:56). Kriz yönetimi ise beklenmedik olası durumlara kriz durumlarına karşı, krize neden olabilecek bütün durumların analiz edilmesi, önceden yapılmış olan planlar ile birlikte sistematik ve amacına uygun kararlarına alınmasıdır. Örgütün krize karşı önlemlerini alması, krizi en az kayıpla atlatabilmesi için gerekli çalışmaların yapılmasıdır (Pheng ve David, 1999).

Krizi yönetmek için araştırmacıların bazı yaklaşımları bulunmaktadır. Örneğin krizden kaçma yaklaşımında meydana gelen olumsuz durumları hafifletme ve bu durumlardan kaçma stratejileri vardır. Örgütlerde kabul gören bu yaklaşım denge görevi görmekte ve krizlerin engellenme mekanizması ile krizlerden uzak tutmak amaçlanmaktadır (Ponis ve Ntalla, 2016). Bir diğer yaklaşım olan kriz çözme yaklaşımında, krizin ön görülmesi ve kriz ortamında acil bir şekilde harekete geçme anlayışı bulunmaktadır. Yaklaşımın temelinde önceden hazırlanmış veya tatbik edilmiş bir plan mutlaka bulunur. Ayrıca kriz anlarında yöneticilerin planların dışında karar alma, yaratıcı düşünüme gibi özelliklerine de ihtiyaç duyulmaktadır (Grundy ve Moxon, 2013).

Kriz yönetimi de diğer yönetim süreçlerine benzer süreçlerden meydana gelmektedir. Çeşitli yaklaşımların ışığında ele alınan süreçlerde kriz öncesi, kriz dönemi ve kriz sonrası dönemler literatürde kabul görmektedir. Holladay (2010), kriz öncesi dönemin kriz meydana gelmeden sadece bazı belirtilerini olduğu dönem olarak ifade etmiştir. Bu belirtilerin yöneticiler tarafından sezilmesi sonucunda bazı adımların atılması gerekir. Kriz esnası dönemde ise krizin tüm örgüte yayıldığı dönem olarak belirtilmektedir. Belirsizlik ve karmaşıklığın en üst seviyelerde olduğu kriz esnası döneminin olumsuz etkileri ilk olarak bu dönemde

hissedilmektedir (Fediuk vd., 2010). Kriz sonrası dönem ise artık krizin büyük etkilerinin ortadan kalktığı fakat olumsuz etkilerinin derinden ortaya çıkacağı dönemdir (Coombs, 2007). Bu sürecin başarıyla yönetil(e)memesi örgütün varlığın ortadan kaldırmaya yetebilir. Süreçte yöneticiler ve ilgililer konuya eğilerek yönetsel değişiklikle yapmalı ve çalışanların görev ve sorumluluklarını tekrar gözden geçirmelidir (Mazzei vd., 2012).

1.2. Örgütsel Dayanıklılık

Dayanıklılık kavramı, birçok alanda ve sektörde karşımıza çıkan bir kavramdır. Ekolojiden, yönetime, afet yönetiminden sosyolojiye, mühendislik, yönetim gibi alanlarda bir terim olarak kullanılmaktadır. Alanların birbirinden farklı olması kavramın anlamını değiştirmemektedir; dolayısıyla her alanda olduğu gibi insan açısından dayanıklılık kavramı aynı olguyu ifade etmektedir. Farklı alanlarda kullanılan dayanıklılık kavramı örgütlerde de kullanılan bir kavramdır (Lee vd., 2013). Farklı alanlarda temel bir terim olarak kullanılan dayanıklılık psikoloji alanında da kullanılan bir kavramdır. Bu yüzden bireylere odaklanan bu kavram yönetim yazınına da bir kaynak oluşturmaktadır. Çünkü bir örgütün çalışanları, çalıştıkları örgütün dayanıklılığında önemli rol oynamaktadır (Lengnick-Hall vd., 2011).

Literatürde örgütsel dayanıklılık çalışmalarına bakıldığında farklı perspektiflerden tanımlandığı görülmektedir. Geçmişte bazı araştırmacılar örgütsel dayanıklılığın beklenmedik, stresli gibi olumsuz durumlardan kendi özüne dönme ve kaldığı yerden devam etme olarak tanımlamaktadır (Robb, 2000; Balu, 2001; Dutton vd., 2002: Rudolph ve Repenning, 2002; Sutcliffe ve Vogus, 2003; Gittell vd., 2006 vb.). Örgütsel dayanıklılığın diğer perspektifinde ise yeteneklerin açığa çıkartılması, fırsatlara ayak uydurmak, yeni fırsatlar yaratmak gibi unsurlar bulunmaktadır. Dayanıklılığın bu unsurlarla sağlanabileceği görüşü hakimdir. Beklenmedik zorluklardan değişim ve yetenek yönetimi ile kurtulmayı savunan araştırmacılar, örgütsel dayanıklılığı yetenekleri kullanmanın ötesinde geleceğe dönük geliştirme çabası içerisindedir (Coutu, 2002; Freeman vd., 2004).

Bir örgütte özelden genele doğru dayanıklılığı tamamlamak için öncelikle çalışanların dayanıklı olması gerekmektedir. Çalışanlar dayanıklı bir şekilde işlerini yaparak örgütün geneline bu kültürü yaymaktadırlar. Burada en önemli sorumluluk ise kuruluşların liderlerinindir. Bowers ve arkadaşları (2017) bireysel düzeyde dayanıklılığın iyimserlik, karakter, hedefe yönelme, başa çıkma şeklinde açıklamışlardır. Tablo da bireysel düzeyde dayanıklılığın özellikleri verilmiştir.

Şekil 1: Bireysel Düzeyde Dayanıklılık

Bowers ve arkadaşları (2017) bireysel dayanıklılık için birçok özellik ifade ederken örgütsel dayanıklılık için de aynı şekilde bazı unsurlar ortaya koymuştur. Bunlar Tablo da gösterilmektedir.

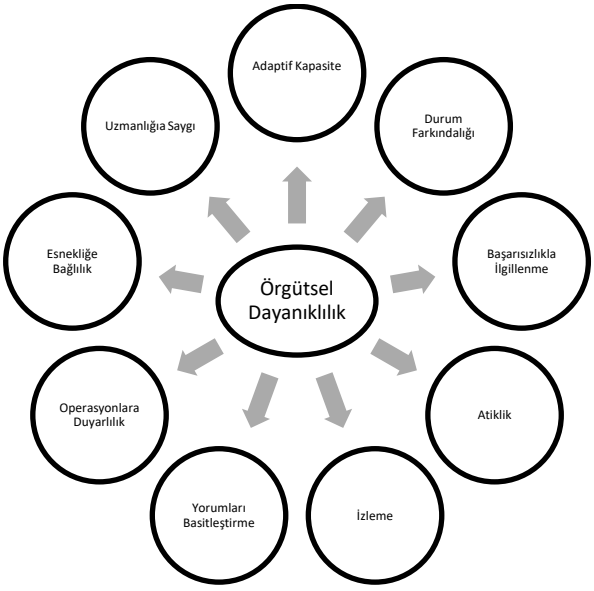

Şekil 2: Örgütsel Düzeyde Dayanıklılık

Bowers ve arkadaşlarına (2017) göre örgütsel dayanıklılığın dokuz ögesi bulunmaktadır. Örgütler varsayımları sorgulamalı, tehditleri ve fırsatları değerlendirebilmeli, güvenli performans sağlama kapasitesine sahip olmalı, hatalarından ders çıkarabilmeli, hem günlük işlerde hem de kriz durumlarında kararları amacına uygun bir şekilde almalıdır. Bu şekilde örgütler dayanıklılığı sağlayabilmektedir. Gelişen ve değişen dünya düzeninde beklenmedik olayların hızla felaketlere dönüştüğü açık bir gerçektir. Gitgide karmaşıklaşan iş dünyasında da her faktöre uyum yeteneği önem arz etmektedir. Dünya düzeni ve iş yaşamındaki değişim hızından kaynaklı olarak örgütler varlığını devam ettirebilmek ve çevresel değişimlere ayak

uydurabilmek için toparlanma ve dayanma gücünü elinde bulundurmak zorundadır. Örgütsel dayanıklılık bu yüzden önemlidir (Boin ve van Eeten, 2013).

2. YÖNTEM

Araştırmanın amacı, örgütlerin Covid-19 pandemi döneminde kriz yönetme becerileri ile örgütsel dayanıklılıkları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırma kriz yönetme becerilerisinin ve alt boyutlarının örgütsel dayanıklılığı etkileyip etkilemesinin ortaya konulması açısından önemli görülmüştür.

2.1. Araştırmanın Model ve Hipotezleri

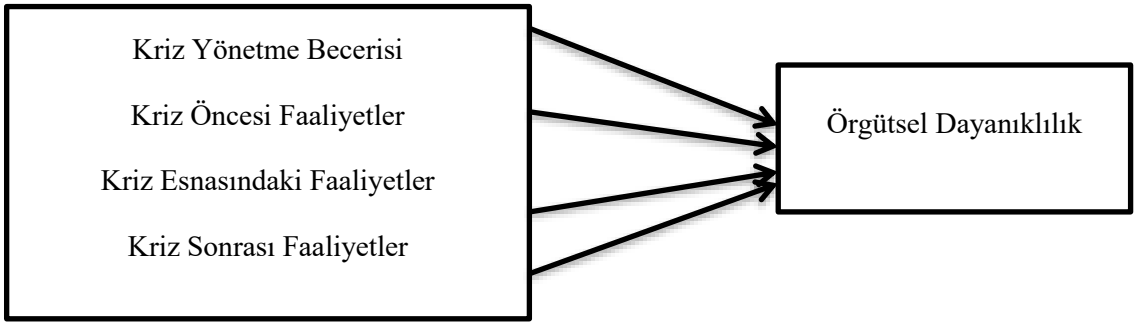

Şekil 3: Araştırma Modeli

Şekil 3'de araştırma modeli verilmiştir. Model doğrultusunda araştırmanın hipotezleri şu şekilde oluşturulmuştur.

H_1: Kriz yönetme becerisinin örgütsel dayanıklılık üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.

H_2: Kriz yönetme becerisinin alt boyutlarının örgütsel dayanıklılık üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Kırşehir ilinde faaliyette bulunan KOBİ'lerin çeşitli kademe yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırma çerçevesinde 123 örnekleme ulaşılmıştır. Örneklem üzerinde veriler anket tekniği kullanılarak toplanılmıştır.

3. BULGULAR

Tablo 2: Araştırmaya Katılanlara Ait Sosyo-Demografik Bilgiler

	Değişken	F	%
Yaş	20-24 Yaş Arası	14	11,4
	25-29 Yaş Arası	31	25,2
	30-34 Yaş Arası	17	13,8
	35-39 Yaş Arası	14	11,4
	40 Yaş ve Üzeri	47	38,2
Cinsiyet	Kadın	28	20,3
	Erkek	98	79,7
Öğrenim Durumu	Lise	9	7,3
	Ön Lisans	7	5,7
	Lisans	83	67,5
	Lisansüstü	24	19,5
Yönetici Düzey	Alt Düzey	27	22,0
	Orta Düzey	43	35,0
	Üst Düzey	53	43,0
Kriz Yönetimi Hakkında Bir Eğitim Aldınız mı?	Evet	66	53,7
	Hayır	57	46,3
Örgütsel Dayanıklılık konusunda Yeterli Bilgiye Sahip Misiniz?	Evet	70	56,9
	Hayır	53	43,1

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların %79.7'sinin erkek %20.3'ünün kadın olduğu ve erkek yöneticilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun %38.2 40 yaş üzeri yönetici olduğu ve %67.5'inin lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %22'sinin alt düzey, %35'inin orta düzey ve %43'ünün üst düzey yönetici oldukları görülmektedir. Son olarak katılımcıların %53.7'sinin kriz yönetimi hakkında eğitim aldığı ve % 56.9'unun örgütsel dayanıklılık hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Tablo 3: Ölçeklerin Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

Ölçekler	Çarpıklık	Basıklık	İfade Sayısı	Cronbach's Alpha
Kriz Yönetimi	-0,65	0,41	23	0.88
Örgütsel Dayanıklılık	0,96	1,22	12	0.82

Tablo 3'e bakıldığında ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1.5 ve -1.5 değerleri arasında olduğu ve verilerin normal dağıldığı görülmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Yine Tablo 3'de görüldüğü üzere kriz yönetimi ölçeğinin Cronbach's Alfa değeri 0.88, örgütsel dayanıklılık ölçeğinin Cronbach's Alfa değeri ise 0.82 olarak bulunmuştur. Ölçeklerin Crobach's Alfa değerleri O.70'in üzerinde olduğu için (Gürbüz ve Şahin, 2016) ölçeklerin güvenilir olduğu görülmektedir.

Tablo 4'de kriz yönetimi ölçeğine ait açımlayıcı faktör analizine yer verilmiştir.

Tablo 4: Kriz Yönetimi Ölçeğine Ait Açımlayıcı Faktör Analizi

Kriz Yönetimi Ölçeği	**Kriz Öncesi Faaliyetler**	**Kriz Esnası Faaliyetler**	**Kriz Sonrası Faaliyetler**
Kurumumuz yöneticileri, kriz yönetimi hakkında yeterli bilgiye sahiptir.	,800		
Kurumumuzda krizler, kriz yönetimi ekibi ile yönetilir.	,841		
Kurumumuzda krizi başarı ile yönetebilecek tecrübeli personel mevcuttur.	,686		
Kriz yönetim ekibinin rol, sorumluluk ve hedefleri açık bir şekilde belirlidir.	,831		
Kriz yönetimini kolaylaştırabilmek için, kriz senaryolarımız mevcuttur.	,761		
Kriz plânı, hangi krize karşı ne tür tedbir almamız gerektiğini ortaya koyar.	,489		
Kriz plânımızın olması, kriz ânında yaşanacak belirsizliği azaltmaktadır.	,506		
Kriz esnasında, tüm paydaşların görüş/şikayetleri dikkate alınır.		,670	
Kriz esnasında, tüm karar verme süreçlerinde kullanılan sistematik bir yöntem vardır.		,585	
Kriz esnasında, iyi organize olan fonksiyonel ekiplerimiz vardır.		,534	
Kriz esnasında, karşılaşabileceğimiz vakalar için hızlı bir müdahale süreci vardır.		,490	
Kriz esnasında, çalışanlarımızı iyileştirme/koruma planları geliştirilmiş ve etkin bir şekilde uygulanmaktadır.		,614	
Kriz esnasında, etkin bir kurum içi/dışı haberleşme sistemimiz vardır.		,443	
Kriz esnasında, işin yapılması için her türlü donanım/teçhizat temin edilmektedir.		,483	
Kriz sonrası durum analizleri sonucunda gerekli yönetsel değişiklikler yapılır.			,709
Kriz sonrası çalışanlara yeni görev ve sorumluluklar verilir.			,838
Kriz sonrası kurum içi gerekli eğitimler verilir.			,739
Kriz sonrası kurumun ihtiyacı olan kaynaklar temin edilir.			,872
Açıklanan Toplam Varyans			%78.779
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)			0.857
Barlett's Küresellik Testi			
Yaklaşık Ki-Kare			3960.469
Sd			253
p			.000

Ölçeğin açıklanan varyansı %78.779 olup KMO değeri 0.857'dir. Bu sonuçlar neticesinde söz konusu veriler için faktör analizinin yapılabileceği görülmektedir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi neticesinde kriz yönetimi ölçeği orijinal halinde olduğu gibi 3 boyut altında dağılım göstermiştir. İfadelerin faktör yüklerinin 0.40'ın üzerinde olduğu görülmektedir. Gerekli faktör yükünü taşımayan veya başka boyutta yer alan ifadeler (6,7,13,18 ve 19. ifadeler) ölçekten çıkartılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda ölçeğin yapı geçerliliğini sağladığı görülmektedir.

Tablo 5'de örgütsel dayanıklılık ölçeğine ait faktör analizine yer verilmiştir.

Tablo 5: Örgütsel Dayanıklılık Ölçeğine Ait Açımlayıcı Faktör Analizi

Örgütsel Dayanıklılık Ölçeği		**Faktör Yükleri**
1. Dik bir duruş sergileyerek konumunu korumayı başarır.		,936
2. Farklı çözüm yolları üretmeyi başarır.		,928
3. Gereken her türlü kaynağı kullanabilecek güçte bir kurumdur.		,912
4. Çabuk harekete geçer.		,880
5. Alternatifler geliştirerek olumsuz koşullardan fayda sağlamaya çalışan bir kurumdur.		,786
6. Yapılması gerekenleri hızlı bir biçimde yapar.		,911
7. Yapılması gerekenleri tüm çalışanların kenetlenerek yaptığı bir kurumdur.		,899
8. Tüm çalışanlarıyla bir bütün olarak hareket etmeyi başarır.		,904
9. Kolaylıkla etkilenmeyen güçlü bir kurumdur.		,925
10. Kaybetmemek için sonuna kadar direnç gösteren bir kurumdur.		,822
11. Oluşabilecek her türlü durumu atlatabilecek güce sahip bir kurumdur.		,920
12. Pes etmeden yoluna devam eden bir kurumdur.		,897
Açıklanan Toplam Varyans	%79.961	
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		0.910
Barlett's Küresellik Testi		
	Yaklaşık Ki-Kare	2205.601
	Sd	66
	p	.000

Tablo 5'e bakıldığında örgütsel dayanıklılık ölçeğine ait açıklanan varyansın %79.961 olduğu KMO değerinin ise 0.910 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre ölçeğin faktör analizi yapmaya uygun olduğu görülmektedir. Örgütsel dayanıklılık ölçeği faktör yükleri 0.40'ın üzerinde 12 ifade oluşmakta olup ölçeğin yapı geçerliliğini sağladığı görülmektedir.

Tablo 6'da değişkenler arasındaki korelasyon analizi bulgularına yer verilmiştir.

Tablo 6: Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi

	Kriz öncesi faaliyetler	**Kriz esnası faaliyetler**	**Kriz sonrası faaliyetler**	**Kriz Yönetimi**	**Dayanıklılık**
Kriz öncesi faaliyetler	1				
Kriz esnası faaliyetler	,881**	1			
Kriz sonrası faaliyetler	,750**	,807**	1		
Kriz Yönetimi	,953**	,967**	,878**	1	
Dayanıklılık	,472**	,540**	,474**	,530**	1

**: p<0.01

Tablo 6'ya bakıldığında değişkenler arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir (p<0.01). Örgütsel dayanıklılık ile; kriz yönetimi (,530 p<0.01), kriz öncesi faaliyetler (,472 p<0.01), kriz esnası faaliyetler (,540 p<0.01) ve kriz sonrası faaliyetler (,474 p<0.01) arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir.

Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla regresyon analizleri yapılmış ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 7: Kriz Yönetim Becerisi ile Örgütsel Dayanıklılık Arasındaki Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken	**R^2**	**B**	**Std hata**	**T**	**P**	**β**	**F**	**VIF**
Kriz Yönetim Becerisi	0,280	,530	,075	7,036	0.000	,513	47,157	1.00

Bağımlı Değişken: Örgütsel Dayanıklılık

Tablo 7'de görüldüğü gibi kriz yönetim becerisi, örgütsel dayanıklılığı pozitif yönde etkilemektedir (β = 513, p<0.01). Örgütsel dayanıklılıktaki değişimin yaklaşık %28'lik kısmı kriz yönetim becerisi ile açıklanabilir. Bu sonuca göre **H_1 Hipotezi** kabul edilmiştir.

Tablo 8: Kriz Yönetim Becerisinin Alt Boyutlarının Örgütsel Dayanıklılık Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	**β**	**Std hata**	**Beta**	**T**	**P**
Kriz öncesi faaliyetler	-,032	,151	-,035	-,211	,834
Kriz esnasındaki faaliyetler	,432	,166	,479	2,608	,010
Kriz sonrası faaliyetler	,104	,121	,113	,856	,394
***R*=0,544**	***R^2*=0,296**		***F*=16,649**	***VIF*=1.09**	

Bağımlı Değişken: Örgütsel Dayanıklılık

Tablo 8'de görüldüğü üzere kriz öncesi faaliyetler, kriz esnasındaki faaliyetler ve kriz sonrası faaliyetlerin bağımsız, örgütsel dayanıklılığın bağımlı değişken olduğu modele bakıldığında, kriz esnası faaliyetlerin örgütsel dayanıklılığı anlamlı ve pozitif yönde etkilediği (β= 0.432; t= 2,608; p<0.01), buna karşın kriz öncesi faaliyetler ve kriz sonrası faaliyetlerin istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olmadığı (p>0.01) görülmektedir. Bu sonuca göre **H_2 Hipotezi** kabul edilmiştir. Bu sonuca göre kriz yönetim becerisinin alt boyutlarından sadece kriz esnasındaki faaliyetlerin örgütsel dayanıklılığı anlamlı şekilde etkilediği görülmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Covid-19 pandemi dönemi tüm dünyayı etkisi altına alan, sosyal yaşantıdan ekonomiye her alanda insanlığı etkileyen olumsuz bir süreç olarak karşımıza çıkmıştır. Dünya bu krizlerle her yy'da karşı karşıya kalmakta alınan önlemler ile süreç en az hasarla atlatılmaya çalışılmaktadır. İşletmelerde kriz dönemlerinde çeşitli adımlar atmak zorunda kalmaktadırlar. İşletmeler açısından kriz yönetim becerileri faaliyetlerini sürdürebilmeleri için en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. İşletmelerin değişime ayak uydurabilme becerisi, olumsuz durumlar karşısında en az hasarla atlatabilme yeteneği olarak ifade edilen örgütsel dayanıklılık ise, işletmelerin kriz dönemlerini atlatmasında önemli bir faktördür. Bu çalışmanın amacı, kriz yönetim becerisi ve alt boyutları olan kriz öncesi faaliyetler, kriz esnasındaki faaliyetler ve kriz sonrası faaliyetlerin örgütsel dayanıklılık üzerindeki etkisini ortaya koymaktır.

Kriz yönetim becerisi ile örgütsel dayanıklılık birbiri ile ilişkili kavramlardır. Örgütsel dayanıklılık kriz gibi kaotik durumlarda örgütün başa çıkabilme kabiliyetini ifade eder ve dayanıklılık kriz sürecini etkileyebilir. Bu araştırmada ise tersi durum ele alınmış kriz yönetim becerisinin örgütsel dayanıklılığa etkisinin olup olmadığı araştırma konusu yapılmıştır. Kriz

öncesi, kriz sürecinde ve kriz sonrası yapılan faaliyetlerinde örgütsel dayanıklılığı etkileyebileceği öngörülmüştür.

İşletme yöneticilerinin cevapları doğrultusunda yapılan araştırma neticesinde, kriz yönetim becerisinin örgütsel dayanıklılığı pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda, kriz ile ilgili alınan önlemlerin aynı zamanda örgütsel dayanıklılığı artırdığı düşünülebilir. Kumbalı (2018) yaptığı araştırmada, kriz gibi belirsizliğin sık yaşandığı günümüz şartlarında işletmelerin hızlı ve esnek kararlar alabileceklerini, çalışanların kararlara katılımının sağlanacağını ve işletmelerin dayanıklılıklarının artacağını ortaya koymuştur. Pamuk (2014) çalışmasında, krizlerin iyi yönetilen işletmeler için fırsat olabileceğini, örgütüm eksikliklerini görmesini, değişime uyum sağlama yeteneği kazanmasını ve doğru stratejiler belirlemesine zemin hazırlayabileceğini ifade etmiştir. Bu bulgular araştırma bulguları ile paralel olarak kriz odaklı çalışmaların örgütsel dayanıklılığı artırabileceği sonucunu ortaya koymuşlardır.

Araştırmanın diğer bir sonucu ise, kriz yönetim becerisinin alt boyutlarından kriz esnası faaliyetlerin örgütsel dayanıklılığı etkilemesi, diğer alt boyutlar olan kriz öncesi faaliyetler ve kriz sonrası faaliyetlerin ise anlamlı bir şekilde örgütsel çevikliği etkilememesidir. Bu sonuç doğrultusunda kriz esnası faaliyetlerin işletmeler açısından öne çıktığı görülmektedir. Kriz öncesi faaliyetler ve kriz sonrası faaliyetler önemli olmakla birlikte bu araştırmada örgütsel dayanıklılığa etkisinin ortaya konulamaması, araştırma yapılan evrendeki işletmelerin krize bakış açılarından ya da kriz ile ilgili önlem alma eksikliklerinden kaynaklanabilir. Bu bulgu önemli olup işletmelerin kriz konusunda daha fazla bilgilendirilmeleri sağlanabilir. Lengnick-Hall ve Beck (2009) araştırmaya paralel şekilde, ani gelişen olumsuz olaylara verilen tepkilerin örgütsel yetenekleri ortaya çıkaracağını ve örgütsel dayanıklılığı artıracağını ortaya koymuşlardır. Chewning vd. (2012) araştırmamızdan farklı olarak kriz sonrası alınacak önlemlerin ve koordinasyonun örgütsel dayanıklılığı artıracağını ortaya koymuşlardır.

Araştırmanın belirli bir bölgede yapılması araştırmanın sınırlılığı olabilir. Yine cevap veren yöneticilerin kriz algısı araştırmanın bir sınırlılığı olabilir.

Araştırma neticesinde, ilgili konunun başka ülkelerde araştırılması önerilmektedir. Kriz öncesi, kriz esnasında ve kriz sonrası yapılacak faaliyetlerin neler olması gerektiğinin araştırılması önerilmektedir. Çalışanların kararlara katılımı ile kriz ile başa çıkma arasındaki ilişkinin araştırılması önerilmektedir.

Bu çalışmada Covid-19 pandemi sürecinde işletmelerin kriz yönetim becerileri ile kriz öncesi, kriz esnasında ve kriz sonrası yapılan faaliyetlerin örgütsel dayanıklılığa etkisi ortaya konularak alana katkı yapılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Avgan, S. (2010). *Kriz yönetimi ve Türkiye'de krizlerin tarihsel gelişimi: Bursa'daki işletmelerde kriz yönetimi üzerine bir araştırma.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Balu, R. (2001). How to bounce back from setbacks. Fast Company, 45, 148-156.

Boin, A. ve Van Eeten, M. J. G. (2013): The resilient organization. *Public Management Review, 15*(3), 429-445.

Bowers, C., Kreutzer, C., Cannon-Bowers, J. ve Lamb, J. (2017). *Team resilience as a second-order emergent state: A theoretical model and research directions.* Front. Psychol., 8:1360.

Chewning, L. V., Lai, C.-H. ve Doerfel, M. L. (2012). "Organizational resilience and using information and communication technologies to rebuild communication structures". *Management Communication Quarterly, 27*(2), 237-263.

Coombs, W.T. (2007). Attribution theory as a guide for post-crisis communication research. *Public Relations Review, 33*(2), 135-139.

Coutu, D. L. (2002). How resilience works. *Harvard Business Review, 80*(5), 46-55.

Çalışkan, A. (2020). Kriz yönetimi: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 106-120.

Dutton, J. E., Frost, P. J., Worline, M. C., Lilius, J. M., ve Kanov, J. M. (2002). Leading in times of trauma. *Harvard Business Review, 80*(1), 54-61.

Fediuk, T.A., Pace, K.M., ve Botero, I.C. (2010). *Crisis response effectiveness: Methodological considerations for advancement in empirical investigation into response impact.* The Handbook of Crisis Communication. Malden, MA: Blackwell. 221-242.

Fink, S. (1986). *Crisis management: Planning for the inevitable.* New York: AMACOM.

Freeman, S. F., Hirschhorn, L., ve Maltz, M. (2004). Organization resilience and moral purpose: Sandler O'Neill and partners in the aftermath of 9/11/01. Paper.

Gittell, J. H., Cameron, K., Lim, S., ve Rivas, V. (2006). Relationships, layoffs, and organizational resilience: Airline industry responses to September 11th. *Journal of Applied Behavioral Science, 42*(3), 300-330.

Grundy, M. ve Moxon, R. (2013). The effectiveness of airline crisis management on brand protection: A case study of british airways, *Journal of Air Transport Management, 28*, 55-61.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe – yöntem– analiz.* Ankara: Seçkin Yayınları.

Holladay, S.J. (2010). *Are they practicing what we are preaching? An investigation of crisis communication strategies in the media coverage of chemical accidents.* The Handbook of Crisis Communication. Malden, MA: Wiley-Blackwell. p159-180.

Kantur, D. ve İşeri-Say, A. (2015). Measuring organizational resilience: A scale development. *Journal of Business, Economics and Finance, 4*(3), 456-472.

Kumbalı, Ç.H. (2018). *Örgüt Yapısına Göre Bilgi Yönetimi ve Örgütsel Dayanıklılık İlişkisi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı. Denizli.

Lee, A.V., Vargo, J. ve Seville, E. (2013). Developing a tool to measure and compare organizations' re-silience. *Natural Hazards Review, 14*, 29-41.

Lengnick-Hall, C. A. ve Beck, T. E. (2009). *Resilience capacity and strategic agility: Prerequisites for thriving in a dynamic environment.* C. P. Nemeth, E. Hollnagel, & S. Dekker (Ed.), Resilience Engineering Perspectives2içinde (39-69. ss.), Aldershot; UK: Ashgate Publishing.

Lengnick-Hall, C. A., Beck, T. E. ve Lengnick-Hall, M. L. (2011). Developing a capacity for organizational resilience through strategic human resource management. *Human Resource Management Review, 21*(3), 243-255.

Mazzei, A., Kim, J.N. ve Dell'Oro, C. (2012). Strategic value of employee relationships and communicative actions: Overcoming corporate crisis with quality internal communication. *International Journal of Strategic Communication, 6*(1), 31-44.

Mitroff, I.L (1994). The role of computers and decision aids in crisis management: A developer's report. *Contingencies and Crisis Management, 2*(2), 73-84.

Pamuk, Z. (2014). *Kriz yönetimi stratejileri*. Harmancı, F. M; Gözübenli, M. ve Zengin, C. (Ed.), "Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler" içinde (s.305-330). Nobel Yayınevi, ISBN:978-605-133-960-3

Pearson, C. ve Clair, J. (1998). Refarming crisis management. *Academy of Management Review, 23*(1), 59-76.

Pheng, L.S. ve David, K. H. (1999). Crisis management: survey of property development firms. *Property Management, 17*(3).

Pira, A. ve Sohodol, Ç. (2004). *Kriz yönetimi, halkla ilişkiler açısından bir değerlendirme.* İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş.

Ponis, S. T. ve Ntalla, A. (2016). Crisis management practices and approaches: Insights from major supply chain crises. *Procedia Economics and Finance, 39*, 668-673.

Robb, D. (2000). Building resilient organizations. *OD Practitioner, 32*(3), 27-32.

Rudolph, J. W. ve Repenning, N. P. (2002). Disaster dynamics: Understanding the role of quantity in organizational collapse. *Administrative Science Quarterly, 47*, 1-30.

Sutcliffe, K. M. ve Vogus, T. J. (2003). *Organizing for resilience*. In K. S. Cameron, J. E. Dutton, & R. E. Quinn (Eds.), Positive organizational scholarship: Foundations of a new discipline (pp. 94-110). San Francisco: Berrett-Koehler.

Tabachnick, B.G. ve Fidell, S.L. (2007). *Using Multivariate Statistics.* America: Pearson Education.

THE OBSERVATIONAL CINEMA AS A SOPHISTICATED TECHNIQUE OF QUALITATIVE RESEARCH

Marina Stamati
PhD candidate, Department of Cultural Technology and Communication, University of the Aegean, Greece

Introduction

Visual media productions have contributed to anthropology's dissemination since the 1970's. Visual or audiovisual anthropology added an important new dimension to socioeconomic anthropology's integration, that extended far beyond the positivist (and organic) assumptions of an objective, observable reality that prevailed in the nineteenth and possibly the early and mid-twentieth century. Visual media's discreet expressive structures are considered suitable in order to study: (a) the topographic, (b) the temporal, (c) the physical and (d) the personal dimensions of social experience (MacDougall 2006: 271).

This perception of visual anthropology also entails that the use of photographs and films does not (exclusively) serve the visual representation of ethnographic data, collected with various methods, but it produces its own innovative theoretical, analytical, and methodological approaches. These often go beyond the common conventions of scientific reliability and objectivity. In other words, visual ethnographic practices include reflective, interactive, and participatory techniques that provide access to specific local and/or embedded forms of knowledge and perception that would otherwise be difficult to access and would remain invisible.

Despite this apparent correlation, images or media based on it have traditionally been used primarily for descriptive or explanatory purposes, while textual media were (and often still are) preferred when it comes to address complex analytical issues and generate ethnographic knowledge. This "iconophobia" - usually based on visual representation theories and the assertion of functional and objectively truthful documentary images - neglects the component role that photographic and cinematographic images continue to have in the acquisition of data and the formation of anthropological theory. Simultaneously, representatives of these trends, such as Johannes Fabian, criticize the obvious equation between sight and understanding, upon the crucial significance of observation in anthropology is grounded, in the context of visualization. More specifically, he claims that anthropology's audiovisual bias contributed to the overestimation of visible physical features in the construction of the "cultural other" (Fabian, 1983: 60).

Visual anthropology

The plethora of influences that fall within visual anthropology's context, an academic branch of cultural anthropology that is often equated with ethnographic film, are the result of an interdisciplinary dialogue whose blurred boundaries require periodic questioning. From the point of view of film study, ethnographic cinema's creative interests have always been difficult to understand (Russell, 2011: 149).

Visual anthropology is an established branch of cultural anthropology, occupied with anthropology's entire process, from recording data, and through its analysis to the

dissemination of research results (Bexley & Fijn 2007: 279). It is difficult to define visual anthropology's field and the relative lack of academic constraints. Despite the growing bibliography on visual culture, visual anthropology occupies a marginal position of power in academia (Weinberger, 1994: 3).

Faye Ginsburg (1998: 179-180) suggests that there are several reasons resulting in the lack of full acknowledgement of visual anthropology's contribution to the integration of anthropology, including the fact that films are often regarded as transparent research documents, dependent on writing, and that writing is the most important medium by which academic knowledge is acknowledged and reproduced. Most visual anthropologists cannot be engaged with both filmmaking and academic writing. Historically, visual anthropology is being reproduced orally, through conferences and film festivals, and there has been a relative lack of written documentation of those events. The field's publications are relatively new, and this partly explains the omission of visual anthropology from official histories. Most ethnographic filmmakers do not find (or do not seek) academic placement. This suggests a lack of dialogue between filmmakers and the academic community (Weinberger, 1994: 4), but also that ethnographic filmmakers often do not transmit on their skills and knowledge to university students.

It is possible to identify two strands within visual anthropology, the anthropology of visible cultural forms and the attempt to contribute to anthropology using visual media. The first one is occupied with the analysis of visual artefacts, representations, and practices, while the second is the attempt to visually explore cultural worlds to produce anthropological knowledge. This definition of visual anthropology is concerned with the epistemological challenge of attempting to review anthropology using visual medium (MacDougall, 1997: 293). It suggests that film produces knowledge, challenging conventional forms of text-based anthropological inquiries (Read, 2005: 47). It also invites the exploration of how film can make significant contribution to anthropological thought, by becoming a medium of ideas and theoretical reflection (Griffiths, 2002: xxi).

Lajoux (2003: 165) states that in general, as a form of scientific research in social sciences, ethnographic film is not considered a research tool. The fact that film is considered a somewhat inferior medium in the social sciences is evident in the relatively low number of academic institutions in England and North America, that allow graduate students to present an ethnographic film as a dissertation (Hockings, 1988: 147). However, visual anthropology invites researchers to explore forms of understanding that extend the possibilities of interpretation and analysis in anthropology (Bexley & Fijn, 2007: 281). Film, as a medium, allows contrasting textual forms of anthropological thought with non-textual forms of understanding that can contribute to academic thought in original ways.

MacDougall (2006: 220) supports that visual anthropology can offer different ways of understanding, but also different things that need to be understood. Many of the relationships and aspects encoded in films and images can be difficult to be represented in written works. Their experiential quality requires interpretive skills that differ from those used in expository prose analysis. Thus, visual anthropology is the attempt to offer a new perspective that challenges the superiority of textual and verbal exposition in anthropological thought. This challenge is based on the belief that a unique kind of knowledge can be built through film. Re-presenting experiences and subjectivity through film achieves something that is often not available in textual and academic studies. Ethnographic film attempts to develop formal strategies that convey experiential knowledge in a way that verbal explanations cannot.

Knowledge created from film (and pictures) offers an infinite source of details that specifically concern visual anthropology as a mode of expression. It is a kind of knowledge that requires visual perception, that pursues other forms of (nonverbal) social practices and personal experiences (MacDougall, 1998: 175). This particular power of ethnographic films, despite the limitations in conveying abstractions the same way as writing, lies in their ability to reconstruct and recreate experiences as perceived in life.

Visual media, such as film and video, are means of communicating meanings that perceptually affect viewers. Visual anthropology is based on cinema's ability to foreground the senses and the body (MacDougall, 1998: 61-63). MacDougall (2006: 50) argues that in the interpersonal relationships field, image's visual complexity is of particular importance when it concerns social research, as well as for cinema as an art. The ability to simultaneously capture a complex social event through the dimension of gesture, facial expression, speech, body movement and natural environment is something that a text is difficult to approach.

It can be agreed that visual anthropology is based on a post-semiotic paradigm connected to a newfound interest in the role of emotion and sense in culture (Fijn, 2007: 306). Filmed ethnography extends the boundaries of anthropology by prioritizing culture's phenomenological aspects. It provides a critique of semiotics and structuralist perspectives, based on the spoken word d by re-contextualising the role of corporeal embodiment in contemporary anthropology. This rethinking of cultural emphasizes that visual media are particularly suitable for rendering sensory experiences, especially vision and sound, as well as rendering human relationships with each other to their place (Grimshaw, 2006: 59). The anthropological tradition of participant observation has some bearing on the way in which audiovisual practices intersect with social experience in the effort to explore cultural patterns. Ethnographic works are convincing, since they derive their knowledge from the experience of presence (Clifford, 1988: 22).

The doubts and questions posed by ethnography in the modern post-colonial cinema are in line with written ethnography, that began in the 1980s. Postmodern critics emphasize that anthropology is an interpretive practice, suggested when it comes to text writing or even to forms of artistic experimentation with strong narrative dimension. This critical perspective is characterized by collective self-critique and reflection on the relational nature of cultural representation (Loizos 1993: 104). However, the crafted status of ethnographic film has not been recognized as having the same epistemological value as written ethnography. Grimshaw (2001: 9) states that anthropology has been widely discussed as a specific type of literary endeavor but the same can be said for cinema as well.

Observational documentary

Influenced by innovative directions in fiction and documentary films, such as direct cinema, the French nouvelle vague, and Italian neorealism, as well as by a debate between anthropologists and documentary filmmakers, a new style or rather a kind of anthropological cinema emerged in the United States in the 1970s: the observational cinema. David Hancock and MacDougall pioneered this approach as they claimed previous anthropological approaches of filmmaking were mediocre and structured in a concentration of detail (Grimshaw & Ravetz, 2009: 7).

Ideologically, observational cinema is influenced from the French cinematographer André Bazin, who searched for a pure style and preferred directors who tried to become "invisible" when it comes to editing and visual effects experiments. Although it is

repeatedly characterized as outdated, cinema today is experiencing a revival as an interpretive and seemingly distorting way of research (Grimshaw & Ravetz, 2009: ix).

During the making of a documentary, the director chooses what to film, who to film, where to film and how to film the participant. Blanc (2014: 127) states that documentary filmmakers focus particularly on transforming the individual and should facilitate the introduction of recognizable characteristics to the viewer, i.e., representations of the "Other". A definition provided by Cantine et al. (2000: 14) describes documentary as a film in which the director allows the action or events to unfold naturally with minimal interference.

During the filmmaking process, the artist is required to be able to tackle the film's subject to some degree. Different documentary modes are often derived from how the director decides to manage and handle it (Cantine et al., 2000: 14). A director, for example, may choose to appear in his documentary and adopt persuasion techniques, as it becomes evident in Michael Moore's work, seeking to influence the public in order to address social issues, from gun control to health care reform. Griffiths (2013: 41) argues that the director's subjective presence highlights the fact that reality and representation are inseparable, interdependent, and subjective. To explore the concepts shared with the public through a documentary, one can use qualitative or interpretive methods such as semiotic or ideological analysis (Berger, 2000: 15).

Documentary's use in research

The narrative theory is rooted on the importance of a story's structure, the archetypes of which date back to Aristotle. In regards of the definition of structure as the arrangement of events in order, Chatman (1980: 43) identifies Aristotle as the origin point, since he was the first to identify the stories archetypes that continue to permeate narrative storytelling across multiple multi-media, such as literature, film and television. The ordered structure of events is what constitutes a story (Chatman, 1980: 43).

Chatman states that the structure's purpose is to emphasize or highlight certain historic facts, to interpret other facts, and to leave others to inference (Chatman, 1980: 43). This assertion does not only imply that there is a deliberate intent behind a story's events order by its creator- in regards of this study, the filmmaker- but that there is also a generalized and preferred interpretation of the documentary, that the creators wish viewers to assimilate. Campbell explains that stories are essentially circular, and that while each story iteration feature repeating common elements, interpretations of these stories — sometimes even in the same stories retold overtime — can create secondary interpretations to match the public belief (Campbell, 2008: 228). In this way, stories take on two forms of a preferred reading; the interpretation that creators intend to be received by audiences, and through the repetition of similar interpretations over time, another that is created by the audience members.

Narrative theory as a specific study course was developed through Propp's work, who similarly identified characters and actions patterns across bodies of texts, that functioned as means of storytelling and making it accessible and familiar to the reader as they encountered the same patterns in different narratives (Propp, 2010: 6). Propp extended this notion of preferred readings, arguing that certain structures were specific for stories of certain genres, and that this resemblance across works is immediately apparent (Propp, 2010: 6). He also stated that the narrative structure content is more important than who is creating the structure (the character or perhaps the filmmaker) and how the narrative is structured (Propp, 2010: 67).

The repetitive use of a particular structure, to the point where it becomes part of the genre's iconography, reinforces the idea that, when it comes to presenting a story, there is an established structure spurred by the collective and repetitive response of its audience. When it comes the genre of documentaries, it can be understood as its own sort of linear structure: the issue is presented, followed by the effects it creates follow, and finally the possibilities for change are projected. As the documentaries' audiences become familiar with this sequence of events, the more they can become more conscious - or even unconscious - and recognize this narrative structure in future viewings of other examples within the medium (Propp, 2010: 6).

Regardless of the content or the importance the creator places upon it, documentaries representative form is the main tool being used to stir the desired action, thus what makes it accessible to the audience is how the narrative is presented. Since same words and images may have different effects when they are in different order, filmmakers have presumably shaped their work in the most comprehensive way possible, because their aim is to being seen and understood by others - albeit through their own subjective lenses. So, most documentaries are expected to follow the linear sequence of events, with a beginning, a middle and an end, in the sense that a current state of affairs comes into conflict and afterwards a conclusion is reached. Regardless of the variations, the accepted and generally understood aspect of each narrative depends on what Barthes describes as the "common model" (Barthes & Sontag, 1982: 252).

In documentaries the story does not really comes to an end, and the final conclusion is sometimes left to be determined by the audience. Based on the viewers' backgrounds and previous experiences, as well as the specific framework and conditions presented to them via the documentary, the audience forms an understanding of reality and can identify with it more easily (Cohn, 2013: 416-417). Although some viewers may not be responsive to the documentary's content, its formal expression is the primary conduit to communicate its position on the issue (Aaltonen 2014: 61). While the linear narrative, most associated with three-acts-structure, is a pertinent to display relevant information, which includes the character (a particular subject, idea or environment), what current situation is antagonizing them (another specific group, way of thinking or social practice) and what specific actions the viewer must take to reverse the current situation, Propp's hierarchy of structure over content or creator, implies that it is the viewers' understanding of this structure, rather than their ability to comprehend, that most influences their comprehension of and attachment to solving the problem as presented (Propp, 2010: 67).

Based on the idea that certain structures become prevalent across texts of a similar nature, Bremond states that the actions and events within the narrative structure are the means which represent the message, whether it is the characters and events or the actions the filmmakers want the audience to see (Pier, 2003: 78). Levi-Strauss notes that it is necessary to understand a text structure, in order to obtain an interpretation principle, which again speaks to the notion that narrative order penetrates stories among cultures, time periods, languages and forms (Levi-Strauss, 2008: 22). In this way, the form prevails over the narrative content and allows the audience to obtain individual meanings from the same texts (Levi-Strauss, 2008: 22).

These elements can only be obtained in a commonly readable manner, if they are arranged in a way that maximizes the public's ability to recognize the information and then put it into use in thought and action. If the information is presented in an order that filmmakers believe will be understood by most of the audience, then they theoretically maximize the potential successful transmission of their message. In documentaries

utilizing the expository mode, the element of narration ties interviews and imagery together in order to create an "economy of analysis, allowing points to made succinctly and emphatically" in a manner that supports the filmmakers' ideology and goal.

Barthes makes a hypothesis regarding this transmission ability by stating that realism presupposes a presence of structure (Barthes, 2015: 191). Through an ordered sequence of events, the text in question has some inherent significance, because it was deliberately constructed this way by the text's creator- in regards of the documentary, the filmmaker - in order to be open to analysis and to communicate the creator's message (Barthes & Sontag, 1982: 210, 253).

For the viewer, the text uses functional elements that signify the meaning, but the exact details and related connotations may differ from text to text and audience to audience, but overall, they always serve the communicative purpose (Barthes & Sontag, 1982: 261). These functional elements are cumulative in that they create a story through sequential progression to hold the viewer's attention and to promote the story at the same time (Barthes & Sontag, 1982: 275). If the audience considers that the text being presented in this expository mode has an objective or persuasive subjective point of view, the narrative determines the setting, the conflict, and the resolution's efforts.

Narrative theory is upgraded by Walter Fisher, whose proposition of the narrative example is an approach of symbolic actions that have sequence and meaning for those who live, create, or interpret (Fisher, 1984: 2). Fisher's theory depends on the universal truth. He states that people are storytellers and that stories are the main method by which they understand and develop their own ideas about the world and other people around them. According to this paradigm, stories are not limited to their representation to what they read, hear, or see, but include all forms of everyday communication. Regardless of the exact elements used in the story's characters, settings, or style, and whether the stories are repetitive, Fisher says that this is how humans establish a meaningful world and reveal truths about the human condition (Fisher, 1984: 6, 7). By being told and heard, stories become the main means of communication and human empathy, as they lead to a better understanding of another human experience.

According to Fisher's paradigm, stories are elements of social reality for those who try to compose them, if they fulfill two conditions: that of rationality, or coherence, and conformity, which means that the story is authentic and spreads a truthful message by creating honest human associations. (Fisher, 1984: 7). Perhaps the most important aspect of the narrative paradigm is that it considers the process of the message interpretation as a collaborative effort between the creator and the audience. To Fisher, the audience is not just a group of observers, but is actively involved in a story's creation (Fisher, 1984: 13). This claim places the same amount of responsibility on documentaries' viewers and on filmmakers in terms of the degree to which each ascribes message and meaning to the film's content.

Narrative theory is also related to the research problem of audience motivation, since according to Branigan the documentary film is created to provoke the audience to take action with respect to a social problem or political issue (Branigan, 2013: 206). The information presented in the documentary is structured in such way as to focus the viewer's attention on the specificity of events (Branigan, 2013: 204) and, ideally, to provoke an action in response to visual and auditory stimuli.

Because this preferred reading is inherent to the genre of documentary, the ways its presentation stimulates the viewer's knowledge and feelings about a subject and which require some form of intervention to resolve, are the aspects that worth narrative

scrutiny. As Burnett states, stories cannot be limited, neither by their medium nor by the viewers or listeners (Burnett, 2004: 4). Bal supports the use of narrative theory in cinema by referring to its use outside the prism of literature, as a natural extension of the theory for addressing issues in other medium, giving to it comparable power (Bal, 1985: 167). Burnett speaks to the power these narratives have given their ability to create a world for the audience, captivating their attention and exposing them to new information or thought in an effort to alter their perceptions, which is specifically the point of a documentary that calls its viewers to action (Burnett 2004: 6).

The expository documentary is directly approaching the viewer with information in an attempt to initiate active dialogue, as opposed to the passive viewing experience (Frenkel et al., 1997: 17, 19). With so much emphasis placed on the voice of the documentaries' filmmakers, imagery in the expository mode serve to enrich this auditory element (Frenkel et al., 1997: 18). The imagery's importance to the film medium can never be completely removed, but the main method by which the film's authors present this argument is verbal rather than visually dependent.

In general, documentaries aim to motivate the audience to take action in relation to a social problem or political issue as well as actively consider the subject rather than submitting to the passive experience, usually associated with the act of watching fantasy films, produced for leisure and entertainment purposes (Branigan, 2013: 206). In their most basic form, documentaries present viewers with an issue affecting some aspect of the physical world, demonstrate or support the consequences if the problem is permitted to continue, and then place the viewer within the context of becoming a solution to the issue at hand in an effort to alter their current perception or conduct (Simpson 2008, p. 106). In the case of expository documentaries, this placement aspect may be unduly influenced by the way in which the problem, the consequences, or the antagonists and protagonists - or stakeholders- are presented against each other (Nichols, 1991: 32).

In a qualitative study regarding the relation of television programming and audience behavior, it was found out that television news and documentaries, the two types that attract positive action from the audience, also can make emotional appeals. For example, documentaries, that are often prompted by a recent or ongoing disaster scenario, present the events as being symptomatic of a negative and prevalent climatic situation affected by human negligence, in addition to documentaries that serve only to highlight the effects of positive and intentional interaction with the environment (Holbert et al., 2003: 190). Both representations turn viewers either away from an action or towards it, respectively.

Selheim offers a counter critique of this type of causal link between attitude and action. The author argues that documentary viewers' stances and attitudes were not affected in a practically measurable sense by what they saw and that even the assumption that the audience would be influenced is somewhat misguided (Selheim, 2013: 131, 135). As these views conflict with how effective the subject of the documentary is at provoking real action, it can be said that the result of the behavior becomes the motivating factor by being able to show a course of how this behavior occurred.

Because the act of viewing is a one-way dialogue, even in an active setting where the viewers are engaged with and absorbing the information, it is the order and way these simplistic stages of logic – problem, consequences, and solution - are presented which bear examination, because the way in which the story is presented is the only way a documentary can be an effective mode of communication. The audience may have the

ability to watch the documentary again and review what they have been told or seek out more information on the topic from other sources.

As the documentary form becomes the guiding force in pointing its viewers toward an intended action, it is imperative that in order for the form to be an effective agent of motivation for change, viewers understand they have some level of complicity, empathy or stake in the matters on display (Nichols 1991, p. 32). Depending on the audience members, this access point could be found in any number of factors including an acquaintance with the filmmakers' previous works, past direct experience with the issue being discussed or at least some general familiarity with the topic.

Factors outside of documentary viewing may also play a common role in determining how a community responds to environmental issues. Fuller's study using interviews and surveys, gathered from residents of two communities in urban areas of Indiana, determined that a concept of attachment to the environment in danger corresponded with those groups taking steps towards effecting physical change in an existing condition: affected by toxic waste contamination actually formed an organization and initiated discussions with community leaders on implementing programs to mitigate the effects of further pollution in their neighborhood (Fuller 2014, p. 31).

Although community's actions were not promoted by a documentary, this degree of attachment still points out a crucial fact about how actors interact with their environment: an active agent must lead them to do so. The aspect of a documentary that a viewer identifies with is not only shaped by the way information is structured and presented, but also by the way the viewers process this information based on their background, experiences, or familiarity with the subject (Berger, 2000: 9).

Propp's early work in the field of narrative theory, as applied to text, suggests the ordered narrative structure and the elements contained therein are more influential factors than its creator or even the viewer (Propp, 2010: 24, 67). Even the viewers who have no previous experience with or knowledge of the documentary's topic can act on what they witness through it, if they feel motivated to do so, implying that some degree of identification occurs in the viewing process. This happens not only when a viewer recognizes the actual information being dispensed, but also when he receives a message instructing him that he has the responsibility and ability to act on the information through positive, proactive behaviors.

Ideally, the documentary can achieve this type of conversion, but the ability to do so rests with the ability of the filmmakers – and by extension their content – to make a meaningful and lasting connection with the viewers. Narration and editing connect the information that supports the creators' goals: if a documentary seeks to motivate the audience to act - whether it is physical behavior or a deeper level of thought regarding the chosen subject - it must set the tone and perspective that will allow the viewer to make these connections (Nichols, 1991: 37).

Previous studies on how documentaries effectively transmit proactive messages to the public have identified many filmic elements as possible contact points between viewer and the subject matter, especially in regards of environmental documentary subgenre. However, due to the subjective nature of the way each viewer processes and responds to visual information, Rose argues that there are no guarantees that each viewer will have the same interpretation as the preferred reading. (Rose, 2012: 15).

According to Grbich (2013: 109), the impact and sensory experience of the image on the viewer rather than the emphasis on the artist's meaning or the interpretation of others

provides the post-modern focus on art. The therapeutic nature of the arts and their healing powers instigated the current practice of arts-based research practices (Leavy, 2015: 11). The documentary is an opportunity of change from standard methods of interpretation, created in the 1980s, that tend to prevent new way thinking. St. Pierre (2015: 81) states that in fact, the new empiricist might well argue that attempting to follow a given research method will likely foreclose potential for the new. So, the new empiricist researcher is alone, inventing ways to translate research into practice.

According to the translation of traditional methods used in qualitative research for data collection and analysis, such as interviews or focus groups conduction and data transcription, the following procedures are applied to organize a research using the documentary:

• Site selection → The researcher determines where to place the camera in order to explore space boundaries and the location where the human body can be used as tool of concentration and exploration of the meaning of experience (Finley, 2011: 444).

• Participant selection of and informed consent → The researcher applies sampling procedures to identify who will participate. The participant selection may be based on intensity sampling, defined by Patton (2015: 267) as information-rich cases that manifest the phenomenon intensely, but not extremely.

• Research phase → The researcher acquires the necessary equipment and production crew expertise and creates a schedule along with recording protocols (eg semi-structured questions that will explore the meaning of experience (Finley, 2011: 444). Semi-structured interviews, usually organized around a set of predefined, open-ended questions, allow the researcher to ask all participants the same questions and tailor the interview process to each participant's unique experiences, creating a unique set of questions for each participant.

• Making meaning → The researcher creates the meaning of images and context to select the ones that best represent theory and concepts - engaging in conceptual practices (St. Pierre (2015: 90).

• Sharing results → The researcher makes a sequence of images and completes a post-production process (e.g., recording narration, adding title cards, etc.) to create the documentary film, and then searches for venues to share the results with an audience.

According to Friend & Militello (2015: 91), the documentary as a research instrument can transform research from a researcher's autonomous action into a collective one, along with the participants' cooperation. Smith (2009: 159) warns filmmakers to support social justice concepts through their work. Despite the intentions of the filmmakers, their privileged position does not provide a consistent perspective from which the representation of the Other is recognized or challenged.

Conclusions

Even in mixed methods, qualitative research is often considered additional. The current reality renders documentaries as data collection tools but also as methodological innovations, able to serve almost any purpose. While the documentary cannot be considered scientific, it is often considered that it does not meet the requirements of artistic expression. However, what makes it important is its connection with the audience.

Audiences that are not a part of the academic community demand the creation of media that will tempt them to interact and learn. The audience needs to expand beyond the academic community and clarify the abstractions and complexities that it is difficult to obtain from a text. This role can be fulfilled by the documentary. Documentaries can be an alternative form of scientific work and knowledge, that surpass academic community.

Bibliography

Aaltonen, J. J. (2014). Claims of hope and disasters: rhetoric expression in three climate change documentaries. Studies in Documentary Film, 8(1), 61-75.

Bal, M. (1985). Narrative theory: Introduction to the theory of narrative. Toronto, Canada: University of Toronto Press.

Barthes, R. (2015). Mythologies. Média Diffusion.

Barthes, R., & Sontag, S. (1982). A Barthes reader. New York, NY: Hill and Wang.

Berger, A. A. (2000). Media and communication research methods: An introduction to qualitative and quantitative approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Bexley, A. & Fijn, N. (2007). Introduction: the power of vision and voice. The Asia Pacific Journal of Anthropology, 8(4), 279-285.

Blanc, M. (2014). Creative documentary film: A cultural perspective on a film genre. In H. Knoblauch, M. Jacobs, & R. Tuma (eds.). Culture, communication, and creativity: Reframing the relations of media, knowledge, and innovation in society (pp. 121-134). New York: Peter Lang Academic Research.

Branigan, E. (2013). Narrative comprehension and film. London: Routledge.

Burnett, R. (2004). Vantage point and image worlds. In How images think. Cambridge, MA: MIT Press.

Campbell, J. (2008). The hero with a thousand faces. Princeton, NJ and Oxford, England: Princeton University Press.

Cantine, J., Howard, S., & Lewis, B. (2000). Shot by shot: A practical guide to filmmaking. Pittsburgh, PA: Pittsburgh Filmmakers.

Chatman, S.B. (1980). Story: Events. In S.B. Chatman (ed.). Story and discourse: Narrative structure in fiction and film (pp. 43-84). Ithaca, NY: Cornell University Press.

Clifford, J. (1988). The predicament of culture: Twentieth-century ethnography, literature and art. London: Harvard University Press.

Cohn, N. (2013). Visual narrative structure. Cognitive Science, 37(3), 413-452.

Fabian, J. (1983). Time and the other: How anthropology makes its object. New York: Columbia University Press.

Fijn, N. (2007). Filming the significant other: human and non-human. The Asia Pacific Journal of Anthropology, 8(4), 297-307.

Finley, S. (2011). Critical-arts-based inquiry: The pedagogy and performance of a radical ethical aesthetic. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (eds.). The Sage handbook of qualitative research (pp. 435-450). Thousand Oaks, CA: Sage.

Fisher, W. R. (1984). Narration as a human communication paradigm: The case of public moral argument. Communications Monographs, 51(1), 1-22.

Frenkel, D., Barbash, I., Castaing-Taylor, L., & Taylor, L. (1997). Cross-cultural filmmaking: A handbook for making documentary and ethnographic films and videos. Berkeley, CA: University of California Press.

Friend, J., & Militello, M. (2015). Lights, camera, action: Advancing learning, research, and program evaluation through video production in educational leadership preparation. Journal of Research on Leadership Education, 10(2), 81-103.

Fuller, T. K. (2014). What Prompts Activism in Response to Environmental Injustice?. Environmental Justice, 7(1), 27-32.

Ginsburg, F. (1998). Institutionalizing the unruly: Charting a future for visual anthropology. Ethnos, 63(2), 173-201.

Grbich, C. (2013). Qualitative data analysis: An introduction. Thousand Oaks, CA: Sage.

Griffiths, A. (2002). Wondrous difference: Cinema, Anthropology, and the turn-of-the-century visual culture. New York: Columbia University Press.

Griffiths, T. (2013). Representing history and the filmmaker in the frame. Doc On-Line: Revista Digital De Cinema Documentário, (15), 39-67.

Grimshaw, A. (2001). The ethnographer's tale: Ways of seen in modern anthropology. Cambridge: Cambridge University Press

Grimshaw, A. (2006). Herb di Gioia. Visual Anthropology Review, 22(1), 46-59.

Grimshaw, A. & Ravetz, A. (2009). Observational cinema: Anthropology, film, and the exploration of social life. Bloomington: Indiana University Press.

Hockings, P. (1988). Gone with the Gael: Filming an Irish village. In J. R. Rollwagen (ed.). Anthropological filmmaking (pp. 143-159). New York: Harwood.

Holbert, R. L., Kwak, N., & Shah, D. V. (2003). Environmental concern, patterns of television viewing, and pro-environmental behaviors: Integrating models of media consumption and effects. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 47(2), 177-196.

Lajoux, J. D. (2003). Ethnographic film and history. In P. Hockings (ed.). Principles of visual anthropology (pp. 163-180). New York: Mouton de Gruyter.

Leavy, P. (2015). Methods meets art: Arts-based research practice. New York: The Guilford Press.

Lévi-Strauss, C. (2008). Structural anthropology. Basic books.

Loizos, P. (1993). Innovation in ethnographic film: From innocence to self-consciousness 1955-1985. Manchester: Manchester University Press.

MacDougall, D. (1997). The visual in anthropology. In M. Banks & H. Morphy (eds.). Rethinking visual anthropology (pp. 276-295). London: Yale University Press.

MacDougall, D. (1998). Transcultural cinema. In l. Taylor (ed.). Transcultural cinema (pp. 245-278). Princeton: Princeton University Press.

MacDougall, D. (2006). The corporeal image: Film, Ethnography and the Senses. Princeton: Princeton University Press.

Nichols, B. (1991). Representing reality: Issues and concepts in documentary. Bloomington, IN: Indiana University Press.

Patton, M. (2015). Qualitative evaluation and research methods. Thousand Oaks, CA: Sage.

Pier, J. (2003). On the semiotic parameters of narrative: A critique of story and discourse. In Kindt, T. & Muller, H.H. (eds.). What is narrative theory? Questions and answers regarding the status of a theory (pp. 73-98). Berlin: Walter de Gruyter.

Propp, V.I. (2010). Morphology of the folktale. Austin, TX: University of Texas Press.

Read, R. (2005). Scopic regimes and the observational approach: ethnographic filmmaking in a Czech institution. Visual Anthropology, 18(1), 47-64.

Rose, G. (2012). Visual methodologies: An introduction to researching with visual materials. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Russell, C. (2011). Observational cinema: Anthropology, film and the exploration of social life by Anna Grimshaw and Amanda Ravetz. Cultural Anthropology, 26(1), 143-149.

Selheim, M. (2013). Towards a political economy of ecodocumentary. Interactions: Studies in Communication & Culture, 4(2), 129-146.

Simpson, K. E. (2008). Classic and modern propaganda in documentary film: Teaching the psychology of persuasion. Teaching of Psychology, 35(2), 103-108.

Smith, D. J. (2009). Big-eyed, wide-eyed, sad-eyed children: Constructing the humanitarian space in social justice documentaries. Studies in Documentary Film, 3(2), 159-175.

St. Pierre, E. A. (2015). Practices for the new in the new empiricisms, the new materialisms, and post qualitative inquiry. In N. K. Denzin & M. D. Giardina (eds.). Qualitative inquiry and the politics of research (pp. 75-95). Walnut Creek, CA; Left Coast Press, Inc.

Weinberger, E. (1994). The camera people. In L. Taylor (ed.). Visualizing Theory: Selected Essays from V.A.R. (pp. 3-26). London: Routledge.

COVID-19 PANDEMİSİNDE INFODEMİ İÇERİKLİ YAYINLARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Doç. Dr. Selin BİTİRİM OKMEYDAN
Ege Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0002-7996-2178

GİRİŞ

2019 yılının sonundan itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını, 2020 yılının başlarında pandemiye dönüşmüş ve toplum sağlığını tehdit edici boyuta gelmiştir. Bu süreçte Dünya Sağlık Örgütü (WHO/DSÖ), virüsle mücadelenin etkin yollarını kamuoyuyla buluşturmak için farklı iletişim kanallarından yararlanmıştır. Bu iletişim kanallarından aktarılan mesajlarda, koronavirüs pandemisinde yalan ve sahte haberlerin özellikle sosyal medyada kolaylıkla dağıldığına ve bu konuda uzmanlardan gelmeyen ve halkı korkuya, paniğe ve endişeye sürükleyen her bilginin teyit edilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. DSÖ yetkilileri tarafından sahte haberlerle ve yalan enformasyonla mücadele etmek, virüsle mücadele etmek kadar önemli görülmüştür.

Yeni koronavirüs hastalığı (COVID-19), 21. yüzyılda görülen ilk virüs salgını olmasa da tüm dünyayı kapsayan ve daha önce hayal dahi edilemeyen çok boyutlu etkileri nedeniyle bu yüzyılda şimdiye kadar görülen ve dünya çapında en fazla kitlesel ölümlere yol açan en büyük pandemi olma özelliği taşımaktadır. Dündar'a (2020: 848-849) göre ilk kez 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde saptanan ve kısa zamanda pandemiye dönüşen virüs salgınının kendinden önceki SARS ve MERS solunum yolu hastalığına yol açan koronavirüs ailesi ile genetik benzerlik taşıdığı ortaya çıkmıştır. Ancak COVID-19'un, solunum yolu hastalığına neden olan ve daha önce görülen diğer virüs salgınlarından çok daha büyük bir pandemiye yol açtığı söylenebilmektedir. Eski Yunancada 'tüm/bütün' anlamına gelen 'pan' ve 'insanlar' anlamına gelen 'demos' sözcüklerinin birleşiminden oluşan pandemi terimi, geniş bir alana veya tüm dünyaya yayılan salgın hastalık olarak tanımlamaktadır (Aslan, 2020: 36). Halk sağlığını tehdit eden bulaşıcı ve salgın hastalıklara yönelik yapılan çalışmalarda belirli bir bölgeyle sınırlı hastalıklar endemi, ülke çapında yayılım gösteren hastalıklar epidemi ve aynı anda dünyanın birçok ülkesinde görülen hastalıklar ise pandemi terimi ile ifade edilmektedir (Hacımustafaoğlu, 2018: 172). Pandemiler, insan etkileşimlerinin yoğunluğuna bağlı olarak hızla ve kolayca bulaşmasının yanı sıra kitlesel ölümlere yol açması nedeniyle kısa sürede korku, panik ve endişe ile birleşmekte ve insanların yaşamını her yönden tehdit etmektedir.

Pandeminin, insan yaşamını birçok yönden olumsuz etkilemesinin en önemli nedenlerinden biri de bu süreçte yaşanan bilgi kirliliğidir. Özellikle sosyal medyada yayılan hızlı bilgi trafiği, hangi bilgilerin doğru hangilerinin yanlış olduğunu ayırt etmeksizin aktarılan tüm enformasyonun gerçek kabul edilmesine yol açmaktadır. Ortaya çıkan bilgi kirliliği ve yalan haberler ise virüs salgını kadar tehlike arz etmektedir. Kırık vd.'ye (2020: 53) göre pandemi sürecinde virüs salgınına yönelik yalan içeriklerin ve sahte haberlerin dolaşıma girip insanları olumsuz yönde etkilemesi, DSÖ tarafından 'infodemi' terimi ile ifade edilmektedir. Bu nedenle pandemide virüsle mücadelenin yanı sıra dezenformatif içeriklerin yayılması anlamına gelen infodemiye dikkat çekmek ve yaşanan süreçte infodemi ile de baş etmek büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, pandemide yeni bir kavram olarak karşımıza çıkan infodeminin tanımlanması ve COVID-19 sürecinde Türkiye'de infodemiyi konu alan yayınların niteliğinin ortaya

çıkarılması hedeflenmiştir. Dünyada infodemi konulu yayınların virüs pandemisinin en başından itibaren sıklıkla konu edildiği görülse de Türkiye'de bu konuya yönelik yayınların halen sınırlı sayıda kaldığı göze çarpmaktadır. Bu açıdan gerçekleştirilen çalışmanın alana özgün katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada araştırma yöntemi olarak nitel araştırma izlenmiş ve nitel araştırmanın bilimsel yöntemlerinden biri olan bibliyometrik analizden yararlanılmıştır. Bibliyometrik analiz ile odaklanılan araştırma konusunda şimdiye kadar yapılan yayınların niteliğine ışık tutmak ve bu yayınların genel örüntüsünü değerlendirmek mümkün olmaktadır. Pandemi sürecinde Türkiye'de infodemiye odaklanan çalışmaların niteliğinin belirlenmesi amacıyla infodemi teriminin ilk kez gündeme geldiği Şubat 2020 ve Haziran 2021 arasındaki yaklaşık bir buçuk yıllık zaman diliminde infodemi içerikli yayınlar bibliyometrik analiz aracılığıyla incelenmiştir. Böylelikle Türkiye'de infodemi konusunda şimdiye kadar yapılan yayınların görüntüsü saptanmış ve ilgili konuda bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmalar için yol haritası sunulmuştur. Bibliyometrik analize geçmeden önce infodemi kavramına yönelik kuramsal zemin oluşturmak amacıyla alanyazındaki güncel bilgilere yer verilmesi konunun bütünselliğe ulaşması açısından gerekli görülmektedir.

PANDEMİDE YALAN HABER SALGINI: İNFODEMİ

Küresel çapta hızla yayılan bulaşıcı hastalıkları ifade eden pandemi kavramı, COVID-19 sürecinde herkesin hafızasına kazınan terimlerden biri haline gelmiştir. Pandemiyle birlikte güncellik kazanan diğer bir terim de 'infodemi' olmuştur. Pandemi sürecinde gerçekleştirilen özellikle uluslararası güncel çalışmaların infodemi kavramına yoğunlaştığı izlenmiştir. Nitekim küresel düzeyde yaşanan salgında sağlık uzmanlarının virüse karşı verdiği mücadelenin yalnızca sağlık boyutuyla sınırlı kalmadığı, bu süreçte ortaya atılan asılsız, yalan ve dezenformasyon içerikli haberlerin de topluma zarar verdiği ve toplumu yakından ilgilendirdiği anlaşılmıştır. Bu uzamda DSÖ (2020), pandemi sürecinde olumsuz etkiler doğuracak yalan haberlerin sosyal medyada kısa zamanda geniş kitlelere yayılmasını '*information'* (İng. bilgi) ve '*pandemic'* (İng. salgın) kelimelerinin birleşiminden oluşan *'infodemi'* ile tanımlamış ve virüse karşı verilen mücadeleyle birlikte yalan haberlerin de önüne geçilerek toplum sağlığının dezenformasyondan korunması gerektiğini vurgulamıştır. DSÖ'nün tavsiye kararına yansıyan bu söyleminin ardından infodemi kavramına ilgi de artmıştır. DSÖ Genel Direktörü Tedros Adhonam Ghebreyesus, 15 Şubat 2020'de Münih'te düzenlenen Güvenlik Konferansında DSÖ'nün yalnızca küresel salgınla değil, infodemiyle de savaştığını dile getirmiştir (Zarocoastas, 2020: 676). Gölbaşı ve Metintaş (2020: 127) ise söz edilen konferansta DSÖ Genel Direktörünün *'biz yalnızca pandemiyle değil, aynı zamanda bir infodemiyle de savaşıyoruz'* açıklamasının ardından 'infodemi' teriminin dikkat çektiğini belirterek bu yeni terimin, bir bilginin doğruluğunu ya da yanlışlığını sorgulamadan dolaşıma giren 'yanlış bilgi salgını' kavramını vurgulamak için bilimsel çalışmalarda yaygınlaşmaya başladığına işaret etmişlerdir. COVID-19 pandemisinde dünyanın neredeyse virüs kadar tehlikeli bir başka durumla yüz yüze kaldığı kabul edilmiş ve birçok çalışmada infodeminin toplum üzerindeki yıkıcı sonuçlarına dikkat çekilmiştir (Kletter, 2020: 38). Dolayısıyla infodeminin, özellikle küresel salgınlar gibi toplum sağlığını yakından ilgilendiren durumlarda olası yıkıcı etkileri üzerine çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiş ve yaşanan pandemi sürecinde doğru haberlerin aktarılmasının önemi bir kez daha anlaşılmıştır.

COVID-19 pandemisinde sosyal medya, her kesimden insana hızla ulaşmanın en önemli araçlarından biri olmuştur. Ancak bu dönemde sosyal medyada paylaşılan ve yayılan haberlerin içeriği büyük tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Esasında sosyal medyada dolaşan enformasyonun ve paylaşılan içeriklerin niteliği en başından beri sosyal medyaya yöneltilen eleştirilerin temelini oluşturmaktadır. Kurt Lewin'in geleneksel medya için geliştirdiği ve enformasyonun medya çalışanları tarafından filtre edilerek belirli aşamalardan geçtiğini tanımlayan 'eşik bekçisi' kavramı (Tarasevich vd. 2019), sosyal medya ve

geleneksel medya arasındaki en başat farklılığı açıklayan ve hararetli tartışmaların yaşandığı konuların başında gelmektedir. Sosyal medyanın doğası gereği eşik bekçisi kavramından uzak olması, sosyal medya içeriklerinin kontrolünün neredeyse olanaksız olduğuna yönelik süregiden tartışmaların fitilini ateşlemiştir. Ancak birçok resmî kamu kurumunun da günümüzde kendine ait sosyal medya hesabının olması, bu kurumlardan aktarılan bilgilerin güvenilirliğini artırmaktadır. Zira sosyal medyada içerik üreten kullanıcıların doğru ve güncel bilgi ya da haber iletme zorunluluğu bulunmazken resmî kamu kurumları için zıt bir durum söz konusudur. Okmeydan'a (2021: 381) göre resmî kamu kurumlarının sosyal medyada yalan haber veya yanlış bilgi paylaşımı nedeniyle hukuki yaptırıma uğramaları çoğu zaman mümkün değilse de kamuoyu nezdinde imaj, itibar, güvenilirlik ve inandırıcılık kaybı yaşama riski vardır. Bu nedenle sosyal medyanın kendi güvenilirliğinden ziyade kaynağın güvenilirliği öne çıkmaktadır.

Sosyal medya evreninde bilgi ve haber içeriklerinin güvenilirliğine yöneltilen en büyük eleştiri, sosyal medyada ilgi çekici ve herkesi ilgilendiren toplumsal içeriklerin kullanıcılar arasında yayılarak kısa sürede geniş kitlelere ulaşmasıdır. Sosyal medyada 'viral etki' tanımıyla ifade edilen bu durum, iyi niyetli paylaşımların yayılmasına yardımcı olabildiği gibi çoğu zaman da dezenformasyona dayalı bilgi ve haber içeriklerinin yayılmasına yol açmaktadır. Collado vd.'ye (2020: 75) göre dezenformatif içerikler toplumda hassasiyet yaratacak konularda doğru olmayan, çarpıtılmış bilgilerin ve sansasyonel haberlerin özellikle sosyal medyada dolaşıma girmesiyle olumsuz etkilere neden olmaktadır. Raman vd. (2020: 2), sosyal medyanın dünyanın her noktasına ve her kesimden insana kısa zamanda ulaşabilme potansiyeline işaret ederek dezenformasyona dayalı viral etkilerin toplumda kaos yaratma, kitleleri yanlış yönlendirme ve hatta savaşların sonucuna bile etki edebilme gücüne vurgu yapmaktadır. Sosyal medyada dezenformasyonun ve yalan haberlerin en sık görüldüğü alanlardan biri de sağlıktır. Bu noktada sağlıkla ilgili yanlış bilgilerin, haberlerin ve inanışların başkalarıyla iyi niyetle paylaşılmasının yanı sıra ticari çıkar ve toplum huzurunu bozma gibi kötü niyetlerle paylaşımı da tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durumun en güncel örneklerinden birini COVID-19 pandemisi oluşturmaktadır. İlk vakanın Aralık ayının sonunda Çin'de görülmesinin ardından 2020 yılında ABD ve Avrupa'da görülen vakaların artması sonucunda konuya ilişkin ilk dezenformasyona dayalı haberler de yayılmaya başlamıştır (Euronews, 2020). Benzer şekilde Türkiye'de ilk kez görülen vakanın 11 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından kamuoyuna açıklanmasından sonra bu vakanın 16 Mart 2020 tarihinde vefat etmesinin ardından (Okmeydan, 2020: 163-164), ülkede gerçek vaka ve ölüm verilerinin gizlendiğine yönelik dezenformatif bilgiler ve haberler sosyal medyada yayılım göstermiştir. Neredeyse her ülkede benzer söylemlerle meydana çıkan bu durum, DSÖ'nün de dikkatini çekmiş ve yaşanan pandemi sürecinde ortaya atılan manipülasyonlar, yalan haberler, asılsız bilgiler ve dezenformatif içerikler 'infodemi' kapsamında değerlendirilmiştir. DSÖ ve kısa zaman sonra Birleşmiş Milletler'in (BM) de kullandığı infodemi terimi, dünya genelinde yaygınlaşarak birçok bilimsel araştırmada incelenen popüler konulardan biri haline gelmiştir.

Dünyanın önde gelen araştırma kuruluşları olan We are Social ve Hootsuite'in verileri dahilinde oluşturulan Digital 2021 Raporuna göre dünya genelinde internet kullanıcı sayısı 4,6 milyara ulaşmıştır ve kullanıcıların %63'ü interneti bilgi edinmek amaçlı kullanırken dünya genelinde en çok kullanılan arama motoru olan Google'da 2020 yılında en çok aranan 10 kelime arasında 6. sırada ise Coronavirüs yer almıştır (Branding Türkiye, 2021). Bu veriler, pandemi sürecinde internet ve sosyal medyanın ne denli büyük oranda kullanıldığının göstergesi olarak önemli görülmektedir. Özdener'e (2021: 224) göre pandemide internet ve sosyal medya; her tür bilgiyi, haberi ve eleştiriyi yaymak için yoğun şekilde kullanılmış ancak sosyal medyada içeriğe doğrudan erişilmesi, internet kullanıcılarını söylentilere, şüphelere ve dezenformasyona açık hale getirmiştir. Bu durum ise toplumun kolektif bilincine etki ederek

COVID-19 pandemisinde insanların sahte bilgi ve haber içeriklerine kolayca inanmasına ve manipüle edilmesine yol açmıştır. Sosyal medya, geleneksel medyadan farklı olarak kullanıcılarına içerik üretme olanağı tanımaktadır. Dolayısıyla sosyal medyanın karşılıklı etkileşime izin veren yapısı doğru ve gerçek bilgilerin, haberlerin ve içeriklerin yanı sıra kanıtlanmamış, asılsız, sansasyona açık ve yoruma dayalı içeriklerin yayılmasında etkili olmaktadır. Bu nedenle dezenformasyona dayalı bilgiler ve içerikler, sosyal medyada kolaylıkla ve hızla yayılabilmekte, dahası kendine taraf toplayabilmektedir. Bununla birlikte kısa sürede yayılan yanlış veya asılsız bilgiler, haberler ve içerikler kimi zaman güç odaklarının çıkarları doğrultusunda bilinçli şekilde dolaşıma sokulabilmektedir. Böylelikle toplum üzerinde korku, kaygı, panik ve endişe atmosferi yaratılabilmekte ve kamuoyu istenen biçimde yönlendirilebilmektedir.

Sosyal medyanın gelişimiyle içerik üretmek ve haber alıp paylaşmak kolaylaşmakla beraber bilgi kirliliği de yaşanmaya başlanmıştır. Wardle ve Derakhshan (2017: 17), bilgi kirliliğine yol açan sahte haberlerin yedi çeşidini; hiciv ve parodi, taklit, uydurma, çarpıtma, yanlış ilişkilendirme, bağlamdan koparma ve manipülasyon olarak belirlemiştir. Sıralanan türlere göre kasıtlı veya kasıtsız olarak üretilen bu sahte haberlerin farkına varılması ise infodemiden korunmanın ilk adımıdır. Güncel ve sağlıklı bilgiye ulaşmak her dönemde önemli olmasına rağmen pandemi gibi belirsiz ve bilinmez süreçte daha da önem kazanmıştır. Kırık ve Özkoçak'a (2020) göre pandemide korku ve panik yaratacak yanlış bilgiler ve spekülatif içeriklere dayalı asılsız haberlerde yaşanan artış nedeniyle en doğru ve güvenilir bilgileri anında edinebilmek için sosyal medya kullanıcıları başta DSÖ olmak üzere bulundukları ülkelerin sağlık kurum ve kuruluşlarının resmî sosyal medya hesaplarından aktarılan bilgilere yönelmişlerdir. DSÖ ise pandemi sürecinde infodeminin toplumu etkilemesini engellemek amacıyla sağlık kurumlarının Facebook, YouTube, Google, Twitter, Instagram, LinkedIn, Microsoft, Reddit, Pinterest, Tencent ve TikTok gibi sosyal medya platformlarıyla ortak hareket etmesini ve toplumu bu kanallar aracılığıyla güvenilir kaynaklarla bilgilendirmesini tavsiye etmiştir (Bin Naeem ve Bhatti, 2020: 233; Pulido vd., 2020: 380). Bu uzamda COVID-19 pandemisinde toplumun güvenilir enformasyonla donatılması için özellikle resmî kurumların tek elden doğru, gerçek, güvenilir, şeffaf ve hızlı bilgi paylaşımı ile kamuoyundaki panik atmosferini doğru ve gerçek bilgilerle kontrol etmesinin, salgın mücadelesine doğrudan katkı sağlayacak öncelikli bir konu olarak gündeme alınması gerekmektedir (TÜBA, 2020). Salgın döneminde bilinçli ya da bilinçsiz şekilde yalan haberlerin dolaşıma girmesinin önlenmesinin, virüsle mücadele kadar önemli bir konu olduğunun anlaşılmasıyla birlikte dünyada ve Türkiye'de infodemi üzerine yapılan bilimsel çalışma sayısı da artış göstermiştir. Bu nedenle bir sonraki başlıkta infodemiye odaklanan çalışmaların Türkiye'deki genel örüntülerini değerlendirmek amacıyla tasarlanan araştırmaya yer verilmiştir.

BİBLİYOMETRİK ANALİZ VE ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma için gerçekleştirilen alanyazın taramasında infodemiyi farklı disiplinlerle birleştiren çok sayıda çalışma yapıldığı görülmüş ve infodemi başlıklı ilk çalışmanın, COVID-19 pandemisiyle birlikte 2020 yılında yazıldığı tespit edilmiştir. Ancak 2020 yılından bugüne yaklaşık bir buçuk yıllık süreçte infodemi içerikli yayınların izini sürmek için bu konuda bibliyometrik bir araştırmanın daha önce gerçekleştirilmediği ve bu konuda alanyazında boşluk olduğu görülmüştür. Oysa bibliyometrik araştırmalar, incelenen herhangi bir konunun geçmişten günümüze nasıl göründüğünü ve ne gibi değişimler geçirdiğini aktararak geçmiş çalışmalar ile bugünkü çalışmaların objektif şekilde kıyaslanmasını sağlayan ve çalışmalarda eksik kalan noktalara işaret ederek bundan sonraki çalışmaların ne yönde seyredebileceğine yönelik gerçekçi öngörüler sunan bilimsel bir analiz yöntemidir. Bu nedenle çalışma,

alanyazında var olan eksiklikten hareket ederek mevcut boşluğu gidermek ve infodemiye odaklanan çalışmalar hakkında fikir sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, bu yönüyle ulusal alanyazında ilk olma özelliğine sahiptir ve tamamen özgün nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla çalışma, kendisinden sonra gelecek çalışmalara başlangıç noktası teşkil etmesi ve bundan sonraki çalışmalardan elde edilecek bulgularla karşılaştırılması açısından önemli görülmektedir. Bu nedenle çalışma, infodemi konusunun geçmişten günümüze seyrettiği yönü ve gelecek eğilimlerini göstermesi açısından alanyazına katkı sağlamaktadır. Gelecekte bu alanda kaleme alınacak yayınlarda hangi çalışmaların nasıl yapılabileceği hakkında araştırmacılara fikir vermesi beklenen bu çalışma özü itibariyle yenilikçi değer taşımaktadır.

Herhangi bir alandaki bilgiyi geliştirmesi ve bilimin gelişmesine katkı sağlaması açısından bilimsel yayınlar oldukça önem taşımaktadır. Bilimsel yayınların, bir ülkede üretilen bilimsel bilginin niteliği, spesifik bir alanda en çok çalışılan konular ve bu konuların bilimsel düzeyde nasıl işlendiği hakkında fikir verdiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle çalışma, infodemi konulu bilimsel yayınların bibliyometrik analizine odaklanmıştır. Zhao vd.'ye (2018: 1260) göre son yıllarda gerçekleştirilen bibliyometrik çalışmaların, geçmiş araştırma eğilimlerini ortaya koymaya ve gelecek eğilimleri tahmin ve tayin etmeye yöneldiği görülmektedir. Bu doğrultuda pandemi kapsamında infodemi içerikli yayınlara yönelik bibliyometrik araştırmalar ile bu konuda üretilen bilimsel yayınların profilini ortaya çıkarmak, bu konudaki eksikleri ve boşlukları saptamak ve gelecekte bu eksikleri ve boşlukları giderecek çalışmalarla alana akademik katkıda bulunmak mümkün olmaktadır. Bilimsel verilerin değerlendirilmesinde en geçerli ölçütlerden biri olarak önem taşıyan bibliyometrik araştırmalar (Veloutsou ve Mafe, 2019: 10); lisansüstü tezler, dergiler, kitaplar, bildiriler ve konferans yayınları gibi birçok iletişim çıktısına uygulanabilmektedir (Evren ve Kozak, 2014: 61). İlk kez Pritchard (1969: 348) tarafından ortaya atılan bibliyometri kavramı; çeşitli veri tabanlarından ulaşılan kitap, dergi, makale, tez gibi diğer basılı yayınlardaki verilerin istatistiksel analizini ifade etmektedir. Polat vd. (2019: 47) ise bibliyometrik araştırmaları; bilimsel amaçla üretilen çeşitli yayınların kurum bilgisi, yayın türü, konusu ve sayfa sayısı gibi farklı bağlamlara göre gelişen belirli özelliklerinin niceliksel içeriğinin analiz edilmesine dayanan bir yöntem olarak açıklamaktadır.

Bu tanımlardan anlaşılabileceği üzere bibliyometrik analiz, herhangi bir konuya ait bilimsel yayınların profilini çıkararak akademik disiplinler ve akademisyenler için objektif bir bakış açısı sağlamakta ve ileriki çalışmaların yönlenmesine olanak vermektedir. Böylelikle bilimsel konunun ele alınma kapsamını göstermekte ve araştırmacılar için gelecekteki yönelimleri açığa çıkaran bir yol haritası sunmaktadır (Okmeydan, 2020: 586). Bu çalışmada, infodemi içerikli ulusal yayınların çeşitli özelliklerinin ortaya çıkarılması amacıyla bibliyometrik analizden yararlanılmaktadır. Böylelikle infodemiye odaklanan yayınların profilinin açığa çıkarılması ve bu alandaki akademik yansımaların keşfedilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Google arama motorundan ve akademik veri tabanlarından erişilen infodemi içerikli toplam 33 adet bilimsel yayından oluşan evrenin tamamı araştırmada temsil edilmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda saptanan ve bibliyometrik analizde değerlendirmeye örnek teşkil eden çeşitli kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategoriler belirlenirken daha önceki benzer çalışmalar referans alınmış ve bibliyometrik analizin yapısına uygun şekilde geliştirilmiştir. "Bunun sonucunda bibliyometrik analiz kapsamında incelenen infodemi içerikli bilimsel yayınlara yönelik temel kategoriler; yayınların yılı ve türü, kurum bilgisi, yayınlarda kullanılan yöntem, yayınların konusu ve sayfa sayısı olarak belirlenmiştir" (Çiçek ve Kozak, 2012: 741). Bibliyometrik analizde bilimsel yayınlara odaklanıldığı için gazete ve dergilere verilen demeçler, konu ile ilgili sunum dosyaları, kişisel deneme yazıları, yorum ve analizler, bağlantılar (linkler), projeler, bültenler, bilgi notları ve çeşitli sunumların yazılı hale getirilmiş dosyaları gibi içerikler kapsam dışı bırakılmıştır.

Araştırmanın veri toplama tekniğinde doküman incelemesi gerçekleştirilmiştir. Bu inceleme kapsamında infodemi içerikli bilimsel yayınlar birer doküman olarak benimsenmiştir. Doküman analizi, araştırmanın olguları hakkında bilgi veren yazılı, işitsel veya görsel belgelerin derinlemesine incelenip bu verilerden yeni bilgilere ve sentezlere varılması olarak tanımlanmaktadır (Creswell, 2007). Doküman analizi, ikincil veri toplama teknikleri arasında yer almaktadır. Bu kapsamda her türlü yazılı belge, resim, fotoğraf, ses ve görüntü kaydı ile videolar gibi analiz birimleri birer doküman olarak kabul görmekte ve araştırma amacına uygun şekilde bağımsız bir yöntem niteliği taşıyan bu teknikte, analiz birimlerinden anlamlı bilgilere ulaşılmaktadır. Corbin ve Strauss'a (2008) göre nitel araştırmadaki önemli tekniklerden biri olan doküman analizi ile dokümanlardan anlam çıkarmak, konu hakkında genel anlayış oluşturmak ve ampirik bilgileri yorumlayıp geliştirmek mümkün olmaktadır. Buradan hareketle araştırmada infodemi içerikli yayınlar birer doküman olarak kabul edilmiş ve bu yayınlar içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan bibliyometrik analizi uygulayabilmek için bu araştırma kapsamında incelenen ve Türkiye'de hazırlanmış toplam 33 adet infodemi içerikli yayına yönelik bilgilere ulaşılması gerekmiştir. Bu nedenle araştırma, içerik analizi yöntemi doğrultusunda şekillendirilmiştir. İçerik analizi, metinlere dönüştürülmüş dokümanların içerisindeki açık olan ya da gizli kalan anlamların sistematik olarak kavramlara ve kodlama kurallarına göre daha az sayıda kategorilere indirgenerek objektif ve tekrarlanabilir şekilde nitel veya nicel olarak çözümlenmesini ifade eden bilimsel bir yöntemdir (Güçlü, 2019: 169). Bu çerçevede elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak sayılarla tablolar üzerinden açıklanmıştır. Her araştırmanın kendine has amacı, araştırma sorularına da ışık tutmaktadır. Buna göre 2020 yılında popülerlik kazanan infodemi kavramının bilimsel yayınlardaki görüntüsünü ortaya çıkarmak hedefiyle hazırlanan çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına (A.S.) yanıt aranmaktadır:

A.S_1. Yayınların yılına ve türüne göre dağılımı nasıldır?
A.S_2. Yayınların kurumlara ve bilim dallarına göre dağılımı nasıldır?
A.S_3. Yayınlarda kullanılan yönteme göre dağılım nasıldır?
A.S_4. Yayınların konularına göre dağılımı nasıldır?
A.S_5. Yayınların sayfa sayısına göre dağılımı nasıldır?

Çalışmada yukarıdaki araştırma sorularını yanıtlayabilmek ve bugüne kadar bu konuda yazılmış bilimsel yayınlara objektif bakış sağlamak amacıyla infodemi konulu ilk yayının hazırlandığı 2020 yılından Haziran 2021 arasında geçen yaklaşık bir buçuk yıllık zaman zarfında bu konudaki bilimsel yayınlar içerik analizine tabi tutularak incelenmiştir. Yukarıda sıralanan ve araştırma bağlamına göre belirlenen bu soruların yanıtlanması ile araştırmanın belirli bir düzeye kadar genelleme yapılabilecek genel hatlarının ortaya çıkarılması beklenmektedir. Nitekim Kıral'a (2020) göre nitel araştırmaların amacı genellemeden ziyade olayın, olgunun ve durumun derinlemesine yorumlanması bütünüyle anlamlandırılmasıdır. Bu nedenle araştırma sorularının yanıt bulması ile konu bağlamında genel bir değerlendirmeye ulaşılması hedeflenmektedir.

BULGULAR

Araştırma soruları kapsamında gerçekleştirilen bibliyometrik analiz ile elde edilen bulgular tablo hâline getirilmiş ve her araştırma sorusu ayrı bir tabloda yorumlanmıştır. Şubat 2020 ile Haziran 2021 arasındaki yaklaşık bir buçuk yıllık dönemde infodemiyi konu alan Türkiye menşeli yayınlar Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Türkiye'de 2020-2021 Yılları Arasında Hazırlanan Infodemi İçerikli Yayınlar

Yayın Yılı	Yayın Adı
2020	Covid-19 Pandemisi ve Infodemi
2020	Covid-19 ve Infodemi
2020	Koronavirüs ile Mücadelede Yeni Risk Alanı: İnfodemi
2020	Covid-19 Salgını Sürecinde Eksikliği Ortaya Çıkan Bir Gerçek: Sağlık Okuryazarlığı
2020	Dijital Çağda Dijital Pandemi: Türkiye'de Covid-19 Gündemi
2020	Koronavirus Pandemisi Kapsamında Medya Etkileri: Türkiye Örneği
2020	Pandemi Dönemlerinde İletişim ve Algı Yönetimi: Yeni Koronavirüs Hastalığı (Covid-19) Örneği
2020	Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Sosyal Medya ve Yeni Koronavirüs (Covıd-19) Pandemisi
2020	Yanlış Bilgi Salgını: COVID-19 Salgını Döneminde Türkiye'de Dolaşıma Giren Sahte Haberler
2020	Pandemi Döneminde İnfodemi ile Mücadele: Doğrulanmış Bilgi
2020	Covid-19 Pandemisi ve Risk İletişimi
2020	Covid-19 Krizi Döneminde Bilgilenme Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı
2020	Küresel Salgın Sürecinde Sosyal Medyanın Habercilik Rolü: Yararlı mı? Zararlı mı? Kullanıcı Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma
2020	Sosyal Medyada Koronavirüs Dezenformasyonu
2020	COVID-19 Pandemisi ve Türkiye'de Halk Sağlığı Yönetimi
2020	Web Sitelerinde Yer Alan COVID-19 ile İlişkili Mitlerin İnfodemi Açısından Değerlendirilmesi
2020	COVID-19 ile İlgili Haberlerde Bilginin Yeniden Üretilmesi Sürecinin İnfodemik Açıdan Analizi
2020	S"algı"n 2.0
2020	Hakikat Ötesi (Post-Truth) Çağda Yeni Medyada Yalan/Sahte Haberle Mücadele
2020	Koronavirüs Salgınında Sosyal Medya Kullanıcılarının Sahte Haberler Karşısında Tutumu; İstanbul Örneği
2020	Covid-19'u Dezenformasyon ve Misenformasyon Bağlamında İncelemek: Yanlış Bilgi Salgınına Kesişimsel Bir Yaklaşım
2020	Covid-19 ve Yalan Haber: Pandemi Sürecinde Yalan Haber "Fake News" Tanımlamalarının Literatürdeki Tipolojisi
2021	Covid-19 ve Damgalanma
2021	Covid-19 Bağlamında Sosyal Medya ve Toplumsal Kaygı İlişkisinin İncelenmesi
2021	Covid-19'un Araştırma Alanlarına ve Çıktılarına Etkileri
2021	Covid-19 Salgınının Medya ve Bilgi Okuryazarlığı İzdüşümü: İnfodemi
2021	Bilgi Sağanağında Bir Şemsiye: İnfodemi ve Medya Okuryazarlığı
2021	Oluşturma Yöntemlerine Göre Yalan Haberin İncelenmesi: Twitter'da Covid-19
2021	Covid-19 Pandemi Sürecinde İnfodemiye Karşı Sosyal Medyada Sağlık İletişimi: Sağlık Kuruluşlarının Facebook Sayfaları Üzerine Bir İnceleme
2021	Covid-19 Pandemisi Sürecinde Sağlık Okuryazarlığının Önemi
2021	Ülkemizde Covid-19 Pandemisinde Sosyal Medyada İnfodemi
2021	Salgın ve Demografi: Yaş Gruplarına Göre COVID-19 Pandemisine Yönelik Algı ve Tutumlar
2021	Olağandışı Durumlarda İletişim, İnfodemi ve Toplum Psikolojisi: Koronavirüs Pandemisi Örneği
Toplam	**33 Yayın**

Tablo 1'de görüldüğü üzere Türkiye'de 2020 yılında 22 adet ve 2021 yılının Haziran ayına kadar geçen süreçte ise henüz 11 adet olmak üzere infodemi içerikli toplam 33 adet akademik yayın üretilmiştir. Bununla birlikte güncel bir konu olan infodemiye yönelik ilgi, akademik olmayan yayınlarda da izlenmiştir. Ancak araştırmanın kapsamı ve odağı gereği akademik olmayan yorum, analiz, bilgi notu, rapor gibi yayınlar araştırma örneklemi içerisine dahil edilmemiştir. Araştırmaya konu olan toplam 33 yayının ağırlıklı olarak sağlık bilimleri ve sosyal bilimler ekseninde ele alındığı tespit edilmiştir. Bazı yayınların birden fazla disiplinin ortak iş birliği ile üretildiği görülmüş ve çok disiplinli çalışmaların yazar sayısının fazla olması dikkat çekmiştir. İncelenen bu yayınların yılına ve türüne göre dağılım ise Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2. Yayınların Yılına ve Türüne Göre Dağılımı

Yayın Yılı	Makale	Kitap Bölümü	Bildiri	Lisansüstü Tez
2020	15	2	3	2 (Yüksek Lisans)
2021	4	5	2	-
Toplam	**19**	**7**	**5**	**2**

Tablo 2, infodemi içerikli yayınların yılına ve türüne göre dağılımını göstermektedir. Buna göre 2020 yılında bu konuyla ilgili 15 makale, 2 kitap bölümü, 3 bildiri ve 2 yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 22 yayın üretilmiştir. 2021 yılının Haziran ayı itibariyle infodemiyi konu olan 4 makale, 5 kitap bölümü, 2 bildiri olmak üzere şu ana kadar toplam 11 yayın yapılmış ve henüz infodemiyi konu alan lisansüstü tez bilgisine ulaşılamamıştır. 2020 yılının Şubat ayından 2021 yılının Haziran ayına kadar geçen 17 aylık zaman diliminde ise infodemiye odaklanan toplam 19 makale, 7 kitap bölümü, 5 bildiri ve 2 lisansüstü tez hazırlanmıştır. İncelenen yayınlar arasındaki iki tezin de vakıf üniversitelerine ait yüksek lisans tezi olduğu ve birinin İngilizce hazırlandığı görülmüştür. Tablo 3'te ise bu yayınların yazarlarının çalıştığı kurumlara ve bağlı oldukları bilim dallarına göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 3. Yayınların Kurumlara ve Bilim Dallarına Göre Dağılımı

Kurum Adı	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Gazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Selçuk Üniversitesi Fenerbahçe Üniversitesi Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Yozgat Bozok Üniversitesi SETA Toplum ve Medya Araştırmaları Vakfı Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi İbn Haldun Üniversitesi Süleyman Demirel Üniversitesi Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bursa Uludağ Üniversitesi	Yaşar Üniversitesi Kastamonu Üniversitesi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kafkas Üniversitesi Tıp Fakültesi Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sabancı Üniversitesi Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Okan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sakarya Üniversitesi T.C. Sağlık Bakanlığı Kızılay TRT Akademi
Anabilim Dalı veya Bölüm	Halk Sağlığı Anabilim Dalı Tıbbi Hizmetler ve Teknikleri Bölümü Sağlık Bilimleri Enstitüsü Moleküler Tıp ABD Tıbbi Biyokimya ABD Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü Sosyal Bilimler Enstitüsü RTS Bölümü Antropoloji Bölümü Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bölümü Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD Türkiye İnsani Yardım Akademisi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım	İletişim Fakültesi Gazetecilik ABD Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema ABD Ömer Seyfettin Uygulamalı Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim Bölümü Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel Çalışmalar ABD Halk Sağlığı Hemşireliği ABD Yeni Medya ABD Sosyal Bilimler MYO Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü T.C. Sağlık Bakanlığı Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu

Tablo 3'te infodemi konulu yayınların Türkiye'nin köklü üniversiteleri de dahil olmak üzere yeni kurulan üniversitelerde ve hem devlet hem de vakıf üniversitelerinde üretildiği izlenmektedir. İnfodemi konusunun ilk başlarda tıp fakülteleri ile sağlık bilimleri enstitülerinde çalışıldığı, zaman ilerledikçe ve kavram popülerleştikçe sosyal bilimlerin de infodemi konusuna yöneldiği ve bu konuda yayınlar hazırladığı göze çarpmaktadır. İnfodemi içerikli yayınlarda tıp fakültelerinde halk sağlığı anabilim dalları ve sağlık bilimleri enstitülerinde ise moleküler tıp, tıbbi biyokimya ve psikiyatri anabilim dalları ağırlık kazanmıştır. İletişim fakültelerinde ise halkla ilişkiler ve tanıtım/reklamcılık, radyo-televizyon ve sinema ile gazetecilik bölümlerinin konuya ilgi duyduğu izlenmiş ve sosyal bilimler enstitülerinde de sosyoloji, arkeoloji ve kültürel çalışmalar anabilim dallarının infodemi içerikli yayınlar ürettiği tespit edilmiştir. Tablo 4'te ise yayınlarda kullanılan yöntemlerin dağılımı sunulmaktadır.

Tablo 4. Yayınlarda Kullanılan Yönteme Göre Dağılım

Yayın Türü	Yayınlardaki Araştırma Yöntemi			
	Derleme/ Literatür Taraması	Nitel Araştırma	Nicel Araştırma	Karma Yöntem
Makale	11	5	3	-
Kitap Bölümü	4	3	-	-
Bildiri	3	2	-	-
Lisansüstü Tez	1	-	1	-
Toplam	**19**	**10**	**4**	-

Tablo 4, infodemi konulu yayınlarda en fazla kullanılan yöntemleri göstermektedir. Buna göre yayınlarda sıklıkla derleme/literatür taramasından hareket edildiği izlenmiştir. Araştırma yöntemlerinden ise en çok nitel araştırmanın tercih edildiği ve nitel araştırmayı nicel araştırmanın takip ettiği tespit edilmiştir. Nitel araştırmalar genellikle içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri içerisinde bir yayında örnek olay ve bir yayında ise betimsel analiz yöntemi izlendiği görülmüştür. Nicel araştırmalarda anket tekniğinden yararlanılmış ve SPSS paket programlar ile veri çözümlemesi yapılmıştır. İncelenen infodemi içerikli toplam 33 yayının 19 tanesinde derleme/literatür taramasından, 10 tanesinde nitel araştırmadan ve 4 tanesinde ise nicel araştırmadan hareket edilmiştir. Nitel ve nicel araştırmaların birlikte kullanıldığı karma araştırma yönteminin ise araştırma sürecini kapsayan yaklaşık bir buçuk yıllık dönemde hiç kullanılmadığı gözlemlenmiştir. Tablo 5'te ise yayınların konularına göre dağılımı özetlenmektedir.

Tablo 5. Yayınların Konularına Göre Dağılımı

Makale	Pandemide bilgilenme aracı olarak sosyal medya Covid-19 haberlerinde bilginin yeniden üretilmesi ve infodemi Pandemide damgalanma ve yalan bilginin dolaşımı Pandemide sosyal medyanın habercilik rolü ve yalan bilgi Covid-19 ile mücadelede infodemi riski Covid-19 ve yalan bilgilerle mücadelede sağlık okuryazarlığı Pandemide infodemi ve medya ile bilgi okuryazarlığı	Covid-19 ve risk iletişimi Covid-19 ve Türkiye'de halk sağlığı yönetimi Dijital çağda dijital pandemi ve Türkiye Pandemide iletişim ve algı yönetimi Yeni dünya düzeninde pandemi ve sosyal medya Pandemide sağlık okuryazarlığı Salgın ve demografiye göre algı ve tutumlar Sosyal medyada Covid-19 dezenformasyonu Pandemi ve sosyal medyada algı Covid-19 pandemisi ve infodemi Pandemide medya ve Türkiye Yanlış bilgi salgını ve Covid-19 sürecinde dolaşıma giren sahte haberler
Kitap Bölümü	Pandemi sürecinde infodemiye karşı sosyal medyada sağlık iletişimi Pandemide iletişim, infodemi ve toplum psikolojisi Hakikat ötesi (post-truth) ve sosyal medyada yalan/sahte haberle mücadele İnfodemi ve medya okuryazarlığı Covid-19 sürecinde yalan haberlerin Twitter'da incelenmesi Pandemi sürecinde yalan haber tipolojileri Covid-19'un araştırmalara etkisi ve infodemi	
Bildiri	Pandemide sağlık okuryazarlığı Yanlış bilgi ve toplumsal kaygı Covid-19 mitleri ve infodemi Sosyal medyada infodemi İnfodemi ile mücadelede doğrulanmış bilginin önemi	
Lisansüstü Tez	Pandemide sosyal medya kullanıcılarının sahte haberlere karşı tutumu Yanlış Bilgi Salgını ve Covid-19'un dezenformasyon bağlamında incelenmesi	

Tablo 5'te infodemi içerikli yayınların hangi bağlamda ele alındığı ve sıklıkla yöneldiği konular görülmektedir. Buna göre incelenen yayınlarda infodemi içeriğinin mitlerden toplum psikolojisine, tutumlardan sağlık okuryazarlığına ve hakikat ötesinden (post-truth) sosyal medya araştırmalarına kadar geniş bir yelpazede ele alındığı izlenmiştir. Bununla birlikte yayınların başlıklarında infodemi teriminin yanı sıra yalan haber, sahte haber, yanlış bilgi, kasıtlı yalan haber (dezenformasyon) ve kasıtsız yalan haber (misenformasyon) gibi kavramların kullanıldığı, başlıklarda infodemi olmasa bile içerikte infodemiye yeni bir terim olarak yer verildiği görülmüştür. Ayrıca incelenen yayınlarda genelde aynı üniversitelerden ve aynı birimlerden akademisyenlerin veya uzmanların bir araya gelerek bilimsel çalışma ürettikleri gözlemlenmiştir. Azınlıkta olmakla birlikte farklı üniversitelerden veya birimlerden

çok disiplinli çalışmaların yayımlandığı da dikkat çekmiştir. İnfodemiyi konu edinen yayınların hepsinde yalan haber salgını ile neden ve nasıl mücadele edilmesi gerektiğine dair herkesin anlayabileceği yöntemlerin ve ipucu niteliğinde değerli bilgilerin açıkça paylaşıldığı tespit edilmiştir. Tablo 6'da ise yayınların sayfa sayısına göre dağılımı konu edilmektedir.

Tablo 6. Yayınların Sayfa Sayısına Göre Dağılımı

Yayın Türü	Yayınların Sayfa Sayısı							
	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-75	76-100
Makale	7	8	4	-	-	-	-	-
Kitap Bölümü	1	2	2	1	-	1	-	-
Bildiri	5	-	-	-	-	-	-	-
Lisansüstü Tez	-	-	-	-	-	-	1	1
Toplam	**13**	**10**	**6**	**1**	**-**	**1**	**1**	**1**

Tablo 6'da infodemi içerikli yayınların sayfa dağılımları görülmektedir. Buna göre infodemi konulu makalelerin en fazla 11-20 sayfa arası, kitap bölümlerinin en çok 11-20 ve 21-30 sayfa arası, bildirilerin tamamının 1-10 sayfa arası ve tezlerin ise birinin 61-75 sayfa, diğerinin ise 76-100 sayfa arasında hazırlandığı tespit edilmiştir. İnfodemi içerikli makalelerin en fazla 21-30 sayfa aralığında yazıldığı tespit edilmiştir. Kitap bölümlerinde 1 yayının 1-10 sayfa arasında, 1 yayının 31-40 sayfa arası ve 1 yayının ise 51-60 sayfa arasında olduğu izlenmiştir. Toplam 5 bildiriden 3 tanesi sözlü sunum olarak yalnızca tek sayfalık özet metin ile kongre kitabında yer almıştır. İkisi de vakıf üniversitelerine ait olan lisansüstü tezlerden birinin 70 sayfa ve İngilizce, diğerinin ise 99 sayfa ve Türkçe yazıldığı gözlemlenmiştir. İnfodemiyi konu alan tüm yayınların sayfa dağılımlarında ilk sırada 1-10 sayfa aralığı yer alırken bu dağılımı ikinci sırada 11-20 sayfa aralığı ve son olarak üçüncü sırada ise 21-30 sayfa aralığının geldiği izlenmiştir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tüm dünyayı etkileyen COVID-19 pandemisi sürecinde virüsün kendisiyle mücadele etmek kadar bu dönemde ortaya çıkan asılsız ve sahte haberler ile dezenformasyona dayalı bilgilerin önlenmesi de toplum sağlığını tehdit eden sorunlardan biri olarak önem kazanmaktadır. DSÖ tarafından Şubat 2020 yılında pandemi sürecinde yalan haber salgınını ifade etmek için kullanılan infodemi terimi, o günden bu zamana kadar geçen yaklaşık bir buçuk yıllık zaman zarfında birçok yayında ele alınan güncel ve popüler bir konu haline gelmiştir. Uluslararası alanyazın ile eş zamanlı olarak Türkiye'de de infodemiye odaklanan çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiş ve konu farklı perspektiflerden alan uzmanlarının bilgi birikimleri doğrultusunda zenginleştirilmiştir. Şubat 2020 ile Haziran 2021 arasında geçen 17 aylık zaman diliminde Türkiye'de infodemiyi konu alan yayınlara yönelik bibliyometrik analiz gerçekleştirmek üzere hazırlanan bu çalışma, daha önce yapılmamış bir çalışma olduğundan ulusal alanyazındaki var olan boşluğu doldurması ve alana katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir. Ayrıca bibliyometrik analiz ile infodemi konulu yayınların genel örüntülerini ortaya çıkaran bu çalışma, bundan sonra infodemi konusunun hangi bağlamlarda ele alınması gerektiğine yönelik bir yol haritası sunma potansiyeli taşımaktadır.

Bibliyometrik araştırmayı sınırlayan ve araştırmayı kapsayan Şubat 2020 ile Haziran 2021 arasındaki yaklaşık bir buçuk yıllık zaman diliminde infodemiyi konu edinen toplam 33 yayına ulaşılmıştır. 33 yayın incelendiğinde infodemi ile ilgili bilgilerin ve ilk içeriklerin, başlarda Türk Tabipleri Birliği (TTB), Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) gibi kurum ve kuruluşlar tarafından sağlık bilimleri uzmanlarının hazırladığı rapor veya bilgi notu niteliğinde paylaşılan yayınlarda ele alındığı görülmüştür. Bunun yanı sıra analiz, yorum, kişisel görüş, değerlendirme, köşe yazısı, bilgi notu gibi bilimsel olmayan yayınlarda da infodeminin sıklıkla incelendiği gözlemlenmiştir. Ancak araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda akademik olmayan bu

gibi yayınlar araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu süreçte eş zamanlı olarak makale, kitap, kitap bölümü, bildiri ve lisansüstü tezler gibi akademik yayınlarda da infodeminin sıklıkla konu edilmeye başlandığı dikkat çekmiştir. Dolayısıyla infodemi konusunun akademik olmayan yayınların yanı sıra akademik yayınlarda da incelenmek üzere sıklıkla tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumu, infodeminin güncel bir kavram olarak toplumu ve toplum sağlığını yakından ilgilendiren bir konu olması ile açıklamak mümkündür. Bu sonuç, Sarıoğlu ve Turan'ın (2020) yanlış haberlerin kafa karışıklığına yol açıp gündemde tartışma yaratması nedeniyle infodeminin güncel ve popüler bir konu olduğuna yönelik araştırma bulguları ile örtüşmektedir.

İnfodemi kavramının ortaya atılıp tartışılmaya başlandığı Şubat 2020'den Haziran 2021'e kadar geçen 17 aylık zaman diliminde, COVID-19 pandemisinde infodemi konulu toplam 33 yayına ulaşılmış ve incelenen bu yayınların 22 tanesinin 2020 yılına ait olduğu, 2021 yılının ilk altı ayı dolmasına rağmen yılın ilk yarısında şimdiye kadar infodemiyi konu edinen 11 yayın olduğu görülmüştür. 2021 yılı itibariyle infodemi konusunun yeni virüs varyantları, normalleşme dönemi, salgının seyri ve aşılar hakkında dolaşıma giren güncel haberler düşünüldüğünde bu yıl sonuna kadar infodeminin daha fazla sayıda yayına konu olacağı ve 2020 yılındaki yayın sayısını aşacağı öngörüsüne ulaşmak mümkündür. Nitekim Yıldızgörür'ün (2020) araştırmasında, sosyal medyanın pandemi sürecinde normal zamanlara kıyasla daha yoğun kullanılması ve bu durumun yalan haber ve dezenformasyon gibi olumsuz etkileri artırarak infodemi ile ilgili bilinç artışı yaratmasına yönelik ulaştığı sonuçlar, bu öngörüyü desteklemektedir. Bununla birlikte incelenen toplam 33 yayının 19 tanesinin makale, 7 tanesinin kitap bölümü, 5 tanesinin bildiri ve 2 tanesinin ise lisansüstü teze ait olduğu saptanmıştır. İnfodemi odaklı akademik çalışmaların alana katkı sağlayan özgün makalelerde, kitap bölümlerinde, bildirilerde ve hatta lisansüstü tezlerde yer alması, bu yeni konunun bilim uzmanları tarafından ilgiyle karşılandığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirme, Çit ve Yavuzdemir'in (2021) çalışmasında öne çıkan ve pandemide uzman bilim insanlarının ve farklı uzmanların görüşlerine yer veren çok sayıda bilimsel yayın, program ve içerik hazırlandığı ile ilgili bulgularla eşleşen önemli bir sonuç olarak görülmüştür. Böylelikle yayınların yılına ve türüne göre dağılımın açığa çıkmasıyla ilk araştırma sorusu da ($A.S_1$) yanıtlanmıştır.

Araştırma tarihleri arasında incelenen 33 yayının, Türkiye'nin önde gelen devlet ve vakıf üniversiteleri başta olmak üzere yeni kurulan üniversitelerin sağlık bilimleri ve sosyal bilimler enstitülerinde üretildiği göze çarpmıştır. Üniversiteler dışında çok sayıda özel/resmî kamu kurum ve kuruluşlarında da infodemi konusuna ilgi duyulduğu ve bu konuda bağımsız araştırmacılar tarafından da yayınlar hazırlandığı gözlemlenmiştir. Bilim dalları arasında ise konuya ilk başlarda tıp fakültelerinin ilgili bölüm, anabilim dalı ve enstitülerinde yönelim olduğu tespit edilmiş, ancak ilerleyen süreçte infodemi konusunun sosyal bilimler perspektifinden ele alınan pek çok çalışmada konu edildiği görülmüştür. Sosyal bilimler bünyesinde üretilen yayınların, tıp fakültelerinin psikiyatri bölümünden/anabilim dalından uzmanlarla birlikte hazırlandığı ayrıca söz etmeye değer önemli bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde Gölbaşı ve Metintaş (2020), infodemiyi belirli aşamalardan oluşan bütünsel bir yönetim olarak ele aldıkları çalışmada, bilgiyi kullanılabilir hale getirmek ve bilimi güçlendirmek amacıyla farklı disiplinler arasında bilimsel iş birliğinin geliştirilmesi gerektiğine dair araştırma bulgularını paylaşmışlardır. Nitekim alan uzmanlarının bir konu etrafında kendi bilimsel vizyonu dahilinde yayın üretmesi, çok disiplinli çalışmaların ortaya çıkması ve hem araştırmacılar hem de farklı alanlar arasındaki iş birliğinin gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Bu tespitlerle birlikte araştırmanın ikinci sorusu da ($A.S_2$) yanıt bulmuştur.

Araştırma kapsamında incelenen 33 yayın arasında en fazla yayının literatür taraması/derleme niteliğinde hazırlandığı izlenmiştir. Literatür taraması/derleme nitelikli 19 yayının ardından,

10 yayında kullanılan nitel araştırma ve son olarak 4 yayında tercih edilen nicel araştırma gelmiştir. Nitel ve nicel araştırmanın birlikte kullanıldığı karma yöntemin ise bu yayınlarda yer almadığı görülmüştür. Bu sonuçlar; Dönmez ve Kurt'un (2021), Türkiye'deki pandemi sürecinde sosyal medyada infodemiyi ortaya çıkarmayı amaçladıkları çalışmada ele alınan 31 yayının 23 tanesinin derleme, araştırma yöntemlerine göre ise 31 yayının 4 tanesinin nitel ve 1 tanesinin karma tasarıma sahip olduğu bulgularıyla benzerlik göstermektedir. İnfodemi konusu her ne kadar tüm dünyayı tehdit eden koronavirüs pandemisi sürecinde ilk başta tıp uzmanlarının dikkatini çekse de toplum sağlığının iletişim, etkileşim ve kamuoyunun bilgilendirilmesini içeren geniş bir boyuta sahip olması, infodemiye sosyal bir konu olarak yaklaşılmasını beraberinde getirmiştir. Bu çıkarım, Karagülle vd.'nin (2021) pandeminin sağlık, ekonomi, çevre ve toplum sorunlarıyla yakından ilişkili olduğunun kavranmasıyla bu alanlara yönelik çeşitlilik taşıyan değişik uzmanlıklarla ortak yayınların üretilmesinin infodemi riskini azaltacağına işaret ettiği çalışma sonuçlarıyla benzerlik taşımaktadır. Bununla birlikte sosyal konuların ve olguların toplumda nasıl algılanıp alımlandığına yönelik incelemeler, daha çok nitel araştırma yöntemleri ile ortaya çıkarılmaktadır. Bu noktada yeni bir olgu olarak infodeminin kavramsallaştırılıp analiz edilmesinde en çok literatür taraması/derlemenin ardından bu olgunun toplumu nasıl etkilediğini inceleyen nitel araştırma yöntemlerinin tercih edilmesi olağan kabul edilebilmektedir. Böylelikle infodemi konulu yayınlarda kullanılan yöntemlerin açığa çıkarılması ile üçüncü araştırma sorusu da ($A.S_3$) yanıtlanmıştır.

İnfodemiye odaklanan 33 yayın incelendiğinde bu yayınlardaki konuların çok boyutlu ve geniş bir bakış açısından ele alındığı izlenmiştir. Ele alınan infodemi konusunun çok yazarlı yayınlarda farklı uzmanlıkları harmanlayan ve konu çerçevesini geliştiren bir bağlam sunduğu görülmüştür. Özellikle farklı üniversitelerin kendine has ekollerinin farklı bilim uzmanlıkları ile perçinlenmesi, infodemi konusuna çok disiplinli bir yaklaşım getirmiştir. Bu durumun, infodemi ile ilgili yayınların topluma ulaşıp herkes tarafından kolayca algılanmasına yardımcı olduğu ileri sürülebilmektedir. Nitekim tıp fakültelerinden veya sağlık bilimleri enstitülerinden çıkan her yayın, terminoloji farklılığı nedeniyle topluma sirayet etme noktasında yetersiz kalabilmektedir. Oysa tıp ve sosyal bilimler uzmanlarının ortak yayınlar üretmesi, ele alınan konuların anlaşılırlığına katkı sağlayacak ve karmaşık konuların, sosyal bilimcilerin desteğiyle toplumda herkes tarafından anlaşılır hale getirilmesi mümkün olabilecektir. Bu doğrultuda infodemi içerikli yayınların tıp uzmanları ile sosyal bilimler uzmanlarının ortaklığında algı ve tutumlardan mitlere, sosyal medya araştırmalarından sağlık okuryazarlığına kadar geniş konular çerçevesinde üretilmiş olması, araştırmadaki önemli bir bulgu olarak tespit edilmiştir. Söz konusu tespit, Cereci'nin (2020) çalışmasında halk sağlığı krizi olarak tanımladığı pandemi ve bu süreçte yaşanan infodemide sağlık uzmanları tarafından doğru bilginin aktarılıp yayılması sürecinin, sağlık çalışanlarının özellikle sosyal medya uzmanları ile uyumlu çalışmasına bağlı olduğuna dikkat çektiği araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Bu çalışmadaki bibliyometrik araştırma sonuçlarına göre infodemi bağlamında sağlık bilimlerini ve sosyal bilimleri kapsayan çok boyutlu konulara yer verildiği saptanmış ve böylelikle incelenen yayınların konu örüntülerinin ortaya konulmasıyla dördüncü araştırma sorusuna da ($A.S_4$) yanıt bulunmuştur.

Bibliyometrik analize temel teşkil eden diğer bir örüntü olarak incelenen yayınların sayfa sayısına bakıldığında ortaya çıkan dağılımın beklenen standart sınırlar içerisinde yer aldığı görülmüştür. Nitekim Çivilibal'a (2013) göre ideal makale uzunluğu 15-16 sayfa arasındayken kitap bölümleri ise ele alınan konuya yönelik daha fazla ayrıntı içerdiğinden makaleden daha çok sayfa sayısı gerektirmektedir. Bu araştırmada izlenen bibliyometrik analiz ile ulaşılan sonuçlar, bu bulguyu desteklemektedir. Araştırma sonuçlarına göre makalelerin en fazla 11-20 sayfa aralığında olduğu ve kitap bölümlerinin ise 20 ile 60 sayfa arasında dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Sunulan bildiriler geliştirilip makale olarak

yayınlandığından bildirilerin dağılım gösterdiği 1 ile 10 sayfa arası uzunluk da araştırma sonucu olarak normal değerler içerisinde kabul edilebilmektedir. Yüksek lisans tezlerinin de konusuna, bölümüne ve anabilim dalına göre farklılık göstermesine rağmen genellikle 70 ve 100 sayfa arasında değişmesi•, incelenen yayınların normal sınırlar içerisinde dağıldığına işaret etmektedir. Böylelikle yayınların sayfa sayısına göre dağılımının gün ışığına çıkmasıyla araştırmanın beşinci ve son araştırma sorusu da ($A.S_5$) yanıtlanmıştır.

Araştırma kapsamında infodemi içerikli yayınların genel görüntüsüne ışık tutulmuş ve her bir araştırma sorusunun yanıtlanmasıyla bu genel görüntüyü oluşturan temel örüntüler açığa çıkarılmıştır. Pandemi sürecinde infodemiyi konu edinen yayınlara yönelerek bu konudaki ulusal yayın sayısını artırmak, çok disiplinli çalışmalara daha fazla yer verilmesiyle farklı uzmanlık alanları arasındaki iş birliğini ve ortak çalışmaları geliştirmek, infodemi içerikli yayınları araştırma yöntemleriyle destekleyen ve özellikle bir eksiklik olarak göze çarpan karma araştırma yöntemlerine dayalı yeni yayınları teşvik etmek, bibliyometrik analizle elde edilen bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda gelecek çalışmalara yön verecek temel öneriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bibliyometrik araştırma ile tespit edilen ve bundan sonraki çalışmaların potansiyel eksikliklerini giderecek bu önerilerin dikkate alınmasının, gelecekteki çalışmaların tekrara düşmesini önleyeceğini ve bilimsel yazına özgün katkı sağlayacak yeni yayınların üretilmesine cesaret vereceğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Aslan, R. (2020). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve COVID-19. *Ayrıntı Dergisi/ Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 8(85), 35-41.

Bin Naeem, S. and Bhatti, R. (2020). The Covid-19 'Infodemic': A New Front for Information Professionals. *Health Information & Libraries Journal*, 37, 233-239.

Branding Türkiye (2021). We Are Social Digital 2021 Yayınlandı, ***https://www.brandingturkiye.com/we-are-social-digital-2021-yayinlandi/***, Erişim Tarihi: 28.06.2021.

Cereci, S. (2020). Koronavirus Pandemisi Kapsamında Medya Etkileri: Türkiye Örneği. *Digital Communication Journal*, 2(2), 21-36.

Collado, Z. C., Basco, A. J., & Sison, A. A. (2020). Falling Victims to Online Disinformation among Young Filipino People: Is Human Mind to Blame? *Cognition, Brain, Behavior. An Interdisciplinary Journal*, 24(2), 75-91.

Corbin, J. and Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory.* Thousand Oaks: SAGE Publications.

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches.* 2nd Ed. USA: SAGE Publications.

Çiçek, D. ve Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde Yayımlanan Hakem Denetimli Makalelerin Bibliyometrik Profili. *Türk Kütüphaneciliği,* 26(4), 734-756.

Çit, D. ve Yavudemir, M. (2021). COVID-19 Salgınının Medya ve Bilgi Okuryazarlığı İzdüşümü: İnfodemi. *Lamre Journal*, 2(1), 36-46.

• Bkz. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/.

Çivilibal, M. (2013). Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır? *Medical Bulletin of Haseki*, 51(3), 85-88.

Dönmez, R. ve Kurt, Ş. (2021). Ülkemizde Covid-19 Pandemisinde Sosyal Medyada İnfodemi. *2. Uluslararası 3. Ulusal Halk Sağlığı Hemşireliği,* 07-09 Ocak 2021, Online Kongre.

Dündar, N. (2020). Küresel Salgınların Makroekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), 837-852.

Euronews (2020). Majority of Coronavirus Misinformation 'Twists and Reworks Facts'. *https://www.euronews.com/2020/04/09/majority-of-coronavirus-misinformation-twists-and-reworks-facts-study-finds*, Erişim Tarihi: 26.06.2021.

Evren, S. and Kozak, N. (2014). Bibliometric Analysis of Tourism and Hospitality Related Articles Published in Turkey. *Anatolia*, 25(1), 61-80.

Gölbaşı, S. D. ve Metintaş, S. (2020). COVID-19 Pandemisi ve İnfodemi. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi,* 5 (COVID-19 Özel Sayısı), 126-137.

Güçlü, İ. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Hacımustafaoğlu, M. (2018). Enfeksiyon Hastalıkları Pratiğinde Salgın Tanımlanması. *Çocuk Enfeksiyon Dergisi,* 12(4), 172-173.

Karagülle, D. H., Uygun, Z. O. ve Sağın, F. G. (2021). COVID-19'un Araştırmaya ve Bilim Dünyasına Etkileri. D. Yücel (Ed.). *COVID-19 Pandemisinde Tıbbi Biyokimyanın Artan Rolü* içinde (ss. 94-99). Ankara: Türkiye Klinikleri.

Kletter, M. (2020). Fighting the Infodemic-Disinformation is Surging. So are New Strategies to Counter It. *SJL*, 38-41.

Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 15, 170-189.

Kırık, A. M., Var, S. A., Özkoçak, V. ve Darıcı, S. (2020). Pandemi Dönemlerinde İletişim ve Algı Yönetimi: Yeni COVID-19 Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 36-57.

Kırık, A. M. ve Özkoçak, V. (2020). Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Sosyal Medya ve Yeni Koronavirüs (COVID-19) Pandemisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 7(45), 133-154.

Okmeydan, C. K. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde İnfodemiye Karşı Sosyal Medyada Sağlık İletişimi: Sağlık Kuruluşlarının Facebook Sayfaları Üzerine Bir İnceleme. *Covid-19 Sürecinde İletişimin Değişen Yüzü* (ss. 373-410). Konya: Eğitim Yayınevi.

Okmeydan, C. K. (2020). Salgın Döneminde Covid-19 Virüsünün İnternet Sözlüklerinde Nasıl Alımlandığı Üzerine Bir Araştırma: Ekşi Sözlük Örneği. *3rd Asia Pasific International Congress on Contemporary Studies* (ss. 163-172). 01-02 Haziran 2020, Seoul, South Korea.

Okmeydan, S. B. (2020). Kültürlerarası İletişim Alanındaki Eğilimler: 'Kültürlerarası İletişim' Başlıklı Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *TRT Akademi Dergisi*, 6(10), 578-611.

Özdener, N. (2021). Pandemide Sağlık Temalı Görseller Üretmek. *20th International Eastern Mediterranean Family Medicine Congress* (ss. 223-230). 20-23 Mayıs 2021, Adana.

Polat, Z. A., Saraçoğlu, A. ve Duman, H. (2019). Harita Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi. *Harita Dergisi,* 161, 46-56.

Pritchard, A. (1969). Statistical Bibliography or Bibliometrics? *Journal of Documentation.* 25(4), 348-349.

Pulido, C. M., Villarejo, C. B., Redondo, S. G. and Gómez, A. (2020). COVID-19 Infodemic: More Retweets for Science-based Information on Coronavirus than for False Information. *International Sociology*, 35(4), 377-392.

Raman, G., AlShebli, B., Waniek, M., Rahwan, T. and Peng, J. C. (2020). How Weaponizing Disinformation Can Bring Down a City's Power Grid. *Plos One*, 1-14.

Sarıoğlu, E. B. ve Turan, E. (2020). COVID-19 ile İlgili Haberlerde Bilginin Yeniden Üretilmesi Sürecinin İnfodemik Açıdan Analizi. *Turkish Studies*, 15(6), 819-837.

Tarasevich, S., Khalitova, L., Arceneaux, P., Myslik, B. and Kiousis, S. (2019). Ethnic Nationalismand Gatekeeping in the European Media. *The Agenda Setting Journal*, 3(1), 23-42.

TÜBA (2020). *COVID-19 Pandemi Değerlendirme Raporu.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, TÜBA Raporları No: 34.

Veloutsou, C. and Mafe, C. R. (2019). Brands as Relationship Builders in The Virtual World: A Bibliometric Analysis. *Electronic Commerce Research and Applications*, 1-38.

Wardle, C. and Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making. *Council of Europe Report DGI*, France: COE.

Yıldızgörür, M R. (2020). Küresel Salgın Sürecinde Sosyal Medyanın Habercilik Rolü: Yararlı mı? Zararlı mı? Kullanıcı Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi,* 5, 44-58.

YÖK (2021). Ulusal Tez Merkezi. ***https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/***, Erişim Tarihi: 25.06.2021.

Zarocoastas, J. (2020). How to Fight an Infodemic? *The Lancet*, 395(World Report), 676.

Zhao, L., Deng, J., Sun, P., Liu, J., Ji, Y., Nakada, N., Qiao, Z., Tanaka, H. and Yang, Y., (2018). Nanomaterials For Treating Emerging Contaminants in Water by Adsorption and Photocatalysis: Systematic Review and Bibliometric Analysis. *Science of the Total Environment*, 627, 1253-1263.

SUBLIMINAL MIND CONTROL CHALLENGING INFANTS

Assoc. Prof. Dr. Ömer Gökhan Ulum
Mersin University

Introduction

How much are people aware of subliminal danger? How much subliminal messages can control infants? These questions are so profound, but the answers are crystal clear. This matter has been highly disputed as a result of the public attention on it, and the concern and the common idea that we could be predominated by advertisements. Haber (1959) found out that most people are unaware of subliminal messages around. He also stated most people would still watch TV productions even if they knew subliminal signs were included in these productions. Zanot, et al (1983) suggested that most people are aware that subliminal messages are often employed in TV productions and they are extremely effective. Subliminal perception happens once the stimulant posed below the limen for consciousness is seen to affect ideas, emotions, or activities. The concept subliminal perception was initially employed to define cases in which feeble stimuli are conceived without consciousness. The concept has recently been used more commonly to interpret any case in which unperceived stimuli are acquired (Kadzin, 2000). Subliminal persuasion means the subliminal exposure of stimuli by those who knowingly try to affect our approach (Dijksterhuis, Aarts, & Smith, 2005). Subliminal persuasion is based on the practice of mind control, and the origin of this issue goes far back in the history. Mind control refers to being unconsciously controlled by hidden powers. It occurs in the sub-consciousness below a person's limen. Further, it is practice that humans can be persuaded to do anything they would not normally do. In the history of mankind, authorities examined the mind control among the public. The CIA, for instance, is an institution to employ this practice to acquire its power over piles of people. Byrne (1959) suggested that subliminal persuasion also includes activating thirst or hunger. Stahan, Spencer and Zanna (2002) concluded that subliminally priming an objective related cognitive process affected attitude and enhanced the influence of an add pointing at the goal when humans were eager to follow the objective. By subliminally priming people with words on drinking, those already thirsty drank more juice in a trial, which explains that subliminal priming can increase the impact, but only under specific cases when already eager to follow a related objective, for instance. Hawkins (1970) suggests that subliminal persuasion can activate subsequent movement. He, for instance, displayed the word coke for some milli-seconds while presenting an irrelevant topic. Besides, another group of individuals were given nonsense words. Consequently, thirstiness was higher for the 'COKE' group than for the second group. Thus, this study focuses on revising and defining subliminal threats faced by infants from a critical dimension and providing implications accordingly.

Methodology

An elicitation technique was employed in this paper to comprehend subliminal signs from the pictures. This technique is qualitative and descriptive in nature, and it is employed to collect data from diverse documents such as stories, pictures, and etc. In this research study, a number of pictures from cartoons were utilized as the data collection tool to discover indirect messages.

Findings

The findings of the study depict the sample images of subliminal messages. Further, the samples are classified as sex, faith, and suicide related ideological samples.

Sex Related Samples

Figure 1. A Scene from Teenage Mutant Ninja Turtles

This image displays how Michelangelo touches April O'Neil who is the human companion of the Turtles.

Figure 2. A Scene from Donald Duck

Donald's a dirty duck and his hidden 'dirty' messages might have passed children who watched

him.

Figure 3. A Scene from the Three Bears

One should carefully look at the woman on the wall. The most shocking disclosure come from the so-called innocent cartoon shows such as Three Bears that were assumed to entertain the children.

Ideology Related Samples

Figure 4. A Scene from Mickey Mouse

‘’The Eye of Providence or the all-seeing eye of God represents divine providence, through which the eye of God watches humanity’’ (Potts, 1973).

.

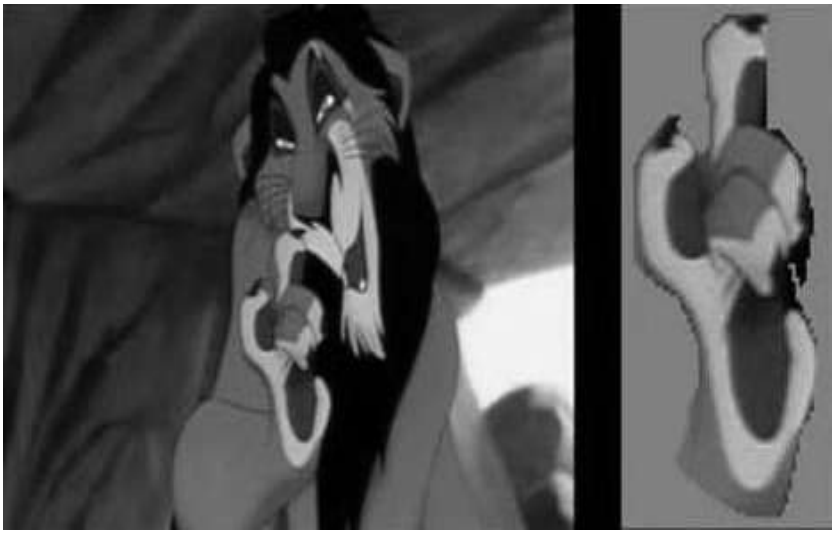

Figure 5. The sign of Satan in a Walt Disney Cartoon

‘’The sign of “El Diablo" or Satan, the horned god (Stewart, n.d.).

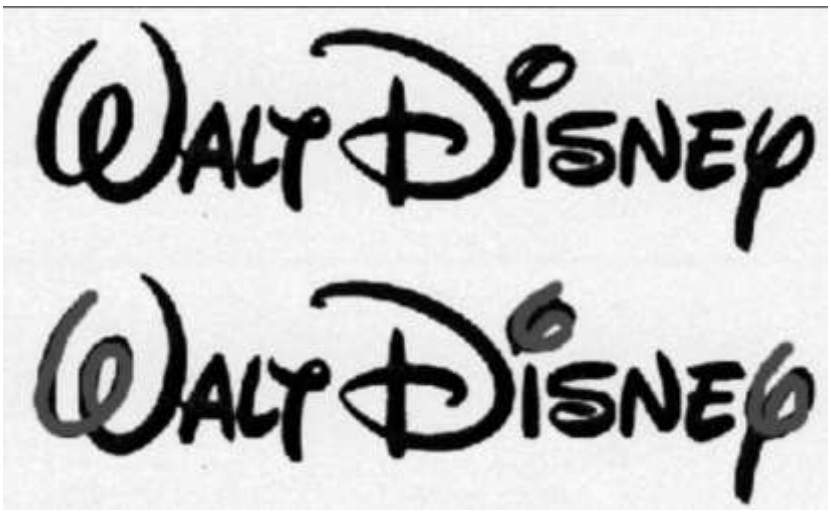

Figure 6. Walt Disney clarified by Disney Cruise (2020)

Merriam Webster Online Dictionary defines the number 666 as ‘’the Number of the Beast as mentioned in the Book of Revelation (13:15–18)’’.

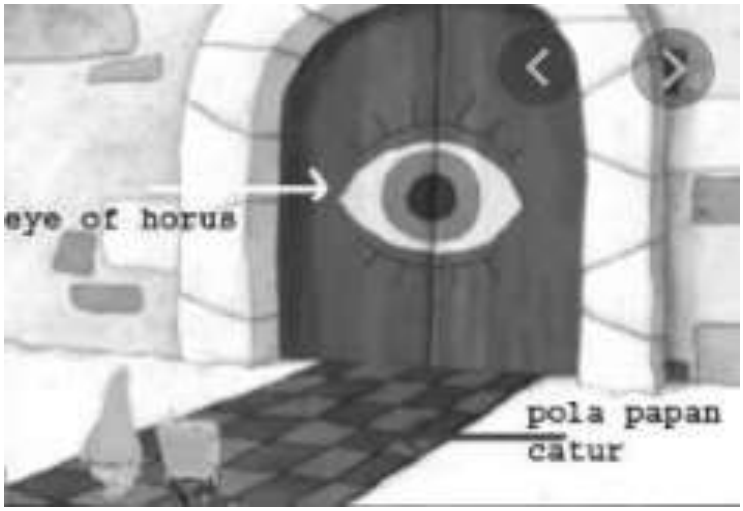

Figure 7. Walt Disney clarified by Disney Cruise (2020)

It was produced as a sign of God’s compassionate watchfulness over people.

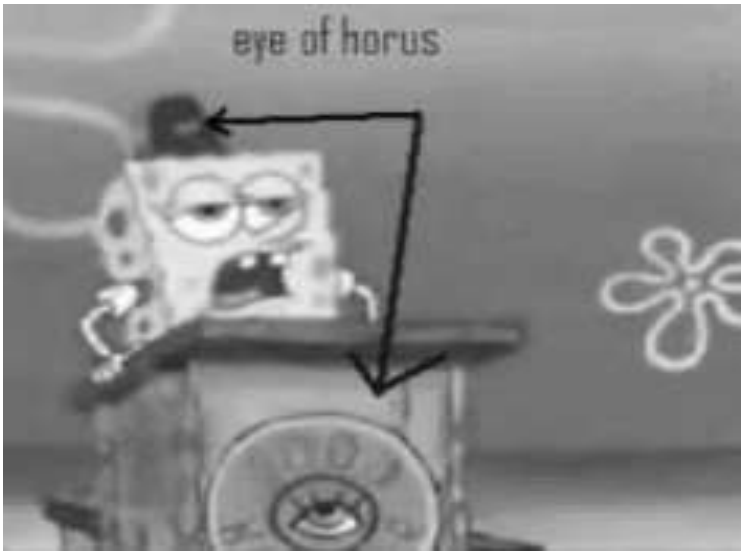

Figure 8. An Image from the cartoon SpongeBob

Humans are being watched, thus they should keep the standards of religion.

Suicide Related Samples

Figure 9. Walt Disney clarified by Cassiopeia (2019)

There have been countless subliminal messages in cartoons which contain suicides, which mean the action of killing oneself. Unfortunately, lots of cartoons promoted suicide gags.

Figure 10. Walt Disney clarified by Cassiopeia (2019)

Lots of suicide stimulation in there that have been praised. Seeing how children are grown in front of TVs and computer screens, it is so vital to understand that what children are watching may be harmful for them.

Figure 24. Walt Disney clarified by Cassiopeia (2019)

Referring to cartoons like SpongeBob, we encounter a lot of subliminal messages that make suicide sound good to escape from a difficult situation.

Discussion and Conclusion

This shows that cartoons impose certain social and political ideologies on infants that are exposed to cartoons. Infants are guided to consume more items in their future life (Altman, 1990). Therefore, it can be said that cartoons are not innocent and pure. Culture industry has been a dominant issue that has been analyzed by critical thinkers, especially Frankfurt School. This school postulated that Hollywood culture imposes consumer culture on each individual in the society (Adorno & Horkheimer, 2020; Khandizaji, 2017). This is often called thin ideology that endorses only popular and populist culture. When infants open their eyes before TV, they are exposed to this culture industry. This culture prioritizes merely consumption. Images impose erotic, ideological and political messages subliminally. Subliminal messages are given implicitly (Stanley, 2008). Infants are manipulated and controlled through these messages. Each image and episode contains these subliminal messages. Therefore, they are encoded in their subconscious spheres. A new space is created and produced through these messages. Infants are subject to hundreds of images and animations every day. Parents ignore these messages and think that infants spend a good time entertaining their infants. However, this sector of entertainment is not produced only for transient fun but also for ideological reasons. Subconscious processes of these infants are manipulated through these subliminal messages (Hammett & Mather, 2011).

Teachers and parents should receive critical education in order to get rid of these subliminal messages. Therefore, it can be said that infants are reared outside the spheres of parenting and inserted into the sphere of ideology and culture industry. Teachers should train parents so that they can know how to approach infants when they watch cartoons that give subliminal messages. Cartoons should be carefully selected when they are watched by infants. A socio-political perspective is necessary for both teachers and parents so that cartoons can be better chosen in order to prevent the subliminal messages. Critical thinking skills of parents and teachers should be developed so as to be aware of socio-political and erotic messages that are

given by cartoons. This addictive behavior can be hindered and enhanced through professional counseling and critical education. In addition, education faculties should also include a class that takes this issue into consideration in order to train teacher candidates who can educate a better generation that becomes aware of these implicit and subliminal messages (Johnson, et al., 2017).

In line with this idea, future research ought to focus on the discourses and subliminal messages created by cartoons that constantly flood infants with risky and even dangerous messages. In addition, awareness-raising drama activities can be carried out by teachers by including parents as well. Infants should be given limited time while watching cartoons. Unless strict measures are taken, culture industry through Hollywood cartoons will continue to affect infants and cause them to be addicted to these cartoons. Critical thinking skills and awareness-raising activities play a pivotal role in education and rearing children healthily. Otherwise, culture industry that is a part of neoliberalism that aims at infants may continue to be a part of addictive generation. Therefore, parents and children should be conscious of these risks and subliminal messages encoded in the subconscious space of infants (McDougall, 1978). Some points can be recommended.

Critical thinking skills should be developed (Thomas, 2011).

Limited time should be spared for infants to watch cartoons (Cherney & London, 2006).

Cartoons that present subliminal messages should be banned (Charvat, 2011).

Education faculties should include a subject that takes these subliminal messages into account (Batubara, 2021).

New discourses should be produced to hinder the discourses constituted by cartoons (Phillips & Oswick, 2012).

Socio-political awareness of adults and teachers should be raised (Watts, 2002).

References

Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2020). 3. The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception (pp. 80-96). Columbia University Press.

Altman, K. E. (1990). Consuming ideology: The better homes in America campaign. Critical Studies in Media Communication, 7(3), 286-307.

Batubara, B. M. (2021). The Problems of the World of Education in the Middle of the Covid-19 Pandemic. Budapest International Research and Critics Institute (BIRCI-Journal): Humanities and Social Sciences, 4(1), 450-457.

Byrne, D. (1959). The effect of a subliminal food stimulus on verbal responses. Journal of Applied Psychology. 43 (4), 249-252.

Cassiopeia (2019). Subliminal Messages in Cartoons. Retreived on the 24th of May, 2021 from https://aminoapps.com/c/conspiracytheory/page/blog/subliminal-messages-in-cartoons/aVqk_8LBH0ugbXza2BwRYJvjQqXnbp7KpQl

Charvat, M. (2011). Sneaky peeks: An examination of the use of subliminal messages in children's television and film. Gonzaga University.

Dijksterhuis, A., Aarts, H., & Smith, P.K. (2005). The power of the subliminal: Subliminal perception and possible applications. The new unconscious, 77-106.

Disney Cruise (2020). Hidden Disney 666. Retreived on the 24th of May, 2021 from https://disneycruise2020.blogspot.com/2020/07/hidden-disney-666.html

Haber, R. (1959). Public Attitudes Regarding Subliminal Advertising.Public Opinion Quarterly. 23 (2), 291-293.

Hammett, D., & Mather, C. (2011). Beyond decoding: Political cartoons in the classroom. Journal of Geography in Higher Education, 35(01), 103-119.

Hawkins, D. (1970). The effects of subliminal stimulation on drive level and brand preference. Journal of Marketing Research. (7), 322—326.

Johnson, I. R., Petty, R. E., Briñol, P., & See, Y. H. M. (2017). Persuasive message scrutiny as a function of implicit-explicit discrepancies in racial attitudes. Journal of Experimental Social Psychology, 70, 222-234.

Khandizaji, A. (2017). Baudrillard and the Culture Industry: Returning to the First Generation of the Frankfurt School. Springer.

Kazdin, A. E. (2000). Encyclopedia of Psychology. 7, 497-499. New York: Oxford University Press.

McDougall, J. (1978). Primitive communication and the use of countertransference: Reflections on early psychic trauma and its transference effects. Contemporary Psychoanalysis, 14(2), 173-209.

Potts, A. M. (1973). The eye of providence. Documenta Ophthalmologica, 34(1), 327-334.

Stanley, B. (2008). The thin ideology of populism. Journal of political ideologies, 13(1), 95-110.

Strahan, E., Spencer, S. & Zanna, M. (2002). Subliminal priming and persuasion: Striking while the iron is hot. Journal of Experimental Social Psychology. 38, 556-568.

Stewart, D. J. (n.d.). The El Diablo Satanic Hand Sign. Retrieved on the 26th of May, 2021 from
http://www.jesus-is-savior.com/False%20Religions/Wicca%20&%20Witchcraft/el_diablo.htm

Thomas, T. (2011). Developing first year students' critical thinking skills. Asian social science, 26-35.

Watts, A. G. (2002). Socio-political ideologies in guidance. In Rethinking careers education and guidance (pp. 233-241). Routledge.

Zanot, E., Pincus, D. & Lamp, J. (1983). Public Perceptions of Subliminal Advertising. Journal of Advertising. 12 (1), 39-45.

ORTADOĞU'DA BAKIŞ AÇISINI DEĞİŞTİRMEK

Doç. Dr. Güray ALPAR
SDE Başkanı
https://orcid.org/0000-0003-0122-7795
Dr. Gökberk DURMAZ
(ASBÜ Uluslararası İlişkiler Öğretim Görevlisi)
Orcid ID: 0000-0001-5031-6837
ASBÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Tarihi bilmeyenler onu yeniden yaşarmış! En iyi beş Roma İmparatorundan birisi olarak kabul edilen Hadrianus (MS 117-MS 138), bir zamanlar Suriye Valisi olarak da görev yapmıştı. İmparatorluk bölgesini gezen ve iyi tanıyan bir imparatordu. Hadrianus'un saltanatı sıkıntılı başlamış, şanlı bir şekilde devam etmiş ancak trajik bir sonla bitmişti (Speller, 2003). MS 2. Yüzyılda Roma, dört kez Mezopotamya'yı işgal etti ancak her seferinde başarısız olarak tekrar bırakmak zorunda kaldı. Hadrianus, Mezopotamya ve Suriye gibi bölgelerin uzak ve savunulmasının çok güç olduğunu anladığından, stratejik ve akıllıca bir kararla buralardan kuvvetlerini geri çekmişti. Bugün ise aynı bölgelere saplanan ABD, bu bölgelerden bir türlü çıkamıyor, çıkması da zor gibi. Büyük güçler böyle çöküyor (Morris, 2012:345).

Araştırmanın maksadı ve yöntemi

Bu araştırma literatür taraması yapılmak suretiyle, Ortadoğu bölgesinde yaşanan olaylar ve sorunlara yoğunlaşmayı ve yaşananlardan ve açıklamalardan yararlanarak, Ortadoğu bölgesindeki karışıklık ve nedenlerini ortaya koymayı ve çözüme yönelik önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

Bulgular

Bakış açısı; Herhangi bir olay karşısında, sahip olunan dünya görüşü, ruh hali ve bulunulan yere göre algılama ve idrak etme biçimidir. Ancak bazen soruna yol açan da mevcut bakış açısıdır. Ortadoğu'nun içinde bulunduğu durum göz önüne alındığında, mevcut bakış açısının bölgeye barış ve huzur getirmenin çok uzağında olduğu açıkça görülüyor.

Kartacalı Hannibal (MÖ 283- MÖ 183), yeteneği bütün dünyaca bilinen tüm zamanların en büyük askeri dehalarından ve "Stratejinin Babası" olarak kabul edilen yetenekli bir komutandı (Alpar, 2015: 115). Roma'yı ele geçirmek için giderken "Ya yeni bir yol bulacağız ya da onu kendimiz yapacağız." diyordu. Bu azimle Alp Dağlarını geçmeyi başardı, ardından MÖ 218 yılında Romalıları ardı ardına yenilgiye uğrattı. Ancak onu da yenen çıkacaktı: Romalı General Scipio. Hannibal, Scipio'nun ordusuna karşı ön safa filleri koyarak saldırdı ancak Scipio bekleneni yapmayarak, değişik bir bakış açısıyla fillere karşı bir direnç oluşturmadı. Sıraları kendiliğinden açarak onların aralarından geçmesini sağladı ve Hannibal'in ordusunu yenilgiye uğrattı (Marhiavelli, 2014: 131).

Sorunların çözülemediği durumlarda bakış açısını tekrar gözden geçirmek gerekiyor. Bakış açısını değiştirmek, dünyayı algılama alışkanlıklarını değiştirmek, aynı olayda farklı şeyler görebilmek, farklı seçeneklere açık olmaktır. Eğer mevcut bakış açısıyla olaylar kötüye gidiyorsa, belki de yapılması gereken bir an önce yeni bir anlayışa geçmektir. Bakış açısını değiştirmek, çözümsüz gibi görünen, kördüğüm olmuş sorunları ortadan kaldırabilir, yeni fırsatlar ve yeni umutlar getirebilir. Ortadoğu bölgesinde bakış açısını değiştirmek, makus

talihi değiştirmek, bölgeyi karıştırmak isteyenleri üzmek, barışa ve refaha giden yolda birbirine karşı olmak değil, birlikte hareket etmektir.

Son 200 yıldır bilinçli yaratılan kaos ortamında, kan ve gözyaşına boğulan Ortadoğu ve çevresinde, her şeyi çıkarlar etrafında oluşturan uluslararası sistem, yeryüzünü ele geçirmek maksadıyla, insanı ve insancıl değerler yanında ilahi emirleri de bir tarafa bırakmıştı. Günümüzde ise Ortadoğu ve çevresinde yaşananlar değerlendirildiğinde, tutarsızlık, çelişkiler, hatalar ve kararsızlıklar yanında; kuruntular ve hissedilen korkular artık kendini iyice belli ediyor. İsrail ibadet edenlere, sivil halka ve çocuklara en ağır silahlarla saldırıyor, yakıp yıkıyor, öldürüyor. Bazılarına göre güce sahip olmak farklı anlaşılıyor, güce sahip olan her şeyi yapabileceğine inanıyor. Oysa güç, adalet ve gönülleri kazanmakla kazanılıyor. Dolayısıyla bu bölgede güç hiçbir şeyi çözmediği gibi, direnci daha da artırıyor. Gücü kullanan giderek tükeniyor. Böylesi bir ortamda, mevcut güç dengelerinde bir değişim yakın görünüyor. Yaratılmak istenilen kaos ve bunalım ise giderek yerini, artık geleceği iyice belli olan yeni dengelere bırakacak gibi gözüküyor (Guenon, 2005).

19. Yüzyılın başlarında Osmanlı-Mısır ortak Donanmasının Navarin'de yakılması ile Akdeniz ve civarında oluşturulan güç boşluğu, planlandığı şekilde sömürü coğrafyalarının adım adım ele geçirilmesine imkân sağlamıştı. Yine de bu coğrafyaların kolayca ele geçirilmesi ve dahası az bir kuvvetle elde tutulması için, yüzlerce yıl birlikte huzur içinde yaşamış halkların birbirine düşürülmesi de gerekiyordu. Bu maksatla bölgedeki bazı halklara ele geçirilmesi mümkün olmayan büyük hayaller vaat edildi, her şeyin daha iyi olacağı inancıyla ayaklandırıldı, komşularıyla aralarına kan davaları sokuldu, düşmanlık okul müfredatlarına eklenerek yeni nesiller zehirlendi, sonra da bunlar sık sık hatırlatılarak toplumlar geri dönülemez şekilde travmaya sokuldu. Böylelikle, bölge halkı birbirine düşürülmek suretiyle kontrol edilen ve kaynaklarına el konulan bir alan yaratıldı. Ancak ortada bir şey yok. Bu coğrafyalar o günden beri huzursuz. İşte bu nedenle günümüzde Ermenistan'da Ermeniler kendi kendilerini bitiriyor, Yunanlılar yaratılan sahte Türk korkusuyla ülkesini üslerle dolduruyor, halkı ekonomik sıkıntıdayken demode olduğu kesinleşen silah sistemlerine milyarlar yatırıyor, pahalı tatbikatlar yapıyor, on binlerce adayı çaresizce korumaya çalışıyor. İsrail ise hesapsız ve kontrolsüz bir şekilde bölgeyi tanzim ediyor, Filistinlilerin ve dinlerin kutsal değerlerine saldırarak ateşle oynuyor. Diğer taraftan İran, bölgeyi bölmek için bir maşa olarak kullanılmak isteniyor. Böyle bir kaos ortamında, mevcut resmin aldatıcı görünümünün arkasındaki olayları sezecek ve yeni bir bakış açısını yakalayacak filozof akıllara ihtiyaç var gibi.

Eski CIA mensubu Michael Scheuer 2005 yılında verdiği bir mülakat esnasında, "Bir çıkmazın içindeyiz, bir Sünni-Şii savaşı tam da ihtiyacımız olan şey." demişti. Bazı ülkelerin bu bölgelere ilişkin planları olduğu zaten gizli değildi. Asıl ilginç olan, daha bu açıklamadan yıllar önce İran'dan destekleyici açıklamaların birbiri ardına gelmesiydi. Eski İran Cumhurbaşkanı Haşimi Rafsancani, 2002 yılındaki Tahran Cuma Hutbesinde: "Eğer İran Ordusu olmasaydı, Amerikalılar Afgan bataklığında boğulur giderlerdi." demişti (Çetin, 14 Aralık 2014). İran Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ali Abtahi ise 15 Ocak 2004 tarihinde: "Eğer İran olmasaydı Kabil ve Bağdat bu kadar kolay düşmezdi" şeklinde beyanat verdi (Tavukçu, 02 Aralık 2015). İranlı yöneticilerin birbiri ardına ABD'ye yardımcı olduklarını gururla beyan etmeleri bitmedi. Eski Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi de 2019 yılında yayımlanan hatıralarında "Biz olmasaydık ne ABD ne de İngiltere Irak'ı işgal edebilirdi. Yolu biz açtık." diyordu (18.08.2020: https://www.referansmedya.com). Yine İran da Cumhurbaşkanlığı yapmış Ahmedinejad da "Biz Afganistan ve Irak'ın işgal edilmesinde Amerikalılara yardım ettik" demişti (https://twitter.com/bilgiselarsiv/).

İran, Ermenistan'ın Azerbaycan'ın Karabağ'daki topraklarını işgali karşısında da sessiz kalmıştı. Azerbaycan işgal altındaki topraklarını kurtarırken, İran'ın buna destek olmamasına

tepki gösteren İranlı bir akademisyen şöyle diyordu: "İran, tarih ve coğrafyadan kopuk bir şekilde bir ırka hapsolmuş bakış açışına saplanma talihsizliğini yaşıyor. Cumhurbaşkanı Ruhani tüm İranlıların vicdanının temsil etmeli ve 519 yıl önce İran'ı kuran Azerbaycan halkının duygularını hissederek, Karabağ şehitleri için ağıtlar yakmalıydı. İran hakkaniyet gereği Azeri Türk vatandaşlarının yanında olmalı ve tarihi temellere dayanarak, Dağlık Karabağ'ın Bakü'ye ait olduğu konusunu desteklemelidir."

İran'lı yöneticilerin tarihi, dini ve kültürel gerçekleri bir tarafa bırakarak, bölge dışındaki güçlerin planlanmış oyunlarının bir parçası haline gelmesi bu ülkeye bir şey kazandırmadığı gibi giderek her şeyi İran için daha da kötü hale getirdiği görülüyor. Aynı husus Ortadoğu ve çevresinde; Yunanistan, Ermenistan gibi birçok ülke için de geçerli. Kendi gerçeklerine göre değil de yaratılan bir travma ile başkalarının planlarının bir parçası olan bazı devletler, Psikiyatrist Gustav Jung'un araştırmalarında vurguladığı gibi kendi rüyalarını bile göremez hale geliyor (Jung, 2017:48).

Bu devletlerin yöneticilerinin, "bunca yıl sonra elimizde ne var" diye sormaları ve "Pirus Zaferi" kavramını hatırlamaları gerekiyor. Her iki dünya savaşında da galipler arasında yer almasına rağmen İngilizler, süper güç olma konumlarını kaybetmişti. Yale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Tarihi Profesörü, Paul Kennedy bu galibiyetleri "kazandığını sanırken kaybedenler" anlamında, "Pirus Zaferi" olarak niteler. Bu bölge üzerinde yıllardır oyun oynayanlar kaybediyor.

Pirus (MÖ 318-MÖ 272), İskender'in ölümünden sonra, bugünkü Yunanistan'ın Mora Yarımadası kuzeyindeki Epir Bölgesinde (Günümüzde Arnavutlukların çoğunlukta olduğu) bir krallık kurmuştu. MÖ 280 yılında Roma'ya saldırdı ve kazandı. Ancak kendisinin kayıpları da çok fazlaydı. Zaferini kutlamaya gelenlere şöyle demişti: Böyle bir zafer daha kazanırsak biteriz (Alpar, 2021:7).

Artık bu bölgelerin gerçek sahiplerinin kendi hikayesini yazma zamanı. Paradigma, değerler dizisi ve genel anlamı ile "dünya bakışı" anlamına gelir. Ortadoğu ve civarında kısa vadede bir paradigma değişimi yaşatacak entelektüel bir birikimin olup olmadığı zamanla anlaşılacak. Ancak görünürde değişime yönelik kuvvetli emareler var.

Bazı güçleri anlamlandırmada sıkıntı çekerken, acaba bazıları bu güçlerin kendilerini sınırlı bir süre desteklemesinin, bir oyun olduğunu anladılar mı? Bunu şimdilik bilmiyoruz, ancak eski İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın, daha önceki açıklamalarının tersine, "İran, Türkiye ve Suudi Arabistan birlik içinde hareket ederse bölgenin çehresi değişir. Bu üç ülke arasında ortak paydalar, ihtilaflı oldukları konulardan onlarca kat daha fazladır. Bölge halkları ve ülkeleri dost olabilirse, dünya barışına hizmet edecek büyük bir güç ortaya çıkar" şeklindeki açıklaması (Kurşun, 07.05.2021), eğer samimiyet taşıyorsa, geç kalmasına rağmen bir paradigma ve bakış açısı değişikliğine işaret ediyor. Türkiye ve Mısır arasında yeniden başlayan ilişkiler ise bu bölgeyi birbirine düşürerek yönetmeye devam edenleri rahatsız ediyor.

Sonuç

Şimdi şüphesiz bundan sonra kısa vadede, Ortadoğu'da böyle bir işbirliği ortamının oluşmasını önleme çalışmalarını göreceğiz. Her yönden ve güçleri yettiğince huzur ortamını ve kardeşlerin buluşmasını engellemeye çalışacaklar. Ancak, bu çabalar sonuçsuz kalacağı gibi, Ortadoğu'nun on binlerce yıllık kadim geleneği içinden yetişmiş bilge insanları, bu zorlukların üstesinden gelmeyi başaracaklardır. Bu anlamda bölgenin kültürel derinliğinin bulunduğuna şüphe yoktur.

Yaşanan acıların ortasında, artık değişim ve Ortadoğu ve çevresine barışı getirme zamanı. Bu anlayış, er ya da geç belirtilen ülkeler yanında, Yunanistan ve Ermenistan benzeri diğer ülkelerde de kabul görecek, bazıları ise belki biraz üzülecek. Kısacası, bakış açımızı biraz değiştirebilsek, kim bilir ne güzellikler gelecek başımıza.

Kaynakça

Alpar, Güray. (2014). Antropolojik Bakış Açısıyla Stratejik Dünya Tarihi, Palet Yayınları: Konya.

----------. (2015). Uluslararası İlişkilerde Strateji ve Savaş Kültürünün Gelişimi, Palet Yayınları:Konya.

----------. (2021). Uluslararası İlişkilerde Strateji ve Coğrafyayı Anlamak, Palet Yayınları, Konya.

Guenon, Rene. (2005). Modern Dünyanın Bunalımı, Çev. Mahmut Kanık, Hece Yayınları: Ankara.

Jung, Gustav Carl. (2017). İnsan ve Sembolleri (Man and the Symbols), Çev. Hatice Mukaddes İlgün, Kabalcı Yayınları: İstanbul.

Kennedy, Paul. (2017). Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü, Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul.

Morris, Ian. (2012). *Dünyaya Neden Batı Hükmediyor,* Çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Basım Yayım: İstanbul.

Speller, Elizabeth. (2003). Hadrian'ın İzinde: 2. Yüzyılda Roma İmparatorluğuna Bir Seyehat: London.

Çetin, Mehmet. (14 Aralık 2014). İran'ın Dış Politikada Kullandığı Din Dili, https://fikircografyasi.com/makale/iranin-dis-politikada-kullandigi-din-dili (Alıntı Tarihi: 09 Mayıs 2014).

Keskin, Naime. (10.12.2020). Galibiyet mi Mağlubiyet mi: Pirus Zaferi, https://www.Akademik paradigma.com /galibiyet-mi-maglubiyet-mi-pirus-zaferi/ (Alıntı Tarihi:08 Mayıs 2021).

Marhiavelli, Niccolo, (2021). Savaş Sanatı, Çev. Alev Tolga, Say Yayınları: İstanbul.

Tavukçu, Sinan. (02 Aralık 2015). Kuşatılan İran, Haber10. https://sinantavukcu.com/2015/12/02/kusatilan-iran/(Alıntı Tarihi: 10 Mayıs 2021).

https://www.referansmedya.com/iran-eski-cumhurbaskani-itiraf-etti-iran-olamasaydi-abd-iraka-giremezdi-4269h.htm (Alıntı Tarihi: 09 Mayıs 2021).

https://twitter.com/bilgiselarsiv/status/1212144635876986880, 01 Ocak 2020 (Alıntı Tarihi 10 Mayıs 2020).

Kurşun, Muhammet. (07.05.2021). Eski İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad, İran, Türkiye ve Suudi Arabistan ilişkilerini AA'ya değerlendirdi, https://www.aa.com.tr /tr/dunya/eski-iran-cumhurbaskani-ahmedinejad-iran-turkiye-ve-suudi-arabistan-iliskilerini-aaya-degerlendirdi/2232240 (Alıntı Tarihi:10 Mayıs 2021).

STEM EĞİTİMİ İLE İLGİLİ YAPILMIŞ TEZLERİN META-TEMATİK ANALİZİ

Doç. Dr. Veli BATDI
Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Gaziantep, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0002-7402-3251
Dr. Öğr. Üyesi Tarık TALAN
Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0002-5371-4520
Fatma KAYIKLIK
Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0001-7591-8498

GİRİŞ

STEM bilim ve matematikle birlikte teknoloji ve mühendisliği de kapsayan bir eğitim modelidir. Science, Technology, Engineering, Matematics kelimelerinin ilk harfleri kullanılarak STEM ismini almıştır (Jones, 2014). Bu kavram ülkemizde genellikle FeTeMM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) olarak kullanılmaktadır (Çorlu, 2014). Bilimi araştıran bir öğrenci günlük sorunları anlayıp onlara çözüm bulmak, bilimsel bilginin süreçlerini kavrayarak bu bilgileri nerelerde ve nasıl kullanacağını bilmek gibi 21. yüzyıl becerilerine sahip olur (Yıldırım, 2016). Teknoloji kullanılmakta olan ürünlerden yola çıkarak yaşamı kolaylaştırmak için yeni ürünler tasarlamak olarak tanımlanabilir (Dugger, 2010). Mühendislik insanlığa faydalı olacak malzeme ve ürünleri matematik ve doğa bilgisinin yardımıyla ortaya koyan deneysel bir alandır (Ensari, 2017). Matematik kendi sistemi içerisindeki örüntüler ve ilişkiler yoluyla teknoloji, mühendislik ve bilim için bir dil görevi yapar. Bu alanlar birbirlerini etkileyerek toplumların gelişimine katkı sağlarlar (Dugger, 2010).

Howard Gardner önümüzdeki yıllarda sanayi döneminin biteceğine ve bireysel sanayi döneminin başlayacağına vurgu yaparak çocuklarımızın makinelerle yarışabilecek donanıma sahip olmaları gerekliliğini belirtmektedir. 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlanan yaratıcılık, problem çözme, eleştirel düşünme, işbirlikçi çalışma gibi kazanımları elde etmek klasik eğitim anlayışıyla pek mümkün görünmemektedir. Bu sebeple mühendislikten ve bilgisayardan anlayan, bu alanlardaki becerilerini kullanarak ürün oluşturan, girişimci bireylerin yetişmesini hedefleyen STEM odaklı eğitime ihtiyaç vardır (Akgündüz, 2016). Erken yaşta STEM eğitimi alan öğrencilerin karşılaşılan sorunlarda pratik bir bakış açısıyla olayları değerlendirme, sentez yapma ve çözüm üretme becerisine sahip olması mümkün görünmektedir (Akgündüz vd., 2015). Doğayı anlamak ve dünyayı bir bütün halinde algılayarak yenilikçi bakış açısı kazanmak STEM eğitiminin kavramlarını anlayan öğrenciler için keşfedici bir yöntemdir (Akgündüz vd., 2015). STEM eğitimi problemlere yaklaşımda disiplinler arası düşüncenin özelliklerini kullanarak yaratıcı problem çözme teknikleri sunmaktadır (Şahin, Ayar ve Adıgüzel, 2014). 21. yüzyıl becerilerinin gelişmelerine ortam sunan öğrenci merkezli STEM eğitimi problemi analiz etme, çözüm üretme gibi aşamalarda öğrencilerin kendi fikirlerini fark ederek öğrenme sorumluluğunu üstlenmelerini sağlamaktadır (Eshach ve Fried, 2005).

STEM ve Öğrenme Süreci Arasındaki İlişki

Çocuklar çevrelerini anlayabilmek için her şeyi merak ederek, gözlemleyerek keşfedici bir öğrenme ile hareket ederler (Israel, Maynard ve Williamson, 2013). Çocukların okul öncesi dönemde bilimsel süreç becerilerin desteklenmesi için bilgiyi sunma şeklinden uzaklaşarak bilimin nasıl yapılacağının uygulamalı olarak gösterilmesi gerekmektedir (Brenneman, 2011). STEM yaklaşımı müfredatında yer alan etkinlikleri ile çocuklara deney ve tasarım yapma olanakları sağlayarak araştırma yeteneği kazandırır (Yamak, Bulut ve Dündar, 2014). Tüm kademelerde uygulamalı bilim içeriğiyle birlikte STEM eğitimi öğrencilerin akademik başarı, kavram bilgisi, öz yeterlilik, sorumluluk alma özellikleri üzerinde olumlu etkiler yaparak işbirlikçi çalışma, analitik düşünme gibi 21. yüzyıl becerileri kazanmalarını sağlar (Cooper ve Heaverlo, 2013; Yıldırım ve Selvi, 2017). Daha çok matematik ve fen uygulamaları olarak bilinen STEM eğitiminde mühendislik ve teknoloji tasarım süreçlerinin yapısını oluşturan problem çözme ve öğrendiklerini günlük yaşama aktarabilme kabiliyeti de yer almaktadır (Akgündüz, 2018). STEM somut materyaller kullanılarak disiplinler arası bir yaklaşımla tartışma ve teknoloji yardımıyla sorgulama becerilerine, akran çalışmalarına dayalı bir öğrenme sunar (Arıkan, 2017). STEM eğitimlerinde öğrenciler kendi tasarımlarını oluştururken gözlem ve deneylere başvurarak bilimsel araştırmalar yaparlar. Bu şekilde öğrenilen bilgiler daha etkili, kalıcı hale gelir ve öğrenmeyi kolaylaştıran bir süreç yaşanır (Karar, 2011). Fikirlerin ürüne dönüştürülmesinde önemli bir yere sahip olan girişimcilik becerilerinin öğrencilere kazandırılması sürecinde STEM uygulamalarından faydalanılır (Reeve, 2015; Roberts, 2012).

Öğrencilerin uluslararası sınavlarda başarı kazanmalarını sağlayacak olan üst bilişsel becerilerinin geliştirilmesi önemlidir. Eğitim ortamlarının ve müfredatlarının öğrencilerin yenilikçi ve girişimci özelliklerini ortaya çıkaracak olan, problemlere çözüm odaklı yaklaşım sunan tasarım beceri atölyeleri kurulması hedeflenmektedir. Dünyada teknoloji ve inovasyonda güçlenmeyi, ekonomik ve toplumsal kalkınmayı hedefleyen birçok ülke eğitim sistemlerinde STEM yaklaşımını uygulamaktadır (Akgündüz ve Ertepınar, 2015).

Alanyazında STEM Çalışmaları

Ülkemizde STEM üzerine yapılan çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Okul öncesi düzeyinde yapılmış çalışmalar incelendiğinde, Ünal (2019) yapmış olduğu çalışmada, STEM'in öğrencilerin bilimsel süreç becerisine etkisini araştırmıştır. Öğrencilere uygulanan etkinlik temelli STEM eğitimi uygulamalarının geleneksel öğrenmeye göre yaşamla bağlantılı, tasarım odaklı, açık ve anlaşılır deneyimler içermesi, çocuk merkezli, aktif öğrenmeyi desteklemesi, bireysel ve küçük gruplarda rahatlıkla uygulanması gibi nedenlerle bilimsel süreç becerisi kazandırmada daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Behram (2019) "mühendisler ne iş yapar" sorusuna cevap olabilecek ön test – son test olarak uygulanan resimleri kullanarak her etkinlik sonucu görüşme yaparak STEM etkinliklerinin öğrencilerin ilgi düzeylerini nasıl etkilediğini araştırmıştır. Araştırma sonucunda etkinliklerin grup çalışması olarak yapılmasının iletişimi güçlendirdiği, STEM etkinliklerinin çocukların mühendislik tasarım süreçleri ve mühendislik dallarıyla ilgili öğrenmelerinde anlamlı bir farkındalık oluştuğunu ortaya koymuştur. Araştırmada bu etkinliklerin öğrencilerin temel bilimsel süreç becerisine katkısı üzerine istatistiki olarak anlamlı bir fark görülmemiştir. Yine Bal (2018), 48-72 aylık okul öncesine devam etmekte olan deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerle yapmış olduğu çalışmayla STEM etkinliklerinin bilimsel süreç üzerine etkisini araştırmıştır. Bu çalışmada bilimsel süreç becerilerinin temelini oluşturan tahmin etme, çıkarım yapma, sınıflama/sıralama gibi özelliklerde deney grubunda anlamlı bir fark oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Öcal (2018) yaptığı çalışmada anaokuluna devam eden kontrol ve deney gruplarından oluşan toplam 26 çocuğa fen, matematik, teknoloji ve mühendislik alanlarına ait

etkinliklerin yer aldığı STEM programını uygulamıştır. Bu uygulamanın okul öncesi öğrencilerinin bilimsel süreç becerilerini olumlu yönde etkilediği, kontrol ve deney grubu arasında anlamlı düzeyde fark oluştuğu ve bu farkın kalıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Deniz Özgök (2019) 93 çocukla nitel ve nicel veri toplama yöntemlerini kullanarak yaptığı çalışmasında, tek grup son test-yarı deneysel araştırma modelini kullanmıştır. Grup çalışmalarında bireysel olarak desteklenen öğrencilerin bu çalışmalarda öğrendikleri bireysel farklılık ve becerilerini grup çalışmalarına aktarabildikleri gözlenmiştir. STEM etkinlikleriyle yapılan bu çalışmada çocukların karşılaştıkları problemlere çözüm yollarını bulmada ve bilimsel düşünme basamaklarını deneyimlemede başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Aydın (2019) deney ve kontrol gruplarından oluşan okulöncesi öğrencileriyle yaptığı ve bilişsel alan gelişim formu kullandığı çalışmasında STEM uygulamalarının öğrencilerin bilimsel süreç becerilerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

İlkokul düzeyinde yapılmış çalışmalar incelendiğinde, bu alanda yapılan çalışmaların akademik başarı, 21.yüzyıl becerileri, problem çözme yetenekleri gibi alanlarda sonuçlar ortaya koydukları görülmektedir. Bircan (2019) ilkokul 4. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışma sonucunda, STEM eğitimi verilen öğrencilerin matematik başarılarında olumlu bir artış gözlemlemiş fakat anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Yine Kavak (2019) ilkokul 4. sınıf deney ve kontrol grubu öğrencileriyle yaptığı çalışmasında, STEM etkinliklerinde karşılaştıkları problemlere çözüm bulmada etkili oldukları, deney ve gözlem yapmada başarılı oldukları, 21. yüzyıl becerilerinden problem çözme, iletişim, iş birliği, yaratıcılık gibi özelliklerde geliştiklerini tespit etmiştir. Öğrenciler STEM eğitiminin kalıcı ve kolay öğrenmeyi sağladığını belirtmişlerdir. Öztürk (2020) "ilkokul 4. sınıf fen bilimleri dersinde STEM etkinliklerinin akademik başarıya etkisi" isimli çalışmasında, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin akademik başarıları incelenerek bu başarı farkının anlamlı olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma sonucunda STEM etkinlikleri ile oluşturulmuş fen bilimleri dersi alan öğrencilerin akademik başarılarında anlamlı bir artış gözlenmiştir. Öğrenciler sahip oldukları bilgiyi teknolojiyi de kullanarak pratik çözüm yolları keşfetmişler, böylelikle mühendislik becerilerini de geliştirmişlerdir. Tekin (2020) ilkokul 4. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, STEM etkinliğinin öğrencilere 21. yüzyıl becerilerinden eleştirel düşünme becerilerine etki ettiği sonucuna yarı yapılandırılmış mülakat sorularından elde ettiği verilerle ulaşmıştır. Çalışmada eleştirel düşünmenin alt basamağını oluşturan yorumlama düzeyinde orta düzeyde bir artış görülmüştür. Bu alana yönelik sorular, robotik kodlama eğitimleri, mühendislik temelli robotik kodlama uygulamaları gibi konulardan seçilmiştir. Genek (2018) STEM eğitimi alan ilkokul 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin bilimsel yaratıcılık düzeylerini araştırdığı çalışmasında, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin bilimsel yaratıcılıklarının 2. ve 3. sınıf öğrencilerine göre yüksek çıktığı sonucuna ulaşmıştır.

Alanyazında STEM eğitiminin ortaokul düzeyinde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise şu sonuçlara ulaşılmıştır. Neccar (2019) 6. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışması sonucunda, STEM temelli etkinliklerin öğrencilerin akademik başarısı üzerinde olumlu etki sağladığını tespit etmiştir. Güneş Varol (2020) tasarım temelli STEM etkinliklerinin 7. sınıf öğrencilerinin akademik başarısı üzerine etkilerini araştırdığı çalışmasında, STEM etkinliği yapan sınıfın akademik başarısının klasik laboratuvar etkinlikleri uygulanan sınıfa oranla yüksek çıktığı sonucuna varmıştır. Yine Taştan Akdağ (2017) 7. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, fen bilimleri dersinde STEM etkinlikleri uygulaması yaparak, bu etkinliklerin öğrencilerin akademik başarılarına etkilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışma sonucunda, STEM uygulamalarının tasarım oluşturma, bilimsel beceri kazanma, gündelik yaşamda karşılaşılan problemlerde öğrendiği bilgiyi uygulama, işbirlikçi öğrenme gibi öğrencilere olumlu sonuçlar kazandırdığı görülmüştür. Daymaz (2019) 7. sınıf çember ve daire ünitesinin matematik dersine uyarlanmış STEM uygulamalarının başarıya etkisini incelediği çalışmasında, bu etkinliklerin matematik uygulamaları dersinde akademik başarıyı pozitif

yönde artırdığı sonucuna ulaşmıştır. İzgi (2020) 7. sınıf öğrencileriyle yaptığı STEM etkinliklerinin akademik başarıya etkisini araştırmıştır. Elektrik enerjisinin dönüşümü konusunda yaptığı etkinlikler sonucunda kontrol ve deney gruplarının ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluştuğunu tespit etmiştir. Gülseven (2020) argümantasyon temelli STEM eğitiminin öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkisini incelediği çalışmasında, bu etkinliklerin öğrencilere öğrenme sürecine aktif katıldıkları için olumlu etkiler yaptığı sonucuna ulaşmıştır. Sarıçam (2019) 6. sınıf öğrencileriyle dijital oyunlar kullanarak gerçekleştirdiği STEM uygulamalarının bilimsel yaratıcılığa etkisi üzerine yaptığı çalışmada, veriler bilimsel yaratıcılık ölçeği kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda bilimsel yaratıcılık düzeyleri arasında ve akıcılık, esneklik, özgünlük gibi alt boyutlarına yönelik ön test son test puanları arasında son test lehine anlamlı bir farkın ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Kavacık (2019) ise, STEM uygulamalarının öğrencilerin 21.yüzyıl becerileriyle ilişkili bilimsel süreç ve yaşam-kariyer becerilerini geliştirdiğini gözlemlemiştir. Baltabıyık (2019) 7. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, etkinliklerde tercih edilen alanlardan kullanılan malzemelere kadar tüm süreç boyunca öğrencilerin bilimsel yaratıcılıklarında gelişim gösterdiğini ifade etmiştir. STEM uygulamalarının 8. sınıf üzerine etkisini inceleyen Çalışıcı (2018) problem çözme becerileri ölçeği kullanarak elde ettiği verilerde deney ve kontrol grubu arasında ön test sonuçlarına bakıldığında anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir. Yapılan son testte ise puan ortalamalarının deney grubunda yüksek çıktığını ortaya koyan bu çalışma, STEM etkinliklerinin problem çözme becerisini geliştirdiğini göstermiştir. Ayrıca fen bilimleri dersi kuvvet-hareket ünitesinde yer alan basit makineler, iş-enerji öğrenme alanları ile sınırlı çalışmasını 7. sınıf öğrencileriyle yapan Yıldırım (2016) öğrencilerin akademik başarılarına ilişkin sonuçlarda STEM uygulamalarının olumlu yönde katkısı olduğunu ifade etmiştir.

Alanyazı taramasında STEM uygulamalarının lise öğrencilerinin akademik başarıları üzerine etkisini konu alan çalışmalar incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. Eroğlu (2018) atom ve periyodik sistem üzerindeki STEM uygulamalarının akademik başarı, bilimsel yaratıcılık üzerine etkisi konulu çalışmasında, akademik başarı ile ilgili sonuçlara nicel veri yöntemiyle ulaştığını belirtmiştir. Yapılan uygulamalar sonucunda deney ve kontrol grubu arasında karşılaştırma yapıldığında, akademik başarı açısından anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Deney grubu kontrol grubuna göre daha başarılı olmuştur. Aynı çalışmada STEM temelli etkinliklerinin bilimsel yaratıcılık üzerinde etkileri nitel ve nicel verilerle incelenmiş ve gruplar arasındaki karşılaştırmada yine deney grubunun bilimsel yaratıcılığında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Demircioğlu (2019) su ve hayat konusunun öğretiminde kullanılan proje tabanlı FeTeMM yaklaşımının öğrenci başarısı üzerine etkisi başlıklı çalışmasında öğrencilerin başarı puanları üzerinde FeTeMM yaklaşımının geniş düzeyde etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalar esnasında öğrencilerin derslere ilgi ve motivasyonlarında yükselme gözlemlenmiş, kendilerine ait proje çizmelerinin motivasyon konusunda olumlu yönde onları etkilediği araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerde iletişim, iş birlikçi çalışma, kendini ifade etme becerilerinin geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Karadeniz (2019) STEM uygulamalarının öğrenci başarısı üzerine etkisini araştıran çalışmasında, üçgenler konusundaki başarının 9. sınıf öğrencileri üzerinde kalıcı etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Yapılan ön test sonuçlarında deney ve kontrol gruplarının akademik başarıları bakımından aynı seviyede oldukları gözlemlenmiştir. Grupların üçgenler ünitesindeki başarı seviyesinin benzer olması öğrencilerin lise giriş sınavından birbirine yakın puanlar almalarıyla ve aynı özellikler gösteren sosyal kültürel çevrede yaşamalarıyla ilişkilendirilmiştir. Yılmaz (2019) STEM uygulamaları dereceli puanlama anahtarı ile grup değerlendirmesi yaptığı, uygulama sonunda öğrencilerin açık uçlu anket formunda alınan görüşleri bireysel olarak frekans ve yüzdelik değerleri kullanarak değerlendirdiği çalışmasında öğrencilerin STEM uygulamasından sonra akademik başarılarında bir artış meydana geldiğini ifade etmiştir. Akkoyun (2019) STEM temelli

robotik etkinliklerin öğrencilerin sorgulayıcı becerilerinin gelişimine etkisi konulu çalışmasında genel olarak Fen'e yönelik sorgulayıcı öğrenme becerilerine olumlu yönde katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Bilekyiğit (2018) biyoloji dersinde STEM uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisi üzerine yaptığı çalışmada, bu uygulamaların akademik başarıya etkisinin oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı ayrıca STEM uygulamalarının deney grubunda kalıcı öğrenmeyi sağladığını ifade etmiştir.

Araştırmanın Amacı

Öğrenci merkezli eğitim programları bütüncül ve üst düzeyde düşünmeyi sağlar. İnsanın dünyayı algılayış biçimlerinde pratik disipliner öğretimdeki günlük yaşama aktarılamayan öğrenme anlayışından uzaklaşır. Ve disiplinler arası öğretimin prensibi olan günlük yaşamdaki problemlere çözüm sunmada bilgi ve becerileri kullanma anlayışına sahip olmayı gerektirir (Duman ve Aybek, 2003). STEM eğitimi disiplinler arası bir yaklaşımla öğrenci merkezli uygulamaları benimseyerek 21. yüzyıl becerilerini kazandırmaya çalışan, bu bağlamda farklı disiplinlerden uygulama ve süreçleri birleştiren eğitim öğretim faaliyet programını içermektedir (Gencer, 2015).

Kaya (2020) Türkiye örnekleminde 2010-2017 yılları arasında STEM eğitimi ile ilgili yapılan toplam 38 çalışmayı incelenmiştir (Kaya, 2020). Bu çalışmaların çoğunluğunu makaleler oluşturmaktadır. Az sayıda yüksek lisans ve doktora tezinin meta sentezi sunulmuştur. Hedef kitle olarak öğretmenler seçilmiştir. 21.yüzyıl becerileri olarak tanımlanan yaratıcılık, inovasyon, iletişim, iş birliği gibi becerilere çalışmaların çoğunluğunda yer verilmiştir. Fakat STEM eğitimi içerisinde yer alan mühendislik ve tasarım süreçlerine az sayıda rastlanmıştır. Bu çalışmalar STEM entegrasyonu konusunda disiplinlerin ilişkilendirilmesini doğru bir şekilde gerçekleştirdiğine dair bulgular sunmakla birlikte olumsuz bulgulara da rastlanmıştır. STEM yaklaşımının ülkemizde yeni olmasının böyle bir sonucu ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Bu bakımdan STEM alanında yapılacak çalışmaların öğrenci hedef kitlesi seçilerek meta tematik analiz açısından incelenmesi, bulgu ve sonuçlarının birleştirilmesi önemli görülmüştür.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü ve Deseni

Bu araştırmada STEM eğitimi uygulamalarının okul öncesi öğrencilerinin bilimsel süreç becerilerine etkisi, ilkokul, ortaokul ve lise dönemindeki öğrencilerinin ise akademik başarı ve 21. yüzyıl becerileri üzerine etkisi incelenmiştir. Nitel desenle yapılan bu çalışmanın genelini katılımcı görüşleri oluşturmaktadır. Bu amaçla günümüze kadar ulaşan metinsel içerikli çalışmalar YÖK veri tabanında "STEM, akademik başarı, 21. yüzyıl becerileri, problem çözme yeteneği" gibi anahtar kelimeler kullanılarak araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda on bir okul öncesi, dört ilkokul, on altı ortaokul, sekiz lise düzeyinde olmak üzere toplam otuz dokuz nitel boyutlu tezlerin meta tematik analiz yöntemiyle incelemesi yapılmıştır. Meta tematik analiz belge/doküman incelemesine dayalı olarak elde edilen nitel bulguların tema ve kodlarla birleştirilerek, daha kapsamlı hale getirilmesine bağlı olan sözel içerikli bir analiz sürecinden meydana gelmektedir (Batdı, 2019).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Doküman incelemesiyle oluşturulan bu çalışma içerik analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi, araştırılmak istenen konu hakkındaki bilgilerin yer aldığı yazılı kaynakların

analizinden meydana gelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İçerik analizi konuların kategorilere ayrılarak elde edilmiş bilgilere göre şekillendirildiği, geçerli çıkarımlara ulaşılan bir yöntemdir (Büyüköztürk vd., 2018).

Meta tematik analiz yöntemi ve nitel boyutlu çalışma sonucunda elde edilen veriler tema ve kodlar şeklinde oluşturulmuştur. Araştırmada elde edilen kodlar Wisemapping programı kullanılarak görsel şekilde sunulmuştur. Bu kodlar okul öncesi düzeyde bilimsel süreç becerilerine etki; ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde akademik başarı, 21. yüzyıl becerileri, problem çözme yeteneği olmak üzere toplam dört tema altında toplanmıştır. Bu temalara yönelik Cohen Kappa uyum değerleri hesaplanarak veri kodları arasındaki uyumun iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Analize dahil edilen çalışmalar kaynakçada yer alan isimlerinin yanında yüksek lisans tez çalışmaları Y1, Y2, Y3 gibi, doktora çalışmaları D1, D2, D3 şeklinde numaralandırılarak ve kodun alındığı sayfa numarası verilerek kodlanmıştır (Örn:Y6-S.32). Bulguların yorumlanması aşamasında doğrudan alıntılar yapılırken çalışmaların kodlanmış şekli verilmiştir.

BULGULAR

Meta tematik analiz yöntemiyle elde edilen verilen sunum şekilleri ve yorumlanması bu bölümde yer almaktadır. Beş modelle görselleştirilen temalarda STEM eğitiminin okul öncesi dönemi öğrencilerinin bilimsel süreç becerilerine etkisi (Şekil 1), ilkokul dönemi öğrencilerinin akademik başarıları, 21. yy becerileri ve problem çözme yeteneğine etkisi (Şekil 2), ortaokul dönemi öğrencilerinin akademik başarıları, 21. yy becerileri ve problem çözme yeteneğine etkisi (Şekil 3), lise dönemi öğrencilerinin akademik başarıları, 21. yy becerileri ve problem çözme yeteneğine etkisinin (Şekil 4) kodlarla öğrenci çerçevesinden değerlendirilerek sunulduğu görülmektedir.

Şekil 1. STEM eğitiminin okul öncesi dönemi öğrencilerinin bilimsel süreç becerilerine etkisi

Şekil 1'de okul öncesi düzeydeki öğrenci açısından STEM uygulamalarının bilimsel süreç becerilerine etkisi teması altında kodlar sıralanmaktadır. Bu kodlardan bazıları, "bilimsel düşünme basamaklarını deneyimleme özelliği kazandırması, çocukların bu basamaklarda süreci değerlendirmelerine yardımcı olması ve problem çözme sürecini bu deneyimler sonucunda kolaylaştırması, kelime dağarcıklarını geliştirmesi, ince motor becerilerinin gelişimine katkısı, sosyal becerisi kazandırması" şeklinde belirtildiği görülmüştür. Bu noktada referans alınan ifadelerden bazıları aşağıdaki gibidir.

D1-S.173 kodlu çalışmada " *..kelime hazinesinin çok genişlediğini düşünüyorum. Apron kelimesi, aerodinamik kelimesi hayatımıza girdi. Bunları bilmiyorduk. Onunla beraber lövyeymiş, antanov uçaklarmış hiç bilmediğimiz şeyler. Bunlar artık Eda'nın kelime hazinesine girdi*" (Eda'nın annesi kızının kelime dağarcığındaki gelişimi yeni öğrendiği kelimelerden örnekler vererek açıklamıştır).

D1-S.174 kodlu çalışmada "*Öğrencilerin çoğunun resim yaparken kullandıkları renklerde, oluşturdukları kompozisyonlarda, çizgilerinde de değişiklikler, gelişmeler olduğunu düşünüyorum. Başlarda yaptıkları resimlerle sonraki resimler karşılaştırıldığında bu görülebiliyor*" (Yıldız öğretmen sürece ilişkin yansıtma yazısında çocukların ince motor ve çizim becerisi geliştirdiklerini ifade etmiştir).

D1-S.177 kodlu çalışmada "*Bence hepsi gerçekten çok ilgiyle ve aktif katıldılar. Mesela en pasif öğrencilerimden biri Nihanken, sınıfta ben bu çalışmalar başladığı güne kadar onun çok fazla gülümsediğini bile görmezken, arkadaşlarıyla şakalaşmaya başladı. Mesela yine böyle içine kapanık öğrencilerimden biri Kerem, konuşmaya başladı, etkinliklere katılmaya başladı. Kendini ortaya koymaya başladı. Yani sadece şey değil, akademik olarak, gelişimsel olarak iyi düzeyde olan çocuklara değil aynı zamanda kendini geriye çeken çocuklar da bu süreçte çok açıldı ve katıldı.*" (Yıldız öğretmen öğrencilerindeki sosyal değişimi bu cümlelerle ifade etmiştir).

Y1-S.78 kodlu çalışmada "*Okul öncesi eğitiminde uygulanan etkinlikler yaparak yaşayarak olduğu zaman bilgiler çocukların hafızasında yer etmektedir. Bundan dolayı STEM etkinliklerinde yer alan problem durumlarına çocuklar tarafından çözüm bulunması önemli bir boyuttur.*" (Fatma Öğretmen).

Y1-S.79 kodlu çalışmada "*Genellikle bu yaştaki çocuklarda kendi düşüncesini söyleme konusunda çekingenlik yaşanır. STEM ekinliklerinde çocukların yapmış olduğu materyalleri sunmaları ve grup içerisinde fikir alışverişi yapmış olmaları çocuklarda düşüncelerini daha rahat paylaştıklarını gözlemledim.*" (Merve Öğretmen).

Y1-S.79 kodlu çalışmada "*Etkinlikler esnasında çocuklarda yapamama düşüncesi, kendinden emin olamama gibi duygular yer alsa da etkinlikler ilerledikçe ve etkinlik sonlarında masaları tek tek gezerek pekiştireç yapılması çocuklarda bu duyguların yerini güven duygusu aldığını gözlemledim.*" (Araştırma Görevlisi).

D2-S.80 kodlu çalışmada "*Öğrencilerde günlük yaşamda problemlerle başa çıkmada, farklı düşünmelerini sağlamada etkileri vardır*".

D3-S.180 kodlu çalışmada "*Grup dinamiği oluşamadı ilk hafta ama sonraları biz daha sormadan gruplar kendi aralarında kimin hangi mesleği, görevi, sorumluluğu alacağı konuşarak hallettiler. Ve uzlaşamama durumlarında "sen önceki etkinlikte malzemeci olmuştun bu kez bir başkası olmalı diye" ikna yolunu seçtiler.*" biçimindedir.

Bu kodlar ve alıntılar incelendiğinde STEM eğitimi etkinlikleri okul öncesi öğrencilere ince motor becerisini geliştirme, kavramları kalıcı öğrenme, öğrenmeye merak duyarak derse ilgili hale getirme, hayal dünyasını geliştirme, kendine güven ve sosyal beceri kazandırma gibi olumlu özellikler kazandırarak bilimsel düşünme basamaklarını deneyimleme fırsatları sunması açısından önemli görülmektedir.

Şekil 2. STEM eğitiminin ilkokul dönemi öğrencilerinin akademik başarıları ve 21. yy becerilerine etkisi

Şekil 2'de ilkokul düzeydeki öğrenci açısından STEM uygulamalarının akademik başarı ve 21. yüzyıl becerilerine etkisi teması altında kodlar sıralanmaktadır. Bu kodlardan bazıları: "mesleğe tercihe etkisi, deney yapmayı öğrenme, günlük yaşam araçlarını etkin kullanma, fikir yürütmeyi geliştirme, mühendislik tasarımı döngüsünü kavrama" şeklinde belirtildiği görülmüştür. Bu noktada referans alınan ifadelerden bazıları;

Y2-S.1 kodlu çalışmada "*Deney yapma becerime katkısı oldu çünkü deney yaparak fen bilimleri dersinde daha iyi notlar alabileceğimi düşünüyorum ve gözlem yaparak derslerim hakkında daha iyi kararlar alabileceğimi düşünüyorum.*"

Y2-S.102 kodlu çalışmada "*Bana çok şey öğretti yani katkıları oldu. Mesela mühendislikte çoğu şeyi inşa edebiliyorum. Alt ve üst geçit yapabilirim.*"

Y2-S.104 kodlu çalışmada "*Fen dersinde kitaplarımızda aynı konular çıkıyor ve bunu önceden biliyorsun. Matematik dersinde de başarımı arttırdı çünkü ölçmeyi öğrendim.*"

Y4-S.103 kodlu çalışmada "*Teknolojiye etkisi, mesela kodların teknoloji ile yapıldığını, bilgisayarın arkasında kod olduğunu öğrendim, ilgi duydum, ilgimi artırdı, önceden inşaat mühendisi olmak istiyordum ama şimdi bilgisayar mühendisi olabilirim.*" [Ö6].

D4-S.106 kodlu çalışmada "*Daha çok geliştik, arkadaşlarımızla grup çalışması ile hep birlikte zorlukları aştık, iş birliği becerimize katkısı oldu. Önceden içime kapanık biriydim ama arkadaşlarımla iletişim kurmaya başlayınca içime kapanıklığım gitti, iletişim kurma becerim gelişti.*" [Ö6].

D4-S.107 kodlu çalışmada "*Oyunu bitirirken hata yapmışız. Ben baktım baktım hatayı düzelttim. Sonra çalışmaya başladı. Farklı bir çözüm yolu ürettim.*" [Ö4].

Bu kodlar ve alıntılar incelendiğinde STEM eğitimi ve uygulamaların öğrenci başarısı, inovatif düşünmeye etkisi, problem çözme yeteneği kazandırma gibi alanlarda olumlu etkiler yaparak öğrencinin günlük hayata, doğaya ve dünyaya bakış açılarında farkındalık

oluşturması, öğrencilere yenilikçi bir anlayış, gelişen ve üreten bir misyon kazandırması bakımından önemli olduğu görülmektedir.

Şekil 3. STEM eğitiminin ortaokul dönemi öğrencilerinin akademik başarıları ve 21. yy becerilerine etkisi

Şekil 3'te ortaokul düzeydeki öğrenci açısından STEM uygulamalarının akademik başarıları ve 21. yy becerilerine etkisi teması altında kodlar sıralanmaktadır. Bu kodlardan bazıları: "akademik başarıda artış, olumlu tutum geliştirme (motivasyon, derse katılım, ilgi, merak..), bilimsel düşünmeye teşvik etme, iletişimi güçlendirme ve sosyal beceriler kazandırma" şeklinde belirtildiği görülmüştür. Bu noktada referans alınan ifadelerden bazıları;

Y3-S.96 kodlu çalışmada "*...Etkinlikler bana grupla çalışabilme becerisi kazandırdı...*" [Ö6]. "*...El becerilerimin daha çok geliştiğini düşünüyorum...*" [Ö9]. "*...Fen konularını daha iyi ve ilgi çekici biçimde öğrenmiş oldum...*" [Ö8]. "*...Muzun DNA yapısının nasıl olduğunu gözlemlemek bana çok şey kattı...*" [Ö4].

Y4-S.53 kodlu çalışmada "*Beni geliştiriyor bu etkinlikler. Ders başarımı da artırıyor.*" [K3].

Y4-S.58 kodlu çalışmada "*Kendisinin yaratmış olması, kendisinin yapmış olması, kendisi bulmuş olmalı. Orijinal yani. Hayal gücüne ihtiyaç var.*" [K2].

Y4-S.61 kodlu çalışmada "*Siz meyve suyu ile bir şey yaptırmıştınız. Orda yaratıcı düşünme var. Diğerlerinden farklı.*" [K6].

Y5- S.60 kodlu çalışmada "*Fen Bilimleri dersinde yaptığımız etkinlikler bana faydalı oluyor. Çünkü dersi biraz oyuna çevirerek işlersek akılda daha fazla kalabilir ve dersi de eğlenceli işlemiş oluruz.*" [Ö5].

Y5-S.62 kodlu çalışmada "*Yaptığımız etkinliklerde hem matematik hem mühendislik becerilerimiz çok iyileşti. Etkinliklerde ölçtük, kestik ve matematik becerilerimizi geliştirdik. Isı yalıtımlı olan evlerde neler kullanılır öğrendik. Bu da mühendislik becerimizi geliştirdi. Bu etkinliklerin hem matematik hem mühendislik becerilerine katkı sağladığına inanıyorum.*" [Ö5].

Y5-S.63 kodlu çalışmada "*Yaptığımız etkinliklerle anlamadığım dersleri anladım, yazılılarda yapamadığım yerleri yaptım. Dersi böyle işlemeseydik yapamazdım.*" [Ö1].

Bu kodlar ve alıntılar incelendiğinde STEM etkinliklerinin öğrencilere; hayal gücünü ortaya çıkararak problem çözme becerilerini geliştirme, konunun mantığını kavrayarak ders başarısına olumlu yönde katkı sağlama, 21.yüzyıl becerileriyle ilişkili bilimsel süreç ve yaşam-kariyer becerileri geliştirme, öğrenmede kalıcılık sağlama gibi özellikler kazandırdığı görülmektedir.

Şekil 4. STEM eğitiminin lise dönemi öğrencilerinin akademik başarıları ve 21. yy becerilerine etkisi

Şekil 4'te lise düzeyindeki öğrenci açısından STEM uygulamalarının akademik başarı ve 21. yy becerilerine etkisi teması altında kodlar sıralanmaktadır. Bu kodlardan bazıları: "gerçek yaşamla ilişki kurma, bilgisayar yazılımı kullanabilme becerisi, akademik başarıya etki, mühendislik disiplini kazandırma, bilgi işlemsel düşünmeyi sağlama" şeklinde belirtildiği görülmüştür. Bu noktada referans alınan ifadelerden bazıları:

D5- S.126 kodlu çalışmada "*Hocam böyle anlattığınızda devre kurduğumuzda daha akılda kalıcı oluyor. Hem de sadece yazı yazdığımızda vakit geçmiyor. Böyle şeylerle uğraşmayı seviyorum. Hocam kendi yaptığımız bir şey gurur verir bize. Mesela hocam bir de dışarı çıktık actionbound kullandık telefon kullandık zevkliydi*".

D5-S.127 kodlu çalışmada "*Hocam ikinci dönem daha iyi. Bahçeye falan çıktık devre kurduk ilişkilendirdik farklı geldi. Sınıfta normal matematik anlattığınızda uyuyorum ben. Hocam bir de böyle anlattığınızda nerede işe yarayacağını görünce daha dikkatli dinliyoruz. Daha yararlı*".

D6-S.318 kodlu çalışmada "*Tasarımlar yaptık elementler hakkında periyodik sistem hakkında mesela bor elementinin modelini yapmıştım ben orada özelliklerini atom numarasını kütle numarasını yazmıştım şeklini nasıl olduğunu yapmıştım, modelleyerek de zihnimizi geliştirdik tasarımımızı geliştirdik el becerimizi geliştirdik*".

D6-S.319 kodlu çalışmada "*Bilim insanlarının hayatlarını farklı yorumlamada biraz zorlansam da çok farklı düşünmeyi öğrendim*".

D6-S.320 kodlu çalışmada "*Mesela kara kutu benim çok hoşuma gitmişti. Orada mesela maddenin ne olduğunu bulmaya çalışıyorduk. Eğlenerek yaptık gittik mıknatısla çekmeye çalıştık. Ağırlığını ölçtük, diğer dıştaki maddelerle karşılaştırdık acaba bu olabilir mi diye*

zihnimizi daha da geliştirdik düşünme yeteneğimiz de gelişti mesela ne olabileceğini bulmaya çalıştık. Bilim adamları da öyle yapmıştır belki bilmediği bir şeyi tahmin etmeye çalışmıştır bizde onlar gibi yapmaya çalışmıştık bilim adamları gibi düşünmeye çalıştık aslında".

D7-S.106 kodlu çalışmada "*probleme nerden başlayacağımızı öğrendik. Nasıl tamamlayacağımızı, nasıl geliştireceğimizi, nasıl devam edeceğimizi öğrendik. Kısaca nasıl problemi tanımlayacağımızı ve nasıl devam edeceğimizi öğrendik.*" [S.T.].

D7-S.121 S.T. kodlu çalışmada *"…bilgisayar üzerinde dokunarak öğrendiğimiz zaman daha kalıcı oluyor. Nesneler ile etkileşime girme hareket ettirme daha kalıcı olmasını sağlıyor.*"

D7-S.127 kodlu çalışmada " *dersin uygulamasını yaptığımız için daha iyi etkilendik. Öğrenmemizi etkiledi, daha iyi öğrenmemizi sağladı*" [Ş.B].

Bu kodlar ve alıntılar incelendiğinde STEM etkinliklerinin sorgulayıcı öğrenmeyle birlikte bilimsel düşünme becerisi kazandırma, araştırma ve girişimcilik becerisi geliştirme, öğrenciyi proje üretmeye teşvik etme, mühendislik disiplini kazandırma ve tasarım oluşturma gibi özelliklerle öğrenciyi yaratıcılığa, yeniliğe ve üretime yönlendirmesi açısından önemli görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Meta tematik analiziyle yapılan bu araştırmada STEM eğitimi uygulamalarının okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilerin bilimsel süreç becerilerine, akademik başarılarına ve 21. yüzyıl becerilerine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmede ulaşılan çalışmalardan elde edilen verilere göre farklı tema ve kodların oluştuğu görülmüştür. Analiz sonuçları STEM eğitiminin birçok açıdan öğrenme sürecine pozitif katkı sağladığını göstermiştir.

Öğrenme sürecine ve öğrenen özelliklerine olumlu etki yaptığı sonucuna ulaşılan bu çalışmadaki kodlar arasında gerçek yaşamla ilişki kurma, araştırma-keşfetmeyi sağlama gibi faydalara vurgu yapıldığı görülmektedir. Araştırmaya merak duyan bir öğrenci karşılaştığı problemlere çözüm bulma konusunda daha kararlı olabilir ve günlük yaşam araçlarını etkili kullanmada daha istekli hale gelebilir. STEM eğitimi öğrencilere bugünün koşullarında ihtiyaç duyulan becerileri etkinlikler yoluyla kazandırarak öğrencilerin bilgi işlemsel düşünme ve tasarım oluşturma özelliklerini geliştirir. Bu özellikler yenilikçi ve eleştirel bakış açısıyla birlikte iş birliği içerisinde girişimcilik faaliyetleri için önemli görülmektedir (Becker ve Park, 2011). STEM yaklaşımı disiplinler arası yaklaşımla teknoloji ve mühendislik alanlarında teorik bilgiden uygulamaya, geleneksel sınıf ortamından aktif öğrenme ortamlarına, ürün tasarımı oluşturma gibi kazanımlara ulaştırmada öğrencilerin motivasyonunu güçlendirecek hedefler belirler (Akgündüz, 2016).

Meral (2020) çalışmasında, ortaokul düzeyinde STEM' in eğitim sürecine katkılarını ortaya koymuştur. STEM uygulamalarının öz düzenleme becerisi üzerine etkisinin incelendiği çalışmalardan bazılarında olumlu yönde sonuç elde edilmesine rağmen Meral (2020)'ın 8. sınıflarla yaptığı bu araştırma sonucu STEM etkinliklerinin öğrenci öz düzenleme becerisi üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığına vurgu yapmıştır. Bu sonuca bakılarak yapılan bir etkinlikle öz düzenleme becerisi değişiminin izlenemeyeceği çıkarımına ulaşılabilir. Jouhari, Haghani ve Changiz (2015) tarafından yapılan çalışmada öz düzenleme becerisini etkileyen faktörlerin aile, akran, eğitmenler ve kişilik olduğu belirtilmiş ve bu yönüyle Meral (2020)'in araştırma sonucuyla benzerlik taşıdığı görülmüştür. Ayrıca etkinliğin zaman sınırı ve

öğrencilerin etkinlikte yer alan rollerle kendi öz düzenleme becerileri arasında ilişki kuramamış olmaları uygulamaların öz düzenleme becerisi üzerine anlamlı düzeyde etki etmemesinin sebepleri arasında gösterilebilir. Koçyiğit (2019) ise çalışmasında saha notlarından elde edilen verilerde öğrencilerin STEM etkinliği sonrasında matematiği diğer disiplinlerle ilişkilendirmede sorun yaşamadıkları, problem çözme ve cebirsel ilişkileri tanıyabilme becerisini geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak cebirsel ilişkilerin karmaşık hale geldiği etkinliklerde öğrencilerin zorlandığı görülmüştür. Öğrencilerin matematik başarıları, derse karşı motivasyon ve aktif katılım algılarında olumlu değişiklikler meydana geldiği görülmüştür. Bir diğer çalışmada Bircan (2019), öğrencilerin etkinlikleri değerlendirirken ilgi çekici, eğlenceli, güzel ve basit gibi olumlu ifadeler kullandıklarını gözlemlemiştir. Ayrıca öğrencilerden bir kısmı etkinliklerde zorlandıklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin uygulamalarla birlikte teknoloji kullanım becerileri geliştirmeleri teknoloji ve mühendisliğe yönelik tutumlarında olumlu bir değişime neden olmuştur. Öğrencilerin büyük çoğunluğu etkinliklerin problem çözme, iş birliği ve iletişim, eleştirel düşünme, yaratıcılık gibi 21. yüzyıl becerisinin gelişiminde etkili olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde STEM etkinliklerinin bilimsel düşünme basamaklarını deneyimleme, kavramları kalıcı öğrenme, somut ürün geliştirme, öğrenmeyi öğrenme, sosyal beceriler kazandırma, akademik başarı sağlama gibi olumlu özellik geliştirmede etkin bir yöntem olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin gelişimleri dikkate alınarak uygulamaların disiplinler arası bir yaklaşımla tüm sınıf düzeylerinde devam etmesi önemli görülmektedir. Bu bağlamda STEM uygulamalarının daha iyi sonuçlara ulaşması amacıyla öğretmenlere yönelik eğitimler verilmesi ve STEM eğitiminin yaygınlaştırılması çalışmalarının projeler yoluyla desteklenmesine öncelik verilmesi önerilmektedir.

STEM kavramı ve eğitimi devamlı gelişen bir alandır. Bilim, teknoloji, matematik ve mühendislikten oluşan bu alana sanat eklemesi de yapılarak STEAM kavramı altında araştırma çalışmaları yapılmaktadır (Eger, 2013). Sanatın ve yaratıcılığın eğitime entegrasyon sürecinin değerlendirildiği, sanatın STEM içerisindeki yeri ve öğrenciler üzerine etkisinin araştırıldığı çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Akgündüz, D. (2016). A research about the placement of the top thousand students in STEM fields in Turkey between 2000 and 2014. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 12*(5), 1365–1377. DOI: 10.12973/eurasia.2016.1518a.

Akgündüz, D. (2018). *STEM eğitiminin kuramsal çerçevesi ve tarihsel gelişimi*. D. Akgündüz (Ed.). Okul öncesinden üniversiteye kuram ve uygulamada STEM eğitimi (s. 19-49). Ankara: Anı Yayıncılık.

Akgündüz, D., Aydeniz, M., Çakmakçı, G., Çavaş, B., Corlu, M. S., Öner, T., & Özdemir, S. (2015). *STEM eğitimi Türkiye raporu: Günün modası mı yoksa gereksinim mi? [A report on STEM Education in Turkey: A provisional agenda or a necessity?]*. İstanbul, Turkey: Aydın Üniversitesi. Retrieved from http://www.aydin.edu.tr/belgeler/IAU-STEM-Egitimi-Turkiye-Raporu-2015.pdf

Akkoyun, N. (2019). *STEM ve STEM temelli robotik etkinliklerin fen öğrenmede zihinsel risk alma ve sorgulayıcı becerilerin gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.

Arıkan, E. (2017). A theoretical study on STEM education: Proposal of two applications. *Journal of Theoretical Educational Science, 11*(1), 101-116. DOI: 10.30831/akukeg.336777.

Aydın, T. (2019). *STEM uygulamalarının okul öncesi öğrencilerinin bilimsel süreç becerileri ve bilimsel alan gelişimlerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Bal, E. (2018). *FeTeMM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) etkinliklerinin 48-72 aylık okul öncesi çocuklarının bilimsel süreç ve problem çözme becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Baltabıyık, D. (2019). *STEM uygulamalarının ortaokul öğrencilerinin kavramsal anlama ve bilimsel yaratıcılıklarına etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Batdı, V. (2019). *Meta-tematik analiz.* V. Batdı (Ed.), Meta-tematik analiz: Örnek uygulamalar içinde. (s. 10-76). Ankara: Anı Yayıncılık.

Becker, K. H., & Park, K. (2011). Effects of integrative approaches among science, technology, engineering, and mathematics (STEM) subjects on students' learning: A preliminary meta analysis. *Journal of STEM Education: Innovations and Research, 12*(5-6), 23-37.

Behram, M. (2019). *STEM eğitiminin okul öncesi dönemi öğrencilerinin bilimsel süreç becerilerine etkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Bilekyiğit, Y. (2018). *Biyoloji dersinde gerçekleştirilen STEM etkinliğinin mesleki ve teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin akademik başarılarına ve kariyer ilgilerine etkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Karaman.

Bircan, M. A. (2019). *STEM eğitimi etkinliklerinin ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin STEM'e yönelik tutumlarına, 21. yüzyıl becerilerine ve matematik başarılarına etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Brenneman, K. (2011). Assessment for preschool science learning and learning environments. *Early Childhood Research & Practice, 13*(1), 1-9.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018*). Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Cooper, R., & Heaverlo, C. (2013). Problem solving and creativity and design: What influence do they have on girls' ınterest in STEM subject areas?. *American Journal of Engineering Education, 4*(1), 27-38.

Çalışıcı, S. (2018). *FeTeMM uygulamalarının 8.sınıf öğrencilerinin çevresel tutumlarına, bilimsel yaratıcılıklarına, problem çözme becerilerine ve fen başarılarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çorlu, M. S. (2014). FeTeMM eğitimi makale çağrı mektubu. *Turkish Journal of Education, 3*(1), 4-10.

Daymaz, B. (2019). *Bilim teknoloji mühendislik ve matematik (STEM) etkinliklerinin 7. sınıf öğrencilerinin matematik başarı motivasyon STEM kariyer alanlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

Demircioğlu, M. (2019). *Su ve hayat konusunun öğretiminde kullanılan proje tabanlı FeTeMM yaklaşımının öğrenci başarısı üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Deniz Özgök, A. (2019). *60-75 aylık çocukların STEM etkinliklerinde problem çözme ve bilişsel düşünme becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dugger, W. E. (2010). Evolution of STEM in the United States. In *6th Biennial International Conference on Technology Education Research*. Queensland, Australia.

Duman, B., & Aybek, B. (2003). Süreç temelli ve disiplinlerarası öğretim yaklaşımlarının karşılaştırılması. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, 11*, 1-12.
Eger, J. (2013). STEAM…Now!. *The STEAM Journal, 1*(1), 1-7.
Ensari, Ö. (2017). *Öğretmen adaylarının FeTeMM eğitimi ve FeTeMM etkinlikleri hakkındaki görüşleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
Eroğlu, S. (2018). *Atom ve periyodik sistem ünitesindeki STEM uygulamalarının akademik başarı, bilimsel yaratıcılık ve bilimin doğasına yönelik düşünceler üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
Eshach, H., & Fried, M. N. (2005). Should science be taught in early childhood?. *Journal of Science Education and Technology, 14*(3), 315–336.
Gencer, A. S. (2015). Fen eğitiminde bilim ve mühendislik uygulaması. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED), 5*(1), 1-19.
Genek, S. E. (2018). *STEM eğitimi uygulanan ilkokul öğrencilerinin bilimsel yaratıcılık düzeylerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
Gülseven, E. (2020). *Argümantasyon temelli FeTeMM eğitiminin 7. Sınıf öğrencilerinin kuvvet ve enerji ünitesine yönelik akademik başarılarına, tutumlarına ve argümantasyon seviyelerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
Güneş Varol, D. (2020). *Tasarım temelli STEM eğitimi etkinliklerinin 7. sınıf öğrencilerinde akademik başarılara, STEM'e yönelik tutumlara ve STEM meslek ilgisine olan etkisinin belirlenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
Israel, M., Maynard, K., & Williamson, P. (2013). Promoting literacy-embedded, authentic STEM instruction for students with disabilities and other struggling learners. *Teaching Exceptional Children, 45*(4), 18-25.
İzci, S. (2020). *Fen bilimleri dersi elektrik enerjisi dönüşümü konusuna 5E modeli ile temellendirilmiş bilim teknoloji mühendislik ve matematik (STEM) yaklaşımının 7. sınıf öğrencilerinin akademik başarı ve bilimsel süreç becerilerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
Jones, J. I. (2014). An overview of employment and wages in science, technology, engineering, and math (STEM) groups. *Between the Numbers, 3*(8), 1-4.
Jouhari, Z., Haghani, F., & Changiz, T (2015). Factors affecting self-regulated learning in medical students: A qualitative study. *Medical education online, 20*(1), 28694.
Karadeniz, H. (2019). *STEM uygulamalarının öğrencilerin STEM farkındalıkları üzerine ve "üçgenler" ünitesindeki başarılarının kalıcılık düzeyine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bayburt Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.
Karar, E. E. (2011). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin bilimsel süreç becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
Kavacık, İ. (2019). *Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM) uygulamalarının; öğrencilerin öğrenme yaklaşımlarına, sorgulayıcı öğrenme becerisi algılarına ve STEM'e yönelik tutumlarına etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
Kavak, T. (2019). *STEM uygulamalarının 4. Sınıf öğrencilerinin fen ve teknolojiye yönelik tutumlarına, bilimsel süreç ve problem çözme becerilerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
Kaya, A. (2020). *Türkiye örneklemindeki STEM eğitimi çalışmalarının meta sentezi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Koçyiğit, Ş. (2019). *STEM odaklı öğretim süreçlerinde öğrencilerin matematiksel muhakeme, matematiğe yönelik tutum ve öz yeterliklerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Neccar, D. (2019). *Fen bilimleri dersinde STEM etkinliklerinin ortaokul öğrencilerinin başarısına, fene ilişkin tutumlarına ve STEM'e yönelik görüşlerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öcal, S. (2018). *Okul öncesi eğitime devam eden 60-66 ay çocuklarına yönelik geliştirilen STEM programının çocukların bilimsel süreç becerilerine etkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk, D. (2020). *İlkokul 4. Sınıf fen bilimleri dersinde STEM etkinliklerinin akademik başarıya etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

Reeve, E. M. (2016). STEM thinking!. *Technology and Engineering Teacher, 75*(4), 8-16.

Roberts, A. (2012). A justification for STEM education. *Technology and Engineering Teacher, 74*(8), 1-5.

Sarıçam, U. (2019). *Dijital oyun tabanlı STEM uygulamalarının öğrencilerin STEM alanlarına ilgileri ve bilimsel yaratıcılığı üzerine etkisi: Minecraft örneği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şahin, A., Ayar, M. C., & Adıgüzel, T. (2014). STEM related after-school program activities and associated outcomes on student learning. *Educational Sciences: Theory and Practice, 14*(1), 309-322.

Taştan Akdağ, F. (2017). *STEM uygulamalarının öğrencilerin akademik başarı, bilimsel süreç ve yaşam becerileri üzerine etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Tekin, S. (2020). *Mühendislik temelli robotik uygulamalarını içeren STEM eğitiminin eleştirel düşünme ve mesleki tercihlerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.

Ünal, M. (2019). *4-6 yaş okul öncesi çocuklarına etkinlik temelli STEM eğitiminin bilimsel süreç becerilerine etkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Yamak, H., Bulut, N., & Dündar, S. (2014). The impact of STEM activities on 5th grade students' scientific process skills and their attitudes towards science. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty, 34*(2), 249-265.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, B. (2016). 7. *Sınıf fen bilimleri dersine entegre edilmiş fen teknoloji mühendislik matematik (STEM) uygulamaları ve tam öğrenmenin etkilerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, B., & Selvi, M. (2017). An experimental research on effects of STEM applications and mastery learning. *Journal of Theory and Practice in Education, 13*(2), 183-210.

Yılmaz, C. (2019). *STEM eğitiminin 10. sınıf öğrencilerinin akademik başarıları, STEM ve fizik tutumları üzerine etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

HARMANLANMIŞ ÖĞRENME SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Veli BATDI
Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Gaziantep, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0002-7402-3251
Fatma KAYIKLIK
Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0001-7591-8498
Dr. Öğr. Üyesi Tarık TALAN
Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0002-5371-4520

GİRİŞ

Teknolojinin gelişmesi birçok alanda yenilik ve farklılıkların yaşanmasına imkân sağlarken aynı zamanda öğrenme alışkanlıklarını da değiştirmektedir. Artık bireyler geleneksel öğrenme ortamlarında sunulan kâğıt ve kalem etkinlikleriyle yetinmeyerek günümüz koşullarına uygun teknolojik araçlarla desteklenen öğrenme arayışı içerisindedirler (Doğan, 2019). Yüz yüze yapılan sınıf içi etkinliklerin olumlu yönlerine katkı sağlayan teknolojik araç gereçlerin, uzaktan eğitim yoluyla öğrencilere ulaşması harmanlanmış öğrenmenin temelini oluşturmaktadır (Akyol ve Garrison, 2011).

Harmanlanmış öğrenme yüz yüze ve uzaktan öğrenmeyi bütünleştiren, çevrimiçi etkinlikler yoluyla öğrenme sürecini destekleyen bir öğrenme ortamı sunmaktadır. Türkçe alanyazında "karma" veya "harmanlanmış" kavramlarıyla ifade edilen bu öğrenme ortamı uluslarası alanyazında "hybrid", "mixed" veya "blended" kelimeleriyle kullanılmaktadır. Harmanlanmış öğrenmede farklı teknikler farklı öğrenme kuramlarıyla bütünleştirilerek yüz yüze eğitim ve çevrimiçi teknolojilerin kullanılmasıyla birlikte öğrencilere aktif bir öğrenme süreci sunulmaktadır (Brown,2001; Driscoll, 2002; Mantyla, 2001; Osguthorpe ve Graham, 2003; Singh, 2002; Young, 2002). Bu öğrenme ortamlarında geleneksel öğrenme anlayışı ve çevrimiçi öğrenme uygulamalarının avantajları bir araya getirilerek sosyal etkileşim içerisinde bilgiyi yapılandırabilen, karşılaşılan problemlere etkili çözüm bulabilen bireyler yetiştirilmesi hedeflenmektedir (Aydemir, 2012).

Alanyazında harmanlanmış öğrenmenin farklı özelliklerine vurgu yapan farklı tanımlar yer almaktadır (Mortera-Gutierrez, 2006). Örneğin; Singh ve Reed, (2001) harmanlanmış öğrenmeyi öğrenme amaçları ve maliyeti açısından en verimli düzeyi elde edecek biçimde teknolojilerin ve öğrenme stillerinin doğru kullanılmasıyla birlikte öğrencilerin seviyesine göre doğru zamanda doğru kazanımları aktaran bir öğrenme programı olarak tanımlamaktadır. Akademik alanda ilk kez Driscoll tarafından vurgu yapılan harmanlanmış öğrenme kavramı, içerisinde farklı boyutları olan bir öğrenme sürecini ifade etmektedir. Driscoll, (2002) harmanlanmış öğrenmeyi tanımlarken dört farklı özelliğe vurgu yapmaktadır. Bu özellikler, öğrenme sürecinde web tabanlı teknolojilerin kullanılması, teknolojiyi kullanmadan veya kullanarak çeşitli eğitim yaklaşımlarının bütünleştirilmesi ve öğrenme kazanımlarına ulaşılması, yüz yüze eğitim ile öğretim teknolojilerinin birleştirilerek kullanılması, teknolojinin gerçek iş fonksiyonları ile karıştırılarak kullanılmasıdır (Driscoll, 2002). Mantyla (2001) harmanlanmış öğrenmenin temelinde iki veya daha fazla yöntem ve ders sunumunun birleştirilmesi olduğu görüşündedir. Buna göre öğrenmenin gerçekleştiği sınıf içi etkinliklerin, teknoloji ile desteklenen uzaktan öğrenme, laboratuvarda gerçekleştirilen

öğrenme, bilgisayar kullanımı ve etkinlikleriyle desteklenen sınıf ortamında öğrenme durumlarından en az ikisinin karıştırılmasıyla harmanlanmış öğrenmenin meydana geleceğini ifade etmektedir. Littlejohn ve Pegler (2007) harmanlanmış öğrenme tanımında çeşitli bilgi ve iletişim teknolojileri ile yüz yüze öğrenme ortamlarının bir arada kullanılmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu tanıma göre, sınıfta gerçekleşen yüz yüze eğitimin bilgisayar destekli bir içerikle pekiştirilmesi veya kazanımlara ulaşmada çevrimiçi forum tartışmalarından yararlanılması harmanlanmış öğrenmenin oluşmasına örnek olarak gösterilebilir.

Yapılandırmacı yaklaşımın yön verdiği harmanlanmış öğrenme ile öğrenciler kendi öğrenme süreçlerinde farkındalık kazanarak sadece yaşadıkları zamanı değil geleceği de düşünebilen ve keşfetmeyi öğrenen bireyler olarak yetişmektedirler (Cruickshank, Brainer-Jenkins ve Metcalf, 2006).

YÖNTEM

Bu çalışmada harmanlanmış öğrenmenin eğitim alanı içerisindeki yeri ve önemine ilişkin ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılarak bir derleme çalışması sunumu amaçlanmıştır. Bu bağlamda harmanlanmış öğrenmenin eğitim sürecindeki kullanımı ve önemini belirlemek için literatür taraması yöntemiyle derleme türünde bir araştırma yapılmıştır. Literatür tarama çalışması; araştırma konusu ile ilgili bilgi ve fikirleri belirleyerek bilgi düzeyini arttırmak ve literatürde araştırılmaya ihtiyaç duyulan alanları tanımlayarak araştırmaya derinlik katmak amacıyla (Bourner, 1996) tamamlanmış çalışmaların değerlendirilerek sistemli bir yöntemle bir araya getirildiği çalışmalardır (Fink, 2009). Bu bağlamda nitel araştırma yöntemlerinden "doküman incelemesi" yoluyla ulaşılan verilerden yararlanılarak araştırma içeriği oluşturulmuştur. Doküman incelemesi, araştırılan konunun açıklamasını yapmak veya özetini çıkarmaktan ziyade konuyla ilgili kaynakların analizini yaparak belli bir bağlam içerisinde dokümanda verilmek istenen mesajı incelemektir (Harvey, 2018).

Araştırmacılar tarafından ilgili literatür taraması yapılarak kuramsal bağlamda analiz edilmiş ve harmanlanmış öğrenmenin eğitim alanı içerisindeki yeri ve önemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırma sürecinde Web of Science, ERIC, Scopus, Google Scholar ve YÖK Tez Merkezi veri tabanları öncelikli olmak üzere pek çok farklı kaynaktan yararlanılmıştır. İlgili veri tabanlarında tarama yapılırken "harmanlanmış öğrenme" ve "hibrit öğrenme" gibi Türkçe ve İngilizce anahtar kelimelerden yararlanılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde ulaşılan veriler, içeriği yansıtacak biçimde ilgili alt başlıklar çerçevesinde sunulmuştur.

Eğitimde Harmanlanmış Öğrenme Ortamları

Geçmişte bağımsız öğrenme ortamları olan yüz yüze ve çevrimiçi öğrenme ortamları arasında herhangi bir ilişki yoktu, bu ortamlar farklı ihtiyaçlar için farklı toplumlar tarafından kullanılmaktaydı. Elektronik öğrenme teknolojilerinin uygulanabilirliği ve derse entegrasyonu sınıf içi uygulamaların bilgisayar tabanlı etkinlikler ile kaynaşmasını sağlamıştır. Teknolojideki ilerleme web tabanlı öğrenme ortamları ve yüz yüze öğrenme ortamları arasındaki etkileşimin artmasına ve eğitimde bilgisayar tabanlı ortamların daha fazla kullanılmasına sebep olmuştur. Böylelikle öğrenme sürecinde her iki ortamın avantajlarından yararlanılan daha kaliteli bir eğitim anlayışını amaçlayan harmanlanmış öğrenme ortamları oluşmuştur. Gelecekte ise çevrimiçi ortamların daha fazla kullanılmasıyla birlikte yüz yüze öğrenme ortamlarını içine alan daha zengin harmanlanmış öğrenme ortamları oluşacağı öngörülmektedir (Graham, 2006).

Öğrenciye verilmek istenen dersin yarısının yüz yüze sınıf içerisinde, yarısının çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmesi harmanlanmış öğrenmede yaygın olarak kullanılmaktadır

(Osguthorpe ve Graham, 2003). Rossett ve diğ. (2003), öğrenme ortamlarında eğitsel araçların ve iyi bir planlama yapmanın önemini vurgulayarak öğrenme bileşenlerinin ders içeriğine göre uygun şekilde birleştirilebileceğini ifade etmişlerdir. Sınıflar, atölye ve laboratuarlar, çevrimiçi etkenler (sanal sınıf, web yayınları, e-toplantılar), eş zamansız etkenler (web tabanlı modüller, kaydedilmiş olaylar, web sayfaları, çevrim içi tartışma ve öğrenme grupları) harmanlanmış öğrenme ortamındaki bileşenlerden bazılarıdır (Singh ve Reed, 2001). Carmen (2002) ise bileşenleri; öğrenci ve öğretmenin sohbet odasında, tartışma forumlarında veya e-posta yoluyla iş birliği içerisinde olması, etkinliklerin canlı ve öğrencinin kendi hızında öğrenmesini kolaylaştıracak şekilde olması, bilginin değerlendirilmesi, öğrenci performansını destekleyen araçlar şeklinde sıralamıştır.

Öğrencinin kendine uygun zamanda çevrim içi öğrenme ortamlarında etkinliklere katılması önem kazanmaktadır (Hofmann, 2004). WWW, blog ve wiki forum, e-posta, podcast öğrenci ve öğreticinin içeriğe farklı zamanlarda ulaşabildikleri (Gardner ve French, 2003), iletişimin farklı zamanlarda gerçekleştiği (Conrad ve Donaldson, 2004) farklı zamanlı çevrim içi öğrenmeye örnek gösterilebilir.

WWW (World Wide Web): Birbirleriyle ilişkili olan içeriklerin aralarında bağlantı kurulmasıyla kullanıcıya internet yoluyla ulaştırılmasıdır. Web olarak da bilinmektedir (Karaman, 2009).

Blog ve Wiki: Çevrimiçi ortamlarda güçlü bir iletişim ve yaratıcı uygulamalar için seçilen blog kullanımı son dönemlerde yaygınlaşmaktadır (Kalelioğlu ve Gülbahar, 2010). Aynı şekilde wiki kullanımı da öğrenme sürecinde iş birliği ve etkileşimi destekler. Katılımcılara bir konu üzerinde belge oluşturmasına yardımcı olan wiki, isteyen herkesin paylaşım yapabileceği bir çevrimiçi uygulamadır (Gülbahar, 2009). Bloglar içeriğini kişinin kendi tercihine göre düzenleyerek yayımladığı, internet kullanıcılarının bu içerikleri görüntüleyebildiği, iş birliğini destekleyen, güncellenebilen ağ günlükleridir (Altun, 2005).

Forum: Öğrencilerin çeşitli konularda fikirlerini ve bilgilerini paylaşabildikleri, tartışma etkinliklerine katılarak mesaj yoluyla görüşlerini iletebildikleri farklı zamanlı çevrim içi öğrenme ortamıdır (Karaman, 2009).

E-posta: Özellikle bilgi alışverişi ve iletişim için kullanılan e-postalar (Kalelioğlu ve Gülbahar, 2010) öğrenci ve öğretici arasında doküman ulaşımının kolay ve ucuz bir şekilde yapıldığı metin tabanlı bir uygulamadır (Dawley, 2007).

Podcast: İçeriğini ses dosyaları veya görüntü ve ses dosyalarının birlikte olduğu videoların oluşturduğu "podcast"ler (O'Bannon ve diğ., 2011) çeşitli uzunlukta olabilmektedir. Öğrencilerin dikkatinin dağılmadan içeriği dinleyebilmesi ve dersin amacına ulaşabilmesi kısa süreli podcast uygulamalarıyla mümkün görünmektedir (Carvalho ve diğ., 2009).

Eş zamanlı çevrim içi öğrenme ortamları sınıf ortamına benzer şekilde öğrenci ve öğreticinin derse aynı zamanda ulaşabildikleri bir öğrenme süreci sunmaktadır (Gardner ve French, 2003). Bu ortamlara sanal sınıf, sesli ve video konferans, beyaz tahta örnek olarak gösterilebilir.

Sanal Sınıf: Ekran ve uygulama paylaşımının yapılabildiği, sohbet odalarında anlık mesajlaşmanın mümkün olduğu, katılımcıların beyaz tahtayı ders içeriğine göre kullanabildikleri bilgisayar bağlantısı aracılığıyla sunulan bir çevrim içi ortamdır (Ko ve Rossen, 2004).

Sesli ve Video Konferans: içerisinde beyaz tahta uygulamasını da içerebilen (Dawley, 2007) sesli ve video konferans farklı yerlerdeki kişilerin aynı zaman dilimi içerisinde sesli ve görüntülü olarak iletişim kurmalarını sağlayan bir çevrim içi ortamdır (Karaman, 2009). Sanal

sınıfların pek çoğunda sesli ve video konferans uygulamaları tek yönlü veya çift yönlü iletim özellikleriyle birlikte kullanılabilmektedir (Hofmann, 2004).

Beyaz Tahta: Katılımcılara metin yazma, şekiller çizme ve görsel materyali yapıştırarak paylaşma gibi özellikler sunmaktadır (Hofmann, 2004). Sınıf ortamında kullanılan pano ve tahta gibi araçların özelliklerini çevrimiçi ortamlara taşıyarak kavram haritası ve derse ilişkin görsel oluşturmada etkili olan eş zamanlı bir internet uygulamasıdır (Gülbahar, 2009).

Harmanlanmış Öğrenmenin Avantajları ve Sınırlılıkları

Uzaktan eğitim uygulamalarında öğrenci bağımsız olarak kendi öğrenmesini öz disiplini içerisinde gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu süreç içerisinde motivasyon eksikliği yaşayarak kendini dışlanmış hissedebilmektedir. Harmanlanmış öğrenme ile uzaktan eğitim uygulamasına yüz yüze yapılan bir etkinlik eklemek sosyal etkileşimin gelişmesine (Willett, 2002) ve bağımsız öğrenmedeki olumsuzlukları gidermeye yardımcı olabilmektedir (Hartman ve diğ., 1999). Hem bilgisayar tabanlı uygulamaların hem yüz yüze öğrenme etkinliklerinin yer aldığı bir harmanlanmış öğrenme ile hazırlanan ders içeriği öğrenci merkezli eğitimde artış sağlayarak (Collis ve diğ., 2003; Morgan, 2002; Smelser, 2002) öğrencinin bilgiye erişimi konusunda ilgi ve merak duygusunu geliştirmektedir. Böylece öğrenci öğrenmesi üzerinde olumlu etki bırakarak eğitimde kalitenin yükselmesine katkı yapması bakımından önemli görülmektedir (Blair, Bourne, Coffin ve Creese, 1998).

Günümüzde birçok öğrenci farklı sorumlulukları sebebiyle almak istedikleri ilave eğitimlere yer ve zaman sınırlaması olmaksızın ulaşmayı ve sosyal etkileşimlerine de devam edebilmeyi düşünmektedir. Bu yüzden harmanlanmış öğrenme kolay erişilebilir olması ve bireylerin kişisel iletişim özelliklerine ve sosyal etkileşimlerine devam edebilmeleri açısından önemlidir (Wright, 2017).

Harmanlanmış öğrenme alanları sınıf tabanlı öğrenmeye göre maliyetinin daha az olması (Singh ve Reed, 2001) ve bir problemi iş birliği içerisinde kısa zamanda çözüme kavuşturması, geniş bir kitleye hitap etmesi özellikleriyle etkili bir eğitim yöntemi sunmaktadır (Bersin, 2004). Ayrıca öğrencilerin öğrenme hızları, süreçleri üzerinde yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olarak öğrenme hedef ve kazanımlarına uygun araçlarla eğitime katkı sağlamaktadır (Brenner, 1997). Eğitsel ders içeriklerini depolama, kullanma, geri bildirim konusunda yer ve zaman kısıtlamasından bağımsız olma, tekrar kullanılabilirlik sağlama gibi avantajlara sahiptir. Yüz yüze eğitimde konuyu tam kavrayamayan bazı öğrenciler öğretmene soru sormaktan çekinirler ya da verilen cevaplar yeterli olmayabilir. Konuyu tam kavrayabilmeleri için detaylı açıklamaya ihtiyaç duyan bu öğrenciler sonraki dersi beklemek durumunda kalabilirler. Harmanlanmış öğrenme öğrenciler üzerindeki bu çekingenliği en aza indirerek çevrimiçi ortamda tartışma forumu ve mesaj yoluyla öğretmenleriyle iletişim kurmalarını kolaylaştırabilmektedir (Hijazi ve diğ., 2006).

Harmanlanmış öğrenme ortamları oluşturulurken şu hususların farkında olmak ve sınırlılıkları en aza indirgeyecek çözüm yolları bulmak bu öğrenme yönteminden en iyi şekilde verim almaya yardımcı olabilir (Thorne, 2003): Çevrimiçi öğrenmenin kesintiye uğrayabilme ihtimali ve harmanlanmış öğrenmeyi istenen düzeyde gerçekleştirebilmek için gerekli tedbirleri alabilmek ve planlama yapabilmek, öğrencilere kendilerini tanıma konusunda yardımcı olabilmek ve kendilerine uygun öğrenme ortamları oluşturmaları için teşvik etmek, yüz yüze eğitim olanaklarından faydalanmak ve eğitim sürecini çevrimiçi etkinliklerle destekleyebilmek, öğrenci motivasyonunu güçlendirmede etkili olan başarıları paylaşma ve birbirleriyle iletişimi sürekli kılma konularında teşvik edici yollar bulabilmek, öğrencinin ilgisini canlı tutacak ve öğrenmeyi teşvik edecek görsel çekiciliği olan öğretme biçimleri oluşturabilmek.

Harmanlanmış Öğrenme Etkinlikleri

Farklı öğrenme ortamlarını veya yöntemlerini harmanlayarak etkili öğrenme gerçekleştirebilmek için derslerin amaçlarına ve bileşenlerine uygun iyi bir planlama yapılması gerekmektedir (Gülbahar, 2009; Hofmann, 2006). Bu süreç içerisinde planlanan etkinlikler *(i) yüz yüze ders öncesi çevrim içi etkinlikleri, (ii) yüz yüze ders etkinlikleri, (iii) yüz yüze ders sonrası çevrimiçi etkinlikleri ve (iv) bir sonraki yüz yüze derse hazırlık çevrimiçi etkinlikleri* şeklinde dört aşamalı olarak sunulabilir (Garrison ve Vaughan, 2008).

Yüz yüze ders öncesi çevrimiçi etkinlikleri, harmanlanmış öğrenme ile ilgili alanyazın incelemesi sonucunda önerilen etkinliklerden bazıları şunlardır (Mantyla, 2001; Dawley, 2007; Littlejohn ve Pegler, 2007; Garrison ve Vaughan, 2008): Öğrencilerin kişilikleri hakkında bilgi sahibi olmak ve beklentilerini öğrenebilmek için elektronik anket düzenlenebilir. Öğrencilerden beklenen hal ve davranışlar, hedef ve kazanımlar "podcast" olarak veya metin dosyası şeklinde dersin web sitesinde sunulabilir. Öğrencilere etkinlik başlamadan önce hatırlatma ve bilgilendirme e-postaları gönderilebilir. Öğrencilerin derse hazırlık yapabilmeleri için ders web sitesinde kaynakça verilerek araştırma yapmaları istenebilir. Araştırılan konularla ilgili tartışma forumları oluşturularak öğrencilerin eleştirel düşünme ve iletişim yetenekleri geliştirilebilir. Ders konusu, içeriği destekleyen görsellerle zenginleştirilerek PowerPoint sunumları hazırlanabilir ve bu sunumlar içerisine öğrencinin dikkatini toplamasına yardımcı olacak sorular yerleştirilebilir. Öğrencilerden inceledikleri konuyla ilgili ulaşabildikleri dersin uzmanı olan kişilerle e-posta yoluyla ve video konferans etkinliği çerçevesinde yaptıkları görüşmeleri ve kazanımları blog sayfalarında, forumlarda yayımlamaları istenebilir.

Yüz yüze ders süreci etkinlikleri, harmanlanmış öğrenmeyi oluşturan sınıf içi etkinlikler bölümünü kapsamaktadır. Bu kapsamda alanyazında sunulan öneriler şu şekilde özetlenebilir (Garrison ve Vaughan, 2008; Gayle ve diğ., 2006; Littlejohn ve Pegler, 2007; Mantyla, 2001): Öğrencilerin dikkatini çekecek etkinliklerle birlikte yeni konunun tanıtımı yapılabilir. Önceki çevrimiçi etkinlik üzerine tüm sınıfın katılımı sağlanarak fikir alışverişi yapılabilir, konuyla ilgili dönüt verilebilir. Öğrencilerden ders öncesi yapılan etkinlik çerçevesinde anahtar kavramları bulmaları ve bunları tartışmaları istenebilir. Öğrencilerin konuyu daha iyi anlamaları için münazara, beyin fırtınası, rol yapma gibi yöntemlerden yararlanılabilir. Akran öğretimi uygulaması yapılarak öğrenciler arasında bilgi paylaşımı, iş birliği ve iletişimin güçlenmesine katkı sağlanabilir. Bireysel ve grup projeleri hakkında öğrenciler bilgilendirilebilir, örnekler verilerek proje yapmaya teşvik edilebilir. Hazırlanan ödev ve projelerin sınıf içerisinde sunumu istenebilir, bu sunumlarda web araçlarından faydalanmaları konusunda öğrencilere rehberlik edilebilir. Bir sonraki ders hakkında kısaca bilgi verilerek tanıtımı yapılabilir. Öğrencilerin çevrimiçi etkinliklerde alacakları görevler üzerine tartışma yapılabilir.

Yüz yüze ders sonrası çevrimiçi etkinlikleri, alanyazındaki etkinlikler incelenerek gerçekleştirilebilecek olanlar özet şeklinde sunulmuştur (Bender, 2003; Conrad ve Donaldson, 2004; Dawley, 2007; French ve Vardiman, 2003; Garrison ve Vaughan, 2008; Kalelioğlu ve Gülbahar, 2010; Lee ve McLoughlin, 2010; Littlejohn ve Pegler, 2007; Mantyla, 2001): Yüzyüze ders süreciyle ilgili özet hazırlanarak dersin web sitesinde yayımlanabilir ve öğrencilerin bu içeriği okumaları sağlanabilir. Öğrencilerden konuya ilişkin araştırma sonuçlarını, dokümanlarını blog, forum veya Wiki gibi ortak bir sanal ortamda paylaşmaları istenebilir. Değişik konularda gerçekleştirilen tartışma forumlarında öğrencilerin fikirlere saygılı ve özgürce iletişim kurmaları sağlanabilir, bu tartışmalarda tüm öğrencilerin eşit söz hakkı alarak görüş ve düşüncelerini paylaşmalarına rehberlik edilebilir. Bir konunun farklı yönleri sanal sınıf ortamında münazara tekniğiyle tartışılabilir. Soru yanıt ve makale

eleştirileri etkinlikleri forum ve sanal sınıf ortamında gerçekleştirilebilir. Örnek olay incelemeleri ve rol yapma etkinlikleri tek tek düzenlenebileceği gibi blog ortamı, tartışma forumu ve sanal sınıf ortamında birlikte de düzenlenebilir. Tartışma forumunda ulaşılan sonuçların özeti hazırlanarak Wiki veya blog sayfalarında paylaşılabilir. Gerçek yaşamdan örnekler davet edilen uzman kişiler tarafından eş zamanlı veya farklı zamanlı öğrenme ortamları yoluyla öğrencilere aktarılabilir. Öğrenciler araştırdıkları konu ile ilgili video konferans, forum ve blog sayfalarında birbirleriyle sunum paylaşabilir. Öğrenciler ders konusunun gerçek yaşamla ilişkilendirilebilecek yönlerini keşfetmeye yönlendirilebilir ve bu kapsamda ulaştıkları ses, video, metin ve fotoğrafları blog sayfalarında paylaşabilirler. Sanal sınıflarda problem çözme etkinlikleri düzenlenerek öğrenciler arasında bilgi alışverişi sağlanabilir. Öğrencilerden Dersin içeriğiyle ilgili oluşturulan kavram listesinde yer alan kelimelerin anlamlarını araştırmaları ve buldukları anlamları çevrimiçi sözlüğe yazmaları istenebilir. Blog uygulaması kullanılarak öğrenme gazetesi hazırlama konusunda öğrenciler teşvik edilebilir.

Yüz yüze derse hazırlık çevrimiçi etkinlikleri, alanyazın incelemesi sonucunda bu aşamada yüz yüze ders öncesi etkinlikler kapsamında sunulanlara ek olarak bazı etkinliklerin şu şekilde sıralandığı gözlenmiştir (Dawley, 2007; Garrison ve Vaughan, 2008; Gayle ve diğ., 2006; Littlejohn ve Pegler, 2007; Mantyla, 2001): Çevrimiçi etkinlikler yoluyla edinilen kazanımlar çevrimiçi ortamda kısa sınav ve anketle değerlendirilebilir. Çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen sanal sınıf etkinlikleri, blog ve Wiki uygulamaları, forum tartışmaları gibi etkinliklerin öğrenciler tarafından özetlerinin hazırlanması istenebilir. Öğrencilerden yeni konuyla ilgili araştırma yapmaları ve açık uçlu sorular hazırlamaları istenebilir, öğrenciler hazırladıkları soruları blog ve forumlarda paylaşabilirler. Öğrenci günlükleri oluşturmaları için teşvik edilen öğrencilerden bu günlükleri kişisel blog sayfalarında yayımlamaları ve günlüklere yorum yazmaları istenebilir.

Önerilen etkinlikler incelendiğinde tartışma etkinliklerinin hem yüz yüze hem çevrimiçi ortamlarda öne çıktığı görülmektedir. Çünkü alanyazında öğrenme yöntem ve teknikleri içerisinde tartışmanın önemini vurgulayan araştırmaların önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir (Gerbic, 2009). Öğrenme sürecinde amaç ve hedeflere ulaşma ve bilgiyi tam olarak kavrayabilme öğrencilerin kendi bakış açılarıyla konuyu tartışmaları ile yakından ilgilidir (Bender, 2003; Gerbic, 2009).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler bireylerden beklenen görev ve sorumlulukları da değiştirmiştir. Bilgiyi araştıran ve üreten, ihtiyaç duyduğunda bu bilgileri kullanabilen, eleştirel düşünme ve problem çözme yeteneklerine sahip, kendi öğrenmesini düzenleyebilen, iletişimi güçlü, işbirlikli çalışma yapabilen, girişimci, topluma katkı sunan bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Geleneksel eğitim anlayışı bu ihtiyaçları yeterli düzeyde karşılayamadığı için eğitim politika ve hedefleri başta olmak üzere eğitimin kurumsal yapısı ve program içeriklerinde yeniliklere başvurmak zorunlu hale gelmiştir (Arslan ve Eraslan, 2003). Eğitimdeki yenilik arayışları ile birlikte hibrit öğrenmenin, farklı öğrenme yöntemlerini birleştirerek sunması, bilgisayar okuryazarlığı geliştirerek öğrencileri çeşitli araştırma yollarına teşvik etmesi, zamanı ve kaynakları kullanmada esneklik sağlaması, teknoloji becerileri kazandırması ve iletişimi güçlendirerek aktif öğrenme ortamları oluşturması bakımından öneminin arttığı görülmektedir.

Uzaktan öğretimde öğrenci öğretmen arasındaki iletişimde sorunlar yaşandığından (Waddoups, Hatch ve Butterworth, 2003) öğrenci web üzerindeki bilgileri herkesten bağımsız olarak öğrenmek durumunda kalmaktadır. Birçok öğrenci etkileşimin olmadığı bu süreçte kendisini dışlanmış hissederek motivasyon düşüklüğü yaşamaktadır. Harmanlanmış öğrenme

ortamları öğrenci-öğretmen ve öğrenciler arasında, iletişim ve iş birliği sağlayarak bağımsız öğrenme ve sosyal etkileşim açısından dengeyi sağlamaktadır (Hartman, Dziuban ve Moskal, 1999).

Harmanlanmış öğrenme çalışmaları incelendiğinde akademik başarı, bilgisayar öz-yeterlik algısı, özgüven, motivasyon, tutum, bilgi transferi, öğrenmede kalıcılık gibi özellikler açısından anlamlı sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir (Acelajodo, 2011; Cabı, 2009; Comey, 2009; Demirer, 2009; Talan ve Gülseçen, 2018; Usta, 2007). Bu çalışma sonuçlarına bakarak harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin özgüvenlerine katkı yaparak öğrenmelerini düzenlemeye yardımcı olduğu ve bilgide kalıcılık sağladığı, motivasyonlarını yükselterek akademik başarılarını olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Harmanlanmış öğrenme yöntemiyle elde edilen gelişmeler beraberinde birçok farklı derste bu öğrenme ortamlarından faydalanarak olumlu, kaliteli öğrenme yaşantılarını sürdürmek isteyen öğrenci profilini ortaya çıkarmaktadır (Uluyol ve Karadeniz, 2008). Farklı kademelere uygulanabilen harmanlanmış öğrenme yöntemini etkili olması açısından inceleyen Kök (2018) ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında, diğer kademelere göre ilköğretimde hibrit öğrenmenin daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Küçük yaşta teknolojiyle tanışan öğrencilerin bilgisayar tabanlı içeriklere daha meraklı olması bu öğrenme ortamının daha etkili olmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

Kurt ve diğ. (2017) 2000-2016 yılları arasında yapılan çalışmaları, harmanlanmış öğrenmenin akademik başarı üzerine etkisi yönüyle inceleyerek meta-analiz yöntemiyle birleştirmiştir. Çalışmada harmanlanmış öğrenme ortamlarının yüz yüze eğitime kıyasla büyük oranda akademik başarıya olumlu etki yaptığı, fakat sınırlı sayıda akademik başarı üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca çalışma ilkokul düzeyinde uygulanan harmanlanmış öğrenme ortamının diğer kademelere kıyasla daha az etkili olduğu ve ortaokul düzeyi öğrencilerinin bu ortamlarda daha etkili öğrenmeye ulaştıkları sonucunu ortaya çıkarmıştır (Hara ve Kling, 1999; Song ve diğ., 2004). Buna sebep olarak ilkokul öğrencilerinin gelişim özellikleri dolayısıyla iletişim ve etkileşime daha fazla ihtiyaç duydukları söylenebilir.

Batdı (2014) "Harmanlanmış öğrenme ortamlarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisi: Bir meta-analiz çalışması" isimli araştırmasında harmanlanmış öğrenme ortamlarının ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinde öğrencilerin akademik başarılarını büyük oranda arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca çalışma sonucu öğrencilerin motive olması ve harmanlanmış öğrenme ortamlarına karşı tutumları konusunda olumlu yönde gelişmeler yaşandığını göstermiştir.

Alanyazında yapılan çalışmalar farklı kademeler ekseninde incelendiğinde, hibrit öğrenmenin tüm kademelerde akademik başarı, tutum, kalıcı öğrenme gibi özellikler yönüyle olumlu etki sağladığı görülmektedir (Dikmenli ve Ünaldı, 2013; Uluyol ve Karadeniz, 2008; Yapıcı, 2011). Yapılan çalışmalar incelendiğinde harmanlanmış öğrenme çalışmalarının daha çok üniversite öğrencileriyle yapıldığı ve ortaokul, ortaöğretim kademesindeki çalışmaların sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır (Dursun, 2018). Bu bağlamda hibrit öğrenme çalışmalarına tüm kademelerde ağırlık verilerek farklı yönleriyle değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Yeni öğretim yöntemlerinin teşvik edildiği bazı uygulamalarda eğitimcilerin eski yöntemleri kullanmakta ısrarcı olduğu görülmektedir. Bu durumun sebepleri arasında, internetin öğretim kalitesi üzerinde olumsuz sonuçlara sebep olacağı, öğrencilerin hedef ve kazanımlara ulaşmada zorluk yaşayacağı, bilgisayar tabanlı uygulamaların öğretim yöntemi özgürlüğünü tehdit edeceği düşünceleri ve teknolojinin eğitimdeki öneminin anlaşılmamış olması sayılmaktadır. Harmanlanmış öğrenmenin hedeflerine ulaşarak daha kaliteli bir eğitim sürecini yakalaması öğrenci, öğretmen ve yönetici anlayışlarında önemli değişiklikleri gerekli kılmaktadır (Hollis ve Madill, 2006).

Sitzmann ve diğ. (2006)'nin yaptığı araştırma sonucu harmanlanmış öğrenmeye karşı bazı olumsuz yaklaşımların mevcut olduğunu göstermektedir. Bu nedenle alanla ilgili yapılacak strateji, planlama ve yönlendirmeler harmanlanmış öğrenme programının gelişmesi ve başarılı olabilmesi açısından önemli görülmektedir. Eğitim alanındaki yerleşik anlayışın ve kurumsal değişim hızının yavaş olmasına rağmen etkili bir öğretim için farklı sunum ve yöntemlerin bir araya getirildiği hibrit öğrenme, geleceğin öğrenme modellerinden biri olarak ifade edilmektedir.

KAYNAKÇA

Acelajado J. M. (2011). Blended learning: A strategy for improving the mathematics achievement of students in a bridging program. *The Electronic Journal of Mathematics and Technology, 5*(3), 342-351.

Akyol, Z., & Garrison, D. R. (2011). Understanding cognitive presence in an online and blended community of inquiry: Assessing outcomes and processes for deep approaches to learning. *British Journal of Educational Technology, 42*(2), 233-250. DOI: 10.1111/j.1467-8535.2009.01029.x.

Altun, A. (2005). *Eğitimde internet uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Arslan, M. M., & Eraslan L. (2003). Yeni eğitim paradigması ve Türk eğitim sisteminde dönüşüm gerekliliği, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 160.

Aydemir, S. (2012). *Harmanlanmış öğrenme ortamının fen bilgisi öğretmen adaylarının bilimin doğası ve bilimsel araştırmayı anlamaları üzerine etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.

Batdı, V. (2014). Harmanlanmış öğrenme ortamlarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisi: Bir meta-analiz çalışması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5*(1), 287-302.

Bender, T. (2003). *Discussion-based online teaching to enhance student learning: Theory, practice and assessment*. Virginia: Stylus Publishing.

Bersin, J. (2004). *The blended learning book: Best practices, proven methodologies, and lessons learned*. John Wiley & Sons.

Blair, M., Bourne, J., Coffin, C., Creese, A., & Kenner, C. (1998). *Making the difference: Teaching and learning strategies in successful multi-ethnic schools.* London: Department for Education and Employment.

Bourner, T. (1996). *The research process: Four steps to success*. Greenfield, T. (Ed.), Research methods: Guidance for postgraduatesin (pp. 7-11). London: Arnold.

Brenner, J. (1997). *An analysis of student's cognitive styles in asynchronous distance education courses at a community college*. Research Report. Southwest Virginia

Brown, D. G. (2001). *Hybrid courses are best. Syllabus: New Dimensions in Education Technology,* August 2001. Retrieved May, 2021 from http://campustechnology.com/articles/38645/ adresinden 15.08.2008 tarihinde alınmıştır.

Cabı, E. (2009). *Öz düzenlemeye dayalı karma öğrenimin öğrenci başarısı ve motivasyonuna etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Carmen, J. M. (2002). *Blended learning design: Five key ingredients,* Retrieved May, 2021 from http://www.agilantlearning.com/pdf/Blended%20Learning%20Design.pdf

Carvalho, A. A., Lustigova, Z., & Lustig, F. (2009). *Integrating new technologies into blended learning environments*. E. Stacey & P. Gerbic (Ed.). Effective blended learning practices: Evidence-based perspectives in ıct-facilitated education (pp. 79-104). Hershey: Information Science Reference.

Collis, B., Bruijstens, H., & van Veen, J. K. D. (2003). Course redesign for blended learning: Modern optics for technical professionals. *International Journal of Continuing Engineering Education and Life Long Learning, 13*(1-2), 22-38.
Comey, W. L. (2009). *Blended learning and the classroom environment: a comparative analysis of students' perception of the classroom environment across community college courses taught in traditional face-to-face, online and blended methods.* Doctoral thesis, The George Washington University, Washington.
Conrad, R-M. ve Donaltson, J. A. (2004). *Engaging the online learner: Activities and resources for creative instruction*. San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.
Cruickshank, D., Bainer-Jenkins, D., & Metcalf, K. (2006). *The act of teaching.* Boston: McGraw Hill College.
Çelik, L. (2009). *Öğretim materyallerinin hazırlanması ve seçimi* (Özcan Demirel-Eralp Altun: Ed.) Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
Dawley, L. (2007). *The tools for successful online teaching.* Hershey: Information Science Publishing.
Demirer, V. (2009). *Eğitim materyali geliştirilmesinde karma öğrenme yaklaşımının akademik başarı, bilgi transferi, tutum ve öz-yeterlik algısına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
Dikmenli, Y., & Ünaldı, Ü. E. (2013). Harmanlanmış öğrenme ve sanal sınıfa dönük öğrenci görüşleri. *Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(2), 326-347.
Doğan, M. (2019). *Creative marginality: Innovation at the intersections of social sciences*. Routledge.
Driscoll, M. (2002). Blended learning: Let's get beyond the hype. LTI Newsline: Learning & Training Innovation. Retrieved April 2021 from http://www-07.ibm.com/services/pdf/blended_learning.pdf
Dursun, C. (2018). *Sosyal medya destekli harmanlanmış öğrenme yönteminin öğrencilerin matematik başarılarına ve öz-yeterlik algılarına etkisinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
Fink, A. (2009). *Conducting research literature reviews: From the Internet to paper*. CA: Sage publications.
French, D., & Vardiman, P. (2003). *Learning-whose responsibility Is it?*. D. French, N. Olrech, C. Hale and C. Johnson (Ed.) *Blended learning: An ongoing process for internet integration* (pp. 9-22). Canada: e-Linkages, Inc.
Gardner, D., & French, D. (2003). *Multimedia and distance learning*. D. French, N. Olrech, C. Hale ve C. Johnson (Ed.). Blended Learning: An ongoing process for internet integration (pp. 111-121). Canada: e-Linkages, Inc.
Garrison, D., & Vaughan, N. (2008). *Blended learning in higher education: Framework, principles and guidelines.* San Francisco, CA: John Wiley and Sons.
Gayle, B. M., Preiss, R. W., & Allen, M. (2006). *How effective are teacher-ınitiated classroom questions in enhancing student learning.* B. M. Gayle, R. W. Preiss, N. Burrell and M. Allen (Ed.). Classroom Communication and Instructional Processess: Advances through meta-analysis (pp. 279-293). New Jersey: Lwarence Erlbaum Associates, Inc.
Gerbic, P. (2009). *Including online discussions within campus-based students' learning environments*. E. Stacey and P. Gerbic (Ed.). Effective blended learning practices: Evidence-based perspectives in ICT-facilitated education (pp. 21-38). Hershey: Information Science Reference.
Graham C. R. (2006). *Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions*. The handbook of blended learning global perspectives, local designs. SanFrancisco, CA: Pfeiffer. Retrieved April 2021 from http://www.publicationshare.com/graham_intro.pdf
Gülbahar, Y.(2009). *E-Öğrenme*. Ankara: Pegem Akademi.

Hara, N., & Kling, R. (1999). *Students' frustrations with a web-based distance education course*. First Monday, 4(12).
Hartman, J. L., Dziuban, C., & Moskal, P. (1999). *Faculty satisfaction in alns: A dependent or independent variable?* Paper presented at The Sloan Summer Aln Workshops: Learning Effectiveness And Faculty Satisfaction, Urbana, II.
Harvey, L. (2018). Researching the real world. Retrieved May 2021 from http://www.qualityresearchinternational.com/methodology/RRW5pt1Introduction.php
Hijazi, S.,Crowley, M., Smith, M. L., & Shaffer, C. (2006). *Maximizing learning by teaching blended courses.* In Proceedings of the 2006 ASCUE Conference, MyrtleBeach, South Carolina. (Vol. 21, p. 2015).
Hofmann, J. (2004). *The synchronous trainer's survival guide: Facilitating succesful live and online courses*, Meetings, and Events. USA: Pfeiffer.
Hofmann, J. (2006). *Why blended learning hasn't (yet) fulfilled ıts promises: Anserws to those questions that keep you up at night.* C. J. Bonk and C. R. Graham. (Ed.). The handbook of blended learning: Global perspectives and local designs (pp. 27-40). USA: Pfeiffer.
Hollis, V. & Madill, H. (2006). Online learning: The potential for occupational therapy education. *Occupational Therapy International, 13*(2), 61-78.
Kalelioğlu, F., & Gülbahar, Y. (2010). *Use of social software in education: A multiple intelligences perspective*. N. Lambropoulos and M. Romeo (Ed.). Educational social software for context-aware learning: Collaborative methods and human interaction (pp. 50-68). Hershey: Information Science Reference.
Karaman, S. (2009). *İnternet*. A. Kuzu (Edi.). Bilgisayar Ağları ve İletişim içinde (ss. 371-426). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
Kerfeld, C. (2005). Blended instruction case studies; Life science. Retrieved June 2021 from http://www2.oid.ucla.edu/units/tlc/tecprojects/bics-lifesci
Ko, S., & Rossen, S. (2004). *Teaching online: A practical guide*. USA: Houghton Mifflin Company.
Kök, A. (2018). *Harmanlanmış öğrenme yönteminin etkililiği: Bir meta-analiz.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
Kurt, S. Ç., Yıldırım, İ., & Cücük, E. (2017). Harmanlanmış öğrenmenin akademik başarı üzerine etkisi: Bir meta-analiz çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33*(3), 776-802. DOI:10.16986/HUJE.2017034685.
Lee, M. J. W., & McLoughlin, C. (2010). *Social software as tools for pedagogical transformation: Enabling personalization, creative production, and participatory learning*. N. Lambropoulos and M. Romeo (Ed.) Educational social software for context-aware learning: Collaborative methods and human interaction (pp. 1-22). Hershey: Information Science Reference.
Littlejohn, A., & Pegler, C. (2007). *Preparing for blended e-learning.* Oxon: Routledge.
Mantyla, K. (2001). *Blending e-learning.* Alexandria, VA: ASTD.
Morgan, K. R. (2002). *Blended learning: A strategicaction plan for a newcampus*. Seminole, FL: University of Central Florida
Mortera-Gutiérrez, F. (2006). Faculty best practices using blended learning in e-learning and face-to-face instruction. *International Journal on E-Learning, 5*(3), 313-337.
O'Bannon, B. W., Lubke, J. K. , Beard, J. L., & Britt, V. G. (2011). Using podcasts to replace lecture: Effects on student achievement. *Computers and Education, 57*, 1885-1892. DOI: 10.1016/j.compedu.2011.04.001.
Osguthorpe, R. T., & Graham, C. R. (2003). Blended learning environments definitions and directions. *The Quarterly Review of Distance Education, 4*(3), 227-233.
Posner, D.N. (2005). *Blended instruction case studies: Political science*. Retrieved April 27, 2021 from http://www2.oid.ucla.edu/units/tlc/tecprojects/bics-posner

Rossett, A., Douglis, F., & Frazee, R. V. (2003). *Strategies for building blended learning. Learning Circuits.* Retrieved April 27, 2021 from http://www.learningcircuits.org/2003/jul2003/rossett.htm

Singh, H. (2002). *Achieving success with blended learning,* Centra White Paper.

Singh, H., & Reed, C. (2001). *A white paper: Achieving success with blended learning*. Los Angeles: Centra Software.

Sitzmann, T., Kraiger, K., Stewart, D., & Wisher, R. (2006). The comparative effectiveness of web-based and classroom instruction: A meta-analysis. *Personnel Psychology, 59,* 623- 664.

Smelser, L. M. (2002). *Making connections in our classrooms: Online and off*. Paper presented at the Annual Meeting of the Conference on College Composition and Communication. Chicago, IL. March. .

Song, L., Singleton, E. S., Hill, J. R., & Koh, M. H. (2004). Improving online learning: Student perceptions of useful and challenging characteristics. *The internet and higher education, 7*(1), 59-70. DOI: 10.1016/j.iheduc.2003.11.003.

Talan, T., & Gülseçen, S. (2018). Ters-yüz sınıf ve harmanlanmış öğrenmede öğrencilerin öz-düzenleme becerilerinin ve öz-yeterlik algılarının incelenmesi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT), 9*(3), 563-580. DOI: 10.16949/turkbilmat.403618.

Thorne, K. (2003). *Blended learning: How to integrate on-line and traditional learning,* London: Kogan Page.

Uluyol, Ç., & Karadeniz, Ş. (2008). *Harmanlanmış öğrenme ortamlarında proje temelli öğrenmeye ilişkin öğrenci görüşleri,* 8th International Educational Technology Conference, 257–262.

Usta, E. (2007). *Harmanlanmış öğrenme ve çevrimiçi öğrenme ortamlarının akademik başarı ve doyuma etkisi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Waddoups G. L., Hatch, G. L., & Butterworth, S. (2003). Case 5: Blended teaching and learning in a first-year composition course. *Quarterly Review of Distance Education, 4*(3), Retrieved June 2021 from https://www.learntechlib.org/p/97581/

Willett, H. G. (2002). Not one or the other but both: Hybrid course delivery using WebCT. *The Electronic Library, 20*(5), 413-419.

Wright, B. M. (2017). Blended learning: Student perception of face-to-face and online EFL Lessons. *Indonesian Journal of Applied Linguistics, 7*(1), 64-71.

Yapıcı, Ü. İ. (2011). *Biyoloji öğretiminde harmanlanmış öğrenme yönteminin uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Young, J. R. (2002). Hybrid teaching seeks to end the divide between traditional and online. *Chronicle of Higher Education,* Retrieved May 2021 from http://chronicle.com/free/v48/i28/28a03301

KRİTİK KİTLE TEORİSİ KAPSAMINDA TÜRKİYE'DE KADIN TEMSİLCİ ORANLARI

Dr. Öğr. Üyesi Sedef ZEYREKLİ YAŞ
Trakya Üniversitesi
Orcid id: 0000-0002-7165-5712

KRİTİK KİTLE TEORİSİ VE CİNSİYET KOTALARI

Kadınların siyasi temsili üzerine yapılan araştırmalarda "kritik kitle" (critical mass) merkezi kavramlardan biridir. Kritik kitle kavramı daha fazla kadını siyasi makamlara getirmeye yönelik tedbirlerin de gerekçesi olmuştur (Childs ve Krook, 2008). Yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular kapsamında asgari temsil oranının ya da kritik eşiğin yüzde 30 olduğu kabul edilmektedir (Erzen, 2019: 27). Kritik kitle teorisinin en yaygın varsayımı, yasama organlarında kadın sayısının artmasıyla birlikte kadınların yaşadığı sorunları çözmeye yönelik mevzuatı geliştirmek için kadınların birbirleriyle stratejik koalisyonlar oluşturabilecekleridir. Teoriye göre kadın sayılarındaki artış erkeklerin davranışını da etkileyerek yasa koyucuların kadınların sorunlarına daha fazla dikkat etmesine neden olabilir (Childs ve Krook, 2009).

Kadınların siyasi temsili dünyanın çoğu bölgesinde son yıllarda istikrarlı bir şekilde artmıştır. Bu artışta kritik kitle kavramını öne çıkaran cinsiyet kotalarının etkisinin olduğu genel olarak kabul edilmektedir (Anderson ve Swiss, 2014: 36; Krook, 2015).

Cinsiyet kotaları kadınların temsilini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu kotalar seçim listeleri için önerilen kadın aday sayısı ya da yasama meclislerinde ayrılmış sandalyeler şeklinde uygulanabilmektedir. Ayrıca "çifte kota" ile seçim listelerinde kadınların belirli bir oranda yer alma zorunluluğunun yanında kadın adayların listenin en altına yerleştirilmesini önleyen bir kota sistemi de kullanılabilmektedir. Yapılan araştırmalar cinsiyet kotalarının temsil edilen kadın sayısı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu göstermektedir (Dahlerup, 2003).

Cinsiyet kotalarının olması gerektiğine ilişkin üç argüman bulunmaktadır. İlk olarak kadınlar nüfusun yaklaşık yarısını oluşturduklarından meclisteki sandalyelerin de yarısına sahip olma hakları bulunmaktadır. İkincisi biyolojik veya sosyal farklı deneyimlerinden dolayı kadınların temsil edilmesi gerekmektedir. Son olarak ise kadın ve erkeklerin kısmen çatışan çıkarları bulunduğundan erkekler kadınları yeterince temsil edememektedir (Dahlerup, 2003).

Dünyada 81 ülkede cinsiyet kotası uygulanmaktadır. Bu ülkelerden 27'sinde cinsiyet kotası seçim yasasıyla, 16'sında ise anayasa ile düzenlenmiştir. 43 ülkede ise siyasi parti tüzüklerinde cinsiyet kotasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır (Erzen, 2019: 28). Bu kapsamda Tablo 2'de bazı ülkelerde uygulanan cinsiyet kotaları ile kadın milletvekili oranları yer almaktadır.

Tablo 2. Ülkeler Düzeyinde Kadın Milletvekili Oranları ve Cinsiyet Kotaları

Ülke	Siyasi Parti Aday Kotaları	Yasalaştırılmış Aday Kotaları	Kadın Temsilci Oranı (%)	Yasal Düzenleme
Ruanda	Yok	Var + Ayrılmış koltuklar	61,3	Seçim listesinde yer alan adayların en az %30'u kadın olmalıdır. Ayrıca meclisteki sandalyelerin yüzde 30'u kadınlara ayrılmıştır. Diğer sandalyeler için belirtilen yasal düzenleme uygulanmaktadır.
Küba	Yok	Yok	53,4	
Birleşik Arap Emirlikleri	Yok	Ayrılmış koltuklar	50	Meclisteki sandalyelerin yarısı kadınlara ayrılmıştır.
İsveç	Var	Yok	47	
Norveç	Var	Yok	44,4	

İspanya	Var	Var	44	Seçim listesinde yer alan adayların en az %40'ı farklı cinsiyetten olmalıdır.
Belçika	Yok	Var	42	Seçim listelerinde kadın ve erkek adaylar arasındaki fark birden fazla olmamalıdır. Aday listelerinde ilk iki aday aynı cinsiyetten olamaz.
İsviçre	Var	Yok	42	
Portekiz	Yok	Var	40	Seçim listelerinde yer alan adayların en az %33'ü kadın ya da erkek olmak zorundadır.
Avusturya	Var	Yok	39,9	
İzlanda	Var	Yok	39,7	
Fransa	Var	Var	39,5	Her partinin kadın ve erkek aday sayıları arasındaki fark yüzde 2'den fazla olamaz. Bu kurala uymayan partilere para cezası uygulanmaktadır.
Sırbistan	Yok	Var	39,2	Seçim listelerinde yer alan adayların en çok yüzde 70'i aynı cinsiyetten olabilir. Ayrıca seçim listesinin başından itibaren her üç adaydan birinin farklı cinsiyetten olması gerekmektedir.
İtalya	Var	Var	35,7	İtalya'nın 20 bölgesinden 12'sinde bölgesel yasalarla cinsiyet kotaları kabul edilmiştir.
Birleşik Krallık	Var	Yok	33,9	
Hollanda	Var	Yok	33,3	
Lüksemburg	Var	Yok	31,7	
Almanya	Var	Yok	31,5	
Polonya	Yok	Var	28,3	Seçim listelerinde yer alan kadın ya da erkek adayların sayısı toplam aday sayısının %35'inden az olamaz.
Bulgaristan	Var	Yok	27,1	
Slovenya	Var	Var	26,7	Seçim listesinde yer alan adayların en az %35'i farklı cinsiyetten olmalıdır.
Bosna Hersek	Yok	Var	26,2	Seçim listelerinde yer alan adayların en çok yüzde 60'ı aynı cinsiyetten olabilir. En az ilk iki adayın biri, ilk beş adayın ikisi ve ilk sekiz adayın üçü kadın olmalıdır.
Karadağ	Yok	Var	24,7	Seçim listelerinde yer alan adayların en çok yüzde 70'i aynı cinsiyetten olabilir.
Slovakya	Var	Yok	22,7	
Yunanistan	Var	Var	21,7	Siyasi partilerin seçim listelerinde yer alan adayların en az 1/3'ü farklı cinsiyetten olmak zorundadır.
Suudi Arabistan	Yok	Ayrılmış koltuklar	19,9	Meclisteki sandalyelerin yüzde 20'si kadınlara ayrılmıştır.
Romanya	Var	Yok	18,5	
Türkiye	Var	Yok	17,3	
Brezilya	Yok	Var	15,2	Seçim listesinde yer alan adayların en az %30'u farklı cinsiyetten olmalıdır.
Macaristan	Var	Yok	12,6	
Japonya	Yok	Yok	9,9	
İran	Yok	Yok	5,6	
Lübnan	Yok	Yok	4,7	
Kuveyt	Yok	Yok	1,5	

Kaynak: IPU, Women in Politics 2021, https://www.ipu.org/women-in-politics-2021; IDEA, Gender Quotas Database, https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/database; Dahlerup, vd., Atlas of Electoral Gender Quotas, 2013.

Tablo 2 incelendiğinde cinsiyet kotalarının uygulandığı ülkelerde kadın milletvekili oranlarının nispeten daha yüksek olduğu, kota uygulaması bulunmayan ülkelerde ise kadın temsilci oranlarının düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Ruanda, dünyada yasama meclisinde kadınların en yüksek oranda bulunduğu ülkedir. Oranın yüksek olmasında Ruanda'da 1994 yılında yaşanan soykırımın ve soykırımda erkeklerin daha fazla sayıda katledilmesinin etkisi bulunmaktadır. Soykırımdan sonra nüfusun yüzde 70'ini oluşturan kadınlar hane reisi, toplum lideri ve finansal sağlayıcı olarak birden fazla rol üstlenmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Ruanda'daki yasal düzenlemeler de kadınların yasama organında daha yüksek oranda temsil edilmesine imkan tanımıştır (Hogg, 2007). Yasama organındaki kadın temsilci sayısı ikinci en yüksek ülke olan Küba'da ise herhangi bir cinsiyet kotası bulunmamaktadır. Küba'da cinsiyet kotaları kullanılmasa da kadınların siyasetteki varlığını güçlendirmek için pozitif ayrımcılık önlemleri uygulanmaktadır. Bu kapsamda Fidel Castro daha 1974 yılında toplumsal cinsiyet eşitliğini bir hedef olarak belirlemiştir (Luciak, 2005).
Sonuç olarak kadınların yasama organlarında daha yüksek oranlarda yer almalarında yasal düzenlemelerin ve siyasi parti liderleri ile devlet yöneticilerinin yaklaşımlarının etkili olduğu söylenebilir.

TÜRK SİYASETİNDE KADIN TEMSİLCİLER

Türkiye'de seçmenlerin yarısı kadın olmakla birlikte TBMM'de kadınların aynı oranda temsil edildiğini söylemek mümkün değildir.

Tablo 3. Seçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Kadın	Erkek
50,7	49,3

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, Güncel Seçim İstatistikleri, https://www.ysk.gov.tr/tr/istatistik/5644

Kadınların milletvekili seçilme hakkını kazandığı 1934 tarihinden sonra gerçekleşen ilk seçimden (1935) itibaren TBMM'de milletvekili olan kadınların oranı tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Türkiye'de Kadın Milletvekili Oranları

1935	4,5	**1977**	0,9
1939	3,7	**1983**	3,0
1943	3,5	**1987**	1,3
1946	1,9	**1991**	1,8
1950	0,6	**1995**	2,4
1954	0,7	**1999**	4,2
1957	1,3	**2002**	4,4
1961	0,7	**2007**	9,1
1965	1,8	**2011**	14,4
1969	1,1	**2015**	14,7
1973	1,3	**2018**	17,3

Kaynak: TÜİK, Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclisteki Temsil Oranı, 2018, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=adalet-ve-secim-110&dil=1; TÜİK,

Cinsiyete Göre Bakan ve Milletvekili Oranları, 2021, https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=cinsiyet

Tablo 4 incelendiğinde özellikle 2007 yılından sonra kadın milletvekili oranlarının arttığı ancak yine de kadınların mecliste yeterince temsil edilmediği söylenebilir. Parlamentolararası Birlik tarafından 2021 yılında yayınlanan rapora göre de kadın milletvekili oranı bakımından Türkiye, 191 ülke arasında 129'uncu sırada yer almaktadır. Rapora göre ele alınan ülkelerin meclislerinde kadın milletvekili oranı ortalama yüzde 25,6'dır (Inter-Parliamentary Union, 2021).

Tablo 5. Kadın Milletvekili Oranları

Dünya ortalaması	25,6
Amerika kıtası	32,2
Avrupa	30,5
Sahraaltı Afrika	25,1
Asya	20,8
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	19,3
Pasifik	18

Kaynak: IPU, Women in Politics 2021, https://www.ipu.org/women-in-politics-2021

Tablo 5'te de görüleceği üzere Türkiye yüzde 17,3'lük kadın milletvekili oranı ile birçok ülkenin gerisinde kalmaktadır.
Kadın milletvekillerinin son beş yasama döneminde partilere göre dağılımı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Siyasi Partilere Göre Kadın Milletvekili Oranları

Parti Adı/Seçim Yılı-Kadın Vekil Oran (%)	**2018**	**2015**	**2011**	**2007**	**2002**
Adalet ve Kalkınma Partisi	18,2	10,7	14,1	8,8	3,5
Cumhuriyet Halk Partisi	12,5	13,7	14	9,1	6,2
Milliyetçi Hareket Partisi	8,1	8,5	5,7	2,8	-
İyi Parti	7,1	14,2	-	-	-
Halkların Demokratik Partisi / Barış ve Demokrasi Partisi	38,8	35,4	31	-	-

Kaynak: TBMM Albümleri, https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album.htm

Kadın milletvekillerinin partilere göre dağılımı incelendiğinde en yüksek oranların HDP'de olduğu görülmektedir. Bunda parti tüzüğünün üçüncü maddesinin e fıkrasında yer alan "Tüm karar alma mekanizmalarında kadınlar lehine en az eşit temsili esas alır ve uygular." ifadesinin etkili olduğu düşünülebilir (Halkların Demokratik Partisi, 2014). Kadın milletvekili oranı en yüksek ikinci parti AKP'dir. AKP tüzüğünde bir cinsiyet kotası bulunmamakla birlikte kadınların seçilebilmesi için parti içi özel destek mekanizmaları kullanılmaktadır. Parti başkanı Recep Tayyip Erdoğan kadınları zorla siyasete sokmaya ve cinsiyet kotalarına karşı olsa da kadınların siyasetin içinde yer almasını istemekte ve onları desteklemektedir (Cansun, 2012). CHP tüzüğünün 56'ncı maddesinde milletvekili, il genel meclisi ve belediye meclisi adaylıklarında yüzde 33 cinsiyet kotası uygulanacağı belirtilmektedir (Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, 2018). Genel başkanı kadın olan İyi Parti'de de cinsiyet kotası bulunmaktadır. Parti tüzüğünde (md. 13) milletvekili, il genel meclisi ve belediye meclisi adaylıklarında yüzde 25 cinsiyet kotası olduğu bildirilmiştir (İyi Parti Tüzüğü, 2019). CHP ve İyi Parti'de cinsiyet kotaları adaylıklar için belirlendiğinden ilgili partilerin meclisteki kadın milletvekili sayıları belirlenen oranların altındadır. Bu durum da kadın adayların seçim listelerinde üst sıralarda yer alamadığını düşündürmektedir. MHP tüzüğünde ise cinsiyet kotalarına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.
Meclise girebilen kadınların yönetimde ne kadar etkili olabildiği de incelenmesi gereken bir diğer konudur. Bu kapsamda farklı ülkelerde bakanlık pozisyonlarındaki kadın oranları incelendiğinde Türkiye'nin 193 ülke içinde 140'ıncı sırada yer aldığı görülmektedir (Inter-

Parliamentary Union, 2021). Yıllar itibariyle Türkiye'de kadın bakan oranları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Türkiye'de Kadın Bakan Oranları

Yıllar	2007-2008	2009-2010	2011-2014	2015	2016	2017	2018-2020
Yüzde	4,2	8,3	4	7,4	3,7	7,4	12,5

Kaynak: TÜİK, Cinsiyete Göre Bakan ve Milletvekili Oranları, 2021, https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=cinsiyet

Milletvekillikleri ve bakanlıklar dışında yerel düzeyde kadınların ne oranda temsilci olabildikleri de önemlidir. Yukarıda belirtildiği üzere parti tüzüklerindeki cinsiyet kotaları ve parti liderlerinin yaklaşımı yerel düzeydeki adaylıkları da kapsamaktadır. Yerel yönetimlerde görev alan kadın temsilci oranları Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Yerel Yönetimlerde Kadın Temsilci Oranları

Görev	Yüzde	Görev	Yüzde
Belediye Başkanı	3	İl Genel Meclis Üyesi	3,8
Büyükşehir Belediye Başkanı	10	Köy Muhtarı	0,6
İl Belediye Başkanı	2	Köy İhtiyar Heyeti	1,2
Büyükşehir İlçe Belediye Başkanı	4,8	Mahalle Muhtarı	3
İlçe-Belde Belediye Başkanı	1,5	Mahalle İhtiyar Heyeti	2,5
Belediye Meclisi Üyesi	11		

Kaynak: TÜİK, Yerel Yönetimlerde Erkek ve Kadın Oranı, 2020, https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=kadın

Tablo 8 incelendiğinde yerel yönetimlerde görev alan kadın temsilci oranlarının milletvekilli oranlarından daha düşük olduğu görülmektedir. Özellikle köy, ilçe ve belde gibi kırsal alanlarda kadınlar çok düşük oranda temsilci olmaktadır. Belediye meclisi üyeliklerinde ve büyükşehir belediye başkanlıklarında ise kadın temsilci oranları nispeten daha yüksektir. Ancak yine de kadınların yerel düzeyde de siyasette çok fazla yer almadığı söylenebilir.

SONUÇ

Kadınlar seçme ve seçilme hakkını 19'uncu yüzyıldan itibaren kazanmaya başlamalarına karşın 21'inci yüzyılda siyasette kadınların çok fazla yer almadığı görülmektedir. 20'nci yüzyılın sonuna doğru bazı ülkeler siyasette görev alan kadın sayılarını arttırmak amacıyla cinsiyet kotalarına ilişkin düzenlemeler yapmışlardır. Düzenlemelerin bir kısmı anayasa ve yasalarda yer almışken, diğer bir kısmında ise partiler düzeyinde ele alınmıştır. Mevzubahis düzenlemelerle kadın milletvekili, bakan ve yerel temsilci sayılarında artış yaşansa da kadınların halen erkeklerle eşit düzeyde siyasette yer aldıklarını söylemek mümkün değildir.

Türkiye'de kadınlar milletvekili seçme ve seçilme hakkına 1934 yılında sahip olmuşlar hemen akabinde gerçekleşen 1935 genel seçimlerinde ise mecliste yüzde 4,5 oranında yer almışlardır. Bu seçimden sonra gerçekleşen genel seçimlerde ise kadın milletvekili oranları yüzde 0,6'lara kadar düşmüştür. Kadınların 1935 seçimlerinde kazandıkları milletvekili oranını tekrar yakalamaları 2002 yılını bulmuştur. Dolayısıyla 1935-2002 yılları arasında kadın milletvekili oranlarının binde 6 ile yüzde 4,5 arasında çok düşük oranlarda seyrettiği söylenebilir. 2002 yılında gerçekleşen genel seçimlerden sonra ise kadın milletvekili oranlarının düzenli olarak arttığı görülmektedir. Bu noktada Türkiye'de cinsiyet kotalarına ilişkin anayasal ya da yasal bir düzenleme bulunmasa da partiler düzeyinde uygulanan cinsiyet kotaları ve parti

liderlerinin çalışmaları kapsamında atılan adımların faydalı olduğu söylenebilir. Ancak yine de Türkiye kadın milletvekili oranları bakımından dünya ortalamasının altında kalmaktadır.
Türkiye'deki kadın bakan oranları ile yerel yönetimlerde görev alan kadın sayıları ise çok daha düşüktür. Bu kapsamda özellikle yönetici pozisyonlarında kadınların daha az yer aldığı söylenebilir. Ayrıca köy, ilçe ve belde gibi kırsal alanlarda görev alan kadın temsilci sayılarının çok daha düşük olduğu tespit edilmiştir.
Sonuç olarak Türkiye'de seçmenlerin yarısını oluşturmalarına karşın siyasette görev alan kadın sayıları çok düşüktür. Partiler düzeyindeki adımlarla oranlarda belli bir artış yakalanmış olsa da yasal düzenlemelerle bunun desteklenmesi düşünülebilir. Böylece asgari temsil oranını ifade eden kritik eşiğe ulaşılabilir. Kadın temsilci oranlarının artmasıyla birlikte kadınlar, erkeklerden farklı bilişsel ve duygusal yaklaşımlarıyla politika oluşturulması süreci, hemcinslerinin yaşadığı sıkıntıların çözümü gibi farklı alanlarda ülke yönetimine katkı sağlayabileceklerdir.

KAYNAKÇA

Örtlek, M., & Tekelioğlu, S. (2013). Türkiye'de Siyaset ve Kadın. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5*(2), 278-287.
Anderson, M. J., & Swiss, L. (2014). Peace Accords and the Adoption of Electoral Quotas for Women in the Developing World, 1990-2006. *Politics and Gender*(10), 33-61.
Cansun, Ş. (2012). *Siyasette Cinsiyet Kotası: AKP ve CHP Örnekleri.* Gender and Politics in Turkey.
Childs, S., & Krook, M. L. (2008). Critical Mass Theory and Women's Political Representation. *Political Studies, 56*, 725-736.
Childs, S., & Krook, M. L. (2009). Analysing Women's Substantive Representation: From Critical Mass to Critical Actors. *Government and Opposition, 44*(2), 125-145.
Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü. (2018, 03 9-10). 05 25, 2021 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi: https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf adresinden alındı
Dahlerup, D. (2007). Electoral Gender Quotas: Between Equality of Opportunity and Equality of Result. *Journal of Representative Democracy, 43*(2), 73-92.
Dahlerup, D. (23-24 February 2003). The Implementation of Quotas: Latin American Experiences. *Comparative Studies of Electoral Gender Quotas.* Lima, Peru: International IDEA Workshop.
Dahlerup, D., Hilal, Z., Kalandadze, N., & Kandawasvika-Nhundu, R. (2013). *Atlas of Electoral Gender Quotas.* Stockholm, Sweden: International Institude for Democracy and Electoral Assistance.
Erzen, M. Ü. (2019). Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği. *Asya Studies*(8), 21-32.
Halkların Demokratik Partisi. (2014, 06 22). 05 20, 2021 tarihinde Halkların Demokratik Partisi Tüzüğü: https://www.hdp.org.tr/tr/parti-tuzugu/10/ adresinden alındı
Hogg, C. L. (2007). Women's Political Representation in Post-Conflict Rwanda: A Politics of Inclusion or Exclusion? *Journal of International Women's Studies, 11*(3), 34-55.
IDEA. (tarih yok). 05 20, 2021 tarihinde Gender Quotas Database: https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/database adresinden alındı
Inter-Parliamentary Union . (2021, 01 01). 05 10, 2021 tarihinde Women in Politics: 2021: https://www.ipu.org/women-in-politics-2021 adresinden alındı
İyi Parti Tüzüğü. (2019, 10 04). 05 25, 2021 tarihinde İyi Parti: https://iyiparti.org.tr/Assets/Upload/iyiparti-tuzuk-20191004.pdf adresinden alındı
Konan, B. (2011). Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 60*(1), 157-174.

Krook, M. L. (2015). Empowerment versus Backlash: Gender Quotas and Critical Mass Theory. *Politics, Groups, and Identities, 3*(1), 184-188.
Luciak, I. A. (2005). Party and State in Cuba: Gender Equality in Political Decision Making. *Politics and Gender, 1*(2), 241-263.
Sarıkaya, E. (2019). *Kadının Siyasi Hakları Tarihçesi.* Ankara: TAÇESE.
TBMM. 05 15, 2021 tarihinde TBMM Milletvekili Albümleri: https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album.htm adresinden alındı
TÜİK. (2018, 09 26). 05 10, 2021 tarihinde Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclisteki Temsil Oranı: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=adalet-ve-secim-110&dil=1 adresinden alındı
TÜİK. (2020, 10 02). 05 10, 2021 tarihinde Yerel Yönetimlerde Erkek ve Kadın Oranları: https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=kadın adresinden alındı
TÜİK. (2021, 03 05). 05 10, 2021 tarihinde Cinsiyete Göre Bakan ve Milletvekili Oranları: https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=cinsiyet adresinden alındı
Yüksek Seçim Kurulu (YSK). 05 15, 2021 tarihinde Güncel Seçim İstatistikleri: https://www.ysk.gov.tr/tr/istatistik/5644 adresinden alındı
Yaylı, H., & Eroğlu, G. (2015). Yerel Katılım Bağlamında Türkiye'de Kadın Temsili. *International Journal of Science Culture and Sport*(Special Issue 3), 504-524.

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE FİYAT DUYARLILIĞININ VE ALGILANAN KALİTENİN SATIN ALMA DAVRANIŞINA ETKİSİ

Doç. Dr. Murat ÇAKIRKAYA
Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Lojistik Yönetimi Bölümü, Konya, Turkey,
ORCID ID: 0000-0001-8191-6958
Doç. Dr. Murat KOÇYİĞİT
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, Konya, Turkey,
ORCID ID: 0000-0002-2250-415X
Mükremin YİĞİT
Necmettin Erbakan Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCID ID: 0000-0003-4424-2733

GİRİŞ

Bireyin davranışsal niyeti, davranışa karşı tutumuna ve davranışla ilişkili öznel normlara bağlıdır. Tüketici davranışıyla ilgili birçok farklı soru arasında, açıklanması en zor olanlardan biri, bir tüketicinin neden belirli bir satın alma yaptığıdır. Çünkü bu tür cevaplar nadiren basit veya nettir. Ancak, bir firmanın bir tüketiciyi bir ürünü satın almak için gerçekten neyin tetiklediğini bilmesi gerektiğinden, soru çok önemlidir (Asshidin vd. 2016).

Pandemi sürecinde tüketiciler sağlıklı gıdalara daha fazla ilgi göstermeye ve satın aldıkları gıdaların besin değerlerini dahi dikkate alarak kararlarını vermeye başlamışlardır (Baltacı & Akaydın, 2020). Tüketicilerin Pandemi döneminde yoğun olarak kullandığı ürünlere dair tecrübeleri arttıkça Pandemi sürecinin bitiminde de bu ürünlere olan talebin kısmen de olsa devamını beklemek yanlış olmayacaktır (Richards & Rickard, 2020).

Yukarıda da değinildiği üzere COVID-19 salgını tüketici davranışlarında bilişsel düzeyde değişimlere neden olmuştur. Bu değişim karar verme süreçlerinde de kendini göstermiştir. Fiyat duyarlılığı ve kalite algısı, tüketici davranışlarındaki değişimin ana unsurlarıdır. Çünkü fiyat duyarlılığı, tutumu etkilemekte ve ardından tutum da satın alma davranışını etkilemektedir (Parson & Vancic, 2020).

Fiyat duyarlılığı, bir müşterinin belirli bir zamanda ödemeye razı olduğu fiyatla ilgili bir kavramdır (Renison ve Hardt, 2008). Oranları değişmekle birlikte tüm ürün ve hizmet kategorileri için müşteriler belirli düzeyde fiyat hassasiyetine sahiptir. Fiyattaki küçük bir değişikliğin firmanın geliri üzerinde önemli bir etkisi olabilir. Pazarlamacıların, hedef müşterilerinin fiyat hassasiyetini anlamaya çalışmaları ve ne kadar değişikliğin kabul edilebilir bir seviye olarak algılandığını anlamaları önemlidir (Boonpattarakan, 2012). Diğer yandan pazarlamacılar, hedef müşterilerinin fiyat duyarlılıkları ile marka sadakatleri arasındaki ilişkiyi de açıklamaya çalışmalıdırlar. Lakin bu ilişkinin ortaya konulması, tüketicilerin bir ürün ya da hizmet için ödeyecekleri meblağların ortaya konulması açısından da aydınlatıcı olacaktır (Goldsmith vd., 2010).

Tüketici davranışları üzerinde etkili olan bir diğer kavram da algılanan kalitedir. Zeithaml (1988) algılanan kaliteyi tüketicilerin bir ürünün mükemmellik veya üstünlük derecesine ilişkin değer yargıları olarak kabul etmiştir. Bu nedenle algılanan kaliteyi bireysel tutumlarla yakından bağlantılı soyut bir kavram olarak görmüştür. Nitekim algılanan kalite nesnel veya gerçek kaliteden farklıdır. Diğer yandan algılanan kalite ve bir ürünün belirli bir özelliğinin ötesinde daha soyut bir kavramdır. Tutuma da benzeyen bütünsel bir değerlendirmedir. Aynı zamanda algılanan kalite tüketicinin kendi iç dünyasına dair yargısıdır. Bu nedenle, öznel kalite olarak da bilinen algılanan kalite, tüketicilerin bir ürünün kalitesi konusunda ulaştıkları değer yargıları olarak tanımlanabilir (Rosillo-Díaz vd., 2019). Tüketicilerin kalite algıları,

satın alma niyetinde önemli bir olumlu etkiye sahiptir (Choi & Kim, 2013; Wu & Chen, 2014; Ariffin vd., 2016).
Sonuç olarak hem fiyat duyarlılığı hem de algılanan kalitenin satın alma davranışı üzerindeki etkisi önemlidir ve özellikle COVID-19 gibi tarihin en büyük pandemilerinden birinin yaşandığı dönemde bu iki değişkenin satın alma davranışları üzerindeki etkisi çok daha önemli hale gelmektedir. Nitekim COVID-19 salgınında tüketicilerin özellikle gıda maddeleri ve temizlik ürünleri söz konusu olduğunda risksiz ve en yüksek kaliteye sahip ürünleri tercih etmeleri ve bu ürünler için daha yüksek fiyat ödemeye istekli olmaları son derece doğal görünmektedir.
Çalışmada COVİD-19 pandemi sürecinde "fiyat duyarlılığı ve algılanan kalite" ile "satın alma davranışı" arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı ve "fiyat duyarlılığı ve algılanan kalite" nin "satın alma davranışı" üzerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir etkiye sahip olup olmadığı araştırılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Fiyat Duyarlılığı & Satın Alma Davranışı Etkileşimi

Bir ürünün fiyatı ile mukayese işlevi gören dört göstergeden söz edilebilir. Bunlar: Ürünün satın alınabilir bir fiyatının olması, rekabetçi olması, ürünün kalitesine uygun olması ve son olarak satın alınan ürünün faydaları ile münasip olmasıdır (Irawan vd., 2020).
Fiyat duyarlılığı bireylerin ürün ve hizmet fiyatlarındaki değişimleri algılama ve bu değişime tepki verme derecesidir (Monroe, 1973). Nitekim çoğu tanımda fiyat duyarlılığı, tüketicilerin satın almak istedikleri ürün veya hizmetler için yapılan ödemeler olarak tanımlanmaktadır. Fiyat çok yüksek olarak algılanırsa, tüketiciler isteksiz olabilir ve satın almakta tereddüt edebilir. Aksine, fiyat makul ve ilgili kabul edilirse, tüketiciler bu teklifleri ödemeye istekli olacaktır (Boonpattarakan, 2012). Fiyat duyarlılığı ilk olarak Gabor ve Granger (1966) tarafından incelenmiştir. Yazarlar bazı ucuz ürünler için üst ve alt fiyat limitlerini belirlemek için bir çalışma yapmışlardır. Çalışmalarının sonucu, üst ve alt fiyat sınırları arasındaki aralığın tüketicilerde satın alma niyetini oluşturduğu, bununla birlikte bu sınırların satın alma miktarları üzerinde etkili olduğunu göstermiştir (Uslu & Huseynli, 2018). Fiyat duyarlığı ölçümü noktasında ilk çalışma ise Van Westendorp (1976) tarafından gerçekleştirilmiştir. Van Westendorp'un "Fiyat Duyarlılık Ölçümü" (PSM), temelde tüketici fiyat tercihlerini belirlemek için bir yöntem olarak geliştirilmiştir ve pazarlamacılar tarafından birkaç on yıldır kullanılmıştır. Travers (1983), kalite algısıyla ilişkili fiyat değişim aralığı üzerinden tüketici fiyat direncinin derecesini araştırarak modeli genişletmiştir.
Fiyat duyarlılığı, satın alma kararlarında en önemli hususlardan biridir ve ölçümü, diğer birçok faktöre göre daha az tartışmaya tabidir. Fiyat duyarlılığı üzerine yapılan araştırmalar, genellikle tüketicilerin satın alma kararlarında fiyatın önemini analiz etmiştir. Bu çalışmaların çoğu, fiyatları daha doğru algılayan tüketicilerin, onlara daha fazla önem veren tüketiciler olduğunu ortaya koymuştur (Brown, 1971; Kujala ve Johnson, 1993; McGoldrick ve Marks, 1987). Bu önerme, satın alma kararlarında fiyatın öneminin diğer ilgili değişkenler aracılığıyla dolaylı olarak operasyonel hale getirildiği çalışmalarla da büyük ölçüde doğrulanmıştır. Bu kapsamda; tüketicilerin fiyatlara duyduğu ilgi (Teixeira, 2014; Conover, 1986; Dickson & Sawyer, 1990), fiyat bilgilerinin kullanımı (Mazumdar & Monroe, 1990) ve fiyatları düzenli olarak karşılaştırma eğilimi (Le Boutillier vd., 1994; Vanhuele & Dre`ze, 2002) vb. değişkenler tüketicilerin satın alma davranışlarına dolaylı da olsa etki etmektedir.
Fiyat duyarlılığının duruma özgü olması mümkündür. Örneğin hedonik ve faydacı alımlar, sosyal etki, zaman baskısı, mevsimsel etkiler, alışveriş ortamı (örneğin kalabalık) ve hatta ruh hali fiyat duyarlılığında kaymalara neden olabilecek faktörleri oluşturmaktadır. Nitekim yapılan bir çalışmada, tüketicilerin hedonik ürünlerin satın alınmasında fiyata daha az duyarlı oldukları görülmüştür (Wakefield ve Inman, 2003). Irani & Hanzaee, (2011) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da benzer şekilde fiyat duyarlılığı ile hedonik değer arasında

negatif bir ilişkinin bulunduğu, buna karşın fiyat duyarlılığı ile faydacı değer arasında pozitif bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu çalışmanın sonucu, faydacı ve hedonik değerin alışveriş memnuniyetini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Fiyat duyarlılığı ürün bazında değişiklikler gösterebilmektedir. Benzer şekilde ürünün parasal değeri de fiyat duyarlılığı üzerinde etkili olabilmektedir. Nitekim Dahlström & Åsberg (2009) yaptıkları çalışmada fiyatlar arttıkça fiyat duyarlılığının azaldığı sonucuna ulaşmışladır. Yazarlara göre yüksek fiyatlı ürün kategorilerinde daha az karşılaştırılabilir ürün mevcuttur, bu nedenle talep daha az esnek hale gelmektedir.

Kotler ve Keller (2006) müşterilerin düşük maliyetli ürünlerin fiyatlarına veya nadiren satın aldıkları ürünlerin fiyatlarına karşı daha az duyarlı olduklarını belirtmişlerdir. Yazarlar ayrıca bir ürünün ikamesi ya da alternatifi çok az olduğunda veya hiç olmadığında, ürün fiyatının yüksekliğinin fark edilemediğinde, satın alma alışkanlıklarını değiştirmekte yavaş olan müşterilerde, daha yüksek fiyatların haklı olduğu düşünüldüğünde ve son olarak ürün fiyatının, ürünün kullanım ömründe oluşan toplam maliyetin yalnızca küçük bir kısmını oluşturulduğunda fiyata karşı daha az duyarlılığın söz konusu olduğunu ortaya koymuşlardır.

Tüketicilerin ürün/hizmet fiyatlarına olan duyarlılıklarına etki eden çok sayıda etkenden bahsetmek mümkündür. Bununla birlikte genel bir değerlendirme ile bu etkenlerin dört kategori altında toplanması mümkündür. Bunlardan ilki *tüketicinin gelir durumudur*. Nitekim daha fazla parası olan insanların daha fazla para harcamaları doğaldır. Diğer bir ifadeyle gelir düzeyi yüksek tüketicilerin fiyat duyarlılıkları genellikle düşüktür (Soba & Aydin, 2012). Lichtenstein vd., (1993) bazı ürün kategorileri için fiyat duyarlılığının prestij duyarlılığı veya fiyatın alıcı hakkında diğer insanlara neyi işaret ettiğinin algılanmasıyla olumsuz bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. *Pazarlama stratejileri* de fiyat duyarlılığının oluşumunda önemli bir rol oynar. Örneğin, kapsamlı ve etkili dağıtım yoluyla satın almanın rahatlığını artırmak ya da hızlı teslimat hizmeti sunmak pazarlamacıların marketlerdeki ürünleri için daha yüksek fiyatlar talep etmelerine izin verir. Çoğu reklam, kategorideki bir ürünü diğerlerinden ayrıştırır ve bu reklam markaya pazar gücü sağlayarak fiyat duyarlılığını azaltır (Goodstein 1997). Diğer yandan satış promosyonları ve renkler, ambalaj tasarımı ve marka adı gibi görünen küçük etkiler, tüketicilerin birçok ürün türü için ne kadar ödeyeceğini de etkileyebilir (Aaker 1991). Tüketicilerin ürün/hizmet fiyatlarına olan duyarlılıklarına etki eden etkenden bir diğeri *bireysel farklılıklardır*. Bu alanda yapılmış çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. İster sadık ve isterse sadakatsiz olsun tüm tüketiciler satın alma kararlarını verirken farklı motivasyonlara sahip olabilir. Tüketicilerin elde ettiği bilgiler temel satın alma motivasyonlarını ortaya çıkarır ve şirketin elde tutma ve edinme stratejilerinin etkinliğini artırmaya yardımcı olur. Bununla birlikte genel bir değerlendirmede bulunulacak olursa sadık müşterilerin fiyata genel olarak duyarsız olmalarına karşın sadakatsiz müşterilerin satın alma kararlarında fiyat değişikliklerine daha duyarlı olduklarını söylemek mümkündür (Yoon & Tran, 2011). Son olarak bu üç unsurun dışında gelişen bazı *durumsal faktörler* de fiyat duyarlılığını etkileyebilir. Örneğin, tüketiciler hediye alırken, acil durumla karşılaştıklarında ya da tatilde arkadaşlarıyla birlikte iken, normal dönemlerine kıyasla fiyata daha az duyarlı olacaklardır (Dickson ve Sawyer 1990). Krizleri ve olağanüstü durumları da bu kategori içerisinde değerlendirmek mümkündür. Vlontzos vd., (2017) krizlerden etkilenen ve etkilenmeyen iki tüketici grubunun varlığından söz etmiştir. Krizden etkilenen tüketicileri satın alma davranışına yönlendiren unsurların fiyat duyarlılığı, ürünün menşei ve sağlık sorunları olduğunu vurgulamıştır.

Algılanan Kalite & Satın Alma Davranışı Etkileşimi

Algılanan kalite kavramı duruma ve bağlama göre değişebildiği için literatürde standart bir tanım bulunmamaktadır. Algılanan kalite, müşterinin, kullanım amacına göre bir ürün veya hizmetin genel kalitesi veya üstünlüğüne ilişkin algısı olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle algılanan kalitenin markaların veya ürünlerin gerçek kalitesi olmadığını, bunun yerine

tüketicilerin bir işletmenin veya bir hizmetin genel mükemmelliği veya üstünlüğü hakkındaki yargıları olduğu dikkatlerden kaçırılmamalıdır (Aaker, 1991; Zeithaml, 1988). Chaudhuri (2002) algılanan kaliteyi tüketici memnuniyeti bağlamında ele almış ve algılanan kaliteyi etkili bir faktör olarak değerlendirmiştir. Çünkü tüketiciler algılanan kalite ne kadar yüksekse ilgili üründen o kadar memnun kalacaklar ve satın alma niyetleri de o kadar yükselecektir. Algılanan kalite, özellikle müşterilerin satın alacakları ürünler hakkında daha az bilgiye sahip olduğu veya hiç olmadığı zamanlarda müşteri satın alma kararı üzerinde doğrudan etkiye sahiptir (Aaker, 1991). Algılanan hizmet kalitesi ise, hizmetlerin müşterilerin beklentilerini nasıl sağladığına ilişkin hizmeti değerlendirmektir. Çoğu hizmetin doğası, müşterilerin hizmet sağlama sürecinde hazır bulunmasıdır. Müşterinin kalite konusundaki algısı sadece hizmetten değil, hizmet sunum sürecinden de etkilenir (Naami vd., 2017).

Literatür incelendiğinde tüketicilerin kalite algılarını şekillendiren çok sayıda faktörün bulunduğu ve bu nedenle farklı sınıflandırmaların söz konusu olduğu görülecektir (Parasuraman et al., 1985; Zeithaml, 1988; Fandos ve Flavián, 2006; Rosillo-Díaz vd., 2019). Örneğin yapılan bir çalışmada bir bireyin kalite algısının; ürünün özelliklerini tanımlayan bilgiler, satın almanın yapıldığı yer veya tüketilen malın çeşitliliği vb. bir dizi faktöre bağlı olabileceğine vurgu yapılmıştır (Fandos ve Flavián, 2006). Bu sınıflandırmada algılanan kalite, tüketicilerin bir marka hakkında, bir ürün hakkında veya her ikisinin performansı hakkında yaptığı öznel değerlendirmeler olarak kabul edilmiştir (Yu vd., 2018a). Bu yaklaşıma göre tüketicilerin bir ürüne ait kalite algıları, bu ürünün bilgilendirici ipuçlarından etkilenir. Bu ipuçlarından bazıları ürünlere ait içsel ipuçları iken bazıları dışsaldır. İçsel ipuçları, ürünün performansı, özellikleri, güvenilirliği, uygunluğu, dayanıklılığı, hizmet verilebilirliği ve estetiği gibi ürünlerin kendisinin fiziksel özellikleriyle ilgilidir (Yee vd., 2011). Yapılan bir çalışmada renk, tat ve koku gibi içsel niteliklerle bağlantılı olarak algılanan kalite düzeyinin, müşterilerin satın alma niyetine açıkça anlamlı ve olumlu bir etkisi olduğunu göstermiştir (Espejel & Fandos, 2008). Öte yandan, dışsal ipuçları ise; fiyat, marka adı, marka imajı, şirket itibarı, üreticinin imajı, perakende mağaza imajı ve menşe ülke gibi ürünlerin kendisinin dışında olan unsurlardan oluşmaktadır (Yee vd., 2011). Yapılan bir diğer sınıflandırmada algılanan kalite dört boyut üzerinden değerlendirilmiştir. Bunlar: güvenilebilirlik, güvenilirlik, üstünlük ve tutarlılıktır (Ariffin vd., 2016).

Konuya ilişkin çalışmaların birçoğunda ise tüketicilerin kalite algıları üzerinde etkili olan 8 ortak boyut üzerinde durulmuştur. Bu boyutlar: *Performans*: Bir ürünün birincil kullanım özelliğidir (Shaharudin vd., 2013). Bir televizyonun görüntüsünün netliği, bir üniversitenin mezunlarının iş bulma oranı, bir hastanenin doğru ve etkin tedavileri uygulaması vb. (Garvin, 1987). Ürünlerin çoğu, dört performans düzeyinden birine ayarlanmıştır: düşük, orta, yüksek veya üstün. Performans kalitesi, ürünün ana özelliklerinin çalıştığı seviyedir. Üreticiler bir değer modeli uyguladığında ve daha düşük bir fiyatla daha yüksek bir kalite sağladığında kalite, farklılaşmanın önemli bir boyutu haline gelir (Kotler ve Keller, 2006). *Özellikler*: Bir ürünün cazip yan/ek özellikleridir (Shaharudin vd., 2013). Bir üniversitenin öğrencilerine sağlık hizmeti sunması, bir hastanenin dahili eczanesinin olması vb. (Garvin, 1987). *Uygunluk*: Bir ürünün tasarımının ve çalışma karakteristiğinin belirlenmiş standartları karşılama derecesidir (Shaharudin vd., 2013). Bir otomobilde ABS sisteminin ve hava yastığının olması, bir hastanenin acil servise sahip olması vb. (Garvin, 1987). Alıcılar, ürünlerin yüksek kalite uygunluğuna, yani tüm birimlerin aynı şekilde üretildiği veya taahhüt edilen özellikleri karşılama derecesine sahip olmasını bekler (Kotler ve Keller, 2006). *Güvenilirlik*: Bir ürünün belirtilen kullanım koşulları altında belirli bir süre boyunca düzgün çalışma olasılığıdır (Shaharudin vd., 2013). Bir otomobil için arızalanmadan geçen süre, bir üniversiteye yaptığı bilimsel araştırmalar nedeniyle duyulan güven vb. (Garvin, 1987). Güvenilirlik, ürünün belirli bir süre içinde arızalanmama veya arızalanmama olasılığının bir ölçüsüdür. Alıcı genellikle daha güvenilir bir ürün için daha fazla ödeme yapar (Kotler ve Keller, 2006). *Dayanıklılık*: Müşterinin ürün fiziksel olarak bozulmadan veya değiştirme

tercih edilene kadar üründen elde ettiği kullanım miktarıdır (Shaharudin vd., 2013). Bir otomobil için parçalarının paslanma ve korozyona karşı dayanıklı olması, bir binanın depreme dayanıklı olması vb. (Garvin, 1987). Dayanıklılık, bir ürünün normal veya stresli koşullar altında çalışma ömrü beklentisinin bir ölçüsüdür. Alıcılar genellikle iyi bir üne sahip bir ürün için daha fazla ödeme yapacaklardır (Kotler ve Keller, 2006). *Hizmete Elverişlilik*: onarımın hızı, yeterliliği ve nezaket derecesidir (Shaharudin vd., 2013). Diğer bir ifadeyle bir ürünle ilgili olarak şikâyetlerin ve problemlerin çözülebilme kolaylığıdır. Bir otomobilin bakım ve yedek parça kolaylığı, bir binanın çatısında oluşabilecek bir sorunda çatıya kolaylıkla ulaşılabilmesi vb. (Garvin, 1987). *Estetik*: Bir ürünün beş duyumuza nasıl hitap ettiği ile ilgili algılardır (Shaharudin vd., 2013). Diğer bir ifadeyle görünüş, renk, çekicilik, koku vb. ürünün duyulara hitap edebilme yeteneğidir. Bir otomobilin renk ve tasarımının uyumlu olması, bir binanın dekoratif özellikler açısından müşterinin zevkine hitap etmesi vb. (Garvin, 1987). *İtibar*: Müşterinin firmanın itibarına dayalı bir ürün kalitesi algısıdır (Shaharudin vd., 2013). Bir ürün ya da hizmetin geçmiş performansı ve müşteriler açısından göreli imajıdır (Garvin, 1987).

Tüketicilerin belirsizlikten kaçınma düzeyleri de kalite algıları üzerinde etkili olabilmektedir. Nitekim belirsizlikten kaçınma düzeyi yüksek olan bireylerin, düşük olanlara oranla ürün kalitesini belirlemede daha büyük duyarlılık gösterdiklerini gösteren ampirik kanıtlar mevcuttur (Yu vd., 2018b). Kalite algısı noktasında bir diğer duyarlılık farklılığı da tüketicilerin bireyselci ya da kolektivist olmalarından kaynaklanmaktadır.

Fiyat duyarlılığının ve algılanan kalitenin satın alma davranışı üzerindeki etkisi bazı değişkenler üzerinden dolaylı da olabilmektedir. Nitekim Beneke vd., (2013) algılanan ürün değerinin ve nihai olarak satın alma istekliliğinin modellenmesine algılanan ürün kalitesinin dahil edilmesi durumunda, ürün kalitesinin market markalı ürün gruplarının satın alımlarının önemli bir belirleyicisi olacağını iddia etmişlerdir. Diğer yandan Varki ve Colgate (2001), Etgar ve Malhotra (1981) ve Gerstner (1985) gibi yazarlar tarafından yapılan çok sayıda çalışma, algılanan nispi fiyatın algılanan ürün kalitesinin bir belirleyicisi olduğunu ve bu nedenle her iki değişken arasında pozitif bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur. Bunun başlıca nedeni ise daha yüksek fiyatın daha yüksek kalite anlamına geldiğine yönelik genel kanaattir (Soba & Aydin, 2012). Nitekim birçok tüketici fiyatı kalite göstergesi olarak kullanır. İmaj fiyatlandırması; özellikle parfümler, pahalı arabalar ve tasarımcı kıyafetleri gibi egoya duyarlı ürünlerde etkilidir. Gerçek kalite hakkında bilgi mevcut olduğunda, fiyat kalitenin daha az önemli bir göstergesi haline gelir. Bu bilgi mevcut olmadığında, fiyat bir kalite sinyali görevi görür (Kotler ve Keller, 2006). Kotler vd. (1999) tarafından gerçekleştirilen ve fiyat ile kalite algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma, tüketicilerin daha yüksek fiyatlı arabaları daha kaliteli olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Diğer bir çalışmada ise Wang vd. (2020) fiyat duyarlılığının, algılanan gıda kalitesi ile organik gıda satın alma niyeti arasındaki ilişkiye aracılık ettiği sonucuna ulaşmışlardır. González-Benito & Martos-Partal (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları market markalı ürün tüketiminin hem fiyat duyarlılığı hem de kalite algıları ile açıklanabileceğini göstermiştir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ VE KAVRAMSAL MODEL

Farklı çalışmalarda fiyat duyarlılığı, algılanan kalite ve satın alma davranışı ile farklı değişkenlerin ilişkileri ele alınmıştır. Bu çalışmada literatürden elde edilen veriler ışığında, COVID-19 pandemi sürecinde fiyat duyarlılığının ve algılanan kalitenin satın alma davranışı üzerindeki rolünü tespit etmek amacıyla bir kuramsal model oluşturulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın kavramsal model ve hipotezleri şu şekildedir:

Şekli 1. Kavramsal Model

"Covid–19 Sürecinde Fiyat Duyarlılığının ve Algılanan Kalitenin Satın Alma Davranışına Etkisi"

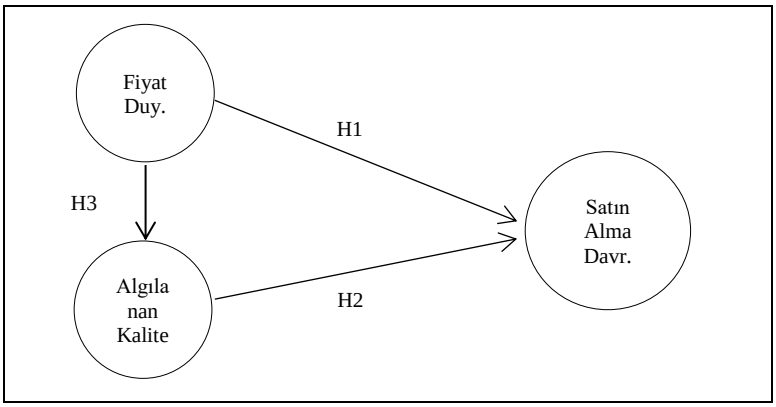

H1 Covid-19 pandemi sürecinde fiyat duyarlılığı satın alma davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.
H2 Covid-19 pandemi sürecinde algılanan kalite satın alma davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.
H3 Covid-19 pandemi sürecinde fiyat duyarlılığı algılanan kalite üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

YÖNTEM

Anakütle ve Örneklem

Bu araştırmanın türü zamanı ele alınışı bağlamında kesitsel bir araştırmadır. Araştırma nicel araştırma deseni doğrultusunda anket (*online*) tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, gıda sektöründe alışveriş yapan tüketiciler oluşturmaktadır. Ancak, araştırma kapsamında bu tüketicilerin tamamına ulaşmak zaman kısıtı, maliyet ve örnekleme ulaşım zorluğundan dolayı, araştırma olasılığa dayalı olmayan örnekleme türlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 426 kişiye anket uygulanmış olup, 5 anket formunun eksik ve hatalı veriler içermesi nedeniyle analizler n=421 anket formu üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Yöntem ve Aracı

Araştırmada birincil verilerin elde edilmesi amacıyla, en yaygın veri toplama yöntemlerinden biri olan anket tekniği online olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan anket formu 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; *Vastani & Monroe (2019), Erdem vd. (2002), Steenhuis vd. (2011)* ve *Parson & Vancic (2020)'in* çalışmalarından derlenerek uyarlanmış olan "*Fiyat Duyarlılığı*" ölçeği, *Grunert (1997), Walsh vd. (2001)* ve *Parson & Vancic (2020)'in* çalışmalarından derlenerek uyarlanmış olan "*Algılanan Kalite*" ölçeği, *Edwards (1993), Baumgartner & Steenkamp (1996), Kosicka-Gebska & Gebski (2013) ve Parson & Vancic (2020)*'in çalışmalarından kurgulanmış olan "*Salgın Öncesi / Salgın Sonrası Satın Alma Davranışı*" ölçeği kullanılmıştır. Anketin ikinci bölümü ise katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Araştırmada anket formu, Türkçe olarak hazırlanmıştır. Anket çalışmasında 2 bölümden oluşan (FD:6+AK:6+SAD:9+ / Demografik:5) toplam 26 soru bulunmaktadır. Başlangıçtaki 21 soru araştırma modeli kapsamında sorulan Likert ölçeğine göre hazırlanmış ifadelerden oluşmaktadır. Anket soruları hazırlanırken detaylı literatür çalışması yapılmış ve ankette bulunan sorular ile ilgili uluslararası literatürde yayınlanmış ve yukarıda da belirtilmiş olan çalışmalarda kullanılan ölçeklerden yararlanılmıştır. Ayrıca, bu çalışmada ölçek ifadeleri Covid–19 süreci bağlamında gıda sektöründe alışveriş yapan tüketicilere yönelik olarak kurgulanmıştır. Araştırmanın analizlerinin gerçekleştirilmesinde istatistik paket programları birbirini tamamladıkları için eşgüdümlü olarak kullanılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın verileri, zaman kısıtı ve örnekleme ulaşım zorluğundan dolayı kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak Covid–19 süreci bağlamında, gıda sektöründe alışveriş yapan tüketicilerden online olarak elde edilmiştir. Bu bağlamda araştırma sonuçlarının genellenebilirliği ve dışsal geçerliliği sınırlıdır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise, araştırmada sadece fiyat duyarlılığı, algılanan kalite ve satın alma davranışı ilişkisinin incelenmiş olmasıdır. Dolayısıyla, başka bir aracı ya da yordayıcı değişkenin modele ve araştırma kapsamına dâhil edilmemiş olması da bir diğer sınırlılıktır. Bu araştırmanın gıda sektörü tüketicileri üzerinden yürütülmüş olması ve ayrıca ölçek ifadelerinin Covid–19 süreci çerçevesinde kurgulanmış olması da bu araştırmanın başka bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Ayrıca, araştırma sonuçları, araştırma verilerinin toplanmış olduğu tarihler olan Nisan 2021-Mayıs 2021 ile sınırlıdır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Tablo 1'de katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, aylık gelir durumu ve meslek bilgilerine ilişkin sosyo-demografik veriler yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri (n=421)

Demografik Değişkenler	*Değer*	*Frekans*	*Yüzde*	*Demografik Değişkenler*	*Değer*	*Frekans*	*Yüzde*
Cinsiyet	Erkek	180	42,8	*Meslek*	Kamu Çalışanı	92	21,9
	Kadın	241	57,2		Özel Sektör	91	21,6
	Toplam	421	100,0		Ev Hanımı (Çalışmıyor)	76	18,1
					Öğrenci	81	19,2
Yaş	18-24	142	33,7		Diğer	81	19,2
	25-40	210	49,9		Toplam	421	100,0
	41-56	37	8,8				
	57+	32	7,6	Gelir Durumu	3000 TL ve altı	232	55,1
	Toplam	421	100,0				
					3001-4500 TL	68	16,2
Eğitim Durumu	İlköğretim	49	11,6				
	Lise	55	13,1		4501-6000 TL	78	18,5
	Ön Lisans	62	14,7				
	Lisans	225	53,4		6001 TL ve üstü	43	10,2
	Lisansüstü	30	7,1				
	Toplam	421	100,0		Toplam	421	100,0

Tablo 1'e bakıldığında katılımcıların %42,8'inin erkek, %57,2'sinin ise kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş aralıkları incelendiğinde 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların oranının %33,7; 25–40 yaş aralığındaki katılımcıların oranının %49,9; 41-56 yaş aralığındaki katılımcıların oranı %8,8; 57+ yaş aralığındaki katılımcıların oranının da %7,6 olduğu görülmektedir. Öte yandan katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, büyük çoğunluğunun %53,4 ile lisans mezunu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların meslek bilgileri incelendiğinde ise %21,9'unun kamu çalışanı, %21,6'sının özel sektör çalışanı, %19,2'sinin öğrenci, %18,1'inin ev hanımı kategorisinde yer aldığı görülmektedir. Aylık gelir durumuna yönelik bulgular incelendiğinde ise katılımcıların %55,1'inin 3000 TL ve altı, %16,2'sinin 3001–4500 TL, %18,5'inin 4501–6000 TL, %10,2'sinin de 6001 TL ve üzeri gelir aralığında olduğu tespit edilmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Araştırmada kullanılan fiyat duyarlılığı, algılanan kalite ve satın alma davranışı ölçeklerine doğrulayıcı faktör analizi uygulanarak, kurulan ölçüm modellerinin uyum iyiliği değerleri test edilmiştir. Kuramsal olarak oluşturulan modelin elde edilen veriyi ne kadar iyi açıkladığı uyum iyiliği değerleri ile belirlenir. Uyum iyiliği değerleri ise Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile test edilir. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda tüketici karar verme stilleri ile

mağaza içi tüketici davranışı faktörlerine ait uyum iyiliği değerlerine göre model yapıları kabul görmektedir.

Fiyat Duyarlılığı Ölçeği Ölçüm Modeli (Doğrulayıcı Faktör Analizi)

DFA sonuçları doğrultusunda uyum iyiliği değerleri modelin kabul ve reddedilmesi kararının verildiği aşamadır. Bir modelin mükemmel bir uygunluk yapısına sahip olabilmesi için RMSEA değerinin 0,08 veya daha düşük bir değer alması gerekmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Arbuckle, 2013). Araştırma modelinin RMSEA değeri 0,077'dir. χ^2/df=4,43 ve p<0.000'dır.

Tablo 2. Fiyat Duyarlılığı Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri

	χ^2	p	χ^2/df	CFI	NFI	IFI	GFI	AGFI	RMSEA	SRMR
Kabul Edilebilir Uyum	En Küçük	>0,05 Anlamsız	≤5	≥0,90	≥0,90	≥0,90	≥0,85	≥0,80	≤0,080	≤0,090
Model Uyum İndeksleri	48,910	,000	4,43	0,91	0,90	0,89	0,96	0,92	0,077	0,079

Fiyat duyarlılığı faktörüne yönelik gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda tüm gözlenen değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayıları 0,50 değerinin üstünde olduğundan dolayı faktörden herhangi bir soru çıkartılmamıştır. Fiyat duyarlılığı faktörünün uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, χ^2/df=4,43; p<0.000 ve RMSEA değerinin de ,077 olduğu görülmektedir. Diğer uyum iyiliği indeksleri de incelendiğinde fiyat duyarlılığı faktörünün kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerini taşıdığı dahası faktörün mükemmel uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Algılanan Kalite Ölçeği Ölçüm Modeli (Doğrulayıcı Faktör Analizi)

Algılanan kalite ölçüm modeli (DFA) analizi ve uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, faktörün uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyin üzerinde olduğu görülmektedir.

Algılanan kalite faktörüne yönelik gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda tüm gözlenen değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayıları 0,50 değerinin üstünde olduğundan dolayı faktörden herhangi bir soru çıkartılmamıştır. Algılanan kalite faktörünün uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerini taşıdığı dahası faktörün mükemmel uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Algılanan Kalite Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri

	χ^2	p	χ^2/df	CFI	NFI	IFI	GFI	AGFI	RMSEA	SRMR
Kabul Edilebilir Uyum	En Küçük	>0,05 Anlamsız	≤5	≥0,90	≥0,90	≥0,90	≥0,85	≥0,80	≤0,080	≤0,090
Model Uyum İndeksleri	96,954	0,000	4,88	0,86	0,87	0,89	0,93	0,83	0,079	0,057

Gerçekleştirilen DFA sonucunda algılanan kalite faktörünün uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, χ^2/df=4,88; p<0.000 ve RMSEA değerinin de, ,079 olduğu görülmektedir. Diğer uyum iyiliği indeksleri de incelendiğinde algılanan kalite faktörünün mükemmel uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Satın Alma Davranışı Ölçeği Ölçüm Modeli (Doğrulayıcı Faktör Analizi)

Satın alma davranışı ölçeği ölçüm modeli (DFA) analizi ve uyum iyiliği değerleri incelendiğinde faktörün uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyin üzerinde olduğu görülmektedir.

Satın alma davranışı faktörüne yönelik gerçekleştirilen ölçüm modeli (DFA) sonucunda herhangi bir gözlenen değişkenin standardize edilmiş regresyon katsayı değerinin 0,50 değerinin altında olmadığı için ölçekten soru çıkarılmamıştır. Tüm gözlenen değişkenlerin beklenen değeri taşıdığı tespit edildikten sonra modelin uyum iyiliği değerlerinin mükemmel uyum iyiliğine sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Satın Alma Davranışı Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri

	χ^2	p	χ^2/df	CFI	NFI	IFI	GFI	AGFI	RMSEA	SRMR
Kabul Edilebilir Uyum	En Küçük	>0,05 Anlamsız	≤5	≥0,90	≥0,90	≥0,90	≥0,85	≥0,80	≤0,080	≤0,090
Model Uyum İndeksleri	344,917	0,000	2,77	0,86	0,91	0,87	0,85	0,86	0,079	0,076

Gerçekleştirilen DFA sonucunda satın alma davranışı faktörünün uyum iyiliği değerleri incelendiğinde; χ^2/df=2,77; p<0.000 ve RMSEA değerinin de ,079 olduğu görülmektedir. Diğer uyum iyiliği indeksleri de incelendiğinde satın alma davranışı faktörünün kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerini taşıdığı dahası faktörün mükemmel uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda, araştırma modeli çerçevesinde kullanılan fiyat duyarlılığı, algılanan kalite ve satın alma davranışı ölçeklerine ayrı ayrı gerçekleştirilen DFA sonuçlarının mükemmel uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu durum, yapısal modelin kurulması ve test edilmesi açısından önem arz etmektedir. Yapısal model sonuçları ise aşağıdaki gibidir.

Şekil 2. Yapısal Model (YEM)

"Covid–19 Sürecinde Fiyat Duyarlılığının ve Algılanan Kalitenin Satın Alma Davranışına Etkisi"

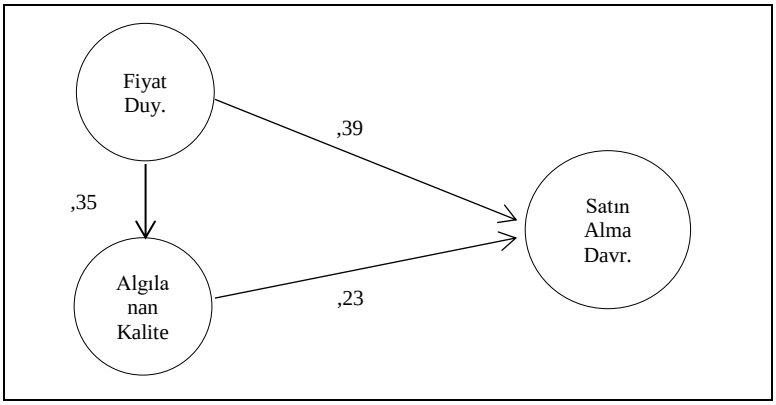

Tablo 5. Yapısal Model Sonuçları

Bağımlı Değişkenler		Bağımsız Değişkenler	Doğrudan Etki	Dolaylı Etki	Toplam Etki (SRW)	S.E.	C.R.	P
Satın Alma Davranışı	<---	Fiyat Duyarlılığı	,395	,083	,478	,082	4,835***	
Satın Alma Davranışı	<---	Algılanan Kalite	,233	--	,233	,057	3,633***	
Algılanan Kalite	<---	Fiyat Duyarlılığı	,356	--	,356	,081	4,958***	

***p<0,001, *p>0,05

Yapısal modelden elde edilen araştırma bulguları doğrultusunda fiyat duyarlılığının satın alma davranışı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı (p<,001) ve orta kuvvete yakın bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile fiyat duyarlılığının satın alma davranışı üzerinde

(γ=,395; p<,001) istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, fiyat duyarlılığının algılanan kalite üzerinde de (γ=,356; p<,001) anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, algılanan kalitenin satın alma davranışı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı (β=,233; p<,001) bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ampirik sonuçlar doğrultusunda Covid–19 pandemi sürecinde fiyat duyarlığının hem doğrudan hem de algılanan kalite faktörü aracılığıyla satın alma davranışı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Dahası, fiyat duyarlılığının satın alma davranışı üzerindeki dolaylı etki katsayısı da ,083 olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda fiyat duyarlılığının doğrudan ve algılanan kalite değişkeni aracılığıyla dolaylı olarak satın alma davranışı üzerindeki toplam etki katsayısı ,478 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla, Covid-19 pandemi sürecinde gıda sektöründe alış veriş yapan tüketicilerin fiyat duyarlılıklarının hem algılanan kalite üzerinde hem de satın alma davranışı üzerinde manidar bir etkiye sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Covid-19 pandemi sürecinde tüketicilerin gıda sektöründeki alış veriş sıklığının artmış olması ve evde geçirilen süreye bağlı olarak gıda tüketiminin artması, fiyat duyarlılığına yönelik algıda seçiciliğinin de artmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda, fiyat duyarlığının da ürüne ve markaya yönelik olarak hem algılanan kaliteyi hem de satın alma davranışını etkilediğini ifade etmek mümkündür.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Literatürde yer alan benzer içerikli çalışmalar incelendiğinde çalışmadan elde edilen sonuçların bazı istisnalar haricinde literatürde yer alan sonuçlarla büyük oranda örtüştürdüğü görülecektir. Fiyat duyarlılığının satın alma davranışı üzerindeki etkisine yönelik hem Pandemi dönemine hem de Pandemi öncesi döneme ait literatürde yer alan bazı örnek çalışmalar şunlardır; Tyagi & Pabalkar'a (2021) göre Pandemi döneminde fiyat ve personel, kontrol edilmesi gereken iki farklı işlevsel unsurdur. Benzer bir çalışmada Grashuis vd. (2020) Pandemi döneminde tüketicilerin satın alma davranışlarını şekillendiren en önemli değişkenin fiyat olduğunu, bunu satın alma yöntemi, zaman aralığı ve ardından minimum sipariş gereksiniminin takip ettiğini ortaya koymuşlardır. Hashem, (2020) COVID 19 pandemi döneminde müşterilerin satın alma kararı vermelerinde, onlara sunulan çevrimiçi alışveriş ve elektronik ödeme yöntemleri vasıtasıyla sunulan fiyat tercihlerinin etkili olduğunu ortaya koymuştur. Kim vd., (1999) fiyatın, ürün veya hizmet satın almanın değeri olduğunu ve tüketici satın alma davranışını etkileyebileceğini belirtmiştir. Ayrıca belirli bir markanın fiyatının, bazı tüketicilerin mağaza seçimi kararında da etkili olabildiği yazarın tespitleri arasındadır. Naami vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada algılanan fiyatın satın alma niyetini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Tulwin (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışma; fiyat duyarlılığının bireylerin satın alma tercihleri üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Çalışmaya göre bireyler, sevdikleri ürünlere göre daha az çekici buldukları ürünlerdeki fiyat düşüşlerinden etkilenmekte ve tercihlerini değiştirebilmektedir. Bu değişimde ürün çeşitliliğinin, fiyat değişim oranının ve bireylerin demografik yapılarının etkisi oldukça fazladır. Hampson ve McGoldrick (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; belirsizliğe ve istikrarsız bir ekonomik ortama sebebiyet veren resesyon dönemlerinde fiyatın, satın alma davranışı üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ang vd. (2000) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucunda; Asya'daki mali krizlerde tüketicilerin ekonomik krizin üstesinden gelmek için; daha karşılaştırmalı alışveriş yaptıkları, pahalı ürün alımlarını geciktirdikleri, ürün dayanıklılığı ve işlevselliğini daha fazla önemsedikleri, yerel markalara yöneldikleri, ürünleri daha uzun süre kullandıkları, görsel reklamlardan ziyade bilgilendirici reklamlara güvendikleri ve indirimli mağazalardan daha sık satın alma yaptıkları görülmüştür.

Literatür incelendiğinde fiyat duyarlılığının satın alma davranışı üzerinde negatif etkisinin bulunduğuna yönelik çalışmalara da rastlamak mümkündür. Örneğin; Uslu & Hüseynli (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucunda içecek kategorisindeki tüketicilerin fiyat

duyarlılığının geri satın alma niyetini etkilemediği tespit edilmiştir. Thiendej & Chaipoopirutana, (2016) tarafından gerçekleştirilen benzer bir çalışmada fiyat duyarlılığının marka imajı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmasına karşın tüketici satın alma davranışını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın bir diğer konu başlığını teşkil eden algılanan kalitenin satın alma davranışına etkisine yönelik hem Pandemi dönemine hem de Pandemi öncesi döneme ait literatürde yer alan bazı örnek çalışmalar şunlardır; Walia vd. (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları, marka bilinci, algılanan ürün kalitesi, fiyat duyarlılığı ve ürün bulunabilirliğinin tüketicilerin yeşil ürünlere yönelik satın alma niyeti üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermiştir. Irawan vd. (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırma, e-hizmet kalitesi ve fiyatının kısmen ve eş zamanlı olarak satın alma niyeti üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Tsiotsou (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucunda algılanan kalitenin satın alma niyeti üzerinde hem doğrudan hem de müşteri memnuniyeti vasıtasıyla dolaylı etkisi bulunduğu görülmüştür. Santy & Atika (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonucunda algılanan kalite ve ürün bilgisinin satın alma kararlarında eşzamanlı ve kısmi bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde bunların haricinde kalite algısının satın alma davranışı üzerindeki olumlu etkisine yönelik çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür (Saleem vd., 2015; Yee vd., 2011; Ago vd., 2015; Eckert 2018; Shaharudin, 2018; Gültekin & Özer, 2012; Stathopoulou ve Balabanis, 2019; Asshidin vd. 2016).

KAYNAKÇA

Aaker, David A. (1991), Managing band equity, capitalizing on the value of a brand name. New York: Free Press.

Ago, G., Suharno, S. M., & Hariyadi, S. (2015). Effect of product quality perception, trust, and brand ımage on generic drug buying decision and consumer satisfaction of hospital patients in East Kalimantan. *European Journal of Business and Management, 7*(14), 50-69.

Ang, S. H., Leong, S. M., & Kotler, P. (2000). The Asian apocalypse: crisis marketing for consumers and businesses. *Long Range Planning, 33*(1), 97-119. https://doi.org/10.1016/S0024-6301(99)00100-4

Arbuckle, J. L. (2013). IBM SPSS Amos 22 User's Guide. Crawfordville, FL: Amos Development Corporation.

Ariffin, S., Yusof, J. M., Putit, L., & Shah, M. I. A. (2016). Factors influencing perceived quality and repurchase intention towards green products. *Procedia Economics and Finance, 37*, 391-396. https://doi.org/10.1016/S2212-5671(16)30142-3.

Asshidin, N. H. N., Abidin, N., & Borhan, H. B. (2016). Perceived quality and emotional value that influence consumer's purchase intention towards American and local products. *Procedia Economics and Finance, 35*, 639-643.

Baltacı, A., & Akaydın, H. (2020). COVID-19 Pandemi sürecinin tüketicilerin gıda ürünlerini satın alma davranışları üzerindeki etkisi: Bir literatür taraması. *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*, 57-64.

Baumgartner, H., & Steenkamp, J. B. E. (1996). Exploratory consumer buying behavior: Conceptualization and measurement. *International Journal of Research in Marketing, 13*(2), 121-137. https://doi.org/10.1016/0167-8116(95)00037-2.

Beneke, J., Flynn, R., Greig, T., & Mukaiwa, M. (2013). The influence of perceived product quality, relative price and risk on customer value and willingness to buy: A study of private label merchandise. *Journal of Product & Brand Management. 22*(3),218–228. https://doi.org/10.1108/JPBM-02-2013-0262.

Boonpattarakan, A. (2012). An experimental design to test the main and interaction effects of CSR involvement, brand naming, and pricing on purchase intentions in Thailand. *International Journal of Business and Management, 7*(16), 62-79. doi:10.5539/ijbm.v7n16p62.
Brown, F. E. (1971). Who perceives supermarket prices most validly?. *Journal of Marketing Research, 8*(1), 110-113. https://doi.org/10.1177/002224377100800119.
Chaudhuri, A. (2002). How brand reputation affects the advertising-brand equity link. *Journal of Advertising Research, 42*(3), 33-43. DOI: 10.2501/JAR-42-3-33-43.
Choi, E. J., & Kim, S. H. (2013). The study of the impact of perceived quality and value of social enterprises on customer satisfaction and re-purchase intention. *International Journal of Smart Home, 7*(1), 239-252.
Conover, J. N. (1986). The accuracy of price knowledge: issues in research methodology. in NA - Advances in Consumer Research Volume 13, eds. Richard J. Lutz, Provo, UT : Association for Consumer Research, Pages: 589-593.
Dahlström, T., & Åsberg, E. (2009). Determinants of demand for wine–price sensitivity and perceived quality in a monopoly setting (No. 182). Royal Institute of Technology, CESIS-Centre of Excellence for Science and Innovation Studies.
Dickson, P. R., & Sawyer, A. G. (1990). The price knowledge and search of supermarket shoppers. *Journal of Marketing, 54*(3), 42-53. https://doi.org/10.1177/002224299005400304.
Eckert, S. G. (2018). The influence of perceived quality on consumers to purchase organic or conventional tomatoes. *International Journal of Business, Marketing, & Decision Science, 11*(1), 90-119.
Edwards, E. A. (1993). Development of a new scale for measuring compulsive buying behavior. *Financial Counseling and Planning, 4*(1), 67-84.
Erdem, T., Swait, J., & Louviere, J. (2002). The impact of brand credibility on consumer price sensitivity. *International Journal of Research in Marketing, 19*(1), 1-19. https://doi.org/10.1016/S0167-8116(01)00048-9.
Espejel, J., & Fandos, C. (2008). Perceived quality as a antecedent for buying intention of the olive oil from Bajo Aragón with protected designation of origin. Esic Market, September-December, (131), 231-251.
Etgar, M., & Malhotra, N. K. (1981). Determinants of price dependency: Personal and perceptual factors. *Journal of Consumer Research, 8*(2), 217-222. https://doi.org/10.1086/208858.
Fandos, C., & Flavian, C. (2006). Intrinsic and extrinsic quality attributes, loyalty and buying intention: an analysis for a PDO product. *British Food Journal. 108*(8), 646-662. https://doi.org/10.1108/00070700610682337
Gabor, A., & Granger, C. W. (1966). Price as an Indicator of Quality: Report on an Enquiry. *Economica, 33*(12), 43-70. https://doi.org/10.2307/2552272.
Garvin, D. (1987). Competing on the eight dimensions of quality. *Harv. Bus. Rev.*, 101-109.
Gerstner, E. (1985). Do higher prices signal higher quality?. *Journal of Marketing Research, 22*(2), 209-215. https://doi.org/10.1177/002224378502200210.
Goodstein, R. C. (1997). Special session summary extending measures of advertising effectiveness: Ads' effects on price sensitivity. ACR North American Advances. *Advances in Consumer Research 24*, 109-111.
Goldsmith, R. E., Flynn, L. R., & Kim, D. (2010). Status consumption and price sensitivity. *Journal of Marketing Theory and Practice, 18*(4), 323-338. https://doi.org/10.2753/MTP1069-6679180402.
González-Benito, Ó., & Martos-Partal, M. (2014). Price sensitivity versus perceived quality: moderating effects of retailer positioning on private label consumption. *Journal of Business Economics and Management, 15*(5), 935-950. doi:10.3846/16111699.2012.744346.

Grashuis, J., Skevas, T., & Segovia, M. S. (2020). Grocery shopping preferences during the COVID-19 pandemic. *Sustainability, 12*(13), 5369. https://doi.org/10.3390/su12135369.
Grunert, K. G. (1997). What's in a steak? A cross-cultural study on the quality perception of beef. *Food Quality and Preference, 8*(3), 157-174. DOI:10.1016/S0950-3293(96)00038-9
Gültekin, B., & Özer, L. (2012). Store image's influence on perceived quality of store brands and store brand purchasing behavior. *Mediterranean Journal of Social Sciences, 3*(6), 189-194.
Hampson, D. P., & McGoldrick, P. J. (2013). A typology of adaptive shopping patterns in recession. *Journal of Business Research, 66*(7), 831-838. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.06.008.
Hashem, T. N. (2020). Examining the influence of COVID 19 pandemic in changing customers' orientation towards E-shopping. *Modern Applied Science, 14*(8). https://doi.org/10.5539/mas.v14n8p59.
Irani, N., & Hanzaee, K. H. (2011). The effects of variety-seeking buying tendency and price sensitivity on utilitarian and hedonic value in apparel shopping satisfaction. *International Journal of Marketing Studies, 3*(3), 89. doi:10.5539/ijms.v3n3p89.
Irawan, R., Selfi, S., Oktaviani, R. D., & Suminar, R. (2020). The effect of e-service quality and price on online purchase intention during COVID 19. *Advances in Transportation and Logistics Research, 3*, 129-134.
Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1993). LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language. Scientific Software International.
Kim, B. D., Srinivasan, K., & Wilcox, R. T. (1999). Identifying price sensitive consumers: the relative merits of demographic vs. purchase pattern information. *Journal of Retailing, 75*(2), 173-193. https://doi.org/10.1016/S0022-4359(99)00003-2.
Kosicka-Gebska, M., & Gebski, J. (2013). Impact of economic crisis on consumer behaviour towards meat. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia, 12*(3), 51-59.
Kotler O., Armstrong G., Saunders J. Wong V. (1999). Principle of Marketing, 2nd edition, Prentice Hall Inc.
Kotler, P., & Keller, K. L. (2006). Marketing Management 12e. France: Edition Pearson Education.
Kujala, J. T., & Johnson, M. D. (1993). Price knowledge and search behavior for habitual, low involvement food purchases. *Journal of Economic Psychology, 14*(2), 249-265. https://doi.org/10.1016/0167-4870(93)90002-3.
Le Boutillier, J., Le Boutillier, S. S., & Neslin, S. A. (1994). A replication and extension of the Dickson and Sawyer price-awareness study. *Marketing Letters, 5*(1), 31-42.
Lichtenstein, D. R., Ridgway, N. M., & Netemeyer, R. G. (1993). Price perceptions and consumer shopping behavior: a field study. *Journal of Marketing Research, 30*(2), 234-245. https://doi.org/10.1177/002224379303000208.
Mazumdar, T., & Monroe, K. B. (1990). The effects of buyers' intentions to learn price informatio. *Journal of Retailing, 66*(1), 15.
McGoldrick, P. J., & Marks, H. J. (1987). Shoppers' awareness of retail grocery prices. *European Journal of Marketing. 21*(3), 63-76. https://doi.org/10.1108/EUM0000000004687.
Monroe, K. B. (1973). Buyers' subjective perceptions of price. *Journal of Marketing Research, 10*(1), 70-80. https://doi.org/10.1177/002224377301000110.
Naami, A., Rahimi, Z., & Ghandvar, P. (2017). The effect of perceived value, perceived risk, and price on customers buying intention (case study: Employees of Presov electronics company). *International Review of Management and Marketing, 7*(5), 164-170.
Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research. *Journal of Marketing, 49*(4), 41–50. https://doi.org/10.1177/002224298504900403.

Parson, G., & Vancic, A. (2020). Changed buying behavior in the COVID-19 pandemic-The influence of price sensitivity and perceived quality. Kristianstad: Kristianstad University.
Renison, K., & Hardt, L. (2008). Price and revenue optimization for banking. In Proceedings of the SAS Global Forum 2008, 1-7.
Richards, T. J., & Rickard, B. (2020). COVID-19 impact on fruit and vegetable markets. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroeconomie, 68*(2), 189-194. https://doi.org/10.1111/cjag.12231.
Rosillo-Diaz, E., Blanco-Encomienda, F. J., & Crespo-Almendros, E. (2019). A cross-cultural analysis of perceived product quality, perceived risk and purchase intention in e-commerce platforms. *Journal of Enterprise Information Management*. DOI 10.1108/JEIM-06-2019-0150.
Saleem, A., Ghafar, A., Ibrahim, M., Yousuf, M., & Ahmed, N. (2015). Product perceived quality and purchase intention with consumer satisfaction. *Global Journal of Management and Business Research: E Marketing, 15*(1), 20-27.
Santy, R. D., & Atika, S. D. (2020, January). Purchasing decisions in terms of perceived quality and product knowledge. In International Conference on Business, Economic, Social Science, and Humanities–Economics, Business and Management Track (ICOBEST-EBM 2019) (94-99). Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/aebmr.k.200108.023.
Shaharudin, M. R., Mansor, S. W., Hassan, A. A., Omar, M. W., & Harun, E. H. (2013). The relationship between product quality and purchase intention: The case of Malaysias national motorcycle/scooter manufacturer. *African Journal of Business Management, 5*(20), 8163-8176. https://doi.org/10.5897/AJBM11.267.
Soba, M., & Aydin, E. (2012). The role of income level on sensitivity levels for similar product: a purchasing behavior study. *International Journal of Humanities and Social Science, 2*(18), 177-181.
Stathopoulou, A. & Balabanis, G. (2019), The effect of cultural value orientation on consumers' perceptions of luxury value and proclivity for luxury consumption, *Journal of Business Research, 102*, 298-312. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.02.053.
Steenhuis, I. H., Waterlander, W. E., & De Mul, A. (2011). Consumer food choices: the role of price and pricing strategies. *Public Health Nutrition, 14*(12), 2220-2226. https://doi.org/10.1017/S1368980011001637.
Teixeira, T. S. (2014). The rising cost of consumer attention: why you should care, and what you can do about it. Working Paper. Harvard Business School.
Thiendej, P., & Chaipoopirutana, S. (Feb 2016). An examination of the influential factors of packaging, price sensitivity and brand image on frozen food consumer buying behavior in bangkok, Thailand. ASBBS Proceedings of The 23rd Annual Conference 23(1), 514-528.
Tsiotsou, R. (2006). The role of perceived product quality and overall satisfaction on purchase intentions. *International Journal of Consumer Studies, 30*(2), 207-217. https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2005.00477.x.
Tulwin, K. (2014). The influence of price changes on consumers' purchase decisions (Doctoral dissertation).
Tyagi, P., & Pabalkar, D. (2021). Impact of COVID-19 over purchasing behaviour of the consumers. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 8*(2), 561-571.
Uslu, A. & Huseynli, B. (2018). Impact of price sensitivity on repurchase intention in terms of personality features. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 17*. UİK Özel Sayısı, 515-532. https://doi.org/10.18092/ulikidince.434866.
Van Westendorp, P. H. (1976, September). NSS Price Sensitivity Meter (PSM)–A new approach to study consumer perception of prices. In Proceedings of the 29th ESOMAR Congress (Vol. 139167).
Vanhuele, M., & Drèze, X. (2002). Measuring the price knowledge shoppers bring to the store. *Journal of Marketing, 66*(4), 72-85. https://doi.org/10.1509/jmkg.66.4.72.18516.

Varki, S., & Colgate, M. (2001). The role of price perceptions in an integrated model of behavioral intentions. *Journal of Service Research, 3*(3), 232-240. https://doi.org/10.1177/109467050133004.

Vastani, S. F., & Monroe, K. B. (2019). Role of customer attributes on absolute price thresholds. *Journal of Services Marketing. 33*(5), 589-601. https://doi.org/10.1108/JSM-12-2017-0415.

Vlontzos, G., Duquenne, M. N., Haas, R., & Pardalos, P. M. (2017). Does economic crisis force to consumption changes regarding fruits and vegetables?. *International Journal of Agricultural and Environmental Information Systems (IJAEIS), 8*(1), 41-48. DOI: 10.4018/IJAEIS.2017010104.

Wakefield, K. L., & Inman, J. J. (2003). Situational price sensitivity: the role of consumption occasion, social context and income. *Journal of Retailing, 79*(4), 199-212. https://doi.org/10.1016/j.jretai.2003.09.004.

Walia, S. B., Kumar, H., & Negi, N. (2020). Impact of brand consciousness, perceived quality of products, price sensitivity and product availability on purchase intention towards 'green'products. *International Journal of Technology Management & Sustainable Development, 19*(1), 107-118. https://doi.org/10.1386/tmsd_00018_1.

Walsh, G., Hennig-Thurau, T., Wayne-Mitchell, V., & Wiedmann, K. P. (2001). Consumers' decision-making style as a basis for market segmentation. *Journal of Targeting, Measurement and Analysis for Marketing, 10*(2), 117-131. https://doi.org/10.1057/palgrave.jt.5740039.

Wang, J., Pham, T. L., & Dang, V. T. (2020). Environmental consciousness and organic food purchase intention: a moderated mediation model of perceived food quality and price sensitivity. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(3), 850. https://doi.org/10.3390/ijerph17030850.

Wu, S. I., & Chen, Y. J. (2014). The impact of green marketing and perceived innovation on purchase intention for green products. *International Journal of Marketing Studies, 6*(5), 81-100.

Yee, C. J., San, N. C. & Khoon, C.H. (2011). Consumers' perceived quality, perceived value and perceived risk towards purchase decision on automobile. *American Journal of Economics and Business Administration, 3*(1), 47-57.

Yoon, K., & Tran, T. V. (2011). Revisiting the relationship between consumer loyalty and price sensitivity: the moderating role of deal-proneness. *Journal of Marketing Theory and Practice, 19*(3), 293-306. https://doi.org/10.2753/MTP1069-6679190303.

Yu, S., Hudders, L. & Cauberghe, V. (2018a). Are fashion consumers like schooling fish? The effectiveness of popularity cues in fashion e-commerce. *Journal of Business Research, 85*, 105-116. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.12.035.

Yu, S., Hudders, L. & Cauberghe, V. (2018b), Selling luxury products online: the effect of a quality label on risk perception, purchase intention and attitude toward the brand. *Journal of Electronic Commerce Research, 19*(1), 16-35.

Zeithaml, V. A. (1988). Consumer perceptions of price, quality, and value: a means-end model and synthesis of evidence. *Journal of Marketing, 52*(3), 2-22. https://doi.org/10.1177/002224298805200302.

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE TÜKETİCİ YAŞAM YÖNELİMİ İLE PANİK SATIN ALMA DAVRANIŞI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Doç. Dr. Murat KOÇYİĞİT
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, Konya, Turkey,
ORCID ID: 0000-0002-2250-415X
Doç. Dr. Murat ÇAKIRKAYA
Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Lojistik Yönetimi Bölümü, Konya, Turkey,
ORCID ID: 0000-0001-8191-6958

GİRİŞ

Dünya genelinde yayılan salgın doğal olarak Türkiye'yi de etkilemiştir. Buna mukabil Türkiye'de de çeşitli önlemler alınmıştır. Sağlık Bakanlığı tarafından başlatılan "Hayat Eve Sığar" mottosu ile hayata geçirilen tedbirler vatandaşların günlük hayatlarında önemli değişimlere neden olmuş bu da doğal olarak vatandaşların tüketim alışkanlıklarına yansımıştır (Duygun, 2020). Yaşanan bu gelişmeler tüketicilerin yaşam yönelimlerine de etki etmiştir. Uzaktan eğitim ve evde çalışmanın artması, mobil perakendeciliğin genişlemesi, yapı malzemeleri, hobi ürünleri ve kişisel bakım ürünlerine ait talepteki artışlar, ofiste geçirilen zamanın azalması ve buna bağlı olarak yemek siparişlerindeki azalmalar, ev hizmetleri kategorisindeki azalmalar vb. yaşanan bu gelişmelerden bazılarıdır (Deloitte, 2020). Tüm bu gelişmeler tüketicilerin psikolojik dünyalarına da yansımış ve tüketicilerin büyük bölümünü karamsarlığa sevk etmiştir. Örneğin salgının yayılmasını önlemede önemli bir işlev görmesine rağmen bazı tüketiciler sosyal mesafeyi yaşantılarını olumsuz yönde etkileyen bir sosyal dışlanma biçimi olarak algılamışlardır. Bu nedenle COVID-19 sosyal izolasyonunun; anksiyete, depresyon ve stres oluşturduğuna dair endişeler söz konusudur (Holmes vd., 2020).
COVID-19'un insan psikolojisi üzerinde oluşturduğu bu olumsuz etkilerin tüketici davranışlarına da yansımasını beklemek hata olmayacaktır. Nitekim birçok bilim insanı, pandeminin ardından tüketici davranışlarında da önemli değişiklikler olacağını iddia etmektedir. Bu itibarla tüketici davranışlarında COVID-19'dan kaynaklanan değişimlerin araştırılmasının önemli bir konudur ve bu alanda çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü tüketiciler; pazarın rekabet gücünün, büyümenin ve ekonomik entegrasyonun itici güçleridir. COVID-19 kaynaklı ekonomik istikrarsızlıkla birlikte tüketici davranışlarında da bir dönüşüm yaşanması kaçınılmazdır. Bununla birlikte COVID-19 sürecinde tüketici davranışlarında yaşanan bu dönüşümün boyutunun ne olacağı ve ne kadar süreceği hala gizemini korumaktadır (Mehta vd., 2020).
Normal şartlarda akılcı tüketiciler, sonuç odaklı bir yaklaşımla yapacakları satın alımın gerekliliğini ve olası sonuçlarını değerlendirebilirler ve elde ettikleri bilgileri bütünleştirerek satın alma kararı oluşturmada kullanırlar. Buna karşın kriz gibi yüksek riskli dönemlerde irrasyonel tüketime yönelik bir eğilim söz konusu olabilmektedir. Nitekim his olarak risk (risk-as-feelings) teorik perspektifi, kriz gibi algılanan yüksek riskli durumlarda irrasyonel tüketime yönelik bir eğilimin söz konusu olacağını ortaya koymuştur (Slovic vd., 2004). Temelde, bir ürüne yönelik talepteki keskin artışlar, yaygın kıtlıklara yol açar, bu da ek panik alımlarına ve talepte daha fazla artışa neden olur. Panik satın alımından kaynaklanan kaynakların stoklanması bulaşıcı hale gelebileceğinden bu davranış kalıbı, üstel bir etkiye sahip olabilir (Thomas 2014). Sonuç olarak tüketicilerin karar verme anında yaşadıkları stres ve belirsizlik, panik satın almaya neden olabilmektedir (Loxton vd., 2020).
Unutulmamalıdır ki tüketici psikolojisi satın alma davranışını kontrol eder. Dolayısıyla bu pandeminin, tüketicilerin yaşam yönelimlerinde bir kırılma noktası işlevi görme ve zamanla müşterilerin alışkanlıklarında değişim sağlama potansiyeli bulunmaktadır (Danziger, 2020).

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak çalışmada tüketici yaşam yönelimi ile panik satın alma davranışı arasındaki ilişki COVID 19 pandemi süreci özelinde incelenmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Tüketici Yaşam Yönelimi

Seligman (2007) bireylerin olayları açıklama şeklinin onların olaylara yaklaşımını, güdülemelerini ve alternatif çözüm yollarını aramalarını etkileyeceğini vurgulamıştır. Yazar bireylerin olayları açıklama tarzlarını üç boyutta ele almıştır: Kalıcılık, yaygınlık ve kişiselleştirmedir. Yazara göre kolayca pes eden kötümser bireyler, başlarına gelen kötü olayların nedenlerinin kalıcı olduğuna, bu kötü olayların evrensel nedenleri olduğuna inanırlarken herhangi bir başarısızlık durumunda bunu kişiselleştirirler. Buna karşın kötü olaylara karşı direnen iyimserler ise, kötü olayların nedenlerinin geçici olduğuna, kötü olayların nedenlerinin duruma özgü olduğuna, iyi olayların yaşamındaki birçok şeyi zenginleştireceğine inanırlar.

İnsanların iyimserlik ve kötümserlik tutumları üzerinde etkili olan çok sayıda değişkenden bahsetmek mümkündür. Örneğin; fiziki sağlık durumu (Tennen ve Affleck, 1987; Scheier ve Carver, 1987; Davidsdottir, 2004), ruhsal sağlık durumu (Bedi ve Brown, 2005), davranış sorunları (Baker vd., 2005) uyum sorunları (Jackson vd., 2005) ve yalnızlık (Rokach, 2004) sayılabilir. İnsan psikolojisi üzerinde etkisinin yüksek oluşu ve geniş kitlelere etkileme potansiyeli nedeniyle yalnızlığın insanlar üzerine etkisine ayrıca değinmekte yarar vardır. Nitekim yalnızlık, insan sevgisine ve insanlarla yakınlaşmaya zarar verebilir. İnsanların içindeki yaratıcı ve etkili enerjilerini kullanmalarına mani olabilir. Çok güçlü bir duygu olan yalnızlık kontrol edilemezse insanların hayatlarını yönlendirebilir. Ayrıca yüzleşilemeyen ve üstesinden gelinemeyen yalnızlık, sert ve duyarsızlaşmış insanlar yaratabilir. Diğer yandan yalnızlık sadece sağlığı bozmakla kalmaz kötü yaşam kalitesine de neden olur (Rokach, 2004). Demir (1989) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bireyin sosyal yaşamına ilişkin yaşadığı zorlukların bireyi yalnızlığa ittiğine, toplumla ilişkini azalttığına ve zamanla toplumdan kendisini soyutladığına vurgu yapılmıştır. Yalnızlık, genel doyumsuzluk, mutsuzluk, utanma, dinlenememe vb. olumsuzluk duygularla da ilişkilidir. Yalnızlık bir davranış bozukluğu neticesinde ortaya çıkmaktadır ve birey için gerekli yönlendirmelerin yapılması sayesinde bu davranış bozukluğunun üstesinden gelinebilmektedir (de Minzi & Sacchi, 2004).

İnsan hayatında gözlemlenen tüm gelişmeler insanların daha iyimser ya da daha kötümser bir yaşam yönelimine sahip olmalarına sebebiyet vermektedir. TDK' ya göre iyimserlik; insanlığın ilerlemesine, bütün durum ve şartların iyiye gideceğine inanan öğretilerin genel adıdır. İyimserliğin zıddı olan kötümserlik ise her şeyi en kötü yanından ele alan, her durumu karanlık gören ve hep en kötüyü bekleyen dünya görüşü olarak tanımlanmıştır. Scheier ve Carver (1985) iyimserliğin olumlu yaşam yönelimini, kötümserliğin ise olumsuz yaşam yönelimini tanımladığını vurgulamışlardır. İyimserlik kavramı iki farklı yaklaşım kapsamında ele alınmıştır: Geleceğe yönelik iyimserlik ve açıklama biçimi olarak iyimserlik. *Geleceğe yönelik iyimserlik*; Scheier ve Carver iyimserliği, bireyin içinde yaşadığı durum ve koşullardan farklı olarak, bir kişilik özelliği olarak ele almıştır. İnsan davranışlarında geleceğe dair beklentiler önemlidir. Yaşanan olumsuzluklar karşısında bireyin iyimser bir tavır sergilemesi, sorun esnasında daha kolay adaptasyon sağlamasına ve dirençli olmasını sağlayacaktır. Nitekim iyimserlik ve yaşam yöneliminin kişinin karakteristik özelliklerinin oluşumunda önemli bir etken olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur (Scheier ve Carver, 1987). *Açıklama biçimi olarak iyimserlik*; bu yaklaşımda iyimser birey, gerçekleşmiş bir olayı dışsal, değişebilir ve özel etkenler ile açıklarken, kötümser birey içsel, değişmez ve genel nedenlerle açıklamaktadır (Metalsky vd., 1982). İyimserlik, zihinsel bozuklukların gelişimine karşı etkili bir tampon görevi görür ve karamsarlıktan iyimserliğe geçiş, bireyleri rasyonel seçimler ve kararlar ile güçlendirir ve yüksek riskli davranışları kontrol eder.

İyimserliği artırmayı amaçlayan ustaca yapılmış müdahaleler, bireylere iyimser düşünme biçimini seçme konusunda rehberlik edebilir ve yeni bir dizi bilişsel beceri için koçluk sağlayabilir (Setia vd., 2021). Son zamanlarda yapılan birçok çalışma da göstermiştir ki; yaşama pozitif bakış, iyimserlik kavramı ile örtüşmektedir ve yaşama pozitif bakabilen insanlar birçok alanda başarı elde edebilmektedir. Nitekim yapılan bir çalışmada iyimserlik ve akademik başarı arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aydın ve Tezer, 1991). Bireylerin psikolojisini olumsuz yönde etkileyen depresif olma, sürekli kaygılı olma durumu gibi ruhsal açıdan problem yaratacak unsurlar, bireylerin iyimserlik düzeylerinin arttırılması ile ortadan kaldırılabilir. Diğer bir ifadeyle, iyimserlik hali yaşam yönelimini belirleyen önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Çünkü iyimserlik ile mutluluk ve yaşam doyumu arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler söz konusudur (Sapmaz ve Doğan, 2012). Bu itibarla, iyimserlik düzeyleri artırılarak mutluluk düzeylerine katkı sağlanabileceği söylenebilir. Ayrıca iyimserlik düzeyinin artması, başta depresyon ve anksiyete olmak üzere olumsuz bakış açılarının tetiklediği birçok ruhsal sorun için önleyici bir faktör olarak değerlendirilebilir. Çünkü COVID-19 stresi, iyimserlik-kötümserlik, psikolojik esneklik ve psikolojik sorunlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Arslan vd., 2020). Nitekim Schou-Bredal vd. (2021) yaptıkları çalışmanın sonucunda iyimserlerin COVID-19 salgını hakkında kötümserlere göre daha az endişeli olduklarını ve karantina sırasında zihinsel ve genel sağlık durumlarının daha iyi olduğunu, buna karşın kötümserlerin ise COVID-19 için risk altında olduklarını iyimserlerden daha sık bildirdiklerini tespit etmişlerdir. Yapılan bir çalışmada iyimser veya dengeli bir anlatıya kıyasla karamsar bir durumla karşılaşan katılımcıların riskten daha fazla kaçındıkları ve daha az sabırlı davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır (Harrs vd., 2021). Druica vd. (2020) iyimserlik yanlılığının, kişinin bildirdiği sağlık durumuna bağlı olduğu ve yaşla birlikte arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Diğer yandan cinsiyet ve eğitim düzeyinin yanı sıra evden çalışma seçeneğinin de iyimserlik yaklaşımına etki eden unsurlardan olduğu çalışmanın diğer sonuçları arasındadır. Franke ve Elliott (2021) yabancılaşma ve güven gibi ilişkisel faktörlerin, bireylerin Covid 19 krizini atlatmak için iyimserlik veya karamsarlık düzeylerini etkilediğini bulmuşlardır. Avrupa'da COVID-19 salgınının erken aşamasında yürütülen büyük bir anket, yanıt verenlerin çoğunun enfeksiyon riski konusunda aslında aşırı iyimser olduğunu göstermiştir (Raude vd., 2020; Dolinski vd., 2020). İngiltere özelinde yapılan bir çalışmada da katılımcıların COVID-19 ile ilgili kontrol edilebilir ve kontrol edilemez risk yaşama ihtimalinin kısa vadede düşük olduğuna inandıkları, buna karşın bir sonraki yılı düşünürken nispeten daha karamsar oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Asimakopoulou vd., 2020). Atar vd. (2020) COVID-19 pandemi döneminde genel iyimserlik düzeyinin genel kötümserlik düzeyinden yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Genç ve Arslan (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışma ise COVID-19 stresinin umut ve iyimserlik duygusuyla negatif ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, COVID-19 stresinin, iyimserlik ve umut vasıtasıyla sağlık sorunlarının ortadan kalkmasına yönelik kişisel değerlendirme üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğu, son olarak iyimserlik ve umudun, pandemi sırasında stresin sağlık üzerindeki olumsuz etkilerini hafiflettiği çalışmanın diğer sonuçları arasındadır.

COVID-19 pandemisinin tüketicilerin yaşam yönelimleri üzerindekini etkisini belirleyen önemli unsurlardan biri de sahip oldukları bilgi düzeyidir ve bu alanda yapılmış çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Örneğin, Jovančević & Milićević, (2020) elde edilen bilgi düzeyi ile COVID-19 endişesi arasındaki ilişkiyi incelemişler ve kaynağın türünden bağımsız olarak daha fazla bilgi sahibi olmanın daha yüksek korku seviyelerine yol açtığı, başkalarına güvenen ve COVID-19 ile ilgili komplo teorilerine inanmayan iyimserlerin kendilerini koruyan önleyici tedbirleri benimsedikleri ancak stoklama yapmadıkları, buna karşın başkalarına güvenmeyen ve komplo teorilerine inanan kötümserlerin ise hem kendilerini koruyan önleyici tedbirleri benimsedikleri hem de stoklama yaptıkları tespitinde bulunmuşlardır. Hammad vd., (2021) tüketicileri daha önce COVID-19 konulu bir konferansa

katılıp katılmamalarına, eğitim düzeylerine, tıp alanında istihdam edilip edilmemelerine bağlı olarak COVID-19 hakkındaki yanılgı düzeylerine ilişkin bir değerlendirmede bulunmuşlardır. Çalışma sonucunda tüm bu faaliyetlere katılan ve tıp alanında çalışan katılımcıların COVID-19 hakkında daha az yanılgıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca Covid 19 kapsamında paylaşıma sokulan bilgiler noktasında kadınların erkeklere göre daha fazla yanılgıya kapıldıkları görülmüştür. Sosyal medya kullanımının yanlış inanç olasılığını etkileyen önemli bir faktör olduğu da çalışmanın diğer sonuçları arasındadır (Hammad vd., 2021). Bir diğer çalışmada COVID-19 pandemisi hakkında iyimserlik taşıyan bir senaryo okuyan katılımcıların, kötümserlik taşıyan bir senaryo okuyan katılımcılardan daha az stoklama yaptıkları ve sosyal mesafe kurallarını ihlal etme konusunda daha az istekli oldukları görülmüştür (Sheetal vd., 2020). Sherman vd. (2021) ise pandemi döneminde panik satın alma davranışlarını Müslümanlar özelinde araştırdıkları çalışmalarında COVID-19 bilgilerine daha fazla maruz kalmanın, panik satın alma üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmasına karşın artan kaygı vasıtasıyla çok daha zayıf bir dolaylı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

COVID-19 pandemisinin tüketicilerin yaşam yönelimleri üzerindeki önemli bir etkisi de sosyal medya platformlarının daha fazla kullanılmaya başlanmış olmasıdır. Sosyal medyanın getirdiği bu sörf zihniyeti; yanıltıcı reklamların artmasına, evlere özel eğlence anlayışına, çevrimiçi alışverişlerinde artış yaşanmasına, sözsüz bir yaşama vb. agresif yaşam yönelimlerine yol açmıştır (Naeem, 2021). Bu alanda yapılmış çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. Örneğin, Afifah vd. (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları, sosyal medyanın bilgi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bunun nedeni, sosyal medyanın hem yayılması, etkisi hem de virüsün bulaşmasını önlemek için atılabilecek adımlar hakkında sürekli bilgi vermesi ve haberleri güncellemesidir. Bu sayede sosyal medya, insanların devam eden duruma ilişkin bilgi alışverişi yapmak için bir platform görevi görür. Pandemi döneminde sosyal medyanın bir diğer önemli etkisi de ortak grup davranışlarına yol açma potansiyelidir. Tıpkı COVID-19 pandemisi gibi, grup davranışları da bulaşıcı olabilir. İnsanlar, kendilerini özdeşleştirdikleri insanlardan bir emniyet ve güvenlik duygusu alırlar. Pandemi gibi belirsizlik zamanlarında bu eğilim daha da artmaktadır (Danziger, 2020).

Bununla birlikte tüketici yaşam yönelimi ile panik satın alma davranışı arasındaki ilişkiye aracılık eden unsurlar da söz konusu olabilmektedir. Nitekim bu öğeler arasında "*zamansal odaklanma*", "*satın alma dürtüselliği*" ve "*satın alma risk algısı*" değişkenlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu değişkenlere aşağıda değinilmiştir:

Zamansal Odaklanma: Zamansal odağın, geçmişe, şimdiye ve geleceğe tahsis edilmesi olarak tanımlanır. Bu üç dönemli tanım, insanların dikkatlerini farklı zaman dilimleri arasında değiştirebilecekleri ve bir döneme odaklanmanın diğer ikisi hakkında düşünmeyi zorunlu olarak engellemediği fikrini yansıtır. Bu bakış açısı, insanları geçmiş odaklı, şimdiki zamana odaklı veya geleceğe odaklı olarak sınıflandıran çalışmaların ortaya koydukları yaklaşımla çelişmektedir (Harber vd., 2003). Herhangi bir anda insanlar diğer zaman dilimlerini dışlayarak bir zaman dilimini düşünebilirler. Ancak kümülatif olarak insanlar belirli zaman dilimlerine değişen derecelerde odaklanmak için genel eğilimler geliştirirler ki buna zamansal odak denilmektedir. Genel, istikrarlı bir zamansal odağın gelişimi, ilk yıllarda kişinin çocukluk deneyimlerinden, ulusal kültürden, sosyoekonomik statüden ve ebeveynin zamanla ilgili inançlarından etkilenir (Lins & Aquino, 2020). Örneğin, bir birey kendi ulusal kültürü tarafından geçmişe odaklanmak için ve ebeveynleri tarafından geleceğe odaklanmak için sosyalleştirilebilir (örneğin, başarı ve planlamanın aile değerleri vb.) (Trommsdorff, 1983).

Satın Alma Dürtüselliği: Spesifik olarak, satın alma dürtüselliği, bir tüketicinin kendiliğinden, düşünmeden, anında satın alma eğilimi olarak tanımlanır (Rook & Fisher, 1995). Dürtüsel alıcıların uyaranlara göre hareket etme ve satın alma dürtülerine olumlu ve anında yanıt verme olasılıkları daha yüksektir. Aşırı durumlarda, dürtüsel davranış neredeyse tamamen uyaran odaklıdır; bir satın alma dürtüsü, doğrudan anında, verimli ve fiziksel bir tepkiye dönüşür

(Rook & Fisher, 1995). Son derece dürtüsel alıcılar bile her anlık satın alma talebine tepki vermezler, çünkü çeşitli faktörler tüketicileri aniden ihtiyatlı olma konusunda uyarabilir ve sonuç olarak dürtüsel duygudan dürtüsel eyleme geçişi "kesebilir" (Peterson vd., 1979).

Satın alma Risk Algısı: Risk algısı kavramı Dowling ve Staelin (1994) tarafından "tüketicinin bir ürün veya hizmeti satın almanın belirsizliği ve olumsuz sonuçlarına ilişkin algısı" olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla risk algısı, bir davranışın olası belirsiz olumsuz sonuçlarına ve bu kayba atfedilen sonuca ilişkin bir inanç olarak düşünülebilir. Risk algısını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler "ürünle ilgili faktörler", "kişisel faktörler" ve "durumsal faktörler" olmak üzere üç kategoride değerlendirilebilir. Bununla birlikte risk algısını etkileyen faktörler noktasında farklı yaklaşımlara da rastlamak mümkündür. Örneğin, Mitchell (1998) risk algısını etkileyen faktörlerin kişiye, ürüne, alışveriş şekline ve kültüre bağlı olarak farklılıklar gösterebileceğini belirtmiştir. Diğer bir yaklaşıma göre, tüketiciler tarafından algılanan riskler davranışsal bir perspektifle değerlendirilmelidir. Bu kapsamda değerlendirilen risk başlıklarını; "Önceki deneyimlerden kaynaklanan risk algısı", "bilgi yetersizliği", "maddi olanaksızlıklar", "sosyal değerlendirmelerin risk algılamasına neden olması" ve "güven eksikliği" olarak sıralamak mümkündür. Sonuç olarak tüketicilerin satın alma davranışları üzerinde önemli etkisi bulunan risk algısının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda katılımcıların; COVID 19 döneminde bireysel, hane halkı, yakın çevre ve Türkiye genelinde satın alma davranışlarında bir değişim olup olmadığı sorgulanmıştır (Lins & Aquino, 2020)

COVID 19 Döneminde Panik Satın Alma Davranışı

Salgın endişesine bağlı olarak dondurulmuş, konserve edilmiş veya genel olarak uzun son kullanma tarihlerine sahip gıda ürünlerine olan talebin artması, aşina olunan (Butu vd., 2020) ve sağlıklı gıda ürünlere yönelim (Hesham, 2021) bu dönem yaşanan kaygıların getirdiği uygulamalardır. Salgın döneminde hükümetler, insanların bir araya gelmelerini sınırlayan düzenlemeler geliştirmişlerdir (Anić vd., 2011). Bunlara ek olarak saatler süren bekleme süreleri, mağazaların dışında oluşan uzun kuyruklar, ambalajsız gıda ürünlerine ya da paketlenmemiş hazır yiyeceklere olan talebin azalması (Beitzen-Heineke vd., 2017), tanıdık mağazalardan alışveriş yapılması, dezanfektan kullanımı ve temassız ödeme gibi kişisel güvenlik önlemlerinin artması (Szymkowiak vd., 2020), mağazalara, restoranlara ve pazarlara yapılan ziyaretlerin azalması (Hesham, 2021) da bu dönem yaşanan kaygıların getirdiği uygulamalardır.

Normal şartlarda akılcı tüketiciler, sonuç odaklı bir yaklaşımla yapacakları satın alımın gerekliliğini ve olası sonuçlarını değerlendirebilirler ve elde ettikleri bilgileri bütünleştirerek satın alma kararı oluşturmada kullanırlar. Buna karşın kriz gibi yüksek riskli dönemlerde irrasyonel tüketime yönelik bir eğilim söz konusu olabilmektedir. Nitekim his olarak risk (risk-as-feelings) teorik perspektifi, kriz gibi algılanan yüksek riskli durumlarda irrasyonel tüketime yönelik bir eğilimin söz konusu olacağını ortaya koymuştur (Slovic vd., 2004). Temelde, bir ürüne yönelik talepteki keskin artışlar, yaygın kıtlıklara yol açar, bu da ek panik alımlarına ve talepte daha fazla artışa neden olur. Panik satın alma davranışından kaynaklanan stoklama, bulaşıcı hale gelebilir ve bu davranış kalıbı, üstel bir etkiye sahip olabilir (Thomas 2014). Sonuç olarak tüketicilerin karar verme anında yaşadıkları stres ve belirsizlik, panik satın almaya neden olabilmektedir (Loxton vd., 2020).

Literatür incelendiğinde panik alımlarının afetlerle ilişkilendirildiği sıklıkla gözlemlenmiştir. Tarihsel olarak, Honigsbaum (2013) panik satın almanın ilk olarak 1918'deki İspanyol gribi salgını sırasında ortaya çıktığını bildirmektedir. Ardından, 2003 yılında Ciddi Akut Solunum Yolu Sendromu (SARS) salgını Hong Kong'u vurduğunda, panik satın alma fenomeni de meydana gelmiştir (Cheng, 2004). Diğer yandan tarihte doğal afet durumlarında (Wai & Yuen, 2010) veya nükleer kriz gibi doğal olmayan afet durumlarında da panik satın alma davranışlarının oluştuğu görülmüştür (Li vd., 2017). Örneğin, Amerika'daki Katrina

Kasırgası (2005) ve Sandy Kasırgası (2012) ya da Japonya'daki depremden (2011) sonra tüketicilerin panik satın alma ile hareket ettikleri gözlemlenmiştir (Çınar, 2020). Benzer şekilde, bu çalışma tüketicilerin COVID-19 salgını sırasında panik satın alma davranışına dahil olduğu tezinden hareketle gerçekleştirilmiştir.

Daha geniş bir perspektifle ele alınacak olursa panik satın alma davranışına yol açan etkenler bağlamında farklı yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin Yuen ve arkadaşlarına (2020) göre Covid 19 sürecinde panik satın almaya neden olan dört temel faktör söz konusudur: (1) algı, (2) bilinmeyenden korkma, (3) başa çıkma davranışı ve (4) sosyal psikoloji. Tüketiciler bir hastalığa yakalanma riskini yüksek olarak algıladıklarında, bir ürünün temin edilemez hale geleceğini düşündüklerinde ya da belirli bir davranışı veya satın alma işlemini gerçekleştirmemekten pişmanlık duyabileceklerine inandıklarında, algıladıkları riskleri en aza indirmek için panik satın alma da dahil olmak üzere kendini koruyucu faaliyetlerde bulunmaya yönelirler (Yoon vd., 2018). Islam vd. (2021) ise COVID-19 pandemisi sırasında panik satın alma davranışlarının altında yatan mekanizmayı Mehrabian-Russel Etki-Tepki Modeli – SOR ve Rekabetçi Uyarılma Modeli altında incelemeyi amaçlamıştır. ABD, Çin, Hindistan ve Pakistan özelinde gerçekleştirilen çalışma sonucunda COVID-19 sürecinde "Sınırlı Miktar Kıtlığı" ve "Sınırlı Zaman Kıtlığı" başlıklarından oluşan dış uyaranların algılanan uyarılmayı önemli ölçüde ve olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Diğer bir ifadeyle mal kıtlığı ile ilgili korku veya panik ve alışveriş yapmak için sınırlı zaman konusunda endişeler ne kadar fazlaysa, insanlar o kadar yüksek psikolojik stres yaşamaktadır. Dört ülkeden elde edilen veriler, küresel panik satın alma fenomeninin temel olarak kıtlık korkusu ve psikolojik stresten kaynaklandığını göstermektedir. Chua vd. (2021) ise panik satın alma davranışının belirleyicilerini tespit etmek için yaptığı çalışmada; algılanan kıtlığın panik satın alma üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu, algılanan kıtlığın ayrıca sağlık inanç modeli değişkenleriyle (yani, algılanan duyarlılık, algılanan şiddet, sonuç beklentisi, eylem ipuçları ve öz-yeterlik) panik satın alma arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstermiştir. Panik satın alma davranışına yol açan etkenler bağlamında farklı bir yaklaşım da Naeem'e aittir. Naeem, (2021) Covid-19 krizleri sırasında belirsizlik ve güvensizlik nedeniyle tüketici panik satın alma davranışını tetikleyen temel unsurların; yetkili kurumların ve uzman görüşlerinin sosyal medyada yeterince yer bulmaması ve ikna edici bir küresel aklın ortaya konulamaması olduğunu iddia etmiştir. Billore & Anisimova (2021) son yirmi yılda panik satın almayla ilgili çalışmaları sistematik olarak gözden geçirdikleri çalışmalarında COVID-19 döneminde de tüketici davranışlarında farklılaşmaların yaşandığına değinmişler ve pandemi sürecinde gözlemlenen sürü psikolojisi başta olmak üzere sosyal mesafenin ve hükümet müdahalelerinin panik satın alma davranışlarına etkisine vurgu yapmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada, COVID–19 pandemi sürecinde tüketici yaşam yönelimi ile panik satın alma davranışı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada, tüketici yaşam yönelimi ile panik satın alma davranışı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel araştırma tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, *tüketici yaşam yöneliminin, satın alma yönelimi alt boyutları olan satın alma dürtüselliği, zamansal odaklanma ve satın alma risk algısı* değişkenleri aracılığıyla *panik satın alma davranışı* üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını incelemektir. Bu doğrultuda araştırmanın evrenini, perakende sektöründe alışveriş yapan tüketiciler oluşturmaktadır. Dolayısıyla, araştırma kapsamında perakende sektöründe alışveriş yapan tüketicilerin tamamına ulaşmak mümkün olmadığı için araştırma olasılığa dayalı olmayan örnekleme türlerinden amaçlı örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Online olarak 425 katılımcı gerçekleştirilen araştırma sonucunda 3 katılımcının soru formunun eksik ve hatalı veriler içermesi nedeniyle devre dışı bırakıldıktan sonra analizler n=422 katılımcının araştırma verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada birincil verilerin elde edilmesi amacıyla en yaygın veri toplama yöntemlerinden biri olan sormaca (anket) tekniği, online olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan soru formu 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kullanılan; "*Panik Satın Alma Ölçeği*" ve "*Satın Alma Risk Algılaması Ölçeği*", *Lins & Aquino (2020)*'nın çalışmasından, "*Satın Alma Dürtüsellik Ölçeği*", *Rook & Fisher (1995)*'in çalışmasından, "*Zamansal Odaklanma Ölçeği*", *Shipp vd. (2009)*'nin çalışmasından, "*Yaşam Yönelimi Testi*" ise *Scheier vd. (1994)*'nin çalışmasından uyarlanarak kullanılmıştır. Anketin ikinci bölümü ise katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Araştırma soru formu, Türkçe olarak hazırlanmıştır. Araştırma soruları hazırlanırken detaylı literatür çalışması yapılmış ve ankette bulunan sorular ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yayınlanmış ve yukarıda da belirtilmiş olan çalışmalarda kullanılan ölçeklerden yararlanılmıştır.

Tüketici yaşam yöneliminin, panik satın alma davranışı üzerindeki etkisinde satın alma dürtüselliği, zamansal odaklanma ve satın alma risk algısı değişkenlerinin aracılık rolünü tespit amacıyla oluşturulan ölçeklerde yer alan ifadelerin tamamı 5'li Likert ölçeğine göre ölçeklendirilmiştir. Ölçek kapsamında hazırlanan ankette Likert ölçekli sorular 1-Kesinlikle Katılmıyorum ve 5-Kesinlikle Katılıyorum değerleri arasındadır. Ayrıca araştırma sonuçları, araştırma verilerinin toplanmış olduğu tarihler olan Nisan 2021-Mayıs 2021 ile sınırlıdır.

Verilerin analizinde temel düzey ve ileri düzey istatistiksel paket programları birbirini tamamladıkları için eşgüdümlü olarak kullanılarak frekans analizi, tanımlayıcı istatistikler, doğrulayıcı faktör analizi ve Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) analizi gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri ve Kavramsal Model

Literatürden elde edilen veriler ışığında, COVID-19 pandemi sürecinde *tüketici yaşam yöneliminin, satın alma yönelimi alt boyutları olan satın alma dürtüselliği, zamansal odaklanma ve satın alma risk algısı* değişkenleri aracılığıyla *panik satın alma davranışı* üzerindeki rolünü tespit etmek amacıyla bir kuramsal model oluşturulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın kavramsal model ve hipotezleri şu şekildedir:

Şekil 1. Kavramsal Model

COVID-19 Pandemi Sürecinde Tüketici Yaşam Yöneliminin Panik Satın Alma Davranışı Üzerine Etkisi

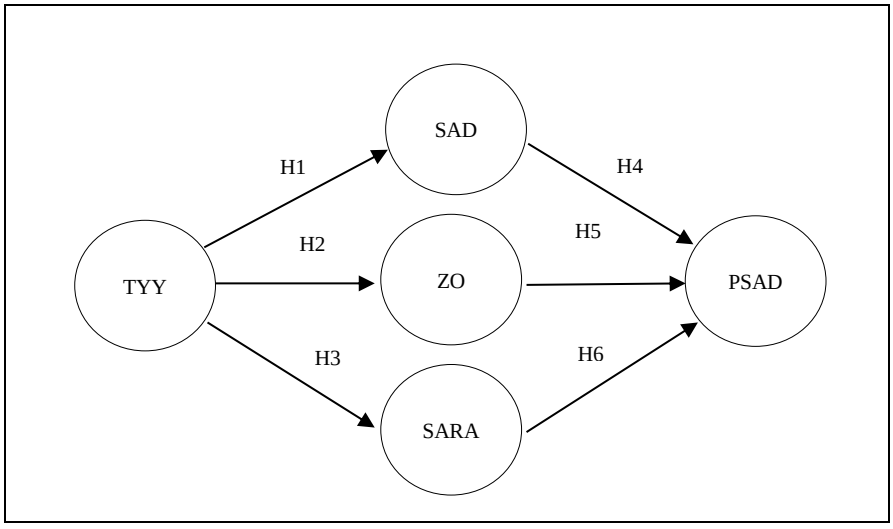

H1 Covid-19 pandemi sürecinde tüketici yaşam yönelimi, satın alma dürtüselliği üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H2 Covid-19 pandemi sürecinde tüketici yaşam yönelimi, zamansal odaklanma üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H3 Covid-19 pandemi sürecinde tüketici yaşam yönelimi, satın alma risk algısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H4 Covid-19 pandemi sürecinde satın alma dürtüselliği, panik satın alma davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H5 Covid-19 pandemi sürecinde zamansal odaklanma, panik satın alma davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H6 Covid-19 pandemi sürecinde satın alma risk algısı, panik satın alma davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

Literatürden elde edilen veriler ışığında oluşturulan kavramsal model ve hipotezlere yönelik elde edilen bulgular şu şekildedir.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada toplanan veriler kodlanarak istatistik programına aktarılmıştır. Araştırma kapsamı sonucunda toplanan veriler istatistiksel analiz/paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veri girişinin tamamlanmasından sonra veri analizinde kullanılacak istatistiksel testler belirlenmiştir. Bir veri grubuna yapılacak istatistiksel testler belirlenirken öncelikli olarak verilerin basıklık-çarpıklık değerleri üzerinden normal dağılıp dağılmadığı analiz edilmelidir. Araştırma verilerine yapılan basıklık-çarpıklık normallik testi sonucunda verilerin -1,5 ile +1,5 arasında değerler aldığı ve normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir (Tabachnick ve Fidel, 2007). Araştırma verileri belirlenen sistematik çerçevesinde analiz edilerek elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir. İlk olarak anketin birinci bölümünde yer alan katılımcı profilini belirleyen sosyo-demografik sorulara ilişkin frekans analizi sonuçları verilmiştir. Tablo 1'de katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek durumlarına ilişkin demografik veriler yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri (n=422)

Demografik Değişkenler	*Değer*	*Frekans*	*Yüzde*	*Demografik Değişkenler*	*Değer*	*Frekans*	*Yüzde*
Cinsiyet	Erkek	194	46,0	*Meslek*	Kamu Sektörü	115	27,3
	Kadın	228	54,0		Özel Sektör	112	26,5
	Toplam	422	100,0		Ev Hanımı (Çalışmıyor)	44	10,4
					Öğrenci	68	16,1
Yaş	18-24	120	28,4		Diğer	83	19,7
	25-40	183	43,4		Toplam	422	100,0
	41-56	62	14,7				
	57+	57	13,5	Gelir Durumu	3000 TL ve altı	213	50,5
	Toplam	422	100,0				
					3001-4500 TL	91	21,6
Eğitim Durumu	İlköğretim	58	13,7				
	Lise	56	13,3		4501-6000 TL	85	20,1
	Ön Lisans	74	17,5				
	Lisans	204	48,3		6000 TL ve üstü	33	7,8
	Lisansüstü	30	7,1				
	Toplam	422	100,0		Toplam	422	100,0

Tablo 1'e bakıldığında katılımcıların %54,'ünün erkek, %46'sının ise kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde ise %28,4'ünün 18-24, %43,4'ünün

25-40, %14,7'sinin 41-56, %13,5'inin ise 57+ yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Öte yandan katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde 48,3'ünün lisans, %17,5'inin ön lisans, 13,7'sinin ilköğretim, %13,3'ünün lise ve %7,1'inin de lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların meslek özellikleri ise %27,3 kamu sektörü, %26,5 özel sektör, %16,1 öğrenci, %10,4 ev hanımı ve %19,7 diğer şeklinde dağılım göstermektedir. Bununla birlikte, katılımcıların gelir durumu incelendiğinde, %50,5'inin 3000 TL ve altı, %21,6'sının 3001-4500 TL, %20,1'inin 4501-6000 TL, %7,8'inin 6000 TL ve üstü gelir aralığında olduğu tespit edilmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Kuramsal olarak oluşturulan modelin elde edilen veriyi ne kadar iyi açıkladığı uyum iyiliği değerleri ile belirlenir. Uyum iyiliği değerleri ise Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile test edilir. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda *tüketici yaşam yönelimi* ölçeğine ait uyum iyiliği değerleri göre model yapısı kabul görmektedir.

Uyum iyiliği değerleri modelin kabul ve reddedilmesi kararının verildiği aşamadır. Bir modelin mükemmel bir uygunluk yapısına sahip olabilmesi için RMSEA değerinin 0,08 veya daha düşük bir değer alması gerekmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Arbuckle, 2013). Araştırma modelinin RMSEA değeri 0,080'dir. χ^2/df=4,15 ve p<0.000'dır.

Tablo 2. Tüketici Yaşam Yönelimi Değişkeni Uyum İyiliği Değerleri

	χ^2	p	χ^2/df	CFI	NFI	IFI	GFI	AGFI	RMSEA	SRMR
Kabul Edilebilir Uyum	En Küçük	>0,05 Anlamsız	≤5	≥0,90	≥0,90	≥0,90	≥0,85	≥0,80	≤0,080	≤0,090
Model Uyum İndeksleri	100,406	0,000	4,15	0,90	0,89	0,90	0,93	0,83	0,080	0,013

Tüketici yaşam yönelimi ölçüm materyali için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda standardize edilmiş regresyon katsayıları 0,50 değerinin altında kalan gözlenen değişkenler faktörden çıkartılarak DFA tekrar gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda tüketici yaşam yönelimi faktöründen katsayısı beklenen değerin altında kalan 2 soru (en düşükten başlayarak sırasıyla) atılarak DFA tekrar gerçekleştirilmiştir. Atılan sorular neticesinde katsayılarda beklenen değerin üzerindeki değişkenlerin oluşturduğu modelde, uyum iyiliği değerlerine baktığımızda ise kabul edilebilir değerlerin model tarafından sağlandığı görülmektedir. Model uyumunun tatmin edici şekilde sonuçlanması, tahmin edilen yapısal katsayıların, hipotezlerin sınanması açısından değerlendirileceğini göstermektedir (Ayyıldız ve Cengiz, 2007).

Satın Alma Dürtüselliği, Zamansal Odaklanma, Satın Alma Risk Algısı Ölçüm Materyalleri Ölçüm Modeli (Doğrulayıcı Faktör Analizi)

Satın alma yönelimi ölçüm materyali alt boyutları olan *satın alma dürtüselliği, zamansal odaklanma, satın alma risk algısı* değişkenlerine yönelik doğrulayıcı faktör analizi sonuçları bağlamında uyum iyiliği değerleri incelendiğinde faktörlerin uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Satın Alma Dürtüselliği, Zamansal Odaklanma, Satın Alma Risk Algısı Ölçüm Materyalleri Uyum İyiliği Değerleri

	χ^2	p	χ^2/df	CFI	NFI	IFI	GFI	AGFI	RMSEA	SRMR
Kabul Edilebilir Uyum	En Küçük	>0,05 Anlamsız	≤5	≥0,90	≥0,90	≥0,90	≥0,85	≥0,80	≤0,080	≤0,090
Model Uyum İndeksleri	221,645	0,000	3,57	0,94	0,93	0,96	0,92	0,91	0,078	0,021

Üç alt boyuttan oluşan "tüketici satın alma yönelimi" latent değişkeninin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda standardize edilmiş regresyon katsayıları 0,50 değerinin altında kalan gözlenen değişkenler faktörden çıkartılarak DFA tekrar gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda tüketici satın alma eğilimi faktörünün alt boyutu olan zamansal odaklanma faktöründen katsayısı beklenen değerin altında kalan 4 soru (en düşükten başlayarak sırasıyla) atılarak DFA tekrar gerçekleştirilmiştir. Atılan sorular neticesinde katsayılarda beklenen değerin üzerindeki değişkenlerin oluşturduğu modelde, uyum iyiliği değerlerine baktığımızda ise kabul edilebilir değerlerin model tarafından sağlandığı görülmektedir. Tüketici satın alma yönelimi faktörünün uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, χ^2/df=3,57 ve p<0.000 olduğu ve RMSEA değerinin de, ,078 olduğu görülmektedir. Diğer uyum iyiliği indeksleri (CFI=,94; NFI=93; IFI=,96; GFI=,92; AGFI=91 ve SRMR=,021) de incelendiğinde tüketici satın alma yönelimi ölçüm materyalinin kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerini taşıdığı dahası faktörün mükemmel uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Panik Satın Alma Davranışı Ölçeği Ölçüm Modeli (Doğrulayıcı Faktör Analizi)

Panik satın alma davranışı değişkeni doğrulayıcı faktör analizi sonucu, uyum iyiliği değerleri incelendiğinde ölçeğin uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyin üzerinde olduğu faktör yapısındaki model uyumunun oldukça iyi olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Panik Satın Alma Değişkeni Uyum İyiliği Değerleri

	χ^2	p	χ^2/df	CFI	NFI	IFI	GFI	AGFI	RMSEA	SRMR
Kabul Edilebilir Uyum	En Küçük	>0,05 Anlamsız	≤5	≥0,90	≥0,90	≥0,90	≥0,85	≥0,80	≤0,080	≤0,090
Model Uyum İndeksleri	60, 636	0,000	4,33	,98	,97	,98	,96	,92	0,79	0,031

Panik satın alma faktörüne yönelik gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda tüm gözlenen değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayıları 0,50 değerinin üstünde olduğundan dolayı faktörden herhangi bir soru çıkartılmamıştır. Panik satın alma faktörünün uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, χ^2/df=4,33 ve p<0.000 olduğu ve RMSEA değerinin de, ,079 olduğu görülmektedir. Diğer uyum iyiliği indeksleri de incelendiğinde panik satın alma faktörünün kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerini taşıdığı dahası faktörün mükemmel uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir.

Bu doğrultuda, araştırmanın kavramsal modeli doğrultusunda *tüketici yaşam yönelimi, satın alma yönelimi alt boyutları olan satın alma dürtüselliği, zamansal odaklanma ve satın alma risk algısı* ve *panik satın alma davranışı* ölçüm materyallerine ayrı ayrı gerçekleştirilen DFA sonuçlarının mükemmel uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu durum,

yapısal modelin kurulması ve test edilmesi açısından önem arz etmektedir. Yapısal model sonuçları ise aşağıdaki gibidir.

Şekil 2. Yapısal Model

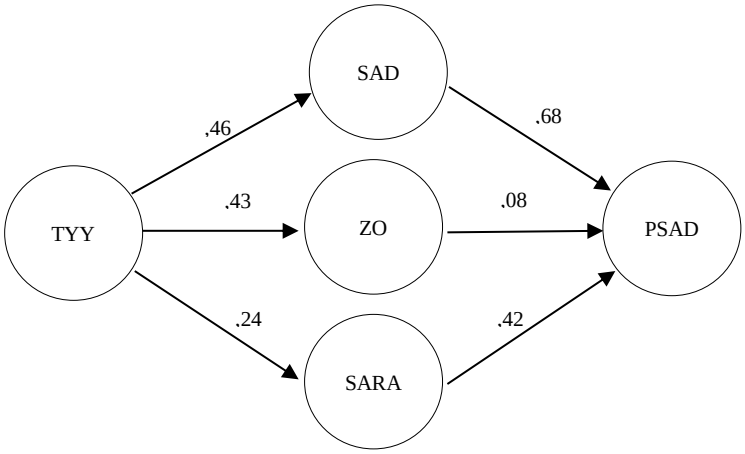

Tablo 5. Yapısal Model Sonuçları

Bağımlı Değişkenler		Bağımsız Değişkenler	Toplam Etki (SRW)	S.E.	C.R.	P
Satın Alma Dürt.	<---	Yaşam Yönelimi	,435	,061	7,540***	
Zamansal Odak.	<---	Yaşam Yönelimi	,431	,066	7,427***	
Satın Alma Risk Alg.	<---	Yaşam Yönelimi	,240	,034	3,899***	
Panik Satın Alma D.	<---	Satın Alma Dürt.	,681	,055	11,819***	
Panik Satın Alma D.	<---	Zamansal Odak	,083	,037	1,949*	
Panik Satın Alma D.	<---	Satın Alma Risk Alg.	,415	,106	7,060***	

***p<0,001, *p>0,05

Yapısal modelden elde edilen araştırma bulguları doğrultusunda tüketici yaşam yöneliminin, satın alma yönelimi alt boyutları olan satın alma dürtüselliği, zamansal odaklanma ve satın alma risk algısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı (p<,001) ve orta kuvvete yakın bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, satın alma dürtüselliğinin ve satın alma risk algısının panik satın alma davranışı üzerinde orta kuvvette anlamlı (p<,001) bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, tüketici yaşam yönelimi değişkeninin, satın alma dürtüselliği ve satın alma risk algısı değişkenleri aracılığıyla panik satın alma davranışı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı (p<,001) ve orta kuvvette bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Zamansal odaklanma boyutunun ise panik satın alma davranışı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Ampirik sonuçlar doğrultusunda COVID–19 pandemi sürecinde tüketici yaşam yöneliminin *satın alma dürtüselliği ve satın alma risk algısı* değişkenleri aracılığıyla panik satın alma davranışı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Öte yandan, tüketici yaşam yöneliminin *zamansal odaklanma* değişkeni aracılığıyla panik satın alma davranışı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı (p>,005) bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmada elde edilen ampirik bulgular doğrultusunda tüketici yaşam yöneliminin, satın alma eğilimi alt boyutları olan satın alma dürtüselliği, zamansal odaklanma ve satın alma risk algısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda, satın alma dürtüselliğinin ve satın alma risk algısının da panik satın alma davranışı üzerinde anlamlı bir

etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak, zamansal odaklanmanın panik satın alma değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda yaşam yöneliminin satın alma dürtüselliği ve satın alma risk algısı aracılığıyla panik satın alma davranışını etkilediği bulgusu, tüketicilerin yaşam yönelimleri ile satın alma eğilimlerinin pozitif yönlü bir korelasyona sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, tüketicilerin toplumsal, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan değişen durumlara ve olaylara yönelik olarak iyimser ya da kötümser bir yönelim göstermeleri ile satın alma eğilimlerinin pozitif yönlü bir ilişki içerisinde olması, hem literatürün hem de araştırma bulgularının ortaya koyduğu sonuçlar arasında yer almaktadır.

Tüketici yaşam yönelimi ve COVID-19 pandemi sürecinde panik satın alma davranışlarına yönelik literatür incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşıldığı görülecektir. Örneğin; Loxton vd. (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada COVID-19 krizi sırasında tüketici davranışında yaşanan değişimin, tarihin farklı dönemlerinde yaşanan şok edici olaylar karşısında tüketicilerin gösterdikleri davranışlar ile benzerlik gösterdiği, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi sistematiğine uygun şekilde panik satın almaların yaşandığı, sürü psikolojisi ile hareket edildiği ve tüketici satın alma davranışlarında medyanın önemli bir etkisinin bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Lins & Aquino (2020) tarafından geliştirilen "panik satın alma ölçeği" ne göre erkekler kadınlardan daha çok panikle satın alma yapmaktadırlar. Hesham vd. (2021) tarafından yapılan benzer bir çalışmada da kadınların erkeklere ve yaşlıların gençlere göre COVID-19 pandemisi konusunda daha endişeli davrandıkları ve bulaşmayı önlemek için önlemler konusunda daha hassas oldukları sonuca ulaşılmıştır. Diğer yandan aynı ölçek üzerinden gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda dürtüsel satın alma ile geçmiş ve gelecekteki zamansal odaklanma ve risk algısı arasında pozitif yönde bir ilişkinin bulunmasına karşın iyimserlik ve yaşla negatif yönlü bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Lins & Aquino (2020). Chronopoulos vd. (2020: 33) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları Büyük Britanya'da (GB; İngiltere, İskoçya ve Galler) COVID-19 krizinin ilk aşamalarında (18 Ocak - 21 Şubat 2020) tüketici harcamalarının nispeten istikrarlı olduğunu göstermiştir. Ancak ilerleyen süreçte (22 Şubat - 22 Mart 2020) sokağa çıkma yasaklarının yürürlüğe girmesiyle birlikte isteğe bağlı harcamalar kısa sürede önemli ölçüde azalmıştır ve bu durum yasak sürecinde (23 Mart - 10 Mayıs 2020) devam etmiştir. Laato vd. (2020:10) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonucu, insanların kendilerini izole etmeye devam ettikleri sürece olağandışı alımlar yapmaya da devam edeceklerini göstermiştir. Islam vd. (2021) tarafından ABD, Çin, Hindistan ve Pakistan özelinde gerçekleştirilen çalışma "Sınırlı Miktar Kıtlığı" ve "Sınırlı Zaman Kıtlığı" nın tüketicilerde algılanan uyarılmayı önemli ölçüde artırdığı ve bunun da daha fazla dürtüsel ve obsesif satın almaya yol açtığını göstermiştir. Görüldüğü üzere COVID-19 nedeniyle ortaya çıkan panik tüketiciler arasında kıtlık korkusu yaratmakta, bu da algılanan uyarılma düzeyini artırmakta ve nihayetinde dürtüsel ve obsesif satın alma davranışlarına yol açmaktadır.

COVID-19 pandemi döneminde yapılan çalışmalarda COVID-19 bilgilerine daha fazla maruz kalmanın, panik satın alma üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Diğer bir ifadeyle belirsizlik, algılanan vahamet ve kıtlık algıları, tüketicilerin panik satın alma davranışıyla değil, kaygı ile pozitif ilişkilidir. Ayrıca kaygı, bu değişkenler ve tüketicilerin panik satın alma davranışı arasındaki ilişkiye tam olarak aracılık etmektedir (Sherman vd. 2021; Omar, 2021). Garfin vd. de (2020) COVID-19 pandemisindeki panik satın almanın stres, aşırı endişe ve kaygıya bir yanıt olarak ortaya çıktığını savunmuşlardır.

Sonuç olarak kaos dönemlerinin meydana getirdiği belirsizlik tüketici yönelimlerinde önemli kırılmalara sebebiyet verebilmektedir. İnsanların kaybettikleri yakınları nedeniyle sıklıkla ölümü düşündüğü Pandemi süreci bitiminde kısa vadede olmasa da uzun vadede kimlikleri ile bağlantılı satın alma davranışlarına yöneleceklerdir. Bunun başlıca nedeni bir şeyler satın almanın insanlara kontrol duygusu vermesidir. Ve unutulmamalıdır ki tüketiciler önce insandır (Danziger, 2020). Nitekim, pandemi döneminde belirsizlikten rahatsız olan

tüketiciler geleneksel yiyecekler tüketmekte, reklamlarda yer alan nostaljik paylaşımlardan etkilenmekte, marka topluluklarında yer almaktan memnuniyet duymakta ve çalışanların refahını önceleyen KSS projelerine sahip şirketlere ilgi duymaktadırlar (Solomon, 2020). Dolayısıyla yaşadığımız yüzyılın en büyük sağlık ve ekonomik krizlerinden biri olarak kabul edilebilecek olan COVID-19 pandemisinin tüketiciler üzerindeki etkisi de büyük olmuştur. Bundan sonraki süreçte tüketicilerin ilgi duyacakları alanların; teletıp, dezenfektanlar, temassız alışveriş, toplu satın alma, dronlar ve sürücüsüz araçlar, temas takip uygulamaları, önceden paketlenmiş atıştırmalıklar vb. olacağını beklemek yanlış olmayacaktır (Solomon, 2020).

Pandeminin tüketicilerin yaşam yönelimleri üzerindeki bu büyük etkisi nedeniyle COVID-19 ortadan kalksa dahi, kalıcı olarak değişecek tüketici davranışlarından söz etmek mümkündür. Örneğin tüketiciler, sonraki süreçlerde de muhtemelen kalabalık ortamlara girmekten kaçınacaklar, evlerinde daha fazla vakit geçirecekler, temizlik ürün tüketimlerine yönelik daha fazla hassasiyet gösterecekler, sosyal mesafeye dikkat edeceklerdir. Bu nedenle başta hijyen kuralları olmak üzere müşterilere hassasiyet gösterdikleri konulara uygun ortamlar sunabilen işletmeler rekabette ön plana çıkacaklardır. Kısacası bu tür afet sonrası değişimler kalıcı olma potansiyeline sahiptir (Hall vd., 2020). Dolayısıyla perakendeciler ve pazarlamacılar, bu sağlık krizini, müşterilerinin daha sağlıklı yaşam sürmelerine yardımcı olmak ve kısa ve uzun vadede daha sağlıklı işletmeler kurmak için kullanabilirler.

Önümüzdeki süreçte online alışverişe bir zaruret olarak başlayan ancak bu tür alışverişi hayatının bir parçası haline getiren müşteriler ile daha önceden de online alışveriş yapmasına karşın pandemi döneminde bu tür alımlarını artıran müşterilerin online alışverişe devam etmelerini beklemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle işletmelerin online alışveriş sistemlerine yatırım yapmaları ve hizmet ağlarını geliştirmeleri önerilebilir. Bu kapsamda başta sosyal medya olmak üzere tüm dijital platformlardan faydalanılması düşünülebilir. Salgın anında yürütülen ve pozitif sonuçlar alınan sosyal sorumluluk projelerinin geliştirilmesi de geleceğe yönelik yapılabilecek uygulamalar arasındadır. Ayrıca, pandemi döneminde tüketimi artan konserve ürün grubu ve kuru gıda grubu ürünlerin geliştirilmesine yönelik ek bütçeler ayrılabilir. Son olarak perakende ürünler için dayanıklı ambalaj tasarımı yapmak, ürünlerin kullanım süresini uzatacağından makul bir yaklaşım olacaktır.

Diğer yandan gün geçtikçe virüsün tüketiciler üzerindeki algısının daha da azalacağı, bunun da satın alma kararlarında virüsün etkisini azaltacağı ve eski rutine dönme sürecinin hızlanacağı beklenmektedir. Bu süreçte faydacı tüketimin oransal olarak azalacağı ve yerini zamanla hazcı tüketime bırakacağı beklentiler arasındadır. Pandemi sonrasında sıkılmış insanların kendilerine zevk veren aktivitelere yönelmeleri sürpriz olmayacaktır. Bu kapsamda; Meditasyon/farkındalık/sağlık, oyunlar ve e-spor, masaüstü oyunları, bahçe malzemeleri, ev fitness, daha küçük paketler, yayıncılıkta artış, online eğitim, video canlı yayını, online kültürel etkinlikler (müzik, sanat, seyahat vb.), sanal gerçeklik uygulamaları, athleisure moda akımının yaygınlaşması bu sürecin beklentileri arasındadır (Solomon, 2020).

Şiddeti azalmakla birlikte pandemi sürecinin halen devam etmesi nedeniyle hem pandemi sürecinde hem de pandemi sonrası süreçte yaşanması muhtemel tüketici davranışları önem arz etmektedir. Dolayısıyla her iki dönem için de farklı önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca panik satın alma davranışını engellemeye yönelik paylaşılan öneriler her iki dönemi de kapsayacak şekilde değerlendirilmelidir. Bu kapsamda paylaşılan önerilerin işletme sahipleri, pazarlama profesyonelleri ve bu alanda çalışan akademisyenler başta olmak üzere literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Afifah, N., Daud, I., Mulyadina, M., & Rystiawan, M. R. (2021). The effect of COVID-19 outbreak to panic buying behaviour in Indonesıa. *Elementary Education Online, 20*(4), 1865-1883. doi 10.17051/ilkonline.2021.04.209.

Anić, I. D., Radas, S., & Miller, J. C. (2011). Antecedents of consumers' time perceptions in a hypermarket retailer. *The Service Industries Journal, 31*(5), 809–828.

Arbuckle, J. L. (2013). IBM SPSS Amos 22 User's Guide. Crawfordville, FL: Amos Development Corporation.

Arslan, G., Yıldırım, M., Tanhan, A., Buluş, M., & Allen, K. A. (2020). Coronavirus stress, optimism-pessimism, psychological inflexibility, and psychological health: Psychometric properties of the Coronavirus Stress Measure. *International Journal of Mental Health and Addiction,* 1-17. https://doi.org/10.1007/s11469-020-00337-6.

Asimakopoulou, K., Hoorens, V., Speed, E., Coulson, N. S., Antoniszczak, D., Collyer, F., ... & Scambler, S. (2020). Comparative optimism about infection and recovery from COVID-19; Implications for adherence with lockdown advice. *Health Expectations, 23*(6), 1502-1511. https://doi.org/10.1111/hex.13134.

Atar, Ö. Ü. A., Urgan, Ö. Ü. S., & Erdoğan, Ö. Ü. P. (2020). COVID-19 pandemi dönemindeki iyimserlik-kötümserlik ve yaşam tatmininin demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities, 7*(7), 263-278.

Aydın, G., & Tezer, E. (1991). İyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. Psikoloji Dergisi, 7(26), 2-9.

Ayyıldız, H., & Cengiz, A. G. E. (2006). Pazarlama Modellerinin Testinde Kullanılabilecek Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11*(2), 63-84.

Baker, B. L., Blacher, J., & Olsson, M. B. (2005). Preschool children with and without developmental delay: behaviour problems, parents' optimism and well-being. *Journal of Intellectual Disability Research, 49*(8), 575-590. https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2005.00691.x.

Bedi, G., & Brown, S. L. (2005). Optimism, coping style and emotional well-being in cardiac patients. *British journal of health psychology, 10*(1), 57-70. https://doi.org/10.1348/135910704X15266.

Beitzen-Heineke, E. F., Balta-Ozkan, N., & Reefke, H. (2017). The prospects of zero-packaging grocery stores to improve the social and environmental impacts of the food supply chain. *Journal of Cleaner Production, 140,* 1528-1541. doi:https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.09.227

Billore, S., & Anisimova, T. (2021). Panic buying research: A systematic literature review and future research agenda. *International Journal of Consumer Studies, 45,* 777–804. https://doi.org/10.1111/ijcs.12669.

Butu, A., Brumă, I. S., Tanasă, L., Rodino, S., Dinu Vasiliu, C., Doboș, S., & Butu, M. (2020). The Impact of COVID-19 Crisis upon the Consumer Buying Behavior of Fresh Vegetables Directly from Local Producers. Case Study: The Quarantined Area of Suceava County, Romania. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(15), 5485-5509.

Cheng, C. (2004). To be paranoid is the standard? Panic responses to SARS outbreak in the Hong Kong Special Administrative Region. *Asian Perspective,* 67-98.

Chronopoulos, D.K.; Lukas, M.; Wilson, J.O.S. (2020). Consumer Spending Responses to the COVID-19 Pandemic: An Assessment of Great Britain. *ERC Res. Pap., 87,* 1–38.

Chua, G., Yuen, K. F., Wang, X., & Wong, Y. D. (2021). The Determinants of Panic Buying during COVID-19. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 18*(6), 3247. https://doi.org/10.3390/ijerph18063247.

Çınar, D. (2020). Panic Buying and In-Store Hoarding in the Covid-19 Period: An Assessment Based on the Scarcity Principle. *Business & Management Studies: An International Journal, 8*(5), 3867-3890. http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v8i5.1616.

Danziger, P.N. (2020). After Panic Buying Subsides, Will Coronavirus Make Lasting Changes To Consumer Psychology? Erişim Adresi: https://www.forbes.com/sites/pamdanziger/2020/03/08/first-comes-panic-buying-but-afterwards-will-the-coronavirus-leave-lasting-changes-to-consumer-psychology/?sh=78c3714e77e8. Erişim Tarihi: 04.07.2021.

Davidsdottir, S. (2004). Do We Think Ourselves Sick? Psychological Processes and Health Behaviors Associated with Adolescents' Somatic Complaints. *Counseling & Clinical Psychology Journal, 1*(1), 42-59.

de Minzi, M. C. R., & Sacchi, C. (2004). Adolescent loneliness assessment. *Adolescence, 39*(156), 701-709.

Deloitte (2020). Küresel Covid-19 Salgınının Türkiye'de Farklı Kategorilere Etkileri – II. Erişim Adresi: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/consulting/kuresel-covid-19-salgininin-turkiyede-farkli-kategorilere-etkileri-sayi-2.pdf. Erişim Tarihi: 24.06.2021.

Demir, A. (1989), "UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Türk Psikoloji Dergisi*, *7*(23), 14-18.

Dolinski, D., Dolinska, B., Zmaczynska-Witek, B., Banach, M., & Kulesza, W. (2020). Unrealistic optimism in the time of coronavirus pandemic: May it help to kill, if so—Whom: Disease or the person?. *Journal of Clinical Medicine, 9*(5), doi:10.3390/jcm9051464.

Dowling, G. R., & Staelin, R. (1994). A model of perceived risk and intended risk-handling activity. Journal of consumer research, 21(1), 119-134. https://doi.org/10.1086/209386.

Druică, E., Musso, F., & Ianole-Călin, R. (2020). Optimism bias during the Covid-19 pandemic: Empirical evidence from Romania and Italy. *Games, 11*(3), 39. https://doi.org/10.3390/g11030039.

Duygun, A. (2020). COVID-19 Pandemisi Sırasında Tüketicilerin Yaşam Tarzlarının Değerlendirilmesi. *Econder Uluslararası Akademik Dergi, 4*(1), 232-247. https://doi.org/10.35342/econder.744621.

Franke, V. C., & Elliott, C. N. (2021). Optimism and Social Resilience: Social Isolation, Meaninglessness, Trust, and Empathy in Times of COVID-19. *Societies, 11*(2), 35. https://doi.org/10.3390/soc11020035.

Garfin, D. R., Silver, R. C., & Holman, E. A. (2020). The novel coronavirus (COVID-2019) outbreak: Amplification of public health consequences by media exposure. *Health psychology, 39*(5), 355. https://doi.org/10.1037/hea0000875.

Genç, E., & Arslan, G. (2021). Optimism and dispositional hope to promote college students' subjective well-being in the context of the COVID-19 pandemic. *Journal of Positive School Psychology, (FirstView articles)*. https://doi.org/10.47602/jpsp.v5i2.255.

Hall, M. C., Prayag, G., Fieger, P., & Dyason, D. (2020). Beyond panic buying: consumption displacement and COVID-19. *Journal of Service Management. 32*(1), 113-128, https://doi.org/10.1108/JOSM-05-2020-0151.

Hammad, A. M., Hamed, R., Al-Qerem, W., Bandar, A., & Hall, F. S. (2021). Optimism bias, pessimism bias, magical beliefs, and conspiracy theory beliefs related to COVID-19 among the jordanian population. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene, 104*(5), 1661. doi: 10.4269/ajtmh.20-1412.

Harber, K. D., Zimbardo, P. G., & Boyd, J. N. (2003). Participant self-selection biases as a function of individual differences in time perspective. *Basic and Applied Social Psychology, 25*(3), 255-264. https://doi.org/10.1207/S15324834BASP2503_08.

Harrs, S., Müller, L. M., & Rockenbach, B. (2021). How optimistic and pessimistic narratives about COVID-19 impact economic behavior. 91. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3849035.

Hesham, F., Riadh, H., & Sihem, N. K. (2021). What have we learned about the effects of the COVID-19 pandemic on consumer behavior?. *Sustainability*, *13*(8), https://doi.org/10.3390/su13084304

Holmes, E. A., O'Connor, R. C., Perry, V. H., Tracey, I., Wessely, S., Arseneault, L., ... & Ford, T. (2020). Multidisciplinary research priorities for the COVID-19 pandemic: a call for action for mental health science. *The Lancet Psychiatry*. 547-559.

Honigsbaum, M. (2013). Regulating the 1918–19 pandemic: Flu, stoicism and the Northcliffe press. *Medical History, 57*(2), 165-185. https://doi.org/10.1017/mdh.2012.101.

Islam, T., Pitafi, A. H., Arya, V., Wang, Y., Akhtar, N., Mubarik, S., & Xiaobei, L. (2021). Panic buying in the COVID-19 pandemic: A multi-country examination. *Journal of Retailing and Consumer Services, 59*, 102357. https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102357.

Jackson, L. M., Pratt, M. W., Hunsberger, B., & Pancer, S. M. (2005). Optimism as a mediator of the relation between perceived parental authoritativeness and adjustment among adolescents: Finding the sunny side of the street. *Social Development, 14*(2), 273-304. https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2005.00302.x.

Jovančević, A., & Milićević, N. (2020). Optimism-pessimism, conspiracy theories and general trust as factors contributing to COVID-19 related behavior–A cross-cultural study. *Personality and individual differences, 167*. https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110216.

Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1993). LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language. Scientific Software International.

Laato, S., Islam, A. N., Farooq, A., & Dhir, A. (2020). Unusual purchasing behavior during the early stages of the COVID-19 pandemic: The stimulus-organism-response approach. *Journal of Retailing and Consumer Services, 57*, 102224. https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102224.

Li, X., Wang, Z., Gao, C., & Shi, L. (2017). Reasoning human emotional responses from large-scale social and public media. *Applied Mathematics and Computation, 310*, 182-193. https://doi.org/10.1016/j.amc.2017.03.031.

Lins, S., & Aquino, S. (2020). Development and initial psychometric properties of a panic buying scale during COVID-19 pandemic. *Heliyon, 6*(9), e04746. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e04746.

Loxton, M., Truskett, R., Scarf, B., Sindone, L., Baldry, G., & Zhao, Y. (2020). Consumer behaviour during crises: preliminary research on how coronavirus has manifested consumer panic buying, herd mentality, changing discretionary spending and the role of the media in influencing behaviour. *Journal of Risk and Financial Management, 13*(8), 166-186. https://doi.org/10.3390/jrfm13080166.

Mehta, S., Saxena, T., & Purohit, N. (2020). The New Consumer Behaviour Paradigm amid COVID-19: Permanent or Transient?. *Journal of Health Management, 22*(2), 291-301.

Metalsky, G. I., Abramson, L. Y., Seligman, M. E., Semmel, A., & Peterson, C. (1982). Attributional styles and life events in the classroom: Vulnerability and invulnerability to depressive mood reactions. *Journal of Personality and Social Psychology, 43*(3), 612-617. DOI: 10.1037//0022-3514.43.3.612.

Mitchell, V. W. (1998). A role for consumer risk perceptions in grocery retailing. *British Food Journal, 100*, 171-183. https://doi.org/10.1108/00070709810207856.

Naeem, M. (2021). Do social media platforms develop consumer panic buying during the fear of Covid-19 pandemic. *Journal of Retailing and Consumer Services, 58*, 102226. https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102226.

Omar, N. A., Nazri, M. A., Ali, M. H., & Alam, S. S. (2021). The panic buying behavior of consumers during the COVID-19 pandemic: Examining the influences of uncertainty, perceptions of severity, perceptions of scarcity, and anxiety. *Journal of Retailing and Consumer Services, 62*, 102600. https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102600.

Peterson, R.A., Kerin, R. & Ross, I. (1979). An information processing theory of consumer choice. *Journal of Marketing, 43*(3), 124-126. DOI: 10.1177/002224297904300314.
Raude, J., Debin, M., Souty, C., Guerrisi, C., Turbelin, C., Falchi, A., ... & Colizza, V. (2020). Are people excessively pessimistic about the risk of coronavirus infection?. https://doi.org/10.31234/osf.io/364qj.
Rokach, A. (2004). Loneliness then and now: Reflections on social and emotional alienation in everyday life. *Current Psychology, 23*(1), 24-40.
Rook, D. W., & Fisher, R. J. (1995). Normative influences on impulsive buying behavior. *Journal of consumer research, 22*(3), 305-313. https://doi.org/10.1086/209452.
Sapmaz, F., & Doğan, T. (2012). Mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak iyimserlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(3), 63-69.
Scheier, M.F. & Carver, C.S. (1985). Optimism, coping, and health: assessment and implications of generalized outcome expectancies. *Health Psychology, 4*(3), 219-247.
Scheier, M.F. & Carver, C.S. (1987). Dispositional optimisim and physicall wellbeing: The influence of generalized outcome expectancies on health. *Journal of Personality, 55*(2), 169-210. Doi: 10.1111/j.1467-6494.1987.tb00434.x · Source: PubMed.
Scheier, M. F., Carver, C. S., & Bridges, M. W. (1994). Distinguishing optimism from neuroticism (and trait anxiety, self-mastery, and self-esteem): a reevaluation of the Life Orientation Test. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*(6), 1063-178. DOI: 10.1037//0022-3514.67.6.1063
Schou-Bredal, I., Grimholt, T., Bonsaksen, T., Skogstad, L., Heir, T., & Ekeberg, Ø. (2021). Optimists' and pessimists' self-reported mental and global health during the COVID-19 pandemic in Norway. *Health Psychology Report, 9*(2), 160-168.
Seligman, M. E. (2007). The optimistic child: A proven program to safeguard children against depression and build lifelong resilience. Houghton Mifflin Harcourt.
Setia, S., Krägeloh, C., Bandyopadhyay, G., & Subramaniam, K. (2021). Inculcating Dispositional Optimism for Prevention of Mental and Substance Use Disorders Throughout and After the Coronavirus Disease-19 Pandemic. *Alternative and Complementary Therapies, 27*(2), 68-78. https://doi.org/10.1089/act.2021.29322.sse.
Sheetal, A., Feng, Z., & Savani, K. (2020). Using Machine Learning to Generate Novel Hypotheses: Increasing Optimism About COVID-19 Makes People Less Willing to Justify Unethical Behaviors. *Psychological Science, 31*(10), 1222-1235. https://doi.org/10.1177/0956797620959594.
Sherman, C. E., Arthur, D., & Thomas, J. (2021). Panic buying or preparedness? The effect of information, anxiety and resilience on stockpiling by Muslim consumers during the COVID-19 pandemic. *Journal of Islamic Marketing. 12*(3), 479-497. https://doi.org/10.1108/JIMA-09-2020-0309
Shipp, A. J., Edwards, J. R., & Lambert, L. S. (2009). Conceptualization and measurement of temporal focus: The subjective experience of the past, present, and future. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 110*(1), 1-22. https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2009.05.001.
Slovic, P., Finucane, M.L., Peters, E. & MacGregor, D.G. (2004). Risk as analysis and risk as feelings: Some thoughts about affect, reason, risk, and rationality. *Risk Analysis 24*(2), 311–22.
Solomon, M.R (2020). Consumer Behavior in the New Normal. Forbes, Erişim Adresi: https://www.forbes.com/sites/michaelrsolomon/2020/04/13/consumer-behavior-in-the-new-normal/?sh=47996a9f5da3. Erişim Tarihi: 10.06.2021.
Szymkowiak, A., Kulawik, P., Jeganathan, K., & Guzik, P. (2020). In-store epidemic behavior: Scale development and validation. arXiv preprint arXiv:2005.02764.
Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). Using multivariate statistics (5th ed.). Boston, MA, Allyn & Bacon/Pearson Education.

TDK. Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlükleri. Erişim Adresi: https://www.tdk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 25.06.2021.

Tennen, H., & Affleck, G. (1987). The costs and benefits of optimistic explanations and dispositional optimism. *Journal of personality, 55*(2), 377-392. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1987.tb00443.x.

Thomas, J. A., & Mora, K. (2014). Community resilience, latent resources and resource scarcity after an earthquake: Is society really three meals away from anarchy?. *Natural Hazards, 74*(2), 477-490. DOI 10.1007/s11069-014-1187-3.

Trommsdorff, G. (1983). Future orientation and socialization. *International Journal of Psychology, 18*(1-4), 381-406. https://doi.org/10.1080/00207598308247489.

Wai Man Fung, O., & Yuen Loke, A. (2010). Disaster preparedness of families with young children in Hong Kong. *Scandinavian Journal of Public Health, 38*(8), 880-888. https://doi.org/10.1177/1403494810382477.

Yoon, J., Narasimhan, R., & Kim, M. K. (2018). Retailer's sourcing strategy under consumer stockpiling in anticipation of supply disruptions. *International Journal of Production Research, 56*(10), 3615-3635. https://doi.org/10.1080/00207543.2017.1401748.

Yuen, K. F., Wang, X., Ma, F., & Li, K. X. (2020). The psychological causes of panic buying following a health crisis. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(10), 3513. https://doi.org/10.3390/ijerph17103513.

AN EVALUATION OF THE PERCEPTIONS OF JUNIOR COLLEGE STUDENTS TOWARDS SCIENCE COURSES

Kelimetullah GEÇER
Öğr. Gör. Kelimetullah GEÇER, Bitlis Eren Üniversitesi, Tatvan/BİTLİS
Ayşe Keskin GEÇER
Dr. Öğrt. Ayşe KESKİN GEÇER, Selahaddin Eyyubi Ortaokulu, Tatvan/BİTLİS

Introduction

Science is a dynamic and human activity that works to define and explain physical, chemical and biological subject areas. As a result of these activities, an organized, testable, unbiased and consistent knowledge has been formed and continues to be formed. Science is seen as a way of research and thinking based on experimental measures, logical thinking and constant questioning (Topsakal, 2005: 3). Considering the science course and its content, it can be seen that the course targets learning by doing, gives importance to visuality, and, in general terms, contains such concepts as practice (experiment), research, examination, laboratory, etc..

Therefore, the main objectives of science education is to endow individuals with skills to define the problems in their own environment, make observations, formulate hypotheses, conduct experiments, draw conclusions, to analyze, to generalize and put the necessary knowledge and skills into practice (Aktamış & Ergin, 2006: 77).

Dolayısıyla fen eğitiminin temel amacına bakıldığında, kişinin çevresindeki problemleri tanımlaması, gözlem yapması, hipotez kurması, deney yapması, sonuç çıkarması, analiz etmesi, genelleme yapması ve elde ettiği gerekli bilgi ve becerileri uygulamaya geçirmesidir (Aktamış ve Ergin, 2006: 77).

It is seen that the importance given to the field of science is increasing day by day, especially due to the fact that studies in many other fields are intertwined with science in our day. As Karamustafaoğlu (2009) puts it; “With the awareness that the importance of science education is increasing day by day, it seems that more studies on this field needed to increase the quality of science education” (Karamustafaoğlu, 2009: 88). Thus, with such an increase in the awareness of the importance of science education, it has been seen that the perception and attitude of individuals towards science have improved and the importance given to science and science education in education has increased.

Attitude is a cognitive, affective and behavioral reactionary predisposition that an individual organizes, based on his or her experience, motivation and knowledge about any social subject, object or event around himself/herself (İnceoğlu, 1993). Attitudes towards science are defined as the determinants of students' special feelings such as "liking or not liking science" (Simpson et al., 1994; Shringley et al., 1988).

Today, all kinds of activities and inventions related to physics, chemistry and biology are included in the concept of science, and technological development of all the nations in the world become dependent on science. In this respect, “developed countries attach great importance to science teaching, with the insight that being strong and having a say in the future can only be possible with people who have been trained in the field of science” (Gürses, Açıkyıldız, et al., 2004: 32).

After the latest developments in the field of science, the education and training to be given in science should not only belong to one branch of science, but should also cover other branches and fields. In other words, science education or teaching should be conducted in multiple fields and multicultural. Gürses et al. (2004) also state that “the relationship between culture and learning, draws attention to an education system based on cultural differences, which is

also called multicultural education, and multicultural education has an important feature of offering students new ways of thinking about the natural world" (Gürses, Açıkyıldız, et al., 2004: 32) .

Considering today, it has been seen that more importance has been given to science-related subjects and research in schools. Therefore, internet was connected to all and certain amounts of computers, projectors, materials and documents required for laboratories were sent to each school schools by the Ministry of National Education, aiming to train students perfectly in the field of science. Thus, a new era has begun in education and training reflecting effective teaching with materials and learning with materials. As reported by Kahyaoğlu (2011), "Expectations from new technologies are quite high depending on the content of the Science and Technology course taught in schools" (Kahyaoğlu, 2011: 81).

One of the issues related to perception and science culture related to science course is undoubtedly technology, innovations in technology and the use of technology in education. "Technology is a field that encompasses all social and economic activities and organizations that envisage the realization of technical knowledge" (Erdemir, Bakırcı et al. 2009: 99). Starting from every level of education, people should learn to generate an interest in science and technology culture and to develop a positive perception towards science in their life-long education. Thus, people should improve themselves in science and technology in order to help their society get better. "All students should be able to acquire technology education, which is a process (Şenel and Gençoğlu, 2003: 47) designed to understand and use the available technologies to produce solutions to technological problems and realize the skills and confidence in doing so. Students should not be contempt with the knowledge and training they get, instead they should continuously update their existing knowledge according to the latest developments in science and technology.

Aim of the Study

This research was carried out to determine the perceptions of the students studying in different departments in junior colleges towards the science course as to gender and departments enrolled. In line with the aim of the research, students' perceptions of the science course and their problems related to the science course were determined and some recommendations were presented to solve these problems.

Importance of the research

Developing a positive perception towards science and science courses is important. It is thought that, academicians, teachers and educators in all fields of science should be more interested in the problems experienced by students in science-related subjects and, despite the differences between departments, all stakeholders should understand that science course is universal and has a connection with every discipline. Thus, all stakeholders must be more inclined to understand the perception of students, so that they could produce solutions to the problems encountered together. For this reason, it is thought that the present study will be a guide for all students, teachers, educators and academicians related to the field of science and science course.

Method

In the research, "general survey model", one of the descriptive survey methods, was used. The general survey model is the survey arrangements made on the whole universe or a group, sample group or example to be taken from a universe consisting of many elements in order to make a judgment about the universe (Karasar, 1994: 79).

The universe of this research consists of students studying at Tatvan Junior College and Health Services Junior College of Bitlis Eren University. The sample consists of students studying in the Departments of Anesthetics, Medical Laboratory, First and Emergency Aid

and Opticianry of the Junior College of Health Services and the Laboratory Technology Program of the Chemistry and Chemical Processing Technologies Department of Tatvan Junior College. For the purpose of the research, the questionnaire related to "Science Culture, Perception of Science course", which was previously developed by Sarıgöz (2012), was used in the research.
The questionnaire used for the study was applied to a total of 151 students studying at the Departments of Anesthetics, Medical Laboratory, First and Emergency Aid and Opticianry of Junior College of Health Services, and Chemistry and the Department of Chemical Processing Technologies of Tatvan Junior College of Bitlis Eren University. Students' perception towards science in practical professional courses was tried to be determined via the questionnaire. The ready-made questionnaire consists of 22 items in a five-point Likert type: (1) "Strongly Disagree", (2) "Disagree", (3) "Undecided", (4) "Agree" and (5) "Strongly Agree."

The validity and reliability studies of the perception questionnaire for the science course used in the research were carried out. While the Cronbach Alpha internal reliability coefficient of the 22-item questionnaire determined by Sarıgöz (2012) was 0.79, it was determined as 0.90 in this study. The answers given by the students participating in the research to the questionnaire depending on the demographic variables were evaluated by using F and t-tests with the help of SPSS 20 statistical package program.

Literature review

Students begin to take an interest in science as their relationship with science begins when they begin to adapt to their environment from the day that they are born, and this relationship continues in other stages of life depending on their developmental process (Mantzicopoulos, Patrick, & Samarapungavan, 2008; Yaşar, 1993). Science education, which starts from the first moment of life and continues throughout life, has an extremely important relationship with human life. Information such as knowledge about the individual's own organism and protecting it in a healthy way, and about the environment he or she is living in, and, in the same fashion, efforts to protect this environment is gained through science education (Şahin, 1998).

It was also determined that perceptions and attitudes towards science affect learning (Simpson et al., 1994; Weiss, 1987; Koballa, Crawley, & Shringley, 1990, IAEP, 1992; Linn, 1992). Westerback (1982) revealed that the teacher is the single most important factor affecting attitudes towards science. As Hasan (1985) expressed, science educators should ensure that the necessary environment is created for the acquisition of positive attitudes towards science. In this context, academicians and educators have great responsibility in creating a positive attitude and perception towards science and science lessons.
Simpson and Oliver (1985), on the other hand, found that there is a positive relationship between attitude and positive perception towards science and the frequency of doing science activities. Therefore, the fact that practical applications (experiments) provided for or done by students in the science courses may cause them to develop positive attitudes and perceptions towards this course.

Looking at the literature, it is seen that academicians and instructors have an important place in the development of positive attitudes and perceptions by students towards the science courses taught, regardless of the subject or department. It has been observed that positive attitudes and perceptions of academicians and educators are also important in the development of students' positive perceptions and attitudes towards science. In addition, when the nature of science is considered, since science requires practical applications, students' positive attitudes and perceptions towards science lessons vary depending on the practical activities and applications in the lectures.

Results and Discussion

In line with the findings obtained in the research, there was no difference in the perceptions and views of the students participating in the research towards science courses according to gender ($p>0.05$). The results reported by Sarıgöz (2012) are in support this finding as well. Again, no significant differences were observed in the perceptions and views of the students according to the years they attended (first, second , etc.) and the type of high school they graduated from ($p>0.05$). However, when the answers according to the studied departments were analyzed, it was seen that there was a significant difference in perceptions towards the science course ($p<0.05$). When departments considered, the reason for this difference may be that the selected departments for research belong directly to natural sciences or health sciences disciplines. In addition, although each department are related to natural sciences, it can be said that inadequate information or promotion about the department or insufficient practical applications may have led the emergence of negative attitudes and perceptions towards science courses.

Despite the fact that Junior College students study in different departments, it was observed that their perceptions of science courses and science culture are positive because the means of the answers given to the questionnaire items are close to each other. However, it was emphasized that there are deficiencies in science lessons, especially in the area of practical applications, and there are insufficient steering or guidance to increase interest and curiosity in science.

It was concluded that the students want to research some issues related to health and environmental education in their daily lives, they want to have more information about their subject areas and the departments they are studying in, and that students want to achieve something through experimentation, research and or an individual effort if opportunities are provided on some subjects.

It was seen that the lowest score ($X=2.95$) in the questionnaire belonged to the second question. It can be said that there are deficiencies in providing some opportunities to students since the University is a relatively young university and due to the region where the university is located, as well as in following the media for science, and in organizing social activities for science.

Recommendations

In general, it was observed that all students from all departments were interested in science and exhibited positive attitudes and perceptions towards science. The departments they study in are the departments that include the science course. Therefore, by creating opportunities, more practical applications can be carried out and more assistance to students can be provided in order for them to understand the nature of science.

The relationship between the science courses and the departments of the students should be explained and the importance of science in their subject areas should be emphasized. Ensuring positive perception towards science and science lessons can be done by including a large number of visual materials in the course while teaching science subjects and by teaching the course in laboratories that have application areas, not by solely theoretical teaching in the classroom environment. Therefore, according to the environmental conditions of the university and the school, library-type research centers can be established where students can access visual materials, laboratories can be created apart from the central laboratories that will allow each student to practice, and tools can be provided for the operation of such facilities.

Resources

Aktamış, H., Ergin, Ö.(2006). Fen Eğitimi ve Yaratıcılık, Dokuz Eylül Üniversitesi, *Buca*

Eğitim Fakültesi Dergisi, 20: 77-83.

Erdemir, N., Bakırcı, H., Erduran, E.(2009). Öğretmen Adaylarının Eğitimde Teknolojiyi Kullanabilme Özgüvenlerinin Tespiti, Türk Fen Eğitim Dergisi, 6 (3): 99-108.

Gürses A., Açıkyıldız M., Bayrak R., Yalçın M., Doğar Ç.(2004). Fen Eğitimi: Kültürel Bir Bakış, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12 (1): 31-40.

Hasan, O. E. (1985). "An Investigation into factors affecting attitudes toward science of secondary school students in Jordan". Science Education. 69, 1: 3-8.

Kahyaoğlu, M.(2011). İlköğretim Öğretmenlerinin Fen ve Teknoloji Dersinde Yeni Teknolojileri Kullanmaya Yönelik Görüşleri, *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1 (1): 79-96.

Karamustafaoğlu, O.(2009). Fen ve Teknoloji Eğitiminde Temel Yönelimler, *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 17 (1): 87-102.

Karasar, N.(1994). Bilimsel Araştırma Yöntemi. *3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.* Ankara. Şenel, A., Gençoğlu S., 2003. Küreselleşen Dünyada Teknoloji Eğitimi, Gazi Üniversitesi, *Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 11 (12): 45-65.

Koballa, Jr., T.R., Crawley, F.E. and Shrigley, R.L.(1990). "A summary of science education1988". Science Education. 74, 3: 369-381.

Linn, M. C. (1992)."Science education reform: Building the research base". Journal of Research in Science Teaching. 29: 821-840.

Mantzicopoulos, P., Patrick, H., & Samarapungavan, A. (2008). Young children's motivational beliefs about learning science. Early Childhood Research Quarterly, 23(3), 378-394.

Sarıgöz, O.(2012). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Fen Kültürüne İlişkin Düşüncelerinin Değerlendirilmesi. Batman Üniversitesi, Yaşam Bilimleri Dergisi, 1(1).

Simpson, R. D., & Oliver, J. S. (1985). Attitude toward science and achievement motivation profiles of male and female science students in grades six through ten. Science Education, 69(4), 511-525.

Simpson, R.D., Koballa, T.R. Jr., Oliver, J.S., and Crawley, F.E. (1994). "Research on the affective dimension of science learning". D. White (Ed). Handbook of Research on Science Teaching and Learning. New York: MacMillan Publishing Company.: 211-235.

Şahin, F.,(1998); Okulöncesinde Fen Bilgisi Öğretimi ve Aktivite Örnekleri, Beta Bas. Yay. Dağı. A.Ş., İstanbul.

Topsakal, S.(2005). Fen ve Teknoloji Öğretimi. *Nobel Yayın Dağıtım*, Ankara.

Yaşar, Ş., (1993), 'Okulöncesi Eğitim Öğrencilerinde Fene Yönelik Duyuşsal Özelliklerin Geliştirilmesi', 9. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara: 140-142.

Westerback, M. E. (1982). "Studies on attitude toward teaching science and anxiety about teaching science in preservice elementary teachers". Journal of Research in Science Teaching. 19: 603 - 616.

OPINIONS OF SCIENCE TEACHERS IN SECONDARY SCHOOLS ON EDUCATION INFORMATION NETWORK (EBA)

Öğr. Gör. Kelimetullah GEÇER
Bitlis Eren Üniversitesi Tatvan Meslek Yüksekokulu
Prof. Dr. Raşit ZENGİN
Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Introduction

Global-scale changes in information technologies have resulted in significant changes in the education system, as well as in many other fields, as the humans experience the transformation from the industrial society to the information society (Akpınar and Aydın, 2007). In parallel to the rapid increase in knowledge, education and the use of technology in education have become complementary concepts in the 21st century education systems, in which individual methods of reaching knowledge have been gaining importance (Simon, 1983; McCannon and Crews, 2000; Komis et al., 2007). The use of technology in education has accelerated the integration of technology into education. Thus, the concept of "educational technology" has emerged.

With the use of educational technology becoming widespread in Turkey, as well as in all other countries around the world, many online education and sharing sites were established and various e-contents were designed for these sites and put into practice. In the national Information Society Strategy (2006-2010) of Turkey, prepared by the State Planning Organization (SPO), the following target was included regarding the use of the Information Society in our education system: "Information and communication technologies will be one of the main tools of the education process and effective use of these technologies by students and teachers will be facilitated". In this document, The Ministry of National Education of The Republic of Turkey was designated as "responsible" to achieve the following objectives related to its field of service in order to transform into an Information Society (MEB, 2013).

1. Forming appropriate structures and developing appropriate e-content to enable individuals to improve themselves through lifelong learning approach and e-learning,
2. Every student graduating from secondary education possessing competencies of using basic information and communication technologies,
3. One out of every three people benefitting from e-education services with the effective use of the Internet,
4. Providing everyone with the opportunity to learn and use information and communication technologies,
5. One of every two people is an internet user,
6. Making the Internet a safe environment for all segments of the society.

If natural sciences education is accepted as the beginning of science education, the Sciences course taught in the schools may as well be accepted as science education. Considering that technology is not separated from science, technology becomes necessary in the Sciences course. An effective science education can also contribute to the development of technology (Korkmaz, 2004).

Along with the continuous developments in technology, various educational institutions in our country produce many different studies, projects and training platforms in order to keep up with these developments, to use technology more effectively in the field of education and to make education more efficient. It is thought that the new platform, named Education

Information Network (EBA), created by the General Directorate of Innovation and Educational Technologies, operates in many ways. Although it seems like just a website, EBA is an online social education platform that aims to integrate technology into education by supporting effective use of material through using information technology tools at school and at home, or wherever needed. EBA defines itself as a "Social Education Platform" (EBA, 2017). In this respect, it can be said that EBA is a website that has a different feature from other sites in the sense that content can be shared differently and that the Ministry of National Education has created such a wide-ranging platform for the first time.

For all stakeholders, the advantages of Education Information Network (EBA) can be listed as follows (EBA, 2020);

1. To offer different, rich and educational content,
2. To disseminate the informatics culture and to ensure that it is used in education,
3. To respond to your content-related needs,
4. To exchange information through the social network structure,
5. To contribute to the courses with its rich and growing archive,
6. To be able to reconstruct and produce knowledge from knowledge while learning,
7. To include students with different learning styles (verbal, visual, numerical, social, individual, auditory learning),
8. To bring all teachers together on a common ground and to enable them to steer education together,
9. It is a social education platform designed to use technology as a tool, not an end.

In this respect, it is aimed to determine how much the EBA platform, which allows the active use of educational technologies in educational environments, is known by secondary school science teachers and what they think about EBA.

Importance of the Research

In this context, the present study is important, since, as a result of the evaluation of science teachers' use of EBA and their views on EBA, it is important to determine those group of teachers who need more information and to provide support services to these teachers first and to make recommendations for teachers who perceive themselves inadequate to become more effective in the use of EBA (Kalemkuş, 2016).

Aim of the Research

This research was planned to determine the opinions of secondary school science teachers about the Educational Information Network (EBA).

In line with the aim of the research, answers to the following research questions were looked for:

1. What are the opinions of science teachers about EBA? What are their purposes in using EBA?
2. a. Do the opinions of science teachers differ according to gender, whether there is an internet connection at home, their tenure and educational status?

b. Do the purposes of science teachers using EBA differ according to gender, whether there is an internet connection at home, their tenure and educational status?

Method

The research was carried out in Bitlis city center and its districts in the 2019-2020 academic year with the participation of 12 science teachers from 6 secondary schools. For this, necessary research permissions were obtained from the Bitlis Provincial Directorate of National Education.

Case study, a qualitative research method, was employed for the study while focus group interview was used as the survey model. 10 questions were prepared as a tool of collecting

quantitative data from science teachers through semi-structured interviews. The questions were given their final form after the opinions of a panel of experts and pilot applications. Semi-structured interview technique has such benefits as providing flexibility to the researcher, high response rate, observing the non-verbal behaviors of the participants, having control over the research environment, and facilitating to obtain in-depth information (Karasar, 2006). Qualitative research is defined by Saban and Ersoy (2017, p. 5) as "a process of developing a field-specific explanation or theory by examining the meanings created by individuals", and by Punch (2014, p. 142) as "examining people, beings and events in their own natural environments". A focus group is a qualitative data collection method that aims to find solutions to a problem or to obtain possible opinions by a group of participants about a particular issue that they share, through discussion of problems and by influencing each other's views and opinions. With the permission of the participants, the interviews were recorded, converted into written text and evaluated by the content analysis method. Along with the content analysis, themes, categories and codes were created for the answers obtained from the interviews. These were presented to experts and the reliability value was found to be 84%. In the presentation of the findings, some of the statements made individually by the participants are given. The data obtained were examined with cause-effect relationships and some deductions were made (Yıldırım & Şimşek, 2006). In addition, the data obtained were also interpreted with the support of literature review.

Literature Review

According to Alkan (2011), technology is the creation of functional structures by human beings using the abilities that they have gained in order to dominate nature and their social environment. Moreover, technology is a product of people's thoughts and abilities. 21st century has been accepted as the "Information and Technology Age". For this reason, the rapid increase in the production of knowledge and the developments in technology have brought about many innovations and opportunities in every unit of life (Toki and Pange, 2012). Technology is also necessary in the field of education; Education and technology affect each other (Yanpar, 2017). Therefore, change, innovation and transformation in technology were primarily created and initiated in educational institutions (Taş, 2017).

Educational resources are changed with the development of technology. While the information sources of old times were books, encyclopedias, and teachers, these were replaced by such new technological tools as smart boards, tablets, projectors and smart phones as a result of the changes brought about advance of technology. The use of technological tools in education has led to the creation of digital materials. In the first stage, the existing educational content was transferred to the digital environment. When the contents transferred to digital media have become inadequate in time, developing contents and content preparation editors suitable for technological devices has emerged as new solutions. These digital contents prepared for educational equipment are called “educational technologies” (Tutar, 2015).

It can be said that educational technologies provides education systems and individuals benefiting from these systems with such benefits as equality of opportunity and equal chances, diversity and quality in learning-teaching processes, creativity, individual learning, providing education services to large masses, removing the limits of physical location in education, obtaining information from the first source, providing economy in learning time, obtaining education services cheaply in the long term, etc. (Hızal, 1989, p.24). Utilizing educational technologies to make the science course productive makes abstract, complex concepts and subjects more understandable (Gencosman, 2015)

New technologies offer various opportunities in transferring the subjects in science courses. By using various materials, such as sound, picture, graphic, animation, simulation, alone or in combination, the teachers can easily cater for more than a single sense (hearing, seeing, etc.) of the students. This helps significantly in conveying the subjects and making them more

understandable. In addition, exercise and application CDs prepared in parallel with the subjects in the textbooks, digital worksheets, various resources on the internet, and internet platforms where information exchange is carried out with colleagues from different schools and even from different countries are also some of the opportunities offered by new technologies (Kahyaoğlu, 2011).

In addition to being able to use technology effectively in teaching and learning process, it can be said that teachers have responsibility for being a model for students. Similarly, it is seen that teachers are expected to use information and communication technologies effectively in the teaching and learning process in the updated General Competencies for Teaching Profession published by the Ministry of National Education in 2017 (MEB, 2017).

One of the important steps taken towards the use of technology in educational environments has been the EBA platform, which was started to be published in 2010 by YEĞİTEK. EBA, a social education platform that allows free use of all individuals, is seen as the door of education opening to the future with the slogan "Education is an integral part of life, EBA can be used at school, at home, in short, wherever and whenever needed regardless of time and place" (EBA, 2020).

Results and Discussion

The opinions of the science teachers participating in the study on EBA were obtained by conducting focus group interviews online, in which qualitative questions prepared for the research were asked. These interviews were evaluated with the content analysis method. Tables of interview questions were created. The following results were obtained from these tables by content analysis.

- It was seen that the majority of the teachers did not know much about EBA before the pandemic, instead they had information about different education portals. However, they started to know more about the system with the onset of pandemic period, especially unknown parts of the system were tried to be learned, and they preferred EBA rather than using other education portals. Most of the teachers state that they get acquainted with EBA with the pandemic, since the use of the system is somehow compulsory.
- Çiftçi and Aydın (2020) express this situation as follows; The EBA platform has become known especially in the times of pandemic and it is believed that it proved its success in distance education during the pandemic. With the closure of schools due to the pandemic, distance education has commenced. The process of distance education was continued by appointing educated broadcasting courses through EBA by school administrations. In addition, students were reached through 3 different EBA channels from TRT (Turkish Radio and Television). In this way, teachers and students had the opportunity to know EBA better.
- It is seen that EBA is used mostly for control purposes by school administrators and parents, but it is used more actively by teachers and students for educational purposes. The results of the research conducted by Kesik and Baş (2021) also support this: According to YEGITEK (2020) data, EBA reached 3.1 billion clicks (54% mobile devices, 41% laptop and desktop computers and 5% tablet computers) during the Covid-19 process and became Turkey's 10th most visited website, and the 3rd most visited education website in the world. EBA was used actively by 7,383,213 students and 1,030,516 teachers between March 23 and June 19, 2020.
- Most of the teachers participated in the study state that the design of EBA is good and that EBA is useful and simple. In support of the findings of this research, Tutar (2015) also reports that EBA is a useful platform. In addition, a teacher who participated in the research of Saklan and Ünal (2019) expressed that “The user interface is nice as a site, there are no problems at all.” Therefore, it is understood that the interface is useful. However, the teachers state that access to course content is difficult and the content is insufficient.

- There are several studies in the literature that are in support of these opinions It was reported by the previous studies that EBA content should be enriched (Demircioğlu & Yadigaroğlu, 2014; Aksoy, 2017; Kana & Aydın, 2017; Çakmak & Taşkıran, 2017; Altın, 2014), teachers generally need e-content (Eren & Avcı, 2016; Saklan & Ünal, 2018), it is seen insufficient in providing materials, and the quality has decreased since it is mostly visual materials (Dursun, Kırbaş, & Yüksel, 2015; Kana & Aydın, 2017). Çiftçi and Aydın (2020) stated the opposite of this situation in their findings; EBA has been enriched in terms of documents. From 2011 to 2020; within the scope of natural sciences, 1725 videos, 430 interactions, 273 documents, 140 images, 81 sounds, 10 links, 851 research and exams, 164 books and 2 static links were added to EBA (EBA, 2020b). Although different research findings say that EBA is enriched in terms of documents, findings of our research reveal that these contents are not up-to-date and it is difficult to reach the content. In their research, Saklan and Ünal (2018) reported that the content in EBA is used less in comparison to other education portals.
- It is seen that EBA is used less regularly before the pandemic and more regularly after the pandemic, and the purposes of these use are to send homework, to see if there are different types of questions and subject summaries. This result is in agreement with the result reported by Çiftçi and Aydın(2020); Science teachers regularly use the EBA platform in their work. On the contrary, Tutar (2015) stated that teachers do not use EBA frequently. On the other hand, it has been observed that science teachers regularly use EBA, especially during the pandemic process. As a result of this regular use; it was announced that, the EBA was clicked 1.2 billion times between March 23 and April 30, 2020 for distance education within the scope of the measures taken due to the coronavirus (MEB, 2020b).
- As a result of the present research, most of the science teachers think that EBA contributes positively to the science course. Since science course, by its nature, requires learning by doing and practices that include activities for understanding, these should be provided in the virtual environment in order to increase the motivation of the students and their understanding of the subject. In support of this view, Çiftçi and Aydın (2020) reports that the live lecture application that emerged during the pandemic is the most important part of the EBA platform. It is understood that science teachers have actively used live broadcasts during the pandemic. The reason for this active use is the need for a "forest of understanding" (p. 99) according to Nietzsche (1883/2011), due to the pandemic process, and efforts to meet this need. It can be said that this need is tried to be met with the help of technology.
- Teachers stated that, in general, they experienced "hardware and infrastructure" and "content problems". Considering the previous studies, it was concluded in the study conducted by Ekici and Yılmaz (2013) that the EBA e-content was insufficient. Alaybay (2015) stated that students and teachers think that EBA contents do not quite meet the needs. Pamuk et al. (2013) also mentioned in their study that there were some technical problems in the implementation of the Project, and that there were also deficiencies in content. There are also different studies in the literature reporting that the content in EBA is used less than other education portals (Saklan & Ünal, 2018), and the hardware and physical infrastructure of schools are insufficient (Saklan & Ünal, 2018; Aksoy, 2017; Kana & Aydın, 2017; Çakmak & Taşkıran, 2017), which support the findings of this study.
- It has been concluded that there are more problems with students' use of EBA (the socio-economic level of the environment, connection problems, lack of technological tools, etc.) and by eliminating these problems, the system can become more preferable and be used actively. This result is in line with the findings of Kesik and Baş (2021), who recommend that “in order to solve these difficulties, teachers suggest that parents and children, as well as the teachers themselves, should be given training, free tablet computers and internet opportunities should be provided to children, the hardware deficiencies of the classrooms should be eliminated, and teaching materials should be designed in accordance with the level of children

and in an interactive way, taking into account regional conditions. In addition, another important suggestion suggested by teachers is to give teachers the chance to design the instruction on portals".

- Due to the socio-economic environment and financial status of the students, it is seen that most of the students have the problem of not being able to connect or not being able to find a technological tool to connect to EBA. Therefore, if these basic problems are eliminated first, students will begin to enter EBA more frequently and use it more actively. In addition, teachers state that by uploading different questions or subject content to EBA, students will be attracted and their preference for using the system will increase. Kesik and Baş (2021) report findings in support of this result. They state that "the classrooms and children do not have adequate technological equipment, the internet connections are weak or there are no connection at all, the teaching materials are mostly non-interactive, and another point that teachers draw attention to is that the children do not know how to use technological tools adequately, and the teaching content is not modified according to regional conditions. In order to solve these difficulties, teachers suggest that teachers, parents and children should be given training, free tablet computers and internet opportunities should be provided to children, the hardware deficiencies of the classrooms should be eliminated, and teaching materials should be designed in accordance with the level of children and in an interactive way, taking into account regional conditions. Another important recommendation given by teachers is to give teachers the chance to design instruction on portals". In addition, teachers recommended designing applications that work without internet connection, considering disadvantaged regions and socio-economically disadvantaged students. This recommendation supports equality of opportunity in education. In this way, more active use of EBA by the students may be facilitated.
- It has been determined that teachers mostly prefer the live lectures and lectures sections in EBA, and they use these sections to share the questions and tests that are available. In addition, it has been observed that they frequently follow the professional development section in order to follow the developments in their profession closely. The results of Çiftçi and Aydın (2020) support this finding, as they state that "It is seen that science teachers follow professional development videos. Teachers are provided with nationally- and internationally-accredited distance training programs on many subjects such as museum training, disaster training, project consultancy, English language teaching and digital entrepreneurship within the scope of the Teacher Training and Development Directorate. General Manager Adnan Boyacı stated that they accelerated online training during the pandemic process and prepared for the adaptation of professional development program to the education system (MEB, 2020c). In this way, teachers increase their personal endowments and skills by following professional development videos through distance education". Elçiçek (2019) and Tutar (2015) also concluded in their studies that teachers use EBA unilaterally to meet their own needs for materials and they do not share any resources to contribute to increase the content (Elçiçek, 2019:84; Tutar, 2015:63). Ceylan (2019) reported that EBA is mostly used by science teachers to access to resources such as documents and content. However, the number of participants who added content to EBA was found to be quite low according to the findings. In other words, participants use ready-made content rather than adding content, which does not benefit the development of EBA.
- It has been determined that teachers mostly share questions, tests and essays on course and course topics. It has also been determined that there is no document sharing for professional development and school. The study by Türker and Güven (2016), who reported that "79% of the teachers who use EBA do not share anything in EBA", is in support of the findings of this study as well.

Recommendations

In the present study; opinions of science teachers about Education Information Network (EBA) were taken and evaluated. As a result of the evaluation of the data obtained from the opinions of the participating teachers, the following recommendations can be made:

• EBA can be made a more interesting and usable platform by taking the opinions of teachers and students, who are the primary stakeholders using EBA, during the development and improvement of EBA. Extensive studies can be carried out for this aim.

• In order for teachers to use EBA effectively, the standards of in-service training services can be improved and the duration of such trainings can be increased.

• A communication network can be created within EBA itself. In other words, on a school basis, each student should be able to communicate with other students and teachers in their own branch, and every teacher with other teachers in their own branch. Special communication networks can be established for this end, like creating a Whatsapp group. Therefore, EBA should be EBIA (Information and Communication Network in Education).

• EBA infrastructure should be completely improved and live lectures should be provided without need for any application or interface.

• EBA platform and course contents can be updated every year and brought to a level that can attract the attention of teachers and students and meet their educational needs, thus reducing them from resorting to other portals or education sites for their educational needs.

• Excluding the frequently used sections, R&D studies can be carried out for all stakeholders to use the sections of the EBA that are not preferred at all by the users.

• Activities provided by EBA for professional development of teachers should be increased and teachers should be encouraged to participate in such activities.

• Considering the socio-economic environment of each student, the lack of technological tools can be eliminated, and these tools can be downloaded via unlimited internet access designated for using EBA.

• Visuals, videos, simulations, course contents for the science course can be made more interesting by updating and enriching these contents by taking the opinions of science teachers.

Resources

Akpınar, B. ve Aydın, K. (2007). Eğitimde Değişim ve Öğretmenlerin Değişim Algıları. Eğitim ve Bilim, 32(44):71-80.

Aksoy, N. (2017). *EBA (Eğitim Bilişim Ağı)'nın kullanım amacı, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Alkan, C. (2011). Eğitim teknolojisi (8. Basım). Anı Yayıncılık, Ankara.

Altın, H. M. (2014). *Öğrenci, öğretmen, yönetici ve veli bakış açısıyla FATİH projesinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Alaybay, A. (2015). *Ortaöğretim öğretmenlerinin ve öğrencilerinin EBA (Eğitim Bilişim Ağı) kullanımına ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ceylan, H.(2019). Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretimde, Eğitim Bilişim Ağından (Eba) Yararlanmaya İlişkin Görüşleri. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

Çakmak, Z. ve Taşkıran, C. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin perspektifinden Eğitim Bilişim Ağı (EBA) platformu. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(9).

Çiftçi, B. ve Aydın, A.(2020). Eğitim Bilişim Ağı (EBA) Platformu Hakkında Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Görüşleri. Türkiye Kimya Derneği Dergisi Kısım C: Kimya Eğitimi, 5(2), sayfa 111-130. ISSN: 2459-1734. Doi: https://doi.org/10.37995/jotcsc.765647.

Demircioğlu, G. ve Yadigaroğlu, M. (2014). Kimya öğretmenlerinin FATİH projesine ilişkin görüşleri. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları, 3(2), 302-310.

Dursun, A., Kırbaş, İ. ve Yüksel, M.E. (2015). Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi ve proje üzerine bir değerlendirme. *İnet-Tr'15, XX. Türkiye'de İnternet Konferansı*, İstanbul Üniversitesi.

EBA, (2020). http://fatihprojesi.meb.gov.tr/icerik/ adresinden 23.07.2020 tarihinde erişilmiştir.

Ekici, S., & Yılmaz, B. (2013). FATİH projesi üzerine bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, *27*(2), 317-339.

Elçiçek, Ahmet (2019); "*Eğitim Bilişim Ağı(EBA) WEB Sitesinin Öğretmenler Tarafından Kullanım Sıklığının İncelenmesi,*" [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Eren, E. ve Avcı, Z. Y. (2016). E-content development under school-university collaboration: a case study analysis based on technology ıntegration planning model. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 210-234.

Gencosman, T. (2015). *Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Teknolojik Pedagojik Alan Bilgilerinin Etkinlik Kuramına Göre İncelenmesi,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Hızal, A. (1989). Bilgisayar Eğitimi ve Bilgisayar Destekli Öğretime İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Eskişehir: Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 338.

Kahyaoğlu, M. (2011). İlköğretim öğretmenlerinin fen ve teknoloji dersinde yeni teknolojileri kullanmaya yönelik görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 79-96.

Kalemkuş, F. (2016). *Ortaöğretimdeki Öğretmen Ve Öğrencilerin Eğitim Bilişim Ağı (Eba)'ya İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon.

Kana, F. ve Aydın, V. (2017). Ortaokul öğretmenleri ve öğrencilerinin eğitim bilişim ağı hakkında görüşleri. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR),* 4(13), 1494-1504.

Karasar, N. (2006). Bilimsel araştırma yöntemi (16. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kesik, C. ve Baş, Ö.(2021). Sınıf Öğretmenlerinin Perspektifinden Eba ve Eğitim Portalları İle İlk Okuma ve Yazma Öğretimi. Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama Dergisi, 11(1). Web: http://dergipark.gov.tr/etku

Korkmaz, H. (2004). Fen ve teknoloji eğitiminde alternatif değerlendirme yaklaşımları (1. Baskı). Ankara: Kutlu, O., ve Aldağ, H. (2005). Öğretim teknolojisine giriş. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

McCannon, M., and Crews, T.B. (2000). Assessing The Technology Needs Of Elementary School Teachers. Journal of Technology and Teacher Education, 8(2): 111-121.

MEB, (2013). İlköğretim Kurumları (İlkokullar ve Ortaokullar) Fen Bilimleri Dersi (3, 4, 5, 6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı, Ankara.

MEB, (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. 15.09.2018 tarihinde http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_Öğretmenlik_Mesleği_Genel_Yeterlikleri.pdf adresinden alınmıştır.

Pamuk, Sönmez, Recep Çakır, Mustafa Ergun, H. Bayram Yılmaz ve Cemalettin Ayas (2013); "Öğretmen ve Öğrenci Bakış Açısıyla Tablet Pc ve Etkileşimli Tahta Kullanımı: FATİH Projesi Değerlendirmesi" 6th International Computer and Instructional Technologies Symposium, 4-6 Ekim, Samsun.

Punch, K. F. (2014). Sosyal Araştırmalara Giriş (Nicel ve Nitel Yaklaşımlar). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Saban, A. ve Ersoy, A. (2017). Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

Saklan, H. ve Ünal, C. (2018). Teknoloji dostu fen bilimleri öğretmenlerinin Eğitim Bilişim Ağı (EBA) hakkındaki görüşleri. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED), 12(1), 493-526.

Simon, Y.R. (1983). Pursuit of happiness and lust for powerin technological society. Philosophy and Technology. New York: Free Pres.

Taş, S. (2017). İnovasyon, Eğitim ve Küresel İnovasyon Endeksi. Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(1), 99-123.

Toki, E. I. & Pange, J. (2012). Traditional and computer-based evaluation of preschoolers' oral language in Greek - A review of the literature. Sino-US English Teaching, 9(1), 840-845.

Tutar, M. (2015). *Eğitim bilişim ağı (EBA) sitesine yönelik olarak öğretmenlerin görüşlerinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Türker, A. ve Güven, C. (2016). Lise öğretmenlerinin Eğitim Bilişim Ağı (EBA) projesinden yararlanma düzeyleri ve proje ile ilgili görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 244-254.

YEGİTEK (2020). Sayılarla uzaktan eğitim. http://yegitek.meb.gov.tr/www/sayilarla-uzaktanegitim/ icerik/3064 adresinden 23 Haziran 2020 tarihinde erişilmiştir.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

MUSIC STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS E-LEARNING

Dr. Erkan DEMİRTAŞ
MSB, Ankara, TURKEY
ORCID: 0000-0002-4357-6697

INTRODUCTION

With the advances in information and communication technologies, the daily life of human beings is changing very rapidly. Access to information is faster and easier than at any other time in history. Technological advances affecting every aspect of daily life also cause significant changes in the field of education.

Distance learning, which provides out-of-class learning opportunities, started to be called electronic learning (e-learning) with the inclusion of computer and communication technologies. For many years, scientific studies on the use of the e-learning model with various methods and scenarios have been put forward. Studies conducted over 40 years show that the e-learning model is very beneficial in many ways. With the e-learning model, time and place restrictions are eliminated and learning needs can be answered at any time. E-learning contributes positively to the academic success and motivation of learners (Harandi, 2015; Mothibi, 2015). Despite this situation, it can be said that there are disagreements among educators about how the transition from the traditional classroom model to the e-learning model will take place or whether such a transformation is really needed. For this reason, e-learning has not completely replaced the traditional classroom model. Instead of a sharp transformation, hybrid models such as blended learning, flipped classroom, etc. came to the fore.

With the emergence of the global Covid-19 epidemic in 2020, e-learning has necessarily become the main agenda item of the education system. Many countries have switched to the e-learning model to prevent the spread of the epidemic. Education began to be carried out with the e-learning model at every level and in every field. In Turkey, the transition to the e-learning system was made in a short time at all levels in March 2020. Thus, the opportunity to collect and analyze data about the appearance of full-scale e-learning use in practice emerged.

The individual's reaction to any object, event, or situation based on their experiences is called attitude (İnceoğlu, 2010). In this context, the subject of this study is to examine the attitudes of music department students who have started to carry out their education entirely with e-learning.

Purpose

In this study, the attitudes of undergraduate music students towards e-learning were tried to be examined. Depending on the purpose of the research, answers to the following questions were sought:

- What are the attitudes of music students towards e-learning?
- Do music students' attitudes towards e-learning differ according to their gender, grade level, and musical instrument types?

Significance

This study was conducted with students who continue their university education with compulsory e-learning. All of the students in the study group used the e-learning model. This experience took place on a full-time and compulsory basis, without factors such as students' wishes or tendencies. Therefore; It can be said that this study is important because it is one of the pioneering studies in which the e-learning model is used in the field of music without restrictions such as preference or tendency.

METHOD

Survey model was used in the conduct of this research. The survey model is "the research conducted on relatively larger samples compared to other studies, in which the opinions of the participants about a subject or event or their characteristics such as interests, skills, abilities, and attitudes are determined" (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel 2016, p. 177).

Participants

The study group of this research consists of undergraduate students of Gazi University Music Education Department, Ankara Hacı Bayram Veli University Turkish Music State Conservatory, and Hacettepe University State Conservatory in the 2020-2021 academic year. Only the Music Department students of Hacettepe University State Conservatory were included in the study group. The accessibility factor was taken into account for the selection of the study group. For this reason, music department students are limited to Ankara. The oldest universities providing education in different musical fields in Ankara were included in the study. It is aimed to reach all registered students (YÖK, 2020). Information on the number of students that can be reached according to the targeted study group is given in Table 1.

Table 1. Number of Students Reached

University	Department	Registered students	Reached students	%
Gazi	Music Education	232	91	39.2
Ankara Hacı Bayram Veli	Turkish Music State Conservatory	149	39	26.2
Hacettepe	State Conservatory	189	66	34.9
Total		**570**	**196**	**34.4**

As seen in Table 1, 34.4% of the students enrolled in the music departments of the selected universities in the 2020-2021 academic year were reached.

Table 2. Study Group

	Group	f	%
University	Gazi University	91	46.4
	Ankara Hacı Bayram Veli University	39	19.9
	Hacettepe University	66	33.7
Gender	Female	125	63.8
	Male	71	36.2
Grade	1	74	37.8
	2	61	31.1
	3	38	19.4
	4	23	11.7
Musical Instrument	Western Music	136	69.4
	Turkish Music	60	30.6
Total		196	100

In Table 2, information about 196 music students who could be reached and who made up the study group by giving a positive answer and participating in the study are given. The highest

level of participation was observed in the students of the music education department, the lowest level of participation was observed in the students who received Turkish music education.

Data Collection

The "attitude scale towards e-learning" developed by Haznedar and Baran (2012) was used to solve the sub-problems determined in the research. The scale applied after obtaining the necessary permissions consists of 2 factors and 20 items. The scale was developed with 567 participants and its reliability coefficient is 0.92. In this study, the Cronbach Alpha was calculated as .93. The expressions in the scale, which was created as a 5-point Likert type, were changed in this study. The grading used in the scale was formed as “Strongly Disagree = 1”, “Disagree = 2”, “Undecided = 3”, “Agree = 4”, “Strongly Agree = 5”. The scale was transferred to Google forms and delivered to the study group online.

Analysis of Data

Statistical analyzes used in the research were made with SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 21 package program. Normality test was performed to decide which type of analysis to be performed. In the control, it was determined that normality was not achieved both in the dimension of the variables and throughout the scale. For this reason, the Mann Whitney U test for gender and musical instrument type variables; Kruskal Wallis test were applied for the grade variable. Statements containing negative emotion components were reverse coded and analyzes were carried out. The effect sizes of the differences obtained in the analyzes were also calculated. The arithmetic means obtained from the test were interpreted according to the array width of 0.80.

FINDINGS

The first sub-problem of the research is as follows: What are the attitudes of music students towards e-learning? The test scores of the data collected from 196 students are shown in Table 3.

Table 3. Test Scores

	n	$\overline{x}$
Gazi University	91	3.78
Ankara Hacı Bayram Veli University	39	3.16
Hacettepe University	66	3.72
Total	196	3.64

As seen in Table 3, the arithmetic mean of music students' attitude scores towards e-learning was calculated as 3.64. The result obtained is at the level of "agree" in the rating scale. According to this result, it can be said that students' attitudes towards e-learning are at a good level.

At the level of universities, the attitude scores of the students of the Ankara Hacı Bayram Veli University Turkish Music State Conservatory were measured as "undecided", that is, at the intermediate level. The student scores of the other two universities are good.

Table 4. Mann Whitney U Test Results

Variable	Group	n	$\overline{x}$	S	p
Gender	Female	125	3.57	.62	**.02**
	Male	71	3.75	.79	
Musical Instrument Types	Turkish Music	60	3.39	.80	**.00**
	Western Music	136	3.75	.61	

In Table 4, the results of the Mann Whitney U Test conducted to determine whether music students' attitudes towards e-learning change according to their gender and musical instrument types are given.

When the gender variable is examined; It was determined that the test scores of male students ($\overline{x}$=3.75) differed significantly compared to the test scores of female students ($\overline{x}$=3.57) (p<0.05). The calculated effect size (r=0.15) shows that this difference is low.

When the musical instrument type variable is examined; It was determined that the test scores of the students who played the Western Music instrument ($\overline{x}$=3.75) differed significantly according to the test scores ($\overline{x}$=3.39) of the students who played the Turkish Music instrument (p<0.05). The calculated effect size (r=0.18) shows that this difference is low.

The effect of music students' grade levels on their attitudes towards e-learning was examined with the Kruskal Wallis test.

Table 5. Kruskal Wallis Test Results

	Group	n	$\overline{x}$	Mean Rank	df	X^2	p
Grade	1	74	3.61	98,39	3	1,55	**,67**
	2	61	3.58	93,11			
	3	38	3.78	107,70			
	4	23	3.64	97,96			

When Table 5 is examined, it has been determined that music students' attitudes towards e-learning do not differ significantly according to their grade levels (p>0.05).

CONCLUSION and RECOMMENDATIONS

In this study, the attitudes of undergraduate music students towards e-learning were examined. E-learning has become an important element for learners at all levels, especially with the covid-19 epidemic. In many countries, face-to-face education was suspended and education continued in e-learning environments. Since March 2020 in Turkey, educations in universities have been carried out with the e-learning method. This study was conducted according to data collected in March 2020, when students started to use e-learning environments officially.

According to the scale scores obtained as a result of the research, students' attitudes towards e-learning are at a good level. Music undergraduate students responded positively to e-learning education programs. It can be said that the first reaction of music students, whose aural and performance curriculum is intense, to the conduct of music lessons with e-learning environments is high.

It was determined that the attitudes of the students who received Turkish music education were lower than the other students ($\overline{x}$=3.16). There are lessons related to Turkish music within the music education program. Despite this situation, the attitude scores of the music education students ($\overline{x}$=3.78) were measured to be slightly higher than the scores of the students receiving western music education ($\overline{x}$=3.72). In this case, the lower attitudes of Turkish music students towards e-learning cannot be explained solely by the type of music education they receive. The fact that the number of Turkish music students was less than other groups may have caused this situation. Factors affecting students' attitude scores; e-learning environments used, tutorial approaches, readiness levels can be examined in new studies from different perspectives.

In the analysis made by gender of music students, it was concluded that male students had higher attitudes towards e-learning than female students. When we look at the literature, there are studies in which the technology use levels of men are higher (Liaw & Huang, 2011). On the other hand, some studies on current music technologies have found results in favor of women (Demirtaş, 2021). Today, it is emphasized that the effect of the gender variable on

technology use has decreased (Rhema & Miliszewska, 2014). In this study, it was concluded that males have higher attitudes towards e-learning. With this result, the scores of the women were also calculated at a good level. The calculated effect size also shows that the difference is quite low.

In the examination made according to the musical instrument type; It was concluded that students who play a western music instrument have higher attitudes towards e-learning than students who play a Turkish music instrument. When different e-learning environments such as music-related software, mobile applications, and videos are examined, it is seen that the ones prepared according to western music standards are more. For this reason, it can be assumed that students who play western music instruments may have higher levels of readiness for e-learning environments.

In the analysis made according to the grade level variable, it was concluded that the grade level of education did not affect the attitudes towards e-learning. Similarly, there are studies in which grade level and age factors do not affect on attitudes towards e-learning (Akcil & Bastas 2021; Suri & Sharma 2013).

Suggestions for future research;

- Working with larger student groups
- Conducting studies on groups using the e-learning model for a long time
- Analysis of readiness levels of students studying Turkish music and western music
- Conducting studies on groups of different ages and education levels.

REFERENCES

Akcil, U., & Bastas, M. (2021). Examination of university students' attitudes towards e-learning during the COVID-19 pandemic process and the relationship of digital citizenship. *Contemporary Educational Technology*, *13*(1), 1–13. https://doi.org/10.30935/CEDTECH/9341

Büyüköztürk, Ş.; Çakmak, E. K.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, S.; Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.

Demirtaş, E. (2021). *Müzik Eğitiminde Mobil Uygulama Kullanımı ve Öğrenime Etki Durumlarının Araştırılması (Türk Müziği Örneği)*. (Doctoral thesis) Gazi Üniversitesi.

Harandi, S. R. (2015). Effects of e-learning on Students' Motivation. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *181*, 423–430. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.905

Haznedar, Ö., & Baran, B. (2012). Eğitim fakültesi öğrencileri için e-öğrenmeye yönelik genel bir tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, *2*(2), 42–59. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/etku/issue/6271/84225

İnceoğlu, M. (2010). *Tutum algı iletişim*. İstanbul: Beykent Üniversitesi.

Liaw, S., & Huang, H. (2011). A study of investigating learners attitudes toward e-learning. In *The Fifth International Conference on Distance Learning and Education* (Vol. 12, pp. 28–32). Retrieved from http://www.ipcsit.com/vol12/6-ICDLE2011E0014.pdf

Mothibi, G. (2015). A Meta-Analysis of the Relationship between E-Learning and Students ' Academic Achievement in Higher Education. *Journal of Educational and Practice*, *6*(9), 6–10.

Rhema, A., & Miliszewska, I. (2014). Analysis of Student Attitudes towards E-learning: The Case of Engineering Students in Libya. *Issues in Informing Science and Information Technology*, *11*, 169–190. https://doi.org/10.28945/1987

Suri, G., & Sharma, S. (2013). Impact of age and internet access and usage on student ' s attitude towards e-learning : a study on panjab university overview of data gathered. *Gian Jyoti E-Journal*, *3*(2), 188–194. Retrieved from http://pezzottaitejournals.net/index.php/IJASMP/article/view/275

YÖK. (2020). Yükseköğretim Kurulu. Retrieved from https://istatistik.yok.gov.tr

İNSANIN NE'LİĞİNE DAİR KARŞILAŞTIRMALI BİR SORUŞTURMA: GEHLEN, SCHELER VE MENGÜŞOĞLU

Eylem YENİSOY ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi
Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bursa, TR
ORCID:0000-0001-8362-7682

Giriş

Joachim Fischer ontoloji, epistemoloji, etik gibi felsefenin bir alt disiplini olarak "felsefi antropoloji" ile fenomenoloji, varoluşçuluk, hermenöetik, yapısalcılık gibi bir paradigma ya da bir felsefi yaklaşım olarak "Felsefi Antropoloji" arasında bir ayrım yapar (Fischer 2009: Dipnot 4). Fischer'e göre ilki "insan" hakkında felsefe tarihinde ortaya konmuş sorular ve görüşlerin sistematik biçimde incelenmesidir ve Michael Landman, Christian Thies, Bernhard Groethuysen gibi düşünürlerce temsil edilir. "Bir paradigma olarak Felsefi Antropoloji" ise Max Scheler, Helmuth Plessner, Arnold Gehlen ve Erich Rothacker gibi düşünürlerin ürünüdür. Bu düşünürler insanın "çevresini, yaşam koşullarını ve kendisiyle, kültürle ve toplumla ilişkisi"ni irdeler ve insanın "kendisi, dünya ve başkalarıyla ilişkisi"ne ilişkin teorik zemini biyoloji ile ilişki içinde kurarlar (Fischer 2009: 154). Bu insanı tanımak için bitkilerle en azından hayvan ile karşılaştırma yapma ihtiyacından kaynaklanır. Dolayısıyla "doğa, kültür ve toplum bilimlerinden" tümüyle arınmış bir felsefe ile yetinmez, yeni bir felsefe anlayışı ortaya koyarlar (Fischer 2009: 155). Takiyettin Mengüşoğlu böyle bir ayrımda Gehlen ve Scheler gibi Felsefi Antropoloji saflarında değildir. O felsefi antropolojinin tüm diğer felsefe dallarından ve ilgili pozitif bilimlerden yararlanması gereken bir felsefe disiplini olduğu görüşündedir (Mengüşoğlu 2017: 26 ve 82) ve kendi görüşünü "ontolojik temellere dayalı" felsefi antropoloji olarak tarif eder (Mengüşoğlu 2017: 74-81).

Bu bildiride önce Scheler ve Gehlen'in ortaya koymuş olduğu felsefi antropoloji anlayışı ve bu anlayışların düşünceyi götürdüğü sonuçlar irdelenecek ardından Mengüşoğlu'nun insan görüşü bakımından farkı ve önemine işaret edilmeye çalışılacaktır.

1. Max Scheler ve Arnold Gehlen'in Felsefi Antropolojisi

Max Scheler 1928'de yazdığı *İnsanın Kosmostaki Yeri* [*Die Stellung des Menschen im Kosmos*] ile Felsefi Antropoloji'nin kurucusu sayılır. Onun temel dertlerinden biri dönemin baskın görüşü Darwinizme dayanan, organik alanda kesintisiz bir ilerleme gören ve bu kesintisizliği psikolojik alana doğru uzatan biyolojist yaklaşımlara itirazdır. Diğer itirazı Kartezyen ruh-beden ikiliği ve kendisinin negatif (Tin, itilimin bastırılmasıyla varolur diyen görüşler) ve klasik (Tin en baştan beri vardır ve güçlüdür, her şey ondan doğar diyen görüşler) olarak adlandırdığı tin kuramlarına yöneliktir.

Scheler'e göre insan en basitten en komplekse doğru evrimleşen organizmaların gelişmiş beyinle taçlanmış sonucu değildir. Ama bu noktada çekinik bir tavır takınarak Darwinizme doğrudan cephe almaz. Darwinizmin tezleriyle kendisinin canlılar dünyasına daha doğru bir ifadeyle yaşam alanına ilişkin iddiaları uyumludur. Yaşam alanı yani biyopsişik/psikovital alan dörtlü yapıdadır: Duyusal itilim, içgüdü, çağrışımsal bellek ve pratik zeka. Duyusal itilim bitki dahil tüm canlılarda ortaktır. İçgüdü hayvan ve insanda ortak ama insanda daha az,

çağrışımsal bellek ve zeka ise insanda daha gelişmiştir. Ama Scheler insana özgü olan, insanın ayırıcı özsel niteliği olan bir alan tanımlar: Tin (*Geist*). Bu kavram aracılığıyla biyoloji temelli yaklaşımların yaptığı gibi insan ve hayvan arasında bir derece farkı değil varlık farkı, özsel bir fark olduğunu iddia eder.

Scheler'e göre, tin, Eski Yunan düşüncesindeki "akıl" kavramı yanında, "*ideleri düşünme*" ve özlere ilişkin bir "*görü*"yü, ayrıca "iyilik, sevgi, pişmanlık, derin saygı, tinsel hayret, mutluluk ve kuşku duyma, özgür karar verme gibi belirli bir türden *istemli ve duyusal edimleri*" de kapsar; etkinlik merkezi ruh değil "*kişi*"dir. (Scheler 2020: 66, bu ve sonraki vurgular yazara ait). Tinin ve dolayısıyla bir tinsel varlık olarak kişi'nin temel özelliklerinden ilki organik olandan yani yaşam alanından "özgürlüğü"dür, ona "hayır" diyebilmesidir (Scheler 2020: 67, 80). Bu anlamda insan "*dünyaya açık* bir varlıktır" yani çevresindeki direnç merkezlerini nesnesi kılabilir ve duyusallığının sınırlaması olmaksızın "nesnelerin *nasıl olduklarını* ilke olarak *kendisi* kavrayabilir" (Scheler 2020: 67). Kişi'nin ikinci temel özelliği kendini, kendi psiko-fizyolojik süreçlerini nesne edinebilmesidir, başka bir ifadeyle "ben bilinci"dir (Scheler 2020: 70). Yani "kişi" canlılığını aşarak "zamansal-uzamsal dünyanın ötesinde" bir merkezden kendisini ve diğer "her şeyi" nesne edinebilir (Scheler 2020: 75). Tin'in ve kişi'nin üçüncü özelliği ise kendisinin nesne edinilememesi, "saf, *salt edimsellik*" olmasıdır; o "yalnızca *kendi edimlerinin özgür bir biçimde gerçekleştirilmesiyle* varlık kazanır" (Scheler 2020: 76). Yani "insan" yalnızca "bilen" değil aynı zamanda "isteyen" ve "seven" tinin edimlerini gerçekleştirmesiyle "kişi" olur. Bunu yapmakla da tinsel varlık alanına geçer ve Tin'i, onu nesne edinerek değil, onun edimlerini "*birlikte gerçekleştirerek*" bilebilir (Scheler 2020: 77).

Scheler buradan metafizik sonuçlara ulaşır: Öncelikle bazen "en üst varlık" bazen "dünyanın temeli" dediği "kendi başına varolan" ve her şeyin ona dayandığı bir varlıktan bahseder. Bu varlık da bir yandan tinsel'dir, bu yönüyle baştan bir güce sahip değildir. Gücünü diğer temel özelliğinden, "gerçekliğin rastlantısal olarak, nasılsa öyle olan yanından sorumlu olan, itilim"den alır (Scheler 2020: 97). Scheler'e göre "şeylerin temelinin" *deitas*'ı onun tinselliğinde ise, bu temel varlık hiç de yaratıcı olamaz, çünkü tin başta güçsüzdür. Kendini gerçekleştirmek için dünyayı yaratan "itilimi salıvermelidir" (Scheler 2020: 98). Dünya, "şeylerin temeli"nin tinsel yanının *deitas*'ını gerçekleştireceği "beden" olur. Tin-itilim arasındaki gerilim, baştan güçsüz olan tinin, itilimin gücünü onun önüne kendi ide ve değerlerini koyarak yönlendirmesi/kendine mal etmesi şeklinde cereyan eder. Bu, "kişi"de de aynı biçimdedir. İnsan itkilerinin enerjisini "değerli" işlere yönlendirerek tinsel varlık alanına, tinsel etkinliğe dahil olur (Scheler 2020: 97). Bunu yapmakla bir insan bireyi "kişi" olur, tin "güç" kazanır, gerçekleşir. Yani "insanın dünyanın temeliyle esas ilişkisi, bu temelin insanda – hem tin varlığı hem de canlı varlık olarak, 'kendi başına varolan varlığı'n itiliminin ve tinin bir parçasının merkezi olarak insanda – kendini kavrayıp gerçekleştirmesidir." (Scheler 2020: 117).

Arnold Gehlen, Scheler'den 12 yıl sonra 1940 yılında *İnsan: Doğası ve Dünyadaki Yeri* [*Der Mensch: Siene Natur und siene Stellung in der Welt – Man: His Nature and Place in the World*] adlı kitabı yazarak felsefi antropolojide yeni bir bakış açısı geliştirir. O, Scheler'in *Geist* anlayışını Kartezyen dualizmi aşmaya çalışırken yeni bir dualizm kurduğu gerekçesiyle eleştirir. Ona göre insanın "kosmos"taki yeri değil dünyadaki yeri sorulmalıdır, çünkü böylece Scheler örneğindeki görülen olası metafizik sonuçlardan kaçılabilir (Örnek 2017: 97). Gehlen bu kaygılarla bir yönüyle yeniden biyolojist bir yaklaşım ortaya koyar ve Darwinist bir çizgidedir ama insanın "biricikliğine ilişkin ondan çok farklı sonuçlar çıkarır" (Kuçuradi 2017: 109).

Gehlen insanın biyolojik daha özelde morfolojik özellikleri bakımından bir "eksiklikler varlığı" olduğunu, organlarının özelleşmemiş olduğunu bildirir. İnsan hayvanlar gibi kendini soğuktan koruyacak kalın deri ve tüylerden, diğer hayvanlara karşı hem bir savunma hem bir avlanma aracı olan pençelerden, keskin dişlerden yoksundur; bir "organ ilkelliği" söz konusudur (Gehlen 1954: 7-8). Ayrıca insanda "ferdi gelişme gecikmesi" söz konusudur, insan yavrusu çok uzun yıllar bakıma/aileye muhtaçtır (Gehlen 1954: 9). İnsanın içgüdüleri de hayvanlara göre eksiktir (Gehlen 1954: 23).

Gehlen'e göre hayvan çevresine bağımlı bir varlıkken ve yalnızca pozitif ve negatif uyarıcıları algılayabiliyorken; insan asla belirli bir çevreye bağımlı değildir, dünyaya açıktır ve algısı dürtüsel uyaranlarla, davranışları bu uyaranlara tepkisel boşalmalarla sınırlı değildir. Kendi ifadesiyle "[h]ayvanlar organlarının özelleşmesile daima kendilerinin değiştiremiyecekleri özel bir çevreye uyarlar. İnsansa tersine olarak herhangi bir çevrenin unsurlarını zekasile değiştirerek kendine uydurur." (Gehlen 1954: 7). Yani insanın organları çevresine göre özelleşmemiştir ama bu eksiklikleri gidermesini ve her çevreyi kendine dünya kılmasını sağlayacak "el ve beyin" gibi iki organa sahiptir, içgüdü eksikliğini gidermek için ise "zeka"ya sahiptir (Gehlen 1954: 39). Gehlen'in bu noktada esas vurgusu insanın organsal eksikliklerini beyin ve eli sayesinde ürettiği teknik ile kapatmasına yöneliktir (Gehlen 1954: 39-40). Öyle ki ona göre insan "çevre şartlarını değiştirebilir yahut onlara karşı kendini koruyabilir, tabiatla savaşır ve onu yener" (Gehlen 1954: 8) ayrıca zekaya dayalı eylemleriyle yani rasyonel yanıyla oluşturduğu kültür ve kurumlarla bu korunaklı alanı muhafaza eder. Başka deyişle, insan "dünyaya açık" bir varlıktır ve hayvanların aksine belirli koşullar altında yaşamaya mecbur değildir; teknik, kültür ve kurumlar üreterek her coğrafi koşulda yaşayabilir.

Kısaca Gehlen de Scheler gibi insanda hayvana göre bir derece farkı değil bir varlık farkı olduğu iddiasındadır. Ona göre bu fark insanın "zekası, eylemde bulunma kabiliyeti ve özelleşmiş organların eksikliğidir"dir (Gehlen 1954: 9).

Gehlen'in zekaya dayalı eylem ile insan için tanımladığı alan Scheler'in *Geist*'ı gibi yaşam/canlılık dışı bir alan değil, tam da bu alandaki unsurların/eksikliklerin varlığının zorunlu sonucu ve uzantısı olarak ortaya çıkan teknik-kültür-kurumlar (ekonomi, bilim, sanat, din gibi) alanıdır. Gehlen böylece dualizme düşmeden, metafizik sonuçlara ulaşmadan insanın varlık farkını onu bir bütün olarak ele alarak ortaya koyduğu görüşündedir. Ayrıca, teorisinde "subjektiv kanaat ve değerleri bir yana bırakmaya ve sadece olguları ve olgulardan çıkan sonuçları göstermeğe" çalışır (Gehlen 1954: 37-38). Örneğin, beynin insan gelişimindeki kilit ve "paradoksal" organ olduğunu sosyolojik ve tarihsel bulgular eşliğinde bildirir (Gehlen 1954: 7), ama "Beynin düşünmeyi nasıl başardığını […] hayat niçin vardır, bilmiyoruz." diyerek metafizik artık bırakacak soruları felsefi antropoloji dışına atar (Gehlen 1954: 38 ayrıca bkz.13). Bunlar ona göre ancak farklı din ve kültürler tarafından farklı biçimde cevaplanabilecek ve kesin bir yanıtı olmayan sorulardır.

2. Takiyettin Mengüşoğlu'nun İnsan Görüşü

Takiyettin Mengüşoğlu Husserl'in fenomenolojisini bir yöntem olarak benimser. Bu yöntemle, insanı, tarih sahnesinde görüngüde olan ve karşımızda duran fenomenlerden hareketle "varlık koşulları/bütünlüğü" içinde analiz eder. Ayrıca felsefi antropolojinin asıl sorusunu şöyle formüle eder: "Bütün insan grupları arasında ortak olan, bütün insanlarda taşıyıcı olan, ağır basan, önemli olan, onlarda hiçbir zaman eksik olmayan nedir?" (Mengüşoğlu 2017: 48).

Mengüşoğlu tarihsel ya da coğrafi ayrım gözetmeksizin tüm insanlarda ortak olan, nerede insan varsa karşılaşacağımız fenomenleri inceler. İnsanın "varlık şartları/koşulları" olarak adlandırdığı bu fenomen ve başarıları ile ilgili şu belirlemeleri yapar:

> İnsanın bütünlüğü ile ortaya çıktığı fenomen ve başarılar şunlardır: Bilen, yapıp-eden, değerleri duyan, tavır takınan, önceden gören ve önceden belirleyen, isteyen, özgür ve tarihsel bir varlık olan, ideleştiren, bir şeye kendini veren, çalışan, eğiten ve eğitilebilen, inanan, sanat ve tekniğin yaratıcısı olan, konuşan, disharmonik, biyopsişik bir varlık olan insan (Mengüşoğlu 2017: 75).
>
> Bu fenomen ve başarılar, insan varlık yapısının taşıyıcısıdır; yani onlar olmadan insan yaşayamaz; hiç olmazsa şimdi ve tarihte karşılaştığımız şekliyle yaşayamaz. … Bu başarıların oluşmasına insan bütünlüğüyle katılır (Mengüşoğlu 2017: 76).

Yani Mengüşoğlu'na göre insanı anlamak, insanın ne'liğini tespit etmek için antropomorfik önyargılarla hayvanla karşılaştırmak ve onu bir eksiklikler varlığı veya "üstün" varlık olarak tespit etmek ya da aşkın/metafizik kavramlara başvurmak ve onu aşkın varlıkla ilişkisi içinde anlamaya çalışmak yersizdir. İnsanı anlamak için sadece onun kendi varlık bütünlüğü içinde yapıp etmelerine, fenomenlerine ve başarılarına bakmak yeterlidir. Ayrıca insanı bu özellik ya da başarılarından birine (rasyonel olmak gibi) indirgemek de hatalıdır, insanı varlık bütünlüğü ve varlık koşullarının ilişkiselliği içinde kavramak gerekir.

Mengüşoğlu'nun üç felsefi dayanağı vardır: Kant'tan insanın geliştirilebilir olanaklara sahip ve otonom bir varlık olduğu görüşünü alır (Mengüşoğlu 2017: 67-68). Ama ona göre otonomi insanın yalnız akıl yanı için değil varlık bütünlüğü için geçerlidir (Mengüşoğlu 2017: 73). Scheler'in felsefi antropolojinin amacına yönelik görüşünü benimser. Buna göre felsefi antropoloji insanın başarı ve eserlerinin onun varlık yapısından nasıl çıktığını araştırmalı ve bunu yaparken, *Geist* gibi, insanın varlık bütünlüğünü bozan, organik alan ile tümden ilişkisiz bir alan tarif etmekten kaçınılmalıdır. Bunun için de son felsefi dayanağını Hartmann'da bulur. Çünkü Hartmann'ın birbirinden ayrı ama birbirine dayanan dört varlık katmanı (Maddesel, Organik, Ruhsal ve Tinsel Varlık Katmanı) Mengüşoğlu'nun insanı birbiriyle ilişkili katmanlar halinde tanımasının kapısını aralar (Mengüşoğlu 2017: 56-58). Öyle ki Mengüşoğlu'na göre insanın başarı ve fenomenlerinden her biri bir diğeri ile ilişkili ve bağlantılıdır. Buna göre eyleyen bir varlığın aktif olması, eylemlerine dair bilgi sahibi olması gerekir. Böylece eylemlerini sıraya koyabilir ki bu da ancak önceden görme fenomeni ve değer duygusuyla mümkün olur. Ayrıca insan inanan bir varlık olmasıyla bilgiye erişebilen, ağır acılarla baş edebilmesini sağlayan ideleştirme yeteneğine sahip olan bir varlıktır (Mengüşoğlu 2017: 20-23). Tüm bu ve diğer fenomen ve başarılar (dil gibi) insanın eğitme-eğitilebilme yeteneğiyle ayrıca biyopsişik varlık yapısıyla ilişkilidir. Görüleceği üzere tüm insan fenomen ve başarıları Mengüşoğlu'na göre sıkı bir ilişki içindedir.

Bu felsefi dayanakların yanı sıra Mengüşoğlu'nun biyoloji alanından ilham aldığı biliminsanı organik alanda kesintisiz gelişme gören Darwinizm'i eleştiren Jakop Johann von Uexküll olmuştur (Mengüşoğlu 2017: 49-54). Uexküll'e göre her canlı ancak kendi hayat koşullarından hareketle anlaşılabilir. Canlılar arasında dereceli bir yetkinlik ya da yetkinsizlikten bahsedilemez. Örneğin, bir filin bir amipten daha yetkin olduğu yaşam koşullarına erişim imkanlarına bakıldığında söylenemez. Nitekim bir amip bir damla kirli suda dahi yaşayabiliyorken, fil için çok daha karmaşık koşullar gereklidir.

Sonuç

Sonuç olarak, Mengüşoğlu'nun ontolojik temellere dayalı antropolojisinin ayırt edici özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: Belirli bir kavramdan (Wolfgang Köhler'in gelişme, Gehlen'in eksiklikler varlığı, Scheler'in *geist* ve Ernst Cassirer'in kültür kavramı gibi) ya da insana dair bir önvarsayımdan hareket etmez. İnsan ve hayvan arasında bir varlık farkı olduğunu Gehlen ve Scheler gibi baştan kabul edip bunu fenomenlerde aramaz; bu farkı iki farklı varlık alanını kendi varlık bütünlükleri içinde herhangi bir antropomorfik önyargıyı işin içine katmadan analiz ettikten sonra tespit eder.

Mengüşoğlu'na göre insan "bütün yapıp etmeleriyle öteki varolan şeyler yanında yerini alan bir varlık-alanıdır." (Mengüşoğlu 2017: 75). Bu somut insanı günlük işlerden en kompleks bilimsel etkinliklere, en olumlu eylemden en olumsuz eylemlere kadar hiçbirini dışarıda bırakmadan bir bütün olarak kabul eder ve bu bütünlüğü (Scheler'in Yaşam ve *Geist* karşıtlığının aksine) parçalamadan ilişkiselliği içinde inceler. İnsanı ona ait özellik, olanak, başarı ya da fenomenlerden hiçbirine indirgemez, dualizme, -izmlere ya da metafizik çıkmazlara saplanmaz. Oysa Gehlen insanı rasyonel yönüne indirgemiş irrasyonel özelliklerini görmezden gelmiştir (Esenyel 2020: 530-532). Scheler ise insanı insan kılan yani "kişi" kılan şeyi "dünyanın temeli" dediği şeyle ilişkisi üzerinden açıklamıştır.

Hepsinden de önemlisi Mengüşoğlu yaptığı fenomenler analizinin sonunda ortaya çıkan tablonun insanı kavramak bakımından tüketici olduğunu iddia etmez. İnsana dair açık-uçlu bir betimle yapar. Zira bu konuda mutlak ve tüketici bir tanım verilmesi imkansızdır. Mengüşoğlu'nun ontolojik antropolojisinde tüketici tanım iddiasında olanların sonunda saplandığı metafizik kurmacaların izi dahi yoktur.

Kaynakça

SCHELER, Max (2020), *İnsanın Kosmostaki Yeri*, çev. Harun Tepe, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin (2017), *İnsan Felsefesi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

ÖRNEK, Yusuf (2017), "Felsefede Antropoloji Geleneği ve Takiyettin Mengüşoğlu", *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi* içinde, Haz: İoanna Kuçuradi, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 95-104.

KUÇURADİ, İoanna (2017), "20. Yüzyıl Felsefi Antropolojisinde Takiyettin Mengüşoğlu'nun Yeri", *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi* içinde, Haz: İoanna Kuçuradi, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 105-118.

GEHLEN, Arnold (1954), *İnsan: İnsanın Nereden Geldiği – Biricikliği – Eylem ve Zekâ İçgüdüler – Dil ve İdrâk – Kültür – Teknik – Hayat Standardı ve Medeniyet*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Konferansları 2.

ESENYEL, Z. Zafer (2020), "A Critical View of Arnold Gehlen's Antrobiology", J*ournal of Current Researches on Social Sciences*, 10 (3), 513-517.

FISCHER, Joachim (2009), "Exploring the Core Identity of Philosophical Anthropology through the Works of Max Scheler, Helmuth Plessner, and Arnold Gehlen, *Iris: European Journal of Philosophy and Public Debate*, 1 (1), 153-170.

THE PHENOMENON OF TAX EMPHASIS IN TURKEY AND ITS LOCATION ON RECENTLY YEARS STRUCTURAL CHANGES

Prof. Dr. Ahmet Niyazi ÖZKER
Bandirma Onyedi Eylul University, Faculty of Economics and
Administrative Sciences, Public Finance Department 10200-TURKEY
ORCID ID: 0000-0001-5313-246X
Uluhan CANPULAT
Master Student, Bandirma Onyedi Eylul University, Faculty of Economics and
Administrative Sciences, Public Finance Department 10200-TURKEY
ORKID ID: 0000-0002-6415-6309

JEL Codes: H11, H21, H22.

1. INTRODUCTION

In addition to showing the economic development level of the countries, the tax emphasis is also an important indicator that expresses the position of the income distribution for the countries in question. In this context, countries have different tax burdens according to the tax systems they have. It is observed that the tax burden creates a significant effect level as a ratio of the Gross Domestic Product, which expresses the level of development of the countries. Each tied to the tax burden, this position also covers tax fairness and targeted tax incentives for the sectoral enterprises. When we consider this phenomenon as a whole, it is seen that it emerges with different images, but that the differences in the level of efficiency also create different levels of influence in the perception of the tax phenomenon. As a natural consequence of the increase in the economic and social functions of the state over time, the need for income sources has also increased. To full-fill the services expected from the public legal entity of the state, it depends on the resources that the state authority will obtain by using its taxation authority. However, the right to taxation does not mean that the state can use it unlimitedly. The state should not disrupt the flow of economic and social life while using its taxation authority. For this reason, it has been tried to draw the limits of this authority in many ways and to reach the optimum point in taxation. While trying to determine these authority limits in terms of economic, political, social, financial, and legal aspects, the tax burden has an important place among the issues to be considered (European Commission, 2017: 31).

In addition to providing the necessary resources for public services, taxation has also become a means of achieving other social and economic purposes, such as encouraging savings and economic growth and ensuring income distribution justice. In this context, the tax burden has become an important indicator in determining tax policies on economic stability, economic development, income, and resource distribution. The tax burden provides an objective comparison between countries, sectors, and income groups in the use of taxation authority. In this respect, the tax emphasis is more comprehensive than the tax burden and creates a significant level of impact on consumption limits and investments (James, 2009: 20). In other words, each country's tax emphasis creates different consumption limits depending on different income distributions, especially consumption margins, and creates an important result effect on investments in shaping investment preferences for different purposes in different sectors. In this context, the tax burden is an indicator of the sectoral impact distribution, which expresses a difference in different financial burdens and a proportional structure in which the entire tax system is compared with the part of the country

corresponding to the national income. In this respect, mentioning the differences that significantly distinguish the concepts of tax emphasis and tax burden necessitates emphasizing the different impact levels created by these differences. This approach, which determines the development level of the countries and the limits of the economic investment plans in the future periods, also has an important social impact level that shows how the differences in the target welfare level will take place in the process in the medium and long term. In this respect, countries shape their economic development policies for the future in a process where social policies are primarily matched with fiscal policies by addressing the tax emphasis and the tax burden phenomenon, which constitutes the main dynamic of the tax emphasis at different levels (Morar, 2015: 1624).

2. DIFFERENCES IN THE CONCEPT OF TAX EMPHASIS, AND DYNAMICS IN THE DISTRIBUTION OF FINANCIAL LOAD

The phenomenon of tax emphasis is primarily considered a periodic effect level with the effect of an important financial burden transfer mechanism in which taxes are applied and the effect created by this reflection mechanism. In short, it reveals a structure in which the distribution of tax emphasis is also in question with the price mechanism in the market. The significant difference between the phenomenon of tax emphasis and the tax burden emerges at this point. The tax emphasis expresses a financial burden structure reflected in different areas with systematically applied taxes on a fiscal level and on consumer prices.

2.1. Structural Approaches Related to Tax Emphasis and Tax Burden

Tax emphasis is considered a broader concept than the concept of the tax burden in general terms of structural fiscal evaluation and comparison measures. However, in addition to the periodic effects of the tax burden emphasis, which are not handled on a 1-year basis, the tax burden effect that it will create at the same time should be considered based on national income for years. In this case, it is necessary to look at the issue as an objective tax burden and to make sense of the tax burden effect proportionally within the scope of changing GDP values. In this respect, the GDP values in Turkey necessitated the tax burdens in the process to be handled at different levels and with different classified goods. In this respect, any tax effect necessitates a different positioning as a ratio of the national income level. In addition, this requirement has made it inevitable to understand the objective criteria between the personal tax burden and the sectoral tax burden. In this context, it can be classified as a measurement tool in which concepts such as tax burden, taxation capacity, tax effort, and tax optimum take place together and make it meaningful to evaluate the effectiveness of tax policies with their result effects:

- **Actual Tax Burden:** Actual Tax Burden: The actual objective tax burden, which is accepted as the ratio of the tax paid by individuals with a personal approach within the scope of their tax obligations to their income, also expresses the macro-important economic and financial effects of taxes on economic variables (Edizdoğan, 2008: 190). The real tax burden can also be interpreted as the rates of tax revenues in the formation of national income in a certain period and the real incomes transferred to the public sector to compare countries at the global level in a certain period. In this context, the real tax burden, beyond its periodic effects depending on the conjuncture, reveals meaningful measurements for different purposes such as distributing taxes collected according to regions, sectors, and demographic characteristics, with possible economic changes (Demir, 2013: 7-20).

  The real tax burden classification reveals a structure that deals with significant important infrastructure dynamics for our country at a broader level. In this respect, it also needs sub-classifications at different levels to understand the difference from tax emphasis as a concept in classifying the effect level of the tax burden for the year and interpreting it based on GDP. This approach and classification tax emphasis can also be classified as

follows, considering the criteria of tax burden concepts for understanding the differences between the tax burden for the year and for interpreting the comprehensive macro impact levels of taxes as a ratio of national income:

- **Tax Burden by Tax Types**: It determines the share of a tax type in tax revenues. Indirect-direct taxes, income-expenditure taxes, etc. analyzed in the different groupings related to the application levels.
- **Tax Burden Associated with Demographic Groups Classification:** Income, occupation, gender, age, education, etc. It is used to calculate the tax burdens of demographic groups and this concept is in a closer relationship with the tax emphasis.
- **Net Tax Burden:** This tax burden approach, which is also considered as the objective tax burden, has an important place in a financial framework, which is also considered as the gross tax burden, especially based on developing countries. In calculating this tax burden, the principle of subtracting the benefits obtained from the public goods and services offered by the state from the taxes paid by the taxpayers has been adopted. (Sağbaş, 2010: 75). Difficulties in reaching net benefit margins in the measurement of benefits and the indivisibility of the benefits of public goods and services create significant contradictions in the calculation of the total net tax burden and make it impossible to calculate the net tax burden.
- **Sectoral Tax Burden:** This approach refers to how any sector is handled alone and evaluated as a separate sector tax burden. This approach, which is evaluated as the ratio of the total taxes paid by the base sector to the national income, is also expressed as the ratio of the tax per employee in the sector to the income per capita in the sector. This approach, which has a significant place in income distribution calculations, especially in clarifying sectoral incentives, is also meaningful in expressing the fair distribution of income distribution based on sectors (Yılmaz, 2007: 150).
- **Individual Tax Burden:** It is expressed as the ratio of the total taxes paid in a certain period to the total income earned in the same period. Individual tax burden is defined as a function of paid tax and ability to pay (Arslan, 1977: 37).
- Regional Tax Burden: In this approach, the tax burden calculation is based on only a relevant region in tax burden calculations, the tax rates collected from the appropriate region compared to the national income scale collected in the same area are expressed. This is an approach that has an important place in shaping regional incentives and development plans, especially in this approach where social-political regional imbalances and differences are handled (Edizdoğan, 2008: 188; Yılmaz, 2007: 150).

The phenomenon of the tax burden, on the other hand, reveals a level of financial relationship in which the taxes paid are directly related to the price mechanism of the goods subject to taxation and the income of the persons on the persons. Undoubtedly, this process is the process that especially applies a tax application process direct taxes but includes other taxes. In the brief, the concept of the tax burden, which is expressed as the ratio of taxes paid to income in its simplest form, expresses the proportional relationship of the tax amount incurred by the individual, society, or various segments of society due to their ability to pay. The ratio between the payments made by the income earners to the state and other public legal entities within a certain period represents the tax burden. The tax burden can be calculated individually, and the tax burden on certain segments or the total tax burden (Sugözü, 2010: 196).

2.2. Periodic Tax Emphasis Process, and Global Meaningful of Tax Composition in Formation of Tax Burden

As we have mentioned before, the periodical effects of the tax emphasis are directly affected by the composition of the countries, especially with the tax burden it creates, and this level of influence is in parallel with the different development levels of the countries. Therefore, the fact that each effect takes place at different levels in tax applications is also associated with social expenditure trends in the application processes of taxes (European Commission, 2020: 20). In this respect, the tax emphasis tries to explain a wider and more comprehensive process than the tax burden as a financial burden, especially at the sectoral level and with some periodic approaches. However, tax burden appears as a narrower concept that expresses a proportional effect value related to the income level in question for the relevant year in which the tax is applied. Since it is difficult to determine the tax emphasis in country practices, it is seen that tax burden determinations take place in the process, and it is preferred to reveal and determine with macro approaches at the national income level. Along with concepts such as tax burden, taxation capacity, tax effort, and tax optimum, it can also be used as a useful tool to measure the effectiveness of tax policies. Along with providing data for the correction of imbalances in the distribution of national income through taxation, it also contributes to evaluating the results of the policies implemented. Taxes also have guiding qualities in making the distribution fairly by using them to balance income differences (Anıl, 1973: 5-6).

The fact that the differences in the development levels of the countries at the global level have different effects on the tax burden is not only due to the differentiation of taxes and the fact that they have different tax compositions. This phenomenon is also related to how the income group of the relevant countries perceives the social, fiscal discipline tendency. In other words, the classification of countries globally in a different income group does not mean that countries are the same in terms of consumption trends. This phenomenon, which also affects the concepts of direct tax emphasis and tax burden, can also occur with the effect of an important annual tax burden, where the tax burden is even higher despite the high tax emphasis. This can be expressed thought the possible high response level of the marginal propensity to consume in tax burden calculations and the accelerating effect of increasing consumption limits taking a more important place in the process.

In this respect, understanding the current tax structures and the distribution of tax practices applied in a category where countries are classified at the global level makes it meaningful and essential to interpreting this phenomenon based on countries classified according to income level. The expression of the tax emphasis in this framework is also essential in revealing the category and tax composition of the countries ranked in the lower-income groups with the high-income countries in the same period. In other words, it appears that different tax emphasis has emerged between low-income countries and high-income countries in structures where tax compositions and levels of governments are classified as indirect and direct taxes. According to a study by the IMF (2018), it is understood that countries with higher growth rates create a tax revenue trend that reaches at least 15 percent of GDP as tax revenues. Indirectly, this tax amount can be interpreted as an annual tax burden expression of the collected tax burden as its ratio to GDP. In Graphic 1 below, it is possible to see the distribution of tax compositions connected with the tax emphasis on the global level, which is directly related to the development level of countries and the different scales of their incomes:

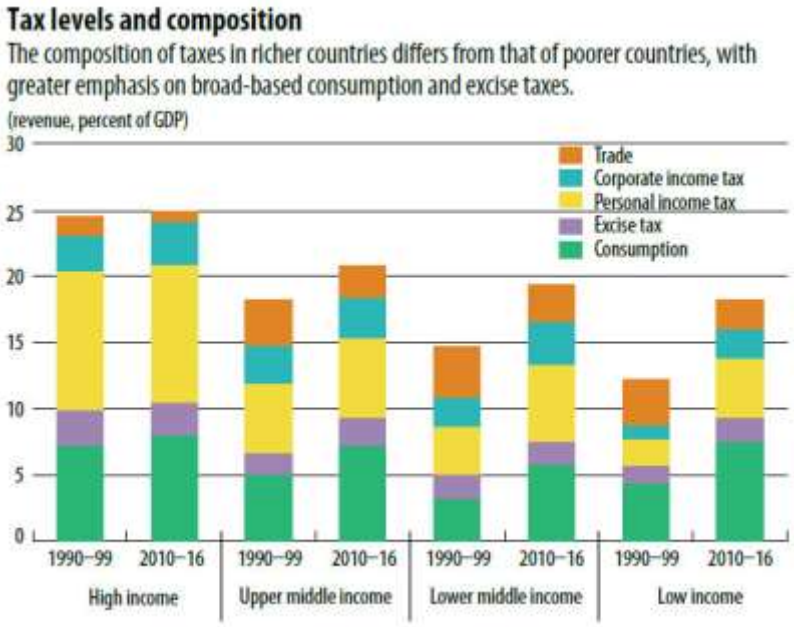

Source: David Coady (2018), *Creating Fiscal Space: Enhancing Domestic Tax Capacity is Essential for Strengthening Social Protection and Developing Human Capital*, IMF Finance & Development, December 2018, Washington D.C.: International Monetary Fund (IMF) Publications, 2018, p. 25.

Graph 1. Tax Composition of Countries in the Global Income Distribution associated with the Periodic Tax Emphasis

In terms of understanding the tax emphasis, chart 1 above provides important information. Within the scope of this information, there are two main comparison periods in particular. The first of these is the period covering the years 1991-99, and the second is the period covering the years 2010-2016. Segmenting these two periods within the scope of high-income countries, middle- and low-income countries has an important place in understanding the distribution of tax practices that constitute the tax emphasis. In terms of tax emphasis, it appears that two critical taxes, especially in developed countries, have an important place in all periods in terms of GDP. The ratio of taxes as consumption taxes and personal income tax in GDP is relatively high in both periods, which means that the tax burden increases. Therefore, when evaluated in terms of the tax burden, the tax burden created by the emphasis on yield in both periods discussed in developed countries is much higher than countries with high and low incomes. On the other hand, when we look at low-income countries, it is understood that the ratio of consumption taxes and sales taxes to GDP is indirect taxes, although personal income taxes have been meager in both periods in these countries.

The critical reason why the tax burden is more felt and the periodic effects of the tax emphasis are more criticized is the fact that the proportional value of consumption taxes is relatively high compared to income and that these taxes are taxed via price mechanisms in these low-income countries. Certainly, this fact causes to takes place on its tax obligations in a more tax burden perceptible way (OECD, 2014: 32).

On the other hand, the distribution within the middle and middle-income countries indicates a process in which import taxes and foreign trade taxes are quite high, especially in emerging economies. This can be explained by the fact that factorial external factor imports are higher in countries with medium national income, representing emerging economies. However, when looking at each periodical situation, it can be said that the consumption trends between these high-income countries and low-income countries are quite close to each other. Still, a very significant tax emphasis due to the differences in their national incomes creates a result

against the countries with low national income, which affects the formation of the national social-financial policies as original national policies (ILO, 2011: 55).

3. THE RECENT POSITION OF TAX EMPHASIS AND THE TAX BURDEN IN TURKEY AND ITS STRUCTURAL DISTRIBUTION

Changes in the tax burden in Turkey have made it necessary to compare them with the current global values in the recent period, especially where the globalization process is relatively rapid and has significant effects on countries. These structural values are considered important in understanding Turkey's financial composition and the tax burden structure related to structural changes at the global level. The tax emphasis and the tax effect of the OECD countries we accept at the worldwide level constitute an essential basis for making this interpretation. The structural financial basis interprets the importance of comparing the fiscal-economic interpretations with the current national-level Turkish values and constitutes important structural integrity in analysing the possible effects of tax reforms (Özgün, 2014: 9).

3.1. International Position and Structural Outlook of Tax Emphasis and Burden in Turkey

Interpretations arising from comparing target financial options and tax changes with existing values and other global countries are considered an essential guide for the tax burden and tax emphasis in Turkey. When we look at the recent situation of the tax emphasis in Turkey and the structural distribution of the tax burden over the years, the comparison with OECD countries as an important indicator is significant. Therefore, it is possible to say that the periodic tax burden in Turkey until 2019 is below that of OECD countries. The OECD average tax burden, which is around 33.8% on average, reveals a different fiscal trend from the tax average in Turkey. In the light of economic and financial developments, it is possible to explain this situation with the national income distribution of OECD countries. As an average of OECD countries, the important meaning and effect level of having a national income level higher than Turkey's national income level emerges at this point. Although the tax burden is high and periodically increasing as the OECD average, the scale effect of the tax burden emphasis is lower. In this sense, although there is not much change in the tax burden in Turkey, the emphasis value of the tax burden effect is higher in a different extent. is higher. In chart 2 below, it is possible to monitor the proportional distribution of the tax burden for the last period, especially after the 2000s:

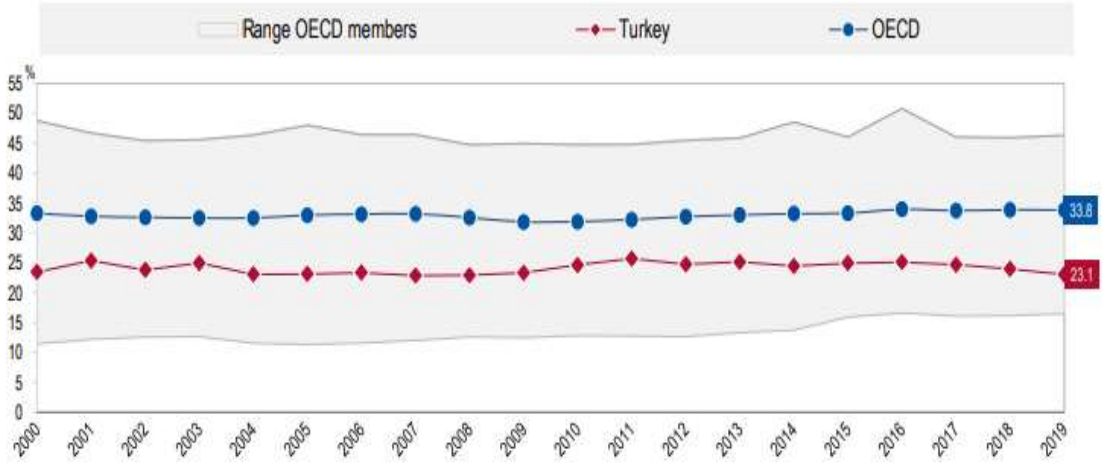

Source: OECD (2020), *Revenue Statistics 2020 - Turkey*, Paris: OECD Publications, 2020, p.1.

Graph 2. Rates of Tax Burden in Turkey and OECD Countries and Its Distribution

This phenomenon in terms of Graph 2 above reveals a significant position as the effect of periodic tax emphasis based on the annual change values of OECD and Turkey tax burden expressions. For example, it is significant that the tax-to-GDP ratio decreased by 0.9% from 24.0% in 2018 to 23.1% in 2019 in Turkey. Likewise, between 2018 and 2019, the OECD average decreased from 33.9% to 33.8%. Two important reasons can be mentioned for this decrease in tax burden rates.

Graph 2 above can also be interpreted from a different perspective: The first is that GDP increases have increased proportionally higher than the index rates for current data increases. The second is the positive change effect on tax justice due to the spread of tax practices to a wider base after-tax reforms in OECD and Turkey. In terms of structural comparisons of recent years, the tax-to-GDP ratio in Turkey decreased from 23.5% to 23 in 2000. Over the period, the OECD average in 2019 was slightly higher than in 2000 (33.8% compared to 33.3%). However, regarding the years in question, Turkey's highest tax/GDP ratio was 25.7% in 2011, and the lowest rate was 22.9% in 2007.

Graph 2 above can be interpreted both in terms of structural tax practices and changes in terms of the OECD and Turkey regarding the tax burden. In recent years, the proportional effect level of value-added taxes in OECD and Turkey has been equal to the OECD average. The effect of real increases in Tax Revenues in national currency on these proportional decreases also had a significant impact value, resulting in a lower proportion of revenues from taxes on personal income, profits, and earnings, and taxes on corporate income and earnings as well as proportional in the real estate taxes.

There has been no significant change in the values. However, on the other hand, higher tax revenues were obtained from social security contributions and goods and services taxes (excluding VAT/GST), and positive increases in tax flexibility values were observed in OECD and Turkey. It is seen that the tax change in Turkey between 2017 and 2018 has a significant positive change effect, especially in terms of personal income taxes and capital gains.

The effect of the total change in income, profit, and capital gains, which reached approximately 53 billion for the years 2017 and 2018, was realized with the effect of a serious positive change of approximately 130 billion in total with the increase in Social Security taxes. This structural change phenomenon, which emerged as of the end of 2018, also reveals an adaptation process in which the effect of the change is compatible with positive values within OECD countries when the effect of the change is normally positive.

When these increases in 2017 and 2018 are compared to other taxes other than these taxes, they have a decreasing effect and have a small positive effect on the tax burden and emphasis. Although there is an increase in the current monetary value, a decrease appears observed in the real tax values. This approach can be interpreted as an expression of the net tax burden in a period when we do not actually feel it as a tax. Still, the tax emphasis is felt more heavily periodically. It is possible to say that there are significant deviations in the economic growth trend, especially in the face of the increasing tax burden in 2018, which is around 25 percent of the increased tax burden between 2015 and 2018.

However, it is also seen that the tax burden increased during the 2009 global financial crisis and created an inverse negative relationship with economic growth (OECD, 2009: 8). In terms of the tax burden, it is possible to express and watching this situation in terms of OECD and Turkey as in Table 1 below:

Table 1. OECD and Turkey The Periodical Position of Taxationing Structural as The Tax Burden,

Tax structure	Tax Revenues in national currency			Tax structure in Turkey			Position in OECD²		
	Turkish Lira, millions			%					
	2017	2018	Δ	2017	2018	Δ	2017	2018	Δ
Taxes on income, profits and capital gains¹	165 306	217 666	+ 52 359	21	24	+ 3	32nd	28th	+ 4
of which	-	-		-	-				
Personal income, profits and gains	112 401	138 992	+ 26 592	15	15	-	30th	29th	+ 1
Corporate income and gains	52 906	78 673	+ 25 768	7	9	+ 2	22nd	19th	+ 3
Social security contributions	226 720	269 932	+ 43 213	29	30	+ 1	17th	16th	+ 1
Payroll taxes	-	-	-	-	-	-	29th	29th	-
Taxes on property	34 857	38 941	+ 4 084	5	4	- 1	20th	20th	-
Taxes on goods and services	336 256	364 982	+ 28 726	43	40	- 3	3rd	6th	- 3
of which VAT	155 680	178 616	+ 22 937	20	20	-	22nd	22nd	-
Other	10 266	9 963	- 303	1	1	-	6th	8th	- 2
TOTAL	773 406	901 485	+ 128 079	100	100	-	-	-	-

Source: OECD (2020), *Revenue Statistics 2020 - Turkey*, Paris: OECD Publications, 2020, p.1.

As seen in Table 1, structurally, when this change effect in Turkey is compared with OECD countries, it is seen that the negative process related to the same decrease effect is experienced and is compatible. As the OECD average, it can be mentioned that there is a small real decrease in tax burden rates. Therefore, the tax stress effect in Turkey and the tax stress effect in the OECD have entered into a downward trend with approximate values. Still, there is also a significant "Current Value" indicating that the most significant increases are again on income, commercial profits, and profits related to capital gains. It is seen that the increased effect is inevitable. In this context, it is understood that the annual increase effect in capital gains, which expresses the financial burdens in Turkey, emerges in an effective period consistent with the OECD average change effects (OECD, 2018: 16).

3.2. Periodic Change of Real Tax Burden in Turkey and Macro Economic Impact Level

There has been a significant increase in tax revenues in terms of current monetary values as commercial amounts and values in Turkey in the years after 2000. However, it appears that these increases have revealed in the scope of corporate taxes as the lowest levels. When the gains in Social Security taxes were relatively high, it is observed that the decrease in real estate taxes was at the lowest positive levels. Therefore, in terms of the tax burden, the increasing effect of tax increases on goods and services by approximately 30 billion for 2017-2018 has resulted in people in the service sector, who work more, feel the tax burden effect more and more heavily. In this context, which we mentioned above, the effect of tax emphasis and tax burden effect on macroeconomic changes, briefly comparing the effect on economic growth with the tax burden makes it necessary to interpret the recent fiscal position in Turkey (Republic of Turkey Ministry of Treasury and Finance, 2018: 31). The effect of the multiplier effect of the tax burden and the collected tax values on the economy in achieving the economic growth targets constitutes a meaningful position for Turkey to understand and interpret the tax burden phenomenon.

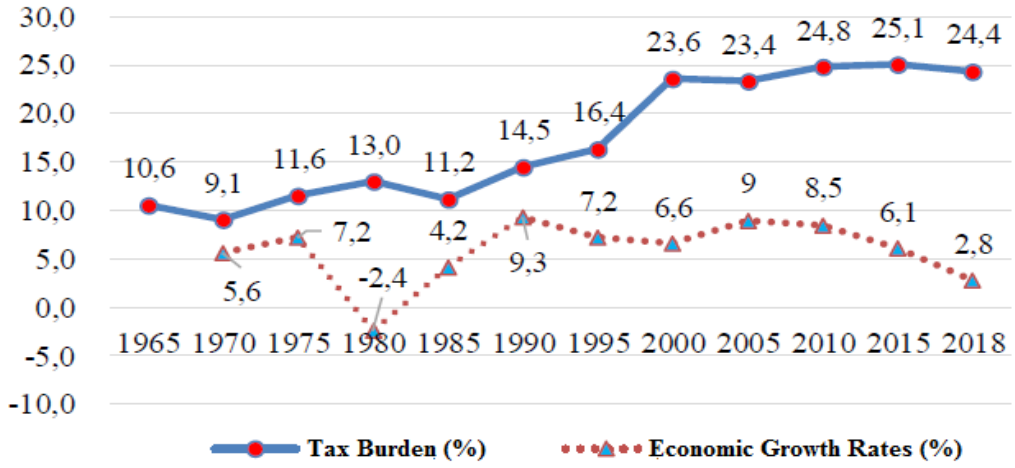

Source: Yüksel ÇAĞDAŞ (2020), "Türkiye'de Toplam Vergi Yükünün OECD Ülkeleri İle Karşılaştırılması", *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2020, Cilt: 20, Sayı: 1/Bahar, p. 87; OECD (2021-a), *Details of Tax Revenue–Turkey*, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REVTUR (Accessed July, 04.2021).

Graph 3. Recent Real Tax Burden and Economic Growth Trends in Turkey

As can be seen in chart 3 above, the tax burden in Turkey is fluctuating, and it is observed that the increase in the tax burden, in particular, has started to increase in the post-2000 period. The fact that the said financial reforms related to the 2001 financial crisis after 2000 took place in the process and that indirect taxes and especially the Special Consumption tax took place as an important tax element in the process played a large part in realizing this situation.

The fact that the tax burden rates, which were about 15 percent in the 1990s, reached around 25 percent after 2018 and in 2019, again especially when compared to the economic growth rate, the most important effect of the increase in tax rates reveals a significant margin on the fluctuations related to the economic growth trend..On the other hand, to understand the macro-level effects of the tax burden in Turkey, the concept of the net tax burden should be understood, and its position regarding the changes in the process as a net tax burden should be revealed. The concept of net tax burden means the total tax burden that arises when tax-like dues originating from social security institutions are also included in the financial liabilities process (Presidency of The Republic of Turkey Investments Office, 2019: 39). However, it is possible to observe that the values, where only the general budget tax revenues are realized based on GDP, turn into an increasing tax emphasis with the inclusion of tax revenues of local administrations, funds, and similar tax-like practices, apart from general budget tax revenues In this sense, the net tax burden is more than just expressing the proportional value of the taxes collected on behalf of the central government budget, It is possible to follow this tax burden concept, which we mentioned, as the net tax burden after 2000 based on national income in Table 2 below:

Table 2. Changes in National Income (GDP) and the Course of Net Tax Burden in Turkey After 2000

Years	Gross Domestic Product (GDP)*	General Budget Tax Revenues*	General Budget Tax Revenues/GDP (%)	General Budget Revenues + Special Budget Tax Revenues + Local Administrations Tax Income + Funds' Own Tax + Tax Similarly Revenues*	Tax Burden Including Social Security Premiums (%)
2002	359.358.871	59.644.416	16,6	77.322.364	21,5
2003	468.015.146	81.783.798	17,5	107.341.920	22,9
2004	577.023.497	100.373.326	17,4	131.136.678	22,7
2005	673.702.943	119.627.198	17,8	155.129.300	23,0
2006	789.227.555	137.480.292	17,4	184.631.536	23,4
2007	880.460.879	152.835.111	17,4	203.208.898	23,1
2008	994.782.858	168.108.960	16,9	230.178.539	23,1
2009	999.191.848	172.440.423	17,3	234.061.373	23,4
2010	1.160.013.978	210.560.388	18,2	287.215.313	24,8
2011	1.394.477.166	253.809.179	18,2	354.340.447	25,4
2012	1.569.672.115	278.780.848	17,8	390.305.641	24,9
2013	1.809.713.087	326.169.164	18.1	459.233.984	25,4
2014	2.044.465.876	352.514.457	17,2	504.122.036	24,7
2015	2.338.647.494	407.818.455	17,4	586.727.840	25,1
2016	2.608.525.749	459.001.741	17,6	666.241.102	25,5
2017	3.104.906.706	536.617.206	17,3	770.062.832	24,8
2018	4.231.016.921	753.392.313	17,8	1.155.067.368	27.5

Source: Hasan Aykın (2018), Vergi Yükü Nedir? Vergi Yükü Kavramları, *Vergi Dosyası,* https://vergidosyasi.com/2018/07/02/vergi-yuku-nedir-vergi-yuku-kavramlari/ (Accessed July, 05.2021); Gelir İdaresi Başkanlığı-GİB (2017), http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_13.xls.htm (Accessed July 05.2021).

* 1.000 TL based on 2009 GDP

As seen in Table 2 above, there are significant differences between the net tax burden in Turkey and the tax burden that emerges as the ratio of taxes collected only based on the central government budget to national income. When compared with the income of the individuals, it is seen that this tax burden personally has a significant proportional effect in terms of national income at a macro level. and it is an external reflection of the tax-like revenues collected in the budgets of all public institutions and organizations apart from the budget in a process where they are handled with taxpayers. The difference between the tax burden and the tax emphasis on the structural level also emerges at this point, and it is seen that the effect that causes the tax emphasis to create a wider and higher-scale emphasis effect on taxpayers, apart from the tax revenues collected on behalf of the budget, takes place in the process. This phenomenon of high tax emphasis, which arises with the collection of taxes and tax-like revenues as extra-budgetary revenues in Turkey, results in a higher reflection of the

tax burden in this sense and is on a scale close to the proportional tax burden rates of the average developing countries at the global level.

This process, which is unthinkable to deal with the annual tax burdens of taxpayers outside of an impact process that also includes tax-like incomes other than taxes collected out of the budget, is a structural fiscal impact process that causes significant macro effects. The weight of direct taxes in the total tax burden in Turkey has also shown a relative decrease over time. There is high inflation and the weight ratio between indirect taxes and direct taxes has changed in favour of indirect taxes over time. This fiscal fact is the net tax burden in Turkey that creates the fiscal whole effect levels, and it also includes the priority criteria of the target tax reforms. On the other hand, this phenomenon is in which it is addressed as a structural relationship model that is directly affected by the income distribution disorder and creates a significant negative correlation with the tax burden effect emerging economies like Turkey (OECD, 2021-b: 48).

4. CONCLUSION

Since the tax burden is calculated based on income, the indicators related to the tax burden contain data on income and resource distribution in the economy and have an essential function on decision-making and policy determination due to the sectoral effects of factorial resource distribution. It appears that there have been significant changes in recent years in the determinations regarding the understanding of the tax emphasis and tax effect burden in Turkey. In this respect, it can be said that the tax burden rates of annual analysis in tax burden analyses are more meaningful in highlighting the periodic effect of the tax stress effect on taxpayers when compared to previous years as up-to-date levels. The tax burden in Turkey is below the OECD average and is close to 30 percent compared to the European Union. However, the fact that the effect of the national income level on personal income as tax burden and tax emphasis is at a different level and lower than OECD countries has caused the tax burden effect to be felt higher and the periodic effect of tax emphasis to be felt at a higher level. The tax burden in Turkey has fluctuated over the years and presents a structure that is directly affected by financial reforms and highly sensitive to financial crises. In brief, it can be said that the tax burden on low-income groups will be higher than on high-income groups. The reason for this is that low-income groups have a higher rate of lowering their disposable income, so it has a higher reduction effect on the benefit that individuals can obtain. Besides, it is essential to reveal the differing effects of global approaches on the worldwide scale of understanding the periodic conceptual effectiveness of tax burden and tax emphasis due to requiring analysis of the tax effects of Turkey. Therefore, regarding understanding the tax burden in our country, tax burden calculations at the global level, especially regarding income classifications, are essential in global international tax compliance for Turkey. It appears that the existence of different structural effects based on income classifications, in this respect, shifts the tax emphasis from a high position in terms of sectoral impacts to a situation where individual tax burden margins regarding demographic characteristics are high in Turkey. In other words, especially the taxpayer whose per capita income compared to the paid tax values analysis feels more fiscal burden has been more affected by applicated taxes as tax burden in the recent years.

REFERENCES

Anıl, H. (1973), *Türkiye'de Vergi Yükü (1950-1970)*, Maliye ve Vergi Hukuku Enstitüsü Yayınları No. 4, Ankara: Maliye ve Vergi Enstitüsü, 1973.

Arsan, Ü. (1977), "Vergi Yükü ve Gelir Dağılımı", *Türkiye'de Vergi Yükü*, Ankara: Maliye Müfettişleri Derneği Yayınları, No: 1, pp. 37-48.

Aykın, H. (2018), Vergi Yükü Nedir? Vergi Yükü Kavramları, *Vergi Dosyası,* https://vergidosyasi.com/2018/07/02/vergi-yuku-nedir-vergi-yuku-kavramlari/(Accessed July, 05. 2021).

Coady, D. (2018), *Creating Fiscal Space: Enhancing Domestic Tax Capacity is Essential for Strengthening Social Protection and Developing Human Capital*, IMF Finance & Development, December 2018, Washington D.C.: International Monetary Fund (IMF) Publications, 2018.

Çağdaş, Y. (2020), "Türkiye'de Toplam Vergi Yükünün OECD Ülkeleri İle Karşılaştırılması", *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2020, Cilt: 20, Sayı: 1/Bahar, pp. 81-96.

Demir, İ. C. (2013), *Türkiye'de Vergi Yükü: Objektif ve Sübjektif Yönleriyle*, Afyonkarahisar: Dora Kitabevi, 2013.

Edizdoğan, N. (2008), Kamu Maliyesi, 10. Bask., Bursa: Ekin Kitabevi, 2008.

European Commission (2017), *Literature Review on Taxation, Entrepreneurship and Collaborative Economy*, Taxation Papers: Working Paper, No: 70 – 2017, Final Report: Taxud/2016/De/315 Fwc, No. Taxud/2015/Cc/131, Brussels: European Commission Publications, 2017.

European Commission (2020), *Taxation Trends in The European Union Data for The EU Member States, Iceland and Norway*, Brussels: European Commission DG Taxation and Customs Union, 2020.

Gelir İdaresi Başkanlığı-GİB (2017), http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/userupload/VI/GBG/Tablo_13.xls.htm (Accessed July 05.2021).

ILO (2011), *There is An Alternative Economic Policies and Labour Strategies Beyond The Mainstream*, Geneva: ILO-International Labour Office, 2011.

James, S. (2009), *Incentives and Investments: Evidence and Policy Implications*, The World Bank Working Paper No. 58816, Washington D.C.: Investments Climate Advisory Services of The World Bank Group, 2009.

Morar, I. D. (2015), "Taxation: Effects and influences", *Procedia Economics and Finance*, 32(1), pp. 1622-1627.

Presidency of The Republic of Turkey Investments Office (2019), Tax Guide to Doing Business in Turkey, Ankara: Presidency of The Republic of Turkey Investments Office, 2019.

Republic of Turkey Ministry of Treasury And Finance (2018), *New Economy Program Balance-Discipline-Transformation 2019-2021: Medium Term Program*, Ankara: Republic of Turkey Ministry of Treasury And Finance, 2018.

OECD (2009), *Policy Responses to the Economic Crisis: Investing in Innovation for Long-Term Growth-June 2009*, Paris: OECD Publications, 2009.

OECD (2014), *Addressing The Tax Challenges of The Digital Economy*, Paris: OECD Publications, 2014.

OECD (2018), *OECD Economic Surveys Turkey-July 2018*, Paris: OECD Publications, 2018.

OECD (2020), *Revenue Statistics 2020 - Turkey*, Paris: OECD Publications, 2020.

OECD (2021-a), *Details of Tax Revenue – Turkey*, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REVTUR (Accessed July, 04.2021).

OECD (2021-b), *OECD Economic Surveys Turkey-January 2021*, OECD Publications, 2021.

Özgün, B. (2014), *A Tax Reform Proposal for Turkey: Flat Tax System*, Unpublished Master Thesis, A Thesis Submitted to The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Ankara: The Middle East Technical University, 2014.

Sağbaş, İsa (2010), *Vergi Teorisi*, Ankara: Ece Matbaası, 2010.

Sugözü, H. İ. (2010), Kayıt Dışı Ekonomi ve Türkiye, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2010.

Yılmaz, G. A. (2007), *Kamu Maliyesi*, 2. Bask., İstanbul: Arıkan Basım Yayım Dağıtım, Ltd. Şti., 2007.

Feminine body, Aging and Cultural Industry: an analysis of an propaganda from the point of view of Critical Theory

Viviane Soares Vilasanti[1]
Marsiel Pacífico[2]

Introduction

We live in the society of the looking. If during the beginning of capitalism the *have* surpassed the *be*, now a days, more than *have*, is the *look* that really matters. Under this context, the image is the main mediator of social relations (DEBORD, 1997) where the bodies should be showed, appreciated, desired and envied, or just be noted (ALBINO; VAZ, 2008).

The visibility where the social space uses the female body is even more intense and exigent. Taken as the "beautiful sex", the woman is pressured to pay attention for her looking, being convinced about the necessity to stay young and attractive. Therefore, the body care is considerate essential to mold the kind of femininity defined as legitime and suitable, where women are pressured to stay young and according to the aesthetical pattern, a struggle which intensifies with the passage of time and the natural signs of aging.

For this way, the youth is concepted as positive value, which should be conquered and perpetuated, and the elder age considered a negative value, related to illness, body negligence and demotivation to live, and so should be opposed to any cost (YOKOMISO; LOPES, 2019). This occurs by a phenomenon called ageism. It is a terminology used to indicate the prejudice related to age advance.

In a society where social relations are mediated by images, the media presents - through the television, magazines, and social media – body patterns that cannot relate to reality, in a way to extimulated in the people - especially women - the uneasiness with their own body and the emotional suffering as consequence.

The massive and intense elevation of the youth has its core in the goals of self-improvement, recognition, prestige, and power, which exposes the difficulty to accept and values the elder age (BARBOSA; MATOS; COSTA, 2011; VILIONE, 2016, YOKOMISO; LOPES, 2019). Such difficulty indicates problems with body image that should be classified under two groups: the women that struggles with beauty since the youth and will never be able to accept the aging, or who deny the aging during the passage of the time (YOKOMISO; LOPES, 2019).

Facing the fear to age and the social expectations related to the beauty pattern, various media vehicles presented products and services that promises to control the time effects over physical appearance, inducing people to accept "unreal feminine beauty patterns as able to be obtained" (YOKOMISO; LOPES, 2019, p. 295). These products are spread through advertisement that create necessity, stimulating people to consume and alter the thoughts with "its aesthetical force, imperative discourse and seduction capacities" (PACIFICO, 2019, p. 13).

The overmentioned mechanisms belongs to what Adorno & Horkheimer (1985) called *Cultural Industry*. The term was created to view the form culture was known under capitalist society, consisting in a group of technologies which are commercialized to control consciences, uniform behaviors, and change people into consumers.

---

[1] Graduada em Pedagogia pela UEM. Aluna do Mestrado Profissional em Educação da UEMS – Campus Campo Grande.

[2] Professor permanente do Mestrado Profissional em Educação - PROF EDUC/UEMS. Professor adjunto da UEMS - Unidade Universitária de Jardim.

By this context, the search for the ideal body is now a form of capital, where the woman assumes a role of consumer for her own objectified body, keeping for herself the impositions from the media and the culture. Therefore, we can see the production process of subjectivities, considering the elements of Cultural Industry are internalized and became object of desire for women, interfering under their perception of themselves and their identity, by consequence. This is submitted to the appropriation of consume signs, molding and legitimizing behaviors, values, actions, and lifestyles under the capitalism logos (SOUZA; LOBOS; SILVA, 2014).
Following the exposed here, this article analyses - under the guise of the Critical Theory - the advertise for a product with a proposal to fight against age signs. Therefore, will be developed through the concept of Cultural Industry, highlighting its effects in society. Next will present the methodology used for text writing, consisting in a documental analysis. After all, will be fulfilled a critical study of the advertise, based on Adorno & Horkheimer (1985), Debord (1997), Pacifico (2017), Pacifico & Gomes (2019), along other Critical Theory authors.

Theoretical reference

The pedagogy of the looking have its origins in the *Cultural Industry*. The concept coined by Adorno & Horkheimer between 1944 and 1947, in the book Dialect of Enlightenment, was created to depart from the ideological associations related to the term *mass culture*. The authors understood that this expression only should be used if popular classes could produce different cultural manifestations related to cinema, television, music, and other artistic productions.
Otherwise, Adorno & Horkheimer (1985) propose the term "Cultural Industry" to refers in a dialectical sense to the changing process of culture into merchandise and source by initiative of big corporations. Thereby, "[…] express the real movement from the modern capitalism as a whole under the aspect of values and subjectivity attributed to people and institutions" (RUDIGER, 1998, p. 18).
With purposes to entertainment and amuse, the Cultural Industry creates a bunch of artifacts that suggests biased ideas, blocking the thought autonomy and conducting to massification and unquestionable consumerism. "The capitalist production imprisons them in mind and body with such efficiency that they succumb without resistance for what is offered" (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 110).
This occurs by the familiarity of the products, elaborated thought experiments made before. There, the Cultural Industry "spin without leave the place" (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 111), erasing any product that offers risk or obstacle its ascension, even so its purpose is to aggregate a larger number of consumers.
The massive participation belonging to this industry imposes reproduction methods that necessary conceives - in different and numerous places - standardized necessities, that are satisfied offering uniformized products with mechanical differences.

> The patterns are originated from the consumers necessity: that is why they are accepted without resistance. In fact, which explains it is the circle of manipulation and retroactive necessity, where the system unity is more and more cohesive. The unsaid is that place where the technique that gains domain over society is the strongest economic power (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 100).

Under this context the individuality is just an illusion, considering that the individual "[…] is only tolerated if its unconditional identity with the universal is out of question" (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 128). Therefore, exists a *pseudoindividuality* where individuals

"[…] are not individuals anymore, but just crossing tendencies from the universal" (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 128).

Despite the superficial exaltation of subjectivity, the Cultural Industry, along its discourses through a variety of diffusion ways, promises a happy and fulfilled life, while forces the subjects to generality and unification of their tastes. Thereby, elects a standard pattern of look that serves as a reference for others, which means models made to transform people into "[…] what the system, grinding them, force them to be" (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 127).

Is exactly where does not exists space to be unique anymore that the commerce becomes a totalitarian force, considering "the human expressions related to the subjectivity sphere is emptied of its emancipatory sense to reproduce values align with the instrumental reason and with the market" (PACÍFICO; GOMES, 2019, p.167). Then, ideals like authentic existence, happiness and acceptation were assumed by the Cultural Industry, presented as products when, in reality, such attributes are subjective and, in consequence, impossible to buy.

Related to this issue, Adorno & Horkheimer (1985) consider that,

> The Cultural Industry does not cease to cheat its consumers when refers to the promise made for them. The expectation about pleasure, received with plot and rehearsal, its delayed without end: maliciously, the promise now reduced to spectacle means that we never will find the real thing, that the guest must resign with the menu reading (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 115).

Around this context, the Cultural Industry never satisfied the necessities that itself creates in individuals, working through a logic perpetuated in an existential void and alienating the spectator. Under this scope, the subject is unable to differ a real necessity from a will created by Cultural Industry, considering the thought control does not occur in a coercive manner, bur through the seduction provided by a subtle aesthetic, that directed the technical capacity to made desires concepted under sensations (PACÍFICO, 2019).

There, even staying in the same movement, was created a distancing under the negation of the body in its natural conditions, to promote an ideal and unreached body type, where the emotional tension will fade, but never satisfied, by supporting the consumerism agenda related to products from the beauty and fashion industry.

One of the most frequent resources from Cultural Industry to power up the publicity of its products is the advertisement. This, in the context of a competitive society, have the intention to conduct the buyer and introduce products in the market. Now a days, its function is to block, because everything without its seal is economically deviated, invading the Cultural Industry style.

> Just as technique as economically, the advertisement and the cultural industry mistake themselves. Here and there, the same think shows off in countless places, and the mechanical repetition of the same cultural product already is the repetition of the same adverse slogan. Here and there, under an imperative efficacy, the technique changes into pyrotechnics, in a proceed to manipulate people. Here and there, the norms of the surprise reign, but in the familiar, the easy, but remarkable, sophisticate, but simple. What matters is to submit the client concepted as distracted or reluctant (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 135).

Facing the immense range of possibilities offered by the marketing and others stimulus and sensations generated by announcements, the fear of aging, that before was considered an anxiety over the perception of life frailty, during the modernity gained new shapes, marked by apprehension to not be noted, valuated, and socially accepted.

Methodology

This research has a qualitative approach with documental nature. It analyses a piece of video advertisement for a cosmetic product through the Critical Theory.

According to Godoy (1995), the documental research consists in study material with diverse nature, that was not analyzed in a general matter. Arguing about this way of research, Severino (2011, p. 122) considers that documental research "have itself as source in a large sense, in other words, not only press documents, but also other kind […], like journals, photos, movies, records, legal documents", that does not suffer any analytical treat, becoming "raw material where the researcher will develop its investigation and analysis".

With this research, an audiovisual product made for television and social media was taken as an object of analysis. The product was made in September 2020 and had the purpose fain a strong publicity to the Cicatricure Gold Lift, an ointment that belongs to Genomma Lab company.

Founded in México 1996, the Genomma Lab is one of the greatest pharm companies of the country. Its products range sixteen brands. One of them is Cicatricure, which put together the skin products, classified as two categories: the gel line, proposed to diminish effects like scars and stretch marks, and the facial care line, that refers to a bunch of cremes with various functions (anti-wrinkle, moisturizers, to blemishes, among others) (GENOMMA LAB, 2021).

Present in eighteen countries, including Brazil at least ten years (NASCIMENTO, 2020), in 2020 the company demanded a commercial to Hogarth Brazil to advertise its new launch in 2020, the Cicatricure Gold Lift, that promises to fight again gravitational wrinkles in six weeks, remolding the facial shape. The product had two versions, being one diurnal and other nocturnal. Each bottle had 50 g of product, costing between R$75,00 and R$90,00.

The commercial, made with fourteen scenes and thirty seconds long, is like other two versions publicized in different Latin-America Spanish speaking countries, with acting of Valeria Mazza and Vanessa Graf. The Brazilian version had as protagonist the actress Letícia Spiller, which the physical attributes will be detailed later.

To proceed in the advertise analysis we use the fundamentals of the Critical Theory, which have its origins in Marxism. However, different from Marx, its authors highlight how studies based only in economic relations are insufficient - indeed necessary - to understand the reasons why humanity does not orient itself to the emancipation, but crosses economic life with people's psych development and the changes that occurs inside culture (NOBRE, 2004).

Indeed, the Critical Theory is defined by the investigation of reality, not only to describe it, but to identify and analyze the obstacles and potentials to current emancipation in each historical moment. By this scope, reality is considered a product of action and human decisions, otherwise able to be modified. "If social reality is result of human action, this comes in a context of historical determined structures, belonging to a certain way of social organization" (NOBRE, 2004, p. 38). According to this context we will analyses the Cicatricure Gold Lift advertisement that consists in a Culture Industry production.

Results and debates

Here we execute the description and analysis of the Cicatricure Gold Lift advertise, a facial rejuvenation product, targeting the female audience who desires to interfere in the skin aging.

Considering that "the society based on the modern industry was not just superficial or random spectacular, it is fundamentally spectacular" (DEBORD, 1997, p. 17), we perceive that the chosen of the actress mentioned above was not random. Letícia Spiller, 47 years old, had the

physical attributes praised by the Cultural Industry – white skin, blond hair, bright eyes, and athletic body -, being recognized nationwide as a successful actress who represented different characters in stage shows, soap operas and Brazilian movies, broadcasted between the end of nineties and along the two-thousands. The actress also was cover for magazines who privilege aesthetical body patterns, like *Corpo a Corpo* (Body to Body) and *Boa Forma* (Good Shape).
Because of her media exposition, Letícia Spiller belongs to a conjuncture of women who dedicate themselves, every day, to take a time for appearance care, combining physical exercises and cosmetical use. "Besides moisturizing her body and never sleeps with makeover, the actress practices yoga and mediation and care well to clean and nurture the skin", being the routine to use sunscreen since her thirty years (MARIE CLAIRE, 2020). There, is very unlikely that Letícia's skin appearance belongs to the Cicatricure Gold Lift use.
Besides her physical appearance, during the commercial the actress shows off as clearly prepared: skin, eyes, and mouth with makeup; brushed and downed hair; using a golden shining dress with low-cut.
Just like the choose of the actress was intentional, the place where she shows off was strategic thinking to impact consumers. Considering it is a place socially recognized for shelter old nobles and important people, also have its beauty strengthened by the combination between the golden and white colors. The characteristics mentioned above - both to the place as for the actress - are presented in another version of the advertise mentioned before.
Inspired by the luxury of European castles, the production starts with the actress pushing the palace's inner doors, entering one of its saloons. By three seconds of video, the actress said "Cicatricure presents its new discovery, Cicatricure Gold Lift". During this moment, the camera focus on two bottles of the product, being one diurnal and other nocturnal.
According to Adorno & Horkheimer (1985), under the scope of Cultural Industry, the novelty belongs only in discourse, observing that the repetition is the core. Therefore, besides the superficial innovation, Cicatricure Gold Lift is just another product in the rejuvenation market, promoting a happy life through opposing to the aging process.
During her speak, the actress refers to a specific kind of wrinkles, that is not eliminated or attenuated by using "anti-wrinkle cream". To feel satisfied with her own image, the consumer should eliminate the called gravitational wrinkles, buying the last launch by the Cicatricure branch. So, the commercial will use its aesthetical production to attribute negative value to the aging process, otherwise conceived as a biological process natural for humanity, and next presents the solution for the problem: a product that returns the female youth, through eliminating wrinkles.
According to the production, the signs of aging are responsible to create a facial expression of sadness and oldness, expressed by this narration: "when the facial shape loses its stability, the face gains a characteristic of sadness and older age". During this speak, is showed a horizontal image of a half female face that gradually changes by highlighting expression lines that starts from the noose basis until the side of mouth, knew as "nasolabial folds".
The narration and image sequence pass the idea that aging is a sad and painful process. In a critical analysis about the society of the spectacle, Debord (1997) make the following declaration:

> During advertise bombings is clearly forbidden to aging. Is just like exists some kind of attempt to maintain in every individual a "youth-capital" that, after being used in a mediocre way, cannot pretend to find the durable and cumulative reality of the financial capital. This social inexistence of death is identical to the social inexistence of life (DEBORD, 1997, p.108-109).

Under this context, the Cultural Industry reprimes the fear of aging by offering products that "makeup" its effects, bringing the subjects to disregard the other factors that interfere in the aging process. Therefore, people, especially women, became consumers not only for the products, but in special for their own bodies, that are objectified and compulsively compared to social valued patterns.

After, during eighteen seconds of video, the narrator continues: "The new Cicatricure Gold Lift combines Peptides of Golf, Calcium and Silicon, to reduce the gravitation wrinkles in six weeks". While the viewer follows the narration, fives scenes are showed in a time close to two seconds to each one.

In the first scene, the Cicatricure Gold Lift bottle reappears, but is now the viewer that have a superior view of the product, which means the stopper. Here is written the word "Cicatricure". The second represents an explosion of golden drops, quickly replace by a scene that shows a finger picking up a little sample of the product, like if will use it, while in the background the golden drops still fall. The fourth scene shows in the inferior side of screen Leticia Spiller's face, covering from noose to chin, when she gives a little smile. In the last scene, she passes her hand in her cheeks, like it was stretching her skin.

The time sequence that reunites five scenes brings the opportunity to reflects about the following aspects: the fetichism around the scientific knowledge; the strong presence of the element "gold"; the velocity from the presented scenes; the negative conception about the aging process.

Following the actress speak about the product composition - that "combines Peptides of Golf, Calcium and Silicon" - we confirm the process to fetichizes science. This occurs when the scientific knowledge is equalized to the mystical knowledge or when it was presented to convince people to buy some product. There, science loses its essence to confront and bring reflection. Therefore, the use of technical terminologies which refers to cutting-edge technology pass - especially to an outsider public - the sensation of reliability in the conclusions that reinforces the believe - even ephemeral – about how acquiring the product will slow the aging process.

The gold is highlighted during the first three scenes. Besides being a high-cost metal and difficult to obtain, its exaggerated presence in production does not generates any obstacle to create an image about the product. In contrary, implies an idea of "accessible glamour" considering that gold passes an image of polish, luxury, and power.

About the scenes quantity played in a short period of time, Adorno & Horkheimer (1985) understand that during audiovisual productions made by Cultural Industry the speed around image presentation blocks the intellectual activity of the viewer. Otherwise, he will lose "facts that marches in high speed under his eyes" (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 105).

The last two scenes – created with techniques of digital edition – turn clear the negative aspects around the time effects to the skin and highlight the "efficacy" of the product. First, the skin falls slowly, just like in the natural process of aging. After, we see the inverse movement, in other words, the rejuvenated skin is represented with the use of Cicatricure Gold Lift.

Adorno & Horkheimer considers that technique use had the objective to captivate consumers, deviating the focus in the content that is empty and stereotyped. In the authors words:

> There is a reason why the interests of countless consumers are related to technique, not to the content that persists in repetition, empty and partially abandoned. The social power that spectators loved is better asserted in the omnipresence of the stereotype imposed by technique instead of faint ideologies responsible by the ephemeral content (ADORNO; HORKHEIMER, 1985, p. 112).

In the commercial activity the technique was also used to other goals: to maintain the final product just as planned. Initially the video should be recorded with Letícia Spiller inside a palace in São Paulo. However, because of the covid-19 pandemic, the composition format was changed. It was elaborated with a combination of technological elements and advanced post-production techniques which put the actress inside the palace scenes (GRANDES NOMES DA PROPAGANDA, 2020).

In the last four seconds of video, Letícia reappears in the palace's salon and said, "a splendor of youth for your skin", During the actress speak, the golden drops reappear, moving in the scene backgrounds. The video closes focusing on the product's bottle without stopper while the narrator reinforces: "New Cicatricure Gold Lift".

The harmonical artistic composition, combining scenes of the actress, the palace, and the product, instrumental tunes and narration, reveals a utilitarian concept of Art, whose finality is to value the product's image. About this factor, Adorno & Horkheimer (1985) highlight that the budget values of the Cultural Industry are linked to the production, not to the objective sense around consumer objects. There, beyond the product's function, what matters is to represent inside the consumers imagination.

Final thoughts

Its common to women to feel uneasy when face the decrease of physical attributes that are value in society, something that happens when observer their own image in front of the mirror and see the signs of aging process. Besides being frequent, the difficult to assumes the own body is far to be a natural process. On contrary, it is a sociohistorical construction which had its origins in the Cultural Industry, proved by the advertise analysis of the Cicatricure Gold Lift product.

The harmonization of aesthetical elements – colors, textures, bright, sound – and the science fetishism are elements presented by the mentioned advertise. They not only intent to convince the viewer to buy the product, but also pass the idea of loosing the facial shape – result of the skin natural aging - is a sad and painful process, creating in women discomfort with their own image.

By this sense, the Cultural Industry creates necessities and offers products to supply it in some moment. Their productions are thoroughly planned to guide the public to the uniformization – by the female body pattern that is praised – and to the consumerism, in an unquestionable way. Therefore, at the same time promotes happiness and youth, the beauty industry alienates the subject of its own identity, linking products to subjective questions, leading women to use technological interventions to interrupt "imperfections".

To the meanings of conclusion, we affirm that the constant search for the "perfect body" brings huge gains to the beauty industry, that becomes even more rich and stable in the market. For the women only left the emotional disturbs contracted in the struggle against their own objectified bodies.

References

ADORNO, T. W.; HORKHEIMER, M. **Dialética do esclarecimento**: fragmentos filosóficos. Rio de Janeiro: Zahar, 1985.

ALBINO, B. S.; VAZ, A. F. O corpo e as técnicas sobre ele, no sentido do embelezamento: sobre os esquemas da Indústria Cultural na revista Boa Forma. **Revista Movimento**, Porto Alegre, v. 14, n. 1, p. 199 – 223, 2008.

BARBOSA, M. R.; MATOS, P. M.; COSTA, M. E. Um olhar sobre o corpo: o corpo ontem e hoje. **Psicologia & Sociedade**, Portugal, v. 23, n. 1, p. 24-34, 2011.

CICATRICURE BRASIL. **Cicatricure® Gold Lift**. 2020. Disponível em: https://www.youtube.com/watch?v=e_5fZgPJ4qA. Acesso em: 15 de maio de 2021.

DEBORD, G. **A sociedade do espetáculo**. Rio de Janeiro: Contraponto, 1997.

GENOMMA LAB. **Cicatricure**: cuidados com a pele. 2021. Disponível em: https://marcas.genommalab.com/cicatricure. Acesso em: 09 de junho de 2021.

GODOY, A. S. Pesquisa qualitativa: tipos fundamentais. **Revista de Administração de Empresas**, São Paulo, v. 35, n.3, p, 20-29, 1995.

GRANDES NOMES DA PROPAGANDA. **Com Leticia Spiller, Genomma Lab lança Cicatricure Gold Lift**. 2020. Disponível em: https://grandesnomesdapropaganda.com.br/anunciantes/com-leticia-spiller-genomma-lab-lanca-cicatricure-gold-lift/. Acesso em: 15 de maio de 2021.

MARIE CLAIRE. **Letícia Spiller divide 3 cuidados da sua rotina de beleza em casa**: hidratar o corpo, investir em produtos de tratamento para a pele e sempre passar protetor solar estão entre os cuidados diários da atriz. 2020. Disponível em: https://revistamarieclaire.globo.com/Beauty-Tudo/noticia/2020/07/leticia-spiller-divide-3-cuidados-da-sua-rotina-de-beleza-em-casa.html#:~:text=Let%C3%ADcia%20Spiller%20revelou%20como%20%C3%A9,rotina%20ap%C3%B3s%20os%2030%20anos. Acesso em: 06 de junho de 2021.

NASCIMENTO, V. **Genomma Lab aposta na categoria de lágrimas artificiais**. 2020. Disponível em: https://guiadafarmacia.com.br/genomma-lab-aposta-na-categoria-de-lagrimas-artificiais/. Acesso em: 06 de junho de 2021.

NOBRE, M. A. **Teoria Crítica**. Rio de Janeiro, Zahar, 2004.

PACÍFICO, M. **O espetáculo de si como tônica da vida no contexto da sociedade excitada**. 2017. 205 f. Tese (Doutorado em Educação) – Universidade Federal de São Carlos, São Carlos, 2017.

PACÍFICO, M.; GOMES, L. R. O espetáculo de si: uma proposição sobre a atualidade da sociedade do espetáculo. **Comunicações**, Piracicaba, v. 26, n. 1, p. 165-179, 2019.

RÜDIGER, F. A Escola de Frankfurt e a trajetória da crítica à Indústria Cultural. **Estudos de Sociologia**, São Paulo. v. 3, n. 4. 1998, p. 17-29.

SEVERINO, A. J. **Metodologia do trabalho científico**. 23 ed. São Paulo: Cortez, 2007.

SOUZA, T. M. C.; LOBO, B. T. F.; SILVA, F. S. O olhar sobre o corpo feminino: uma análise da revista Corpo a Corpo. **Nucleus**, São Paulo, v. 11, n. 1, p. 265-274, 2014.

TAVARES, M.C.C. **Imagem corporal**: conceito e desenvolvimento. São Paulo: Manole, 2003.

VILIONE, G. C. C. Análise crítica sobre o envelhecimento na perspectiva de totalidade: o cotidiano pós-moderno. **Serviço Social & Realidade**, Franca, v. 25, n. 2, 2016.

YOKOMIZO, P.; & LOPES, A. Aspectos socioculturais da construção da aparência no envelhecimento feminino: uma revisão narrativa. **Revista Kairós-Gerontologia**, v. 22, n. 26, p. 285-317, 2019.

Modernization and Aristocratic Families in the XIXth and beginning of XXth Centuries in Craiova and Bucharest, Romania

Gabriela Boangiu
Researcher IIIrd Degree Dr.
Institute for Socio Human Researches
"C.S. Nicolaescu-Plopsor", Craiova,
Romanian Academy

Between Craiova city and Bucharest – the capital of Romania – there are many resemblances regarding their XIXth Century's architecture. Bucharest was called at the time "Little Paris" because of its "à la française" architecture. Craiova is the second town, after Bucharest in the south of Romania and its architecture keeps its characteristics on the main old streets of the city. The present study tries to highlight, in a comparative manner, the main characteristics of old parts of the cities as they are valued today by local people, administration and cultural tourists.

Craiova was called "the town of the 1000 millionaires" because of its high society members – aristocrats that were the owners of houses, commercial buildings, and land in the city and in the rural parts of Oltenia (Lesser Wallachia). Many Italian and French architects were employed by these aristocrats to build their houses in Craiova. This is how it is explained the French architecture influences on the XIXth Century's architecture of the city. The earthquake from 1977 changed the configuration on the main street in Craiova – Unirii Street; many of the aristocrats' houses got ruined. But there still are some of them that remained intact: The Art Museum, Minerva Restaurant, and many others. The ruins are still alive in the memory of the '40-'50 generations, they remember and talk about the image of the old town as they kept it in their memories. The commercial center of Craiova got renovated and recuperates in part its own old charm from the XIXth Century's atmosphere – reconstructed architecture, statues and pictures on the walls of the buildings representing chariots and old fashion clothes.

In both cities, Craiova and Bucharest there are guided tours organized by local people, were the history of towns is presented. The history of old architecture and the lives of Romanian aristocrats become alive during a stroll in the city. The history of old pubs and their picturesque names is also part of the city stories –The Gentle Lamb, The Passed Out Female Dog, The Golden Boot.

- Old commercial center – Street Panait Mosoiu (in the past and in the present)
- "Rascruciul mic" – old commercial houses, named "The working class of Romania" during the communist period of time, Lipscani in the past and now

The Methodology – The social biographies or life histories

Life histories or social biographies, sometimes called "small histories", fascinate not only from an aesthetic or slightly nostalgic perspective, as sometimes happens with memorialistic writings, but by the richness of the approaches it makes possible in the social sciences. As it is the "lived history", the descent to the talking individual who becomes the main actant in a broader socio-cultural and historical context, the characteristics of the account of the living phenomenon should be highlighted at the time of recording and registering of some of its marks. Archiving inevitably involves the "freezing" of the lived fact, which is why the

researcher is asked to pay particular attention in the "living" preservation of life's stories, taking into account the dynamics of the "open" document.

Social biography – an "open" document?

First of all, what do we call an "open" document? It concerns the process nature of the phenomena investigated and the need to set up documents that can allow for a return over time, or subsequent interpretations of the collections of documents drawn up, so as not to lack certain details on the respondent's biography, socio-cultural context, recording context, etc. These observations must also be attached to the implicit requirement of any contemporary social study , namely to establish their own collection of documents necessary to explore the research theme addressed: „the researcher must be an experienced fieldworker, whose starting point in building up a study would be his own collection"[1]. At the same time, „collecting should not stop at the literal transcript of the text, but should consider the close relationship between the text and the individuals and should record the general atmosphere in which the text is transmitted"[2].

Hence, in fact, the exploratory nature of the collection of life's stories/social biographies, because it must respond to a research intention, a research question-hypothesis of the researcher's work, which is why "a story of life means above all exploring a field of possibilities: the details, the account of the concrete facts of life, the complexity of the emotional involvements that follow the perception of its increments and make it open to meaning, meanings"[3]. The researcher is in a position to explore life experiences, to "provoke" even attitudes towards certain events "forgotten" sometimes by the interviewed. Between the two – researcher and interviewer, a spontaneous relationship must be established. The nature of human relations fosters the establishment of a dialogue in which the researcher must have the ability to reveal himself as little as possible in order to avoid producing "desired answers", while provoking revelations from the subject of research, already become a dialogue partner and not just a source of information. Life stories/life histories/social biographies are always revealed as a document, an "open document" due to the research process, correlated with the dynamics of phenomena. The exploratory nature of the document highlights the fact that this is not only a stage in research, as has sometimes been mentioned[4], nor the purpose of the research, such abstract distinctions placing themselves in the sphere of some didactic aspects, because the social document is also interrogation, and construction, and creation.

- **Photographies from Craiova- past and now**
-

Social Biographies/ Life Histories

The first field informant is the well-known in the Romanian artistic field, the graphic designer **Gabriel Bratu**, aged 83 in 2020, born on November 4, 1937, who tells us: "The houses in Craiova were built according to French and Italian models. The boyars traveled a lot or their sons, especially in France and Italy. Their merit is that they brought here architects and French, and Italians and they also brought entrepreneurs.

[1]Degh, Linda, *Story-telling in a Hugarian Peasant Community*, translated by Emily M. Schossberger, Indiana University Press, Bloomington/ London, 1969, p. 53.
[2]*Ibidem.*
[3] Vultur, Smaranda, *Memoria salvată – Evreii din Banat, ieri şi azi*, Polirom, Iaşi, 2002, p. 9.
[4] Fruntelată, Ioana R. *Naraţiunile personale în etnologia războiului*, Ager, Bucureşti, 2004, p. 18: „the ethnological document does not aim at the purpose of ethnology, but at the necessary stage of the constitution of the object, the cornerstone of the interpretive edifice".

Famous Della Barba, Peressutti. After Bucharest, I was the second city in the country in terms of architecture, everyone was impressed and today, too, people are impressed by what they see here.
At thirty-something thousand inhabitants, there were 300 or so pubs, pubs, but they had their charm. A few tables on the sidewalk. A few tables on the sidewalk … There was a pub on the Holy Apostles Street, where you could not find water or soda, only brandy and had a few large jars on the counter, after serving brandy you could eat a pickle from home - cabbage, cucumbers… you took a brandy, and you served another pickle… at five it closed, it opened in the evening at 7, at 8.

They were different innkeepers, but like the same customers. There was that one, Ilie Dobrișan had only wormwood. On Siloz, on the current Traian Demetrescu, when Băloi entered on the right, there was Ilie Coșoveanu after him, opposite was Gambeta, Iordache and Băluț, and on Lahovari, on Working Romania was Veleanu, it was Căzănescu, Bobocică, I speak of a street, of a piece, but they had their customers and the service was as it was, not as now.
They had tasty names: La Mielul Blând was towards Brestei, it was Bobocică, and Gambeta was in Traian Demetrescu's house, he was the husband of Traian Demetrescu's sister(Traian Demetrescu was a Romanian poet, born in Craiova). There was another pub in La Cocor, on Unirii Street, as you go down to Grădina Patria Restaurant…

There were restaurants with their specifics, with their singers. Our great singers, starting with Ioana Radu, Mia Braia, Doina Drăghici later, started here, at Minerva, at Păstaie, at Cina - another restaurant. There were orchestras, like the one of the Doana brothers, who played for years at Minerva, I don't know what happened to them… It was a tradition… I don't know if you know, but after the earthquake it had to be demolished from Unirii, including Minerva, and it was said “No, it is the symbol of Craiova!” and if you notice even now, Minerva stands out, not in line with the other buildings.
And the Minerva winery, I remember, I was one evening with Ștefănescu Goangă, the singer, and I don't know who was singing anymore, because the restaurants were crowded and someone was singing, and Ștefănescu Goangă gets up and says You're wrong! It's not like that! and he starts and sings, I don't say what night he offer to the audience.
There are some special things ... For example, I was with Virgil Carianopol the poet, in the park one night, and he recited for a whole night, that is, he was excited about this park of ours, which seems to me to be the second or third in Europe and the largest in the country ... Ioana Radu the singer said: “God, when he made Heaven, he had a piece left and put it here, on the edge of Craiova!”…
It was another life of Craiova once. Every time I went to Bucharest and met various people who had lived here, they asked What else is in our Craiova? What's up with Minerva? Now it's not like that, it's lost ...
Every evening there were walks on Calea Unirii, from the Palace to the corner at Select, at Minerva, you did half an hour, on one side they came here, on the other they went there, and you found out everything you wanted, each appeared with a new dress, with a new suit, were these walks every night”.

Paul Rezeanu, another field informant, born on November 9, 1937 in Breaza, researcher, former director of the Art Museum of Craiova, author of the well-known work "Craiova - The city of a thousand millionaires (History of Craiova between 1800-2000)".

He highlinghted: “at the beginning of the 19th century, the most important boyar houses were located in the area between the Obedeanu slum and the churches of Saint Dumitru and the Holy Trinity.

Thus, here was the Bengescu House, built in the second half of the 18th century. It was covered with shingles and was demolished after the First World War. It was located on the site where the "Regina Elisabeta" Girls' High School was built later, today the Faculty of Agronomy
It housed the first cinema in the city and the first girls' school of the "Romanian Orthodox Women's League". Another house of the Brăiloiu boyars - which had an inn - was somewhat on the place where today are the student dormitories on Libertății Street no. 27-29 ”

From his stories I recorded a few pages, in a fascinating interview: “Craiova of the thousand millionaires ... I didn't say that, Nicoale Iorga the historian said, if he said it, I can't fight him.

Bucharest, The French Street and The House of the Actor Constantin Tanase
Very close to Cismigiu Park there is a beautiful house. The house where the actor Constantin Tănase lived in Bucharest during 1922-1945 was located on Puţul cu Plopi Street and has a footprint of 90 square meters and was built on a plot of 300 square meters, before 1900.

Casa Meca House:
The one-storey building is located on Henri Coanda Street, no. 11, immediately next to the Italian Embassy. It is built in an eclectic style, with a wide variety of shapes and ornaments, being loaded with elements in the art nouveau style (especially iron ornaments). Casa Macca is a building more than 120 years old, included in the list of Romanian heritage buildings. The Museum of Natural History and Antiquities had been established in November 1834, being recognized by an official document signed by Prince Alexandru Ghi**ca.**

Bucharest, House on the Street Thomas Masaryk
Bucharest – The house Filipescu-Cesianu:
The House Filipescu-Cesianu was rehabilitated through the project Consolidation, restoration and conservation CASA CESIANU, through the Regional Operational Program 2007 - 2013, Priority Axis 5 - Sustainable development and promotion of tourism, Major Area of Intervention 5.1 - Restoration and sustainable capitalization of cultural heritage, such as and the creation / modernization of related infrastructures.
Near Victoriei Square, at the intersection between Calea Victoriei and Sevastopol Street, is the residence of the lawyer Constantin Cesianu. Filipescu-Cesianu House (1892) represents the arrangement of an older residence, from the years 1846-1850 and is one of the few aristocratic residences of Bucharest from the Belle Epoque, which remained faithful to the initial project. Several families from the Romanian aristocracy, such as Iancu Filipescu and Maria Ghica Filipescu, lived in this residence. Constantin Cesianu extended this aristocratic residence with the support of the architect Leonida Negrescu (1892). On this occasion, the exterior decorations, the imperial roof are made and the residence park is arranged.

Conclusions
These stories about the past of Craiova ennoble the collective memory, beautify a significant past and pass on feelings, information, vivid memories.
We observe how “life stories, because they allow the tracking of individual paths by geographical areas and social categories, are a widely used research tool. This current of study, its objects and methods will permanently mark urban studies.

Today's Craiova is trying to recover this remarkable past, by renovating some historical spaces, such as the old commercial streets, the city center, reviving old streets names, such as Răscruciul Mic, Lipscanilor street or Panait Moșoiu street.

The center revives the past image of Craiova through several urban statues created by contemporary artists: a flasher, a child with newspapers, elegant ladies from La Belle Epoque, etc. or urban painting on the surfaces of old houses trying to recover the same atmosphere of yesteryear. We emphasize, therefore, once again the importance of social biographies in recovering an extraordinary past of Craiova, of stories that enliven the local cultural heritage.

NEW FORMS AND TECHNIQUES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

DR. JONIDA BUSHI
University of Tirana
Faculty of Foreign Languages

Living languages arouse curiosity and awaken the desire to face a new reality. They represent the history of peoples and reflect the spirit of a country. The need to learn a foreign language has not been as great as it is today. Good will to communicate with neighbors, desire to be known and appreciated by others, professional goals are some of the motivations, among others, that make most people learn a foreign language.
In this space of connections, relations, conditioning and solutions is placed also the linguistics and didactics of languages, as knowledge with general theory, along with various disciplines that aim at success in teaching and mastering the language or languages, mother tongue or foreign languages. In relation to this process of processing scientific and didactic knowledge, value is the creation or acquisition of relevant knowledge, but also the acquisition, interpretation, or application of created values.
The idea for this topic is the result of my experience as a foreign (German) language teacher and is related to the interest, the desire to know more about new teaching methods and techniques as well as the individual changes of the student in the learning process. There is a lot of talk about "focusing the learning process on the student", "learning autonomy", "motivation", "learning strategies", etc. These are terms commonly used in foreign language didactics.
During my experience as a German language lecturer, I was introduced to a variety of strategies used, as well as their importance in the learning process. This topic points out some strategies and methods that promote students' independent work and increase their ability to self-shape. This experience I would like to emphasize with the following points:
First, especially in recent years, the context and acquisition of new theories in the field of didactics has increased the thirst of our scientific and university environment to lay out knowledge, to interpret values, to apply new concepts and knowledge.
Secondly, my experience as a teacher of didactics and methodology in teaching German at the University of Tirana has encouraged me to be sensitive toward new solutions, methods or strategies and my contact with new German language textbooks has helped me to make the right didactic choices.

I. The process of learning and acquiring a foreign language

Faced with a wide and interesting problem, but still complex of foreign language teaching, in advance and in any case, we are faced with a number of difficulties in terms of interpreting the basic concepts associated with it.
The two basic concepts from which they generate a series of other concepts or notions that are very important in the didactics of languages are: learning and mastering the language, concepts that ruling in the space of didactics and foreign languages, are equally present even in disciplines close to it, such as psycholinguistics, neurolinguistics or discourse sciences in general. Likewise, these concepts appear intensively in the field of psychology, etc. Therefore, I consider it important to consider the presence of these concepts in as an impetus to establish a clearer communication base, aiming to reflect in advance these concepts and some other terms or notions related to them.

1.1. What is learning and mastering a foreign language in general?

Learning is the conscious activity of human kind, by which he knows reality throughout life. The saying, "Man grows old by learning," or "As long as you live, you will learn," testifies to the importance of human learning throughout life. However, there are certain ages, which are more appropriate to learn. Of course, school age remains the most appropriate. Learning in school, as an organized educational institution, is the main and specialized form, where one receives education and upbringing, forms and develops personality.[1]

Learning in school is planned, defined, with plans, programs, and texts. This process is reciprocal: there is learning and knowledge acquisition, which is realized during the activity of students and teachers. Learning as a student activity under the guidance of the teacher, aims towards an independent learning. Being an individual trait and character, it is the result of many individual skills, such as: the ability to convince oneself that learning is a personal task, the ability to motivate oneself positively, the ability to plan time, activity, teamwork, the ability to master the mastery of studying, the ability to accept and judge the results achieved.

Learning is a motivated, purposeful process, through which a person acquires knowledge, skills, habits, experience and values. This is better than any other teaching process, which has several characteristics:

- orientation towards a certain goal,
- following a certain curriculum or program,
- planning,
- the use of specific methods, specific tools,
- constant evaluation,
- addressed to a specific group,
- interaction of connections etc.

Language acquisition is the process of processing information and memorizing it, which leads to increased knowledge, language and communication skills and modification of the intermediary system. The Duden Wörterbuch" [2] states that learning is the conscious, voluntary, and observational process in which the learner aims to acquire. Learning can be defined as the set of decisions that are made to acquire knowledge or practical skills in a foreign language. These decisions are classified into several categories[3]:

1. to set learning objectives in each trend, to choose learning activities;
2. to determine the modalities of realization of these activities; when, where, for how long, under what conditions? (alone, in groups, etc.);
3. to manage the progress, development of selected activities, in a short and long term;
4. to determine the modalities of evaluation of results and to evaluate the achieved results;

If we accept the definition of learning as an observable progress, aimed at acquisition, decisions and activities must be coherent with the acquisition process, which are characterized by three phases;[4]

1. activities aimed at discovering knowledge, which refer to certain socio-cultural, linguistic realities, etc., favoring the acquisition of data and their processing;
2. activities aimed at the systematic use of this knowledge with a certain purpose, where during this process the student, initially, maintains maximum control over this use, and then, in a continuous way, is freed from this control and the procedures of memorization of information becomes automatic;
3. activities aimed at the simultaneous use of many skills, already done automatically.[5]

[1] Xheladin Murati. Didaktika, P.18
[2] Duden, Deutsches Universal Wörterbuch
[3] Apeltauer , P.23
[4] Apeltauer , P. 24
[5] Apeltauer, P. 30

Actively learning means being curious, asking questions, discovering new things, thinking long and hard, and using your knowledge to solve problems and discover further things. Critical thinking adds to all of the above, the practice of looking at issues from different angles, examining the consequences of ideas, and maintaining a reason-based attitude. Active students consider themselves both producers and consumers of knowledge. Active learning and critical thinking are the opposite of passive learning. In passive learning, students listen to the teacher and receive information.[6]
Active learning and critical thinking aim to arouse students' curiosity, to develop their ability to make discoveries and to build meaning in the form of answers to their questions, as well as to challenge them to think deeply about the meaning of new knowledge. Finally, the goal is to "use knowledge"; critical thinkers and active students are able to use what they have learned as a basis for further learning, both inside and outside school.[7]

1.2 General principles of the learning process

Learning a foreign language, like any other learning, is a process where the responsibility of the student is distinguished, in the face of building knowledge and using it in certain contexts. Only in this way does the student progressively expand his field of autonomy. The principles that influence the learning process are:[8]

- Learning is most effective and continuous when the learner is active in building his or her knowledge.
- Learning is most effective and continuous, when the student manages to establish the connection between new and previous knowledge.
- Knowledge organization favors the student integration and functional realization of knowledge.
- Knowledge transitions are greater in students when teaching focuses on all three types of learning: content or declarative knowledge, procedural knowledge or knowledge related to the use of strategies, and conditional knowledge or context-dependent knowledge. The student should be able to determine what knowledge to use, how to use it, when and why to use it.
- Acquisition of cognitive strategies (dealing with the form of information) and metacognitive (dealing with reflection). They enable the student to successfully realize communication and learning.
- School motivation is based on the student's perception of his / her practices, assessment and task difficulties. Motivation determines his level of engagement, levels of participation, and his persistence in the learning process.
- The student can assimilate new knowledge only if he has structures (old knowledge).

2. Teacher / student / knowledge connections - in the process of learning and acquiring a foreign language.

In fact, in its current definition didactics extends its thought to the didactic situation which includes three poles: knowledge, student, teacher. Didactics is interested in the "game" that takes place between teacher, student and knowledge. These three poles make the system of didactics, which is a discipline of description, analysis and intervention.
In terms of knowledge, didactics poses the problem of didactic transformation, a term that indicates transformations, selections, simplifications, etc. of knowledge outlined by

[6] Charles Temple, Alan Crawford P.1
[7] Charles Temple, Alan Crawford P.2
[8] Bruner, J.S, P. 9ff.

knowledgeable people towards a new nature of this knowledge, which, being re-processed, turns into knowledge to be transmitted to students.[9] The student is treated by didactics, mainly, through the distinction between the teaching process and the learning process. This difference leads to two realities that complement each other but are, at the same time, different: the teaching process and the learning process. When we talk about teaching, we place ourselves in the role of the teacher, as we talk about imparting knowledge in the classroom. When we talk about learning, we place ourselves in the role of the student, which is the key element of the didactic situation.

The student assimilates, builds at his own pace the new knowledge, makes connections with what he already knows, and adapts himself to that new knowledge, makes it his own and this (re) constructed knowledge by himself is not an answer that fully matches the knowledge transmitted by the teacher. This is a reality we face every day in the learning process. The description of the role of the teacher pushes the didactics towards a reflection on the teaching progress, the ways of teaching realized by the teacher.

Didactics is "a theoretical-practical discipline: its main purpose is to provide accurate, directed and coherent arguments, to effectively guide teaching practices"[10], a discipline that aims at the relationship and coherence of the three important roles of the didactic situation. The teacher is, therefore, the one who has chosen to devote a part of his life to the formation and education of the young people entrusted to him. Its mission is to give these young people the opportunities of human, intellectual and social formation, to enable them to build their future, to become future citizens aware of their responsibilities. Convinced of the task, teachers give their best to guide and accompany these young people in discovering the world, in acquiring knowledge, skills, moral and cultural values. And all this, with an open spirit of respect and tolerance, in order for his students to acquire a human demeanor. The teacher is first and foremost a "facilitator" of learning and all his activity is determined by the pedagogy he uses, he is a good communicator of the language he teaches the students, staying careful and giving them time to speak, he prepares his students to realize the program, adapted according to real abilities, is responsible for the motivation of the students, because on it depends his success or failure, he chooses the necessary means to achieve the fixed objectives for each stage, regularly verifies his way of teaching to see the progress of knowledge.

For a foreign language teacher, this choice and this task takes very concrete forms, as his mission is to facilitate the acquisition of a foreign language by using the various strategies he uses during the learning process, the development of functional and communicative skills. This allows students to:

- Open up to the outside world, establish and maintain direct contact with the native speakers of the language they are learning;
- Achieve professional objectives;
- further develop their vision of the world, teaching young people with tolerance, respect for others and the ability to respect the cultures with which they come into contact.

3. Autonomous learning - a novelty in teacher-student relationships

There is no learning, if there is no continuous development of student autonomy. In recent years there has been more and more talk about the renewal of methods and pedagogy that consists of focusing on the teaching and learning process of the student and the teacher who becomes aware of the needs of the student, the sources of knowledge with which the student

[9] Didaktika (grup autorësh), P.. 36
[10] Roche, P..27

should be equipped or motivation to best develop the intellectual formation of the student himself.
For many years the dogma has been in force that the individual should be taught how to draw. In the field of foreign language acquisition, studies have proven that teaching has a beneficial impact on learning, but controversial issues have emerged in terms of learning efficiency and sustainability. Recent studies have also highlighted the importance of other factors, such as: affective, social and psychological factors in acquisition.

4. New teaching methods, an important factor in increasing learning autonomy.

4.1 Computer use, an important factor in strengthening and improving foreign language learning.

Autonomy in the learning process is closely related to the use of new teaching methods, which rely on the introduction of new technologies in the learning process and lead to changing teacher-student relationships.
Many authors consider the birth and development of the media as a cultural revolution, which can be compared to the birth of the press. It plays an important role in the context of learning foreign languages. Within the education system, multimedia development is not merely a technological breakthrough. Thanks to the novelty of communication tools and methods and the information it allows to be used, multimedia is increasingly occupying a central and special place in our connections with information and knowledge in general.[11]
In new products of the nature of multimedia we distinguish two types of important and practical resources in foreign language teaching: online resources (CD-Rom, DVD) and online resources (Internet).
The first are continuations of other pedagogical tools that have been used before. They are the result of developments that have led from the use of classical language methods (with books), to methods accompanied by audio or video tapes.
The potential of the Internet in foreign language teaching and the advantages of these tools appear in the first place in practical terms. Many teachers view the Internet as a source of information and authentic language material. It is very important that a foreign language is related in one way or another to real contexts of use.[12] Working with a computer is at the same time very attractive and very motivating for students.
Another very important factor is the intercultural communication that is made possible through the internet. Students who work online get in touch with students from different cultures, becoming familiar with the way of thinking of people from all over the world. This communication will have implications for how they will understand other cultures in the future, thus helping to create a planetary community.

4.2 Student, teacher and computer

When it comes to computer use in teaching, we often focus on some technical aspects, some programs or even the capabilities and limitations of the computer. Meanwhile technical problems are being solved. One of the problems we face when we want to implement educational computer programs, or when we simply seek to use the computer in the classroom, is that no one knows today, how the learning process and the acquisition process work for the student.
In traditional teaching it is the teacher who often occupies more than half of the lesson time talking and all interactions must definitely go through it. Mostly, question / answer pedagogy is used, a pedagogy that is not very communicative. If we add to this pedagogical problem the

[11] Karl-Richard Bausch, P. 85
[12] Karl-Richard Bausch, P..87

institutional problem of the very large number of students in the classrooms, we can very well conclude that the student is generally, very little active in the acquisition of knowledge and skills. If we want to get out of this situation in which interactions are very few and especially not diverse, there is only one solution: to put students in small groups. As some teachers do, proposing activities that lead to more autonomy for the student. What characterizes these activities, these situations, is that the teacher is no longer the giver nor the only one who knows everything.

Network multimedia includes all programs and services used through networks. The latter consist of a set of computer materials, interconnected. There are local area networks and long-distance networks. Currently, the most popular and important computer network is the Internet.[13] The computer is an interesting, attractive object for exchanging activities between students learning foreign languages. The use of computer in teaching, means the use of the great and diverse potential of the Internet, where we find a number of sites that allow not only to extract rich authentic information, but also to develop a range of communication activities and even to exercise the student. creating convenience through several programs offered on the network. However, the computer can not replace the teacher at all, who is a very complex figure. Sometimes as a disseminator of knowledge (role of the book), sometimes a provider of instructions (role of a teacher) sometimes a means of communication.

The advantage that the computer brings is that on the one hand it multiplies interactions, playing a connecting role in relation to the tasks to be performed, on the other hand it easily allows students to test, manipulate and disseminate their creations: it connects, in a way, the advantages of book, print, tape recorder and video.

The teacher needs to change his role: he is no longer the bearer, the spreader of all knowledge, but he becomes an "advisor and organizer" of learning.

But textbooks also play an important role in our teaching practice.

4.3 The role of textbooks

The new political, economic, social, cultural reality and the demands and challenges of european integration dictate the need for transformation, reform and development of curricula at all levels of the education system. The transformation of higher education takes place in a period of transition for the country. In this context, education policy must face a number of challenges related to the inherited level, the state of the system and the steps for integration into the European space.[14]

The task of educational institutions in democratic societies is, among other things, to support and educate the individual to take responsibility, to be able to reflect, to live independently and to develop and unfold his personality. Education with a sense of self-determination, taking responsibility and personal freedom is significantly limited through the direction of the learning process only by the teacher. Learning only to achieve results in exams or learning only that teaching content given by the teacher, without trying to autonomously acquire other knowledge does not respond to today's social demands, as this marginalizes the development of competencies social communicative and personal.[15]

Major social, technical, economic and professional changes make it necessary for students to strengthen and develop the competence to act actively and critically. This requires a departure from the traditional concept of inherited learning and teaching to date and requires a new conception of learning situations in which students' experiences and problems play an important role and provide for the mediation of personal competencies. and professional.

[13] Roche, P. 41

[14] Fullan, P. 15

[15] Hartdegen, P. 25

The traditional role of the student is based on the fact that he / she expresses more on the terms defined by the teacher and focuses less on the expression of personal thoughts; he is obliged to follow the instructions of the teacher and to accept without any discussion the teaching content offered to him. Many students are traditionally socialized and look for teachers who guide them on what and how to learn. They are looking for teachers they think are competent and prefer pre-prepared "knowledge" rather than working on their own.
This is also favored by the outdated curriculum structure we have inherited so far. The ordering of subjects in the curriculum is done without having a clear objective of the study disciplines, characteristics or competencies that the student should possess after finishing school or studies. Curriculum building is traditional and is based on the transmission of knowledge rather than their construction and creation.

Despite the positive aspects of traditional learning, it cannot meet the growing demands of society before school. Among the most obvious shortcomings we can mention:

- Traditional learning simply aims at transmitting experience, acquiring a certain content that is simply informative knowledge.
- Traditional learning accomplishes more teaching and less learning, reducing the latter to techniques of remembering facts and rules.
- The teacher is clothed with authority for the very fact that the student can acquire knowledge only through the teacher who possesses them.
- Traditional learning relies on the transmission of knowledge and neglects creativity and independence of thought in students. The more they are required the exact repetition of the material given to them to learn.
- The way the student is controlled leaves much to be desired. The questions do not make the student think independently about what is being asked, but reproduce what has been given to him by the teacher and the text.

The impact of traditional theories on today's learning is felt in many education systems. As knowledge increases, traditional learning systems are increasingly proving their incompetence to accomplish current educational tasks. The increase of learning outcomes is closely related to the development of new programs in accordance with the new structure of studies, the provision of various teaching tools and resources (textbooks, audiovisual equipment, library network), etc. All this will enable students to be equipped with new knowledge, necessary to face the challenges of everyday life.
New programs should be based on clear concepts of teaching and schooling and have clear thematic qualities. Achieving a quality of programs requires a qualified pedagogical body capable of implementing alternative programs as well as appropriate curriculum materials and other didactic components. It is a development from traditional structuring to practical applications. The emphasis in new programs falls on knowledge application, habit development and coherence, rather than on encyclopedic knowledge.[16] Every major step in curriculum reform will highlight the issue of textbook quality, which is quite understandable because textbooks have an important function in structuring the educational process. For teachers they offer an alternative to the content as well as a pedagogical concept to convey it. For students, they are a source of information and a way to get acquainted with the content and develop the necessary skills.[17]
Textbooks are practical curricula. Therefore, systematic textbook analysis can be considered a precursor to the development and implementation of curricula due to the fact that:

- Textbooks are very important carriers of curricular reform
- The quality of education is closely related to the quality of textbooks.

[16] Fullan, P. 46
[17] Fullan, P. 47

- Curriculum reform processes will only be successful if they are reflected in the content of the textbooks.

But unfortunately, in theoretical and applied approaches often the concept of teaching materials recognizes a more complex problem than textbooks, but is often limited to the latter. And this of course is a consequence of a traditional philosophy, not only for our country, but also of the system where we tend to go.

5. Conclusion

The context of scientific knowledge in the field of linguistics and especially in that of language didactics, in the current era is characterized not only by the expansion of spaces for the study and interpretation of linguistic phenomena or the acquisition of features that they display in relevant language systems, but especially by functionalization of theories and knowledge aimed at mastering the object and facilitating its acquisition, making it an object of property of the holders of the most diverse intellectual and cultural levels.

The current era, the era of dizzying exchanges of information and values, has highlighted the need to perfect methodologies aimed at learning and acquiring a foreign language in the school environment and school age. In this very wide and complex space of knowledge, the teaching and acquisition of foreign language has gained a special status, as a result of intensive studies of prominent didactics of the German-speaking scientific environment, but also the acquisition by the German school of input didactics outstanding theories, currents and directions from other didactic science environments in the world. Therefore, in the current era, the teaching and acquisition of a foreign language in our Albanian environment has the obligation to acquire this stage of achievement in the field of foreign language didactics and its reflection in the practical field of teaching.

Theories, schools, methodologies, strategies, terms and concepts newly outlined in this knowledge space, becoming more and more present in our scientific and educational environment, will directly affect the success of the teaching process and the acquisition of foreign language but also beyond, in terms of perfecting new technologies, textbook design, computer use and CD-ROMs in the field of information.This contemporary knowledge, by presupposing the individual part of an interactive community, but also able to cultivate indicators of autonomy, in relation to the search for values, enables in the final, interactive communities and capable individuals, who raise the status of these language communities. . A reality that we aim for every day in our daily practice in teaching.

The two basic concepts, from which they generate a series of concepts of other notions, very important in the didactics of languages are: learning and mastering the language, concepts that aiming at the space of didactics of foreign languages, are equally also present in disciplines close to it, such as psycholinguistics or the sciences of discourse in general.

Current reviews in the field of didactics have reopened, re-dimensioned and addressed in new parameters another element of the process of learning and acquiring a foreign language: autonomy in this process, through a new vision in teacher-student relations.

Autonomy with all its manifestations and classifications, in the process of learning and acquiring a foreign language is a necessity to the extent that it can be stated that: There is no foreign language learning, if there is no continuous development of learning autonomy.

Independent work / student autonomy in foreign language learning constantly nurtures learning autonomy and consequently the student's overall autonomy. For the development of learning autonomy, the demand for the use of new technologies, computer, etc. appears more and more near us. The revolution in foreign language teaching remains consistently on the agenda. Moreover, new technologies bring innovations in scientific knowledge.

All the areas touched upon above have influenced the teaching and learning process and the role of the learner and teacher in the process. Many didactic and methodological ways are the fruit of these influences and what is more important is that the student plays a central role in the acquisition process both in the classroom and outside it. Numerous and serious efforts have been made to make the foreign language learner more aware, which means to make him more autonomous.

A very important issue remains that of textbooks. Reforming textbooks will also lead to increased student autonomy.

LITERATURE

ALPENTAUER, E. (1987) Einführung in den gesteuerten Zweitspracherwerb München

BRUNNER, J. (1987) Wie das Kind sprechen lernt. Bern, Stuttgart, Toronto

CHARLES TEMPLE, ALAN CRAWFORD, ET AL. Strategji te mësimdhënies dhe te te nxenit për klasat mendimtare. 2005 (Botim i projektit "Zhvillimi i te menduarit kritik gjate te lexuarit dhe te shkruarit")

Didaktika (grup autorësh). (1986) Tekst për shkollat e larta, Tiranë. SHBLSH.

DUDEN UNIVERSAL WÖRTERBUCH, (2006) Manheim

FULLAN, M. (2002) *Forcat e ndryshimit: depërtim në thellesite e reformes arsimore*, Pegi, Tiranë

HARTDEGEN, K. (2006) *Der personënzentrierte Ansatz von Carl Rogers im Schulunterricht und seinë Auswirkungen auf die Lehrerrolle*, Diplomarbeit, Fern Universität Hagen

KARL-RICHARD BAUSCH, HERBERT CHRIST, HANS-JÜRGEN KRUMM (2003)
"Handbuch Fremdsprachenunterricht"

JÖRG ROCHE „Fremsprachenerwerb und Fremdsprachendidaktik, 2005

XHELADIN MURATI. (2002) Didaktika (Metodologji e Mësimdhënies.) "Çabej"

FİZİKSEL AKTİVİTELERE KATILAN DOWN SENDROMLU BİREYLERİN COVİD-19 SÜRECİNDEKİ STRES DURUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ (MALATYA YEŞİLYURT ÖRNEĞİ)

Mehmet ILKIM
İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
Hülya BİNGÖL
İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

GİRİŞ

Fiziksel aktiviteler eklem ve kaslar vasıtasıyla enerji tüketimi yapılarak gerçekleştirilen fiziksel hareketlerin tamamı olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda fiziksel aktivite kavramı, kişilerin bedensel ve ruhsal olarak gelişimlerini sağlamakla yükümlü olan temel araçlardan birisi olarak görülmekte; bununla birlikte çevrenin korunmasını teşvik etmek, toplumun refahını sağlamak aynı zamanda da gelecek nesillere de yatırım aracı oluşturmak gibi birçok görevi bünyesinde barındıran bir kavramdır. Ruhsal ve fiziksel sağlık için fiziksel aktivite bireylerin günlük yaşamları içerisinde olması ve adapte edilmesi gerekli bir durumdur. Bu şekilde kalıcı davranış değişikliğinin sağlanması ve bir yaşam biçimine dönüştürülmesi sağlanmalıdır(İlhan,2008, Ilkım ve Yurtseven,2021).

Down sendromu (DS) klinik olarak ilk kez 1866 yılında J.Langdon Down tarafından tanımlanmıştır. Kromozomal temeli olgusu ise 1959 yılında Lejeune ve arkadaşlarınca rapor edilmiştir . Orta derecede zekâ geriliklerinin en sık rastlanan genetik nedeni olan DS'nun canlı doğumlar arasındaki sıklığının 1/800 dolaylarında olduğu, sıklığın anne yaşına bağlı olarak arttığı belirtilmektedir. Olguların yaklaşık %95'inde DS, 21. kromozom çiftinin kromozom ayrılamaması sonucunda kaynaklanan 21. kromozomun trizomisi şeklindedir. Yani 21. kromozomda 3 adet bulunmasıdır. Aile sürekli etkileşim halinde olan bir sistemdir. Tüm sistemler gibi aile sistemi de doğal dengesini korumaya çalışmaktadır. Ancak gerek ailenin içinden gerekse de çevreden kaynaklanan bazı faktörler ailenin dengesini bozabilmektedir (Bitter ve Corey, 2001). Örneğin; çocuk dünyaya geldiğinde ciddi bir hastalığı ya da engelinin olması ailelerde kriz durumları yaratır (Fortier ve Wanlass, 1984, Floyd ve Zmich, 1991).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde engelli bir çocuğa sahip olma durumuna uyum sağlama ile ilgili farklı yaklaşımlar olsa da (Fortier ve Wanlass,1984), genel olarak ailelerin dengeye ulaşma ve uyum sağlamada birçok aşamadan geçtikleri görülmektedir. Engelli bir çocuğa sahip olmak, aileye bazı sorumluluklar ve bu sorumluluklarla birlikte bir takım sorunlar getirmektedir. Ailenin yaşadığı sorunlar ekonomik sorunlar, çevre ile ilişkilerin azalması, aile ilişkilerinin bozulması ve psikolojik sorunlar şeklinde sıralanabilir (Özusta, Özkahraman ve Çallı, 2006). Stres Kelimesi batı Literatüründen geçmiş olup diğer dillerde de tam karşılığı verilmemektedir. Latince bir kelime olan stres zorlanma gerilme ve baskı anlamlarını taşır. Farklı yüzyıllarda bela dert, keder, elem gibi anlamlarda kullanılmış ve git gide baskı, güç, zor gibi anlamlarda objelere , kişilere, organlara veya ruhsal yapıya yönelik baskıyı ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Cüceloğlu'na göre, stres, "bireyin fizik ve sosyal çevredeki uyumsuz koşullar nedeniyle, bedensel ve psikolojik sınırlarının ötesinde harcadığı gayrettir" (Cüceloğlu, 1994: 321). Stres,

bireyler üzerinde etki yapan ve onların davranışlarını, başka insanlarla ilişkilerini etkileyen bir kavramdır. Stres, durup dururken ya da kendiliğinden oluşan bir durum değildir. Stresin oluşması için insanın içinde bulunduğu ya da hayatını sürdürdüğü ortam ve çevrede meydana gelen değişimlerin insanı etkilemesi gerekir. Ortamdaki değişmelerden her birey etkilenir ancak, bazı bireyler bu değişmelerden daha çok veya daha yavaş etkilenmektedirler.

YÖNTEM

Amaç; Bu çalışmanın amacı daha önce düzenli olarak fiziksel aktivitelere katılan Down Sendromlu bireylerin Covid-19 sürecindeki stresler durumlarını belirlemektir. Bu amaçla Malatya Yeşilyurt ilçesinde daha önce düzenli olarak fiziksel aktivitelere devam eden ve Covid-19 süreciyle birlikte fiziksel aktivitelere katılamayan 20 Down Sendromlu bireylerin aileleriyle yüz yüze görüşmeler sağlandı. Görüşme kapsamında daha önce belirlenmiş sorular Down Sendromlu bireylerin ebeveynlerine soruldu. Gönüllülük esas alındığından 34 ebeveyn sorulan soruları yanıtladı. Görüşmeler kapsamında ebeveynlere 'Çocuğunuz evde ne gibi davranışlar sergiliyor, Fiziksel aktiviteler hakkında görüş belirtiyor mu, evde ne tür aktiviteler yapıyorsunuz, uygulamaya çalıştığınız aktivitelere çocuğunuz katılım gösteriyor mu?' Soruları iletildi.

BULGULAR

Bulgular; 34 ebeveynin vermiş olduğu yanıtlar değerlendirilerek benzer cevaplar kategorize edildi. 27 ebeveyn çocuğunun neden eskisi gibi fiziksel aktivitelere katılmadığını ve Covid-19 sürecini tam olarak benimsemediklerini belirtti. 30 ebeveyn çocuklarının hareketsiz kalmaması için evde basit ve oyuna yönelik eğlenceli aktiviteler yapmasına rağmen bir müddet sonra çocuklarının bu aktivitelere de ilgi göstermediklerini ve agresif davranışlar sergilediklerini belirttiler.

Tablo 1: Ebeveynlerin Katılım Tablosu

Katılımcı	34 Ebeveyn
Yüz Yüze Görüşme	20 Ebeveyn
Çocuğum Eskisi Gibi Fiziksel Aktivite yapamıyor	27 Ebeveyn
Çocuğum Eskisi Gibi Fiziksel Aktivite yapıyor	7 Ebeveyn
Çocuğum Evde agresif Davranışlar Sergiliyor	10 Ebeveyn

SONUÇ

Engelli bireyler normal tabir ettiğimiz bireylerle kıyaslandığında Engelli bireylerin motor gelişimlerinde bazı yetersizliklerin olduğu görülmektedir. Zihinsel engelli bireylerde bu durum daha da belirgindir. Zihinsel engelli bireylerde motor gelişimlerindeki bozukluklar günlük yaşam etkinliklerini olumsuz etkilemektedir. Düzenli fiziksel aktiviteler engelli bireylerin motor becerilerinin gelişmesini, yaşam aktivitelerinin de olumlu yönde gelişimine katkı sağlayacağı söylenebilir (Hekim ve Tokgöz,2016).

Ebeveynlerin vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda süreç kavramını çok da benimsemeyen Down sendromlu bireyler ev ortamındaki aktivitelerden hoşnut görünmemektedir. Ebeveynler çocuklarının motivasyonlarını yüksek tutmak için oyuna yönelik eğlenceli aktiviteler düzenledikleri halde bireylerin mutlu olmadıkları görülmektedir. Özellikle Down sendromlu

bireyler; doğaları gereği sosyal ortamlarda bulunmayı severler. Hafif zihinsel engellilik durumlarından dolayı Cvid-19 sürecini tam olarak benimsemektedirler. Bundan dolayı kapalı ortamlarda uzun süre bekleyemezler ve çabuk sıkılırlar. Bağışıklık sistemlerinin zayıf olduklarını düşündüğümüzde Covid-19 sürecinde kalabalık ortamlardan uzak tutulması gereken down sendromlu bireyler, bu süreçte stresli bir yaşam sürdüler.

KAYNAKLAR

Bitter, J. R. ve Corey, G. (2001). Family Systems Therapy. G.Corey(Ed.), Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy içinde (s. 382-453). Pasific Grove, CA: Brooks-Cole/Wadsworth

Cüceloğlu, Doğan. İnsan ve Davranışı. Psikolojinin Temel Kavramları. İstanbul: Remzi Kitabevi,1994.

Floyd, F. J., & Zmich, D. E. (1991). Marriage and the parenting partnership: Perceptions and interactions of parents with mentally retarded and typically developing children. Child Development, 62(6), 1434-1448.

Fortier, L. M., & Wanlass, R. L. (1984). Family crisis following the diagnosis of a handicapped child. Family Relations, 13-24.

Ilkım, M., & Nihal Yurtseven, C. (2021) Fiziksel Aktivitelere Katılan Hafif Zihinsel Engelli Bireylerin Aktivite Anındaki Risk Durumlarının Değerlendirilmesi. *Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, *23*(2), 134-146.

İlhan L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 16(1), 315–324.

Özusta, Ş., Özkahraman,Ş. ve Çallı, F. (2006). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Güçlüklerin İncelenmesi. Aile ve Toplum, 3 (9), 70-76.

Hekim, M., & Tokgöz, M. (2016). Zihinsel Engelli Çocuklarda Motor Gelişim Yetersizlikleri: Motor Gelişimin Desteklenmesinde Fiziksel Aktivite Ve Sporun Önemi Motor Development Deficiencies In Mentally Disabled Children: The Importance Of Physical Activity And Sport At Supporting Motor D. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *8*(17), 489-501.

ANTİK DÜNYANIN EN YOĞUN SPORLARINDA ŞİDDET UNSURLARI

Cuma Ece
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Rekreasyon Bölümü
Semra Çetin
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi/Sakarya

GİRİŞ

Şiddetin özü güç, kuvvet ve baskıdır. Şiddet öncelikle risk içeren bedensel bir girişimdir. Şiddet sadece fiziksel şiddeti değil, bir kimsenin psikolojisini bozmak için yapılan girişimi de içerir. Fiziksel şiddet acıya ve zarara sebep olduğunda kişiye psikolojik yönden de zarar verebilir. Psikolojik şiddet ise fiziksel bir şiddet veya fiziksel bir acı olmaksızın kişiye çektirilen duygusal bir acıdır (Şahin, 2003). Eski kültürlerde oyunlar, anlaşmazlıkları çözmenin ve genç erkekleri savaşa hazırlamanın bir yolu olarak kullanılıyordu. Özellikle sopa oyunları, sopa taşımanın yaşam ve ölüm arasındaki farkı ifade edebileceği bir dünyada çok önemliydi. Bugün geleneklerimiz gibi, spor etkinliklerinde tören öncesi gece dansları, sembolik vücut boyama ve oyun sonu ziyafeti ve parti gibi oyun öncesi ritüelleri yer alıyordu (https://www.dailycare.com.au/good). Bugün çok az insanın antik dünyanın en yoğun sporlarını sindirebileceğini söylemek güvenlidir. Bugünlerde yoğun sporlardan payımıza düşeni alsak da, geçmişte insanlar gerçekten geri durmadılar. Nitekim bugün sahip olduğumuz sporların çoğu köklerini bu listede bir yerlerde buluyor (https://list25.com/25-most-intense).

Spor çok eski zamanlardan beri insan medeniyetinin bir parçası olmuştur. Aslında, sayısız ritüel oyunun tasviri, Bronz Çağı'na ait kutsal yazılarda bahsedilir. Bu sporlardan bazıları unutulup kaybolurken, bazıları ise büyük ölçüde şimdiki sporların ilk orijinler olarak yapıldı ve yapılmaktadır. Antik devirler de hiçbir şey halk için değildir. Sanat, spor, tarım, eğitim akla gelebilecek her şey tanrıyı memnun etmek ve iktidarı sürdürmek içindir. Antik dönemlerde insanları "iyi ve üstün" olmaya teşvik emek sporun amaçlarından biri idi (Crowther,2007; Çokbankir, 2009; Kyle,2014). Bugün katıldığımız sporların çoğunun başlangıcı, on binlerce yıl önce dünyanın en eski uygarlıklarından bazıları sırasında gelişti. Bu faaliyetlerin birçoğu dünyanın farklı yerlerinde doğal insan hareketinden eşzamanlı olarak gelişti. Tüm bu antik sporlar, bir şekilde, bugün hala dünya çapında uygulanmaktadır. Oyunlar ve sporlar genellikle dini bayram ve festival günlerinde değişik amaçlarla ve şekillerle gerçekleştirilmiştirler (https://www.oldest.org/sports/sports/; Türkmen ve İmamoğlu,2018). Antik Yunanda Savaşları durdurmak için olimpiyat oyunları düzenlenerek halkın dikkati savaştan eğlenceye çekilmeye çalışılmıştır. Şiddet yaşantısını arzulama, korkuyla ve tehlikeyle baş etmek için onunla yüzleşmek isteğinin bir sonucu olabilir (Aras ve İmamoğlu,2020). Halkın yaşadığı gerilim ve öfke şiddet içeren fakat eğlenceye dönüşmüş aktivitelerle yatıştırılmak istenmiştir (Møller ve Laursen, 2018).

Bu çalışmada antik çağlarda yoğun olarak yapılan bazı sporlardaki şiddet unsuru üzerinde durulacaktır.

Gelişme

Pankreation: Bugün MMA varken, Yunanlıların Pankration olarak bilinen bir şeyi vardı. Bu kanlı, bire bir, her şey yolunda yumruk dövüşünün amacı, rakibinizi gerçekten öldürmeden ölüme yaklaştırmaktı. Kazara onları öldürürseniz, o zaman otomatik olarak maçı kaybedersiniz ve ölü dövüşçü anında galip ilan edilirdi. Boks ve güreş içeren, kuralsız ve zaman aşımına uğramadan çıplak oynanan antik Yunan dövüş sanatlarının ilk biçimiydi.

Amaç, pes etsinler diye rakibinizi mümkün olduğunca ölüme yaklaştırmaktı. Rakibiniz ölürse kazanmış olurdu. Yani galip gelecek kişi rakibi öldürmemeli idi. Antik Yunan'da şiddet içeren pankrasyonun Olimpiyat oyunlarında yer alması, eğlenceye ve halkın dikkatini herkesin hayatını tehlikeye sokan ve huzuru bozan savaşlardan daha sınırlı bir alana, eğlenceye yönelik olarak seçilmiş sporcuların karşılaştığı yarışma ve müsabakalarla çekilmek istenmiştir (Aras ve İmamoğlu,2020). Isırma veya göz oymacılığı dışında, her türlü silahsız dövüş, acımasız pancratium sporunda tolere edildi; bu, zaman zaman ölümle sonuçlanan bir tür aşırı dövüştü. Boğmak, cinsel organları dizlemek, tekmelemek, yumruklamak, uzuvlara ve eklemlere kilitlenmek - hepsi bir teslimiyet elde etmenin yasal yoluydu. Pankreas yapanlar genellikle çıplak yumrukla dövüşürlerdi,

Theseus Painter tarafından MÖ 500 civarında yapılan bu siyah figürlü Attic vazo da, boksörler tarafından kullanılanlara benzer öküz derisi kayışlar sararlar.

Antik Yunan güreşinde baş kilitleri, kalçaya atma, vücut kaldırma ve kol dayama gibi çeşitli atışlara ve tutuşlara izin verilirdi. Rakibin parmaklarını şıklatmak gibi taktiklere teknik olarak izin verilmese de, bazen hakemler tarafından göz ardı ediliyordu.

Boks: Boks, eski Yunan Olimpiyatlarında bir spordur ve Roma İmparatorluğu'nun altında bir festival etkinliği olarak devam etti. Fakat antik boks sporun modern versiyonundan daha riskli idi. Şiddeti artırmak için özel uygulama vardı. Kola sargı yapılırdı. Sargı şekillerinin ikincil bir amacının, bir rakibin cildini keserek ve kanamasına neden olarak darbenin şiddetini arttırmak olduğu açıktır. Profesör Dr. Thomas Scanlon bu konuda şunları söylüyor: Vurmanın şiddetini arttırmak için deri kayış veya ham deriden sarılı yumruklarını ve kollarını yukarı kaldırdıklarından bahseder. Kayışların bir darbenin şiddetini artırdığı bir gerçektir (İmamoğlu ve İmamoğlu,2018). Bazı kaynaklar eski dönem bokstaki hasarların karışık dövüş sanatlarından da daha riskli olduğunu açıklamaktadır (Cornell, 200). Antik çağda boks maçları acımasızdı; daha küçük rakipleri korumak için ağırlık sınıfları yoktu (erkekler ve erkekler ayrı ayrı dövüşseler de) ve müsabakalar boyun eğme, nakavt ve hatta ölümle sonuçlandı.

Savaşmaya hazırlanan bir boksör, MÖ 5. yüzyıla tarihlenen bu kırmızı figürlü amforada bileklerini öküz derisi şeritlerle sarmalıyor. Bu sözde yumuşak deri ip veya Yumuşak sünger, MÖ dördüncü yüzyıla kadar kullanımdaydı, bunların yerini daha da yıkıcı keskin kayışlar, 1 ila 2 inç kalınlığında deri eldivenler aldı.	MÖ 1. yüzyıldan kalma bu bronz heykelde şimdi Roma'nın Museo Nazionale'sinde kaslı bir boksör, belki de bir maçın ardından duraklıyor. Bileklerinin etrafına, boksörün parmak eklemlerini koruyan ve rakibinin yüzünü yaralayan ince öküz derisi şeritleri sarılmıştı.

Balıkçı Mızrağı: Her biri teknelerine atlayan, Nil'e doğru kürek çeken ve kürekleri ile birbirlerinin saçmalıklarını dövmeye devam eden iki grup adamı hayal edin. Roma gladyatör oyunları gibi, bu genellikle Firavun'un önünde gerçekleşir ve çoğu zaman kanlı karmaşa, timsahları ve suaygırlarını mücadeleye girmeye ikna ederdi.8 balıkçı Nil'in ortasına doğru kürek çeker ve küreklerini birbirlerini öldüresiye dövmek için kullanırdı.

Venatio: Bu eski ölüm karşılaşmasının köleler için mi yoksa onlarla savaşmak için toplanan hayvanlar için mi daha kötü olduğunu söylemek zor. Aslında Romalılar, insanları hayvanlarla karşı karşıya getirmekle o kadar ilgilendiler ki, Colloseum'un açılışında 9.000'den fazla canavar öldürüldü. Ancak insanlar sıklıkla benzer bir kaderle karşılaştı.

At Arabası Yarışları: At savaş arabası yarışı, bitiş çizgisine sahip bir ölüm maçından biraz daha fazlasıydı. Aslında, ciddi bir şekilde yaralanmadan kazanmak neredeyse imkansızdı ve çoğu yarışçının yaşam beklentisi inanılmaz derecede düşüktü.

Nguni Sopa Dövüşü: Bu listede yer alan ve bugün hala uygulanan birkaç spordan biri, bu oyunun adı her şeyi özetliyor. Zulular, esasen sopalarla birbirini mahvederdi. İnsanlar nadiren ölseler de, katılımcılar genellikle onur nişanı gibi takacakları çok sayıda yara iziyle oradan ayrılırlardı. Afrika'da hemen hemen her kabile topluluğu dövüş sporlarıyla uğraşıyordu. Güreş özellikle Batı Afrika'da popülerdi ve aynı zamanda Eski Mısır'daki en popüler spordu. Eski Mısır'dan Güneydoğu Asya ve Kuzey Amerika'ya kadar tüm dünyada eski kabileler tarafından sopa dövüşü ve stickball çeşitleri oynandı. Vurma ve boğuşmayı içeren eli boş dövüş, Antik Yunanistan ve Roma, Afrika ve Asya'da çok büyüktü ve Hindistan'da daha sofistike bir dövüş sanatları biçimine dönüştü. Kuzey Amerika'daki en eski takım sporlarından biri, açık düzlüklerde oynanan oyunlara karşıt kabilelerden 100 ila 1000 erkeğin katılacağı bir prototip lakros olan yerli stickball'dır (https://www.dailycare.com.au/good).

Gladyatör Oyunları: Gladyatör'de Russel Crowe'u gördüyseniz, Kolezyum'daki kalabalığın ne kadar kana susamış olabileceğini bilirsiniz. Genellikle bu oyunların organizatörleri, gladyatörlerin kendilerini öldürmeleri için yeni ve alışılmadık yollar bulurdu, bunlardan birini birazdan göreceğiz.

Papa Holua: Görünüşe göre Hawaii her zaman sörf yapmayı biliyordu. Bugün çoğunlukla dalgaları içeriyor olsa da, geçmişte antik Hawaiililer dağları kullandılar. Aslında, bu eğlencenin adı "çukura kaymak" anlamına geliyor. Binlerce yıl boyunca, adalılar esasen volkanların yanında "sörf yapacaklardı". Ancak spor tehlikeli olduğu için durduruldu. Son zamanlarda, onu canlandırmak için birkaç girişimde bulunuldu.

Naumachia: Kolezyumda bir kez daha meydana gelen bu olayın adı, kabaca "deniz savaşı" anlamına geliyor. Romalılar arenayı suyla doldurur, birkaç savaş gemisi ekler ve ünlü deniz savaşlarını yeniden yaratırdı. Gösterinin o kadar şiddetli olduğu söylendi ki, sonunda batık gemiler kırmızıya boyanmış gibi göründü.

Episkyros: Modern futbolda bolca tekme ve ayak bileği bükme olmasına rağmen, eski Yunan selefi düpedüz acımasızdı. Aslında kaynaklar, seyircilerin bile çoğu zaman kırık kemikler ve yaralanmalarla ortaya çıkacağını belirtiyor. Futbolun kökenleri ise Milattan önce 2. yüzyıla kadar uzanan Çin askeri eğitiminden gelmektedir. Bugün, farklı şekillerde büyük ölçüde değişmiş olsalar da bu oyunların çoğunun hala oynandığını görebiliyoruz (https://sportsplus.blog).

Chunkey: Yerli Amerikalılar tarafından oynanan bu oyun diğerleri kadar şiddetli değildi, ancak kaybedenlerin bazen intihar ettiği biliniyordu. Oyunun kendisi nispeten basitti ve katılımcılar mızrak atarken büyük bir taşı yere yuvarlamayı içeriyordu.

Mızrak dövüşü: Gülünç derecede yüksek bir ölüm oranı olmamasına rağmen, rakibinizi 10 metrelik bir sopayla atından düşürmek kesinlikle sert olarak nitelendirilir. At sırtında iki rakibin, tipik olarak şövalyelerin mızraklarla dövüştüğü bir ortaçağ spor yarışmasıdır.

Eski mısırda sopalarla mücadele

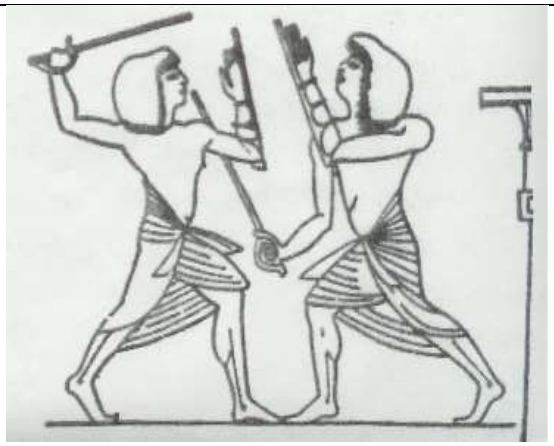

Eski mısırda sopalarla mücadele

Horoz dövüşü: Dünyadaki en eski kan sporlarından biri (hayvanları birbirine düşürmeyi içeren herhangi bir faaliyet), horoz dövüşü tipik olarak, özel olarak yetiştirilmiş iki kuşun ayakları üzerinde özel olarak tasarlanmış keskin çıkıntılar (cisimler) ile birbirleriyle dövüşmesi anlamına geliyordu.

Pelota Purepecha: Piromanyaklar için esasen çim hokeyi olan bu eski mezoamerikan oyunu alevli bir disk kullanıyordu. Meksika hükümeti eski geçmiş zamanlarını yeniden canlandırmaya çalışırken aslında bir geri dönüş yapmaya başladı.

Köpek dövüşü: Horoz dövüşü gibi, köpek dövüşü de binlerce yıl öncesine dayanır ve Çin'in yanı sıra Antik Roma'da da kökleri vardır. Ancak bugünlerde çoğu gelişmiş ülkede yasa dışıdır.

Shin Kicking: Tekmeleyen iki kişiden oluşan bu basit spor, İngiltere'de yüzlerce yıldır uygulanmaktadır. Ölümcül olmasa da, birinin size defalarca bacaklarınızla vurması kesinlikle sert kabul edilebilir.

Deve Zıplama: Yemen'deki Zaraniq kabilesinin erkekleri tarafından antik çağda uygulanan bu eski spor, kısa süre önce, mümkün olduğunca çok devenin üzerinden atlamaya çalışan katılımcılarla bir geri dönüş yapmaya başladı. Yine zıplama konusunda yerlilerin özelliği vardı. Ruandalı Tutsiler bu konuda mükemmeldir. Kendi boylarından daha fazla genellikle iki metreden fazla zıplayabilirlerdi.

Pato: Arjantin'in resmi sporu olan Pato, başlangıçta canlı bir ördekle oynanıyordu, ancak birçok hükümet müdahalesinden sonra, katılımcılar artık bunun yerine bir top kullanıyor. At sırtındaki oyuncular için, polo ve basketbol arasında bir kesişme var, amaç topu kendi tarafına çekmek. Bugünlerde, eskisi kadar şiddetli değil.

Kabaddi: Nefesinizi tutarken yedi kişiyle güreşmeye çalıştığınızı hayal edebiliyorsanız, Kabaddi'nin neyle ilgili olduğunu hissedebilirsiniz. Güney Asya'nın en eski sporlarından biri olan Kabaddi, aslında iki takım arasında oynanan dev bir güreş maçı. Ancak asıl önemli nokta, her takımın yalnızca bir üyesinin bir seferde diğer takımın bölgesine geçebileceği ve bunu yaparken de nefes almaktan kaçınması gerektiğidir.

Bask Pelota: Tenis ile yakından ilgili olan bu çok eski oyuna bazen "dünyanın en hızlı sporu" deniyor. Top hızları 200 mil / saate kadar ulaşabilir.

Boğa güreşi: Modern batı hükümetleri tarafından hala aktif olarak onaylanan birkaç kan sporundan biri olan bu adam-canavar hesaplaşması, rotalarını antik Roma'ya kadar izleyebilir.

Muay Thai: Bugün tüm dünyada uygulanmasına rağmen, bu ölümcül dövüş sanatı, bugün Tayland olarak bilinen eski savaş alanlarında doğdu. Genellikle “Sekiz Uzuv Sanatı” olarak anılan uygulayıcılar sadece ayaklarını ve ellerini değil aynı zamanda dirseklerini ve dizlerini de kullanırlar.

Buzkashi: At sırtındaki takımların başsız bir hayvan ölüsüne sahip olmak ve onu skor alanına getirmek için yarıştığı bir spor. Afganistan'ın milli sporudur. Afganistan'ın ulusal sporu olan bu oyun, başsız bir keçinin karkası için savaşan birkaç atlı oyuncuyu içeriyor ve ardından her oyuncu onu bir kale çizgisine atmaya çalışıyor. Orta Asya'da, bir keçinin başsız gövdesi buzkashi olarak bilinen atlı polo oyununda kullanılıyordu.

Spartalı Oyunlar: Spartalılar spordan nefret ederdi. Sporun hanım evlatları için olduğunu düşündüler. Aslında, büyük Spartalı savaş şairi Tyrtaios, atletik başarının ne kadar etkileyici olmadığını yazdı. Ona göre, "bir adam kanlı katliamlara bakmaya cesaret etmedikçe savaşta iyi değildir." Bir Spartalı için savaşta iyi değilseniz, soluduğunuz havaya değmezsiniz. Bu nedenle, Spartalı "yarışmaların" çoğu akıllara durgunluk verecek kadar acımasızdı.

Viking Deri Çekme: Esasen büyük bir halat çekme oyunu olan Vikingler, ip yerine hayvan derisi kullanmayı ve devasa bir ateş çukuru üzerinde oynamayı tercih ettiler. Genellikle kazananlar, az önce yağmaladıkları kasaba ganimetleriyle oradan oradan oradan uzaklaşırdı;

bu, genellikle kadınlara tecavüz hakkını da içerirdi. Tahmin edebileceğiniz gibi, kaybedenler ateş çukuru ile yakından tanışırlar.

Ulama: Bu spor Orta Amerika'nın bazı bölgelerinde hala popüler olsa da, Mayalar tarafından yaratılan orijinal oyun muhtemelen tüm insanlık tarihinin en çılgın sporudur. Basketbol gibi bir şey, oyuncular topları kalçalarından sektirir ve topu duvara bağlı bir çemberden geçirmeye çalışırlardı. İşin çılgın yanı, genellikle topların insan kafataslarından yapılmış olmasıydı. Ve kafataslarını nereden aldıklarını merak ediyorsanız, maçın sonuna kadar ortalıkta dolaşın. Diyelim ki kaybedenler bağış yapıyorlar (https://list25.com/25-most-intense).

Pitz Oyunu: Meksika Mayalar tarafından oynanan pitz, sektirmek zorunda kaldıkları lastik topun birkaç kilo ağırlığında olması ve kaybeden takımın başının kesilmesi dışında voleybol gibiydi. Ve Viking günlerinde, çekişme bir ateş çukuru üzerinde oynanıyordu. Bu da kaybeden takımın alevler içinde kalacağı anlamına geliyordu.

Aborjin sporları: Dünyanın devam eden en eski kültürüyle, sporun gelişmesi şaşırtıcı değil. Şaşırtıcı bir şekilde, bugün Avustralya'da bir yerde Aborijin çocuklar tarafından oynanan ve tarihlerini binlerce yıl öncesine kadar izleyen çok sayıda oyun var.

Onların kapsadıkları:

• Boogalah: Havaya fırlatılan ve rakip takımlar tarafından dövüşen kanguru derisinden bir top kullanan prototip bir futbol biçimi

• Bubberah: Bumerang fırlatma: Bumerang atıcıya en yakın olan kişi kazanır.

• Gorri: Hareketli bir diski vurmaya veya delmeye çalışan mızraklı 20 oyuncuya sahip, el-göz koordinasyon becerilerini geliştiren bir oyun.

• Marngrook: Victoria'nın Batı Bölgesi'nden, Avustralya Kurallarının temellerini sağlayan geleneksel oyun.

• Yiri: Hareketli hedefin akan suda odun parçaları (veya yüzen balıklar) olduğu bir mızrak oyunu.

Sonuç: Antik dünyadan günümüze kadar bazı sporların kural değiştirerek şiddet içeriğinden uzaklaştığı, bazılarının kaybolduğu be bazılarının ise spor dışında anlam kazandığı tespit edilmiştir. Antik Dünyada sporlar veya aktiviteler arasında kabul edilen bazı faaliyetler de günümüz anlayışında hala şiddet içermektedirler. Bunlardan örneğin horoz dövüşü, Köpek dövüşü gibi faaliyetler spor olarak kabul edilemezler.

KAYNAKLAR

Aras, L., İmamoğlu, O. (2020). Violence Factors in Antique Pancreas Sports. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, C.13, S. 71, s. 350-358.

Cornell, Tim J. (2002). On War and Games in the Ancient World. *Sixth International Symposium for Olympic Research*, 29-40.

Crowther, Nigel B. (2007). *Sport in Ancient Times*. Praeger series on the ancient world, ISSN 1932-1406. Westport, Connecticut: Greenwood Publishing Group. p. xxii. ISBN 9780275987398. Retrieved 30 May 2018.

Çokbankır N.(2010). Yazıtlar ışığında Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asya agonları ve sporcuları, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Antalya.

İmamoğlu M., İmamoğlu O. (2018). Before and During Roman Time The Naked Punch and With Gloves Boxing, *The Journal of International Social Research, 11(59),560-567*

Kyle D.G.(2014). Sport and Spectacle in the Ancient World, John Wiley & Sons, Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex.

Møller R. Bysted. &. Laursen Thomas K. Squaring the Circle: Removing Violence from the Equation in a Quest for Excitement *The Popular Culture Studies Journal . Special Edition Wrestling*. (Norma Jones (Edt.). C.6, S. 1, s. 218-230.

Şahin, Murat (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*, 1. Baskı, Ankara: Nobel

Türkmen M., İmamoğlu O. (2018). Antik Ön Asya Medeniyetlerinde Spor, III Uluslararası Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları sempozyumu, 519-538. (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:4622668).

İnternet Kaynakları

https://www.dailycare.com.au/good-living/life/ancient-tribal-sports

https://list25.com/25-most-intense-sports-of-the-ancient-world

https://www.oldest.org/sports/sports/

https://sportsplus.blog/history-of-all-sports

NEW DIGITAL WAR: ZOOM BOMBING

İlayda TÜTER
Postgraduate, Psychology Doctorate Program, Üsküdar University, Istanbul / Turkey
ORCID ID: 0000-0001-9686-1355
Aylin TUTGUN ÜNAL
Assoc. Prof. Dr., Faculty of Communication, Üsküdar University, Istanbul / Turkey
ORCID ID: 0000-0003-2430-6322

INTRODUCTION

It seemed Zoom was one of few winners after Covid-19 forced the world to change the way we worked, learned, and socialized. Zoom quickly became the default for universities, employers, and individuals, surpassing more recognizable video conference players like Microsoft (Teams), Cisco (Webex) and Google (Hangouts). First-time installs rose from 6.2 million in February 2020 to over 76 million in March 2020—a 1,126% rise. By March 18, 2020, Zoom was the top free app for iPhones in America and had 200 million daily users during that month. The phrase "Let's jump on a Zoom" had become ubiquitous. However, this seemingly meteoric rise was not unexpected—in 2016, Zoom was the fastest growing video conferencing app, and over the past three years experienced an 876% growth in customers, compared to Webex's 91% growth.

As COVID-19 pandemic outbroke digital platforms became popular and used due to travel restrictions and education purposes. This has positive and negative effects. On one hand, with one link allowing access to the app, Zoom is a very easy application itself. On the other hand, it affects communication negatively. This work's subject is a cyber-attack type called Zoom Bombing which can be encountered during a class meeting.

Zoom bombings, which mostly target academia and online courses as the target audience, target both universities and high schools. Zoom bombing can be defined as interrupting the conversation by inappropriate / pornographic / racist photos during video calls. The FBI warns schools, institutions and the society on this issue and even considers imposing criminal sanctions, but a permanent solution has not been found yet. In this work it is aimed to investigate a new type of digital war which is called Zoom Bombing. This work could be taught as a preliminary study supporting new research in this area.

METHOD

In this research literature review method is used. As Zoom Bombing entails pornographic/racist/inappropriate photos crossing the video chat during a Zoom meeting, security and encyription investigations have been made about Zoom. According to this, online security and encyription related articles are being examined via Google Scholar and online libraries. Literature review is analysis of the researched subject according to the information about the material. (Yıldırım & Şimşek, 2008). The purpose is to examine the literature, support the literature and share up to date knowledge about a new subject, Zoom Bombing.

When the resources are examined Zoom Bombing has been named under 'Security Issues', 'Encyription Claims' and 'Zoom Usage in Education: Advantages and Threats' subsections. Also, many international recourses are considered. From reports on internet sites to up to date scientific information considered, an up to date literature synthesis has been prepared.

SECURITY ISSUES

Zoom-bombers take advantage of Zoom's randomly generated ID access codes and lack of required passwords to join others' Zoom calls, and then broadcast hate speech or offensive material like pornography on these calls. This is incredibly easy to do: security researchers developed an automated tool that could find approximately 100 Zoom meeting IDs in sixty minutes, and information for almost 2,400 Zoom meetings in just one day of scans. Zoom bombing seems to have an expansive reach—Chipotle was forced to shut down a promotional Zoom featuring singer Lauv after a participant began broadcasting pornography. Others, like a New York Alcoholics Anonymous meeting, a Texas Sunday School class, a Michigan city meeting, and online classes at the University of Southern California, to name a few, have also been victims of Zoom bombing.

Zoom bombing is a serious cybersecurity issue and can also have psychological consequences. It may cause problems such as loss of concentration, mood swings, etc. Zoom, which does not have regulations in terms of security and privacy, has stated that it will make these regulations in the next 90-day period. As you can observe, a digital war era has begun, and various bombing actions are carried out even through Zoom. It may be useful to list a few suggestions on how we can protect ourselves and our environment against such events. Measures that can be taken may include requiring waiting rooms and a login password, muting participants at the entrance, allowing the host to adjust the volume, texting questions through the chat channel, and turning up the volume only in the question-and-answer section.

Experts report that 500,000 Zoom accounts are usually being sold on the dark web and hacker forums. Some of those accounts have been broken into using information from older data breaches, known as credential-stuffing attacks.4 Many users use the same password (or a limited set of passwords) across all accounts that they use on the Internet. Therefore, once an account is compromised in one place, it is highly likely that there will be accounts made by the same user that can be accessed on other platforms, using the same set of credentials (Hamilton, I. A., 2020).

ENCRYPTION CLAIMS

While stuffing attacks contributed to a certain extent, an even more critical security issue led to many Zoom accounts being compromised. Zoom claims to use end-to-end encryption. This method is one of the most secure ways to communicate information online. It uses cryptographic keys to encrypt and decrypt data. Encryption and decryption happen at both ends of the connection, preventing anyone in the middle – including the platform itself – from accessing the information. Both the sender and the receiver have a private key, accessible only to each one of them, and a public key which is freely available. Each user's public and private keys are mathematically related. Therefore, the sender uses the receiver's public key to encrypt the message into ciphertext. Only the receiver can decrypt the message back to plain text, since no one else has the receiver's private key (Gal, O., 2020).

But a blog post released by Zoom in April 2020 shows that the company's end-to-end encryption architecture does not conform with the standard industry definition for this kind of encryption. Instead, it describes the application of Transport Security Layer (TLS) encryption to the data transfer that happens between users and the Zoom servers, as seen in **Figure 1.**

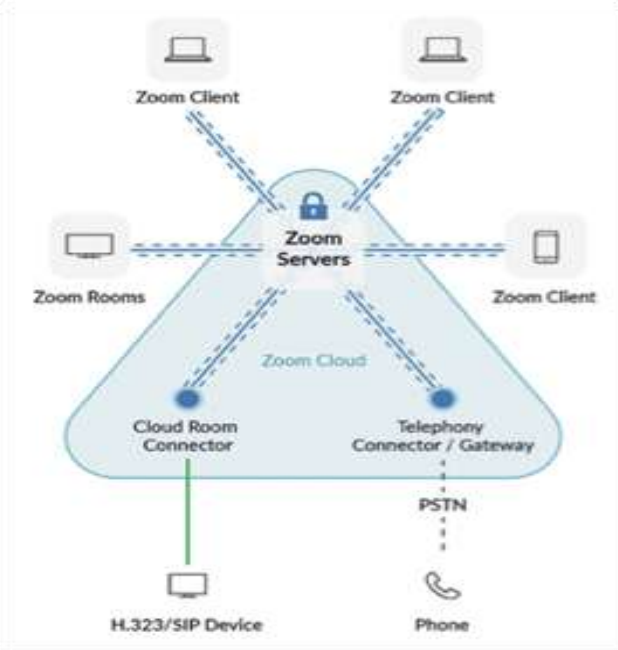

Figure 1. Data transfer between zoom servers and users

ZOOM USAGE IN EDUCATION: ADVANTAGES AND THREATS

Firstly, Zoom is an easy-to-use platform and contains many advantages. It allows people to connect and in some cases such as crowded classes it is very useful. Due to pandemic, there is a health risk for many of us, thus Zoom is a solution to this health risk as we can connect from the comfort of our house. Online education offered an avenue for students to continue learning while maintaining the required safe social distance. This massive, abrupt pivot to fully online instruction provided both opportunities and challenges for educators in colleges and universities. Online education, which had been increasing its prevalence in recent years (Seaman et al., 2018), suddenly became the predominant method of instruction (Ralph, 2020).

But Zoom poses many threats as well. One of the threats of Zoom is Zoom Fatigue (Jiang, 2020; Kaliouby, 2020; Khan, 2020; Lee, 2020; Tarhan & Tutgun-Ünal, 2021; Tutgun-Ünal & Tüter, 2021). Many journalists explained the phenomenon through a psychological approach, yet the feelings are intimately connected to problems with the communication process as users experience it on Zoom. (ADJET, 2020; Bailenson, 2021; Birkemeier, 2020). It takes more effort to process nonverbal communication cues on video than it does in person because even small differences in transmission rates cause dissonance and the screens don't usually capture all the body language seen in face-to-face interactions, increasing the difficulty in processing nonverbal information (Donaldson & Young, 2008; Schroenenberg, Raake, & Koeppe, 2014).

Exhaustion can be defined as over-load to extreme physical and mental activities or decline in physical activities. It can be both mental and physical. Mental exhaustion shows itself as a decline in cognitive skills and the reason behind many accidents in the modern world is mental exhaustion. The definition of Zoom Fatigue is tiredness, anxiety and burnout/fatigue feelings due to overuse of a virtual platform. It is a common term like other experiences in COVID-19 pandemic. According to a research in Human Resource Executive thirty-eight per cent of working professionals experience Zoom Fatigue. (Tutgun-Ünal & Tüter, 2021)

There are some researches about why Zoom Fatigue is described as a fatigue. (ADJET, 2020; Jiang, 2020; Kaliouby, 2020; Khan, 2020). Due to forcing individuals to focus on conversation, Zoom Fatigue had become a curious subject. As not to miss the agenda looking at the camera all the time can create some difficulties. As in real life looking at each other's

face all the time can create some uncomfortable reactions and result in tiredness it is the same for Zoom.

It is important to approach Zoom Fatigue from not only psychological perspective but also from physical and mental perspectives. Because this fatigue is mental, psychological, and physical exhaustions and treatment plan needs to be made considering all these perspectives.

During Zoom meeting, the communication process is affected in numerous ways that contributes to users' mental and emotional fatigue. Verbal communication in a Zoom meeting takes place in what is considered real-time, but since it is mediated, there is a transmission time lag, even when the technology works efficiently. Research has demonstrated that even small differentials in transmission affect how conversation partners are viewed. When technical issues with internet connectivity occur, increased lags, silence, or distorted voices may result, further confounding the verbal communication process negatively (Massner, 2021). In online events when camera is open tendency to watch ourselves from camera, online chat and participation anxiety can deepen the fatigue as well. (Qalbani, 2020; Umayam, 2020).

CONCLUSION

Zoom Bombing is a serious cybersecurity which could affect many people in academia and not only academia but in various settings. Cautions and preventions should be considered to prevent it from happening. Measures that can be taken may include requiring waiting rooms and a login password, muting participants at the entrance, allowing the host to adjust the volume, texting questions through the chat channel, and turning up the volume only in the question-and-answer section. We believe the company Zoom is aware of the disastrous situation that people go through while using Zoom for video chatting. We expect them to take action to prevent Zoom bombing and not only that other companies to be aware of the situation and ensure security whilst using those platforms.

As it can be seen a digital war era has begun and various bombing actions are done via Zoom. It could be useful to list some suggestions on how we can protect ourselves and our environment against these actions.

SUGGESTIONS

Some suggestions to prevent Zoom Bombing are listed below:

- Requiring waiting rooms and a login password.
- Muting participants at the entrance.
- Allowing the host to adjust the volume, texting questions through the chat channel,
- Turning up the volume only in the question-and-answer section.

Also supporting our friends who are victims of Zoom Bombing is important as social support is very crucial for fighting against depression and anxiety like symptoms due to Zoom Bombing.

REFERENCES

ADJET (2020). Managing zoom fatigue. Access: https://www.adcet.edu.au/covid-19-faqs/Staff-Support/staying-connected/managing-zoom-fatigue/

Babb, C. (2020). 'US military, govern- ment workers still use Zoom despite FBI warning'. VOA News, 10 Apr 2020. Accessed May 2020. www. voanews.com/silicon-valley-technology/us-military-government-workers- still-use-zoom-despite-fbi-warning.

Birkemeier, D. (2020). "Zoom Fatigue" not present with online training. Access: https://www.prosoundtraining.com/2020/06/23/zoom-fatigue/

Bailenson, J. (2021). Nonverbal overload: A theoretical argument for the causes of Zoom fatigue. Technology, *Mind, and Behavior*, *2*(1), 1-6. doi: 10.1037/tmb0000030

Carpenter, K. (2021). Fallout avoided? Zoombombing litigation update. SLU Law Journal Online.

Donaldson, Z. R. & Young L.J. (2008). Oxytocin, vasopressin, and the neurogenetics of sociality. Science. 322, 900–903.

Form 10-K Zoom Video Communication, Inc. United States Securities and Exchange Commission, 31 Jan 2020. https://investors.zoom. us/static-files/09a01665-5f33-4007-8e90-de02219886aa.

Gal, O. (2020). 'The facts around Zoom and encryption for meetings/webinars'. Zoom Blog, 1 Apr 2020. https://blog. zoom.us/wordpress/2020/04/01/ facts-around-zoom-encryption-for- meetings-webinars/

Hamilton, I. A. (2020). 'Researchers found and bought more than 500,000 Zoom passwords on the dark web for less than a cent each'. Business Insider, 14 Apr 2020, www.businessinsider.com/500000-zoom-accounts- sale-dark-web-2020-4.

Jiang, M. (2020). The reason zoom calls drain your energy. Erişim Adresi: https://www.bbc.com/worklife/article/20200421-why-zoom-video-chats-are-so-exhausting?fbclid=IwAR3sLdKIewz77A5fp2_hMbTKQPNZU3nr7Tu8grPo_dB8QDLFiRFbLHC2HXs

Kaliouby, R. E. (2020). Emotionally aware technology could help us beat Zoom fatigue. Access: https://www.fastcompany.com/90515714/emotionally-aware-technology-could-help-us-beat-zoom-fatigue

Khan, S. (2020). 5 tips to combat zoom "Fatigue" during your classes. Access: https://edtechreview.in/trends-insights/insights/4167-5-tips-to-combat-zoom-fatigue-during-your-classes

Lee, J. (2020). A neuropsychological exploration of zoom fatigue. Psychiatric Times.

Ling, C., Balcı, U., Blackburn, J., & Stringhini, G. (2020). A first look at Zoombombing. Computers and Society.

Massner, C. K. (2021). Zooming in on Zoom Fatigue: A case study of videoconferencing and Zoom Fatigue in higher education. A Dissertation Proposal Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree. (Doctoral Thesis)

Miller, M. (2020). Zoom CEO says company reached 200 million daily users in March. The Hill, Apr 2020. https://thehill. com/policy/cybersecurity/490794- zoom-ceo-says-company-reached- 200-million-daily-users-in-march.

Ralph, N. (2020). Perspectives: COVID-19, and the future of higher education. Bay View Analytics. http://onlinelearningsurvey.com/covid.html

Qalbani, S. (2020). Zoom Fatigue: The reality of online classes. Erişim Adresi: https://unewsonline.com/2020/09/zoom-fatigue/

Seaman, J., Allen, I.E., & Seaman, J. (2018). Grade increase: Tracking distance education in the United States. Babson Survey Research Group.

Schroenenberg, K., Raake, A., & Koeppe, J. (2014). Why are you so slow? – Misattribution of transmission delay to attributes of the conversation partner at the far end.

International Journal of Human-Computer Studies, 72(5), p. 477-487. doi: 10.1016/j.ijhcs.2014.02.004

Tarhan, N. & Tutgun-Ünal, A., (2021). Sosyal Medya Psikolojisi [Social Media Psychology]. İstanbul, Turkey: Der Publishing.

Tutgun-Ünal, A. & Tüter, İ. (2021). Sosyal ağlarda yeni trend toplantılar ve yeni yorgunluklar: "Zoom yorgunluğu" örneği [New trending meetings and new fatigues in social networks: Example of "Zoom fatigue"], in Tarhan, N. & Tutgun-Ünal, A. (Ed.) Sosyal Medya Psikolojisi [Social Media Psychology], İstanbul, Turkey: Der Publishing.

Umayam, C. (2020). How to prevent zoom fatigue for students enrolled in online learning classes. Access: https://marketscale.com/industries/education-technology/students-teachers-prevent-zoom-fatigue/

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara, Turkey: Seçkin Publishing.

Young, S. (2021). Zoombombing your toddler: User experience and the communication of Zoom's privacy crisis. Journal of Business and Technical Communication, *35*(1), 147-153. doi: 10.1177/1050651920959201

THE COMMON NATIONAL CURRICULAR BASE AND TEACHING OF GEOGRAPHY: A DOCUMENTAL ANALYSIS OF ITS LIMITS AND CHALLENGES

Silvano Artur Busch Vergutz
Universidade Estadual de Mato Grosso do Sul - https://orcid.org/0000-0001-7789-9374
Marsiel Pacífico
Universidade Estadual de Mato Grosso do Sul - https://orcid.org/0000-0002-2013-2073
Tiago SatimKaras
Universidade Estadual de Mato Grosso do Sul - https://orcid.org/0000-0002-2694-7636

1. Introduction

The National Common Curricular Basis (*Base Nacional Comum Curricular* in Portuguese, or BNCC) is a normative document for formational networks and their public and private institutions. A necessary guide to preparatory work for pedagogical proposes and for school curriculum in Brazilian early childhood, elementary school, and high school. The BNCC proposes to manage what every single student should know during Basic Education (CERQUEIRA, et al, 2020).

By this view, the Public Power, during the administration of President Michel Temer and the Education Minister José Mendonça Filho, reimagine the Brazil's curricular proposes around the premise of guiding forlabor, disciplines, and school's daily life. The BNCC was based on the Law of Guidelines and Basis for National Education (LDB, Nº 9.394/1996) and by the National Education Plan (PNE, Nº 13.005/2014), align with legal documents of the 1988 Federal Constitution.

Next, were created the PNCs (BRASIL, 1997) with objective to propose standards for national basic education curriculums and, more recently, the BNCC - controlled by MEC - was created according to a process that began with discussions and debates between people related to education and society in general. (BRASIL, 2017) (CERQUEIRA, *et al*., 2020).

Considering this assumption, teachers – the main public interested in BNCC – should be privilege during its elaboration and in its meetings, their collaboration should not be excluded - just like the participation of other people involved with education– with the clear objective to alienate and control by State.

With the BNCC implementation, every single institution from public and private networks had a reference to elaborate it owns pedagogic proposals, ensuring competences, objects of knowledge, and minimal abilities and understanding to learn the necessary in every year and in every curricular component for Basic Education. The elaboration of a common document could serve as reference for a heterogeneous country like Brazil? Facing that, we ask about how intentions are behind this single and obligatory document, that serve as basis for a common curriculum, and the critiques generated by this elaboration policy. Considering this assumption, Silva (2003m p. 10) said that

> The curriculum is the space where concentrate and develop the struggles around different meanings about the social and the political. Through the curriculum - conceived as a discursive element for educational policy – that different social groups, in special the dominants, can express their word view, its social project and its truths.

Even with the BNCC, the curriculum still is a challenge by its cultural, social, and political diversity which characterizes the different counties, states, and regions in Brazil. Therefore, we understand the curriculum as a way to assures learning and total development where the person should consider the life's story of other people in its every-day. According to this context: "every information shared by the place and social group where the child's lives is highly stimulating for new discoveries" (CASTELAR, 2000, p. 32). These new discoveries manifested when the information shared by subjects starts to be understood through the interaction with other practices that comes in daily life. So, the complete formation of subjects comes outside, discovering new ways to look/percept the interactions of being in social groups of different places.

Under this scenario is correct to highlight how the BNCC stablishes what can have and what cannothave in the scholar curriculum:

> The presentation form adopted by the BNCC had the objective to assures clarity, precision, and exposition about what expect from students to learn in Basic Education, sharing orientations to elaborate curriculums around the country, adequate to any different contexts (BRASIL, 2017, p. 31).

A document to bet in a single and obligatory curriculum stablished as official is incoherent with Brazil's reality, where cultural diversity and sociohistorical inequality is very profound. That said, is important to ask: The BNCC recognizes that education should affirm values and stimulate actions to contribute for change society? What relevance Geography had in this document? Those questions drive the construction of this article. Whilewe seek to understand the focused theme, we questioned about the relevance of the geographic science and important changes in BNCC, in Elementary School.

2. Methodology

This work uses a method of qualitative investigation related to documental exploration discourse, considers this as a perception process of social reality through evaluation of different types of files. Are provided with the presumptions of documental analysis the concepts, techniquepeculiarities and characteristics, pointing measures, pre-existent sources for collect, and an analytical method that intents to fulfill the objectives proposed, looking to report aspects find in experienced reality inside school environment with commitment and seriousness. The documental research consists of understand that:

> Documentation is every form of register and systemization of data, information, which are put in conditions to analyze by the researcher's initiative. Could be reached in three fundamental ways: as a technic for collect, as organization, and as document conservation; as science that elaborate standards for collect; context for a research is the technique of identification, exploration, document survey, source of the researched object, and recorded of picked information in these sources that will be used to develop the work (SEVERINO, 2007, p.124).

The document analysis worked in this research used a qualitative approach, where occur the collect of information to be described and analyzed for study and observation of BNCC, to verify its limits and challenges through education guides. According to Bogdan e Biklen "the qualitative research involves obtaining descriptive data by direct contact from the researcher with the analyzed situation, highlighting more the process than the product and concerns to reflects the participants perspective" (1994, p.13).

This process of researchingdocumentsseeks to extract information through investigation, using appropriatetechniques to manipulate and analyze […] "is relevant for the scientific research to be stablished by method, which means to enlighten the capacity to observe, select and organize scientifically the paths which should be walked to fulfill the investigation" (GAIO; CARVALHO; SIMÕES, 2008, p. 148). Thereby, grounded in methodology of theoretical review and documental analysis, the research seeks to become an instrument for critical thinking by anyone who reads the National Basis, the curriculum policies, and their impacts inside the scholar space.

3. The BNCC story and its importance for education

The debate about BNCC studies started in 1988, by the Federal Constitution, where Article 210 said that:

> **Art. 210.** Will be fixed minimal content for elementary school in a manner to ensure a common basic formation and respect to cultural and artistic values, national and regional.
> **§ 1º** The religious education, with optional registration, will be a school discipline during normal hours in the public schools of elementary school.
> **§ 2º** The regular elementary school will be taught in Portuguese language, also to be ensured in the indigenous communities the use of native languages and peculiar process for learning.

The LDB, nº 9.394/96 was approved in 1996, containing the Article 26 which regulates a National Common Basis for Basic School:

> Art. 26 – The curriculum from high and elementary school should have a common national basis, to be complemented - in every school system and educational establishment – by a different part, required the regional characteristics and local from society, culture, economy and personal.

Therefore, were written the PCNs (BRASIL, 1997, 1998, 2000) which brings again the necessity to fulfill a proposal for a unified curriculum, related to the disciplines of every public school from the country. The next significative steps by the BNCC terms was give after ten years, in 2010, during day April 1st in the National Education Conference – CONAE, when they meet, debated and consolidated a document about BNCC. But only in 2015 is published the preliminary version of BNCC.

Still in 2010, the Elementary Educational Chamber of CNE endorsed the Resolution number 7, from December 14, which defined the National Curricular Guidelines where in theirArticle 16 said:

> Art. 16 –Highlight that the curricular pieces, just as the specialization zones, should be engendered by their own content, depending on the initiated scenarios by its reference, the approach of contemporaneous and wide themes that affects the human existence in international, local, and regional scale and also in a unified level […] that should involve the improvement of items from the national regular foundation and also the diverse component of the curriculum (BRASIL, 2010).

In 2017 the BNCC was ratified by MEC, during Mendonça Filho administration as Education Minister of the country. In that moment, the CNE guidance for BNCC implementation in

every Brazilian school in 2018 was extended to high school. The BNCC construction is a singular moment for education and was finally implemented a National System of Education.
In abstract the BNCC – the central document for educational policies in actuality – is a normative policy of State, for implementation in every Brazilian school, subscribed by the 1988 Federal Constitution, in LDB 9.394/1996,in DCN 12.796/2013 and PNE 13.005/2014 with vigor for ten years (2014-2024) to fulfill its objectives.
By this assumption, we seek to understand what kind of content the BNCC have, especially related to the Curricular Component of Geography for elementary school and considering its educational, social, and political practice, being demonstrate the contrary when we see situations of disrespect and tensions in the production process of this document, that is obligatory and will influence the school curriculums.

4. The Geography presence in the curricular component and its social importance

The geography as an educational science passes to a diversity of phases with their epistemologies. These phases begin and end traced by happenings that affect the moments of human history. Geography as we know today appears in the diffusion of Marxist ideas about class conflict and become an institutional science during XIX century. Alexander Von Humbolt is considered the father of current geography, Freitas *et al*said:

> Alexandre Von Humboldt had an immense contribution to Geography development, in special related to the physical geography investigation. With his huge knowledge in different sectors of nature and humanity science, Humboldt conducted his geography studies based in observation. Fulfilled a bunch of travels across the word and searched to understand the natural phenomena from these regions through empiricism and pragmatism (FREITAS, *et al*, 2014, p.166).

The teaching of geography began in Brazil as a discipline since the year of 1936on Dom Pedro II School in Rio de Janeiro, teachers from other sectors are the ones who teach the class for students, being only a hundred of years after that geography discipline could be offered in university classes. During the thirties Brazil passes through an expiation in the educational network, offering university classes for graduation and bachelor's degree in geography (SILVA, *et al*, 2014).
The scientific characteristic attributed to current geography comes in a long process. From past decades the main objective of Geography had the function to attend certain necessities by dominant classes, linked to objectives originated from social interesses that values memorization and repetition of content, something that does not contribute to anything related for social practices. The memorization happens in other educational disciplines, not only in Geography, not even only during basic school, like was understandable by this declaration of David Ausubel:

> Unfortunately, the theoretical influences for learning by memorization is not only limited to theoretical concepts or experimental approaches for school learning. […] those methods still dominate the majority of actual educational practices, in special the high school and university (AUSUBEL, 2003, p.30).

Through the implementation of this unified and obligatory document (BNCC) which defines a common curriculum,its determinates what every student should know. Said that, we seek to confront its limits and challenges under a context of inequality, highlighting the importance of social subjects and we expect from a National Basis to fulfill its role on the struggle to ensure social rights. Therefore, we percept the importance for competences/abilities by the Curricular Component of Geographyfor elementary school.

Facing the importance of the Geography study, Frigotto says: “it talks to – considering conflicts of word views, scientific concepts and pedagogical methods – develop the capacity to interpret reality in a critical way and to form autonomous people”(2017, p. 31). Therefore, the best manner to encourage a student to become independent is showing the benefits to learn geography in its daily life.

In this perspective, the Geography Teaching should contribute to form a citizen that will understand the space and its complete social construction, understanding how its decisions and action are important to society. According to Cavalcante, the Geography Study should be guided by promoting a general formation of students to become capable to think and act in an autonomous way, looking to solve daily problems according to demands originated by contemporary society in its incessant transformation. Thereby, “the preoccupation to form for the world’s every-days, for life, for the social praxis, guide the Geography Teaching to form for citizenship” (CAVALCANTI, 2011, p.83).

However, the knowledge objects of the Curricular Component of Geographyare generic by the confusion presented, in a way that becomes a struggle to apply its abilities in Elementary School reality, becoming difficult for the teacher to understand the BNCC considering that the main concepts of Geography are superficial.

Based in this assumption, it is not about increment abilities (learning goals), but to contemplate the local reality observing the “diversified” part that is presented in LDB and - to this way - the school curriculums will be developed in consonance to BNCC. Just the common national basis as the diversified part involves the curricular organization to offer peculiar time and space for studies and activities that allow optional and diverse formative ways, looking for a better response to the heterogeneity and plurality of conditions, multiples interests and students’ aspirations, coherent to their peculiarities by age, social and cultural just as the development phase (Brasil, Parecer CNE/CEB nº 5/2011, 2011).

The curriculum should be adapted constantly to ensure the rights of learning and development, looking to pedagogical strategies and actions that promote significative changes in school community. This model of learning had the objective to helps in the student independency, making him more critical, exercising its freethought. In this context, Santos said:

> For its efficacy, the process of Geography learning should first work conscient of the time we live, and we will live, and the place that we are. This means knowing that the world is that what it is and works, in a way to recognize the place of every country in a planetary reunion and what is for each person in the totality of human society. Therefore, should form thoughtful citizens, capable to act in present day and to help to build the future, always thinking in the society where they live, its problems, its benefits, and the application for other societies about these two central characteristics (SANTO, 1994, p.121).

So, its responsibility for the educational system and the schools to implement the BNCC, conceiving curriculums that enrich the essential learning process defined in the document and to articulate contexts that should respond to local interests, necessities and resources that makes sense for teachers, students, and the community to fulfill a curriculum that could be a lived reference. By this assurance – align with the criticism related to the implementation of a single curriculum from BNCC – Sena says:

> An equal curriculum for everyone is a disrespectful proposes for say the least but is also undemocratic. Hurts the autonomy of educational networks, of teachers and everyone else that integrateschool. The homogenization disrespects the different ethnic types of Brazilian people, including its conquests in educational legislation, that seems to

> be not valued by BNCC. An equal curriculum for everyone overthrows regional and cultural differences and presents the education process limited to minimal knowledge, without implying with people, its fights, and its rights. A curriculum under this format shrinks democracy, does not develops criticism, social engagements, and to surpass inequality. It is the perfect curriculum to naturalize a dictatorship (SENA, 2019, p. 20).

There, is important to understand the role and social function inside the discipline ground of Geography and its teaching in Brazil. In this sense, educational geography should assume an active role in the fight against the ideology represented by the curriculum, to attend specific necessities from a system linked to objectives originated by social interests, contributing to social inequity. Therefore, is a fact that power relations are linked to the curriculum. Facing that, Lopes & Macedo (2011)

> Understand the world comes with the comprehension of the structures that constitute it […], synonyms of power practice, but also a signification practice, to attribute senses, because builds reality, governs us, compels our behavior, projects our identity, everything producing senses (LOPES & MACEDO, 2011, p. 41-42).

Therefore, teaching Geography – just like any other sciences – becomes above all to assumes a political position related to the BNCC document, and the methods choose for apprehend reality signs to understand the citizenship limitations in daily practices, could be elevated to revolutionary praxis.

5. The Common National Basis and the Geography Teaching

In this chapter we will search to explore some BNCC elements, and the Curricular Component of Geography exposed in the last promulgated document. Is important to mention that the BNCC (BRASIL, 2017) is a reference document for national curriculum, related to its impact in different spheres of country's educational policy. Impacts that also could be used to reflect about the main curricular proposes in Mato Grosso do Sul. About it, the "new" curriculum says:

> […] the BNCC integrates a nationwide policy for Basic Education that should contribute to align other policies and actions in federal, state, and municipal scope, referent to the formation of teachers, evaluation, elaboration of educational content, and the standards to offer the appropriate structure to a complete educational development (BRASIL, 2017, p. 8).

The propose to elaborate a document by BNCC is previewed in the goal 7 of PNE under the law (Nº 13.005/2014) that considers the basic education quality. About the document, the 7.1. strategy says that is necessary to:

> Establish and implement through aninterfederative pact the pedagogical guidance for basic education and the common national basis for curriculums, with rights and objectives for learning and development of students from each year of elementary and high school, with respect for regional, state, and local (PNE, 2014).

In a general matter, the PNE search to incorporate the right for quality education whose objective is to establish the essential knowledge for every student of the country, where they have the right to gain access and appropriation during Basic Education. In this perspective, the

document considers that the content serves for development of competences taken as learning that should stimulate quality in every specificity stage of education.

To surpass the abilities that the curriculum directed for pedagogical practices, is necessary to assures the principles of equality and equity prevenient from the National Curricular Guidelines for Basic Education – LDB – Law: 9394/96 - (BRASIL, 1996). In general lines, belongs to the Curricular Component of Geography: "articulate comprehensions of world, living places, and languages, just as the scientific knowledge produced […], looking to developed critical world interpretations" (BRASIL, 2017, p. 160).

The curricular component of Geographyis divided in five "thematic unities" that are common along every year of Elementary School and the "abilities progression" that are these: "the subject and its place in the world", "connections and scales", "labor world", "ways of representation and special thought", and "Ambiental nature and quality of life". Now the "knowledge objects" and "abilities" are specifical for each year (BNCC, 2018, p.361).

Was verified a lack of methodological sequence on the Curricular Component of Geography, compelling to the teacher to (re)organize the "thematic unities" to turn easier the process of learning-teaching. According to Zabela, the didactic sequence objective should: "[…] be introducedin different ways to intervention the activities that can improve our actions during classes, as result of a deeper recognition of variables that interfere and the role to each one had in the learning process for boys and girls" (1998, p.54).

Still according to the author, didactic sequences are "a reunion of ordinated, structured and articulated activitiesto fulfill certain educational objectives that have a begging and end known just for teachers as for students" (ZABALA, 1998, p.18). Facing that, questioning the didact sequence should instigate the debate and propagate the critical perspective, that reflects the importance of a more efficient methodological action.

This conception is not enough to only know the contents, is necessary to search for methodological ways. Certainly, the teachers' function will be to order the knowledge objects that could turn possible the use of sociohistorical and scientific-methodological knowledge to interfere reality and elaborate new knowledge in consequence.

To the context of BNCC elaboration, we noted that Geography discipline is a curricular component with learning objectives to be followed in every school of Brazil, the abilities on this component that corresponds to thirty year of Elementary School are established by this document under our analysis, there we highlighted some of these:

> (EF03GE01) Identified and compares cultural aspects of social groups around their place of live, be in cityside, be in countryside.
>
> (EF03GE02) Identified, in its living places the marks of cultural and economic groups from different origins.
>
> (EF03GE03) Recognize different ways of live from traditional people and communities belonging to different places. Connections and scales. Natural landscapes and anthropic transformations.
>
> (EF03GE04) Explain how natural and historical processacting in the production and change of natural and anthropic landscapes on its places of live, comparing with other places. Labor world. Raw material and industry (BNCC, 2018, p. 377).

By presenting the learning objectives of curricular components – Geography in special – we can perceive how BNCC cannot reach its objective to involve the special characteristic with social practices. In this perspective, in agreement with the overmentioned documents, this way to perceive and analyze reality is considerate relevant to the complete development of the

students and it is the main reason why Geography was in school as an obligatory discipline and implemented by BNCC.

The BNCC is a document made to guide educational systems to build curriculums. However, unifying the school curriculum ignores the local reality of each region in its own specifies. Geography should promote the study of the place as a historical result of social convivence, looking to develop in children the space perception not as a natural thing, but as where they belong and produce in daily life. Through this assumption, we can reflect about the reasoned conception in Castellas& Vilhena (2011) approach that appoints:

> Is essential to give to everyone not the teaching of Geography, but a Geography education, because this contributes for the students to recognizes the social and cultural action from different places, the interactions between societies and the dynamic of the nature that occur such historical moments. This because life in society is dynamic and the geography space absorbs the contradictions related to the rhythms established by innovation in the informational and technique ground, which implies, in a certain manner, changes of behavior and culture in population of different places (CASTELLAR & VILHENA, 2011, p. 9-10).

Facing such content, still exists a major problem in BNCC: “Is necessary to go further, knowing that learn geography is an intellectual activity and the engagement only happens for the student when come to realize the meaning of the fulfilled activity” (GUIMARÃES, 2018, p. 1047). Thereby, we notice that the BNCC contents are essential and – at the same time – excessive, which turns rare the spaces of creation and attention related to the specific content:

> The proposes presents content on a detailed way in an excessive quantity sense. If by one side the introductory text is clean and economic, this was not verified in the charts destinated to specify and the development of knowledge objects, because in these perceives superabundance (GUIMARÃES, 2018, p.1048).

Facing the facts described above, is necessaire to highlight about how institutions should be adapted, respecting the diversity in the curricular campus, demanding reflections and methodological actions to build the curriculum in school, belonging to the teacher (re)organize the thematic unity and the knowledge objects to turn easier the teaching-learning process, to building the historical, social, cultural, and political of each region in the country.

6. Final appointments

The study fulfilled by this article had the objective to analyze the Curricular Component of Geography inside BNCC. In this sense, was presented first the historical process that brings to build this document, and after the systematization of Geography as a science and its implementation in school curriculums. To finish this study, was presented the considerations about the most significative changes that the document brought, according to the authors.

After finishing the analysis of the document, we could assure that the BNCC, in a general matter, is very significative to build the education in curriculums for Brazilian schools. But such expectations only will be reached if the curriculum and the learning contribute to social practices that are real and dynamic, in constant change, in a perspective of political formation for citizenship.

The Curricular Component of Geography is presented by BNCC as a important science for form integrally the individual from its initial elementary years of learning and had a important hole in education, Brazil specially, where needs of substantial chances. The Geography teaching should assure that the student understand better the world where lives, creating an agent for social changing as the main objective of this curricular component.

But the way where the BNCC presents the references for geography education without the necessary clarity about the geographic reason, not turning clear the learning objectives related to conceptual and basic notions of this science, that is not a tool for instrumentalizing the pedagogical practice of the geography teacher.

There, we understand that a curriculum which assures complete learning and development for the person should consider the life's history of everyone related and constitute a substance for the presented reality. Is important to have conscience about what is expected to reach with the geography teaching.

In other words, is impossible to unify the curriculum, which is the same in every school, because it needs to make sense and to be build according to the context, picking demands and necessities that are not homogeneous. The curricular policies according to the theme unrespects the multiculturalism and the diversity that exists in schools.

References

AUSUBEL, David Paul. **Aquisição e retenção de conhecimentos:** uma perspectivacognitiva. Lisboa: Plátano, 2003.

BRASIL, Ministério da Educação. **Base Nacional Comum Curricular.** 2017. Disponível em: <http://basenacionalcomum.mec.gov.br/a-base>. Acesso em: 25 abr. 2021.

_____. **Lei 13.005,** de 25 de junho de 2014. Plano Nacional de Educação. PNE. Diário Oficial da União, Brasília, 2014.

_____.**Lei nº 12.796**, de 04 de abril de 2013. Estabelece as diretrizes e bases da educação nacional, para dispor sobre a formação dos profissionais da educação e dar outras providências. Disponível em: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_Ato2011-2014/2013/Lei/L12796.htm#art2. Acesso em: 05 abr. 2021.

_____. **Parecer CNE/CEB nº 5/2011**. Pareceres da Câmara de Educação Básica do Conselho Nacional de Educação. Brasília, DF, Brasil: MEC. Fonte: Conselho Nacional de Educação: Disponível em:http://portal.mec.gov.br/conselho-nacional-de-educacao/atos-normativos. Acesso em: 25 maio 2021.

_____. Ministério da Educação**. Resolução nº 7**, de 14 de dezembro de2010. (PDF). Ministério da Educação. 2010.Disponível em: <http://portal.mec.gov.br/dmdocuments/rceb007_10.pdf.> Acesso em: 09 de abril de 2021.

_____. Lei nº 9.394, de 20 de dezembro de 1996. **Lei de Diretrizes e Bases da Educação.** LDB. Diário Oficial da União. Brasília: Senado Federal, Coordenação de Edições Técnicas, 2017.

_____.ART. 210. Constituição (1988). **Constituição da República do Brasil de 1988.** Brasília, DF: Presidente da República, 2016. Disponível em: <https://www.senado.leg.br/>. Acesso em: 29 de abr. de 2021.

BOGDAN, Robert.; BIKLEN, Sari Knopp. **Investigação Qualitativa em Educação:** uma introdução à teoria e aos métodos. Porto – Portugal. Porto Editora, 1994, p.13.

CALLAI, Helena Copetti. **O ensino e a pesquisa da Geografia para os anos iniciais do Ensino Fundamental**. Revista Brasileira de Educação em Geografia, Campinas, v. 6, n. 11, p. 06-20, jan./jun., 2016.

_____. **A Formação do profissional de geografia: o professor**. Coleção: Ciências Sociais. Ijuí: Unijuí, 2013.

CAVALCANTI, Lana de Sousa. A Geografia escolar e a sociedade brasileiracontemporânea. *In*: TONINI, Ivaine Maria *et al* (org.). **O ensino de Geografia e suas composições curriculares.** Porto alegre: UFRGS, 2011.

CASTELLAR, Sonia Maria Vanzella. A alfabetização em geografia.***Espaços da Escola,*** Ijuí, v. 10, n. 37, p. 23-46, jul./set. 2000.

CASTELLAR, Sônia; VILHENA, Jerusa. **Ensino de Geografia.** São Paulo: Cengage Learning, 2011. Coleção Ideias em ação/ Coordenadora Anna Maria Pessoa de Carvalho.

CERQUEIRA, Mário Jorge de Araújo, *et.al*., A Educação de Jovens e Adultos e a BNCC do Ensino fundamental. 2020. **Linhas Críticas**: 1–25. ISSN 1516-4896. Disponível em: <doi:10.26512/lc.v26.2020.30582.> Acesso em: 20 de abr. de 2021.
FREITAS, *et.al.* Inês Aguiar de. **História do pensamento geográfico.** Disponível em: <https://canal.cecierj.edu.br/012016/9135be01eb06e6fca4a379a1ca3bc710.pdf.>. Acesso em: 28 de abril de 2021.

FRIGOTTO, Gaudêncio. **A Escola "sem" partido:** esfinge que ameaça a educação e a sociedade brasileira. Rio de Janeiro: UERJ, LPP, 2017.

GAIO, Roberta; CARVALHO, Roberto Brito; SIMÕES, Regina. Métodos e técnicas de pesquisa: a metodologia em questão. *In:* GAIO, R. (org.). **Metodologia de pesquisa e produção de conhecimento.** Petrópolis, Vozes, 2008.

GUIMARÃES. Iara Vieira. Ensinar e aprender Geografia na Base Nacional Comum Curricular (BNCC)**.***In*:**Ensino e Revista**. Vol 25, n. 3, 2018.

LOPES, Alice Casimiro; MACEDO, Elizabeth, **Teorias do Currículo.** São Paulo, Cortez, 2011.

MORIN, Edgar. **Os Sete Saberes necessários à Educação do Futuro**. São Paulo: Cortez, 2002.

SANTOS, Milton. **Técnica, espaço, tempo**: globalização e meio técnico-científico informacional. São Paulo: HUCITEC, 1994.

SENA. Ivânia Paulo Freitas de Souza. Convite ao questionamento e à resistência ao abismo lançado pela Base Nacional Comum Curricular –BNCC**.***In:* **Diálogos Críticos**: BNCC, educação, crise e luta de classes em pauta. Porto Alegre, RS: Editora Fi, 2019.

SEVERINO, Antônio Joaquim Severino: **Metodologia do trabalho científico**. 23ª. São Paulo, Cortez, 2007.

SILVA. Tomás Tadeu da. O currículo como fetiche: a poética e a política do texto curricular. Belo Horizonte: autêntica, 2003.

SILVA, Maroni Maria da Conceição *et.al.,* Dificuldades De Aprendizagem No Ensino De Geografia No 7º ano da U.E. Florisa Silva em Canto do Buriti-PI. *In:***Pesquisar – Revista de Estudos e Pesquisas em Ensino de Geografia.** ISSN: 2359-1870. Disponível em: <http://incubadora.periodicos.ufsc.br/index. php/pesquisar.> Acesso em: 20 de abril de 2021.

ZABALA, Antoni. **A prática educativa: como ensinar.** Porto Alegre: Editora Artes Médicas Sul Ltda., 1998.

EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON CREDIT CARD AND CONSUMER LOAN USAGE IN TURKEY

Asst. Prof. Dr. M. Esra ATUKALP
Giresun University, Bulancak K.K. School of Applied Sciences, Department of International Trade and Finance
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8412-1448

1. INTRODUCTION

The Covid-19 pandemic has caused many problems on a global scale. Undoubtedly, the foremost among these problems is the one related to health individually and systemically. On the other hand, the economic problems experienced by countries due to the Covid-19 pandemic are also of great importance. In the context of economic problems, both individuals and businesses have experienced significant financial problems. Individuals and businesses whose incomes decreased during the pandemic process had to use foreign financial resources, which we can also call credit, to provide the funds they needed.

The aim of this study is to analyze the impact of the Covid-19 pandemicc on credit card, consumer credit and total credit usage in Turkey. In this context, deposit banks, participation banks and the entire banking sector are discussed. And it has been analyzed whether there is a difference between credit cards, consumer loans and total loans in terms of aforementioned bank structures in the data set before and after the Covid-19 pandemic. In other words, it was tried to determine whether credit card, consumer loan and total loan usage were affected by the pandemic.

The study consists of four parts. The sequence of the following sections is as follows: In the second section, the studies in the field of banking regarding the Covid-19 pandemic were examined, and the effect of the Covid-19 pandemic on the use of credit from the banking sector was analyzed. In the conclusion part of the study, the evaluation of the study was made.

2. INVESTIGATION OF THE EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON LOAN USAGE FROM THE BANKING SYSTEM

The economic and commercial areas affected as a result of the pandemic and the levels of impact constitute the area of investigation of the Covid-19 pandemic, as well as all the factors that caused the crisis. In line with the analysis, there are literature studies on the financial and economic effects of the pandemic.

Studies on the banking system in Turkey, the studies of Bekci, Köse and Aksoy (2020) in relation to the pandemic process on the asset quality of banks; the studies of Beybur and Çetinkaya (2020) and Uzun (2021), which deal with the effects of the pandemic on the use of digital banking products/services, and the studies of Ersoy, Gürbüz and Erdoğan (2020), which deal with the effects of the measures applied during the pandemic on the sector can be considered. There are also studies with non-banking studies on the financial sector.

In this study, by considering the deposit banks, participation banks and the entire banking sector, an analysis was made whether there is a difference in the use of credit cards, consumer credits and the total amount of credit extended, considering the pre and post Covid-19 pandemic.

2.1. Method and Dataset

In this study, which was conducted to determine the effect of the Covid-19 pandemic on the amount of loans used from banks, deposit banks, participation banks and the whole banking sector were discussed. Regarding credit usage, credit card usage, consumer credit usage and total credit amount are discussed. Mann-Whitney U Test, one of the non-parametric tests that makes pairwise comparison, will be used in the analysis (McCrum-Gardner, 2008: 39).

January 2019-March 2021 was taken as the basis for the analysis period and the analysis was carried out with monthly data. The first Covid-19 case in Turkey was detected in March 2020 and the analysis period was considered as 14 months before and 13 months after this date, and in this context, the effects of the pandemic regarding the analyzed variables were tried to be determined. The data were obtained from the Banking Regulation and Supervision Agency website.

2.2. Findings

In the analysis, firstly, the normality test was performed and as a result, the statistical analysis method was determined. Since the test results were lower than 0,05 in all of the credit card usage, consumer credit and total credit variables, it was determined that there was no normal distribution of the variables and that the analysis should be continued with non-parametric methods.

Descriptive statistics for the variables are given in Table 1. As can be seen in Table 1, the ranking in each variable is given as deposit bank, participation bank and sector.

Table 1: Descriptive Statistics on Credit Levels

		N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Credit Card	Deposit	27	131.004.306.000	217.387.081.000	161.594.325.667	25.879.010.816
	Participation	27	1.570.606.000	2.858.026.000	2.042.903.556	353.051.788
	Sector	27	132.620.244.000	220.287.869.000	163.610.095.111	26.261.122.742
Consumer Loan	Deposit	27	379.311.997.000	655.809.948.000	500.262.599.333	106.953.489.865
	Participation	27	13.970.292.000	31.795.556.000	21.189.638.296	7.418.936.136
	Sector	27	395.530.340.000	692.081.131.000	524.427.781.963	115.307.879.386
Total Credit	Deposit	27	2.071.491.525.000	3.233.066.322.000	2.580.393.700.185	407.462.429.489
	Participation	27	111.926.888.000	238.659.023.000	166.101.257.259	45.959.459.084
	Sector	27	2.111.339.562.000	3.775.285.092.000	2.965.753.148.889	501.094.395.041

Average credit card usage is 2.042.903.556 TL in participation banks, 161.594.325.667 TL in deposit banks and 163.610.095.111 TL for the sector total. While the average use of consumer loans by participation banks, deposit banks and the sector is 21.189.638.296 TL, 500.262.599.333 TL and 524.427.781.963 TL, respectively, total loans are 166.101.257.259 TL, 2.580.393.700.185 TL and 2.965.753.148.889 TL. The same is true for the minimum and maximum values.

The Mann-Whitney U Test results, which were carried out to determine the difference in credit card, consumer loan and total loan usage before and after the Covid-19 pandemic, are given in Table 2.

According to the data in Table 2, as a result of the analysis, it was determined that the amount of credit used from deposit banks, participation banks and the whole banking sector via credit cards, as consumer loans and as total amount showed a significant difference before and after the Covid-19 pandemic.

Table 2: Mann-Whitney U Test Results on Credit Level Before and After the Pandemic

			N	Mean Rank	Sum of Ranks	U	p
Credit Card	Deposit	Pre-pandemic	14	9,21	129,00	24,000	,001
		Post pandemic	13	19,15	249,00		
		Total	27				
	Participation	Pre-pandemic	14	8,93	125,00	20,000	,001
		Post pandemic	13	19,46	253,00		
		Total	27				
	Sector	Pre-pandemic	14	9,14	128,00	23,000	,001
		Post pandemic	13	19,23	250,00		
		Total	27				
Consumer Loan	Deposit Participation Sector	Pre-pandemic	14	7,50	105,00	,000	,000
		Post pandemic	13	21,00	273,00		
		Total	27				
Total Credit	Deposit Participation Sector	Pre-pandemic	14	7,50	105,00	,000	,000
		Post pandemic	13	21,00	273,00		
		Total	27				

According to Table 2 data, there is a statistically significant difference on credit card, consumer loan and total loan usage, in favor of after the Covid-19 pandemic. Accordingly, after the Covid-19 pandemic, there is a higher loan utilization in terms of credit cards, consumer loans and total loans.

The Covid-19 pandemic caused a significant weakening of the economic activities, and within the scope of the liquidity measures taken to reduce the risks in the credit market, the functionality of the credit channel was tried to be increased. In this direction, credit support packages increased credit growth (CBRT, 2020: 53).

3. CONCLUSION

In this study, which was carried out to determine the level of existence of the effect of the Covid-19 pandemic, which affected the world, on the amount of credit used from banks in Turkey via credit cards, consumer loans and total loans, the deposit banks, participation banks and total banking industry has been addressed as a credit utilization channel. The analysis is based on the period 2019:1-2021:3. In the study made with monthly data, the effects of the pandemic on credit cards, consumer loans and total loans were tried to be determined by the Mann-Whitney U test.

As a result of the analysis, loans extended by deposit banks, participation banks and banking sector in Turkey as credit cards, consumer loans and total loans show significant differences before and after the Covid-19 pandemic. This difference increases after the pandemic. Accordingly, after the Covid-19 pandemic, higher credit utilization is considered in terms of credit cards, consumer loans and total loans, from the banks in question.

It may not be enough to address the issue of the banks being affected by the pandemic only in the form of credit cards and consumer loans. In this regard, if the extent to which the pandemic affects businesses in the context of credit, the sectoral exposure to the pandemic, the effect of the pandemic, which is determined in this study, which has an impact on consumer loans, on business loans, the ability of businesses that have financial difficulties to take out loans during the pandemic can be discussed. Thus, determining the effects of the pandemic on the banking sector not only in terms of consumer loans, but also in terms of business loans and sectoral impacts, which have higher amounts, may be important in terms of creating a real outlook on the banking sector's credit profile.

REFERENCES

Bekci, İ., Köse, E. ve Aksoy, E. (2020). Covid-19'un Türkiye'de Bankalar Üzerindeki Ekonomik Etkisine Dair Bir Tahmin, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi,* 5 (özel sayı): 185-205.

Beybur, M. ve Çetinkaya, M. (2020). "Covid-19 Pandemisinin Türkiye'de Dijital Bankacılık Ürün ve Hizmetlerinin Kullanımı Üzerindeki Etkisi", *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4(2): 148-163.

Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT). (2020). *Financial Stability Report.* https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/a9d41e9d-d5b2-4649-a8f9-fcc43d1a0414/Finansal.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-a9d41e9d-d5b2-4649-a8f9-fcc43d1a0414-n9vm6VO

Ersoy, H., Gürbüz, A.O. ve Erdoğan, M. (2020). "Covid-19'un Türk Bankacılık ve Finans Sektörü Üzerine Etkileri, Alınabilecek Önlemler", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 19(37): 146-173.

McCrum-Gardner, E. (2008). "Which is the Correct Statistical Test to Use?", *British Journal of Oral and Maxillofacial Surgery,* 46: 38-41.

Uzun, U. (2021). "Türkiye'de Dijital Bankacılık Kullanımı Üzerinde Covid-19 Pandemisinin Etkileri", *Fiscaoeconomia,* 5(1): 309-323.

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE ÖĞRENİM GÖREN FARKLI BRANŞLARA SAHİP ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Seda SABAH
Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun,
Aydan ERMİŞ
Öğretim Görevlisi, Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Soner ÇANKAYA
Öğretim Üyesi, Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun

GİRİŞ

Spor, insanların bedensel gelişiminin yanında bireylerin ruh sağlığı gelişimini de amaçlamaktadır. Aynı zamanda rekabet duygusu da belli şartlar çerçevesinde spor kapsamında yer almaktadır (Aracı, 1993). Dolayısıyla bu süreçte spor, insanların hem beden hem de ruh sağlığını geliştirmekle beraber yarışma ve mücadele kavramlarını da içine alan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan spor bu olumlu katkılarının yanı sıra şiddet ve saldırganlık konularını da içerisinde barındırmaktadır.

Kişinin karşısındaki kişiye acı çektirmek veya cezalandırmak amacıyla sözlü veya fiziksel olarak sergilediği davranış, saldırganlık olarak adlandırılmaktadır. Sergilenen bu davranış spor yapmayan bireylerde görüldüğü gibi spor yapan kişiler arasında da gözlemlenmektedir (Yurttaş, 2016). Aynı zamanda saldırganlık durumu, eğitim, toplum ve aile hayatında yaşamın her safhasında kendini gösteren bir sorundur. Son zamanlarda şiddet ve saldırganlık olayları artmakta olup bu durum spor kulüpleri ve kuruluşlarında görülmekte ve aynı zamanda üniversitelere kadar ulaşmaktadır. Nitekim şiddet ve saldırganlık olaylarının eğitim kurumlarında spor yapan kişileri içine alacak şekilde büyümesi bir takım önlemler alınması durumunu zorunlu hale getirmiştir (Şeker, 2020: 3).

Sporda saldırganlığa sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum sporcunun özelliklerinin yanı sıra, antrenörün taktiği, taraftar ve medya baskısıyla da ilişkili bir durum olarak nitelendirilebilir. Sporda bir davranışın saldırgan niteliği taşıyıp taşımadığı, sporcunun o davranışı sergilerken belli kuralların dışına çıkıp çıkmamasıyla da ilişkili bir husustur. Diğer taraftan ailede ve toplumda saldırganlıkla ilgili değer yargıları ve saldırganlığa karşı gösterilen tutumda oldukça önem taşımaktadır. Bu tür davranışları küçük yaşlardan itibaren öğrenen çocuklar genellikle yaşam boyu sürdürmektedirler (Doğan, 2015: 205-208). Özellikle saldırganlık davranışlarının eğitim kurumlarında da sıklıkla görülmesinden yola çıkarak; çalışmada Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören farklı branşlara sahip öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğru Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören farklı branşlara sahip öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi amacını taşımaktadır. Araştırmanın yürütülmesi hususunda Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Kararı (karar no: 2021/438) ile onay alınmıştır. Bu kapsamda çalışma betimsel araştırma deseninin bir çeşidi olan tarama araştırma modelindedir. Çalışmanın evreni, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültelerinde öğrenim gören

farklı spor branşına sahip öğrenciler kapsamındadır. Örneklem grubunu ise tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 157 öğrenci grubu oluşturmaktadır.

Veri toplama aracı olarak Gladue (1994) tarafından geliştirilen Türkçeye uyarlaması Çelik ve Otrar (2009) tarafından yapılan Saldırganlık Envanteri kullanılmıştır. 20 madde, 5'li likert tipli (1 = bana hiç uygun değil, 2= bana birazcık uygun, 3= bana kısmen uygun, 4= bana çok uygun, 5= bana tamamıyla uygun) olan bu envanter 4 alt boyuttan (fiziksel saldırganlık: 1, 5, 9, 12; sözel saldırganlık: 3, 7, 11, 14, 16, 18, 20; dürtüsel saldırganlık: 2, 6, 10, 13, 15, 17, 19 ve saldırganlıktan kaçınma: 4, 8) oluşmaktadır. Her bir faktör için puanlama maddelere verilen cevapları toplamının madde sayısına bölünmesi ile elde edilmektedir. Her bir faktör için puanın artması ilgili özelliğin arttığı şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçekten genel toplam puan da elde edilebilmektedir.

Araştırmada Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile güvenirlilik katsayıları (cronbach alpha) hesaplanmıştır. Aşağıda belirtilen tabloda değerlendirme kriterlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Özdamar, 1999).

Tablo 1. Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait iç tutarlılık katsayıları

Ölçek	İç Tutarlılık Katsayısı	Değerlendirme
Saldırganlık Envanteri	0,886	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Fiziksel Saldırganlık	0,798	Orta Düzey Güvenilir
Sözel Saldırganlık	0,804	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Dürtüsel Saldırganlık	0,830	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Saldırganlıktan Kaçınma	0,729	Orta Düzey Güvenilir

Katılımcıların ölçek maddelerine verdiği cevaplardan elde edilen toplam puanların kişisel bilgi formundaki değişkenlere göre normal dağılım gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile belirlenmiştir (P>0,05). Çalışmada, ölçek toplam puanların ve alt boyut toplam puanlarının cinsiyet, branş vb. değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği Student t testi ile, okuduğu sınıf veya bölüm, gelir düzeyi vb. gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Aalizi (One-way ANOVA) ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Araştırma bulgularının, ortalama ve standart sapma değerleri gösterilmiş olup, sonuçlar p<0,05 önem seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalar SPSS 22.0 V istatistik paket programda yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%	Branş	n	%
Kadın	70	44,6	Bireysel	86	54,8
Erkek	87	55,4	Takım	71	45,2
Toplam	157	100,0	Toplam	157	100,0

Bölüm	n	%	Sınıf	n	%
BSÖ	6	3,8	1.sınıf	29	18,5
ANT	19	12,1	2.sınıf	49	31,2
SYB	52	33,1	3.sınıf	54	34,4
REK	80	51,0	4.sınıf	25	15,9
Toplam	157	100,0	Toplam	157	100,0

Mezun Olunan Lise	n	%
Anadolu	76	48,4
Meslek	59	37,6
Özel	12	7,6
Düz	10	6,4
Toplam	157	100,0

Gelir Düzeyi	n	%
Düşük(Gelir<Gider)	30	19,1
Orta (Gelir=Gider)	118	75,2
Yüksek (Gelir>Gider)	9	5,7
Toplam	157	100,0

Çalışmada 70 kadın, 87 erkek olmak üzere toplam 157 öğrenci üzerinde anket uygulamaları yürütülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin 86'sı bireysel, 71'i ise takım spor branşına sahiptir. Ayrıca öğrencilerin 80'i rekreasyon, 52'si spor yöneticiliği, 19'u antrenörlük, 6'sı beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde öğrenim görmektedir. İlaveten öğrenci grubunun çoğunlukla Anadolu lisesinden mezun olduğu ve orta düzeyde gelire sahip oldukları belirlenmektedir (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların yaşı ile saldırganlık düzeyleri arası ilişki

		Saldırganlık	Fiziksel	Sözel	Dürtüsel	Kacınma
Yaş	r-değeri	-0,122	-0,091	-0,051	-0,140	-0,092
	P-değeri	0,128	0,257	0,527	0,080	0,253

Yapılan araştırmada katılımcıların yaşı ile Saldırganlık Düzeyleri ve alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamsız negatif bir ilişki tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların cinsiyetine göre saldırganlık düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Kadın (n=70)		Erkek (n=87)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Saldırganlık	48,17	15,35	50,02	13,62	0,425
Fiziksel	7,94	3,85	8,70	4,03	0,234
Sözel	17,90	6,51	18,76	5,91	0,388
Dürtüsel	15,79	6,79	15,93	5,52	0,883
Kaçınma	6,54	2,45	6,63	2,53	0,824

Çalışmada katılımcıların cinsiyetleri ile saldırganlık düzeyleri arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir faklılık olmadığı belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların gelir duruma göre saldırganlık düzeyleri

Gelir Düzeyi	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Saldırganlık Ölçeği Toplam Puanı				
Düşük(Gelir<Gider)	30	55,37 a	15,76	0,026
Orta (Gelir=Gider)	118	47,51 b	13,91	
Yüksek (Gelir>Gider)	9	50,78 ab	11,23	
Fiziksel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
Düşük(Gelir<Gider)	30	10,33 a	4,29	0,008
Orta (Gelir=Gider)	118	7,86 b	3,77	
Yüksek (Gelir>Gider)	9	8,44 ab	3,43	
Sözel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
Düşük(Gelir<Gider)	30	20,83 a	6,65	0,045
Orta (Gelir=Gider)	118	17,71 b	5,87	
Yüksek (Gelir>Gider)	9	18,89 ab	7,08	
Dürtüsel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				

Düşük(Gelir<Gider)	30	18,03	6,52	0,096
Orta (Gelir=Gider)	118	15,36	6,03	
Yüksek (Gelir>Gider)	9	15,22	4,21	
Saldırganlıktan Kaçınma Alt Boyut Toplam Puanı				
Düşük(Gelir<Gider)	30	6,17	2,32	0,093
Orta (Gelir=Gider)	118	6,58	2,52	
Yüksek (Gelir>Gider)	9	8,22	2,11	

Katılımcıların gelir durumuna göre saldırganlık düzeyleri arasında fiziksel ve sözel saldırganlık alt boyutları açısından anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Düşük gelire sahip olan öğrenci grubunun diğer öğrencilere göre saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların okudukları sınıflara göre saldırganlık düzeyleri

Sınıf	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Saldırganlık Ölçeği Toplam Puanı				
1.sınıf	29	50,55	16,50	0,595
2.sınıf	49	49,41	14,24	
3.sınıf	54	47,22	12,19	
4.sınıf	25	51,48	16,74	
Fiziksel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	29	9,45	4,41	0,369
2.sınıf	49	8,29	4,12	
3.sınıf	54	7,83	3,52	
4.sınıf	25	8,40	3,96	
Sözel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	29	18,52	6,14	0,842
2.sınıf	49	18,24	6,58	
3.sınıf	54	17,98	5,44	
4.sınıf	25	19,32	7,12	
Dürtüsel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	29	16,55	6,97	0,383
2.sınıf	49	15,86	5,46	
3.sınıf	54	14,87	5,65	
4.sınıf	25	17,24	7,10	
Saldırganlıktan Kaçınma *Alt Boyut Toplam Puanı*				
1.sınıf	29	6,03	2,38	0,402
2.sınıf	49	7,02	2,37	
3.sınıf	54	6,54	2,45	
4.sınıf	25	6,52	2,89	

Katılımcıların okudukları sınıf durumuna göre saldırganlık düzeyleri arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 7. Katılımcıların okudukları bölüme göre saldırganlık düzeyleri

Sınıf	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Saldırganlık Ölçeği Toplam Puanı				
BSÖ	6	52,83	23,29	0,287
ANT	19	52,00	16,80	
SYB	52	51,08	12,94	
REK	80	47,04	13,88	
Fiziksel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	6	9,67	6,38	0,716
ANT	19	8,26	3,72	
SYB	52	8,67	4,05	
REK	80	8,09	3,78	
Sözel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	6	20,17	9,77	0,157
ANT	19	18,63	7,02	
SYB	52	19,69	5,64	
REK	80	17,33	5,92	
Dürtüsel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	6	17,67	9,71	0,193
ANT	19	17,89	7,40	
SYB	52	16,33	5,40	
REK	80	14,95	5,83	
Saldırganlıktan Kaçınma *Alt Boyut Toplam Puanı*				
BSÖ	6	5,33	3,27	0,370
ANT	19	7,21	2,64	
SYB	52	6,38	2,19	
REK	80	6,68	2,57	

Katılımcıların okudukları bölüme göre saldırganlık düzeyleri arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7).

Tablo 8. Katılımcıların branşlarına göre saldırganlık düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Bireysel (n=86)		Takım (n=71)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Saldırganlık	47,21	13,08	51,61	15,61	0,057
Fiziksel	7,87	3,62	8,96	4,28	0,092
Sözel	17,53	5,83	19,39	6,47	0,060
Dürtüsel	15,30	5,69	16,55	6,54	0,203
Saldırganlıktan Kaçınma	6,50	2,35	6,70	2,66	0,610

Katılımcıların sahip oldukları branşlar türüne göre saldırganlık düzeyleri arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 8).

Tablo 9. Katılımcıların mezun oldukları liseye göre saldırganlık düzeyleri

Mezun Olunan Lise	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Saldırganlık Ölçeği Toplam Puanı				
Anadolu	76	47,33 ab	14,63	0,050
Meslek	59	51,75 ab	13,33	
Özel	12	54,83 a	12,95	
Düz	10	41,60 b	16,77	
Fiziksel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	76	7,96	3,77	0,065
Meslek	59	9,03	4,11	
Özel	12	9,58	4,40	
Düz	10	6,00	2,83	
Sözel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	76	17,59 ab	5,91	0,009
Meslek	59	19,73 a	5,91	
Özel	12	20,58 a	6,17	
Düz	10	13,70 b	7,15	
Dürtüsel Saldırganlık Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	76	15,38	6,57	0,338
Meslek	59	16,68	5,58	
Özel	12	16,92	3,55	
Düz	10	13,50	7,41	
Saldırganlıktan Kaçınma *Alt Boyut Toplam Puanı*				
Anadolu	76	6,39 ab	2,40	0,026
Meslek	59	6,31 b	2,44	
Özel	12	7,75 ab	2,70	
Düz	10	8,40 a	2,41	

Katılımcıların mezun oldukları lise türüne göre saldırganlık düzeyleri arasında sözel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Sözel saldırganlık alt boyutunda; özel ve meslek liselerinden mezun olan öğrenci grubunun saldırganlık düzeylerinin yüksek, düz ve anadolu liselerinden mezun olan öğrenci grubunun ise saldırganlık düzeylerinin düşük bulunurken; saldırganlıktan kaçınma alt boyutunda ise düz lise mezunu öğrenci grubunun en yüksek düzeyde olduğu tespit edilmektedir (Tablo 9).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma sonucunda; katılımcıların yaş, cinsiyet, okudukları sınıf, bölüm ve branş değişkenine göre saldırganlık düzeylerinde ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmektedir. Bunun yanı sıra düşük gelire sahip olan öğrenci grubunun fiziksel ve sözel saldırganlık alt boyutunun diğer öğrenci grubuna göre daha yüksek olduğu belirlenmektedir. Tüm bunlara ek olarak sözel saldırganlık alt boyutunda özel ve meslek liselerinden mezun olan öğrenci grubunun saldırganlık düzeylerinin yüksek, saldırganlıktan kaçınma alt boyutunda ise düz lise mezunu öğrenci grubunun puanlarının en yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında literatürde çalışma bulgularıyla benzerlik ve farklılık gösteren diğer araştırmalar incelendiğinde; gelir durumu ve ilgilenilen spor branşının saldırganlık düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı (Bilgiç, 2020), BESYO bölümünde eğitim alan

öğrencilerin diğer fakültelerdeki öğrencilere oranla saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu ve saldırganlık tutumu arttıkça sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyinde de artış görüldüğü (Şeker, 2020), spor yapmayan bireylerin spor yapan bireylere göre daha çok saldırganlık eğiliminde olduğu (Arslan, 2018), sedanter bireylerin farklı branşlara sahip olan bireylere oranla saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu (Shokoufeh, 2014), bireysel spor yapanların takım spor branşına sahip bireylere nazaran saldırganlık düzeylerinin daha yüksek belirlendiği (Tutkun ve ark. 2010), cinsiyet değişkeninin saldırganlık düzeyinde anlamlı bir farklılık teşkil etmediği (Dervent, 2007), erkek bireylerin kadınlara göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu (Giles ve Heyman, 2005), cinsiyet açısından incelendiğinde erkeklerin bayanlardan daha saldırgan tutum sergilediği (Lancelotta ve Vaughn, 1989) şeklinde sonuçlara ulaşılmaktadır.

Yapılan çalışmada özellikle düşük gelire sahip olan öğrenci grubunun sözel ve fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Maddi yönden sorun yaşayan bireylerde bu problem stres oluşumuna sebebiyet vererek, olaylar karşısında kişinin kendisini kontrol edememe durumunu tetikleyebilir. Dolayısıyla bu durum kişinin saldırganlık eğilimini arttıracaktır. Bunun yanı sıra özellikle düz lise mezunlarının saldırganlıktan kaçınma düzeylerinin diğerlerine nazaran daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sporun insan hayatına fiziksel yönden katkısının yanında, ruhsal anlamda da oldukça yarar sağladığı bilinmektedir. Özellikle bu pandemi sürecinde kişilerin sosyal yaşamda çok fazla aktif olamaması aynı zamanda bu sürecin işsizlik durumuna sebebiyet vermesi insanlarda kaygı ve strese yol açmaktadır. Dolayısıyla yavaş yavaş normalleşme sürecinde kişilerin stres, kaygı ve çeşitli sorunlardan uzaklaşması amacıyla sporun insan hayatında alışkanlık haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu hususta halka en yakın kuruluşlardan olan yerel yönetimlerin, üniversitelerin, GSİM ortaklaşa çeşitli projeler yürüterek kişilerin aktif spora katılımını sağlayarak toplumda olumsuz eylemlerden uzaklaşmaları azaltılabilir. Tüm bunlara ilaveten çalışmada elde edilen sonuçlarda öğrencilerin saldırganlık düzeyleri düşük düzeyde çıksa bile bu tür olumsuz durumların eğitim kurumlarında da yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda üniversiteler başta olmak üzere öğrencilerin saldırganlık davranış eğilimlerini azaltmak amacıyla çeşitli eğitimlerin verilmesi, medyada insanların özgüvenini arttırıcı, toplumda ve bulunduğu ortamda kendilerini kontrol edebilen, empati kurabilen çevresine saygılı bireylerin yetişmesi hususunda çeşitli programların düzenlenmesi önem arz etmektedir. Son olarak alan yazın incelendiğinde saldırganlık konusuna ilişkin çok fazla çalışmanın yapılmadığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla araştırmacılar tarafından bu hususta nicel ve nitel yöntemler kullanılarak daha geniş bir örneklem gurubuyla çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Aracı, H. Okullarda Beden Eğitimi. Ankara: Bağırgan Yayınevi. (1993).

Arslan, L. (2018). 12-14 Yaş Aralığında Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yüksek lisans Tezi. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Anabilim Dalı. Düzce.

Bilgiç, H. Mardin İli Lise Öğrencilerinin Spor Yapma Durumları ve Bazı Demografik Özelliklerine Göre Saldırganlık ve Sosyalleşme Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Beden Eğitimi Ve Spor Öğretimi. Uşak.

Çelik, H., Otrar M. (2009). *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* Saldırganlık Envanterinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *29, 101-120.*

Dervent, F. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılma İlişkisi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (2007).

Doğan, O. (2015). Spor Psikolojisi. 3. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.

Gladue B. A., (1994). Measures for clinical practice: Asourcebook: Vol. 2 Adults (4th ed.). Fischer, J., & Corcoran, K. (Ed) New York: Oxford University Press.

Giles, J., Heyman, G.D. (2005). Young Children's Beliefs About The Relationship Between Gender and Aggressive Behavior. Child Development. January/February. 76 (1), 107 –121.

Lancelotta GX. Vaughn S. (1989). Relation Between Types of Aggression Sociometric Peer and Teacher Perception. Journal of Educational Psychology. 81 (1), 86-90.

Özdamar, K. (1999) Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1. Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Shokoufeh S. (2014). Erzurum'da Farklı Branşlarla İlgilenen Sporcular İle Spor Yapmayan Sedanterlerin Kişilik ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Erzurum.

Şeker, İbrahim. (2020). Harran Üniversitesinde Spor Yapan Ve Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri, Saldırganlık Ve Spor Ahlakı Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Dedik Üniversitesi. Sağlık bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Anabilim Dalı. İstanbul.

Tutkun E., Güner Ç. B., S. A Ağaoğlu., Soslu, R. (2010). Takım Sporları Ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi Journal of Sports and Performance Researches. 1(1), 23-29.

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE EĞİTİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ MESLEĞİNE YÖNELİK TUTUMLARI

Seda SABAH
Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun,
Aydan ERMİŞ
Öğretim Görevlisi, Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Soner ÇANKAYA
Öğretim Üyesi, Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun

GİRİŞ

Beden eğitimi ve spor birbirlerini tamamlayan bir bütünlük içerisinde yer alan kavramlar olarak adlandırılmaktadır. Beden eğitimi, kişinin beden ve ruh sağlığının gelişiminin yanında bireyin sosyalleşmesi ve kişilik gelişiminde katkısı olan faaliyetler bakımından önem taşımaktadır. Diğer yandan spor ise beden ve ruh sağlığı gelişiminin yanında belli kurallar çerçevesinde rekabet duygusu barındıran, üst düzey yapıldığında çeşitli teknik özellikleri ve yarışmada üstün gelme durumunu içeren faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Yıldız, 2013).

Sporun en üst düzeyde sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için eğitimden yararlanılması, benzer şekilde eğitimde de belli amaçlara ulaşmak amacıyla kullanılan araçlar arasında sporun yer alması nedeniyle, eğitim ve spor arasında sıkı bir ilişki olduğu görülmektedir (Öztürk, 1998).

Türkiye'de, genellikle, bireyin spor ile tanışma süreci beden eğitimi ve spor dersleri ile başlamaktadır. Beden eğitimi ve spor derslerinde yetenekli olan öğrenciler öğretmenleri tarafından fark edilmektedir. Dolayısıyla bu süreçte bazı öğrenciler için bu ders sıradan bir ders olarak, bir kısım öğrenciler içinse sportif yaşamın başlangıç noktası olarak addedilmektedir (Aydemir, 2014). Bu süreçte öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine ilişkin olumlu tutum sergilemesi durumu öğretmenlerin yönlendirmesi ile ilişkili bir husustur (Aicinena, 1991). Başka bir deyişle öğrencilerin dersten zevk alması ve ilgi duymasında beden eğitimi ve spor öğretmenleri de etkilidir (Phillips, 2011). Nitekim öğrencileri spora teşvik etmek, spor yapma alışkanlığı kazandırmak, yetenekleri doğrultusunda doğru spor branşına yönlendirerek ülke sporuna katkı sağlamak ne kadar önemliyse aynı şekilde öğretmenlerinde meslek süresince istekli olması, yaptığı işten zevk alması ve mesleğe ilişkin görüşleri de bir o kadar önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada spor bilimleri fakültesinde eğitim gören öğrencilerin beden eğitimi ve spor öğretmenliği mesleğine yönelik tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın yürütülmesi hususunda Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Kararı (karar no: 2021/436) ile onay alınmıştır. Çalışmada Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümünde eğitim gören öğrencilerin beden eğitimi ve spor öğretmenliği mesleğine yönelik tutumları incelenecektir. Bu kapsamda çalışma betimsel araştırma deseninin bir çeşidi olan tarama araştırma modelindedir. Çalışmanın evreni Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören

öğrenciler kapsamındadır. Örneklem grubunu ise beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 122 öğrenci grubu oluşturmaktadır. Ancak verilerin değerlendirilmesi sırasında formlardan herhangi birini eksik dolduran 4 öğrenci araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. Dolayısıyla analiz sürecinde 118 öğrencinin yanıtları esas alındığı için çalışmanın örneklemi 118 öğrencinin katılımı ile sağlanmıştır.

Veri toplama aracı olarak Ünlü (2011) tarafından geliştirilen Beden eğitimi öğretmenliği mesleğine yönelik tutum ölçeği kullanılmıştır. 23 maddeden oluşan ölçek 5'li likert tipindedir. İlgili ölçek "mesleğe yönelik sevgi" alt boyutu 13 madde ve "mesleğe yönelik kaygı" alt boyutu 10 olmak üzere 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 23 en yüksek puan 115'tir. Ölçekte olumlu maddelerde (19, 24, 10, 17, 16, 7, 5, 25, 1, 23, 4, 21, 8) puanlama 5-4-3-2-1 şeklinde; olumsuz maddelerde (14, 2, 12, 18, 6, 22, 11, 13, 3, 15) puanlama 1-2-3-4-5 şeklinde yapılmaktadır. Ölçekte olumlu maddeler "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum" olarak 5-4-3-2-1 şeklinde puanlanırken, olumsuz maddelerde de 1-2-3-4-5 şeklinde puanlandırılmıştır.

Araştırmada Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile güvenirlilik katsayıları (cronbach alpha) hesaplanmıştır. Aşağıda belirtilen tabloda değerlendirme kriterlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Özdamar, 1999). Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevapların iç tutarlılığı yeterli bulunmuş olması nedeni ile herhangi bir maddenin çıkarılmasına gerek kalmamıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait iç tutarlılık katsayıları

Ölçek tam ve alt boyutlar	İç Tutarlılık Katsayısı	Değerlendirme
Tutum	0,883	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Sevgi	0,921	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Kaygı	0,950	Yüksek Düzeyde Güvenilir

Katılımcıların ölçek maddelerine verdiği cevaplardan elde edilen toplam puanların kişisel bilgi formundaki değişkenlere göre normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov ($n \geq 50$) ve Shapiro-Wilk ($n<50$) testi ile belirlenmiştir ($P>0,05$). Çalışmada, ölçek toplam madde puan ortalamalarının ve alt boyut toplam madde puan ortalamalarının cinsiyet, branş değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği Student t testi ile, okuduğu sınıf, gelir düzeyi mezun olduğu lise değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Analizi (One-way ANOVA) ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Araştırma bulgularının, ortalama ve standart sapma değerleri gösterilmiş olup, sonuçlar $p<0,05$ önem seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalar SPSS 22.0 V istatistik paket programda yapılmıştır.

Ortalama	Düzey
1.00 - 1.80	Çok Düşük
1.81 - 2.60	Düşük
2.61 - 3.40	Orta
3.41 - 4.20	Yüksek
4.21 - 5.00	Çok Yüksek

Tablo 2. BEÖYTÖ ilişkin hesaplama aralığı

Tablo 2'de BEÖYTE ölçeğine ilişkin ortalamalar üzerinden belirlenen aralık katsayılarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

BULGULAR

Tablo 3. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%
Kadın	57	48,3
Erkek	61	51,7
Toplam	118	100,0

Branş	n	%
Takım	69	58,5
Bireysel	49	41,5
Toplam	118	100,0

Mezun Olunan Lise	n	%
Anadolu	36	30,5
Meslek	49	41,5
Özel	17	14,4
Düz	16	13,6
Toplam	118	100,0

Sınıf	n	%
1.sınıf	43	36,4
2.sınıf	34	28,8
3.sınıf	24	20,3
4.sınıf	17	14,4
Toplam	118	100,0

Gelir Düzeyi	n	%
Düşük(Gelir<Gider)	23	19,5
Orta (Gelir=Gider)	87	73,7
Yüksek (Gelir>Gider)	8	6,8
Toplam	118	100,0

Çalışmada, 57 kadın, 61 erkek olmak üzere beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde eğitim gören toplam 118 öğrenci üzerinde anket uygulamaları yürütülmüştür. Öğrencilerin 69'u takım, 49'u bireysel spor branşına sahiptir. Tüm bunlara ek olarak öğrencilerin çoğunlukla meslek lisesinden mezun olduğu ve orta düzeyde gelire sahip oldukları tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların yaşı ile beden eğitimi öğretmenlik mesleğine yönelik tutum düzeyleri arasındaki ilişki

		Tutum	Sevgi	Kaygı
Yaş	r-değeri	-0,067	-0,123	0,008
	P-değeri	0,468	0,184	0,932

Yapılan araştırmada katılımcıların yaşı ile beden eğitimi öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların cinsiyetine göre beden eğitimi öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları

Ölçek tam ve alt boyutlar	Kadın (n=57)		Erkek (n=61)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Tutum	4,11	0,56	3,89	0,69	0,060
Sevgi	4,44	0,56	4,33	0,78	0,420
Kaygı	3,69	1,11	3,31	1,30	0,095

Çalışmada katılımcıların cinsiyetine göre mesleğe yönelik tutumları arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05). Fakat BEÖYTÖ ilişkin hesaplama aralığı (Tablo 2) dikkate alındığında ve kaygı durumu ters kodlandığı için, erkek öğretmen adaylarının kaygılarının orta düzey, kadın öğretmen adaylarının ise yüksek puana (3,41-4,20 arası) sahip olması nedeni ile düşük düzeyde kaygıya sahip olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların gelir düzeyine göre beden eğitimi öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları

Gelir Düzeyi	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Tutum				
Düşük(Gelir<Gider)	23	3,92	0,63	0,214
Orta (Gelir=Gider)	87	3,98	0,64	
Yüksek (Gelir>Gider)	8	4,37	0,55	
Sevgi Alt Boyut Toplam Puanı				
Düşük(Gelir<Gider)	23	4,30	0,78	0,780
Orta (Gelir=Gider)	87	4,40	0,66	
Yüksek (Gelir>Gider)	8	4,47	0,69	
Kaygı Alt Boyut Toplam Puanı				
Düşük(Gelir<Gider)	23	3,43	1,22	0,207
Orta (Gelir=Gider)	87	3,44	1,24	
Yüksek (Gelir>Gider)	8	4,24	0,87	

Çalışmada katılımcıların gelir durumuna göre mesleğe yönelik tutumları arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05). BEÖYTÖ ilişkin hesaplama aralığı (Tablo 2) dikkate alındığında, yüksek gelir düzeyine sahip öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumları (4,37) çok yüksek düzeyde (4,21-5,00 aralığı), düşük ve orta gelirli öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumları ise orta düzeyde (3,41-4,20 aralığı) olduğu görülmektedir. Farklı gelir düzeylerine sahip öğretmen adaylarının sevgi alt boyut toplam puanları aynı aralıkta (4,21-5,00 aralığı – Çok yüksek düzey) olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, BEÖYTÖ kaygı durumu ters kodlandığı için, yüksek gelire sahip öğretmen adayların kaygılarının çok düşük düzey, düşük ve orta gelire sahip öğretmen adaylarının ise düşük düzeyde kaygıya sahip olduğu tespit edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 7. Katılımcıların okudukları sınıflara göre beden eğitimi öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları

Sınıf	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Tutum Ölçeği Toplam Puanı				
1.sınıf	43	4,02	0,56	0,897
2.sınıf	34	3,93	0,64	
3.sınıf	24	4,06	0,58	
4.sınıf	17	3,98	0,90	
Sevgi Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	43	4,43	0,65	0,351
2.sınıf	34	4,41	0,69	
3.sınıf	24	4,45	0,38	
4.sınıf	17	4,11	1,00	
Kaygı Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	43	3,48	1,12	0,580
2.sınıf	34	3,32	1,43	
3.sınıf	24	3,55	1,24	
4.sınıf	17	3,82	1,03	

Çalışmada katılımcıların okudukları sınıf düzeyine göre mesleğe yönelik tutumları arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05). Tüm öğrencilerin okudukları sınıf düzeyine göre mesleğe yönelik tutumlarının yüksek düzeyde (3,41-4,20 aralığı) olduğu görülmektedir (Tablo 7).

Tablo 8. Katılımcıların branşlarına göre beden eğitimi öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları

Ölçek tam ve alt boyutlar	Bireysel (n=69)		Takım (n=49)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Tutum	3,96	0,60	4,05	0,69	0,476
Sevgi	4,37	0,65	4,40	0,73	0,488
Kaygı	3,43	1,24	3,58	1,21	0,509

Çalışmada katılımcıların sahip oldukları branş türüne göre mesleğe yönelik tutumları arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05). Araştırmada hem bireysel hem de takım sporu ile ilgilenen öğrencilerin mesleğe yönelik tutumlarının benzer düzeyde olduğu görülmektedir (Tablo 8).

Tablo 9. Katılımcıların mezun oldukları liseye göre beden eğitimi öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları

Mezun Olunan Lise	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Tutum Ölçeği Toplam Puanı				
Anadolu	36	4,02	0,56	0,428
Meslek	49	3,95	0,74	
Özel	17	4,20	0,54	
Düz	16	3,87	0,55	
Sevgi Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	36	4,25	0,63	0,374
Meslek	49	4,43	0,79	
Özel	17	4,58	0,56	
Düz	16	4,33	0,49	
Kaygı Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	36	3,73	0,94	0,336
Meslek	49	3,32	1,38	
Özel	17	3,72	1,21	
Düz	16	3,27	1,27	

Çalışmada katılımcıların mezun oldukları lise türüne göre mesleğe yönelik tutumları arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05). Araştırma bulguları farklı liseden mezun olan öğrencilerin mesleğe yönelik tutumlarının benzer düzeyde olduğunu göstermektedir. Ancak meslek lisesi ve düz lise çıkışlı öğrencilerin kaygı düzeylerinin, Anadolu ve Özel Lise çıkışlı öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 9).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların yaş, cinsiyet, gelir durumu, sahip olunan branş türü, sınıf, mezun olunan lise türü ile beden eğitimi öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlarla örtüşen veya farklılık gösteren diğer çalışmalar incelendiğinde; cinsiyet değişkeni açısından erkeklerin mesleğe yönelik tutumlarının kadınlara göre daha olumlu olduğu (Erdemli, 2019), gelir değişkeni açısından incelendiğinde mesleğe yönelik tutumlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı (Altuntaş ve ark., 2016), öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumlarının yaş ve sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık teşkil etmediği (Üzüm ve ark., 2015), ölçeğin alt boyutlarından olan mesleki sevgi boyutunda kadın öğretmen adaylarının puanlarının erkek öğretmen adaylarına oranla daha yüksek, mesleki kaygı boyutunda ise

anlamlı bir farklılık olmadığı (Kalemoğlu ve ark., 2014), tutum ve kaygı arasında negatif yönde bir ilişki olduğu (DeVaney, 2010), beden eğitimi öğretmen adaylarının tutumlarının genellikle olumlu olduğu (Gürbüz ve Sunay, 2005), kadınların erkeklere nazaran daha olumlu tutuma sahip olduğu (Özgür, 1994) sonucuna ulaşılmaktadır.

Çalışmada istatistiki olarak kayda değer bir farklılık olmasa da; meslek ve düz lise çıkışlı, düşük ve orta gelirli 2.sınıf erkek öğretmen adaylarının kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum toplumda erkeklerin kadınlara nazaran iş sahibi olması gerektiği düşüncesinin beraberinde getirdiği bir baskı, aile ve çevre vb. etkenler şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan atanamama korkusu da kişilerin mesleğe yönelik kaygı düzeylerini etkilemektedir. Günümüzde beden eğitimi ve spor derslerine yeterince önem verilmediği gözlemlenmektedir. Özellikle eğitim sistemimizin sınav odaklı olması, bazı okul kurumlarında yöneticiler, veliler ve öğrenciler tarafından bu derslerin yeterince önemsenmemesi durumunu tetiklemektedir. Aynı zamanda atanamama durumu öğretmen adaylarının geleceğe yönelik kaygılarını da arttırmaktadır.

Bu nedenle bu özelliklere sahip katılımcıların kaygı durumlarını azaltmak ve mesleğe yönelik tutumlarını artırmak için sınav sisteminde teorik derslerin yanında beden eğitimi ve spor derslerine ilişkin sorulara yer verilerek bu dersin daha çok önemsenmesinin sağlanması, özellikle ilköğretim birinci sınıftan itibaren bu derslere yer verilerek öğretmenlerin istihdam alanlarının genişletilmesi, eğitim kurumlarında beden eğitimi ve spor ders saatlerinin arttırılması gerekmektedir. Son olarak bu hususta yapılan araştırmaların kısıtlı olmasından ötürü, yürütülecek olan çalışmaların karma, nitel veya nicel olarak daha geniş bir örneklem grubuyla yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Aicinena, S. (1991). The Teacher and Student Attitudes Toward Physical Education *Plıysical Educator, 48 (*1), 28.

Altuntaş, E., A., Kul M., Karataş İ. (2016). Beden eğitimi öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ile öz yeterlikleri arasındaki ilişki. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES).*

Aydemir İ. E. (2014). Spor Genel Müdürlüğünün yürüttüğü okul sporları faaliyetlerinin değerlendirilmesi bolu örneği. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

DeVaney TA. (2010): *Anxiety and Attitude of Graduate Students in On-campus vs. Online Statistics Courses*. Journal of Statistics Education, 18(1), 1-15.

Erdemli, E. (2019). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumu ile serbest zaman doyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Bartın Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Ana Bilimdalı. Bartın.

Gürbüz, P ve Sunay, H. (2005). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Adaylarının Tutumları (Ankara İli Örneği). The Attitudes of Physical Education and Sports Teacher Trainees (The Ankara Example). Eğitini ve Bilimi, 30(137), 27-37.

Özgür, F. N. (1994). *Öğretmenlik mesleğine karşı tutum* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk F. Toplumsal Boyutlarıyla Spor. Ankara: Bağırgan Yayımevi; 1998.

Kalemoğlu, V , Erbaş, M , Ünlü, H . (2014). Beden eğitimi öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını yordama gücü . SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi , 12 (2) , 113-123 . DOI: 10.1501/Sporm_0000000259

Özdamar, K. (1999) Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1. Kaan Kitabevi, Eskişehir

Phillips S.R. (2011). Upper elementary school students' attitudes and perceptions toward physical education. Columbia University, Unpublished doctoral dissertation, New York.

Ünlü, H. (2011). Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği (BEÖYTÖ) Geliştirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11(4),* 2005-2020.

Üzüm, H , Yalçın, H , Biçer, B , Yüktaşır, B , Yıldırım, Y . (2017). Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Mesleklerine Karşı Tutumları . Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi , 20 (1-4) , 1-10. https://dergipark.org.tr/tr/pub/gbesbd/issue/36476/413654

Yıldız, A. S. (2013). İlköğretim Okullarında Beden Eğitimi Dersine Yönelik Öğrenci Ve Ana-Baba Tutumları. Yüksek lisans tezi. Ankara üniversitesi Sağlık bilimleri enstitüsü, Beden eğitimi ve spor anabilim dalı. Ankara.

AZƏRBAYCAN QADINLARININ MAARİFÇİLİK İDEYALARI VƏ MƏTBU XİDMƏTLƏRİ

Nuridə Rafiq qızı Quliyeva
Bakı Dövlət Universitetinin dissertantı

Giriş

XIX əsrdə Azərbaycanın maarifçilik həyatında misilsiz xidmətləri olan görkəmli şəxsiyyətlər sırasında bir çox qadınların da adı var. Onlardan biri də ədəbiyyatşünas alim, böyük ziyalı Firidun bəy Köçərlinin həyat yoldaşı Badisəba xanım Vəkilovadır. Badisəba xanım Mustafa ağa qızı Vəkilova 1881-ci il martın 2-də Qazax qəzasının Salahlı kəndində anadan olub. Qardaşları Məmməd ağa və Ismayıl ağa Qori Müəllimlər Seminariyasında şuşalı Firidun bəylə birgə oxuyub. Tələbə dostları ilə birgə Salahlıya gələn Firidun bəy Badisəba xanımı görərək bəyənir 1897-ci ildə ailə qururlar. Həyat yoldaşının təhsili ilə Firudin bəy fərdi məşğul olub və onun maarifçi bir şəxsiyyət kimi yetişməsində böyük zəhmət çəkib. Övladı olmayan Badisəba xanımın körpə uşaq görəndə qəlbi göynəyir, gözləri dolurdu. Günlərin birində Firidun bəylə Ağstafadan Qazaxa qayıdırlarmış. Hər addımbaşı cır-cındır içində olan ac-yalavac uşaqlarla rastlaşırlar. Badisəba nəvazişlə bir neçə uşağın saçını sığalladı, adını xəbər alır. Çoxu yurdsuz-yuvasız idi. Heç valideynlərini də tanımırdılar. Nə ilə dolanırdılar? Badisəba xanım Firidun bəyə üzünü tutaraq; çox yerdə, elə Rusiyada sahibsiz uşaqlara sığınacaq yerləri açırlar. Gəl biz də bir xeyirxah iş görək, məktəb düzəldək. Uşaqları yığmaq mənim boynuma, bina tarmaq isə sənin"(1, s.13). Hacıağa Gümşüdlü "Badisəba" əsərində (6, Bakı, 1963) yazır ki, şaxtalı qış günlərinin birində Azərbaycanda ilk uşaq evi belə yarandı. Professor Mehdixan Vəkilov da xatirələrində həmin faktı təsdiq edir: "Qazaxda ilk yetimxana (Uşaq evi) təşkilinin təşəbbüskarları və icraçıları Firudin bəy Köçərli və həyat yoldaşı Badisəba xanım olmuşdur"(5). 1925-ci il mayın 1-də ona Pedaqoyi Texnikumu təşkil etmək üçün Zaqatala rayonuna təyinat verildi. Zaqatala Pedaqoyi Texnikumu bölgənin adlı-sanlı təhsil ocağına çevrildi. Badisəba xanımın iş üsulu ilə çoxu maraqlanırdı. 1929-cu ilin oktyabr ayında Quba Pedaqoyi Texnikumunda bəzi qüsurlar üzə çıxdığına görə maarif komissarlığının əmri ilə Badisəba xanım ora müdir müavini vəzifəsinə göndərildi. Qubanın havası ona düşmədiyindən Bakıya qayıtmalı oldu. 1930-cu ildə Şəkidə 2 saylı uşaq evinin də yaradıcısı və direktoru olur, yüzlərlə kimsəsiz uşağın böyüməsində və təhsil almasında əvəzsiz xidmətlər göstərir. 1930-cu ilin oktyabr ayında müalicədən sonra o, maarif komissarlığının əmri ilə 2 nömrəli uşaq evini təşkil etmək üçün Nuxaya göndərilir. Elə həmin gündən yeni yaranan uşaq" povestində və akademik Bəkir Nəbiyevin "Firidun bəy Köçərli" monoqrafiyasında öz əksini tapıb. Badisəba xanımın yaradıcısı və direktoru olduğu 2 saylı uşaq evinə Şəkidə evində direktor işləməyə başlayır. Badisəba xanım təqribən 25 il burada çalışıb. El arasında böyük hörmət qazanır. Şagirdlərin sayı dörd yüzə çatır. İctimai işlərdə fəal iştirak edir. Bir neçə il dalbadal Şəki Şəhər Sovetinə deputat seçilir, deputat komissiyasına rəhbərlik edir. Badisəba xanım Vəkilova yorulmaz maarif xadimi əməkdar müəllim adı ilə, "Şərəf nişanı" ordeni və "Qafqazın müdafiəsinə görə" medalı ilə təltif olunur. Onun fəaliyyəti və maarifçilik sahəsində xidmətləri mərhum yazıçı Hacıağa Cümşüdlünün "Badisəbahamı "Badisəba ananın uşaq evi" deyir. 1945-ci ildə Badisəba Mustafa qızına əməkdar müəllim adı verilir. 1946-cı ildə "Şərəf nişanı" ordeni ilə təltif olunur.

Azərbaycanın maarifçi xanımlarından biri də Mədinə Qiyasbəylidir. Mədinə Qiyasbəyli 1889-cu ildə Qazax qəzasının Salahlı kəndində maarifpərvər Mehdi ağa Vəkilovun ailəsində anadan olub. Mədinə Qiyasbəyli Azərbaycan maarif xadimi, pedaqoq, məktəbdar, jurnalist və

tərcüməçi kimi tanınıb. O ilk dini-dünyəvi təhsilini valideynlərindən, sonralar Tiflisdə "Müqəddəs Nina" pedaqoji məktəbində almışdır (4). Daha sonra birillik pedaqoji kursu bitirmiş, müəllimlik şəhadətnaməsi almışdır (1905). Təhsilini başa vurduqdan sonra 17 yaşlarında ikən doğma Salahlı kəndində – öz yaşadığı evdə birsinifli ilk kənd qız məktəbini açmışdır (1906), orada dərs demişdir. Ömrü boyu maarif və mədəniyyətin inkişafına çalışmışdır. Qazax və Gədəbəy bölgələrində məktəb təşkil etmiş, Qazax qəzasında xalq məktəblərinin inspektoru olmuşdur (1918). Bakıya köçəndən sonra burada yaşadığı mənzildə kurslar təşkil etmişdir. Sonra azərbaycanlı qızlar üçün Darülmüəllimat-qız məktəbləri üçün ibtidai sinif müəllimləri hazırlayan ilk pedaqoji təhsil ocağını yaratmışdır. Orta məktəblərdə eləsə də Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda müəllimlik etmişdir. "Şərq qadını" jurnalının yaradıcılarından biri kimi savadsızlığa qarşı mübarizəyə qoşulmuşdur. Tərcüməçilik fəaliyyəti ilə ardıcıl məşğul olmuşdur. 1920-1933-cü illərdə Bakı-Darülmüəllimatının müdiri, Bakı ali məktəblərinin rus dili müəllimi olmuş, milli pedaqoji kadrlar hazırlamışdır.

Artıq XIX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq Bakıda, Şamaxıda, Şuşada, Zaqatalada, Naxçıvanda, Qazaxda, Zərdabda və digər yerlərdə qızlar məktəbləri fəaliyyət göstərməyə başladı. Bütün bu maarifçiliyin nəticəsində bir çox maarifçi qadınlar yarandı və onlar təkcə özləri təhsil almaqla kifayətlənmədilər, qadınların təhsilə yiyələnmələri yöndə bir xeyli işlər gördülər. 1904-cü ildə Leyla Şaxtaxtinski tibb təhsilini davam etdirmək üçün İsveçrəyə getdi. O, Avropada təhsil alan ilk azərbaycanlı qadın idi.

Qadın mətbuatının yaranması XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Elə bir zamana ki,qadın problemi, ona münasibət, insan hüquqlarının qorunması kimi qəliz məsələlər əsrin ilk onilliyində çıxan demokratik ruhlu qəzet və jurnalların əhatə dairəsinə sığmadı, ictimaiyyətin diqqətində olan qadınların maarifləndirilməsi, qadın azadlığı məsələləri qadın mətbuatının yaranması zərurətini doğurub. Azərbaycanda ilk qadın jurnalı 1923-cü il noyabr ayında təsis edilib. Bu jurnal Şərq aləmində qadın azadlığı uğurunda mübarizə aparan, qadınlar arasında ideyalarını yayan ilk qadın jurnalı olmuşdur. Jurnalın ilk redaktoru Ayna Sultanova olmuşdur. Qəzetin adı 1938-ci ildə dəyişərək "Azərbaycan qadını" adı ilə təsis olub. Gülarə Qədirbəyova jurnalın ilk fəaliyyətə başladığı vaxtdan onun səhifələrində çıxış edən müxbir qız olmuşdur. Pəri Həsənzadə isə 1934-1935-ci illərdə jurnalın məsul katibi olmuşdur. "Şərq qadını"məcmuəsinin təsisçilərindən biri və müəllifi idi. Şərq aləmində azadlıq səsləri yayan "Şərq qadını" jurnalı Azərbaycan qadınlarının mübariz tribunasına çevrildi(2,s 5). İlk sayından artıq qarşısına böyük məqsəd qoyan bu jurnalın ilk redaktoru Ayna Sultanova, redaksiya heyətinin üzvləri Azərbaycanın ilk publisist qadını Şəfiqə xanım Əfəndizadə, görkəmli maarif xadimi Mədinə xanım Qiyasbəyli, qadın hərəkatının mübariz xadimləri Mina xanım Mirzəyeva və Xanımnaz Əzizbəyova olub. "Şərq qadını" 1938-ci il fevral ayından "Azərbaycan qadını" adı ilə nəşr olunmağa başlayıb. Repressiya nəticəsində həbs edilib sürgünə göndərilmiş görkəmli ictimai-xadim, alovlu publisist, jurnalın redaktoru Gülarə Köylü qızının yerinə qısa müddətdə-1937-1940-cı illərdə o zaman biliyi, təcrübəsi az olan Zəhra Kərimova, Barat Kərimova, Züleyxa Əliyeva redaktor təyin edilib. XIX əsrin ikinci yarısında maarifçilər, ədiblər, nasirlər, siyasi xadimlər, ziyalılar "qadın bir şəxsiyyət kimi azad olmayınca onun problemləri həll olunmaz qalacaq!" ideyasını irəli sürürdülər.

1911-ci ildə ilk qadın jurnalı "İşıq" təsis olundu. Dövrün maarifpərvər ziyalısı Xədicə Əlibəyova Azərbaycan mətbuat tarixində ilk xanım baş redaktor kimi fəaliyyət göstərib. 1912-ci ildə Həmidə Cavanşir Tiflisdə keçirilən Zaqafqaziya Pambıqçılarının 13-cü qurultayında geniş məruzə etdi. Bu, Azərbaycan qadınının beynəlxalq yığıncaqda ilk çıxışı idi. 1917-ci ildə Moskva Ümumrusiya Müsəlmanlarının Qurultayında Ə.M.Topçubaşovla birgə Səlimə xanım Yaqubova da iştirak edirdi. Bu, Azərbaycan qadının kişilərlə bir yerdə rəyasət heyətində ilk təmsilçiliyi idi. Şəfiqə Əfəndizadə 1917-ci ildə Cənubi Qafqaz müsəlman qadın müəllimlərinin Kazan şəhərində çağırılmış qurultayına nümayəndə seçilmiş, qurultayda iştirak edərək söylədiyi nitqində Şərq qadınlarının hüquqsuzluğundan danışmış,

yeni məktəblərin, teatrların açılmasını tələb etmişdir. Pərixan Sofiyeva 1918-ci ildə öz yaşadığı regionda Gürcüstan Sosialist Federalistlər partiyasını məğlub edərək, bitərəf millət vəkili kimi Gürcüstan parlamentinə daxil olmuşdur. Müsəlman dünyasında ilk seçilən qadın deputatdır. 1918-ci ildə qadınlarımız müsəlman Şərqində ilk dəfə olaraq seçmək və seçilmək hüququ qazandılar.

XIX əsrin birinci yarısında Azərbaycanın ümumtəhsil və peşə təhsil məktəblərinin müəyyən qədər artması, və təhsil müəsisələrinə qadınların cəlb edilməsi nəticə etibariylə marifçi qadınların yetişməsinə səbəb oldu. XIX-XX əsrlərdə inkişaf etməkdə olan Azərbaycan xalq təhsili sisteminin unifikasiyasına gördüyü istiqamət daha böyük əzmlə həyata keçirməyə başladı. Azərbaycanda ilk dəfə olaraq kənd əhalisi üçün məktəblər meydana gəldi: onlardan birinciləri-Salahlı, Dağkəsəmən, dövlət sərəncamındakı Cəbrayıl, Göyçay-ictimai məktəbləri idi. Beləliklə Azərbaycanın maarifi tarixində maarifçi qadınların bu istiqamətdə rolu böyük olmuşdur. "Şərq qadını" 1938-ci il fevral ayından "Azərbaycan qadını" adı ilə nəşr olunmağa başladığı dönəmlərdə Azərbaycanın maarifçi qadınları daha böyük uğura imza atdılar.

ƏDƏBİYYAT

1. Ülviyyə Tahirqızı Xalq Cəbhəsi.- 2014.- 26 dekabr.- S.13.
2. Şəymən Şərq.- 2016.- 16 fevral.- S.5
3. Şahverdiyev A.B. Azərbaycan mətbuatı tarixi. Bakı: Təhsil, 2006
4..https://az.wikipedia.org/wiki/Az%C9%99rbaycan_qad%C4%B1n%C4%B1_(jurnal)
5. Xeyirxah, nəcib əməllər sahibi // *Respublika* : qəzet. — Bakı, 2017. — B. 5 fevral. — № 26. — Səh. 5
6. Hacıağa Gümşüdlü "Badisəba" əsərində (Bakı, 1963)

COMPARISON OF SCIENCE AND CLASSROOM TEACHER CANDIDATES' ASSOCIATIONS OF THEIR SCIENTIFIC KNOWLEDGE WITH PHYSICS, CHEMISTRY AND BIOLOGY RELATED CASES

Mustafa Coramik
Res. Asist. Dr., Physics Education Department, Balikesir University
ORCID ID: 0000-0002-3225-633X
Handan Ürek
Assoc. Prof. Dr., Science Education Department, Balıkesir University
ORCID ID: 0000-0002-3593-8547

INTRODUCTION

One of the aims of science education is to enable students to find solutions to daily life issues (Çepni, 2012). For this purpose, a variety of concepts are introduced to learners beginning from kindergarten and they continue to learn science through university. However, science does not consist of theoretical knowledge. Science teaching should be supported with observations, experiments, field trips and inquiry to achieve meaningful learning.

Children are very curious about the nature. They firstly learn science subjects with the guidance of their classroom teacher during the elementary years whereas they learn with their science teacher in their middle school years. Also, it is reported that when teachers begin to teach, they adopt their former teachers' practices (Kennedy, 1999). Hence, it is important to provide a sufficient education program for teacher candidates. At this respect, the ability to relate their scientific knowledge with everyday cases in daily life is an important aspect of the science education that they receive.

Unfortunately, the research indicates that teacher candidates have difficulties to relate their scientific knowledge with daily life (Özay Köse & Gül, 2016; Ürey & Cerrah Özsevgeç, 2015; Yadigaroğlu, Demircioğlu & Demircioğlu, 2017; Yıldırım & Birinci Konur, 2014). However, there is a dynamic relationship between science and daily life which requires correct interpretations of the scientific knowledge especially by the teacher candidates. The rapid developments in science can be considered as an important cause of this situation.

This paper deals with three daily life cases from physics, chemistry and biology. First of all, one of the effects of the electromagnetic field produced by cellular phones was addressed because electromagnetic field interference might cause problems in an aircraft during a trip (Ali & Ahmed, 2017). Secondly, the replacement of dental amalgams with composite fillings was taken into consideration. Amalgam fillings have discussions causing various health issues because of mercury (Başer, 2014). Thirdly, sleeping in the presence of artificial light is another issue focused on this paper due to its disruptive effects on human metabolism (Ulgezen et al., 2019).

The Aim and Significance of the Study

In this study, it is intended to make a comparison between classroom and science teacher candidates in terms of associating their scientific knowledge with daily life cases which cause undesired consequences.

The study is believed to carry significance in terms of presenting perspectives of teacher candidates on recent issues. Thus, science educators might consider those points in their teaching.

METHOD

Study Design

The study was based on survey model. Survey studies intend to examine participants' opinions, interests, talents, or attitudes on relatively larger samples (Büyüköztürk et al., 2010). Thus, it was aimed to investigate two groups of university students' opinions and reasons on three daily life cases.

Participants

A total of 90 university students who were studying their third year at an education faculty located in the west part of Turkey participated in the study. Forty-nine of them (54.4%) were classroom teaching students (CTS) whereas 41 of them (45.6%) were science teaching students (STS). The study group was formed via purposeful sampling method which allowed the researchers to select information rich cases with respect to the main aim of the study (Büyüköztürk et al., 2010). In the present study, including science and classroom teacher candidates in the study group made it possible for the researchers to examine teacher candidates' application of their scientific knowledge on daily life and make comparisons between two groups.

Data Collection Instrument

Data were collected with the help of a questionnaire involving three questions which had two-tiers. The questions addressed three cases related to biology, physics and chemistry. The first tier of the question asked the participants to indicate their choice related to the statement. The second tier of the question asked participants' explanations about their choices.

The questions in the questionnaire were as follows:

i. It is safe / unsafe not to turn off your cellular phone during an airplane trip because …….……

ii. Amalgam fillings are popular / unpopular nowadays because …….. …….

iii. It is recommended / not recommended to sleep in a room which has a light source in it at nights because

Data Analysis

Descriptive statistics and content analysis were utilized for data analysis. The choices of the participants were analysed descriptively to demonstrate their frequency and percentage distributions. Additionally, content analysis was conducted for their explanations. The explanations were collected under the categories; 'Understanding' (U), 'Partial Understanding' (PU), 'Misunderstanding' (MU) and 'No Response' based on the previous literature (Demircioğlu, Demircioğlu, Ayas & Kongur, 2012; Yadigaroğlu, Demircioğlu & Demircioğlu, 2017). Afterwards, Chi Square tests from non-parametric statistical tests were conducted to make comparisons among the explanations of two group students.

FINDINGS

Findings about the Case related to Physics

Analysis results obtained from the first tier of the question related to physics are demonstrated in Table 1.

Table 1. Analysis results obtained from the first tier of the first case

	f (%)			
	Unsafe	Safe	No Response	Total
STS	15 (36.6)	25 (61.0)	1 (2.4)	41 (100.0%)
CTS	19 (38.8)	30 (61.2)	-	49 (100.0%)

Table 1 indicates that most of the students from both groups thought that it was safe not to turn off a cellular phone during an airplane trip. Table 2 shows their reasons for their choices.

Table 2. Analysis results obtained from the second tier of the first case

	f (%)			
	U	PU	MU+NR	Total
STS	6 (14.6)	13 (31.7)	22 (53.7)	41 (100.0%)
CTS	4 (8.2)	18 (36.7)	27 (55.1)	49 (100.0%)

According to Table 2, more than half of the participants failed to make scientifically acceptable explanations for their choice. When their explanations were compared with Chi Square test, no statistical difference was detected among the categories, χ^2 (df= 2, N= 90) = 1.014, p>.05.

Findings about the Case related to Chemistry

Analysis results obtained from the first tier of the question related to chemistry are demonstrated in Table 3.

Table 3. Analysis results obtained from the first tier of the second case

	f (%)			
	Unpopular	Popular	No Response	Total
STS	10 (24.4)	23 (56.1)	8 (19.5)	41 (100.0%)
CTS	17 (34.7)	29 (59.2)	3 (6.1)	49 (100.0%)

According to Table 3, more than half of the participants stated that amalgam fillings were popular in the recent days. On the other hand, a quarter of STS and about one third of CTS possessed the opposite opinion. Table 4 summarizes their reasons for their choices.

Table 4. Analysis results obtained from the second tier of the second case

	f (%)			
	U	PU	MU+NR	Total
STS	8 (19.5)	10 (24.4)	23 (56.1)	41 (100.0%)
CTS	3 (6.1)	17 (34.7)	29 (59.2)	49 (100.0%)

According to Table 4, more than half of the participants in both groups made unacceptable explanations. When the explanations were compared with Chi Square test, no statistical difference was detected among the categories, χ^2 (df= 2, N= 90) = 1.014, p>.05.

Findings about the Case related to Biology

Analysis results obtained from the first tier of the question related to biology are demonstrated in Table 5.

Table 5. Analysis results obtained from the first tier of the third case

	f (%)			
	Not Recommended	Recommended	No Response	Total
STS	19 (46.3)	12 (29.3)	10 (24.4)	41 (100.0%)
CTS	22 (44.9)	25 (51.0)	2 (4.1)	49 (100.0%)

According to Table 5, most of the participants from STS (46.3%) were found to be aware of sleeping in a dark room at nights is recommended than in a room with a light source. However, about half of CTS were determined not to be aware of this situation. The participants' reasons are shown in Table 6.

Table 6. Analysis results obtained from the second tier of the third case

	f (%)			
	U	PU	MU+NR	Total
STS	10 (24.4)	19 (46.3)	12 (29.3)	41 (100.0%)
CTS	2 (4.1)	22 (44.9)	25 (51.0)	49 (100.0%)

According to Table 6, most of STS' explanations were determined to belong to partial understanding category. On the other hand, most of CTS' explanations were in misunderstanding or no response category. When the findings were evaluated with Chi Square test, a significant difference was detected between two groups, χ^2 (df= 2, N= 90) = 9.484, p<.05.

DISCUSSION AND CONCLUSION

To conclude, the study showed that most of the participants in both groups could not make correct choices about the given cases. Their correct choices were better for the third question which was related to biology. When their reasons were considered, the total of misunderstanding and no response categories was found to be dominant for all the cases except the third case in which partial understandings came forward for STS.

The statistical comparisons were in parallel with the abovementioned findings. No statistical differentiation was detected between CTS and STS' associations of their scientific knowledge with the cases related to physics and chemistry. On the other hand, a significant differentiation was determined related to the case about biology. However, this finding contradicted with what was obtained from Balkan-Kıyıcı and Aydoğdu's (2011) research. Their research reported that science teacher candidates associated their physics knowledge with daily life in a considerable manner. Their associations were followed by their chemistry knowledge and biology knowledge.

According to the results, it might be stated that there are problems in teacher candidates' association of their scientific knowledge with daily life issues. This finding is in line with the previous literature both considering the science teacher candidates (Yadigaroğlu, Demircioğlu & Demircioğlu, 2017; Yıldırım & Birinci Konur, 2014) and classroom teacher candidates (Özay Köse & Gül, 2016; Ürey & Cerrah Özsevgeç, 2015).

Lastly, the results show that science education of teacher candidates might be supported with recent everyday cases. This study is limited with two groups of university students from Turkey. Similar research might consider other recent cases on scientific phenomena.

REFERENCES

Ali, M. E. A., & Ahmed, M. M. (2017). The emi impact of personal electric devices on dynamic system robustness and control (airplane system model*). American Journal of Engineering Research (AJER), 6*(5), 8-13.

Balkan-Kıyıcı, F., & Aydoğdu, M. (2011). Fen bilgisi öğretmen adaylarının günlük yaşamları ile bilimsel bilgileri ilişkilendirebilme düzeylerinin belirlenmesi [Determination of pre-service science teachers' levels of relating the scientific knowledge to their daily lives]. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED), 5*(1), 43-61.

Başer, S. (2014). *Dental amalgams containing mercury and their effects on human health.* Graduation Project, Erciyes University Pharmacy Faculty, Kayseri, Turkey.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri [Scientific research methods].* Ankara: PegemA.

Çepni, S. (2012). Bilim, fen, teknoloji kavramlarının eğitim programlarına yansımaları [The reflection of the concepts of science and technology on education programs]. In S. Çepni (Ed.) *Kuramdan Uygulamaya Fen ve Teknoloji Öğretimi [Science and Technology Teaching from Theory to Practice]* (pp.1-11). Ankara: PegemA.

Demircioğlu, H., Demircioğlu, G., Ayas, A., & Kongur, S. (2012). Onuncu sınıf öğrencilerinin fiziksel ve kimyasal değişme ile ilgili teorik ve uygulama bilgilerinin karşılaştırılması [A comparison of 10th grade students' theoretical and applied knowledge about the concepts of physical and chemical change]. *Journal of Turkish Science Education, 9(*1), 162-185.

Özay Köse, E. & Gül, Ş. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının biyoloji bilgilerini günlük yaşamla ilişkilendirme düzeyleri [Primary school student teachers' levels of associating of their biological knowledge with daily life]. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5*(1), 84-103. DOI:10.17539/aej.90627

Kennedy, M.M. (1999). The role of preservice teacher education. In L. Darling-Hammond, & G. Sykes (Eds.). *Teaching as the Learning Profession: Handbook of Teaching and Policy* (pp. 54-86). San Francisco: Jossey Bass.

Ulgezen, Z.N., Ka¨pyla¨, T., Meerlo, P., Spoelstra, K., Visser, M.E., Dominoni, D.M. (2019). The preference and costs of sleeping under light at night in forest and urban great tits. *Proc. R. Soc. B, 286,* 1-9. http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2019.0872

Ürey, M., Cerrah Özsevgeç, L. (2015). The relation between the pre-service elementary teachers' levels of relating science knowledge to daily life and their attitude and scientific literacy. J*ournal of Theoretical Educational Science, 8*(3), 397-420.

Yadigaroğlu, M., Demircioğlu, G., & Demircioğlu, H. (2017). Fen bilgisi öğretmen adaylarının kimya bilgilerini günlük hayatla ilişkilendirebilme düzeyleri [The level of pre-

science student teachers of relating their chemistry knowledge in daily life]. *Ege Eğitim Dergisi, 18*(2), 795-812.

Yıldırım, N., & Birinci-Konur, K. (2014). Fen bilgisi öğretmen adaylarının kimya kavramlarını günlük hayatla ilişkilendirebilmelerine yönelik gelişimsel bir araştırma [The level of pre-science student teachers of relating their chemistry knowledge in daily life]. *International Journal of Social Science, 30*, 305-323.

KENT TEMALI MASA OYUNLARINDA GÖRSEL TASARIMIN KEVIN LYNCH'İN "KENT İMGESİ" YAKLAŞIMI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ VE KENT BELLEĞİ KAVRAMI İLİŞKİSİNDE LISBOA ÖRNEĞİ

Ayşegül Pınar Acar
İzmir Ekonomi Üniversitesi
https://orcid.org/0000-0002-5615-9243

Giriş

Oyunlara ve alt dallarından biri olan masa oyunlarına kültürümüz içinde şekillenen temel iletişim araçlarından biri olarak bakıldığında, çağlar boyunca içlerinde doğdukları toplumların yaşam koşullarını, düşünüş biçimlerini ve arayışlarını aynalayan minyatür sistemler olduklarını görmek mümkündür. Bugünkü pratiğinde oyun tasarımı aslında belirli bir felsefeyi, bir gelişimi ya da işlediği şüpheli çeşitli sistemleri tekrar gözden geçirme ve yaratıcı çerçevede yorumlayarak paylaşıma sunma çabasıdır. Herhangi bir yaratıcı düşünsel üretim ile paralel olarak, oyun tasarımcısı, ilgi duyduğu konuyu araştırıp, sistemin işlerliğine dair içerikler toplayıp, oyun mekaniklerinin ara kesitinde yaratıcı etkileşimli anlatılar oluşturabilir ve kullanıcının da katılımıyla, ortak bir düşünsel pratikte farklı ihtimallerle gerçekleşebilecek deneyimler üretebilir.

Öte yandan şehirler, uzun yıllar üzerlerinde yaşayan insanların varlığı ve fiziksel çevreye etkileri ile şekillenen organizmalardır. Biriktirmiş oldukları kültürel bellek de yine üzerlerinde yaşayan insanların hayatı algılayış biçimlerini şekillendirmektedir. Çağdaş masa oyunlarında karşılaşılan kent teması, geçmiş dönemlerde toplumun çeşitli kesimlerince oynanan masa oyunu üretimlerine kıyasla bugün daha fazla "kent belleği" ve "kent kimliği" kavramlarından beslenmekte, kentlilerin ortak yaşam alışkanlıkları ve kent deneyimleriyle şekillendirdikleri "kent kültürü" masa oyunlarına daha fazla yansıtılmaktadır.

Kent temasının, çağdaş oyun üretimlerinde zaman zaman öğreticilik işlevi ile ele alındığı, çoğu zaman ise, sadece kent yaşamında var olan sistemlere oyun mekanikleri penceresinden bir bakış niteliğinde, yaratıcı oyun tasarımlarına esnek bir alt yapı sağladığı söylenebilir. Nasıl ki bir tiyatro oyunu yazarı ya da bir film yönetmeni için şehirler, üzerlerinde yaşanan insan ilişkilerine anlam katan mekanları oluşturmaktadır, masa oyunları için de tarihsel birikimleri ve mekânsal deneyim ilişkileri ile geniş bir konu çeşitliliği sağlayabilmektedir. Ayrıca kenti konu alan her tür iletişim çalışması, bilinçli bir toplum benliği oluşturma yolunda toplumsal belleği destekleme çabasıyla da örtüşmektedir.

Şehirlerin özellikle 2000'ler sonrası masa oyunu üretimlerine sıkça konu olması, globalleşme paralelinde, kent kimliklerinin turistik açıdan merak uyandırması ile de ilişkilendirilebilir. Şüphesiz ki küreselleşme sürecinde apayrı metalar haline gelen şehirlerin, tarihsel dokuları, fiziksel koşulları ve sosyal yaşamları ile, bilinçli bir tasarım süreci olarak gerçekleştirilen markalama çalışmalarının sonunda, yükselen değerler haline gelmesi kaçınılmazdır. Özellikle dünyanın ikonik şehirlerine dair masa oyunları üretilmesi, masa oyunu kullanıcılarının merak ettikleri şehirleri, oyun hikayeleri aracılığı ile, düşünsel pratikler olan oyun sistemleri üzerinden deneyimlemelerine olanak sağlamaktadır. Londra, New York, Paris, Amsterdam, Barselona, Lizbon, Kopenhag, Brüksel, Berlin, Roma, Floransa, Venedik, Viyana, Varşova ve hatta İstanbul gibi şehirlerin tarihsel arka planlarını ya da güncel yaşamlarını konu alan

onlarca masa oyunu üretilmiştir. Bu oyunlar turistik açıdan kent tanıtımlarına katkı sağlamalarının yanı sıra, bu şehirlerde yaşayan günümüz kentlilerinin de yaşadıkları şehre dair farklı bilgiler edinip, kent kültürüne aidiyetlerini güçlendirebilmeleri açısından etkili araçlardır. Ayrıca, kent belleğini oluşturan bilgilerin yeni nesillere bu gibi araçlarla aktarılması, yine üzerinde yaşayan insan kitlelerinin bilinç ve üretimleriyle gelişen kent organizmasının sürekliliğini sağlamada son derece etkilidir.

Bu bakış açısından hareketle araştırma, her biri kendi kültüründe evirilerek kendine has bir kimlik kazanmış şehirlerin masa oyunu üretimlerine hangi görsel ve yapısal özellikleri ile yansıtıldığını sorgulamaya odaklanmaktadır. Kent kimliği "bir kentin ya da çevrenin, doğal ve yapay elemanları yanında sosyo-kültürel özellikleri ile şekillendirdiği, bölgeye has imgesel öğeler" olarak tanımlanırken (Sağlık & Kelkit, 2019: 65, 66), kentlerin masa oyunu kurgularına biçimsel yansımalarında şehir plancısı Kevin Lynch'in "Kent İmgesi" yaklaşımıyla örtüştürülebilecek noktalar tespit edilmiş, görsel tasarım süreci için bu doğrultuda bir yöntem önerisi oluşturulması makul görülmüştür.

Çağdaş Masa Oyunlarında "Kent İmgesi"

Kent kimliği, tarihsel süreçte biriken, kente dair fiziksel ve sosyal deneyimler ile o kentte yaşayanlar ve yaşamış olanların kendi etkileri özelinde kent belleğine işledikleri imgesel varlıktır. Kentin meydanlar, sokaklar ve yaşam alanları ile kentlilerin yaşam ihtiyaçlarına göre şekillenmesi; ulaşım hatlarının kesişimliliği; kentin bir deniz kenti oluşu, düz bir platoda oluşu ya da çevresinin dağlarla kaplı oluşu; büyüklüğü, yayvanlığı; merkez – çeper ilişkisi; iklim özellikleri paralelinde çarşı ve gezinti alanlarının ilişkisel yapılanışı, sayılan bu unsurların tamamı şehirdeki sosyal yaşamı etkilemekte, toplumsal psikolojiden, mimari yapılanmaya ve kentte üretilen el işi biçimlerine kadar pek çok dışa vurum aracını şekillendirmektedir. Böylece tüm bu unsurlar, kentlilerin söz konusu kente özel kimlik tanımlamalarına ortam oluşturmaktadır.

Her kentin kimliğinde, kentin süreklilik kazanmış olan ayırt edici özelliklerin bulunduğunu savunan şehir plancısı Kevin Lynch, 'kent imgesi' yaklaşımında sunduğu şemada kentsel imge öğelerini şehirdeki bölgeler, yollar, düğüm noktaları, kenarlar (çeperler) ve nirengi noktaları (simge yapılar) olarak beş ana elemana ayırmıştır（Lynch， 1960). Bir kentte yaşayanların hafızasında yer alan benzersiz imajlardan oluşan "kent kimliği" konseptinin, o kentin imgesel bütünlüğünü oluşturduğunu, kent için yeni baştan üretilemeyen ancak süreklilik içinde gelişen özel bir olgu olduğunu belirtmektedir (akt: Sağlık & Kelkit, 2019).

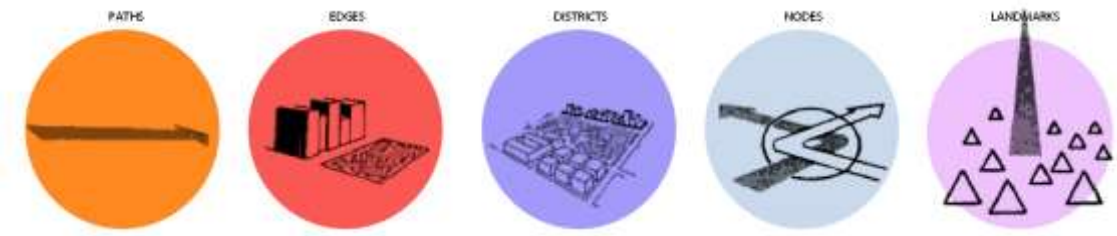

Resim 1: Kent İmgesi ve Elemanları, Kevin Lynch, 1960

Kaynak: 25.06.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır;

http://mirandasurbandesignseminarcourse.blogspot.com/2016/10/module-3-influential-urban-design.html

Lynch'in yaklaşımında yollar deniz, kara ya da metro hatları gibi şehirdeki ulaşım hatlarını; "kenarlar" yaşam alanlarını birbirinden ayıran, tren yolu hattı, caddeler, sahil şeridi ya da

fiziksel sınırları belirleyen çeper hatlarını; bölgeler semtler ve mahalleler gibi şehirdeki farklı yaşam alanlarını; "düğüm noktaları" yaşamsal trafiğin yoğun olduğu, şehirde stratejik öneme sahip kent merkezi ve meydanlar gibi konumları; "simge yapılar" ise adından da anlaşılabileceği üzere başlı başına kentin referans değerleri olan anıt binalar ve çevresel işaretler kentsel imge öğeleri olarak örneklenmektedir.

Sayılan bu öğeler kent temasında üretilmiş neredeyse tüm masa oyunlarında ayrı ayrı fark edilmektedir. Lynch'in belirttiği gibi, adeta bu öğelerle tamamlandığında ancak bir masa oyunu tahtası tam olarak o kenti imleyebilmektedir. Bruxelles 1893 (Etienne Espreman, 2013), Lisboa (Vital Lacerda, 2017), Paris (Michael Kiesling, Wolfgang Kramer, 2020), Det Stor Spil om Kobenhavn (Erik Bergholm, 2009), Warsaw: City of Ruins (Filip Milunski, 2016) gibi şehir temalı oyunların tümünde, ele aldıkları zamansal çerçevede şehir imajını canlandırabilecekleri şekilde, şehrin en önemli meydanları, bölgeleri, ulaşım ağları ve nirengi noktaları işlenmiş ve görselleştirilmiştir.

Bahsi geçen yaklaşımı somutlaştırmak adına, yukarıda örneklenen masa oyunlarından üçü, Lisboa (Vital Lacerda, 2017), Paris (Michael Kiesling, Wolfgang Kramer, 2020) ve Warsaw: City of Ruins (Filip Milunski, 2016) oyunlarının görsel tasarımlarının mercek altına alınması, araştırma hedefleri açısından tutarlı bir fikir oluşturacaktır. Adı geçen örneklerden de gözlemlenebileceği gibi, oyunların grafik ara yüzlerinin geliştirilmesindeki konsept arayışı elbette bir serbest yaratım sürecidir ve değişmez doğrularının tespit edilmesi mümkün değildir. Ancak iyi uygulamalardan çıkışla ideal tasarım tavırlarının izlerinin sürülmesi ve tüme varımcı bir yaklaşımla medyanın görsel iletişim pratiklerine dair saptamalar yapılması, gelecek üretimler için makul bir çıkış noktası oluşturabilir.

Resim 2: Warsaw: City of Ruins (Capital) Masa Oyunu, 2016, Granna Games.
Tasarımcı: Filip Milunski, Kapak İllüsttrasyonu: Tytus Brzozowski,
İllürtasyon ve Grafik Tasarım: Grzegorz Molas ve Malgorzata Parczewska

Örneğin *Warsaw: City of Ruins* oyununda bu öğelerin tümü, oyuncuların oyundaki karolardan kendi şehir planlama stratejilerine göre oluşturdukları kişisel bölgelerinde, yollar, düğüm noktaları ve anıt yapılar olarak açıkça görülebilmektedir. Oyun, yakın geçmişte iki dünya savaşı görmüş Varşova şehrinin 17. yüzyıldan bugüne geçirdiği fiziksel dönüşümü konu alırken, "karo dizme" mekaniğinde oyuncuların bölgelerini oluşturacakları oyun kartları da

tarihsel koşullara göre farklılaşan bina tiplerine ve şehrin tarihsel çehresini oluşturan anıt yapılara ayrılmıştır. Resim 2'de görüldüğü gibi oyuncular tarafından birbirinden bağımsız olarak kurulan yaşam alanlarını, şehirdeki "bölgeler"; Saxon Sarayı, Wilanow Sarayı, Kültür ve Bilim Sarayı, tarihi su arıtma tesisi Filtry Lindleya'yı görselleştiren oyun kartlarını "simge yapılar"; 19. yy sonuna denk gelen üçüncü dönemde oyuna katılan ve sanayileşmeyle ilişkili olarak şehrin çevresine konumlandırılan mavi renkli endüstri yapısı karolarını "çeperler"; ve bu dönemden itibaren oyunda ayrıca beliren toplu taşıma hattı kartlarını da "yollar" olarak değerlendirmek mümkündür. Farklı turlarda oyuna katılan karoların üzerlerindeki illüstrasyonlar değişmekte, bina betimlemeleri az katlı binalardan sosyalizm dönemi toplu konut yapılarına ve alışveriş merkezlerine doğru dönüşüm göstermekte, şehrin sokaklarında lada marka arabalar, marketler ve daha yakın dönem karolarında cam plazalar, alışveriş merkezi ve sinemalar belirmektedir.

Resim 3: Paris Masa Oyunu, 2020, Game Brewer.
Tasarım: Micheal Kiesling & Wolfgang Kramer,
İllüstrasyon ve Grafik Tasarım: Andreas Resch
Derleyen: Ayşegül Acar, Kaynak: 22.07.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır;
https://www.kickstarter.com/projects/gamebrewer/paris-0

2020 yılında yayınlanan Micheal Kiesling ve Wolfgang Kramer tasarımı *Paris* oyunu da incelenebilecek nitelikli örneklerdendir. Paris kentinin 1900 yılındaki ünlü Dünya Ticaret Fuarı başarısının ardından, şehirde gerçekleşen ticari hareketlenmenin oyun teması olarak ele alındığı kurguda, oyuncular şehirdeki emlak yatırımcılarının rolünü üstlenerek şehrin en hareketli bölgesi Chams-Elysées'de fırın, kafe, otel gibi yapılar kurmaya ve bu şekilde yatırım ağları geliştirmeye çalışmaktardır. Oyun tahtası, ortasında üç boyutlu Arc de Triomphe yapısı ile şehrin dünyaca tanınmış meydanı Charles de Gaulle'ü ve bu meydana açılan altı bölgeyi (gerçekte 12 cadde) sahnelemektedir. Merkezine zafer takını alarak radyal şekilde yerleştirilen 6 bölge, La Villette, Belleville, Saint-Germain, Chaillot, Batignolles ve Montmartre, Paris'in gerçek hayatta da tanınmış mahalleleridir. Her bölgenin üst merkezinden yukarıya doğru yerleştirilecek şekilde anıt yapılar da oyunda dahil edilmiş, son olarak tahtanın dış çevresi puan ve farklı fonksiyonları tanımlayan ekstra kart haneleriyle sarılarak oyun tahtası tamamlanmıştır.

Resim 4: Paris Masa Oyunu, Anıt Yapı Karoları
Kaynak: 22.07.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır;
https://boardgamegeek.com/boardgame/282954/paris/images

Paris oyununda Notre Dame Katedrali, Les Invalides, Eiffel Kulesi, Lüksemburg Bahçeleri, Grand Palace, Louvre Müzesi gibi şehrin en ikonik yapıları, mor renk ile işaretlenmiş anıt yapısı karolarında gözlemlenebilmektedir (Resim 4). Oyun tahtasının ve anıt yapı karolarının tasarımı ile oyuna dahil edilme biçimleri, incelenen diğer iki örnek oyunla da örtüşür şekilde, Kevin Lynch'in "kent imgesi" yaklaşımını desteklemektedir. Paris oyununda, işlenen kentin imgesel varlığını şekillendirmek için Lynch'in savunduğu ana elamanlar, meydanlar, bölgeler ve nirengi noktaları, şehrin en tanınmış örnekleriyle görselleştirilerek tasarıma dahil edilmiştir. Böylece görsel dilin verdiği referanslar, henüz Paris'e gidip fiziksel olarak şehri deneyimlememiş bir insana dahi oyun anlatısının işaret ettiği tarihsel dönemi hayal edebilme olanağı sağlayacak kadar betimleyicidir.

Görsel kurguda oyundaki grafik yönlendirmelerin netliği ve kolay algılanabilir sistemi, Paris'in sokak ressamlarından esinlenilerek düzenlenen pastel boyama yapı illüstrasyonları kadar dikkat çekicidir. Ele alınan dönemde şehir mimarisi Barok, Neo-Bizans ve Neo-Gotik stilin hakim olduğu kilise ve bazilikalar ile örtülüyken, yapı illüstrasyonlarında sayılan tarzların tamamı okunabilmekte ve bunun yanında 1900'ler başında etkileri yeni fark edilmeye başlanan Art Nouveau stilinin izleri de oyun grafiklerine bordürler ve kullanılan yazı karakteri aracılığıyla işlenmektedir.

Resim 5: Lisboa Masa Oyunu, 2017, Eagle-Gryphon Games.
Tasarım: Vital Lacerda, İllüstrasyon ve Grafik Tasarım: Ian O'Toole
Derleyen: Ayşegül Acar, Kaynak: 06.07.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır;
https://boardgamegeek.com/image/4400401/lisboa

Kevin Lych'in "kent imgesi" yaklaşımının izlerinin sürülmesi yolunda, bu çalışma kapsamında değerlendirilecek son oyun, 2017 yılında Vital Lacerda tarafından tasarlanarak yapımcı Eagle-Gryphon tarafından üretilen *Lisboa* oyunudur. Oyun, isminden de anlaşılacağı gibi Portekiz'in başkenti Lizbon şehrini konu almaktadır. Şehrin tarihsel arka planından beslendiği ve oyun içeriğinde yerel kültüre dair izler taşıdığı için bilgi içerikli bir oyun olarak değerlendirilebilir. Kentin 1755 yılında geçirdiği 9 richter ölçeğindeki deprem, arkasından şehirde meydana gelen beş günlük yangın ve son olarak da deprem sonrası oluşan tsunami, şehirdeki yaşam alanlarının %85'ini yok etmiş, bölgeye özel mimari doku ile birlikte krallığın başkenti olan şehirdeki kültürel mirasın büyük bölümü hasar görmüştür. Şehrin neredeyse yok oluşunun ardından Markiz de Pombal, dönemin Başbakanı Sebastião José de Carvalho e Melo, Portekiz Kralı tarafından Lizbon'un yeniden inşası için görevlendirilir ve bölgenin başmühendisi Manuel de Maia'dan şehrin kurtuluşuna dair planlar istenir. Bu planlardan biri şehrin tamamen boşaltılması, yıkıntılardan arındırılan Baxia bölgesinde geniş sokaklar ve meydanlarla baştan yapılandırılan bir ticaret alanı oluşturulmasıdır. Yeni çarşıda her sokak belirli ürün gruplarına ayrılacaktır. Eugénio dos Santos ve Carlos Mardel yeniden yapılanmadan sorumlu mimarlardır ve *Lisboa* oyunu tam da bu noktada başlar. Dört kişilik bu oyunda oyuncular, şehrin yeniden inşasında rol alarak Kral ve Marki'nin gözünde değer kazanmak isteyen tüccarlar rolündedir; şehre yatırımlar yaparak yeni ekonomik yapılanmanın da parçası olmaya çalışırlar (Lacerda, 2017: 3).

Resim 6: Lisboa Masa Oyunu, oyun tahtasında "Kentsel İmge Öğeleri"
Derleyen: Ayşegül Acar.

Oyun tahtası, solda aksiyon seçiminin gerçekleşeceği soylular bölümü, ortada kilise ve sağda yeni inşa çalışmalarının gerçekleşeceği çarşı alanlarına ayrılmıştır. *Lisboa* oyunu gibi, gerçek bir kentin belirli bir tarihsel dönemini işleyen oyunlarda kent yapısının reel referanslarla canlandırılması beklenmektedir. Bu örnekte oyun tahtasında çarşı alanının

görselleştirilmesinin, Resim 7'de sunulduğu şekliyle 1756 yılı Baxia bölgesi şehir planı esas alınarak kurgulandığı gözlemlenebilmektedir. Ayrıca yine haritada görülebildiği gibi, Baxia bölgesinin sol kısmında kilise ve katedrallerin yoğunluğu dikkat çekicidir, bu nedenle oyun tahtasında ortada ve çarşı alanının solundaki bölüme katedral düzenlemesinin gerçekleştirilmesi anlamlı bulunabilir. Bu halde oyun tahtasının sağ bölümündeki çarşı alanı Lynch'in kentsel imge öğelerinden "bölgeler" ile; çarşıdaki dikey hatları oluşturan Rua Augusta, Rua Aurea ve Rua Bela da Ranha caddeleri "yollar" ile; çarşı alanının hemen sağ altındaki alana açılan kamu binaları "simge yapılar" ile; katedral (Sé de Lisboa)ve aksiyon izinlerinin alınacağı soylular bölümü Lynch'in "düğüm noktaları" olarak adlandırdığı imge öğesiyle eşleştirilebilir. Ayrıca oyuncuların kişisel birikimlerini yönettikleri ve Lizbon limanına kurulmuş depolama alanlarının canlandırıldığı "portfolyo kartları", şehrin güney sınırını oluşturan "çeper" öğesi olarak değerlendirilebilmektedir.

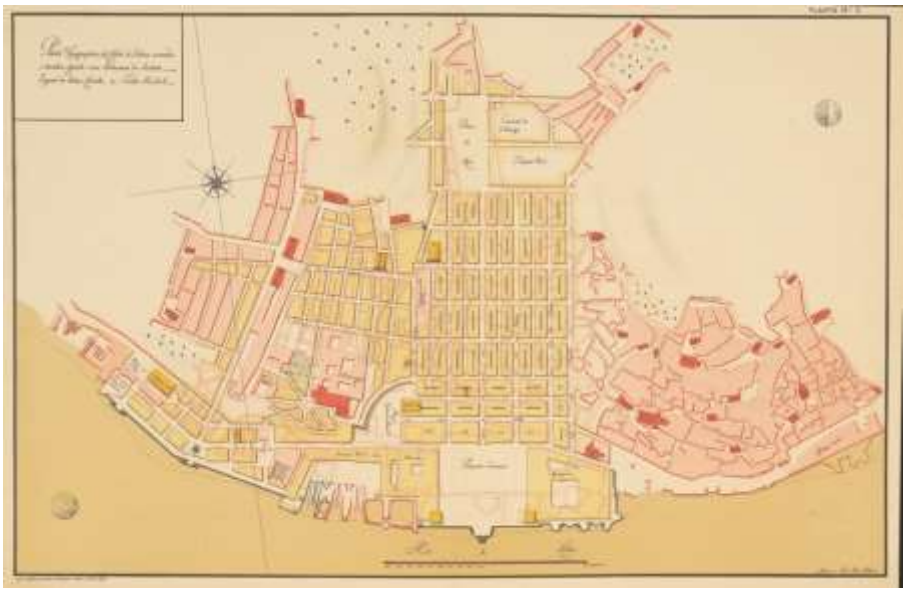

Resim 7: Lizbon kenti 1756 yılı Liman ve Baxia Bölgesi Haritası,
Kaynak: 06.07.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır;
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pombaline_Baixa_Lisbon_map_1756.jpg

Resim 8: Lisboa Masa Oyunu, "Kamu Binaları" kartları
Kaynak: 06.07.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır;
https://boardgamegeek.com/image/4400401/lisboa

Bu oyunlara bakıldığında fark edilen bir başka özellik ele aldıkları kentin tarih sahnesinde aktif göründüğü dönemleri işliyor oluşlarıdır. Örneğin Lisboa oyununda, şehrin 1755'te yaşadığı birbirini izleyen deprem, yangın ve tsunami felaketlerinin ardından yerle bir oluşu ve yeniden yapılanışı konu alınmaktadır. Oyunun tasarımı kentin geçirmiş olduğu bu süreci konu alarak, hem bugünün kentlilerine şehirlerine dair ayrı bir farkındalık kazandırmakta, hem de ulusal bir övünç kaynağı olan bu tekrar yapılanışı, süreçte ekonomik ve estetik değerlerin göz ardı edilmemesi durumu ile oyun deneyiminde yaşatarak, hedef kitle için Portekiz kültürünü yücelten bir imaj oluşturmaktadır. *Warsaw:City of Ruins* şehrin var oluş sürecinde önemli izler bırakan iki dünya savaşı arasındaki yeniden yapılanmayı, şehrin modern zamanlarına temel oluşturacak şekilde işlemekte; *Paris* yine aynı yaklaşımla sanayi devrinin en hareketli şehirlerinden olan Paris'in moderniteyle özdeş günlük yaşam aktivitelerini, bu dönemin kent planında, Dünya Ticaret Fuarıyla ilişkilendirerek aktarmaktadır. Söz konusu tarihsel kesitler, aslında kent kimliğinin beslendiği "kentsel bellek" kavramı ile ilişkilidir.

Lisboa Oyunu Örneğinde Kentsel Belleğin İzleri

"Kent belleği, kent sakinlerinin kültürel, sosyal, tarihsel deneyimleriyle birlikte inşa ettikleri kolektif bellektir…. Bir kentin hem fiziksel yapısının hem de içerdiği yaşam tarzlarının yarattığı değerler bütünüdür" (Erman, 2019: 54). Kentsel belleğin şehirliler için en önemli harcı şüphesiz ki mekansal deneyimdir; kentin sokaklarında, park, meydan ve binalarında, sosyal çevreleriyle paylaştıkları yaşam kayıtları, tarihsel dokuda izler bırakabilir ve sözel paylaşımlara olduğu kadar bireysel farkındalıklarla da saklanıp yayılabilir. Deniz Onur Erman'ın çalışmasında değindiği şekliyle kentsel belleğin nesiller arası aktarımı, "…İnsanın köklerini, yaşadığı kentin derinlerine salmasına yardımcı olur. Sadece kendi geçmişine değil, yaşadığı coğrafyaya ve tarihine saygıyla bağlanmasına ve bu değerleri gelecek nesillere de aktarmak için çaba duymasına ortam oluşturur" (Erman, 2019: 54). Kentsel belleğin oluşması kendiliğinden bir süreçtir fakat korunması ve nesiller arası aktarımı çaba gerektirir. Kent belleği zaman akışında yeni kentlilerle paylaşılmadığı oranda yok olmaya yatkındır ve paylaşılamayan yerel değerler zamanla kültürel birikimin yok olmasına da zemin hazırlar. Dolayısıyla kentsel belleğin güçlendirilmesi, kente kimlik kazandırmanın yanında bireylerin toplumsal aidiyet geliştirmeleri için de önemlidir.

Kent temalı masa oyunları, pek çok farklı araç gibi, bu gibi ortak değerlerin nesiller arası aktarımını sağlayabilmekte ve böylece yeni yetişen nesillerin fiziksel çevrelerini koruma bilinci kazanmalarına ortam oluşturmaktadır. Görsel kayıtlar halindeki kent belleğinin izleri masa oyunlarının görsel tasarımlarına da doğrudan yansımakta, masa oyunu ortamına sağladıkları zaman-mekansal referanslarla, oyuncu deneyimi açısından oyun anlatılarını desteklemektedir.

Lisboa oyununa bakıldığında, Lizbon kent deneyiminin belirleyici öğelerinden olan Azul seramiklerinin oyunun görsel tasarımını önemli ölçüde etkilediği fark edilebilmektedir. Azulejos seramiklerinin Portekiz kültürü için önemine ve mavi beyaz ağırlıklı seramiklerin Lizbon kentinin çevresel kimliğindeki etkin rolüne, hem oyunun kurallar kitapçığında hem de Lizbon kent kimliğine dair yazılan pek çok makalede yer verilmektedir. Yerel bir değer ve 18.yy dolaylarında Portekiz'in denizler arası ticarette öne çıkan ihracat ürünü olan Azul seramiklerini benzer yapılanıştaki Moroca motiflerinden ve Delf seramiklerinden ayıran en önemli özellik, bina iç cepheleri yerine dış cephe kaplamalarına uygulanmalarıdır. Özellikle 18.yüzyıldan itibaren seramiklere uygulanan geometrik şekillerin yerlerini girerek yerel tarih hikayelerini anlatan murallara bırakması, hem bu türü daha da karakterize etmiş hem de şehrin sokaklarını çeşitli halk hikayelerini konulan eşsiz sanat eserleri halindeki bu kompozisyonları adeta taşıyan açık hava galerilerine dönüştürmüştür.

Resim 9: Sao Vincente de Fora Manastırı Duvar Seramikleri
Kaynak: 07.07.2020 tarihinde şu adresten alınmıştır;
https://www.picuki.com/media/1555458159333600381

Azul seramiklerinin bu oldukça tipik plastik değerleri, *Lisboa* oyununun çerçevelemesi beklenen tarihsel plana son derece uyumlu şekilde, gerekli grafik anlatımlara esnek bir alt yapı sağlamaktadır. Dönem seramiklerinde dikkat çeken maniyerist kompozisyon anlayışı (bkz. Resim 9), melek figürleri, geniş gökyüzü ve yeryüzü tasvirleri ve kıvrımlı bordürlerle Lisboa oyun tahtasındaki pek çok noktaya tasarımcı Ian O'Toole'ün yorumuyla doğrudan taşınmıştır (bkz. Resim 10). Oyun tahtasındaki her ayrıntı, oyun kartlarındaki resimlemeler, oyunun kurallar kitapçığındaki grafik uygulamalar ve oyun ambalajı illüstrasyonu orijinal azul motifleri örneklenerek stilize edilmiştir. Tüm bu ayrıntılar tasarımcı Ian O'Toole'ün değerlendirmelerinde "otantik öğeler" olarak karşılık bulmaktadır (O'Toole, 2017). Dikkatli bakıldığında oyun tahtası ve oyun kartlarındaki kare ızgaralama, yer yer çatlamış seramikleri canlandıran desenler oluşturduğundan, deprem ve doğal afetlerden çıkış bulan bu oyun anlatısına destek oluşturan ve gözden kaçmaması gereken bir detay yaratır. Yine tüm uygulamalarda, deniz kabukları ve inciler başta olmak üzere, Lizbon kent yaşamındaki deniz imgeleminden izler görmek mümkündür.

Resim 10: Sao Vincente de Fora Manastırı duvar seramikleri ile Lisboa oyun tahtası görsel düzenlemelerinin karşılaştırması
Derleyen: Ayşegül Acar

Oyunun çerçevelediği 22 yıllık yeniden inşa sürecinde gerçekleşen olayların, tarihsel referanslara sadık kalarak oyunun aksiyon kartlarından bazılarına yansıtılması, *Lisboa*'yı bilgi içerikli bir oyun sınıfına dahil etmektedir.

Resim 11: Lisboa Masa Oyunu, oyun kartı tasarımları

Son olarak işlenmesi gereken bir ayrıntı, kentlerin tarihine ya da mekânsal yapılanışına dair özel bilgilerin de çoğunlukla kent temalı masa oyunu anlatılarına farklı etkilerle eklendiğidir. Bu "ayrıntı" *Lisboa* oyununda "Gaiola Pombalina" olarak adlandırılan özel yapı malzemesi olarak belirmektedir. Gaiola Pombalina deprem ve tsunami sonrasında yıkık şehirde beliren moloz ve kalıntıların dönüştürülerek, yeni inşa edilecek yapılarda kullanılabilmesi için üretilmiş yerel bir malzemedir. *Lisboa* oyununun görsel tasarımlarında, özellikle oyuncu portfolyolarında oyun kaynakları olan kahverengi, kırmız ve mavi küplerin depolandığı alanda görselleştirilmekte ve bilgisi oyunun kurallar kitapçığında işlenmektedir （Lacerda, 2017: 7).

Görüldüğü gibi Lisboa oyunu grafiklerinin tamamında, kentin görsel kimlik öğesi olarak, belirgin bir yerel değer olan Azul seramikleri benimsenmiş; şehirdeki ikonik yapılar ile

Museo Azulejos'da sergilenen eserler incelenerek, sütun görselleştirmeleri ve bordür motiflerinden örnekler toplanmıştır. Tam da oyunun çerçevelediği dönemde altın çağını yaşayan bölgeye özgü bu sanat eserlerindeki stilizasyon, oyunun grafik anlatımcılığı için makul ölçüde esnetilerek, yer yer denizcilik motifleri, yer yer üç doğal felakete dair figürlerle özgün tasarımlar kurgulanabilmiştir.

Sonuç yerine

Masa oyunları, toplumsal deneyimleri yoğunlaştırmak ve belirli ideolojiler ile yaşam alışkanlıklarını tutundurmak üzere nesiller arası köprü görevi gören ifade araçlarıdır ve toplumsal yaşamdaki herhangi bir aktivite, bahsi geçen şekilde masa oyunlarına konu olabilmektedir. Tüm bu okumalardan hareketle, masa oyunlarının, varoluşlarından itibaren yitirmeden korudukları işlevleri üzerinden, kent kimliğini ve kentsel belleği sağlamlaştırmak için kent teması açılımında üretilmesinin oldukça makul bir tavır olduğunu söylemek mümkündür.

Kent temalı masa oyunlarında fark edilen belirgin bir özellik, oyun anlatısının ele alınan kentin tarih sahnesinde öne çıktığı döneme odaklanacak şekilde oluşturulmasıdır. Bu zamansal referans büyük ölçüde görsel tasarıma etki eder. Ele alınan kente dair "imge öğeleri" mekânsal deneyimi de destekleyecek görsel değerlerle masa oyunlarının görsel tasarımlarına taşınır. Kent kimliğine dair paylaşılması hedeflenen özel bilgiler, oyun anlatısına çeşitli fonksiyonlarla işlenebilir.

KAYNAKÇA

ERMAN, D. O. (tarih yok). Bir Kent Belleği Unsuru Olarak Yüzey Seramikleri ve Sao Bento Tren İstasyonu Örneği. (42), 51-68.

Lacerda, V. (2017). Lisboa Rule Book. Eagle-Gryphon Games.

Lynch, K. (1960). The image of the city. MIT Press.

O'Toole, I. (2017, Eylül 26). Artist Diary: Lisboa, or "That Game Is Too Blue!". Temmuz 13, 2020 tarihinde Boardgamegeek: https://boardgamegeek.com/blogger/7612/ian-otoole adresinden alındı

Sağlık, E., & Kelkit, A. (tarih yok). Kentsel Kimlik Bileşenlerinin Kent Kullanıcıları Tarafından Belirlenmesi: Örnek Kent Çanakkale. 5(1), 63-79.

XX əsrin sonu-XXI əsrin əvəllərində Misirin ictimai-siyasi mənzərəsinin yeni dövr ədəbiyyatında inikası

Xumar Elham Ələkbərova
Azərbaycan AMEA Z.M.Bünyadov adına
Şərqşünaslıq İnstitutu, "Ərəb filologiyası" şöbəsi
f.ü.f.d., aparıcı elmi işçi, dosent

Misir XX əsrin ikinci yarısı və XXI əsrin əvvəlləri bir çox yaddaqalan tarixi hadisələrlə zəngin dönəm yaşamışdır. Belə ki, II Dünya müharibəsindən sonra ölkədə yaranmış repressiya və həbslərin, yeni xarakter almış milli azadlıq hərəkatının ardınca 1952-ci il iyulun 23-də Camal Əbdül Nasirin (1918-1970) rəhbərliyi altında "Azad zabitlər" gizli təşkilatı Misirdə çevriliş edir və antifeodal, milli-demokratik inqilabın əsasını qoyur. Kral taxt-tacdan əl çəkərək ölkədən çıxır. C.Ə.Nasir ölkədə köklü surətdə "təmizləmə" siyasətinə başlayır. İnqilaba zidd qüvvələr, müxalif mövqedə duran partiya liderləri, əvvəlki hökumətin məmurları vəzfədən uzaqlaşdırılırlar. Ölkədəki rejim bəzi qüvvələr tərəfindən diktatura kimi qələmə verilsə də, 1953-cü il iyunun 18-də Misir respublika elan edilir. Bunun ardınca Misirdə sosial-iqtisadi dəyişikliklər həyata keçirilir: iri sənaye, banklar, nəqliyyat milliləşdirilir, torpaq üzərində mülkədarların mülkiyyətini məhdudlaşdıran aqrar islahatlar həyata keçirilir. Lakin aqrar məsələnin həlli başa çatdırılmır, iri şəhər burjuaziyasının bir hissəsi isə öz mövqeyini qoruyub saxlayır.

1970-ci il Nasirin vəfatından sonra prezident olmuş Ənvər Sadat (1918-1981) isə liberal siyasət yürütməyə başlayır və bu, xarici inhisarların Misir iqtisadiyyatına geniş nüfuz etməsinə səbəb olur.

1978-ci ildə imzalanan Kemp-Devid sazişi isə Misirin ərəb dünyasında təcrid olunmasına gətirib çıxarır. Nəticədə onun ərəb dövlətləri cəmiyyətinə üzv olması dayandırılır. Misir ərəb dövlətlərinin çoxu tərəfindən siyasi və iqtisadi boykota məruz qalır. Ölkə daxilində Sadatın siyasətindən narazılıq Misir prezidentinə sui-qəsd edilməsi ilə nəticələnir. 1981-ci ilin oktyabrında hərbi parad zamanı o, ölümcül yaralanır.

Bu hadisədən sonra həmin vaxt vitse-prezident vəzifəsini tutan Hüsnü Mübarək ölkənin prezidenti olur və 30 il hakimiyyətdə qalır. H.Mübarəkin istefası tələbi ilə 2011-ci il yanvarın 24-də genişmiqyaslı etiraz aksiyaları başlayır. Kütləvi etirazların əsas səbəbi kimi ölkədə korrupsiyanın yüksək səviyyədə olması və sərvətlərin kiçik bir zümrənin əlində toplandığı, ağır yaşayış şəraiti, işsizlik göstərilir. Səngiməyən etirazların sonunda H.Mübarək istefa verir.

XX əsrin sonu-XXI əsrin əvvəllərində Misirin ictimai-siyasi həyatında baş verən bu hadisələrin fonunda cəmiyyətdə yaşanan reallıqlar həmin dövr ədəbiyyatının da inikas güzgüsündən kənarda qalmır. Həmin reallıqların ədəbiyyatda əksi baxımından ələxsus dünya şöhrətli Misir yazıçısı Nəcib Məhfuzun (1911-2006) yaradıcılığının son dövrləri daha çox diqqətəlayiqdir.

N.Məhfuzun XX əsrin ikinci yarısında işıq üzü görən bütün əsərlərində əvvəldən sona qədər iştirak edən bir obraz vardır - Misir cəmiyyəti. Belə ki, onun əsərlərində konkret verilmiş irili, xırdalı bütün surətlər hamısı yeni dövr Misir cəmiyyətində açılır. Yüksək vəzifə, xoş gün-güzəran, mal-dövlət, şan-şöhrət uğrunda yaşayan obrazların hekayətlərində Misir cəmiyyətində hökm sürən rüşvətxorluq, yaltaqlıq, ikiüzlülük, mənəviyyatsızlıq, haqsızlıq, əxlaqsızlıq göstərilir. Məsələn, müəllifin "Güzgülər" romanında Misir bir obraz kimi belə təsvir olunur: "Yüksək əxlaq mənim gözümdə xüsusi dəyərə malikdir. Belə ki, mən bütün mənəvi norma və idealların hədsiz dərəcədə qiymətdən düşdüyü bir dövrdə yaşamışam.

Hərdən, hətta mənə elə gəlirdi ki, sanki mən cəmiyyətdə deyil, böyük bir əxlaqsız evdə yaşayıram" (7, səh.86).

N.Məhfuz Misir reallıqlarını yaradarkən cəmiyyət adlı mexanizmin əsas və ikinci dərəcəli elementlərini, onların qarşılıqlı münasibət və təsirlərini zərgər dəqiqliyi ilə təsvir edir. O, yalnız Misir cəmiyyətindəki proses və hadisələrdən, narahatlıq doğuran məqamlardan deyil, bütün bəşəriyyəti düşündürən problem və qüsurlardan bəhs etmişdir. Milli, dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər bir oxucu bu əsərləri oxuyarkən müəllifin yaşadığı həyəcan və hissləri, fikir və düşüncələri yaşayır, yazıçının rastlaşdığı insanlarla görüşür, tanış olur və bu inasanların hər birində qohumlarını, qonşularını, dostlarını tanıyır.

Bu baxımdan N.Məhfuzun "Hörmətli cənab" romanı maraqlıdır: əsil-nəcabətsiz bir gəncin baş direktor kürsüsünə qədər keçdiyi uzun yoldan bəhs edilir. Əsərdə Osman Bəyuminin surəti uydurulmuş bir obrazı xatırlatmır. Belə ki, çoxlarımız öz yaxınlarımızın, dost-tanışlarımızın, hətta özümüzün xarakterinin bəzi çalarlarını, arzu və məqsdələrimizi, fikir və xəyallarımızı Osman Bəyumidə tapırıq. Müəllifin özü üçün də o, uydurma obraz deyil.

Məhfuzun bu obrazı (Osman Bəyumi) yüksək mənsəbə doğru tutduğu yol, arzu və məqsədlərilə Ç.P.Snounun qəhrəmanı Luis Eliotu da xatırladır (11). İstər Ç.P.Snounun qəhrəmanı Luis Eliotu, istərsə də N.Məhfuzun "hörmətli cənab"ını irəliyə doğru aparan bir mexanizm var: yüksək vəzifə. Onları şövqləndirən ideal – şəxsi mənafe və maraqlarıdır.

Müəllif Misirdə vəzifə kürsüsü ilə irəliləməyin reallıqlarını əsərdə həm də psixoloji tərəflərdən açıqlayır. Atasının və anasının alın təri ilə bakalavr dərəcəsinə qədər yüksələn arabaçı oğlu Osman Bəyumi idarələrdən birinə sıravi işə təyin olunur, amma onun arzusu Baş direktor kürsüsüdür. Bu arzusuna çatmaq üçün o, Allaha, özgüvəninə arxayın olduğu qədər, möcüzə və xoş təsadüflərə, qohumluq əlaqələrinə də ümid edir. Amma özündən yuxarıda oturanların cavan yaşda olmaları, bu yerlərin tez bir zamanda boşalacağı ehtimalını da azaldır. Bəyumi onların xəstələnməsinə ümid etməyib, yalnız bir qəza nəticəsində ölmələrini arzu edir. Vəzifəcə yuxarıda duran məmurları xəstə yatağında ziyarət edərkən, Qsman Bəyumi boğazdan yuxarı danışır, daxilində isə sevinc dolanır.

O, şəxsi həyatını belə yüksək mənsbə qurban verir. Savadsız, sadə bir qızla evlənmək, ailə qurmaqla heç nə əldə edə bilməyəcəyini düşünür. Nikaha doğru addım atmazdan əvvəl yüz dəfə ölçüb-biçməyi vacib sayır və öz həyat kredolarına uyğun evlənəcəyinə qərar verir.

Bu reallıqlara müəllifin "Yeni Qahirə" əsərində də rast gəlirik - Misir cəmiyyətində hökm sürən yaltaqlıq, rüşvətxorluq, qohumbazlıq və əxlaqsızlıq saflığı, ədaləti, əxlaqi-mənəvi dəyərləri boğmağa çalışan iblisi əməllər kimi verilir. "Hörmətli cənab" romanında verilən reallıq əslində "Yeni Qahirə"dəki reallığın təkrarıdır, yəni heç nə dəyişmədiyini görürük: "Nazir öz qohumlarından müavin seçir, müavinlər departament direktorlarını öz qohumlarından seçir, direktorlar rəisləri öz qohumlarından seçir. Hətta nazirlikdə qulluqçular belə, varlı evlərin qulluqçularının qohumlarıdır. Beləlikə, hökumət – vahid bir ailə və ya çoxsaylı ailədən ibarət sinifdir" (9, səh.45).

Beləliklə, "Hörmətli cənab" romanında təsvir olunan rüşvətxorluğun, əxlaqsızlığın rüşeymlərinin hələ 30 il əvvəl "Yeni Qahirə"də cücərdiyinin şahidi oluruq. Əsərin əsas obrazı – Mahcub Əbd əd-Dəimə yüksək mənsəbə çatmaq, vəzifəyə yiyələnmək üçün hər şeyin üstündən xətt çəkməyə, hər kəsi tapdalayıb keçməyə hazırdır. O da Osman Bəyumi kimi, vəzifə-mənsəb sahibi olmaq üçün şəxsi həyatını satmağı daha məqsədəuyğun hesab edir və tanış məmurlardan birinin məsləhəti ilə, nazirin məşuqəsi ilə evlənməyi qəbul edir. Bu nikahı ilə nazirin eşq macərasını ört-basdır edib əvəzində vəzifəyə, evə, maşına sahib olur, arzuladığı yüksək dairələrə yol açır. Mahcub yalnız nikah günü tanıdığı həyat yoldaşının dostu Əli

Tahənin keçmiş nişanlısı İhsan olduğunu bilir. Bir zamanlar həsrətlə baxdığı dostunun nişanlısının indi təsadüf nəticəsində arvadı olması onu məmnun edir, sevindirir. Əsərin sonunda həmin mənəviyyatsız nazirin həyat yoldaşı ərinin İhsanla əlaqəsindən xəbər tutur, boşanmaq haqqında ərizə verib, bunun səbəblərini mətbuatda açıqlayır. Bu rüsvayçılıqdan sonra nazir istefaya göndərilir, Mahcub isə yüksəldiyi pillədən aşağı endirilib, İhsanla birlikdə uzaq əyalətə ezam olunur.

"Payız və bildirçinlər" əsərində də müəllif Misirin bəlasına çevrilmiş rüşvətxorluğu, qohumbazlığı qamçılayır (8). Yüksək vəzifə tutan əsərin əsas obrazı İsa rüşvətxorluqla məşğul olur, kəndxudaları pulla işə təyin edir, qanunsuz olaraq torpaq sahələri paylayır. Əvəzində onun bankda şəxsi hesabı, şəhərin mərkəzində gözəl mənzili var, özü üçün hər cür rahatlığı təmin edib və mənsəbindən sui-istifadə edir. Siyasi səhnədə baş verən hadisələr axarında işdən uzaqlaşdırıldıqda isə əvvəlki dairələrə qayıtmaq üçün münasib nikah barədə düşünür. Bu maraqlardan çıxış edərək, krala yaxın adamlardan birinin qızı ilə nişanlanır, bu nikahla yenidən vəzifə pillələri ilə irəliləməyi, xaricdə diplomatik xidmətdə işləməyi planlaşdırır.

Misir cəmiyyətini tənəzzülə sürükləyən daha bir reallığın yaltaqlıq, ikiüzlülük olması isə simasını şəraitə uyğun çevik dəyişən obrazların ifasında "Güzgülər" romanında müfəssəl açıqlanmışdır. Əsərin əsas surətlərindən biri Abbas Favzi nazirə yazdığı mədhiyyəsi bəyənildiyi üçün vəzifədə irəli çəkilir. Sonra isə hakimiyyətdə olan partiyaya yaxınlaşaraq bir qədər də yuxarı qalxır. Əslində isə partiyanın onun üçün heç bir fərqi yoxdur, onu yalnız nazir postunda oturan şəxsin hansı partiyaya mənsub olması maraqlandırır. Ölkə daxilində baş verən hadisələr, sürəkli hakimiyyət dəyişikliyi, xaricdən ölkəyə edilən təzyiqlər, Vətənin müqəddəratı, ətrafdakıların problem və həyəcanları onun üçün yaddır. "Sənin üçün nə fərqi var, kim səni darə edəcək – ingilis, yəhudi, yoxsa misirli?" (7, səh.166)

Əsərin başqa bir obrazı isə cəmiyyətdə üstün silahlardan biri sayılan gözəl zahiri görünüşə malik gəncdir. Ancaq ibtidai təhsili olan bu gəncin xoş zahiri görünüşündən başqa "silahı" yoxdur. O, nazirlikdə sadəcə telefon zənglərinə cavab verir. Günlərin birində nazirlikdə boşalan bir vəzifəyə işi gözəl bilən təcrübəlilər, ali təhsillilər daha layiqli namizəd oluğu halda, bu yer ona nəsib olur. Oxşar vəziyyətlə təəssüf ki, həyatda da rastlaşmaq mümkündür...

XX əsrin sonlarına doğru yaşanan bu reallıqların XXI əsrə qədəm qoyan Misirdə hələ də mövcud olduğunun şahidi oluruq. Və heç təsadüfi deyil ki, N.Məhfuzun vəfatından 5 il sonra 2011-ci il Misir inqilabını doğuran əsas səbəblər də ölkədə hökm sürən rüşvətxorluq, qohumbazlıq, işsizlik və yoxsulluq idi. Beləliklə, eyni mövzu və problemlərin müasir Misir ədəbiyyatında yenə də əsas xətt olaraq qaldığının şahidi oluruq. Belə ki, müasir ərəb ədəbiyyatının tanınmış simalarından Alyə Əl-Asuaninin (1957) yaradıcılığında hələ Nəcib Məhfuz romanlarından miras qalmış Misir problemlərinin – bürokratiya, rüşvətxorluq, qohumbazlıq, cəhalət, siyasi oyunlar, qadın və kişi haqlarının bərabərsizliyinin davam etdiyini görürük: "Misirdə ədalətsiz rüşvətxor rejim hökm sürür. Bütün misirlilər – müsəlmanlar da, koptlar da bundan əziyyət çəkirlər... İqtidarda olan partiyanın sıralarına daxil olmayan bütün misirlilər diskriminasiyaya məruz qalırlar" (2, səh.73).

2002-ci ildə Qahirədə işıq üzü görmüş "Yaqubiyan imarəti" romanında da Məhfuz qəhrəmanlarının rastlaşdığı eyni real problemlərlə qarşılaşırıq. Məsələn, "Yaqubiyan imarəti"nin sakini Tahə dalandar oğludur, Nasirin elan etdiyi "ərəb sosializmi" prinsiplərinə uyğun olaraq hər bir misirli kimi pulsuz təhsil almaq imkanından yararlanıb. Lakin rüşvət cəmiyyətin bir bəlası kimi inkişafın, yüksəlişin qarşısını kəsir. Yüksək savadı, imtahanlarda qazandığı uğurları, fiziki hazırlığı ilə Polis Məktəbində təhsil almağa layiq olduğu halda, Tahə atasının dalandar olması səbəbindən rədd cavabı alır. Lakin cəmiyyətdə hökm sürən məlum

reallıq budur ki, rüşvət verəcəyi halda, kim olmasından asılı olmayaraq bütün qapılar onun üzünə açıla bilər.

Əsərdə Milli Məclisə seçkilərin də rüşvət üzərində aparıldığı qeyd edilir. Millət vəkili arzusuna düşmüş obraz - Azzam namizədliyini irəli sürmək istədiyi ərazidə başqa birinin də namizədliyini irəli sürməsindən narahatlığını ifadə etdikdə ona belə cavab verirlər: "Misirdə heç bir namizəd bizim iznimiz və Allahın iradəsi olmadan qələbə qazana bilməz. Narahat olmağa əsas yoxdur... Ən sadəlövh adam da bilir ki, biz səsəvermənin nəticələrini dəyişdiririk..." (1, səh.38-39)

Bu romanda Əl-Asuaninin diqqətə çatdırmaq istədiyi daha bir maraqlı ideya var. Beləki, müəllif əsərdə təsvir olunan reallıqların, baş verən siyasi proseslərin arxasında yalnız xırda məmur özbaşınalığı və rüşvətxorluğun, əxlaqsızlığın durmadığını, əslində cəmiyyətin, siyasi hakimiyyətin başdan nöqsanlı olduğunu göstərməyə çalışır. Əl-Asuani bütün sistemin kökündən dəyişməsinin vacibliyini vurğulayır. Yəni kimlərinsə - hər hansı rüşvətxorun, işbazın, narkotika alverçisinin, əxlaqsızın hakimiyyətdən tək-tək uzaqlaşması ilə problemin həll olunmayacağını göstərir.

Beləcə, "Yaqubiyan imarəti" sakinlərinin taleyində də Misiri sarmış haqsızlığı, əxlaqsızlığı, işsizliyi, süründürməçiliyi, rüşvətxorluğu, yalanı, ikiüzlülüyü, haramı, işgəncə və zorakılığı izləyirik. "Yaqubiyan imarəti" ünvanındakı sakinlərin yaşadıqları, Xan Əl-Xəlili, Əl-Middaq döngəsi, "Miramar" mehmanxanası sakinlərinin (Nəcib Məhfuzun "Xan Əl-Xəlili", "Əl-Middaq döngəsi", "Miramar" mehmanxanası" romanları) və digər Məhfuz qəhrəmanlarının yaşadıqlarından fərqlənmir.

ƏDƏBİYYAT

1. Аля Аль-Асуани. Дом Якобяна. 2002
2. Аля Аль-Асуани. Чикаго. 2007
3. Борисов В.М. Современная египетская проза. Москва, 1961
4. Ватолина Л. Современный Египет. Москва, Ленинград, 1994
5. Википедия. Революция в Египте (2011).
6. Луцкий В.Б. Новая история арабских стран. Москва, 1966
7. Махфуз Н. Зеркала. Москва, 1979
8. Махфуз Н. Осенние перепела. Москва, 1965
9. Махфуз Н. Избранное. Москва, 1990
10. Русская планета. Востоковед Андрей Коротаев прочитал лекцию о главных причинах недавних революций в мусульманском мире.

    http://rusplt.ru/world/arabskaya_vesna.html

11. Сноу Ч.П. Пора надежд. Москва, 1990
12. Современный египетский рассказ. Москва, 1988

ASSESSING THE POTENTIAL OF MOBILE APPLICATIONS AS A TOOL FOR TWO-WAY COMMUNICATION BETWEEN MEDICAL DOCTORS AND PATIENTS IN CLINICAL TRIALS IN BULGARIA

Georgi VALCHEV
Student at Medical University of Sofia, Faculty of Public Health, Sofia, Bulgaria
Tsvetomila VALCHEVA
Sen. lecturer at Medical University of Plovdiv, Faculty of Public Health, Department of Nursing, Plovdiv, Bulgaria
ORCİD: ID/ 0000-0001-5800-2613
Teodora STANKOVA
Chief Asst. Prof. at Medical University of Plovdiv, Faculty of Pharmacy, Department of Medical Biochemistry, Plovdiv, Bulgaria
Borislav BORISSOV
Assoc. Prof. at Medical University of Sofia, Faculty of Public Health, Department of Health Technology Assessment, Sofia, Bulgaria
ORCİD: ID/ 0000-0003-1711-0284

1. Introduction

Clinical trials are experiments or observations done on human participants (USA Food and Drug Administration, 2018). Such biomedical or behavioral research studies are used to generate data on safety and efficacy of medications, devices, diagnostic products, and treatment regimens (Davis, 2021).

The overall probability of success for all drugs and vaccines is 13.8% and this percentage raises only to 20.9% if oncology medications are excluded (Alex Berezow, 2020). As within any industry, the challenges in clinical trials at the moment are numerous. This low success rate is probably related to the fact that conducting a clinical trial is expensive, difficult, and time-consuming process (BIO, Informa Pharma Intelligence, QLS Advisors, 2021), (Institute of Medicine (US) Forum on Drug Discovery, Development, and Translation, 2010). An interview among clinical professionals representing pharmaceutical companies, contracted research organizations (CROs), sites and vendors has identified the most common problems, ranging from the increasing complex of protocols (21%), heavy regulation (15%), costs (15%), patient access (12%) and other (Burrows, 2016).

The largest driver of increased clinical trial costs is patient recruitment (Evangelista, 2013). Patients have the right to discontinue their participation at any time, for any reason. While some patient drop-outs are unavoidable, others are easily preventable (Walter, 2013). The most common issues can be grouped into four main areas - inconvenience and overwhelm, financial barriers, lack of communication and patients' feeling of being underappreciated. Hence, a deeper understanding of individual patients' situations can help researchers develop strategies to overcome these challenges (MD Group, 2020).

The aim of this survey was to access the potential of mobile applications as a tool for two-way communication between medical doctors and patients in clinical trials in Bulgaria.

2. Materials and Methods

A self-explanatory questionnaire was designed to assess the level technical knowledge of medical doctors and their attitude regarding the use of mobile application in regular

communication with their patients. The questionnaires were distributed online. All the respondents were informed about the aim of the study. A random sampling method were carried out with sample size of n = 57.

2.1. Study Design, Area, and Population. A descriptive cross-sectional study was conducted among medical doctors in Bulgaria. Data were collected between November 2020, and December 2020. Inclusion criteria were as follows: persons over 18 years of age with a master's degree in medicine or dentistry

2.2. Sampling Techniques and Size. A total of 57 (female: 33; male: 27; undisclosed: 1) participants who fulfilled the required criteria during study period were studied. They were selected by the simple random convenience sampling technique. The questionnaires were distributed online. All the respondents were informed about the aim of the study.

2.3. Survey Tool. A self-explanatory closed-ended questionnaire was administered with a total of 13 items in three sections designed to assess the doctors' technical skills, use of technology, experience in the field of clinical trials, and attitude about using a custom mobile application for two-way communication with their patients. A pilot study had been conducted among a sample of 3 doctors in advance by using the structured questionnaire to test the questionnaire and ensure comprehensibility and reliability.

3. Results

3.1. Demographics. A total of 57 physicians participated in the study. Of these, 33 were women (57.9%), 23 men (40.4%), and 1 of the respondents did not want to disclose their gender. Nearly 55% (31 medical doctors) were in the 18-34 age group, 38.6% of the respondents in the group 35-59, and 7% - aged 60 to 80 years. There were no respondents aged 80 and above. Just over half of the doctors (52.6%) that participated in the survey have acquired a specialty.

3.2. Technical self-assessment and use of technology. Respondents were asked to rate their technical knowledge on a scale of 1 (basic) to 5 (professional). Nearly 85% of the respondents self-identified at the average level or better (Figure 1).

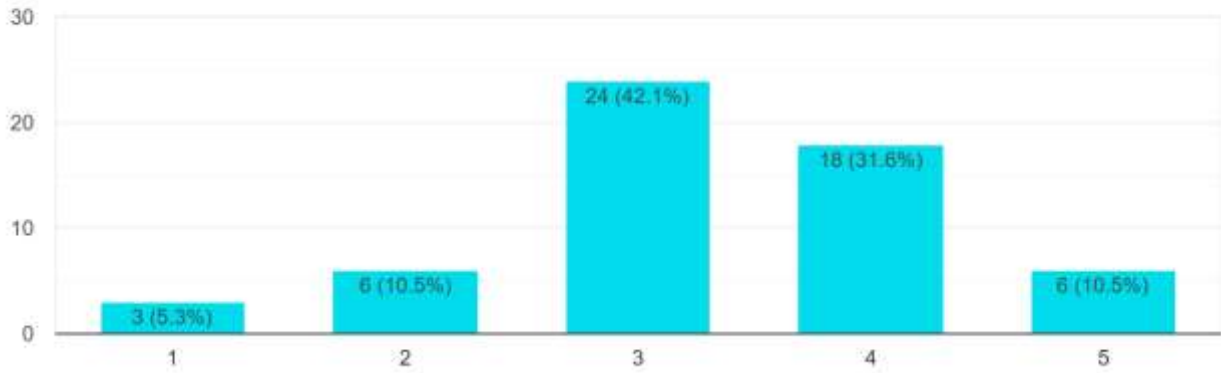

Figure 1. The percentage distribution of respondents according to their self-assessment of technical skills

When asked "what technologies do they use in their daily lives", the respondents most often use a telephone (98.2%) and a laptop (70.2%). Just under half (43.9%) use a personal computer, and only 14 doctors (24.6%) use a tablet. The overall response rate exceeded 100%, as participants could give more than one answer (Figure 2).

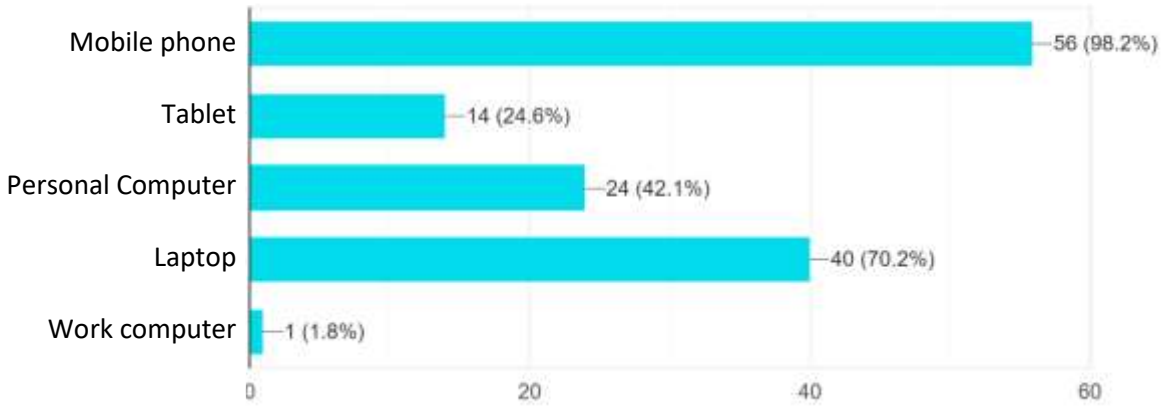

Figure 1. The percentage distribution of respondents according to their usage of technologies in the daily life.

**The overall response rate exceeded 100%, as participants could give more than one answer.*

Most of the doctors (94.7%) use their mobile phone for calls. 87.7% of them use it for short messages (SMS, Viber, WhatsApp, Facebook Messenger, Google Hangouts and others), 84.2% - for basic applications. Only half of the respondents (50.9%) use their phone for specialized medical applications. Only 1 medical doctor uses it for working schedule.

3.3. *Attitude towards mobile application for two-way communication between medical doctors and patients.* 86% of respondents would use a mobile application through which they can receive reports on various aspects of the health status of their patients (Figure 3).

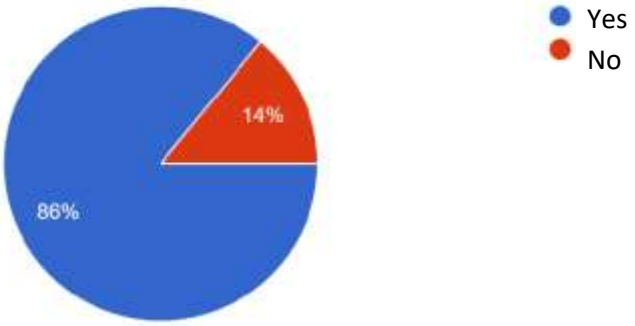

Figure 2. Percentage of respondents willing to use a mobile application for receiving reports on various aspects of the health status of their patients.

Most of the respondents (84.2%) would recommend a mobile application which facilitates the inclusion of their patients in a clinical trial. Their answers are based on one of the biggest advantages of the application - to show suitable clinical trials for the patients in the area they are living (Figure 4).

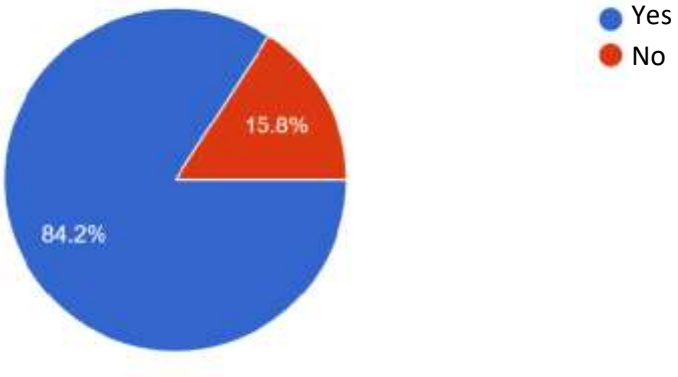

Figure 3. Percentage distribution of respondents according to the answers to the question: "Would you recommend a mobile application which facilitates the inclusion in a clinical trial to your patient?"

3.4. Experience in the field of clinical trials. 38.6% of the respondents have experience working in the field of clinical trials. 43.9% are not but are willing to work in the future. 17.5% are not and have no interest in the field. Of the 22 physicians who answered positively to the previous question, most worked as part of a research team - 90.9%. Only 2 (9.1%) were part of the sponsor's team and 3 - for contracted research organization. Figure 5 shows that 36.4% of the surveyed physicians have been part of the investigators team of 1 trial, 31.8% - in 2-3, and 31.8% - in more than 3.

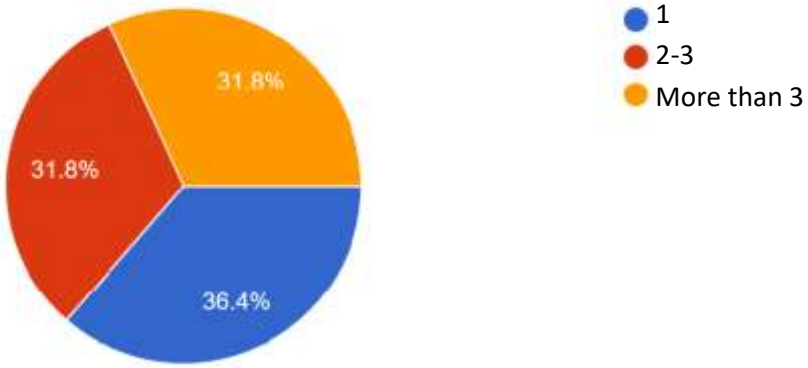

Figure 5. Percentage distribution of respondents according to the answers to the question: "If you have experience in the field of clinical trials, how many projects have you participated in?

An alpha version of android based mobile application was developed using the FDA-My-Studies 2019.10. mobile application system (USA Food and Drug Administration, 2020). The later let patients provide data that can be linked to traditional clinical trials, real-world trials, observational studies, and registries. The aim of the newly developed app was to allow two-way communication between medical doctors and patients, secure exchange of medical data and easy access to information about clinical trial, suitable for the patient.

4. Conclusions

There is a need for a mobile application to facilitate patients' reporting to their physicians. Medical doctors are willing to use new technologies and would recommend a mobile application for two-way communication between them and their patients. More than 1/3 of the

respondents has experience in the field of clinical trials and even more have the desire to be part of an investigator team. The potential of mobile applications and telemedicine in clinical trials in Bulgaria has not been fully developed and used yet.

Data Availability

The data used to support the findings of this study are available from the corresponding author upon request.

5. References

Alex Berezow, P. (2020, June 11). *Clinical Trial Success Rates By Phase And Therapeutic Area.* Retrieved from The American Council on Science and Health: https://www.acsh.org/news/2020/06/11/clinical-trial-success-rates-phase-and-therapeutic-area-14845

BIO, Informa Pharma Intelligence, QLS Advisors. (2021). *Clinical Development Success Rates and Contributing Factors (2011–2020).* Informa UK Ltd.

Burrows, A. (2016, 11 30). *REPORT: The 8 biggest challenges facing clinical trial professionals.* Retrieved from informaconnect: https://informaconnect.com/report-biggest-challenges-clinical-trials-pt-1/

Davis, C. P. (2021, 3 29). *Medical Definition of Clinical trials.* Retrieved from MedicineNet: https://www.medicinenet.com/clinical_trials/definition.htm

Evangelista, E. (2013). Patient Recruitment: The Most Recognized . *NTERNATIONAL PHARMACEUTICAL INDUSTRY* , 64-66.

Institute of Medicine (US) Forum on Drug Discovery, Development, and Translation. (2010). *Transforming Clinical Research in the United States: Challenges and Opportunities.* Washington (DC): National Academies Press (US).

MD Group. (2020, 10 6). *The Complete Guide to Improving Patient Retention in Clinical Trials.* Retrieved from https://mdgroup.com/: https://mdgroup.com/blog/the-complete-guide-to-improving-patient-retention-in-clinical-trials/

USA Food and Drug Administration. (2018, 4 1). *The Drug Development Process Step 3: Clinical Research.* Retrieved from https://www.fda.gov/: https://www.fda.gov/node/366029

USA Food and Drug Administration. (2020, 5 29). *FDA's MyStudies Application (App) Technical Background.* Retrieved from FDA: https://www.fda.gov/drugs/science-and-research-drugs/fdas-mystudies-application-app-technical-background

Walter, A. (2013). The Uphill Path to Successful Clinical Trials Keeping Patients Enrolled. *P & T : a peer-reviewed journal for formulary management vol. 38,4*, 225-227.

ONLINE LEARNING AND SPECIAL NEEDS STUDENTS DURING THE COVID-19 PANDEMIC

AAZRA NUH
Assistant Professor in Education, DDE, Rabindra Bharati University, Kolkata, India
DR. AMALENDU PAUL
Associate Professor and H.O.D., Department of Education, Diamond Harbour Women's University, West Bengal, India

Introduction

It has been more than a year since COVID-19 has shaken the world, claiming lives and impacting almost every sector. The education sector is not an exception. The pandemic brought about a sudden transformation in the mode of imparting education. Both the educators and the educands, right from the pre-primary to the tertiary level, have been compelled to stay at homes and take recourse to online mode of education throughout the world. The conventional physical classes have been replaced by the virtual ones. Quite naturally, in the words of Garg et al. (2020), 'the current Indian teaching system, … the most unique and greatest on earth with more than 15 lakh schools and 50,000 high level educational organizations' is in the face of a critical challenge to incorporate ICT and go digital.

In India, the second wave of COVID-19 hit really hard during March, 2021, thereby putting a halt to the blended mode (combination of brick and mortar and virtual modes) which several educational institutions, including some special schools, had started in the months of January and February, 2021. Consequently, the teachers and the students are confined back to their homes again and continuing their educational transactions only virtually through WhatsApp video conference calls, Zoom, Google Meet, Cisco Webex, Microsoft Teams and so on, provided they have a robust internet connectivity, possible only in the urban areas. But when it comes to special education, not all pupils even in urban or suburban areas, are able to receive education through virtual mode in spite of availability of internet connection. The absence of internet connectivity is not the sole reason why many special needs students cannot participate in online learning.

UNICEF (as cited in Jena, 2020b) has very rightly pointed out '…**not all children have necessary knowledge, skills and resources to keep themselves safe online**.' Again, in the words of **Azoulay** (2020, as cited in Parmigiani et al., 2020), '**parents of students with special needs' encounter '…considerable difficulty in supporting their children's online learning'**. All students with special needs do not possess the same level of understanding, education, cognition and capabilities required to participate in online learning. Moreover, as pointed out by Garg et al. (2020), as one of the negative impacts of COVID-19 in the adoption of the online education system, the sudden closures of the schools left the educators unprepared all over the country. Naturally, the special educators too were not comfortable with the abrupt metamorphosis from the traditional face-to-face sessions to the virtual or online classes, especially when many of them are accustomed to tactile method (that requires physical touch) of imparting special education including speech therapy, occupational therapy and sensory integration and orthopaedic sessions. Besides, according to **Pettersson** (2018, as cited in Sharma et al.,2020), there can be several challenges towards introducing technology in the development of the learning environment in special schools including resource constraints within the environment. Again, the fact cannot be denied that the virtual sessions have enabled the schools, primary caregivers, learners, psychologists, therapists and special

educators to remain in touch and try to resolve issues pertaining to the special needs of the students during the pandemic.

Studies related to online learning of special needs students during the COVID-19 pandemic

Kim and Fienup (2021) in their study evaluated a simple online intervention using a concurrent multiple baseline design for 3 second-grade students with disabilities in the U.S.A. who had to complete 5 daily assignments. The learners and their guardians were provided with educational activities via Google Classroom and the former earned rewards based on their completion of all activities. The results revealed that such an intervention successfully brought about an increased engagement in online learning. Then **Parmigiani et al. (2020)** conducted a qualitative study to investigate the factors impacting e-inclusion with the help of a questionnaire filled up by 785 teachers in Italy and found out that effective e-inclusion is dependent upon technologies, relationships with families, collaboration among teachers and online teaching strategies. It was also learnt that the teachers must create activities as per the needs of the students through asynchronous and synchronous interactive ways to engage them effectively, both in small groups and individually. **Schuck and Lambert (2020)** in their study brought out the experiences of two elementary special educators in the U.S.A. with Emergency Remote Teaching. The teachers revealed their clear dissatisfaction for online learning, in which they had to depend on at-home support for teaching the students. However, they also showed optimism by pointing out at increased communication between teachers and parents. **Tonks, Kimmons and Mason (2020)** interviewed 5 special education students in the U.S.A. who had enrolled in an online school. Their parents too were interviewed to understand their motivations for enrolling in an online setting. Both the parents and the pupils expressed their satisfaction with how their online school better met their special needs for self-determination, differentiation and positive socialization, something which their previous schools failed to do. Again, **Cole (2019)** in her research revealed the physically challenged postsecondary students' experiences with online learning. The major findings showed that the students with physical disabilities, with proper online learning, experienced benefits in self-regulation, self-pacing, an increasing sense of confidence, pride, stamina, close connection to peers, positive discussions and advocacy for themselves and others with physical challenges. In another study, **Rice, Oritz, Curry and Petropoulos (2019)** offered implications for improving virtual school experiences of students with disabilities and their parents. An interesting study by **Ortiz, Rice, Smith and Mellard (2017)** focused on online learning of students with disabilities and roles and responsibilities of parents in relation to the online learning of their wards in the U.S.A. While on the one hand, schools like parents to be physically present to ensure that their children log in and work steadily during the online sessions, on the other hand, the schools do not entertain the involvement of the parents in matters pertaining to curriculum and evaluation despite the parents doing the teachers' job. **Burdette and Greer (2014)** conducted a survey of parents of 119 students with disabilities in the U.S.A., enrolled in an online setting, and found out that the parents were satisfied with the outcomes that their wards were experiencing in online learning. However, there were still certain issues that affected the education of these students in the virtual environment.

A recent study, conducted through **Indian and Finnish collaboration** by **Sharma et al. (2020)** titled "**Socio-technical Aspirations for Children with Special Needs: A Study in Two Locations ---India and Finland**", has focused on the socio-technical aspirations of Indian and Finnish special needs learners. The researchers defined socio-technical aspirations as the 'individual or community driven ambition and desire to own or use a specific technology for either personal benefit or societal acceptance, or both'. The findings showed similarities in the interview responses of Indian and Finnish parents. The respondents of both

the countries were concerned about monitoring and supervising a child's technology use and providing a safe online environment. They also pointed out that at home, technology was used mostly for games and entertainment. The Indian participants were worried that increasing use of technology at home was affecting their children's activities and opportunities of socialization leading to social isolation. At the same time, they also showed keenness towards adopting newer technology in schools and at homes to be at par with the developed countries. The Indian parents mentioned costs as a challenge towards access to technology and also lack of awareness towards how to access the educational content relevant for their children with special needs. The Finnish parents, however, were not concerned about social isolation and costs as challenges. They mentioned being overwhelmed by the fast pace of technological development and talked about improvisation in existing learning applications and online educational content so as to make them as engrossing and engaging as online games rather than having new applications.

Garg et al. (2020) focused on the effect of COVID-19 on school education system. **Jena (2020b)** shed light on the online learning during the nationwide lockdown in 2020 in India. **Kapasia et al. (2020)** brought forth the impact of lockdown on learning status of undergraduate and postgraduate learners in the Indian state of West Bengal. **Alvi and Gupta (2020**) revealed how the pandemic affected education and food security in India. **Jena (2020a)** threw light on impact of COVID-19 on the education sector in India. **Kumar et al. (2020)** compared the outcomes of online teaching-learning during the pandemic with the traditional mode of education. **Baber (2020)** conducted a cross-country study by collecting data from undergraduate students of South Korea and India to bring out the students' perceived learning outcomes and satisfaction in online learning during COVID-19 pandemic. **Mishra, Gupta and Shree (2020)** focused on online teaching-learning in higher education during lockdown period of COVID-19 while **Singh, Bhatnagar, Gupta and Kumar (2020)** explored e-learning and traditional learning in India. All these current Indian studies dealt with the education sector, at various levels, and online learning in India during the COVID-19 crisis. But none of them either discussed or touched upon how **the education of special needs students** was impacted by the pandemic. They did not include the online learning of special needs students during the pandemic. **Thus, several questions arise: How the education of the special needs students in India is affected by COVID-19? Are all the students attending real-time online classes? What are the perceptions of the learners, caregivers and special educators regarding the new virtual mode of education? What are the positive and negative impacts of online learning on the pupils with special needs during the COVID-19 pandemic situation?**

Objectives

i. To know the perceptions of the primary caregivers of the special needs students regarding online learning of their wards during COVID-19 pandemic;
ii. To learn about the experiences of the special educators related to their imparting of online education to the pupils during the pandemic situation; and
iii. To explore the positive and negative impacts of online learning on the special needs students and their guardians during the pandemic.

Method adopted in the study

Keeping in mind the COVID-19 pandemic situation when safe social and physical distancing must be maintained to contain the spread of the virus, the researchers conducted **semi-structured telephonic interviews** of the primary caregivers of **19** special needs students, aged between 11years and 29 years, and **a 29-year-old pupil with Apert syndrome** (who could express herself clearly), based in **Kolkata and Chennai, India**. Besides, **5** special educators, attached to different special schools in Kolkata were interviewed who revealed their opinions and experiences pertaining to online classes with their challenged learners.

This study is unique in its own way, for in the same study the researchers have focused on the perceptions of the challenged learners' caregivers or guardians, perceptions of a special needs pupil and also of the special educators regarding the new online mode of education during the pandemic situation.

Details of the 20 special needs students considered in the study

Types of Challenges	**Number of Students**
ASD (Autism Spectrum Disorder)	**12**
MR (Mental Retardation)	**2**
CP (Cerebral Palsy)	**3**
DS (Down Syndrome)	**1**
PDD-NOS (Pervasive Developmental Disorder-Not Otherwise Specified)	**1**
Apert Syndrome	**1**

Age groups	**Number of Students**
11-15 years	8
16-29 years	12

Gender	**Number of Students**
Male	17
Female	3

The responses of a few primary caregivers and a special needs student

Respondent#1: This respondent is the mother of a 15-year-old student with CP from Kolkata. She is really happy with the real-time (synchronous) online classes that her daughter, having speech and locomotory issues, has been attending willingly and independently since 2020. These classes are conducted by both the mainstream government school (through WhatsApp

voice call during the day) and the private special (through WhatsApp video call in the evening) of which she is a student. The mother reveals that unlike some subject teachers, the Bengali teacher in the government school is very encouraging and has included her in the online classes, besides the History and English teachers. **The teenager attends these classes via a smart phone and finds them as enjoyable and interesting as the face-to-face physical classes.** According to the mother, the daughter is preparing for the B-level examination, equivalent to Class V, under NIOS (**National Institute of Open Schooling**) and attends mainly the academic and speech sessions. She usually does not participate in the vocational and activity sessions as the presence of the mother is required in those classes and the latter cannot afford to do so. She has to look after her grocery shop while the daughter is attending the virtual classes. The mother helps her with the orthopaedic exercises at home after watching the videos sent by the therapist via WhatsApp. Owing to the student's locomotory problems, both the mother and the daughter prefer the virtual classes to the conventional ones.

Respondent#2: This interviewee is the mother of an 11-year-old pupil with ASD near Kolkata. She too expresses her satisfaction with the online classes that her son has been attending since 2020, willingly and independently via a laptop over the virtual platform Cisco Webex. He is presently a student of Standard IV in a private mainstream school in Kolkata. The mother is happy that her son is not distracted by the gadget, pays attention, follows teachers' instructions, completes and submits the assignments online in time. **Both the mother and the son prefer the present online learning to the conventional brick and mortar education, for the school is far away from home and also the student does not possess school friends as such, something, the mother says, her son is not capable of or too shy to make. So, he does not miss friends or peer groups back at school**.

Respondent#3: This respondent, the mother of an 18-year-old learner with ASD based in Kolkata, is **utterly dissatisfied with the real-time online classes conducted by her son's private special school via WhatsApp video calls 5 days a week**. She reports that though he attends the classes willingly with the mother by his side, yet he does not enjoy them at all. No effective learning also occurs and the son has not learnt anything new from the virtual sessions. According to the mother, this student, very social and talkative by nature, terribly misses his school, friends, teachers and the face-to-face classes, according to the mother. The mother even once thought of discontinuing these classes. She feels very sad that her son's academics have been badly affected due to the closure of the school since 2020. **She feels that the teachers ought to have been more equipped and trained for conducting these virtual classes**. According to her, the online group sessions could have been conducted in a better way and yoga classes could have been conducted online synchronously. She feels watching the videos sent by the occupational therapist at school and making her son perform the various activities at home will not be effective for him.

Respondent#4: This interviewee is **a 29-year-old learner with Apert syndrome** attached to a private special school in Kolkata. She can talk fluently and express herself quite clearly, though does not possess the IQ level of a typically developing individual of her age. She spoke enthusiastically with one of the researchers and shared her **positive experiences with the real-time online classes conducted by her school through WhatsApp video calls thrice a week f**or two hours in the evening. According to her, the teacher sends a picture in advance via WhatsApp which she has to draw during the online session. This learner also spoke of the vocational classes she attends in which both on-fire (like preparing Maggie) and fireless cooking (preparing "aloo chaat" with boiled potato and masala) are taught. She gets to talk to her friends and teachers during the virtual classes. **Yet she expresses her desire to go back to school, sit with her friends and chat with them. She misses the school bus ride**

and reveals that she has not learnt new things during online classes and thinks that she will learn them once the school reopens.

Respondent#5: This respondent, the mother of a15-year-old student with mild ASD from Kolkata, talks to one of the researchers and reveals that her son studies in a small private mainstream school and is presently in Standard IX under NIOS. He has been attending the online classes (via a smart phone), conducted by the school since 2020, through Zoom platform. He enjoys the non-academic virtual sessions like music, games, dance, recitation more than the academic ones. **The mother is concerned about the lack of "human element" and socialization in the online sessions. She expresses apprehension that probably her son would be reluctant to attend the physical classes once the school reopens, as a senior student with ASD did when he had to attend school in the blended mode during January, 2021.**

Respondent#6: This respondent is the elder sister of a 16-year-old student with ASD from Kolkata, the primary caregiver of her brother. While speaking to one of the researchers, she points out that her brother has been attending the real-time online classes conducted by his special school since 2020 very sincerely with her help. He attends 40-45 minutes session every weekday via WhatsApp video calls. Although this student has learnt division of 3-digit numbers and multiplication of 2-digit numbers in the online sessions, yet **his sister opines that face-to-face or conventional classes are much more effective for special needs students. She further adds that the "human element" is missing in the virtual sessions and her brother expresses the desire to go to school.** This pupil is preparing to move to B-level under NIOS. The sister points out that **his anxiety level increases when the teacher delays the session without prior notice and so teachers** should start the sessions punctually with the ASD pupils who generally have a problem with waiting. Moreover**, due to increased exposure to the smart phone screen, his eyes get reddish.**

Respondent#7: This interviewee is the mother of a 14-year-old student with ASD based in Kolkata who communicates that **her daughter does not attend real-time online classes.** In 2020 her special school could not conduct online classes when she had enough time to sit with her daughter for the online classes. In 2021 when they started conducting the virtual classes, the mother did not opt for them as she was caught up with "work from home" and suffered from COVID-19. The online sessions demanded the presence of the guardian which was impossible for her. The school sends soft copies of study materials to study at home. According to her, the daughter wants to go back to school almost every day and attend the physical classes.

Respondent#8: This respondent from Chennai is the mother of a16-year-old student with CP who reports that her son does not attend the synchronous real-time virtual sessions because the special school, of which he is student of Standard 1, does not conduct such classes. Also, she feels such sessions will not be beneficial for special needs students because they will not be able to focus and concentrate. According to her, the school has arranged for home programme during the COVID-19 crisis. Home assignments are sent by the teacher and after their completion snapshots are taken and sent to the teacher for evaluation. The mother is satisfied with the home programme and her son enjoys it too. Though he misses his friend and teachers, yet he does not express any strong desire to go to school. Owing to this learner's locomotory problem, both the son and the mother prefer the home programme to conventional face-to face classes. She even has planned to hire private special educators for him to conduct sessions at home in future.

Respondent#9: This interviewee is the mother of an 11- year-old pupil with ASD from Kolkata who opines that her son took 7-8 months to adjust to the new mode of learning

because he was initially very reluctant to attend classes via a smart phone. Now the mother feels very happy to sit with the son during the online sessions and has come to know where her son stands, what his capabilities are and how to guide him by observing the teachers and interacting with the other guardians online. She, a teacher in a mainstream school**, feels that the online classes have proved to be a blessing for her son and prefer them to the conventional ones**.

Respondent#10: This respondent is the mother of a 14-year-old student with moderate to severe ASD from Kolkata who reveals that **her son does not attend online classes because the educator stays 18 km away from the city where there is no strong internet connectivity to conduct online sessions.** The teacher sought permission from the special school in Kolkata to pay his students home visits once a week but the second wave of COVID-19 spoilt the plan. According to the mother, both speech and OT sessions have been hampered since 2020 because these sessions are not effective at all virtually. The videos sent by the occupational therapist via WhatsApp are not very helpful because the home does not have the required setting for conducting OT sessions. **The initial speech therapy sessions for 5-10 minutes via WhatsApp video calls were a waste of time.**

Respondent#11: This respondent is the mother of a 20-year-old learner with ASD based in Kolkata. She reports **that her son's special school does not conduct online classes and sends home assignments through WhatsApp. Also, she has not requested for online classes due to his tremendous problem behaviours in spite of medicine.**

Respondent#12: This interviewee, mother of an 18-year-old learner with mild ASD based in Kolkata, says that **her son does not attend online sessions because presently he is not attached to any school on regular basis.** After much training and experience, she has taken recourse to home schooling for her son and confidently caters to his special needs with the help of experts' advice on and off.

Respondent#13: This respondent is the mother of a 19-year-old student with MR in Kolkata who **expresses her dissatisfaction with online classes and points out that too much pressure is put on the parents by his son's special school**. Parents have to be present during the online sessions and also have to make their wards complete the assignments regularly and submit within a particular time.

Findings

From the interviews of the primary caregivers of 19 students with special needs and the 29-year-old special needs learner, the following percentages have been found:

- **75%** of the students are attending real-time online classes during COVID-19 pandemic
- **75%** of them express the desire to go back to school and attend physical classes
- **64.29%** of the guardians or primary caregivers are satisfied with the way online classes are being conducted during the COVID-19 pandemic situation
- **73.68%** of the guardians believe that physical classes are always better for special needs students
- **64.29%** of the guardians believe that their wards have learnt new things after attending the real-time online sessions since 2020
- **73.68%** of the primary caregivers look at the online mode as a makeshift arrangement during the pandemic period
- **73.34%** of the learners are attending online classes with the help of their guardians

- **66.67%** of the students enjoy the real-time (academic or non-academic) online classes

From the above respondents, it is learnt that though majority (73.68%) of the guardians and even the special needs learner interviewed believe that physical classes are better than the online classes, they also opine that the online sessions are good considering the pandemic situation. These virtual classes have kept their wards, confined to their homes since 2020, engaged through academic and non-academic activities like yoga, singing, art and craft, dance, drawing, games and so on. Only those guardians of the students having locomotory issues (respondents 1 and 8) have opined that the online mode of education (synchronous and asynchronous mode like home programme) is more convenient and suitable for their wards. The other two caregivers (respondents 2 and 9) have viewed that online learning turns out to be advantageous for their children because while respondent 2 and her son do not have to travel far to attend school regularly, respondent 9, a teacher in a government school, has gained confidence about where her son stands, what his capabilities are and how to guide him after attending the online sessions with him during the pandemic period when her own school is closed. Apart from them and respondent 12, majority of the guardians (**73.68%**) and also the special needs learner (respondent 4) have viewed the online learning to be a temporary and make-shift arrangement made by the schools to continue with the teaching-learning process during the pandemic situation. They are looking forward to resumption of normalcy and reopening of the schools also because the virtual classes are stressful for them too. Majority (**73.34%**) of them have to sit with their wards during the sessions. Several parents also think that the online classes are hampering the socialization and the interpersonal aspects of their children. Also, almost all of the guardians (**nearly 84%**) **have opined that orthopaedic, OT and sensory integration sessions are not at all effective through online mode (synchronous or asynchronous) as these sessions require the physical touch of the trained therapists.**

From the responses of the 5 special educators interviewed, it is gathered that 4 of them (80%) are **dissatisfied with the online mode of education** because they are not able to cater to the special needs of their pupils with efficacy virtually. 3 educators have told one of the researchers that they have to depend on and instruct the guardians, who sit with their wards during the sessions and lack the expertise and patience of the special educators. Again 2 of these educators have pointed out that the online classes have contributed to thorough training of the guardians who earlier lacked the confidence to handle their children. This has helped them to know their wards better and come closer to them, thereby strengthening the bond between them and their children. Again, the learners have developed skills regarding handling the gadgets like smart phones and laptops after attending the online classes for more than a year. Their technical skill has enhanced. **All the educators have agreed that the online mode of education is not for all special needs students because all of them do not have the same level of understanding and education. Also, the entry level learners (2 to 5 years of age) are not at all fit for online classes because they have not developed "the sitting and waiting" habit and have not learnt to follow the teachers' instructions. Their parents also have not undergone any training.** While one very experienced special educator complained about the casual attitude developed by her students during the online classes who are preparing for different levels of examination under NIOS, another very experienced educator in this field has expressed her satisfaction with the online mode. **The latter opines that during the pandemic situation and the lockdown period the virtual mode has opened the doors for the guardians, who can afford, to access the online and live sessions of well-known therapists and educators within and outside the country**. She also

expresses her satisfaction for the one-to-one sessions she is conducting through Zoom with her pupils. These sessions are keeping the distractions of the physical classes at bay and allowing the learners to concentrate on the teacher's instructions. Also, she points out, **the classes are more interesting due to lots of screen sharing and use of videos. She further points out that the teachers need to be more organized and focus on more structured and worksheet-based activities.** However, **all the special educators have conceded that the socialization and interpersonal factors as well as the group activities are greatly hampered by the computerized environment.** This has affected mainly the ASD students who generally lack social cognition and the ability to mingle with their peers. The educators work towards making them socialize with others in the face-to-face mode.

From the responses of all the interviewees, the following **positive and negative impacts of online learning on the special needs students and their guardians during the pandemic** have been learnt.

- **Positive impacts:**
- Has kept the learners engaged at home since 2020;
- Has helped in the continuation of the teaching-learning process;
- Has helped in developing and enhancing skills among the students;
- Has enhanced the gadget related technical skills of the pupils;
- Has developed a liking for gadgets in those students who did not like them earlier and were reluctant to attend classes via these gadgets like smart phones, laptops etc.;
- Has given opportunities to both the guardians and their wards to participate in the virtual sessions of the reputed educators and therapists within and outside the country;
- Have opened the doors of the well-known schools and rehabilitation centres to reach the special needs pupils across the country and cater to their needs;
- Has given opportunity to the teachers to conduct the classes in an interesting way through screen sharing and use of videos;
- Has given the learners relief from compulsory movements they had to make to attend different face-to-face classes like speech, yoga, computer, art and craft etc. from one classroom to another;
- Has helped the educators to train the guardians;
- Has proved to be convenient for the learners with locomotory issues and those whose schools are far away;
- Has given opportunities to parents to see how the educators teach and train their wards;
- Has given the freedom and flexibility to the learners to stay away from the classes they do not like.

- **Negative impacts**
- Has failed to include all special needs learners, especially those having moderate to severe degrees of challenges;
- Has not proved to be effective for all the learners;
- Has been looked upon as a temporary, not-so-effective alternative of the traditional face-to-face learning during the COVID-19 scenario;
- Has proved to be unsuitable for entry level learners of 2 to 5 years;
- Does not possess the "human element" and physical touch, essential to educate the special needs learners;
- Majority of the special educators are not satisfied with it;

- Has not proved to be beneficial for speech, OT and sensory integration sessions which are generally conducted through tactile method;
- Socialization and group activities are greatly affected;
- Has brought a certain casualness among the learners;
- They have unlearnt the discipline of the school;
- Student absenteeism has increased;
- Teachers' delay in starting the online classes without prior notice has resulted in increased anxiety level in some students with ASD;
- Students with obsession for gadgets remain too engrossed to attend the online classes;
- Some guardians are completing the tasks on behalf of their children due to lack of patience and energy and expertise of the special educators;
- Has increased the pressure on the guardians;
- Prolonged screen timing has caused eye problems and lowered the attention level of students in some cases;
- Lack of strong internet connectivity has kept some learners and educators away from the online sessions;
- All teachers are not trained and equipped enough to conduct the classes virtually in an interesting and effective way resulting in classes not very beneficial for the learners.

Discussion and conclusion

This study, though small, explores an area which several Indian researches, conducted in the COVID-19 era, have not touched upon till date. The study has brought forth the various aspects and issues related to special needs learners (ranging from mild to moderate to severe degrees of challenges) and online learning during the COVID-19 pandemic, precisely in the Indian context. The researchers are hopeful that these aspects and issues will catch the attention of the concerned authority and the policy makers so that they will ponder and deliberate over framing guidelines pertaining to imparting online education to special needs students in India. According to Garg et al. (2020), the NEP 2020 'has given another face to the Online Education System in India'. Surprisingly, the National Education Policy 2020 that focuses on "Online and Digital Education: Ensuring Equitable Use of Technology" (p.58) makes mention of only SEDG (Socially and Economically Disadvantaged Groups) but overlooks the online leaning of special needs pupils and does not feature any guideline related to online education of special needs learners. Undoubtedly, in the words of Jena (2020b), 'Online learning is the best solution during the crisis.' But when it comes to the education of the special needs students, this may not be always true, for several pupils with moderate to severe degrees of challenges, lacking in the required level of understanding and cognition, and students at the entry level (who usually lack "sitting and waiting" habit and proper training) cannot participate effectively in the virtual mode of learning. Thus, well-planned online teaching-learning strategies and guidelines need to be framed by the experts after further broader researches on this topic that must include rural India too. Further provisions ought to be made for the training of the special educators for online education and also the required infrastructure is to be given emphasis. According to Garg et al. (2020), 'India is a demographically miscellaneous enormous nation with immense populace density.' But that should not deter the governments, central and state, from making efforts towards E-inclusion of special education in India during and after the COVID-19 pandemic, for every child, special or typical, has the right to education. The authors cannot but be optimistic and believe in the old saying 'better late than never'.

Acknowledgement

The researchers are very thankful to all the interviewees for their valuable responses without which this study would not have been possible.

References

- Alvi, M. & Gupta, M. (2020). Learning in times of lockdown: How Covid-19 is affecting education and food security in India. *Food Security,2020 Springer*, *12*(4), 793–796. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Baber, H. (2020). Determinants of students' perceived learning outcomes and satisfaction in online learning during the pandemic of COVID-19. *Journal of Education and E-Learning Research*, *7*(3), 285–292. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Burdette, P.J. & Greer, D.L. (2014). Online Learning and Students with Disabilities: Parent Perspectives. *Journal of Interactive Online Learning*, *13*(2), 67–88. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Cole, A.E. (2019). Experiences of Postsecondary Students with Physical Disabilities with Online Learning. *Walden Dissertations and Doctoral Studies 6985*. https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/6985/ (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Garg, S. et al. (2020). Effects of COVID-19 on school education system: Challenges and opportunities to adopt online teaching and learning. *Humanities & Social Sciences Reviews*, *8*(6), 10–17. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Jena, P.K. (2020a). Impact of pandemic COVID-19 on education in India. *International Journal of Current Research*, *12*(07), 12582–12586. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Jena, P.K. (2020b). Online learning during lockdown period for COVID-19 in India. *International Journal of Multidisciplinary Educational Research*, *9*(5(8)), 82–92. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Kapasia, N. et al. (2020). Impact of Lockdown on learning status of undergraduate and postgraduate during COVID-19 pandemic in West Bengal, India. *Children and Youth Services Review*, *116*. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105194 (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Kim, J. Y. & Fienup, D.M. (2021). Increasing Access to Online Learning for Students with Disabilities During the Covid-19 Pandemic. *The Journal of Special Education*. https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022466921998067 (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Kumar, G. et al. (2020). Online Teaching-Learning over Traditional Education During Covid-19 Pandemic. *International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering*, *9*(5), 7704–7711. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Mishra, L., Gupta, T. & Shree, A. (2020). Online teaching- learning in higher education during lockdown period of COVID-19 pandemic. *International Journal of Educational Research*, *1*. https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2020.100012 (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- *National Education Policy 2020*. (2020). https://www.education.gov.in/sites/upload_files/mhrd/files/NEP_Final_English_0.pdf (Accessed in March, 2021)

- Ortiz, K., Rice, M., Smith, S. & Mellard, D. F. (2017). Roles and responsibilities of parents of online school students with disabilities. *Center on Online Learning and Students with Disabilities*.https://centerononlinelearning.ku.edu/wp-content/uploads/2017/05/ParentReport1_April2017.pdf (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Parmigiani, D. et al. (2020). E-inclusion: Online special education in Italy during the Covid-19 pandemic. *Technology, Pedagogy and Education*. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1475939X.2020.1856714 (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Rice, M., Oritz, K., Curry, T. & Petropoulos, R. (2019). A case study of a foster parent working to support a child with multiple disabilities in a full-time virtual school. *Journal of Online Learning Research*, *5*(2), 145–168. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Schuck, R. K. & Lambert, R. (2020). "Am I Doing Enough?" Special Educators' Experiences with Emergency Remote Teaching in Spring, 2020. *Education Sciences*, *10*(11), 1–15. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Sharma, S. et al. (2020). Socio-Technical Aspirations for Children with Special Needs: A Study in Two Locations-India and Finland. *ACM Transactions on Accessible Computing (TACCESS)*, *13*(3), 1–27. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Singh, G., Bhatnagar, V., Gupta, R. & Kumar, G. (2020). Exploration of e-learning vs traditional learning in India. *Humanities & Social Sciences Reviews*, *8*(2), 69–76. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]
- Tonks, D., Kimmons, R. & Mason, S. L. (2020). Mattering is Motivating: Special Education Students' Experiences with an Online Charter School. *Journal of Online Learning Research*, *6*(3), 221–244. (Google Scholar) [Accessed in May, 2021]

THE ANALYSIS OF THE VALIDITY OF PURCHASING POWER PARITY THEORY IN G7 COUNTRIES VIA FOURIER THRESHOLD UNIT ROOT TEST

Pınar KOÇ[18]

1. Introduction

Purchasing Power Parity is based on the assumption of the stability of the real exchange rates is a simple theory meaning the differences of inflation rates between two countries affect the nominal exchange rates (Taylor and Taylor, 2004). As a scientific concept, the Purchasing Power Parity was proposed by starting a discussion on what should be optimal exchange rate due to high inflation rates in the industrialized country by Cassel (1918) after World War I. Purchasing Power Parity Theory is an adaptive version of law of one price for exchange rates. According to Purchasing Power Parity Theory, if the general price level in a country is lower than the general price level of another country, the currency of the country where has low inflation rates appreciates compared to the currency of other countries. There is a common consensus in the literature on which Purchasing Power Parity isn't valid in the short term, but; real exchange rates converge to an average value in the long term. In the existence of possible nominal shocks, although real exchange rates converge to equilibrium value quickly, the process of convergence to long-term equilibrium value starts after about 3-5 years. This process was named as Purchasing Power Parity Puzzle by Rogoff (1996) and this process was explained with price and wage stickiness. According to Balassa (1964) and Samuelson (1964), the main reason of the deviation in Purchasing Power Parity in the short run is that the prices and productivity of tradable and non-tradable goods vary by country. Developed and developing countries have similar productivity in non-tradable goods while developed countries have a relative advantage in terms of productivity in tradable goods. Hence, they have a price advantage in tradable goods compared to developing countries. Purchasing Power Parity includes only tradable goods while price indexes representing price differences between countries involve both tradable and non-tradable goods. Therefore, the fact that developed countries have a relative advantage in terms of productivity in non-tradable goods also provide a price advantage to developed countries. This situation results in appreciation of the exchange rate by causing the difference between nominal and real exchange rates.

Purchasing Power Parity approach requires the real exchange rate to converge to an average value in the long run. In this context, the validity of Purchasing Power parity is tested by applying unit root tests on real exchange rates. If real exchange rates are stationary, purchasing power parity is valid. If real exchange rates are non-stationary, purchasing power parity isn't valid.

Papell and Prodan (2006) classified purchasing power parity by considering the qualities of unit root tests. According to this approach, in case of the real exchange rates are found to be stationary by applying traditional unit root tests containing constant terms, standard purchasing power parity is valid. If traditional unit root tests with constant and trend are used and real exchange rates are stationary, Trend Purchasing Power Parity is valid. Qualified Purchasing Power Parity is valid in the event of the use of unit root tests with structural breaks, which allows a break in the constant and there is no trend. Trend Qualified Purchasing Power Parity is valid if real exchange rates are found to be stationary by using unit root tests with structural breaks, which allows a break in the constant and containing a trend.

[18] Assist Prof Dr, Gumushane University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, ORCID no: 0000-0002-7843-1228.

Break Trend Qualified Purchasing Power Parity is valid the real exchange rates are found to be stationary via unit root tests which allows breaks in the constant and trend (Şener, et al., 2015).

It is important to analyze the validity of power parity because it forms in the basis of open macroeconomic models, is a measurement tool for foreign competitiveness, guides whether the exchange rate is overvalued or not, has decisive importance on the effectiveness of monetary policy and macroeconomic stability (Rogoff, 1996; Holmes et al., 2012; Karoglou and Morley, 2012).

Internal and external shocks and policy changes cause significant effects on the economic conjuncture and change the direction and shape of the relations between economic variables. Therefore, the existence of structural breaks and nonlinearity should be taken into account in studies that analyze the validity of purchasing power parity.

There are many studies that analyze the validity of purchasing of power parity in the literature. In this section the studies investigating the validity of purchasing of power parity only in G7 countries. Kilian and Taylor (2003) analyzed the process of power parity puzzle developed by Rogoff (1996) through ESTAR model. The results indicate that the impact of real exchange rate shocks will continue. Although there are deviations from the equilibrium rate in the short run, real exchange rates come to equilibrium in the long run. Therefore, purchasing power parity is valid in G7 countries.

Chortareas et al. (2002), Kargbo (2009), Chang et al. (2010a), Zhang and Bian (2016), Özcan (2012), Akçay ve Erataş (2015) are studies that investigate the validity of purchasing power parity by applying different unit root tests in G7 Countries. According to Zhang ve Bian (2016), purchasing power parity is valid in Canada, France, Germany and Japan. The results of other studies show that purchasing power parity is valid in all G7 countries.

In the studies in the existing literature, only structural breaks or only nonlinearity were taken into account, and no study was found in which structural breaks and nonlinearity were considered together. In this context, in this study, the results obtained by using only structural break models, only nonlinear models and models that take both structural break and nonlinearity into account are compared with each other.

2. Methodology and Data Set

In unit root tests that structural breaks are defined by dummy variables, sudden breaks in the series are taken into account. These tests neglect the fact that the effects of structural breaks on economic variables will spread over time, and the number and form of structural breaks also significantly affect the stationarity of the series (Yılancı et al. 2020). In this context, Becker et al. (2006) developed Fourier KPSS unit root test by including Fourier functions in unit root tests. In order to use fourier test statistics in stationarity tests, the trigonometric terms added to the models must be statistically significant. Addition to, Christopoulos and Leon-Ledesma (2010) developed Fourier ADF by including Fourier functions in ADF unit root test. Omay (2015) modified Fourier functions by using fractional frequency values. All of these tests are linear and these tests don't consider nonlinearity. In this context, Yılancı et al. (2020) developed Fourier Threshold Unit Root Test by considering both smooth structural breaks and nonlinearity. ADF, Fractional Frequency Fourier ADF, Fourier Threshold unit root tests were used in the study in order to compared results obtained from the analyzes.

3. The Results of Econometric Estimation

Table 1 illustrates the results of ADF unit root test. The results show that real exchange rates are nonstationary. Therefore, According to the results of ADF unit root test, purchasing power parity theory isn't valid.

Table 1. ADF Unit Root Test

Countries	Canada	France	Germany	Italy	Japan	USA	England
Test stat	-2.2118	-1.2821	-1.2653	-1.0323	-1.4347	-1.7554	-1.0347
Prob	0.2025	0.6389	0.6465	0.2718	0.5655	0.4024	0.5478

At the next stage Fourier ADF unit root test was used to test whether purchasing power parity hypothesis is valid or not in G7 countries. This test investigates the optimal frequency that minimizes residuals sum of squares. In addition, for the Fourier ADF test statistic to be valid in unit root tests, the F statistic used in the estimation must be statistically significant. The optimal frequency and F statistics are given in Table 2. k values in Table 2 represent optimal frequency, Min SSR represents minimum residuals sum of squares and F statistics test the significance of the trigonometric terms in Fourier ADF test. According to the results, trigonometric terms are statistically significant for all series.

Table 3. Validity of Fourier Transformation

Countries	k	Min SSR	F
Canada	1.40	914.86	9.73*
France	0.50	143.78	12.59*
Germany	0.30	239.49	17.84*
Italy	1.50	473.32	17.23*
Japan	0.40	4295.5	9.74*
USA	1.70	477.62	11.28*
England	1.00	686.83	13.41*

The critical values used to test the significance of the trigonometric terms are obtained from (Enders and Lee, 2012: 197). The critical values for T=500 are 11.52, 8.76, 7.53 at the level 1 % , 5 % and 10 % , respectively.

Fourier ADF unit root test take into accounts smooth structural breaks, but; dosen't consider nonlinearity. Fourier Threshold Unit Root Test considers both structural breaks and nonlinearity. Therefore, if series are nonlinearity. If series are nonlinear, Fourier Threshold Unit Root tests can be used. If the data is linear, FADF test statistics should be used. The results of Fourier ADF unit root test are given in Table 3. If FADF test statistics are bigger than critical values estimated for each k value, real exchange rates are stationary and purchasing power parity is valid. According to the result of the Fourier the real exchange rates of Canada, Germany, Italy, Japan, USA are stationary. Therefore, purchasing power parity is valid for Canada, Germany, Italy, Japan, USA. However, the real exchange rates of France and England have unit root and purchasing power parity is not valid.

Table 4. Fourier ADF Unit Root Test

Countries	k	Critical Values			FADF
		% 1	%5	%10	
Canada	1.40	-4.12	-3.50	-3.17	-3.73**
France	0.50	-4.42	-3.88	-3.59	-1.41
Germany	0.30	-4.40	-3.86	-3.59	-3.89**
Italy	1.50	-4.08	-3.46	-3.12	-3.78**
Japan	0.40	-4.40	-3.86	-3.59	-4.66**
USA	1.70	-3.99	-3.35	-3.01	-4.24**
England	1.00	-4.31	-3.75	-3.45	-2.55

Note: *, **, and *** show the significance at 1%, 5%, and 10% levels, respectively. Critical values are obtanied from Bozoklu et al. (2020:10-11).

Table 5 illustrates the results of Fourier Threshold unit root test. The second column of Table 5 represents Threshold value. Third column shows the lag value of Fourier Threshold Unit Root Test. Fourth column indicates the results of linearity. t_1 and t_2 values are used to test the stationary of each regime. The results show that the real exchange rates of Canada have a unit root in the first regime, but they are stationary in the second regime while the real exchange rates of France are stationary in the first regime but, they have unit root in the second regime. The real exchange rates of Italy and England are stationary in both regimes.

Table 5. Estimation of Fourier Threshold Unit Root Test

Countries	$\hat{\lambda}$	m	W_T	R_{2T}	t_1	t_2	FADF
Canada	-2.26	2	46.9 (0.0306)**	12.0 (0.0478)**	2.22 (0.146)	2.67 (0.069)***	
France	-2.09	8	42.9 (0.0359)**	8.07(0.284)	2.55(0.087)***	1.26 (0.442)**	
Germany	-1.88	4	37.2 (0.153)				-3.89**
Italy	-1.53	4	117.0 (0.000)*	56.8 (0.0001)*	6.83(0.000)*	3.17 (0.036)**	
Japan	8.61	9	32.1 (0.370)				-4.66**
USA	1.10	2	31.6 (0.440)				-4.24**
England	-3.24	5	54.2 (0.001)	15.8 (0.014)**	2.94 (0.042)**	2.68 (0.075)***	

Note: Numbers in parentheses show the bootstrap p-values computed using 10 000 simulations.
*, **, *** represents the significance at 1 %, 5 %, 10 % levels, respectively.

The estimates show that both nonlinearity and structural breaks affects the validity of purchasing power parity.

4. Conclusion

The validity of purchasing power parity is important for macroeconomic stability and the efficiency of money policies. In the available literature, there are many studies that analyze the validity of purchasing power parity hypothesis. Most of the previous studies consider only consider structural breaks or nonlinearity. But, both structural breaks and nonlinearity have impact on the validity of purchasing power parity theory. In this study, both structural breaks and nonlinearity are considered through Fourier Threshold Unit Root Test. The findings confirm that both structural breaks and nonlinearity affect the validity of purchasing power parity theory. According to the results of ADF unit root test, purchasing power parity theory is not valid in all G7 countries. But, The estimations of Fourier ADF unit root test show that purchasing power parity is valid for Canada, Germany, Italy, Japan, USA while is not valid for France and England. The estimations of the linearity test show that the real exchange rates of Canada, France, Italy, England are non-linear while the real exchange rates of Germany, Japan and USA are linear. In this context, the results of Fourier Threshold Test are valid for Canada, France, Italy and England. The findings indicate that partial purchasing power parity is valid for Italy and England and partially valid for Canada and France. It can be concluded that economic shocks would have temporary on real exchange rates. Policy makers of G7 countries can implement trade strategies-based purchasing power parity and money policies effectively during economic recessions. Being the real exchange rates of Canada, Italy and England are stationary in the second regimes indicates that new money policy instruments developed after 2008 Global Crisis play an important role in ensuring economic stability in G7 countries.

Appendix

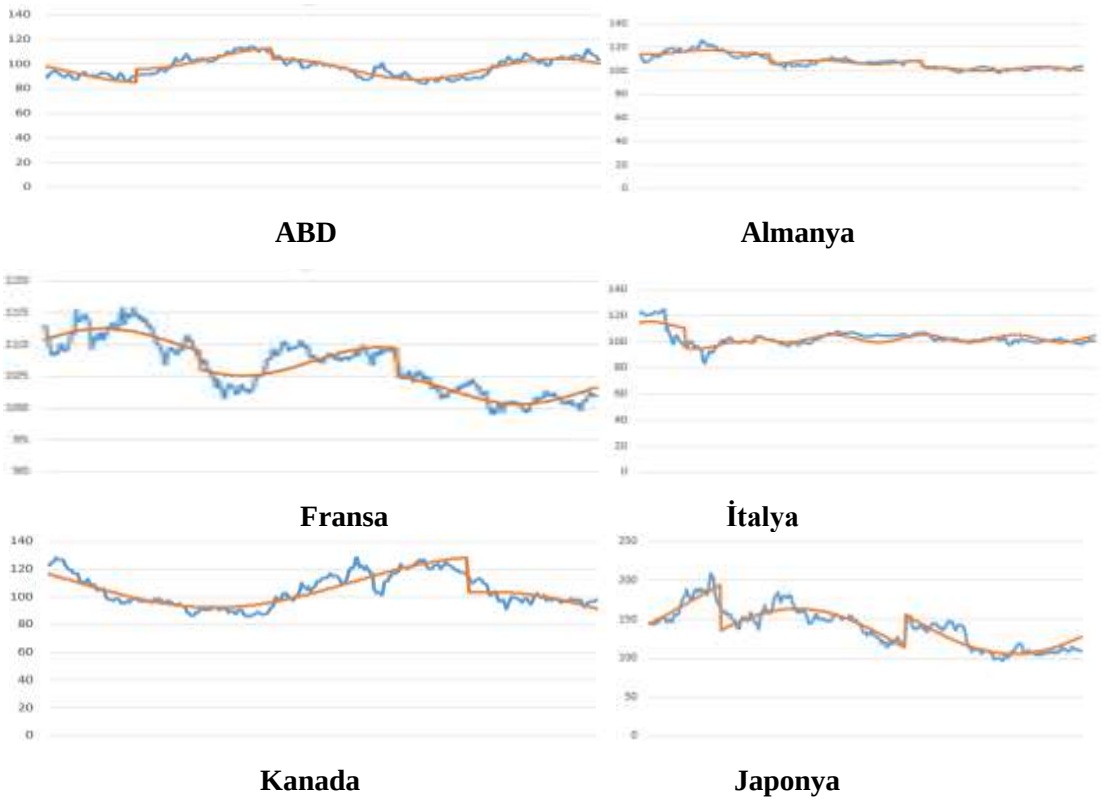

Şekil 1. Fourier Function Graphs

References

Akçay, A. Ö.and Erataş, F. (2015). "Satın alma gücü paritesi teorisinin geçerliliği: G7 örneği", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), pp.81-100.

Balassa, B. (1964). "The purchasing-power parity doctrine: a reappraisal", *The Journal of Political Economy*, 72(6), pp. 584-596.

Becker, R., Enders, W., and Lee, J. (2006). "A stationarity test in the presence of an unknown number of smooth breaks". *Journal of Time Series Analysis*, 27(3), pp. 381–409.

Cassel, G. (1918). "Abnormal deviations in ınternational exchanges", *Economic Journal*, 28, pp. 413-415.

Chang, T., Lee, C. and Chou, P. (2012). "Nonlinear adjustmentto purchasing power parity in G-7 countries", *Applied Economics Letters*, 19(2), pp. 123-128

Chang, T., Liu, W. and Yu, C. (2010b). "Revisiting purchasing power parity for G7 countries: further evidence based on panel SURKSS tests", *Applied Economics Letters*, 17, pp.1383–1387.

Chang, T., Liu, W. and Yu, C. (2010). "Revisiting purchasing power parity for G7 countries: further evidence based on panel SURKSS tests", *Applied Economic Le*tters, 17, pp. 1383-1387.

Chang, T., Liu, W., Tzeng, H., & Yu, C. (2010a). "Purchasing power parity for G-7 countries: panel SURADF tests", *Applied Economics Letters*, 17(12), pp.1223–1228.

Chortareas, G.E., Kapetanios, G. and Shin, Y. (2002). "Nonlinear mean reversion in exchange rates", *Economics Letters*, 77 (3), pp.411-417.

Christopoulos, D. K. and León Ledesma, M. A. (2010). "Smooth breaks and non–linear mean reversion: Post–Bretton Woods real exchange rates", *Journal of International Money and Finance*, 29(6), pp. 1076–1093.

Holmes, M.J., Otero, J. and Panagiotidis, T. (2012). "PPP in OECD countries: an analysis of real exchange rate stationarity, cross-sectional dependency and structural breaks". *Open Economies Review*, 23(5), pp.767-783.

Kargbo, J. M. (2009). Financial globalization and purchasing power parity in the G7 countries. Applied Economics Letters, 16, pp. 69–74.

Karoglou, M. and Morley, B. (2012). "Purchasing power parity and structural instability in the US/UK exchange rate", *Journal of International Financial Markets Institutions and Money*, 22(4), pp.958–972.

Kawai, M, and Hidetaka O (1997). "Nonstationarity of Real Exchange Rates in the G7 Countries: Are They Cointegrated with Real Variables?", *Journal of the Japanese and International Economies*,.11(4), pp.523-547.

Kilian L. and Taylor M.P. (2003). "Why is it so difficult to beat the random walk forecast of exchange rates?", *Journal of International Economics*, 60, pp. 85–107.

Kilian, L., and Taylor, M. P. (2003). "Why is it so difficult to beat the random walk forecast of exchange rates?", *Journal of International Economics*, 60(1), pp.85–107

Omay, T. (2015). "Fractional Frequency Flexible Fourier Form to approximate smooth breaks in unit root testing", *Economic Letters*, 134, 123-126

Özcan, B. (2012). "Satın alma gücü paritesi G7 ülkeleri için geçerli mi?",*Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(2), pp.137-161.

Papell, D. and Prodan, R. (2006). "Additional evidence of long-run purchasing power parity with restricted structural change", 38(5), 1329-1349.

Rogoff, K. (1996). "The purchasing power parity puzzle", *Journal of Economic Literature*, XXXIV, pp.647-668.

Samuelson, P. A. (1964). "Theoretical notes on trade problems", *The Review of Economics and Statistics*, 46(2), pp.145-154.

Şener, S., Yılancı, V. and Canpolat, E. (2015). "Satın alma gücü paritesi ve varyaslarının Türkiye için sınanması", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 11(25), pp. 53-63.

Taylor, A. M. and Taylor, M. P. (2004). "The purchasıng power parıty debate", NBER Workıng Paper Serıes No:10607.

Yılancı, V., Özkan, Y. and Altınsoy, A. (2020). "Testing the unemployment hysteresis in g7 countrıes: a fresh evidence from fourier threshold unit root test", *Romanian Journal of Economic Forecasting* , XXIII (3), 49-59.

Zhang, Z. and Bian, Z. (2016). "Validity of absolute purchasıng power parıty ın G7 countries", file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/4039-4579-1-SM%20(1).pdf.

DÜNYACA ÜNLÜ SANATÇI TOĞRUL NARİMABEYOV'UN ESERLERİNDE NAHÇIVAN KONUSU

Habibe Allahverdiyeva
Sanatçı, Nahçıvan Müallimler Ensitüsü Güzel Sanatlar Bölüm Başkanı, Azerbaycan, Doç.Dr.

GİRİŞ

Her millet kendi kültürü ve sanatı ile tanınır. Azerbaycan'da güzel sanatlar tarihinde katkıda bulunan, eserlerinde milli temaları, milli manevi, ahlakı değerleri, örf ve gelenekleri, tarihi geçmişi tercih eden Azerbaycan sanatçıları vardır. Eski tarihi, zengin kültürü ve gözel köşeleri ile farklı olan, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ayrılmaz bir parçası Nahçıvan'ın anıtları, çeşitli manzaraları, kültürel örnekleri, etnografası dünyaca ünlü sanatçının eserlerinde yer almaktadır. Bu tür eserler arasında Halk Sanatçısı Togrul Nerimanbeyov'un eserlerı özel bir yere sahiptir.

GELİŞME- Togrul Nerimanbeyov'un her bir sanatçıdan farklı tarzı, renk anlayışı, çalışma tekniği vardir. “Böyle özel bir resim stili oluşturma ve geliştirme olasılığı, doğuştan gelen büyük yetenek, güzel sanatlar alanında derin teorik ve praktik bilgi, halkının tarihi ve kültürü ile iç bağlantı, onun sanatının temelini oluşturur”(1.13).

Hem de gözel bir muzik anlayışına, ses temposuna sahib olan vokalist-sanatçı Togrul Nerimanbeyov'un eserlerinde anıtsal resim, tiyatro-dekorativ sanat, tezgah boyakarlığı, grafik önemli bir rol oynamıştır. Azerbaycan milli foklorunun ruhu ilə canlanan bu rəngarəng masal gibi eserler karmaşık bir armonik denge ile karakterize edilir. Onun çalışmaları Doğu gelenekliğinin plastik bir çözümüle modernitenin birleşimidir.

1946 'da Bakü'de A.Azimzade adını taşıyan ressamlık okulu, ardından 1950 'de Litvanya Devlet Sanat Enstitüsü'nde resm eğitimi alan Togrul tematik resimler, karakteristik kompozisiyalı portreler, rengereng manzaralar, natürmortlar üzre çalışmıştır. Onun manzaralarında, tematık tablolarında Nahçıvan dahil Azerbaycan konusu yaratıcılılık va tarihi açıdan meraklıdır.

Nahçıvan teması sanatçının üç eserinde yer almaktadır. Bunlar arasında “Alinja Kalesi'nin Savunması”, “Nahçıvan Çarşısı”, “Orta Çağ'da Nahçıvan” resimleri yer alıyor. Eserler Nahçıvan halkının doğası, tarihi, gelenekleri ve yaşamı hakkında geniş bir fikir vermektedir.

İsimleri listelenen bu mühteşem tablolar “...Nahçıvan Devlet Tarihi Müzesi'nin ana fonuna 1983 yılında tescil edildi” (5). Müzede santçının sayca beş eseri sergilenir. Diger iki eserde ise tarihin kadim dövrlerini özünde eks etdirir. Bunlar kadim çağlarda insanların yaşam tarzini, ov sehnelerini tasvir eden eserlerdir.

Sanatçının “Orta Çağ'da Nahçıvan” ve ya “Nahçıvan ponaramı” (200x140 sm) adlı eseri, anavatanının tarihini gözler önüne seriyor. Nahçıvanın simvolu olan Yılan Dağı'nın plastik, canlı, mühteşem görüntüsünün arka planına karşı altın zemin üzerinde bir deve kervanı görüntüsü, antik Kent kalesi ile birlikte İmamzade kompleksinin görünümü ve orta çağ kostümlerini betimleyen iki genç eseri daha bakımlı etmiştir. Toğrul'un fırçasına ait olan eserin zengin rengi insanı fantastik bir dünyaya götürür. Eser sanki iki hisseden ibaretdir. Merkezden yukarı mavi, aşağı sarı renkden oluşmuştur. Çalışma, iki rengin soğuk ve sıcak

tonlarının birleşimidir - mavi tonlarında bir dağ ve sıcak renklerle antik bir şehir manzarası. “Eserin koloriti o kadar ustalıkla bulunub ki, insan Nahçıvan ıklımının sıcaklığını kendisinde de hiss etmiş olur”(4). Bu eser, Nahçıvan tarihinin etnografyasının sanatsal bir ifadesi olarak da değerlidir. Aynı zamanda bu tablo Böyük İpek Yolu üzerinde yerleşen Nahçıvan'nin Orta Çağ'larda ticaret, sanat ve kültür merkezi olduğunu göstermektedir.

“Orta Çağ'da Nahçıvan”

Tarihi kaynaklardan melum olduğu gibi, Teymuriler devleti bir kaç kere Azerbaycana yürüş etmişdir. 1387-1397–yılında Azerbaycana ikinci kez yürüş etmiş ve Nahçıvan topraklarını ele keçirmek üçün ehalinin sığındığı Elince kalası kuşatılmıştır. Toğrul Narimanbeyov “Alinja Kalesi'nin Savunmas” (280x 175 sm) adlı eseri 14 yıl boyunca Emir Teymur'un birlikteliklerinin saldırılanrına karşı cesurca savunmasını anlatıyor. Muhteşem kalenin önünde tasvir edlen savaş sahnesinin dinamikleri dikkat çekiyor. Tarzına her zaman sadık kalan sanatçının şu eserindeki zengin renglerin uyumu ve kalın reng yamalarının oluşturduğu zevkli teknik insanları masallar alemine götürür. Eerdeki kırmızı rengin ustalkla istifadesi– semada, atlıların tesvirlerinde simvolik bir amaçla verilmiştir. Kahramanlıq, mübarizlik simvoli kırmızı reng eserin tesir gücünü artırmışdır. Eser halkımızın kahramanlıkla dolu şanlı tarihinin sanatsal bir ifadesidir.

“Alinja Kalesi'nin Savunmas”

Sanatçının “Nahçıvan çarşısı” eseri kompozisionu ve renglerin zenginliyi ile dikkat çekiyor. Böyük bir ölçüde olan – (250 x 170 sm) bu eser Nahçıvan'ın doğasına özgü farklı sıcak reng tonlarını terçih eden sanatçı şu kompozisiyonunu halkımızın yaşamı , etnoqrafiyası, ekonomi vaziyyetine dayandırmıştır.

“Nahçıvan çarşısı”

Tabloda zengin bir çarşı görürük. Ön planda Nahçıvan'da tokunan halılarımız, bakır, çömlek, Nahçıvan malı satışı anlatılmaktadır. Tarihde seyyahların, tarıhçilerin eserlerinde Nahçıvanda el senetlarının, halı üretiminin, seramik sanatın, kuyumçuluğun gelişimi hakkda pek çok bilgi bulunmaktadır. Orta Çağ'da yaşamış seyyah Əbdürrəşidin notlarına göre “Naxçıvan halkı neqqakaşlıqda ve khalenj ağacından qab-qacaq ve çeşitli şeyler yapmakda hünerlidirler”(2,s.132). Azerbaycan halkının inançları, düşünceleri, milli gelenek ve görenekleri, mesleklerını yansıtan, onların stilze edilmiş bir forması olan milli ornamentlerin

avlu ve avlu dışı halılar üzerindeki net tesvirler komozisyona doğal bir dokunuş katmıştır. Halıların kenarında duran farklı geyimli, amirane duruşlu insan figürün halılara dikkatli bakışları ecnebi tüccar olduğundan haber verir. Figürlerin arkasinda cami, antik yapi ve ağaçların ve uzakdan şehre ulaşım için kullanılan hayvanların bitimlenesi kompozisyonu daha ilginc kılmıştır. Antik yapı o dönemde Azerbaycan'nın bir çok yerlerinde bulunduğu gibi, muhtemelen Naxçıvan'da ve onun bir çok kenklerinde inşa edilmiş kervansaraların tasviriydi. Çünki, "Kervansaralar, genellikle bazar meydanlarına yakın yerleşirdi" (3,s.106). Aynı zamanda bu tablo Böyük İpek Yolu üzerinde yerleşen Nahçıvan'nin Orta Çağ'larda ticaret, sanat ve kültür merkezi olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bu kompozisyondakı Nahçıvan motivleri mekanın tasvirinin daha aydın hiss olunması acısından böyük ehemiyyet taşıyor. "Onun tasfir etdiyi ağaclar sanki atlantistler gimi hayat buluyor, hayal gücüyle dağlar efsanevi yaratıklar gibi plastik canlılara dönüşüyor, formaya transformasiya olunuyor, gövde ve budaklar, ev ve sokaklar, dalgalar ve nehirler kendi hayatını yaşıyor, hareket ediyor, değişiyor, var oluyor"(1, s.38). Farklı üslup özellikleri ve taraihi açısından deyerli olan üç eseri de Nahçıvan'ın kadim tarihi, doğası ve kültürünün sanatsal bir yansımasıdır. Nahçıvan konulu resmlerin dünyaca ünlü sanatçının eserlerinde yer alması antik toprakların incelenmesi, tanıtılması açısından çok önem taşıyor.

KAYNAKÇA

1.Abdullayeva Esmer. Toğrul Nərimanbekov "Servet" albomlar silsiləsi. Bakı, 2013.

2.Ebdürrəşid el-Bakuvi. "Abidelerin" xülasesi və qüdretli hökmdarların möcüzesi. Bakı: Şur. 1992. 176 s.

3.İsayev Elbrus. "Böyük İpek yolu ve Nahçıvan". "Elm ve Tehsil" MMC.Bakı-2012-ci il.214s

4.Kuliyev Esed. Togrul Nerimanbeyov'un renkler dünyasi . Hazar, dünya edebiyyat dergisi. 08 dekabr, 2015.

5. Rehimov Nizami Azerbaycan Halk Sanatçısı Togrul Nerimanbekov'un Tarih Muzesindeki eserleri hakkında. Şerk kapısı gazetesi. 08.02.2017.

6. Fotolar.Nahçıvan Devlet Tarihi Müzesi'nin ana fonundan.

THE INNER AND OUTHER DIMENSIONS OF THE THREE PILLARS OF ISLAM; PRAYING, FASTING, AND ALMSGIVING

Sümeyra YAKAR
University of Iğdır, Faculty of Theology, Department of Islamic Law, Iğdır, Turkey.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8335-6819

INTRODUCTION

Every religion seeks to realize the true path to realize God and salvation both in this life and in the hereafter. There are differences among various religions concerning their rituals, doctrines, worships, or teachings which reflect the identical character of each religion. The concept of worship among these factors not only shapes the life of believers but also symbolizes religious identity of believers for the outsiders. Among various belief systems, the religion of Islam is fundamentally a faith of submission to the one God and this faith is demonstrated by specified actions which is known as '*ibādāt*. The broad definition of the term according to Islamic sources states that worship ('*ibādāt*) is an all inclusive term for all that God loves of external and internal sayings and actions of a person. Therefore, this traditional definition of worship in Islam has comprehensive aspects that include almost everything in any individual's activities ranging from beliefs, social activities, personal contributions to the welfare of society.

All activities of believers are considered by God as acts of worship, if they performed in conformance to His guidance. A verse from the Qur'an states: "Say, 'Surely my prayer, my worship, my life and my death, are (all) for Allah – Lord of all worlds. He has no partner. So I am commanded, and so I am the first to submit." (Qur'an, Sūra al-Enam, 6:162-163) Since Islam looks at the individual as a whole, a believer is required to submit oneself completely to Allah in a way that the Qur'an instructed the Prophet Muhammad. The natural outcome of this submission is that all believers' activities should conform to the orders and doctrines of the One God to whom the person is believing.

The religion of Islam emphasises that it is through correct practice that people become Muslims and correct belief allows for accurate practice. The integration of the Qur'an and sunna into daily lives of Muslims can be identified by the following components: the reality of what they do (*Islam*), what they think (*iman*), and what they intend (*ihsan*) (Murata & Chittick, 1994:9). The five pillars of the Islamic faith represent fundamental components of worship and are derived from the invariable sources of the religion which are the Qur'an and sunna. The five pillars are obligatory injunctions (*wājib*) for every Muslim that are required to be accepted and obeyed regardless of time and place (Nasr, 2002:126). The five pillars include *shahāda* testifying that there is no true God except Allah and that Muhammad his slave and messenger; performing of prayer (*salat*); fasting (*sawm*) during the month of *Ramadan*; the payment of alms giving (*zakat*); and performing *hajj* (pilgrimage) to the house (of Allah) (Yusuf, 1999:840). One aspect of rituals and practices in Islam is that they often encompass all areas of life and address even the smallest, most mundane details. In this regularized worship and service to God, these ritualized practices occupy the Muslims life in hourly, daily, monthly, and yearly cycles. Furthermore, these ritual practices are a valid self-expression of Islam, a kind of discourse explaining the way of Muslim living, and a symbolic articulation of Muslim ideals and values Graham, 1983:59). In order to gain a better understanding of the true path in Islam that is defined by the main sources, the essay will explore the esoteric and exoteric dimensions of three of these pillars: prayer (*salat*), fasting (*sawm*), and alms giving (*zakat*). The critical explanation of these three pillars' inner and

outer dimensions regarding textual analytical reading and descriptive methods offers to shed light on the commitment of a Muslim believer to his/her religious rituals in daily lives.

The Importance of Prayer (*Salat*)

The first pillar of Islam to be discussed is prayer (*salāt*) and the most basic understanding of *salāt* is to pray or bless (Bianquis, Bosworth, Donzel & Heinrichs, 2013). In the Qur'an, it is emphasized that there is no religion without prayer and all believers were ordered to pray in order to show their submission to God (Qur'an, Sūra al-Yunus, 10:87). In practice, the obligatory prayer is conducted five times throughout each day. Muslims all over the world enjoin in turning their bodies in the direction of Mecca and turning their minds and hearts towards God. From the time of the earliest believers, prayer has been realized as a fundamental obligation in its ritual form and its aura of invocation to the one God makes it identical with Islam. Therefore, the Qur'an commands the performance of prayer more than any other practice and the sunna sources support that God loves the prayer more than every other human act (Murata & Chittick, 1994:11).

The tradition of the Night Journey (*mīraj*) states that the Prophet Muhammad experienced a spiritual ascension throughout the Heaven. While he was there, the framework for praying five times a day as a necessary practice for all Muslims was established through speaking directly with God. The following verse emphasizes the times of prayers when it says: "Establish regular prayers – from the middle of the day, until the darkness of the night, and recite the Qur'an in the early dawn: Surely, the reading (*faj'r* prayer) of the early dawn is witnessed (by special angels)." (Qur'an, Sūra al-Isra', 17:78) The times of prayers and its performance are broadly mentioned in the Qur'an, but its performance and times are clearly explained in the sunna of the Prophet. The five prayer is named according to their timing which are: *salāt al-fajr* (dawn, before sunshine), *salāt al-zuhr* (midday, after the sun passes its highest), *salāt al-'asr* (the late part of the afternoon), *salāt al-maghrīb* (just after sunset), *salāt al-isha* (between sunset and midnight).

The prayer is compulsory for all believing men and women from the age of puberty until death. In order to perform the prayer, the Muslim must first take ablution (*wudū*). This physical cleansing process includes washing the hands and feet as well as rinsing the mouth and ears. This cleaning ritual symbolises the purification of body before the purification of soul (Fluehr-Lobban, 1994:25). There are twelve essentials (*arkān*) that explain what is to be said and done while performing the prayer and these actions are: the intention (*niyya*), the first declaration (*takbir*), standing (*qiyām*), reciting the Sūra al-Fātiha (*qirā'a*), bowing (*rukū*), prostrating oneself (*sajda*), becoming still in the prostrating, straightening up after it, witnessing at the end, sitting during the witnessing, blessing the Prophet, and giving peace (Tughril, 1992:138). These detailed rules make prayer familiar for all Muslims no matter where it is being performed. Following the call to prayer (*azan*) delivered by the *muezzin*, the Muslim faces himself in the direction of Mecca where the Ka'ba stands as a symbol for the first house established in the world. The prayer ritual begins with the utterance of the *takbīr* and there is a certain number of cycles (*rak'a*) in each prayer. The worshipper recites the opening chapter of the Qur'an (*Fātihah*) which is comprised of seven short verses. This is followed the recitation of another passage from the Qur'an (typically short in length). The Muslim then bows with the hands at the knees before standing upright again. Immediately after, he places his knees, hands, and forehead on the ground in the form of prostration. With these movements, the Muslim offers praise to God and invocation of blessings and peace to the Prophet(s) and the faithful. At the end of the prayer, the Muslim looks to the left and to the right for symbolic greeting to the angels and the *umma*.

During the obligatory prayer, turning to God is the simplest and surest way to obtain His protection. The first *sura* to be recited during *salat, Fātihah,* is important because it is often referred to as the heart of the Qur'an. This is because it contains a message that allows for access to the dimensions of communication between man and God (Nasr, 2002:131). Praying is regarded as the sacred meeting with God and in this sacred deed, channels for the ultimate communication with the supreme centre of the Islamic universe are opened. At the end of *salat*, there is part of invocation (*du'ā*) that includes an utterance of God's names and attributes. Within this part of the prayer, the Muslim is allowed to share his desires, hopes and wishes with God directly. The recitation of the Qur'an and the remembrance of the blessed names of Allah (*dhikr*) increases the development of man's awareness through meditation and obedience (Nasr, 1987:134). Moreover, prostrating is the highest point of unification with God and also emphasizes the oneness of God. In all of these elements, prayer serves as a deterrent for the Muslim so as not to engage in defiling and contaminating human actions. The Muslim avoids these undesirable things through prayer because he is aware of the spiritual submission to one God. During the believer's communication with God, he has gained the inward disposition to absorb God's attributes. These spiritual moments are connected with the esoteric dimension of prayer and Nasr emphasises the point by saying:

"The prayer is rejuvenation for the soul, protection against evil acts, and a shelter for believers amid the storm of the life of this world. They have many levels of meaning, from the most outward to the most esoteric known to and experienced only by the sages and saints who are the friends of God." (Nasr, 2002:132).

Collective consciousness and a powerful expression of solidarity within the Islamic community are the main benefits of prayer in congregation (Fluehr-Lobban, 1994:26). The congregational prayer incorporates social dimensions to Islamic practices and strengthens the idea of Muslim *umma.* It is among the benefits of congregational prayer, whether in a *masjid* or elsewhere, that Muslims are able to transcend from the individual to the universal together. In fact, the congregational Friday prayer is sacrosanct. In the Qur'an it is written: "O you believe! When the call is recited for prayer on Friday (the day of assembly), hurry sincerely to the remembrance of God, and leave behind the business (and traffic): that is best for you if you only know!" (Qur'an, Sūra al-Jum'a, 62:9)

Therefore, the esoteric dimension of prayer ritual not only strengthens the psychology of individual but also assists to build a strong Muslim community that transfers the religious knowledge to next generations.

The Importance of Fasting (*Sawm*)

The second pillar to be discussed is fasting (*sawm*) during the month of Ramadan and it can be defined as to be at rest (Bearman, Bianquis, Boswworth, Donzel & Heinrich, 2013). A verse from the Qur'an says: "O you who believe! Fasting is prescribed to you: as it was prescribed to those before you that you may (learn) self-control." (Qur'an, Sūra al-Baqara, 2:183) This verse represents that fasting is a compulsory practice for all Muslim believers, but it is also found in other religions. The ritual of the annual fast during the month of Ramadan, the ninth month of the Islamic calendar, is has both a personal and social aspects. When the month of Ramadan has arrived, the Muslims begin their fast with a special intention (*niyya*) at dawn. In this intention, it is made explicit that the Muslim seeks to abstain from eating food, drinking, smoking, and sexual relations in worship to God (Bearman, Bianquis, Boswworth, Donzel & Heinrich, 2013). When a *muezzin* calls for the sunset prayer (*adhan*) at dusk, the fast for the day has ended. In order to fast, the person must be a Muslim, in full possession of his sense (*āqil*), and free from menstruation period (for women). Also, being physically mature (*bāligh*: the age of puberty) and capable (*qādir*) are other conditions of believer for

fasting (Murata & Chittick, 1994:17). If anyone breaks the fast in the month of Ramadan, there are particular punishments such as paying money or fasting more than three months according to the position of the person. Failure to observe the fast while being able to do so is considered a grave sin which is a derived regulation from the sunna of the Prophet.

During the month of Ramadan, the importance of morality is stressed. "Five things break the fast of the faster; lying, backbiting, slander, ungodly oaths, and looking with passion." Even if these actions are normally permitted, practicing these immoral actions is always forbidden in order to protect person's fast from ruin (Al-Ghazālī, 1983:76). Therefore, the protective aspect of Ramadan fast emphasises the inner dimension of fasting. The Qur'an was revealed in the month of Ramadan and with the influence of this reality the intensification of pray, the recitation of the Qur'an and act of charity generally tend to increase among the believers (Nasr, 2002:133). During the month of fasting, traditional Islamic cities are sights to behold, and distinct exhibitions are arranged that make the cities alive with the activity (Murata & Chittick, 1994:18). Another regard of Ramadan fasting is that every daytime period of year experiences the practice of fasting because of the lunar calendar system. This reality represents the idea of equality or the guarantee of fairness and justice.

Fasting is considered as a purification process, which enables the body and the mind healthy, as well as having beneficial outcomes on society at large (Buitelaar, 1993:3). This purity comes in degrees and is related to the blessedness of *baraka* (blessing or divine power) by abiding to the formal prescriptions. Hence, the Muslims are concerned with purity in order to integrate the sacredness of Ramadan fasting and gain as much as possible from the beneficial combination (Buitelaar, 1993:106). True fasting means fasts from sin as well as food and drink because sins cut of its rewards and spoil its fruits. Therefore, the scope of abstention for a believer includes both physical and psychological aspects. The breath of fasting is also more fragrant than musk to God and his angels instead of foul breath, because he turns away from food for obedience of God (Al-Jawziyya, 2000:34-35). When the mould of individual life modifies, the effects are multiplied in society. Therefore, fasting covers some specific Islamic articulations such as Islamic community (*umma*), purity (*tahāra*), and religious merit (*ajr*). The practice of fasting plays an important role to shape these key aspects of Muslims life (Buitelaar, 1993:3). For example, during the daylight hours of Ramadan month within the traditional Islamic community, all places of eating are usually closed because of worthy esteem of fasting. Muslims are often quiet and contemplative while fasting which reflects the physical and mental effort necessary to properly observe the fast. In this, it can be understood why fasting is considered a form of personal self-defence (*jihad*) that disciplines the moral character of the Muslims suffering from hunger (Fluehr-Lobban, 1994:28). Hence, fasting is a time for great self-discipline, the practice of the virtues of patience and persistence in hardship with the sake of God. Moreover, there is not any way to enforce person for making up as a punishment, because of the nature of fasting, no one but God is wise to Muslims' actions. In other words, despite the social aspects of Ramadan fasting, this ritual is strictly between the individual and his Creator. Thus, the pillar of fasting emphasises the strong relationship between God and believers.

The Importance of Almsgiving (*Zakat*)

The final pillar to be discussed is almsgiving (*zakat*), translated as alms tax and the root meaning of it is to purify (Bearman, Bianquis, Boswworth, Donzel & Heinrich, 2013). As a religious obligation, a specific amount of one's acquired property or profit for the year is paid to the needy people. The ritual of almsgiving represents similarities with the obligatory payment of the Jewish and Christian believers, but the amount of alms and its regulations show variety regarding the order of God (Nasr, 2002:135).

The regulations and amount of almsgiving are calculated according to the quantity of the person's property and the situation which it is obtained. Fixed amount for almsgiving is one portion from forty pieces or 2.5 percent of one's profit. If the Muslim has a required qualifications and an income more than expenditure, the person is eligible to pay almsgiving. Following verse categorises people into eight groups who might collect the payment of almsgiving. "Alms (goods and money given in charity) are the poor and needy, and those employed to manage the (funds); for those whose hearts have turned (to truth and belief recently); for those in slavery (and for the freedom of captives) and in dept; and for (fighters in) the cause of Allah; and for the wayfarer: (it is so) ordered by Allah, and Allah is knowing, all wise." (Qur'an, Sūra al-Tawba, 9:60) The verse clearly and explicitly addresses the people who has right to obtain the payment of almsgiving.

The basic idea behind almsgiving is that people purify their wealth and profit by giving a share of it to God. Helping other people with the responsibility of social relevance completes the purification of an individual's possessions. With the influence of this aspect, almsgiving has more social interaction comparing with other pillars because the Muslim cannot pay almsgiving to himself. Giving others with the name of God, the person's heart expands, his breast relieves, his happiness grows ever stronger, and his joy multiplies. Due to the fact this deed establishes a bridge between God and human, God displays the way to success and deliverance (Al-Jawziyya, 2000:38-42). The pillar of almsgiving also puts emphasise the recognition of the injustice of economic inequity within the society. Ghazālī emphasises that; "...*zakat* bids His servants to expand their wealth, is also significant in respect of purging the habit of miserliness, which is one of the deadly sins." (Al-Ghazālī, 1983:56-57) Therefore, almsgiving reduces the class struggle by strengthening the middle class within the community in order to create a cure for social diseases and financial difficulties (Şentürk, 2007:47-49). Supporting the poor in gratefulness to God increases the moral structure of the believer. Moreover, the poor person means insufficient to seek knowledge and perfection because the absence of wealth keeps the person from remembrance of God and contemplation (Al-Ghazālī, 2011:133). Thus, the pillar of almsgiving helps the Muslim in order to obtain salvation with the utterance of praise of God. When the communal bonds and unity are strong within the society, ritualism will flourish (Graham, 1983:65).

CONCLUSION

In Islam, the five pillars constitute the core of faith and do address circumstances. Each of these pillars represents different means to purifying oneself. The pillar of prayer purifies the soul of Muslim, the pillar of fasting purifies the psychological and physical body of believer, and the pilar of almsgiving purifies possessions and makes them pleasant to God (Murata & Chittick, 1994:16). When a person asked to the Prophet Muhammad the best way for entering the paradise, he answered: "...Worship Allah, and never associate anything with Him, establish *salat*, pay the *zakat* which has been enjoyed upon you, and observe *sawm* of Ramadan." (Yusuf, 1999:920) The narration of the Prophet represents that the uniqueness of Islamic thinking is embedded in the details of these practices. Thus, this ritualistic schema connects all aspects of Muslims life to worship. On the personal and intimate plain, Islam emphasizes principles that hold one accountable for their deeds before God and allows for a relationship and communication between man and God. This relationship is developed through the esoteric dimensions of the mentioned pillars. The more care placed in the practice of these rituals allows for a healthier individual and hence, a healthier society when communal worship can be enhanced. Ultimately, the mythological elements and ritual practices in the historical stream of Muslim religiosity create the notion of unification and enable a person access to the hearth of Islamic experience (Graham, 1983:54). The knowledge

that thankfulness itself is one of the blessings of God and a gift from him is thankfulness (Al-Ghazālī, 2011:224). Therefore, everything that is done for God represents the notion of thankfulness and salvation of soul, body and wealth.

BIBLIOGRAPHY

Ahamed, S. V. (2007). *English Translation of the Message of the Quran*. Lombard: Book of Signs Foundation.

Al-Ghazālī. (1983). *Inner Dimension of Islamic Worship*. (Trans. M. Holland). Leicester: Islamic Foundation.

Al-Ghazālī. (2011). *Patience and Thankfulness*. (Trans. H. T. Littlejohn). Cambridge: The Islamic Text Society.

Al-Jawziyya, M. A. B. Q. (2000). *Ibn Qayyim al-Jawziyya on the Invocation of God*. (Trans. M. A. Fitzgerald & M. Y. Slitine). Cambridge: The Islamic Text Society.

Bearman, P., Bianquis, C.E., Bosworth, Donzel, E., & Heinrichs, W.P. (2013). *Salāt*. In *Encyclopaedia of Islam, Second Edition.* Retrieved from Brill Online.

Bearman, P., Bianquis, C.E., Bosworth, Donzel, E., & Heinrichs, W.P. (2013). *Sawm.* In *Encyclopaedia of Islam, Second Edition.* Retrieved from Brill Online.

Bearman, P., Bianquis, C.E., Bosworth, Donzel, E., & Heinrichs, W.P. (2013). *Zakāt.* In *Encyclopaedia of Islam, Second Edition.* Retrieved from Brill Online.

Buitelaar, M. (1993). *Fasting and Feasting in Morocco: Women's Participation in Ramadan.* Oxford: Berg Publishers.

Fluehr-Lobban, C. (1994). *Islamic Society in Practice.* Florida: University Press of Florida.

Graham, W. A. (1983). *Islam in the Mirror of Ritual*. In R. G. Hovannisian, S. Vryonis (Eds.), *Islam's Understanding of Itself* (53-73.pp.). California: Undena Publications.

Gumley, F. & Redhead, B. (1990). *The Pillars of Islam: An Introduction to the Islamic Faith.* London: BBC Books.

Murata, S., & Chittick, W. (1994). *The Vision of Islam.* New York: Paragon.

Nasr, S. H. (Ed.). (1987). *Islamic Spirituality*. New York: Crossroads.

Nasr, S. H. (2002). *The Hearth of Islam: Enduring Values for Humanity.* New York: HarperCollins.

Şentürk, Ö. F. (2007). *Charity in Islam.* Izmir: Caglayan A.Ş.

Tughril, S. (1992). *The Easy Roads of Sayf al-Dīn*. In *Faith and Practice of Islam: Three Thirteenth Century Sufi Texts*. (Trans. W. C. Chittick). Albany: State University of New York Press.

Yusuf, H. S. (1999). *Commentary on the Riyād-us-Sāliheen*. (Trans. M. Amin, A. U. Razduq). New York: Darussalam Publishers and Distributors.

EFFECT OF ONLINE SELF-PRESENTATION ON SOCIAL INTERACTION ANXIETY AMONG ADOLESCENTS FACEBOOK USERS

Nikita Betala
MA Clinical Psychology, Amity Institute of Psychology and Allied Sciences, Amity University Uttar Pradesh, Noida
Smriti R. Sethi
Assistant Professor, Amity Institute of Psychology and Allied Sciences, Amity University Uttar Pradesh, Noida

Self-presentation is a primary detail of younger people's identification development, now broadens from in-person contexts to social media sites. Online self-presentation refers back to the ways wherein individuals share aspects of the self to displaying a specific version. Presentation of oneself is a dynamic process that varies in response to social and relational contexts. The motivation to regulate an individual's image rises notably when the presentation enables the individual to gain rewards and creates identity. Consequently, people are eager to know and be known by others; it is likely that they will be more intentional about the way they present themselves. Fullwood, James, & Wilson (2016) conducted a study to examine adolescent's self-identity clarity and their willingness to try out different presentation of self-online. It was seen that less stable sense of self was associated with more frequent attempts to present one's ideal self online and a preference to present one's self online whereas those with a stronger sense of themselves presented themselves online more consistent with how they do so offline. It was also found that adolescents who had less Facebook friends tended to display multiple versions of themselves online due to their time spent on Facebook.

The framework of Michikyan et al., 2016 provides a framework for understanding self-presentation. The frameworksuggests people are struggling to disclose aspects of themselves, such as their real s elf, ideal self, and false self, in order to understand their concept of self.

Real self-comprises of genuine emotions and is usually driven by innate characteristics (Harter et al., 1996). The ideal self consists of the ideal attributions (e.g. desires, wishes, hope) which maybe both negative and positive aspects of self (Higgins, 1987; Markus 11 &Nurius, 1986). False self includes feeling or behaving in ways that are not compatible with the actual/authentic self of the person. This may take place because of reasons like presenting partially or untruthful information or to influencing others (confirming). False self is further classified based on the grounds for the individual's behaviour or appearance of facts not right. False self (deception), false self (compare/impress), and false self (deception) are the three classifications. False self (deception) is the presentation of a self that is incompatible with one's true self for no reason other than to inspire or compare oneself to others. False self (compare/impress) alludes to the digital displaying conduct wherein the person shows himself or herself in a way other than what he/she really is, in arrange to awe others, and/or since of comparison with others. False self (exploration) alludes to a person not showing bona fide self-digitally to investigate other conceivable outcomes and his/her claim character (Whitman & Gottdiener, 2015; Michikyan et al., 2014; Manago et al, 2008).

A study by Gilor et al. (2018) presented and empirically examined the "False Facebook-Self". In this study they showed that certain users are more vulnerable to such false self-presentation than others. The results suggested that Facebook users with low self-esteem and low trait

authenticity are expected to present a Facebook-self which is incongruent with their true selves. They also found that these social-interaction-related traits are influenced by the upbringing and the attachment styles (mainly anxious and avoidant) that he or she has developed. They detected several cases with large gaps amongst the true and false Facebook-self.

Looking at the eastern perspective, Huang, Kumar, & Hu (2018) explored the reasons for reconstructing virtual identity in social network platform: QQ in China. Results revealed that people reconstruct their identity in anonymous social network communities due to vanity, disinhibition, enjoyment, access to new social networks, and escape from old social networks, privacy concern, and avoidance of disturbance. Michikyan and Minas (2020) examined the effect of social media platforms on young adult's psychosocial development and adjustment. Indicating that young adults with strong sense of self clarity reported representing the actual and ideal selves on Facebook. Similarly, people with less clarity of selves presented false and ideal self on media. Young people with increased social anxiety reported displaying the fake self on Facebook.

Social Interaction Anxiety

In a social or performance setting, social anxiety is an intense fear/apprehension of being judged, negatively evaluated, or rejected. Social interaction Anxiety is a component of social anxiety, which is apprehension related to social interaction in dyads or groups (e.g. initiating a small talk). A study given by O'Day & Heimberg (2021) revealed that those suffering from social anxiety and loneliness use social media to seek social support, potentially in order to compensate for a lack of personal support. An individual who is lonely is more likely to engage in problematic online behaviour.

Those who suffer from social anxiety change from socially acquisitive behaviour toward self-protective behaviour, which is aimed at avoiding criticism. In this view, social anxiety is seen as a secondary reaction in which people are concerned about themselves or worried about success (e.g., salient evaluations) or when they possess specific characteristics (e.g., insufficient social skills, need for approval, high standards).In a study by Mun & Kim (2021) it was seen that participants who had a high need for approval lied more often than those with no need for approval. A positive influence of whether a person presents a false self was also found on depression, perceived popularity, and deleting behaviours. The perceptions of popularity protected against depression despite the effect of lying self-presentation on depression.

There are 253 million adolescents in India, and one in five are aged between 10 and 19. There are about 310 million Facebook users in India, indicating the country is among the top users of social networking sites specifically Facebook (2021). A study revealing positive outcomes of Facebook use was done by Whitman & Gottdiener (2016). The findings suggested that higher levels of Facebook use appear to correlate with positive attributes such as low self-deception, mature coping, high self-esteem, and high actualization potential among adult males and females. The way an individual shows their personality online maybe quite different from what they are in real life which is offline leading to developing of a comfort zone by some individuals in their offline mode of interaction resulting in encouraging worry while interacting face to face.

With respect to the current increase of internet usage and the role it is playing in the lives of the adolescents, it is important to understand and investigate the online self-presentation of adolescents. The purpose of this study is to learn and investigate about the self of adolescents displayed online with relation to face-to-face interaction anxiety. In the context of social

interaction anxiety, it can be inferred from the adolescent behaviour that they are more comfortable with their online selves than their offline versions. In this study, we investigate if displaying a true self, a false self, or an ideal self on a social networking platform as Facebook predicts social interaction anxiety in male and female adolescents. The findings of this study may provide insight into what could be done to prevent social anxiety caused by the increasing use of online communication and presentations.

Method

Participants

100 adolescents (50 male and 50 female) ranging from 14-18 years of age, who were active Facebook users (since minimum 2 years) were taken into account from private and public schools of Delhi & NCR. Non-Facebook users or users with a deactivated account were not included in the study.

Materials

In the present study, a measure of online self-presentation on Facebook was obtained using Self-Presentation on Facebook Questionnaire (SPFQ) (Michikyan et al., 2014). This 17 item scale is a 5-point Likert scale, where 1 means 'not at all characteristic of me' and 5 means 'very characteristic of me', measuring presentation of real, false and ideal self on Facebook. The items indicating presentation of false self is further categorized into false, (deception), false (compare/impress) and false (exploration). Raw scores obtained are converted into their means. There is no reverse scoring, items. Higher scores indicate greater presentation of each aspect of the self.

A measure of Social Interaction Anxiety was obtained through Social Interaction Anxiety Scale (SIAS) (Mattick & Clarke, 1998). It is a 20 item 5-point Likert scale, where 0 is 'not at all characteristic of me' and 4 means 'extremely characteristic of me', measuring social interaction anxiety defined as "distress when meeting and talking with other people" (Mattick and Clarke, 1998, p. 457)". The scale is a reliable and valid tool with Internal consistency reliability (a=0.88-0.93) and convergent validity (r = 0.68) (Beurs et al., 2014). There, is reverse scoring done for items 5, 9 and 11. A total score of 60 is possible where 34 or more is indicative of social phobia and 43 or above is indicative of social anxiety.

Procedure

The total of 100 adolescents (50 male and 50 female teenagers) ranging 14-18 years from private schools of Delhi & NCR were taken for conducting this research. Informed consent was obtained from the participants. Following that, participants then completed the online Google form survey consisting of Self-Presentation on Facebook Questionnaire and Social Interaction Anxiety Scale. After effectively completing the questionnaires, the participants were thanked. The data accumulated was scored by the researcher and manually entered in an excel sheet. Statistical tools of linear regression and t-test were used using Statistical Package for Social Sciences (SPSS) software. The results were interpreted and discussed in reference to the earlier studies and observation.

Result

TABLE NO. 1.1 Representing gender differences in aspects of online self-presentation among adolescents using Facebook

VARIABLE	GENDER	SAMLE SIZE (N)	MEAN (M1)	STANDARD DEVIATION
False Self (Deception)	Male	50	0.37	0.14
Real Self	Male	50	0.59	0.22
False self (exploration)	Male	50	0.49	0.19
False self (compare/impress)	Male	50	0.50	0.20
Ideal self	Male	50	0.56	0.22

The above representation of results indicates that teenage males depict their true self (M1=0.59) more than any other self-reflection characteristic. Males describe their ideal self as the second most depicted self (M1=10.56). In terms of false self, the most prevalent is false self (compare/impress) (M1=0.50), followed by false self (explore) (M1=0.49). In terms of false self, the least prevalent (M1=37) is false (deception).

VARIABLE	GENDER	SAMPLE SIZE (N)	MEAN(M_2)	STANDARD DEVIATION
False Self (Deception)	Female	50	0.35	0.12
Real Self	Female	50	0.74	0.16
False Self (Exploration)	Female	50	0.46	0.16
False Self (Compare/Impress)	Female	50	0.42	0.15
Ideal Self	Female	50	0.57	0.24

Female teenagers most frequently depict their 'true self' (M2=0.74) on Facebook over any other characteristic. The second most depicted self in female teenagers is 'ideal self' (M_2=0.57). The most prevalent false self on Facebook in females (M2=47) is false (exploration), then false (compare/impress) (M2=42). False (deception) is the least prevalent false self displayed in females (M2=37).

S.No.	SAMPLE SIZE (N)	VARIABLES	T VALUE	P VALUE
1	100	False Self (Deception)	.834	0.40
2	100	Real Self	"-3.591	0.001**
3	100	False Self (Exploration)	.903	0.36
4	100	False Self (Compare/Impress)	2.155	0.03*
5.	100	Ideal Self	-.085	0.93

TABLE NO. 1.2 Representing gender differences in social interaction anxiety among adolescents using Facebook

VARIABLE	GENDER	SAMPLESIZE (N)	MEAN(M_2)	STANDARD DEVIATION	T VALUE	P VALUE
Social Interaction Anxiety	Male	50	25.64	9.90	1.090	0.27
	Female	50	23.34	10.95		

*significant at 0.05

**significant at 0.01

The mean value of social interaction anxiety among, male teenagers is 25.64, which is lower than the cut-off range for social anxiety, that is, 34 and 43 respectively. The mean value of social phobia among female adolescents is found to be 23.34, which is lower than the cut-off range for social anxiety, that is, 34 and 43 respectively.

TABLE NO. 1.3 Representing online self-presentation as a predictor of social interaction anxiety among adolescents using Facebook.

VARIABLES	SAMPLE SIZE (N)	STANDARDISED COEFFICIENTS BETA	R^2	R^2 ADJUSTED	F	P VALUE

False Self (Deception)	100	35.955	.220	.212	27.63**	0.000
False Self (Compare/Impress)	100	.32	.105	.095	11.439**	.001
False Self (Exploration)	100	.173	.030	.020	3.010	.086
Real Self	100	-.183	.033	.023	3.381	.069
Ideal Self	100	.020	.000	-.010	.039	.844

**significant at 0.01 level

It can be implied from the above table that false self (compare/impress) and false self (deception) are the only important interpreters of social anxiety among the variables of presenting the self on Facebook.

Discussion

This enquiry is conducted to assess the dimensions of online self-presentation as a predictor of social interaction anxiety among adolescents using Facebook. A sample of 100 adolescents (50 male and 50 female) are taken in account and the arithmetical tools used are linear regression and T test respectively.

H1: There will be a significant gender differences in dimensions of online self-presentation among adolescents using Facebook.

The results obtained from Table 1.1 depicts that the average of ideal self-exhibited by female adolescents on Facebook is more than the ideal self-exhibited by male teenagers. As well as false self is exhibited more by male adolescents on Facebook than female adolescents. Among differed scales of false self, male and female teenagers both exhibit comparison the most. The dis similarity in male and female teenagers showing false self (compare/impress) on Facebook amid male and female adolescents is also the maximum (M1-M2=0.08). The minimum difference is observed in the mean of demonstration of ideal self (M2-M1=0.01) among male and female adolescents, where female youngsters present their ideal self-more than males.

Referring to Table 1.1 we find that there was no significant change found amongst false self (deception), false self (exploration) and ideal self in male and female adolescents. However, we can understand that there is a difference amid the means obtained of the two that is, false self (exploration) (M_1-M_2=0.03), false self (deception) (M_1-M_2=0.02) and ideal self (M_2-M_1=0.01). There will be a significant alteration amongst the online presentation of self of male and female adolescents on Facebook. Since the values are very minor, they are not statistically significant because of the small sample size. It also designates that there is a significant alteration between the exhibition of false self (compare/impress) on Facebook among male and female adolescents (p=0.03), thus, we reject the null hypothesis.

H2: There will be no significant gender differences in social interaction anxiety among adolescents using Facebook

In terms of alteration amongst social phobia in female and male teenagers, it is observable that there seems to be a change between the means of the two values found (M_1-M_2=2.3). Perhaps, the alteration obtained is too minor to be statistically significant (Table 1.2). This may be because of the small population size. Inferring the means, we can observe that social interaction anxiety in females is not as much of that in males (M_2<M_1).

H3: Online self-presentation will be a predictor of social interaction anxiety among adolescents using Facebook.

"In accordance with table 1.3, among the variables of self-presentation on Facebook, false self-displayed for impressing others or equating self with others, is a significant predictor of social interaction anxiety (p=0.001). In addition, the false self-displayed that is deceptive and a lie, is also a substantial predictor of social interaction anxiety among youngsters in India (p=0.000)." It can be implied from table 1.3 that false self (compare/impress) and false self (deception) are the only important interpreters of social anxiety among the variables of presenting the self on Facebook. False self-showed by folks to equate or impress others and false self-displayed which is deception are together substantial at 0.01 level of significance. Variables like real self, ideal self and false self (exploration) are not substantial forecasters of social interaction anxiety among teenagers as seen in the outcomes of linear regression analysis. Therefore, it is in equivalence with our results obtained which specify that social interaction anxiety is significantly predicted by false self (compare/impress) and false self (deception).

Limitations

Limitations of this study include:

The small sample size. In comparison with the population having active Facebook accounts, the sample size of this study is small. The sample was collected online due to Covid restraints. There was no control over extraneous variables. The sample population was not screened for any psychopathologies that could probably influence the result. In addition, the method used to investigate online self presentation on Facebook may contain the social desirability factor, due to the self-report nature of the scale SPFBQ. This study is also limited to the findings gathered in adolescents living in a metro city, studying in a private school.

Recommendations

The following recommendations maybe given to adolescents to secure their self presentation and social interaction anxiety:

- By Accepting who you are and associate with people who bring out the best in you; simultaneously accepting your flaws will significantly reduce social interaction anxiety in social settings.
- By encouraging adolescents to demonstrate and feed their strengths in life, they will build self-confidence towards feeling more comfortable in their own skin which will reduce inauthentic expression of self and help in positive identity formation.
- Educating and motivating adolescents for self-expression on social media positively and accurately is the essential need of the hour which will help them enhance their psycho-social wellbeing.
- By providing individual and group counselling sessions to adolescents to enhance adoption of safety strategies to regulate and present their true self, decreasing levels of social anxiety.

Conclusion

The purpose of the study was to classify the effects of Online Self Presentation on Facebook on Social Interaction Anxiety in teenagers. As due to the pandemic, online interactions have seen a significant rise among teenagers. The findings imply that the false self-displayed by which was deceptive and offered to impress others, predicted higher social interaction anxiety in teenagers. Further findings suggested that there was a significant alteration between males and females presenting their online self on Facebook. It was found that male adolescents displayed false self-higher than female adolescents. Correspondingly, the real self-displayed on Facebook by males was lesser as compared to female adolescents displaying their real selves on Facebook. At a stage as vital as adolescence, providing them with social awareness skills; social interaction anxiety can be reduced drastically.

References

Fullwood, C., James, B. M., & Chen-Wilson, C. H. (2016). Self-concept clarity and online self-presentation in adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *19*(12), 716-720.

Gilor, O. et al (2018). The "Facebook-self": characteristics and psychological predictors of false self-presentation on Facebook. Front Psychology, 6:99.

Huang, J., Kumar, S., & Hu, C. (2018). Gender differences in motivations for identity reconstruction on social network sites. *International Journal of Human–Computer Interaction*, *34*(7), 591-602.

Hugues, S.K. & Rosamund, L.F. (2017). Frequent Use of Social Networking Sites Is Associated with Poor Psychological Functioning Among Children and Adolescents. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking,18(7), 380-385.

Kamalou, S., Shaughnessy, K., & Moscovitch, D. A. (2019). Social anxiety in the digital age: The measurement and sequelae of online safety-seeking. *Computers in Human Behavior*, *90*, 10-17.

Michikyan, M., Dennis, J., & Subrahmanyam, K. (2015). Can you guess who I am? Real, ideal, and false self-presentation on Facebook among emerging adults. *Emerging Adulthood*, *3*(1), 55-64.

Mun, I. B., & Kim, H. (2021). Influence of False Self-Presentation on Mental Health and Deleting Behavior on Instagram: The Mediating Role of Perceived Popularity. *Frontiers in Psychology*, *12*, 1138.

Michikyan, M. (2020). Linking online self-presentation to identity coherence, identity confusion, and social anxiety in emerging adulthood. *British Journal of Developmental Psychology*, *38*(4), 543-565.

O'Day, E. B., & Heimberg, R. G. (2021). Social media use, social anxiety, and loneliness: A systematic review. *Computers in Human Behavior Reports*, *3*, 100070.

Yang, C. C., & Brown, B. B. (2016). Online self-presentation on Facebook and self-development during the college transition. *Journal of youth and adolescence, 45*(2), 402-416.

Whitman, C. N., & Gottdiener, W. H. (2016). The cyber self: Facebook as a predictor of well-being. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, *13*(2), 142-162.

DEFINING PRACTITIONER'S VIEWPOINT ON EXPERIENTIAL PEDAGOGY: A SURREAL SPACE FOR LEARNING AND EXPLORING ART AND DESIGN ON VIRTUAL REALITY PLATFORM

Sumana Som
Prof. Deepak john Mathew
Indian institute of technology Hyderabad, India
Prof. Kim Vincs
Prof. Sivanes Phillipson
Swinburne University of Technology, Australia

1. Introduction

Teaching is a dynamic and complex activity that includes multiple tasks. Effective teaching consists of proper instructional design and delivery by using appropriate subject content and recourse, classroom management, and the evolution of teaching-learning (Cheng, 2018). In this research, creative teaching is one of the main objectives in which teaching pedagogies are slowly modified (Henriksen et al., 2018). But 'teaching creativity' is another challenge for the current school curriculum in India. There are a couple of questions that arise while creativity is embedded in the school curriculum. Firstly, are the teaching of creativity and education of art and design the same? If not, what is the difference between the two approaches? To investigate these issues within the Indian school system, I have conducted the study at a specific school in India, chosen because it brings to the fore many of these complex issues. I have begun this process with a series of school visits to familiarise myself with the 6th standard student's learning environment and pedagogical context. I have made preliminary observations through these visits that include field notes of school environment observations, art and design class structures, pedagogical approaches, curriculum, and interactions between teachers and students to obtain a transparent vision of the apparent manifestation of creativity.

After this observation I have realized art education seeks new tool for betterment of pedagogical learning. Digital technology could be one of the solution in this needs. The significant development is the advent of new technologies such as virtual reality (VR), augmented reality (AR), which are beginning to bring dramatic changes, providing a super real environment for teaching and training (Bricken & Washington Univ, 1990). Simulation-based education has opened up many possibilities, such as enabling visualization of abstract content, providing information with enhanced clarity, and allowing students to actively take part physically in the learning environment (Falconer, 2013)

In this study I have introduced an cross curricular virtual reality-based art and design activity for 6th standard student. The study focused in the artistic reflectivity in making of Virtual reality based environment followed by practice-based research methodology (Candy, 2006; C. Gray & Malins, 2004).

1.1 A short case study on current scenario

The participating school is from the Telangana Social Welfare Residential Educational Institutions Society (TSWREIS). This educational institution comes under the Ministry of Scheduled Caste Development, Government of Telangana, and the school offers 5th standard to undergraduate level. During the first stage of observation, I have attended courses on the subject of 6th 7th and 8th standard class in order to understand the types of teaching-learning methodology followed by the teacher, tools are used for teaching and how they manage class time. Each class is forty-five to one hour time in a day; each subject has seven to ten periods. Sometimes it depends on the depth of the topic and activity of the laboratory. The forty-five minutes of lessons are divided into three parts; The first part of the lesson is devoted to brainstorming and recalling trivial knowledge from the experience of everyday life, second, described by the teacher and third, doubt clear, question answer and some task or activity.

They especially do two types of projects, one is a design based art project, and the other is a design-based scientific project. For instance, design a smart village. It is a model-based artistic project that reproduces a miniature pavilion depicting a village scene divided into several parts like residency area, agriculture, and irrigation, market place, school and library, water body, and roads. The idea is generated by teachers and gives freedom to students to do so from their point of view, and this work precisely reflects their village or suburban area. Along with the install, some of the new objects, which they learn from the subject. Such as solar panel, rainwater harvest centre, bio-gas plant, etc. The projects are developed by a group of students (4-5) with the help of a subject teacher. Through these works, two significant design issues emerged, one concerning the planning of the complete structure and the other, the execution. Some compositions are overcrowded, objects and accessories are placed at random, unnecessary use of bright color and selection of material (use of plastic toys). Setting up the complete composition, the division of space, and placing of objects in its entirety takes a right amount of time, but the work shows a lack of accuracy and randomness as a whole. These may not have direct effects on subjects' knowledge but have a long-term impact on individual work and collaborative work. In this case, teaching and developing concepts through virtual reality offers plenty of benefits. To get a real-world experience, VR simulation can provide a large map of a unique smart village scene with the specification of space division, structural arrangements, and need-based object installation.

Art and craft classes take place once a week, but it should be noted that each school has different types of art and craft practice. For example, one school (TSWREIS) is responsible for making household stuff, decorative elements on the other school by teaching documentation of traditional art, and adopting style by copping traditional paintings, especially Madhubani and Warli painting. Some of the schools do not keep this particular class is in school hours. This activity is part of the clubhouse activity. The school reserved a room for the practice of art and craft. There are many examples of craft like paper flower, stitched table mat, wall wrap, soft toys, woven wool flower, papier Mache product, etc. It is very obvious that the students spend very little time in this practice but learn to make a quality product, to a certain extent, the products are usable and saleable. 5th and 6th standard students are responsible for manufacturing different types of papercraft, mainly a piece of the object for decoration. They learn different kinds of folds and cuts by using paper. This is the first step of learning shapes, forms, and dimensions. Grade 6th students began making woollen flowers and small scale soft toys. Initially, they use different types of crochet hooks. 7th standard students started making large scale products, such as making baskets or handbags with the plastic straw, flower vase with wooden sticks, paper quills, stitching, knitting, etc.

Image 1: Drawing of environmental science, lab experiments and geography lessons, TSWREIS, Collected from classroom of VI, 2018.

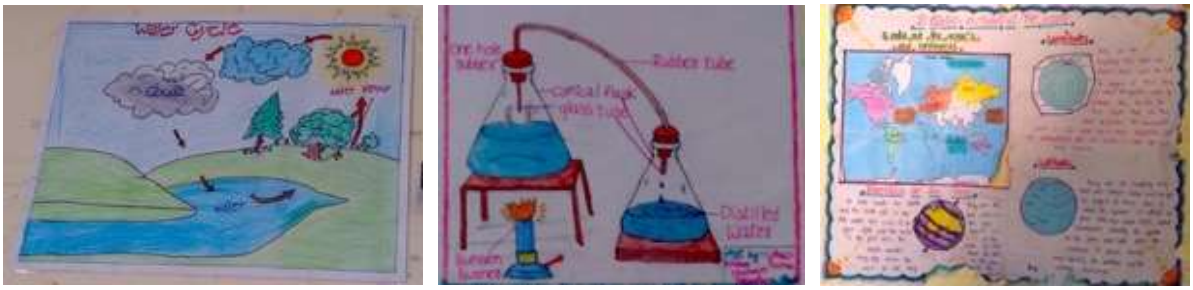

2. The problem detected from the experience

Students mainly sketch drawings and paintings according to the need of other subjects. For example, they are drawing in biology, dissection of flower, drawing for environmental science, drawing of physics experiments, and drawing a map in geography class. In this case, drawing represents a diagram or graph based on signs and symbols. By doing this practice, students can develop one type of skill set, but this stereoscopic learning is no longer tied to creativity or innovation. The collection of diagrams and images from the textbook gives retention in which students can memorize the process of experimentation, different layers of living objects, and various functions. There is a prominent dividing line between creative teaching and teaching of creativity. Such as, the graphical representation of text, scientific experiment or geographical location that can comes under creative teaching. A meticulous study of objects and modifying them with a new design or developing a design pattern from nature or bio-inspired design patterns are part of teaching creativity. Misbelief or misconceptions have always developed between these two areas.

3. Methodology followed for experiential study

In this study, I have decided to use a qualitative study on the base of practice-based research method (J. M. a. C. Gray, with, & Wheeler, 1995). Two significant components developed from the same field; one is to design and create a VR environment for art and design programs, that carries spatial factors, feeling factors and representational. Other one is to report the practitioner's experience of developing the VR Integrations of the pedagogy. This experiential analysis follows heuristic research methods (Albion, 1999; Moustakas, 1990; Nielsen, 1990), which helps to analyse the deep understanding of making procedure and reflectivity (Ben-Ari & Enosh, 2011) that aligned with artistic intuition and useability factors.

4. Design factors and pedagogical considerations for art and design lesson

As per the syllabus strategy, art and design syllabus can be distinguished in two parts; one is teaching, and other is hands-on learning or activity. While teaching, bring the idea that can be linked with other subjects, follow the procedure of observation of still objects, images, and types of materials, Introducing the concept of space, movement, structure, visuals, and medium. On the other hand, activity needs to incorporate fresh ideas with a freehand sketch and explore it with mind mapping. The syllabus also refers to share individual task to encourage group activity (NCERT syllabus2008). The syllabus also have scope to develop cross-curricular activity. Based on the possible factors, I have intertwined the NCERT art syllabus with other three subjects.

- *Technical design factors*

To develop an interactive VR environment design for educational pedagogy, it is required to maintain couple of usability factors. Usability analysis of digital learning material is intended to identify appropriate application for right target group of student. Several set of recommendation are there to identify appropriate heuristics for courseware. Petri Nokelainen suggested pedagogical usability heuristics for digitalized learning system. The components are; 1. Learner control, 2. Learner activity, 3. Collaborative learning, 4. Goal orientation, 5. Applicability, 6. Added value, 7. Motivation, 8. Validation of previous knowledge, 9. Flexibility and 10. Feedback (Petri, 2006). The prescribed attribution is developed based on Nielsen's classification of technical usability digital device for education and those ten attributes attached with learning effectiveness. On the other hand Nielsen considered heuristic evaluation is a valuable means for evaluate interface during exploratory phases when user study is premature (Molich, 1990). He have described ten heuristics to evaluate digital interface. They are; 1. Visibility of system status, 2. Match between system and real world, 3. User control and freedom, 4. Consistency and standards, 5. Recognition rather than recall, 6. Error prevention, 7. Flexibility and efficiency of use, 8. Aesthetics and minimalist design, 9. Help user with errors, 10. Help and documentation. According to Albion P. R there is an axiomatic that any type of software should meet minimum criteria of usability standard (Albion, 1999). Albion have suggested twenty-eight heuristics for compilation of content and interface of educational software. He describes three sets of heuristics; 1. Interface design heuristics, 2. Educational design suitability heuristics, and 3. Content heuristics. The interface design heuristics contain ten variety that emphasis on visibility, match with real world, control and freedom, consistency, prevent errors, recognition, flexibility, minimalist design, help to recognize and help for documentation.

- *Content design consideration*

I have selected those specific topics which are complex to teach in the traditional demonstration teaching method. For instance, line, value, shape, and form could be explained in 'chalk and talk' way but may not provide a clear understanding of the core concept. To make the topic more relevant, I have linked with other subjects like history, geography and science. The topic 'Shape and Form' could be taught through historical reference of stone tools, terracotta toy, or referral from science " different natural objects. They could also take reference from 'changes around us' and text from geography; chapter 'globe' can be used, for example, or study material to teach art and design.
Another example, line, stroke, texture, and value could be taught with VR devices, and the example references are taken from the History book chapter, 'Finding from past'. We can also take old inscription, painted pottery and coins are the examples that could be used in the VR environment. Besides, from the geography book chapter, 'Components of the map', we can work with a conventional symbol, grid, major landform could be manipulated in a 3D VR environment.

Figure 1: A naturalistic approach to develop VR-based art and design content (Sumana Som, 2021)

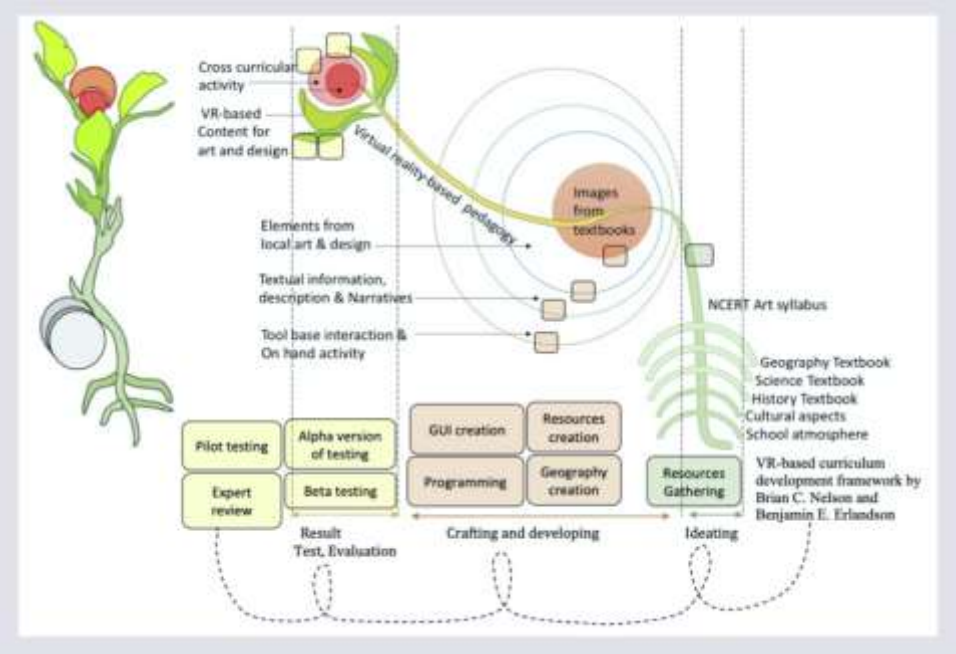

5. Exploring design for VR scene

- *Stage One - Find out the objects*

First, existing images are collected from each selected chapter. Majority of the images either depicting the subject related objects such as, pottery from *Indus valley civilization* from History lesson or process of experiments and diagram such as *Fibre to fabric* from General science and *Atmosphere and biosphere* from Geography.

Second, find out the way to combine the images and subject matter in terms of teaching art and design. In this case, objects/images are being described in special norms such as some particular objects are kept for basic principle learning of art and design, some are for observation of local design for daily use, and some are traditional art form are placed in different dimension with size and form and juxtapose with other objects. Followed by naturalistic approach (Malins, 1995) the VR aided art and design content developed. The main artistic approach is how to connect topic and 3d visual with technical and aesthetic coherence (figure 1)

- *Stage Two - Modelling*

All selected objects are modelled in 3D. Maya, SculptGL and substance painter software are used to develop the models. The models are not naturalistic like photographs but those look like actual object with painterly quality.

- *Stage Three - Construction of 3D environment*

After completing the modelling, all the models need to export into gaming software. Unity 5 software has been used to develop the 3D environment. To set up complete scene into 3D platform, artist need to follow primary layout and accordingly, objects/models need to place. This environment is divided into four parts and each part contain interactive objects and some Indian traditional work of art. Student can easily navigate in the environment and explore the lesson.

VR-based system function

This VR environment has the following two types of interactive functions:

- Navigation - Majority of the spaces are enabled for navigation. Student can freely move around and take a minute observation in this environment. Only few spaces are deactivated to avoid the VR simulator sickness.

- Interaction – There are five particular spaces are composed for interaction. The interactive objects are placed separately on the virtual table according to lessons. Each table has one virtual standee, which contains some buttons related to topic. These buttons will help student to take active part with VR-based lesson.

- Devices - To explore the environment, HTC VIVE head mounted display and hand controller will be used. This device must connect with VR supported laptop or desktop such as, MSI GS65 Stealth or Alienware 17 R5. To locate the student's navigation teacher can look at the laptop and desktop.

Image 2: Virtual reality environment

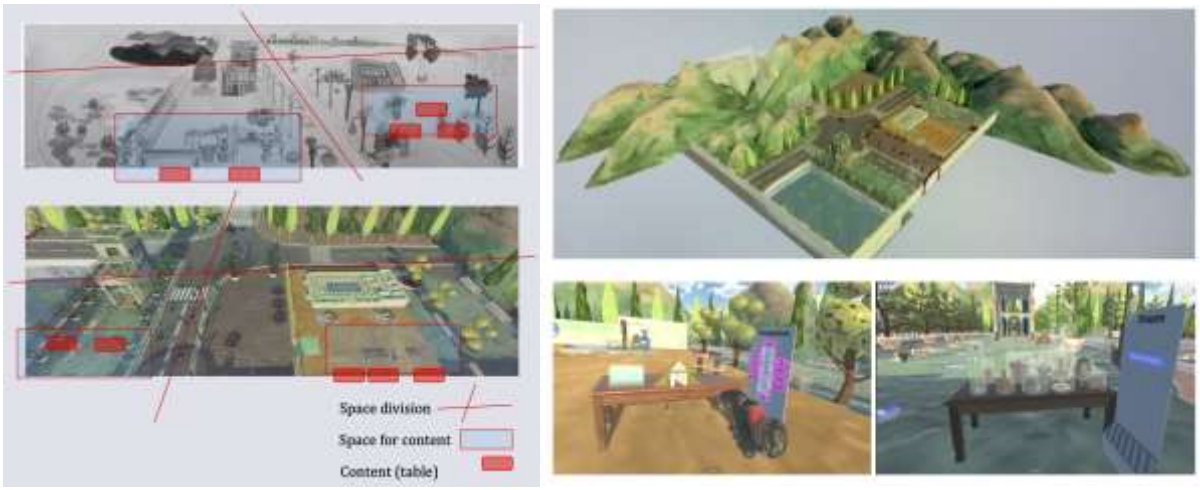

6. Process of developing artifacts under the light of practice-based research

Practice-based research is an original investigation to gain new knowledge partly means of practice and outcome of practice (Candy, 2006). The practice contributed new knowledge which is demonstrated through creative outcomes. According to practitioner or researcher's explicit tacit knowledge embedded in action, learning how to act differently, lessons/insights are coming from practice instead of external sources (Candy). The research problems that raised in practice and respond through aspect of practice, Interactive and action oriented, naturalistic enquiry, intuitive tacit knowledge, ideographic interpretation, negotiated out come and trustworthiness (C. Gray & Malins, 2004; McCartan, 2016).
In the academic scenario practice-based research follows six steps (Figure 1) they are:

1. Substantial contextualization of creative work by way of literature review. It is a critical appraisal that clarify the scholarly requirements.
2. Making of artefact is pivotal. Insights from making, reflecting and evaluating is part of inquiry of new knowledge
3. Practice is a substantial evidence of research inquiry.
4. The creative work must be accompanied by some form of textual analysis to support candidates' position and demonstrate critical reflection.

5. The result must be producing a new knowledge that have an operational significance.
6. Prospective outcome: Artwork with model, taxonomies and frameworks, artwork with strategy and criteria for action or design, artwork with examples and case studies.
Likewise, Bunnell and Robson prescribed the design researcher's naturalistic enquiry that is following six stapes such as: natural settings, emergent methodology, tacit knowledge, negotiated outcomes, trustworthiness and ideographic interpretation. These all the criteria are equally related to practice and its credibility towards practitioner's reflection.

Figure 2: Practice-based research method

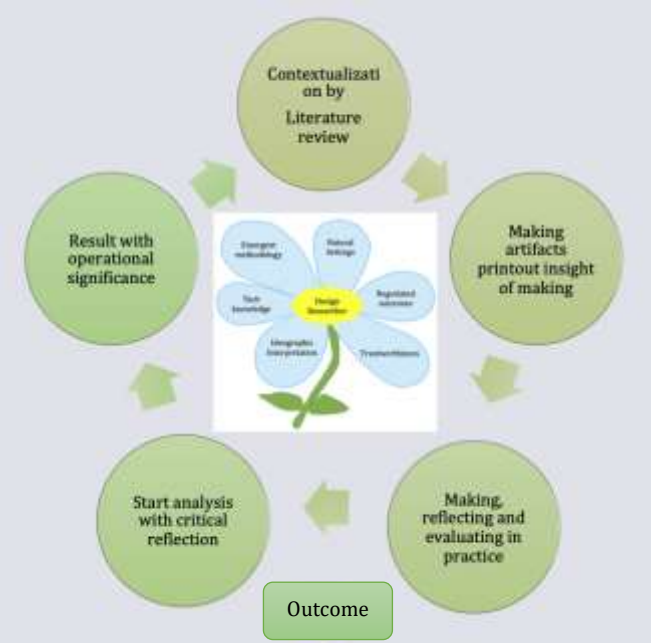

Figure 3 is explaining vividly the process of creating artifacts and the linier connectivity of existing skillset and added skillset. The three-stage process follows exploration, reflection and evaluation (Candy & Edmonds, 2002). The convergence connectivity with tacit knowledge and new skill of exploration, reflection and evaluation indicates each productive steps of creating artifacts.

Figure 3: Process of developing artefacts in PBR

7. Practitioner's reflectivity on making experience

According to John Dewey reflectivity in thought constitute an 'active persistent and careful consideration of any belief or supposed form of knowledge in the light of the grounds that support it and the further conclusion to which it tends' includes a conscious effort to establish

a belief basis of evidence and rationality (Dewey, 1910). Reflectivity is a conscious central process of thinking that something is believe in, not thinker's direct account but through some witness, proof and evidence (Dewey, 1910). In the field of qualitative research, reflectivity plays a role by emphasizing the researcher's conscious and active participation as well as the researcher's dual position and constant movement within and outside of the phenomenon. It also involves the way of personal reflection through values, experience, interest, social and political commitment that shapes the researcher's identity (Ben-Ari & Enosh, 2011).

In this study, reflectivity is concerned with the negotiable facts of manifestation of creativity by using virtual reality (VR) tools in the context of art and design pedagogy for school children. The negotiable facts are the digital progressive tool VR and intuitive pedagogical behaviour for teaching creativity. The methodological reflectivity shows my reconciliation of two facts on which I have developed my arguments. Being an art practitioner I have visualized a deep exploratory pathway to make an enriching, regal, practical and holistic pedagogy for learning and exploring creativity at the school level. My aspiration is to make a platform where students and teachers both can experiment, explore and reveal their unreal thoughts. They could immerse in the field of the impractical (So-called) creative world. There are many unblown thoughts that are dried in the early stage due to the lack of appropriate assets/ materials and platforms. Various distractions interrupt the flow of creativity. My own experience says that there are some concepts that are worldly unexplainable, which required some assets to explore the matters. According to Mihaly Csikszentmihalyi reaching to pick of creative activity is not easy, even the more creative is more problem. There is less clarity in of need and its accessibility (Csikszentmihalyi, 1996). The figure 4 is visualising the reflectivity in terms of practitioners experience. The central process of thinking develops with learning and experiencing. The practitioner's reflectivity on the creation comes through judgement of proof of evidence while making artifacts.

Figure 4: Reflectivity on experiential study

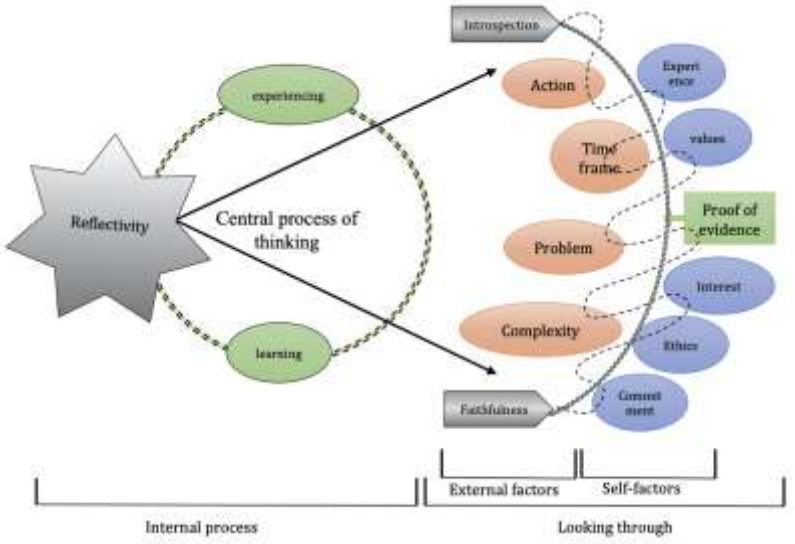

In the time of developing VR environment, I was trying to make synergy between technology and artistic creativity (Mortari, 2015). According to Barry Allen 'Technical coherence begins with aesthetics coherence'. Throughout the making of the VR environment, I have gained significant experience that is directly linked with self-factors of reflectivity such as interest, values, commitment and ethics that is coming through proof of evidence. The experiences are:

- After subjective conceptualization, I feel tension and relaxation simultaneously.

- I feel question of completeness of interactive art, should I texture with realism or keep it in greyscale?
- By using the software for making objects it gives a mechanistic impression that develops a pattern which creates certain limitations of the visual surface.
- While I am using the scan technique to import images It becomes photorealistic, and it creates diversity in a pattern within the VR scene.
- The process of making a 3D model gives a chance to rethink about object's each part and its place in the Environment.

Figure 5: workflow of reflectivity of artifact creation through PBR

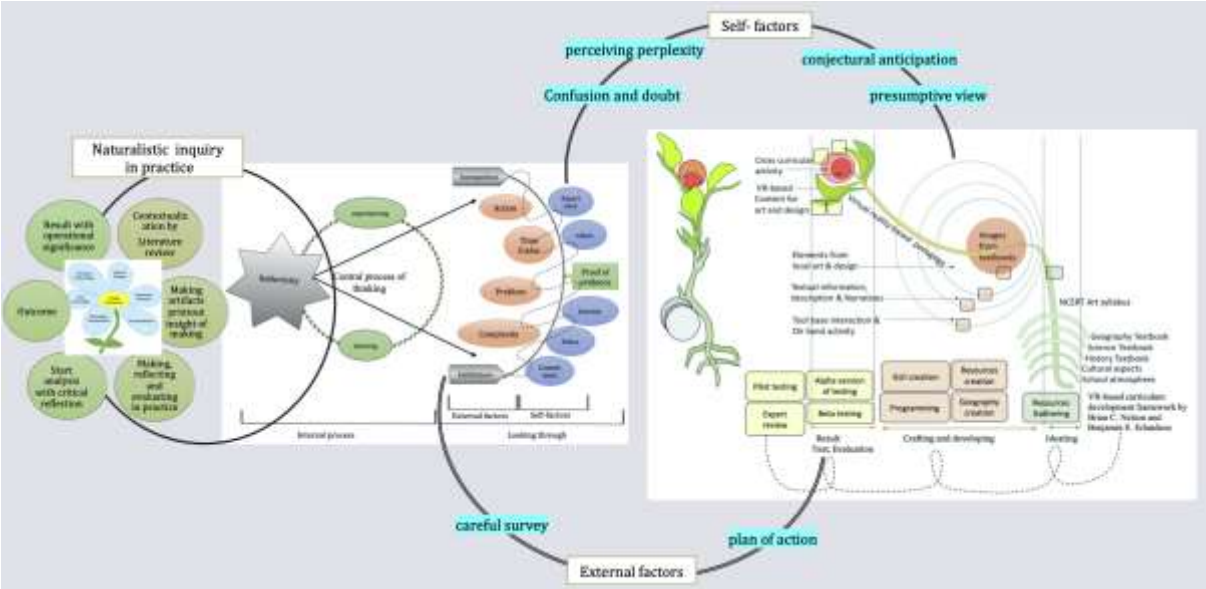

According to Ben-Ari & Adital Enosh, the experiential journey obtained perceiving perplexity while ideating and using new tools that are happened while I was using the digital tools. The confusion and doubt was part of exploring, which is very evident in my stage of exploration. The uncertainty gives the challenge to play with a new platform while doing conjectural anticipation comes in mind that gives a presumptive view of final work. Finally, I was creating a careful survey on the elaboration of the hypothesis and accordingly need a wise plan of action (Ben-Ari & Enosh, 2011).

8. Conclusion

The study concludes a workflow of practice-based research and reflective factors of the practitioner. Focusing on the phenomenological approach the reflection is action-oriented that comes from deep thinking. The thinking occurs when something is uncertain. Thoughtful action orientation brings a new experience. The act of self-examination is an active introspection by paying attention to the subject matter (Ben-Ari & Enosh, 2011; Klein & Miraglia, 2017).

Virtual reality-based content design requires an appropriate design strategy to develop an environment that attributes must be two folded. First of all, the content is for cocurricular activity-oriented art and design study. Therefore, the contribution of creating the environment is not only a medium of teaching but also a creative outcome of art educators' reflective thought. The work could be presentable in gallery space as well as it has the potential to use for teaching purposes. Figure 5 is showing the connective flow of naturalistic inquiry to artifact development. The study addresses the influence of practitioner's reflectivity in terms of self-factor are external factor on the artifact.

References

Albion, P. R. (1999). HEURISTIC EVALUATION OF EDUCATIONAL MULTIMEDIA: FROM THEORY TO PRACTICE. Retrieved from http://www.usq.edu.au/users/albion

Ben-Ari, A., & Enosh, G. (2011). Processes of Reflectivity: Knowledge Construction in Qualitative Research. *Qualitative social work : QSW : research and practice, 10*(2), 152-171. doi:10.1177/1473325010369024

Bricken, W., & Washington Univ, S. W. T. C. (1990). Learning in Virtual Reality. In.

Candy, L. Research and Creative Practice. from http://research.it.uts.edu.au/creative/linda/CCSBook/Jan%2021%20web%20pdfs/Candy.pdf.

Candy, L. (2006). Practice Based Research: A Guide. *Creativity & Cognition Studios http://www.creativityandcognition.com, CCS Report: 2006-V1.0 November*.

Candy, L., & Edmonds, E. (2002). Interaction in Art and Technology. *Crossings: Electronic Journal of Art & Technology, 2*(1). Retrieved from http://ezproxy.lib.swin.edu.au/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asu&AN=505017070&site=ehost-live&scope=site

Cheng, V. M. Y. (2018). Consensual Assessment of Creativity in Teaching Design by Supportive Peers—Its Validity, Practicality, and Benefit. *Journal of Creative Behavior, 52*(1), 5-20. doi:10.1002/jocb.125

Csikszentmihalyi, M.-. (1996). *Creativity the psychology of discovery and invention*. New York: HarperCollins Publisher.

Dewey, J. (1910). *HOW WE THINK*. BOSTON NEW YORK CHICAGO: D. C. HEATH 7 CO PUBLISHERS.

Falconer, L. I. Z. (2013). Situated Learning in Virtual Simulations: Researching the Authentic Dimension in Virtual Worlds. *Journal of Interactive Learning Research, 24*(3), 285-300. Retrieved from http://ezproxy.lib.swin.edu.au/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=iih&AN=88069368&site=ehost-live&scope=site

Gray, C., & Malins, J. (2004). *Visualizing Research : A Guide to the Research Process in Art and Design*. Aldershot, Hants, England: Routledge.

Gray, J. M. a. C., with, i. c., & Wheeler, K. B. E. (1995). Appropriate Research Methodologies for

Artists, Designers & Craftspersons: Research as a Learning Process.

Henriksen, D., Henderson, M., Creely, E., Ceretkova, S., Černochová, M., Sendova, E., . . . Tienken, C. H. (2018). Creativity and Technology in Education: An International Perspective. *Technology, Knowledge and Learning, 23*(3), 409-424. doi:10.1007/s10758-018-9380-1

Klein, S. R., & Miraglia, K. M. (2017). Developing Visually Reflective Practices: An Integrated Model for Self-Study. *Art education (Reston), 70*(2), 25-30. doi:10.1080/00043125.2017.1274192

Malins, C. G. a. J. (1995). *Research Procedures / Methodology*

for Artists & Designers. Paper presented at the '"Artistic" Research Procedure: Research at the Edge of Chaos?', in: 'Design Interfaces' Conference Proceedings, Vol. 3, University of Salford.

McCartan, C. R. K. (2016). *REAL WORLD RESEARCH*

A Resource for Users of Social Research

Methods in Applied Settings (4th edition ed.): Colin Robson & Kieran McCartan.

Molich, J. N. R. (1990). HEURISTIC EVALUATION OF USER INTERFACES. *CHI 90 Proceedings*.

Mortari, L. (2015). Reflectivity in Research Practice: An Overview of Different Perspectives. *International journal of qualitative methods, 14*(5), 160940691561804. doi:10.1177/1609406915618045

Moustakas, C. (1990). *Heuristic Research: Design, Methodology, and Applications*. London, New Delhi: Sage Publication.

Nielsen, R. M. a. J. (1990). Improving a H&man- Computer Dialogue. *Communicationsof the ACM, Volume 33*(No 3).

Petri, N. (2006). An empirical assessment of pedagogical usability criteria for digital learning material with elementary school students. *Educational Technology & Society, 9*(2), 178-197.

Sumana Som, D. j. M., Kim Vincs. (2021). *Harnessing Immersive Technology with Art and Design: A Conceptual Design Procedure with the Aid of Virtual Reality*. Paper presented at the ICoRD 2021, IIT Bombay, India.

A STUDY ON THE COVID-19 INDUCED GENDER DIGITAL DIVIDE IN EDUCATION

Dr. Renu Susan Samuel
Assistant Professor, Department of Economics, St. Peter's College, Kolenchery, Ernakulam-682311, Kerala, India
Kamila Shakkeer
Student, M.A. Economics, Second Year, Indira Gandhi National Open University, New Delhi

Background

A digital gap is a social and economic divide in terms of access to, and usage of, information communication technology (ICT). Inequalities between individuals, households, businesses, or geographic areas, usually at different socioeconomic levels or demographic categories, are referred to as the divide within countries. The 'global digital divide,' which examines the technology difference between developing and developed countries on an international scale, is referred to as a divide between different countries or areas of the world (Antonio & Tuffley , 2014).

The term "digital divide" refers to a disparity in information and communication technology access and use. It was once thought to be a question of having or not having. However, with over 95% of the world's population owning a mobile phone, there is a growing disparity between those with more and less bandwidth and expertise (Singh, 2010). The digital gap has been conceptualised as "who, with whose traits, connects how to what."

The disparity in access to and usage of Information and Communication Technology (ICT) in poor nations is the most striking feature of the global digital divide today. Many of the most effective tools for closing this gap involve children and youth: promoting early access to help build skills and confidence, ensuring that there is a content designer for and by girls and young women, expanding digital education opportunities for female students, and addressing gender-based social and psychological barriers that discourage girls and women from using the internet at a young age (Singh, 2017).

Objectives

The study aims at bringing out the digital divide among the students, considering the difference in the availability and accessibility of the internet based on their gender and socio-economic profile.

1. To study the challenges posed by online teaching on school students.
2. To study the awareness among students on the steps taken by the Government of Kerala in imparting ICT in education and its reach among them.

Methodology

The research design of the study is descriptive as well as empirical in nature. The study is based on both primary data and secondary data. The researcher has collected the data from 66 school students of the high school and higher secondary level of Pallarimangalam Panchayath, Ernakulam district with the help of a structured questionnaire. The secondary sources of data obtained from reports of ILO, NSSO, CSO, World Economic Forum's Global Gender Gap Reports and Centre for Economic Policy Research are used for the theoretical development.

The questionnaire consists of questions related to the socio-demographic profile of the students, their economic background, accessibility to facilities, and their experience in online classes. Results were analysed separately for the male and female students.

Results and Discussion

Women in poor countries use technology at a considerably lower rate than men, owing to strongly ingrained socio-cultural ideas regarding women's roles in society. ICT is an indispensable instrument in today's society, as we all know. For women in underdeveloped nations, the internet has the potential to reduce or even eliminate the hurdles that have prevented them from fully participating in the digital society (Antonio & Tuffley , 2014). However, as research is beginning to indicate, when those women can use internet technology, a vast range of personal, family, and communal benefits become available.

Gender digital divide percentages in some developing countries are given below:

DEVELOPING COUNTRIES	PERCENTAGE OF GENDER DIGITAL DIVIDE
Europe and Central Asia	4%
The Middle East and North Africa	21%
Latin America and the Caribbean	4%
Sub-Saharan Africa	34%
South Asia	70%
East Asia and Pacific	4%

Source: secondary data

Gender digital divide in India:

The gender digital divide in India can be caused by differences in ICT accessibility, as well as factors such as inequality in education and professional training, access to cash, and so on. In India, women and girls have limited access to technology, particularly mobile phones and the internet. According to the research, women in India own 20% fewer cellphones than men. In poor and middle-income countries, the biggest disparity between men and women when it comes to mobile internet is 52% (Jairat, 2021). The global gender gap report was published by World Economic Forum. They use the Global Gender Gap Index to measure gender equality. According to Global Gender Gap Report 2020. The highest possible rank that shows equality or better for women is 1.0 and the lowest possible rank is 0 (WEF, 2021).

Global Gender Gap Index of India for the last five years is shown below:

YEAR	GENDER GAP INDEX (RANK)
2016	0.683
2017	0.669
2018	0.665
2020	0.668
2021	0.625

Source: secondary data

In the World Economic Forum's Global Gender Gap Report 2021, India has dropped 28 places to 140th out of 156 countries, making it the third worst performer in South Asia. In the Global Gender Gap Index 2020, India was rated 112th out of 153 countries (PIB, 2020).

India has narrowed the gender gap by 62.5 percent, according to the research. According to the survey, India's gender gap has grown from about 66.8% a year ago to 62.5 percent this year. India has a population of 0.65 billion women (PIB, 2020).

Gender digital divide in Kerala

It took some time for the government to see that ICT is significant to all countries, regardless of their level of economic growth or the variety of local concerns (Krishnan, 2019). In the early 1990s, the government began certain operations. The government formulated a

comprehensive IT policy, intending to step up ICT promotion activities. The impact of ICT on development largely depends on the economic, social and cultural fabric into which they are introduced in Kerala which has been implementing an ICT-based strategy that particularly seeks to create growth and employment through women empowerment.

Many experts noted that women and girls were less comfortable with technology and were less likely to benefit from its benefits than their male counterparts. Women appeared to use computers and the internet less frequently than men (Cooper, 2006; Saha and Zaman, 2017). Cooper and Weaver (2003) discovered that as compared to young men, young women lacked the confidence to use computer programmes. An investigation was also performed to determine whether there is any difference in attitudes regarding IT between men and women. The results revealed a substantial gender difference in attitudes toward IT, with males having a larger standard deviation score than females, indicating that males in Kerala have a much higher level of a positive attitude toward IT as compared to females (P & K, 2020).

Women certainly require much more than computer tools to participate actively in information technology. Indeed, the ability to obtain, comprehend, analyse, and use knowledge from many sources necessitates communication, critical thinking, and problem-solving abilities. Closing the gender digital divide will greatly empower women and so contribute to economic development.

Table 1: Profile of the respondents

General Profile		Respondents (percentage)
Economic category	APL	63.63%
	BPL	36.36%
Gender	Male	50%
	Female	50%
Category	General	82.4%
	OBC	17.6%
Age group	11-13 years	12%
	13-15 years	27%
	15-17 years	15%
	17-19 years	46%

Source: primary data

A profile of the respondents is attained from the table above. Further, it was revealed that the monthly income of the families of majority female students (54.5%) and male students (66.6%) falls in between Rs. 5000-15000.

As per 51.51% of the respondents, they have both recorded and live classes from their schools. Most of the female students (75.75%) and male students (78.78%) preferred a combination of recorded and live classes.

72.72% of female respondents have their device for their exclusive use, whereas in the case of males, 51.51% of them have a device for their exclusive use.

84.84% of the female respondents and 93.93% of male respondents use the smartphone for attending their online classes. Among those who did not have their mobile phone, 72.72% of

the male respondents & 57.57% of the female respondents shared it with either neighbours or friends. 18.18% of the males and 30.30% of the females went to nearby Akshaya centres.

After the outbreak of the pandemic, the students are spending more time online. From the data, we can understand those female students spent more time on online classes than their male counterparts. 54.54% of female students are spending 4-6 hours for their online class and 60.60% of male students spend 2-4hr for online classes.
75.75% of the female students and 84.84% of the male student did not have a Wi-Fi facility in their homes, whereas 24.24% of the females and 15.15% of male students have a Wi-Fi facility in their homes.
36.36% of the female students and 33.33% of the male students needed 0-1 GB of data every day. Only 12.12% of female and male students opine that they need more than 3 GB of data every day.
The parents of 78.78% of the female students and 69.69% of the male students had to incur additional expenses for online classes. Around Rs. 200-300 had to be additionally borne for data recharge due to the online classes.
On enquiring about the general increase in expenses, it was found that 75.75% of female and 57.57% of male students' parents had to spend additional money for data recharge. 9.09% of female and 21.21% of male students' parents had to spend on buying new equipment. 15.15% female 12.12% of male students parents also spend on tuition services.
36.36% of male students and female students say that their internet connectivity is average in their area.
78.78% of female and 69.69% of male students' parents restrict their usage of their devices. 66.66% of the males and 57.57% of the females opine that the online learning apps are not effective and not convenient to use. 57.6% of the males and 39.4% of the females suggested that online learning is not at all effective compared to offline mode.

Table 2: Issues faced during online classes

Issues faced	Number of Girls		Number of Boys	
	Most relevant (%)	*Somewhat relevant (%)*	*Most relevant (%)*	*Somewhat relevant (%)*
Electricity issues	3	30	14	22
Network issues	15	21	23	34
Data insufficiency	24	12	14	40
Equipment related issues	21	15	22	17
Household chores allotted	15	30	14	23
In-house disturbances	6	21	8	17
Health issues	6	0	11	20
Lack of technical knowledge	3	18	11	26
No interest	15	6	14	23

Source: primary data

The above table depicts the issues faced by the students while attending the online classes from their homes. While among the female respondents, the main issue was insufficient data, for males it was network issues.

66.66% of males and 69.69% females are aware of the government initiatives to support online education among the students of Kerala. Among those, 66.66% of the female students are making use of this initiative and 63.63% of males as well.
45% of female students say that their school had offered learning devices during the pandemic period, but only 24.24% of the respondents received such offers from their school. 69.69% of the male respondents say that their school did not offer such aids.
60.6% of the female students opined that their overall academic performance has not been badly affected. In the case of male students, 27.3% say that there is a tremendous decline in their academic performance, 36.4% responded that it has had not much change in their performance.

Conclusion

Hence, to conclude it can be said that the overall performance indicators show a negative impact of COVID-19 on the Education sector in the school students of Kerala, though the widening of the gender digital divide is not significant.
The scenario in Kerala, however, is far better compared to other Indian states, where the gender disparity and female literacy is much lower than in Kerala.
The virtual school education program in Kerala has been named "First Bell" and has been designed as an academic program for the year 2020-21. It has been jointly executed by the Kerala Infrastructure and Technology for Education (KITE)and the State Council of Educational Research and Training (SCERT) along with Samagra Siksha Kerala (SSK) and the State Institute of Educational Technology (SIET)-agencies owned by the state Education Ministry.
It was in 2019 that Kerala had declared the internet as a basic human right and amid the pandemic its efforts for democratising online education are noteworthy.
The debate around "digital divide" has become very important over the last couple of months as a shift to online modes of learning have successfully left lakhs of Indian children deprived. At a time when the majority of people don't have access to internet connectivity, what makes Kerala model different is the fact that while there's a shift to the virtual, many efforts are being made to simultaneously make this shift as accessible as possible for children from all economic backgrounds through a decentralised process.

References

1. Antonio, A., & Tuffley, D. (2014). Gender digital divide in developing countries .
2. ITU. (2019). Bridging the gender digital divide. The international telecommunication union.
3. Jairat, A. (2021). Why the digital divide has overwhelmingly worsened womens health.
4. Krishnan, V. B. (2019). Where does Kerala's internet access stand compared to other states. The hindu.
5. oecd. (2018). Bridging the digital gener divide include, upskill, innovate.
6. P, A., & K, M. H. (2020). Attitude towards information technology and digital divide; A study among students in universities in Kerala.
7. PIB. (2020). Global gender gap index. New Delhi: Ministry of women and child dovelopment.
8. Singh , S. (2017). Bridging the gender digital divide in developing countries. II(2).

9. Singh, S. (2010). Digital divide in India: measurement, determinants and policy for addressing challenges in bridging the digital divide. International journal of innovation in the digital economy.
10. WEF. (2021). Global gender gap report. World economic forum.

A PROFITABILITY ANALYSIS OF THE MERGERS OF HDFC BANK

Dr. Renu Susan Samuel
Assistant Professor, Department of Economics,
St. Peter's College, Kolenchery, Ernakulam, Kerala, India

Background

Mergers and acquisitions are a means to synergy and growth. A considerable number of studies have been conducted on mergers and acquisitions in the banking sector, both within India and abroad. But, solid research-based studies have not been found in the Indian scenario.

Mergers and acquisitions is nothing new in India, as can be witnessed through the merging of the three Presidency banks of India - the Bank of Bengal, the Bank of Bombay and the Bank of Madras in 1921, to form the Imperial Bank of India and later, after Independence, came to be renamed as the State Bank of India. Later, we could see the only merger between nationalized banks, when the New Bank of India was merged by the Government with Punjab National Bank, in 1993. More initiatives were seen in this regard in the private sector. But, it was the largest merger by HDFC in 2008 (with the Centurion Bank of Punjab) that triggered off some studies in this area. Here, an attempt has been made to bring out the impact of the merger on the profitability ratios of HDFC bank.

Objectives

1) To examine the pre and post merger effects on HDFC Bank with respect to profitability, for a period of 5 years before (including the merger period) and 8 years after the merger (2003-2016).

Methods

The study has been based on secondary data collected from the Annual Report of the HDFC Bank for a period of 13 years from 2002-03 to 2015-16, including the year of merger. Quantitative research approach has been applied. Ratios such as Return on Assets, Return on Equity, Net Interest Margin and Return on Investment has been used to examine the impact of merger on the Profitability of the Bank.

- ROA= Net Income/Total assets x 100
- ROE= Net Profit/Shareholders' Equity X 100
- NIM= Net Interest Income/Total Assets X 100
- ROI= Net Profit/Total Investments X 100

Paired T-test has been applied to study the significance of difference in the financial ratios. CAGR has also been made use of to measure the growth rates over a period of time. Tables and diagrams are used where necessary.

Results

HDFC Bank, incorporated in August 1994, has a nationwide distribution network of 4,555 branches and12,087 ATM's in 2,597 cities/towns as of December 31, 2016. The merger of HDFC with the Times Bank Limited that took place in the year 2000 was the first merger of two private banks in India. Its merger with Centurion Bank of Punjab Ltd. (CBoP) became effective on May 23, 2008, and is considered to be one of the largest mergers in the financial sector in India.

As on March 31, 2008, the HDFC Bank had a network of 761 branches and 1,977 ATMs in 327 cities; a net profit of INR 15.90 billion (Rs.1590.2crore), and total deposits were INR 1,007.69 billion, (Rs.100,769 crore) Total balance sheet size too grew by 46.0% to INR 1,331.77 billion (133177 crore). Centurion Bank of Punjab was one of the leading new generation private sector banks in India. Centurion Bank merged with the Bank of Punjab on 1st April 2005. Then on 29th August 2007, CBoP merged with Lord Krishna Bank (LKB), post obtaining all requisite statutory and regulatory approvals. This merger further strengthened the geographical reach of the Bank in major towns and cities across the country, especially in the state of Kerala, in addition to its existing dominance in the northern part of the country. As per the merger scheme, shareholders of CBoP received 1 share of HDFC Bank for every 29 shares of CBoP. The merger added significant value to HDFC Bank in terms of increased branch network, geographic reach, customer base and a skilled manpower. The merger made HDFC bank the largest private sector bank in terms of branches (1148).

Profitability performance by HDFC Bank

The figure below depicts the overall rate of change in the profitability ratios of HDFC Bank over the 14 years under study. It is visible that there has been no significant growth in any of the ratios, except in ROI, which is evidently after the merger.

Fig 1: Profitability Ratios of HDFC Bank

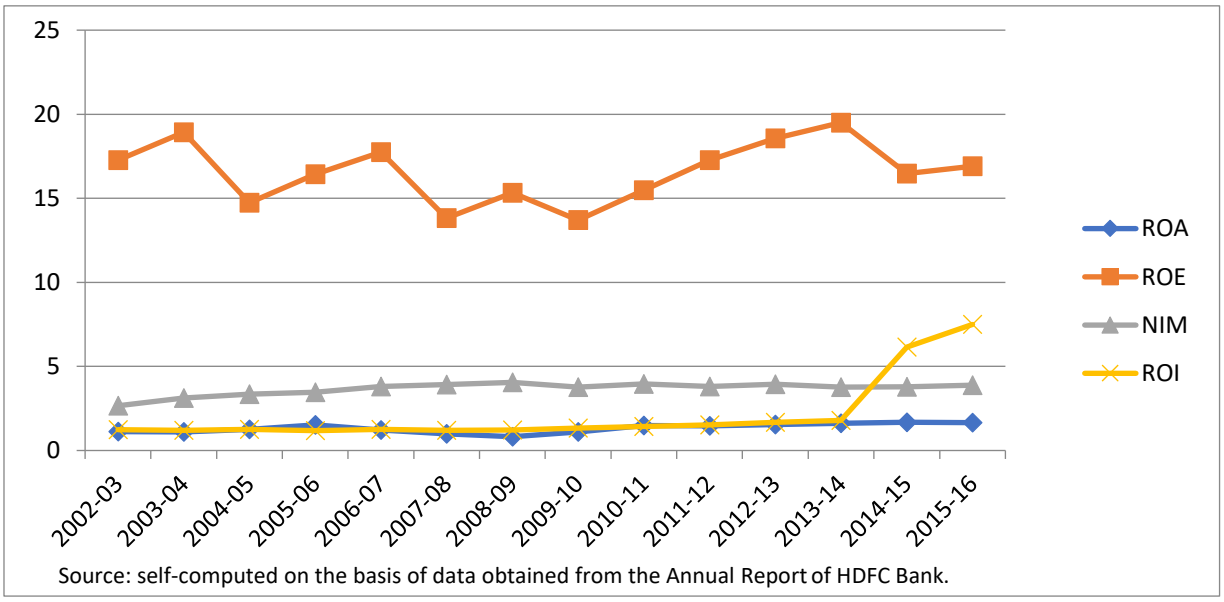

Source: self-computed on the basis of data obtained from the Annual Report of HDFC Bank.

Tables 1 and 2 below shows the financial ratios of HDFC Bank for the period before merger, i.e., from 2003 to 2008 and after merger, i.e., from 2009 to 2016.

Table 1: Financial ratios of HDFC Bank for the pre-merger period

Financial Ratios	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08
ROA	1.13	1.11	1.25	1.52	1.21	0.99
ROE	17.27	18.93	14.73	16.43	17.74	13.83
NIM	2.66	3.13	3.35	3.46	3.8	3.93
ROI	1.24	1.19	1.26	1.18	1.25	1.19

	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16
ROA	0.82	1.104	1.49	1.47	1.54	1.61	1.68	1.66
ROE	15.33	13.7	15.47	17.27	18.57	19.5	16.47	16.91
NIM	4.05	3.77	3.96	3.81	3.95	3.76	3.79	3.89
ROI	1.22	1.33	1.42	1.53	1.68	1.78	6.14	7.5

Source: self computed

Table 2: Financial ratios of HDFC Bank for the post- merger period

Table 3 shows the mean, standard deviation and standard error mean of HDFC bank in two phases- ROA, ROE, ROI and NIM representing the difference in financial ratios before merger and , ROAphase2, ROE phase2, ROI phase2 and NIM phase2 representing the difference in financial ratios after merger. It can be observed that the mean values for all the ratios have improved after merger, even though slightly.

Table 3: Paired Samples Statistics

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	ROA	1.20	6	.180	.074
	ROAphase2	1.34	6	.309	.126
Pair 2	ROE	16.49	6	1.913	.781
	ROEphase2	16.64	6	2.192	.895
Pair 3	NIM	3.39	6	.462	.189
	NIMphase2	3.88	6	.120	.049
Pair 4	ROI	1.22	6	.035	.014
	ROIphase2	1.49	6	.212	.087

Source: self computed

Table 4: Paired Samples Correlations

		N	Correlation	Sig.
Pair 1	ROA & ROAphase2	6	.187	.723
Pair 2	ROE & ROEphase2	6	-.542	.266
Pair 3	NIM & NIMphase2	6	-.506	.306
Pair 4	ROI & ROIphase2	6	-.212	.687

Source: self computed

Table 4 shows the correlation between the pre and post-merger periods of the profitability ratios. Only ROA shows a positive correlation.

Table 5: Paired Samples Test

		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference Lower	Upper			
Pair 1	ROA - ROAphase2	-.137	.328	.134	-.481	.206	-1.027	5	.351
Pair 2	ROE - ROEphase2	-.152	3.607	1.473	-3.937	3.634	-.103	5	.922
Pair 3	NIM - NIMphase2	-.495	.532	.217	-1.054	.064	-2.277	5	.072
Pair 4	ROI - ROIphase2	-.275	.222	.091	-.508	-.042	-3.029	5	.029

Source: self computed

The above table shows that the t-values are not significant for all ratios except Return on investment. ROI is significantly different from the first phase (sig value .029). So, there is improvement in the ROI after merger.

Conclusion

An analysis of the four key profitability ratios of HDFC Bank has revealed that the net interest margin, return on investment, return on equity and return on assets of the HDFC bank noticed increase after the merger. However, on analysing the pre and post-merger performance of the selected bank using paired t-test, it is found that for the selected ratios, there is no significant relationship between the pre and post merger performance, except in case of ROI. Hence, it can be concluded that the merger has not brought about significant changes in the profitability performance of HDFC bank.

REFERENCES

1) Akhil, K. (2013). Impact of Economic Crisis on the Employment side: A study of Merged Banks in India during the Post-Recession period. *International Journal of Economics, Commerce and Research (IJECR) , 3* (1), 29-34.

2) Bhan, A. (2013, March 12). Mergers in Indian Banking Sector-Motives and Benefits.

3) Dr.Narayan C. Baser, D. M. (2011). Analysis of Depostis, Advances and Profits of HDFC Bank: Special Focus on Pre and Post Merger Era. *International Journal of Research in Computer Application and Management , 1* (8), 80-83.

4) Gian Kaur, P. K. (2010). Bank Mergers Cost Effiency Gains among Commercial Banks in India. *Indian Journal of Economics and Business , 9* (1).

5) K.Ravichandran, D. A.-N.-S. *Performance of Market Based Mergers in Indian Banking Institutions.*

6) Nayak, D. M. (2007). Mergers and Acquisitions in Indian Banking Sector and their Impact on the Stakeholders. In B. D. Pramanik, *Merger and Acquisition: Indian Scenario* (pp. 125-135). Kanishka Publications.

7) P.Srilatha, G. &. (2013). Mergers and Acquisitions: A Study of Financial Performance of select Private Sector Banks. *Southern Economist , 51* (20), 29-34.

8) Pardeep KAUR, G. K. (2010). Impact of Mergers on the Cost Efficiency of Indian Commercial Banks. *Eurasian Journal of Business and Economics , 3* (5), 27-48.

9) R.Raiyani, J. (2010). Effect of mergers on efficiency and productivity of Indian banks: A CAMELS analysis. *Asian Journal of Management Research* , 772-793.

10) Dr. Maheshwari Niranjan, (2015). Post-Merger Analysis of Profitability Ratio of Acquiring Bank-A study of merger of HDFC Bank and CBoP. *International Journal of Research in Management and Technology,* 5(4), 319-324.

11) HDFC Bank. (2017,March 20). Retrieved March 20, 2017, from http://www.moneycontrol.com/financials/hdfcbank/ratios/HDF01http://economictimes .indiatimes.com

12) HDFC Bank Ltd. (n.d.). Retrieved March 20, 2017, from http://profit.ndtv.com/stock/hdfc-bank- ltd_hdfcbank/financials-ratio

13) Stocks. (2017, March 18). Retrieved March 18, 2017, from http://economictimes.indiatimes.com/hdfc-bank-ltd/balancesheet/companyid-9195.cms

14) HDFC Bank (NSE:HDFCBANK). (n.d.). Retrieved March 21, 2017, from http://www.wikinvest.com/stock/HDFC_Bank_(NSE:HDFCBANK)

15) HDFC Bank (n.d.). Retrieved March 10, 2017, from http://www.hdfcbank.com/aboutus/cg/annual_reports.htm

THE EXOTERIC AND ESOTERIC DIMENSIONS OF PRAYING RITUAL IN ISLAM

Emine Enise Yakar
University of Recep Tayyip Erdoğan, Faculty of Theology, Department of Islamic Law, Rize, Turkey
ORCID ID: 0000-0002-4100-9234

Introduction

Every religion seeks to identify the true path to approach God and to realise salvation. Differences between these religions can be found in their rituals and doctrines. While there are many Muslims who do not perform prayer each day, it is one of the fundamental aspects of Islam. Apart from being one of the five pillars of Islam, it is also, perhaps, the most common way for individuals outside of the religion to identify Muslims and often appeals to those wishing to observe Islam in practice. Marion Katz points out this when she writes:

> "For centuries, prayer was an arena where European and (later) American observers of Islamic practice could identify more closely with Muslims than in most other areas of life. Coming from backgrounds where congregational prayer was a regular (and often mandatory) feature of public life and individual devotion was often an important personal value, they recognized Muslim prayer as exemplifying many of religious virtues that themselves held dear. Regularity of worship, concentration, humility, and abandonment of pre-tensions towards one's fellow man were all qualities that required no translation for Christian observes." (Kaltz, 2013:8)

Thus, while prayer is sometimes regarded as a central element to Islamic practices from an outsiders' perspective, it stands foremost as a personal obligation for Muslims to enact their faith repeatedly throughout each day. To guide the performance of this ritual, which is practiced both individually and congregationally, there are exoteric and esoteric conditions. As this paper will discuss, through these conditions, Muslims are both offered a means to understanding the many dimensions of prayer and encouraged to obtain the many merits of this ritual. In the first instance, the paper will present the meaning of prayer and then provide insight into its exoteric dimensions. In the last instance, the esoteric dimensions of prayer will be presented by establishing a link with its exoteric dimensions.

The Meaning of Prayer (*Salāt*)

The performance of prayer is emphasised more than any other activity in the Qur'an, so this ritual is a symbol of being Muslim. (Murata & Chittick, 1994:11). Like many classical Arabic words, the word "*salāt*" has several meanings. According to Al-Fayrūzābādī (cited in Katz, 2013), *salāt* can mean "invocation (*duā*), mercy (*rahma*), the seeking of forgiveness (*istighfār*), and the goodly praise of God Most High upon His prophet." (Kaltz, 2013:11). *Salāt* understood as invocation reflects the nature of the prayer. Rahman says this in regards to invocation: "*Salat* means prayer, worship; to invoke God in prayer; to invite the blessing of God; it also means intercession; benediction; the blessing or grace of God." (Rahman, 1979:1). Prayer for Muslims is trustworthiness to God with constant actions and remembrance. Al-Zajja (cited in Katz, 2013) emphasizes this with his definition that "*salat* is to adhere to, stay in permanently; it was called this because [prayer] is adherence to what was made obligatory by God." (Kaltz, 2013:12). Beyond these linguistic definitions, *salāt*

generally refers to the particular form of ritual involving a combination of standing, sitting, prostration, and recitation of the Qur'an, all performed together in repeated cycles. Rahman (1979:8, 9) states that it is a compulsory duty for all Muslims with explicit verses in the Qur'an, and traditions of the Prophet Mohammed explain how it is to be practiced. Nasr (1987:131) also emphasizes that it is the command of God by referring to the verses like the following: "Talk to My servants who have believed that they may establish regular prayers and spent (in charity) out of the goods that We have given them; secretly and openly, before the arrival of a Day in which there will be nether mutual give and take nor making any friends." (Qur'an, Sūra Ibrāhim, 14:31). Thus, prayer, as explained by the Prophet Muhammad, is an incumbent duty for each Muslim, to be performed at their designated times and with its proper form.

Exoteric Dimensions of Prayer in Islam

The exoteric dimensions of religious rituals reflect their canonical statuses. The outward dimensions of prayer include the conditions and components that are necessary when prayer is performed and also provide instruction on how to perform it. One of these exoteric dimensions of the ritual prayer is the time when it is to occur. These five daily prayers are prescribed to be performed throughout the day at specific times. The verse reads: "Once you are safe, keep up regular prayer, for prayer is obligatory for the believers at prescribed times." (Qur'an, Sūra al-Nisā, 4:103). The first prayer of the day is the evening prayer (*maghrib*) performed anytime between sunset and the disappearance of the last daylight from the horizon. Following that is the night prayer (*ishā*) which can be observed from the end of *maghrib* until dawn. The *salāt* after that is the morning prayer (*fajr*) to be observed between dawn and sunrise. The final two prayers are the noon (*zuhr*) and mid-afternoon (*asr*) prayers; *zuhr* falls between noon (when the sun has reached the meridian) and *asr* when a person's shadow is longer than it is and is to be performed between mid-afternoon and dusk (Murata & Chittick, 1994:12). These specific times were established by the Prophet Mohammed who received revelation about them (Rahman, 1979:25). Another exoteric aspect of prayer is purification. That is, purification of both the body of the Muslim through ablution and purification of the place where the prayer is to be performed. For males, it is necessary to cover one's nakedness from navel to the knee and for females, covering the entire body with the exception of face, hands, and feet constitute one of the conditions needed to establish a valid prayer (Kaltz, 2013:22-24).

Prayer is comprised of many motions and utterances and although these can vary within Muslim communities and between men and women, the postures of prayer involve the same components. As depicted in the table below, the individuals prepare themselves for prayer by standing upright, facing the *qibla*, and setting their eyes on the place of prostration (Tughril, 1992:136). After they make the intention to pray, they raise their hands up at shoulder height and say *Allāhu akbar* (God is greater) [a]. The individuals place their right hand over the left and begin to recite a short Qur'anic chapter of their choice [b]. They then bow at the waist with their backs straight and hands on their knees all the while repeating, "Glory to my mighty Lord" at least once [c] before

standing up straight again[d] (Kaltz, 2013:24-25). After a few seconds, they prostrate placing their hands, knees and forehead on the ground [e, g]. In this position, they repeat "Glory to my Lord Most High" at least once and return to a standing position. This is the end of first cycle (*rak'a*). After the second cycle, they sit and recite the extended form of the confession (*tashahhud*) [f, h]. Lastly, they conclude their prayer with greetings to the right and the left [i, j] (Murata & Chittick, 1994:13). The person should avoid looking around, fidgeting, leaning or resting on an item for support unnecessarily, or walking while performing prayer as they are often regarded as forbidden or disrespectful (Tughril, 1992:136-138). Moreover, these kinds of activities can distract the Muslim from paying attention to and can potentially invalidate the prayer entirely.

Prayer is not a solely individual affair but can take form in a congregational prayer. Praying in community symbolises the social and collective nature of prayer because it involves unity, solidarity, and fraternisation; these social values can be realized through congregational prayer. As Rahman explains, congregational prayer is a peaceful social organization and ties Muslims together (Rahman, 1979:140). Thus, prayer not only assists in shaping a personal character but also helps in constructing social organization. Moreover, most of Muslim scholars highlight the religious value of congregational prayer because many *ḥadīths* (reports of the sayings, actions or acquiescence of the Prophet) pertain to the benefits of engaging in *salat* with other Muslims. Al-Ghazālī (1983:24) cites one *ḥadīth* where the Prophet, upon him be peace, said: "The merit of congregational prayer surpasses that of individual prayer by twenty –seven degrees." Nasr (1987:131) also indicates that the value of prayer is promoted when it is performed with congregation even though it can be performed individually. Hence, when the act of prayer is performed in congregation, it is regarded as more precious than individual prayer and its reward is multiplied. However, with the exception of Friday prayers, performing ritual prayer in congregation is not compulsory. This voluntary aspect provides Muslims with an opportunity to create a solid institution at social level and emphasizes human equality because in the unity of these prayers, there are no distinctions based on class or the like. Each Muslim prays alongside the other.

Friday congregational prayer is compulsory for adult Muslim men. Instead of the usual noon prayer on Friday, the Friday Prayer (*jum'a*) is performed, and it involves two short sermons (Kaltz, 2013:130). This prayer can be considered an encouragement for congregational prayers and often carries political and moral connotations. Nasr refers to this when he states: "On Fridays, the major weekly congregational prayers, includes a sermon, which often contains an important social and political message as well as an ethical and spiritual one." (Nasr, 2002:131).

Esoteric Dimensions of Prayer in Islam

Prayer acquires its meaning with internal dimensions, because its exoteric dimensions represent solely legal boundaries and parameters for a valid prayer. Beyond these exoteric dimensions, Muslim scholars identified that prayer could be performed with some extent of attention, humility, sincerity and emotional immensity (Kaltz, 2013:44). Inner qualities present in prayer allow for an increase intimacy with the Divine. Like the unity of body and spirit, there exists an integrity between exoteric-esoteric dimensions of prayer. Without a sprit, a body has no precious, so without presence and humility, which are the psyche of prayer, there is no value for prayer (Tughril, 1992:139). The verse refers to the importance of humility in prayer by stating: "Those who make themselves humble in their praying." (Qur'an, Sūra al-Mu'minūn, 23:2). Being conscious and engaging the remembrance of God are focal points of esoteric dimensions, so one should be aware and remove themselves from worldly thoughts and concerns when performing prayer. Al-Ghazālī (1983:34-35) observes that prayer is conversation with God, so this dialogue must be clear and effective to express

what is in the heart and mind. Without conscious awareness, this conversation is impossible. Therefore, the first inner aspect of prayer is humility and conscious awareness.

In the postures of prayer, there are esoteric meanings as many Muslim scholars have explained. Facing the *qibla* means directing the heart towards God and being away from the world (Al-Ghazālī, 1983:44). Covering private parts means to be awareness of the shameful and disgraceful qualities of the soul and to conceal them from the view of God is the other esoteric aspects of prayer (Tughril, 1992:140). Intention (*niyyāt*) means an answer to the call of God and a conscious awareness of God's oneness. Standing upright symbolizes the regard and modesty to God, and this posture is also a reminder the setting up of the heart with God (Ashraf, 1977:63-64). Reciting the Qur'an means the comprehension of the Qur'an by heart at inner level. Next, the bowed position means glorifying God, attesting the might of God, and renewing the remembrance of the highness of God. Al-Ghazālī (1983:47) states: "In bowing you renew your submissiveness and humility, striving to refine your inner feeling though a fresh awareness of your own impotence and insignificance before the might and grandeur of your Lord." The prostration that follows the bowing is generally accepted the highest level of submission. It means renewing the inner awareness of God's exaltation and accepting the personal weakness, insignificance and lowliness (Ashraf, 1977:66-67). Finally, sitting and salutation symbolize being inwardly aware of the Prophet and feeling a sense of completion of prayer (Al-Ghazālī, 1983:48). Each posture of prayer, thus, contains inward dimension.

Prayer in Muslim life is regarded as protection from wrongdoing, evil and wickedness, so it saves people deviating from the straight path and gives opportunity for constant remembrance of God (Nasr, 1987:134). This regular ritual also assists in solidifying the faith in God. Nevertheless, Muslims should have the spiritual and emotional depth to reach the ideal form of prayer and to acquire the moral efficiency of prayer. Therefore, they should know the concept of interior supplication (*du'ā*), they should possess the insight of reverence (*khushū*), and they should have concentration of the heart (*huḍūr al-qalb*) in order to obtain the interior meaning of prayer in their spiritual lives.

The nature of prayer reflects its communicational feature, and all of the utterances prescribed at different stages in prayer refer to *du'ā*. Prayer is a means that conveys what is in people's hearth to God. *Du'ā* means that one's needs related to this world and the next is submitted and addressed to God. This aspect of *du'ā* is highlighted in the verse which reads "When my servants ask you concerning Me, I am indeed close to them: I listen to the prayer [*du'ā*] of every (humble) caller when he calls Me: Let them also, listen to My call and believe in Me, that they may be right way." (Qur'an, Sūra al-Baqara, 2:186). This verse also emphasizes that people can communicate with God sincerely, so prayer is one open way to interact with God and to submit wishes to Him. There is a strong connection between prayer and *du'ā*. Al-Ghazālī (1983:19) observes: "Unlike the rulers of this world, He keeps an open door and does not screen himself away. He allows his servants to converse with him intimately in their Prayers, under all circumstances, be they in congregation or in isolation." *Du'ā*, hence, is an integral part of prayer, and people take advantage of prayer when directly communicating with God.

Khushū is one of the indispensable elements of prayer and spiritual attitude of the person who perform prayer. Katz (2013:57) explains that there are two kinds of *khushū*: the *khushū* of heart that is to be aware of standing before God and to focus on the communion with the Divine, and the *khushū* of limbs that is to abstain from distractions, such as playing with any part of body or clothing. Al-Ghazālī (1983:42-43) emphasizes that people should get rid of both mental distractions and distracting objects before performing prayer. Thus, the person who has reverence will regard the requirements of worship and move away from worldly thoughts, allowing the heart to turn to the grandeur God when performing prayer. Rahman

(1979:260) observes: "*Khushhu*, in fact, is humility, submission, lowliness and meekness." Without *khushū*, one's prayer can be valid only at technical level, so the inner *khushū* and bodily serenity should be included in one's prayer to demonstrate humility, sincerity and pleasant to God and His commands.

Huḍūr al-qalb means 'presence of heart' or attentiveness which leads to understanding of what is being recited and what is being done (Katz, 2013:56, 63). Due to the fact that prayer is an act of intimate communication with the divine, the mind and heart of the person who performs prayer should focus on the meeting with God. This is the highest level of inner dimension, and only a small minority reach this level because such mental exertion and constant concentration is arduous for most people. Chittick elaborates, saying:

> "The fact that a person performs the prayer is proof of a minimal mindfulness, just as the fact of human life is proof of the presence of spirit. But full presence of the heart in prayer is as rare as human self-awareness situated at the level of the Divine Spirit. Such awareness is the goal of human existence, and only the prophets and the greatest friends of God experience it." (Chittick, 2011:24).

Although it is difficult to attain this stage, the mind and heart of Muslims should concentrate on the conversation or communication with God to perform prayer at both the legal and spiritual level.

CONCLUSION

Prayer is a central ritual in Islam, and this is evident in the numerous verses in the Qur'an that mention prayer and refers to its importance in Muslim life. One such example is the verse which reads: "Say: 'My Lord has ordered Justice; And that you give your entire selves (to Him) at every time and place of prayer, call upon Him, making your prayers true (and sincere) as it would be in His sight: like He created you in the beginning, like that you shall return.'" (Qur'an, Sūra al-A'rāf, 7:29). This verse addresses both the legal imperativeness and spiritual dimensions of prayer, and it also demonstrates that prayer is an indispensable aspect of Muslim life.

In Islamic law, prayer has some conditions and components, and the person must take into account these legal boundaries when performing prayer. Beside these canonical obligations of prayer, there are some esoteric requirements of it, such as the remembrance of God, the reverence and the concentration of heart. These moral and spiritual dimensions contribute to achieve ideal prayer. It is also impossible to distinguish between exoteric and esoteric dimensions of prayer because ideal prayer consists of both canonical correctness and emotional depth. Every Muslim should therefore give attention this ritual at both the spiritual and legal level to communicate with God and to reach salvation.

BIBLIOGRAPHY

Al-Ghazālī. (1983). *Inner Dimension of Islamic Worship*. (Trans. M. Holland). Markfield: The Islamic Foundation.

Ashraf, M. (1977). *The Mysteries of Worship in Islam*. (Trans. E. E. Calverley). Lahore: Ashraf Printing Press.

Chittick, W. C. (Ed.). (2011). In *Search of the Lost Heart: Explorations in Islamic Thouught*. Albany: State University of New York Press.

English Translation of the Message of the Quran. (2007). (Trans. S. V. Ahamed). Lombard: Book of Signs Foundation.

Kaltz, M. H. (2013). *Prayer in Islamic Thought and Practice.* Cambridge: Cambridge University Press.

Murata, S., & Chittick, W. (1994). *The Vision of Islam.* New York: Paragon.

Nasr, S. H. (Ed.). (1987). *Islamic Spirituality*. New York: Crossroads.

Nasr, S. H. (2002). *The Hearth of Islam: Enduring Values for Humanity.* New York: HarperCollins.

Rahman, A. (1979). *Prayer: Its Significance and Benefits.* London: The Muslim Schools Trust.

Tughril, S. D. (1992). The Easy Roads of Sayf al-Dīn. In W. C. Chittick (Ed.), *Faith and Practice of Islam: Three Thirteenth Century Sufi Texts*. Albany: State University of New York Press.

E-DEVLET UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: SİNGAPUR ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Necmettin Erbakan Üniversitesi, UBF Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü
Zeliha YILMAZ
Necmettin Erbakan Üniversitesi, SBE Yönetim Bilişim Sistemleri ABD

GİRİŞ

İnternet ve bilgi - iletişim teknolojilerindeki (BİT) gelişmeler hayatımızda birçok alanı etkilediği gibi kamu alanını da etkilemiştir. Kamu hizmetlerine ulaşılabilirliğin ve hizmet kalitesinin artması için devletler, bilgi teknolojilerinden yararlanmaya başlamıştır. Neticede "e-devlet" olarak adlandırılan bir kavram ortaya çıkmış ve projeye dönüştürülerek ülkelerce uygulamaya konulmuştur.

e-Devlet, kamu hizmetlerinin verilmesi konusunda kolaylıklar meydana getirmiş ve vatandaşların zaman ya da mekan sıkıntısı çekmeden bu hizmetlere ulaşması sağlanmıştır. Bununla birlikte devletin kendi içindeki iletişimini etkin hale getirmek de hedeflenmiştir. Denetimin kolaylaşması, tasarruf sağlanması, uzun vadede maliyetlerin düşmesi ve hükümet sistemlerinin bütünleştirilmesi e-devletin beraberinde getirdiği faydalar arasında yerini almıştır. e-Devletin sağladığı faydaların yanı sıra çeşitli problemler de meydana gelmiş, bu problemlerin çözümü için hükümetler ekstra önlemler alarak olumsuzlukları bertaraf etmeye çalışmışlardır. Nitekim Singapur gibi gelişmiş ülkeler sorunları giderme konusunda başarı göstermişlerdir.

Her olgunun gelişiminde olduğu gibi e-devlet sistemi de bugünkü halini almak için uzun bir süreçten geçmiştir. Ülkelere göre e-devlet modelleri ve süreçleri farklılık gösterirken, Singapur gibi gelişmiş ülkelerde e-devlet olgusunu pekiştirmeye daha fazla önem verilmiştir. e-Devlet sistemini geliştirmek ve toplumun her alanına yaymak için gerekli politik, kurumsal ve yasal adımlar atılmıştır. Bunun sonucunda da e-devletin getirdiği faydalardan optimum düzeyde yararlanılmıştır. e-Devlet sadece kamu hizmetleri konusunda yarar sağlamamış, ekonomiye de sirayet ederek endüstrilerin büyümesine katkıda bulunmuştur. Yaşadığımız çağın sanayi toplumu çağını geçip bilgi toplumu çağına ulaşmış olmasının da getirdiği zorunluluklar bu konuya daha fazla önem verilmesi sonucunu doğurmuştur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde e-devlet kavramı ve tarihi süreç ile ilgili bilgiler verilmiş; e-Devletin unsurları, amaçları ve aşamalarından bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra e-devletin içinde barındırdığı sorunlara değinilmiştir. İkinci bölüme gelindiğinde Singapur'a ait siyasi, demografik ve ekonomik yapı hakkında küçük hatırlatmalar yapılmıştır. Singapur'un e-devlete geçme süreci ve Singapur'da bulunan e-devlet modeli incelenmiştir. Bölümün sonunda ise Singapur'un e-devlet başarısının ardında yatan faktörler dile getirilmiştir.

1. BÖLÜM

e-DEVLET KAVRAMI

1.e-Devlet: Kavramsal Çerçeve ve Tarihsel Süreç

Çalışmanın birinci bölümünde e-devlet kavramına ilişkin bilgiler verilip, e-devletin ABD, Avrupa ve Türkiye bazında tarihsel süreçlerine değinilmiştir. Bunun yanı sıra e-devletin unsurlarının ve amaçlarının ne olduğundan bahsedilmiştir. e-Devlet kavramının toplum

içerisinde ve kamu alanında gelişirken hangi aşamalardan geçtiği, e-devletin yararlarına karşın önünde hangi engellerin durduğu konusunda bilgiler verilmiştir.

1.1. e-Devlet Nedir?

İnternet, bilgi-iletişim teknolojilerindeki (BİT) gelişmeler ve devletlerin modernleşmesi, internet üzerinden vatandaşlara hizmet verilmesi için yeni olanaklar sağlamıştır. e-Devlet kavramının oluşmasıyla birlikte, BİT alanındaki ilerlemeler neticesinde kamu hizmetleri dünya genelinde gelişmiştir. Vatandaşa hizmet vermenin önemi anlaşılıp, geleneksel devlet yönetiminden elektronik devlet yönetime geçilmiştir. Kamu hizmetlerinin verimliliğini artırmak için BİT kullanarak daha erişilebilir, üretken bir devlet kavramı oluşturulmuştur (Akgül, 2018:1).

e-Devlet, kamu hizmetlerinin, vatandaşlara elektronik ortamda sunulması anlamına gelmektedir. Bunun sonucunda, bireyler kamu hizmetlerine kolay, etkin, hızlı, kesintisiz ve güvenli şekilde ulaşabilmektedir. Amaç, her bireyin ya da kurumun BİT ile devlet kurumlarına ve devlet kurumlarının sunduğu hizmetlere kolayca erişmesini sağlamaktır (https://www.turkiye.gov.tr, 2020).

e-Devlet hizmeti verebilmek için var olan fiziki bir sunucuya, yani ‘server’a, ihtiyaç vardır. Bu sayede internet aracılığıyla, her daim devletin sunduğu kamu hizmetlerine ulaşmak mümkün hale gelmiştir. e-Devlet ortamında devletin vatandaşa karşı sorumluluk ve hizmetlerini, vatandaşın ise devlete karşı olan ödev ve yükümlülüklerini elektronik platformda gerçekleştirme olanağı doğmuştur. Bu hizmet kapsamında kamu görevlileriyle vatandaş yüz yüze etkileşimde bulunmak zorunda değildir (Aydın, 2018:176-177).

e-Devlet; e-sağlık (sağlık hizmetlerinin sağlanmasında BİT kullanımı, örneğin online randevu ve sonuç öğrenme), e-oylama (elektronik oylama), e-pasaportlar (elektronik okunabilir pasaportlar), e-münazara (online forumlar aracılığıyla vatandaşların politik sürece katılımını kolaylaştırma) gibi kamu hizmetlerine BİT'leri kullanarak erişebilme imkanı sağlamaktadır. e-Devletin sistemi, çevrimiçi platformlar vasıtasıyla devlet, vatandaşlar ve işletmeler arasındaki etkileşimi içermektedir. Geleneksel hükümet sistemleri ile e-devlet arasında bulunan farkların başında vatandaşların ve işletmelerin hükümetin sunduğu bilgi ve hizmetlere yaygın bir şekilde ulaşımını sağlamak için BİT’lerin kullanması gelmektedir. Geleneksel devlette, kamu hizmetleri fiziksel bir ofis ziyaret edilerek elde edilmektedir. Aynı zamanda, geleneksel iş süreçlerinin çoğu kağıt üzerinde manuel olarak ve belirlenen mesai saatleri içinde yapılmaktadır. e-Devlet sisteminde ise fiziksel bir ofise ihtiyaç duymadan, dijital ortamda bütün işler çevirimiçi olarak halledilebilmektedir (Godse ve Garg, 2007:15) .

1.2. e-Devlet ’ in Temel Unsurları

e-Devlet’ in temel unsurları arasında vatandaş, özel şirketler ve kamu kurumları yer almaktadır (Kokkinaki, Mylonas ve Mina, 2005:2)

Vatandaş: Vatandaşların e-devletten yararlanabilmesi için ağ ortamına bağlı olmaları gerekir. Ağa bağlı her vatandaş bu hizmete erişilebilir. Önemli sorun ağa bağlanma oranıdır. Gelişmiş ülkelerde bu oran yüksektir. Bilgisayarlaşma oranı, kişi başına düşen bilgisayar, bilgisayar okur-yazarlığı, ağa erişim imkanları bu oranı ve e-devletin vatandaş arasında kullanımını doğrudan etkilemektedir (Kırçova, 2003:18)

Tablo 1. Hanehalkı Bireyleri İle Girişimlerin Kamu Sektörü İle İletişimde İnterneti Kullanım Oranları

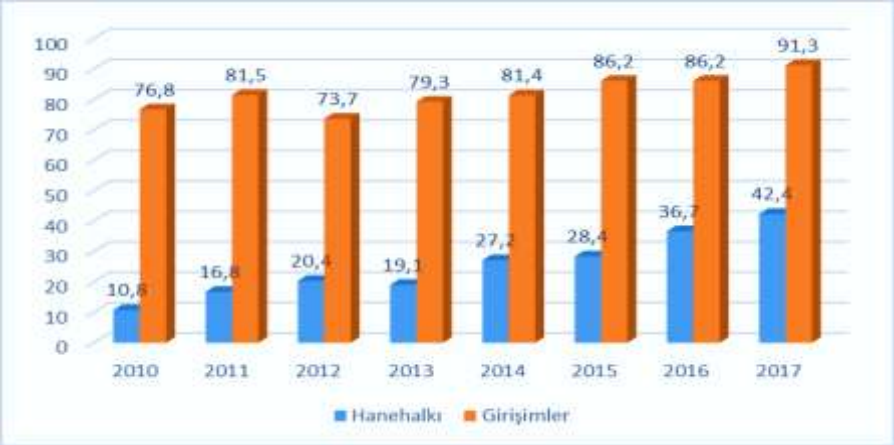

Kaynak: TÜİK, https://www.tuik.gov.tr/**,** 12 Aralık 2020

Özel Şirketler: Özel şirketler teknolojik gelişmelere vatandaşlardan ve devletlerden daha hızlı adapte olmaktadır. Çünkü, kapitalist sistemde rekabet edebilmek için teknolojiye ve teknolojinin getirdiği yeniliklere ayak uydurmak gerekir. BİT de yeni teknolojiler arasında yer almaktadır. Ulusal ve uluslararası pazarlara, müşterilere ve tedarikçilere ulaşmak ağ ortamında hızlı ve kolaydır. e-Devlet, e-ticaretin gelişimi için önem arz etmektedir. e-Devlet sayesinde vergi ve SGK prim ödemeleri gibi işlemler de internet üzerinden yapılabilmektedir. (Evcimen, 2005:12).

Kamu Kurumları: Kamu kurumlarının kendi aralarında hızlı ve kolay bilgi paylaşımının sağlanması, bütün e-devlet kullanıcılarına fayda sağlayacaktır. Çünkü bir kamu kuruluşu, vatandaşa ya da özel sektöre hizmet sunacağı sırada, diğer kurumlardan bilgi akışı gerekebilir. Geleneksel devlet ortamında bu tür işler bürokrasi ve uzun zaman gerektiren işlerdi. Artık dijital devlet ortamında, veri tabanında, bilgi paylaşımı daha verimli ve hızlı bir yapıyı ortaya çıkarmıştır (Genç, 2019: 23).

1.3. e-Devlet 'in Amaçları

e-Devlet projesiyle ulaşılmak istenen hedefler aşağıdaki gibidir:

Saydam Devlet Anlayışı: Saydam devlet; birey, firma ve kamu kurumları arasındaki mesafenin azalması anlamına gelir. Bilgiye erişimin daha kolay olması saydam devletin bir gereğidir. Ancak saydamlık kavramının da bir sınırı vardır. Bu sınır, kamuda bilgisi tutulan birey ve özel şirketlere ait bilgilerin gizliliğinin hukuken teminat altına alınmış olması ve üçüncü kişilerin erişiminin imkanının bulunmamasıdır (Şat, 2020:104).

Kağıt İsrafının Önlenmesi: e-Devlet kavramının gelişmesiyle birlikte kamu hizmeti almak için kağıt üzerinde yapılan çeşitli işlemler elektronik ortama aktarılarak kağıt israfını önlemiş olur (Uğur ve Çütcü , 2009:s.3). Örneğin, ABD'de kamu hizmetlerinin çevirimiçi olarak verilmesi maliyetlerin %70 düşmesini sağlamıştır. Arizona eyaletinde ehliyet, ruhsat gibi hizmetleri çevirimiçi olarak vermek 2 dolarken, geleneksel yollarla bu hizmetleri vermek 7 dolara mal olmaktadır. Alaska'da araç tescil işlemleri 7,75 dolarken, çevirimiçi hizmet verilmesi sayesinde 0,91 dolara kadar düşmüştür. E-Devlet uygulamaları sadece kağıt israfının önlenmesinde değil, diğer alanlarda da tasarruf sağlamıştır. ABD'de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'da (GSYİH) %2 tasarruf gerçekleştiği görülmüştür. Brezilya'da ise vatandaşların gelir vergilerini çevirimiçi olarak ödemeleri, 10 milyon dolar tasarrufa dönüşmüştür (Ulusoy ve Karakurt, 2002:137)

Hizmet Kalitesi ve Hızının Artırılması: e-Devlet, devlet hizmetlerinin standartlaşması ve kalitesinin artmasını sağlayacaktır. Hizmetlerin daha iyi bir konuma getirilmesi, sunulan hizmetlere hızlı bir şekilde ulaşılabilmesi sistemin önemli amaçlarındandır. (Çoban, 2006:12). Vatandaşlara sunulan hizmetlerin kalitesini artırmak, vatandaşlar ve devlet kurumları arasındaki iletişimin sorunsuz, hızlı ve verimli hale getirebilmek için yüksek kaliteli ve BT kullanılmalıdır. Aksi taktirde düşük kalite BT'ler ile e-devleti gerçekleştirmeye çalışmak başarısızlığa sebep olacaktır. Çünkü zayıf BT, bilgi güvenliğini, bilgi paylaşımı kalitesini ve hızını sağlamada yetersiz kalacaktır. Bu durumda zaman ve para israfı meydana gelecektir (Prybutok, Zhang, and Ryan, 2008:144; Gilbert ve diğerleri, 2004:286-301).

Ulusal Mali ve İdari Yönetim Sistemlerinin Bütünleştirilmesi: Kurumlar arasında bütünlük sağlanamadığında vatandaşlar, hizmet alabilmek için her defasında aynı bilgileri paylaşmak zorunda kalmaktadır. e-Devlet, kurumlar arasında bilgi akışı gerçekleştirebilir (Genç, 2019:74).

7 /24 Kamu Hizmeti: Kamu hizmetlerinden faydalanmak için belirli mesai saatlerini beklemeksizin, istenilen zamanda bu hizmetlerden yararlanılabilir (Çoruh, 2019:252).

Denetimin Kolaylaşması: Denetimin faaliyetlerinin kolaylaştırılması, yapılan işlemlerin kontrol altına alınması ve hataların azaltılması amaçlanmaktadır (Çarıkçı, 2010:101).

1.4. e-Devlet Gelişim Aşamaları

E-Devlet oluşumunu ve olgunlaşmasını incelemek amacıyla araştırmacılar tarafından çeşitli çalışmalar yürütülmüştür (Janssen ve van Veenstra, 2005:193). Bu çalışmaların sonucunda pek çok model türemiştir. Bu modellerden bazıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. e-Devlet Gelişim Modelleri

İki Aşamalı Model	• Reddick
Üç Aşamalı Model	• Leigh ve Atkinson
Dört Aşamalı Model	• Layne ve Lee • ANAO (Australian National Auditing Office) • SAFAD (Swedish Agency For Administrative Develoment)

Kaynak: Şahin (2016)' dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bu modellerin en basiti Redrick'in ortaya koyduğu iki aşamalı modeldir. Redrick'e göre ilk aşama kataloglama iken, ikinci aşama çevirim içi ortama geçilmesidir (Kırık, Çetinkaya ve Şahin, 2015:147).

Leigh ve Atkinson' a ait üç aşamalı modelde, e-devletin gelişimine ait aşamalardan ilki bilgi paylaşımı aşamasıdır. Bunun için az da olsa internet kullanımı vardır. Devletin web hizmetleri neredeyse yoktur. Olanı da bilgi paylaşımının ötesine geçememektedir. İkinci aşama çevirimiçi işlemleri kapsar. Kullanıcılar internetten form çıktılarını alarak ve doldurarak posta yoluyla kamu hizmetlerinden faydalanabilirler. Bunun yanı sıra hükümetler, kullanıcıların daha fazla çevrimiçi hizmet alabilmesi için çalışmalar gerçekleştirmiştir. Neticede üçüncü aşama olan entegrasyon aşaması başlamıştır. Etkin ve kullanışlı bir web sitesi aracılığıyla vatandaşlara kesintisiz hizmet sunmak istenmiştir. Bunun için web siteleri tasarlanmaya, alt

yapı güçlendirme ve uzman personel ihtiyacını giderme çalışmalarına girişilmiştir (Çiçek ve Almalı, 2017:456-457).

Layne ve Lee, araştırmalarında, dört basamaklı bir gelişim tablosu oluşturmuştur. İlk basamak kataloglama basamağı olarak adlandırılmıştır. Devlet ile vatandaş arasında tek yönlü bir ilişki vardır. Broşür ve reklam panosu (billboard) basamağı da denir. İkinci basamak olan işlem basamağında kurumların web sitelerinde çevirimiçi işlem yapma olanağı bulunur. Çift yönlü iletişim mümkün hale gelmiştir. İlk iki basamakta kamusal bilgi ve işlemler için bir arayüz (interface) kullanılmıştır. Üçüncü basamak bütünleşme basamağıdır. Kamu yönetimi sistemleri arasında bütünleşme söz konusudur. Örneğin; FBI, CIA, NSA gibi güvenlik kuruluşları eşgüdümlü ve bütünleşik bir yapıya sahip olabilirler. Son basamak dikey bütünleşme basamağıdır. Farklı işlev ve bilgi alanlarına sahip kamu hizmetlerine aynı elektronik sistem üzerinden erişilebilir. Tek bir portal üzerinden bütün işlemler gerçekleştirilebilir (Layne ve Lee, 2001:124)

ANAO gelişim modeline göre ilk aşama bilgi yayıncılığıdır. Kullanıcılar bu aşamada kurumun sunduğu bilgileri, yayınları okuyabilir ve indirebilir. Bilgiye erişim sınırlı değildir. Ancak işlevsellik araştırma ile sınırlıdır. Etkileşim aşamasında vatandaş ve devlet arasında veri tabanlarıyla sınırlı etkileşim görülür. Genişletilmiş arama, filtreleme, devlet sübvansiyonları ve borçlarını hesaplama gibi kolaylıklar mevcuttur. Bu aşamada da erişim konusunda bir sınırlama yoktur. Güvenli işlem aşamasında sunulan hizmetler, vatandaşların bilgi güvenliğini sağlamak zorundadır. Veri erişimi, kendisini ilgilendiren bilgi ve hizmetlerle sınırlıdır. Kurum ve kullanıcılar arasında yüksek güvenlikli kanalların kullanılması şarttır. Güvenlik, gizlilik, finansal işlemler gibi göstergelere dikkat edilerek hizmetler gerçekleştirilebilir. Modelin son aşaması bir firma, kuruluş veya bireyin bilgilerinin farklı devlet kurumları arsında paylaşılmasıdır. Kurumlar arasında ortak bilgi söz konusudur. Üçüncü ve dördüncü aşamada bilginin doğru yere aktarıldığından emin olmak için kimlik tanımlamasına ihtiyaç vardır (Şahin, 2016:51-52).

SAFAD'a göre birinci aşamada kamu kuruluşları kendileri hakkında bilgi sunarken, ikinci aşamada web sitesi aracılığıyla vatandaş ve hükümet arasında etkileşim imkanı sağlanmaktadır. Üçüncü aşamada kişisel bilgiler güvenilir kanallar üzerinden alınabilir iken, dördüncü aşamada ise tek bir tıkla hizmet için bütün kamu kurumları arasında bilgi paylaşımına izin verilmektedir (Goldkuh ve Persson, 2006:3-4).

2. BÖLÜM

e-DEVLET SİNGAPUR ÖRNEĞİ

2.1. Singapur Hakkında Kısa Bilgiler

Singapur, Asya'nın ve dünyanın gelişmiş ülkelerinden biridir. Uluslararası kuruluşların gelişmişlik düzeyi ile ilgili yaptığı ölçümlerde ilk sıralarda yer almaktadır. Sanayi toplumu olmayı başarmış, bilgi toplumu aşamasına geçmiş bir ülkedir. Dolayısıyla e-devlet sistemi oldukça gelişmiştir. Hatta hükümet e-devleti nasıl özelleştireceğine dair çalışmaları başlatmıştır.

2.1.1. Siyasi ve İdari Yapı

Singapur, 1965 yılında bağımsızlığını duyurup Malezya'dan ayrılmıştır. Singapur cumhuriyet ile yönetilmekte ve parlamenter demokrasi sistemini benimsemekteydi. Fakat 1991'de yapılan Anayasa değişikliğiyle artık cumhurbaşkanını halk seçmektedir. Seçimler beş senede bir yapılmaktadır. Ayrıca Singapur Cumhuriyeti'nde veto yetkisine sahip bir başkanlık sistemine geçilmiştir. Buradaki sistem tam anlamıyla başkanlık sistemi değildir. Cumhurbaşkanının yetkileri sınırlıdır ve sadece bütçeyi ve kamu kuruluşlarına yapılan atamaları veto edebilir.

İcra yetkisine Başbakan sahiptir. 2017 yılından beri Halime Yakup cumhurbaşkanlığı görevini sürdürmektedir. Halime Yakup Singapur'un ilk kadın, dünyanın ise ilk tesettürlü kadın cumhurbaşkanıdır (Günaydın, Erdini ve Olgun, 2019: 7).

2.1.2. Demografik Yapı

Singapur etnik ve dini açıdan çok çeşitlilik gösteren bir ülkedir. Bu çeşitliliğe rağmen grupların uyum içinde yaşaması kültürlerin kaynaşmasını sağlamıştır Çeşitliliğe saygılı kozmopolit bir ülke haline gelmiştir ve bu durum ülkenin kalkınmasına fayda sağlamıştır. Doğal kaynaklara sahip olmayan Singapur, küresel rekabete katılabilmek adına halkın eğitimine yatırım yapmayı seçmiştir. GSYİH'in %3-4' ünü eğitime harcamaktadır. Singapur Üniversiteleri dünya sıralamalarında yüksek sıralarda yer almaktadır. Singapur Düşük Toplam Doğurganlık Hızı' na (TDH) sahiptir. 2018 yılı verilerine göre 1,14 oranı ile dünyanın en düşük THD' leri arasında yer almaktadır. Bu durum Singapur'un yaşlanan nüfusa sahip ülke olduğu anlamına gelmektedir. Yaşlanmakta olan nüfus ekonomik canlılığı olumsuz etkiler. Sorunu aşmak için devlet çeşitli teşvik ve destekler sağlamaktadır (https://www.mfa.gov.sg, 2020)

Tablo 2.1. 2020 yılı Singapur nüfus piramidi

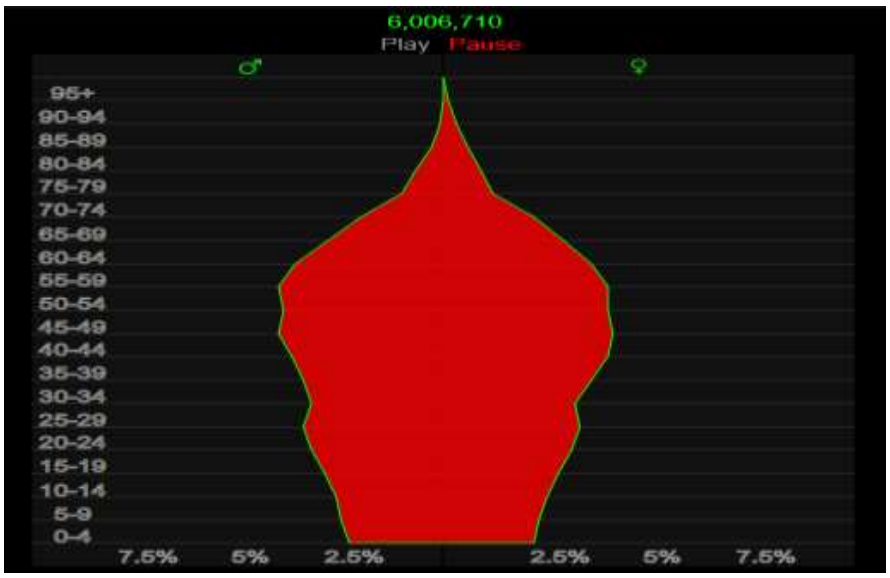

Kaynak: (https://www.worldlifeexpectancy.com, 2020)

2.1.3. Ekonomik Yapı

2016 verilerine göre Singapur, 296 milyar dolar GSYİH'e sahiptir. Kişi başına düşen GSYİH ise 52 bin dolar olarak tahmin edilmiştir. Milli gelirin yaklaşık iki katı kadar (700 milyar dolar) dış ticaret hacmine sahiptir. Bu rakam çok önemli ekonomik potansiyele sahip olduğunu gösterir. 2016 yılında %2, 2017 yılında ise %3,6 büyüme gerçekleşmiştir (https://www.tim.org.tr, 2020).

Tablo 2.2. Singapur ekonomik verileri

GSYİH (Nominal)	297 milyar $ (2016)
KİŞİ BAŞINA GSYİH	52.601 $ (2016)
GSYİH BÜYÜME HIZI (Reel)	% 2,1 (2017)
ENFLASYON ORANI	% 0,4 (2017)
İŞSİZLİK ORANI	% 2,1 (2017)

Kaynak: (https://www.tim.org.tr, 2020)

Ülke yaptığı ithalatın yaklaşık %50' sini re-export yöntemiyle diğer ülkelere ihraç etmektedir. Yüksek gelir düzeyine sahip iç pazara sahip olan Singapur, aynı zamanda bölgedeki ülkelere ulaşmak amacıyla bir üs görevi de görmektedir. Bu avantajı sağlayan lojistik açıdan yer aldığı konum itibariyle Güneydoğu Asya'da yer alan en önemli ticaret ve finans üslerinden biridir. ASEAN Ekonomik Alanı'nın ve Trans-Pasifik Ortaklık Anlaşması'nın taraflarından biridir ve Güneydoğu Asya ülkeleriyle güçlü ekonomik ve ticari etkileşime sahiptir (Karlı, 2018: 7).

2.2. Singapur'da e-Devlet Uygulaması

Singapur Hükümeti, ülkeye ve vatandaşlarına bilgi tabanlı bir ekonomi meydana getirip daha verimli hizmet veren lider bir e-devlet oluşturmayı kendine vizyon edinmiştir. e-Devlet Eylem Planı, e-devlet çalışmalarına 2003 yılına kadar yol göstermesi için 2000 yılında hazırlanmıştır. e-Devlet kapsamında çeşitli programları geliştirmek için 1,5 milyar S$ (yaklaşık 0,75 milyar Euro) bütçe ayrılmıştır. e-Devlet Eylem Planı'nda, e-devlet vizyonunu desteklemek için 4 stratejik hedef belirlenmiştir (Lee, 2004:5).

1. Entegre elektronik hizmetler sunmak
2. Yeni yetenek ve kapasite oluşturmak için bilgi iletişim teknolojilerini kullanmak
3. Proaktif ve sorumlu olmak
4. Dijital ekonomide devleti yeniden icat etmek

Singapur, e-devlet uygulamasında üst sıralarda yer alan ülkelerden biridir. Ülkede nüfusun yaklaşık %50' si bilgisayar sahibi ve her dört kişiden biri internet abonesidir. BİT kullanımının çok yaygın olması ve ülke nüfusunun az olması kamu yönetimindeki sorunların çözümünü kolaylaştırmaktadır (İnce, 2001: 55).

Singapur'da vatandaşlar doğumdan ölüme kadar bütün işlemleri internet üzerinden yapmaktadır. 855 milyon dolar bu proje için ayrılmıştır adlandırılmıştır (Polat, 2011:22). Singapur'un resmi e-devlet portalı gov.sg, diğer adıyla singov'dur. Hükümet ve kamu hizmetleriyle ilgili tüm bilgiler ve işlemler bu sitede yer almaktadır. Tüm gov.sg siteleri SINGOV'a bağlıdır. Portal, vatandaşlar ve yerleşik olmayan Singapurlular (G2C), işletmeler (G2B), çalışanlar (G2E) olmak üzere üç ayrı kategoriye hizmet etmektedir. Hükümet ile ilgili kısımda ülke ve hükümet ile ilgili güncel haberler, olaylar ve genel bilgiler yer almaktadır. Devlet kuruluşları arasındaki bilgi akışı da bu portal üzerinden sağlanmaktadır (Obi and Iwasaki, 2015:145).

Singapur, hükümetin her yerinde tüm e-devlet girişimlerini tamamladıktan sonra özelleştirme aşamasına geçmiştir. Amaç e-devletin verimliliğini üst seviyeye çıkarmaktır. Tabi ki hükümetle olan etkileşimi muhafaza etmek önemlidir. Hedefe ulaşmak için portalı çeşitli özel

kurumların bilgi sistemlerine entegre etme, kamu hizmeti sürecini yeniden gözden geçirme, müşteri ilişkileri gibi sorunları çözmeye ağırlık vermiştir (Ke ve Wei, 2004: 97).

2.2.1. Singapur' da e-Devlet Oluşumunun Tarihi Süreci

Singapur' da kamu hizmetlerinde bilgisayarlaşma 1963 yılında ilk bilgisayarın kullanılmasıyla başlamıştır. Çalışma Bakanlığına bağlı Merkezi İhtiyat Fonu (CPF) adında bir kurul oluşturulmuştur. Daha sonra Maliye Bakanlığı (MOF) tarafından finanse edilen Bilgisayar Hizmetleri Departmanı (CSD) kurulmuş, hükümetin bilgisayarlaştırılması tamamen bu kurum tarafından yönetilmiştir. Yine, birkaç tane, Eğitim ve Savunma Bakanlığı (MİNDEF)' in bağımsız olarak yürüttüğü bilgisayar sistemleri geliştirme çalışmaları yapılmıştır. Bu durum sivil çalışmaların tamamen MOF kontrolünde gerçekleştiğine işaret etmektedir. Fakat MOF içerisinde ve etrafında bilgisayar uzmanlarının azlığı sebebiyle bu merkezi bilgisayarlaştırma politikası başarısız olmuştur. Bunun üzerine hükümet merkezi bilgisayarlaşma politikasını değiştirip her bakanlığa kendi bilgisayar sistemlerini geliştirmesi için sorumluluklar vermiştir. Her bakanlıkta Bilgisayar Bilgi Sistemler Departmanı (CISD) adında bölümler inşa edilmiştir. Bakanlıkların bu konu hakkındaki projeleri yine MOF tarafından finanse edilmiştir (Takeyama, 1995:34-35).

Singapur'da e-devlet süreci Kamu Hizmeti Bilgisayarlaştırma Programı (CSCP) ile başlamıştır. 1990'ların sonunda BİT teknolojilerindeki gelişmeler kamu hizmetlerine de etki etmiş ve ilk e-Devlet eylem planı 2000 yılında uygulamaya konulmuştur. Ülkede e-devlet girişimi için sırasıyla aşağıdaki adımlar atılmıştır (Demirel, 2006: 106):

- Ulusal Bilgisayarlaşma Planı (1980-1985)
- Ulusal Bilgi Teknolojileri Planı (1986-1991)
- Bilgi Teknolojileri 2000 (1992-1999)
- Infocomm 21 (2000-2003)
- Bağlı Singapur (2003- …)

Tablo 2.3. Singapur ekonomik verileri

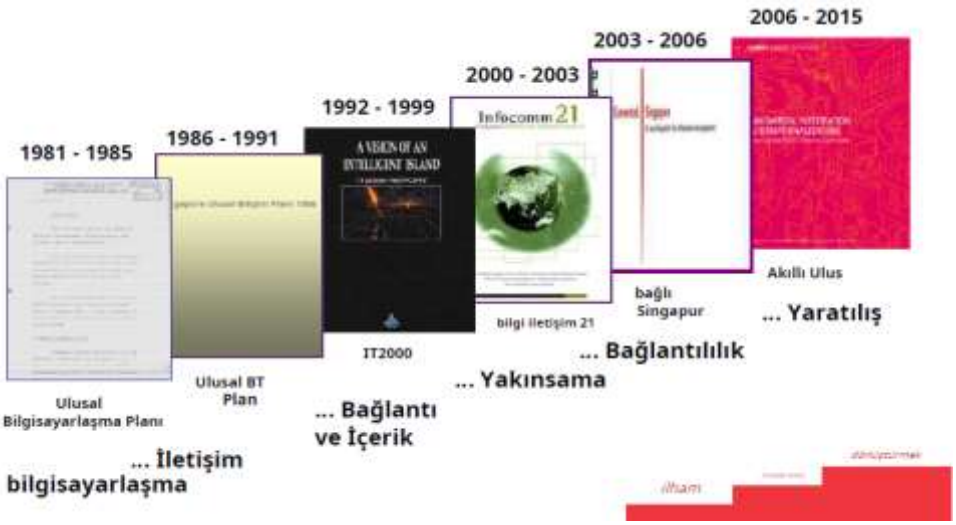

Kaynak: (International Telecommunication Union, 2007)

2.2.1.1. Ulusal Bilgisayarlaşma Planı (1980-1985): Singapur'da BT gelişimi için ulusal strateji ve politikaları belirlemek için bir kabine bakanı atanmış ve Ulusal Bilgisayarlaştırma Komitesi (CNC) 1980 yılında kurulmuştur. CNC üç konuya odaklanan beş yıllık bir Ulusal Bilgisayarlaştırma Planı hazırlamıştır: (1) Hükümete ait bütün bakanlıklarda ana işlevleri bilgisayarlaştırmak için bir Kamu Hizmeti Bilgisayarlaştırma Programı (CSCP) oluşturmak,

(2) kalkınmayı kolaylaştırmak için yerel BT endüstrisini geliştirmek ve (3) sektörün gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak için BT insan gücü havuzu meydana getirmek. Bunların yanı sıra CSCP kapsamında bilgisayar sistemlerini geliştirmek ve yaymak, insan gücü hizmetlerinin sağlanması da dahil olmak üzere Ulusal Bilgisayarlaşma Planını uygulamak için hükümet içinde bir Ulusal Bilgisayar Kurulunun (NCB) kurulması tavsiyesinde bulunmuştur (Sin, 2014:2).

1982 yılında başlatılan Kamu Hizmeti Bilgisayarlaştırma Programı (CSCP), hükümetin verdiği bütün kamu hizmetlerini kaliteli bilgi teknolojileriyle (BT), kamu yönetimindeki verimliliği artırmayı amaçlamıştır. Yapılan uygulamalarda ağırlıklı olarak veri işleme, veri modelleme ve veritabanı yönetimi konularında çalışılmıştır. . Çeşitli bakanlıklar ve kurumlar arasında gerçekleştirilen yüksek seviyelerde bilgisayarlaşma oranı ve bu süreçte elde edilen optimum verim, e-hizmetlerin daha sonraki kitlelere sunulması için temel teşkil etmiştir (Hioe, 2001:2).

2.2.1.2. Ulusal BT Planı — NITP (1986–1991): 1980'lerin ortalalarında, Singapur'un ekonomik büyümesine katkı sağlamak için mevcut olan bilgisayarlaştırma çalışmalarının yetersiz olduğu ve kaliteli ulusal bir BT planının eksik olduğu kanaatine varılmıştır. Yapılacak yeni planlama için NCB, EDB, Singapore Telecoms ve National University of Singapore (NUS) temsilcilerinden oluşan bir Ulusal Bilişim Plan Çalışma Komitesi kurulmuştur. 1986 yılında Singapur'un diğer devletler arasında rekabet gücünü artırmak, sosyo-ekonomik hedeflere ulaşmak için, BT'nin stratejik bir kaldıraç görevi gördüğü, yedi aşamalı bir stratejiye sahip olan Ulusal BT Planı başlatılmıştır. Yedi aşamalı stratejinin hedefleri aşağıda gibidir (Teo and Lim, 1991:29).

- BT' den yararlanabilmek için, BT' yi iyi bir şekilde kullanabilen insan gücü yetiştirmek,
- Gelişmekte olan BT toplumuna dönüşümü sağlamak için vatandaşlar ve devlet arasında BT kültürünü yaymak,
- Telekomünikasyon altyapılarında dünyanın en iyileri arasında yer almak için güçlü bir BİT altyapısı oluşturmak,
- BT kullanımının ekonominin her alanına yaymak için BT uygulamaları geliştirmek,
- Singapur'da BT endüstrisinin gelişimini desteklemek için BT endüstrileri kurmak,
- Teşvik edici bir ortam meydana getirmek, uygulamalı BT araştırmalarında yerli yetenekler yetiştirmek için yaratıcılık ve girişimcilik havası oluşturmak,
- BT'deki çabaları organize etmek için, NCB ile koordinasyon ve işbirliği içerisinde olmak

2.2.1.3. Bilgi Teknolojileri (IT) 2000 (1992-1999): 1991' de IT 2000 ana planı başlatıldı. Bu planın amacı; evde, işte, yani toplumun her alanında BT' yi yayıp, Singapur' u akıllı bir adaya dönüştürmek olmuştur. Alınan kararlar ülkenin ulusal rekabet gücünü artırmak ve vatandaşların yaşam kalitesini iyileştirmek odaklıdır. Önceleri Projeleri gerçekleştirme olasılığı yüksek birkaç sektör planlamaya katılsa da asıl gaye BT'nin ülkedeki her seçim bölgesine ulaşması olmuştur. Daha iyi bir yaşam standardı hedefi, ekonomideki daralmalara bir alternatif oluşturmuştur. Giderek zenginleşen toplumun daha fazla zaman sahibi olup, boş zamanını yaratıcı bir şekilde değerlendireceği düşünülmüştür. Tabiki bu durumun insanların yeni beceriler öğrenme ve yeni teknolojilerde ustalaşma yeteneğine bağlı olduğu fark edilmiştir. Singapurlu iş adamı, memur, mühendis, ev hanımı öğrenci gibi toplumun her kesiminden vatandaşların çeşitli kaynaklardan ve birden çok formattaki bilgilere erişmesi ve

bunları özümsemesi için gelişmiş bir bilgi altyapısı oluşturmak istenmiştir. Teknolojik unsurların artık geniş bant ağları, multimedya, telekomünikasyon ve teknik standartların içerdiği bilinmektedir (Choo, 1997:49-65).

2.2.1.4. Infocomm 21 (2000-2003): IT2000, Infocomm 21'in yolunu açmıştır ve 2000 yılında gerçekleştirilmiştir. Gelecek 10 yıl boyunca BİT 'in gelişimine öncülük edeceği düşünülmüştür. Infocomm 21'in amacı, 2010 yılına kadar Singapur'u gelişen ve ekonomideki daralmayı giderecek bir Net Ekonomiye, aynı zamanda dinamik ve canlı bir küresel BİT sermayesine dönüştürmektir. Dünyayı bir BİT devrimi furyası meydana geldiğinden, plan yalnızca ihtiyacı vurgulayan geniş yönleri özetlemeyi amaçlamıştır. Temel ilkeler, Infocomm 21'in pazar odaklı, özel sektör odaklı ve küresel bir görünüme sahip olmasıdır (Lim, 2016:14-15)

Infocomm 21 stratejileri aşağıdaki gibidir (Rajah and Tann, 2000:1-3; IDA, 2002:2-3):

- Özel sektöre e-güç sağlamak amacıyla e-iş için sağlam bir temel oluşturmak, işletmelerin dijital dönüşümüne ivme kazandırmak, tüketici talebini artırmak, Singapur'u küresel bir e-ticaret merkezi haline getirmek

- Kamu sektörüne e-güç desteği vermek için çevrimiçi kamu hizmetlerinin sunulması ile ilgili çalışmalar yapmak, yeni yetenekleri açığa çıkartmak için teknolojiyi kullanarak yenilik yapmak ,e-devlet üzerinde düşünce liderliği geliştirmek, e-devlet hizmetlerinin kullanımını teşvik etmek, özel sektörle işbirliği içerisinde olmak

- İnsan Sektörüne e-güç sağlamak amacıyla Infocomm teknolojisine erişilebilirliği iyileştirmek, dijital bölünmeyi azaltmak bir e-yaşam tarzının benimsenmesi teşvikinde bulunmak

- Singapur dışında faaliyet gösteren ve kritik derecede önemli bir e-işletme kitlesine ulaşmak ve birinci sınıf e-ticaret aktörlerini buraya çekmek, denizaşırı olarak Singapur merkezli şirketler meydana getirmek, bölgesel pazarlarda hakimiyeti artırmak için devlet kurumları, özel sektörün ve diğer kuruluşlarla birlikte çalışmalar düzenlemek

2.2.1.5. Bağlı (Connected) Singapur (2003- …): Bu program, İnfocomm' un potansiyelini ortaya çıkaracak bir katalizör olarak görevi görmüştür. Kişilerin, kurumların ve işletmelerin daha yaratıcı, üretken, verimli olmaları için teşvik edici bir programdır. Bu sayede yaşam standartlarını artıran, yeni değerler ve olasılıkları hayata geçirerek Singapur'u bilgi iletişim alanlarında öncü kılacak ve diğer ülkelere ilham verecek yeni iş fırsatları yaratmak istenmiştir. Uzmanların ve şirketlerin Singapur' a akın etmesini sağlayacağı düşünülmüştür. İnfocomm teknolojisi BİT ve bilgisayarın gücünü bir araya getiren, gerçek bir bağlayıcı olan yeni iş fırsatları, tüketici değerleri ve kültürel fırsatlar yaratacağı fikri oluşmuştur (IDA, 2003:7).

Connected Singapore programını gerçekleştirmek için dört adet strateji belirlenmiştir. Birincisi, kablosuz ağ alanını genişletmek için mevcut ağ hazırlığı ve yeteneklerinden yararlanmak, içerik geliştirmek ve bilgi iletişim okuryazarlığını teşvik etmektir. İkincisi, Singapur'u lider bir küresel, aynı zamanda dijital dağıtım ve ticaret merkezi olarak geliştirmektir. Üçüncüsü, inovasyon becerilerini geliştirerek, teknoloji gelişimine ön ayak olarak ve denizaşırı pazarlara erişimi genişleterek Infocomm'da yeni ekonomik faaliyetleri ileri düzeylere taşımak ve yeni istihdam alanları yaratmaktır. Dördüncüsü, işletmelerin ve devlet kurumlarının önemli iş gruplarını ve devlet hizmetlerini yeniden yapılandırmak için Infocomm'u kullanmasına yardımcı olmaktır. Dört stratejiyi desteklemek için IDA, bilgi iletişim alanında insan gücü yetiştirmek ve yerel işletmeler arasında yetenekleri geliştirmeye yatırım yapmıştır. Bu yatırım; eğitim programları, yetkinlik merkezleri ve Infocomm Yerel Sanayi Yükseltme Programı (iLIUP) aracılığıyla yapılmıştır. IDA ayrıca Singapur'daki teknoloji ortamını belirlemede liderliği almaya ve Singapur'a gelecekteki iş fırsatlarında

rekabet avantajı sağlamak için ortaya çıkan teknolojileri belirlemeyi hedeflemiştir. Ayrıca, IDA sektördeki düzenlemeler ve politikalar üzerinde çalışmıştır (https://www.imda.gov.sg, 2003).

2.2.2.Vatandaşlar (G2C) için e-Devlet

Vatandaş ve hükümet arasındaki iletişimi sağlamak için 1999'da kurulan e-Citizen portalı hükümet hakkında bilgi online ve kamu hizmetlerine erişimine fırsat vermektedir. Birçok kurumun hizmetlerine tek bir noktadan ulaşabilme imkanı bulunmaktadır. 2002 Stockholm Challenge ödülünün sahibi olmuştur. Daha sonra 2003 yılında eCitizen üzerinde yenilik yapılarak My.eCitizen,üretilmiştir. My.eCitizen özellikleri kişiselleştirilebilen ve özelleştirmeye imkan veren bir portaldır. Vatandaşlar için, e-hizmetlerin birleştirilmesi yanında ortak bir kimlik doğrulama sistemine sahip olan SingPass ile desteklenmiştir. SingPass, tek bir şifre ile bir dizi hizmete erişim sağlamaktadır (O'Hara and Stevens, 2006:2).

eCitizen portalı, daha kolay gezinme sağlayan ve bilgiye erişimi iyileştiren gelişmiş bir arayüze sahiptir. Kullanıcılar sadece birkaç tıklama ile portal üzerinden yeni veya popüler e-hizmetlere erişebilecekler. eCitizen portalında kamu hizmetleri birer kasaba olarak (eğitim kasabası, sağlık kasabası,istihdam kasabası vb.) tasarlanmıştır. eCitizen ise bütün bu kasabaları çevreleyen elektronik bir şehirdir (Yürük, Öztaş, 2017: 2148-2151).

Sports Town, Singapurlu vatandaşların sportif bir yaşam tarzı benimsemesi için e-hizmetler sunmaktadır. Kullanıcılar, temel egzersizler, oyunlar ve sporlar hakkında bilgi ve tavsiye edinme imkanı bulmuştur. Ayrıca çevrimiçi spor tesisleri için rezervasyon ve ödeme gibi işlemleri internet üzerinden yapabilmektedirler. Recreation Town'da (Dinlenme Kasabası) Singapur'daki en iyi dinlenme tesisleri ve ilgi çekici yerler hakkında bilgiler yer almaktadır. Bunun yanı sıra vatandaşlar parklarda etkinlikler düzenlemek için çevirimiçi başvuruda bulunabilir, mekanın uygunluğunu kontrol edebilir veya toplum merkezlerinde verilen çevrimiçi kurslara kayıt yaptırabilir. Travel Town (Seyehat Kasabası), yurtdışına çıkmak isteyen vatandaşlar için konsolosluk hizmetleri, pasaport/vize başvuruları, çıkış izinleri ve uçuş bilgileri hakkında çevrimiçi bilgiler ve hizmetler barındırmaktadır. GovMall, tek çevrimiçi istasyonda kamu mal alışveriş merkezi olan, kapsamlı bir devlet yayınları ve ürün seçenekleri bulunan bir eCitizen kasabasıdır. Bu portalda Singapur Parlamentosu'na ait hediyelik eşyalar, Kentsel Yeniden Geliştirme Kurumu'ndan planlar ve Sağlık Bakanlığı'ndan sağlıkla ilgili yayınlar gibi çeşitli öğelere yer verilmiştir. Employment Town (İstihdam Kasabası) aracılığıyla halk, Mesleki Güvenlik ve Sağlık Merkezi'nin açtığı güvenlik ve sağlık kursları ve seminerlerine katılmak için çevrimiçi başvuruda bulunup ve çevirimiçi ödeme yapabilmektedirler (Lee, https://www.imda.gov.sg, 2019).

2.2.3. İşletmeler (G2B) için e-Devlet

Gobussines, Singapur'da faaliyet gösteren işletmelerin hükümetin sağladığı e-hizmetlere ve kaynaklarına erişmesi için geliştirilmiş bir platformdur. Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MTI), Akıllı Ulus ve Dijital Devlet Ofisi (SNDGO) ve GovTech işbirliğiyle oluşturulan bu program sayesinde işletmeler, e-danışmanlara kişiselleştirilmiş yardım ve öneriler almak maksadıyla ulaşabilirler. e-Service Navigator kullanarak, nerede hangi hizmetten faydalanacağı konusunda yol göstermektedir. Tek bir başvuru işlemi yaparak birden fazla devlet kurumuna lisans ve izin almak için başvurulabilmektedir. Şimdilik sadece gıda sektörüne hizmet veren Rehberli Yolculuk özelliği ile ihtiyaç bulunan izin ve lisansların ne olduğu ve nasıl başvurulacağı ile ilgili bilgilere sahip olunabilmektedir. COVID-19 hakkında yapılan düzenlemeler ile ilgili bilgi alabilir , muafiyetler için başvurabilir ve pandemi sürecinde işletmeler için hazırlanan hükümet destek programlarına dahil olabilmektedirler. e-danışman yardımıyla ile krediler, vergi teşvikleri ve hibeler arasında neye ihtiyaç olduğunu belirleyip, hükümet yardım planlarından yararlanabilmektedirler (https://www.gobusiness.gov.sg, 2021).

Enterprisesg.gov İşletmelerin faaliyet gösterdiği sektöre ve ilgilendiği denizaşırı pazarlara yönelik destek programları sağlayarak büyüme aşamasına katkıda bulunmaktadır. İnovasyon yoluyla yeni pazar payı elde etmek, üretkenliği artırmak, yeni teknolojilerin benimsenmesi; denizaşırı pazarlara genişlemeyi kolaylaştırmak ve yetenek havuzu oluşturmak, liderlik yeteneklerini güçlendirmek için online çalışmalar yer almaktadır. Online finansal asistan sayesinde krediler, vergi teşvikleri ve hibeler hakkında bilgi edinebilmektedirler (https://www.enterprisesg.gov.sg, 2021).

GeBIZ, tedarikçilerin hükümet ile e-ticaret yapabildikleri, devletten işletmeye (G2B) doğru, Kamu e-Tedarik online iş merkezidir. Bu site üzerinden tedarikçi, fırsatları araştırabilir ve tekliflerini çevrimiçi olarak sunabilirler (Güney, Okur, 2017:77). GeBIZ, üç ana bileşen taşımaktadır. İlk bileşen, kamu sektörü satın alma ihtiyaçlarıyla ilgilenen GeBİZ İşletmesi'dir. Dönem sözleşmelerini de içine alan karmaşık olmayan alımlar bu sistem üzerinden gerçekleştirilmiştir. İkinci bileşen, tüm devlet alımları için portal görevi gören GeBIZ Partner'dir. İhale bilgileri ve sonuçları bu internet sitesi aracılığıyla yayınlanmaktadır. Ayrıca işletmeler bu portalı kullanarak devlet satın alma görevlileriyle ticaret yapabilmektedir. Üçüncü bileşen, devlet alımlarında bazı karmaşık ticaret işlemlerini destekleyici işlev sağlayan GeBIZ Professional'dır. 2000 yılında GeBIZ Enterprise, GeBIZ Partner ile GeBIZ Professional arasında entegrasyon sağlanmıştır. . Satın alma siparişleri, ihale dokümanları, faturalar, gelir ihale teklifleri ve diğer bilgiler; GeBIZ'in üç bileşenine de aktarılabilmektedir (Luck, 2006:7-114).

2.2.4. Çalışanlar (G2E) için e-Devlet

Singapur'da devlet ve kamu görevlileri arasındaki etkileşimi düzenlemek gov.sg, düzenlemektedir. Kamu hizmetlerinin yapılışını kolaylaştırmak, e-kariyer uygulamaları ve dosyalama sistemini kağıtsız hale getirmek amaçlanmıştır. Her bakanlığın gov.sg' ye entegre web sitesi mevcuttur. Bu sayede kamudaki iş akışı dikey ve yatay olarak organize edilebilmektedir. Tek bir SingPass'in kullanılmasıyla Bakanlıklar arasındaki entegre tek bir noktadan hizmet verilebilmektedir (Ha ve Coghill, 2008:114-115).

Tüm kamu çalışanlarını gerekli bilgilerle donatmak için Infocomm Eğitim Programı (IEP) düzenlenmektedir. Bu program ile olasılıkları görebilme, e-devlet fırsatlarından yararlanma becerilerinin geliştirilmesi ve tüm çalışanların e-devler düzeni içerisinde uzman bir şekilde çalışması amaçlanmıştır. e-Devletin kaynaklarını etkin olarak kullanmak için bilgi yönetiminin önemi fark edilmiştir. Kamu hizmetinde iyi bilgi yönetimi fikirleri oluşturmak ve beslemek için, kamu hizmetinde bilgiye dayalı bir yapı oluşturmak için 2001'de Bilgi Yönetimi Deney Programı (KM-EP) başlatılmıştır. Bilgi Yönetimi İlgi Grubu gibi forumlar ve ajanslar arasında en iyi uygulamaların ve deneyimlerin etkin paylaşımı yoluyla başkaları tarafından öğrenmeyi kolaylaştırmak istenmiştir (Baum ve diğerleri, 2007:65-84).

Kamu görevlilerinin acil durumlarla başa çıkabilmesi için yeterli beceri ve bilgiye de sahip olması gerektiği düşünülmüştür. Çalışanların bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi ve bu bilgileri nasıl yöneteceklerini öğrenmeleri için "Bilgi Yönetimi Deneysel Programı", "Bilgiye Dayalı İşyeri Programı "ve" Bilgi Yönetimi İlgi Grubu "gibi uygulamalar kullanılarak deneyimlerin etkili bir şekilde paylaşılması yoluyla öğrenme akımı gerçekleştirilmiştir (Mahizhnan and Andiappan, 2002:256).

2.3. Singapur'un e-Devlet Başarısının Nedenleri

Singapur'un e-devlette başarı sağlamasının nedenlerinden biri, bu proje için gerekli iletişim ve bilgi teknolojisi altyapılarının sağlanmasıdır. Harvard Üniversitesi tarafından yayınlanan rapora göre, Singapur, Ağ Oluşturma Hazırlık Endeksi'nde ülkeler arasında sekizinci BİT oluşturma konusunda üçüncü sırada, iletişim ve bilgi altyapıları politikalarını oluşturmada dördüncü sırada yer almıştır (Al-Mashari, 2007:177).

Siyasi farklılık, demokratikleşme, dış baskı ve siyasi reform yapma istekliliği gibi sosyal ve siyasi ortamlar e-devletin kabul görmesivle kurumsallaşması için önemli bir faktördür. Singapur' da siyasi istikrarın olduğu ve güçlü bir stratejik e-devlet planının oluşturulduğu için, e-devlet uygulamasında tutarlılık ve sürdürülebilirlik sağlanmıştır. İnsan kaynakları, e-devlet hedeflerinin gerçekleştirilmesinde büyük öneme sahiptir. Singapur'da bilgili ve yetenekli devlet çalışanları var olmasına önem vermesi, şu anda BT konusunda yetkin çalışan sıkıntısıyla karşılaşmamasını sağlamaktadır (Apriliyanti ve diğerleri, 2020:446-447) .

Dijital uçurumu kapatma amacıyla vatandaşların e-Devlet sistemlerini kullanma konusunda eğitmeye ve motive etmeye yönelik programlar düzenlenmiştir. Hükümetin en üst kademesindeki yöneticiler, hizmetleri çevrimiçi hale getirmenin yeterli olmadığı, Singapurluların bilgisayar ve İnternet kullanma konusunda eksik olması durumunda, yapılan her şeyin (BT altyapısı, portallar) atıl kalacağı konusunda hemfikir olmuşlardır. Bu nedenle, BT okuryazarlığının seviyesini yükseltmek ve tüm Singapurlulara bilgisayar ve internet erişimi sağlamak için güçlü çalışmalar yapılmıştır (Srivastava and Teo, 2005:4).

Singapur'da e-devletin gelişmiş olmasının diğer nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Över Özçelik , 2010:7-8):

- Hükümet tarafından düzenlenen ve özel sektör idaresinde çalışan Singapure-One isimli iletişim ağı sayesinde neredeyse bütün konutlara internet ulaştırılmıştır.
- Hükümet 855 milyon Singapur doları gibi geniş bir bütçeyi sırf e-devlet sistemi için ayırmıştır.
- Kendiliğinden talep oluşumunu beklemeyip, talep oluşumu için çalışmalar yürütülmüştür.
- Okullarda internet eğitimi ön plana çıkarılmış; işsizlere, yaşlılara ve engellilere ücretsiz internet erişimi sağlanmıştır.
- Nüfusun az olması (3,8 milyon) bu gelişimi kolaylaştırmıştır.

DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, bir ülkede e-devlet faaliyetlerinin geliştirilmesi sonucunda ortaya çıkabilecek fırsatlar anlatılmak istenmiştir. e-Devletin sadece kamu alanında değil, başta sosyal ve ekonomik olmak üzere toplumun her alanında fayda sağlayacağı Singapur örneğiyle gösterilmeye çalışılmıştır. Kısa vadede BİT altyapılarını geliştirmek, ülkenin her yerine interneti götürmek ve insanları bu konuda eğitmek büyük maliyetler gerektirebilir. Fakat uzun vadede ekonominin gelişmesine, endüstrilerin büyümesine, hatta yeni endüstri alanlarının oluşmasına ön ayak olacaktır. Singapur e-devlet konusunda şanslı ülkelerden biridir. Çünkü Malezya'dan ayrıldıktan sonra Singapur'un siyasi istikrarını sağlaması, bütün yöneticilerin BİT ve e-devlet kavramlarının öneminin farkında olması; konuyla ilgili gerekli programların oluşturulmasını sağlamıştır.

Singapur, e-devlet ile ilgili gerekli politik ve yasal süreçlerim gelişimine odaklanmıştır. e-Devlet için büyük bir bütçe ayırarak gerekli altyapılar oluşturulmuş, kamu çalışanları ve vatandaş arasında farkındalık yaratmak için eğitimler verilmiştir. Toplum içindeki dijital bölünmeyi azaltmak amacıyla çeşitli programlar geliştirilmiştir. Singapur, e-Devlet kullanımının vatandaşlar arasında kendiliğinden yayılmasını beklememiş, talep oluşmasını sağlamak için ülke çapında büyük çalışmalara imza atmıştır.

Singapur'un BİT ve e-devlet konusunda gösterdiği çabalar karşılıksız kalmamıştır. Ekonomide hatırı sayılır bir büyüme meydana gelmiş ve GSYİH artış göstermiştir. Yeni iş alanları doğmuş ve denizaşırı ticaret konusunda önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Singapur

dünyada büyük bir ticaret üssü haline gelmiş ve ileri teknolojilerin, uzman yeteneklerin barındığı güçlü bir ada haline gelmiştir.

Yapılan çalışmadan yola çıkarak e-devlet projesinin bir ülkede başarı sağlaması, ekonomi ve diğer alanlara bu başarının sirayet etmesi için önerilebilecek birkaç husus bulunmaktadır. İlk olarak siyasi istikrarın oluşturulması önemlidir. Böylelikle iktidar savaşlarıyla uğraşmak yerine, BİT kullanarak ekonomiyi geliştirme çabalarına zaman ve maddi imkan kalır. Bir dönem yapılan çalışmaların devamlılığı sağlanmalı, gelen iktidarlar parça parça gerçekleştireceği programlar yerine, birbirini destekleyici programlar oluşturmalıdır. Buna uygun uzun vadeli çalışmalar yapılırsa gittikçe altyapı maliyetleri düşecektir. İmkan dahlinde altyapı çalışmalarının yerli sermaye ile yapılması uygun olacaktır. Bir ülkenin başka bir ülkeye bağlı olmadan kendi ağ yapısını kurması, bu konuda yerli uzmanlar yetiştirmesi önemlidir. Teknik altyapı çalışmalarına önem verildiği kadar kurumsal ve yasal altyapı çalışmalarına da önem verilmelidir. Hem e-devlet hem BİT için gerekli yasalar meydana getirilmeli, bu konularla ilgilenecek kurumlar kurulmalıdır. e-Devlet sürecine personelin uyum sağlaması ve ne yapacağını bilmesi için gerekli eğitimler verilmeli; BİT çağına uyum sağlayan yetenekli ve yerli personeller yetiştirilmelidir. Vatandaşın uyumu için de çalışmalar yapılmalı, kendiliğinden talep oluşmasını beklemeyip Singapur'un yaptığı gibi talep yaratan etkinlikler ön plana çıkarılmalıdır. Gerektiğinde özel sektör ile işbirliğine gidilmelidir. Zamanı geldiğinde bu projeye onları da dahil etmek yerinde bir karar olacaktır. Bütün bunların yanı sıra; "E-devlet ve BİT kullanarak ülke nasıl küresel pazara dönüşür?" sorusuna yanıt aranmalı ve yanıtları destekleyici çalışmalar yürütülmelidir. Ekonomide yeni endüstriler yaratmak için e-devlet ve BİT' in gerektirdiği bütün olanaklardan yararlanmaya çalışılmalıdır.

Belirtmekte fayda vardır ki; "Birleşmiş Milletler 2001 yılından bu yana, iki yılda bir, BM'ye üye ülkelerin, e-devlet bakımından gelişmişlik düzeylerini ortaya koymak amacıyla e-Devlet Gelişmişlik Endeksi adı verilen bir rapor hazırlamaktadır. Bu raporda 2020 yılı verilerine göre; 193 ülke arasından Singapur 11'inci, Türkiye 53. sırada bulunmaktadır. (United Nations e-Government Survey, https://publicadministration.un.org, 2020; https://cbddo.gov.tr, 2020).

KAYNAKÇA

AKGÜL Yakup (2018), **"Adoption of e-Government Services in Turkey",** Online Academic Journal of Information Technology, 2018 Bahar/Spring, Cilt: 9, Sayı: 32, s. 1

AL-MASHARİ Mahjed, (2007**) "A Benchmarking Study of Experiences with Electronic Government"**, Benchmarking, Cilt:14, Sayı:2, s. 177.

APRILIYANTI Indri Dwi, **BEVAOLA** Kusumasari, **AGUS** Pramusinto, and **WİDODO** Agus Setianto (2020), **"Digital Divide in ASEAN Member States: Analyzing The Critical Factors for Successful e-Government Programs"**, Online Information Review, Cilt: 45, Sayı: 2, s. 446–447.

AYDIN Ahmet Hamdi**, Kamu Yönetimine Giriş,** 4. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s. 176-177

BAUM Scott, **YİGİTCANLAR** Tan, **MAHİZHNAN** Arun, and **ANDİAPPAN** Narayanan (2007), **"Singapore Government Online : A Consideration of E-Government Outcomes"**, Journal of E-Government, s. 65–84.

CHOO Chun Wei (1997), **"IT2000: Singapore's Vision of an Intelligent Island"**, in Droege, P. (ed.) **Intelligent Environments**, North-Holland, s. 49–65.

ÇARIKÇI Oğuzhan (2010), **"Türkiye'de e-Devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma",** Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Isparta, Yıl: 2010/2, Sayı:12, s.101

ÇİÇEK Berat ve **ALMALI** Vedat (2017), **"e-Devlet Uygulamalarının Lider Üye Etkileşimi Üzerindeki Etkisi",** Route Educational and Social Science Journal, Aralık 2017, Cilt: 4 Sayı: 8, s. 456-457.

ÇOBAN Gökhan (2006), **".-Devlet ve İstanbul Valiliği Uygulaması",** Yıldız Teknik Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016, s. 12

ÇORUH Mustafa (2019), **Bilişim Teknolojileri Ekonomisi Toplumu: Evde, Okulda, İşyerinde ve Kentte Yaşantımız Nasıl Değişiyor?,** Eylül 2019, İstanbul, e-Kitap Projesi, s.252

DEMİREL Demokaan (2006), "**e-Devlet ve Dünya Örnekleri"**, Sayıştay Dergisi, Sayı 61, s. 106

EVCİMEN, Cüneyt Sami (2005), **Kamu Yönetiminde E-Devlet Anlayışı ve Maliye Bakanlığı E-Devlet Uygulamaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 7.

GENÇ Aykut (2019), **"Türkiye İle Avrupa Birliği'nin E-Devlet Politikalarının Karşılaştırılması Avrupa Birliği Uzmanlığı",** T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Avrupa Birliği Uzmanlığı Tezi, Ankara, Ağustos 2019, s. 23

GİLBERT David, **BALESTRİNİ** Pierre P., **LİTTLEBOY** Darren, (2004), **"Barriers and Benefits in the Adoption of e-Government"**, International Journal of Public Sector Management, Cilt:17, Sayı:4, s. 286-301

GODSE Vasant and **GARG** Aditya (2007), **"From E-Government to E-governance. Foundation of E-Government"**, Computer Society of India, s.15

GOLDKUHL Göran, P**ERSSON** Anders **(2006) Characteristics of Public e-Services: Investigating the E-diamond Model,** PragWeb 2006: Proceedings of the First International Conference on the Pragmatic Web, 21-23 September 2006, Suttgart, Germany

GÜNAYDIN Fatma Nur, **ERDİNİ** Kübra ve **OLGUN ÇİFÇİ** Zeynep (2019), **"Bir Hilal Beş Yıldızın Gölgesindeki Ülke: Singapur",** UGSAM, Ocak 2019, s. 7

GÜNEY Yücel, **OKUR** Muhammet Recep (2017), **Bilgi Toplumu ve E-Devlet ,** 1.Baskı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 77

HA Huong ve **KEN** Coghill (2008), **"E-Government in Singapore - A SWOT and PEST Analysis"**, Asia-Pacific Social Science Review, Cilt:6, Sayı:2, s. 114–115.

HİOE William (2001), **"National İnfocomm Strategy and Policy: Singapore's Experience"**, ICA Information, Sayı:74, s. 2.

https://www.enterprisesg.gov.sg/about-us/overview (2021), 05.06.2021

https://www.gobusiness.gov.sg/about-us/ (2021), 05.06.2021

https://www.imda.gov.sg (2003), **"Connected Singapore - Unleashing Potential, Realising Possibilities through Infocomm"**, https://www.imda.gov.sg/news-and-events/Media-Room/archived/ida/Media-Releases/2003/20061109171921.

https://www.mfa.gov.tr/en-az-gelismis-ulkeler.tr.mfa, 12 Aralık 2020

https://www.tim.org.tr/files/downloads/ihracat/Ulke_Masalari/ulke_bilgi_notu/Singapur%20%C3%9Clke%20Bilgi%20Notu.pdf, 20 Aralık 2020

https://www.tuik.gov.tr/**,** 12 Aralık 2020

https://www.turkiye.gov.tr/bilgilendirme?konu=sikcaSorulanlar, (29 Kasım 2020)

https://www.worldlifeexpectancy.com/tr/singapore-population-pyramid, 12 Aralık 2020

IDA (2002), **Infocomm** 21, Mayıs, s. 2-3.

IDA (2003), "**Connected Singapore: A new Blueprint for Infocomm Development"**, Mart, s. 7.

International Telecommunication Union (2007), **"ICT Landscape / ICT Statistics collection and dissemination in Singapore"**, ITU World Telecommunication / ICT Indicators Meeting, s. 1248. doi: 10.1386/jdtv.1.3.367_7.

İNCE Murat N. (2001), **"Elektronik Devlet: Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar"**, https://ekutup.dpt.gov.tr, Mayıs 2001,s. 55.

İSMAYİLOV Altay (2007), **Azgelişmiş Ülkelerin İktisadi Kalkınma Sorunu: Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Ekonomisi Örneği**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi

JANSSEN Marijn**, VAN VEENSTRA** Anne Fleur (2005), **"Stages of Growth in e-Government: An Architectural Approach",** The Electronic Journal of e-Government, Cilt: 3, Sayı: 4, s. 193

KE Weiling, **WEİ** Kwok Kee **"Singapur'da Başarılı E-Devlet "**, Communications of the ACM, Haziran 2004, Cilt: 47,Sayı: 6, s.97

KIRÇOVA İbrahim (2003),**"E -Devlet Uygulamaları ve Ekonomiye Etkileri",** Ekim 2003, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, s. 18

KIRIK Ali Murat, **ÇETİNKAYA** Ahmet ve **ŞAHİN** Özgür Erkut, **Bilişim ve…,** 1. Baskı, İstanbul, Hiperlink Yayınları, s. 147

KOKKINAKI Angelika I., **MYLONAS** Socrates, and **MINA** Stalo (2005), **"E-Government Initiatives in Cyprus"**, E-Government Workshop '05, September 13, Brunel University. West London, UK, s.2

LAYNE Karen ve **LEE**, Jungwoo. (2001). **"Developing fully functional e-government: A four stage model"**. Government Information Quarterly, 2001, Sayı: 18, 122-136.

LEE Eunice (2004), **e-Government in Singapore**, Munich, GRIN Verlag, s. 5.

LEE, Kelvin (2019), **"eCitizen Portal Now Offers More Government Services"**, https://www.imda.gov.sg/news-and-events/Media-Room/archived/ida/Media-Releases/2001/20061115091659., 05.06.2021

LİM Jamus Jerome (2016), **"Singapore ' s ICT Policy for the New Millenium : Implications for SMEs"**, Institute of Southeast Asian Studies, s. 14–15.

LUCK Chan Keng (2006), **"GeBIZ - From Vision to Reality"**, DSTA Horizons, s. 7–114.

MAHİZHNAN Arun, and **ANDİAPPAN** Narayanan (2002), **"e-Government: The Singapore"**, California, USA: Tamil Internet 2002, s. 256.

O'HARA Kieron ve **STEVENS** David (2006), **"Democracy , Ideology and Process Re-Engineering : Realising the Benefits of e-Government in Singapore"**, Workshop on e-Government: Barriers and Opportunities, s. 2.

ÖVER ÖZÇELİK Tijen (2010), **E-Devlet**, Sakarya Üniversitesi Uzaktan eğitim Ders Notları, Hafta 7-8

POLAT Barkın (2011), **"E-Devlet Projesi. E-Devlet Projesi Kapsamında Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün Uygulamaları ve Yapılması Gerekenlerin Belirlenmesi",** T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkanlığı Tezi, Ankara, 2011, s. 22

PRYBUTOK Victor R., **XİAONİ** Zhang, and **SHERRY** D. Ryan (2008), "**Evaluating Leadership, IT Quality, and Net Benefits in an e-Government Environment"**, Information and Management, Cilt: 45, Sayı:3, s. 143–52.

RAJAH and TANN (2000), **Infocomm : Stratwgies for Dot-Cimming Singapore, iTec**, s. 1-3

SİN Chong Yoke (2014), **Foundation of Effective E-Government - The Singapore Experience,** NCS, Singapore, s. 2.

SRİVASTAVA Shirish C., ve **TEO** Thompson S. H... (2005), **"Electronıc Government As A Guıded Evolutıon ın Sıngapore: Vısıon for The World ın The 21st Century"**, Academy of Management Annual Meeting Proceedings, s. 4.

ŞAHİN Ali (2016), **Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve E-Devlet ,** 3. Baskı. Konya, Atlas Akademi, s. 48-52

ŞAT Nur (2020), **"Kavram Olarak E-Devlet ",** Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 102, Mart 2020, s. 104

TAKEYAMA Masaru (1995), **"Singapore National İnformation İnfrastructure Policy and İts İmplementation in the Construction İndustry"**, Massachusetts Institute of Technology, s. 34-35.

TEO Thompson S.H., and **LİM** Vivien K.G. (1991**), "Singapore - An "İntelligent Island": Moving From Vision To Reality With Information Technology"**, Science and Public Policy, Cilt:26, Sayı:1, s. 29.

Toshio and **IWASAKİ** Naoko (2015) **"A Decade of World E-Government Rankings"**, Global E-Governance Series, Amsterdam, IOS Press, s. 145.

UĞUR A. Atilla, **ÇÜTCÜ** İbrahim (2009)**, "e-Devlet ve Tasarruf Etkisi Kapsamında VEDOP Projesi",** Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, s.3

ULUSOY Ahmet ve **KARAKURT** Birol (2002), **"Türkiye'nin E-Devlete Geçiş Zorunluluğu"** , Kocaeli Üniversitesi I. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Mayıs 2002, 137.

United Nations e-Government Survey (2020), https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20(Full%20Report).pdf, 03.01.2021;

YÜRÜK Esma ve **ÖZTAŞ** Nail (2007), **"e-Devlet Ana Kapıları Üzerine İnceleme: Türkiye ve Seçilmiş Ülkeler"**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2017, Cilt: 22, Kayfor15 Özel Sayısı, s.2148-2151.

ÖRGÜTSEL DAVRANIŞIN SANAL ÖRGÜT YÖNETİMİNE ETKİSİ

Dr. Nuran VARIŞLI
Sosyal Güvenlik Kurumu, Ankara/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-0657-756X

1. GİRİŞ

Örgütlerin karşılaştığı en kaçınılmaz zorluklardan biri değişimdir, değişim mevcut durumdan istenene geçiştir. Örgütsel değişimin önündeki teknolojik engellerin üstesinden gelmek için liderler ve yöneticiler, yeni teknolojilerin kullanılmasına akıcı ve kolay geçişler sağlamak için programları ve prosedürleri kurumsallaştırmalıdır. Sanal organizasyonların bilgi ve iletişim teknolojilerine kritik bağımlılığı, örgütsel davranış ile örgütsel yönetimdeki değişimin uygulanmasında ve yönetilmesinde teknolojik engeller ve zorluklar getirmektedir.
Sanal bir organizasyonu başarıyla değiştirmek, iletişim, iş akışları ve işyerleri, teknolojik engeller ve sosyokültürel faktörlerle bağlantılı konuların bütüncül bir şekilde anlaşılmasını gerektirir.

Teknoloji alanındaki gelişimin örgütün bir hayli alanda olduğu üzere örgütlerde ise köklü bir değişikliklere yol açması önemli nokta olmuştur. Günümüzde ise sanal örgütlerle hemen hemen her yerde karşılaşmak mümkün olmaktadır. Bazı örgütler, anaparalarını oluşan yeni teknoloji üstünlüklerini kullanarak sanal örgütler yaratmak ya da online (çevrimiçi) iş etrafı oluşturmak için tüketmektedirler. Daha ucuz, daha nitelikli, daha acele bir hizmet kavrayışı ile hareket eden bu örgütlerin ise bilişim yönünden teknolojisinden faydalanmadaki sürece girmeye başlamaları ise avantaj oluşturacak yönlerden birisi olmuştur.

Sanal çalışma modelini tercih eden organizasyonlarda davranışlar üzerindeki örgütsel yapının da daha iyi belirlenmesi çalışanlar tarafından çok iyi bir şekilde benimsenmesi gerekmektedir.

Bilgi, İletişim ve Teknolojileri (BİT), ağının verimli şekilde işlemediği sanal örgütlerde, çalışanlar verimsiz ve iş yapamaz duruma gelmektedirler. Hiçbir şüphe yoktur ki Bilgi, İletişim ve Teknolojileri (BİT), şehirleşme ile meydana gelen ulaşım sorunları, kadın işgücündeki artış ve ek gelir ihtiyacı vb. konular, sanal örgütlerin sayılarında artışa yol açmaktadır.

Çağımızın yönetim anlayışını niteleyen önemli bir gelişme, yönetim, idare ve bu birimlerin sorunlarının çözümlerinde çağdaş davranış bilimlerinin kuram ve kavramlarından yararlanılarak çağdaş davranışsal yaklaşım geliştirilmiştir. Organik bir yapıya kavuşturulmuş bir örgüt/teşkilat şu özellikleri içerir.

- ✓ Örgün içinde karşılıklı güven ve birbirine inanma
- ✓ Grup içinde ve gruplar arasında olumlu ilişkiler
- ✓ Örgüt üyelerinin birbirlerine aidiyet duygusu ve sorumlulukları paylaşması

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmamız örgütsel davranış, sanal örgüt ve örgüt yönetimi kavramlarını açıklamaktadır.

2.1. Örgütsel Davranış Yönetimi

Örgütsel Davranış Yönetimi (OBM), davranış temel prensiplerinin iş, endüstri, devlet ve sosyal hizmetlerdeki bireylere ve gruplara uygulanması anlamına gelmektedir. Örgütsel Davranış Yönetimi (OBM) insan davranışının sosyal anlamındaki değişiklikleri başarmak adına hedefli ve esnek talimatların kullanıldığı uygulamalı davranış analizinden türetilmiştir. Günümüz Örgütsel Davranış Yönetimi; Performans yönetimi, detaylı sistem analizi ve davranışa dayalı güvenlik gibi birçok alt disiplini içermektedir. Yönetimin odak merkezinde bilgi ve yetenek eksikliği, iş kazaları, üretkenlik kazanımları ve kalite boşlukları gibi organizasyonel konular bulunmaktadır. (Koçel, 2005, s.340).

Organizasyonun yeni bir modeli olan, bu yeni organizasyon biçimi, yani ‘’Sanal Organizasyon’’ 1990 yılında ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bir dijital organizasyon, ağ organizasyonu veya modüler organizasyon olarak da adlandırılır. Kısaca ifade etmek gerekirse, sanal bir organizasyon, Bilgi, İletişim ve Teknoloji (BİT) olarak adlandırılan, yani esnek olan ve pazarın dinamiklerini karşılayan bilgi ve iletişim teknolojisi ile mümkün olan bir işbirliği ağıdır. (Koçel, 2005, s.340).

Alternatif olarak tanımlamak gerekirse, sanal organizasyon, tüm yatay ve dikey sınırların bulunmadığı sosyal bir ağdır. Bu manada, sınırsız bir organizasyondur. Fiziksel olarak dağılmış işyerlerinde çalışan bireylerden, hatta mobil cihazlardan çalışan ve belirli bir çalışma alanına bağlı olmayan bireylerden oluşmaktadır. Unutulmaması gerekmektedir ki; Bilgi, İletişim ve Teknoloji (BİT), sanal kuruluşların bel kemiği pozisyonundadır. Bilgi, İletişim ve Teknoloji (BİT); faaliyetlerin koordinasyonunu sağlayan, çalışanların yetenek, beceri ve kaynaklarını sanal bir organizasyon tarafından belirlenmiş olan gerçek amaca ulaşmak maksadıyla birleştirmektedir. Bu kuruluşlarda görev alan yöneticiler, bilgisayar ağı bağlantıları sayesinde dış ilişkileri koordine ve kontrol etmektedir. Örneğin; günümüzde Hindistan’da sanal organizasyon biçimi de artmaktadır. Dell Computers, Puma, Nike, Reebook vb. firmalar hemen hemen sanal olarak çalışmaktadır. (Pang, 2001, s. 42-47).

Kavramsal olarak sanal ise gerçekte olmayanı, var gibi gösteren anlamını taşımaktadır. Sanal örgütün ele alınmasında, fiziki bir ortamın olmamasına rağmen insanlar tam görevleri ifa etmesiyle mal ile hizmet üretmesi, finansal kaynak yaratması bir organizasyon olarak da ifade edilebilmektedir (Koçel, 2005, s.340).

Ülkemizde ve dünyaya baktığımızda, günümüzde artık ofisi olmadan çalışanlar çok sık görülmektedir. Çalışanların kendi evinde veya halka açık yerlerde görevlerini yapmaları, çalışmaları artık doğal bir hal almıştır. Bu dönüşümün doğrultusunda, Bilgi, İletişim ve Teknolojileri (BİT) sayesinde olmuştur. Bilgi, İletişim ve Teknolojileri (BİT), insanların ise istemiş oldukları anda personelin, meslektaşının da yanına gitmeden direk bilgiye ulaşması için çok büyük çabada bulunmadan çalışabilmelerini mümkün hale getirmiştir. Örgütsel Yönetim, insanları daha önceden ortak bir biçimde tanımlanmış hedeflere ve/veya amaçlara doğru çalışmasını sağlamak için ortak bir platformda bir araya getirme sanatını ifade etmektedir ve işyerinde titiz, hassas bir planlama ve kontrol vasıtasıyla kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. (Koçel, 2005, s.340).

Örgütsel Yönetim, çalışanlara yön duygusu vermektedir. Çalışan bireyler, organizasyon içinde görevlerinin, rollerinin ve sorumluluklarının farkındadırlar ve ne yapmaları gerektiğini iyi bir şekilde bilmektedirler. (Koçel, 2005, s.340).

2.2. Örgütsel Davranış

Örgütsel Davranış araştırmacıları, bireylerin davranışlarını öncelikle örgütsel rollerinde incelemektedir Örgütsel davranışın ana hedeflerinden biri, örgütsel teoriyi yeniden

canlandırmak ve örgütsel yaşamın daha iyi bir kavramsallaştırmasını geliştirmektir Çok disiplinli bir alan olarak örgütsel davranış, sosyoloji, psikoloji, ekonomi ve mühendislik dahil olmak üzere bir dizi müttefik disiplindeki gelişmelerin yanı sıra uygulayıcıların deneyimlerinden etkilenmiştir. Sanayi Devrimi, yeni teknolojilerin artan mekanizasyon da dahil olmak üzere yeni üretim tekniklerinin benimsenmesiyle sonuçlandığı yaklaşık 1760'tan sonraki dönemdir (Grumshaw, 1998, s. 45-71).

Sanayi devrimi, yeni örgütlenme biçimleri de dahil olmak üzere önemli sosyal ve kültürel değişimlere yol açmıştır. Bu yeni örgütsel biçimleri analiz eden sosyolog Max Weber, bürokrasiyi rasyonel-hukuki ilkelere dayanan ve teknik verimliliği en üst düzeye çıkaran ideal bir örgüt türü olarak tanımlamıştır. Bilimsel yönetimin başarısızlığı, çalışanların işbirliğine ve moraline yoğun bir vurgu ile karakterize edilen insan ilişkileri hareketini doğurmuştur (Akkirman, 2004, s. 38).

Örgütsel davranış, bir örgüt içindeki hem grup hem de bireysel performans ve etkinliğin incelenmesidir. Örneğin kişilik ve motivasyon gibi konuları incelediğimizde yine psikoloji alanından yapılan çalışmaları gözden geçireceğiz. Takım süreçleri konusu büyük ölçüde sosyoloji alanına dayanmaktadır (Zhang ve Lado, 2001, s. 147-156).

Örgütlerde güç ve etkiyi incelediğimizde, siyaset bilimlerinden büyük ölçüde ödünç alırız. Tıp bilimi bile, özellikle stres ve bunun bireyler üzerindeki etkilerinin incelenmesinde, Örgütsel Davranış alanına katkıda bulunur (Tutar, 2002, s. 15-30).

Örgütsel Davranış, insanların, bireylerin ve grupların örgütlerde nasıl davrandıklarına ilişkin bilgilerin incelenmesi ve uygulanmasıdır. Bunu bir sistem yaklaşımı benimseyerek yapar. Yani insan-örgüt ilişkilerini tüm kişi, tüm grup, tüm örgüt ve tüm sosyal sistem açısından yorumlar. Amacı, insan hedeflerine, organizasyonel hedeflere ve sosyal hedeflere ulaşarak daha iyi ilişkiler kurmaktır (Zhang ve Lado, 2001, s. 147-156).

İnsanların çalıştıkları organizasyonların onların düşünce, duygu ve eylemleri üzerinde etkisi vardır. Bu düşünceler, duygular ve eylemler sırayla organizasyonun kendisini etkiler. Örgütsel davranış, bu etkileşimleri yöneten mekanizmaları inceler, örgütün hayatta kalmasına ve etkinliğine yardımcı olan davranışları belirlemeye ve teşvik etmeye çalışır (Ramirez, 2003, s. 46).

Örgütsel Davranış, eksikliklerimizi telafi etmeyecek, yetersiz planlamanın, beceriksiz örgütlenmenin veya yetersiz kontrollerin yerini tutamaz. Daha büyük bir sosyal sistem içinde işleyen birçok sistemden sadece biridir. Örgütsel Davranış, insanların, bireylerin ve grupların örgütlerde nasıl davrandıklarına ilişkin bilgilerin incelenmesi ve uygulanmasıdır. Bunu bir sistem yaklaşımı benimseyerek yapar. Yani insan-örgüt ilişkilerini tüm kişi, tüm grup, tüm örgüt ve tüm sosyal sistem açısından yorumlar (Tutar, 2002, s. 15-30).

Amacı, insan hedeflerine, organizasyonel hedeflere ve sosyal hedeflere ulaşarak daha iyi ilişkiler kurmaktır. OB, insan davranışı, değişim, liderlik, ekipler vb. gibi çok çeşitli konuları kapsar. Örgütsel davranışın hem bireyler üzerinde hem de örgütlerde göz ardı edilemeyecek kadar büyük etkisi vardır. İşletmeleri etkin ve verimli bir şekilde yürütmek için örgütsel davranış çalışması çok önemlidir (Zhang ve Lado, 2001, s. 147-156).

2.3. Sanal Örgüt ve Örgüt Yönetimi

Sanal örgüt teriminin bir hizmet ya da bir ürünün üretmedeki genellikle de geçici şekilde bir araya gelmesi bağımsız firmaların ağını tanımlamada kullanılmaktadır. Sanal örgüt genel olarak sanal ofisin, sanal ekiplerin ayrıca sanal liderlik şeklindeki terimlerle de ilişkilendirilmektedir. Sanal organizasyondaki, nihai hedefin, müşteri taleplerince yanıt olarak yenilikçiliği, yüksek kaliteyi, ürünü ya da hizmetleri sunmasıdır.

Bu anlamda *sanal* teriminin kökleri bilgisayar endüstrisindedir. Bir bilgisayar hakikatte sahip olduklarından daha çok depolama imkanına sahip göründüğünde, bunada sanal bellek denmektedir. Aynı biçimde, bir organizasyon türlü firmalardan kaynakları bir araya getirdiğinde, sanal olan bir organizasyon hakikatte sahip olduğundan daha çok yeteneğe sahip görünüyor (Kayworth ve Leidner, 2000, s.187-191).

Sanal kuruluşlarda ortakların, küresel bir pazar arayışında risklerini maliyetlerin ayrıca ödüllerinde paylaşılmasıdır. Bu kuruluşlardaki ortak özelliklerin ise belirli pazar fırsatlarını, birinci sınıftaki temel yeterliliği, bilgi ağlarını, birbirine bağımlı olan ilişkileri, ayrıca geçirgen sınıfları da motive eden amacı içermektedir.

Sanal organizasyonlar, belirli pazar fırsatları tarafından motive edilen yapılarını temsil etmektedir. ittifakın kurulmasından ayrıca fırsattan yararlanılmasından sonra ortakların yeni ortaklıklara da ittifaklara da geçmesi mümkün olabilir. Her ortak, sanal bir şirketteki pazarlama, üretim ya da tasarım gibi birinci sınıf bir temel yetkinliğe katkıda bulunmaktadır. Birden fazla şirketin birinci sınıf işlevler ve süreçler arasında sinerji yaratma yeteneği, anlatılmamış olasılıklar yaratır. Kuruluşlar bu yeni bağlantıları oluştururken, gelişmiş bilgi teknolojisi önemli bir unsur ve sanal bir kuruluşun başarısının anahtarı haline gelir. Sanal ofis, ekip üyeleri arasındaki bilgi akışını geliştirmek için ortak yazılım, masaüstü video konferansı ve intranet sistemlerini kullanabilir.

Sanal organizasyonun üyeleri, sırayla, birbirine bağlı olan ilişkiler ağı oluşturur. Bu ilişkiler, şirketlerin birbirlerine geçmişte olduğundan çok daha fazla bağımlı olmalarını ve benzeri görülmemiş seviyede güven talep etmelerini gerektiriyor. Güçlü karşılıklı bağımlılıklar, rakipler, tedarikçiler ve müşteriler işbirliği anlaşmalarına girdikçe kuruluşların sınırlarının bulanıklaşmasına sebep olur. Şirketle r arasındaki bu yeni ilişkiler, örgütleri yenilikçi yönetim uygulamalarını kullanmaya zorlamaktadır (Cascio, Wayne 1999).

Birbirine bağlı firmalardan oluşan bir ağı yönetme, sanal operasyonlar tasarlama, dahili ve harici bileşenlerle sanal ilişkiler oluşturma ve sürdürme, sanal ekipleri destekleme becerisi de dahil olmak üzere sanal ortamda liderlik etmek için gereken yeni liderlik becerilerini tartışıyor. ve sanal ekiplerin odaklanmasını sağlamak. Sanal bir organizasyonun lideri, geleneksel bir hiyerarşide gerekli olan becerilerden farklı olarak yeni bir dizi beceri talep eder (Cascio, Wayne 1999).

Sanal organizasyonun başarısı için bir diğer kritik unsur, organizasyonun birinci sınıf öğrenme sistemleri yaratma yeteneğidir. Bu öğrenme sistemleri, liderlerin birinci sınıf yetkinlikleri yaratmalarına ya da sürdürmelerine yardımcı olur. Etkili öğrenme sistemleri, organizasyon boyunca, ağ tarzında, organizasyon üyelerinin yenilikçi yeteneklerini geliştiren yollar yaratabilir. Dünya ekonomisinde bir kuruluşun liderlik konumunu sürdürme yeteneği, kuruluşların meydana çıkan tüketici taleplerine zarif ve hızlı çözümler geliştirmek için son teknoloji olmasını gerektirir (Lipnack ve Stamps, 1997, s.225).

Sanal organizasyonlar çok karmaşık ve sorunlu olabilir; başarılı oldukları kadar sık başarısız olurlar. Sanal organizasyonun birçok zorluğu arasında stratejik planlama ikilemleri, sınırların bulanıklaşması, kontrol kaybı ve yeni yönetim becerilerine ihtiyaç vardır (Clark, 1999, s.219-221).

Sanal yapıların ise bazı işletmeler üzerinde kontrol kaybına neden olabilmektedir. bu kontrol kaybının ise ortakların arasındaki iletişimi, koordinasyonu ayrıca güvenin yanı sıra yeni bir dizi yönetim becerisi gerektirir. Çalışanların örgütsel üyeliği, iş rollerini ayrıca sorumluluklarını, kariyer yollarını ve ast-üst ilişkileri konusunda artan belirsizliğe maruz olmaktadır. Bu belirsizlik, yönetimin ödülleri, faydaları, çalışan gelişimini, eleman alımını ve çalışanlarla ilgili diğer konuları yeniden düşünmesini gerektirmektedir. Bu organizasyon

biçimlerini yaratan ve sürdürebilen liderler geliştirmek çok mühim olmaktadır (Clark, 1999, s.219-221).

- İşbirliğini, güveni ve yetkilendirmeyi teşvik etmek gereklidir.
- Her ortağın katkıda bulunduğundan ve tanımlanabilir bir güç ya da varlık sağladığından emin olmak gerekmektedir.
- Beceri ve yetkinliklerin örtüşmediğinden, tamamlayıcı olduğundan emin olmak gerekmektedir.
- Ortakların uyarlanabilir olduğundan emin olmak gerekmektedir.
- Sözleşmeye dayalı anlaşmaların roller ve teslimatlar konusunda net ve spesifik olduğundan emin olmak gerekmektedir.
- Olabilirse, yüz yüze olan etkileşimi tamamen değiştirmemek gerekmektedir.
- Ekip başarısı için hassas olan eğitimi sağlamak gereklidir.
- Takımı geliştirmenin vakit aldığını kabul etmek gerekmektedir.
- Teknolojinin güvenilir ve uyumlu olduğundan emin olmak gerekmektedir.
- Yetkili ve ulaşılabilir teknik yardım sağlamak gerekmektedir (Lipnack ve Stamps, 1997, s.225).

3. SANAL ÖRGÜT ÜYELERİ İLE YÖNETİCİLERİN GEREKLİ ŞEKİLDE YETİŞTİRİLMESİ

Bilgiler, kuruluşlar için ayırt edici özelliklere sahip yeni ürün ve teknolojileri ortaya koymaktadır. Örgütsel çalışma teknikleri geliştirir. Bilgi çağında, her kuruluş bilgi teknolojileri üzerine faaliyetlerini yürütmektedir. Bilgi teknolojisi, kuruluşlardaki personelin yakın kontrolünü sağlar ve hata olasılığını azaltır. Kuruluşlar için gerekli olan zamanında değişikliklere zemin hazırlar. İdari görevler için gerekli bilgilerin toplanmasını da sağlamaktadır. Yöneticilere idari işleri planlamak ve yürütmek için daha fazla zaman verir. Bu nedenle, örgütsel yapı artık işe dayandırılamıyor; bilgiye bölünür. Bilgi teknoloji rekabet avantajı elde, verimlilik ve performans artırmak ve yeni görevler ve iş tanımları oluşturma üzerinde bir etkiye sahiptir. Bilgi teknolojilerinin örgütsel modeli olan sanal organizasyonlar, farklı bilgi ve uzmanlığa sahip kuruluşların ortak bir hedefe yönelik bütünleştirici iyonlarının bir sonucu olarak oluşturulmaktadır. Sanal kuruluşlar, farklı kuruluşlardan çeşitli kaynakları tek bir projede toplayarak yeni ürünlerle pazara giriyor ve değişen müşteri tercihlerine cevap veriyor. Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde uzmanlaşma, iş ve operasyonların hızlanması, maliyetlerin düşürülmesi ve küresel pazara açılma imkanı sunmaktadır. Bilgi teknolojisi, sürekli yenilenen ve gelişen yapısı ile virtüöz al kuruluşları için en önemli başarı faktörlerinden biridir. Sanal kuruluşlar, kuruluşun çalışma ortamlarında ve görevlerinde personel için dinamik değişiklikleri destekler. (Cascio, 1999, s.7).

Kuruluşların üretken olmasının temel koşulu daha az girdi ile daha fazla üretim yapmaktır. Organizasyon faaliyetlerinde verimlilik sağlamak için zaman ve maliyet tasarrufu sağlamanın yanı sıra müşteri memnuniyetini sağlamak da önemlidir. Müşterilerin kuruluşlardan beklentileri, mal ve hizmet tercihleri arasında farklılıkları vardır. Küreselleşme, kuruluşlar arasındaki rekabeti teşvik eder. Artan küresel rekabetle birlikte mal ve hizmetlerinin maliyetini düşürmek daha da önemli hale gelmiştir. Bu bakımdan kuruluşlar yatırımlarını bilgi teknolojisine dönüştürüyor. Bilişim teknolojisi, kurumların doğru bilgiye hızlı ulaşmasına yardımcı olmakta, seçeneklerinin belirlenmesinde hızlı ve doğru kararlar almaktadır. Bilgi teknolojilerinin en önemli avantajlarından biri, bilginin verimli bir şekilde işlenmesi, saklanması ve gerektiğinde bu bilgilere erişimin kolay olmasıdır. Bilgi teknolojileri, günümüz kuruluşlarının tüm yönetimsel faaliyetlerine çok fazla zaman ayırmıştır. Farklı kuruluşların stratejik planlarında inovasyona dayalı teknolojik girişimlerin

varlığı bunun bir göstergesidir. Bilgi teknolojileri, bölümler ve bölümler arasındaki iletişiminde, hiyerarşik seviyelerin azaltılmasında, personelin yönetim süreçlerine katılımında önemli bir role sahiptir. Bilgi teknolojisi, karar verme sürecinin kuruluşlarda etkinliğini artırmıştır. İşlerin süreçlerinin kısaltılmasında ve kurum içinde değişim yönetimi, bilgi teknolojisinin maliyet düşürücü etkisi yaygın olarak görülmektedir. Klasik organizasyon yapılarının dönüşümü için bilgi teknolojisinin önemli yeniliklerinden biri sanal organizasyonlardır (Kök, 2006, s. 123-140).

Sanal organizasyonlar, farklı bölgelerdeki kuruluşlar tarafından belirli mal ve hizmetlerin üretimi için bilgi ve iletişim teknolojilerinin birbirine bağlı kanallarıdır. Böyle bir yapı, kuruluşların farklı bilgi ve spesifikasyonlarla entegrasyonunun sonucudur. Sanal organizasyonlar, iletişim teknolojileri aracılığıyla ortak bir hedefe doğru işbirliğine giden postmodern organizasyon türleri arasındadır. Sanal kuruluşların değişen müşteri taleplerine anında yanıt vermesi önemlidir. Sanal bir kuruluş esnek hareket etme yeteneğine sahiptir. Bu tür organizasyonlardaki çalışanlar belirli alanlarda uzmanlaşmıştır ve kuruluşun temel becerilerini daha etkili bir şekilde kullanabilir, ancak sanal organizasyonların oluşumu, farklı sektörlerden kuruluşlar arasında karşılıklı bir güven ilişkisi gerektirir (Century, 1995, s. 113-120).

Farklı çalışma stillerine sahip kuruluşlar arasında çatışma yönetimi sağlamak da zordur. Sanal organizasyonlardaki operasyonel faaliyetlerin ve personelin kontrol altına alımında da sorunlar ortaya çıkabilir. Bu durum personelin performance'lerinin doğru değerlendirilmesini de zorlaştırır (Kök, 2006, s. 123-140).

Bilgi İşlem Süresi: Bu dönemde bilgisayarlardan beklenen en önemli fayda, kuruluşun verimli çalışmasını sağlamak için fabrikanın otomasyonudur. Bu otomasyonun bir sonucu olarak, 1970'lerde, organizasyonlarında mavi yakalı işçilerde bir azalma oldu ve bu süreç 1980'lere kadar devam etmiştir (Frediksen, 1982, 99).

Mikro Dönem: 1980'li yılların başında geliştirilen bilgi çalışanları şapkası ile bilişim teknolojilerinin kullanımına dayanmaktadır. Orta düzey yöneticilerin ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan yeni paradigma, örgüt personelinin etkinliğini ve verimliliğini artırmak için gerçekleştirilen bilgilendirici bir çabadır. Mikro bilgisayarlar ve kelime işlemciler gibi buluşlar bu dönemin bir kilometre taşı olmuştur (Nilles, 1998, s. 145).

Ağ Dönemi: Bu dönemde ağlar kuruldu ve bilgisayarlara yayıldı. Bilişim teknolojisi kadrolarına alt düzey işlerin otomasyonu ile bilgi verilmektedir. Bilgi çalışanlarına gerekli verileri sağlayan sistemler alanında yatırım ve sistem geliştirme faaliyetleri yoğunlaştırılmıştır. Böylece, bilişim teknolojisi bilginin toplanması, depolanmasının, işlenmesinde ve görüntülenmesinde ve kontrol edilmesinde aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır (O'Brien vd., 1982, s. 18-36).

Dijital bilişim teknolojilerinin performansı için yazılım. İletişim teknolojileri, dijital formda bilgi aktarımı için araçlar, yöntemler ve ağlar üretmiştir. Tanıtım teknolojileri, dijital bilgileri görüntüleyecek çeşitli çıktı araçları oluşturmuştur. Bilişim teknolojilerinin olumlu ve olumsuz etkilerini incelemek gerektiğinde ise Bilişim sistemleri kağıt üzerindeki belgeleri insanlardan çok daha hızlı hesaplayabilir ve işleyebilir. Milyonlarca insana anında bilgi ulaştırıyor. Organizasyonlarının satın alınan ürünler ve müşteri tercihleri hakkında daha fazla bilgi edinmesine yardımcı olur. Ancak bu tür sistemler, personel tarafından gerçekleştirilen mesleklerin kaybolmasına yol açabilir (Pang, 2001, s. 42-47).

Bilişim sistemleri aracılığıyla insanlar hakkında detaylı bilgi toplanması özel hayatın gizliliğini ihlal eder. Bilişim sistemlerinin aşırı kullanımı teknoloji kaynaklı strese ve diğer sağlık sorunlarına yol açabilir. Bilişim syste ms'nin başarısızlığıiş yerinde birçok aktiviteyi aksatabilir (Wiesenfeld, Raghuram, Garud, 1999, s.777-790)

Lider. sanal örgütlerde çalışanların kendi kendilerini denetledikleri oto kontrol sistemi sağlamalıdır. Yöneticiler, örgütlerde davranışsal ve yapısal özellikleri devamlı gelişme, yaratıcılık, öğrenme ve yeniliğe dayandırmalıdır. Örgüt üyelerine verdikleri eğitimlerle sorgulama yeteneklerini, esneklik, tolerans ve otonomi özelliklerini geliştirmelidirler. Özetle sanal örgütte yöneticilerin başarılı olabilmeleri için aşağıdaki özellikleri taşımaları gerekmektedir (Cascıo, 1999, s.1-13).

- Gözetim, denetim alanı dışında olduklarında da çalışanların görevleri yerine getireceğine yönelik bir inanca sahip olmak,

- Pozitif ve net bir duruşa sahip olmak,

- Çalışanlarla uzakta ya da bir arada olsa da, resmi veya resmi olmayan manada doğru iletişim kurabilme yeteneklerine sahip ve hâkim olmak ve bu konuda kendilerini geliştirmek önemli unsurlardandır. (Cascıo, 1999, s.1-13).

SONUÇ

Bilgi toplumunun im önemli göstergelerinden biri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin örgütsel ve sosyal düzeyde kullanımının artmasıdır. Bilgi teknolojisinin kullanımıyla, kuruluşlar ve personel arasındaki engeller aşılanmıştır. İş süreçlerinin otomasyonu ile işler giderek rutin hale gelmiş, uzmanlaşma önem kazanmıştır. Kuruluşlar, sundukları mal ve hizmetlerle ilgili müşteri tercihleri hakkında daha fazla bilgiye sahiptir. Organizasyondaki yeni çalışma stilleri teknolojik değişikliklerle ortaya çıkmıştır.

Yetenek yönetimi gerektiren yeni işlerle birlikte, yüksek nitelikli eğitim ve beceri düzeylerinde personel istihdam etme ihtiyacı da artmıştır. Kuruluşlar, bilgi tekno günlüklerini ileri atlamak için stratejik bir silah olarak kullanmaya başladı. Yenilikçi ve farklı stratejiler, kuruluşlar için küresel bir rekabet avantajı sağlar. Müşteri profili ve tercihlerine uygun olarak kaliteli mal ve hizmet üretimi önem kazanmıştır. Bilgi teknolojileri hiyerarşik yapılar yerine, ekiplere dayalı geçici proje tabanlı organizasyon oluşumlarını ve organizasyon türlerini tanıttı. Personelin işlerini ve operasyonlarını kontrol etme ihtiyacını azaltır. Böylece örgütsel çalışma düzeni hızlanıyor ve verimlilik artıyor. Bu durumda, operatörün iç, dış maliyetlerini ve işletme maliyetlerini azaltır.

Örgütsel karar merkezlerinin iyi koordine olduğu ve bilgi teknolojileri aracılığıyla güçlü ağlarıyla entegre olduğu görülmektedir. Gerekli bilgilerin toplanması, saklanması ve değerlendirilmesi etkinliği sağlanarak yöneticilerin rasyonel karar verme yeteneği artırılmıştır. Yeni organizasyon türünde yetki ve sorumluluk daha düşük seviyelere aktarılır. Bu, astların iş yapma şeklini geliştirir ve astlara sorumluluk bilinci verir. Yöneticiler rutin operasyonlardan ziyade çok uzun organizasyon stratejileri üzerinde dururlar. Birimler ve bölümler arasındaki koordinasyon arttığı için kuruluşlar yatay bütünleştirmeye kaymıştır. İş süreçlerinin kısalmasıyla örgütsel performansta iyileşmeler gözlenmiştir.

Bilgi teknolojilerinin organizasyonel modu olan sanalkuruluşlar, hiyerarşik ve merkezi bir organizasyon yerine merkezi olmayan bir piyasa mekanizması önermektedir. Yatay ve çapraz iletişim, sanal organizasyonlarda kuruluşların karşılıklı işbirliğine dayalı olarak daha yoğundur ve farklı bilgi ve spesifikasyonları müşteri talepleri büyük öneme sahiptir. Stratejik iş ortaklarının misyon ve vizyon yönünde belirlenmesi ile sanal organizasyonlar da kadroların sinerjik kapasitesinden yararlanmaktadır. Özellikle organizasyon ve coğrafi sınırların aşılmasıyla ekip çalışması teşvik edilir, ancak sanal kuruluşların başarısı için interaktif iletişimin etkin bir şekilde sağlanması gerekir. Ortak bir örgüt kültürünün oluşturulması, örgütsel vizyon doğrultusunda stratejik eyleme olanak sağlar. Sanal organizasyonlarda liderlik önemli bir konudur. Lider, sanal ortamda işbirliği yapma, güvenme ve etkili bir şekilde

iletişim kurma yeteneğine sahip olmalıdır. Bu tür organizasyonların başarısında en önemli faktörlerden biri, küresel rekabet sonucunda sürekli değişen ve gelişen teknolojik gelişmelerin takibidir. Günümüzde bilgi teknolojilerinin sunduğu bilgilerinden yararlanmayan bir kuruluşun ayakta kalması zordur.

KAYNAKÇA

Akkirman, A. D. (2004). Sanal İşyerinde Örgütsel Davranış. Aktüel Yayınları: İstanbul.

Cascio, W. (1999). Virtual Workplaces: Implications for Organizational Behavior. Trends in Organizational Behavior, John Wiley and Sons: New York.

Century. (1995)Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, Inc.,. Factors in Dealing with Constant Change." Team Performance Management 10, no. 5-6 (2004): 112–120.

Clark, K. (1997). Home is Where the Work is. Fortune November, 24

Frederiksen, L. W. (Ed.). (1982). Handbook of organizational behavior management. New York: Wiley.

Grumshaw, D. & Sandy F. T. (1998), "Sanal Organizasyonun İş Avantajları", (Edt. Magid Igbaria ve Margaret Tan), Sanal İşyeri, IDEA Group Publishing, ABD, s.45-71.

Kayworth, T. & Leidner D. (2000). The Global Virtual Manager: A Prescription for Success. European Management Journal 18(2):183-193.

Koçel, T. (2005). İşletme Yöneticiliği. Arıkan Basım Yayım Dağıtım: İstanbul

Kök, S. B.(2006), "Bilişim Teknolojilerinin Yönetsel ve Örgütsel Etkileri", Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı.2, ss.123-140.

Lipnack, J. & Stamps, J. (1997). Virtual Teams:Reaching Across Space,Time and Organizations with Technology. John Wiley and Sons Inc:New York.

Nilles, J. (1998). Managing Teleworking: Strategies for Managing the Virtual Workforce. John Wiley a Sons Inc.:NewYork.

O'Brien, R. M., Dickinson, A. M., & Rosow, M. P. (Eds.). (1982). Industrial behavior modification. New York: Pergamon Press

Pang, L. (2001), "Understanding Virtual Organizations." Information Systems Control Journal 6: 42–47.

Ramirez, R. V. (2003), Bilgi Teknolojisi ve Organizasyon geliştirme çabalarının Firmaların Performansı üzerindeki etkisi, Ann Arbor, ProQuest Information and Learning Company, ABD.

Tutar, H. (2002) "Sanal Ofislerde Koordinasyon ve İletişim: Teorik Çerçeve", Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:2, ss.15-30.

Zhang, M. J. & Lado, A. (2001), "Bilgi Sistemleri ve Rekabet Avantajı: Yetkinlik Tabanlı Bir Görünüm", Technovation, Cilt:21, I:3, s.147-156.

Wiesenfeld B., Raghuram S. & Garud R. (1999). Communication Patterns as Determinants of Organizational Identification in a Virtual Organization, w: „Organization Science", nr 10, s. 777–790.

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN SPORDA AHLAKTAN UZAKLAŞMA DÜZEYLERİ

Aydan ERMİŞ
Öğretim Görevlisi Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Seda SABAH
Dr, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Soner ÇANKAYA
Prof. Dr. Öğretim Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun

GİRİŞ

Spor belli kurallar çerçevesinde bireysel veya grup şeklinde uygulanan, ruhsal ve bedensel açıdan sağladığı katkının yanı sıra aynı zamanda meslek olarak da yürütülen bir kültür olgusu olarak karşımıza çıkmaktadır (Şentürk, 2012). Buna ilaveten spor geniş kitlelere yayılması, boş zamanın değerlendirilmesi ve sağlıklı bireyler yetiştirilmesi hususunda oldukça önem taşımaktadır (Keten,1993).

Spor; rekabet, hırs, mücadele kavramlarını içerisinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bu süreçte sporcu kazanma amacıyla istemli veya istemsiz olarak olumsuz davranışlar sergilemektedir. Spor ortamında kabul görmüş olumsuz davranışlar sportmenlik veya etik dışı davranışlar olarak adlandırılmaktadır. Aynı zamanda bu kavramlar ahlak ile ilişkilendirilmektedir. Ancak ahlak kavramı sporcunun sadece oyun süresince kurallara uyması değil yardımsever, saygılı, adaletli, dürüst, güvenilir olması ve sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gibi hususları da içerisinde barındırmaktadır (Atalay, 2016).

Günümüzde spor çeşitli branşları barındırmakla birlikte bireylerin sağlıklı bir yaşam sürmelerine olanak tanımasının dışında profesyonel veya amatör olarak yapılmaktadır. Bu süreçte maddiyat, kazanma hırsı, antrenör, yönetici, taraftar vb. baskılar sporcuda ahlak anlayışından uzaklaşarak ne olursa olsun kazanmalıyım düşüncesini ön plana çıkarmaktadır (Balçıkanlı, 2016). Dolayısıyla bu çalışmada spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın yürütülmesi hususunda Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Kararı (karar no: 2021/439) ile onay alınmıştır. Çalışmada öğrencilerin sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma tarama araştırma modelindedir. Araştırmanın evrenini Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrenciler; örneklem grubunu ise tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 114 öğrenci oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği; Boardley ve Kavussanu (2008) tarafından geliştirilmiş olup ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Gürpınar (2015) tarafından yapılmıştır. Ölçek 8 maddeli, 7'li likert tipli (Hiç katılmıyorum 1, katılmıyorum 2, biraz katılmıyorum 3, tarafsızım 4, biraz katılıyorum 5, katılıyorum 6 ve tamamen katılıyorum 7) ve tek faktörlüdür. Ölçek maddelerin tamamı olumuz anlam taşımakta olup, alınan yüksek puanlar sporcuların daha çok ahlaktan ayrıldıkları anlamına gelmektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcıların ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile güvenirlilik katsayıları (cronbach alpha=0,890) hesaplanmıştır. Katılımcıların ölçek maddelerine verdiği cevaplardan elde edilen toplam puanların kişisel bilgi formundaki değişkenlere göre normal dağılım gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile belirlenmiştir (P<0,05). Çalışmada, ölçek toplam puanların ve alt boyut toplam puanlarının cinsiyet, branş vb. değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği Mann Whitney U testi ile, okuduğu sınıf veya bölüm vb. gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ise Kruskal Wallis H testi ile belirlenmiştir. Katılımcıların yaşı ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğinden aldığı toplam puanlar arası ilişki Spearman Sıra korelasyon katsayısı ile belirlenmiştir. Araştırma bulguları n, ortalama ve standart sapma, ortanca ve IQR değerleri ile gösterilmiş olup, sonuçlar p<0,05 önem seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir. Puanlamaya göre 3 seviyeli (düşük-orta-yüksek) düzey belirleme genellikle iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan birincisinde ahlak düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama puanından standart sapma puanı çıkartılarak ve eklenerek ahlak düzeyleri için düşük-orta –yüksek gruplar oluşturulur (ortalamaya göre ± 1 standart sapma değerleri sınırları oluşturmakta) (Öksüz, 2012); ikincisinde ise ortanca değerin (Q2) sağındaki ve solundaki yüzdelik değerlere (sınırları Q1-Q3 oluşturmakta) göre düşük-orta-yüksek gruplar oluşturulur. İlk yöntem genellikle verilerin hata terimleri normal dağılım gösterdiğinde, ikinci yöntem ise normal dağılım göstermediği durumlarda tercih edilir. Çalışmada normallik varsayımı sağlanmadığı için, araştırmada ahlak ölçeğinden alınan ölçümlerin medyan değeri (Q2) = 17,00, Q1 değeri 11, Q3 değeri ise 29 olarak bulunmuştur. Bu sebeple katılımcıların ahlak düzeyleri, ölçekten alınan toplam puanlara ait medyan değerleri 8-11 aralıkta ise düşük, 12-29 aralığında ise orta, 30-56 aralığında ise yüksek olarak yorumlanmıştır. Tüm istatistiksel hesaplamalar SPSS 22.0 V istatistik paket programda yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%	Gelir Düzeyi	n	%
Kadın	49	43,0	Düşük(Gelir<Gider)	24	21,1
Erkek	65	57,0	Orta (Gelir=Gider)	90	78,9
Toplam	114	100,0	Toplam	114	100,0

Bölüm	n	%	Sınıf	n	%
BSÖ	12	10,5	1.sınıf	27	23,7
ANT	11	9,6	2.sınıf	42	36,8
SYB	26	22,8	3.sınıf	35	30,7
REK	65	57,0	4.sınıf	10	8,8
Toplam	114	100,0	Toplam	114	100,0

Mezun Olunan Lise	n	%	Branş	n	%

Anadolu	28	24,6
Meslek	46	40,4
Özel	10	8,8
Düz	30	26,3
Toplam	114	100,0

Bireysel	66	57,9
Takım	48	42,1
Toplam	114	100,0

Çalışma 49 kadın, 65 erkek olmak üzere toplam 114 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 66'sı bireysel, 48'i ise takım spor branşına sahiptir. Ayrıca öğrencilerin 65'i rekreasyon, 26'sı spor yöneticiliği, 11'i antrenörlük, 12'si beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde öğrenim görmektedir. Öğrenci grubunun çoğunlukla meslek lisesi mezunu ve orta düzeyde gelire sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır (Tablo 1).

Yapılan araştırmada katılımcıların yaşı ile Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Düzeyleri arasında istatistiki olarak anlamsız negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (r=0,047; P=0,623).

Tablo 2. Katılımcıların cinsiyetine göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri

Cinsiyet	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Kadın	49	18,98	11,93	15,00	16,50	0,089
Erkek	65	22,22	11,81	21,00	18,00	

Katılımcıların cinsiyetine göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri incelendiğinde; katılımcıların cinsiyeti ile sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların gelir düzeyine göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri

Gelir Düzeyi	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Düşük(Gelir<Gider)	24	18,79	10,16	15,50	13,75	0,531
Orta (Gelir=Gider)	90	21,37	12,33	18,00	18,50	

Katılımcıların gelir düzeyine göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri incelendiğinde; katılımcıların gelir durumu ile sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların okuduğu sınıfa göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri

Sınıf	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
1.sınıf	27	21,26	10,38	20,00	17,50	0,223
2.sınıf	42	22,29	13,43	15,50	19,25	
3.sınıf	35	20,49	11,87	17,50	18,50	
4.sınıf	10	14,70	8,01	12,00	14,00	

Katılımcıların okuduğu sınıfa göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri incelendiğinde; katılımcıların okuduğu sınıf ile sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların okudukları bölüme göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri

Bölüm	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
BSÖ	12	19,92	10,10	23,00	17,50	0,857
ANT	11	17,55	8,21	16,00	18,00	
SYB	26	23,65	15,57	17,00	28,00	
REK	65	20,42	11,07	17,50	17,75	

Katılımcıların okudukları bölüme göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri incelendiğinde; katılımcıların okudukları bölüm ile sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların branşlarına göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri

Branş	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Bireysel	66	20,29	12,53	15,00	17,75	0,319
Takım	48	21,56	11,10	20,00	16,50	

Katılımcıların sahip oldukları branş türüne göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri incelendiğinde; katılımcıların sahip olduğu branş türü ve sporda ahlakta uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 7. Katılımcıların mezun oldukları liseye göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri

Mezun Olunan Lise	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Anadolu	28	21,07	13,12	18,00	16,25	0,757
Meslek	44	19,91	12,27	14,50	18,75	
Özel	10	21,20	7,22	22,50	12,75	
Düz	30	22,13	12,09	21,50	20,00	

Katılımcıların mezun oldukları lise ve sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri incelendiğinde; katılımcıların mezun oldukları lise ve sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Elde edilen verilerin analizi neticesinde katılımcıların yaşı, cinsiyeti, gelir düzeyi, okudukları bölüm, sınıf, sahip oldukları branş ve mezun oldukları lise ile sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Literatürde araştırma bulgularıyla benzerlik ve farklılık gösteren diğer çalışmalar incelendiğinde; gelir durumu azaldıkça ahlaki olgunluk düzeyinde artış görüldüğü (Gümüş, 2015), sporda tecrübe ile ahlaki davranış düzeyinde ters ilişki olduğu, tecrübe arttıkça sporcunun ahlaki davranış boyutunda azalma görüldüğü (Gürpınar, 2014), düzenli olarak sportif faaliyetlere katılımın ahlaki özellikleri olumlu yönde etkilediği (Woods, 2011), yaş arttıkça ahlaki davranış düzeyinin azaldığı (Lee vd., 2007), kasti olarak rakip oyuncuyu sakatlama ve kurallara aykırı davranışların sergilendiği (Kavussanu, 2006), cinsiyet açısından ahlaki olgunluk düzeyinin anlamlı farklılık göstermediği (Jankowski, 2002) şeklinde bulgulara ulaşılmıştır.

Çalışmanın genel itibariyle öğrencilerin sporda ahlaktan uzaklaşma düzeylerinin orta seviyede olduğu tespit edilmiştir. Sporda mücadelenin yanında rekabet duygusunun da yoğun bir şekilde yaşandığı bir gerçektir. Ancak bu durumun barış ve kardeşlik çerçevesi içerisinde aynı zamanda sportmenlik ve etik değerler doğrultusunda yapılması önem arz etmektedir. Bu

nedenle öğrencilerin spor ahlakından uzaklaşmamaları için, özellikle sporcuların, çocukluk döneminde antrenörleri tarafından bu hususta bilgilendirilmesi ve o yönde eğitilmesi gerekmektedir. Her ne olursa olsun sporcular birbirlerine kötü söylemlerde bulunmamalı, şiddet içerikli davranışlar sergilememeli, kurallara uygun bir şekilde diğer sporculara da örnek olacak düzeyde tutum ve davranışlar sergilemelidirler. Aynı zamanda sporda kazanmanın yanında kaybetmenin de doğal bir durum olduğu sporculara bu süreçte aşılanmalıdır. İlaveten sporcu yetiştiren ve bu hususta eğitim veren tüm kurum ve kuruluşlarda sporculara yönelik sporda etik ve ahlak konularını içeren ders, kurs, seminer vb. eğitimlere yer verilmesi önem arz etmektedir. Son olarak çalışma konusuyla alakalı diğer araştırmacılar tarafından literatüre katkı sağlamak amacıyla daha geniş bir örneklem grubuyla nicel ve nitel çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Atalay, A. (2016). Türkiye'de üniversitelerde eğitim gören öğrenci-sporcuların ahlaki karar alma tutumları, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (4)31, 53-66.

Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2008). The moral disengagement in sport scale short. Journal of sports sciences, 26(14), 1507-1517

Gümüş, E. (2015). Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre ortaokul öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeyi ile cinsiyet rollerinin incelenmesi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum

Gürpınar, B. (2014). Sporcu Ortaokul ve lise öğrencilerinin spora ait değişkenler açısından ahlaki karar alma tutumları. Eğitim ve Bilim, 39(176).

Gürpınar, B. (2015). Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği Kısa Formunun Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Ankara Üniv Spor Bil Fak, 13(1), 57- 64.

Kavussanu M, Seal AR, & Phillips DR. (2006). Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: age differences across adolescence and the role of motivational variables, Journal of Applied Sport Psychology, 18: 326-344.

Lee, M.J., Whitehead, J., & Ntoumanis, N. (2007). Development of the attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). Psychology of Sport and Exercise, 8(3), 369-392.

Jankowski, H. (2002). Moral reasoning and its relationship to parenting style, religious commitment and gender. Kean University. Yüksek Lisans Tezi, United States.

Keten, M. (1993). *Türkiye'de Spor*. 2. Baskı. İstanbul: Polat Ofset. (1993).

Öksüz, Y. (2012). Üniversite öğrencilerinin özerklik düzeyleri ile vücut algıları arasındaki ilişki. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 69-77.

Sezen Balçıkanlı, G . (2016). Yarışma sporlarının ahlaksal amacı . Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 8 (1), 47-51. https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuspd/issue/27059/284748

Şentürk H.E. (2012). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Ders İçi Tutum ve Davranışları ile Kullandıkları Özel Öğretim Yöntemlerinin, Ortaöğretim Öğrencilerinin Beceri

Öğrenimleri ile Spor Alışkanlığı Kazanımları Üzerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

Woods, R. (2011). Social issues in sport 2nd. ABD: Human Kinetics

BİREYSEL VE TAKIM SPORUYLA UĞRAŞAN BİREYLERİN BAŞARISIZLIĞA YÖNELİK KORKU DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Aydan ERMİŞ
Dr. Öğretim Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Seda SABAH
Dr, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Soner ÇANKAYA
Prof. Dr. Öğretim Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun

GİRİŞ

İnsan yaşamında belli hedeflerin olması başarının sağlanması hususunda oldukça etkili bir durumdur. Bu durum sporda da aynı şekilde kendini göstermektedir. Sporcu ilgilendiği spor branşında başarı elde etmek amacıyla belli hedefler doğrultusunda planlama yapar ve o doğrultuda ilerler. Diğer taraftan başarısızlık korkusunun ise sporcunun performansını olumsuz etkilediği de bilinmektedir (Conroy vd., 2001).

Sporcular başarısızlık korkusunu istediklerini elde edememekten endişe duyduklarında geliştirmektedirler. Bunun yanı sıra olumsuz sosyal değerlendirme, utanç, hayal kırıklığına uğratma, beklentileri karşılayamama, saygı kaybetme, hata yapma vb. faktörler de sporcuların korku durumunu etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Şeker, 2017).

Nitekim bu süreçte sporcunun yüksek performans sergilemesinde fiziksel yeterliğinin dışında psikolojik yeterliği de oldukça önemlidir (Jackson, Thomas vd., 2001). Bu bağlamda müsabaka öncesinde psikolojik açıdan kendini yeterli hissetmeyen sporcunun düşük performans sergilemesi ve beraberinde başarısızlığın gelmesi kuvvetle muhtemeldir. Spor yapan bireylerin zaman zaman hissettikleri başarısızlık korkusu iyi bir şekilde yönetilmesi veya başa çıkılması gereken psikolojik bir olgudur (Engür, 2017). Dolayısıyla tüm bunlardan yola çıkarak çalışmada, bireysel ve takım sporuyla uğraşan bireylerin başarısızlığa yönelik korku düzeylerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

MATERYAL ve METOT

Araştırmanın yürütülmesi hususunda Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Kararı (karar no: 2021/437) ile onay alınmıştır. Çalışmada bireysel ve takım sporuyla uğraşan bireylerin başarısızlığa yönelik korku düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma betimsel araştırma deseninin bir çeşidi olan tarama araştırma modelindedir. Çalışmanın evrenini Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören bireysel ve takım sporuyla uğraşan sporcular oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 161 bireysel ve takım sporcu oluşturmaktadır.

Çalışmada veri toplama aracı olarak Conroy (2001) tarafından geliştirilen, Kahraman ve Sungur (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanan *Performans Başarısızlık Değerlendirme Envanteri kullanılmıştır.* Ölçek 25 maddeden oluşmakta olup 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin alt boyutları; Birisinin Öz-Yargısını Değerini Azaltma Korkusu (1, 4, 7, 16. Maddeler), Belirsiz Gelecek Korkusu (2, 5, 8, 12.) Önemli Kişileri Hayal Kırıklığına Uğratma Korkusu (3, 6, 9, 14, 19) Utanç ve Mahcubiyet Deneyimleme Korkusu (10, 15, 18, 20, 22, 24, 25) Önemli Kişilerin İlgisini Yitirme Korkusu (11, 13, 17, 21, 23. Maddeler) şeklindedir.

Araştırmada Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile güvenirlilik katsayıları (cronbach alpha) hesaplanmıştır. Aşağıda belirtilen tabloda değerlendirme kriterlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Özdamar, 1999). Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevapların iç tutarlılığı orta ve yüksek düzeyde yeterli bulunmuş olması nedeni ile herhangi bir maddenin çıkarılmasına gerek kalmamıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait iç tutarlılık katsayıları

Ölçek	İç Tutarlılık Katsayısı	Değerlendirme
Başarısızlık	0,949	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Utanç ve Mahcubiyet Deneyimlere (UMD)	0,877	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Öz-Yargısının Değerindeki Azalma (ÖYDA)	0,794	Orta Düzeyde Güvenilir
Belirsiz Gelecek (BG)	0,669	Orta Düzeyde Güvenilir
Önemli Kişilerin İlgisini Yitirme (ÖKİY)	0,888	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Önemli Kişileri Hayal Kırıklığına Uğratma (ÖKHKU)	0,799	Orta Düzeyde Güvenilir

Katılımcıların ölçek maddelerine verdiği cevaplardan elde edilen toplam puanların kişisel bilgi formundaki değişkenlere göre normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov ($n \geq 50$) ve Shapiro-Wilk ($n<50$) testi ile belirlenmiştir ($P>0,05$). Çalışmada, ölçek toplam puanlarının ve alt boyut toplam puanlarının cinsiyet, branş vb. değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği Student testi ile, okuduğu sınıf veya bölüm, gelir düzeyi vb. gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Analizi (One-way ANOVA) ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Araştırma bulguları n, ortalama ve standart sapma ile gösterilmiş olup, sonuçlar $p<0,05$ önem seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir. Tüm istatistiksel hesaplamalar SPSS 22.0 V istatistik paket programda yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%
Kadın	59	36.6
Erkek	102	63.4
Toplam	161	100.0

Branş	n	%
Takım	84	52.2
Bireysel	77	47.8
Toplam	161	100.0

Bölüm	n	%
BSÖ	11	6.8
ANT	59	36.6
SYB	74	46.0
REK	17	10.6
Toplam	161	100.0

Sınıf	n	%
1.sınıf	6	3.7
2.sınıf	30	18.6
3.sınıf	62	38.5
4.sınıf	63	39.1
Toplam	161	100.0

Mezun Olunan Lise	n	%
Anadolu	57	35.4
Meslek	50	31.1
Özel	19	11.8
Düz	26	16.1
Spor Lisesi	9	5.6
Toplam	161	100.0

Gelir Düzeyi	n	%
Düşük(Gelir<Gider)	43	26.7
Orta (Gelir=Gider)	118	73.3
Toplam	161	100.0

Çalışmada 59 kadın, 102 erkek olmak üzere toplam 161 öğrenci üzerinde anket uygulamaları yürütülmüştür. Öğrencilerin 84'ü takım, 77'si ise bireysel spor branşına sahiptir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 74'ü spor yöneticiliği, 59'u antrenörlük, 17'si rekreasyon, 11'i ise beden

eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde öğrenim görmektedir. Bunların yanı sıra öğrenci grubunun çoğunlukla Anadolu lisesinden mezun olduğu ve orta düzeyde gelire sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların yaşı ile başarısızlık düzeyleri arası ilişki

		Başarısızlık	UMD	OYDA	BG	OKİY	ÖKHKU
Yaş	r-değeri	-0,126	-0,133	-0,122	0,014	-0,110	-0,165
	P-değeri	0,111	0,094	0,123	0,856	0,165	0,037

Yapılan araştırmada katılımcıların yaşı ile Başarısızlık Düzeyleri ve UMD, OYDA, OKİY alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamsız negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşı ile ÖKHKU alt boyut toplam puanı arasında istatistiki olarak anlamlı fakat zayıf düzeyde negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşı ile BG alt boyut toplam puanları arasında ise istatistiki olarak anlamsız pozitif bir ilişki tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların cinsiyetine göre başarısızlık düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Kadın (n=59)		Erkek (n=102)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Başarısızlık	56,81	21,62	62,28	20,83	0,115
UMD	16,17	7,28	17,74	6,65	0,166
ÖYDA	8,02	3,28	8,46	3,65	0,442
BG	9,69	3,44	10,28	3,74	0,323
ÖKİY	10,27	5,11	11,43	5,18	0,170
ÖKHKU	12,66	4,83	14,37	4,94	0,034

Katılımcıların cinsiyetlerine göre başarısızlık düzeyleri arasında sadece Önemli Kişileri Hayal Kırıklığına Uğratma (ÖKHKU) alt boyutu açısından anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere nazaran ÖKHKU ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların gelir durumuna göre başarısızlık düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Düşük(Gelir<Gider) (n=43)		Orta (Gelir=Gider) (n=118)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Başarısızlık	59,16	21,94	60,69	21,04	0,688
UMD	16,65	7,26	17,35	6,79	0,573
ÖYDA	8,37	3,90	8,27	3,38	0,873
BG	9,37	3,34	10,32	3,72	0,143
ÖKİY	11,12	5,48	10,97	5,07	0,871
ÖKHKU	13,65	4,52	13,78	5,12	0,885

Çalışmada katılımcıların gelir durumuna göre başarısızlık düzeyleri arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların okudukları sınıflara göre başarısızlık düzeyleri

Sınıf	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Başarısızlık Ölçeği Toplam Puanı				
1.sınıf	6	68,50	8,78	0,479
2.sınıf	30	55,63	17,73	
3.sınıf	62	61,24	23,14	
4.sınıf	63	60,76	21,54	
UMD Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	6	20,00	4,47	0,238
2.sınıf	30	15,03	6,00	
3.sınıf	62	17,47	7,13	
4.sınıf	63	17,60	7,17	
ÖYDA Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	6	9,17	3,43	0,822
2.sınıf	30	8,17	3,44	
3.sınıf	62	8,52	3,88	
4.sınıf	63	8,06	3,22	
BG Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	6	10,83	2,99	0,801
2.sınıf	30	9,67	2,94	
3.sınıf	62	9,94	3,61	
4.sınıf	63	10,32	4,03	
ÖKİY Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	6	14,33	1,37	0,217
2.sınıf	30	9,90	4,25	
3.sınıf	62	11,45	5,67	
4.sınıf	63	10,78	5,16	
ÖKHKU Alt Boyut Toplam Puanı				
1.sınıf	6	14,17	3,82	0,758
2.sınıf	30	12,87	4,78	
3.sınıf	62	13,87	5,16	
4.sınıf	63	14,00	4,99	

Katılımcıların okudukları sınıf durumuna göre başarısızlık düzeyleri arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 7. Katılımcıların okudukları bölüme göre başarısızlık düzeyleri

Bölüm	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Başarısızlık Ölçeği Toplam Puanı				
BSÖ	11	65,82	19,92	0,793
ANT	59	60,80	23,11	
SYB	74	59,01	20,94	
REK	17	60,41	17,03	
UMD Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	11	18,45	6,61	0,904
ANT	59	17,29	7,52	
SYB	74	16,84	6,81	
REK	17	17,29	5,55	
ÖYDA Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	11	9,45	3,88	0,651
ANT	59	8,14	3,61	
SYB	74	8,16	3,40	
REK	17	8,71	3,58	

BG Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	11	10,64	3,50	0,603
ANT	59	10,41	3,94	
SYB	74	9,65	3,69	
REK	17	10,35	2,15	
ÖKİY Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	11	13,91	4,83	0,286
ANT	59	10,92	5,32	
SYB	74	10,69	5,24	
REK	17	10,82	4,19	
ÖKHKU Alt Boyut Toplam Puanı				
BSÖ	11	13,36	4,65	0,924
ANT	59	14,05	5,06	
SYB	74	13,68	5,13	
REK	17	13,24	4,35	

Katılımcıların okudukları bölüme göre başarısızlık düzeyleri arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7).

Tablo 8. Katılımcıların branşlarına göre başarısızlık düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Takım (n=84)		Bireysel (n=77)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Başarısızlık	60,15	19,64	60,42	22,96	0,938
UMD	17,36	6,68	16,95	7,19	0,709
ÖYDA	7,83	3,32	8,81	3,67	0,080
BG	10,19	3,69	9,94	3,59	0,657
ÖKİY	10,80	4,71	11,23	5,64	0,594
ÖKHKU	13,98	4,74	13,49	5,20	0,539

Katılımcıların sahip oldukları branşa göre başarısızlık durumları arasında ölçeğin tüm alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 8).

Tablo 9. Katılımcıların mezun oldukları liseye göre başarısızlık düzeyleri

Mezun Olunan Lise	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
Başarısızlık Ölçeği Toplam Puanı				
Anadolu	57	61,35	20,47	0,369
Meslek	50	61,18	24,82	
Özel	19	65,47	18,47	
Düz	26	55,54	15,67	
Spor Lisesi	9	51,22	22,88	
UMD Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	57	17,84	7,04	0,481
Meslek	50	17,30	7,56	
Özel	19	18,16	5,63	
Düz	26	15,19	5,31	
Spor Lisesi	9	15,67	8,76	
ÖYDA Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	57	8,68	3,44	0,193
Meslek	50	8,48	3,99	
Özel	19	8,89	3,30	
Düz	26	7,35	2,87	
Spor Lisesi	9	6,33	2,69	
BG Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	57	9,93	3,20	0,293
Meslek	50	10,02	4,17	
Özel	19	11,42	4,00	
Düz	26	10,12	2,92	

Spor Lisesi	9	8,22	3,90	
ÖKİY Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	57	11,23	5,35	0,573
Meslek	50	11,38	5,62	
Özel	19	11,32	4,91	
Düz	26	10,46	4,08	
Spor Lisesi	9	8,44	4,82	
ÖKHKU Alt Boyut Toplam Puanı				
Anadolu	57	13,67	4,67	0,248
Meslek	50	14,00	5,56	
Özel	19	15,68	4,53	
Düz	26	12,42	4,33	
Spor Lisesi	9	12,56	5,32	

Katılımcıların mezun oldukları lise türüne göre başarısızlık durumları arasında kayda değer bir farklılık olmasa da sadece BG alt boyutunda özel ve spor lise mezunları açısından bir farklılık tespit edilmiştir. Spor lisesinden mezun olan öğrencilerin, özel liseden mezun olan öğrencilere nazaran Belirsiz Gelecek Alt boyut puanlarının daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir (Tablo 9).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Yapılan araştırmada katılımcıların yaşı ile Başarısızlık Düzeyleri ve UMD, OYD, OKİY alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamsız negatif bir ilişki, ÖKHKU alt boyut toplam puanı arasında istatistiki olarak anlamlı fakat zayıf düzeyde negatif bir ilişki, BG alt boyut toplam puanları arasında ise istatistiki olarak anlamsız pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra katılımcıların cinsiyetleri ile başarısızlık düzeyleri arasında sadece Önemli Kişileri Hayal Kırıklığına Uğratma (ÖKHKU) alt boyutu açısından anlamlı bir farklılık olduğu, gelir durumu, okudukları sınıf, bölüm ve branş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunlara ek olarak mezun olunan lise değişkeni açısından kayda değer bir farklılık olmasa da sadece BG alt boyutunda özel ve spor lise mezunları açısından bir farklılık tespit edilmiş olup, spor lisesinden mezun olan öğrencilerin, özel liseden mezun olan öğrencilere nazaran Belirsiz Gelecek Alt boyut puanlarının daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Literatürde çalışma bulgularıyla örtüşen veya farklılık gösteren diğer çalışmalar incelendiğinde; sporcuların müsabakada hata yapma ve başarısızlık sonucunda eleştirilme şeklinde korkularının olduğu (Yıldız vd., 2019), sporculardaki psikolojik stres faktörünün başarısızlık korkusunu etkilediği (Gustafsson vd., 2017), kadınların utanç ve mahcubiyet deneyimleme korkularının erkeklere nazaran daha düşük olduğu (Şeker, 2017), takım spor branşlarına sahip sporcuların başarısızlık korku düzeylerinin yüksek olduğu (Engür, 2011), başarısızlık korkusunun oluşmasında kişinin kendini suçlamasının etkili olduğu (Conroy ve Coatsworth, 2007), sporcuların düşük performans sergilemesi durumun da kaygı düzeyinin etkili olduğu (Passer, 1983) şeklinde bulgulara ulaşılmıştır.

Çevre tarafından eleştirilme veya ailelerin beklentilerinin fazla olması, kişide başaramayacağım düşüncesini oluşturabilir. Aynı zamanda kişide hata yapacağım ve insanların güvenini kaybedeceğim düşüncesi bir işe başlamadan önce hata yapılmasına sebebiyet verebilir. Özellikle müsabaka sürecinde yapılan anlık hatalar, antrenör ve çevre baskısı sporcularda başaramama korkusunu fazlasıyla göstermektedir. Aynı zamanda bu durum geleceğe yönelik planları şekillendirirken kaygı oluşumunu da tetiklemektedir. Araştırma bulgularına göre sporcular arasında anlamlı bir farklılık görülmese de; bireylerde başarısızlık hissiyatını ve başaramama durumunda öz güven kaybı, utanma, küçük düşme gibi duyguların oluşumunu engellemek için uzmanlar tarafından destek alınması, kişide oluşan

baskı ve kaygı durumunun ortadan kaldırılması hususunda öğrencilere çeşitli kurs, seminer vb. eğitimler verilmesi, kişilerin kendilerine olan güvenlerini arttırıcı çalışmalar yapılması oldukça önem arz etmektedir. Ayrıca, bu konuya yönelik araştırmacılar tarafından daha geniş örneklem grubu veya üniversiteler arası karşılaştırmalı olarak çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Conroy, D. E., & Coatsworth, J. D. (2007). Coaching Behaviors Associated With Changes In Fear Of Failure: Changes In Self-Talk 91 And Need Satisfaction As Potential Mechanisms. Journal Of Personality, 75(2), 383-419.

Conroy, D. E., Poczwardowski, A. ve Henschen, K. P. (2001). Evaluative criteria and consequences associated with failure and success for elite athletes and performing artists. Journal of Applied Sport Psychology, 13 (3), 300-322.

Engür, M. 2011. Performans başarısızlığı değerlendirme envanteri ve kendinle konuşma Anketi'nin Türk sporcu Popülasyonu'na uyarlanması ve uygulanması. Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sporda Psikososyal Alanlar Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi

Gustafsson, H., Sagar, S. S. ve Stenling, A. (2017). Fear of failure, psychological stress, and burnout among adolescent athletes competing in high level sport. Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports, 27 (12), 2091-2102.

Jackson S, Thomas P, Marsh H, Smethurst C. 2001, Relationships Between Flow, Self-Concept Psychological Skills, and Performance. Journal of Applied Sport Psychology, 13, pp. 129-153.

Kahraman, N , Sungur, S . (2016). Adaptation of the Performance Failure Appraisal Inventory PFAI into Turkish . Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(3), 223-239 https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59425/853491

Özdamar, K. (1999) Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1. Kaan Kitabevi, Eskişehir

Passer, M. W. (1983). Fear of failure, fear of evaluation, perceived competence, and self-esteem in competitive-trait-anxious children. Journal of Sport Psychology, 5 (2), 172-188.

Şeker, R. (2017). Elit sporcularda hedef yöneliminin, temel psikolojik ihtiyaçlar ile başarısızlık korkusu üzerine etkisi. Doktora Tezi. Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Çorum

Yıldız, M., Var, L. ve Yıldız, Ö. (2019) Genç millî güreşçilerin başarısızlık korkusuna yönelik görüşleri. Türk Spor Bilimleri Dergisi, 2(1), 22- 30

TÜRKİYE İÇİN İŞSİZLİK HİSTERİSİ TEORİSİ'NİN SINANMASI

Seçil DURMAZ
Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisat Bölümü, YÖK 100/2000 Prj. Asist.
H. Nehrin TUNALI SARI
Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisat Bölümü, YÖK 100/2000 Prj. Asist.

1. GİRİŞ

İktisat yazınında işsizlik ile ilgili doğal oran teorisi, işsizlik histerisi teorisi ve yapısal işsizlik teorisi olma üzere üç temel yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşımların farklılaştığı nokta, ekonomik şokların işsizlik oranı üzerinde uzun dönemde kalıcı mı yoksa geçici mi etkisi olduğudur. 1970'li yıllarda yaşanan arz yanlı ekonomik kriz ile birlikte gelişmiş ülkelerde artan işsizlik oranlarındaki süreklilik bu alandaki tartışmayı canlandırmıştır.

İlk yaklaşım Friedman (1968) ve Phelps (1967) tarafından öncülük edilen doğal oran teorisidir. Bu teoriye göre ekonomide yaşanan iş çevrimleri işsizlik oranı üzerinde geçici bir etkiye neden olmaktadır. Uzun vadede ise işsizlik oranı doğal orana dönme eğilimindedir, başka bir ifade ile işsizlik oranı serisi durağan bir seyir izler. (Omay vd., 2020:329). İşgücü piyasasındaki denge tarafından belirlenen bu doğal oran her zaman fiili işsizlik oranına eşit olmayabilir. Ancak fiili işsizlik oranının arz ya da talepteki değişmeler nedeniyle, doğal oranı aştığı durumda enflasyondaki oynamalar işsizlik oranını doğal orana yaklaştıracaktır (Song vd., 1998: 181). O halde bu teoriye göre ekonomik şoklar nedeniyle fiili işsizlik oranının doğal oranı aştığı durumda işsizlik oranını düşürmek için bir müdahaleye gerek yoktur. Yapılacak bir müdahale enflasyonu arttıracak, şokun etkisi geçici olduğu için enflasyon gereksiz yere yükseltilmiş olacaktır (Canarella, vd. 2019: 62).

İşsizlik oranının zaman içindeki davranışı hakkında diğer bir yaklaşım Blanchard ve Summers'a (1986) ait olan işsizlik histerisi teorisidir. Blanchard ve Summers, doğal oran teorisine meydan okudukları çalışmalarında işsizlik oranının doğal orana dönme eğilimini sorgulamışlardır (Ağazade, 2016:30). İşsizlik histeri hipotezine göre işsizlik oranını bütünleşik bir süreçtir ve işgücü piyasasındaki katılıklar nedeniyle ekonomik şoklar işsizlik serisi üzerinde kalıcı etkiler bırakmaktadır (Camarero vd., 2006:168). Histeri teorisinin geçerli olduğu bir ekonomide yaşanan bir resesyon sonucu ortaya çıkan yüksek işsizlik oranının uzun vadede kalıcı olması, işsizlikle mücadelede aktif bir müdahaleyi gerekli kılacaktır (Smyth, 2003: 181). Blanchard ve Summers (1986:27-29) çalışmalarında işsizlik oranlarındaki kalıcı artışın nedenleri olarak yüksek işsizlik dönemlerinde azalan fiziki sermaye miktarını, beşeri sermaye argümanı olarak nitelendirilen ve iş arama sürecinin uzaması sonucu işçilerin becerilerini kaybetmesi durumunu ve içeridekiler-dışarıdakiler modelini gösterilmektedir. İçerdekiler-dışardakiler modeline göre iş yerinde çalışan sendikalı işçiler içerdekiler, iş arayan işsizler ise dışardakiler olarak adlandırılmaktadır. İçerdekiler ücret pazarlığına dahil olurken, dışardakiler bu pazarlıktan dışlanmaktadırlar. Blanchard ve Summers'a göre içerdekilerin ücretlerin belirlenmesindeki pazarlık gücü histeri etkisine neden olmaktadır.

Son yaklaşım ise yapısal işsizlik teorisidir. Phelps (1994) tarafından öne sürülen yapısal işsizlik teorisine göre, işsizlik oranları ekonomik şoklardan geçici olarak etkilenmekte, yapısal kırılmalar nedeniyle meydana gelen fiili işsizlik oranının doğal orandan sapması uzun dönemde ortadan kalkmaktadır (Yılancı, 2009:325). Burada işsizlik oranının daha önce ifade edildiği üzere dengeye geldiği ancak doğal oranın sabit olmadığı vurgulanmaktadır. Ekonomik şoklar doğal oranın kendisinde kalıcı değişiklikler meydana getirmekte ve işsizlik yapısal kırılmalar ile birlikte durağan olmaktadır (Papell vd., 2000: 309).

Bu çalışmanın amacı Ocak 2005 ve Nisan 2021 dönemi arasında Türkiye için işsizlik histerisinin geçerli olup olmadığını tespit etmektir. Bu bağlamda ilk olarak giriş bölümde işsizlik oranı serisi hakkındaki teorik yaklaşımlara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalara yer verilecek, üçüncü bölümde veri seti tanıtılacak ve araştırma bulguları ortaya konulacaktır.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

İşsizlik ile ilgili yaklaşımlar hakkında ekonomik literatür zengindir, ancak sonuçlar uygulanan test tekniklerine, incelenen ülkeye ve zaman dilimine karşı duyarlıdır. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde işsizlik histerisinin varlığı birim kök testleri ile test edildiği görülmektedir. Birim kök test sonuçlarına göre, eğer işsizlik serisi düzeyde birim köke sahipse Histeri Teorisi, birim köke sahip değilse yani durağan ise Doğal İşsizlik Oranı Teorisi geçerli olarak değerlendirilmektedir. Yapısalcı yaklaşım ise işsizlik serisi yapısal kırılmalar ile birlikte durağan olduğunda geçerlidir.

Histeri hipotezi ile ilgili yapılan ilk çalışma Blanchard ve Summers'a (1986) aittir. Blanchard ve Summers 1853 ile 1984 arasındaki dönemde Almanya, Birleşik Krallık, Fransa ve ABD için yıllık işsizlik oranlarını kullanarak histeri hipotezini test etmişlerdir. Geleneksel birim kök testleri kullandıkları çalışmada, Avrupa ülkelerinde histeri etkisi geçerli iken ABD için işsizlik oranı serisinin durağan olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Ardından Brunello (1990), 1955'ten 1987'ye kadar olan dönemde aylık, üç aylık ve yıllık işsizlik oranı verilerini kullanarak yaptığı standart Dickey-Fuller birim kök testleri ile Japonya için işsizlik serisinin birim kök içerdiği sonucuna ulaşmıştır. Mitchell (1993) OECD ülkeleri için üç aylık verileri kullandığı çalışmasında Perron'un (1989) yapısal kırılmaları dışsal olduğunu varsayan birim kök testini kullanmıştır. Mitchell çalışmasının sonucunda, OECD ülkelerin çoğunda, ki bu ülkelere ABD'de dahildir, histeri teorisinin geçerli olduğunu belirtmiş ve bu görüşe yönelik destek sağlamıştır. Mitchell'in çalışmasına yakın bir tarihte ve benzer bir şekilde Jeager ve Parkinson (1994) çalışmalarında Almanya, Birleşik Krallık ve Kanada için işsizlik histerisinin var olduğunu bulurken, ABD için aynı sonuca ulaşamadığını belirtmişlerdir. Benzer sonuçlara Roed de 1996 yılında yaptığı ve 1970-1994 dönemindeki işsizlik verilerini kullanarak on altı OECD ülkesi için histeri hipotezinin geçerliliğini araştırdığı çalışmasında ulaşmıştır. Lee vd (2010) yapısal kırılmalı panel LM testini kullanarak dokuz Asya ülkesi için 1976-2004 dönemi incelemiş ve işsizlik oranlarında histeri etkisinin varlığını tespit etmiştir. Logeay ve Tober (2006), Chang (2011), Liew ve ark. (2012) ve Gözgör (2013) farklı ülkeler ve ülke grupları için farklı yöntemler kullanarak histeri etkisinin geçerliliğini doğrulayan çalışmalara örnek olarak verilebilir.

Camarero vd. (2006) yaptıkları analizde OECD ülkelerinin 1956'dan 2001'e kadar olan süreçteki yıllık işsizlik oranlarını kullanarak yapısal kırılmalı birim kök testi ile sınamışlar ve histeri etkisinin geçerliliği yönünde bir kanıt bulamamışlardır. Konu ile ilgili diğer bir çalışma Lee ve Chang (2008)'e aittir. Çalışmada Lee ve Strazicich (2003) tarafından geliştirilen iki kırılmaya izin veren LM birim kök testini kullanılmış ve on dört OECD ülkesi için işsizlik histerisi teorisi geçerliliği araştırılmıştır. Yapısal kırılmaların dahil edildiğinde işsizlik serisinin durağan olduğu sonucuna varılmış ve yapısalcı yaklaşımın söz konusu ülke grubu için daha gerçekçi bir yaklaşım olduğu vurgulanmıştır. Furuoka (2014), 1980-2009 döneminde beş Asya-Pasifik ülkesinin yıllık verilerini kullanarak, Fourier fonksiyonu ile doğrusal olmayan birim kök testini kullanmış ve söz konusu ülke grubu için incelenen dönemde histeri etkisine rastlamamıştır. Yine Fourier fonksiyonu ile Sıralı Panel Seçim Yöntemi (SPSM) kullanılarak yapılan bir diğer çalışma Bolat vd. (2014) aittir. Çalışmanın sonucuna göre 2000–2013 dönemi için on beş Avrupa Birliği üye ülkelerinde işsizlik histerezisi hipotezinin geçerli olmadığı görülmüştür.

Yaya vd 2019 yılında yaptıkları çalışmada kırk iki Afrika ülkesi için uyguladıkları Fourier ADF testi sonucunda sadece yedi ülkede histeri etkisinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yine Khraief vd (2020) hem doğrusal hem de doğrusal olmayan birim kök testlerine yer verdikleri çalışmalarında, 1980-2013 döneminde incelenen yirmi dokuz OECD ülkesinden dördünde histeri etkisine rastlamışlardır. Son dönemde COVID-19 döneminde ABD'de işsizlik histeri teorisinin geçerliliğini test ettikleri Zhang vd (2021)'ne ait olan çalışmada 8 Ocak 2020 ve 30 Mayıs 2020 dönemi arasındaki işsizlik verileri günlük olarak analize dahil edilmiştir. Histeri etkisinin geçerli olduğu tespit edilen bu çalışmanın diğer bulguları, bu durumun farklı gelir seviyelerindeki ve beş farklı sektördeki istihdam seviyeleri içinde geçerli olduğu yönündedir.

Türkiye'de histeri teorisinin geçerliliği ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde ilk çalışmalarda biri Barışık ve Çevik'e (2008) aittir. 1988 yılının üçüncü çeyreği ile 2007 yılının ikinci çeyreği dönemi arasındaki işsizlik verilerini doğrusal birim kök testleri yanında yapısal kırılmalı birim kök testleri ile de sınayan Barışık ve Çevik, ele alınan dönemde histeri etkisinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Konu ile ilgili yine Türkiye için yapılan çalışmalardan bir diğeri de Yılancı'nın (2009) çalışmasıdır. 1923-2007 gibi uzun bir dönemi ele alan çalışmada Perron, ZivotAndrews, Lumsdaine – Papell, LM birim kök testleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları işsizlik histerisi teorisinin geçerli olduğu yönündedir. Güloğlu ve İspir (2011) ise çalışmalarında 1988-2008 döneminde işsizlik histerisi teorisini sektörel olarak incelemişlerdir. Dokuz sektörün ela alındığı çalışmada doğrusal birim kök testleri yanında yapısal kırılmaların dahil edildiği birim kök testleri de uygulanmıştır. Doğrusal birim kök testlerinin sonuçlarına göre histeri etkisi geçerli iken yapısal kırılmaların dikkate alındığı testlerde seri durağan çıkmıştır. Çalışmanın sonuçları yapısalcı yaklaşımı destekler niteliktedir. Türkiye için işsizlik histerisini sektörel bazda inceleyen diğer bir çalışma Çınar vd.(2014)'ne aittir. 1988-2008 dönemi için yapılan çalışmada yapısalcı yaklaşımı doğrular sonuçlara ulaşılmıştır. Özkan ve Altınsoy (2015) 1988-2014 döneminde histeri etkisini yaş ve cinsiyete göre incelemişlerdir. Analizlerinde ADF, KPSS, Fourfier ADF, Fourfier KPSS birim kök testlerini uygulamış ve kadınlarda tüm yaş gruplarında histeri etkisi geçerli iken erkeklerde 45 yaş ve üzeri grupta histeri etkisinin geçerli olduğunu belirtmişlerdir. Ağazade (2016) ise çalışmasında Ocak 2005 ile Eylül 2015 dönemleri arasında Türkiye genelindeki işsizlik verileri yanında tarım dışı işsizlik verileri ve genç nüfusta işsizlik oranı serilerini kullanarak doğal oran teorisinin mi yoksa histeri teorisinin mi geçerli olduğunu araştırmıştır. Uyguladığı doğrusal olmayan birim kök testleri sonucunda doğal oran teorisinin geçerliliğine ilişkin herhangi bir bulguya rastlamamıştır. 1988-2018 dönemi verileri kullanılarak doğrusal olmamanın ve yapısal değişimlerin Fourier fonksiyonlarıyla modele dahil ederek geliştirdiği Fourier Kruse birim kök testini kullandığı çalışmasında Güriş (2019), cinsiyet ayrımı yaparak konuyu incelemiştir. Güriş çalışma sonucunda ilgili dönemde her iki cinsiyetteki işsizlik oranlarında histeri etkisinin geçerli olmadığını belirtmiştir. Şak (2021) ise Güriş'in geliştirdiği bu modeli çalışmasında yine kadın ve erkek işsizlik oranı serilerine ayrı ayrı olarak uygulamış, Güriş'ten farklı olarak ele alınan 1988-2018 döneminde kadın işsizlik oranlarında histeri etkisinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Son dönemde bu alanda Türkiye özelinde yapılan ve histeri teorisini doğrular nitelikte olan diğer çalışmalar Öztürk (2020), Çiçen (2020), Çemrek ve Şeker (2020), Coşkun (2021) ve Yurtkuran (2021) şeklinde sıralanabilir.

3. VERİ SETİ VE BULGULAR

İşsizlik serisinin zaman içindeki davranışı ile ilgili teoriler arasında ayrım yapmak için genellikle birim kök testleri kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada da OECD veri tabanından sağlanan 2005M1-2021M4 Türkiye işsizlik oranları, Augmented Dickey Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP) ve Lee Strazicich LM birim kök testleri kullanılarak test edilmiştir. Analizde EViews 10 programı kullanılmıştır.

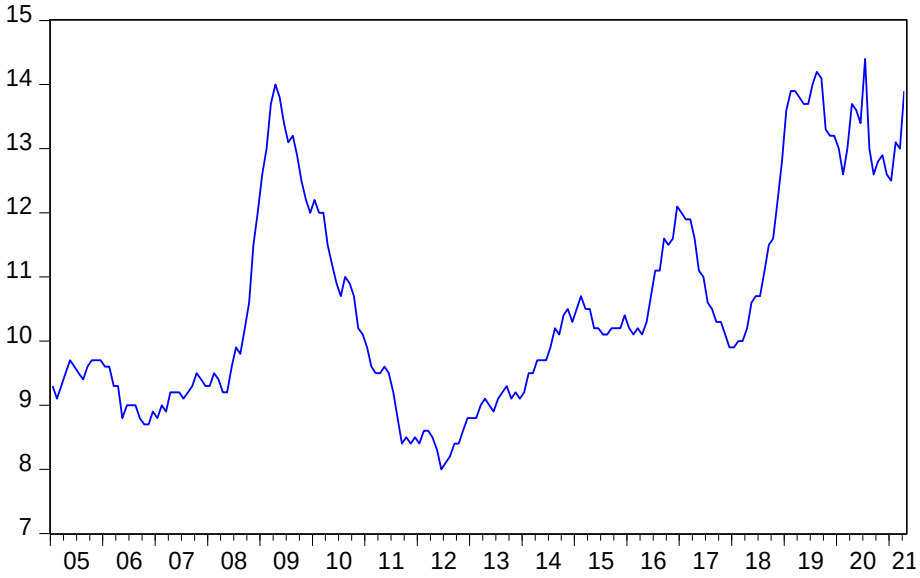

Grafik 1: İşsizlik Oranı Değişkeninin Zaman Serisi Grafiği

Şekil 1 incelendiğinde özellikle 2008 Küresel kriz dönemi ve 2018'de yaşanan kur krizi ile birlikte işsizlik oranındaki artış dikkat çekmektedir. Bu nedenle sapmalı sonuçlardan kaçınmak için ADF ve PP doğrusal birim kök testlerinin yanında yapısal değişimlerin etkilerini modele katan doğrusal olmayan birim kök testlerinden Lee Strazicich LM birim kök testi de uygulanmıştır.

Tablo 1: ADF ve PP Birim Kök Testleri Sonuçları

	ADF Birim Kök Testi (Kesmeli ve Trendli)	**Phillips-Perron Birim Kök Testi (Kesmeli ve Trendli)**
İşsizlik Serisi(UNEMP)	-2.263190* (0.4516)	-2.021001* (0.5858)
Kritik değeler %1 anlamlılık düzeyi %5 anlamlılık düzeyi %10 anlamlılık düzeyi	 -4.006566 -3.433401 -3.140550	 -4.005809 -3.433036 -3.140335

(*)işaretli sonuçlar t istatistik değerlerini, () olasılık değerlerini göstermektedir.

Söz konusu doğrusal birim kök testlerinin sonuçları Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyleri için MacKinnon (1996) tarafından hesaplanan kritik değerlerin mutlak değerinden küçük olduğu görülmektedir. O halde her iki birim kök testinin boş hipotezi olan "H0: İşsizlik serisi birim köke sahiptir**."** hipotezi reddedilemez. Hem ADF hem de PP birim kök testlerine göre işsizlik serisi incelenen dönemde düzeyde durağan değildir.

Tablo 2: Lee Strazicich LM Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

	Model A **(Düzeyde Kırılma)**	**Model C** **(Düzeyde ve Trendde Kırılma)**
Test İstatistiği	-3.117266	-5.863531
Kırılma Tarihi	2010M03 2010M10	2008M09 2011M11
Kritik Değerler (%1)	-4.085507	-6.650173
Kritik Değerler (%5)	-3.576847	-5.878733

Tablo 2'de Lee Strazicich LM yapısal kırılmalı birim kök testi sonuçlarına yer verilmiştir. Boş hipotezin "İşsizlik serisi yapısal kırılmalar ile birlikte birim kök içermektedir." olduğu Lee- Strazicich çift-içsel yapısal kırılma testine göre her iki model için hesaplanan test istatistiklerinin mutlak değerleri, kritik değerlerin mutlak değerlerinden küçüktür. Bu durumda boş hipotez reddedilememekte ve incelenen dönemde Türkiye için işsizlik oranı serisi her iki modelde de yapısal kırılmalar ile birlikte durağan olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuçta yapısal kırılmaların dikkate alındığı durumda da alınmadığı durumda da Türkiye için 2005M1-2021M4 dönemi içinde işsizlik oranı serisinin birim kök içerdiği görülmüştür. O halde söz konusu dönemde Türkiye'de işsizlik histerisi geçerlidir.

4. SONUÇ

İşsizlik tüm ülkeler için önemli bir makroekonomik problemdir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin bu problem ile başa çıkmada uygulayacakları politikaları belirlemede, işsizlik oranı serisinin ekonomik şoklardan nasıl etkilendiği büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada, Türkiye ekonomisi için Ocak 2005 ile Nisan 2021 döneminde işsizlik oranının ekonomik şoklardan kalıcı mı yoksa geçici mi etkilendiği araştırılmıştır. Burada etkinin kalıcı olması uzun dönemde işsizlik oranının doğal oran olarak nitelendirilen işsizlik oranına dönmemesi ya da kısaca doğal oran teorisinin geçerli olmadığı anlamını taşımaktadır. Bu kapsamda doğrusal ve doğrusal olmayan birim kök testleri olan ADF, PP ve Lee Strazicich LM yapısal kırılmalı birim kök testleri kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre, incelenen dönemde Türkiye'de işsizlik oranı serisi hem doğrusal olan hem de doğrusal olmayan birim kök testlerinde düzeyde durağan çıkmamıştır. Bu durumda işsizlik histerisi teorisinin geçerli olduğu belirlenmiştir. Ekonomik krizler, savaşlar, doğal afetler, salgın hastalıklar gibi çeşitli sebeplerle meydana gelen şokların işsizlik oranları üzerinde kalıcı etkisi olduğu sonucu önemli politik çıkarımları beraberinde getirmektedir. Özellikle ekonomide yaşanan resesyon gibi dönemlerde, işsizlik oranlarındaki artışı önlemek için genişlemeci politikalar uygulanması gerekmektedir. Çünkü böyle bir durumda işsizlik oranlarında yaşanan artış kalıcı olacaktır.

5. KAYNAKÇA

Ağazade, S. (2016), "Türkiye İçin İşsizlik Histerisine Karşın Doğal Oran Hipotezinin Doğrusal Dışı Yöntemlerle Sınanması", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 6, 28–46.

Barışık, S. , Çevik, İ. (2008), "Türkiye'de İşsizlik Histerisinin Yapısal Kırılma ve Güçlü Hafıza Modellemesi İle Sektörel Analizi", *TİSK Akademi*, 3(6), 67-87.

Blanchard, O., Lawrence S., (1986), "Hysteresis and the European Unemployment Problem", *NBER Working Paper Series*, Working Paper No: 1950, 1-78.

Brunello, G. (1990), "Hysteresis and the Japanese Unemployment Problem: a Preliminary Investigation", *Oxford Economic Papers*, 42, 483–500.

Bolat S, Tiwari AT, Erdayi AU (2014), "Unemployment Hysteresis in the Eurozone Area: Evidences from Nonlinear Heterogeneous Panel Unit Root Test", *Appl Econ Lett*, 21(8), 536–540.

Canarella, G., Gupta, R., Miller, S. M. and Pollard, S. K. (2019), "Unemployment Rate Hysteresis and the Great Recession: Exploring the Metropolitan Evidence", *Empirical Economics*.,56(1). 61-79.

Camarero, M., Josep L. & Cecillo T. (2006), "Testing for Hysteresis in Unemployment in OECD Countries: New Evidence Using Stationarity Panel Tests with Breaks", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 68, 167–182.

Chang, T. (2011), "Hysteresis in Unemployment for 17 OECD Countries: Stationary Test with a Fourier Function", *Econ Mode,l* 28(5), 2208–2214.

Coşkun, N., (2021), "Genç Nüfusta İşsizlik Histerisinin Sınanması: Türkiye Örneği", *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 6(1), 97-112.

Çınar, M., Akay, H.K., Yılmaz, F. (2014), "A Sectoral Analysis of Hysteresis in Unemployment: Evidence from Turkey", *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 69, 29-52.

Çemrek, F., Şeker, T. (2020), "Türkiye'de Kadın İşsizlik Oranlarının Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testleri İle İncelenmesi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 117–132.

Çiçen, Y. B. (2020), "Global Krizde Cinsiyet Ve Medeni Duruma Göre İşsizlik Histerisi: Türkiye İçin Fourier Durağanlık Analizi", *Akademik Hassasiyetler*, 7(13), 505–525.

Furuoka F (2014), "Are Unemployment Rates Stationary in Asia-Pacific Countries? New Fndings from Fourier ADF Test", *Ekon Istraz* , 27(1), 34–45.

Gözgör, G. (2013), "Testing Unemployment Persistence in Central and Eastern European Countries", *International Journal of Economics and Financial Issues*, 3(3), 694–700.

Güloğlu, B., İspir M.S. (2011), "Doğal İşsizlik Oranı Mı? İşsizlik Histerisi Mi? Türkiye İçin Sektör Birim Kök Sınaması Analizi*", Ege Akademik Bakış*, 11(2), 205-215.

Güriş, B. (2019), "A New Nonlinear Unit Root Test with Fourier Function", *Communications in Statistics Simulation and Computation*, 48(10), 3056–3062.

Jaeger, A., Parkinson, M. (1994), "Some Evidence on Hysteresis in Unemployment Rates", *European Economic Review*, 38, 329–42.

Khraief, N., Shahbaz, M., Heshmati, A., Azam, M. (2020), "Are Unemployment Rates in OECD Countries Stationary? Evidence from Univariate and Panel Unit Root Tests", *North American Journal of Economics and Finance*, 51, 1-32.

Lee CC, Chang CP (2008), " Unemployment Hysteresis in OECD Countries: Centurial Time Series Evidence with Structural Breaks", *Econ Model* 25(2), 312–325.

Lee HY, Wu JL, Lin CH (2010), "Hysteresis in East Asian Unemployment", *Appl Econ* 42(7), 887–898.

Liew, V. K. Sen, Chia, R. C. J., Puah, C. H. (2012), "Does Hysteresis in Unemployment Occur in OECD Countries? Evidence from parametric and Non-Parametric Panel Unit Roots Tests", *International Journal of Economics and Management*, 6(2), 446–458.

Logeay, C., Tober, S. (2006), "Hysteresis and the NAIRU in the Euro Area", *Scottish Journal of Political Economy*, 53(4), 409–429.

Mitchell, W. F. (1993), "Testing for Unit Roots and PERSİSTENCE in OECD Unemployment Rates", *Applied Economics*, 25, 1489–501.

ÖZKAN, Y., ,Altınsoy, A. (2015), "İşsizlik ve İstihdamda Histeri Etkisi", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Çalışma ve Endüstri İlişkileri Kongresi Özel Sayısı ,16,123-130.

Öztürk, M. (2020), "Türkiye'de İşsizlik Histerisi Hipotezinin Geçerliliği: Çok Boyutlu Ve Asimetrik Yaklaşım", *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 4882-4910.

Papell, D. H., Murray, C. J., Ghiblawi, H. (2000),"The Structure Of Unemployment", *Review of Economics and Statistics*, 82(2), 309-315.

Roed, K. (1996), "Unemployment Hysteresis Macro Evidence from 16 OECD Countries", *Empirical Economics*, 21, 589–600.

Song, F. M., Wu, Y. (1998), "Hysteresis in Unemployment: Evidence from OECD Countries", *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 38(2), 181-192.

Smyth, R. (2003), "Unemployment Hysteresis in Australian States and Territories: Evidence from Panel Data Unit Root Tests", *Australian Economic Review*, 36(2), 181-192.

Şak, N. (2021), "Türkiye'de İşsizlik Histerisi: Kadın ve Erkek İşsizliğine Bir Bakış", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 467–477.

Yaya, O. O. S., Ogbonna, A. E., Mudida, R. (2019), " Hysteresis of Unemployment Rates in Africa: New Findings from Fourier ADF Test", *Quality and Quantity*, 53(6), 2781–2795.

YILANCI, V., (2009), "Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye İçin İşsizlik Histerisinin Sınanması", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(2), 324-335.

Yurtkuran, S. (2021), "Türkiye'de İşsizlik Histerisi Hipotezi: Fourier Birim Kök Testleri'nden Yeni Kanıtlar", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(1), 70-80.

Zhang, X., Gozgor, G., Lu, Z., Zhang, J. (2021), "Employment Hysteresis in the United States During the COVID-19 Pandemic", *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 1-12.

SPORCULARIN YAPMIŞ OLDUKLARI SPORUN YAŞAM BECERİLERİNE ETKİ DÜZEYİ İLE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Hacı Ali ÇAKICI
Araştırma Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü, Samsun
Fatih ALTIN
Yüksek Lisans Öğrencisi Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Muhammet KUSAN
Araştırma Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü, Samsun
Kazım BIYIK
Öğretim Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü, Samsun
Soner ÇANKAYA
Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü, Samsun

GİRİŞ

İnsanoğlunun yaşamın her alanında kendine ait becerilerini sergilemeleri ihtiyaçtan çok zaruri bir durum olarak ifade edilebilir. Bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları zorluklar ve talepler yaşam becerilerini sergileme hususunda mecburi bir durum haline getirmektedir. Yaşam becerileri; bireylerin hayatlarındaki tüm süreçlerinde ve bunun yanında iş, okul vb. ortamlarda da başarılarına etkin rol oynayan beceriler olarak tanımlanmaktadır (Danish ve arkadaşları 2004). Yaşam becerileri, kişilerin özgüvenlerine, birbirleri ile olan iletişimlerine ve hem ruhsal hem de fiziksel olarak iyi olma durumlarına etki ettiği söylenebilir. Özellikle gençlerin çağın gerekliliklerine ayak uydurabilmek için çeşitli yaşam becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (Gould ve Carson, 2010). Larson (2000)'a göre gençlerin yaşam becerilerine spor, müzik ve drama gibi olgular etki etmektedir. Bu olguların içerisinde sporun, gençlerin ve diğer bireylerinde yaşam becerilerine etkisinin büyük olduğu aşikâr bir durumdur. Çünkü spor, özellikle genç bireylerin sorumluluk duygularını, kişisel gelişimlerini, birlikte hareket etme davranışlarını ve bunlar gibi birçok yaşam becerilerini geliştirmekte olduğu bilinmektedir (Düz ve Açak 2018). Dolayısıyla, sporcuların yaşam becerilerini daha sağlıklı ve başarılı bir şekilde sergileyebilme durumları yüksek olduğu ifade edilebilir.

Yaşam becerilerinin sporla ve sporcuyla olan ilişkisinin yanında, birçok konuyla da bağlantısı olduğu mevcut bir durumdur. Bunlarından biriside psikolojik iyi oluş durumu olarak düşünülebilir. Aynı zamanda, araştırmanın örneklem grubu olan sporcularında fiziksel açıdan ne kadar güçlü olmaları gerekiyorsa, psikolojik yönden de iyi oluş durumları da önemli bir husustur. Psikolojik iyi oluş, bireylerin hayatlarındaki kaygılar ile sosyal ve kendi öz ilgileri arasındaki dengeyi oluşturan gücün adı olarak tanımlanmaktadır (Karademir ve Açak 2020). Kısaca, bireylerin ruh sağlığının yerinde olma durumu olarak ifade edilmektedir (Demir ve ark. 2018).
Bu bilgiler ışığında, sporcuların bazı sosyo-demografik özelliklerine göre sporun yaşam becerilerine etkisi ve psikolojik iyi oluş düzeylerini incelenmek ve bu iki özellik arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma İstanbul'da bulunan sporcuların sporun yaşam becerilerine etkisi ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacını taşımaktadır. Araştırmada betimsel nitelik taşıyan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Çalışmanın evrenini İstanbul'da bulunan sporcular kapsamındadır. Örneklem grubunu ise tesadüfi örneklem yöntemi ile belirlenmiş 234 sporcu oluşturmaktadır.

Veri toplama aracı olarak, Diener ve ark. (2009) tarafından geliştirilen Telef (2013) tarafından uyarlanan Psikolojik İyi Oluş Ölçeği kullanılmıştır. 8 madde, 7'li likert ve tek föktörden oluşmaktadır. Bir diğer veri toplama aracı olarak, Cronin ve Allen (2017) tarafından geliştirilen Açak ve Düz (2018) tarafından uyarlanan Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi Ölçeği kullanılmıştır. 31 madde, 5'li likert ve zaman yönetimi, iletişim, liderlik, takım çalışması, sosyal beceriler, duygusal beceriler ve amaç belirleme olarak 7 alt boyuttan oluşmaktadır.

Araştırmada sporcuların ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile güvenirlilik katsayıları (cronbach alpha) hesaplanmıştır (Tablo 1). Aşağıda belirtilen tabloda değerlendirme kriterlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Özdamar, 1999).

Tablo 1. Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait iç tutarlılık katsayıları

Ölçek	İç Tutarlılık Katsayısı	Değerlendirme
Psikolojik İyi Oluş (PİO)	0,842	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi (YB)	0,960	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Zaman Yönetimi (ZY)	0,778	Orta Düzey Güvenilir
İletişim (İ)	0,761	Orta Düzey Güvenilir
Liderlik (L)	0,826	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Takım Çalışması (TÇ)	0,861	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Sosyal Beceriler (SB)	0,817	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Duygusal Beceriler (DB)	0,753	Orta Düzey Güvenilir
Amaç Belirleme (AB)	0,814	Yüksek Düzeyde Güvenilir

Sporcuların ölçek maddelerine verdiği cevaplardan elde edilen toplam puanların kişisel bilgi formundaki değişkenlere göre normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov ($n \geq 50$) veya Shapiro-Wilk ($n < 50$) testi ile belirlenmiştir ($P < 0,05$).

Çalışmada, ölçek toplam puanların ve alt boyut toplam puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği Mann Whitney-U testi ile, yaş, spor yaşı, yaşadığı yer vb. gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ise Kruskal Wallis testi ile belirlenmiştir. Sporcuların sporun yaşam becerilerine etkisi ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki düzeyi ise Spearman korelasyon katsayısı ile incelenmiştir.

Araştırma bulguları, ortalama ve standart sapma, ortanca ve IQR değerleri şeklinde gösterilmiş olup, sonuçlar $p < 0,05$ önem seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir.

Tüm istatistiksel hesaplamalar SPSS 22.0 V istatistik paket programda yapılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların bazı sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%
Erkek	178	76,1
Kadın	56	23,9
Toplam	234	100,0

Medeni Durum	n	%
Evli	78	33,3
Bekar	156	66,7
Toplam	234	100,0

Yaş	n	%
18-20	32	13,7
21-23	97	41,5
24-26	36	15,4
27veüzeri	69	29,5
Toplam	234	100,0

Sporcu Yaşı	n	%
1-2	11	4,7
3-4	69	29,5
5-6	52	22,2
7 VE ÜZERİ	102	43,6
Toplam	234	100,0

Eğitim Durumu	n	%
Ortaokul	8	3,4
Lise	69	29,5
Üniversite	157	67,1
Toplam	234	100,0

Yaşadığı Yer	n	%
Büyükşehir	106	45,3
İl	79	33,8
İlçe	49	20,9
Toplam	234	100,0

Branş	n	%
Bireysel	157	67,1
Takım	77	32,9
Toplam	234	100,0

Araştırmaya katılan bireylerin bazı sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde, katılımcıların %76,1'i erkek, %23,9'nun kadın; %3,4'nün ortaokul, %29,5'nin lise, % 67,1'nin ise lisans mezunu olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi ile Psikolojik İyi Oluş düzeyleri arası ilişki

		YB	ZY	İ	L	TÇ	SB	DB	AB
PİO	r-değeri	0,688	0,616	0,614	0,559	0,583	0,620	0,598	0,597
	P-değeri	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001

Yapılan araştırmada katılımcıların sporun yaşam becerilerine etkisi ile psikolojik iyi oluş düzeyleri ve alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı orta düzey pozitif bir ilişki (%55,9-68,8 arasında) tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyetine göre Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi ile Psikolojik İyi Oluş düzeyleri

Cinsiyet	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Toplam Puanı						
Erkek	178	45,69	7,38	47,00	10,00	0,109
Kadın	56	44,20	6,49	45,00	6,00	
Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi Ölçeği Toplam Puanı						
Erkek	178	130,96	19,28	135,00	27,25	0,011
Kadın	56	123,61	20,42	129,00	27,75	
Zaman Yönetimi Alt Boyut Toplam Puanı						
Erkek	178	16,90	2,80	17,00	4,00	0,137
Kadın	56	16,36	2,74	17,00	4,00	
İletişim Alt Boyut Toplam Puanı						
Erkek	178	16,76	2,79	17,00	4,00	0,049
Kadın	56	15,88	3,06	16,00	4,00	
Liderlik Alt Boyut Toplam Puanı						
Erkek	178	21,21	3,56	22,00	5,25	0,034
Kadın	56	20,05	3,89	21,00	4,75	
Takım Çalışması Alt Boyut Toplam Puanı						
Erkek	178	25,64	4,01	26,00	5,00	0,017
Kadın	56	24,02	4,67	25,00	5,75	
Sosyal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Erkek	178	16,61	3,29	17,00	5,00	0,175
Kadın	56	16,13	3,14	16,50	3,75	
Duygusal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Erkek	178	16,79	2,74	17,00	4,00	<0,001
Kadın	56	15,04	3,13	16,00	4,00	
Amaç Belirleme Alt Boyut Toplam Puanı						
Erkek	178	17,05	3,01	17,50	4,00	0,031
Kadın	56	16,14	3,20	17,00	4,00	

Çalışmada katılımcıların cinsiyetleri açısından incelendiğinde, sporun yaşam becerisine etkisi ölçeği toplam puanı ile iletişim, liderlik, takım çalışması, duygusal beceriler ve amaç belirleme alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların medeni durumuna göre Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi ile Psikolojik İyi Oluş düzeyleri

Medeni Durum	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Toplam Puanı						
Evli	78	46,04	5,68	46,00	7,25	0,583
Bekar	156	44,98	7,83	46,50	11,75	
Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi Ölçeği Toplam Puanı						
Evli	78	130,81	16,64	133,00	19,50	0,801
Bekar	156	128,39	21,16	132,50	33,00	
Zaman Yönetimi Alt Boyut Toplam Puanı						
Evli	78	16,91	2,57	17,00	3,25	0,763
Bekar	156	16,70	2,90	17,00	4,00	
İletişim Alt Boyut Toplam Puanı						
Evli	78	16,73	2,62	17,00	4,00	0,603
Bekar	156	16,46	3,01	17,00	5,00	
Liderlik Alt Boyut Toplam Puanı						
Evli	78	21,27	3,01	21,50	4,25	0,633
Bekar	156	20,76	3,95	21,00	6,00	
Takım Çalışması Alt Boyut Toplam Puanı						
Evli	78	25,41	3,94	26,25	5,25	0,750

Bekar	156	25,17	4,37	17,17	6,00	
Sosyal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Evli	78	16,90	2,59	17,00	4,00	0,436
Bekar	156	16,29	3,53	17,00	6,00	
Duygusal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Evli	78	16,62	2,57	17,00	3,00	0,571
Bekar	156	16,24	3,09	17,00	5,00	
Amaç Belirleme Alt Boyut Toplam Puanı						
Evli	78	16,97	2,38	17,00	3,00	0,697
Bekar	156	16,76	3,37	17,00	5,00	

Çalışmada katılımcıların medeni durumları incelendiğinde, sporun yaşam becerilerine etkisi ile psikolojik iyi oluş düzeyleri toplam puan ve alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların yaşına göre Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi ile Psikolojik İyi Oluş düzeyleri

Yaş	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Toplam Puanı						
18-20	32	41,50	8,68	46,00ab	15,00	0,015
21-23	97	46,48	5,96	48,00a	8,00	
24-26	36	42,50	6,92	45,00b	7,00	
27 ve üzeri	69	46,97	7,23	47,00ab	10,00	
Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi Ölçeği Toplam Puanı						
18-20	32	125,31	22,00	123,00	41,00	0,253
21-23	97	132,57	14,79	137,00	17,00	
24-26	36	121,83	22,78	130,50	23,75	
27 ve üzeri	69	130,10	22,13	131,50	32,50	
Zaman Yönetimi Alt Boyut Toplam Puanı						
18-20	32	15,75	3,39	17,00	5,00	0,086
21-23	97	17,58	1,91	18,00	2,50	
24-26	36	15,86	3,46	17,00	4,00	
27 ve üzeri	69	16,58	2,88	17,00	5,00	
İletişim Alt Boyut Toplam Puanı						
18-20	32	15,69	3,13	16,00	5,00	0,177
21-23	97	17,06	2,27	17,00	3,00	
24-26	36	16,06	2,90	16,00	4,00	
27 ve üzeri	69	16,49	3,39	17,00	6,00	
Liderlik Alt Boyut Toplam Puanı						
18-20	32	20,56	4,24	20,00	11,00	0,181
21-23	97	21,34	2,99	22,00	3,00	
24-26	36	19,83	4,03	20,00	5,75	
27 ve üzeri	69	21,10	3,99	22,00	6,00	
Takım Çalışması Alt Boyut Toplam Puanı						
18-20	32	25,09	4,77	24,00	9,00	0,554
21-23	97	25,70	3,03	25,00	4,00	
24-26	36	23,44	5,06	26,00	5,75	
27 ve üzeri	69	25,64	4,73	26,00	7,25	
Sosyal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
18-20	32	16,03	3,68	15,00	8,00	0,524
21-23	97	17,07	2,32	17,00	3,00	
24-26	36	15,31	3,90	17,00	3,75	
27 ve üzeri	69	16,51	3,66	17,00	6,00	
Duygusal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
18-20	32	15,31	3,76	14,00	6,00	0,245
21-23	97	16,92	2,30	17,00	2,00	
24-26	36	15,64	3,02	16,00	3,75	
27 ve üzeri	69	16,46	3,09	16,00	6,00	
Amaç Belirleme Alt Boyut Toplam Puanı						
18-20	32	16,88	3,49	15,00	7,00	0,361
21-23	97	16,90	2,71	18,00	3,00	
24-26	36	15,69	3,63	17,00	6,00	
27 ve üzeri	69	17,32	2,95	17,00	12,00	

Çalışmada katılımcıların yaş değişkenine göre incelendiğinde, psikolojik iyi oluş toplam puanında anlamlı bir farklılık görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 7. Katılımcıların spor yaşına göre Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi ile Psikolojik İyi Oluş düzeyleri

Spor Yaşı	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Toplam Puanı						
1-2	11	44,27	7,77	41,50b	13,00	<0,001
3-4	69	46,84	5,94	47,00a	6,00	
5-6	52	43,19	6,50	43,00b	11,50	
7 ve üzeri	102	45,52	8,01	48,00a	9,50	
Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi Ölçeği Toplam Puanı						
1-2	11	118,09	33,66	129,00	38,75	0,083
3-4	69	132,19	15,15	135,00	14,50	
5-6	52	126,04	19,10	111,50	45,50	
7 ve üzeri	102	129,98	20,62	132,00	31,50	
Zaman Yönetimi Alt Boyut Toplam Puanı						
1-2	11	15,36	3,38	15,00b	5,75	0,016
3-4	69	17,28	2,58	18,00a	2,00	
5-6	52	16,23	2,83	16,00b	7,00	
7 ve üzeri	102	16,85	2,79	17,00b	5,50	
İletişim Alt Boyut Toplam Puanı						
1-2	11	15,36	4,54	16,00	5,00	0,096
3-4	69	17,17	2,13	17,00	3,00	
5-6	52	15,96	2,90	16,00	5,00	
7 ve üzeri	102	16,56	3,03	17,00	6,00	
Liderlik Alt Boyut Toplam Puanı						
1-2	11	19,00	6,75	20,50	6,00	0,263
3-4	69	21,43	2,97	22,00	3,00	
5-6	52	20,13	3,53	20,00	7,00	
7 ve üzeri	102	21,21	3,64	22,00	6,00	
Takım Çalışması Alt Boyut Toplam Puanı						
1-2	11	23,82	7,04	26,00	8,75	0,124
3-4	69	25,38	3,19	26,00	4,00	
5-6	52	24,85	4,18	22,50	11,00	
7 ve üzeri	102	25,53	4,49	27,00	6,00	
Sosyal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
1-2	11	14,91	4,89	16,00	6,75	0,170
3-4	69	16,80	2,76	17,00	3,00	
5-6	52	16,15	3,24	14,50	7,50	
7 ve üzeri	102	16,63	3,35	17,00	5,00	
Duygusal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
1-2	11	14,64	4,54	15,50b	5,75	0,039
3-4	69	16,91	2,21	17,00a	2,00	
5-6	52	16,27	2,69	16,00ab	5,25	
7 ve üzeri	102	16,24	3,20	16,00ab	5,50	
Amaç Belirleme Alt Boyut Toplam Puanı						
1-2	11	15,00	4,88	17,50	6,50	0,089
3-4	69	17,22	2,64	17,00	3,50	
5-6	52	16,44	3,19	13,50	5,75	
7 ve üzeri	102	16,97	3,01	18,00	4,00	

Çalışmada katılımcıların spor yaşı değişkenine göre incelendiğinde, psikolojik iyi oluş toplam puanında, zaman yönetimi ve duygusal beceriler alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların eğitim durumuna göre Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi ile Psikolojik İyi Oluş düzeyleri

Eğitim Durumu	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Toplam Puanı						
Ortaokul	8	41,50	4,07	41,00	4,75	0,062
Lise	69	46,57	5,82	47,00	8,00	
Üniversite	157	44,99	7,76	46,00	11,00	
Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi Ölçeği Toplam Puanı						
Ortaokul	8	121,75	27,78	111,50	58,50	0,449
Lise	69	131,91	16,45	136,00	16,00	
Üniversite	157	128,38	20,60	132,00	33,50	
Zaman Yönetimi Alt Boyut Toplam Puanı						
Ortaokul	8	16,38	2,77	16,00	5,50	0,120
Lise	69	17,38	2,46	18,00	2,50	
Üniversite	157	16,52	2,90	17,00	5,00	
İletişim Alt Boyut Toplam Puanı						
Ortaokul	8	15,63	3,74	14,00	8,00	0,210
Lise	69	17,12	2,32	17,00	3,00	
Üniversite	157	16,35	3,03	17,00	5,00	
Liderlik Alt Boyut Toplam Puanı						
Ortaokul	8	20,38	4,24	19,50	9,00	0,798
Lise	69	21,16	3,56	22,00	3,50	
Üniversite	157	20,86	3,70	21,00	5,50	
Takım Çalışması Alt Boyut Toplam Puanı						
Ortaokul	8	23,50	5,63	22,00	12,00	0,561
Lise	69	25,38	3,19	26,00	3,50	
Üniversite	157	25,29	4,54	26,00	7,00	
Sosyal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Ortaokul	8	15,00	4,28	13,00	8,00	0,603
Lise	69	16,77	2,72	17,00	3,50	
Üniversite	157	16,45	3,41	17,00	5,00	
Duygusal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Ortaokul	8	15,13	4,26	13,50	8,00	0,133
Lise	69	16,93	2,40	17,00	2,00	
Üniversite	157	16,18	3,04	16,00	5,00	
Amaç Belirleme Alt Boyut Toplam Puanı						
Ortaokul	8	15,75	4,10	15,50	8,00	0,571
Lise	69	17,19	2,73	18,00	3,50	
Üniversite	157	16,73	3,16	17,00	5,00	

Çalışmada katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, sporun yaşam becerilerine etkisi ile psikolojik iyi oluş düzeyleri toplam puan ve alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Tablo 8).

Tablo 9. Katılımcıların yaşadığı yer durumuna göre Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi ile Psikolojik İyi Oluş düzeyleri

Yaşadığı Yer	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Toplam Puanı						
Büyükşehir	106	45,03	7,31	45,00b	10,00	0,003
İl	79	47,04	7,09	49,00a	10,00	
İlçe	49	43,24	6,56	44,00b	9,50	
Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi Ölçeği Toplam Puanı						
Büyükşehir	106	128,02	21,84	131,00	35,25	0,127
İl	79	132,58	17,34	136,00	18,00	
İlçe	49	126,29	18,28	129,00	26,00	
Zaman Yönetimi Alt Boyut Toplam Puanı						
Büyükşehir	106	16,72	2,83	17,00	4,25	0,286
İl	79	17,13	2,63	18,00	3,00	

İlçe	49	16,31	2,93	17,00	4,00	
İletişim Alt Boyut Toplam Puanı						
Büyükşehir	106	16,16	3,22	16,00b	5,00	0,019
İl	79	17,33	2,37	17,00a	3,00	
İlçe	49	16,14	2,63	16,00b	4,00	
Liderlik Alt Boyut Toplam Puanı						
Büyükşehir	106	20,53	4,07	20,00	7,00	0,129
İl	79	21,65	3,15	22,00	4,00	
İlçe	49	20,65	3,40	21,00	4,00	
Takım Çalışması Alt Boyut Toplam Puanı						
Büyükşehir	106	25,28	4,62	26,00	7,00	0,549
İl	79	25,56	3,64	25,00	4,00	
İlçe	49	24,69	4,23	25,00	7,00	
Sosyal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Büyükşehir	106	16,32	3,53	17,00	6,00	0,312
İl	79	17,05	2,61	17,00	4,00	
İlçe	49	15,96	3,48	17,00	5,00	
Duygusal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Büyükşehir	106	16,24	3,30	16,00	6,00	0,391
İl	79	16,73	2,52	17,00	4,00	
İlçe	49	16,06	2,66	16,00	3,50	
Amaç Belirleme Alt Boyut Toplam Puanı						
Büyükşehir	106	16,77	3,21	17,00	5,00	0,236
İl	79	17,14	3,10	18,00	3,00	
İlçe	49	16,47	2,73	17,00	4,00	

Çalışmada katılımcıların yaşadığı yer değişkenine göre incelendiğinde, psikolojik iyi oluş toplam puanı ile iletişim alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10. Spor türüne göre Katılımcıların Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi ile Psikolojik İyi Oluş düzeyleri

Spor Türü	n	Ortalama	Std. Sapma	Ortanca	IQR	P-değeri
Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Toplam Puanı						
Bireysel	157	45,71	6,86	46,00	10,00	0,387
Takım	77	44,57	7,81	45,00	11,50	
Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi Ölçeği Toplam Puanı						
Bireysel	157	129,25	19,75	133,00	23,50	0,980
Takım	77	129,08	19,93	133,00	35,00	
Zaman Yönetimi Alt Boyut Toplam Puanı						
Bireysel	157	16,73	2,78	17,00	4,00	0,712
Takım	77	16,84	2,83	17,00	5,00	
İletişim Alt Boyut Toplam Puanı						
Bireysel	157	16,64	2,75	17,00	4,00	0,758
Takım	77	16,38	3,14	17,00	5,50	
Liderlik Alt Boyut Toplam Puanı						
Bireysel	157	20,94	3,65	22,00	5,00	0,983
Takım	77	20,91	3,72	21,00	6,00	
Takım Çalışması Alt Boyut Toplam Puanı						
Bireysel	157	25,08	4,25	26,00	5,00	0,375
Takım	77	25,61	4,16	26,00	6,50	
Sosyal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Bireysel	157	16,43	3,22	17,00	4,00	0,567
Takım	77	16,62	3,33	17,00	5,00	
Duygusal Beceriler Alt Boyut Toplam Puanı						
Bireysel	157	16,50	2,87	17,00	4,00	0,329
Takım	77	16,09	3,05	16,00	4,50	
Amaç Belirleme Alt Boyut Toplam Puanı						
Bireysel	157	16,94	3,13	17,00	5,00	0,332
Takım	77	16,62	2,96	17,00	6,00	

Çalışmada katılımcıların spor türü değişkenine göre incelendiğinde, sporun yaşam becerilerine etkisi ile psikolojik iyi oluş düzeyleri toplam puan ve alt boyutları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Tablo 10).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, İstanbul ilinde bulunan sporcuların sporun yaşam becerilerine etkisi ile psikolojik iyi oluş düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada, çalışma grubunun cinsiyet değişkenine göre psikolojik iyi oluş düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmezken, sporun yaşam becerisine etkisi ölçeği toplam puanı ile iletişim, liderlik, takım çalışması, duygusal beceriler ve amaç belirleme alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Yapılan analizde erkeklerin kadınlara göre puan ortalamaları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çıkan sonuç, erkek sporcuların spor organizasyonları sırasında ikili ilişkilerine ve izleyici gibi etkenlere bağlanabilir. Sporun yaşam becerilerine etkisi konusuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Sarı ve Bozdağ (2021) tarafından yapılan çalışma ile mevcut araştırmanın sonuçları paralellik gösterirken, Taşçı (2020) ile Kardağ (2019)'ın yapmış oldukları çalışmalar ile örtüşmemektedir. Psikolojik iyi oluş konusu ile yapılan çalışmalar irdelendiğinde, Karademir ve Açak (2020) ile Karaçam ve Pulur (2016)'un çalışmaları ile bu araştırmanın sonuçları benzerlik gösterirken, Demir ve arkadaşlarının (2018) yapmış oldukları araştırma sonuçları ile farklılık göstermektedir. Medeni durum değişkenine göre incelendiğinde, sporcuların psikolojik iyi oluş düzeyleri ile sporun yaşam becerisine etkileri açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Yaş değişkenine göre irdelendiğinde, psikolojik iyi oluş toplam puanında anlamlı bir farklılık görülürken, sporun yaşam becerisine etkisi toplam puan ve alt boyutlarında anlamlı farklılık görülmemektedir. Yapılan analizde 21-23 yaş aralığındaki sporcuların puan ortalamaları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çıkan sonucu, sporcuların yaş olarak tecrübeli ve yeni başlama dönemlerinin tam arasında olması kaynaklı olabilir. Sporun yaşam becerilerine etkisi konusuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Kardağ (2019)'ın yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarıyla, mevcut araştırmanın sonuçları benzerlik gösterirken, Taşçı (2020)'nın araştırma sonucuyla farklılık olduğu saptanmıştır. Psikolojik iyi oluş konusu ile yapılan çalışmalar irdelendiğinde, Kırım (2020) ve Aydın (2019) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile mevcut araştırmanın sonucunda paralellik göstermektedir. Spor yaşı değişkenine göre incelendiğinde, Psikolojik iyi oluş toplam puanında, zaman yönetimi ve duygusal beceriler alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. 3-4 yıl kategorisinde bulunan sporcuların diğer kategorilere göre puan ortalamaları daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çıkan sonucu, yaş değişkenindeki gerekçeyle bağlanabilir. Sporun yaşam becerilerine etkisi konusuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Kardağ (2019)'ın araştırma sonucuyla, bu araştırmanın sonucu benzerlik göstermektedir. Eğitim durumu değişkeni açısından incelendiğinde sporcuların psikolojik iyi oluş düzeyleri ile sporun yaşam becerisine etkileri açısından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Sporun yaşam becerilerine etkisi konusuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Taşçı (2020)'nın araştırma sonucuyla, çalışma sonucu benzerlik göstermemektedir. Psikolojik iyi oluş konusu ile yapılan çalışmalar irdelendiğinde, Kırım (2020) tarafından yapılan çalışma sonucu ile araştırma sonucu benzerlik gösterirken, Demir ve arkadaşları (2018)'nın araştırmasıyla farklılık göstermektedir. Yaşadığı yer değişkenine göre incelendiğinde, psikolojik iyi oluş toplam puanı ile iletişim alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan analizde ilde yaşayan sporcuların puan ortalamaları diğerlerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çıkan sonucu, ilde yaşayan sporcuların tesis imkânlarının ilçedekilere göre daha iyi olmasına bağlanabilir. Spor türü değişkenine göre incelendiğinde sporcuların psikolojik iyi oluş düzeyleri ile sporun yaşam becerisine etkileri açısından anlamlı bir farklılık

görülmemektedir. Kardağ (2020)'ın sporun yaşam beceriyle alakalı yapmış olduğu araştırma sonucu ile mevcut araştırmanın sonucu benzerlik göstermemektedir.

Araştırmada, sporcuların psikolojik iyi oluşları ile sporun yaşam becerilerine etki düzeyi arasında anlamlı orta ve pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çıkan sonuçta orta düzeyde bir ilişki olması, sporcuların yaşam becerilerine olan etkilerinin diğer etmenlerle (sorumluluk duygusu, özgüven vb.) olduğu gibi psikolojik iyi oluşla da ilişki olduğu belirlenmiştir. Sporun etkisiyle yaşam becerilerini olumlu yönde gerçekleştirebilen sporcular, psikolojik olarak hazır ve iyi olmaları da aşikâr bir durumdur. Bunların yanında araştırma bulgularına göre kadın sporcuların psikolojik iyi oluşları ve sporun yaşam becerilerine etki düzeyleri düşük çıkması nedeni, kadın sporcuların kişisel gelişimini, zaman yönetimini değerlendirebilmesi, liderlik özelliklerini, takım çalışmasını ve duygusal becerilerini arttırmaya yönelik çeşitli eğitimlerin verilmesi ve başkaları ile nitelikli ilişkiler kurmasına imkân verebilecek çeşitli ortamların sağlanması bu sporcuların psikolojik iyi oluş ve sporun yaşam becerilerinin iyileştirilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Aydın G. (2019). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İş Tatmini, Yaşam Tatmini Ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki: Fitness Antrenörleri Örneği. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Cronin, L.D., & Allen, J. (2017). *Development and initial validation of the Life Skills Scale for Sport*. Psychology of Sport and Exercise, (28), 105-119.

Danish, S.J., Forneris, T., Hodge, K., & Heke, I. (2004). Enhancing youth development through sport. World Leisure, 46(3), 38-49.

Demir, G. T., Namlı, S., Hazar, Z., Türkeli, A., & Cicioğlu, H. İ. (2018). Bireysel ve takım sporcularının karar verme stilleri ve mental iyi oluş düzeyleri. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 13(1), 176-191.

Diener, E., Wirtz, D., Biswas-Diener, R., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D., et al. (2009). *New measures of wellbeing*. Social Indicators Research Series, 39. Doi: 10.1007/978-90-481-2354-4 12

Düz, S., Açak, M. (2018). *Sporun yaşam becerilerine etkisi ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması*. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 5(9), 74-86.

Düz, S., Açak, M. (2018). Sporun yaşam becerilerine etkisi ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 5(9), 74-86.

Gould, D., Carson, S. (2010). The relationship between perceived coaching behaviours and developmental benefits of high school sports participation. Hellenic Journal of Psychology, 7, 298-314

Karaçam, A., Pulur, A. (2016). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Başarı Algısı, Akademik İyimserlik, Psikolojik İyi Oluş Ve Fiziksel Saygı Düzeylerinin İncelenmesi. Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 3(1), 1-22.

Karademır, T., Açak, M. (2020). Antrenörlük ve Öğretmenlik Bölümü Öğrencilerinin Akademik İyimserlik ve Psikolojik İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1), 531-542.

Kardağ A. (2019). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinde Yaşam Becerileri Ve Sosyal Bütünleşme İlişkisinin İncelenmesi. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.

Kırım, G. (2020). Spor Ve Yaşam Merkezlerine Üye Olan Kadınların Psikolojik İyi Oluş Ve Psikolojik Kırılganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Larson, R.W. (2000). Toward a psychology of positive youth development. American Psychologist, 55(1), 170-183.

Özdamar, K. (1999) Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1. Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Sarı, H. G., Bozdağ, B. (2021). Lise Öğrencilerinin Çoklu Zekâ Alanları ve Sporda Yaşam Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 4(1), 130-144.

Taşçı M. (2020). Ortaöğretimde Sportif Faaliyetlere Katılımın Bireyin Yaşam Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Telef, B. B. (2013). *Psikolojik iyi oluş ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması.* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(28-3), 374-384.

RAFTİNG SPORCULARININ YARALANMA KAYGILARI İLE GÜDÜLENME DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Hacı Ali ÇAKICI
Araştırma Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü, Samsun
Hülya HACIBEKİROĞLU
Yüksek Lisans Öğrencisi Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Samsun
Muhammet KUSAN
Araştırma Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü, Samsun
Kazım BIYIK
Öğretim Görevlisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü
Soner ÇANKAYA
Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği bölümü, Samsun

GİRİŞ

Günümüzde heyecan ve adrenalin seviyesinin yüksek olduğu ekstrem sporlara ilginin arttığı bilinmektedir. Bu spor alanındaki en çok tercih edilenlerden bir tanesi de rafting olduğu söylenebilir. Bir nehir sporu olan rafting, son günlerde dünya çapında da tercih edilen ve merak duyulan bir spor branşı olarak ta bilinmektedir. Birçok spor branşında olduğu gibi rafting te yüksek debisi olan nehirlerde yapılması sebebiyle hem heyecan seviyesi hem de yaralanma durumu yüksek olabilmektedir. Rafting sporcuların müsabakalarda veya faaliyetlerinde yaralanma kaygılarının da oluşması olağan bir durum olarak görülmektedir. Sporda yaralanma kaygısı, sportif faaliyetler sırasında vücut işlevinde aksaklık veya kaybedilme durumu olarak ifade edilmektedir (Timpka ve ark., 2014). Spor etkinlikleri sürecinde spor yaralanma kaygısı ve birçok yaralanma riskinin bulunması, sporcular için bazı durumları da etkilediği düşünülmektedir. Bu durumlardan bir tanesi de sporda güdülenme durumu olarak ifade edilebilir. Sporda güdülenme; spor yapmaya ve sürdürmesini sağlayan güdüler ile spor etkinliklerini sürdürülme süreci olarak tanımlanmaktadır. Kişilerin güdülenmesine sebep olacak birçok farklı yollar mevcuttur. Spor içerisinde güdülenme hususunun önemi her zaman çok önemlidir. Bireylerin beceri, zaman ve enerji gibi kaynakları istenilen şekilde kullanma durumu olarak açıklanmaktadır (Brunel, 1999).

Bu bilgiler ışığında, çalışmada sporcuların bazı sosyo-demografik özelliklerine göre yaralanma kaygıları ve güdülenme düzeylerini incelenmek ve bu iki özellik arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma Türkiye'de bulunan rafting sporcularının yaralanma kaygıları ile güdülenme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacını taşımaktadır. Araştırmada betimsel nitelik taşıyan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini Türkiye'de bulunan rafting sporcuları kapsamındadır. Örneklem grubunu ise tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 194 rafting sporcusu oluşturmaktadır.

Veri toplama aracı olarak, Rex ve Metzler (2016) tarafından geliştirilen Türkçeye uyarlaması Caz ve arkadaşları tarafından yapılan Spor Yaralanması Kaygı Ölçeği kullanılmıştır. 19 madde, 5'li likert ve yeteneğini kaybetme kaygısı, zayıf algılanma kaygısı, acı çekme kaygısı, hayal kırıklığına uğratma kaygısı, sosyal desteği kaybetme kaygısı ve yeniden yaralanma

kaygısı olarak 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Bir diğer veri toplama aracı olarak, Pelletier ve arkadaşları (2013) tarafından geliştirilen Türkçeye uyarlaması Öcal ve Sakallı (2018) tarafından yapılan Sporda Güdülenme Ölçeği-II kullanılmıştır. 18 madde, 7'li likert ve içsel güdülenme (11-9-15), özümseme (10,14,17), özdeşim (4,13,6), içe atım (5,1,7), dışsal düzenleme (2,3,18) ve güdülenmeme (16,8,12) olarak 6 alt boyuttan oluşmaktadır.

Araştırmada rafting sporcularının ölçek maddelerine verdiği cevapların iç tutarlılığını kontrol etmek amacı ile güvenirlilik katsayıları (cronbach alpha) hesaplanmıştır (Tablo 1). Aşağıda belirtilen tabloda değerlendirme kriterlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir (Özdamar, 1999).

Tablo 1. Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri cevaplara ait iç tutarlılık katsayıları

Ölçek	İç Tutarlılık Katsayısı	Değerlendirme
Sporda Güdülenme Ölçeği (SGÖ)	0,898	Yüksek Düzeyde Güvenilir
İçsel Güdülenme (İG)	0,835	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Özümseme (Ö)	0,746	Orta Düzey Güvenilir
Özdeşim (Öz)	0,807	Yüksek Düzeyde Güvenilir
İçe Atma (İA)	0,647	Orta Düzey Güvenilir
Dışsal Düzenleme(DD)	0,775	Orta Düzey Güvenilir
Güdülenmeme(G)	0,876	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Sporun Yaralanması Kaygı Ölçeği (SYKÖ)	0,908	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Yeteneğini Kaybetme Kaygısı (YKK)	0,747	Orta Düzey Güvenilir
Zayıf Algılanma Kaygısı(ZAK)	0,857	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Acı Çekme Kaygısı (AÇK)	0,778	Orta Düzey Güvenilir
Hayal Kırıklığına Uğratma Kaygısı (HKUK)	0,854	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Sosyal Desteği Kaybetme Kaygısı (SDKK)	0,874	Yüksek Düzeyde Güvenilir
Yeniden Yaralanma Kaygısı (YYK)	0,774	Orta Düzey Güvenilir

Sporcuların ölçek maddelerine verdiği cevaplardan elde edilen toplam puanların kişisel bilgi formundaki değişkenlere göre normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov ($n \geq 50$) veya Shapiro-Wilk ($n < 50$) testi ile belirlenmiştir ($P < 0,05$).

Çalışmada, ölçek toplam puanların ve alt boyut toplam puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği Student t testi ile, yaş, spor yaşı, yaşadığı yer vb. gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ise Tek Yönlü Varyans Aalizi (One-way ANOVA) ve Tukey çoklu karşılaştırma testi ile belirlenmiştir. Rafting sporcularının yaralanma kaygıları ile güdülenme düzeyleri arasındaki ilişki düzeyi ise Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir.

Araştırma bulguları, ortalama ve standart sapma değerleri olarak gösterilmiş olup, sonuçlar $p < 0,05$ önem seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir.

Tüm istatistiksel hesaplamalar SPSS 22.0 V istatistik paket programda yapılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların bazı sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%
Kadın	79	40,7
Erkek	115	59,3
Toplam	194	100,0

Yaş	n	%
18-20	65	33,5
21-23	59	30,4
24-26	46	23,7
27veüzeri	24	12,4
Toplam	194	100,0

Sporcu Yaşı	n	%
1-2	26	13,4
3-4	26	13,4
5-6	38	19,6
7 VE ÜZERİ	104	53,6
Toplam	194	100,0

Eğitim Durumu	n	%
Ortaokul	17	8,8
Lise	86	44,3
Üniversite	91	46,9
Toplam	194	100,0

Yaşadığı Yer	n	%
İlçe	63	32,5
İl	81	41,8
Büyükşehir	50	25,8
Toplam	194	100,0

Anne Eğitim Durumu	n	%
Ortaokul	76	39,2
Lise	67	34,5
Üniversite	51	26,3
Toplam	194	100,0

Baba Eğitim Durumu	n	%
Ortaokul	59	30,4
Lise	76	39,2
Üniversite	59	30,4
Toplam	194	100,0

Tablo 3. Katılımcıların Sporda Güdülenme ile Spor Yaralanması Kaygı düzeyleri arası ilişki

		SYKÖ	YKK	ZAK	AÇK	HKUK	SDKK	YYK
SGÖ	r-değeri	0,194	0,086	0,162	0,198	0,085	0,118	0,193
	p-değeri	0,007	0,233	0,024	0,006	0,238	0,102	0,007
İG	r-değeri	0,005	-0,057	-0,063	0,190	-0,043	-0,099	0,096
	p-değeri	0,944	0,433	0,384	0,008	0,555	0,168	0,184
Ö	r-değeri	0,035	-0,043	-0,024	0,168	-0,023	0,008	0,071
	p-değeri	0,624	0,553	0,743	0,019	0,746	0,908	0,326
Öz	r-değeri	-0,010	-0,078	-0,067	0,133	-0,003	-0,114	0,084
	p-değeri	0,894	0,278	0,350	0,065	0,965	0,113	0,247
İA	r-değeri	0,056	0,027	-0,006	0,095	0,075	-0,032	0,087
	p-değeri	0,436	0,708	0,933	0,187	0,298	0,660	0,230
DD	r-değeri	0,260	0,155	0,315	0,065	0,128	0,268	0,184
	p-değeri	<0,001	0,031	<0,001	0,371	0,075	<0,001	0,010
G	r-değeri	0,439	0,308	0,483	0,262	0,175	0,408	0,281
	p-değeri	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	0,014	<0,001	<0,001

SGÖ: Sporda Güdülenme Ölçeği; İG: İçsel Güdülenme; Ö: Özümseme; Öz: Özdeşim; İÇ: İçe Atma; DD: Dışsal Düzenleme; G: Güdülenmeme; SYKÖ: Spor Yaralanması Kaygı Ölçeği; YKK: Yeteneğini Kaybetme Kaygısı; ZAK: Zayıf Algılanma Kaygısı; AÇK: Acı Çekme Kaygısı; HKUK: Hayal Kırıklığına Uğratma Kaygısı; SDKK: Sosyal Desteği Kaybetme Kaygısı; YYK: Yeniden Yaralanma Kaygısı

Yapılan araştırmada katılımcıların sporun yaşam becerilerine etkisi ile güdülenme düzeyleri ve alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı orta düzey pozitif bir ilişki tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların cinsiyetine göre Sporda Güdülenme ve Spor Yaralanması Kaygı düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Kadın (n=79)		Erkek (n=115)		P-değeri
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
SGÖ	83,96	18,74	82,04	19,73	0,498
İG	17,47	4,68	17,34	4,32	0,843
Ö	17,09	4,23	16,75	4,32	0,587
Öz	17,32	4,10	17,07	4,56	0,700
İA	15,91	4,41	15,87	4,42	0,948
DD	13,35	5,83	12,94	5,60	0,618
G	12,66	6,77	11,73	6,42	0339
SYKÖ	50,30	16,65	48,75	14,32	0,488
YKK	7,09	3,03	7,26	3,07	0,700
ZAK	7,15	3,80	6,70	3,47	0,388
AÇK	10,04	2,98	8,45	3,02	<0,001
HKUK	7,59	3,42	8,09	3,55	0,337
SDKK	6,97	3,79	6,98	3,42	0,988
YYK	11,46	4,74	11,27	3,63	0,758

Araştırmada kadın ve erkek katılımcıların acı çekme kaygısı hariç yaralanma kaygıları ve güdülenme düzeyleri arasında anlamlı bir farklık tespit edilememiştir (P>0,05). Çalışmada araştırma katılan kadın katılımcıların acı çekme kaygı (AÇK) düzeyleri erkek katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur (P<0,001; Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların yaş dağılımına göre Sporda Güdülenme ve Spor Yaralanması Kaygı düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Yaş	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
SGÖ	18-20	65	85,85a	16,64	0,026
	21-23	59	81,61ab	18,09	
	24-26	46	85,37a	19,96	
	27 ve üzeri	24	72,75b	24,56	
İG	18-20	65	18,75a	3,42	0,011
	21-23	59	16,85ab	4,37	
	24-26	46	17,09ab	4,86	
	27 ve üzeri	24	15,63b	5,52	
Ö	18-20	65	17,78a	3,66	0,012
	21-23	59	16,58ab	4,04	
	24-26	46	17,24a	4,47	
	27 ve üzeri	24	14,54b	5,23	
Öz	18-20	65	18,38a	3,79	0,006
	21-23	59	16,75ab	4,05	
	24-26	46	17,20ab	4,15	
	27 ve üzeri	24	14,88b	5,91	
İA	18-20	65	17,11a	3,58	0,032
	21-23	59	15,10ab	4,37	
	24-26	46	15,80ab	4,87	
	27 ve üzeri	24	14,67b	5,05	
DD	18-20	65	12,52	5,96	0,104
	21-23	59	13,34	5,13	
	24-26	46	14,57	5,69	
	27 ve üzeri	24	11,33	5,82	
G	18-20	65	10,82ab	7,09	0,025
	21-23	59	13,10ab	5,73	
	24-26	46	13,76a	6,46	
	27 ve üzeri	24	10,00b	6,30	
SYKÖ	18-20	65	47,75ab	14,18	0,034

	21-23	59	52,29a	15,01	
	24-26	46	51,52a	16,56	
	27 ve üzeri	24	42,54b	14,49	
YKK	18-20	65	6,83	2,62	
	21-23	59	7,46	2,88	0,186
	24-26	46	7,78	3,41	
	27 ve üzeri	24	6,38	3,63	
ZAK	18-20	65	6,09b	3,10	
	21-23	59	7,56a	3,85	0,042
	24-26	46	7,57a	3,69	
	27 ve üzeri	24	6,04b	3,72	
AÇK	18-20	65	9,23ab	2,96	
	21-23	59	10,17a	2,78	0,001
	24-26	46	8,43b	3,09	
	27 ve üzeri	24	7,38c	3,28	
HKUK	18-20	65	7,92	3,33	
	21-23	59	7,97	3,71	0,874
	24-26	46	8,02	3,39	
	27 ve üzeri	24	7,33	3,77	
SDKK	18-20	65	6,43	3,32	
	21-23	59	7,34	3,79	0,081
	24-26	46	7,83	3,79	
	27 ve üzeri	24	5,96	2,84	
YYK	18-20	65	11,25	4,44	
	21-23	59	11,80	3,69	0,084
	24-26	46	11,89	4,18	
	27 ve üzeri	24	9,46	3,68	

Araştırmada, yaş değişkeni açısından katılımcıların sporda güdülenme ölçeği toplam puanları, içsel güdülenme, özümseme, özdeşim, içe atma ve güdülenmeme alt boyut toplam puanları ile spor yaralanması kaygı ölçeği toplam puanı, zayıf algılanma kaygısı ve acı çekme kaygısı alt boyut toplam puanları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların Spor Yaşına göre Sporda Güdülenme ve Spor Yaralanması Kaygı düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Spor Yaşı	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
SGÖ	1-2	26	78,92b	15,93	
	3-4	26	90,54a	15,80	0,037
	5-6	38	86,76ab	21,33	
	7 ve üzeri	104	80,43b	19,55	
İG	1-2	26	17,65	3,57	
	3-4	26	19,27	2,13	0,096
	5-6	38	17,45	4,52	
	7 ve üzeri	104	16,84	4,95	
Ö	1-2	26	16,58	3,65	
	3-4	26	18,19	3,44	0,255
	5-6	38	17,37	4,07	
	7 ve üzeri	104	16,46	4,64	
Öz	1-2	26	16,69	4,19	
	3-4	26	19,12	2,79	0,058
	5-6	38	17,63	4,77	
	7 ve üzeri	104	16,63	4,48	
İA	1-2	26	14,92b	3,60	
	3-4	26	18,15a	3,40	0,001
	5-6	38	17,26a	3,92	
	7 ve üzeri	104	15,06b	4,69	
DD	1-2	26	10,73b	5,06	
	3-4	26	15,00a	6,37	0,028
	5-6	38	14,18a	5,40	
	7 ve üzeri	104	12,84ab	5,58	

G	1-2	26	11,73	6,65	0,305
	3-4	26	10,15	6,75	
	5-6	38	13,26	6,75	
	7 ve üzeri	104	12,27	6,40	
SYKÖ	1-2	26	50,65	15,93	0,187
	3-4	26	44,92	15,54	
	5-6	38	46,82	14,09	
	7 ve üzeri	104	51,12	15,35	
YKK	1-2	26	7,35	2,86	0,351
	3-4	26	6,81	3,15	
	5-6	38	6,53	2,90	
	7 ve üzeri	104	7,49	3,11	
ZAK	1-2	26	6,12	3,80	0,270
	3-4	26	7,08	3,70	
	5-6	38	6,18	3,17	
	7 ve üzeri	104	7,28	3,67	
AÇK	1-2	26	9,92a	2,80	0,027
	3-4	26	7,54b	3,37	
	5-6	38	8,97ab	2,85	
	7 ve üzeri	104	9,33ab	3,08	
HKUK	1-2	26	8,12	3,15	0,618
	3-4	26	7,38	3,87	
	5-6	38	7,42	3,32	
	7 ve üzeri	104	8,13	3,57	
SDKK	1-2	26	7,50	4,02	0,054
	3-4	26	5,46	2,77	
	5-6	38	6,47	2,87	
	7 ve üzeri	104	7,41	3,76	
YYK	1-2	26	11,65	5,18	0,798
	3-4	26	10,65	4,72	
	5-6	38	11,24	3,99	
	7 ve üzeri	104	11,48	3,72	

Araştırmada, spor yaşı değişkeni açısından katılımcıların sporda güdülenme ölçeği toplam puanları, içe atma ve dışsal düzenleme alt boyut toplam puanları ile acı çekme kaygısı alt boyut toplam puanları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 7. Katılımcıların Eğitim durumuna göre Sporda Güdülenme ve Spor Yaralanması Kaygı düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Eğitim Durumu	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
SGÖ	İlköğretim	17	82,18	22,85	0,317
	Lise	86	84,97	18,98	
	Üniversite	91	80,92	18,93	
İG	İlköğretim	17	15,88	5,41	0,298
	Lise	86	17,35	4,62	
	Üniversite	91	17,71	4,09	
Ö	İlköğretim	17	15,59	4,58	0,384
	Lise	86	17,16	4,12	
	Üniversite	91	16,87	4,37	
Öz	İlköğretim	17	15,18	5,25	0,143
	Lise	86	17,40	4,11	
	Üniversite	91	17,33	4,39	
İA	İlköğretim	17	15,41	5,03	0,629
	Lise	86	16,22	4,33	
	Üniversite	91	15,66	4,38	
DD	İlköğretim	17	15,18a	4,79	0,040
	Lise	86	13,78ab	5,56	
	Üniversite	91	12,09b	5,81	
G	İlköğretim	17	13,94ab	5,91	0,014
	Lise	86	13,27a	6,88	
	Üniversite	91	10,67b	6,11	

SYKÖ	İlköğretim	17	53,12	13,06	0,653
	Lise	86	51,59	15,35	
	Üniversite	91	46,59	15,27	
YKK	İlköğretim	17	7,29	2,97	0,346
	Lise	86	7,52	3,22	
	Üniversite	91	6,86	2,88	
ZAK	İlköğretim	17	7,35	3,10	0,390
	Lise	86	7,19	3,76	
	Üniversite	91	6,51	3,55	
AÇK	İlköğretim	17	9,35	2,91	0,513
	Lise	86	9,34	2,82	
	Üniversite	91	8,82	3,37	
HKUK	İlköğretim	17	9,59a	2,65	0,050
	Lise	86	8,06ab	3,35	
	Üniversite	91	7,41b	3,68	
SDKK	İlköğretim	17	8,06a	3,91	0,024
	Lise	86	7,53ab	3,47	
	Üniversite	91	6,25b	3,48	
YYK	İlköğretim	17	11,47	4,54	0,148
	Lise	86	11,95	4,04	
	Üniversite	91	10,75	4,05	

Araştırmada katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde, güdülenme alt boyutu ile hayal kırıklığına uğratma kaygısı ve sosyal desteği kaybetme kaygısı alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7).

Tablo 8. Katılımcıların Anne Eğitim Durumuna Göre Sporda Güdülenme ve Spor Yaralanması Kaygı düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Anne Eğitim Durumu	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
SGÖ	İlköğretim	76	83,96	17,81	0,145
	Lise	67	79,22	17,84	
	Üniversite	51	85,86	22,67	
İG	İlköğretim	76	18,24	3,98	0,075
	Lise	67	16,55	4,57	
	Üniversite	51	17,24	4,84	
Ö	İlköğretim	76	17,45	3,92	0,120
	Lise	67	16,03	4,24	
	Üniversite	51	17,18	4,73	
Öz	İlköğretim	76	18,26a	3,67	0,007
	Lise	67	15,99b	4,50	
	Üniversite	51	17,10ab	4,80	
İA	İlköğretim	76	16,49	3,82	0,096
	Lise	67	14,96	4,45	
	Üniversite	51	16,22	5,01	
DD	İlköğretim	76	12,03b	5,93	0,020
	Lise	67	12,99ab	5,17	
	Üniversite	51	14,88a	5,63	
G	İlköğretim	76	11,05	6,66	0,001
	Lise	67	12,13	5,72	
	Üniversite	51	13,65	7,24	
SYKÖ	İlköğretim	76	45,13b	15,92	0,007
	Lise	67	51,84a	12,92	
	Üniversite	51	52,49a	16,01	
YKK	İlköğretim	76	6,38b	2,87	0,010
	Lise	67	7,60ab	2,99	
	Üniversite	51	7,86a	3,17	
ZAK	İlköğretim	76	5,91b	3,56	0,003
	Lise	67	7,07ab	3,35	
	Üniversite	51	8,08a	3,66	
AÇK	İlköğretim	76	8,45	3,10	0,060
	Lise	67	9,58	2,85	
	Üniversite	51	9,43	3,28	

HKUK	İlköğretim	76	7,21b	3,50	0,023
	Lise	67	8,79a	3,49	
	Üniversite	51	7,71ab	3,31	
SDKK	İlköğretim	76	6,12b	3,53	0,015
	Lise	67	7,25ab	3,31	
	Üniversite	51	7,90a	3,71	
YYK	İlköğretim	76	11,07	4,61	0,750
	Lise	67	11,54	3,55	
	Üniversite	51	11,51	4,06	

Araştırmada katılımcıların anne eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde, özdeşim, dışsal düzenleme ve güdülenme alt boyutları ile sporda yaralanma kaygısı toplam puanı, yeteneğini kaybetme kaygısı, zayıf algılama kaygısı, hayal kırıklığına uğratma kaygısı ve sosyal desteği kaybetme kaygısı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 8).

Tablo 9. Katılımcıların Baba Eğitim Durumuna Göre Sporda Güdülenme ve Spor Yaralanması Kaygı düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Baba Eğitim Durumu	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
SGÖ	İlköğretim	59	80,86	19,62	0,191
	Lise	76	81,39	20,01	
	Üniversite	59	86,63	17,79	
İG	İlköğretim	59	17,29	4,81	0,741
	Lise	76	17,18	4,62	
	Üniversite	59	17,76	3,89	
Ö	İlköğretim	59	16,80	4,52	0,373
	Lise	76	16,47	4,38	
	Üniversite	59	17,51	3,87	
Öz	İlköğretim	59	17,19	4,58	0,745
	Lise	76	16,91	4,77	
	Üniversite	59	17,49	3,60	
İA	İlköğretim	59	15,54	4,23	0,426
	Lise	76	15,67	4,51	
	Üniversite	59	16,51	4,46	
DD	İlköğretim	59	12,63	5,75	0,286
	Lise	76	12,72	5,61	
	Üniversite	59	14,08	5,69	
G	İlköğretim	59	10,88	6,60	0,133
	Lise	76	12,13	6,17	
	Üniversite	59	13,31	6,89	
SYKÖ	İlköğretim	59	47,93	15,35	0,556
	Lise	76	49,26	13,88	
	Üniversite	59	50,98	16,98	
YKK	İlköğretim	59	6,61	2,92	0,079
	Lise	76	7,12	3,04	
	Üniversite	59	7,86	3,09	
ZAK	İlköğretim	59	6,37	3,55	0,133
	Lise	76	6,68	3,54	
	Üniversite	59	7,64	3,68	
AÇK	İlköğretim	59	8,36	2,95	0,055
	Lise	76	9,64	2,96	
	Üniversite	59	9,14	3,29	
HKUK	İlköğretim	59	7,71	3,64	0,801
	Lise	76	8,09	3,43	
	Üniversite	59	7,80	3,48	
SDKK	İlköğretim	59	7,17	3,81	0,678
	Lise	76	6,70	3,46	
	Üniversite	59	7,15	3,48	
YYK	İlköğretim	59	11,71	4,19	0,629
	Lise	76	11,03	3,84	
	Üniversite	59	11,39	4,40	

Çalışmada katılımcıların sporda yaralanma kaygıları ile sporda güdülenme ölçeği toplam puanlar ve tüm alt boyutlar açısından anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Tablo 9).

Tablo 10. Katılımcıların Yaşadığı Yere Göre Göre Sporda Güdülenme ve Spor Yaralanması Kaygı düzeyleri

Ölçek tam ve alt boyutlar	Yaşadığı Yer	n	Ortalama	Std. Sapma	P-değeri
SGÖ	İlçe	63	83,24	19,68	0,682
	İl	81	81,49	19,89	
	Büyükşehir	50	84,46	18,05	
İG	İlçe	63	17,63	4,43	0,204
	İl	81	16,75	4,75	
	Büyükşehir	50	18,12	3,92	
Ö	İlçe	63	17,02	4,24	0,163
	İl	81	16,27	4,53	
	Büyükşehir	50	17,72	3,79	
Öz	İlçe	63	17,38	4,80	0,430
	İl	81	16,70	4,40	
	Büyükşehir	50	17,66	3,72	
İA	İlçe	63	16,43	4,27	0,299
	İl	81	15,32	4,58	
	Büyükşehir	50	16,12	4,26	
DD	İlçe	63	13,08	5,67	0,997
	İl	81	13,10	5,22	
	Büyükşehir	50	13,16	6,48	
G	İlçe	63	10,75b	6,73	0,032
	İl	81	13,52a	5,95	
	Büyükşehir	50	11,54ab	6,96	
SYKÖ	İlçe	63	46,92	15,02	0,108
	İl	81	52,06	15,40	
	Büyükşehir	50	48,14	15,05	
YKK	İlçe	63	6,37b	3,09	0,028
	İl	81	7,69a	2,90	
	Büyükşehir	50	7,42ab	3,06	
ZAK	İlçe	63	6,13	2,99	0,017
	İl	81	7,74	3,92	
	Büyükşehir	50	6,44	3,56	
AÇK	İlçe	63	8,67	3,15	0,346
	İl	81	9,19	2,89	
	Büyükşehir	50	9,50	3,33	
HKUK	İlçe	63	7,97	3,68	0,508
	İl	81	8,12	3,40	
	Büyükşehir	50	7,40	3,45	
SDKK	İlçe	63	6,40b	3,32	0,030
	İl	81	7,78a	3,62	
	Büyükşehir	50	6,42b	3,59	
YYK	İlçe	63	11,40	4,27	0,729
	İl	81	11,54	4,25	
	Büyükşehir	50	10,96	3,71	

Araştırmada katılımcıların yaşadığı yer değişkenine göre incelendiğinde, güdülenmeme alt boyutu ile yeteneğini kaybetme kaygısı, zayıf algılanma kaygısı ve sosyal desteği kaybetme kaygısı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (Tablo 10).

TARTIŞMA

Bu çalışma, Türkiye genelinde bulunan rafting sporcuların sporda yaralanma kaygısı ile güdülenme düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Çalışmada, cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, sadece sporda yaralanma kaygısı ölçeği acı çekme kaygısı alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizde, kadınların erkeklere göre puan ortalamaları daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çıkan sonucu, risk içeren durumlara erkeklerin kadınlara göre daha çabuk alışabilmesine bağlanabilir. Sporda yaralanma kaygısı konusuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde, Ünver ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan araştırmanın sonucu ile mevcut araştırmanın sonucunda benzerlik görülürken, Karayol ve Eroğlu (2020), Arıkan ve Çimen (2020),Yalçınkaya ve arkadaşları (2020) ile Tanyeri (2019) tarafından yapılan çalışma sonuçlarıyla farklılık görülmektedir. Sporda güdülenme konusuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Akman ve Can (2019), Pehlivan ve arkadaşları (2017) ile Turkay ve Sökmen (2014) tarafından yapılan çalışma souçları ile araştırma sonuçlarıyla benzerlik görülürken, Yıldırım (2017) tarafından yapılan çalışma sonucuyla da farklılık olduğu belirlenmiştir. Yaş değişkenine göre irdelendiğinde, sporda güdülenme ölçeği toplam puanında, içsel güdülenme, özümseme, özdeşim, içe atma ve güdülenmeme alt boyutları ile spor yaralanması kaygı ölçeği toplam puanı, zayıf algılanma kaygısı ile acı çekme kaygısı alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin genel puanları irdelendiğinde, sporda güdülenme düzeylerinde 18-20 yaş aralığındaki sporcular, sporda yaralanma kaygı düzeylerinde ise 21-23 yaş aralığındaki sporcuların puan ortalamaları yüksek olduğu saptanmıştır. Çıkan sonucu; genç yaştaki sporcuların güdülenmelerini, spora katılımlarındaki heyecan ve isteğe, yaralanma kaygılarını ise yeterli tecrübeyi sağlayamadıklarına bağlanabilir. Sporda yaralanma kaygısı konusuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde, Arıkan ve Çimen (2020) ile Yalçınkaya ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile araştırma sonuçları farklılık göstermektedir. Sporda güdülenme konusuyla ilgili yapılan araştırmalar irdelendiğinde, İmamoğlu Kaya ve arkadaşları (2020), Akman ve Can (2019) ile Yıldırım (2017) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile mevcut çalışma sonucuyla benzerlik göstermemektedir. Spor yaşı değişkeni açısından incelendiğinde, sporda güdülenme ölçeği toplam puanında, içe atma ve dışsal düzenleme alt boyutları ile acı çekme kaygısı alt boyutunda anlamlı farklılık saptanmıştır. Sporda güdülenme ölçek toplam puan, ie atma ve dışsal düzenleme alt boyutlarında 3-4 yıl aralığındaki sporcular ile acı çekme kaygısı alt boyutunda 1-2 yıl aralığındaki sporcuların puan ortalamaları yüksek olduğu saptanmıştır. Çıkan sonucu; yaş değişkenindeki gibi, spora hemen hemen yeni başlayan sporcuların heyecan ve isteklerine, yaralanma kaygılarını ise rafting sporunda tecrübeli olmamalarına bağlanabilir. İmamoğlu Kaya ve arkadaşları (2020), Akman ve Can (2019) ile Pehlivan ve arkadaşları (2017)'nın sporda güdülenme üzerine yapmış oldukları çalışma sonuçları ile araştırma sonucunda benzerlik görülmemektedir. Eğitim durumu değişkenine göre irdelendiğinde, güdülenme alt boyutu ile hayal kırıklığına uğratma kaygısı ve sosyal desteği kaybetme kaygısı alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizde, eğitim durum ilköğretim olan sporcuların puan ortalamaları daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çıkan sonucu, eğitim seviyelerinin düşük olan sporcuların, güdülenme, hayal kırıklığına uğratma ve sosyal desteği kaybetme kaygısı alt boyutlarındaki puan ortalamalarının yüksek olması, kendilerini ispatlama arzusuna bağlanabilir. İmamoğlu Kaya ve arkadaşları (2020) tarafından sporda güdülenme üzerine yapmış olduğu çalışma sonuçları ile araştırma sonucunda farklılık görülmektedir. Anne eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde, özdeşim, dışsal düzenleme ve güdülenme alt boyutları ile sporda yaralanma kaygısı toplam puanı, yeteneğini kaybetme kaygısı, zayıf algılama kaygısı, hayal kırıklığına uğratma kaygısı ve sosyal desteği kaybetme kaygısı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Yapılan analizde, özdeşim alt boyutunda ilköğretim, dışsal düzenleme, güdülenmeme alt boyutları ile spor yaralanma kaygısı toplam puan ve anlamlı farklılık tespit edilen alt boyutlar puan ortalamalarında anne eğitim düzeyi üniversite olanlarınki yüksek olduğu saptanmıştır. Çıkan sonucu, anne eğitim düzeyi düşük olan sporcuların, eğitim noktasında yeterli düzeyde destek alamayacakları düşünüldüğünde, sporla özdeşleşerek

kendilerini ispat etme duygularının artabileceğine bağlanabilir. Bunun yanında, anne eğitim düzeyi yüksek olan sporcuların yaralanma kaygılarının yüksek olması, ailelerin sporun yanında eğitim ve daha farklı yönlere eğilmeleri isteyebilme ihtimalinden kaynaklı olabilir. Yıldırım (2017) tarafından sporda güdülenme üzerine yapılan araştırma sonucu ile çalışma sonucundan benzerlik görülmemektedir. Baba eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde ölçek toplam puanlar ve alt boyutlarda herhangi bir anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Yıldırım (2017) tarafından sporda güdülenme üzerine yapılan araştırma sonucu ile çalışma sonucundan farklılık görülmektedir. Yaşadığı yer değişkenine göre incelendiğinde, güdülenmeme alt boyutu ile yeteneğini kaybetme kaygısı, zayıf algılanma kaygısı ve sosyal desteği kaybetme kaygısı alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizde, İlde yaşayan sporcuların puan ortalamaları daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çıkan sonuç, ilde yaşayan sporcuların spordan daha farklı faaliyet alanlarına da sahip olmaları yönünden kaynaklı olabilir. Araştırmada rafting sporcularının yaralanma kaygıları ile güdülenme düzeyleri arasında anlamlı zayıf ve pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çıkan sonuçta yaralanma kaygısı ile güdülenme de zayıf ilişki olması olağan bir sonuç olarak görülmektedir. Bunun yanında 27 yaş ve üzeri olan ile anne eğitim durumları lise olan sporcuların sporda güdülenme düzeyleri düşük olması sebebiyle bu sporcular potansiyel olarak güdülenmeme durumunda olup sporu bırakmaya karar verebilme olasılığı yüksektir. Ayrıca genç yaştaki ve anne eğitim durumları üniversite mezunu olan sporcuların spor yaralanma kaygılarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, sporcuların güdülenmeme ve yaralanma kaygı riskini azaltmaya yönelik sporculara çeşitli eğitimlerin verilmesi oldukça önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Akman, K., Can, H.C. (2017). *Oryantiring Sporu Yapan Lise Öğrencilerinin Sporda Güdülenme Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 6(3), 12-21.

Arıkan, G., Çimen, E. (2020). *Üniversite Adaylarının Spor Yaralanma Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*. Eurasian Research in Sport Science, 5(2), 118-127.

Brunel, PC. (1999). *Relationship between achievement goal orientations and perceived motivational climate on intrinsic motivation*. Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports, 1999, 9(5): 365– 374.

Caz, Ç., Kayhan, R. F., Bardakçı, S. (2019). *Spor Yaralanması Kaygı Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.* Spor Hekimligi Dergisi/Turkish Journal of Sports Medicine, 54(1).

İmamoğlu Kaya, M., Çiçek, G., İmamoğlu, M. (2020). *Kadın Futbolcularda Algılanan Stres, Sporda Güdülenme, Sürekli Öfke Ve Öfke Tarzı Düzeyleri*. Journal ff International Social Research, 13(74).

Karayol, M., Eroğlu, S.Y. (2020). *Takım ve bireysel sporlarla ilgilenen sporcuların spor yaralanması kaygı durumlarının incelenmesi*. Spor Eğitim Dergisi, 4(1), 137-144.

Öcal, K., Sakallı, D. (2018). *Sporda güdülenme ölçeği-II'nin Türkçe uyarlaması*: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. IJSETS, 4, 38-49.

Özdamar, K. (1999) Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1. Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Pehlivan, M., Tiryaki, K., Kurtipek, S., & Sönmezoğlu, U. (2017). *Üniversiteler Arası Güreş Müsabakalarına Katılan Sporcuların Sporda Güdülenme Düzeylerinin İncelenmesi*. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 19/4.

Pelletier, L.G., Rocchi, M.A., Vallerand, R.J., Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2013). *Validation of the revised Sport Motivation Scale (SMS-II)*. Psychology of Sport and Exercise, 14(3), 329-341.

Rex, C.C., Metzler, J.N. (2016). *Development of the sport injur anxietyscale*. Meas Phys Educ Exerc Sci. 20(3): 146-58.

Tanyeri, L. (2019). *Farklı branş sporcularında yaralanma kaygısının incelenmesi*. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 13(19), 577-591.

Timpka, T., Jacobsson, J., Bickenbach, J., Finch, C.F., Ekberg, J. & Nordenfelt, L. (2014). *What is a sports injury?* Sports medicine, 44(4), 423-428

Turkay, H., Sökmen, T. (2014). *Beden Eğitimi Ve Spor Bölümü Öğrencilerinin Sporda Güdülenme Kaynakları Ve Stresle Başa Çıkma Tarzları*. İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(3), 1-9.

Ünver Ş., Şimşek E., İslamoğlu İ., Arslan H. (2020). *Üniversite Takımlarında Yer Alan Sporcuların Yaralanma Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 14(3), 400-410.

Yalçınkaya, A., Demirci, M., ve Kızılyar, N.G. (2020). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Spor Yaralanmalarındaki Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*. Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi, 1(1), 43-51

Yıldırım P. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Yaptıkları Spor Branşlarına Göre Spora Güdülenme Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

TÜRKİYE TÜRKÇESINDE NEOLOJİZMLERIN OLUŞMASI, YAPISAL VE LEKSİKOLOJİK SEMANTİK ÖZELLİKLERİ

Doç. Dr. Benövşe HACIYEVA NIYAZ
Bakü Devlet Üniversitesi Türk Filolojisi Kürsüsü
https://orcid.org/0000-0002-8683-3825

GİRİŞ

Dilin kelime hazinesi değişkendir, her zaman yeniliklerle mevcut bulunan bir süreçtir. Sözcük ise tarihsel kategoridir. Kimi sözcükler dilin kelime hazinesinden çıkar, kimi sözcükler aksine, dile kazandırılır. Hayat koşullarının değişimi ile oluşan farklılıklar yeni sözcüklerin yapılmasını zorunlu kılar. Bilimsel keşifler,bulgularla ilgili olarak meydana çıkan bu kavramların ifadesi dilin sözcük hazinesinin zenginleşmesini de sağlar. Her dönemin daha çok aktüellik kazanan kelimeleri oluşur. Türkçede yeni sözcükler "neolojizmler" olarak adlandırılır. Yunancada "neo" - yeni ve "logos"- sözcük anlamlarını bildirmektedir. Yeni bir kavramı adlandırmasına bağlı olarak neolojizmler "yeni öge" olarak da adlandırılabilir (Akalin Ş.H., 2016, s.24). Bilimsel ve teknolojik gelişimlerle ilgili yeni sözcüklerin türetilmesi ve sözvarlığına kazandırılması kaçınılmaz bir süreçtir. Sözcüğün hem iç, hem dış biçimi bulunmaktadir. Sözcüğün dış biçimi söylediğimizde fonetik yapısı, iç biçimi söylediyimizde bilincimizde oluşturduğu ve idrâk ettiğimiz mânâsı anlaşılmaktadır. Toplumun içtimai, tarihsel, kültürel, ekonomik gelişimiyle ilgili olarak Türkçenin sözvarlığı başka dillerden alınmaların yanısıra, dilin kendi sözcüklerinin üreticiliği ile de zenginleşmektedir. Dilin sözcük hazinesine yeni sözcüklerin kazandırılmasında temel nedenlerden biri insanların hayatında vuk`u bulan değişimlerle sıkı şekilde alâkalıdır. Bu zaman iki kaynaktan faydalanılır: birinci kaynak dilin kendisi, ikinci kaynak ise yabancı dillerdir.

Bu da oldukça doğal. İnsan kendi ihtiyaçlarının karşılanması için ilk önce kendi kaynaklarından faydalanır. Söz konusu iç kaynaklar ihtiyaçları tam olarak karşılamadığında dış kaynaklara başvuru yapılır. Bu süreç dilde de aynı şekilde yapılmaktadır. Ses, morfem, sözcük ve söz birimleri yeni kavramların ifade edilmesi için malzeme rolünü yapar.

Yeni sözcüklerin oluşturulması - türemiş sözcükler, semantik değişime uğramış sözcükler ve alınma sözcüklerin yardımıyla gerçekleşmektedir.

2. NEOLOJİZMLERİN OLUŞTURULMASI YÖNTEMLERİ

Genellikle yeni sözcüklerin oluşturulması iki yöntemle gerçekleştirilir. Bunlardan birincisi dilin kendi kaynaklarıdır. Diğer yöntem ise yabancı dillerden alınma sözcüklerle yeni kavramların adlandırılması ve söz varlığına kazandırılmasıdır. Dilin kendi kaynaklarına istinaden seslerden, morfemlerden, sözcük ve ifadelerden faydalanılarak yeni sözcükler oluşturulur. Birçok araştırmalarda da söz konusu fikir desteklenmektedir. Türkçede neolojizmlerin oluşturulmasında şu yöntemlerin esas olduğunu vurgulayabiliriz:

1) türemiş sözcükler;
2) anlamca değişme veya semantik değişime uğramış sözcükler;
3) alınma sözcükler.

2.1.Türemiş Sözcükler

Türemiş sözcükler dilin kendi imkânlarıyla oluşan, gramer kurallarına dayanarak yapılan sözcüklerdir.Türemiş sözcükler bir kök, bir veya birkaç yapım eklerinin yardımıyla türetilebilirler: **basım**, **bakım**, **seçmen, yöneticilik, dikey, düzey, yapay, sulak, kitaplık,**

çekmece, danıştay, yargıtay, gezegen, güncel, sindirim, solungaç, solunum, **yırtmaç, tarayıcı** vb.

2.2. Semantik Neolojizmler

Anlamca değişime uğramış sözcükler semantik neolojizmlerdir. Türkçedeki "**Atatürkçülük, laiklik, milliyetçilik, devrimcilik, ülkücülük, milli görüş**" sözcükleri semantik neolojizmlere örneklerdir. Semantik neolojizmler zamanla türlü değişimlere uğrayarak yeni anlamlar kazanmış sözcükler ve kelime gruplarıdır. Yeni sözcüklerin ikinci grubunu anlamca değişime uğramış sözcükler oluşturmaktadır. Bazı sözcükler kendi anlamlarını kaybederek, yeni anlamlar ihtiva ederek yeni sözcükler şeklinde oluşabilirler. Örneğin, "görüş" sözcüğü aslında "görmek" anlamını ifade eden fiilden türenmiştir. Türkçede "düşünme yönü, mühakeme tarzı, bakış açısı" anlamlarını ifade eden yeni bir sözcüğe dönüşmüştür. "Görüşmek" fiili ise her hangi bir konuyla bağlı fikirlerin müzakeresi, tahlili, mübadelesi anlamlarını ifade etmektedir.

Dilin söz varlığında sözcüklerin bu tıp anlam değimlerine uğraması her dönemde vuk`u bulabilecek bir süreçtir. Bu süreç zamanı sözcük önceki anlamını tamamen kaybederek, yeni anlam kazanabilir ve neolojizmler grubuna girer. Önceki anlamı ise arkaik sözcükler sırasına geçmesini sağlar. E.Demircizade "yoldaş" sözcüğünün yeni anlam kazanarak "ülkü birliğinde bulunan kişilere hitap" anlamı ifade etmesini ve semantik anlam değişimi sonucunda yeni sözcük oluşturmasını vurgulamıştır (Ə.Dəmirçizadə, 1963, s. 110). Zamanında semantik neolojizme dönüşmüş şu sözcüğün toplumsal siyasal değişimler sonucunda arkaikleşmesine tanık oluyoruz. Dilin söz varlığında sözcüklerin ifade ettiği anlam onu belli aşamada neolojizmler, diğer aşamada ise arkaizmlər grubuna ait edebilir. Aynı fikri Azerbaycan Türkçesindeki "ismarıc" sözcüğü ile ilgili söyleyebiliriz. "İsmarıc" sözcüğü bir kimse tarafından çatdırılan bilgi, görevlendirme gibi kullanılarak geçen yüzyılın sonlarında arkaizmler grubuna geçmiş bulunuyordu. Daha sonra "mesaj" sözcüğünün eş anlamlısı gibi yeniden kullanım hukuku kazanarak uğurla kullanılmaya başladı. Türkiye Türkçesinde ise "mesaj" sözcüğünün karşılığı olarak "kısa bilgi" tamlamasının kullanılması durumlarına rastlanıldı. Lâkin, neolojizm olarak şu sözcük henüz tam yerini bulmamaktadır. Karşılığı olarak daha sık "ileti" sözcüğünün kulllanılmasına rastlamaktayız. "Mesaj" sözcüğü ister Azerbaycan, ister Türkiye Türkçesinde aynı sıklıkla kullanılmaktadır.

2.3. Alınma Sözcükler

Bu kelimeler Türkçede "alıntı, ödünç sözcük, alıntı sözcük" olarak da adlandırılır. Z.Korkmaz yabancı kelimeleri Türkçeye girmiş, ses ve şekil yapılarında bir değişiklik geçirmeden veya geçirmiş olsa da dilin ses yapısına uymayan biçimleriyle süregelmiş kelimeler olarak değerlendirir (Zeynep Korkmaz, 2014, s.223). Alıntı sözcükler doğu ve batı kaynaklı olmak üzere ikiye ayrılır. Doğu kökenli sözcükler Arap ve Farsçadan alınma sözcükler, batı kökenli sözcükler Fransızca, Almanca, İtalyanca, İngilizce olan sözcüklerdir. Söz konusu alınmalar içerisinde XIX yüzyıl ve XX yüzyılın önlerinde Fransızcadan, XX yüzyıldan itibaren İngilizceden alınma sözcükler yeğlik oluşturur. Fransızcadan türlü bilim dallarına ait olan **"apandis, antitel, aliterasyon**, **antipati, sempati, alveol, antoloji, ajans"** vb. sözcükler de zamanında "yeni sözcük" olarak Türkçeye geçmiştir. Bazen bir bilim dalına ait olan sözcükler aktüelleşebilirler. Son dönemlerde **"pandemi, alveol, antitel**" sözcüklerinin tüm dünyada aktif kullanımı göz önündedir.Yabancı dillerden alınma diğer sözcüklere şu örnekleri sunabiliriz: **anarşi, trafik**, **metrobüs, ray, demografi, karantina, adaptör, festfod, reyting** vb.

3. BİRLEŞİK YAPILI NEOLOJİZMLER

Birçok araştırmalarda Türkçede birleşik sözcükler ve kelime gruplarının sözcük yapısındaki rolünün aktif olmaması fikri desteklenmekteydi. Ama Türkçede zamanla neolojizmler arasında birleşik yapıların yeterince büyük bir kontenjan oluşturduğu görülmektedir.

"**Uçaksavar, tanksavar, bilirkişi, bilgisayar, biçerdöver, ses uyumu, ehliyet sınavı, şeçim kurulu, harf devrimi** " vb. sözcük ve ad tamlamaları söz konusu birleşik yapılara örnek gösterilebilir. Kamile İmer "Türkçenin sözvarlığındaki yeni öğeler" araştırmasında söz konusu birleşik yapıların yeğlik oluşturduğunu vurgulamıştır (Kamile İmer, 1991, s. 20.).
Kelime grupları içinde türlü şemalı örnekler yer almaktadır. Bunlardan" **hayali ihracat, iç barış, toplu konut, orta direk, paralı askerlik, kesin dönüş, toplu ulaşım, toplu taşım, yazarkasa**" tamlamaları "**sıfat + ad**" şemalı; "**kamu ortaklığı, konut sertifikası, vergi iadesi, seçim bölgesi, yakacak yardımı, maaş kartı**" tamlamaları "**isim + isim**" şemalı; "**konut üretmek**, **kaynak sağlamak**, **halka açılmak, dışa açılmak, çağı yakalamak**" kelime gruplarıysa "**isim + fiil**" şemalı yapılardır. "**e kitap**, **e posta**" örneklerindeyse yeni "ünlü harf + isim" şemalı yapı oluşur.

4. KISALTMALARIN YARDIMIYLA OLUŞAN NEOLOJİZMLER

Türkçede kısaltmaların yardımı ile de sözcük üretilmesi yapılmaktadır. Sözcüklerin ilk harflerinin yazılması ile kısaltmalar yapılır ve bu kısaltmalar türlü ekler de alabilirler. Ek almış ve kısaltma şeklinde kalıplaşmış şu tamlamaları örnek olarak gösterebiliriz:

YÖK'na – Yüksek Öğretim Kurulu'na

ÖSS'da – Öğrenci Seçme Sınavı'nda

TDK'nun – Türk Dil Kurumunu'nun.

GAP – Güneydoğu Anadolu Projesi;

İMKP – İstanbul Menkul Kıymetler Borsası;

İDSO – İstanbul Devlet Semfoni Orkestrası;

TÜSİAD – Türk Sanayici ve İşadamları Derneği;

KDV – Katma Değer Vergisi tamlamaları da Türkçede oluşan kısaltmalardır ve neolojizmlerin bir dalını oluşturmaktadır.

Son dönemlerde Türk dillerinde kısaltmalar şeklinde oluşan neolojizmler arasında AVM – Alış Veriş Merkezi (Türkiye Türkçesi), DİM- Dövlət İmtahan Mərkəzi (Azerbaycan Türkçesi) yer almaktadır.

5. TÜRKÇE VE AZERBAYCAN TÜRKÇELERİNDE NEOLOJİZMLER

"**Printer, distribütör, internet, kopya, fleşkart**" gibi neolojizmler hem Türkiye Türkçesi, hem Azerbaycan Türkçelerinde kullanılmaktadır. Yemek adları **hamburger, çizburger, hotdog**; ekonomik terimler **online, masterkard, interbank,** türlü alanlarla bağlı olan olan **lazer, lens, site, printer, klip, data** vb. sözcükler son dönemlerde her iki Türkçeye girmiş neolojizmlerdendir. Bazı sözcüklerin uğurlu neolojizm şeklinde dilde kendini kanıtlayabilmesi oldukça önemlidir. Azerbaycan Türkçesine İngilizceden geçmiş "skaner" sözcüğü Türkiye Türkçesinde "tarayıcı" şeklinde uğurlu neolojizmini bulmuştur.Azerbaycan Türkçesinde "plaj" sözcüğü XX yüzyıldan "çimərlik" şeklinde kullanılmaya başlamıştır. Dile "çimərlik" sözcüğünü Azerbaycan şairi Resul Rza kazandırmıştır. "Çimərlik" sözcüğü uğurlu neolojizmdir, dilde oldukça doğal seslenmektedir. Son dönemlerde dünyamızın gelişimi, mesafelerin sosyal ağlar araçılığıyla kısalması, herhangi bir yeniliğin bir an içinde yaygınlaşabilmesi dillere etkisiz kalmıyor. Bazen dilin sözcük üretme süreci yeni kavramların oluşmasındaki hızı yakalayamıyor. Buna bağlı olarak, kalka yöntemiyle de yeni sözcük ve tamlamalar türetilir: Avrupa Topluluğu, sermaye piyasası, katmadeğer vergisi, ekonomik kalkınma, gelir dağılımı, serbest dış ticaret politikası, ekonomik birlik, Uluslararası Para

Fonu, çokuluslu şirketler, serbest bölgeler, fiyat kontrolü gibi ad tamlamaları "kalka çeviri" yöntemiyle dile dahil olan neolojizmleri oluşturur. 1996 yılında üzerindeki patlayıcı maddeleri suikast amacıyla patlatan kişi için ilk kez Türkçede "canlı bomba" tamlaması kullanılmıştır (Akalin, 2016, s.27).

SONUÇ

Her yıl dünya dillerinde yeni sözcükler oluşmaktadır. Bu süreç doğal olarak Türkçede de gerçekleşir. Yeni sözcüklerin oluşması zamanı şu aşamalar gözlemlenmektedir:

1. Yeni sözcükler geniş alanda kullanamazlar ve kaybolurlar.
2. Yeni sözcükler geniş kullanım alanına girebilirler ve neolojizm olmaktan zamanla çıkarlar.
3. Yeni sözcükler geniş kullanım alanına giremezler ve neolojizm olmalarını sürdürürler.

Neolojizmlerin oluşturulması şu yöntemlerle gerçekleştirilir:

a) Dilin kendi üreticiliği ile oluşturulurlar.
b) Anlamca değişime uğrayarak semantik neolojizmler şeklinde oluşurlar.
c) Yabancı dillerden alınma sözcükler dile dahil edilerek neolojizmler oluşturulur.
d) Birleşik sözcükler ve kelime gruplarının yardımıyla neolojizmler oluşturulur. Birleşik yapılı neolojizmler arasında "**isim + isim**" şemalı ; "**sıfat+ ad**" şemalı; "**isim + fiil**" şemalı yapılar yer alır. " e kitap" örneği ise "**ünlü + isim**" şemasını yansıtmaktadır.

Türkçede türlü aşamalarda Fransızcadan, XX yüzyıldan itibaren İngilizceden alınmalar yeni sözcükleri oluşturmuştur. Son dönemlerde birçok dünya dillerinde olduğu gibi alınmaların Türkçeye en çok İngilizceden geçtiği gözlemlenmektedir.

"**Printer, distribütör, internet, fleşkart**" neolojizmleri hem Türkiye, hem Azerbaycan Türkçelerinde kullanılmaktadır. "**Lazer, lens, site, printer, klip, online, barter, ofis, data, masterkard, koronavirüs, bitcoin, hamburger, çizburger, hotdog**" sözcükleri bazı ses değişimlerini de göz önünde bulundurmakla son dönemlerde yabancı dillerden Türkiye ve Azerbaycan Türkçelerine girmiş bulunan neolojizmlerdendir. Neolojizmlerin aynı şekilde Türk dillerine kazandırılabilinmesi takdire değer bir gelişmedir. Dilin kendi kaynaklarından faydalanılarak türetilmiş uğurlu neolojizmlerin ise bütün Türkçelerde kabul edilerek kullanılmasının "Ortak Türkçe" mizin oluşturulması çalışmaları yönünde çok faydalı olacağı kanısındayım.

Dilin kendi sözcüklerinin ve imkânlarının yardımıyla neolojizmlerin oluşması hiç kuşkusuz daha yeğdir. Kimi neolojizmlerin uğurlu yeni sözcükler olabilmesine rağmen, kimi durumlarda neolojizmler dilde yapay olarak seslenmektedirler ve dilin aktif kelime hazinesinde yer alamazlar. Türkiye Türkçesin`deki **"seçmen, yöneticilik, üçgen, dörtgen, dikey, yapay, sulak, yargıtay, gezegen, eğilim, güncel, sindirim, yırtmaç, tarayıcı"** sözcükleri, Azerbaycan Türkçesin`deki "**əyləc, nəfəslik**, **soyuducu, dabankeş, çimərlik, yelqovar"** sözcükleri dilin kendi uretkenliği ile oluşturulmuş uğurlu neolojizmlerdir ve zamanla geniş alanda kullanılarak doğal bir şekilde söz konusu dillerin aktif sözcük hazinesine alınmış bulunuyorlar.

XXI yüzyılda Türkçenin leksikolojisi türemiş sözcükler, ad tamlamaları, kalka yöntemiyle yapılan sözcükler, alınma sözcükler, semantik değişimlere uğrayan sözcüklerin aracılığıyla zenginleşmekte ve gelişmektedir. Araştırmada dilin kendi imkânlarından faydalanılarak yeni sözcüklerin türetilmesi yöntemleri incelenmiş, neolojizmlerin oluşması, leksikolojik semantik ve yapısal özellikleri açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

Akalin Şükrü Haluk. “XXI. Yüzyıl Türkçesinde yeni ögeler (Neolojizmler) ve yeni sözcükler”. Türkologiya №1, s.21-31.
Dəmirçizadə Ə. “Azərbaycan dilinin üslubiyyatı” ADPU Nəşriyyatı Bakı,1962, 270 s.
Erdem M.D., Karataş M., Hirik E. “Yeni Türk Dili”, Maarif Mektepleri Yayınları, Ankara, 716 s.
Xəlilov B. “Müasir Azərbaycan dilinin leksikologiyası”, Bakı, Nurlan nəşriyyatı, 2008, 442 s.
Kâmile İmer “Türkçenin sözvarlığındaki yeni öğeler” s. 19-28. Dilbilim Araştırmaları, 1991.
Karaağaç G. Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017.
Korkmaz Z. “Türkiye Türkçesi Grameri” 4.Baskı, Ankara 2014, 1027 s.
Korkmaz Z. Gramer Terimleri Sözlüğü.Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
Qurbanov A. “Müasir Azərbaycan ədəbi dili”, I cild, Bakı, “Elm və Təhsil” nəşriyyatı, 2010, 452 s.
Виноградов В.В. «Итоги обсуждения вопросов стилистики», Москва 1953.

Mikheil Muskhelishvili and the Idea of a United Europe

Maia Manchkhashvili
PhD in political science
Co-founder and executive secretary of "Institute for Georgia's Neighbourhood Studies"
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia

Method

Through process of studying the presented topics, we used qualitative research methods according to the content of the issue: based on data collection and analysis of documents, more or less we tried to study the issue fully andrepresent it to the reader.

Literature Review

About Mikheil Muskhelishvili we have not many scientific literature, but after the collapse of the Soviet Union, Georgian researchers were able to work in the archives of European countries and collect a lot of interesting material on prominent figures of Georgian emigration. Where through during the Soviet occupation (1921-1990) in Georgia materials about Georgians who emigrated was deliberately banned and destroyed, it was difficult to obtain any material and study their lives and work in detail. The collapse of the Soviet Union helped to open the borders for Georgian scientists, and they began work hard for the purpose to bring the archives of our emigrants back to their homeland or to study them at the place.

Georgian scientists Guram Sharadze, Ilia Tabagua, Lela Saralidze, Vazha Shubitidze, Edisher Japaridze, Rusudan Daushvili, Vakhtan Jobadze, Lasha Bakradze, Igor Kveselava, Igor Kveselava have made a great contribution in the process to study and research the life of Mikheil Muskhelishvili.

These authors have studied the life and work of Mikheil Muskhelishvili in Europe almost in detail. Much of his work has been studied and researched. We got acquainted with these works and in the present article we will try to rise the interest of the readers about this egregiously interesting and prominent Georgian figure.

Discussion

Mikheil Muskhelishvili was born in 1903 in Tbilisi, the capital of Georgia, in a family of famous doctors. His father - Vakhtan Muskhelishvili - was an ophthalmologist, and his mother - Natalia Mirzashvili. Mikheil Muskhelishvili had three brothers. All four siblings received higher education in Europe.

Mikheil Muskhelishvili studied at the Lewandowski Gymnasium in Tbilisi. Who graduated with honors and from October 1921 went to study at the universities of Gottingen and Munich, then at the Universities of Paris and Lyon.

As you know, on February 25, 1921, Soviet Russia occupied Georgia. Mikheil Muskhelishvili never adopted this fact and criticized the Soviet system. Because of this he was persecuted. Mikheil Muskhelishvili was forced to emigrate to save himself.

In 1929 Mikheil Muskhelishvili graduated from the Sorbonne University, soon received a degree and at the same time in 1932-1933 he lectured at the Institute of International Studies at the University of Paris.

One of the famous Georgian scientists Ilia Tabagua describes his personal character very well. Ilia Tabagua was a rare figure, a scientist who worked in the archives of European countries during the Soviet Union and who knew Mikheil Muskhelishvili personally. He has many good records about Muskhelishvili. According to one of the records: Mikheil Muskhelishvili was a very pleasant, charming person, fluent in many languages (Georgian, Russian, French, English, German), a true great specialist in international law and international politics, deeply erudite. I attended his lectures at the University of Strasbourg in French and English. He gave lectures in these languages so fluently, eloquently and oratorial that you thought he was a native of each of these languages ... I was amazed by his deep knowledge of Soviet law. Who had a contact with M. Muskhelishvili, everyone pointed to his high culture, elegance, sincerity, dedication to work, high erudition, rare qualities of finding a common language with people, generosity and his warm attitude towards colleagues and students. (2:129).

His scientific and political work is not limited to France alone. From 1935 to 1948 he worked at Cairo University in Egypt. He has lectured in Norway, Italy, USA, Scandinavia, Holland, Switzerland.

Mikheil Muskhelishvili settled in France since 1948 and worked at the Faculty of Law and Political Science of the University of Strasbourg until the end of his life (8:38).

Mikheil Muskhelishvili has created many interesting works. Some of them are very interesting and noteworthy: "Russia is not Europe", "For the right of nations to self-determination", "Modern approaches to international law", "Georgia and Europe", "USSR or the myth of happiness" and others.

Mikheil Muskhelishvili, based in France, is actively involved in the activities of the Council of Europe. In 1952, he became the representative of the Consultative Assembly of the Council of Europe, and taking care of the formation of the future of Europe is already one of his main activities.

Even before the formation of the European Union, Mikheil Muskhelishvili actively wrote articles on the importance of the European Union and published them in European magazines and newspapers;

The work "Draft of the European Federal Constitution" received a great response from European science. This paper describes the principles of political and social democracy on which European unity was to be built. These principles were to unite the countries of Europe into a single body, where each state could be an individual member of a single federation.

Mikheil Muskhelishvili wrote a lot about constitutional human rights in this united federation. His approaches were shared in the future by Jean Monnet and Robert Schumann. Muskhelishvili's views on the new construction of Europe, on fundamental human rights, on each member state of the federation, were the foundation on which the documents of modern European law and the European Constitution were then built and created.

One of his works, which deals with human rights and freedoms, M. Muskhelishvili dedicated to the idea of European Union, which described in detail the form of political governance of European countries in the form of "Federation and Confederation" (9:51).

The annotation of this paper informs us that: a confederation is based on a Constitution, a confederation is a union of the countries, a federation is a society of individuals. In the federation, law dominates power. The federation is endowed with powers, the imple4mentation of which is not expedient for a federal state (defense, foreign policy, economic policy, etc.). The redistribution of powers is based on subsidiary principles: the

federal states have all the powers, these rights belong to national, regional, cantonal (Swiss) affairs, which they can fully manage. (9:53).

Mikheil Muskhelishvili explains that if "the constitution adopts a certain economic and social logic, it will introduce various motives for discord in the federation, which could provoke fatal discussions about maintaining the union" (2:34). Researcher Edisher Japaridze writes: "It is really hard to imagine that the constitution of the federation takes a certain economic and social ideology at the risk of confrontation between the governments of the member states. It is up to the federal movement under democratic control of the European people to make a choice." Today, in the face of the difficulty of making a decision at European level, due to the confederal nature of the union, governments try to constitutionalize decisions, for example in the case of a budget agreement, which should not be constitutional ... This situation is in fact an acknowledgment of helplessness. From governance and researcher Ed. Japaridze examines Mikheil Muskhelishvili's opinion that "we must move away from European realities and combine federalism with these realities. "Europe should not be subject to federal principles, but more federalist principles should be adapted to the European reality." (9:54).

Thus, the discussion on what model is optimal and more flexible in making decisions for the European Union is still relevant today, and this discussion makes the introduction of Mikheil Muskhelishvili's works diverse and professional.

Another idea of Mikheil Muskhelishvili is attracting a lot of attention and it refers to the need to create a common European market. In particular, on April 23-27, 1958, the next congress of the European Professors Association was held in the pavilion of the CECA World Exhibition in Brussels. There should be two issues on the agenda of this Congress: the European Common Market and the European Common Institutions. M. Muskhelishvili read an extensive report on the creation of a common European market and its legal aspects. His report received a great response. He believed that the unification of the European market should take place after the unification of Europe, which would facilitate trade relations between the countries and create a single market system on the continent of Europe. (9:56-57).

Thus, the brief overview above shows that the Georgian scholar Mikheil Muskhelishvili was one of the founders of the idea of European unity along with other European politicians and the creator of the legal basis. His contribution to the creation of a new type of European Union is immeasurably great.

Mikheil Muskhelishvili died in 1964 in the Alps after climbing the "Great Tornaline Peak" on his way back when he slipped on a rock. He is buried in Strasbourg.

Conclusion

To summarize his contribution to prepare the groundwork for the EU, we will see that to his pen belongs the draft European Federal Constitution, together with French constitutionalist Gaston Stephan, he developed and supported the idea of creating a united European market, the idea of breaking borders in Europe, Turned into the "Bologna Process" and others.

Studying the life of Mikheil Muskhelishvili is interesting not only for a better understanding of the history of Georgia, but also for his contribution to the life of Europe as an Scientist of Georgian origin.

References

1. 1. Shubitidze, V., (2013), Europeanization and Georgian Political Thought (European Identity of Georgia), Manual, World of Lawyers, Tbilisi.
2. Georgia's Relations with Europe and America, (1994), European and American Countries Scientific Research Institute, Volume 1, Science, Tbilisi.
3. Sharadze, G., (1991), Under the Foreign Sky, Book One, Merani, Tbilisi.
4. Saralidze, L, (2008), Western Democratic Values and Georgian Emigration, Issues of New and Recent History, N1 (3), Universal, Tbilisi.
5. Saralidze, L., (2009), From the History of the Emigration Government of Georgia (1921-1922), Issues of New and Recent History N1 (5), Universal, Tbilisi.
6. La Taurillon _ Journal of the European Citizen, Michel Muskhel, Confederation and Federation: Antithesis, June 20, 2012, by Jonathan Levegli.
7. Daushvili, R., Caucasian Policy of Georgian Emigration (192101930s), (2009), Issues of New and Recent History, N1 (5), Universal, Tbilisi.
8. Avalishvili, Z., (1990), Georgia's Independence in International Politics of 1918-1921, Book 1, Memoirs, Niamor, Tbilisi.
9. Japaridze, E., (2019), At the Heads of European Integration, Wagon, Tbilisi.
10. Mikheil Muskhelishvili, last view:14.07.2021, http://www.nplg.gov.ge/emigrants/ka/00000041/
11. Meparishvili, N., Michelle Muskheli - Georgian lawyer who fought for European Union before the creation of the European Union, last view:14.07.2021, https://netgazeti.ge/news/267661/
12. Michel Muskhel Institute, last viewed:14.07.2021, https://sabauni.edu.ge/ka/content/36/221/403
13. Shubitidze, V., Georgians were at the forefront of the creation of the European Union, June 26, 2016, last view:14.07.2021, https://for.ge/view/44028/evrokavSiris-Seqmnis-saTaveebTan-qarTvelebic-idgnen.html
14. Gabirichidze, M., Georgian, who wrote the draft EU Constitution - who was Mikheil Muskhelishvili, February 20, 2018, last view:14.07.2021, https://www.ambebi.ge/article/220360-kartveli-romelmac-evrokavshiris-konstituciis-proekti-dacera-vin-iqo-mixeil-musxelishvili/
15. Gabrichidze, M., The draft constitution of the European Union was written by a Georgian professor - who were the "inspiring people of a united Europe" Georgians, 2021, May 9, last view:14.07.2021, https://www.ambebi.ge/article/196273-evrokavshiris-konstituciis-proekti-kartvelma-propesorma-dacera-vin-iqvnen-ertiani-evropis-sulischamdgmeli-kartvelebi/
16. Mikheil Muskhelishvili preached the creation of the European Union and the erasure of borders between European countries, interview with Lela Saralidze, December 20, 2010, last view:14.07.2021, https://www.kvirispalitra.ge/public/6053-mikheil-muskhelishvili
17. Jobadze, V., My Adventure, (2009), Tbilisi, Tbilisi.
18. Kveselava, I., (2007), Chronicles of Modern History of Georgia, Book 2, Tbilisi.

CULTURAL HERITAGE PRESERVATION OF DHOKRA CRAFT TRADITION OF GONDS TRIBE THROUGH 3D SCANNING AND DIGITAL DOCUMENTATION

Krishna Jayeshbhai Trivedi
Research Scholar, Department of design, Indian Institute of Technology Hyderabad
Prof. Dr. Deepak John Mathew
PhD, Head Department of Design, Indian Institute of Technology, Hyderabad

1.0 Introduction

The Gonds are one of the largest indigenous communities of India. Historically the region between the Narmada River and the Godavari river was known as “Gondwana”. The Gondi Rulers ruled The four Gond Kingdom – Graha Mandala, Deogarh, Kherla and Chanda formed the area known as "Gondwana".The entire Southern and Central Deccan plateau OF Central Province was under the "Gondwana" region until the Marathas and the British invasion in mid of 18th century during colonial times. (Bhukya,2008)

The Raj Gonds of Adilabad are the successors of the Chanda Rulers. Under their patronage, various art and craft practices flourished at their highest. The Raj Gonds of the erstwhile Adilabad district are currently experiencing an expeditious loss of tangible and intangible cultural heritage. With every passing decade, their landscapes are altered, and despite best efforts, heritage deteriorates. With the passing of every generation, the links to their sociocultural memories diminish. Skilled artisans suffering from a lack of patronage encourage their children to take up modern-day professions, leading to venerable art and craft forms' death. Perhaps the only way to ensure that all knowledge is not lost to time is by documenting and safeguarding them. The Presented Data is part of an ongoing project, "Tangible and Intangible Cultural Heritage of Telangana". Project funded by Science and Heritage Research Initiative Programme. The paper aims to present the need for systematics digital documentation of traditional crafts practices of Dhokra by 3D scanning and 360 documentation of artefact, also suggesting the possibility of design intervention to expand design vocabulary in traditional craft practices and revive the Dhokra metal crafts traditions by tapping the contemporary market demands through design intervention and digital documentation of the Dokra craft practices of the Ojha community.

1.1 Raj Gonds and associated Craft Traditions

The Raj Gonds have a rich traditional cultural heritage and a legacy carrying from generation to generation. As Hamindorf defines Raj Gonds in his book 'The Gonds of Andhra Pradesh' as "No Aboriginal of India has attained greater prominence on the political scene of the past centuries than the large group of tribes commonly known by the generic term "Gonds". Communities like Pradhan, Thotis, Ojhas and other artisan communities survived under the Canopy of the Gond kingdom. These communities have a significant role in various occasions of the Gond celebrations like festivals and social-cultural ceremonies. (Koreti,S 2016). The Pradhan community were traditional bards who narrated the Gonds' oral history and their myths and historical events of the Gond Rajas. The Thoti community is associated with keeping the records of ancestries of the gonds. The Ojha community are the metalsmiths associated with the dhokra metal casting practices. (S. Harpal Singh, 2014) The Ojhas belong to the six wen saga clan of Gonds. They are the worshippers of Waghoba. The Tiger Deity.

The brass metal artefacts serve a significant purpose in ceremonial and mundane activities in the Gond household. All the artefacts, the art and crafts practised by communities under the patronage of the Gond rulers had the purpose of functionality to serve.(Kukreja, Sharma, Rajwanshi, & Kanth, (1997). The roots of these art and craft practices can be categorized as per their functionality under three folds – Utilitarian, Ritualistic and Decorative. However, the fall of the Gond kingdom led to the fall of these communities and their traditional practices. With the changing time and adaptation of new culture, the communities migrated to different areas. The lack of demands and support led to changing modes of earnings and shifted to other occupations for economic stability.

1.2 Present State of craft traditions in Indigenous communities

Handicraft is deeply frozen in the Gond society; crafts and cultural practices contribute to preserving traditions. In their products, artisans transfer an area of their cultural heritage in ideas, forms, materials, and work ways, similarly to their values, philosophy of life, fashion, and self-image. (Rao, P. V.,2019). The Gond community is one of the largest tribal communities of India, and mainly tribal crafts have the potentiality of international marketing. Still, there is a lack of opportunity for their showcasing. Further, there is a lack of product diversification, technological up-gradation, and capital availability. (Sharma S,2019)

Gonds are majoring in agriculture, and it is one of their prime sources of income. However, apart from the agricultural season, they tend to migrate towards different cities, searching for employment to survive. With the design intervention and digital documentation, employment can be generated for the community (Deogaonkar, S.G. 2007). These crafts lack development due to awareness, education, and non-availability of technical assistance for marketing as per the changing scenarios in the international market. All tribal and folk traditional art and crafts are in vulnerable situations in this time of rapid urbanisation and the search for income and survival. All tribal communities are bending towards agriculture and labouring works in urban cities. The tribal crafts have the potentiality of international marketing, but there is a lack of opportunity for their showcasing. The art and skills which are surviving and still in practice are majorly under government support schemes, like Dhokra casting metal craft of Bastar and crafts of Odisha. (Panda, P, Sahoo, T. 2020). These living traditions can sustain and survive by creating small handicraft units, where community members become conscious of their cultural heritage and actively participate in safeguarding their heritage.

2.0 Background of the Study

Cultural Heritage is the core of the community's living practices, lifestyles, traditions, belief systems and other intangible aspects. These beliefs and traditions take shape in art and craft practices which are the tangible forms of their intangible cultural heritage. Safeguarding of cultural expression and attempts towards encouraging artisans to continue to produce crafts and pass their skills and knowledge further, particularly in their community, Should be on focus rather than focusing on preserving craft objects. (UNESCO Convention 2003)

UNESCO 2003 convention mainly focuses on the skills and knowledge involved in craftsmanship rather than the craft products. Craft Practices are age-old traditions carried forward from Generation to Generation; it is a continuous process that evolves time by time. Survival of a craft practice is primarily dependent on the economic rejuvenation of craft guilds**.** Due to industrialisation, Indian traditional art and crafts are losing their potential market. In contrast to mass production, traditional craft practice creates a sustainable model of material usage and environment friendliness (Bhatt, 2007). Handicrafts are the second-largest source of employment in India after agriculture, yet India's hand industries face a significant

survival crisis. (Crafts Council of India, 2011) To revive craft traditions, economic sustainability is a must for encouraging communities; Lucy Donkin says the restored market can bring back artisans' motivation to practice their occupation and refrain new generations from turning towards other fields. (Kolay, 2016) The design intervention and digital heritage preservation are two core aspects that can help safeguard craftsmen communities' living traditions and crafts practices.

3.0 Methodology

The present data is collected from the field visit to Gond Villages in Adilabad district and Ojha artisans from the Adilabad districts. Their current crafts practice was the central area of the Study. Primary data was collected from the field visit to the Nagoba Jatra festival includes ethnographic interviews with emic and etic perspectives, a case study of a dokara craftsman workshop at Rampur, Besari Village, Adilabad district, Telangana. The evolution in the design aspects of the artefacts, the purpose of the artefacts, the historical background, its relevance and the current status of the objects are the key areas presented in the Study. The project aims at design intervention and heritage preservation for the metal crafts practices of the Ojha artisan's community of the Gonds of Adilabad district. The secondary data was collected from the existing literature, documentation and scholarly articles, UNESCO Convention 2003 and heritage preservation policies. The data analysis and discussion are based on the interaction with the craftsmen and the working patterns of the ojha craftsmen. 3D photographic documentation of the crafts artefacts has been done to examine the possibilities of 3D printing and the scope of the design technology to attempt heritage preservation and safeguarding of the living traditions of the Ojha craftsmen of the Gond community.

4.0 Results and Discussion

Field trip to Nagoba Jatra and meeting with the Ojha craftsmen gave insights into the community's status and the internal struggle to safeguard the traditional practices. Low demands of crafts and the increasing trend of popular culture among the gonds leads to the downfall of the cultural heritage of the Gonds. The invasion of upper-caste Hindu societies is evidentially visible in the festivals of the Gonds. Apart from ceremonial parts, the fairs have lost their authenticity with the adaptation of heavily influencing the popular culture of the mainstream society. The cultural practices are deeply interwoven with the power structure and identity of any community. (Bhukya, 2013) Nearly eighty-five Ojha craftsmen families are involved in the metal crafts practices located in the Jainoor Mandal of Adilabad. They are still following the traditional tools and methods for craft practices, and with the lack of exposure to the market and lack of new technological advancements, the craft is on the verge of extinction.

The traditional process followed by local craftsmen is time-consuming and has limitations and risk factors. It is produced locally in the workshop with traditionally available materials and without safety measures. The process is mentioned below.

The current state of the artefacts creations and the process followed by the dokra craftsman

- Preparation of clay Molds
- Passing the semi-molten beeswax
- Wax stripping on dried moulds for intricate designs and patterns
- Cover the patterned mould with clay
- Smelting of the brass metal scrapes and pouring into clay mould castings

- Cooling the moulds to break and remove the clay
- Giving the finishing touch to brass artefacts and polishing it out with the traditional tools.

The process mentioned here states the limitation in production due to the time-consuming factors affecting the production demands and use of traditional tools. Incorporating technological advancement can fasten the production, and advanced tools can also provide various designs and motifs to fulfil the urban market demands. The 3D Scanning of the artefacts and 3D documentation of the artefacts can capture the minute details of the artefacts that are difficult to achieve otherwise. The process for the 360 Documentation is as followed.

- Taking Photographs of Artifacts in 360 angles.
- creating point cloud data from 360 angle images of the artefacts
- Converting point cloud data in 3D Mesh
- Texturing 3D Mesh
- UV mapping and texturing 3D Mesh

The evolution of design in traditional products can be traced over a period of time with 360 documentation. It can also help the coming generations of the community to understand the context of the design of the artefacts, associated motifs, and their meaning and significance.

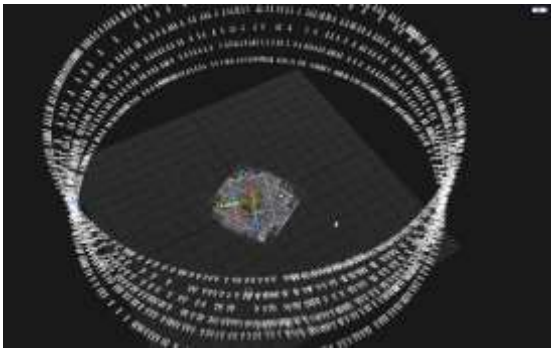

Figure 1. Camera positions for 360 Documentation

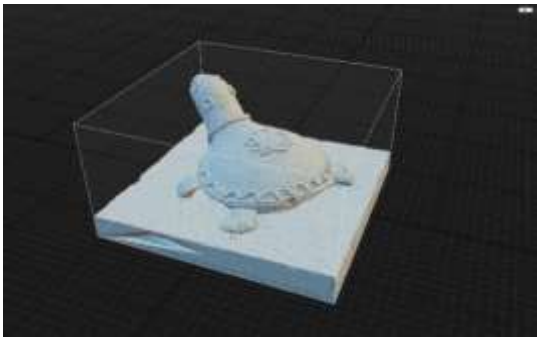

Figure 2. Mesh Image created of the Artifact

"Utility" is one of the significant aspects of indigenous art and craft practices. With the changing time and under the influence of contemporary market trends, changing social conditions and cultural tastes are transforming from traditional to modern – festivals and celebrations that once required elaborate craft productions became less worthy, resulting in fewer opportunities for artisans to express themselves. Only the older generation of the community is practising these arts and craft practices. Younger generations are under the heavy influence of contemporary lifestyle; migration and change of occupation are also critical factors affecting the community's traditional art and craft occupational practices. In this situation, it is necessary to safeguard the living traditional techniques, document and promote them to reach a broader audience.

In India, scientific tools for Scanning and qualitative assessment of culture and heritage are still limited to documentation for archival purposes. New technologies and design interventions in urban requirements and design explorations can be incorporated to provide market sustainability for the artisans. (Liebl, M, & Roy, T. 2004). It can provide an excellent

platform for sharing knowledge and skills at collaborative practices, and outcome products can be expected to have unique product designs incorporating traditional craft materials.

As technology moves exponentially, it is crucial to bridge the gap between traditional practices and the ample opportunities in markets on current trends. Traditional Crafts constitute an essential segment of the decentralised/unorganised sector of the Indian economy. (Liebl, M, & Roy, T. 2004). It is mainly a rural-based sector that has its reach in backward and inaccessible areas. Originally, Traditional dhokra crafts are associated with the Raj Gonds customs and ritualistic activity in Gondwana. (Mohanrao, K.2020) However, it can transform into a flourishing economic activity due to significant market demand over the years. Metal crafts have immense potential as they hold the key to sustaining the existing set of millions of artisans and an increasingly large number of new entrants in the crafts activity. Utilitarian products-home décor and furnishing handicraft products will need to introduce substantial technology and mechanisation of parts of the manufacturing process, enabling mass production quality enhancement and cost-reduction to face global challenges. These issues can be addressed by empowering the craftsman communities by organising them into community groups, holding them to set up and running Common Facility Centers equipped with training, modern technology, improved tools, raw material, processing, designing facilities through assisting them directly for self-sustainability. (Champion, E&Rahaman, H. 2019).

Figure 3. "Chimani" Brass metal Utilitarian Object and decorative artefact

Figure 4. "Pipal Paan" Ritualistic

4.1 Community Involvement for safeguarding craft traditions

Preservation of traditional crafts heritage can be assured by the continuity of conventional handicraft practices across generations and promoting the value and awareness of the community members' living craft traditions. (Ribašauskienė & Šumylė, 2016) Revival and revitalisation of traditional knowledge and creative skills will only be possible with the involvement of craft practitioners from the community itself. It will ease the process by providing a comfortable environment to the learners - the community's younger generations.

4.1. (1) Documentation of handicraft skills

Crafts are the expression of the intangible cultural practices of the community, thus documentation of oral histories of the craft practitioners, the evolution and meanings associated with the motifs used in the works, the materials and the designs of the crafts and how it is developing. All these factors should be well documented before it starts vanishing. The researcher found from the primary research that most younger generations continue the craft practices but are not aware of the meanings associated with the motifs. In comparison,

the older generations were able to express the symbolism and meanings behind the motifs used in Dokra casting. Thus, archiving and digital documentation of areas mentioned above of Intangible Cultural Heritage is significant for safeguarding the craft traditions to preserve the meanings behind the traditional practices.

4.1.(2) Digital repository of the material culture and artefacts of the Gond's Dhokra Crafts

Digital Repository will work as a heritage preservation platform. The 360 documentations of artefacts are to preserve traditional designs along with the symbolism which it carries. Moreover, providing detailed accounts of the oral traditions and beliefs associated with the artefacts. Another advantage of digital heritage preservation is that it can be accessed globally without visiting the actual site. It also provides accurate detail of the material culture and the historical background and cultural relevance of the traditional objects.

4.1.(3) Various Avenues for the further usage of Documentation

Digital Documentation can be used further in different areas, as mentioned below.

- To preserve and promote the traditional process and knowledge of the skilled traditional craftsmen and educate the younger generations of their own communities.
- With appropriate design intervention, market opportunities can be created to uplift the craft tradition of Dhokra.

- Digital Repository of the designs and artefacts can be a base for Technological advancement, which can be incorporated based on the requirement of the traditional designs and motifs to create in the larger productions.
- Digital documentation can promote and Preserve the Tangible and Intangible cultural heritage of the Gond Tribe. It can also be used in Museum places to be experienced by the audience.

5.0 Conclusion

Traditional Dhokra crafts are on the verge of extinction due to the non-viability of traditional products in the contemporary markets. Lack of Design Intervention in crafts products is becoming a barrier to meet the needs of the current market. The current education system is not promoting the traditional craftsmanship knowledge, which leads younger generations to the other occupations for the earnings to fulfil the financial needs, which cause the lack of motivation to pursue traditional craft practices among the young age of the craftsmen. The Raj Gonds, once the patrons of the art and craft practices have lost the power and position and are in weaker financial conditions, which resulted in the Lack of patronage for the other communities like Pradhan, Thotis and Ojhas, Lack of demands of the products makes lack of economic viability. At present, The only platform available to promote and market the Dhokra crafts of the traditional ojha craftsmen is the Golkonda Handicrafts Unit, supported by the Government of Telangana State. It requires more extensive patronage from the central government. And business communities to create market opportunities for the Dhokra crafts to preserve and promote the traditional craft's practices of the Ojha Community.

Image Courtesy: Lijin L., Project- Tangible and Intangible Heritage of Telangana, Department of Design, IITH

Animation and Gif Courtesy: Gino Joseph, Project- Tangible and Intangible Heritage of Telangana, Department of Design, IITH

References

Fürer-haimendorf, c. V. (1948). The raj gonds of Adilabad. *The Aboriginal tribes of Hyderabad*, *3*, 67.

Bhukya, Bhangya. "The Mapping of the Adivasi Social: Colonial Anthropology and Adivasis." Economic and Political Weekly, vol. 43, no. 39, 2008, pp. 103–109. JSTOR, www.jstor.org/stable/40278007.

Pagdi, s. R. (1952). *Among the Gonds of Adilabad*. Popular book depot.

Koreti, s. (2016). Socio-cultural history of the Gond tribes of middle India. *International journal of social science and humanity*, *6*(4), 288.

Rao, P. V. (2019). Socio-cultural Impact Of Non-tribal Contact On Tribes Of Andhra Pradesh And Telangana, India. *Romanian Journal Of Sociological Studies*, (2), 139-151.

Deogaonkar, s. G. (2007). *The gonds of Vidarbha* (no. 10). Concept publishing company.

Bhukya, b. (2017). *The roots of the periphery: A history of the gonds of Deccan India*. Oxford university press.

Kukreja, S., Sharma, N., Rajwanshi, A., & Kanth, R. (1997). Dhokra metal casting of Adilabad.

Sharma, s. Geographical indication in India: current scenario and their product distribution. *International journal of social science and economic research*

Liebl, M., & Roy, T. (2004). Handmade in India: Traditional craft skills in a changing world. Poor people's knowledge: Promoting an intellectual property in developing countries, 53-74.

Ribašauskienė, E., & Šumylė, D. (2016). The role of traditional craft centres in safeguarding cultural heritage. Vadybos mokslas ir studijos-kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai, 38(4), 412-424.

Champion, E., & Rahaman, H. (2019). 3D digital heritage models as sustainable scholarly resources. *Sustainability*, *11*(8), 2425.

Mohanrao, K. (2020). Socio-cultural Profile Of Tribals Of Andhra Pradesh.

Panda, P., & Sahoo, T. (2020). Gond

Somulu, B. Tribal Tourism in Telangana-A Study. *Status of Scheduled Tribes in Telangana*

State, 152.

MAKING PHYSICS MORE INTERESTING

Andrea Kľučarová
Vladimír Šebeň
The University of Prešov, Faculty of Humanities and Natural Sciences, Department of Physics, Mathematics and Technology, Prešov, Slovakia

INTRODUCTION

The twenty – first century represents such a period in human development when the chapter with the main theme of technological progress started to be written. Fast development of science and technology has influenced not only the sphere of industry and manufacturing, or research and innovations, but undoubtedly it has also spread into our houses and institutional organizations like schools and offices. We have become a part of the technological society where technology is still in progress. For this reason, human beings must develop, too. We cannot stay behind the development of technological devices or pretend that technology does not exist. It is important to be in touch with modern technologies, get used to them and finally, learn how to use them effectively to make our lives easier. Because only a never – ending development of human potential will turn an individual into a fully – valued part of the human society.

NEED FOR PHYSICS EXPERIMENTAL WORK

Generally, students´ interest in science subjects is worldwide decreasing (Ramsden 1998). According to pedagogical research provided by Dopita and Grecmanová (2008) students show very little interest in physics and they are not willing to spend their time studying it. Reason for decreasing students' interest in science subjects lies in the way they are being taught. Therefore, it is suggested that teaching methods should be focused mainly on the practical side, thus enabling students to put hands on experiments. This is also good for developing their own imagination and ways of logical as well as critical thinking (Rocard 2007).

School physics experiment is one of the main didactic tools that a teacher can and should use in the educational process. It is an ideal choice for introducing students the new issues, but it is also of a great importance when revising the subject matter or even when testing students. Perhaps it is most significantly used as a valuable motivational element. As a matter of fact that experiments are interesting for students, they very significantly raise the efficiency of the whole teaching-learning process. However, the experiment itself is not a guarantee of success. This can be achieved only if the experiment is carefully selected with a special focus of educational aims, then correctly performed, properly explained, and appropriately included in the educational process (Trna 2008).
According to Lišáková (1990), experimental laboratory work is as important for the teaching of the natural sciences as it is for the science itself. It is an indisputable fact that physics as a scientific discipline has its roots in scientific experimentation. Generally, in any science – either social or natural, experiment represents an effective tool for verifying theoretical assumptions, alleged claims or established scientific hypotheses. It is one of the ways of searching for and finding answers to hitherto unanswered physics questions.

Formal physics education is built on a proven pedagogical theory, which is the Theory of Constructivism. In the educational process, constructivism emphasizes the acquisition of physics knowledge, then knowledge and skills based on students' personal experience with

physics phenomena and processes. There are several ways to ensure student's close contact with physics reality. The following are used for this purpose:

- student experiments performed individually or in groups,
- real-time teacher demonstration experiments,
- direct physics measurements and their subsequent student processing and evaluation (*Physics – lower secondary education* n.d.).

Form in which the experiments will be done should correspond to the development level of today's society. With regard to the age of students, it is appropriate to implement modern information and communication technologies into school educational process in order to use them for finding a solution of a certain physics problem. However, when providing computer-assisted experiments, it is necessary to focus on primary didactic goal, which is to acquire new knowledge. In addition, emphasis is placed on explaining the work procedure and acquiring skills that can be used not only during the physics cognition itself, but also in independent research in other disciplines. In these experiments, it is desirable that students gain practical experience first, by performing experiments of the traditional type. After that they can start doing computer-assisted experiments (Holec, Murin and Raganová 1998). The implementation of computers into student physics laboratory exercises can be understood as the result of efforts to eliminate the shortcomings of traditional ones. Thanks to computers, we have opportunity to speed up data collection, eliminate student measurement errors, catch students' attention and increase their interest in physics (Kostelníková and Tkáč 2012).

A computer-assisted or also called computer-aided science experiment can be characterized as a type of experiment in which the computer reads, records, stores, and processes real values (real-time data) of physical or chemical quantities. At the same time, in order to automate experimental operation, computer can also be in a position of a control element. The set of all tools needed to perform a computer-assisted experiment together with a computer software is called a computer measurement system (Bílek et al. 1997).

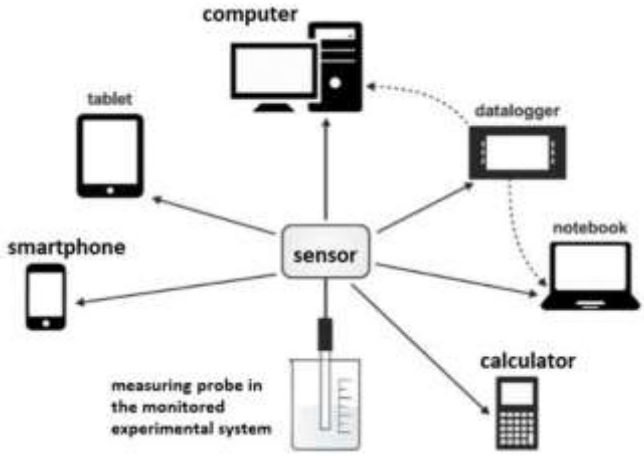

Figure 1. Scheme of computer measurement system

MATERIALS AND METHODS

The main aim of this paper is to analyse the results of the survey focused on increasing students' internal motivation to study physics by providing computer-aided experiments. In addition, the authors of the paper wanted to find out students´ as well as general public opinions on importance of implementing computer-assisted physics experiments into the educational process. A survey was done within one academic year during the popularization events of non-formal education, such as The Week of Science and Technology, The

European Researchers' Night, and some others. In all of the mentioned events we showed the visitors several carefully prepared computer-aided experiments that we supposed could have interested them. We tried to choose such experiments that deal with real-life topics. Then the visitors had an opportunity to try the experiments out on their own. Moreover, the visitors who watched us providing computer-aided physics experiments with Vernier measuring system were asked to fill in the research questionnaire. The questions in the questionnaire were focused on finding out visitors´ attitude towards the prepared Vernier experiments. We also asked questions about their previous experience with computer-assisted experiments, their opinion on such experiments and attractivity of experiments we have shown them. Moreover, we wanted to know whether they would like to create a special subject dealing with such measurements as well as willingness of students to attend this subject. Apart from questionnaire, we also observed the visitors, noticed their face expressions, reactions as well as their willingness to provide experiments. Finally, we interviewed them. In the following table we present one example of worksheets with experiments prepared for the visitors.

Table 1: Example of experiment provided during the research

COLOURFUL SUMMER
Physics task
Examine the ability of white and black paper to absorb light emited from a traditional bulb of a desk lamp. Explain the temperature changes of the paper.
Aids
LabQuest (interface) or computer with a Logger Pro software, 2 temperature sensors Vernier Go!Temp, desk lamp, bulb with a power required of at least 60 W, adhesive tape, scissors, white paper, black paper.
Physics principle
The more of a sunlight color scale is absorbed by the object, the more energy it gains and the darker its color will seem to us. Light energy obtained in this way is converted mainly into the thermal energy of the enlighted object. It follows that by absorbing the light, objects absorb also heat, which increases their temperature. We can practically verify this fact in the summer, when we wear dark-colored clothing. Since black objects absorb all components of sunlight, they receive the most energy from the Sun in the form of a heat. Therefore, in the summer when wearing black clothes, we feel very hot. However, while wearing clothes of a white colour, we feel less hot.
Scheme of experiment
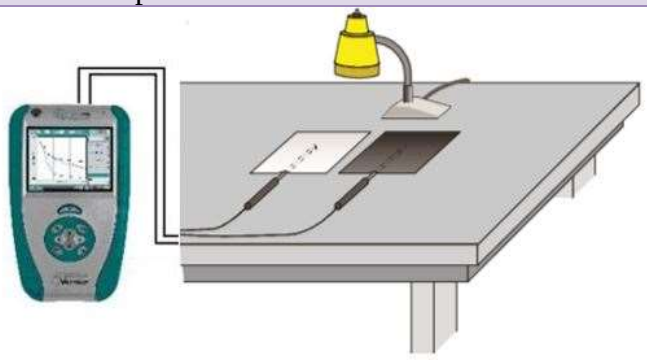
Experiment results

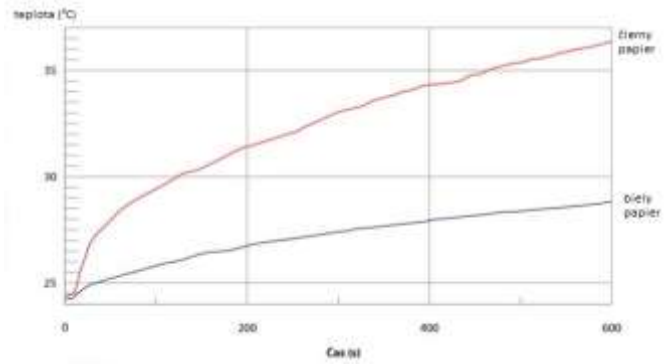

Discussion about the experiment result
At the beginning of the measurement, the temperature of both sensors was approximately the same, equaling 24.5 °C precisely. This value corresponds to room temperature. During the experiment, the temperature of both white and black paper gradually increased. The longer the paper was exposed to light, the more light energy it absorbed and therefore its temperature was increasing. After five minutes of measurement, the temperature difference between the papers was 5.5 °C. After another five minutes, the temperature difference increased by another 3 °C. The black paper had a temperature of 36 °C at the end of the measurement, which corresponds to an overall temperature increase of 11.5 °C when compared to the initial temperature. The white paper was warmed to a final temperature of 28 °C during the experiment. In this case, the total temperature change was only of 3.5 °C.
Conclusion from the experiment
Due to the absorption of light, the internal energy of both white and black paper increased. This led to an increase in the temperature of the papers in both cases. Since objects with a black surface absorb most parts of the light spectrum, their temperature rises more than in the case of white objects, which mainly reflect the light. These statements are confirmed by a graph of temperature over time.
Questions to think about
1. In summer, it is highly advisable to wear a head covering to protect ourselves from overheating and collapsing. What color of cap, hat, scarf, etc. would you choose and why? **2.** What color do people wear clothes in the desert, e.g. Sahara desert? **3.** Think about the reasons why manufacturers of refrigerators and freezers prefer the white color of their surface? **4.** After washing, hang the clothes from the washing machine in a sunny place and let them dry. Which of them dries faster? Light or dark coloured? Why? **5.** In the car park, both white and black cars are parked in a sunny place for more than an hour. In which one would we measure a higher temperature?
Recommendations
This experiment arouses peoples´ curiosity about other colours. For this reason, it is suitable to modify the experiment with the measurement of temperature changes using other colored papers, e.g. yellow, red, blue, green…

Another type of experiment was performed with the use a sensor called spirometer. In the rest state, we measured the volume of the lungs and the velocity of the air passing through the respiratory pipe. Afterwards, we provided the measurement of the same parameters immediately after the end of physical activity meaning doing of 20 squats on the spot. We wanted to achieve a condition in which the heart rate in human body increases and in proportion to the effort made, also increases the respiratory rate. Immediately after the last

squat, the examined person started breathing into the device. It lasted exactly 3 minutes. Right after the measurement, we evaluated the obtained graphic records and compared the differences.

Figure 2. Spirometer measurement

RESULTS

From the number of returned questionnaires, we obtained a research sample consisting of 74 respondents. Fourty-three of them were women and 31 were men. This sample was significantly dominated by high school and primary school students, who represent 74.3 % of the total number of returned questionnaires. This is also reflected in the predominant age composition. Most visitors were between 15 and 19 years old which corresponds to their social status of secondary-school students. The student visitors came to the mentioned events together with their teachers. Their visit was planned in advance as an excursion. However, a lot of visitors were adults who visited the events by chance due to the fact that events took place at local big shopping centres. For example, the questionnaire was filled in by three university students, four women on maternity leave or six retired people. Research findings based on the respondents´ answers are shown in the following table.

Table 2: Example of questions given to respondents and their answers

Some questions from the questionnaire:	**YES**	**NO**
Have you seen computer-aided physics experiments, yet?	35 %	65 %
Are computer-aided experiments interesting for you?	92 %	8 %
Have you learnt something new thanks to this type of experiments?	96 %	4 %
Would you like to do such experiments at schools?	91 %	9 %
Would you like to have an opportunity to attend extra-curricular school subject focused on computer-aided science experiments?	87 %	13 %
Would you attend such subject if it were created at your school?	58 %	42 %
Do you consider computer-measuring systems important for teaching physics?	82 %	18 %

DISCUSSION

Based on the interviews with visitors of popularization science events we can state that computer-aided experiments have attracted a wide range of audience from young children to older generation. A lot of people wanted not only to watch but also to actively take part in experimentation. Boys we more courageous to try everything out, while girls were quite shy. However, to our surprise, teenagers in general were shier than the adults. We had to encourage them not to be afraid of approaching us and to put hands on experiments. When comparing them with the adults we also have to say that teenagers were fascinated by the technologies as such and sensors we used. They asked us questions about sensors interconnection or about software parameters and their limitations. However, adult visitors were more interested into theoretical side of experiments, including biophysics interdisciplinarity and experiments´ principles.

Looking into the Table 2 we can see that majority of visitors had never seen such experiments before. Moreover, more than 90 % of research sample liked them and would appreciate if children could do such experiments at schools as well. We are more than satisfied with finding out that 96 % of respondents said that except the experience itself, they had also learnt something new. Approximately 87 % of respondents were for establishing an extra-curricular activity focused on working with computer measuring systems at schools but only 58 % would really attend it. We also consider important the finding that only 18 % of all respondents do not think that computers play an important role in current physics teaching.

CONCLUSION

In this research paper we have investigated the importance of integrating modern didactic technologies into physics teaching. When we took part in popularization events, we intended to present physics in the context of the current era. To be more specific, to show that even school physics can make meaningful use of various modern sensors and other digitals tools, thanks to which it continues to develop progressively. We hope that we have succeeded in making physics more attractive and at the same time in eliminating the fear this subject often causes in many people.

REFERENCES

BÍLEK, M. et al., 1997. Výuka chemie s počítačem. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-769-2.

DOPITA, M. and H. GRECMANOVÁ. 2008. Středoškoláci a záujem o přírodní vědy. In: e-Pedagogicum. Vol. 8, no. 4, pp. 31-46.

HOLEC, S., MURIN, M. and J. RAGANOVÁ, 1998. Modelové a reálne experimenty podporované počítačom. In: M. Salák, J. Birčák a V.Šebeň, eds. Fyzikálne vzdelávanie dnes a po roku 2000: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, pp. 79 - 82. ISBN 80-8888-5-31-0.

KOSTELNÍKOVÁ, M. and J. TKÁČ. 2012. Počítačom podporované experimenty s podporou systému ISES v prírodovednom vzdelávaní. In: Tvorivý učiteľ fyziky V, Národný festival fyziky 2012: zborník. Košice: Slovak physical society. pp. 158 – 165. ISBN 978-80-970625-7-6.

LIŠÁKOVÁ, E., 1990. Fyzika na základní škole. In: O.Lepil, J. Švrček a S.Trávníček, eds. Matematika a fyzika ve škole. Praha: Prometheus. Vol. 21, no. 1, pp.35 – 37. ISSN 1210-1761.

Physics – lower secondary education. n.d. [online]. 2020. Bratislava: Štátny pedagogický ústav [cit.19th July 2021]. Retrieved from: https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-

program/fyzika_nsv_2014-12-03.pdf
RAMSDEN, J.M. 1998. Can anything be done about attitudes to science? In: International Journal of Science Education. Vol. 20, no.2, pp.125-137.
ROCARD, M. 2007. Science education now. Brussel: European Commission. 29p. ISSN 1018-5593.
TRNA, J., 2008. Motivation and Hands-on Experiments. In: M.F.M. Costa, B.V. Dorrío, P. Michalides a S. Divjak, eds. Selected Papers on Hands-on Science. Braga: Associacio Hands-on Science Network, pp. 221 – 230. ISBN 978-989-95336-2-2.

DİJİTAL LİDERLİĞİN ÖRGÜTSEL YÖNETİM İLE İNSAN KAYNAKLARI ÜZERİNDE ETKİLERİ

Dr. Münevver BAYAR
Sosyal Güvenlik Kurumu
Orcid: 0000-0002-8077-2160

GİRİŞ

Tek kişilik ve küçük bir atölye üretiminin montaj hattında entegre edilmesiyle başlayan sanayileşmenin çabalarıyla günümüze kadar gelinen süreçte, teknoloji ve bilişimde yaşanan hızlı gelişmelerin tümü dünyanın 4. Sanayi devrimi ile tanışmasına vesile olmuş ve yeni bir çağın habercisi olmuştur.

Dijital liderlik ile insan kaynakları yönetiminde stratejik bakış açısının benimsenmesi, maliyetlerin düşmesi, verimliliğin artması, çalışan ile müşteri hizmetlerinde iyileşme ayrıca çalışanların etkili yönetilmesine ilişkin önemli katkılar sağlanmıştır. Teknolojik araçlar ve uygulamaların kullanılması yeni çağdaki dijital insan kaynakları yönetiminin gelişimine katkı sağlamıştır.

İş gücü piyasasında oluşan arz kıtlığı ile çalışanların eğitim düzeyindeki artış, istihdam ilişkisinde güç dengesini değiştirmiştir. Bu durum çalışanların kendi kariyer yolunu belirlemeye yönelik isteklerini ortaya çıkarmıştır. Örgüt içindeki kullanılması tercih edilen teknolojinin etki göstermesi açısından, teknoloji mükemmeliyeti ile örgüt liderinin çalışan personel yönünden benimsenmesi ve teknolojinin örgüt içinde kullanılması sosyo teknik bir olay olarak değerlendirilmektedir.

Dijital dönüşüm, çalışan bağlılığı ve örgütsel iletişimde de büyük değişimlere yol açmıştır. Kuruluşun insan kaynakları yönetimi işlevi üzerindeki etkisi ise günden güne artış gösteren dijitalleşme, liderlerin, insan kaynaklarındaki ekiplerin ve çalışanların, teknolojik, sosyal ve davranışsal değişimlerini yan yana getiren örgüt içi iletişimin şekillenmesindeki rolünü vurgulamaktadır.

İK için dönüşümle birlikte dijital yönetim sistemlerinin kurulması ya da bu sistemleri sunan kuruluşlarla iş birliği içerisinde çalışması artık bir mecburiyet olmaktadır. Önümüzdeki birkaç yıl içinde, bir yandan İK operasyonlarını dönüştürmek, diğer yandan işgücünü ve işin yapılma şeklini dönüştürmek gibi ikili mücadeleyi üstlenmek için dijital platformları benimseyen İK ekipleri oyunun kurallarını değiştirecektir. Yeni teknolojilere, platformlara ve çalışma yollarına "eğilimli" olan ve sürekli yeniden icat yoluyla çevikliği mümkün kılmak için araştıran ve yatırım yapan İK liderleri, iş sonuçları ve çalışan deneyimi üzerinde güçlü bir etkiye sahip olacak şekilde konumlanacaklardır.

Dünyanın dört bir yanındaki işletmelerdeki insan kaynakları yöneticileri de dahil olmak üzere yöneticiler için en büyük zorluklardan biri, bilgisayarlar ve ilgili bilgisayarlı süreçlerin ile yeni teknolojilerin ortaya çıkmasıyla sunulan fırsatlardan tam olarak nasıl yararlanılacağıdır. Birçok firma tarafından hızlı ve otomatik olarak bilgi toplamak, depolamak, işlemek ve/veya çıktı almak için çeşitli eylem planları geliştirilmesi ve uygulanması önem teşkil etmektedir.

Dijital uçurumun üstesinden gelmek ve dünya çapında iş yönetiminin her alanında bilgi toplumunun inşasına ve güçlendirilmesine katkıda bulunmak amacıyla bir işletmede daha iyi bilgisayarlı yönetim sistemlerine yatırım yapmak, önde gelen dünya ekonomilerinin ana endişesidir. İşletme yönetimi süreçlerini doğrudan bilgisayarlaştırmaya yönelik bu girişimlere rağmen, bilgisayarlı sistemlerin bir işletmedeki insan kaynaklarının yönetimi üzerinde olumlu bir etkisi olup olmadığı sorusu endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

1. DİJİTAL LİDERLİK, ÖRGÜT YÖNETİMİ VE İNSAN KAYNAKLARI KAVRAMLARI

Son yıllarda dijitalleşme, veri analitiğine, sosyal ağlara ve mobil teknolojilere olan güveni derinleştirmiş ve iletişimin işletmelerdeki rolünü önemli ölçüde artırmıştır. Örgütlerin etkileşimine yönelik teknolojik ilerlemelerden yararlanmak ve dijital dönüşüme uyum sağlamak için birçok kuruluş, organizasyon öncelikleri için stratejik bir çerçeve geliştirmek için gerekli adımları atmıştır. İş liderleri, insan iletişimine yeni bakış açıları katarak, işlevsel hiyerarşileri azaltarak ve iç ve dış paydaş katılımını destekleyerek paradigmaları değiştirmede hayati bir rol oynamışlardır. Dijitalleşmenin sayısız zorluğu beraberinde getirirken, kuruluşlara kamusal imajlarını yeniden şekillendirmeleri, kamusal platformlarda anlamlı değere dayalı diyaloglar kurmaları ve iyi tasarlanmış bir insan kaynakları yönetimi işleviyle hedeflerini pekiştirmeleri için bir fırsat birliği verdiği de açıktır (Şimşek, 2003: 281).

Teknoloji insani bir amacı yerine getirmek için bir araçtır. Dijital teknolojiler, mevcut dönemin dijital çağ veya endüstri 4.0 çağı olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Bu teknolojik devrim, bireylerin ve kuruluşların uyum sağlama yeteneğini geride bırakan bir durum yaratmıştır ve bu durumun daha da kötüye gidebilmesi muhtemeldir (Eren ve Kurt, 2011: 219-238).

Endüstri 4.0'daki en popüler rollerin çoğu 10 yıl önce bulunmamaktaydı. Son yirmi yılda insan kaynakları yönetimi ise dijitalleşme alanında daha da gelişim göstermektedir. Yapay zekâ makineleri insan analizini geliştirmesine paralel olarak insan bilişsel yeteneklerini de genişletmektedir. Dijital çağda bilişsel ve sosyo-davranışsal beceri yetersizken, uyum, yaratıcılık ve eleştirel düşünme çağın temel niteliklerini oluşturmaktadır (Şimşek, 2003: 281).

İnsan kaynakları yöneticileri eski moda faaliyetleri (idari roller) etkili bir şekilde yerine getirmenin yanı sıra çağdaş kuruluşların ihtiyaçlarını yansıtan yeni stratejik roller gerçekleştirmek için yeni zorluklarla karşı karşıyadır. Teknolojide yaşanan değişimler nedeniyle, kuruluşların dış ortamlarındaki sürekli ve hızlı değişimler, iş stratejisi uygulamaları, hedeflere ulaşmada izlenen yöntem, rekabet gücü ve esnek olmanın etkili yolu olarak örgütsel yönetim ve örgütün en önemli unsuru olan insan kaynağının yönetiminde dijital liderlik etkisini göstermektedir (Çetin, 2013: 42). Bu bağlamda, dijital liderler; yönlendiren, etkileme gücüne sahip, bilgiyi etkin şekilde yöneten, değişimi destekleyen, sürdürülebilir olmayı hedefleyen, öngörülü ve yüksek iletişim gücüne sahip bireylerdir.

Çağdaş örgütlenmelerin en önemli ihtiyacı, ana hedefleri olan insan kaynakları yöneticilerinin rollerini formüle etmektedir. Örgütlerde teknoloji yönetimi, iş ortamına teknolojik kaynak temini ile sınırlandırılamayacak bütüncül bir süreçtir (Ataman, 2002: 115-125).

İşletme faaliyetlerinde teknolojiden verimli bir biçimde yararlanabilmek için işletme yönetiminde çağdaş gelişmeleri yakinen takip etmek ve bu gelişmelerin uyarlanma çabası, bunun sonucunda çalışanların teknik bilgi ve becerilerini geliştirmek önemli gereksinimlerdir. Bu dalda teknik liderlik becerileri tüm çalışanlarda ve yöneticilerde bulunmalıdır. Teknolojik liderlik; teknolojiyi etkin kullanma, liderlik yapma, gelişmeleri izleme boyutlarına sahiptir. Bu boyutlar belirli paradigmaya uygun biçimde ilişkilendirilerek değerlendirilmek üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar farklı standart, model ve ölçütlere zemin hazırlamıştır (Banoğlu, 2011: 199).

Liderlik ve vizyon: Liderler, vizyonları ve karizmatik özellikleri ile halkı etkileyebilmelidir. Vizyoner liderler onları takip edenleri etkileyerek örgüt kültürü oluşturma, hedeflere ulaşma ve etkili ortamlar yaratma konularında başarılıdırlar. Vizyonlar hedeflere ve ihtiyaçlara göre oluşturulur. Bu durumda, kuruluşun ihtiyaçlarını ve takip edenleri dikkate alarak bir vizyon oluşturanlara lider denir (Çelik 1997: 465-474).

Öğrenme ve öğretim: Liderler, işletmelerde öğrenme ortamları oluşturmak için birçok faktörden yararlanmalıdır. Bu faktörler içinde yer alan dijital liderlik becerilerini kullanmaları gerekir. Liderler öğrenme ortamlarını düzenlemek için gerekli ağları oluşturmalı ve öğretim ortamlarını düzenlemek için teknolojik araçları kullanmalıdırlar. Bu durumda, liderlerin kendi

öğrenmelerini düzenlemek için teknoloji liderlerine ihtiyaçları vardır (Eren ve Kurt, 2011: 219-238).

Verimlilik ve profesyonel uygulama: Etkili işletmeler, kaynakları hedeflere uygun olarak verimli ve etkili bir şekilde kullanmalıdır. Hedeflere ulaşmada liderler, fırsatları kullanırken en verimli sonuçları elde etmek için günümüzün teknolojik yeteneklerini kullanarak verimliliği arttırmaktan sorumludur. Verimliliği artırmak ve kaynakları etkin bir şekilde kullanmak için, günümüzde yaygın olarak kullanılan teknolojiyi profesyonel bir şekilde kullanmaları kaçınılmazdır (Küçüközkan, 2015: 85-116). Teknolojik liderlik becerileri sergileyen bir lider profesyonelce hareket eder ve bu sayede elde edilen verimlilik artar.

Destek hizmetleri, yönetim ve işlemler: Yöneticiler, destek hizmetlerinin sağlanmasından ve içinde bulundukları kuruluşun yönetiminde gerekli işlemlerin yürütülmesinden sorumludur. Teknolojinin bu sürece entegrasyonu ve destek hizmetlerinin sağlanması yönetim süreçlerini kolaylaştıracaktır. Destek hizmetlerinin sağlanmasındaki hatalar, yönetimin kalitesini ve işlemlerin hızını etkiler. Bu nedenle, etkili yöneticilerin teknolojik liderlik becerilerini kanıtlayarak, destek hizmetleri sağlayabilir ve yönetim süreçlerini sorunsuz bir şekilde ilerletebilirler (Gürfidan ve Koç, 2016: 99-116).

Ölçme ve değerlendirme: Etkili işletmelerin hedeflerine ulaşabilmesi için ölçme ve değerlendirme mekanizmasının iyi çalışması gerekir. Yeni teknolojiler ve ölçme ve değerlendirme hizmetleri daha şeffaf ve doğru sonuçlar vermektedir. Liderlerin bu süreçleri takip etmek için teknolojik liderlik becerilerini göstererek ölçme ve değerlendirme sürecinde süreci daha aktif yönetmeleri önemlidir (Gürfidan ve Koç, 2016: 99-116).

Sosyal, yasal ve etik konular: Günümüzde teknoloji fazlasıyla her alanda kullanılmaktadır. Etik ve yasal kullanım sorunlar, işletmelerde ve diğer birçok kurumda dijital kanalların kullanımının artmasıyla ortaya çıkmaktadır. Yöneticilerin teknolojik liderlik yetenekleri arasında dijital vatandaşlığın teşvik edilmesi de yer almaktadır. Teknoloji liderleri, teknolojiyi kullanırken şikayetlerin farkında olmalı ve şikayetlerin ışığında takip edilmesi gereken etik kurallara uyan yeni modeller geliştirmelidir (Bülbül ve Çuhadar, 2012: 474-499).

Dijital liderliğin boyutlarını gözden geçirirken, lider vizyonunu sürekli geliştirebilmeli ve yeni hedeflere entegre edebilmelidir. Sonuç olarak, dijital liderlik becerilerine sahip bir lider, öğrenme ve iş ortamını düzenleyebilir ve çalışanları bu yönde yönlendirebilir. Bu becerilere sahip liderler verimliliği en üst düzeye çıkaracak stratejiler geliştirebilirler. Aynı zamanda, tüm bu süreçlerde destek hizmetleri, yönetim ve işlemler etkin bir şekilde gerçekleştirilmelidir. İşletme performansı, verimliliği ve başarıyı ölçmek için bu becerileri gerektirir. Süreçleri teknoloji ile yöneten liderler, teknolojiyi kullanırken etik kuralların ve yasal sorumlulukların farkında olmalıdır (Fındıklı ve Rofcanin, 2016: 35-51).

2. DİJİTAL LİDERLİK, ÖRGÜTSEL YÖNETİM İLE İNSAN KAYNAKLARININ HEDEFLERİ

Örgütler içinde teknoloji kullanımının artması, çeşitli mecralarda, çoklu düzeylerde ve karmaşık yapılarda (örneğin sosyal medya) koordinasyon ve iletişim, örgütler arası kolektif çabaların artmasına yol açmıştır. Araştırmalar, çeşitli örgütsel iletişim modları olduğunu, ancak liderliğin grup için karar verme ve kuralları tanımlamada merkezi olduğunu göstermektedir (Nivlouei, 2014: 147-159).

Organizasyondaki liderler harcamaların, kaynakların, çabaların, işe alımların ve istihdamın yönetiminde de büyük rol oynamaktadır. Dijital liderlik, bir işletmenin dijital varlıklarının iş hedeflerine ulaşmak için stratejik kullanımıdır (Fındıklı ve Rofcanin, 2016: 35-51). Bu hem kurumsal hem de bireysel düzeyde örgütsel yönetim açısından ele alınabilir. Bireysel düzeyde bakıldığında, bu genellikle dijital varlıkları denetlemekten sorumlu kişiler tarafından gerçekleştirilir (Marler ve Fisher, 2013: 3-26).

Etkili bir dijital lider, iş hedeflerinin farkında olmalıdır ve iş sorumluluklarının bunu nasıl desteklediğini bilmelidir. Örgütsel düzeyde dijital lider, örneğin rekabet avantajı elde etmek

ve aynı zamanda bunu sürdürmek için dijital varlıklarından başarıyla yararlanan bir işletme yönetimini ifade etmektedir (Fındıklı ve Rofcanin, 2016: 35-51). Bu dijital liderler, işletmelerinin müşterilerinin ihtiyaçlarına ve sürekli değişen iş gereksinimlerine çok daha duyarlı hale gelmesine yardımcı olmak için teknolojinin nasıl kullanılabileceğini keşfederler (Nivlouei, 2014: 147-159).

Başarılı bir dijital lider gelen verilerin önemini ve işletme içinde onu destekleyen işletme süreçlerini anlamaktadır (Nivlouei, 2014: 147-159). İletişime, yaratıcılığa ve yeni gelişen teknolojinin ve dijital bilgilerin iş projelerine yardımcı olmak için kullanılabileceği yolları keşfetme isteklerine büyük değer vermektedir (Fındıklı ve Rofcanin, 2016: 35-51).

Dijital bir liderin rolünü anlamaya yardımcı olmak için dijital dönüşümün tam olarak ne anlama geldiğini anlamak da önemlidir. Sorunların çözümlenmesi için yeni, hızlı ve sık sık değişen dijital teknolojinin kullanılması dijital liderin önemli işlevlerinin başında gelmektedir. Etkili dijital liderlik, bir organizasyonun bu yeni teknolojileri, ürünleri ve hizmetleri hızlı bir şekilde kullanıma sunulmasına olanak tanıyan iş akışı ve iş süreçleri oluşturmasına yardımcı olmaktadır (Sadullah, Uyargil, Acar, & Dündar, 2015: 49).

3. DİJİTAL LİDERLİĞİN ÖRGÜTSEL YÖNETİM İLE İNSAN KAYNAKLARI ÜZERİNDE ETKİLERİ SWOT ANALİZİ

Teknolojinin gelişimiyle beraber örgütsel yönetim alanında ve insan kaynakları üzerinde oluşan birçok olumlu ve olumsuz etkiler bulunmaktadır. Dijital liderliğin örgütsel yönetim ile insan kaynakları üzerindeki etkilerinin ele alınması açısından güçlü yönlerini, zayıf yönlerini, fırsatlarını, tehditlerini ortaya koymak etkinliğin ve verimliliğin artırılması açısından önem taşımaktadır. Güçlü ile zayıf yönleri içsel, fırsatları ile tehditleri ise dışsal faktörlerdir. Dijitalleşen iş süreçlerinde işletmelerin başarıya ulaşabilmesi ortaya konulan zayıf yönlerin güçlendirilmesi ve tehditlere yönelik önlemlerin alınması ile sağlanabilecektir.

4.1. Güçlü Yönler

Başarılı bir istihdam markası olabilmek için strateji oluşturabilmesi,
Etkili oranda ciro yönetimi,
Yüksek alanda güvenlik standartları,
Dijital ortamda yer alan veriler sayesinde kontrol mekanizmasının işlevinin kolay hale gelmesi,
Sosyal medya araçlarının etkin şekilde kullanılması ile işletmeye ilişkin sorunların erken farkına varılması ve çözüme yönelik hızlı planlama,
Bilgiye kolay ulaşma ve etkin bilgi yönetimi güçlü yönleri arasında yer almaktadır.

4.2. Zayıf Yönler

Dijital liderliğin örgütsel yönetim alanındaki bütçe eksikliği,
Dijital liderliğin uygulanmasındaki gerekli beceri eksikliği
Diğer departmalar ile iş birliğinin eksik olması
Üst yönetimin gereken desteğe yönelik taahhüt eksikliği zayıf yönleri arasında yer almaktadır.

4.3. Fırsatlar

Geniş bir uygulama ile örgütsel yönetimin şirket sistemleri arasındaki farklı yönleri arasındaki entegrasyonu getirebilir.
Çalışanlar, insan kaynakları web sitesindeki kendi verilerinin kontrolünü sağlamada etkili olabilecektir.
Dijital liderlik ile ihtiyaç duyulan insan unsurunun özellikleri hızlı şekilde belirlenebilir ve kısa sürede bu kaynağa ulaşılabilir.
Güçlü iletişim ağları kullanılarak işletmenin iç ve dış çevresinde yaşanan sorunlar hızla çözümlenebilir.

İşbirliğine dayalı ve esnek çalışma modelli bir örgüt yapısının oluşumunu destekleyerek verimliliğe katkıda bulunabilir.

4.4. Tehditler

Teknoloji alanındaki bağımlılığının, insan gücüne olan güveni azaltması, dijital liderliğin ve insan kaynakları yönetiminde büyük bir risk oluşturmasıdır. Bu risklerin göz önüne alınarak bazı tedbirler alınması ve işletmeler üzerinde oluşabilecek tehditleri engellemek adına bazı faaliyetlerin geliştirilmesi ise önemli noktalardan birisi olacaktır.
İşletmenin iş süreçlerinde işlemlerin çoğu dijital ortamda gerçekleştiğinden ve çalışanlar arasında yüz yüze iletişim azaldığından örgütsel bağlılık seviyesinin düşmesine karşın yeni yöntemlere ihtiyaç duyulabilir.

SONUÇ

Teknoloji ilerlemeye devam ederken, dijital dönüşüm gelişmeye hazır, çevik bir organizasyon yaratmayı hedeflemektedir. Bu çevikliğin olmaması, bir dijital dönüşüm stratejisinin başarısız olmasının nedenlerinden biri olabilir. Dijitalleşmenin insan kaynakları uygulamalarında ortaya çıkışını ve rolünü anlamadan önce, dijitalleşmenin içeriğini anlamak önemli bir noktadır.
Kuruluşlarda dijital teknoloji kullanımı nedeniyle İK faaliyetlerinin verimliliği ve etkinliği artmıştır. Bu yeni dijital iş düşüncesi, geleneksel İK yönetiminden farklı olarak teknolojinin yeniden tasarlanmasını, insanlara ve iş verimliliğine odaklanarak her paydaşın yararına olmasını içerir. Bununla birlikte, örgütsel yönetim alanında insan kaynakları yönetiminin dijitalleşmeye uyum sağlamak için işletmelerin gereken yatırımları yapması ve dijitalleşen süreçlerin yürütümü için işletme bünyesinde yetenekli ve beceri sahibi çalışanların konumlandırılması gerekmektedir. İşverenlerin dijital teknolojileri benimsemesi ve yöneticilerini bu dijital araçları kullanması için gerekli farkındalığa, becerilere ve kaynaklara sahip olmaya hazırlamasına yönelik yatırımların yapılması sürdürülebilirlik ve rekabet gücünün artmasında öncelikli unsurdur. Ayrıca, gizliliğin korunması ve insan gücünün korunması açısından çeşitli zorlukların olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu zorlukları aşacak sistemsel çalışmalara hız verilmesi bu sürecin başarılı olmasında önem teşkil etmektedir.
Bununla birlikte, dijital çağa hazır liderlerin yetişmesi için eğitim programlarının bu doğrultuda güncellenmesi ve uygulamalarla desteklenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Bülbül, T., & Çuhadar, C. (2012). Okul Yöneticilerinin Teknoloji Liderliği Öz-Yeterlik Algıları ile Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Yönelik Kabulleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12 (23), 474-499.
Ataman, G. (2002). Yönetim ve Organizasyonla İlgili Tüm Modaları Benimsemeli mi? Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2 (3), 115-125.
Banoğlu, K. (2011). Okul Müdürlerinin Teknolojik Liderliği Yeterlikleri ve Teknoloji Koordinatörlüğü. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11 (1), 199-213.
Çelik, V. (1997). Eğitim Yönetiminde Vizyoner Liderlik. Eğitim Yönetimi, 3 (4), 465-474
Çetin, C. (2013). Temel İşletmecilik, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
Eren E. & Kurt A. A. (2011). İlköğretim Okul Müdürlerinin Teknoloji Liderliği Davranışları. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 219-238.
Fındıklı, M. A., & Rofcanin, Y. (2016). The concept of e-HRM, its evolution and effects on organizational outcomes. Technological challenges and management: matching human and business needs (1st edition), CRC Press, Boca Raton, 35-51.

Gürfidan H. & Koç M. (2016). The Impact Of School Culture, Technology Leadership, And Support Services On Teachers' Technology Integration: A Structural Equation Modeling. Education and Science, 41 (188), 99-116.
Küçüközkan, Y. (2015). Liderlik ve Motivasyon Teorileri: Kuramsal Bir Çerçeve. Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi, 1 (2), 85-116.
Marler, J. H., & Fisher, S. L. (2013). An evidence-based review of E-HRM and strategic human resource management. Human Resource Management Review, 28 (1), 3-26.
Nivlouei, F. B. (2014). Electronic human resource management system: The main element in capacitating globalization paradigm. International Journal of Business and Social Science, 5(2), 147–159.
Sadullah, Ö., Uyargil, C., Acar, A. C., & Dündar, G. (2015). İnsan Kaynakları Yönetimi, 7.Basım. İstanbul: Beta Yayıncılık.
Şimşek, M. Ş. Akın, H. B. (2003). Teknoloji Yönetimi ve Örgütsel Değişim, Çizgi Kitabevi, Konya.

CULTURAL DIVERSITY IN THE AGE OF GLOBALIZATION. THE CASE OF ETHNIC MINORITIES IN ALBANIA

Prof. as.dr. Ema Kristo
University of Elbasan, Albania
Prof. as. dr. Florinda Tarusha
University of Elbasan, Albania

Introduction

The Aromanians are one of the oldest peoples of Europe. They once lived everywhere in the Balkans, while now they live in large numbers in Greece, Macedonia, Albania, Romania, Serbia and Bulgaria. In contrast to these countries, only in Macedonia are Aromanians recognized as a minority and enjoy the rights of an ethnic minority.

Although the Aromanians in the course of time have been prominent Greek ministers, Albanian heroes, masters of Romanian football, prominent Viennese bankers, they were never mentioned as such. This is because the Aromanians, whose medieval evidence proves their wealth and highly developed culture, a population group that for decades played an important role in European trade and an extraordinary contribution to political movements in the Balkans in the 20th century. - to be completely forgotten.

1. A little history

For those who ask and are surprised, but also for others who do not know, or know very little about the Aromanians / Vlachs .....

As mentioned above, the Aromanians are a people living scattered in several Balkan countries, such as Albania, Greece, Macedonia, Bulgaria and Serbia.

211 years ago the great German scholar Johann Tunmann in one of his history books which he published in 1774 in Leipig writes as follows:

"*No other people in the part of the world we live in is as unknown to us Westerners in terms of origin, history and language as Albanians and Vlachs. And yet, they are the leading peoples, the ancient and important peoples that any historian would like to know. "Their history would fill great gaps in the ancient and modern history of Europe*."[1]

200 years after Thunmann wrote this, the young Austrian historian Max Demeter in his book "The Aromanian Case", which he published in Vienna in 1974, expresses the same concern about the Vlach population.

Included in these two quotations is the crux of the Aromanian question - the unjust fate of an ancient and multicultural people.[2]

Although the scientific study on the Aromanians dates back to about the second half of the century. 19th, one should not overlook the fact that the Aromanians were mentioned long ago in the chronicles of travelers from western and central Europe. They mention not only interesting facts about unknown peoples, as well as their customs and traditions, but also valuable observations about the Aromanian population and their language.

The Aromanians attracted the attention of travelers with their traditional form of economy, pastures, etc. The activities of the Aromanians as excellent traders as well as their trade connections to Central Europe are further described.

[1] Thunmann, J. 1774
[2] Barba, V. 1987, f.1

2. Name and origin of the Aromanians

As for most of the peoples and languages of the Balkans, for the Aromanians and their language, the problem of origin or descent, and especially that of their historical cradle, remains a highly contentious and unresolved issue. The difficulties posed by the problem can be summarized in the following issues: the connections of the Aromanians and their language with the Romans and their language, the connections with the early Balkan peoples (Dako-Thracians, Greeks and Illyrians) and their languages, the connections with the people of the new Romanian language.[3]

Scholars, historians or linguists, by processing the information material they have inherited from ancient times, have reached such conclusions that, due to their closeness to each other, they can be grouped together and give three basic theories about the origin of Vlachs:

I- The Vlachs are the descendants of the Roman settlers
II- Vlachs came to Macedonia, Thessaly and Epirus from places of the Thracian-Illyrian basin.
III- Vlachs are Latinized autochthonous.[4]

These theories represent the whole experience of Vlach studies, from medieval thought in the writings of the chroniclers of the imperial courts to present-day assessments in terms of a developed historical-linguistic science.

The first theory is represented e.g. by Francis Cousinéry who explains concisely: "Cette population est purement romaine". He then emphasizes this fact even more by giving the answer of the Aromanians: “leur langue empêche de les (= Aromanians) méconnaître; ils parlent toujours latin, et si on leur demande, de quelle nation êtes vous? Ils responsive with fierté Rouman ”[5]

Regarding the second theory, the first to express the opinion about the descent of the Vlachs in the south of the Balkan Peninsula from the northern areas of the Thracian basin is the Byzantine chronicler Kekaumenos, who becomes the main source on which the current arguments of this theory are based.

The theory of the autochthonous origin of the Vlachs in the lands where they live today is being widely supported by today's scholars, who are bringing plenty of convincing facts and arguments in favor of this thesis.

As the origin of the Aromanian people was also discussed, there are several possibilities for explaining the origin of the Aromanian.[6]

Grouped we can present them as follows:

A. Arumanian directly conveys the vulgar Latin spoken in the Balkans during the Roman Empire. Among the theses of the origin of the Aromanian people we must remember the thesis according to which the Aromanians are Roman colonists.
B. Arumanian is one of the dialects of Romanian that for various reasons broke away from the trunk and started independent life in the Balkans. This is the most supported opinion and generally rules scientific thought. The main supporters of this opinion are Romanian linguists.

C. Arumanian is the result of the process of partial (quantitative) Romanization of one of the Balkan languages. This idea would presuppose the partial Latinization of the Illyrians or

[3] Riska, A. f.75
[4] Poci, S. 2009, f.12
[5] Dahmen, W. 1987, f.110
[6] Riska, A. f.78ff.

the Greeks and necessarily the autochthony of the Aromanians and is defended by Capidani, Papahagi, Caragiu, Saramandu, Poghircu. In Greece the main proponent of this idea today is the scholar Achille Lazarou. Lazarus has more than once taken up this problem and tries to argue that the Aromanians are Romanized Greeks. According to him, this process took place in Thessaly.[7].

The most plausible would generally be considered the thesis that Arumanian is a geographically distinct variant of Romanian. The historical circumstances of the Balkans seem to naturally lead to Miklosich's view that the Aromanians were detached from the trunk in time and due to the influx of Slavs into the Balkans, but the common trunk should not be understood over the Danube..[8]

3. Today's geographical distribution of the Aromanians

The distribution of the Aromanians during the Middle Ages was concentrated in the Pindus Mountains, today only a part of the Aromanian population remains there.

Today the most important areas in which the Aromanians are scattered are: In Greece (Pindi, Vérmion, Olympia and Páiko, the coast of Epirus, the Plain of Thessaloniki and Macedonia. In Albania: Highlands of Lunxhëria, Valamarë, Moravë, Kolonjë and Dangëlli, areas of the rivers Devoll, Shkumbin and Vjosa as well as the plain of Vurg and Myzeqe.In the Republic of Macedonia in Pelagonia including the plain of Baba, areas east of Vardar.In Bulgaria: the Highlands of the western Rhodopes, Pirin and Rila; in Romania: Dobrusha; in Turkey in the district of Thrace. Also in the diaspora (in the 18th and early 19th centuries) in urban settlements in Egypt, Hungary, then in France, Poland and Germany, during the diaspora of later (late 19th and 20th century immigrants to Central European countries, North America, and Australia.[9]

Although Aromanian ethnicity has played an important political role since the 19th century, and numerous publications have dealt with Aromanian identity since early times, to date there is no monograph on Aromanian ethnicity and identity.

4. Literature on the Aromanians

Authors such as CAPIDAN (1939), CARANICA (1990), CHRISTU (1996), LAZARU (1993), LIAKOS (1965) and SCHRAMM (1997) have been taken up on the issue of Aromanian descent. Short summaries on the ethnogenesis and early homeland of the Aromanians were written by: BESHEVLIEV (1964), KRAMER (1989) and ROMANOS (1983). There are also numerous maps on the geographical distribution of the Aromanians (SARAMANDU 1988, WINNIFRITH 1987), but which are not based on expeditions (or field observations).

In connection with the Aromanians of Greece, expeditions were organized by DAHMEN / KRAMER, giving a great and valuable contribution to the studies on the Aromanians.

There are also publications about Aromanians in Bulgaria and Romania. KUKUDIS publication deals with the geographical distribution and history of Aromanian settlements and provides data on their ethnicity based on field research.

Viennese ethnologist and linguist Thede Kahl has conducted an expedition to Albania regarding the geographical distribution of Aromanians, and this is the only publication of this nature. As a representative of the Aromanian ethnicity, I saw it as a way and at the same time as an immediate task to carry out an empirical work on the ethnicity, identity and geographical distribution of the Aromanians in Albania. For this I have used the existing literature as well as my field stays in those areas where the Aromanians live and I offer today

[7] Riska, A. 78
[8] Riska, A. 79
[9] Kahl, Th. 199, 22

a modest study but that puts a further stone in the studies on the Aromanians in general and the Aromanians of Albania in particular.

5. Methodology

- Literature evaluation

The literature used for this paper contains publications and scientific articles as well as popular texts from which I obtained important information about the ethnicity of the Aromanians. In addition to works on the geography of the distribution of the Aromanians and their culture, more (dense) historical and political works were used which refer to the Aromanian population in general or which were written by Aromanian authors themselves.

Old ethnological publications as well as descriptions of the areas inhabited by the Aromanians reflect valuable sources for this work. Maps and statistics provided me with a systematic representation of Aromanian movements and displacements in the region.

Literature in foreign languages was also used for this paper. In addition to the literature provided in libraries and scientific institutions, another rich source is the libraries of private persons (mainly Aromanians) or the materials made available by Aromanian associations.

In many villages visited during my work, the Aromanian population itself has often provided me with reports or material on the local history and culture of certain regions inhabited by Aromanians.

All the literature collected during the visits to the villages and towns where the Aromanians live is presented in this paper. Both political and tendentious literature were taken into consideration, as in many cases valuable conclusions can be drawn about the self-identity of the Aromanians.

- Expedition

To be mentioned is the fact that I personally belong to the Aromanian ethnicity and know the Aromanian language, culture and traditions very well. This fact represents an ease and advantage for my field work as as an Aromanian I understand the Aromanian mentality more easily and make contacts more easily. I also know most of the localities where the Aromanians live and the selection of places where meetings and interviews with the Aromanian population were organized were easier for me.

During the field work I met Aromanians, politicians, mayors and representatives of associations. The visits were made to those regions where the Aromanian language and culture have been preserved for a long time. (mainly in the south of Albania) Fieldwork has lasted about a month (certainly divided into certain time periods - weeks)

- Selected group (sample)

For this paper the selected group consists of “Persons who are aware of their Aromanian origin, persons who call themselves Aromanians (or Vlachs, according to the various names that exist on this ethnic minority) and who possess at least passive knowledge on the Aromanian language ”.

Excluded from this group are persons who are not of Aromanian descent even though they may have learned the language themselves through contacts they may have with Aromanians or through cohabitation in the same territory with Aromanians, as well as persons who are not Aromanian although they may be married to Aromanians.

Politicians or other persons intensely engaged in the Aromanian cause have also been excluded.

So the sample (or selected group) consists of the simple Aromanian population.

- Methods used for data collection

The main basis for collecting data on the identity and ethnicity of Aromanians is narrative interviews. They are divided into: group interviews and individual interviews.

The group interviews aimed to reconstruct the history of Aromanian displacements, movements and settlements over time.
The most essential tool in this paper is the individual interview organized based on the questionnaire. The questionnaire questions are standardized.

Meetings with Aromanians were made possible through personal contacts with Aromanian families in different villages. Many times representatives of Aromanian associations have mediated meetings with Aromanian families.
Group interviews were organized not only in Aromanian houses but also in public places such as clubs, cafes or in any headquarters of Aromanian associations. Through group interviews I received detailed information on the social organization and cultural activities of the Aromanians in certain villages and towns as well as comments on the Aromanians' relations with other groups of the Albanian population.
During the group conversations we noticed the fact that the Aromanian language is used very skillfully and densely mainly by the older generations. Often during group interviews we asked provocative questions and comments to discern how strong the national feeling is among Aromanians. Due to the large number of groups it was often not possible to use the questionnaire. So many things needed to be fixed in writing or remembered until the moment of fixation in writing. It happened that particular people preferred one-on-one conversation thus taking me aside to talk. This made it easier to conduct individual interviews.
There were often more people available than we could interview. It also happened that many people came to me to interview them as soon as they found out that someone was interviewing Aromanians.
Individual interviews took longer and form the basis of this paper.
Despite the large number of respondents, no research, even with a larger number of subjects can provide a statistic, which can objectively reflect the identity of the Aromanians.
Thus, the interviews are less in function of statistical concretization. They serve more to confront the different opinions of individuals. (plurality of thoughts).
Regarding the assessment of the factors that condition the different types of identity and the assimilation processes, I tried to get as much information as possible on the socio-economic and socio-cultural situation of the interviewees. I have tried to make a fair distribution of all age groups from 20-90 years old mainly in the rural population. I also had in mind a division of subjects into female and male as there are major social differences between the two genders.

During the first interviews it was noticed that many informants (subjects) in an area had the same profession, the same level of education, the same political beliefs as well as other things in common. Therefore in subsequent interviews I tried to find interviewers (subjects) with different beliefs and different levels of education, training and profession.
- ***Language of interviews***.
The languages used in the interviews are Aromanian and Albanian (Albanian for those Aromanian people who did not speak Aromanian well). Some people responded with great enthusiasm in the Aromanian language, some were touched and very emotional, some were completely indifferent. In this way I obtained a general picture of the socio-cultural status of the Aromanians.
- ***Anonymity***
Of course the interviewees were provided with anonymity and it was clarified that the data will be used only for scientific purposes.

Evaluations

Aromanians in Albania

There are no population censuses in Albania in which Aromanians are presented as an ethnic minority. As members of the Greek Orthodox Church they are often seen as a Greek minority. Since there is no official information, data on the number of Aromanians are characterized by large fluctuations.

Aromanians are known in Albania only as an ethno-linguistic minority. The recognition of the Aromanians as an ethno-linguistic minority was made in 2003, after a consultation with experts and scholars in the field of respect for minority rights and the Academy of Sciences.

While estimates by Aromanian associations in Albania put the number of Aromanians at up to 250,000, Greek newspapers in southern Albania put the number of "Vlach-speaking" population at no more than 50,000.

Unlike Greece, in Albania the concept of "minority or ethnic minority" among Aromanians does not contain any negative connotations.

A good part of the Aromanians present themselves as obedient Albanians and express themselves positively for the rights of minorities in Albania.

Interesting is the fact that in Albania there is a negative picture of the Aromanians as a backward shepherd people, although the Aromanians were organized in civilized cities when the Albanian society was still organized in agrarian form.

This negative image refers mainly to mountain shepherds and not to urbanized Aromanian society in cities. There are still negative names today like Cobën, llaci faci on Aromanian shepherds.

While the Aromanians have played an extraordinary role during the Albanian national movement and during the national liberation war.

A large part of the Aromanians of Albania are convinced of their origin from Romania, and see themselves as Greek Aromanians, ie as descendants of the ancient Hellenes.

Most Albanian Aromanians hope for patriotic feelings (despite their Greek or Romanian tendencies) towards the Albanian state.

Most Greek Aromanians are active members of human rights organizations such as Omonia Association

The revival of the national feeling of the Aromanians of Albania is strongly characterized by political and economic advantages. It is noteworthy that in the southeast of the country almost all Aromanians have a strong connection with Greece. Many Aromanians present themselves as northern Epirotes.

It is also noted that the Aromanians send their children to be educated in Romania or Greece (according to their orientation and belief).

400 Students have studied with the help of scholarships in Romania, the number of young Aromanians who have studied in Greece is even higher. This form of social and material "enrichment" is more common among children of families living in cities.

In the time of communism the Aromanian language was used very little. The Aromanians of the younger generation speak very little or no language.

Status and status of the Aromanian language

Most Aromanians use their dialect in everyday life. Only a very small part possess the ability to write the Aromanian language. Language speakers can be divided into three groups:

• *the group of elderly people who speak very well "parent language", mother tongue,*

• *middle-aged group that knows partially but does not speak the language well,*

• *group of young people who do not understand (or understand very little) and do not speak Aromanian.*

We can not talk about a specific Aromanian identity as well as a conscious preservation of the material and linguistic culture of the Aromanians of Albania.
We encounter this identity more in the population of rural areas. The cities to which the Aromanians moved as a result of industrialization, quickly lost their language and culture, while in the cities, in which the Aromanians constitute since the Middle Ages the largest part of the population (Korça, Berat) the Aromanian language and culture are more preserved.

Specific ethnic activities of the Aromanians

In Albania the first steps for the establishment of Aromanian associations have been taken by private persons or small private groups in Selenica and Korça. In 1991, independent Romanian cultural societies were established in both cities, which were soon connected with the Romanian Embassy in Albania.
In the same year, the first Aromanian association was recognized as a cultural group by the Ministry of Culture, Youth and Sports.

The first congress on Aromanian culture and language in Albania was held in 1992 in Tirana. At this time the Aromanian activities in Albania were mostly organized by the Aromanians of the diaspora. The congress was attended by a large number of Aromanians from Central and Western Europe as well as from America.
In addition to the presentation of local Aromanian folk groups, the "Vlach Anthem" (Dimandarea parinteasca) was sung, which gave the activity an Aromanian national character. The Congress was seen as an attempt to strongly support the common Aromanian identity as well as Aromanian culture apart from that of Greek and Romanian.
In the time before these activities, there was still no talk of a revival of the national feeling of the Aromanians of Albania.
In 1992, after a long break since its closure in 1936, the Aromanian church reopened in Korça. The number of ethnic activities in Albania has been increasing. Since 1995, an Aromanian folklore festival has been organized regularly in Korça. Aromanian associations outside Albania organize trips to different cities with Aromanian population. Thus in 1996 a large group of Aromanians from Bulgaria visited Voskopoja and the surrounding villages.
The "Aromanians of Albania" Association (Tirana) is the largest association of Albanian Aromanians, which has about 20,000 members.

There is also for years the association "Sutsata Femeilor Aromanilor din Albania" (Association of Aromanian women). The association "Syllogos ton Ellinovlachon Alvanias" (Association of Helleno-Vlachs of Albania) also has a large number of members. From the names given to the associations, there is a incompetence, some of them are in Albanian, some in Aromanian, some in Greek according to the orientations and tendencies of their members.

6. In the footsteps of documents for the Aromanians

The current degree of integration of the Aromanian ethnicity in Albania

According to the assessment of the Albanian Ministry of Foreign Affairs, the Vlachs cannot be recognized as a national minority because they do not have a motherland. But in the meantime, the Framework Convention is not at all rigid against this definition. "The official institutions of the Albanian state should not call the Aromanian (Vlach) linguistic minority but a national minority so that there is no discrimination against them compared to other minorities." Non-recognition as a national minority significantly excludes them from the possibility of state assistance for new strategies, for education, for the development of culture.
Although the Aromanian language and culture have been passed down from generation to generation to this day, under these conditions the Aromanian language and culture may suffer the fate of many other extinct cultures and languages. *This risk was foreseen by the*

Parliamentary Assembly of the Council of Europe, which considered a special report on the Aromanian language and culture on 24 June 1997. It unanimously approved this report and issued Recommendation No. 1333.
The first point of this Recommendation states: "The Assembly is concerned about the critical state of the Aromanian language and culture" .... and point 4, among other things, states: "The fate of the Aromanian language and culture is the same as that of many other European cultures, lost or on the road to loss "....
The report prepared by the European Parliament states that of the approximately 500,000 people who spoke Arumanian at the turn of the century, almost half are now scattered in Albania, Bulgaria, Greece, the former Yugoslavia, Romania, Germany, the United States, and Australia. Most of those who speak this language today are elderly.
Point 5 of Recommendation 1333 (1997) goes even further: "The Aromanians have no political demands, but only seek help to save their language and culture, because the loss seems certain if the European institutions and especially the Council of Europe "They do not provide this assistance."
The preservation of the Aromanian language and culture has been seen in relation to all decisions voted by the Parliamentary Assembly of the Council of Europe as Recommendation 928 (1981), on the problems of education and the language of minorities and dialects of Europe
The last Recommendation discusses how to set up a "laboratory for dispersed minorities and ethnicities" under the auspices of the Council of Europe, with a particular mandate to promote the survival of minority cultures, to record elements of that culture, and elements that testify to their language and folklore and promote legislation to protect minority cultures from discrimination or destruction. (point 7 of recommendation 1333).

This recommendation requires countries where Aromanian communities live, including Albania, to sign, ratify and put into practice the "European Charter for Regional or Minority Languages and to guide the support of Aromanians, especially in the four most important areas they have to preserve and further the Aromanian language and culture, which are:
a) Learning their language (mother tongue)
b) Holding Mass in Arumanian in their churches
c) Publishing newspapers, magazines, broadcasting radio and television programs in the Aromanian language
d) Supporting their cultural associations
e) to instruct other states, to support the Aromanian language, by setting up chairs for this language and to distribute throughout Europe those most interesting works of Aromanian culture.

The problem of preserving this culture and language, as a European and Balkan cultural asset, is very important in the context of preserving cultural heritage and protecting human rights.
The ratification by the Albanian Parliament of the Framework Convention for the Protection of National Minorities drafted by the Council of Europe (as of its entry into force on 1 January 2000) is a positive step towards treating the Aromanian ethnicity as a minority, which complements conditions, having a language, a folklore and a special cultural culture.

Many conventions on the protection of minorities have been ratified "de jure", but they are "de facto" difficult to implement. It is not enough to provide by law, or to ratify international conventions. The difficulty begins when you have to put all these conventions into practice. First of all, the institutional framework and parliamentary representation and the drafting of national laws, which put international documents into practice, must be formed. We need a law on education, culture, religion, a law on local administration, a law on the media and all

this provided for in national conventions. The case of the Aromanian minority is a challenge for the Albanian society in the time of cultural diversity in a globalized Europe, a challenge which requires commitment from the Albanian state. European societies are getting closer to each other. Multilingualism in this age of globalization and mass mobility offers greater opportunities and opportunities for today's society. Knowledge of several languages - even passively - is an indisputable advantage. Multilingualism is essential for the development of cultural and linguistic diversity in a united Europe. It is one of the main goals of the European community. In addition, the preservation of different linguistic varieties as well as the preservation of minority languages and cultures will remain for a long time the priority of the European Union.

Literatur

Kahl, Thede: *Sprache und Intention der ersten aromunischen Textdokumente, 1731-1809.* In: Symanzik, Bernhard (Hg.): *Festschrift für Gerhard Birkfellner zum 65. Geburtstag*, Studia Philologica Slavica I/I, Münstersche Texte zur Slavistik, S. 245-266 2006.
Kahl, Thede : *Ethnizität und räumliche Verteilung der Aromunen in Südosteuropa.* (= *Münstersche Geographische Arbeiten.* 43) Institut für Geographie, Münster 1999
Kahl, Thede: *Neue Arbeiten zu den Aromunen. Wachsendes Interesse in Südosteuropa. Kommentierte Bibliographie 1900–2004*. In: *Balkan-Archiv.* Neue Folge 28/29, 2003/2004, S. 9–118.
Kramer, Johannes: *Areallinguistik II. Aromunisch.* In: Holtus G., Metzeltin M., Schmitt Chr. (Hg.) *Lexikon der Romanistischen Linguistik*. Tübingen 1989. S. 423-435.
Rohr, Rupprecht (Hrsg.): *Die Aromunen. Sprache – Geschichte – Geographie. Ausgewählte Beiträge zum 1. Internationalen Kongress für Aromunische Sprache und Kultur in Mannheim vom 2.–3. September 1985.* (= *Balkan-Archiv.* Beiheft 5) Buske, Hamburg 1987
Poçi, Spiridhulla: Vllehtë. Historia dhe gjuha e tyre. Tiranë, 2009. Toena.
Riska, Albert (1999) *Arumunët* : shënime për *gjuhën* dhe kulturën

Lider-Üye Etkileşimi ve Yukarıya Doğru Etkileme Taktikleri İlişkisi: Perakendecilik Sektöründe Bir Araştırma

Gülşah AK
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCID ID: 0000-0001-7392-0746
Metin KILIÇ
Doç. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-5025-6384

1. GİRİŞ

Lider, belirli kişisel veya grupsal amaçları gerçekleştirmek üzere, bir kimsenin başkalarının faaliyetlerini etkilemesi ve yönlendirmesi sürecidir. Yazında liderlik üzerine geliştirilen birçok kuram, "liderin sahip olduğu belirgin birtakım özelliklerinden kaynaklanan liderlik türleri üzerinde ya da belirli durumlar karşısında liderin göstereceği davranışlar" üzerinde durmuştur. Bu yaklaşımların genel çerçevesi, tek tip ast-üst ilişkisine dayalı olmaktadır. Lider-üye etkileşimi kuramı ise liderlerin astlarıyla olan tek tip ast-üst ilişkisindeki çerçeveyi aralayarak, lider ile astlar arasında farklı ilişkilerin gelişebileceğini ifade etmektedir. Bu noktada "Lider-üye etkileşimi , liderin mevcut kaynakları ve kullandığı güç kısıtları nedeniyle astların tümüne farklı liderlik tarzı yaklaşımları sergilediği, farklı ilişkilerin gelişebildiğini açıklayan ve lideri ile üyeleri arasındaki biçimsel davranışların savunulduğu kuramdır." şeklinde tanımlanmaktadır. Bu davranışlar değişim ilişkisine bağlı olarak; bazı lider ile astlar arasında güven, sevgi ve karşılıklı saygıya dayalı yakın bir ilişki varken, farklı bir ast grubuyla ast için tanımlanan rolün dışına çıkmayan, biçimsel ve mesafeli bir ilişkisi söz konusudur (Toptaş, 2021: 42)

Lider-üye etkileşiminde liderin astlarını etkilediği gibi astlar da kullanmış oldukları yukarıya doğru etkileme taktikleriyle liderini etkilerler. Astların kullanmış oldukları etkileme taktiklerinden bazıları göze girme, rasyonel akıcılık ve koalisyon oluşturma gibi taktiklerdir. Etkileme davranışlarında, etkilemeye çalışılan örgüt ve insanların bulunduğu çevre ortamı, kişilik özellikleri, kültür etkisi, ulaşmak istedikleri amaçları vb. birçok farklı faktörler de etkili olabilmektedir. (Bolat ve Toptaş, 2014:705).

Günümüz koşullarında ve zorlu rekabet ortamında işletmelerin sürdürülebilirliği, örgütlerin verimliliği ve iş kalitesinin faydalı olması için lider-üye etkileşiminin incelenmesi, anlaşılması liderin astları ile pozitif ilişki ve bütünlük oluşturacak biçimde ilişkiler kurması son derece önem taşımaktadır. Yukarıya etkileme taktikleri ile lider-üye etkileşimi ilişkisinin perakendecilik sektöründe daha önceden araştırılmamış olması bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda, perakendecilik sektöründe çalışan personellerin liderlerini etkilemek için kullanmış oldukları taktiklerin lider-üye etkileşimi üzerindeki etkisi ve aralarındaki ilişkinin durumu araştırmaya özgün bir nitelik kazandıracaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada öncelikle lider-üye etkileşimi ve etkileme taktikleri ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölümde lider üye etkileşimi ve etkileme taktikleri ile ilgili literatürde yapılan çalışmalara değinilmiştir. Üçüncü bölümde hipotezler, araştırma modeli, yöntemi, araştırmanın evreni ve örneklemi, kullanılan ölçekler ve anket bilgileri bulunmaktadır. Dördüncü bölümde anket yoluyla elde edilen verilerin analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Son bölümde ise analiz sonuçları yorumlanarak gelecek çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Lider-Üye Etkileşimi

Liderlik üzerine literatürde geliştirilmiş birçok kuram bulunmaktadır. Lider-üye etkileşimi kuramı, liderin örgütler üzerindeki etkisini anlamak, liderin tüm takipçileri ile kurduğu ilişkilere odaklanarak, her bir izleyicisi ile farklı etkileşimler içinde olduğunu savunmuştur. Bu ayırt edici özelliğiyle lider üye etkileşimi, geleneksel liderlik kuramlarından ayrılmaktadır (Gerstner ve Day, 1997: 827)

Lider-üye etkileşimi kuramı, 1970'li yıllarda (Danserau, Graen ve Haga, 1975: 48) yapılmış araştırmalarda hareket noktası lider ve üye arasındaki ilişkileri göz önüne alan yaklaşım geliştirilmiştir. Başlangıçta Dikey Bağlantı Kuramı (Vertical Dyad Linkage Model) adıyla adlandırılmıştır (Toptaş ve Taştan, 2020:65).

Lider-üye etkileşimi kuramına göre, bazı liderler, astlarıyla karşılıklı sevgi, saygı, güvene dayalı ve yakın etkileşim kurmaktadır. Bu etkileşimde olduğu astları iç grupta yer almaktadır. Diğer astlarıyla liderler daha biçimsel, resmi, mesafeli ve çalışanın görev tanımı dışına çıkmayan katkı ve fayda oranı düşük etkileşim kurmaktadır. Bu astlar da dış grupta yer almaktadır (Toptaş, 2021: 42).

İç grupta yer alan astlarla kurulan etkileşimde verimlilik, bağlılık, katkı, fayda, güven, karşılıklı destek ve sorumluluğun dışında istekli olarak görev alma gibi örgüt yararına pek çok fayda sağlayacaktır. İç grup etkileşiminde lider ve astları karşılıklı olarak ihtiyaçlar, sorumluluklar, beklentiler, amaç ve hedefler gibi davranış biçimlerinin ve tutumlarının da nasıl olacağının bilince olarak etkileşim kurarlar (Liden ve Graen, 1980: 452; Dienesch ve Liden, 1986: 622). İç grupta yer alan çalışanlar, liderden daha fazla destek alacağı gibi, örgütteki kaynak ve olanaklardan daha fazla yararlanarak, hedeflerine ulaşmada ve kariyerinde yükselme konusunda daha avantajlı durumdadırlar (Deluga ve Perry 1991: 239-240; Deluga ve Perry 1994: 67-68).

Dış grupta yer alan astların lideriyle iletişimi daha seyrek ve biçimsel olacak ve iç gruptaki astlara göre daha az ödüllendirilerek destek görmeyeceklerdir. Dış grupta bulunan astlar, rutin işlerini yapmakta ve liderleriyle açık bir etkileşimde bulunmamaktadırlar. Dış gruptaki astlar, örgüt için tüm enerjisi ve potansiyelini kullanmazken, örgütten gelecekle ilgili beklentisinin de olmamasından dolayı, örgüt hedef ve doğrultuları kapsamında iş birliği içerisine girmezler. Bu astlar kendilerinden ne isteniyorsa onu yerine getirecek ve bunun dışında örgüte kendi isteğiyle bir katkıda bulunmayacaktır (Sürücü, 2021: 259).

2.2. Yukarıya Doğru Etkileme Taktikleri

Etkileme taktiği, "Bir kişinin bir başkasının tutum ve davranışlarını etkilemek üzere kullandığı davranış tipi" olarak tanımlanmaktadır (Yukl, Chavez ve Seifert, 2005, 705; Ünal ve Özaslan, 2017: 177). Örgüt içindeki etkileme davranışı, etkilemeye teşebbüs eden kişinin ve hedefin göreceli konumlarına göre aşağı doğru, yukarı doğru ve yatay etkileme olarak üç türe ayrılabilir. Organizasyondaki resmi hiyerarşide, kendisinden daha yüksek birini etkileme girişimi, yukarı doğru etkileme davranışıdır (Kipnis vd., 1980; Yurttaş vd., 2020: 179).

Etkileme taktikleri literatürde ilk kez Kipnis (1980) araştırması sonucu kazanılmış, ilerleyen süreçte Yukl ve Falbe'nin araştırmalarında daha fonksiyonel hal almıştır (Duarte ve Bligh, 2012: 256). İlgili yazında yukarıya doğru etkileme taktikleri için Kipnis vd. (1980: 448) çalışmasında kazanılan 6 farklı (Koalisyon, Mübadele, Göze girme davranışı, Yukarıya başvurma, Akılcı ikna davranışı, Meydan okumadır) etkileme taktikleri en çok kullanılanlardır. Bu taktiklerden hangisinin ya da hangilerinin benimseneceğinde ise örgütsel, bireysel, demografik, ilişkisel, durumsal, kültürel ve sosyal faktörlerin etkisi bulunmaktadır.

Astlar kişisel çıkarları söz konusu olduğu zaman "Göze Girme", örgütsel amaçlar söz konusu olduğu zaman ise "Akılcı İkna Davranışı" ve "Yukarıya Başvurma" taktiklerini kullandıkları görülmektedir. Diğer taraftan bazen astlar talebini kabul ettirebilmek adına çoğunluk etkisinin gücü düşüncesiyle takım arkadaşlarının desteklerini aldığı "Koalisyon" taktiğini kullanmaktadırlar. "Mübadele ve Meydan Okuma" taktiklerinin ise dış grupta yer alan mesafeli ve biçimsel ilişkilerin kurulduğu astlar tarafından daha çok tercih edilebilmektedir (Yurttaş vd., 2020:180; Bilgin, 1993: 37).

2.3. Lider-Üye Etkileşimi ve Yukarıya Doğru Etkileme Taktikleri İlişkisi

Lider ve üye arasında yaşanan yoğun ve sürekli iletişimin sayesinde, astların yukarı doğru etkileme taktiklerini uygulaması için fırsat yaratabilir ve ast liderini etkilemek için gerekli gördüğü taktikleri kullanabilir. Etkileme taktikleri, astlar tarafından özellikle gelişimin başlangıç aşamalarında göze girme ve rasyonel ikna taktiklerini kullandığı, sonraki aşamalarda ise koalisyon oluşturma ve mübadele taktiklerine etkin olarak başvurmaktadırlar. Üyeler özellikle liderin iç grubunda yer alarak, amaç ve hedeflerine ulaşmak, daha çok kaynaklardan faydalanmak ve kariyerinde olumlu gelişme sağlayabilmek adına etkileme taktiklerini kullanabilmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda lider üye etkileşimi ile etkileme taktikleri arasında bir ilişki olduğunu söylenebilir (Çekmecelioğu ve Ülker, 2014:53).

3. LİTERATÜR TARAMASI

Arslantaş (2007), lider-üye etkileşiminde yöneticiye duyulan güven ile boyutları üzerindeki etkileri incelediği araştırmada, bir üniversitede yüksek lisansta öğrenim gören ve farklı işletmelerde beyaz yaka olarak çalışanlar üzerine anket uygulaması yapmıştır. Araştırma sonucunda lider-üye etkileşiminde yöneticiye duyulan güven ile boyutları üzerindeki de yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Lider-üye etkileşiminin boyutlarından etki, katkı ve profesyonel boyutların lidere duyulan güven üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çalışkan (2009), İstanbul'da seçili bölgelerdeki otellerde en az bir ast çalışanı olan orta düzey ve üst düzey yöneticilerden oluşan 450 kişiye anket uygulaması yapmıştır. Lider-üye etkileşiminde babacan liderliğin ve alt boyutlarının analizleri yapılmıştır. Babacan liderlik tarzının bütün alt boyutları Lider-üye etkileşimi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kaşlı, Seymen (2010), turizm sektöründe 290 kişiye anket uygulaması ile yapmış oldukları araştırmalarında; Lider-üye etkileşimi kalitesinin, kişilik özellikleri ile kişisel başarı duygusunda azalma arasındaki ilişki düzeyinde de bir azalmaya neden olduğu belirtilirken, Lider-üye etkileşiminin kişilik özellikleri ve tükenmişlik üzerindeki ilişkide aracılık ettiği ve aralarındaki ilişkide aracı bir rol oynadığı belirtilmiştir.

Şahin (2011), Muğla'da turizm, gıda ve ulaştırma sektörlerinde faaliyet gösteren firmalarda çalışan 203 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Lider üye etkileşimi ile işten ayrılma niyeti ilişkisini ortaya koymak ve işten ayrılma niyetinin, lider-üye etkileşiminde cinsiyetin her biri tek ve birlikte etkilerinin incelemesi yapılmıştır. Liderlerinden düşük seviyede destek gören ve lideriyle geliştirilen ilişkide karşılıklı saygı, sevgi, beğeni ve güvene dayanmadığını düşünen personellerin, işten ayrılma niyeti gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca kadınların erkeklerden daha fazla işten ayrılma niyeti gösterdiğini belirtilmiştir.

Çetin, Korkmaz, Çakmakçı (2012), Ankara'da ilköğretim okullarında görev yapan 659 öğretmene anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; etkileşimsel liderlik müdür ve öğretmen arasında olan etkileşim ve öğretmenlerin toplumsal vatandaşlık davranışları üzerinde anlamlı ve olumsuz etkisi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca müdür öğretmen etkileşiminde, öğretmenlerin toplumsal vatandaşlık davranışları üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkisi olduğunu da belirtilmiştir.

Jha (2013), Hindistanda yapmış olduğu literatür taraması araştırmasında, Lider-üye etkileşiminin tüm dünya kuruluşlarında rekabet gücünü arttırmada önemli bir faktör olduğunu belirtmiş ve bağlılık, yenilikçilik, yaratıcılık ve katılım gibi lider-üye ile ilgili sonuçların olumlu istihdam yaratacağı gibi örgütsel etkinliği de arttırdığını belirtmiştir.

Bolat, Toptaş (2014), Turizm sektöründe Antalya'da 4 farklı otellerde çalışan 200 adet personele anket uygulaması yapmıştır. Araştırmanın sonucunda yukarıya etkileme taktiklerinin 6 alt boyutu ile ele alınarak yapılan analizlerde üst yönetime başvurma, akılcı ikna ve göze girme taktiklerinin lider-üye etkileşimi kalitesini etkilediği tespit edilmiştir. Meydan okuma ve koalisyon taktikleriyle lider-üye etkileşimi kalitesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çekmecelioğlu, Ülker (2014), İzmir'de görev yapan 168 öğretmene anket uygulaması ile yapılan araştırmada; astlar öğretmenler ile okul idarecileri arasındaki lider-üye etkileşiminde ve ayrıca etkileşimin alt boyutlarının öğretmenlerin iş tatminleri ile genel, duygusal ve normatif bağlılıkları niteliği üzerinde anlamlı ve pozitif etkileri olduğu sonucu tespit edilmiştir.

Alparslan, Oktar (2015), 2014 yılına kadar olan literatür taraması yapılmış ve 20 ampirik makale incelemesi yapılmıştır. Lider-üye etkileşiminin, örgütlerde yarar sağlayan davranışlar ve tutumlar üzerinde anlamlı bir aracılık rol üstlendiği görülmüştür.

Al-Shammari, Ebrahim (2014), Bahreyn'de yapmış oldukları araştırmada 5 farklı sektörde çalışan gruplarından 173 kişiye anket yöntemi uygulayarak, birey ve çalışma grupların lider takipçi etkileşiminin lider-üye etkileşimi kalitesinde ve farklılaşmasının yanı sıra örgütsel adalet ve OC iklimlerine ilişkin algılarını ölçmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen sonuçlara göre; bireylerin lider-üye etkileşimi ağılarında, liderin astlarına uyguladığı değişim düzeyine ilişkin algılarında olumlu yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Breevaart, Bakker (2015), Hollanda'da 847 polis memuru kişilerden anket yöntemi ile yapılan araştırma, Lider-üye etkileşiminin yüksek kalitede olduğu zaman daha etkin çalışma ortamının oluştuğu ve bu etkin çalışma ortamında özgün, gelişime açık fırsatlar ve sosyal desteklerin arttığı belirtilmiştir. Lider-üye etkileşiminin yüksek kalitede olması çalışanların iş performansında olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Mumcu, Günay, Özyer (2016), Tokat merkez ilçesinde belirlenmiş olan bankalarda çalışan 104 personele anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizleri sonucunda lider üye etkileşiminde etki boyutu üzerinde açıklama oranına sahip olduğu ve liderine kendisinin önemini zorla fark ettirmeye çalışmanın bağlılık boyutu ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Bolat, Seymen, Yüksel (2017), Bandırma'da bulunan 363 kişiden oluşan fabrika işçilerine anket uygulaması ile elde edilen verilere yapılan analizler sonucunda; Lider-üye etkileşiminde güç mesafesinin düzenleyici rol üstlendiğini belirlerken, istismarcı yönetimde tükenmişliği arttıran bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Katlav, Perçin (2019), Nevşehir'de otel işletmelerinde çalışan 358 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; iş görenlerin etkileme taktikleri ile iş performansları arasında ilişki olduğu ve ayrıca kontrol odağının düzenleyici rolü olduğu belirtilmiştir. Bağlamsal performans ile etkileme taktikleri algısı ilişkisinde iç kontrolün dış kontrol odağına göre daha fazla etkisi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca görev performansının ile etkileme taktikleri ilişkisinde kontrol odağının boyutları açısından anlamlı bir etki görülmemiştir.

Düger (2020), Kütahya merkezinde otel, kafe ve restoran işletmelerinde çalışan personellerden 155 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; Lider-üye etkileşiminin iş gören sessizliğine olumlu etkisinin olduğu, bu etkinin psikolojik güçlendirmenin moderatör etkisi ile arttığı sonucu bulunmuştur. Diğer bir bulgu ise; Lider-

üye etkileşiminin işten ayrılma niyetine olumsuz etkisinin ve bu olumsuz etkinin psikolojik güçlendirmede moderatör etkisi ile arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca değişkenler arasındaki psikolojik güçlendirmenin etkisi arttıkça iş gören sessizliğine olumlu, işten ayrılma niyetine olumsuz etkisinin arttığı belirtilmiştir.

Örücü, Gizlier, Yılmaz (2020), Lider-üye etkileşiminin iş görenlerin inovatif davranışlar sergilemesi üzerindeki etkisini belirlemek amaçlı yapılan araştırmada; İzmir merkezinde bulunan 9 sigorta acentesinde mevcut 120 çalışana anket uygulaması yapılmıştır. İnovatif davranışların üzerinde, lider üye etkileşimi pozitif yönde ve anlamlı etkisi tespit edilmiştir. İnovatif davranışlar üzerinde, lider üye etkileşiminin alt boyutlarından sadece katkı boyutunun anlamlı ve pozitif etkisinin olduğu durumunu belirtilmiştir.

Ezilmez (2021), Bandırma ilçesinde kamu ve özel sektördeki mevcut yöneticilerin çalışanlarını etkilemek için kullanmış oldukları etkileme taktiklerinin ve kullanım sıklığını araştırmak ve taktikler ile yöneticilerin demografik değişkenleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amaçlı yapılan araştırmada, farklı sektörlerden seçilen yönetici ve çalışanlardan oluşan 252 kişiye anket yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; Yöneticilerin en fazla iş birliği yapma, akılcı ve ikna taktiklerini kullandığı tespit edilmiştir. Cinsiyet ve eğitim demografik değişkenlerine göre yapılan analizlerde cinsiyete göre bir farklılık oluşmadığı görülmüştür. Eğitime göre farklılıkların oluştuğu tespit edilmiş ve eğitim düzeyi düşük yöneticilerin daha ılımlı ve yumuşak taktikler kullandıkları tespit edilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; Balıkesir ilinin Bandırma ilçesinde bulunan perakende sektöründe çalışanların, yukarıya doğru etkileme taktikleri ilişkisinin lider-üye etkileşimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Balıkesir ili Bandırma ilçesinde perakendecilik sektöründe faaliyet gösteren 6 farklı kurumsal işletmenin (Migros, Şok, A101, BİM, Happy Center, Gross) 630 çalışanı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 230 çalışan oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde olasılığa dayalı örnekleme yöntemlerinden Basit Tesadüfi (Rastgele) örnekleme yöntemi seçilmiştir. Bu yöntemde evrendeki her bir çalışan "Eşit" ve "Bağımsız" seçilme şansına sahiptir. Diğer bir ifade ile her çalışanın eşit seçilme şansı olmalı, birinin seçilmesi diğer çalışanın seçilmesine engel olmamalı ve etki etmemelidir (Gürbüz ve Şahin, 2016).

4.3. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada perakende sektöründe çalışanların, yukarıya doğru etkileme taktikleri ilişkisinin lider-üye etkileşimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığının belirlenmesi amaçlandığından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Ana değişkenler arasındaki ilişki durumunu tespit edebilmek için ilişkisel tarama modeline başvurulmuştur (Karasar, 2013: 150). Elde edilen verilere istatiksel analiz paket programı ile frekans analizi, güvenilirlik testleri, basıklık-çarpıklık analizi yapılmıştır. Yukarıya doğru etkileme taktikleri ilişkisinin lider-üye etkileşimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığını belirlemek için regresyon analizi, lider-üye etkileşimi ile etkileme taktikleri arasındaki ilişki için korelasyon analizi yapılmıştır.

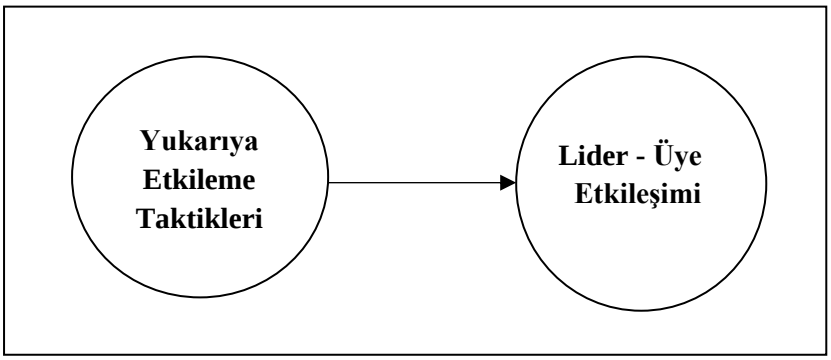

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacına uygun olarak aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

H_1: Yukarıya etkileme taktikleri ile lider-üye etkileşimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_2: Yukarıya etkileme taktiklerinin lider-üye etkileşimi üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

4.4.Veri Toplama Aracı

Araştırmada verilerin toplanmasında anket tekniğinden yararlanılmıştır. Covid-19 salgının pandemi süreci sebebiyle online anket aracılığıyla veriler elde edilmiştir. Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde demografik bilgileri ölçmeye yarayan 6 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde, Liden ve Maslyn (1998) geliştirdiği Lider-üye etkileşimi ölçeği 12 ifadeden oluşmakta ve bu ölçekte yer alan ifadeler 1-Kesinlikle katılmıyorum ve 5-Tamamen katılıyorum arasındaki 5'li Likert tipi kullanılmıştır. Üçüncü bölümde bulunan Kipnis ve Schmidt (1980) geliştirdiği etkileme taktikleri ölçeği 18 ifadeden oluşmakta ve ifadeler 1-Hiçbir zaman ve 5-Her zaman arasındaki 5'li Likert tipi şeklindedir.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere frekans analizi, güvenilirlik testleri, basıklık-çarpıklık analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılmıştır.

Katılımcıların demografik değişkenleri ile ilgili bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Demografik Değişkenlerin Frekans Dağılımı

Değişken		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	**Kadın**	123	53.48
	Erkek	107	46.52
Medeni Durum	**Evli**	142	61.74
	Bekar	88	38.26
Yaş	**18-25**	51	22.17
	26-35	83	36.09
	36-45	75	32.61
	46+	21	9.13
Eğitim Durumu	**İlköğretim**	5	2.17
	Lise	59	25.65
	Yüksekokul	59	25.65
	Üniversite	83	36.09
	Yüksek Lisans	15	6.52
	Doktora	9	3.1
Statü	**Çalışan/Personel**	177	76.96
	Orta düzey yönetici	37	16.09
	Üst düzey yönetici	16	6.96

Katılımcıların %53,48'i kadınlardan, %46,52'si erkeklerden oluşmaktadır. Medeni duruma göre; %61,74 oran ile evli, %38,26 kişi bekardır. Çalışılan şirketteki statü durumuna göre; %76,96 çalışan/personel, %16,09 orta düzey yönetici, %6,96 üst düzey statüsünde çalışmaktadır. Eğitim durumuna göre; %36,09 üniversite mezunu, %25,65 lise ve yüksekokul mezunu, %6,52 yüksek lisans, %0,3,91 doktora, %2,17 ilköğretim mezunudur. Yaş durumuna göre; %36,09 26-35 aralığı, %32,61 36-45 aralığı, %22,17 18-25 aralığı, %9,13 46 yaş ve üzeri çalışanlardan oluşmaktadır.

Güvenilirlik Analizleri

Güvenilirlik, ölçümün tutarlı olmasının ölçütü olup, ölçüm sonuçları farklı yerlerde uygulandığında benzer sonucu vermelidir. Diğer bir ifade ile bağımsız ölçümlerde benzer kararlı sonuç alınmalıdır. Güvenilirlik analizi ile, bir ölçeğin ölçmek istediği özelliği ne ölçüde doğru ölçtüğünü, ölçeğin üretkenliğini ve sürekliliğini gösterilmektedir (Örücü vd., 2021; Kurt ve Bayrakcı, 2021).

Tablo 2. Ölçeklerin Güvenilirlik Değerleri

	Cronbach's Alpha	**Öğe Sayısı**
Lider-Üye Etkileşimi	0,952	12
Yukarıya Etkileme Taktikleri	0,887	18

Tablo 2'de gösterildiği gibi bağımsız değişken yukarıya doğru etkileme taktikleri ölçeğinin Cronbach's Alpha değeri 0,887, bağımlı değişken lider üye etkileşimi ölçeğinin Cronbach's Alpha değeri ise 0,952'dir. Bu çerçevede her bir faktör için Cronbach's Alpha değerleri 0,70'den büyük olduğu için ölçeklerin güvenilirliği yüksektir.

Normallik Testi

Verilerin normal dağılımı; korelasyon, regresyon gibi analizlerinin uygulanabilmesi için önem arz etmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016; Yılmaz ve Kurt, 2021). Araştırma verilerinin normal olarak dağılıp dağılmadığını tespit etmek için öncelikle Normallik testi uygulanmış ve değişkenlerin Çarpıklık (Skewness) ile Basıklık (Kurtosis) değerlerine bakılmıştır. Bu değerlerin -1,5 ile +1,5 aralığında olması normal dağılımın var olduğunu göstermektedir (Tabachnick ve Fidell 2013).

Tablo 3. Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

	Basıklık (Kurtosis)	**Çarpıklık (Skewness)**
Lider-Üye Etkileşimi	-0,11	-0,649
Yukarıya Doğru Etkileme Taktikleri	0,866	0,681

Tablo 3' te görüldüğü gibi araştırmada kullanılan değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerleri -1,5 ve +1,5 arasında olduğundan veriler normal dağılım göstermektedir.

Korelasyon Analizi Bulguları

Bağımsız değişken yukarıya doğru etkileme taktikleri ile bağımlı değişken lider üye etkileşimi arasındaki ilişkinin durumunu belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon katsayısı (r) +1'e yakınsa bu değişkenlerin arasında olumlu ve güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. -1'e yakın olması ise ilişkinin olumsuz ve ters yönde olduğunu

göstermektedir. Eğer korelasyon 0'a yakınsa bu değişkenler arasında ilişkinin olmadığını ya da çok az olduğunu göstermektedir. Anlamlılık değeri p<0,05 olduğunda değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. (Gürbüz ve Şahin, 2016).

Tablo 4. Korelasyon Değerleri

Değişkenler		**1**	**2**
Lider-Üye Etkileşimi (1)	Anlamlılık	-	
	Pearson r	1,00	
Yukarıya Doğru Etki Taktikleri (2)	Anlamlılık	0,000	-
	Pearson r	0,275**	1,00

Tablo 4'te görüldüğü gibi yapılan korelasyon analizi sonucunda pearson r değeri 1,00 ve anlamlılık değeri p<0,05'tir. Dolayısıyla yukarıya etkileme taktikleri ile lider-üye etkileşimi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla $\boldsymbol{H_1}$ hipotezi kabul edilmiştir.

Regresyon Analizi Bulguları

Yukarı etkileme taktiklerinin lider üye etkileşimi üzerindeki etkisini tespit edebilmek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon tablosunda "p" değeri yani anlamlılık değeri 0,05 ne kadar küçükse, bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni o kadar iyi açıkladığı tespit edilir (Gürbüz ve Şahin, 2016).

Tablo 5. Regresyon Analizi

Model	**B**	**Std. Hata**	**R**	**R^2**	**T**	**F**	**Sig.**
Lider Üye Etkileşimi	2,594	,243			10,684	18,717	,000
Yukarıya Doğru Etkileme Taktikleri	,348	,081	,275	,076	4,326		,000

Bağımlı Değişken: Lider Üye Etkileşimi **Bağımsız Değişen:** Yukarıya Doğru Etkileme Taktikleri

Tablo 5'te gösterilen regresyon analizinin sonucuna göre bağımsız değişken yukarıya doğru etkileme taktikleri, bağımlı değişken lider üye etkileşimini etkilediği görülmektedir. R değerinin 0,275 olması modelin gözlenen değerlere ne ölçüde iyi olduğunu göstermektedir. R^2 değeri bağımsız değişken yukarıya doğru etkileme taktiklerinin, bağımlı değişken lider üye etkileşiminin toplam değişimini açıklama oranını gösterir. Buna göre perakendecilik sektöründe çalışanların lider üye etkileşimindeki %76'lık değişimin yukarıya doğru etkileme taktiklerine bağlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, anlamlılık değeri (Sig.), 0.05 değerinden küçük olması, regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. (p<0,005). Bu durumda $\boldsymbol{H_2}$ hipotezi kabul olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Lider-üye etkileşimi, gelişmeye devam eden dünya şartlarında araştırılmaya devam edecek olan bir yaklaşımdır. İşletmelerin sürdürülebilirliği açısından yönetimdeki başarılarının sonuçları son derece önemlidir. Bu noktada, lider ve izleyicilerinin aralarındaki ilişki kalitesinin örgütsel veya bireysel olarak analiz edip yorumlanması, gerekli aksiyonların ve uygulayıcı tedbirlerin alınması gerekmektedir. İlgili yazında genellikle liderin karakteristik

özelliklerine ve davranışlarına yoğunluk verildiği görülmüştür. Liderin, izleyici üzerinde uyguladığı etkileme taktikleri ile verimlilik, performans, bağlılık, motivasyon gibi konularda başarılı ve etkili sonuçları olduğu belirtilmektedir. Diğer taraftan üyeler de liderlerini etkilemek için belirli taktiklere başvurmaktadırlar. Kullanmış oldukları bu taktikler sonucu liderin yakın iç grubunda yer alırlar veya daha resmi dış grupta yer almaktadırlar. Bu bağlamda lider ile üye arasında karşılıklı ve sürekli bir etkileşim söz konusudur. Üyelerin kullanmış oldukları taktiklerin, lider üye etkileşimi üzerindeki etkisini tespit edebilmek için yapılan bu araştırmada, H_1 (Yukarıya etkileme taktikleri ile lider-üye etkileşimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.) ve H_2 (Yukarıya etkileme taktiklerinin lider-üye etkileşimi üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.) hipotezleri elde edilen verilerin ışığında yapılan analizler sonucu kabul olmuştur.

Bu araştırma, sadece Balıkesir/Bandırma ilçesinde, perakende sektör çalışanları ile liderleri arasındaki ilişki ve etkileşimleri incelenmiştir. Elde edinilen sonuçlara göre lider üye etkileşimi kalitesi üzerinde, üyelerin kullandıkları etkileme taktiklerinin etkisi bulunmaktadır. Araştırmada elde edilen sonuçlarla, işletmelerin başarı ve sürdürülebilirliği yakalayabilmeleri adına lider üye etkileşimi sonuçlarının ortaya çıkarılarak işletmedeki etkileşim kalitesine ve verimliliğine önemli katkı sağlayacaktır. Literatürde perakendecilik sektöründe lider üye etkileşimi ile yukarıya doğru etkileme taktikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanılmaması nedeniyle bu araştırmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, gelecek araştırmalar için, üyelerin kullanmış oldukları etkileme taktiklerinin etki düzeyi ve ilişkisi farklı kültürlerde ve sektörlerde araştırılarak, demografik değişkenlere göre de farklılıklarının incelenmesi de literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Alparslan, A. M., & Oktar, Ö. F. (2015). Türkiye'de Lider-Üye Etkilesim Kuramına Dair Makale Kapsamındaki Arastırmalar: Bibliyometrik Bir İçerik Analizi. *Business and Economics Research Journal*, *6*(1), 107.

Al-Shammari, M., & Ebrahim, E. H. (2015). Leader-member exchange and organizational justice in Bahraini Workgroups. *Management and Organizational Studies*, *2*(1), 87-94.

Arslantaş, C.C. (2007). Lider-Üye Etkileşiminin Yöneticiye Duyulan Güven Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Görgül Bir Çalışma. *Tisk Akademi Dergisi.* 2(3),160-173.

Bilgin, L. (1993). Örgütlerde astların üstlerini etkilemek için kullandıkları taktiklerle içsel/dışsal kendilik kontrolünün ilişkisi ve bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *11*(1), 35-43.

Bolat, O. İ., Bolat, T., Seymen, O., & Yüksel, M. (2017). İstismarci yönetim ve tükenmişlik: lider-üye etkileşimi ve güç mesafesinin düzenleyici etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *20*(38), 123-162.

Bolat, O.İ. ve Toptaş, A. (2014), Balıkesir Universty Bandirma Faculty of Economics and Administrative Sciences Bialystok Universty of Finance and Management 9 TH International Conference: New Perspectives In Tourism and Hospitality *Book Of Proceedings*, 704-717

Breevaart, K., Bakker, A. B., Demerouti, E., & Van Den Heuvel, M. (2015). Leader-member exchange, work engagement, and job performance. *Journal of Managerial Psychology*.

Çalışkan, S. C. (2009), Turizm işletmelerinde liderlik tarzları ve lider üye etkileşimi kalitesi (Lüe) üzerine bir araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *11*(2), 219-241.

Çekmecelioğlu, H. G., & Ülker, F. (2014). Lider-üye etkileşimi ve çalışan tutumları üzerindeki etkisi: eğitim sektöründe bir araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28), 35-58.

Çetin, Ş., Korkmaz, M., & Çakmakçı, C. (2012). Dönüşümsel ve etkileşimsel liderlik ile lider-üye etkileşiminin öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *1*(1), 7-36.

Deluga, R. J. ve Perry, J. T. (1991). The Relationship of Subordinate Upward İnfluencing Behaviour, Satisfaction And Perceived Superior Effectiveness WithLeader—Member Exchanges. Journal of occupational psychology, 64(3), 239-252.

Deluga, R. J. ve Perry, J.T. (1994). The Role of Subordinate Performance and Ingratiation. In Leader-Member Exchanges. Group and OrganizationStudies, 19(1), 67-86

Dienesch, R. M. ve Liden R.C. (1986). Leader-Member Exchange Model of Leadership: A Critique and Further Development. Academy Of Management Review, 11(3), 618-634.

Duarte, Melissa Lewis, Bligh, Michelle C. (2012). Agents of "Influence": Exploring The Usage, Timing, And Outcomes of Executive Coaching Tactics. Leadership And Organization Development Journal, 33(3), 255-281.

Düger, Y. S. (2020). Lider-üye etkileşiminin çalışan sesliliği ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisi: psikolojik güçlendirmenin düzenleyici rolü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*(3), 1215-1236.

Ezilmez, B. (2021) Bandırma kamu ve özel yöneticilerinin astlarını etkileme taktikleri üzerine bir araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, *8*(1), 176-190.

Falbe, C.M. ve G. Yukl (1992), Consequences for managers of using single influence tactics and combinations of tactics, *Academy of Management Journal*, 35(3), 638-652.

Farrell, D. ve J.C. Petersen (1982), Patterns of political behavior in organizations, *Academy of Management Review*, 7(3), 403-412.

Fidell, S., Tabachnick, B., Mestre, V., & Fidell, L. (2013). Aircraft noise-induced awakenings are more reasonably predicted from relative than from absolute sound exposure levels. *The Journal of the Acoustical Society of America*, *134*(5), 3645-3653.

Gerstner, C.R. ve Day, D.V. (1997). Meta Analytic Review of Leader-Member Exchange Theory: Correlates and ConstructIssues. Journal Of Applied Psychology, 82(6), 827-844.

Graen, G.B., T.A. Scandura ve M.R. Graen (1986), A field experimental test of the moderating effects of growth need stregth on productivity, Journal of Applied Psychology, 71(3), 484-491.

Gürbüz, S., & Şahin, F. (2016). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayınevi*.

Jha, S., & Jha, S. (2013). Leader-member exchange: A critique of theory & practice. *Journal of Management and Public Policy*, *4*(2), 42.

Karasar, N. (2013). Bilimsel araştırma yöntemi, 25. *Basım. Ankara: Nobel*.

Kaşlı, M., & Seymen, O. A. (2010). Kişilik özellikleri, lider-üye etkileşimi ve tükenmişlik ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27).

Katlav, E. Ö., & Perçin, N. Ş. (2019), Algılanan Etkileme Taktiklerinin İş Performansı Üzerindeki Etkisini Belirlemede Kontrol Odağının Düzenleyici Rolü: Otel İşletmelerinde Bir Uygulama. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 225-244.

Kipnis, D., S.M. Schmidt ve I. Wilkinson (1980), Intraorganizational influence tactics: explorations in getting one's way, *Journal of Applied Psychology*, 65(4), 440-452.

Kurt, P., ve Bayrakcı, O. (2021). Sosyal Medya Bağımlılığı ve Yalnızlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, VII. Uluslararası Yönetim ve Sosyal Bilimler Kongresi, 19-21 Mayıs, İstanbul, Türkiye

Liden, R.C. ve Graen, G. (1980). Generalizability of TheVertical Dyad Linkage Model Of Leadership, *Academy of Management Journal*, 23(3), 451-465.

Liden, R.C. ve J.M. Maslyn (1998), Multidimensionality of leader-member exchange: an empirical assessment through scale development, *Journal of Management*, 24(1), 43-72.

Mumcu, A. G. A., Günay, Ö. G. M., & Özyer, K. (2016), İzlenim yönetimi taktiklerinin lider üye etkileşimi üzerindeki etkisi. *Conference: IV.Örgütsel Davranış Kongresi: Adana / Türkiye*

Örücü, E., Gizlier, Ö., & Yılmaz, A. (2020). Lider-üye etkileşiminin çalışanların inovatif davranışları üzerindeki etkisi: İzmir'deki sigorta acentelerinde bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 67-83.

Örücü, E., Kurt, P. ve Hasırcı, I. (2021). "İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Bir Uygulama" *8. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi,* Ürdün, 30-31 Ocak.

Sürücü, L. (2021). Lider Üye Etkileşimi: Literatür Taraması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, *17*(1), 257-277.

Şahin, F. (2011). Lider-Üye Etkilesimi Ile Isten Ayrilma Niyeti Arasindaki Iliski Üzerinde Cinsiyetin Etkisi/The Effect of Gender on The Relationship Between Leader-Member Exchange and Intention to Quit. *Ege Akademik Bakis*, *11*(2), 277.

Toptaş, A. (2021). Otel işletmelerinde paternalist liderlik ve lider-üye etkileşimi ilişkisi: Örtük liderlik ve güç mesafesinin etkisi, *Gece Kitaplığı*, 1-33.

Toptaş, A., & Taştan S. (2020), Liderlerin kullandığı güç kaynaklarının çalışanların verimliliği üzerindeki rolünün nitel bir araştırma ile incelenmesi. *Business Economics and Management Research Journal*, *3*(1), 63-80.

Ünal, A. ve Özaslan, G. (2017). Okul yöneticilerinin maarif müfettişlerine yönelik etkileme taktikleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(1), 176-195.

Yılmaz, G ve Kurt, P. (2021). "Tüketicilerin Etnosentrik Eğilimlerinin Demografik Değişkenlere Göre Değişimi". 8th International Conference on Culture and Civilization. Özbekistan, 15-16 Mart. ss. 553-563.

Yukl, G.ve M. Falbe (1990), Influence tactics and objectives in upward, downward, and lateral influence attempts, *Journal of Applied Psychology*, 75(2), 132-140.

Yurttaş, Y., Erat, S. ve Alnıaçık, E. (2020). Etkileme Taktiklerinin İş Performansı ve İş Stresi Üzerindeki Etkisi: Kimya Sektöründe Bir Araştırma. *International Review of Economics and Management*, *8*(2), 176-200.

BELEDİYELERDE İÇ DENETİMİN ETKİNLİĞİNE YÖNELİK BİR İNCELEME

Prof. Dr. Ramazan ŞENGÜL
Kocaeli Üniversitesi
Semanur DEMİRKAYA
Kocaeli Üniversitesi

GİRİŞ

Geleneksel yönetim anlayışında denetim, geçmiş yönelimiyle ön plana çıkan bir yönetim fonksiyonu olup yönetsel faaliyetlerin sonuçlarının değerlendirilmesi üzerine odaklanmıştır. Denetim kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerde mer'i mevzuata uygunluk temel belirleyici etken olmuştur. Klasik denetim anlayışında kurumsal faaliyetlere değer katma işlevi ön plana çıkarılamamıştır. Yönetim alanında yaşanan değişimlerle birlikte denetim fonksiyonu yeniden ele alınmış ve özellikle kurum içi denetime verimli ve etkin bir yönetim anlayışının tesisinde yeni rol ve sorumluklar verilmiştir. İç denetim, kurumsal hizmet üretiminde, kaynak kullanımında, personelin performansının artmasında gelişmeci ve eğitici yönüyle ön plana çıkmıştır.

En genel anlamıyla iç denetim, uygulandığı kuruma güvence ve danışmanlık sağlayan bir faaliyettir. İç denetim faaliyetinin yürütülmesi objektiflik ve bağımsızlık esasına dayanır. Kurumun içerisinde yürütülen faaliyetleri geliştirici bir niteliğe sahip olan iç denetimin amacı sahip olunan kaynaklar üzerinde verimlilik ve etkinlik sağlamadır (Çevikbaş, 2011: 50).

Kamu yönetimi yapısı içerisinde yeralan yerel yönetimler, müşterek yerel ihtiyaçları karşılaması nedeniyle vatandaşların yaşam kalitesinin sağlanmasında göz ardı edilemeyecek bir konuma sahiptir. Günümüzde yerel yönetimlerce sunulan hizmetlerde hesap verebilir, şeffaf bir anlayışın dikkate alınması ve ayrıca kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik bir eğilim bulunmaktadır (Bilge ve Daşkaya, 2015: 111). İç denetimin, yerel yönetim birimlerinde otokontrole dayalı yeni bir denetim kültürünün oluşmasında etkili bir role sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yeni kurum içi denetim anlayışı kötü yönetim örneklerinden olan çeşitli suiistimallerin ve yolsuzlukların engellenmesinde etkili bir yöntem olarak görülmektedir (Daşkaya, 2014: 52).

İç denetimin etkinliğini belediyeler özelinde inceleyen çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde iç denetimin kavramsal çerçevesi ele alınmıştır. İkinci bölümde Türk kamu yönetiminde iç denetimin gelişim süreci analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde ise belediyeler ve iç denetim ilişkisi bilhassa yapılan mülakatlar ışığında değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

1. İÇ DENETİMİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Denetim, insanların bir arada yaşamaya başlamasına dayandırılması nedeniyle oldukça eskiye dayanmaktadır (Bozkurt, 2013:56). Küresel rekabet ile kamuoyu duyarlılığının ivme kazanmasıyla birlikte ülkelerin sahip oldukları kamu kaynaklarının kullanımı noktasında kamuoyunun hassasiyetleri de artmıştır. Kamu kaynakları üzerindeki bu hassasiyet yöneticilerin sorumluluk ve hesap verebilirliklerini ön plana çıkararak denetim ve iç denetimi daha görünür hale getirmiştir (Al, 2013: 118).

Alıcı (2008: 225) iç denetim kavramını, "*kamu idarelerinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kamu idarelerinin kaynaklarını daha etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız*

nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyeti" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım doğrultusunda iç denetimin icrai bir denetim olmadığı, tespit edici ve danışma niteliği ağır basan bir denetim türü olduğu söylenebilir. Esas itibariyle iç denetim "gelecek odaklı bir denetim" şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle iç denetimin, genel olarak bir kurum içerisinde var olan idari kontrolün etkin ve doğruluğunu belirleme, kayda alınan mali işlemlerin gerçekle ilişkisini belirleme, birimlerin sorumlu oldukları alanlardaki yöntem, politika ya da planların hayata geçip geçirilmediğini saptama konusunda birincil gözlemlerden oluşan çeşitli araştırma ve bulgulardan oluşmaktadır (Tufan ve Görün, 2012: 117).

Sanayi Devrimi sonrasından günümüze kadar geçen süreçte yaşanan gelişmeler, denetim anlayışında kapsamlı değişimlerin yaşanmasında tetikleyici bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi sonrası teknolojik gelişmelerin ve küreselleşmenin ivme kazanması kamu yönetimi üzerinde etkileri olan değişimlerdendir. İlerleyen süreçlerde yaşanan ekonomik krizler ve uluslararası sistemdeki mali aktörler saydam bir mali yönetim sistemi kurulmasında baskı unsuru olmuşlardır (Arslan, 2013: 16). İhtiyaçlar doğrultusunda ilk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde çıkarılan 1933 yılında Menkul Kıymetler Yasası ve 1934 yılında Menkul Kıymet Borsaları Yasası ile yalnızca dış denetimin yeterli olmadığı belirtilmiştir (Akçay, 2012: 8). Literatürde 13. yüzyılda Venedik, Milano ve Floransa gibi İtalya'nın ticaret merkezlerinde iç denetim uygulamalarına rastlanıldığı (Solak vd., 2017:6) dile getirilmekle beraber modern iç denetim anlayışının başlangıcı İç Denetçiler Enstitüsü'nün (Institute of InternalAuditors) 1941 yılında kurulmasına dayandırılmaktadır. Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu'nun (EuropeanConfederation of Institutes of Internal Auditing) 1982 yılında kurulmasını takiben Avrupa ülkelerinde iç denetim enstitülerini oluşturmaya başlamıştır. Bu dönemin ardından çeşitli standartlar İç Denetçiler Enstitüsü ve Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonunca belirlenerek iç denetim alanında işbirliğine gidilmiştir (Tufan ve Görün, 2012: 117).

İç denetimin temel amacı kurum yönetimine, kaynakların kurumun hedefleri çerçevesinde etkili ve ekonomik bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı, belirlenen kurallar çerçevesinde kurum faaliyetlerinin yürütülüp yürütülmediği, kurumun sahip olduğu varlıklarının korunması, mevcut iç kontrollerin yeterli olup olmadığı, üretilen bilgilerin güvenilirliği konusunda güvence ve danışmanlık faaliyeti yapmaktır (Demir vd., 2018: 89). Güvence faaliyeti, klasik denetim faaliyetlerinde olduğu gibi mali yapı, performans, mevzuat ve mevzuat dışında kabul edilen çeşitli düzenlemelere uygun hareket etme ve bilgi sistemleri güvenliğini kapsayarak detaylı bir mevcut durum analizi yapılmasını içermektedir. Danışmanlık faaliyeti ise kurumların gelecekte ortaya çıkabilecek muhtemel riskleri proaktif bir biçimde önlemek, yenilikleri takip etmek, rekabet üstünlüğünün değerlendirilerek strateji oluşturulmasını ifade etmektedir (Aslan, 2010: 68). Bununla birlikte iç denetim faaliyetleri süreklilik göstermekle birlikte risk değerlendirme sürecini de içermesi nedeniyle kurum içerisinde etkin bir risk yönetimi anlayışı kurulmasını amaçlamaktadır (Demir vd., 2018: 89).

İç denetim sisteminin hedeflerine ulaşabilmesi için sahip olunması gereken asgari şartlar iç denetimin unsurları olarak tanımlanmaktadır. İç denetimin unsurları, kuruma katılan değer, güvence ve danışmanlık hizmeti sağlamak, bağımsızlık ve standartlara uymak şeklinde sıralanmaktadır (Tufan ve Görün, 2012: 119). İç denetim uygulandığı kurumlara değer katmayı hedeflemektedir. Kurumun faaliyetlerindeki çeşitli risk değerlendirmelerini gerçekleştirerek yönetsel iyileştirmeler sağlamaktadır. Gelecek odaklı olması nedeniyle "koruyucu hekimlik" rolüne uygun olan iç denetim, insanların yapmış oldukları hatalardan ziyade süreç, sistem ve bunlarla ilgili sorunlarla ilgilenmektedir (Akçay, 2012: 18). Güvence ve danışmanlık sağlarken risk yönetimi, kontrol ve yönetişim süreçleriyle ilgili yapılan çeşitli değerlendirmeleri kapsamaktadır. Bu değerlendirmeler kurumda bulunan yöneticiye sunulur.

İç denetçilerin bağımsız hareket etmeleri, objektif olmaları kadar önem taşır ve güvence verme unsuru ile yakından ilişkilidir (Arslan, 2013: 33). Bağımsızlık iç denetim faaliyetlerinde önemli kriterlerden birisidir. Bağımsızlık iç denetçinin iç denetim faaliyetlerindeki saptamalarını, değerlendirmelerini ya da çözüm yollarını sunarken çeşitli etki ya da baskılardan uzak kalması anlamındadır (Akçay, 2012: 18). Standartlara uymak amacı ile iç denetim faaliyetleri ve iç denetçileri kapsayan asgari kriterler belirlenmiştir. İç denetim, üzerinde işbirliği yapılan bir alan olması nedeniyle uluslararası standartlara sahiptir. Kuruma değer katmayı amaçlayan bir iç denetim faaliyeti için standartlara uygun bir denetimin yapılması gerekmektedir (Aslan, 2010: 75). İç denetim bahsedilen unsurların yanı sıra çeşitli özelliklere de sahiptir. Bu özellikle şöyle sıralanmaktadır (Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2006):

- Denetim faaliyetleri sertifikalı iç denetçiler tarafından yürütülmektedir.
- Denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde uluslararası ve ulusal bağlamda belirlenmiş standartlara uygunluk önem taşımaktadır.
- İç denetim faaliyetleri süreklilik arz eder ve disiplinli bir yaklaşımı benimsemektedir.
- Fonksiyonel bağımsızlık, denetimin yapılma sürecinde benimsenen bir ilkedir.
- Kurum içerisinde gerek mali nitelikteki işlemler gerekse mali niteliğe sahip olmayan işlemler iç denetimin kapsamındadır. Dolayısıyla iç denetim bütüncül bir yaklaşımla uygulanan kurumun bütün faaliyetleri üzerinde gerçekleştirilmektedir.

İç denetim faaliyetleri, iç denetim türlerine göre gerçekleştirilerek tamamını, birkaçını ya da bir türü kapsayacak şekilde denetim yapabilmektedir. İç denetim türleri ise uygunluk denetimi, performans denetimi, mali denetim, bilgi teknolojisi denetimi ve sistem denetimi şeklinde gruplandırılabilir (Kızılboğa, 2013: 110). Uygunluk denetimi, kurumların mali olan ya da olmayan bütün işlem ve faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu denetim türü ile belirlenmiş olan hukuki çerçeveye uygunluk araştırılmaktadır. Performans denetimi ise bir diğer tür olarak karşımıza çıkmakta ve kurumun öncesinde kabul edilen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını tespit etmeye yönelmektedir. Bu bağlamda kaynak kullanımı, kaynakların etkili, ekonomik ya da verimli kullanılmasını denetlemektedir (Aslan, 2010: 76). Mali Denetim ise kurumun kayda aldığı hesapların, işlemlerin ve oluşturulan mali tabloların doğruluk ve güvenilirliğinin denetlenmesini kapsamaktadır. Bilgi teknolojisi denetimi, kurum içerisinde varolan elektronik bilgi sistemlerinin sürekliliğini ve güvenilirliğini sağlamaya yöneliktir. Son olarak sistem denetimi ise kurum faaliyetlerinin ve oluşturulan kontrol sisteminin yeterliliği ve katkısına yönelik bir değerlendirmeyi, eksikliklerin belirlenmesi, kalite ve uygunluğun olup olmamasına yönelik çeşitli araştırmaların yapılması, kaynak ve yöntemlerin yeterliliğine yönelik gerçekleştirilen denetim ve buna bağlı olarak yapılan değerlendirmeleri kapsamaktadır (Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2006).

2. TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE İÇ DENETİMİN GELİŞİMİ

Türkiye'deki gelişim süreci incelendiğinde iç denetimin ilk olarak özel sektörde kendisini gösterdiği daha sonrasında küresel şirket şubelerinde ve temsilciliklerinde ele alındığı tespit edilmiştir. İç denetimin kamu yönetiminde ele alınması ve yaygınlaşması ise oldukça yenidir. Türkiye'de iç denetim anlayışı özellikle Türkiye İç Denetim Enstitüsü'nün (TİDE) kurulmasıyla gelişmiştir (Çevikbaş, 2011: 48). Bu dönemde Türkiye'de iç denetimin var olduğunu söylemek mümkünken etkin bir yapıya sahip olduğunu söylemek oldukça zordur (Al, 2013: 118).

İlk olarak özel sektörde kendisine yer bulan ve oldukça yoğun kullanım alanına sahip olan iç denetim uygulamaları, zamanla kamu yönetimi alanında uygulanabilirlik tartışmaları ile gündeme gelmiştir. Bu bağlamda özellikle son dönemlerde iç mali kontrol sistemlerine verilen önemin ivme kazanmasına paralel olarak, iç denetim uygulamaları ve kamu yönetimi kavramları sık sık kullanılmaya başlanmıştır. İç denetimin yaygınlaşmasında rol oynayan en

önemli aktörlerden birisi Avrupa Birliği (AB) olmuştur. Entegrasyon sürecinden geçen aday ülkelerden kamu mali yönetim yapılarında iç denetim uygulamalarına yer verilmesi istenmiştir. Bu istekteki temel amaç aday ülkelerin mali yapılarında hesap verebilirlik ve saydamlığın arttırılmasını sağlamaktır. Netice olarak aday ülkeler çeşitli yasal düzenlemelerle iç denetim uygulamalarını kamu yönetimlerine dahil etmişlerdir (Demir vd., 2018: 88).

Türkiye'de kamu yönetiminin yasal anlamda iç denetimle tanışması AB'ne yönetsel uyum sürecine dayanmaktadır. 1999 yılında Helsinki Zirvesi ile birlikte aday ülke statüsü alan Türkiye, kamu mali yönetimi ve kontrolünü de içeren mevzuatın uyumlaştırılmasına yönelik çeşitli alanlarda reformlar gerçekleştirmiştir. 2000'li yıllarla birlikte Ulusal Para Fonu ve Dünya Bankası ile yürütülen çalışmalar kapsamında bu alandaki çalışmalar ivme kazanmış ve kamuda iç denetimin sağlanması gerektiği fikri kabul edilmiştir (Kartal, 2013: 22-23). Dış etkenlerin yanı sıra dönemin mevcut mali sisteminde çeşitli aksamaların ortaya çıkması cari sistemin yeterliliğine ve değişimine yönelik eleştirileri beraberinde getirmiştir (Gerekan, 2010: 2). Bu süreçte 2002 yılında İç Denetim Genel Müdürlüğü, Merkez Bankası tarafından kurularak faaliyet göstermeye başlamıştır (Kartal, 2013: 22-23). 2003 yılında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu'nun (KMYKK) kabul edilmiştir (Al, 2013: 125). Bu kanunla iç denetim ve iç denetçiye ilişkin düzenlemeler yapılmıştır[1].

5018 sayılı kanunun 63.maddesi iç denetimi " *kamu idaresinin çalışmalarına değer katmak ve geliştirmek için kaynakların ekonomiklik, etkililik ve verimlilik esaslarına göre yönetilip yönetilmediğini değerlendirmek ve rehberlik yapmak amacıyla yapılan bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyeti*" şeklinde tanımlamıştır. Kanunda belirtilen bu iç denetim tanımıyla Türk kamu yönetiminde geçmişi esas alan denetim anlayışından uzaklaşıldığı ve denetim kavramının merkezine etkililik, verimlilik ya da ekonomik sürdürülebilirlik için oluşturulan hususlar koyulmuştur. Böyle bir yaklaşım, iç denetimi diğer denetim ve teftiş yaklaşımlarından farklılaştırmaktadır (Türkyılmaz, 2014: 21). Kanunun 64.maddesi iç denetçinin görevlerini belirlemiştir. Kanun iç denetçiyi, nesnel risk analizleri ile yönetim ve kontrol alanında çeşitli değerlendirmelerde bulunması, kaynak kullanımına yönelik inceleme ve değerlendirmeler yapması, harcamaların mevzuata uygun bir şekilde harcandığının tespitine yönelik uygunluk denetimi yapması, mali işlemlere dahil edilen çeşitli faaliyetlere ek olarak bu faaliyetlerin önceden belirlenmiş olan politika, plan ya da programlara uygunluğunu denetlemesi, denetim sonucunda çeşitli değerlendirme ve önerilerde bulunması ile görevlendirilmiştir. Ayrıca soruşturma açılması gereken bir durumla karşılaşıldığında en üst amiri bilgilendirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kanunun 65.maddesi iç denetçilerin nitelikleri ve atanması usulünü düzenlerken 66 ve 67. maddeler ise İç Denetim Koordinasyon Kurulunun (İDKK) yapı ve işleyişini ortaya koymaktadır. İDKK'nın kurulmasındaki temel amaç kamu kurum ve kuruluşlarında iç denetimin uygulanmasını sağlamanın yanı sıra Türkiye genelinde bu uygulamaları yaygınlaştırmak ve koordinasyonunun sağlanmasıdır(Şahin İpek, 2018: 74). Daha sonraki dönemde kanunun uygulanmasını sağlamak üzere çeşitli idari düzenlemeler yapılarak iç denetime işlerlik sağlanma hedeflenmiştir.

3. BELEDİYELER VE İÇ DENETİM

Son yıllarda ülke yönetimlerinde yerel yönetim birimlerinin sahip oldukları roller giderek artmaktadır. Türkiye özelinde ise belediyeler ve büyükşehir belediyelerinin görev ve yetkilerinde artışlar gözlemlenmekte, buna bağlı olarak da mali yapılarında değişimler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler doğrultusunda belediyeler üzerindeki denetimin önem kazandığını söylemek mümkündür (Türkyılmaz, 2014: 19). 5018 sayılı kanununa göre yerel yönetim birimleri "Genel Yönetim Kapsamındaki" idareler içinde değerlendirilmiştir. Bu

[1] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf (Erişim tarihi:01/07/2021).

bağlamda kamu mali yönetimi üzerinde yapılan değişiklikler bir yerel yönetim birimi olan belediyeleri de etkilemektedir (Bilge ve Daşkaya, 2015: 112).

3.1.İç Denetim Mevzuatının Değerlendirilmesi

Belediyeler üzerinde gerçekleştirilen iç denetim ve dış denetimlerde 5018 sayılı kanun dikkate alınması gereken bir kanundur. 5393 sayılı Belediye Kanununda bu husus dördüncü kısımda zikredilmiştir. Denetimin amacı, kapsamı, türleri ve faaliyet raporu 54, 55 ve 56.maddelerde düzenlenmiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi İç Denetim Birim Başkanlığında görevli olan iç denetçiler ile gerçekleştirilen mülakat kapsamında görüşmecilerin 5018 sayılı kanun başta olmak üzere iç denetim mevzuatının ve standartların yeterliliğini ve dünyadaki örnekler ile karşılaştırıldığında uyumlu olup olmadığını değerlendirmeleri istenmiştir[2]. Bu bağlamda görüşmeciler ortak görüş beyan ederek 5018 sayılı kanun ile birlikle gelen iç denetim uygulamalarının geleneksel denetimle karşılaştırıldığında daha etkin olduğunu düşünmektedirler. "*Geleneksel denetimle karşılaştırıldığında yapış biçimi konusunda bir sorun yok. Yöntem olarak yani risklerin tespit edilmesi ve kontrol mekanizmaları doğru bir yöntem. Geleneksel denetim geçmişe yönelik bir denetimken iç denetim bugünle ve gelecekle ilgilenir. Bu açıdan etkin ve yeterlidir" (G1).* Buna karşın iç denetim mevzuatında gerek geçmiş dönemlerde gerekse günümüzde çeşitli aksaklıkların bulunduğu dile getirilmiştir. Geçmiş dönemlerde mevzuatın eksik olması nedeniyle çeşitli aksamalar yaşanmıştır. Bu aksaklıkların temel nedeni görev ve yetki ayrımının ilk dönemlerde muğlak olmasıydı (G3). Öte yandan günümüzde kadro, İDKK'nın yapısı ve bütçe konusunda yeterli düzenlemeler bulunmadığına dikkat çekilerek bu yetersizliklerin etkin bir denetim üzerinde farklı oranlarda etkiye sahip olduğu ifade edilmiştir (G1).

İç denetim ile ilgili birincil mevzuatın yanı sıra ikincil ve üçüncül mevzuatlar ile birlikte gerekli standartlaşmanın sağlandığı konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Bu konuda görüşmecilerden birisi iş yapma usullerinin günümüzde oldukça detaylı bir şekilde açıklandığını, tecrübeli olmayan birisinin dahi mevcut yönlendirmeler aracılığıyla iç denetim faaliyetlerini yürütebileceğini dile getirmiştir (G1). Bu bağlamda iç denetim mevzuatında standartlaştırma sağladığını söylemek mümkündür. G2, standartların AB mevzuatının doğrudan Türkçeye çevrilerek uygulanmasının etkili olduğunu düşünürken G3 ise ilk uygulamaların yapıldığı dönemlerdeki standartlar ile karşılaştırma yapıldığında daha esnek bir durumda olduğu kanaatindedir. AB mevzuatının doğrudan uygulanması nedeniyle dünyadaki örnekleriyle benzerlikler taşıdığı görüşü hakimdir. Buna ek olarak G1, bu standartların uygulanabilir olduğunu ve uygulanabilirliğin iç denetimin başarısında ve etkinliğinde önemli bir yer teşkil ettiği kanaatindedir. İDKK, siyasi irade ve yönetimin iradesinin iç denetimin başarılı olmasında oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır.

3.2.İç Denetçilerin Statüsü

Türkiye'de belediyelerde görev yapan iç denetçiler birincil mevzuat olarak değerlendirilen 5018 sayılı kanun ve İDKK tarafından düzenlenen ikincil ve üçüncül mevzuatlara göre faaliyet göstermektedir (Şahin İpek, 2018: 75). İDKK'nın görüşü alınarak ve kurumun yapı ve personel sayısı göz önünde bulundurularak üst yönetici olarak belirlenen belediye başkanına bağlı olarak iç denetim birim başkanlığı oluşturulabilmektedir (Şengül, 2020: 209). Başkanlık kurulduktan sonra birim için yönetici/başkan belirlenmektedir. Bu yönetici/başkan kurum özelinde gerçekleştirilen iç denetim faaliyetinin amaç ve düzenlemelere uygun bir şekilde yürütülmesinden sorumludur. Bu birim kapsamında görev yapan iç denetçiler ise esas olarak amaç ve standartlara uygun bir iç denetim sürecinden sorumlu tutulmaktadırlar (Bütçe ve

[2] Mülakat yapılan iç denetçiler görüşmeci (G1, G2, G3) olarak kodlanmıştır.

Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2006).Belediyelerde görev yapan iç denetçilerin özlük hakları, iç denetim faaliyetini yürüttüğü kuruma bağlı bulunmaktadır. Ayrıca disiplin ve sicil amirleri de denetimi gerçekleştirdikleri kurumun en üst yöneticisi olan belediye başkanıdır (Solak vd., 2017: 7). Belediyelerde görevlendirilen iç denetçiler faaliyetlerini yerine getirirken doğrudan belediye başkanına bağlıdırlar. Dolayısıyla hazırlanan raporlar belediye başkanına sunulmaktadır. İç denetçiye bağımsızlığını koruyabilmek adına başka idari bir görev verilmemektedir (Şahin İpek, 2018: 75).

Ankara Büyükşehir Belediyesi İç Denetim Birim Başkanlığında görevli olan iç denetçiler ile gerçekleştirilen mülakat kapsamında görüşmecilere iç denetçilerin denetleme konusunda sahip oldukları bağımsızlığı değerlendirmeleri ve statüleri açısından disiplin ve sicil amirlerinin üst yönetici olarak belediye başkanı olmasının yerinde bir uygulama olup olmadığı sorulmuştur. Bu kapsamda görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır. Görüşmeciler idari bir bağımsızlığa sahip olmadıklarını, bağımsızlığın yalnızca iç denetim faaliyetlerini gerçekleştirirken, fonksiyonel bir bağımsızlık olduğunu dile getirmişlerdir. G1, üst yöneticiye olan bağlılığın bir şart olmayabileceğini söylemiştir. İç denetçilerin İDKK ya da farklı bir kuruma bağlı olmasının mevcut durumdan daha farklı uygulamaları beraberinde getireceğini ifade etmiştir. Kurumun tam tanınmaması ve buna bağlı olarak denetimin etkinliğinde sorunlar yaşanabilecek olmasından dolayı disiplin ve sicil amirinin belediye başkanı olmasının yerinde olduğunu düşünmektedir. Bu görüşünü şöyle açıklamıştır: *"Gerekli midir diye düşündüğümüzde tamamen gerekli değil. İlla kadroları burada olsun değil, her kurumun farklı bir yapısı var. Belediyeler arasında da farklılıklar var, hem büyükşehir belediyelerinde hem ilçe belediyelerinde kendi kurum kültürü, sorunları var. Bunun yanında kadrosu burada olmazsa dışarıdan gelen bir kişi kurum yapısına hakim olamaz. Bu nedenle problemlerin nerede olduğunu ne tarafta daha fazla sıkıntı olduğunu, nereye müdahale edilmesi gerektiğini, kurumun kaynağının ne tarafa kullanılması gerektiğini daha net görebiliyoruz. İç denetimin ayırt edici yönü de zaten bu"*. Bu bağlamda G1, yöneticiye bağlılığın iç denetim faaliyetinde mutlak bir yerinin olmadığını ancak iç denetçi kadrosunun kurum içinde olmasının daha yararlı olduğunu düşünmektedir. G2, iç denetçilerin üst yöneticiye bağlı olmasının iç denetimin etkin bir şekilde yapılmasında olumsuz etkilere sahip olduğunu düşünmektedir. G3, iç denetçilerin bağımsız olmadıklarını, iç denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde üst yöneticinin konumu itibariyle belirli ölçüde etkiye sahip olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Bu durum özellikle iç denetim sonucu elde edilen bulguların uygulanıp uygulanmaması açısından değerlendirildiğinde etkin bir iç denetim için olumsuz bir olgu olarak değerlendirilmektedir. G3, disiplin ve sicil amirinin İDKK veya benzeri bir yapı olmasını denetimin etkinliği için olumlu bir husus olarak görmektedir. Böyle bir statünün iç denetçinin bağımsızlığını arttıracağını ve buna bağlı olarak iç denetimin etkin yapılacağını ve etkin bir iç denetimin ise kuruma değer kazandıracağını dile getirmektedir. G2 ise iç denetçilerin bağımsızlığı konusundaki yasal yapının olumlu ve olumsuz yönlerinin mevcut olduğunu belirterek asıl belirleyici ve önemli olanın İDKK'nın yapısı olduğuna vurgu yapmıştır.

3.3.İç Denetim ve Teftiş İlişkisi

Türk kamu yönetimindeki teftiş anlayışı çeşitli açılardan eleştirilmektedir. Geleneksel teftiş yöntemleri statükoyu korumayı esas alan, değişime kapalı, sistem yerine çalışanların kusurları üzerine odaklanmaktadır. Şekilcilik, kurallara sıkıca bağlı olma, rehberlik konusunda yetersiz olma ve soruşturmayı önceleme teftiş kültürünün yansımalarıdır (Gönülaçar, 2010:4). Teftiş anlayışı, otorite, yaptırım gibi hususları çağrıştırırken iç denetimde ise rehberlik ve danışmanlık fonksiyonları ön plana çıkmaktadır. İç denetimde yönetsel sürecin içinde olma anlayışı esas alınır. Bu yönüyle iç denetim pedagojik misyon üstlenir ve olumlayıcı özelliğe sahiptir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi İç Denetim Birim Başkanlığında görevli iç denetçilerle gerçekleştirilen mülakat kapsamında görüşmeciler teftişe kıyasla iç denetimi daha tercih edilebilir bulmuşlardır. G1, teftiş kurulunun "*testi kırıldıktan sonra*" harekete geçmesi, sonrasında engellemek için yapacak bir imkanın olmaması, sorgulayıcı-hesap sorucu bir yapıya sahip olması ve yaptırımı ön plana çıkarması nedeniyle kurumsal iyileştirmenin sınırlı kaldığını belirtmiştir. Oysaki iç denetimin kurumun bütün faaliyetlerine yönelik olması bakımından daha kapsamlı olduğunu dile getirmiş ve iç denetimin ayırt edici özelliğini şu şekilde örneklendirmiştir: *"...İç denetim ise su doldurmaya giderken yürünmesi gereken yolda testinin kırılmaması için öneriler getirir. Örneğin orada taş var kenarından geçersen zarar görmezsin üstünden atlarsan ayağın kayar düşersin şeklinde uyarılarda bulunur ve yol gösterir..."* İç denetimin yasal düzenlemelerin amaçlarına paralel olarak risklerin önceden görülmesi, tedbirler alınması, riskin aktarılması ya da kabul edilmesi, risklerin olabildiğince azaltılmasına odaklanılması açısından genel olarak kuruma olumlu yansımaları bulunmaktadır. Bahsedilen olumlu etki şu örnek olay üzerinden değerlendirilmiştir: *"Geçmiş dönemde bir yazılım programı satın alındı. Program da hata var. Örneğin yazıcılarda da benzer sayaçlar var ve belgeleri 3001, 3002, 3003 şeklinde numaralandırıyor. Bir belge iptal edildiğinde onun sayısını atlar. Bu programda ise belge iptal edildiğinde numara atlamayıp aynı numarayı vermeye devam etmiş. Bu aslında kurum içinde büyük bir problem. Biz bunu tespit ettik, tavsiye ettik, bu hatanın kötüye kullanıldığı da ortaya çıktı. Bu hatanın tespiti ve giderilmesi kurum içerisinde çok büyük bir fayda"(G1).* G2 ve G3 geleneksel denetim olarak da bilinen teftişin, hesap sorucu ve geçmişe dayalı bir yapıya sahip olması nedeniyle iç denetim gibi kuruma değer katmadığını bu nedenle faydasının daha sınırlı kaldığını dile getirmiştir. Ancak G3 teftişten farklı olarak iç denetimin olumlu yönlerinin kuruma yansıtılmasında üst yönetici olarak belediye başkanlarının iç denetime karşı tutumlarının önemli olduğunu vurgulamıştır.

G2, iç denetime geçiş döneminde teftiş ile iç denetim arasında görev uyuşmazlıklarının yaşandığını dile getirmiştir. Bu kapsamda bazı belediyelerde iç denetçiler teftiş kurulu gibi hareket etmek istemişlerdir. Günümüzde bu ayrımın netleşmesi nedeniyle görev karmaşasının sona erdiği kanaatindedir. G3 ise görev karmaşası yaşanmasındaki temel sebebin, iç denetimin uygulanmasına başlandığında teftiş kurullarının kaldırılmaması olduğunu ifade etmiştir.

3.4.İç Denetim Koordinasyon Kurulu'nun (İDKK) İç Denetim Üzerine Etkisi

İDKK, faaliyetlerini Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak yürütmektedir. Görevleri ise İç Denetim Koordinasyon Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelikte düzenlenmiştir (Akçay, 2013: 62). 7 üyeden oluşan İç Denetim Koordinasyon Kurulu, temelde iç denetim konusunda merkezi uyumlaştırma fonksiyonu üstlenmektedir (Aslan, 2010: 63). Kurulun görev alanı iç denetim ile ilgili düzenlemeleri gerçekleştirme, oluşturulan iç denetim sistemini izleme, çeşitli eğitimler hazırlama, yönlendirme ve işbirliğini sağlamadır (Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2006). Kurulun görevleri ise şu şekilde sıralanabilir (İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2020: 9):

- İç denetim ve raporlama standartlarının tespit edilmesi,
- İç denetim faaliyetlerine yönelik çeşitli rehberleri hazırlamak ve geliştirmek,
- Uluslararası örneklere paralel risk değerlendirme yöntemleri geliştirmek,
- Kamu idareleri ve bu idarelerdeki iç denetim birimleri arasında koordinasyonu sağlamak,
- Risk içeren alanlarda iç denetçilere program dışı denetim yaptırılması için kamu idarelerine önerilerde bulunmak,
- İç denetçilere yönelik çeşitli eğitim programlarının planlanması,

- Bir kurumda bulunan iç denetçiler ile kurumdaki üst yönetici arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözmede yardımcı olmak,
- Kurumlardaki iç denetim raporlarının sonuçları doğrultusunda Hazine ve Maliye Bakanı ile kamuoyuna yıllık rapor sunmak,
- İşlemler ve personel sayılarını da göz önünde bulundurarak idareler ve ilçe belediyelerine iç denetçi atanmasında karar almak,
- İç denetçi atamalarında uyulması gereken usulleri tespit etmek,
- İç denetçilerin uyması gereken etik kuralları tespit etmek,
- Kalite güvence ve geliştirme programını düzenlemek ve iç denetim birimlerini bu kapsamda değerlendirmek.

Ankara Büyükşehir Belediyesi İç Denetim Birim Başkanlığında görevli olan iç denetçiler ile gerçekleştirilen mülakatta görüşmeciler genel olarak İDKK'nın mevcut durumda etkin bir rolü olmadığı ve bununda iç denetime ve iç denetçilere yansıdığı kanaatindedirler. Özellikle İDKK'nın Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bağlı olmasının yerinde bir uygulama olmadığı yönünde bir görüş birliği bulunmaktadır. G3, İDKK'nın yapısal olarak olaylara müdahale etmede yetersiz kaldığını dile getirmiştir. Bu konuda G1,*"Yapısal olarak bakıldığında Bakan Yardımcısı, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın iç denetim birim başkanı, bakan yardımcısı danışmanı, bir tane iç denetim birim başkan yardımcı ve iki öğretim üyesi bulunmakta. Şimdi bakan yardımcısı ele alınırsa görevi gereği İDKK üyeliğine ne kadar vakit ayırabilecek? Bu yapıya bakıldığında kendilerine ait birincil işleri mevcut. Bu insanların hepsini organize edip bir araya getirmeniz bile birincil işlerinden kaynaklı bir problem. Öte yandan İDKK üyelikleri ise ikincil görevleri olması açısından problemdir. Olması gereken İDKK'nın Hazine ve Maliye Bakanlığı'ndan ayırıp bağımsız bir hale getirilmesidir" ş*eklinde görüş belirtmiştir. Dolayısıyla ortak görüş İDKK'nın hem Hazine ve Maliye Bakanlığı'ndan ayrılması hem de üyeliklerin ikincil değil birincil görev olması gerektiğidir. Etkin bir iç denetim için çeşitli aktörlerin bulunduğu belirtilerek bu aktörlerden birisinin İDKK olduğu ifade edilmektedir. İDKK'nın yapısının geliştirilmesi iç denetim faaliyetlerinin niteliğini artırıcı bir etkiye sahip olacaktır. G1 ve G3 ihtiyaç duyulan anda İDKK'da bir muhatap bulmanın zor olduğu tespitini yapmışlardır. İDKK'nın etkin olmadığını dile getiren G3, buna örnek olarak hiç atama yapılmayan belediyelerin varlığını göstermektedir.

SONUÇ

Geleneksel denetimin pasif niteliğine karşın iç denetime aktif bir misyon yüklendiği görülmektedir. Kurumsal faaliyetlerin belirlenen hedefler doğrultusunda sürekli gözden geçirilmesi ve yaşanılan aksaklıklar konusunda öneriler geliştirilmesi iç denetimin yoğunlaştığı temel hususdur. İç denetimden beklenen bir yönetsel karar veya uygulamanın yetersiz olduğunu tespit etmekle yetinmeyerek daha iyi nasıl yapılabileceği konusunda öneri ortaya koymasıdır. Bu yönüyle iç denetimin kurumdaki yürütücü birimlerle empati kurması gerekmektedir. İç denetim, uygulandığı kurumlara değer katan ve kurumları geliştiren bir fonksiyondur.

Türkiye'de iç denetime yönelik gelişmelerin ivme kazanması AB sürecine paralel bir şekilde gelişmiştir. Standartlar kapsamında bir değerlendirme yapıldığında Türkiye'deki iç kontrol ve iç denetim standartlarının Avrupa ve dünyadaki örnekleri ile benzer olduğu söylenebilir. Kamu yönetiminde iç denetimi düzenleyen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu kamu kurum ve kuruluşlarının yeni bir anlayışla yönetilmesini gündeme getirmiştir. Yasal dayanağa kavuşan iç denetimin kamu yönetiminde etkin şekilde uygulanması ilgili aktörlerin tutumuna bağlıdır. İç denetimin başarısı İDDK ve iç denetçilerin yaklaşımları ve bilhassa da kurumların üst yöneticilerinin iç denetimi sahiplenişiyle yakından ilgilidir. Üst yöneticinin iç denetim faaliyetlerine yönelik tutumu, nitelikli bir iç denetim için oldukça

önemli bir husustur. Üst yöneticiler, iç denetim sonrası elde edilen ve kuruma değer katacağı düşünülen bulguların ve önerilerin uygulanmasında karar merciidirler. Diğer aktör olan İDDK'nın işlevselliğini arttırmak üzere yapılanmasının yeniden ele alınması gerekmektedir. Kurul üyelerinin iç denetimi ikincil bir görev olarak icra etmesi iç denetim anlayış ve uygulamalarında yeterli gelişme yaşanmasını sınırlamaktadır.

İç denetimin etkinliğinde iç denetçilerin yaklaşımları da önem arz etmektedir. Kuruma değer katma misyonuna sahip olan iç denetçilerin teftiş yaklaşımıyla iş görmemeleri gerekmektedir. İç denetçinin kendisinden beklenen misyonu icrasında sahip olduğu statü belirleyici bir faktördür. İç denetçinin kurumun üst yöneticisiyle olan idari bağı iç denetimin bağımsız ve etkin şekilde icra edilmesini sağlamak üzere yeniden ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu (2006). Erişim Linki: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf, Erişim Tarihi: 19.01.2021.

5393 Sayılı Belediye Kanunu (2005). Erişim Linki: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf, Erişim Tarihi: 19.01.2021.

Akçay, Serkan (2012). Kamu Sektörü'nde İç Denetim'in Etkinliğinin Ölçülmesi ve Belediyeler Üzerine Bir İnceleme. Doktora Tezi, T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Akçay, Serkan (2012). Kamu Sektörü'nde İç Denetim'in Etkinliğinin Ölçülmesi ve Belediyeler Üzerine Bir İnceleme. Doktora Tezi, T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Akçay, Serkan (2013). "Türkiye'de İç Denetim Sürecinin Kamu Kurumlarının Faaliyet Sonuçları Üzerindeki Etkinliği: Belediyeler Üzerine Bir Uygulama." Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15 (1), 57-77.

Al, Hamza (2013). "Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Kamu İç Denetim Sistemi: Hayaller ve Gerçekler." Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi , 0(1) , 117-139.

Al, Hamza (2013). "Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Kamu İç Denetim Sistemi: Hayaller ve Gerçekler." Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi , (1) , 117-139.

Aldemir, Ceray , Şen, Eyüp (2018). "Yerel Yönetimlerde Denetim ve İyi Yönetişim İlişkisi Muğla Büyükşehir Belediyesi Örneği." Ombudsman Akademik , 2018 Yılı Özel Sayı/Kamu Hizmetlerinde İyi Yönetim İlkeleri , 213-243.

Alıcı, Orhan Veli (2008). "Belediyelerin Denetlenmesi Üzerine Bir Değerlendirme." Akademik İncelemeler, 3(2), 223-233.

Arslan, M.Cemil (2013). İç Denetim ve Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin İç Denetim Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aslan, Bayram (2010). "Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim." Sayıştay Dergisi, 0(77), 63-86.

Bayrakcı, Erdal (2018). "Belediye Yönetimi." Yerel Yönetimler: Kemal Görmez ve Hasan Yaylı (Ed)., Ankara: Orion Kitabevi, 325-365.

Bayrakcı, Erdal (2018). Belediye Yönetimi. Kemal Görmez ve Hasan Yaylı (Ed.). Yerel Yönetimler (325-365), Ankara: Orion Kitabevi.

Bilge, Semih, Daşkaya, Nurten (2015). "Mahalli İdarelerde İç Denetimin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği." Maliye Dergisi, 0(168), 108-133.

Bozkurt, Paşa (2013). "Denetim Kavramı ve Denetim Anlayışındaki Gelişmeler." 0(12), 56-62.

Çevikbaş, Rafet (2011). "Türkiye'de İç Denetim Kurumu." Türk İdare Dergisi, (471-472). 47-67.

Daşkaya, Nurten (2014). Yerel Yönetimlerde İç Denetim Sisteminin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Demir, Mehmet, Ülker, Yakup, Arslan Öznur (2018). "İç Kontrol, İç Denetim ve Bağımsız Denetim İlişkisi." Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(5), 82-104.

Doğmuş Yurdakul, Didem (2014). "Avrupa Birliği'nde İç Denetim Sistemi: Üye Ülke Uygulamaları." Halis Kıral (Ed.). İç Denetim "Yönetime Değer Katmak". Ankara: İç Denetim Koordinasyon Kurulu Yayınları, 535-574.

Ertekin, Yücel. (2004). "Çağdaş Yönetim ve Denetim." Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 55-67.

Gerekan, Bilal(2010). "Kamu Kurumlarında İç Denetim Faaliyetlerinin Yerine Getirilmesine ve Önemine İlişkin Kamu İç Denetçilerine Yönelik Bir Durum Değerlendirme Çalışması." Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 1 (1), 1-17.

Gönülaçar, Şener (2010)," Kamuda İç Denetçiler ile Müfettişler Arasındaki Görev Örtüşmesi Sorununa Bir Çözüm Önerisi: İngiltere Eğitim Sisteminde İç Denetim ve Teftişin Rol ve Sorumlulukları", Mali Hukuk Dergisi, S.148. Temmuz-Ağustos.

Güleç Solak, Sevcan, Oktay, Ercan, Pekküçükşen, Şerife (2017). "Kamu Yönetiminde Değişime Direnç: İç Denetim Örneği." Strategic Public Management Journal, 3(Özel Sayı), 1-15.

İç Denetim Koordinasyon Kurulu (2020). 2019 Yılı Kamu İç Denetim Genel Raporu. Erişim Linki: https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2021/01/2019KamuicDenetimGenelRaporu.pdf, Erişim Tarihi: 23.06.2021.

İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Erişim Linki: https://www.hmb.gov.tr/idkk-mevzuat, Erişim Tarihi: 19.01.2021.

Karcıoğlu, Reşat, Kurnaz, Ersin (2017). "Kamu Kurumlarında İç Denetim Faaliyetlerinin Yürütülmesinde Karşılaşılan Başlıca Sorunların Tespiti: Kamu İç Denetçilerine Yönelik Bir Araştırma." İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, ICEFM 2017 Özel Sayısı, 67-88.

Kartal, Fikret (2013). “Türkiye’de Kamu ve Özel Sektörde İç Denetim Uygulamaları.” Maliye ve Finans Yazıları Dergisi , 1(99), 8-36.

Kızılboğa, Ruveyda (2013). “İç Denetim Sisteminde Denetçilerin Bağımsızlık ve Tarafsızlığının Önemi.” Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 1(1), 107-119.

Korkmaz, Umut (2007). “Kamuda İç Denetim (I).” Bütçe Dünyası Dergisi, 2(25), 4-15.

Şahin İpek, Elif (2018). “Belediyelerde Mali Denetimin Önemi ve Niteliği: Türkiye'deki Uygulamalar Bakımından Bir Değerlendirme.” Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (33), 61-84.

Şengül, Ramazan (2020). Yerel Yönetimler. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

T.C. Maliye Bakanlığı BÜMKO (2006). Üst Yöneticiler İçin İç Kontrol ve Denetim El Kitabı., Ankara.

Tufan Mehri ,Görün, Mustafa (2013). “Türkiye’deki Kamu İç Denetim Sisteminin Uluslararası İç Denetim Standartları Çerçevesinde İncelenmesi.” Sayıştay Dergisi, 0(89), 115-135.

Türkyılmaz, Atilla (2016). “Belediyelerde Denetim.” Denetişim Dergisi, (15), 16-33.

Religion and Sexual Identity Formation: A Study on Anglo Indian Community of Kolkata

Suchismita Das
M.Phil, Sociology
Jadavpur University, Kolkata, India
Postal Address: Flat No- 5C, Merlin Oxford Building, 22, Prince Anwar Shah Rd, Rajendra Prasad Colony, Tollygunge, Kolkata, West Bengal 700033, India

Introduction

Religion was perhaps one of the most contentious spheres of colonial domination in India. Undoubtedly the imposition, or acceptance, of colonizers' religious beliefs and practices played a significant role in the identification of various communities in Indian nation but the religious encounter between Indian and Christian missionaries did not occur in a vacuum since traditional Indian culture was already inherently and ubiquitously religious.

Religion shapes the culture of its believers. Religious institutions and their authority to sanction human actions as 'normative' may prescribe different set of role expectations for both men and women. Girard (1977) studied the importance of religion, and societal scripts on one's sexual socialization in a qualitative study and reported that religion was more important than the other factors in sexual socialization of women and men. Religion must be seen as "independent yet interdependent" with social structure, rather than a mere reflection of it (Girard 1977, 53). The historical context in which these religious institutions have emerged is one where the social construction of femininity has been highly restrictive. The interaction between religion, morality and sexuality and specifically the roles of religion in sexual socialization have recently been the topic of various disciplines. The process of ascribing sacredness or profaneness to religious acts and places has acted to oppress women not to liberate them. What has been thought of as the profane has been the notion of an embodied woman: not just women as a group, but spaces where women congregate, objects and relationships that women find meaningful. All things in the profane category are subject to domination and exploitation. This article is focusing on to discuss the process of gender identity formation of Anglo-Indian community in Kolkata (Calcutta) under the influence of colonial Christian churches.

Who are the Anglo-Indians of Kolkata (Calcutta)?

Coralie Younger (1987) defined Anglo-Indians as the 'The Neglected Children of British Raj'. Anglo-Indians may be seen as a by-product of colonialism. It is through western expansion of trade and rule in the 17th century that first the Portuguese, then the French, then finally and most significantly, the British came to be in India. Colonialism was almost exclusively a masculine endeavour. In the case of the British in India, tens of thousands of single males found themselves in India for years at a time, many of whom formed alliances with local women. It is from these alliances that the first Anglo-Indians were produced. In the earliest days of their existence they were treated as if they were British. After some time, the British distinguished or distanced themselves from Anglo-Indians. One result of this is that Anglo-Indians came to form themselves into a distinct community over this period. (Andrews, 2005)

One of the important legacies of India's colonial past was the emergence of a community of mixed racial heritage- the Anglo-Indians. They still survive as one of the racial-linguistic minority communities of India, with two nominated representatives in Parliament and one in the State Legislature. Though called different names with varying connotations, this community received political recognition as a minority in independent India. Its 'native' status was confirmed in 1911 during the British rule along with its name: 'Anglo-Indian'. These groups insisted that they were Europeans, but British society laughed at their **'***chee-chee'* accent and ridiculed them for speaking of a 'home' they have never seen. Often this term is confused with '**Bengali Christian**'.

The characteristics that differentiate Anglo-Indians from other communities in India include having English as their mother tongue (the All India Anglo-Indian Association argues that this characteristic is crucial to their identification as Anglo-Indians), acknowledging their historical link to Europe, and being Christians. They frequently dress in western clothing, enjoy (spiced-up) western food and employ western eating practices, and usually have European names. Caplan (1995) refers to their 'culture of emigration'. This idea is empirically supported by the waves of Anglo-Indians who have left India since Indian Independence.[6] In terms of appearance, Anglo-Indians range from being fair to swarthy.

Anglo-Indian Marriages

Till around the eighteenth century it was quite common for a white man in India to cohabit with a local woman, in or out of wedlock. During this time it was common that an Indian mistress would be kept for some years until an English bride was brought to India, at which point the native woman would be 'pensioned off'. **The poorer they were, the more likely that they were not married.** Not all married Indian women or mistresses wanted to go with their men after they decided to return to their home country. The majority of British soldiers were not allowed to take their Indian partners and Eurasian children back to Britain (Sen, 2017). The question of illegitimacy of the children and of their mixed origin became important if the father died. The attitude and policies of the colonizers were also important when the question of heirs became significant. And especially in case of Anglo-Indian women, the issue of intersectionality becomes serious, as they were often questioned for their mixed origin, '*mistress-mothers'* leading to their sexually vulnerable position in given society.

Marginal Position leading to psychological marginality

R. Park (1950) had viewed marginal situations as a product of cultural conflict. A marginal situation acts as a hindrance to normal association and assimilation between cultures. Among the early writers on this issue, Park argued that a marginal situation always gives rise to psychological marginality: the individual is portrayed as unhappy, a caricature of the ideal he/she wishes to aspire to.

In a hierarchical society, the different strata are organized on the basis of a differential ordering of prestige, privilege and power. The perception of a barrier felt by a group is subjective. Although every individual perceives such particular situations differently; but this range of subjective perceptions inheres within a broader objective understanding of the situation (i.e., the inequality of power, privilege and prestige) as marginal. Only in such circumstances do we have the formation of a marginal personality. Kerckhoff argues that it is an individual's orientation towards her/his dominant group that most often leads to marginal personality traits. The preconditions for the development and expression of marginal personality traits are that, first, there should be at least two groups coexisting; secondly, that there must be some definite advantages available to one group; and, thirdly, that there must exist the perception of a barrier that prevents easy passage from one group to the other. Most importantly, the successful maintenance of this barrier is manifested not only in the restrictions imposed by dominant group but also in the rejection of those who want to

associate with it and in case of the **development of marginal personalities, marginal situations play a significant role** (Sen, 2017). The young Anglo-Indian women started to wear Indian dresses like *salwar kameez* and *sari* at work now a day to gain the integrity with the Bengali community of Calcutta. But in a contrary to this the Anglo-Indian women from an older generation are still more interested in wearing Western clothes.

Patriarchy and Religious Socialization of Anglo Indian Women in Kolkata (Calcutta)

Pentecostal Christianity has flourished in India, Africa and in some parts of Latin America under the colonial rule. These developments can be seen in plurality with the rise of neoliberalism and increasing levels of poverty in the third world. In multiple faith traditions around the world, sexuality, Gender identification and spirituality are integral parts of people's everyday living. Cowman (1996) argued that both sexual wholeness and spiritual wholeness are intricately connected with their fully embodied life.

As far as gender is concerned, it is difficult to determine the extent to which indigenous belief systems impacted gender stratification in pre-colonial societies, especially since religion was organized along kinship and family lines. It must be noted that colonial churches are (and still are to a large extent) much gender oriented. Various inimical socio-religious and cultural practices give inkling to gender inequality and female subservience in some societies (Bawa, 2017). For instance, there are widespread practices of widowhood rites in indigenous culture. This is where a widow is compelled to undergo certain rituals upon the death of her husband as part of the funeral rites for the departed. Men never do this.

In orthodox colonial churches, sexuality was discussed far more than gender identity and expression. Here, Christianity is integral to Anglo Indian social living and through which the Anglo Indians form their identity in Indian Nation. These Churches advocates scriptural or Biblical dogmas about women's subservience; they find expressions in patriarchal interpretations of culture and gender roles. The colonial Church has impacted the status of women in various ways: condemning birth control, '*punity and piety'*, sexual submission, polygamy, and counting the marital infidelity of men as equally sinful to that of women. To take a very recent and vivid example of 'the Altar boy' practice the girls were not allowed to be the Alter since 2001. Following messages as "all women are like Eve and their only chance of redemption is to be like Virgin Mary" the only women deemed worthy of Catholic marriage were those that abstained from sexual activity. In earlier days, Anglo-Indians who are more financially equipped used to follow endogamy. But now Anglo-Indian women are in favour of marrying men from neighbouring Bengali community of Calcutta. But they often carry a doubted status among their Bengali in-laws due to their mixed origin and lack of 'sexual transparency'. Often, they are bullied for their British Father and Indigenous (mistress) mother. They are mocked and abused for their assumed sexual vulnerability. In Indian Railway colonies Anglo Indian women are deliberately forced into the job of prostitution.

Resistance and Cultural Amalgamation

At one hand the rise of globalization, opening up of new job opportunities gave women's rights activists some authority to challenge orthodoxy of the Colonial churches; the decline of caste-bound rules, new liberal spirits of cultural tolerance pervade the ways for cultural amalgamation of Anglo-Indians with other indigenous communities in Calcutta, on the other. Following the theories of resistance- (Overt resistance, Covert resistance, Unwitting

resistance, Target-defined resistance, Externally-defined resistance, Missed resistance, Attempted resistance), if we consider 'Covert Resistance' or 'negotiation' as a vital part of resistance we can see that within the new office work-culture, practicing friendship or marriage bonds Anglo Indian women now trying to become an Integral part of the native Bengali community now a day in Calcutta. Under the impression of new liberal spirits and cultural amalgamation colonial church started to lose its traditional dictating orthodoxy Over Anglo Indian social living. India has long been recognized for its mixed cultural forms and diversity, here this particular community is resisting and still surviving, incorporating themselves within the rich cultural heritage of Indian subcontinent.

References

Andrews, R. (2005). BEING ANGLO-INDIAN Practices and Stories from Calcutta, Massey University.

Bawa, S. (2017). Christianity, Tradition, and Gender Inequality in Postcolonial Ghana. African Geographical Review.

Bear,L. (1998). Traveling Modenity: Capitalism, Community and Nation in the Colonial Governance of the Indian Railways, Ph.D Thesis. University of Michigan

Buser, J. K., Goodrich, K. M., Luke, M., & Buser, T. J. (2011). A Narratology of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Clients' Experiences Addressing Religious and Spiritual Issues in Counseling. Journal of LGBT.

Cornell, D. (1993). Transformations: Recollective Imagination and Sexual Difference.

Cowman, K. (1996) "We intend to who what Our Lord has done for Women". The Liverpool Church League for Women's Suffrage, 191

Fowler, J. (1981). Faith Development Theory and Post Modern Challnges. The International Journal for the Psychology of Religion.

.

Girard,R. (1977) Violence and the Sacred,The Johns Hopkins University Press.

Glanz, J.(2020) Ministry Leadership and Identity Formation in Evangelical Churches on the West Coast. Christian Education Journal.

Ilyasoglu, Aynur. (1996) Religion and Women during the Course of Modernization in Turkey Oral History, Vol. 24, No. 2, Oral History Society

Jeff, E. (2016) The Impact of Religious Commitment on Women's Sexual Self-Esteem, Springerlink.com

Levy, D. L. (2013). Sexual Identity, Gender Identity, and a Christian Upbringing: Comparing Two Studies Sage. Journal of Religion & Spirituality in Social Work.

Mcmurry, Martha . (1978) Religion and Women's Sex Role Traditionalism Source: Sociological Focus, Vol. 11, No. 2, pp. 81-95, Taylor & Francis, Ltd

Sen, S. (2017). Anglo-Indian Women in Transition Pride, Prejudice and Predicament. Palgrave Macmillan.

https://www.religionandgender.org/

https://indianexpress.com/article/what-is/what-is-the-sabarimala-case-5376596/

http://pwq.sagepub.com/content/11/3/301.short

http://debate.domini.org/newton/womeng.html.

https://feminismandreligion.com/.../the-curse-of-eve-is-pain-our-punishment-part-i/

TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANI ADNAN MENDERES'İN UZAKDOĞU SEYAHATİ (20-28 NİSAN 1958)

Gülşah Kurt Güveloğlu
Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Rize, Turkey
https://orcid.org/0000-0001-8552-0336

GİRİŞ

Demokrat Parti 1950'li yıllarda Türkiye'de iktidar gücüydü ve Türkiye'nin dış politikasını yönlendiriyordu. 1950'lerin başlarında Türkiye bölgesinde doğuda ve batıda Bağdat ve Balkan Paktları ile denge yaratma amacına matuf bir politika izlemekteydi. 20-28 Nisan 1958'de dönemin başbakanı Adnan Menderes tarafından Uzakdoğu ülkelerinden Japonya, Kore ve Çin'e yapılan gezi bölge ülkeleri ile ilişkilerde önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Uzakdoğu gezisi çerçevesinde Menderes'in yapmış olduğu temaslar, gezi sırasındaki izlenimler, resmi kayıtlar ve basına yansıyan bilgiler üzerinden ortaya konulacaktır. Öncelikle Japonya gezisine değinmek gerekmektedir.

1.Adnan Menderes Uzakdoğu Seyahatinin İlk Durağı Japonya'da (20-25 Nisan 1958)

Türk-Japon ilişkilerinin 1887 yılında Prens Komatsu'nun Osmanlı Devletine yaptığı ziyaret ile başladığı kabul edilmektedir.[1] 1891 yılında bu ziyarete karşılık olarak gönderilen Ertuğrul Fırkateyni'nin Japonya'dan dönerken batması ile ilişkilerde yakınlaşma başlamış ve bu faciadan bir dostluk ortaya çıkmıştır.[2] Japonya I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile fiilen savaşmamış ancak savaşın kazananları tarafında olduğundan Lozan görüşmelerine katılmış ve görüşmeler boyunca İngiltere'yi desteklemiştir. Japon temsilci Baron Hayashi görüşmelerde Türk tarafının kapitülasyonların kaldırılması isteğine karşı bir duruş sergilemiştir. Lozan konferansında İngiltere temsilcisi Lord Curzon ve Japon temsilci Baron Hayashi'nin aynı çizgide olduklarını söylemek mümkündür.[3]

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Türkiye ile Japonya arasında ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Atatürk döneminde ilişkiler daha çok ticari konular ve siyasi alanda şekillenmiştir. Örneğin Türkiye ile Japonya arasındaki ticaret ilişkilerinin geliştirilmesi için Türkiye'de sergilenecek olan Japon ürünleri ve Japonya'da sergilenecek olan Türk ürünleri için karşılıklı olarak gümrük indirimi uygulanması için bir dizi antlaşma yapılmıştır.[4] İlk kez diplomatic ilişkilerin kurulması ise, 1925 senesinde karşılıklı büyükelçilerin atanmasıyla

[1] Şayan Ulusan Şahin, Türk-Japon İlişkileri (1876-1908), Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2001, s.21-22; Ayrıca bkz. N. Misawa, Türk-Japon Ticaret İlişkileri, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 2011.

[2] Hülya Gören, Türkiye'nin Doğu Asya Politikasında Güney Kore ve Japonya'nın Önemi, Adnan Menderes Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2015, s.18-19.

[3] Şayan Ulusan, "Arşiv Belgelerine Göre Atatürk Dönemi Türk-Japon İlişkileri (1923-1938)", Cappadocia Journal of History and Social Sciences, Vol:9, Ocotober 2017, s.537; Mustafa Özyürek, "Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Japonya İlişkileri Çerçevesinde Japon Prensi Takamatsu'nun Türkiye Ziyareti", Atatürk Dergisi, C:5, S:2, 2016, s.19.

[4] BCA, Fon: 30-18-1-1, Yer: 016-74-10, Tarih: 29 Kasım 1925.

başlamıştır.[5]

Türk-Japon ilişkileri uzun yıllar boyunca karşılıklı ziyaretler ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi şeklinde devam etmiştir. Bu çerçevede gerçekleşen bir başka önemli gelişme Japon Prensi Takamatsu'nun Türkiye ziyareti olmuştur. Prens Takamatsu 1931 yılı Ocak ayında Türkiye'yi ziyaret etmek istediğini bildirmiştir. Prens Takamatsu'nun bu ziyaretinden Mustafa Kemal Paşa ve Türk Hükümeti'nin son derece memnun olacağı Tokyo Büyükelçisi Cevat Bey'e bildirilmiştir. Japon İmparatoru'nun kardeşi olan Noboyoto Takamatsu eşiyle birlikte çıktığı yurt dışı gezisinde, Yunanistan'dan ayrıldıktan sonra 12 Ocak 1931 Pazartesi günü İstanbul'a gelmiştir. 13 Ocak'ta Ankara'ya geçmiş ve Mustafa Kemal Paşa, 13 Ocak 1931 tarihinde Marmara Köşkü'nde Prens Takamatsu şerefine bir akşam yemeği vermiştir.[6] Bu yemekte Atatürk, Prens Takamatsu'ya hitaben yaptığı konuşmasında Türk-Japon dostluğuna dair samimi duygularını "*Türk ve Japon milletleri öteden beri karşılıklı olarak samimi, dostane hisler taşımaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi hususunda Türk-Japon Cemiyetinin hamisi sıfatıyla harcamış olduğunuz mesaiye bilhassa müteşekkirim. Bu ilişkilerin her gün daha çok artacağına inanıyorum. Japon milletinin yüksek ve vatansever özelliği medeniyet yolundaki dikkate değer çalışmaları ve gelişimi Türkiye'de daima alaka ve samimi takdirlerle takip olunmuştur*." [7]sözleriyle dile getirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Japonya, Mihver devletleriyle birlikte savaşa girmiş; savaş sonunda Türkiye ile ilişkiler kesilmiş; ilişkilerin yeniden kurulması ise 8 Eylül 1951'de San Francisco Barış Antlaşması'nın imzalanması sürecinde ancak mümkün olabilmiştir.[8] Bu antlaşmadan sonra karşılıklı diplomatik ilişkilerin kurulması için Türk tarafı Tokyo'ya Abdülmennan Tebelen'i göndermiş; antlaşma TBMM'de onaylandıktan sonra 21 Ekim 1952'de İzzet Aksalur, Tokyo Büyükelçiliğine atanmıştır.[9] Japonya ise Londra büyükelçiliği görevini yapan Shinichi Kamimura'yı Ankara'ya büyükelçi olarak atamıştır.[10]

1950'li yıllarda Demokrat Parti döneminde Japonya ile ilişkilerin geliştirilmesi için gelen davet üzerine dönemin başbakanı Adnan Menderes Uzakdoğu seyahatine çıkmış ve ilk durak olarak Japonya'ya uğramıştır. Dönemin basını bu seyahate yakın ilgi göstermiştir.[11] 19 Nisan sabahı önce Pakistan'a uçan heyet buradan aktarma ile Okinawa üzerinden Tokyo'ya varmıştır. 21 Nisan 1958'de Japonya'nın başkenti Tokyo'ya ulaşan Menderes'e milletvekilleri, bürokratlar, askerler, akademisyenler ve basın mensuplarından oluşan bir heyet eşlik etmiştir.[12]

Bu gezide, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Sıtkı Yırcalı, DP Afyon milletvekili Arif Demirer, Antalya milletvekili Burhanettin Onat, Aydın millletvekili Baki Öktem, Balıkesir milletvekili Halil İmre, Bursa milletvekili Haluk Şaman, Denizli milletvekili Hamdi Sancar, İstanbul milletvekilleri Celal Ramazanoğlu, Nizamettin Ali Sav, Tahsin Yazıcı, Mithat Perin, İzmir milletvekilleri Osman Kapani, Muammer

[5] Türkiye Cevat Ezine'yi Tokyo büyükelçisi olarak atamış; Japonya da Obata Ukichi'yi elçi olarak yollamıştır. Bkz. Sinan Levent, Cumhuriyet Gazetesine Göre II.Dünya Savaşı Öncesi Türk Basınında Japonya (1933-1939), Ankara Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s.61.

[6] Özyürek, a.g.m., s.20-23; Ulusan, a.g.m., s.540-541.

[7] A.Merthan Dündar, "Atatürk ve Japonya", Uluslararası Ertuğrul'un İzinde Deniz Kuvvetleri ve Diplomasi Sempozyumu, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2016, s.54-55; Ulusan, a.g.m., s.550.

[8] Janet Hunter, Modern Japonya'nın Doğuşu, 1853'ten Günümüze, İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s.29.

[9] Muharrem Turp, "Türkiye-Japonya Arasında Diplomatik İlişkilerin Yeniden Tesisi ve Siyasi-İktisadi İlişkiler (1951-1960), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:69, 2020, s.658.

[10] Turp, a.g.m., s.658.

[11] Basında yer alan haberlerde gezinin ayrıntıları verilmiştir. Zafer, 19 Nisan 1958; Dünya, 20 Nisan 1958; Bu seyahat nedeniyle Başbakanlığa Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'in vekalet etmesi kararlaştırılmıştır. TBMM Tutanakları, 11.Dönem, 3.Cilt, 61.Birleşim, s.312.

[12] Menderes Uzakdooğu'da, Haz. Mahmut Erhan, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul, 1958, s.11.

Çavuşoğlu, Muğla milletvekilleri Nuri Özsan, Burhan Belge, Hariciye Vekaleti katibi umumisi Melih Esenbel, İkinci Ordu Kumandanı Orgeneral Rüştü Erdelhun, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Prof.Şerif Egeli, Havadis Gazetesi Başyazarı Mümtaz Faik Fenik, Hayat Mecmuasından Suavi Soner, Başvekalet Özel Kalem Müdürü Muzaffer Ersü ve müdür yardımcısı Şefik Fenmen, Hariciye Vekaletinden İlhan Savut, Ziya Tepedelen, Sermet Pasin, Yüksel Menderes, Yurdanur Genya, Basın-Yayın ve Turizm Vekaleti Özel Kalem Müdürü Tevfik Ertürk ve mütercim Erdoğan Ulus, Anadolu Ajansı Umum Müdürü Şefik Arzık, Fotoğrafçılar Mehmet Sürenkök, Adnan Atar, Film yapımcısı Hüseyin Tutar, Emniyet Memuru Kenan Öztürkmen, Naci Özveren ve Müstahdem Kazım Nefes bulunmaktadır.[13]
Menderes ve yanındaki heyet 22 Nisan günü önce Japon İmparatoru tarafından kabul edilerek kendileri için verilen öğle yemeğine katılmışlardır.[14] Ayrıca Menderes ve dışişleri bakanı Zorlu ile Japon başbakanı Nobusuke Kishi ve dışişleri bakanı Aichiro Fujiyama arasında görüşmeler yapılmıştır.[15] Bu yemekte imparatorun kardeşi Prens Mikasa, eşi ve Japon dışişleri bakanı da bulunmuşlardır. Yemekten sonra imparatorun başmabeyncisi tarafından ziyaret edilen Menderes'e Japonya'nın Doğan Güneş nişanı verilmiştir. Bu takdimin ardından Tokyo şehri valisi Seikiro Yasuri ile görüşen Menderes'e şehrin anahtarı ve fahri hemşehrilik verilmiştir.[16] Menderes vali ile görüşmesinden sonra Nihon Üniversitesine geçmiş ve kendisine Rektör Bunpei Kure tarafından fahri hukuk doktorası verilmiştir.[17] Karşılıklı yapılan konuşmaların ardından 22 Nisan günü programı sona ermiştir.
23 Nisan günü Menderes ve beraberindeki heyet Japonya'daki bazı sanayi tesislerini gezmişler ve ardından Japonya başbakanı Nebusuke Kishi ile toplantı yapmışlardır.[18] Dışişleri Bakanlarının da katıldığı toplantıda iki ülke arasında iktisadi anlaşmaların yapılması ve komisyonların kurularak çalışmalara başlanması ve kültürel ilişkilerin de benzer şekilde geliştirilmesi için anlaşmalar yapılması kararlaştırılmıştır. Uzun süren bu toplantının ardından heyet turistik bir geziye çıkmıştır. Tokyo'daki bir turizm merkezi olan Nikko'ya giden heyet, Toshobu Mabedi, alabalık üretim tesisleri, Kegon Şelalesi ve Cuzenji Gölü'nü gezmişlerdir. Geziden sonra Tokyo'ya dönen heyet kendileri için düzenlenen Japon geleneksel Kabuki tiyatrosunu izlemişler ve Japonya'da yapılan temaslar bu şekilde sona ermiştir. Ardından heyet Kore'ye gitmek üzere hareket etmiştir.[19]
Türk basını bu geziye büyük oranda yer ayırmıştır. Bu gezideki heyette yer alan Havadis gazetesi baş yazarı Mümtaz Faik Fenik geziyle ilgili anılarını düzenli olarak gazeteden duyurmuştur. Bu yazılarında Türk heyetinin Japon hükümeti tarafından hayranlık ile karşılandığını belirtmiştir. Fenik, Adnan Menderes'in yapmış olduğu Uzakdoğu seyahatinin "Türkiye'nin 1950'den beri yükselen dış itibarını zirveye taşıdığını" da ifade etmektedir.[20]

2.Adnan Menderes Uzakdoğu Ülkelerinden Kore'de (25-27 Nisan 1958)

Tokyo'nun ardından Güney Kore'nin başkenti Seul'e geçen Menderes ve beraberindeki heyet, havaalanında dışişleri bakanı Çu Çung Kvan tarafından karşılanmışlar; karşılama komitesi

[13] Menderes Uzakdoğu'da, s. 5; Aydın Milletvekili Baki Öktem, Türk Hava Yolları Umum Müdürü Enver Akoğlu, Şerif Arzık, Erdoğan Ulus, Suavi Soner, Yurdanur Genya, Mehmet Sürenkök, Hüseyin Tutar, Kenan Öztürkmen, Adnan Atar, Naci Özveren, Kazım Nefes resmi programa dahil olmayan isimlerdi. BCA, Fon:30-18-1-2, Yer:148-21-14, Tarih:18 Nisan 1958.

[14] Menderes Uzakdoğu'da, s.20.

[15] Dünya, 23 Nisan 1958.

[16] Menderes Uzakdoğu'da, s.20.

[17] Dünya, 23 Nisan 1958; Milliyet, 23 Nisan 1958 (Sayı:2855); Menderes Uzakdoğu'da, s.23.

[18] Milliyet, 24 Nisan 1958 (Sayı:2856); Menderes Uzakdoğu'da, s.28.

[19] Milliyet, 25 Nisan 1958 (Sayı:2857).

[20] Havadis, 29 Nisan 1958.

içinde Kore'deki Türk Tugayının Komutanı Tuğgeneral Kasım Atakan da bulunmuştur. Burada şehrin anahtarının Menderes'e sunulmasının ardından karşılıklı konuşmalar düzenlenmiş ve ardından Güney Kore Cumhurbaşkanı Sygham Rhee ile görüşmek üzere havaalanından ayrılmıştır.[21] Rhee-Menderes görüşmesinde karşılıklı ticaretin güçlendirilmesi ve kültürel alanda işbirliğinin sağlanması konularında karar alınmış ve dünya barışına katkı yapılmasının önemine değinilmiştir. [22] Güney Kore Cumhurbaşkanı Synghman Rhee, başbakan Adnan Menderes'e Güney Kore'nin en yüksek nişanı olan Liyakat Nişanını takdim etmiştir.[23]

Adnan Menderes ayrıca, Güney Kore Meclis başkanı Lee Kiipoondg'u ziyaret etmiş, ardından onuruna verilen ziyafete katılmıştır. Seyahatin son akşamı Güney Kore Dışişleri tarafından verilen ziyafetle son bulmuştur. [24] Bu ziyafet sırasında Menderes yaptığı konuşmasında "komünizm tehdidine" dikkat çekmiş ve Türkiye'nin "maddi ve manevi olarak Kore'nin yanında olacağını" belirtmiştir.[25]

Güney Kore gezisi sırasında Menderes Kore'de bulunan Türk tugayının bulunduğu bölgeye giderek Türk askerini ziyaret etmiştir.[26] Buradaki törene katılan Menderes Türk-Kore ve BM bayraklarıyla donatılmış karargahta düzenlenen askeri törene katılmıştır. İstiklal Marşı'nın okunduğu törende Türk Tugayınca yaptırılan yetimhanedeki çocuklar da bulunmuş; hatta içlerinden bir kız çocuk tarafından Menderes'e çiçek hediye edilmiştir. Karşılıklı yapılan samimi konuşmalar ve akşam düzenlenen yemek samimi bir havada geçmiş ve ardından Menderes 28 Nisan 1958 Salı günü sabahı Çin'e gitmiştir. [27]

Heyette yer alan gazeteci Mümtaz Faik Fenik Kore gezisine dair gözlemlerini Havadis gazetesinde yayınlamıştır. Fenik'e göre komünizme karşı Türkiye sadece Kore'yi değil, tüm Asya'yı ve dünyayı kendine hayran bırakmıştır ve bu savaşa katılmamızın karışılığında artık dünya politikasında Türkün fikri sorulmadan adım atılamayacağını ortaya koymuştur.[28] Yine Türk basınından Vatan gazetesi "Menderes Yarın Formoza'ya Gidiyor" başlıklı haberiyle seyahatin önemine değinerek Kore görüşmeleri sonunda "Hür Asya Cephesi" adıyla bir birliğin kurulacağını sütunlarından duyurmuştur.[29]

3.Adnan Menderes Uzakdoğu Seyahatinin Son Durağı Çin'de (28-30 Nisan 1958)

Türkiye'nin 1950 yılında Kore Savaşı'na katılması ve burada komünizme karşı savaşması Türkiye'yi Kıta Çin'inden uzaklaştırmış bu nedenle Demokrat Parti iktidarı boyunca Çin ile ilişkiler Formoza'daki Milliyetçi Çin yönetimiyle sürdürülmüştür.[30]

Kore'deki temaslarının ardından Çin'in Taipei kentine hareket eden Adnan Menderes ve

---

[21] Özge Irmak, Adnan Menderes'in Yurt Dışı Gezileri, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s.197.

[22] Cumhuriyet, 26 Nisan 1958.

[23] Irmak, a.g.t., s.197; Menderes Uzakdoğu'da, s.53.

[24] Cumhuriyet, 27 Nisan 1958.

[25] Menderes konuşmasında komünizm ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "*Bu tehlikenin dehşetini idrak etmiş bir millet olarak biz, bunun üzerinde ehemmiyetle durmaktayız...Türkiye'nin, geçmişte olduğu gibi, gelecekte de manen ve fiilen Kore'nin yanında bulunacağına inanmanızı rica ederim*." Havadis, 29 Nisan 1958; Irmak, a.g.t., s.198.

[26] Menderes Uzakdoğu'da, s.59.

[27] Irmak, a.g.t., s.199.

[28] Havadis, 29 Nisan 1958.

[29] Vatan, 27 Nisan 1958; Neşe Özden-Serdar Sarısır, "Milliyetçi Çin Hükümeti'nin Formoza Adası'na Çekilmesi ve İlk On Yılı (Türk Kaynaklarına Göre, 1950-1960)", Journal of History Studies, Volume:10, Issue:9, December 2018, s.295.

[30] Barış Adıbelli, Çin Dış Politikasında Tayvan Sorunu, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 209.

beraberindeki heyet, Taipei havaalanında sevgi gösterileriyle karşılanmıştır. Başbakan Adnan Menderes ile Çin Başbakanı Yulin, karşılıklı demeçler vermişlerdir. Bu konuşmada Çin Başbakanı özellikle Türkiye'nin Ortadoğu'da "komünizme karşı kuvvetli bir siper ve hür dünyanın bekçisi" olduğuna vurgu yapmış ve "Ortadoğu ile Uzakdoğu arasında işbirliğinin temelinin atılacağını" dile getirmiştir.[31] Adnan Menderes de konuşmasında Çin ile Türklerin ilişkilerinin çok eski devirlere dayandığını söyleyerek bu ilişkilerin daha sıkılaştırılmasını temenni etmiştir. Menderes, Cumhurbaşkanı Mareşal Çang Kai Şek ile görüşmüş ve şerefine verilen yemeğe katılmıştır. [32] Ayrıca Adnan Menderes, Çin Mebuslar Meclisinde ilk kez konuşma yapan yabancı başbakan olmuştur. Çin Meclis Başkanı Çang Tao Fan da Menderes'i öven ve komünizme karşı dayanışmayı vurgulayan bir konuşma yapmıştır.[33] Gezi boyunca yol güzergahında Çin halkının toplandığı ve Türkiye'ye sevgi gösterilerinde bulunduğu basında yer alan haberlerde özellikle dikkat çekmektedir. Çin basını da Menderes'in Taipei gezisine büyük yer ayırmıştır. Gazetelerde yer alan yorumlar bu seyahatin sadece bir ziyaret olmadığını komünist cepheye karşı bir güç birliği amacına matuf olduğuna dikkat çekmektedir.[34]

Başbakan Adnan Menderes'in Uzakdoğu seyahati 30 Nisan tarihinde son bulmuş; Menderes ve beraberindeki heyet 1 Mayıs 1958'de Hindistan'a geçmiştir.[35]

SONUÇ

20-28 Nisan 1958 tarihleri arasında gerçekleşen Uzakdoğu seyahatinden Başbakan Adnan Menderes Japonya'dan başlayıp Milliyetçi Çin hükümetine uzanan bir dizi ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu seyahatin Demokrat Partinin izlemiş olduğu dış politika çizgisinin bir devamı niteliğinde olduğu görülmektedir. Özellikle Kore Savaşı nedeniyle bölgeye asker göndermiş olan Türkiye'nin, ikinci dünya savaşı sonrasında oluşan bi-polar (iki kutuplu) dünyada Amerika-Rusya dengesinde ağırlığını Amerika'dan yana koyduğu bilinmektedir. Uzakdoğu'ya yapılan resmi mahiyetteki bu seyahatin Başbakan Adnan Menderes'in şahsında Türk hükümetinin izlemiş olduğu dış politika ekseninde bir seyahat olduğu söylenebilir. Özellikle Türkiye'nin Demokrat Parti iktidarında içte ve dışta izlemiş olduğu komünizm tehdidine karşı bir savunma hattı oluşturma amacına yönelik bir hareket olduğu da gerek Türk basınında, kamuoyunda ve gerekse yabancı basında yer alan haber ve yorumlarda sıkça dile getirilmiştir. Görüşmeler sonunda Japonya, Güney Kore ve Milliyetçi Çin hükümetinin bulunduğu Formoza (Tayvan) ile karşılıklı antlaşmalar imza edildiği ve Türkiye'nin bu ülkeler ile özellikle iktisadi ve kültürel ilişkilerini geliştirmeye yönelik adımlar attığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

BCA, Fon: 30-18-1-1, Yer: 016-74-10, Tarih: 29 Kasım 1925.
BCA, Fon:30-18-1-2, Yer:148-21-14, Tarih:18 Nisan 1958.
TBMM Tutanakları, 11.Dönem, 3.Cilt, 61.Birleşim, 1958.

[31] Vatan, 27 Nisan 1958; Havadis, 29 Nisan 1958; Menderes Uzakdoğu'da, s.79.

[32] Erhan, s.85-88; Havadis, 03 Mayıs 1958.

[33] Vatan, 30 Nisan 1958; Zafer, 30 Nisan 1958; N.Özden-S.Sarısır, a.g.m., s.296-297.

[34] Mümtaz Faik Fenik, "Formoza Gazetelerinin Neşriyatı", Havadis, 29 Nisan 1958; Irmak, a.g.t., s.202; Menderes Uzakdoğu'da, s.80-81.

[35] Irmak, a.g.t., s.203; Menderes Uzakdoğu'da, s.93.

Kitap-Makale-Tezler
Dündar, A.Merthan, "Atatürk ve Japonya", Uluslararası Ertuğrul'un İzinde Deniz Kuvvetleri ve Diplomasi Sempozyumu, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstanbul, 2016.
Gören, Hülya, Türkiye'nin Doğu Asya Politikasında Güney Kore ve Japonya'nın Önemi, Adnan Menderes Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2015.
Hunter, Janet, Modern Japonya'nın Doğuşu, 1853'ten Günümüze, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.
Irmak, Özge, Adnan Menderes'in Yurt Dışı Gezileri, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
Levent, Sinan, Cumhuriyet Gazetesine Göre II.Dünya Savaşı Öncesi Türk Basınında Japonya (1933-1939), Ankara Üniversites, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.
Menderes Uzakdoğu'da, Haz. Mahmut Erhan, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul, 1958.
Misawa, N., Türk-Japon Ticaret İlişkileri, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 2011.
Özden, Neşe Serdar Sarısır, "Milliyetçi Çin Hükümeti'nin Formoza Adası'na Çekilmesi ve İlk On Yılı (Türk Kaynaklarına Göre, 1950-1960)", Journal of History Studies, Volume:10, Issue:9, December 2018.
Özyürek, Mustafa, "Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Japonya İlişkileri Çerçevesinde Japon Prensi Takamatsu'nun Türkiye Ziyareti", Atatürk Dergisi, C:5, S:2, 2016.
Turp, Muharrem, "Türkiye-Japonya Arasında Diplomatik İlişkilerin Yeniden Tesisi ve Siyasi-İktisadi İlişkiler (1951-1960), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:69, Erzurum, 2020.
Ulusan Şahin, Şayan, Türk-Japon İlişkileri (1876-1908), Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2001.
Ulusan, Şayan, "Arşiv Belgelerine Göre Atatürk Dönemi Türk-Japon İlişkileri (1923-1938)", Cappadocia Journal of History and Social Sciences, Vol:9, October 2017.

Gazeteler
Cumhuriyet, 26 Nisan 1958.
Cumhuriyet, 27 Nisan 1958.
Dünya, 20 Nisan 1958.
Dünya, 23 Nisan 1958.
Havadis, 29 Nisan 1958.
Havadis, 03 Mayıs 1958.
Milliyet, 19 Nisan 1958.
Milliyet, 23 Nisan 1958.
Milliyet, 24 Nisan 1958.
Milliyet, 25 Nisan 1958.
Milliyet, 26 Nisan 1958.
Vatan, 27 Nisan 1958.
Vatan, 30 Nisan 1958.
Zafer, 19 Nisan 1958.
Zafer, 30 Nisan 1958.

Ekler

Adnan Menderes'in Kore'de Türk Tugayını Ziyareti (Menderes Uzakdoğu'da, s.52.)

Adnan Menderes'in Tokyo Haneda Havaalanında Karşılanması (Menderes Uzakdoğu'da, s.14.)

Güney Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee ile Görüşmesi- (Menderes Uzakdoğu'da, s.46.)

BAŞVEKİL BUGÜN
Japonya'ya gidiyor

Milliyet Gazetesi Haberi-19.04.1958.

Menderes, Kore'de
törenle karşılandı

Milliyet Gazetesi Haberi-26.04.1958.

Capacités dynamiques et avantage concurrentiel: industrie manufacturière tunisienne

Asma ZGARNI
Management Assistant
El Manar University, FSEG Tunis
Lamia GHARBI
Master conferences in Management
El Manar University, FSEG Tunis

1.Introduction

Depuis les années 80, l'approche théorique de base qui a envahi les recherches sur l'avantage concurrentiel est celle basée sur les ressources (RBV) (Barney, 1991; Peteraf, 1993; Wernerfelt, 1984). Mais, dans ce nouveau contexte marqué par les changements rapides et l'imprévisibilité, le maintien d'un avantage concurrentiel devient plus que jamais difficile, c'est pourquoi les entreprises cherchent aujourd'hui plutôt à obtenir des avantages temporaires (D'Aveni et al, 2010). C'est ainsi que la RBV s'avère statique omettant le poids du dynamisme environnemental (Eisenhardt & Martin, 2000 ; Priem & Butler, 2001 ; Wang & Ahmed, 2007). Des nouveaux concepts faisant appel à l'aspect dynamique du contexte actuel viennent de voir le jour, notamment la capacité d'absorption, la capacité d'intégration, la capacité de construction, la capacité d'ordre supérieur, etc. c'était avec Teece, Pisano et Shuen (1997) que le concept de capacités dynamique a vu le jour. En effet ces auteurs avancent que pour faire face au dynamisme environnemental, les entreprises doivent constamment adapter, reconfigurer et renouveler leurs ressources et capacités.

Ce nouveau domaine de recherche, encore immature, montre des divergences quant à la définition meme des capacités dynamiques et au role du dynamisme environnemental (Barreto, 2010 ; Di Stefano, Peteraf, & Verona, 2010 ; Helfat & Winter, 2011). En effet, certaines recherches viennent de confirmer le poids des capacités dynamiques dans la création de l'avantage concurrentiel (Ambrosini et Bowman, 2009 ; Helfat et Peteraf, 2009 ; Helfat et al., 2007 ; Teece, 2007 ; Teece et al., 1997), alors que d'autres infirment et proportionnaient ce constat (Arend & Bromiley, 2009 ; Eisenhardt & Martin, 2000, Zott, 2003, Wang & Ahmed , 2007). De meme, certains chercheurs confirment le role modérateur du dynamisme environnemental entre les capacités dynamiques et l'avantage concurrentiel (Romme, Zollo et Berends, 2010 ; Wu, 2010), alors que d'autres viennent de montrer qu'il s'agit plutôt d'un moteur des capacités dynamiques (Teece, 2007).

Par ailleurs, il importe de noter que les recherches sur ce sujet se sont focalisées plutôt sur les marchés développés tout en négligeant les marchés des économies émergentes.

Ce papier vise donc de pallier à ces lacunes en essayant de tester la nature de la relation entre les capacités dynamiques et l'avantage concurrentiel et le rôle modérateur du dynamisme environnemental dans le contexte d'une économie émergente comme la Tunisie.

Ce papier sera donc organisé comme suit. nous traitons dans une première section les fondements théoriques. La seconde section sera réservée à l'établissement des hypothèses et du modèle conceptuel. La troisième section exposera la méthodologie de recherche. La quatrième dévoilera les résultats de l'enquête menée auprès d'un échantillon d'entreprises industrielles tunisiennes. La cinquième sera consacrée aux discussions des résultats. Enfin, dans la sixième section, on déduit les implications managériales de cette recherche.

2. Literature review and research hypotheses

2.1. The concept of dynamic capabilities

C'était avec Teece et al., (1997) que la première définition des capacités dynamiques a vu le jour. Il s'agit ainsi de la capacité d'une entreprise à intégrer, construire et reconfigurer des compétences internes et externes pour faire face à des environnements en évolution rapide. Toutefois, cette définition s'est critiquée pour la tautologie qu'elle génère, d'où la définition proposée par Eisenhardt et Martin (2000) qui définissent les capacités dynamiques par l'ensemble de processus spécifiques et identifiables tels que le développement de produits, la prise de décision stratégique et l'alliance. Néanmoins, il importe de noter que les définitions qui les ont succédé se réfèrent chacune à des points de vue différentes. Ainsi, Zollo et Winter (2002) proposent que les capacités dynamiques peuvent être définies comme un modèle appris et stable d'activités collectives orientées vers le développement et l'adaptation de routines de fonctionnement. Du point de vue de l'entrepreneuriat, Zahra et al. (2006) stipulent que les capacités dynamiques correspondent aux capacités à reconfigurer les ressources et les routines d'une entreprise de la manière envisagée et jugée appropriée par son directeur-décideur(s).

Par ailleurs, les définitions des capacités dynamiques peuvent etre scindées selon différentes points de vue (contenu/processus, ontologie/épistémologie, etc.). Néanmoins, les recherches s'orientent beaucoup plus vers le point de vue du processus en déconstruisant les capacités dynamiques en perception/recherche, décision/sélection, reconfiguration/déploiement, etc. (Barreto, 2010 ; Helfat et al., 2007 ; Pandza et Thorpe, 2009). Plusieurs tentatives de définitions se sont ainsi suucédées (Teece et al., 1997, Teece, 1998, Teece, 2007, Helfat et al. (2007). Toutefois, la définition qui s'avère la plus rigoureuse dépassant les limites des définitions proposées qui s'avèrent parfois, vagues, parfois déroutantes et parfois tautologiques, est celle de Barreto (2010). Cet auteur fait appel à quatre dimensions pour définir les capacités dynamiques, en particulier la propension à détecter les opportunités et les menaces, à prendre des décisions opportunes, à prendre des décisions axées sur le marché et à modifier sa base de ressources.

Néanmoins, cette définition présente à son tour certaines limites relatant à sa parturition dans une économie développée et pas probablement son adaptation à une économie émergente. De meme, cette définition semble négliger la question de la mise en œuvre de la stratégie (Helfat et al., 2007).

Nous retenons donc dans ce travail, la définition suivante des capacités dynamiques (Li, et Liu, (2012) : « une capacité dynamique est le potentiel des entreprises à résoudre systématiquement les problèmes, formée par sa propension à détecter les opportunités et les menaces, à prendre des décisions opportunes et à mettre en œuvre des décisions stratégiques et des changements de manière efficace pour assurer la bonne direction ». ceci nous permet de décomposer à la maniére de ces auteurs (Li, et Liu, (2012) la capacité dynamique en trois dimensions : à savoir, la capacité de prise de sens stratégique (Neill, McKee, & Rose, 2007; Pandza & Thorpe, 2009; Weick, Sutcliffe & Obstfeld, 2005), la capacité de prise de décision en temps opportun (Benjaafar, Morin , & Talavage, 1995; Shafman & Dean, 1997) et la capacité de mise en œuvre du changement (Harreld, O'Reilly, & Tushman, 2007; Noble, 1999).

2.2. L'impact des capacités dynamiques sur l'avantage concurrentiel :

Dans un environnement hautement concurrentiel et évolutif comme le notre, il devient de plus en plus difficile d'obtenir et de maintenir un avantage concurrentiel durable. Les chercheurs défendent plutôt l'idée d'une série d'avantages à court terme (D'Aveni et al., 2010). C'était avec les travaux de Wernerfelt (1984) et Barney (1991) que les ressources ont été reconnues comme étant l'origine de l'avantage concurrentiel soutenable et durable. Toutefois, cette idée qui fonde l'approche par les ressources a été critiquée pour sa nature statique et sa négligence du dynamisme environnemental (Eisenhardt & Martin, 2000; Priem & Butler, 2001; Wang & Ahmed , 2007). Ceci a poussé des chercheurs comme Teece, Pisano et Shuen (1997) à étendre la RBV au contexte d'un environnement dynamique en proposant aux entreprises d'adapter, reconfigurer et renouveler leurs ressources et capacités pour faire face au changement environnemental, ce qui a donné naissance à l'approche des capacités dynamiques.

Ainsi, lorsque les entreprises disposent d'un avantage dans la création de sens, elles peuvent en conséquence disposer d'un avantage stratégique solide (Haeckel, 1999). En effet, les entreprises dotées d'une forte capacité de création de sens peuvent effectuer une recherche et une interprétation plus actives pour obtenir plus d'informations et une meilleure compréhension de l'environnement auquel elles sont confrontées (Neill et al., 2007), ce qui garantit la rapidité de réponse aux initiatives des concurrents, une meilleure compréhension des besoins des clients, une créativité supérieure dans le développement de nouveaux produits et, en définitive, un avantage concurrentiel.

Avec le changement de série de produits, les forces internes et les environnements externes, les stratégies originales et les ressources clés peuvent ne plus être en mesure de soutenir les organisations qui vont de l'avant, voire devenir des obstacles à un développement ultérieur (Leonard-Barton, 1992). Ainsi, les entreprises devraient modifier, éliminer ou acquérir des ressources et reconcevoir les modèles d'affaires si nécessaire pour assurer la bonne direction grâce à l'apprentissage interne et externe (Lavie, 2006). Avec l'aide des capacités de mise en œuvre du changement, les entreprises peuvent renouveler les stratégies actuelles et les bases de ressources pour s'adapter au nouvel environnement (Newey & Zahra, 2009).

H1. Les capacités dynamiques ont un impact positif sur l'avantage concurrentiel.

2.3. l'effet modérateur du dynamisme environnemental

Les recherches sur le dynamisme de l'environnement leur ont donné plusieurs définitions, notamment l'imprévisibilité, c'est-à-dire le taux de changement et d'innovation dans un l'industrie ainsi que l'incertitude ou l'imprévisibilité des actions des clients.

Ainsi, quand l'environnement est caractérisé par la stabilité qui se traduit par la faiblesse du progrès technologique ou du changement des préférences des clients, alors les capacités dynamiques sont probablement coûteuses du au coût d'entretien (Schreyögg & Kliesch-Eberl, 2007), dans ce contexte, les capacités dynamiques ont un impact faible ou meme négatif sur l'avantage concurrentiel. Toutefois, lorsque l'environnement devient volatile et turbulent, la position concurrentielle des entreprises s'affaiblit, ce qui poussent les entreprises à opter pour des changements fréquents et complexes, accroissant ainsi le role des capacités dynamiques.

En fait dans un environnement hyper-concurrentiel, il devient difficile d'obtenir les ressources, pour réaliser un avantage concurrentiel durable, ce qui implique l'importance de détecter efficacement les opportunités, de s'ajuster en temps opportun lorsqu'il est nécessaire et de mettre en œuvre d'une façon dynamique, en vue d'acquérir une série d'avantages à court terme (D'Aveni et al, 2010).

Toutefois, lorsque l'environnement est moins dynamique, il devient plus facile de disposer des ressources, de mettre en œuvre des stratégies déjà choisies, et de déployer avec plus de liberté des ressorces, ce qui favorise une meilleure adaptation aux changements de l'environnement. Dans ce cadre, les capacités dynamiques nécessaires ne sont pas si importantes et permettent l'obtention d'un avantage concurrentiel de long terme.

Les résultats des travaux empiriques prouvent aussi que la stabilité de l'environnement n'a pas d'influence sur la relation entre les capacités dynamiques et l'avantage concurrentiel. D'autres travaux démontrent par contre que la turbulence de l'environnement impacte positivement cette relation impliquant un rôle modérateur de l'environnement (Drnevich & Kriauciunas, 2011 ; Wu, 2010).

D'où notre seconde huypothèse

H2. le dynamisme environnemental accentue la relation positive entre les capacités dynamiques et l'avantage concurrentiel.

Notre modele conceptuel peut etre schématisé comme suit ;

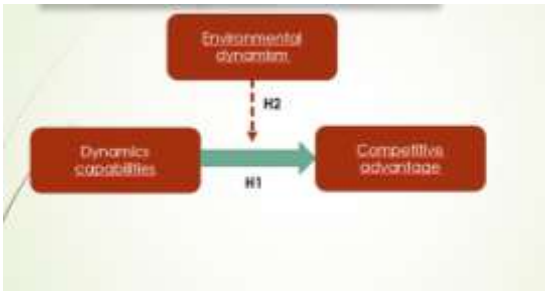

3. METHODOLOGIE DE RECHERCHE :

Nous avons opté pour le courant positiviste, tout en adoptant une approche quantitative de type hypothético-déductive qui « *consiste à partir des connaissances acquises, théories, à émettre des hypothèses qui seront ensuite testées à l'épreuve des faits* » (Evrard et al., 1997). En effet, l'objectif de notre recherche consiste à expliquer, prédire et évaluer l'impact des capacités dynamiques sur l'avantage concurrentiel des entreprises tout en intégrant l'effet modérateur du dynamisme environnemental. C'est ainsi que nous avons effectué une enquête à base de questionnaire auprès d'une population d'entreprises appartenant à l'industrie manufacturière tunisienne.

1. Mesure des variables :

En ce qui concerne les mesures des construits de l'avantage concurrentiel, nous faisons recours aux échelles de mesure adoptées par Li et Liu (2012) qui se réfèrent aux etudes de Chang, 2011 ; Day & Wensley, 1988 ; Ketkar, 2006 ; Li & Zhou, 2010 et Newbert, 2008). Pour les capacités dynamiques, nous avons adpoter les echelles proposées par Li et Liu (2012) élaborées à partir de Law et al.(1998), Neill et al., (2007), (Judge et Miller, 1991; Shafman et Dean, 1997); et Noble (1999). ;.enfin, pour le dynamisme environnemental, nous avons adpoté les echelles proposées par Li et Liu (2012) élaborées à partir Dess & Beard, 1984 ; Duncan, 1972 ; Tan & Litschert, 1994 ; Wu, 2010).
Pour tous les items des échelles de mesure choisies, les répondants sont appelés à évaluer, sur une échelle de Likert à sept points allant de 1 « très faible » à 7 « très haute » leurs attitudes vis-à-vis des différentes variables de l'étude.

2. *Echantillonnage, Administration et recueil des données*

L'échantillon choisi renferme des entreprises opérant dans le secteur textile et habillement, sélectrique, électronique et électroménager, chimique et, Agroalimentaire. Cet échantillon est hétérogène et renferme des entreprises de tailles petite, moyennes ou grande, tout régime d'activité confondu (exportatrice et non exportatrice). La méthode d'échantillonnage choisie, est celle de choix raisonné. Après avoir vérifié la validité de contenu du questionnaire (validité consensuelle et validité faciale) en le soumettant à l'appréciation des pairs et des experts, nous l'avons mis à l'épreuve via un pré-test auprès de 12 entreprises. Par la suite, nous l'avons administré selon le mode face à face dans sa version finale, auprès des directeurs (PDG) des entreprises enquêtées. 400 questionnaires ont été distribués, dont 236 uniquement ont été retournées avec un taux de retour de 59%, mais seulement 203 ont été exploitables et pleinement remplies voir 85,5%.

4. RESULTATS

Un certain nombre de conditions ont été vérifiées avant de passer aux tests des hypothèses. En particulier la fiabilité et la dimensionnalité des différentes échelles choisies et ceci à travers une première purification moyennant l'ACP et le calcul de l'Alpha de Cronbach puis une deuxième purification via l'AFC.

Pour évaluer l'adéquation des mesures du concept latent de capacités stratégiques et de stratégies concurrentielles, un modèle de mesure de ces concepts a été conceptualisé et testé pour son ajustement au modèle, qui a montré un bon ajustement.

Par la suite, le recours à la méthode des équations structurelles pour évaluer la relation entre les capacités et les stratégies sans modération et avec modération, dévoilant une bonne qualité d'ajustement du modèle global dans les deux cas, nous a permis de valider empiriquement les hypothèses de recherche et d'obtenir les résultats suivants.

La relation entre les capacités dynamiques et l'avantage concurrentiel se voit positive et significative, ce qui permet de confirmer H1.

De même, le test de l'effet modérateur du dynamisme environnemental sur l'avantage concurrentiel se voit significatif. Ainsi, le régime d'activité semble accentuer la relation positive entre les capacités dynamiques et l'avantage concurrentiel. D'où la confirmation de H2.

5.DISCUSSIONS

1. **Effet des capacités dynamiques sur l'avantage concurrentiel sans modération :**

Le test du premier modèle global a permis de confirmer l'effet positif des capacités dynamiques et l'avantage concurrentiel. Il semble alors que les entreprises de notre échantillon sont en mesure d'acquérir les différentes avantages concurrentiels, en raison des capacités dynamiques dont elles disposent. Ce résultat semble en pleine conformité avec les prémisses de l'approche par les capacités dynamiques. En outre, le résultat auquel nous sommes parvenus paraît en concordance avec celui de D. Li, J. Liu , 2012, Ambrosini et Bowman, 2009 ; Helfat et Peteraf, 2009 ; Helfat et al., 2007 ; Teece, 2007 ; Teece et al., (1997).

2. **Test de l'effet modérateur du** le dynamisme environnemental **sur la relation entre les** les capacités dynamiques et l'avantage concurrentiel**:**

Les résultats des tests statistiques, se voit significatif confirmant ainsi qu'il existe réellement un effet de modération exercé par la variable dynamisme environnemental dans la relation entre les capacités dynamiques et les avantages concurrentiels. par ailleurs, le fait accentuer la relation positive qui existe entre les capacités dynamiques et les avantages concurrentiels confirmant par conséquence l'hypothèse H2.

Ce résultat, qui correspond à nos attentes et qui s'aligne avec les prémisses de l'approche par les capacités dynamiques, corrobore aussi les travaux de Li, Liu , 2012, **Romme, Zollo et Berends, 2010 ; Wu, 2010).**

6.implications managériales

Plusieurs implications peuvent etre de cette recherche. D'abord, les managers doivent penser à reconfigurer leurs capacités afin de conserver leur avantage concurrentiel.

De meme, dans un environnement assez changeant et dynamique, les managers doivent développer des capacités dynamiques qui leur permettent de être sensible aux changements environnementaux externes pour découvrir de nouvelles opportunités de marché et des menaces potentielles et découvrir les avantages et les inconvénients des bases de ressources actuelles, de formuler, évaluer et choisir rapidement des orientations stratégiques pour s'adapter en temps opportun aux changements environnementaux, et enfin d'exécuter et coordonner les décisions stratégiques et le changement d'entreprise.

Enfin, Les managers travaillant dans d'autres pays émergents qui partagent des conditions macroéconomiques proches de celles de la Tunisie doivent améliorer le caractère dynamique de leurs capacités afin de pouvoir se constituer un avantage compétitif.

7. conclusion

Cette étude ignore la dimension « orientation marché » de la définition des capacités dynamiques dans un contexte de pays émergent. Les facteurs politiques et relationnels sont également négligés dans cette étude, ce qui peut avoir un impact important sur les capacités dynamiques.

Cette étude s'est concentrée uniquement sur l'effet des capacités dynamiques sur l'avantage concurrentiel, tandis que d'autres variables relatives aux antécédents, aux processus méritent d'être abordées.

Cette étude par questionnaire est basée sur des données statiques et transversales, qui peuvent altérer la fonction et l'évolution des capacités dynamiques et l'avantage concurrentiel, l'utilisation de données de panel, pourrait éventuellement enrichir le pouvoir explicatif du modèle.

COLONEL CHESNEY'S ROLE IN THE CONSTRUCTION OF THE EUPHRATES ROUTE TO INDIA: A HISTORICAL STUDY

Prashant Saxena
Research Scholar, Amity University, Jaipur
Dr. Rahul Tripathi
Professor, Amity University, Jaipur

The Select Committee on the East India Company, which was established in 1832 to examine the company's issues, was particularly concerned with communication with India at the time. Some of Chesney's maps and reports, as well as other explorers' materials, were examined in depth, as was the case with all of Chesney's work. He sent a fascinating report in which he explained his perspective on the Red Sea and Euphrates lines in comparison with other lines in the world. Chesney believed that travelling through the Nile would save him money, but he soon realised that any money saved would be dwarfed by the time saved, the distance travelled, and the low cost of gasoline obtained by travelling through the Euphrates. This one line is credited in this passage with the increased benefits of year-round usage, increased comfort, and increased Arab trade that have resulted from its use. His belief was that even nomadic Arabs would eventually settle down because of the attractive and frequent opportunities for financial gain.

The Committee's findings were made public after they had been thoroughly investigated. In many ways, the findings of this report serve as the foundation for a slew of similar panels that will be convened over the course of the century. According to a research paper published on July 14, 1834, the interaction between India and Britain via steamships is extremely important to both Great Britain and Indian society. Even though the cost of establishing a regular steam communication route from India to Europe would be high, the article in question stated that the viability of the Red Sea route had been well established for the previous five years, particularly during the eight months of the year when the sea is calm. It went on to state that measures must be taken as soon as possible to establish a regular steam communication route from India to Europe, regardless of how much money is spent. It was discovered that the Persian Gulf route had never been steamed, whereas the Euphrates River route had only been steamed for half of the year at the time of the investigation. During the dry season, some people questioned whether or not the Euphrates could be crossed safely. Using the logic of the Committee, the line could be used 365 days a year provided that the monsoon months of June, July, August, and September did not coincide with Mesopotamia's dry season, which was November, December, January, and February. According to the Committee, the steam packets from Malta to Egypt and Malta to Syria should be routed to the aforementioned ports in order to improve communication in the future. The expense of the Euphrates route testing, which is estimated to cost £20,000, should be put to a vote by Parliament, given that the East India Company has already spent a significant amount of money on Red Sea testing. The recommendations of the report were implemented as soon as possible, which means right now.

On August 4th, the House of Commons began debating the Report for the first time. Following Charles Grant's argument, which stated that the East India Company should oversee everything related to India's progress, Grant countered by stating that some of the planned plan's primary goals had been classified as political initiatives, and that these initiatives fell under the jurisdiction of the government. After conducting an audit of the East

India Company's earlier expenditures on a line of communication across the Red Sea, he discovered that the company had initially spent £ 7,000 to establish the line, but that no permanent equipment had been purchased to enable it to begin regular operations. This led him to believe that the line had been abandoned. Despite the fact that the Company's economic monopoly was abolished in 1833, the task of developing strategic postal routes has been in the hands of the British government since that time. He went on to say that England has been tasked with monitoring all routes into India from the outside world. None of the numerous counter-arguments to the proposal were raised. Grant also admitted that he had some reservations about the path for which he was seeking funding. The participants were unanimous in their recognition of the need for British intervention in the Middle East and their agreement that £20,000 was a reasonable price to pay to ensure India's interests were protected. However, there was strong opposition to Britain's involvement in the Middle East. In response to years of inactivity and disinterest on the part of the public, government policy was prompted by the need to develop more effective communication methods. It was decided by the House of Commons committee on India finances that the India Board would be given funds by the House of Commons in order to carry out their decisions. The recruitment of individuals capable of completing this difficult task, which included the operation of steam-powered vessels on the Euphrates River, was the first order of business. The India Board was tasked with putting the recommendations of the Parliamentary Committee into action by allocating the funds allocated by the House of Commons to this purpose. One of the team's first tasks was to identify individuals who were uniquely qualified to undertake the difficult task of building and operating steamboats on the Euphrates. When the India Office inquired as to whether Chesney was prepared to take over, they discovered that he was particularly well-suited for the job because of his inherent leadership abilities. Even after being informed that it was the King's express request, the King refused to comply at first, perhaps due to a lack of confidence in his own reports or extreme humility. The assignment was accepted only after he realised how important it was, and only under the condition that he would not be compensated for his efforts. Chesney was advised to surround himself with people who are capable and experienced in order to help him deal with the numerous responsibilities that will be assigned to him once he is appointed to the position. The second half of the year 1834 was almost entirely devoted to this enduring characteristic. Between that time and now, the India Board placed a hurried order with Messrs. Laird, of Birken-head, close to Liverpool, for the construction of two tiny, flat-bottomed river steamers, which were to be built according to specifications provided by the Expedition's Commander. Despite the fact that the cost of these boats and other equipment exceeded initial estimates, growing expenditures by the end of the year had raised concerns about whether the Parliamentary allowance would be sufficient to complete the project. As a result of recent Cabinet changes, it was no longer feasible to request a new appropriation from the government. Due to this predicament, the East India Company's Court of Directors determined that an additional 65,000 pounds should be provided to the enterprise. After the Euphrates Expedition concluded, it was agreed that the Company would acquire the two steamers and either use them to work a permanent line of vessels on the Euphrates or, if the survey's results were unsatisfactory, send them to India for use in Indus navigation after the expedition was completed.

The individuals selected for the position were chosen with great care. A specialist in some field was selected from among the fifty young officers and soldiers who were selected, and the vast majority of those who survived the Expedition went on to serve their country in some capacity. Most of these soldiers were ready for duty before the steamers were finished, having been recruited from the British Army and Navy, the Indian Navy, and English technological enterprises before they were even launched into service. In order to conduct preliminary assessments of the routes that would be used to transport the equipment from Syria's shores to

Bir, on the Euphrates, several of them were dispatched to Syria. After a remarkable winter of linguist and diplomacy, Lieutenant Colonel Henry Blosse Lynch provided excellent service among the Arabs in preparation for the expedition to come, though much of his work was undone by Mehemet Ali when the expedition arrived in Syria." "During the winter of 1834-1835, Lieut. Henry Blosse Lynch provided excellent service among the Arabs in preparation for the expedition to come."

One of the most important aspects of the Euphrates Expedition was revealed in a series of orders issued by the Foreign Office, which also revealed something of its political significance. The promotion to Colonel came as a result of his participation in a special mission to construct a steam line between the Mediterranean Sea and His Majesty's lands in the East Indies, which would run through the Euphrates River. As commander of the Expedition, Col. Chesney's first task will be to make every effort to ensure the Expedition's success in the shortest amount of time possible, while also remembering the importance of planning his plans in such a way that their value will remain permanent even if he is successful. Throughout the Expedition, Colonel Chesney must keep in mind that it is a peaceful one; that it is being carried out with the permission of a friendly nation, without whose guidance and assistance it is impossible to expect success.

However, even with the agreement and support of the Turkish government, the Expedition's success became a matter of some controversy. The Expedition's journey across Syria and down the Euphrates River passed through land that had been allotted to Mehemet Ali under the terms of the Turco-Egyptian agreement of 1833, which had been signed in Cairo. A direct line of communication with England was not something the Pasha desired, and he had little sympathy for a plan that could easily result in the establishment of a permanent barrier to his territorial ambitions. Consequently, while he attempted to assist the Expedition in any way he could, he actually used every means at his disposal to prevent the experiment from being a complete success. In this endeavour, he was largely successful, as will be seen later on.

Preparations for the survey did not proceed as quickly as had been anticipated. Meanwhile, a debate erupted over whether the survey's starting point was the appropriate one. According to members of the India Board, the steamers should be delivered around Cape Horn and into the Persian Gulf to Basrah, where there would be some facilities for assembling the steamers. In contrast, Chesney was sceptical about the steamers' ability to make forward progress against the strong currents that he observed at several points along the Euphrates' route. With the help of his supporters, he was eventually successful in convincing the Expedition to go down the river first.

Because of this, plans were made for the Expedition to travel first to Suedia (Seleucia), which is located near the mouth of the Orontes River and would serve as a starting point for the journey. The Expedition's stumbling blocks would be transported overland beyond Antioch to the Euphrates' closest point, where the steamers would be rigged and launched into the waterway. The Expedition's success was thought to be dependent on the melting of snows at the Euphrates' headwaters, and every effort was made to ensure that the steamers were ready for the spring flood of 1835, which occurred in April. However, if the Expedition were unable to cross the Syrian mountains and desert in order to reach the Euphrates, the steamers and other equipment would be transported by sea to Bombay, from where the Expedition would proceed to the Persian Gulf and begin an initial ascent of the river. In the early months of 1835, the two iron river steamers named the Euphrates and the Tigris, which had been built specifically for the task at hand, were completed and put into service. Despite their lengths of 105 and 87 feet, respectively, they were able to draw less than three feet of water each. The hulls were divided into numerous watertight compartments in order to avoid mishaps while

travelling through the stony Euphrates canal. The engines were designed to run on coal or wood, and their combined horsepower of fifty and forty horsepower was thought to be sufficient to get them through any rapids they encountered. It took two days to dismantle the two vessels into manageable pieces, which were then transferred to the George Canning, an ocean-going vessel, where all supplies were packaged to make it as simple as possible for them to be transshipped from the Syrian coast to the Euphrates River.

On February 4, 1835, one of the most ambitious path-finding missions ever launched set sail from Liverpool for the Mediterranean, completing one of the world's most difficult missions. Prior to arriving at Antioch Bay at the mouth of the Orontes on April 3, the George Canning stopped in Malta to pick up a few labourers and also stopped in Cyprus before arriving at Antioch Bay. Aiming to take advantage of spring freshets in April and May of 1835, the Euphrates and Tigris rivers were to be hauled 120 miles from their mouths on the shore of the Mediterranean Sea across the Syrian desert and released on the Euphrates River. The steamers attempted to travel up the Orontes River as far as Antioch in order to achieve this goal "It wasn't long after the Expedition arrived in Seleucia that Chesney's engineers began erecting the Tigris, which was the smaller of the two vessels. While this was going on, other materials were being brought in from the George Canning, which was a time-consuming and dangerous procedure. The engines of the Tigris were started as soon as she was assembled, and the river began its ascent up the mountain. After only a short time on the water, it was discovered that the steamboat was unable to advance much further up the river, due to both the shallow water and the rapidity of the current, despite its engines and paddle wheels working properly. Consequently, the vessel had to be prepared for overland transportation.

Other pieces of equipment and supplies were being transported to the Euphrates at the same time as the aforementioned items. From the beginning, the project was plagued by a tragic series of errors and delays, which threatened to bring the project to a grinding halt. The dependability of local labourers was one of the most serious issues that had to be addressed. However, despite the generous hire that had been promised, Arab leaders who had agreed to supply bullocks, camels, or asses turned down the opportunity to assist in any way. The food that had been agreed upon had not been provided, as had been expected. People who worked one day and disappeared the next were frequently found carrying various supplies or pieces of equipment belonging to the Expedition with them. Toppled waggons, machinery was smashed, and draught animals stampeded — all without warning or explanation — while the Arabs assisting with the task begged for forgiveness and expressed their sorrow. When the English were in disarray, "desert sheiks" would arrive at the scene of operations with bands of armed followers to celebrate the English's misfortune. It became clear very quickly that a systematic system of sabotage was in operation, and that the Expedition would never be able to reach the Euphrates unless this system could be defeated.

A number of weeks had passed, and although the Euphrates River had receded from flood stage, the larger pieces of debris remained at the disembarkation port. Furthermore, as the Syrian spring gave way to the Syrian summer, sickness began to halt operations and take its toll on those who were still alive. Throughout the European army, fever and diarrhoea wreaked havoc, and the able-bodied were only able to prevent the enterprise from collapsing at one point. During the autumn months, Colonel Chesney, who had been working at a feverish pace and performing the duties of many men, became ill. For several weeks, he had been on the verge of death. His soldiers could do nothing more than protect the more critical sections of machinery and supplies from harm and prepare a yard for the construction of the Euphrates steamers while they waited for the steamers to be completed.

Increased expenses were inevitable as a result of the delay; however, the India Office took steps to increase the amount of money it collected as a result of the unusual and unexpected nature of the challenges that had arisen. Sir John Hobhouse, who had taken over as Chairman of the Board of Control from Lord Ellenborough in early 1835, was a staunch supporter of the Expedition's objectives and shared their enthusiasm. Chesney sent a letter to his fans on November 2 after learning of his condition.

The home authorities will provide you with complete assistance, and because the delay caused by the Pasha of Egypt has increased your expenses, I believe it is my responsibility to request an increase in the Parliamentary Grant from His Majesty's Government as well as the Court of Directors. Whatever the outcome of this venture, your efforts will be properly recognised and rewarded in order to ensure that it is a success."

Shortly after that, Parliament granted an additional 5000 pounds to be used for the trial. This, along with additional funds raised later by the East India Company, enabled the construction to continue and the route to be tested. The transfer of the Expedition's equipment was completed in the spring of 1836, according to the Expedition's log. Construction of the engine boilers at Fort William proceeded quickly after their arrival, and preparations for the descent were completed even though the river was still at flood stage when it began. The Euphrates was successfully launched and tested on March 16, according to officials. Using his estimates, Chesney predicted that Basrah, at the mouth of the Persian Gulf, would be reached in two months and that an ascent of the river with mail from India could be completed before the river reached its lowest point. In order to make arrangements in the Mediterranean, on the one hand, and in Indian waters, on the other hand, dispatches stating this intention were sent to both Sir John Hobhouse at the Board of Control and the Bombay Government to ensure the quickest possible transportation of mails between India and England." This was one of the study's primary objectives, and it was also the one that would most easily provide meaningful information about the relative effectiveness of the Euphrates and Suez routes, as it was the one that was easiest to accomplish.

Soon after her trial run, the Euphrates sailed away from the temporary port of Port William and began a sluggish journey down the massive river. When she arrived, the Tigris was waiting for her, and because it was the smaller vessel, it sped ahead and served as a pathfinder through the numerous rocky rapids in the middle of the sandbanks, which she had to negotiate." The technical staff was busy in the meantime, conducting continuous soundings, laying out large-scale maps of the river that are still considered valuable today, and meticulously documenting the conditions along the river's banks. There were some preliminary designs drawn up for a mail station and commercial depot at Bales, which would be required once the line was fully operational and was the most convenient point on the river to reach Aleppo. Bitumen and coal were discovered in small quantities a little further on, near Deir, and were successfully tested in the ships' engines, yielding positive results." In general, the first stage of the survey went off without a hitch, and the second stage will be even better. When tragedy struck, however, it was in the middle of the river's smooth and peaceful descent that it came to an end, and the entire effort was destroyed. On the twenty-first of May, at about one o'clock in the afternoon on a quiet day, a cloud of sand rolled across the low, flat river valley. When the cyclonic storm arrived across the river, it did so almost without warning, obscuring the sun with clouds of swirling sand and swallowing up the two steamers that were carrying out the survey in their wake. Because the storm came as a complete surprise, there were no precautions that could be taken. When the wind picked up, the two vessels became uncontrollable, drifted, and came dangerously close to colliding. However, the Euphrates was forced into a bank and only managed to secure it after much difficulty. In the end, the Tigris narrowly avoided being snagged, sank into the stream, turned broadside to the

gale, then was flipped over and buried in the middle of the channel by the current. In all, fifteen officers and soldiers as well as five locals perished, including Lieut. R. B. Lynch of the Bengal Artillery, who was the brother of the Expedition's second-in-command. Colonel Chesney and Lieutenant H. B. Lynch were both aboard the Tigris at the time of the disaster, which occurred while the vessel was conducting the survey; however, both narrowly escaped death by swimming ashore in the pitch-black darkness. Following the storm's passage, a significant amount of time was spent searching for additional possible survivors and calculating losses and consequences. Aside from the irreversible loss of life, some maps and documents were destroyed, as was the case with some of the maps.

Once she had left Port William, the Euphrates continued gently down the vast river, leaving the temporary base in the background. It was at this point that the Tigris, the smaller ship, steamed ahead and served as a navigational guide through the various rocky rapids and sand bars that could be found throughout the river's course. Meanwhile, the technical crew conducted soundings, created large-scale maps of the river, and carefully examined the conditions of the riverbanks and banks. Provisional plans for a mail station and commercial facility, which would be required once the railway was completed, were currently being discussed in negotiations. Further ahead, at Deir, there was bitumen and coal, but the tests were successful and the results were released. " In general, the first phase of the survey was successfully completed in its entirety. On the other hand, a catastrophe threatened to bring the project to a close during the eventless and peaceful descent of the river. It seemed as though an enormous cloud of sand had appeared out of nowhere on May 21st as it soared into the sky. Having been left at the mercy of the swirling sand when a cyclonic storm rolled in from nowhere, completely blocking out the sunlight, the two survey boats were forced to abandon ship. Because the storm came on so suddenly and unexpectedly, there was no time to make any preparations. When the wind picked up speed, the two ships were tossed around, becoming completely out of control and on the verge of colliding with one another in the process. Despite great difficulty, the Euphrates was successfully channelled into a bank and anchored. Despite the fact that the Tigris narrowly avoided being caught on the bank, it was driven across the stream and into the face of the gale. In a matter of seconds, the current flipped the rivercraft over and caused it to sink in the middle of the river. Among those who perished were Lieutenant Lynch of the Bengal Artillery and all of the others who were on board, as well as fifteen army officers and troops and five members of the community. Lieutenant H. B. Lynch and Colonel Chesney were on board the Tigris when the ship struck a submerged rock, and they were only just able to make it ashore in the nearly pitch-black conditions. A significant amount of time was spent searching for additional possible survivors, as well as assessing the damage caused by the storm. As a result, there was an irreversible loss of human life, as well as the destruction of some maps and a significant portion of the scientific apparatus. Because the rescue of the stricken vessel was ruled out, the Euphrates was allowed to complete the survey on its own, with the majority of the crew of the Tigris returning to their home country. While grieving and distraught over this tragic loss, Chesney demonstrated his unwavering courage, which made him the best candidate for command. Because funds were nearly depleted, he was concerned about the impact of the disaster on the survey, and he wrote to Sir John Hobhouse in a hopeful tone to express his concerns. It was he who said, "Despite the devastation caused by Hurricane Katrina, I believe that everyone, even now, recognises that it had no impact on the traffic along the Euphrates River. However, in order to maximise the speed with which we will be able to deliver the mail from India, we are descending even further in the hope of making it in time for the delivery deadline. An enthusiastic endorsement of this recommendation was given by the India Board. Additional funding was provided in order to ensure that every effort was made to ship Indian mail to a location in the Mediterranean on the other side of one of the ports from Basrah,

which was far away from the city. A fleet of steamboats was already in place to transport passengers between the two ends of the Euphrates line, and the Expedition was the only vessel required to complete the connection. While the primary immediate goal of the survey was to obtain an answer to this question, the survey's secondary immediate goal was to learn more about this topic. As far as Bir and Anah were concerned, the lower part of the Euphrates was traversed more quickly than the section of the river that separated the two cities. However, even with all of the assistance provided, a significant amount of labour was required to cross the Lemlum wetlands. There were several branching rivers in the main river, which made it difficult to stay on the main channel of the river. Steamers were required to navigate around severe curves in the water, which frequently necessitated the use of warps. As a result of the numerous and powerful Arab tribes in lower Mesopotamia making life difficult for the English, some English goods were permitted to be imported in order to encourage trade. The India Board received reports from Chesney, who was the Director of Trade for India, stating that they had sold and bartered widely with notable success during periods when business along the river was profitable. As they made their way towards the Persian Gulf, the expedition's friendly approaches were frequently met with hostility by the Arabs. More than anything, this was due to the intrigues of the French Consul in Basrah, M. Victor Fontanier, rather than any prejudice against the invention of steam navigation. The astute diplomat had a wealth of knowledge and experience in the western Middle East, having worked as an agent for the French government in the Near East between 182 and 1829. George Calvert was assigned to a special mission for the third time in his military career, this time in Afghanistan. His goal this time was to figure out what the British government was up to when they organised the Euphrates Expedition, as well as to look into the operations of the British in Asia and India in general at the time. Despite the fact that he had no knowledge of the original languages and was reliant on translators, this commission was carried out with rigour and precision. Frontier was stationed in Basrah, and there they used every means at their disposal to stymie the progress of the steam survey. The number of Arabs who were enraged against the English on the lower stretch of the river increased, largely as a result of his efforts, particularly on the banks of the Tigris. In the aftermath of persuading Arabs to chop down and hurl palm trees into the river, Fontanier considered employing iron chains to completely block the ship's passage.

As a result of these difficulties, it was only on June 18 that the Euphrates River joined the Tigris and Euphrates Rivers at Kurnah, which is where the two rivers come together for the first time. The following day, after arriving in Basrah, the Expedition set out on the Shaat-el-Arab, a river that runs close to the Gulf's head, where they were greeted with a rousing welcome by the small English settlement there to welcome them. " There were plans for a Hugh Lindsay to send one of the Indian mails to Basrah, which would then bring back to India the despatches sent by the Euphrates after it had already been drained. This was anticipated because the Euphrates was expected to drain quickly and the Expedition was scheduled to arrive shortly afterward. The Hugh Lindsay had already arrived at the Shaat-el-Arab from Bombay before the Euphrates made its way there from the Persian Gulf. He was responsible for both passengers and mail. As soon as the Expedition reached its destination, extensive repairs to the steamer were required before an attempt to reach the river could be made. This would cause even more frustration for the captain of the Hugh Lindsay, so he made the decision to travel to Suez first, then to Bombay, before continuing on to Basra, Iraq. This Indian postal service was the first to be used on the new route, which followed the Mediterranean Sea or the "overland" route to Europe, and was the first in the world to do so. Only in Bushire, on the eastern bank of the Persian Gulf, was a suitable facility for the repair of the Euphrates discovered, and the steamer was dispatched to the location as soon as it could be found. While the repairs were being completed, Chesney and a few companions set out on

a voyage through the Gulf of Aden to Grane on the Arabian coastline, where they had travelled the desert route intermittently over the previous half-century. Chesney wanted the crew to leave as soon as possible in order to alleviate the frustration that had developed in England as a result of the numerous delays and mishaps to which the Expedition had been subjected during its journey. Besides that, he saw this as an excellent opportunity to send a series of reports to the Board of India on the work that had already been done on the survey, and also on the possibility of building an oil-fired steam line along the Euphrates. Rather than simply repeating what he had previously stated, he requested that each of his officers submit a written, sealed report on the merits of the route they were surveying in order to go beyond it. This series of papers, written with the intention of supporting the commander's thoughts and viewpoints, eventually led to the discussion of the possibility of establishing a steam route through the Euphrates River. They went over the political aspects of the line once more and looked at the commercial opportunities it presented. The importance of Arab kindness was emphasised. ' According to Captain J. B. B. Estcourt, the only thing that made things difficult was the Lemlum marshland. He believed that it would be necessary to dig a canal across the marshes for 23 miles before river traffic could be improved in a meaningful way. Chesney's own remarks added to what had already been said by the other speakers. In fact, he was dissatisfied with the difficulties of navigating the Euphrates and proposed that a cut-off passage be constructed in the marshes instead. However, the more innovative his plans for improving the Euphrates route became, the less compelling the case for development became. But despite this, Chesney's final comment on the Euphrates river's practicality was as follows: "I don't know if it's feasible." "Everyone will agree that, in terms of length, the big river [Euphrates] is one of the most navigable rivers on the face of the planet. The assertion that no future explorer of the Euphrates could substantiate such a claim can be made with confidence. In the aftermath of the Expedition's numerous interruptions while descending to the Persian Gulf, UK officials not only questioned the Commander's courage and optimism, but they also suspected that his single-mindedness was lacking. As officials from the Expedition received and read reports, and as they continued to defy repeated orders from England, a sense of conviction grew among them. Once Chesney and his party arrived in the Persian Gulf, they did not immediately set out in search of the Euphrates River, but instead expanded their business activities by conducting scientific and commercial assessments of the other important rivers that flowed into the Gulf. Prior to the arrival of the second Indian letter, a brief reconnaissance of the lower Karun River was carried out due to the fact that it was well guarded by the Arabs at the time. Chesney made the decision to return up the Tigris to Basrah because he believed that the Indian letters he had just received in Bagdad might be transported overland to the Syrian shore. Was there no consideration given to the fact that a Malta-Syria steam link had recently been established at significant expense with the express intention of sending mail to England via the Euphrates line in order to halt the advance of the Euphrates? Despite the fact that a significant amount of time had been wasted chopping green firewood along the river banks, the Euphrates arrived in Bagdad without incident on September 30. When the members of the Expedition finally arrived in the City of the Caliphs, they were greeted with open arms. The ruling pasha, who was friendly toward British mercantile enterprise, also served as the British Resident in the city for a period of time after the revolution "The ship was refuelled over the course of several days, and discussions about the city's position on the proposed Anglo-Indian route took place during that time. The Expedition first investigated and mapped the Tigris River, which was a long way upstream from Basrah, before returning to the city. When the Euphrates River reached Kurnah for the second time, it was on October 16. The Hugh Lindsay was discovered here, and he was the Captain of a ship that had been anchored for a month while waiting for help to arrive. Although the failed attempt to have mail delivery to England begin earlier resulted in the loss of the opportunity to make a notable postal delivery, efforts were made to get the delayed

despatches off the Euphrates as soon as possible. Despite the low water level in the river, the ascent was relatively uneventful. As soon as the Lemlum wetlands were reached, the difficulties began to mount quickly. As a result, the boat had to be dragged nearly the entire length of the canal, which was extremely narrow and winding. However, in the end, fate dealt yet another cruel blow to the couple's relationship. The hopes of ascending the Euphrates by October 30 were dashed when a fractured piston head occurred as a result of river sand being drawn in by a malfunctioning air pump during the ascent. The necessity of returning to Basrah was unavoidable, but at the very least, postal service to the Syrian coast could be maintained. They accepted the offer of Mr. James Fitzjames, one of the guests, to transport them overland after he volunteered to do so. The passengers who had travelled all the way from India joined him, and they all boarded a rented local boat to travel up the river together. Their goal was to sail down the river and to the shore, where they would eventually arrive in Aleppo. The moment this group of people had vanished from public view on board the ship, they were confronted by a group of Arabs who had been robbed of everything, including their clothes and personal belongings. They were then informed that they would be killed if they did not turn around. After a lengthy period of speculation, the groups were finally revealed. It was possible for Fitzjames to recover the majority of the messages while remaining completely cut off from resources and continuing to move at a leisurely pace. Arriving at the Syrian shore took him more than three months, as did shipping letters to the country, which were delivered three months after they were sent." Chesney was told by the India Board that he should consider himself to be an employee of the Indian government after he arrived in Basrah after his arrival. By agreeing that any long-distance communication line between the Persian Gulf and the Syrian coast should be operated by Indian authorities, the Board of Control relinquished direct authority over the line. Chesney acted on his own initiative and did not wait for orders from India, who had already arrived in Basrah ahead of the Expeditionary Force. Following the mishap on the Euphrates, it was clear that there were no additional large tasks left to complete.

Because the Hugh Lindsay was still moored at Basrah, Chesney was preparing to cruise to Bombay, where he would meet with the Bombay Presidency and request additional time and funding for the Euphrates survey. In order to complete surveys of the Karun and Tigris Rivers prior to disbanding the Expedition in Baghdad on January 31, 1837, Captain Estcourt was given control of the Euphrates, which had been restored by engineer Hugh Lindsay. A conference of the Steam Fund's sub-subscribers was called shortly after Chesney arrived in Bombay to discuss his ideas for the future of the Euphrates route. Chesney explained that the construction of a mail route along the Euphrates, Tigris, and Karun Rivers was never contemplated or planned; rather, it was an experiment to determine the navigability and commercial potential of the rivers in question. Having read Chesney's depiction of Mesopotamia's commercial opportunities, the Bombay merchants decided that they had no choice but to contribute £7,000 from their steam fund to help finance the construction of two steamboats on the Euphrates. Chesney proposed to the Bombay government that the opening of the Euphrates be linked to the construction of the Red Sea route in order to help reinforce the moral and practical significance of the river. The proposal was accepted by the Bombay government. While on trial between Suez and Basrah for a period of twelve to eighteen months, Indian steamers would travel back and forth between the ports. After the trial period, it would be possible to determine whether or not both routes should be permanently established. " Officials in Bombay appeared to be in favour of the proposal, but they claimed that they lacked the authority to act and forwarded the matter to the Governor-General in Calcutta. According to the critics, implementing the concept would be extremely difficult. Despite the fact that Chesney was unable to achieve his objectives in India, he did receive a gold-encrusted sword as a parting gift from the merchants of Bombay.

The Expedition under Estcourt, meanwhile, returned to Baghdad to complete studies of the Karun and Tigris rivers, which they had begun earlier. On January 16, 1837, the Expedition was officially declared a failure and disbanded. Despite the fact that the Euphrates had been laid up and her crew had been transferred to another assignment, the crew of the Bombay received an order from Bombay that the work on the Tigris and Euphrates be completed.

Conclusion

The Euphrates Expedition, on the other hand, was an outlier. A significant amount of information about the geography of western Asia was gained as a result, according to scientific standards. The amount of commerce that exists was measured, and the potential for future trade was estimated. The locations of strategic and political importance to Syria and Mesopotamia have been identified and documented. What was perhaps a more significant outcome was the Indian government's re-establishment of the Dromedary route between Basrah, Iraq, and Damascus and Beirut, which was previously closed. The eastern terminus of the railway was moved from Basra to Mohammerah in 1840, and a biweekly service to the Mediterranean was established, passing through Baghdad and Damascus on the way. It was because of this Euphrates expedition, which was led by Colonel Chesney, that a watershed moment in the development of modern transportation was achieved, as well as the beginning of the era of steam sea transport. As the masters in England realized, faster contact with India was required to maintain economic and political stability on the world's markets, they began investigating the red sea routes as a result.

References & Bibliography

1. Belletty, M. (2020). An index to Aitchison's Collection of treaties, engagements, and sunnuds relating to India and neighbouring countries.
2. Hertslet, L. (1859). A Complete Collection of the Treaties and Conventions, and Reciprocal Regulations at Present Subsisting Between Great Britain and Foreign Powers...: So Far as They Relate to Commerce and Navigation, the Slave Trade, Post-office Communications, Copyright, Etc. and to the Privileges and Interests of the Subjects of the High Contracting Parties.
3. Hoskins, H. L. (1926). The first steam voyage to India. *Geographical Review*, *16*(1), 108-116.
4. Duncan, A. (1805). The Mariner's Chronicle: Being a Collection of the Most Interesting Narratives of Shipwrecks, Fires, Famines, and Other Calamities Incident to a Life of Maritime Enterprise.
5. Wathen, J. (1814). Journal of a Voyage in 1811 and 1812 to Madras and China.
6. Chatterton, E. K. (2019). The Old East Indiamen.
7. Dutt, R. C. (1902). The Economic History of India: In the Victorian Age. *History of Economic Thought Books*, *2*.
8. Dudley, L. (2017). Steamships. *The Singularity of Western Innovation*, 215-228.
9. Fletcher, M. E. (1958). The Suez Canal and world shipping, 1869-1914. *The Journal of Economic History*, *18*(4), 556-573.
10. Terry, E. (1777). A Voyage to East-India: Wherein Some Things are Taken Notice Of, in Our Passage Thither, But Many More in Our Abode There, Within that Rich and Most Spacious Empire of the Great Mogul: Mixt with Some Parallel Observations and Inferences Upon the Story, to Profit as Well as Delight the Reader.
11. Rowland, K. T. (1970). Steam at sea: A history of steam navigation.

12. Graham, G. S. (1956). The ascendancy of the sailing ship 1850-85. *The Economic History Review*, *9*(1), 74-88.
13. Kirkaldy, A. W. (2012). British shipping, its history, organisation and importance.
14. Artmonsky, R. (2012). P&O: A History.
15. Mookerji, R. (1912). Indian shipping: A history of the sea-borne trade and maritime activity of the Indians from the earliest times.
16. Sahai, B. (1996). Indian shipping: A historical survey.
17. Mahan, A. T. (1907). From Sail to Steam: Recollections of Naval Life.
18. Thornton, R. H. (1959). British shipping.
19. Coates, W. H. (1911). The Old'country Trade'of the East Indies.
20. Gupta, A. D. (1994). Merchants of Maritime India, 1500–1800. In *Proceedings of the Indian History Congress* (Vol. 100, pp. 1500-1800).

A Systematic literature review on new printmaking METHOD AT Indian art scenario

Partha Dutta
Assoc. Prof. Dr. Ritwij Bhowmik
Indian Institute of Technology, Kanpur, India

1. Introduction

Print media has been inextricably interwoven with our lives. It is the source of information, communication media, and a way of expression. The impact of printmaking on the daily lives of all people is immense; morning newspapers, books, outside advertisements and many others. The quote of P.H. Muir, "There are few inventions that have more radically affected the outlook and lives of every one of us and almost every invention since owes a great deal to printing."(Muir, 1945). In the world of art, printing was not considered an art medium until the seventeenth century. Before that, print media was only considered a commercial reproduction tool rather than creating original art. At present, in the field of visual arts, printmaking holds a significant position as a medium of expression. Printmaking refers to artwork by various printing methods like woodcut, intaglio, and lithography, even with modern printing technology, such as inject printing, 3D printing, and laser printing.

In the current academic and professional scenario concept of printmaking carries different meanings. Specifically, in the Indian context, the academic practise of printmaking is based on traditional techniques such as woodcut, linocut, lithography and many others. On the other hand, a drastic technological change in society has come up in this twenty-first century digital era, and the invention of the computer made a massive change in the print world. "Passport Size photograph within two minutes" is a famous slogan of a printing shop at this time. So, the development and evaluation of computer-aided learning and practising is the actual status of the contemporary practice of printmaking. This research explores the possibilities of coalescence between the traditional method and industry procedure to investigate technology-aided pedagogy for tertiary art education. In this case, the study needs careful observation of certain points related to artistic practice: To review the current status of printmaking practice at art colleges and individual studios, find out the cases of new printmaking methods (Hybrid print) in Indian art scenarios. Looking towards what are the new possibilities in the digital printmaking medium in the Indian market.

2. The attempt of the study

The demand for printing elements had been increasing day by day. Human beings are trying to modify the existed printing press or inventing new technologies. Johann Gutenberg, a blacksmith, goldsmith, printmaker, and publisher of Strasbourg, Germany, developed the first known printing press in the fifteenth century. In the modern digitalised era, print is more affordable and fast. Computer made a drastic change in the commercial print market. However, Indian academic printmaking practices stick to old traditional methods that do not follow the commercial printing sector. But, It could be beneficial for students to learn simultaneously new technology and traditional techniques together. Students will get more paths to explore their work vividly, and technological knowledge helps build more job opportunities. In education, starting a new curriculum requires a pedagogy. So, this research attempt to investigate technology-aided pedagogy concerning tertiary art education and the professional practice of printmaking. This study aims to establish a good understanding of

modern technology and traditional method among the students and need a modified studio that could facilitate aesthetic and industry-oriented professional practice.

3. The Literature reviews are as follows

The traditional print process is long, time taking, cost-effective, laborious. On the other hand, computer-based digital print is easy, less time-consuming, and many processes are less cost-effective. In the modern era, traditional print value is decreasing in a commercial area. Today, colleges have removed printmaking because of financial restraints and other extraneous factors, especially lithography. Digital printmaking can establish the importance of printmaking Studios. American artist Myra Chan has redefined the term 'print'- 'The artist creates the master image that is either in a metal plate or computer'(Hamilton, 2003). In the current scenario, Printmaking is two types of One is painterly printmaking and another industrial process of printing. Renowned designer, illustrator, author John Foster describes various printing techniques by using various methods and materials. He shows that low-tech to modern technology enables the printing development process. Stencils and woodblock printing are used extensively to create print, sometimes in conjunction(Foster, 2014). John Pilsworth developed a multicolour method for screen printing, referred to as the Selectasine method, which proved wildly popular in the commercial sign market. Robin M Snyder Describes new age printing technology, 3D printing. He distinctively describes the past, present, future of printing technology development and cost reduction. 3D printing machines are two types: additive devices that build up layer upon layer of material to create a 3D object and subtractive devices which cut the material layer by layer from the block so that the artefact produced is what remains (Snyder, 2013). Erik Brunvand describes Micro-Scale Printmaking on Silicon. According to him,_Printmaking is a Fine art practice that encompasses various media, including intaglio, relief, lithography and screen-printing. Silicon photolithography print is the modern technique use to produce micro-scale chips for the technical device. He also says that as an artist, some innumerable concepts and ideas can provide a fruitful outcome in this technology, with the collaboration of computer science-based technical knowledge, artistic skill and thought (Brunvand & Denyer, 2011).

Many other artists allied traditional, modern printmaking techniques and information technology as hybrid practices to establish their idea. Paul Hamilton nicely collaborated linocut and digital print methods and computer software. A laser print image was transferred on a Lino sheet with applied cellulose thinners and cut traditionally. Rather than traditionally apply ink, the block was scanned into the computer and apply software effect to seems it traditional print. Finally, he took digital print on Fabiano paper. It was distinguished as a traditional print by a majority (Hamilton, 2003). As technology develops, traditional print is being challenged. Whereas Johanna Love works on print, drawing and photographic languages, often combining all together. She used landscape and architectural subject matter to generate unstable, shifting material surfaces and visually complex images (Love, 2015). Christiane Baumgartner used images from different sources like photographs or video still, through computer manipulation to an image that can be traced to large woodblocks. Then she meticulously cut the wood, and after that, he took to print on Japanese paper manually (Coldwell, 2015). Jeremy Gardiner is a contemporary British landscape painter who also shows interest in computer-based technology. He has spent decades exploring the ancient history of the Jurassic coastline through his practice, which employs a hybrid technique combining painting, drawing, printmaking, and digital technologies to which he adds 3D printing (Gardiner, 2012).

History validates that righteous image plays a significant role to create a revolution in society and printmaking do that more in the art field because it cheap mass production. Many

printmakers consider it a moral responsibility to support the cause for human rights through their prints. Those prints help unit people and create a revolution for justice. Paul Revere represented the American struggle for freedom through his print. His print of the Boston Massacre remains one of the most enduring symbols of the American Revolution (Tomolillo, 2018). Francisco Goya, one of the famous Spanish artists, was a respected employee of the Spanish monarchy even though he illustrated the horrors of war with his series of prints that were published in eighteen sixty-three (Feldman, 1992). Garman artist Kathe Kollwitz utilised her bold crayon-drawn lithographs to illustrate people's suffering and harsh conditions in the time of World War I. Now, her works became a revered universal symbol of compassion for the abused working class (Prelinger, 1994).

In India, print is not considered a preferred medium for artistic expression till the early twentieth century. Maximum artists followed the oil on canvas method for their creative artwork in the post-independence era. However, later on, many Indian artists worked with various mediums, and their experimental printmaking works popularised them. Haren Das worked on multi-block woodcut print like Ukiyo-e print but, Instead of ink, he used oil-based printing ink. According to the director of Delhi art gallery Ashish Anand " Haren das singular quest in refining both his skills and his suited expression has made him one of the most revered names in the history of printmaking in India." (Senguta & Karode, 2008)Somnath Hore paper pulp techniques are most convenient to detect his subject matter. His selection of materials metaphorically helps to generate a meaningful conclusion in his artwork ("Somnath Hore," n.d.). Ajit Seal planography is an amalgamation of traditional and industrial print techniques that show a new artistic print method. Anupam Sud and K. Laxma Goud experimented on etching and aquatint processes and worked in their unique way. Some instant both worked on similar subject matter like a man and woman relation, sexuality. However, concept, line, form, texture are unique; Laxma Goud works on the semi-abstract form, and Anupam Sud works on a more realistic way. The researcher observed that the above-mentioned artists belong to the academic field, and some are also continuing the same. Their artistic style and invented technique practising by pupils, young artists or influenced them.

4. Methodology

This study combined literature reviews and semi-structured interviews for a more comprehensive understanding of the different facts of this research, such as the process of printmaking, application of new media and point of success. Literature reviews combine diverse data sources, for instance, experimental, non-experimental research papers or theoretical and empirical literature. The purpose of the Literature review is to provide a holistic understanding of the topic of interest. The researcher conducted semi-structured interviews with four candidates. They are gallery curators, two practising artists, professors to figure out the initial label of printmaking practice in the Indian continent. The advantage of interviewing different people working in various domains of print technology and printmaking as an art practice provides insight into economic, experimental and developing academic structural perspectives.

Literature review entails problem identification, way of possibilities, to formulate the initial research framework and questionaries. In contrast, interviews are helping to understand the contemporary practice, the necessity of this research, requirements for developing studio, additional problems and updating the research framework (Adams, 2015). The researcher also visits the commercial printing industry to observe the different printing procedures and find the possibilities of using modern technology into the academic scenario.

5. The traditional printmaking and commercial printing press

Traditional manual printmaking technique holds a significant part of Indian art collegiate system, and very few art practitioners practise the same after completing a college education. However, many art practitioners continue their practice with other mediums such as painting and installation art. The researcher produced some artwork with woodcut and etching techniques, and that hands-on learning experience is the best way to understand the advantage and disadvantages of those traditional techniques. The physical attachments and sense of physical surface loss experienced by prints made through the computer. In contrast, manual techniques are laborious and time-consuming. The researcher visited practising artists studios to understand their working procedures, thinking about contemporary practice and the future of printmaking.

Image 1

Image 2 and 3

In the commercial printing sector, ideologies are different compare to artistic practice. It is a general instinct that commercial printmakers are pondering about profit rather than aesthetic quality. Nevertheless, it is fascinating to know the pre-press to post-press process, operating the printing press, ink management and, handle the whole procedure. This knowledge expends the researcher view on the advancement of Indian artistic printmaking studios.

Image 4

Image 5

6. The attempt of a new method of printmaking

The researcher is trying to bring out some significant points of the new method of printmaking from the literature review section. However, those techniques are not visible in Indian printmaking practice. Those ideas are below:

- Micro-Scale Printmaking on Silicon.
- Collaboration of lino or woodcut with digital print.
- Works on print, drawing and photographic languages.
- Photograph or video still, through computer manipulation to an image that can be traced down on to large woodblock.
- Combining painting, drawing, printmaking and the use of digital technologies to which we can now add 3D printing

7. The traditional and technological imperatives

In fine arts, artistic print value is in the lowest category because people see it as a production rather than artistic work. In this context, a renowned Indian printmaker says, “In our society, art means beautiful painting on canvas, Sculpture or watercolour on paper”. Printmaking workshops for non-artistic field people can help to make awareness about artistic print value among mass people. Simultaneously it requires more initiativeness for printmaking exhibitions. On the other hand, traditional printmaking loses its popularity among art practitioners because the old traditional printmaking technique is laborious and time-consuming. In contrast, Modern technology-oriented prints in the commercial area have vibration, market, sales, value, demand and faster. However, artistic areas are not used those techniques very well. It requires crate awareness among art practitioners about technological possibilities in artistic printmaking practice.

In educational sector facing many restraining factors to continue the conventional techniques, at the same time introduce new. Today financial restraints and other extraneous factors debase facilities and practice in art education. Students are lacking their interest to work with conventional methods. Therefore, introducing the computer-based print technique and proper guidance can reinstate the curiosity of printmaking among the students. Even interdisciplinary work is beneficial for printmaking students, especially work with design or applied art students, to learn the software. However, controlling the whole student and providing equipment is difficult. Technological knowledge development is beneficial for the student in different ways. Artwork demands a perfect and suitable medium or mix medium in fine arts because each medium has its own expressive and tactile quality. So, knowing conventional and industrial printing techniques, various kinds of paper, ink and other material understanding is helping to select the appropriate medium. Students and art practitioners will get the chance to experiment or explore their thought vividly. Nowadays many industries have good demand computer knowledgeable person who has aesthetic knowledge. However, In fine arts have very few students has this quality. Including new technology in academia could increase job opportunities in various sectors. the traditional and technological imperatives that could encourage the practitioner to diffuse wider sphere art activity and industry involvement

8. Conclusion

Throughout this study, the researcher attempted to find a parallel line to connect new media technology into academic and artistic printmaking practices. In India, most printmaking practices follow an old school of methods. Artists may not be very confident regarding industry-academic synergy. Although the literature shows the various worldwide experiments to develop artistic print by using industrial technology, and it has succeeded at a certain point. Therefore, industry-academia technological synergy has the potentiality of hybrid practice in the sector of Indian contemporary art practice. This research, literature survey and expert

review point out that traditional and modern print technology is equally essential for printmaking education. This study established an understanding of modern technology-based printmaking studio, require to develop a methodology and evaluation criteria, and pointed out the significance of computer-aided technological learning in relation to the contemporary practice of printmaking.

References

Adams, W. C. (2015). Conducting Semi-Structured Interviews. In K. N. J. Wholey, H.Hatry (Ed.), *Handbook of Practical Program Evaluation* (Fourth, pp. 492–505). https://doi.org/10.1002/9781119171386.ch19

Brunvand, E., & Denyer, A. (2011). Micro-Scale Printmaking on Silicon. *Leonardo*, *44*(5), 392–400. https://doi.org/10.1162/LEON_a_00238

Coldwell, P. (2015). Hybrid practices within printmaking. *Journal of Visual Art Practice*, *14*(3), 175–178. https://doi.org/10.1080/14702029.2015.1094241

Feldman, E. B. (1992). *Varieties of Visual experience.* (Fourth Edi; J. Greenspun, Ed.). New York: PRENTICE HALL, INC., and HARRY N. ABRAMS. INC.

Foster, J. (2014). *Paper and Ink Workshop : Printmaking Techniques Using a Variety of Methods and Materials*. United States of America: Rockport Publishers Inc.

Gardiner, J. (2012). Virtual Landscapes Made Tangible. *ITNOW*, *54*(3), 58–59. https://doi.org/10.1093/itnow/bws087

Hamilton, P. (2003). Research in progress: the printmaking studio of the future in higher education? *Art, Design & Communication in Higher Education*, *2*(1), 67–81. https://doi.org/10.1386/adch.2.1.67/0

Love, J. (2015). Somewhere between printmaking, photography and drawing: viewing contradictions within the printed image. *Journal of Visual Art Practice*, *14*(3), 214–223. https://doi.org/10.1080/14702029.2015.1094239

Muir, P. H. (1945). *Book-collecting as a hobby, in a series of letters to Everyman*. United Kingdom: Gramol Publications.

Prelinger, E. (1994). Kathe Kollwitz. In J. Sweeney (Ed.), *National Gallery Of Art ,Yale University Press*. Retrieved from https://www.nga.gov/content/dam/ngaweb/research/publications/pdfs/kathe-kollwitz.pdf

Senguta, P. ., & Karode, R. (2008). Haren Das The end of toil. In Karode Roobina (Ed.), *Delhi Art Gallery Pvt.Ltd*. New Delhi.

Snyder, R. M. (2013). An overview of the past, present, and future of 3D printing technology with an emphasis on the present. *ASCUE Proceedings*, 93–99.

Somnath Hore. (n.d.). *Gallery 7*. Retrieved from

https://www.gallery7.com/Somnath_Hore.pdf

Tomolillo, B. (2018). Print as Righteous Image. *The International Journal of Arts Theory and History*, *13*(3), 45–52. https://doi.org/10.18848/2326-9952/CGP/v13i03/45-52